Rll 28064

Ant. Muretus lib. xi. variar. lect. c. i. scribit meditari se pridem cœpisse commentarios in Cornelium Tacitum:
dum, inquit, diem ex die duco, exspectans eius quod animo conceperam exequendi maturitatem; ecce tibi Ju-
tus Lipsius adolescens eleganti ingenio præditus, mihique pervetus familiaris, eandem sibi cunctandum esse
putavit. Sed, cum ipse quoque ex veteribus libris, quos hic nactus erat, multa correxisset, non nu-
lla etiam acute, et ingeniose excogitasset, Taciti libros a se emendatos, et illustratos publicavit.
Qui cum ad me perlati essent, eosque una ego, et Gibertus Caddus cuius cum eo, qui tum demum emen-
datus erat, conferre, ac conciliare cœpissemus, deprehendimus ita sæpe incurrisse utrumque nos-
trum in eadem vestigia, ut, qui rem non nosset, pleraque sumpsisse alterum ab altero suspicare-
tur. Quam tamen suspitionem, et ante, si nihil aliud temporum ratio facile amolitur; neque cade-
re in Lipsium sinit fides ipsius, ac probitas; qua ille non minus, quam ingenio excellit. Ga-
visus sum adolescenti, cuius ego crescenti gloriæ plurimum faveo, tantum extitisse mecum his
quoque in rebus consensionem, ac iudicii similitudinem. Amen

~~81 - 1.~~
72-1 n° 22279

Iustus Lipsius Christophoro Plantino S. dico.

Tacitum, quem vulgare paras clarissime typographorum, mitto ecce tibi. Relegi, recensui: et sine dolo dicam, multa in eo quà à scriptura, quà ab interpunctis feci meliora. Addidi etiam ad oram notas, easque duplices: partim rerum indices, partim variantes lectionis, aut coniecturae meae; sed paucas, brevesque. Nam cetera haurire è commentariis meis lectorum ius est. qui Tacitum ipsum sequentur, imò adsequentur. Ego, mi Plantine, etsi in variis, molestissimisque occupationibus nunc meis, valetudine etiam non firmà, tamen curae habui hanc curam; uti publica, privataque res fructum caperet è saluberrimo, optimoque scriptore ad hoc aevum. Aevum calamitosum, sed ad ~~hoc~~ quod tolerandum, multum, me iudice, historia ista faciet: solatio, consilio, exemplo. Vale.

28064

R 162322

C. CORNELII TACITI OPERA QVAE EXSTANT.

28064

IVSTVS LIPSIVS quintùm recensuit.

Additi COMMENTARII *meliores pleniorésque, cum* CVRIS SECVNDIS.

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
CIↃ. IↃ. LXXXIX.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA

ANNALIVM, *ab excessu Augusti Libri* XVI.

HISTORIARVM, *ab excessu Neronis, Libri* V.

DE MORIBVS *Germanorum, Liber* I.

DE VITA *Julij Agricolæ, Liber* I.

DIALOGVS, *De caussis corruptæ eloquentiæ, ambigui scriptoris.*

IMPER. CÆSARI MAXIMILIANO. II. AVG. GERMANICO. P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS D. N. M. Q. EIVS.

HISTORIAM aptè scribere, Imperator, maiorum temporibus non solùm magna, sed etiam rara laus fuit. Vtriusque caussa à difficultate est: difficultas ex eo, quòd quæ aliis scientiis ferè singula proponuntur, ea historiæ legitimæ vniuersa. Poëta si adpositè ad delectationem; orator ad fidem; philosophus ad vitam dicat: implesse munus suum videntur. Historiæ scriptor nisi hæc tria simul misceat ac temperet, frustrà se iactet in singulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quasi patricios historicos à prudenti Censore potest. Sed primum de tribus omnis historia habet, quia animos nostros nuda narratio, cuicuimodi illa, natura delectat: alterum desideramus non raro in Græcis: tertium etiam in nostris. Vt abstineam iudicare de antiquis illis Fabio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, aliisque quorum scripta vixerunt: ex iis qui superant, C. Cæsar laudatur in primis. Si vt disertus narrator; libens assentio. est enim eius viri pura oratio, sine fuco ac calamistris ornata, vel Romanis vel Atticis Musis dignissima. sin vt perfectus historicus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in historiâ ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν ϗ πολιτικὸν totum ei desit. Itaque ipse Cæsar, ceteroqui minimè sui contemtor, Commentarios inscripsit non Historias: & hoc ipso laudem veram meruit quòd falsam adfectare contempsit. Iam verò princeps historicorum audit Liuius. si magnitudinem operis, & varietatem rerum spectamus, rectè: sed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione semper commotior surrexi, non semper melior aut ad vitæ casus instructior. Sallustius vnus ex III. viris illis est qui feliciter consecutus videtur hæc omnia, & quem, si mei arbitrij res sit, in hoc lustro principem Senatus historici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps minorum quasi gentium historici quantum à superiorum ætate, tantum & à laude afuerunt. nisi quod admirabile est quantum inter istos vnus excellat, imitator Sallustij Corn. Tacitus, omni virtute antiquis

proximus, longo quidem interuallo, ſed tamen proximus: & ſi linguæ Latinæ eſſet eadem puritas, cetera ſic perfectus, vt vocare illos ipſos antiquos in certamen poſſit dignitatis. Acer ſcriptor, Dij boni, & prudens: & quem ſi vnquam in manibus hominum verſari vtile fuit, his certè temporibus & hac ſcenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Rom. victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectandi magis quàm inſtruendi lectoris: hic mihi quiſque principum aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obuiâ in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſſis pares exitus animo præcipiat. Inuenies ſub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſæculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, vnicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quouis bello ſæuiorem. Triſtia ex iis pleraque, fateor, & legentibus mæſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ iam moriente dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterum in ea tempora natus es vt firmare animum expediat conſtantibus exemplis.* Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris & neſcio vnde ex abdito erutis ſententiis, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi poſſis accipere. Hunc igitur talem tantumque ſcriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illuſtriorem redditum Auguſto nomini tuo inſcripſi, & quæ antiqua formula votorum eſt, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tuâ beneficij: meritiſſimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iuſtitiam in cognitionibus, conſtantiam in dubiis, prudentiam in conſiliis: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni ſunt cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, niſi in hoſtem, ſtrictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta ſeueritatis tuæ, aut ſemina ciuilis motus: ſed videlicet prudenti moderatione quæ vulnerata erant ſanaſti potiùs quàm recidiſti, & quædam diſſimulans nec in omnia anxiè anquirens maluiſti videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant*: at tua, quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et

Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non eſt enim, Cæſar, maieſtas timeri, ſed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius eſt quàm munimento non egere.

egere. Iam verò quanta illa tua eſt in ſubditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen ſit? Nihil gratiæ cauſsâ loquar: ſed, Deus bone, quæ vidi ipſe Viennæ! Admittebantur ad ſacros ſermones tuos priuati cum principibus, pagani cum militibus, viri cum feminis, ſenes pæne dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut deſideria ſua promebant, non ſolùm patienter audiente te, ſed interdum manu & vultu ipſo, ſi quos fortè inſolitus ille ſplendor percuſſerat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finemque ſermoni ſuus cuiuſque pudor, non faſtidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapſam! hoc eſt verè Principem eſſe, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cæſar, his nouis virtutibus hoc nouum conſecutus es, vt cùm alios Cæſares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquam præſens & ſalutare numen; & inauditâ quadam felicitate virtuti tuæ non comitetur immortalitas gloriæ, ſed præcurrat. Atque hæ quidem virtutes quamquam à cæleſti naturâ tuâ ſunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur à ſtudiis doctrinæ. quæ quanti æſtimes hinc diſcimus, quòd vna Vienneńſis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam inſtruxiſti ſic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cum Philadelpho & Pergamenis regibus inſtituto vel ſuperare eos poſſe videaris vel certè æquare. in quâ tantâ magnificentiâ neſcio magis mirari animum Maieſtatis tuæ an Fortunam debeam: animum excelſum, quòd colligere tam multa voluerit; Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero ſi erit vt hic Tacitus meus cenſeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imp. M. Claudius Tacitus deſcribi & collocari in omnibus bibliothecis iuſſit. ſiquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quæ nunc pæne eum defecerat: tuæ Maieſtatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Caneſcet ſæclis innumerabilibus.

C. CORNELII TACITI VITA, HONORES, ET SCRIPTA.

CAIVS CORNELIVS *Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, non illâ patriciâ Corneliâ gente sed aliâ minus illustri natus est, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auúsque honores gesserint, & ad remp. accesserint, nécne, vt re vetustâ & incertâ nihil adfirmem: propius à vero abest, ipsum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illustrem intulisse. initium dignitatis illi sub Vespasiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis administrauit. quæ dignitas equestri ordini diu peculiaris fuit. Reuersus, à Tito, vt opinor, Quæsturam accepit: certè dignitatem suam quam Vespasianus inchoauerat, auctam & adiutam esse à Tito, ipse in Historiis profitetur: nec aliud suspicari est quàm Quæsturam aut si fortè Ædilitatem, quia Prætura* XIV. *demum consulatu Domitiani auctus est. In quo erroris manifestus est eruditus vir, qui Domitiano* IX. *& Verginio Rufo* II. COSS. *Prætorem Tacitum constituit. Nam Tacitus quidem ipse in Annali* XI. *disertè ait se* XV. *virum S. F. ac tum prætorem ludis sæcularibus Domitiani cum curâ adfuisse. Atqui ludos sæculares à Domitiano editos* A. V. C. DCCCXLI. *id est quinquennio ipso posterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis est. Exstant nummi non pauci cum his notis,* IMP. CAES. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. *Ad consulatum deinde satis longo interuallo imperante Neruâ peruenit* A. V. C. DCCCL. *suffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium constanter spreuerat. quem & defunctum pro rostris Tacitus laudauit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus adfingere amat, quàm quòd eius rei certus auctor sit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuisse eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipso tempore quo Iulius Agricola socer eius mortem obierit* COSS. *Pompeio Conlegâ, & Cor. Prisco, non tam exsilij necessitate, vt arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otij. Nam quod iidem, vt omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demum exorato Domitiano restitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula est. ac credo eos homines cùm hoc scriberent, indormiisse bello Troiano, & illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes & sobrios, Domitianum à ludis suis sæcularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit,* VII. *dumtaxat annos vixisse, octauo conspiratione suorum occisum. Hæc ferè in Rep. In priuatâ eius vitâ ista sunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Vespasiano* IIX. *& C. Iulio Agricolâ* COSS. *Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haut dubiè reliquit, & ex iis, nisi coniecturâ fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui posteà Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solet. Historiæ scribendæ senex demum vacauit, cùm reliquum ætatis in foro & caussis orandis egisset. Ex Plinij epistolis & Tacitum in principibus oratoribus fuisse, & orationes aliquot edidisse intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, vtrumque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M Aprum, Eprium Marcellum, Vipsanium Messallam. Scripsit primùm omnium, vti pòst docebo, Historiarum libros ab excessu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Augusti excessu ad*

su ad finem Neronis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta sit in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc fragmento, Cæsi itaque morum eclogio in filiis relicto. *Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inuêni. Odoratus sum ex Plinij Nepotis epistolâ, quæ libro* VII. *Nam ait disertè propemodum ætate æqualem se Tacito. At Plinius incendio Vesuuini montis, quo auunculus perijt, agebat, vt ipse ait, duodeuicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Verginio Rufo* COSS. *At Tacitus paullò maior natu, quod eâdem illâ epistolâ testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius, initio Neronis: vixeritque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Historiam quidem exorsus est scribere post mortem Neruæ. clarum, quoniam principio* I. *Histor. vocat Diuum Neruam. qui honos non habetur, nisi principi mortuo.*

VETERVM SCRIPTORVM DE TACITO TESTIMONIA VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. *Nat. hist. cap.* XVI.

Ipsi nos pridem vidimus eadem omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. *Epist.* I.

Laudatus est Verginius à consule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius supremus cumulus accessit, laudator eloquentissimus.

Eodem libro, Epistol. XI.

Respondit Cornelius Tacitus eloquentissimè, & quod eximium orationi eius inest, σεμνῶς.

Libro IIII. *Epist.* XV.

Idem Cornelium Tacitum, scis quem virum, arctâ familiaritate complexus est.

Libro VI. *Epist.* XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi scribam, quo veriùs tradere posteris possis. Gratias ago. nam video morti eius, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam.

Libro VII. *ad Tacitum.*

Erit rarum & insigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius studia fouisse. Equidem adolescentulus, cùm iam tua fama gloriaque floreret, te sequi, tibi longo, sed proximus, interuallo, & esse & haberi concupiscebam.

Libro IX.

Nec ipse tibi plaudis; & ego nihil magis ex fide, quàm de te scribo. Posteris an aliqua cura, nescio: nos certè meremur, vt sit aliqua. non dico ingenio (id enim superbum) sed studio, sed labore, & reuerentiâ posterûm.

Orosius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fusco duce prœlia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, nisi Corn. Tacitus qui hanc historiam diligentissimè contexuit, de reticendo interfectorum numero, & Sallustium Crispum, & alios auctores quamplurimos sanxisse, & seipsum idem potissimum elegisse dixisset.

Idem

Idem.

» Dein vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Augusto Ianus patefactus dum apud extremos terra- » rum terminos nouæ gentes sæpe ex vsu & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespa- » siani durauit imperium.

Flauius Vopiscus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Sallustios, Liuios, Tacitos, Trogos atque omnes disertissimos imitarer viros, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit.

Sidonius Epist. lib. I V. *ad Polemium.*

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis Vlpianorum temporum consularis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historiâ suâ rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Quâ Crispus breuitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Quâ pompâ Tacitus numquam sine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Crispe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

Illa Quinctiliani lib. x. * *fortasse ad Tacitum referantur.*

Superest adhuc & exornat ætatis suæ gloriam vir sæculorum memoriâ dignus. qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec immeritò, vt libertas, quamquam circumcisis quæ dixisset, ei nocuerit. sed elatum abundè spiritum, & audaces sententias deprehendas etiam in iis quæ manent.

* Ambigo ideò, quia hæc viuo Domitiano Fabius scripsisse videtur. Atqui noster tunc, vt opinor, nil vulgauerat.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres grauis seditio incessit. ea, misso Druso Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germaniâ inferiore motus. qui consêdit, non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eaq; expeditione Marsi, Tubantes, Bructeri, Vsipetes vastati aut cæsi. Iulia Augusti F. Rhegij vitam finijt. Sodales in honorem Augusti, & ludi Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vastat, vrit, cædit. Segestes obsidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator consalutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum. reliquiæ Vari & militum lectæ: iisq; suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcina duce, periclitati. tamen hostes prosperâ eruptione fusi, fugati. Maiestatis lex reducta & asperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: & per eam caussam decreta patrum expressa ad coërcendos histriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis. eoq; nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta,

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.

NERONE CLAVDIO DRVSO CÆSARE, ET C. NORBANO COSS.

VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neq. Decemuiralis potestas vltra biennium, neque Tribunorum militum consulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassique potentia, citò in Cæsarem: Lepidi, atque Antonij arma, in Augustum cessêre. qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, nomine Principis sub imperium accepit. Sed veteris * reip. prospera vel aduersa, claris scriptoribus memorata sunt: temporibusque Augusti dicendis non defuêre decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerétur. Tiberij, Caijque, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, recentibus odiis compositæ sunt. Inde cōsilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera. sine irâ, & studio, quorum caussas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus: posito Triumuiri nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit; insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante: cùm ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent. ceteri nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa mallent. Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecuniâ turbabantur. Ceterùm Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium admodum adolescentem, Pontificatu & curuli Ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium, geminatis consulatibus extulit. mox defuncto Marcello, generum sumsit: Tiberium Neronem, & Claudium Drusum priuignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiam-

Rei Ro. status:

Ad Augustum.

Qui primus, Princeps dictus.

* populi Romani.

Materia huic scriptioni:

A Tiberio ad Galbam.

Artes & via Augusti ad imperium.

Varij, quos successores destinauit.

Marcellus:

Agrippa:

grâ etiam-

C. & L. Cæsares.

grâ etiamdum domo suâ. nam genitos Agrippâ Caium ac Lucium, in familiam Cæsarum induxerat: nec dum positâ puerili prætextâ, Principes iuuentutis appellari, destinare consules, specie recusantis flagrantissimè cupiuerat. Vt Agrippa vitâ concessit; L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armeniâ, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel

Denique Tiberius Nero.

nouercæ Liuiæ dolus abstulit, Drusoque pridem exstincto, Nero solus è priuignis erat: illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, consors Tribuniciæ potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur: non obscuris, vt

Et id gratiâ matris Liuiæ.

antea, matris artibus, sed palàm hortatu. nam senem Augustum deuinxerat adeò, vti nepotem vnicum Agrippam Postumum in insulam Planasiam proiiceret: rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem,

Germanicus Drusi filius Galliæ præfectus.

nullius tamen flagitij compertum. At hercule Germanicum Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adsciriique per adoptionem à Tiberio iussit, quamquam esset in domo Tiberij filius iuuenis, sed quò pluribus munimentis insisteret. Bellum eâ tempestate nullum, nisi aduersus Germa-

Status rerum, & affectus ciuium, sub Augusto.

nos supererat: abolendæ magis infamiæ ob amissum cũ Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ. eadem magistratuum vocabula. iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella ciuium nati. quotusquisque reliquus, qui remp. vidisset? Igitur verso ciuitatis statu, nihil vsquam prisci & integri moris: omnis exutâ æqualitate iussa principis aspectare: nullâ in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque & domum & pacem sustentauit. Postquam prouecta iam senectus, ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes nouæ: pauci bona libertatis incassum disserere, plures bellum

Iudicia de successoribus:

Nec bona de Tiberio.

pauescere; alij cupere; pars multò maxima imminentis dominos variis rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominiâ accensum, non ætate, neque rerum experientiâ tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atq. insitâ Claudiæ familiæ superbiâ; multaque indicia sæuitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & primâ ab infantiâ eductum in domo regnatrice: congestos iuueni consulatus, trium-

**exsul Mur. *aliud*

phos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessus*exsulem egerit, *aliquid quàm iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentiâ: seruiendum feminæ, duobusque insuper

Morbus Augusti, quem à fraude Liuiæ censebant:

Quia reconciliandus Agrippa videbatur.

adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque distrahant. Hæc atque talia agitantibus, grauescere valetudo Augusti. & quidam scelus vxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite vno Fabio Maximo Planasiam vectum, ad visendum Agrippam. multas illic vtrimque lacrymas, & signa caritatis, spemque ex eo fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum vxori Mar-

**Gnarũ id*

tiæ aperuisse: illam Liuiæ.* C. Nauum id Cæsari. neque multo pòst, exstincto Maximo (dubium an quæsitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quòd caussa exitij marito fuisset. Vtcumq. se ea res habuit,

Tiberius subitò reuocatur.

Liuiana & aulicæ artes in celandâ morte Principis.

Agrippæ cædes.

vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodiis domum, & vias sepserat Liuia: lætique interdum nuntij vulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Postumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo centurio, ægrè confecit. Nihil de eâ re Tiberius apud senatum disseruit. patris iussa simulabat, quibus

præscripsisset Tribuno custodiæ adposito, ne contaretur Agrippam morte ádficere, quandocumque ipse supremum diem expleuisset.

Quam Tiberius frustrà à se reiicit.

Multa sine dubio sæuaque Augustus de moribus adolescentis questus, vt exsilium eius Senatus consulto sanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius vnquã suorum necem durauit: neque mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam, credibile erat. propius verò, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odiis, suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauisse. Nunciantí centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset: neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum, respondit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos) comperit: metuens ne reus subderetur, iuxtà periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: néue Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad senatum vocando. eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur.

Sallustij pro tempore, sed in omnia tempora verũ effatum.

At Romæ ruere in seruitium Consules, Patres, Eques. quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuq. composito, ne læti excessu principis, neu tristiores primordio, lacrymas, * gaudium, questus, adulationes miscebant.

Roma quàm seruituti obnoxia!

*gaudio, questus adulatione.

Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius: ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ. Mox senatus, milesque & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciæ potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ.

A. V. C. D. CCLXVII.

Iuratum in nouum Principem.

Verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto. de honoribus parentis consulturum: neque abscedere à corpore: idque vnum ex publicis muneribus vsurpare.

Tiberij callida tergiuersatio:

Sed defuncto Augusto, signum prætoriis cohortibus, vt Imperator dederat. excubiæ, arma, cetera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu misit: nusquam contabundus, nisi cùm in senatu loqueretur. Caussa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quàm exspectare mallet.

Et ea, quo fine.

Dabat & famæ, vt vocatus electusque potiùs à Rep. videretur, quàm per vxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti. cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ, Tiberium & Liuiam heredes habuit.

Testamentum Augusti.

Liuia in familiam Iuliam, nomenque Augustæ adsumebatur. In spem secundam, nepotes pronepotesque: tertio gradu primores ciuitatis scripserat: plerosque inuisos sibi, sed iactantiâ gloriaque ad posteros. Legata non vltra ciuilem modum, nisi quod populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus singula nummûm milia; legionariis autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus. ex quîs maximè insignes visi: vt portâ triumphali duceretur funus, Gallus Asinius; vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Aruntius censuere.

Honores eximij in funere eius.

addebat Messalla Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij interrogatusque à Tiberio, num se mandante eam sententiam promsisset? sponte dixisse, respondit: neque in iis quæ ad Remp. pertinerent, consilio nisi suo vsurum, vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamant patres, corpus ad rogum humeris sena-

* Permisit

meris senatorum ferendum. * Remisit Cæsar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, ne, vt quondam nimiis studiis funus diui Iulij turbassent; ita Augustum in foro, potiusquam in campo Martis sede destinatâ cremari vellent. Die funeris, milites velut præsidio stetere. multum irridentibus, qui ipsi viderant, quique à parentibus acceperant, diem illum crudi adhuc seruitij, & libertatis improspere repetitæ, cùm occisus dictator Cæsar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum, facinus videretur: nunc senem principem longâ potentiâ, prouisis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio scilicet militari tuendum, vt sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto sermo. plerisque vana mirantibus: quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus. quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuisset. numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium simul æquauerat. continuata per septem & triginta annos Tribunicia potestas: nomen Imperatoris semel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata, aut noua. Ac apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebaturve. Hi pietate erga parentem, & necessitudine Reip. in quâ nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, vt interfectores patris vlcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic secordiâ senuerit, ille per libidines pessum datus sit: non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quàm vt ab vno regeretur. Non regno tamen, neque dictaturâ, sed Principis nomine constitutam Remp. mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud ciues, modestiam apud socios: vrbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris quies esset. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicæ, obtentui sumta. ceterùm cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente priuato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium. mox vbi decreto patrum, fasces & ius prætoris inuaserit: cæsis Hircio & Pansâ (siue hostis illos; seu Pansam venenum vulneri adfusum, siue milites Hircium, & machinator doli Cæsar abstulerant:) vtriusque copias occupauisse. extortum inuito senatu consulatum, armaque quæ in Antonium acceperit, contra Remp. versa. proscriptionem ciuium, diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecère laudatas. Sanè Cassij, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quamquam fas sit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos. pòst Antonium Tarentino Brundisinoque fœdere, & nuptiis sororis illectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsoluisse. Pacem sine dubio post hæc, verùm cruentam. Lollianas, Varianasque clades: interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos. Nec domesticis abstinebatur. abducta Neroni vxor: & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu ritè nuberet: * qui Atedij & Vedij Pollionis luxus: postremò Liuia grauis in Remp. mater, grauis domui Cæsarum nouerca. nihil deorum honoribus relictum, cùm se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. curâ successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam sæuitiamque eius introspexerit, comparatione deterrimâ sibi gloriam quæsiuisse. Etenim Augustus, paucis antè annis, cum Tiberio Tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quamquam honorâ oratione, quædam de habitu cultuque & institutis eius iecerat, quæ velut excusando

Iudicia in vtramque partem de eo: Vulgi primum:

Inde prudentium.

Qui eũ partim laudabant:

Plures damnabant.

* Q. Atedij

ſando exprobraret. Ceterùm ſepulturâ more perfectâ, templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces. & ille variè diſſerebat, *de magnitudine imperij, ſuâ modeſtiâ. ſolam diui Auguſti mentem tantæ molis capacem: ſe in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illuſtribus viris ſubnixâ, non ad vnum omnia deferrent. plures faciliùs munia Reip. ſociatis laboribus executuros.* Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, ſeu naturâ, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc verò, nitenti vt ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere: cùm proferri libellum recitarique iuſſit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, ſociorumq. in armis: quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat Auguſtus: addideratque conſilium, coërcendi intra terminos imperij. incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit fortè Tiberius, ſe, vt non toti Reip. parem, ita quæcunq. pars ſibi mandaretur, eius tutelam ſuſcepturum. Tum Aſinius Gallus, *interrogo,* inquit, *Cæſar, quam partem Reip. mandari tibi velis?* Perculſus improuiſa interrogatione, paulum reticuit; dein collecto animo reſpondit: Nequaquam decorum pudori ſuo, legere aliquid aut euitare ex eo, cui in vniuerſum excuſari mallet. Rurſus Gallus (etenim vultu offenſioné coniectauerat) non idcirco interrogatū ait, vt diuideret quæ ſeparari nequirent: ſed vt ſuâ confeſſione argueretur, vnum eſſe Reip. corpus, atq. vnius animo regendum. addidit laudem de Auguſto, Tiberiúmque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in togâ per tot annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit pridem inuiſus, tanquam ductâ in matrimonium Vipſaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, pluſquam ciuilia agitaret, Pollioniſque Aſinij patris ferociam retineret. Poſt quæ L. Arruntius haut multum diſcrepans à Galli oratione perinde offendit. quanquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: ſed diuitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque: M. Lepidum dixerat capacem, ſed aſpernantem: Gallū Aſinium, auidum & minorem: L. Arruntium, non indignum, & ſi caſus daretur, auſurum. De prioribus conſentitur, pro Arruntio quidam Cn. Piſonem tradidêre: omneſque præter Lepidum, variis mox criminibus ſtruente Tiberio circumuenti ſunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, ſuſpicacem animum perſtrinxêre. Haterius cùm dixiſſet, *Quouſque patieris Cæſar non adeſſe caput Reip.?* Scaurus quia dixerat, ſpem eſſe ex eo non irritas fore Senatus preces, quòd relationi conſulum iure Tribuniciæ poteſtatis non interceſſiſſet. In Haterium ſtatim inuectus eſt; Scaurum, cui implacabiliùs iraſcebatur, ſilentio tramiſit. feſſuſque clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paulatim, non vt fateretur ſuſcipi à ſe imperium, ſed vt negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium, cùm deprecandi cauſſâ palatium introiſſet, ambulantiſque Tiberij genua aduolueretur, propè à militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam oraret, eiuſque accuratiſſimis precibus protegeretur.

Tiberius reiicit à ſe imperium:

Perplexâ & obſcurâ, vt mos eius, oratione.

At Senatus vrget.

Rationarium imperij profertur.

Aſinij improuiſum telum in Tiberium. Sed id deiicit.

Qui tamen offenſus Aſinio, etiam aliis de cauſſis.

Item Arruntio: qui vir magnus, & eò magnæ ſpei ſuſpectus.

Auguſti iudicium de his qui imperio digni.

Haterij commiſſum in Tiberium:

Et Scauri.

Illius periculum a milite.

Senatus fœda adulatio in Liuiam: Multa patrum & in Augustam adulatio. alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plerique vt nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ filius, censebant. *Quam Tiberius temperat.* ille moderandos feminarum honores dictitans, eâdemque se temperantiâ vsurum in his quæ sibi tribuerentur, ceterùm anxius inuidiâ, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est: aramq. Adoptionis, & alia huiuscemodi prohibuit. At Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit, missiq. legati qui deferrent, simul mæstitiam eius ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea caussa, quòd designatus consul Drusus, præsensque erat. Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu vt augeret, iureiurando obstrinxit, se non excessurum. *Ratio comitiorum.* Tum primùm è campo comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, & si potissima arbitrio Principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant. neque populus ademptum ius questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, sine repulsâ & ambitu designandos. Inter quæ Tribuni plebeij petiuere, vt proprio sumtu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi, Augustales vocarentur. *Ludi Augustales.* sed decreta pecunia ex ærario, vtque per Circum triumphali veste vterentur. curru vehi haud permissum. mox celebratio annua ad Prætorem translata, cui inter ciues & peregrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum vrbanarũ status erat, cùm Pannonicas legiones seditio incessit: *Seditio in Pannoniâ:* nullis nouis caussis, nisi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstiuis tres simul legiones habebantur, præsidente Iunio Blæso: qui fine Augusti, & initiis Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudium, intermiserat solita munia. *Cui otium, caussa:* Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. *Et fax, quispiam Percennius.* Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis aut flexo in vesperam die, & delapsis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremò promptis iam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat, *Eius seditiosa oratio ad milites.* *Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi nouum & nutantem adhuc principem, precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignauiâ peccatum,* *Diuturnitatem militiæ culpat:* *quòd tricena aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent. ne dimißis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre. ac si quis tot casus vitâ superauerit; trahi adhuc diuersas in terras, vbi per nomen agrorum, vligines paludum, vel inculta montium accipiant.* *Et paupertatem,* *Enimuero militiam ipsam grauem, infructuosam: denis in diem aßibus animam & corpus æstimari. hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi.* *Et duritiem.* *at hercle verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æstates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna. nec aliud leuamentum, quàm si certis sub legibus militia iniretur. vt singulos denarios mererent; sextusdecimus stipendij annus finem adferret; ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecuniâ solueretur.* *Contra, præmia aliorum ostendit.* *An prætorias cohortes, quæ binos denarios* * *acceperint, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari à se vrbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è contuberniis hostem aspici.* Adstrepebat vulgus diuersis incitamentis. *Furere incipit miles:* hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Postremò eò furoris venêre, vt tres legiones

* accieperent.

legiones miscere in vnam agitauerint. depulsi æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atq. vnà tres aquilas & signa cohortium locant: simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quò magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus aduenit. increpabatque, ac retinebat singulos, clamitans, *Meâ potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore desciscitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo.* Aggerebatur nihilominus cespes, iamque pectori vsque adcreuerat, cùm tandem peruicaciâ victi incœptum omisêre. Blæsus multâ dicendi arte, *Non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos à diuo Augusto tam noua petiuisse. & parum in tempore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expostulauerint: cur contra morem obsequij, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, seque coram mandata darent.* Adclamauere, vt filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq. militibus missionem ab sexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima prouenissent. Profecto iuuene, modicû otium: sed superbire miles, quòd filius Legati orator publicæ caussæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam non obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios vsus, postquam turbatum in castris accepêre, vexilla conuellunt: direptisq. proximis vicis, ipsoque Nauporto quod municipij instar erat, retinentis centuriones inrisu & contumeliis, postremò verberibus insectantur: præcipuâ in Aufidienum Rufum præfectum castrorum irâ. quem direptum vehiculo, sarcinis grauant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam duramque militiam reuocabat, * inuictus operis ac laboris, & eò immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur seditio, & vagi circumiecta populabantur. Blæsus paucos maximè prædâ onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modò nomina singulorum, modò centuriam quisque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in Legatum cumulant, cælum ac deos obtestantur: nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, misericordiam, metum, & iras permouerent. Adcurritur ab vniuersis, & carcere effracto, soluunt vincula: desertoresq. ac rerum capitalium damnatos, sibi iam miscent. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi adleuatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, *Vos quidem, inquit, his innocentibus, & miserrimis lucem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proximâ iugulauit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde Blæse, vbi cadauer abieceris? ne hostes quidem sepulturam inuident. cùm osculis, cùm lacrymis dolorem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum interfectos nullum ob scelus, sed quia vtilitati legionum consulebamus, * ij sepeliant.* Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disiectis quorum per humeros sustinebatur, præceps & singulorum pedibus aduolutus, tantum consternationis inuidiæq. conciuit, vt pars militum, gladiatores qui è seruitio Blæsi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè neque corpus vllum reperiri, & seruos adhibitis crucia-

Moderari & sistere Blæsus conatur.

Qui suadet Legationem ad principem.

Id factum: & filius eius missus.

Sed recruduit seditio, manipulorum aliquot superuentu.

A quis præfectus castrorum violatur.

* vetus

Blæsus coercere conatur:

Frustrà. nam carcerem frangunt.

Vibuleni fallax facinus.

* hi

Quod inuidiâ & mortem penè Blæso attulit.

 tibus

tibus abnuere cædem, neque illi fuiſſe vnquam fratrem pernotuiſſet, haut multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum extruſere. ſarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedò alteram*, indiderant: quia fractâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rurſus aliam poſcebat. ceteros latebræ texêre, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promtum ingenium. Quin ipſæ inter ſe legiones Octaua & Quintadecima ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduerſum aſpernantis, minas interiecisſet. Hæc audita, quanquam abſtruſum, & triſtiſſima quæque maximè occultantem Tiberium perpulêre, vt Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabuſque prætoris cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis, ex re conſulturum. & cohortes dilecto milite ſupra ſolitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant: ſimul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri ſuo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorumque oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per officium obuiæ fuere legiones: non lætæ, vt adſolet, neque inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi, & vultu, quamquam mæſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtquam vallum introiit: portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri iubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Druſus ſilentium manu poſcens. illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum viſo Cæſare, trepidare. murmur incertum, atrox clamor, & repentè quies. diuerſis animorum motibus, pauebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quîs perſcriptum erat, *præcipuam ipſi fortiſſimarum legionum curam, quibuſcum plurima bella tolerauiſſet. vbi primùm à luctu requieſſet animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum. miſiſſe interim filium, vt ſine cunctatione concederet quæ ſtatim tribui poſſent: cetera Senatui ſeruanda, quem neque gratiæ, neque ſeueritatis expertem haberi par eſſet.* Reſponſum eſt à concione, mandata Clementi Centurioni quæ* præferret. Is orditur de miſſione à ſexdecim annis: de præmiis finitæ militiæ: vt denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani ſub vexillo haberentur. Ad ea Druſus cùm arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur veniſſet, neque augendis militum ſtipendiis, neque adleuandis laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? at hercule verbera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum: eaſdem artes Druſum retuliſſe. numquámne* niſi ad ſe filios familiarum venturos? nouum id planè, quòd imperator ſola militis commoda ad ſenatum reiiciat. eundem ergo ſenatum conſulendum, quoties ſupplicia aut prœlia indicantur. an præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?* Poſtremò deſerunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorúmve Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſſam diſcordiæ, & initium armorum. maximè infenſi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multo pôſt digredientem cum Cæſare, ac prouiſu periculi hiberna caſtra repetentem, circumſiſtunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduerſaretur? ſimul ingruunt, ſaxa iaciunt. iamque lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcurſu multitudinis, quæ cum Druſo aduenerat, protectus eſt. Noctem minacem, & in ſcelus erupturam fors leniuit. nam Luna

Tribuni militum pulſi.

Lucillius cæſus.

Turbatores inter ſe turbant.

Druſus à Tiberio mittitur ſeditioni ſedandæ.

Ei comes & conſultor Seianus datus.

Excipitur à legionibus parum comiter.

Litteras Tiberij recitat.

Miles diſtinctè quædam poſtulat:

*perferret.

Ea Druſus differt. Hinc tumultus.

* ad ſe niſi

Et Cn. Lentulo periculum.

Tandem caſu ſeditio componitur.

* clariore pæne cælo visa languescere. Id miles rationis ignarus omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimilans, prospereque cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris sono, tubarum cornuumque concentu strepere: prout splendidior, obscuriorue, lætari, aut mærere. & postquàm ortæ nubes offecere visui, creditumque conditam tenebris: (vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes) sibi æternum laborem portendi, sua facinora auersari deos lamentantur. Vtendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & si qui alij bonis artibus grati in vulgus: *in vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. *Quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Rom. capessent? quin potius vt nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: priuatam gratiam statim mereare, statim recipias.* Commotis per hæc mentibus, & inter se suspectis, tironem à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequij: omittunt portas, signa vnum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt. Drusus orto die, & vocatâ concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenitâ, incusat priora, probat præsentia. negat se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursum idem Blæsus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, Iustusque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cùm alij opperiendos legatos, atq. interim comitate permulcendum militem censerent; alij fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impunè contemni. dum superstitio vrgeat, adiiciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus. Promtum ad asperiora ingenium Druso erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij corpora extra vallum abiecta ostentui. Tum vt quisque præcipuus turbator conquisiti. & pars extra castra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis adeoque sæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine atque vndâ raptabantur. durabat & formido cælestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere sidera, ruere tempestates. non aliud malorum leuamentum, quàm si linquerent castra infausta temerataque, & soluti piaculo suis quisque hibernis redderentur. primùm octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiēdas Tiberij epistolas clamitauerat. mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuênit. & Drusus non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis consederant, in vrbem rediit. Iisdem fermè diebus, iisdem caussis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentiùs: & magnâ spe fore vt Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi suâ cuncta *tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam seditionis alienæ speculabantur.

inferioris

Marginalia:

* claro repētè cælo.

Quo velut ominoso vulgus territū.

Nec deest occasioni Drusus.

* ij

Ergo flectuntur, & obnoxios se ostendunt.

Sententiæ tamen diuersæ de motu prorsus sedando.

Vicitq; apud asperū Drusum asperior.

Capita tumultus cæsa.

Deniq; legiones castris suis redditæ.

Seditio eadē, sed acrior in Galliā.

* tractoris.

In quâ duo exercitus, superior, inferior.

Initium motus ab inferiore. inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab * vndeuicesimanis quintanisque initio, & tractis primâ quoque, ac vicesimâ legionibus. nam iisdem æstiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, lasciuiæ sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, iuuenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sæuitiamque centurionum vlciscerentur. Non vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque. *suâ in manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri Remp. in suum cognomentum adsciscí* * *imperatores*. Nec Legatus obuiam ibat. quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repentè lymphati districtis gladiis, in centuriones inuadunt. ea vetustissima militaribus odiis materies, & sæuiendi principium. prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Septimius cùm perfugisset ad tribunal, pedibusque Cæcinæ aduolueretur, eò vsque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non castrorum præfectus ius obtinuit. vigilias, stationes, & si qua alia præsens vsus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altiùs coniectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quòd neque disiecti, *nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent: tantâ æqualitate & constantiâ, vt regi crederes. Interea Germanico per Gallias, vt diximus, census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresque ex eâ liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustæ nepos: sed anxius occultis in se patrui auiæque odiis, quorum caussæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populum R. memoria, credebaturque si rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paulo commotior, nisi quòd castitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum vertebat. Sed Germanicus quantò summæ spei propior, tantò impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentiâ. Postquàm vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere. & quidam prehensâ manu eius, per speciem osculandi, inseruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet: sic melius audituros responsum: vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes. tardè obtemperauêre. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosque Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil vsquam turbidum aut discors. silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. Vt seditionem attigit, *vbi modestia militaris? vbi veteris disciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegissent?* rogitans:

Marginal notes:
- *Initium motus ab inferiore.*
- * vna & vicesim.
- *Voces seditiosorum, vota, & minæ:*
- * imperaturos forte.
- *Sæuitia in centuriones.*
- *Cassij Chæreæ animosum factum.*
- * vel
- *Germanicus Cæsar tunc in Galliâ:*
- *Magnâ laude & gratiâ iuuenis:*
- *Et Tiberio, præter meritum, nunc fidissimus.*
- *Is statim ad legiones properat.*
- *Verbis increpat, & ad fidem hortatur.*

rogitans: nudant vniuersi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiscretis vocibus, pretia vacationum, angustias stipendij, duritiam operum, ac propriis nominibus incusant, vallum, fossas, pabuli, materiæ, lignorum adgestus, & siqua alia ex necessitate, aut aduersus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem, orabant. Fuere etiam qui legatam à diuo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum ominibus: &, si vellet imperium, promtos ostentauere. Tum verò quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, ferrum à latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram vi attinuissent. extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propiùs incedentes, feriret, hortabantur: & miles, nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, Acutiorem esse. Sæuum id malique moris etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur. consultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad caussam candem traherent: destinatum excidio Vbiorum opidum: imbutasque prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, &, si omitteretur ripa, inuasurus hostis. at si auxilia & socij aduersum abscedentis legiones armarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa seueritas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur volutatis inter se rationibus placitum, vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi Propulsandi hostis. legata quæ petiuerant, exsolui duplicarique. Sensit miles in tempus conficta, statimque flagitauit. missio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hiberna *cuiusquam non abscessere quintani * vndeuigesimanique, donec iisdem in æstiuis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Cæsaris pecunia persolueretur. Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, cùm fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam & sextamdecumam legiones nihil *contatus sacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant. pecunia & missio, quamuis non flagitantibus oblata est. At in Chaucis cœptauere seditionem, præsidium agitantes vexillarij discordium legionum, & præsenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Iusserat id Menius castrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm concesso iure. deinde intumescente motu profugus repertusque, postquam intutæ latebræ, præsidium ab audaciâ mutuatur: Non præfectum ab ijs, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari. simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & si quis agmine decessisset pro desertore fore, clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. Interea legati ab senatu egressi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. Pauidos & conscientiâ vecordes intrat metus, venisse patrum iussu, qui irrita facerent, quæ per seditionem expresserant. vtque mos vulgo, quamuis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum, principem

Illi desideria sua & querelas promunt.

Pars imperiū offerunt.

Acriter renuit, & mori eligit.

Cui rei gladium quispiam petulanter offert.

Sed amici Germanicū abripiunt.

De medicinâ ancipitis mali consultant.

Ea visa optima, indulgere.

Igitur capiunt quæ petierant,

* vsquam for.
* vna & vi.

Missionem & pecuniam.

At superior exercitus in fide mansit:

* contatas,

Nisi quòd vexillarij quidam turbauere.

Quos fortiter reprimit & componit Menius.

Sed iterum duæ legiones insaniunt.

principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant: & nocte concubiâ vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt: concursuque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæsarem, tradere vexillum intento mortis metu subigunt. mox vagi per vias, obuios habuere legatos, auditâ consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, cædem parant: Planco maximè, quem dignitas fugâ impediuerat. neque aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculauisset. Luce demum, postquam dux, & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, sed deûm irâ resurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atque ipsius Planci grauem & immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur. attonitaque magis quàm quietâ concione, legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in * metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad superiorem exercitum pergeret, vbi obsequia, & contra rebellis auxilium. *Satis superque missione & pecuniâ, & mollibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos saltem auo, & Reip. redderet.* Diu cunctatus, * aspernantem vxorem, cùm se diuo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur, postremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis vxor paruulum sinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ simul trahebantur: nec minus tristes * qui manebant. Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut in vrbe victâ facies gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque aduertêre. Progrediuntur contuberniis. quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti aui memoria, socer Drusus: ipsa insigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ. iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm inuidia in Treueros. orant, obsistunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi. isque vt erat recens dolore & irâ, apud circumfusos ita cœpit. *Non mihi vxor, aut filius, patre & Rep. cariores sunt: sed illum quidem sua maiestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloriâ vestrâ libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoueo: vt quidquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur: néue occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratúmue vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellem? qui filium imperatoris vestri, vallo & armis circumsedistis. An ciues? quibus tam proiecta senatus auctoritas. hostium quoque ius, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Diuus Julius seditionem exercitus verbo vno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum eius detractabant. Diuus Augustus vultu & aspectu, Actiacas legiones exterruit. nos vt nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniis Syriæue miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: primáne, & vicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot prœliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci*

Cæsari vim intentant.

Planco mortem.

Concionem Germanicus habet,

Monetque, non placat.

* motu

* aspernante vxore,

Filium & vxorem à se dimittit.

* quæ

Ea res militem in pænitentiâ dedit.

Quem facundâ oratione Cæsar alloquitur.

duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è prouinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos? hic tantùm interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos? infecta sanguine castra, flumina? meque precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primo concionis die, ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improuidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius. legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum vlcisceretur. Neque enim dij sinant, vt Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua diue Auguste cælo recepta mens, tua pater Druse imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque ciuiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi coniugem ac filium redditis, discedite à contactu ac diuidite turbidos. id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néue obses Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excusauit ob imminentem partũ, & hiemem. venturum filium: cetera ipsi exequerentur. Discurrunt mutati, & seditiosissimum quemq. vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium: qui iudicium & pœnas de singulis, in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, districtis gladiis. reus in suggestu per tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles, tanquam semet absolueret. nec Cæsar arcebat, quando nullo ipsius iussu, penes eosdẽ sæuitia facti & inuidia erat. secuti exemplũ veterani, haut multò pòst in Rætiam mittuntur, specie defendendæ prouinciæ ob imminentis Sueuos: ceterùm vt auellerentur castris, trucibus adhuc non minus asperitate remedij, quàm sceleris memoriâ. Centurionatum inde *egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in prœliis fecisset, & cui erant donaria militaria, edebat. si tribuni, si legio, industriam innocentiamq. adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem consensu obiectauissent, soluebatur militiâ. Sic compositis præsentibus, haut minor moles supererat, ob ferociam quintæ, & vndeuicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem, (loco Vetera nomen est) hibernantium. nam primi seditionem cœptauerant, atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum. nec pœnâ cõmilitonum exterriti, nec pœnitentiâ cõuersi, iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, socios demittere Rheno, parat: si imperium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, & legionũ Germanicarum motu audito; trepida ciuitas incusare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, cõtatione fictâ ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adultâ auctoritate comprimi queat. ire ipsum, & opponere maiestatẽ imperatoriam debuisse; cessuris, vbi principem longâ experientiâ, eundemq. seueritatis & munificentiæ summum vidissent. An Augustum fessâ ætate, toties in Germanias commeare potuisse; Tiberium vigentẽ annis, sedere in senatu verba patrum cauillantem? satis prospectum vrbanæ seruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt ferre pacem velint. *Immotum aduersus eos sermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neq. se remque publicã in casum dare. Multa quippe & diuersa angebãt: validior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam: ille Galliarũ opibus subnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur anteferret? ac ne postpositi, contumeliâ incenderen-

Mutati, pœnas vltro in se poscunt.

Ipsi seditiosos puniunt.

Cæsar inde per artem eos seiungit:

* legit.

Nouosque Centuriones sufficit.

Sed duæ adhuc legiones turbidæ, apud Vetera.

In eas vis paratur.

Romani consternati his nunciis:

Tiberiũ culpant, qui ipse non occurrat.

Sed illa vulpes sedem imperij premit:

*Immotus

cenderentur. At per filios pariter adiri, maieſtate ſaluâ, cui maior è longinquo reuerentia. ſimul adoleſcentibus excuſatum, quædam ad patrem reiicere: reſiſtentiſq. Germanico, aut Druſo, poſſe à ſe mitigari vel infringi: quod aliud ſubſidium ſi imperatorem ſpreuiſſent? Ceterùm vt iam iamque iturus lêgit comites, conquiſiuit impedimenta, adornauit naues. mox hiemem, aut negotia variè cauſſatus, primò prudentes, dein vulgum, diutiſſimè prouincias fefellit.

Et iter ſimulat, non ſomniat.

Interea Germanicus minis & terrore rem conficit.

At Germanicus quanquam contracto exercitu, & paratâ in defectores vltione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, venire ſe validâ manu, ac ni ſupplicium in malos præſumant, vſurum promiſcuâ cæde. Eas Cæcina aquiliferis ſigniferiſque, &, quod maximè caſtrorum ſincerum erat, occultè recitat: vtque cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant hortatur. nam in pace cauſſas & merita ſpectari; vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam maiorem legionum partem in officio vident; de ſententiâ legati, ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quemque & ſeditioni promtum ferro inuadant.

Ipſi turbidi, turbatores ſuos cædunt.

Tunc ſigno inter ſe dato, irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, niſi conſciis, noſcente quod cædis initium, quis finis. Diuerſa omnium, quæ vnquam accidêre, ciuilium armorum facies. non prælio, non aduerſis è caſtris, ſed iiſdem è cubilibus, quos ſimul veſcentis dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, ſanguis palàm: cauſſa in occulto. cetera fors regit: & quidam bonorum cæſi. poſtquam, intellecto in quos ſæuiretur, peſſimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permiſſa vulgo licentia atque vltio & ſatietas.

Sed parum compoſitè:

Et dolet Cæſar.

Mox ingreſſus caſtra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lacrymis, ſed cladem adpellans, cremari corpora iubet. Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris. nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent.

Mox ducit in hoſtem, vt auocet & oblitteret.

Rhenum tranſit.

Sequitur ardorem militum Cæſar, iunctoque ponte tramittit duodecim millia è legionibus * ſex, & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ ſeditione intemerata modeſtia fuit. Læti neque procul Germani agitabant, dum iuſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſiluam Cæſiam limitemq. à Tiberio cœptum * ſcindit. caſtra in limite locat, frontem ac tergum vallo; latera, concædibus * munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatque ex duobus itineribus, breue & ſolitum ſequatur: an impeditius & intentatum, eoque hoſtibus incautum. Dilectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores feſtam eam Germanis noctem, ac ſolennibus epulis ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſiluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo ſequuntur.

* e legionibus, ſex & viginti.

* ſcandit.

* munitur.

Ad Marſos venit.

Iuuit nox ſideribus inluſtris. ventumq. ad vicos Marſorum, & circumdatæ ſtationes, ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigiliis. adeò cuncta incuriâ diſiecta erant, neque belli timor: ac ne pax quidem niſi languida, & ſoluta inter temulentos.

Quos ſecuros & incuſtoditos cædit.

Cæſar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit. quinquaginta millium ſpatium, ferro flammiſque peruaſtat. non ſexus, non ætas miſerationem attulit: profana ſimul & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ vocabant, ſolo æquantur. ſine vulnere milites, qui ſemiſomnos, inermos, aut palantis ceciderant.

Tanfanæ templum diruit.

Redeunti inſidiæ à finitimis parantur:

Exciuit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vſipetes: ſaltuſque per quos exercitui regreſſus, inſedêre. quod gnarum duci: inceſ-

ſitque

ſitque itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio. & mediis impedimentis, ſiniſtrum latus * vndeuiceſimani, dextrum quintani clauſere. viceſima legio terga firmauit, pòſt ceteri ſociorum. Sed hoſtes, donec agmen per ſaltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adſultantes, totâ vi nouiſſimos incurrère. turbabanturque denſis Germanorum cateruis leues cohortes, cùm Cæſar aduectus ad viceſimanos voce magnâ, *hoc illud tempus oblitterandæ ſeditionis* clamitabat, *pergerent, properarent culpam in decus vertere.* Exarſere animis, vnoque impetu perruptum hoſtem, redigunt in aperta, cæduntque. ſimul primi agminis copiæ euaſere ſiluas, caſtraque communiuere. Quietum inde iter. fidenſque recentibus, ac priorum oblîtus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitiâ curaq. adfecere. gaudebat oppreſſam ſeditionē: ſed quòd largiendis pecuniis, & miſſione feſtinatâ fauorem militum quæſiuiſſet, bellicâ quoq. Germanici gloriâ angebatur. Rettulit tamen ad ſenatū de rebus geſtis, multaq. de virtute eius memorauit: magis in ſpeciem verbis adornata, quàm vt penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motus laudauit; ſed intentior, & fidâ oratione. cunctaque quæ Germanicus indulſerat, ſeruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, Iulia ſupremū diem obiit, ob impudicitiā olim à patre Auguſto Pandateriâ inſulâ, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus, ſpreueratq. vt imparem: nec alia tam intima Tiberio cauſſa, cur Rhodum abſcederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, obſcuram fore necem longinquitate exſilij ratus. Par cauſſa ſæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familiâ nobili, ſollers ingenio, & prauè facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. traditā Tiberio, peruicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat. litteræq. quas Iulia patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit, à Graccho compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris inſulam, quatuordecim annis exſiliū tolerauit. Tunc milites ad cædem miſſi, inuenere in prominenti litoris nihil lætum opperientem. quorū aduentu breue tempus petiuit, vt ſuprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicemque percuſſoribus obtulit. conſtantiâ mortis, haut indignus Sempronio nomine; vitâ, degenerauerat. quidam non Romā cos milites, ſed ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famā cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtrà ſperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Druſuſque & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. Ludos Auguſtales tunc primùm *cœptos turbauit diſcordia, ex certamine hiſtrionū. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. neq. ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morū via. ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere. Druſo Cæſare, C. Norbano Coſs. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris & repentino in Chattos excurſu, præcepit. nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignē vtrunq. perfidiâ in nos, aut fide. Arminius, turbator Germaniæ: Segeſtes, parari rebellionem ſæpè aliàs, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitque

* vna &

Sed virtute eas irritas facit.

Tiberius laudat Germanicum, & inuidet.

Iulia Augusti F. obit, alimentis subtractis.

Cæditur & Gracchus, adulterinea.

Sodales Augustales instituti.

Histrionia turbæ.

* cœpta

A. V. C. DCCLXIIX.

Germanicus Cattos irrumpit.

Arminius.

Segestes.

Varo, vt se, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil ausuram plebem principibus amotis, atque ipsi tempus fore quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segestes quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis priuatim odiis, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuisus, inimici soceri, quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni præsidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, siccitate, & amnibus modicis inoffensum iter properauerat: imbresq. & fluminum auctus regredienti metuebantur. sed Chattis adeò improuisus aduênit, vt quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum, aut trucidatum sit: iuuentus flumen Adranam nando tramiserit: Romanosque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis vicisque in siluas disperguntur. Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auso hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties astu magis, quàm per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. & Marsos congredi ausos, prospero prœlio cohibuit. Neque multo pòst legati à Segeste venerunt, auxilium orantes aduersus vim popularium, à quîs circumsidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam barbaris, quanto quis audaciâ promtus, tanto magis fidus, *rebus commotis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum. sed iuuenis conscientiâ cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ desciuere, sacerdos apud Aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneque exceptus, cum præsidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatumque in obsidentis, & ereptus Segestes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademque filia Segestis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce supplex, compressis intra sinum mânibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisque eorum qui tum in deditionem veniebant prædæ data. Simul Segestes ipse ingens visu, & memoriâ bonæ societatis impauidus. verba eius in hunc modum fuere. *Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & constantiæ dies. ex quo à diuo Augusto ciuitate donatus sum, amicos inimicósque ex vestris vtilitatibus dilegi: neque odio patriæ, (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inuisi sunt) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere: & pacem, quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci. dilatus segnitiâ ducis, quia parũ præsidij in legibus erat, vt me & Arminium, & conscios vinciret, flagitaui. testis illa nox, mihi vtinã potius nouissima! quæ secuta sunt defleri magis, quàm defendi possunt. ceterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpessus sum. Atque vbi primùm tui copia, vetera nouis, & quieta turbidis ante habeo, neque ob præmium, sed vt me perfidiâ exsoluam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro iuuentâ & errore filij veniam precor. filiam necessitate huc adductam, fateor: tuum erit consultare, vtrum præualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd*

Copiæ, diuisio, & itinera Germanici.

Cattos improuisus opprimit.

Mattium incendit.

Legati à Segeste, auxilium petunt.

* *Scripserim rebusque motis.*

Tulit ipse Germanicus.

Vxor Arminij capta.

Segestis oratio, quidquid velet, seruilis.

quòd ex me genitu est. Cæsar, clementi responso, liberis propinquisque eius incolumitatem, ipsi sedem * veterem in prouinciâ pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminij vxor, virilis sexus stirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, vt quibusque bellum inuitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta vxor, subiectus seruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. Neque probris temperabat. *Egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorũ tot manus vnam muliérculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque aduersus feminas grauidas, sed palàm aduersus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspenderit. coleret Segestes victam ripam; redderet filio sacerdotium: hominem Germanos nunquam satis * excusaturos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantiâ imperij Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, inritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius; ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pauescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis, quàm Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur.* Conciti per hæc, non modò Cherusci, sed conterminæ gentes: tractusque in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæsari metus. & ne bellum mole vnâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorum ducit. ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: simulq. pedes, eques, classis, apud prædictum amnem conuenêre. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua vrenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit; interq. cædem & prædam, reperit vndeuicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haut procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumq. insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi suprema militibus, ducique, permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum & sortem hominum. præmisso Cæcinâ, vt occulta saltuum scrutaretur, pontesq. & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæstos locos, visuq. ac memoriâ deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossâ, accisæ iá reliquiæ consedisse intelligebantur. Medio campi albentia ossa, vt fugerant, vt restiterát, disiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumq. artus, simul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum; vbi infelici dextrâ, & suo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: quot patibula captiuis, quæ scrobes: vtq. signis & aquilis per superbiam inluserit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextũ post cladis annũ, trium legionũ ossa, nullo noscente, alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt consanguineos, auctâ in hosté irâ, mæsti simul & infensi cõdebant. Primum extruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, & præsen-

Ipse & comites benignè habiti.
* vetere.
Filius Arminij Rauennæ educatur.
Cuius pater arma & vltionem parat.
Inuectio eius in Segestem & Romanos.
* excusaturũ
Cherusci & finitimi, tracti in Romanos.
Etiam Inguiomerus.
Copiæ Romanæ ad Amisiam.
Bructeri fusi.
Ventum ad Teutoburgiensem saltum:
Vbi infelix Vari pugna.
Facies eius calamitatis.
Reliquiæ lectæ & humatæ:
Ipso Cæsare ad pietatem eam praeeunte.

præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum. seu cuncta Germanici in deterius trahenti; siue exercitum imagine cæsorum insepultorumque, tardatum ad prœlia, & formidolosiorem hostium credebat. neque imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuisse.

Inde pugna cum Arminio:

Sed Germanicus cedentem in auia Arminium secutus, vbi primùm copia fuit, *euehi equites, campumque quem hostis insederat, eripi iubet.

** inuehi*

Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, vertit repentè: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultauerat.

Nec Romanis satis prospera.

Tunc nouâ acie turbatus eques, missæq. subsidiariæ cohortes, & fugientiũ agmine impulsæ, auxerant consternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ni Cæsar productas legiones instruxisset. inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe vt aduexerat, reportat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iussa. Cæcina qui suum militem ducebat, monitus, quanquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circũ siluæ paulatim adclines.

Cæcinam in reditu Arminius aggreditur:

quas tum Arminius impleuit, compendiis viarum, & cito agmine, onustum sarcinis armisque militem cùm anteuenisset. Cæcinæ dubitanti quo nam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castrametari in loco placuit; vt opus, & alij prœlium inciperent. Barbari perfringere stationes, seque inferre munitoribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant.

Tantum non fundit.

miscetur operantium bellantiumq. clamor, & cuncta pariter Romanis aduersa. locus vligine profundâ, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neque librare pila inter vndas poterant. Contrà Cheruscis sueta apud paludes prœlia, procera membra, hastæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demùm inclinantis tum legiones aduersæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumtâ quiete, quantum aquarum circumsurgentibus iugis oritur, vertêre in subiecta. mersaque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor.

Cæcina tamen vetus dux aduersa tolerat:

Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interritus.

Et ratione obuiam it.

Igitur futura voluens, non aliud repperit, quàm vt hostem siluis coërceret, donec saucij, quantumque grauioris agminis, anteirent. nam medio montium & paludum, porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, * vndeuigesima in læuum, primani ducendum ad agmen, vicesimanus aduersum secuturos.

** vna &*

Nox per diuersa inquies, cùm barbari festis epulis, læto cantu, aut truci sonore subiecta vallium ac resultantis saltus complerent:

Sed miles consternatur.

apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces, atque ipsi passim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quàm peruigiles.

Ipsi etiã duci malum præsagium.

ducemque terruit dira quies. nam Quinctilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis reppulisse. Cœptâ luce, missæ in latera legiones, metu, an contumaciâ, locum deseruêre: capto * properè campo, humentia vltrà.

** prope*

Neque tamen Arminius, quanquam libero incursu, statim prorupit: sed vt hæsere cœno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, vtque tali in tempore sibi quisque properus, & lentæ aduersum imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, *En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones.* Simul hæc: & cum delectis

Victi & cæsi pæne Romani.

scindit

ſcindit agmen, equiſque maximè vulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diiicere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduerſum ferri ingruentia tela, neque figi limoſâ humo poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet. iuuit hoſtium auiditas, omiſſâ cæde, prædam ſectantium: eniſæque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida. neq. is miſeriarum finis. ſtruendum vallum, petendus agger. amiſſa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſauciis. infectos cœno aut cruore cibos diuidentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbauit. tanta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana maximè petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam eſſe formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miſeratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clauſit viam. ſimul tribuni & centuriones falſum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iuſſoſq. dicta cum ſilentio accipere, temporis ac neceſſitatis monet. *Vnam in armis ſalutem, ſed ea conſilio temperanda: manendumque intra vallum, donec expugnandi hoſtes ſpe, propiùs ſuccederent: mox vndique erumpendum. illâ eruptione ad Rhenum perueniri. quòd ſi fugerent, pluris ſiluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe. at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat.* reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à * ſuis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione, fortiſſimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haut minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſententiis agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſoſque rurſum per humida & impedita circumuenirent, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur ortâ die, proruunt foſſas, iniiciunt crates, ſumma valli prenſant, raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo. Poſtquàm hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque ac tubæ concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hic ſiluas, nec paludes, ſed æquis locis æquos deos. Hoſti facile excidium: & paucos & ſemermos cogitanti, ſonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur. cadebantque, vt rebus ſecundis auidi, ita aduerſis incauti. Arminius integer, Inguiomerus poſt graue vulnus, pugnam deſeruêre. vulgus trucidatum eſt, donec ira & dies permanſit. nocte demum reuerſæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egeſtas fatigaret, vim, ſanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuere. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama, & infeſto Germanorum agmine Gallias peti. ac ni Agrippina impoſitum Rheno pontem ſolui prohibuiſſet, erant qui id flagitium formidine auderet. ſed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibuſque vt quis inops, aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargita eſt. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe apud principium pontis, laudes & grates reuerſis legionibus habentem. Id Tiberij animum altiùs penetrauit. *Non enim ſimplices eas curas: nec aduerſus externos militem quæri. nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuiſat, ſigna adeat, largitionem tentet. tanquam parùm ambitioſè filium ducis gregali habitu circumferat, Cæſaremque Caligulam appellari velit. Potiorem iam apud exercitus Agrippinam,*

Et captus ipſe dux.

Noctu lymphatus apud eos terror.

Quos à fugâ dux agreſſit.

Conſilium eius probum.

* ſuo,

Quod ſucceſſit.

Et hoſtes cupidine victoriæ, victoriam amittunt.

Agrippinæ in his caſibus virilis animus.

Qui Tiberiũ offendit.

pinam, quàm legatos, quàm duces: compressam à muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatque Seianus, peritiâ morum Tiberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaque promeret. At Germanicus legionum, quas nauibus vexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè adlabente æstu, quietū habuit. mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus, rapi agiq. agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, litori, campis facies. neque discerni poterant incerta ab solidis, breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: iumenta, sarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occursant: permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus iuuabant, aduersante vndâ. nihil strenuus ab ignauo, sapiens à * prudenti, consilia à casu differre: cuncta pari violentiâ inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eôdem agmen subduxit. pernoctauere sine vtensilibus, sine igni; magna pars nudo aut mulcato corpore, haut minus miserabiles, quàm quos hostis circumsidet. quippe illis etiam honestæ mortis vsus: his inglorium exitium. lux reddidit terram. penetratumque ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat. impositæ deinde legiones, vagante famâ submersas. nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitumque reducem vidêre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtrique venia, facilè Segimero, contatius filio: quia Quinctilij Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterùm ad supplenda exercitus damna certauêre Galliæ, Hispaniæ, Italia: quod cuiq. promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modò & equis ad bellum sumtis, propriâ pecuniâ militem iuuit. vtq. cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios; facta singulorum extollere; vulnera intuens, aliū spe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, sibiq. & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum, repudiauit: neque in acta sua iurari, quamquam censente senatu, permisit: cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maiestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, deniq. malè gestâ Rep. maiestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, commotus Cassij Seueri libidine, quâ viros feminasq. inlustres procacibus scriptis diffamauerat. mox Tiberius, consultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperauere carmina, incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiamque eius, & discordem cum matre animum. Haut pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt quibus initiis, quantâ Tiberij arte, grauissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremò arserit, cunctaq. corripuerit, noscatur. Falanio obiiciebat accusator, quòd inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorū habebantur, Cassium quendam mimum corpore infamem adsciuisset: quodque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur,

Periclitatæ legiones, quæ litore reductæ.

Effusione in plana Oceani.

* ab imprudenti,

Sed emerserunt ad alta.

Segimerus in deditionem acceptus, cum filio.

Tiberij simulata modestia.

Qui tamen legem maiestatis reduxit:

Nunquam probatam, probis.

Porrecta ea etiam ad minima crimina:

Imò ridicula.

violatum

violatum periurio nomen Augusti. Quæ vbi Tiberio notuêre, scripsit consulibus, *Non ideo decretum patri suo cælum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quòd effigies eius, vt alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iusiurandum perinde æstimandum, quàm si Iouem fefellisset. deorum iniurias diis curæ.* Nec multo pòst Granium Marcellum prætorem Bithyniæ, Quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, subscribente Romano Hispone. qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sæuitiæ principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod secuti ex pauperibus diuites, ex contemtis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi inuenêre. Sed Marcellum insimulabat, sinistros de Tiberio sermones habuisse. ineuitabile crimen, cùm ex moribus principis fœdissima quæque diligeret accusator, obiectaretq. reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altius quàm Cæsarum sitam: & aliâ in statuâ, amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarsit adeò, vt ruptâ taciturnitate proclamaret, se quoque in eâ causâ laturum sententiam palàm & iuratum, quò ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, *Quo*, inquit, *loco censebis Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam.* permotus his, quantoque incautius efferbuerat, pœnitentiâ patiens, tulit absolui reum criminibus maiestatis. de pecuniis repetundis, ad reciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaq. eo coràm, aduersus ambitum & potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius senator, questus mole publicæ viæ, ductuque aquarum, labefactas ædis suas, auxilium patrum inuocabat. resistentibus ærarij prætoribus, subuênit Cæsar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto, paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios, probare caussam senatui iussit: cupidine seueritatis, in his etiam quæ ritè faceret, acerbus. vnde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio præposuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana vrbis stagnauerat. relabentem secuta est ædificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanaque obtegens. sed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, leuari in præsens proconsulari imperio, tradiq. Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens. quod *vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, variè trahebant; alij tædio cœtus, quidam tristitiâ ingenij, & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sæuitiam, mouendasque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoq. dictum est. Theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occisis non modò è plebe, sed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus & dissensionem vulgi prohibent.

Calumniatores sub tyrannis magni.

Ab his Marcellus accusatur, vt maledicus in Cæsarem.

Qui iram voce etiam vulgauit:

Pisone acutè & liberè carpente.

Tiberij in iudiciis seueritas, an sæuitia.

Liberalitas eius in aliquot senatores.

Tiberis inundat, cum insigni vrbis detrimento.

Drusus gladiatores dat, sed cruento munere.

* in vulgus,

Histrionum causâ, tumultus & cædes.

prohibent. Actum de eâ seditione apud patres, dicebanturque sententiæ, vt prætoribus ius virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinij Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat. valuit tamen intercessio, quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum, multa decernuntur; ex quîs maximè insignia: Ne domos Pantomimorum senator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi quàm in theatro spectarentur. & spectantium immodestiam exsilio multandi potestas prætoribus fieret. Templum vt in coloniâ Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum; datumque in omnes prouincias exemplum. Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti. simul imparem oneri Remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximæ seditionis malè consulta, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserant, obolita in posterum. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, superstagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obstrui recusantes. quippe in adiacentia erupturum. optimè rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, vtque originem ita fines dederit. spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuiis orbatum, minore gloriâ fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, siue superstitio, valuit, vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum cêsuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidiâ, ne plures fruerentur. sunt qui existiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat. ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat. quâ hæsitatione postremò eò prouectus est, vt mandauerit quibusdam prouincias, quos egredi vrbe non erat passurus. De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa, non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò subtractis candidatorum nominibus, originem cuiusque & vitam, & stipendia descripsit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, eâ quoque significatione subtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est. plerumque, eos tantùm apud se professos disseruit, quorum nomina consulibus edidisset. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent. speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius seruitium.

Decreta patrũ ad coercendum.

Templum Augusto in Hispaniâ.

Centesima rerum venalium.

Reuocata, quæ seditiosi milites expresserant.

Agitatum, qui Tiberis coërceri posset.

Tiberius Præsides rarò mutare solitus.

Comitiorum confusa tunc ratio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

MOTVS aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex solio & solo suo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox demouetur à Silano Præside Syriæ, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum à legionibus suetis abstrahit. cui paret ille, sed lentè. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricatâ ingenti classe, exercitum Oceano ad Amisiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & sternit. mox Cheruscos & Arminium ingenti prælio vincit. multumq́ gloriæ partum, nisi in regressu fortuita clades eam obliterasset. Nauium enim hominúmque maximam partem in Oceano amisit, vi tempestatis & imperitiâ eius maris. Interea Romæ vir nobilis Libo Drusus studij rerum nouarum defertur. accusatur in Senatu, & parte aliquâ conuincitur. Tiberium infensum expertus, & veniæ nulla spe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortensij) in manifesta paupertate, spretæ à Principe. Clemens Postumi Agrippæ seruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conscios & adiutores multos habet. operâ tamen & ingenio Sallustij Crispi sine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheruscis, aliisq́ gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indignè habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permissus, cum maiore, quoquò adisset, imperio: Cn. Pisoni Syria, cum occultis (vt creditur) in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui tamen inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecere. Cherusci duce Arminio, potentem & veterem regem Maraboduum, magno nec incruento prælio vincunt. In Asiâ duodecim celebres vrbes terræ motu collapsæ, aut haustæ sunt. Tacfarinas in Africâ bellum siue latrocinium exercet. idq́ à Furio Proconsule statim repressum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Maraboduus vi Catualdæ regno pulsus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit. Idem Catualdæ mox casus, qui Forum Iulium missus. Rhescuporis Thracum rex, operâ Pomponij Flacci in vincladatur: Romam perducitur. Germanicus Ægyptum lustrat. reuersus inimicitias cum Pisone exercet, & denunciat. sed paullò pòst morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ exstinguitur. Veneni à Pisone dati suspicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliisq́ Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius in Germaniâ dolo cæsus. Hæc gesta annis quattuor,

COSS.
T. STATILIO SISENNA TAVRO, ET L. SCRIBONIO LIBONE.
C. CÆCILIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CÆSARE AVG. III. ET GERMANICO CÆSARE II.
M. IVNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone COSS. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamuis gentis Arsacidarum, vt externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depulisset exercitus, ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat: partemq́ prolis, firmandæ amicitiæ, miserat. haut perinde nostri metu, quàm fidei popularium diffisus. Post finem Phrahatis & sequentium regum, ob internas cædes, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetustissimum liberorum eius, accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus. Et accepere barbari lætantes, vt fermè ad noua imperia. Mox subit pudor, degenerauisse Parthos, petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum. iam inter prouincias

Caussa & initia belli Parthici.
A. V. C. DCCLXIX.
Phrahates rex, Augusto amicus.

Eius filius Vonones à Tiberio in regnum missus. Qui non diu gratus.

Romanas

Romanas solium Arsacidarum haberi, darique. *Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Cæsaris, tot per annos seruitutem perpessum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes & ipse, diuersus à maiorum institutis, raro venatu, segni equorum curâ, quoties per vrbes incederet lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac vilissima vtensilium anulo clausa. sed promti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipsorum maioribus aliena, perinde odium prauis & honestis. Igitur Artabanus Arsacidarum è sanguine, apud Dahas adultus excitur; primoque congressu fusus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob scelus Antonij: qui Artauasden regem Armeniorum specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoriâ patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumq. tutatus est. occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quamquam sociatis more externo in matrimonium regnumque. dein iussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostrâ deiectus. Tum C. Cæsar componendæ Armeniæ diligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumto, stirpem eius haut tolerauere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque breui pulsâ, incerti solutique, & magis sine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed vbi minitari Artabanus, & parum subsidij in Armeniis, vel si nostrâ vi defenderetur, bellum aduersus Parthos sumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum custodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt eâ specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, nouisque prouinciis impositū, dolo simul & casibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum studia militum, & auersa patrui voluntas, celerandæ victoriæ* intentior, tractare præliorum vias, & quæ sibi tertium iam annum belligeranti sæua vel prospera euenissent. fundi Germanos acie, & iustis locis; iuuari siluis, paludibus, breui æstate, & præmaturâ hieme: suum militem, haut perinde vulneribus, quàm spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. at si mare intretur; promtam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionesq. & commeatus pariter vehi: integrum equite, equosque, per ora & alueos fluminum mediâ in Germaniâ fore. Igitur huc intendit, missis ad census Galliarum, P. Vitellio & * Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ classi præponuntur. Mille naues sufficere visæ, properatæque. aliæ breues, angustâ puppi proraque, & lato vtero, quo faciliùs fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt sine noxâ siderent: plures, appositis vtrimque gubernaculis, conuerso vt repente remigio, * hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus stratæ, super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulsus, accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo cōtinuus, aut modicas insulas circumueniens, apud

Et ab Artabano mox deiicitur.
Profugus in Armeniam abit,
In quâ varia mutatio regum:
Tigranes imponitur:
Iam Vonones.
Sed metu Parthorum remouetur:
His caussis in Orientem Germanicus destinatur.
* interior. *ed. Medic.*
Sed ille in Germanos bellū mallet.
Igitur nouâ ratione, & mari eos aggreditur.
* Scantio.
Classe mille nauium.
* huc vel illuc
Quæ in portuosâ Batauiâ conueneriunt.

principium agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen & violentiam cursus, quà Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomēto Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosâ flumine, eiusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur.

Intereà proludia quadā belli, in Chattos.

Sed Cæsar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expeditâ manu inruptionem in Chattos facere iubet. ipse, audito castellum Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. neq. Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq. raperet. Neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi. tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram Druso sitam disiecerant.

Ara Drusi.

Restituit aram, honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haut visum. & cuncta inter castellum, Alisonem, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq. permunita. Iamq. classis aduenerat, cum præmisso commeatu, & distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, vt se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum iuuaret: lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam flumen secundâ nauigatione peruehitur.

Fossâ Drusianâ copia transuecta: Ad Amisiā ventum.

classis Amisiæ relicta, læuo amne. erratumque in eo, quòd non subuexit. transposuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, non dum adcrescente vndâ, intrepidi transiêre: postremum auxiliorum agmen, Batauique in parte eâ, dum insultant aquis artemq. nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt.

Bataui natatores.

Metanti castra Cæsari Angriuariorum defectio à tergo nuntiatur. Missus illicò Stertinius cum equite & armaturâ leui, igne & cædibus perfidiam vltus est.

Angriuarij deficiunt, sed reuocantur.

flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. eius in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoque an Cæsar venisset, postquam adesse responsum est, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio. tum permissum. progressusq. salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, vt sagittarij nostrâ pro ripâ dispositi abscederent, postulat; & postquam digressi, vnde ea deformitas oris interrogat fratrem.

Arminij colloquium cum fratre Flauio.

illo locum, & prœlium referente, quodnam præmium recepisset exquirit. Flauius aucta stipendia, torquem, & coronam, aliaque militaria dona memorat, inridente Arminio vilia seruitij pretia. Exin diuersi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & victis graues pœnas, in deditionem venienti paratam clementiam, neque coniugem & filium eius hostiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam. ne propinquorū & adfinium, deniq. gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnā conssererent, ne flumine quidē interiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaque & equum poscentem Flauium attinuisset. cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumque denuntians. nam pleraque latino sermone interiaciebat, vt qui Romanis in castris ductor populariū meruisset.

Quod in iurgia & panè pugnam desiit. Arminius latinè sciens.

Postero die, Germanorū acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisq. impositis, dare in discrimen legiones haut imperatoriū ratus, equitem vado tramittit. præfuêre Stertinius, & è numero primipilarium Æmilius, distantibus locis inuecti, vt hostē diducerent. quà celerrimus amnis, Carioualda dux Batauorum erupit. eum Cherusci fugam simulantes, in pla-

Flumen Romani transeunt: Cum iis Bataui strenuè sed parum feliciter.

in planitiem saltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndique effusi trudunt aduersos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant.

Carioualda dux eorum aliiq; cæsi.

Carioualda, diu sustentatâ hostium sæuitiâ, hortatus suos vt ingruentes cateruas globo frangerent, atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circà. ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioque subuenientes, periculo exemêre. Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit, delectum ab Arminio locum pugnæ, conuenisse & alias nationes in siluam

Silua Herculis.

Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, suggressique propius speculatores audiri fremitum equorũ, immensique, & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quónam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Tribunos & centuriones læta sæpius, quàm comperta nuntiare; libertorum seruilia ingenia; amicis inesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos adstrepere.

Germanicus animos militum callidè tentat.

penitus noscendas mentes, cùm secreti & incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent. Nocte cœptâ, egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno, cõtectus humeros ferinâ pelle, adit castrorũ vias, adsistit tabernaculis, fruiturq. famâ sui: cùm hic

Repperit volentes in se & in pugnã.

nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria per iocos eundem animum, laudibus ferrent: reddendamq. gratiam in acie faterentur: simul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactandos. Inter quæ vnus hostium latinæ linguæ sciens, acto ad vallũ equo, voce magnâ,

Arminius præmium defectionis pronuntiari iubet:

coniuges, & agros, & stipendij indies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: sumturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium prædæ destinare.

Castra etiã noctu tentat: vtrumque frustrà.

Tertia fermè vigilia, adsultatum est castris, sine coniectu teli: postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque se operatum, & sanguine sacro respersâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus auiæ

In somno felix omen Germanico.

Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, & quæ sapientiâ præuisa aptaque imminenti pugnæ disserit.

Consilium & ratio exponitur futura pugna.

Non campos modò militi Romano ad prœlium bonos, sed si ratio adsit, siluas & saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina. densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne scuta quidem ferro, neruóue firmata, sed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas. primam vtcunque aciem hastatam; ceteris, præusta aut breuia tela. iam corpus, vt visu toruum, & ad breuem impetum validum, sic nullâ vulnerum patientiâ. sine pudore flagitij, sine curâ ducum, abire, fugere: pauidos aduersis, inter secunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhenum: neque bellum vltrà, modò se patris, patruique vestigia prementem, iisdem in terris victorem sisterent.

Germanorũ arma parum firma:

Ipsi ferociores, quàm fortiores.

Orationem ducis secutus militum ardor: signumque pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorũ proceres omittebant suos quisq. testari.

Arminius & suos animat: Romanos deprimit:

*Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, aduersis * odiis obiiciat, nullâ boni spe. classem quippe & auia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed vbi miscuerint manus, inane victis ventorum remorúmue subsidium. meminissent modò auaritiæ, crudelitatis, superbiæ: * aliud sibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante seruitium?*

** diis*

In ipsâ audaciâ metus incusat.

** an aliud,*

Sic ac-

Sic accensos & prœlium poscentes in campum, cui Idistauiso nomen, deducunt. is medius inter Visurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur. ponè tergum insurgebat silua, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos. campum & prima siluarum, barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedêre, vt prœliantibus Romanis desuper incurrerent.

Loci descriptio, vbi pugna.

Ordo & dispositio vtrimque acierum.

Noster exercitus sic incessit. auxiliares Galli, Germaniq. in fronte: post quos pedites sagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite sagittario, ceteræque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, vt ordo agminis, in aciem* adsisteret.

Pugua committitur:
** adstitêre.*

Visis Cheruscorũ cateruis, quæ per ferociam proruperant: validissimos equitum incurrere latus; Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque inuadere iubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilæ petere siluas, & intrare visæ, Imperatorem aduertêre. exclamat, Irent, sequerentur Romanas aues, propria legionum numina. simul pedestris acies infertur, & præmissus eques, postremos ac latera impulit.

Quam felicem Romanis Aquilæ prodicunt.

mirumque dictu, duo hostium agmina diuersâ fugâ, qui siluam tenuerant in aperta, qui campis adstiterant, in siluam ruebant. medij inter hos Cherusci, collibus detrudebantur, inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam. Incubueratq. sagittariis, illâ rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque & Gallicæ cohortes signa obiecissent. nisu tamen corporis, & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruore ne nosceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumque tradidêrunt.

Vincunturque Germani:
Nec virtus Arminio, nisi ad effugium, profuit.

Virtus seu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit.

Idem Inguiomero.

ceteri passim trucidati. & plerosq. tranare Visurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, postremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fugâ in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quintâ ab horâ diei ad noctẽ cæsi hostes, decẽ milia passuum cadaueribus atque armis oppleuêre: repertis inter spolia eorũ catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. Miles in loco prœlij, Tiberium imperatorem salutauit, struxitque aggerem & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit.

Tropæum Romani in loco excitant.

Quâ contumeliâ Germani accensi:

Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea species dolore & irâ adfecit. qui modò abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repentè incursant, turbant. postremò diligunt locum, flumine & siluis clausum, artâ intus planitie, & humidâ: siluas quoque profunda palus ambibat, nisi quòd latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. hîc pedes adstitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingressis siluam legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæsari incognitum: consilia, locos, promta, occulta nouerat, astusque hostium in perniciem ipsis vertebat.

Iterumque ad pugnam ventum.

Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque. peditum aciem ita instruxit, vt pars æquo in siluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, sibi; cetera legatis permisit. quibus plana euenerant, facilè inrupêre: quîs impugnandus agger, vt si murum succederent, grauibus supernè ictibus cõflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisque paulum legionibus, funditores libratoresque excutere tela, & proturbare hostem iubet. missæ è tormentis hastæ, quantoq. conspicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæsar cum prætoriis co-

Quæ acris & ambigua:

toriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſiluas. conlato illic gradu certatum. hoſtem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. vtriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorũ ſuperabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas haſtas non protenderet, non colligeret, neque adſultibus & velocitate corporum vteretur, coacta ſtabile ad prœlium: contrà miles, cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque ſtrage hoſtium aperiret. impromto iam Arminio, ob continua pericula, ſiue illum recens acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deſerebat. & Germanicus quò magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque inſiſterent cædibus, nil opus captiuis, ſolam internicionem gentis finem bello fore. Iamq. ſero diei ſubducit ex acie legionem faciendis caſtris, ceteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus Cæſar, congeriem armorum ſtruxit, ſuperbo cum titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus cõſcientiam facti ſatis eſſe. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauiſſent. atque illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre. Sed æſtate iam adultâ, legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ, plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano inuexit. Ac primò placidum æquor mille nauium remis ſtrepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effuſa grando: ſimul variis vndique procellis, incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire: mileſq. pauidus, & caſuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempeſtiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cælum, & mare omne in auſtrum ceſſit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenſo nubium tractu validus, & rigore vicini ſeptentrionis horridior, rapuit diſiecitque naues in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptas, vel per occulta vada infeſtas. quibus paulum ægreque vitatis poſtquàm mutabat æſtus, eodem quo ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis vndas poterant. equi, iumenta, ſarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò leuarentur aluei * manantes per latera, & fluctu ſuper vrgente. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cæli præſtat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine exceſſit, hoſtilibus circum litoribus, aut ita vaſto & profundo, vt credatur nouiſſimum ac ſine terris mare. pars nauium hauſtæ ſunt, plures, apud inſulas longiùs ſitas eiectæ: mileſque nullo illic hominum cultu, fame abſumptus, niſi quos corpora equorum eodem * eliſa tolerauerant. ſola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctéſque apud ſcopulos & prominentis oras, cùm ſe tanti exitij reum clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naues, raro remigio, aut intentis veſtibus, & quædam à validioribus tractæ, reuertêre: quas raptim refectas miſit, vt ſcrutarentur inſulas. collecti eâ curâ plerique. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemtos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam rapti, & remiſſi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monſtra maris, ambiguas hominum & beluarum formas:

Romani tamen pro victoribus.

Monumentum & titulus rerũ magnificus.

Miles pleruſque claſſe reducitur:

Cum clade, & penè exitio:

Ita Oceanus intumuit.

Eius tempeſtatis pulchra ſpecies.

* nantes

* eniſa

Germanicus in Chaucos reiicitur.

Seruati & alij quidam, ſed pauci.

formas: visa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, vt Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipse maioribus copiis Marsos irrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat. Missa extemplò manus, quæ hostem à fronte eliceret, alij qui terga circumgressi recluderent humum. & vtrisque adfuit fortuna. eò promtior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem: aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum est, pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, qui perditâ classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eâdem virtute, pari ferociâ, & veluti aucti numero inrupissent. Reductus inde in * Hiona miles, lætus animi, quòd aduersa maris, expeditione prosperâ pensauisset. addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat exsoluendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, & si proxima æstas adiiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, *rediret ad decretum triumphum. satis iam euentuum, satis casuum: prospera illi & magna prœlia: eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, grauia tamen & sæua damna intulissent. se nouies à diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse. sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos, regemque Marobodunm pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanæ vltioni consultum est, internis discordiis relinqui.* Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam eius adgreditur, alterum consulatum offerendo, cuius munia præsens obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, & * deportare lauream posset. Haut contatus est vltrà Germanicus, quanquam fingi ea, seque per inuidiam parto iam decori abstrahi intelligeret. Sub idem tempus, è familiâ Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatiùs disseram, quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos Remp. exedêre. Firmius Catus Senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum ostentat: hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis inligaret. Vt satis testium, & qui serui eadem noscerent, reperit: aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo per Flaccum Vescularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vsus erat. Cæsar indicium haut aspernatus, congressus abnuit. posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare. atque interim Libonem ornat præturâ, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque eius dicta factaque cùm prohibere posset, scire malebat. donec Iunius quidã tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidumque famæ malæ. Statim corripit reum, adit consules, senatus cognitionem poscit: & vocantur patres, addito, consultandum super re magnâ & atroci. Libo interim veste mutatâ cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines, vocẽ aduersum pericula poscere: abnuentibus

Hac clades Germanos erigit: Quos contra Cæsar it.

Marsos vastat, exscindit.

* hiberna

Germani ad pacem iam flectebant:

Sed Cæsarem maior Cæsar auocat.

Cui cauta & lenta consilia, quàm ferocia magis cordi.

Honoribus etiam Germanicum emollit.

* reportare

Libo Drusus maiestatis accusatur:

Qui temerè Chaldæos consuluit.

Delatus ab iisipsis, qui impulerant.

Tiberius dissimulat, & ruere eum patitur.

Ad extremũ in Senatu accusatur.

cunctis, cùm diuerſa prætenderent, eâdem formidine. die ſenatus metu & ægritudine feſſus, ſiue, vt tradidêre quidam, ſimulato morbo, lecticâ delatus ad fores curiæ, inniſuſque fratri, & manus ac ſupplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, neue aſperare crimina videretur. Acceſſerant præter Trionem & Catum accuſatores, Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabantque cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina obiecturum profeſſus, protulit libellos vecordes adeò, vt conſultauerit Libo, an habiturus foret opes, quîs viam Appiam Brundiſium vſque pecuniâ operiret. inerant & alia huiuſcemodi, ſtolida, vana; ſi mollius acciperes, miſeranda. Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum, additas atroces vel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo, agnoſcentes ſeruos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere ſenatus conſulto, quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari ſingulos actori publico iubet: [ſcilicet, vt in Libonem ex ſeruis, ſaluo ſenatuſconſulto quæreretur.] Ob quæ poſterum diem reus petiuit. domumque digreſſus, extremas preces P. Quirinio propinquo ſuo ad principem mandauit. reſponſum eſt, vt ſenatum rogaret. cingebatur interim milite domus, ſtrepebantq. etiam in veſtibulo, vt audiri, vt aſpici poſſent: cùm Libo, ipſis, quas in nouiſſimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percuſſorem, prehenſare ſeruorũ dextras, inſerere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpoſitũ menſâ lumen, feralibus iam ſibi tenebris duos ictus in viſcera direxit. Ad gemitum conlabentis, accurrêre liberti, & cæde viſâ miles abſtitit. Accuſatio tamen apud patres adſeueratione eâdem peracta, iurauitque Tiberius petiturum ſe vitam, quamuis nocenti, niſi voluntariam mortem properauiſſet. Bona inter accuſatores diuiduntur: & præturæ extra ordinem datæ, his qui ſenatorij ordinis erant. Tunc Cotta Meſſalinus, ne imago Libonis exſequias poſterorum comitaretur, cenſuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Druſi adſumeret. ſupplicationum dies, Pomponij Flacci ſententiâ cõſtituti. vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtque Iduum Septembrium dies quo ſe Libo interfecerat, dies feſtus haberetur, L. P. & Gallus * Aſinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuêre: quorum auctoritates, adulationeſque retuli, vt sciretur vetus id in Rep. malum. Facta & de Mathematicis Magiſq. Italiâ pellendis ſenatus conſulta: quorum è numero, L. Pituanius ſaxo deiectus eſt. In P. Martium conſules extra portam Exquilinam, cùm claſſicum canere iuſſiſſent, more priſco aduertêre. Proximo ſenatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio conſulari, Octauio Frontone præturâ functo: decretumque ne vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent, ne veſtis ſerica viros fœdaret. Exceſſit Fronto, ac poſtulauit modum argento, ſupellectili, familiæ. Erat quippè adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid è Rep. crederent, loco ſententiæ promere. Contra Gallus Aſinius diſſeruit, *Auctu imperij adoleuiſſe etiam priuatas opes, idque non nouum, ſed è vetuſtiſſimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri. quâ tenui, anguſtas ciuium domos; poſtquam eò magnificentiæ venerit, gliſcere ſingulos. neque in familiâ & argento, quæque ad vſum parentur, nimium aliquid, aut modicum, niſi ex fortunâ poſſidentis. diſtinctos ſenatus & equitum cenſus: non quia diuerſi naturâ, ſed vt locis, ordinibus, dignationibus antiſtent, * taleſque ad requiem animi aut ſalubritatem corporum parentur. niſi fortè clariſſimo cuique plures curas, maiora pericula ſubeunda; delinimentis curarum & periculorum*

carendum

Et conuincitur vecordiæ potius, quàm ſceleris.

Serui in dominum torti: & aduerſæ leges nouo pallio velatæ.

Ambigere poſſis an non à gloſſemate hæc ſint.

Libo denique, tædio & deſperatione, ſe conficit.

Præmia accuſatoribus.

Et variæ in mortuũ decreta, prauiſſimæ adulationis:

* Aſinij

Vnum vtiliſſimum, de vatibus pellẽdis.

Luxus publicus leuiter coërcitus.

Quem ex profeſſo defendit Aſinius:

* aliiſq. quæ ad req.

carendum esse. Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum & similitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus censuræ: nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. Inter quæ L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, sæuitiam oratorum accusationes minitantium increpans, abire se, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haut minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocatâ in ius Vrgulaniâ, quam supra leges amicitia Augustæ extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæsaris spreto Pisone vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt se iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret, processit palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur, occursante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens: donec propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isque finis rei, ex quâ neque Piso inglorius, & Cæsar maiore famâ fuit. Ceterum Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in caussâ quadam quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur. missus est prætor, qui domi interrogaret: cùm virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haut referrem, ni pretium foret, Gn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. Piso, quanquam abfuturum se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat, vt absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere. decorum Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani nisi coràm & sub oculis Cæsaris: eoque conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis vtrimque contentionibus acta, sed res dilatæ. Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortum est. nam censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: vtque legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur, iam tum prætores destinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos * singulos nominaret. Haut dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen quasi * augeretur potestas eius disseruit. *Graue moderationi suæ tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantũ odij fore ab his qui vltra quinquennium proiiciantur! vnde prospici posse quæ cuique tam longo temporis spacio mens, domus, fortuna. superbire homines etiam annuâ designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quintuplicari prorsus magistratus, subuerti leges, quæ sua spacia exercendæ candidatorum industriæ, quærendisque aut potiundis honoribus statuerint.* Fauorabili in speciem oratione vim imperij tenuit, censusque quorundam senatorum iuuit. quò magis mirũ fuit, quòd preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifestâ, superbiùs accepisset. Nepos erat oratoris Hortensij, inlectus à diuo Augusto liberalitate decies sestertiûm ducere vxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, quum in palatio senatus haberetur, modò Hortensij inter oratores sitam imaginẽ, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit. *Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, vt posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam*

Facili assensu, in omniũ contage.

Pisonis libera vox & mina.

Vrgulania, delicium Liuiæ.

Potentia, vel impotentia potius, muliercula.

De rebus agendis certatio.

Asinij Galli sententia super comitiis.

Pro Cæsare, vt videbatur:
* quinos forte.
* *Medicæa lectio* aueretur.

Sed reiecta à Cæsare, ob suas caussas.

Is liberalis in quosdam Senatores:

Asper contrà in nepotem Hortensij.

Qui composita oratione inopiam fatetur, & subsidium poscit.

gentile domus nostræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iussus ab imperatore, vxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. adsequentur florente te Cæsar quos dederis honores, interim Q. Hortensij pronepotes, diui Augusti alumnos, ab inopiâ defende. Inclinatio senatus incitamentum Tiberio fuit, quò promtiùs aduersaretur, his fermè verbis vsus. *Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint: singuli numquam exsatiabuntur, Resp. deficiet. nec sanè ideo à maioribus concessum est egredi aliquando relationẽ, & quod in commune conducat loco sententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares nostras hìc augeamus: cum inuidiâ senatus & principum, siue indulserint largitionẽ, siue abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiua quidem & improuisa: cùm aliis de rebus conuenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberùm suorum, vrgere modestiam senatus, * eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec eâ lege vt semper daretur. languescet alioqui industria, intendetur secordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignaui, nobis graues.* Hæc atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonesta laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excepêre. sensitque Tiberius. & cùm paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait, ceterùm si patribus videretur, daturum liberis eius ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent. egêre alij grates: siluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens. neque miseratus est posthac Tiberius, quamuis domus Hortensij pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni maturè subuentum foret, discordiis armisque ciuilibus Remp. perculisset. Postumi Agrippæ seruus, nomine Clemens, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non seruili animo concepit. ausa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atque interim patratâ cæde, ad maiora & magis præcipitia conuersus, furatur cineres, vectusque * coram Ethruriæ promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbamque promitteret. nam ætate & formâ haut dissimili in dominum erat. tum per idoneos & secreti eius socios, crebescit viuere Agrippam, occultis primùm sermonibus, vt vetita solent; mox vago rumore apud imperitissimi cuiusque promtas aures, aut rursum apud turbidos, eoq. noua cupientes. atque ipse adire municipia obscuro diei, neq. palàm aspici, neq. diutiùs iisdem locis. sed quia veritas visu & morâ, falsa festinatione & incertis valescunt, relinquebat famã, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam, seruatũ munere deûm Agrippam, credebatur Romæ. iamq. Hostiam inuectũ multitudo ingens, iam in vrbe clandestini cœtus celebrabant; cùm Tiberium anceps cura distrahere, vine militũ seruum suum coërceret, an inanem credulitatẽ tempore ipso vanescere sineret. modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremò dat negotiũ Sallustio Crispo. ille è clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) dilegit, atq. hortatur, simulatâ cõscientiâ adeant, offerant pecuniam, fidẽ, atq. pericula polliceantur. Exsequuntur vt iussum erat. dein speculati noctem incustoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauso ore in palatiũ traxêre. percontanti Tiberio, *Quomodo Agrippa factus esset?* respondisse fertur, *Quomodo tu Cæsar.* Vt ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palàm ausus, in secretâ palatij parte interfici iussit, corpusque clàm auferri. & quamquam multi è domo principis, equitesque ac senatores, susten-

Clausæ Tiberio aures, & bulga.

Duriter imò negat.

* Corrupta. forte *eadem inuidiam in me.*

Ita illustris Hortensiana domus collapsa.

Clementis serui non seruile facinus.

Lapsus primâ spe, ad alteram accingitur.
* Cosam

Agrippam se facit.

Stulti & auidi multi credunt.

Tiberius callidè & tranquillè orientem tumultuum dissicit.

Falsum Agrippam capit.
Cuius in os Cæsaris pulchra & libera vox.

sustentasse opibus, iuuisse consiliis dicerentur, haut quæsitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Rom. legauerat: sacrarium genti Iuliæ, effigiesque diuo Augusto apud Bouillas, dicantur. C. Cœlio, L. Pomponio coss. Germanicus Cæsar A. D. VII. Kalendas Iunias triumphauit de Cheruscis Chattisque & Angriuariis, quæque aliæ nationes vsque ad Albim colunt. vecta spolia, captiui, simulacra montium, fluminum, præliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haut prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi, auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intra iuuentam ereptum, breues & infaustos populi Romani amores. Ceterùm Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatui eius destinauit. nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri iuuenem specie honoris statuit, struxitq; caussas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur, inuisus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia florente C. Cæsare, missoq; ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt versâ Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ non dissimulatis filij offensionibus clementiam offerebat, si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur vim metuens, in vrbem properat: exceptusque immiti à principe, & mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua nedum infima insolita sunt, finè vitæ sponte an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum est, fructibusque eius leuari posse centesimæ vectigal professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa, fessæ oneribus, diminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armeniâ quæ suprà memoraui, apud patres disseruit, nec posse motum * Orientem nisi Germanici sapientiâ componi. Nam suam ætatem vergere, Drusi non dum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum, permissæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, maiusque imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syriâ Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum eius pacta erat: præfeceratque Gn. Pisonem ingenio violentum, & obsequij ignarum, insitâ ferociâ à patre Pisone, qui ciuili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit. mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec vltrò ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. sed præter paternos spiritus, vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infra despectare: nec dubium habebat, se dilectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. credidere quidã data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haut dubiè Augusta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam insectandi. diuisa namque & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studijs. Tiberius, vt proprium & sui sanguinis Drusum fouebat: Germanico, alienatio

Arcus triũphalis Germanico.

A. V. C. DCCLXX.

Ipse speciosissime triũphat.

Procul mox remouetur, per speciem honoris.

Archelaus Cappadocũ rex inuisus Principi.

Per dolum arcessitur.

Accusatur, & moritur.

Regnum eius Prouincia factum.

Concussa alia, in Oriente.

* Oriente

Quibus firmandis Germanicus eligitur:

Cum amplâ potestate.

Sed Tiberius coërcet, & æmulum ei adiungit, Feroci ingenio, Pisonem:

Cum occultis mandatis.

Germanicus gratiosus supra Drusum.

natio patrui, amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens. contrà Druso proauus eques Rom. Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur. & coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liuiam vxorem Drusi præcellebat. sed fratres egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcussi. Nec multo pòst Drusus in Illyricum missus est, vt suesceret militiæ, studiaque exercitus pararet; simul iuuenem vrbano luxu lasciuientem meliùs in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur, auxilium aduersus Cheruscos orantes. nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adsuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo: sed Maroboduum regis nomen inuisum apud populares; Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modò Cherusci sociique eorum, vetus Arminij miles, sumsêre bellum: sed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi, defecêre ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugisset: non aliam ob caussam, quàm quia fratris filio iuueni, patruus senex parêre dedignabatur. Diriguntur acies pari vtrimque spe, nec vt olim apud Germanos vagis incursibus, aut disiectas per cateruas. quippe longâ aduersus nos militiâ, insueuerant sequi signa, subsidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, vt quosque aduectus erat, *Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorũ ostentabat. contrà fugacem Maroboduum appellans, prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum, ac mox per dona & legationes petiuisse fœdus, proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haut minus infensis animis exturbandum quàm Varum Quinctilium interfecerint. meminissent modò tot prœliorum, quorum euentu, & ad postremum eiectis Romanis, satis probatum, penes vtros summa belli fuerit.* Neque Maroboduus iactantiâ sui, aut probris in hostem abstinebat. sed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prosperè ceciderint, testabatur. vecordem Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere: quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidiâ deceperit: magnâ cum clade Germaniæ, & ignominiâ suâ, cùm coniunx, cùm filius eius seruitium adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam seruauisse. mox conditionibus æquis discessum. neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, integrum aduersus Romanos bellum, an pacem incruentam malint.* His vocibus instinctos exercitus, propriæ quoque caussæ stimulabant. cùm à Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliâs maiore mole concursum, neque ambiguo magis euentu, fusis vtrimque dextris cornibus. Sperabaturq. rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: & *transfugis paulatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, non iure eum aduersus Cheruscos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eundẽ hostem Romanos nullâ ope iuuisset. Missus tamen Drusus, vt retulimus, pacis firmator. Eodem anno duodecim celebres Asiæ vrbes conlapsæ, nocturno motu terræ. quò improuisior grauiorque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorant. Asperrima in Sardianos lues, plurimum in eosdem misericordiæ traxit. nam centies sestertiũm pollicitus Cæsar: & quantum

ærario,

Drusus Illyricum mittitur.

Germani inter se discordes:

Pars pro Maroboduo,

Pars pro Arminio.

Parantur ad pugnam.

Arminij ad suos verba:

Marobodui, ad suos.

Acriter concurritur:

Sed pro victo Maroboduus fuit.

* transfugiis

Auxilium à Romanis nequidquam petit.

Grauis in Asiâ terræmotus.

ærario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Piladelphenos, Ægæatas, Apollonienses, quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittique ex senatu placuit, qui præsentia spectaret, refoueretque. dilectus est M. * Aletus è prætoriis, ne consulari obtinente Asiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar haut minus gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscum, Aemilio Lepido cuius è domo videbatur; & Patulei diuitis equitis Romani hereditatem (quamquàm ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum cōpererat: nobilitatem vtriusque pecuniâ iuuandam præfatus. Neque hereditatem cuiusquam adiit, nisi cùm amicitiâ meruisset: ignotos & aliis infensos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm vt honestam innocentium paupertatem leuauit, ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium mouit senatu, aut sponte cedere passus est. Iisdē temporibus deûm ædes vetustate aut igni abolitas, cœptasque ab Augusto, dedicauit. Libero Liberæque & Cereri, iuxta Circum maximum, * quas A. Postumius dictator vouerat: eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus constitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prosperè mari gessit, triumphumque naualem de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello. Adolescebat interea lex maiestatis. Et Apuleiam Variliam sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus diuum Augustum ac Tiberium, & matrem eius inlusisset, Cæsarique connexa, adulterio teneretur, maiestatis delator arcessebat. De adulterio satis caueri lege Iuliâ visum. Maiestatis crimen distingui Cæsar postulauit; damnarique si qua de Augusto inreligiosè dixisset. In se iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à consule quid de his censeret, quæ de matre eius locuta secus argueretur, reticuit: dein proximo senatus die, illius quoque nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauitque Apuleiam lege maiestatis. adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur suasit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum est. De prætore in locum Vipsanij Galli, quem mors abstulerat, subrogando, certamen incessit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius, cùm inter filios eius & leges senatus disceptaret. victa est sine dubio lex: sed neq. statim, & paucis suffragiis: quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur. Eodem anno cœptum in Africâ bellum, duce hostium Tacfarinate. is natione Numida, in castris Romanis auxiliaris stipendia meritus, mox desertor, vagos primùm, & latrociniis suetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; postremò non inconditæ turbæ, sed Musulanorum dux haberi. valida ea gens, & solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu, cepit arma, Maurosque accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa. diuisusque exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplinâ & imperiis suesceret: Mazippa leui cum copiâ,

Eo pressos Cæsar subleuat.

* Aleius, notior paulò gens.

Liberalitas etiam eius priuatim in quosdam:

In alios, seueritas:

In deos, pietas.

* quam, verius est.

Varilia maiestatis postulatur.

De prætore substituendo contentio.

Bellum in Africâ motum.

Cui dux Tacfarinas:

Et alter, Mazippa.

incendia

incendia & cædes, & terrorem circumferret. compulerantq. Cinithios, haut *Camillus proconſul ſe opponit:* ſpernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in vnum conductos ad hoſtem duxit. modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atque Maurorum ſpectares; ſed nihil æquè cauebatur, quàm ne bellum metu eluderent. ſpe victoriæ inducti ſunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes duæque alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detractauit. fuſi Numidæ, *Et prælio fundit.* multoſque poſt annos Furio nomini partum decus militiæ. nam poſt illum reciperatorem vrbis, filiumque eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habebatur. *Ideo triumphalia ei decreta.* eò pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebrauit: & decreuere patres triumphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam vitæ impune fuit.

A. V. C. DCCLXXI. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterùm conſules habuit. ſed *Germanici actiones, & iter.* eum honorem Germanicus iniit apud vrbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram viſo fratre Druſo in Dalmatiâ agente, Hadriatici ac mox Ionij maris aduerſam nauigationem perpeſſus. igitur paucos dies in*Actia videt:*ſumſit reficiendæ claſſi, ſimul ſinus Actiacâ victoriâ inclitos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraque Antonij cum recordatione maiorum ſuorum adiit. namque ei, vt memoraui, auunculus Auguſtus, auus Antonius erant, *Athenas:* magnaque illic imago triſtium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique ſociæ & vetuſtæ vrbis datum, vt vno lictore vteretur. Excepere Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta dictaque præferentes, quò plus *Eubœam, & Lesbum:* dignationis adulatio haberet. Petitâ inde Eubœâ, tramiſit Lesbum, vbi Agrippina nouiſſimo partu Iuliam edidit. tum extrema Aſiæ, Perinthumque *Byzantium, & loca Pontica.* ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis anguſtias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noſcendi. pariterque prouincias internis certaminibus, aut magiſtratuum iniuriis feſſas refouebat. atque illum in regreſſu ſacra Samothracum viſere nitentem, obuij aquilones *Vide Com.* depulere. Igitur aliaque *quæ ibi varietate fortunæ, & noſtri origine vene*Redit in Aſiam, & Colophone deum conſulit.*randa, relegit Aſiam, appellitque Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, ſed certis è familiis & fermè Mileto accitus ſacerdos, numerum modò conſultantium & nomina audit: tum in ſpecum degreſſus, hauſtâ fontis arcani aquâ, ignarus plerumque lit*Ratio ibi oraculi.*terarum & carminum, edit reſponſa, verſibus compoſitis ſuper rebus quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis, *Cn. Piſo acerbius ipſo aduentu in Germanicum.* maturum exitium cecinisse. At Cn. Piſo, quò properantiùs deſtinata inciperet, ciuitatem Athenienſium turbido inceſſu exterritam oratione ſæuâ increpat: obliquè Germanicum perſtringens, quòd contra decus Romani nominis non Athenienſes tot cladibus exſtinctos, ſed colluuiem illâ nationum *Athenienſes increpat & abiicit.* comitate nimiâ coluiſſet. hos enim eſſe Mithradatis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus diuum Auguſtum ſocios. etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improſperè, violenter in ſuos feciſſent, offenſus vrbi propriâ quoque irâ; quia Theophilum quendam Aréo iudicio falſi damnatum, precibus ſuis non concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia ma*Rhodum nauigat:*ris, adſequitur Germanicum apud inſulam Rhodum, haut neſcium quibus inſectationibus petitus foret: ſed tantâ manſuetudine agebat, vt cùm orta *Periclitantem Germanicus liberat.* tempeſtas raperet in abrupta, poſſetque interitus inimici ad caſum referri, miſerit triremes quarū ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piſo, & vix diei moram perpeſſus, linquit Germanicum, præuenitque. *In Syriam præcurrit:* & poſtquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipu-

larium iuuando, cùm veteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in vrbibus, vagum ac lasciuientem per agros militem sineret, eò vsque corruptionis prouectus est, vt sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibusdam etiam bonorū militum ad mala obsequia promtis, quòd haut inuito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico, sed præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, non modò ingeniis, sed situ terrarum, quo nostris prouinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperiis interiecti, & sæpius discordes sunt, aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidiâ. Regem illâ tempestate non habebant amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ instituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque iuxtà deuinxerat. Igitur Germanicus in vrbe Artaxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutauere; quod illi vocabulum indiderant, ex nomine vrbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere. & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium speraretur. Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primùm ad ius prætoris translatis. Cunctaque socialia prosperè composita, non ideò lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumæ legionis conuenêre, firmato vultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur. & erat, vt retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus à Cæsare, qualem ira & dissimulatio gignit. Responsum à Pisone precibus contumacibus, discesserantque *opertis odiis. postque rarus in tribunali Cæsaris Piso; & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque eius audita est in conuiuio, cùm apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leues Pisoni & ceteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari. abiecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere. miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras, daturumque honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syriâ haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum, Parthorumq. magnificè: de aduentu regis & cultu sui, cum decore ac modestiâ respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam vrbem amotus est. datum id nō modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinâ deuinxerat. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis. sed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitq. apertis horreis pretia frugum: multaq. in vulgus grata vsurpauit, sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cū Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quē eadem factitauisse apud Siciliam, quamuis flagrante

Ambitu & corruptione castra complet.

Peccat idem vxor eius.

At Germanicus Armeniam iit.

Cui Zenonem regem dat.

Cappadoces & Comageni, pratores accipiunt.

Germanicus & Piso conueniunt, querulì.

Discedunt irati.
*Potius, apertis.

Legati ab Artabano.

Vonones Syriâ demouetur.

A. V. C. DCCLXXII. Germanicus ad Ægyptū, visum abit.

Studium popularitatis in eo.

adhuc

adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habituque eius lenibus verbis perstricto, acerrimè increpuit, quòd contrà instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset. nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, claustraque terræ ac maris, quamuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subuehebatur, orsus opido à Canopo. *Canopus.* Condidêre id Spartani, ob sepultum illic rectorè nauis Canopum: quâ tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad mare terramque Libyam *delatus. **Malim distingui, delatus inde. Proximum.* Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosq. qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia. *Thebæ veteres.* & manebât structis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: iussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia ætate militari: *Earum olim opes suprà fidem.* atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ, Medisque & Persis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum, quasque terras Suri Armeniiq. & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quasq. copias frumenti & omnium vtensilium quæque natio penderet, haut minus magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ iubentur. Ceterùm Germanicus aliis quoq. miraculis intendit animum. *Memnonis statua.* quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est vocalem sonum reddens: disiectasque inter & vix peruias arenas, instar montium eductæ Pyramides, *Pyramides.* certamine & opibus regum: lacusque effossâ humo, superfluentis Nili receptacula: atque alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentiũ spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstas Germanico plures per prouincias transigitur, *In Germaniâ discordias alit Drusi.* haut leue decus Drusus quæsiuit iniciens Germanos ad discordias, vtque fracto iam Maroboduo vsque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, *Catualda Marobodum pellit.* profugus olim vi Marobodui, & tunc dubiis rebus eius, vltionem ausus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumque iuxtrà situm. veteres illic Sueuorum prædæ, & nostris è prouinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremùm obliuio patriæ, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit. Maroboduo vndique deserto, non aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit. *Is ad Romanos confugit.* transgressus Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit, scripsit Tiberio, non vt profugus aut supplex, sed ex memoriâ prioris fortunæ. nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam prætulisse. responsum à Cæsare, tutam ei honoratamque sedem in Italiâ fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide quâ venisset. ceterùm apud senatum disseruit, *Vis & virtus Marobodui.* non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Exstat oratio quâ magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suaque in destruendo eo consilia extulit. *Qui Rauennæ diu habitus.* Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, si quando insolescerent Sueui, quasi rediturus in

regnum ostentabatur. sed non excessit Italiâ per duodeuiginti annos; consenuitq. multum imminutâ claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neque aliud perfugium. pulsus haut multo pòst Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusque, forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur.

Sed & Catualda pellitur, & à Romanis recipitur.

Barbari vtrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltrà inter flumina Marum & Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nuntiato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decreuêre patres, vt Germanicus atque Drusus ouantes vrbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, cum effigie Cæsarum: lætiore Tiberio, quia pacem sapientiâ firmauerat, quàm si bellum per acies confecisset.

Honores ob has res Germanico & Druso.

Igitur Rhescuporim quoque Thraciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto, Augustus partē Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. In eâ diuisione arua, & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox, adnexum hostibus Rhescuporidi cessit. ipsorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum; huic atrox, auidum, & societatis impatiens erat. & primò subdolâ concordiâ egêre. mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; contanter sub Augusto, quem auctorem vtriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat. enimuerò auditâ mutatione principis, immittere latronum globos, exscindere castella, causas bello.

Thracia dissidet, in Cotyn, & Rescuporim.

Hic illū violat, & premit.

Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur. diligit centurionem qui nuntiaret regibus, ne armis disceptarent. statimque à Cotye dimissa sunt, quæ parauerat, auxilia. Rhescuporis fictâ modestiâ postulat, eundem in locum coiretur, posse de controuersiis colloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis sanciendo, vt dictabat, fœderi, conuiuium adiicit; tractaque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquàm dolum intellexerat, sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem, catenis onerat.

Tandemq; in vincla coniicit.

Thraciaque omni potitus, scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem: simul bellum aduersus Bastarnas, Schytasque prætendens, nouis peditum & equitum copiis sese firmabat. Molliter rescriptum, si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: ceterùm neque se, neque senatum, nisi cognitâ caussâ, ius & iniuriam discreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferretque inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœsiæ, cum militibus quîs Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum & iram contatus, maluit patrati, quàm incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet, mortemque sponte sumtam ementitur.

Etiam occidit.

Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & artâ cum rege amicitiâ, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœsiæ præfecit.

Flaccus à Tiberio missus sceleri vindicando.

Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamuis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, vt præsidia Romana intraret. circundata hinc regi specie honoris valida manus, tribuniqne, & centuriones, monendo, suadendo, & quanto longiùs abscedebat apertiore custodiâ, postremò gnarum necessitatis in vrbem traxêre.

Quod fecit, sed Tiberianâ arte.

Accusatus in senatu ab vxore Cotyis damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consiliis aduersatum constabat, inque liberos Cotyis diuiditur. iisque nondum adultis

Rhescuporis Romæ accusatur, damnatur.

 Trebe-

Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret; exemplo, quo maiores M. Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam deuectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones, quem amotum in

Vonones fugam tentat.

Ciliciam memoraui, corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochósque & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est, specie venandi. omissis maritimis locis, auia saltuum petiit, mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant

Sed reprehenditur, & interficitur.

auditâ regis fugâ. neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincîtur. mox Remmius Euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transfigit. vnde maior fides, conscientiâ sceleris & metu indicij mortem Vononi inlatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut vrbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit. hinc graues in Pisonem contumeliæ,

** Videtur quidpiam deesse.*

Piso à Germanico palam dissidet.

nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. *Dein Piso abire Suriâ statuit, mox aduersâ Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, votaque pro incolumitate soluebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochiensium plebem, per lictores proturbat. Tum

Atque hic in morbo hæret.

Cui caussam plerique dabant, venenum Pisonis.

Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem quæ rursum Germanico acciderat. sæuam vim morbi augebat persuasio veneni à Pisone accepti: & reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia quîs creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabantur, vt valetudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haut minus irâ, quàm per metum accepta; si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorũ foret. quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: festinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones solus habeat: sed non vsque eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem

Germanicus amicitiam cum illo dirimit.

mansura. Componit epistolas, quîs amicitiam ei renuntiabat. Addunt plerique iussum prouinciâ decedere. nec Piso moratus vltrà, nauis soluit, moderabaturque cursui, quò propiùs regrederetur, si mors Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spẽ erectus, dein fesso corpore, vbi finis aderat,

Morituri eius ad amicos verba.

Quis Pisonem cum vxore incusat:

Et vltionem mandat.

adsistentes amicos in hunc modum alloquitur. *Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumuentus miserrimam vitam pessimâ morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam ignoti; vindicabitis vos, si me potius quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite populo Romano diui Augusti neptem, eandemque coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit. fingentibusque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.* Iurauêre amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quàm vltionẽ amissuros. Tum

Coniugi etiam monita dat:

ad vxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ submitteret animũ, neu regressa in vrbẽ æmulatione potẽtiæ, validiores inritaret. Hæc palàm, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metũ ex Tiberio. Neq. multo pòst exstinguitur, ingẽti luctu

Moriturq;

prouinciæ

prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regesque. tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: visuque & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem summæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompâ, per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam vtrumque corpore decoro, genere insigni, haut multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse. sed hunc mitem erga amicos, modicũ voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus prœliatorem, etiam si temeritas abfuerit, præpeditusque sit perculsas tot victoriis Germanias seruitio premere. quòd si solus arbiter rerum, si iure & nomine regio fuisset, tanto promtius adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præstitisset. Corpus antequàm cremaretur, nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur. Prætuleritne veneficij signa, parum constitit. nam vt quis misericordiâ in Germanicum, & præsumtâ suspicione, aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabantur. Consultatum inde inter legatos, quiq. alij senatorum aderant, quis nam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè nisis, inter Vibiũ Marsum, & Gn. Sentium diu quæsitum. dein Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isque infamem veneficiis eâ in prouinciâ, & Plancinæ percaram nomine Martinam in vrbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio, ceterisque qui crimina & accusationem tamquam aduersus receptos iam reos instruebant. At Agrippina, quamquam defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter venerantes gratantisque aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, incerta vltionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancinâ, quæ luctum amissæ sororis, tum primùm læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantque prompta illi legionum studia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum consultanti, M. Piso filius properandum in vrbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas aut inania famæ pertimescenda. discordiam ergà Germanicum odio fortasse dignam, non pœnâ: & ademtione prouinciæ, satisfactum inimicis. Quòd si regrederetur, obsistente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Cæsares amor præualeret. Contrà Domitius Celer ex intimâ eius amicitiâ disseruit, *Vtendum euentu. Pisonem, non Sentium, Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quem iustius arma oppositurum, quàm qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerumque innocentes, recenti inuidiæ impares. At si teneat exercitum, augeat vires, multa quæ prouideri non possint, fortuito in melius casura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris fauor, sed in occulto: & periisse Germanicum nulli iactantius mærent, quàm qui maximè lætantur.* Haut magnâ mole Piso promtus ferocibus in sententiam trahitur,

Magno luctu omnium, ob virtutes.

Cum Alexandro comparatur.

Disceptatio de Syriæ præside.

Sentius factus.

Agrippina Romam properat.

At Piso de reditu in Syriam ambigit.

Quem dissuadet filius.

Alij suadent.

Et persuadent.

missisque ad Tiberium epistolis, incusat Germanicum luxus & superbiæ: seque pulsum, vt locus rebus nouis pateferet. curam exercitus, eâdem fide quâ tenuerit, repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi vitare litorum oram, præterque insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisque in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt se auxiliis iuuarent scribit; haut ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuiis nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infensi, arma primò expediêre. dein mutuâ formidine, non vltrà iurgium processum est. Marsusque Vibius nuntiauit Pisoni, Romam ad dicendam caussam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulsus, cùm hiberna sextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis consiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque ne castra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quosque Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris idemtidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & prœlio paratam. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus. sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, & tirone nuper intercepto, suisque & Plancinæ seruitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Cæsarisque se legatum testabatur *prouinciâ quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) sed à Sentio, priuatum odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si iure ageretur potiorem; si armis, non inualidum, vidissent.* Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac subsidiis instructi. hinc militum, inde locorũ asperitas. sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum vsum properata. vt venêre in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertunt terga Cilices, seq. castello claudunt. Interim Piso classem haut procul opperientem oppugnare frustra tentauit: regressusque, & pro muris modò semet adflictando, modò singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat: adeoq. commouerat, vt signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promtissimum quemque succedere: alios tormentis hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victâ pertinaciâ Piso orauit, vti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Suriam permitteret, consulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutum in vrbem iter concessum est. At Romæ postquàm Germanici valetudo percrebuit, cunctaque vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant questus. Ideò nimirum in extremas terras relegatum; ideò Pisoni permissam prouinciam: hoc egisse secretos Augustæ cum Plancinâ sermones: vera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti redditâ libertate agitauerint. Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, vt ante edictum magistratuũ, ante senatusconsultum, sumto iustitio desererentur fora, clauderentur domus, passim

silentia

Copias & vim parat in Sentium.

Obuiam habet Agrippinam.

Castellũ Ciliciæ quoddã occupat:

Aciem etiam struit:

Sed facilè à Sentio pellitur.

Romam dimittitur.

Vbi Germanici valetudo in magnâ curâ:

Et mors in maximo luctu.

ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem. Et quamquam neque inſignibus lugentium abſtinerent, altius animis mœrebant. Fortè negotiatores viuente adhuc Germanico Syriâ egreſſi, lætiora de valetudine eius attulere. ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt. vt quiſque obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atq. illi in plures cumulata gaudio transferunt. curſant per vrbem, moliuntur templorum fores. iuuit credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et populus quaſi rurſum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique. vt nomen eius Saliari carmine caneretur; ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperq. eas querceæ coronæ ſtatuerentur; ludos Circenſes eburna effigies præiret; neue quis flamen aut augur in locum Germanici, niſi gentis Iuliæ, crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Remp. obiiſſe: ſepulcrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmue in quîs coleretur, haut facilè quis numerum inierit. Cùm cenſeretur clypeus, auro & magnitudine inſignis, inter auctores eloquentiæ; adſeruit Tiberius, ſolitum paremque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortunâ diſcerni, & ſatis inluſtre, ſi veteres inter ſcriptores haberetur. Equeſter ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur; inſtituitque vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius ſequerentur. pleraque manent, quædam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas oblitterauit. Ceterùm recenti adhuc mæſtitiâ, ſoror Germanici Liuia, nupta Druſo, duos virilis ſexus ſimul enixa eſt. quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiuſdem faſtigij viro geminam ſtirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit. tanquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis vrgeret. Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido feminarum coërcita, cautumque ne quæſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuiſſet. nam Viſtilia prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipſâ profeſſione flagitij credebant. * exacta & à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, cur in vxore delicti manifeſtâ vltionem legis omiſiſſet? atque illo prætendente ſexaginta dies ad conſultandum datos nec dum præteriiſſe, ſatis viſum de Viſtiliâ ſtatuere. eaque in inſulam Seriphon abdita eſt. Actum & de ſacris Ægyptiis Iudaiciſque pellendis. factumque patrum conſultum, vt quattuor milia libertini generis eâ ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic latrociniis, & ſi ob grauitatem cæli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italiâ, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent. Poſt quæ rettulit Cæſar capiendam virginem in locum Occiæ, quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris præſederat: egitque grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerẽdo filias, de officio in Remp. certarent. prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſſidio domum imminuerat. & Cæſar quamuis poſthabitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium quod emtor penderet, binoſque nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriæ delatum & antea vocabulum adſumſit,

Multi honores mortuo.

Clypeus inter oratores.

Liuia Druſi geminos parit.

Compreſſa libido mulierbris nouis ſcitis.

** Fortè exactum.*

Pulſa externa ſacra.

Capta Veſtalis.

Titulos & speciosa nominum Tiberius auersatur. * senioresque. *Arminij mortē Germanus non germanus promittit: Spreta ea perfidia.*

acerbeque increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipsumque dominum dixerant. vnde angusta & lubrica oratio, sub principe, qui libertatē metuebat, adulationem oderat. Reperio apud scriptores * senatoresque eorundem temporum, Adgandestrij principis Chattorum lectas in senatu litteras, quibus mortem Arminij promittebat, si patrandæ neci venenum mitteretur: responsumque esse, non fraude neque occultis, sed palàm & armatū populum Romanum hostes suos vlcisci. quâ gloriâ æquabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterum Arminius, abscedentibus Romanis & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduersam habuit: petitusque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. sicut alij reges ducesque, sed florentissimum imperiū lacessierit: prœliis ambiguus, bello non victus. septem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: caniturq. adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

Et nihilo secius à suis columen illud patriæ tollitur. Cui verum à Tacito elogium.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

AGRIPPINA *cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam peruenit. eæ tumulo Augusti illatæ, & funus ductum. Drusus in Illyricum redit. Cn. Piso cùm Romam redisset, veneni & Maiestatis postulatur. dictâ caussâ, cum omnia infensa & infesta experiretur, manus sibi adfert. Tacfarinas bellum in Africâ renouat: quod opprimitur à L. Apronio Proconsule. Lepida Æmilia adulterij & veneni defertur, damnaturq̀. Papia poppæa lex ad id tempus asperius exercita, mollitur à Tiberio, & nexus eius exsoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Iunius Blæsus deligitur. Equites aliquot Romani Maiestatis damnantur. Galliæ rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro. infeliciter: quia à legionibus Germanicis copiæ earum cæsæ, & ipsæ ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques, Maiestatis damnatus, in carcere exanimatus est. Cura luxus coërcendi cœpta, & omissa. Drusus Tribuniciam potestatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam sortiri. Asyla Græcorum lustrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maiestatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illustris fœminæ mors & funus. Hæc triennio gesta.*

M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.
TIBERIO IMP. IIII. ET DRVSO NERONE II. COSS.
C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

Corcyram Agrippina cum vrnâ appellit.

NIHIL intermissâ nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram insulā aduehitur, litora Calabriæ contrà sitam. Illic paucos dies componēdo animo insumit, violenta luctu, & nescia tolerādi. Interim aduentu eius audito, intimus quisq. amicorum, & plerique militares, vt quiq; sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principē rati, plures illos secuti, ruere ad opidum Brundisium, quod nauiganti celerrimum fidissimumq. adpulsu erat. Atque vbi primùm ex alto visa classis, complentur nō modò portus & proxima maris, sed mœnia ac tecta, quaq. longissimè prospectari poterat, mærentium

Obuiam illi populariter Brundisium itur.

tium turbâ, ac rogitantiũ inter se, silentióne an voce aliquâ egredientem exciperent. neque satis constabat quid pro tempore foret: cùm classis paulatim successit, non alacri vt adsolet remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquàm duobus cum liberis feralem vrnam tenens egressa naui, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque discerneres, proximos, alienos, virorum, feminarúmue planctus: nisi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore fessum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miserat duas prætorias cohortes Cæsar, addito vt magistratus Calabriæ, Apulique, & Campani, suprema ergà memoriam filij sui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incomta signa, versi fasces: atq. vbi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliaq. funerum sollennia cremabant. etiam quorum diuersa opida, tamen obuij, & victimas atq. aras Diis Manibus statuentes, lacrymis & cõclamationibus dolorem testabantur. Drusus Terracinam progressus est, cum Claudio fratre; liberisq́, Germanici, qui in vrbe fuerant. Consules, M. Valerius & M. Aurelius (iam enim magistratum occœperant) & senatus, ac magna pars populi viam complêuere: disiecti, & vt cuiq. libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè dissimulari. Tiberius atque Augusta publico abstinuêre, inferius maiestate suâ rati si palàm lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerũ, non diurnâ actorum scripturâ, reperio vllo insigni officio functam, cùm super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoq. consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine præpediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Augustâ, qui domo non excedebant, cohibitam: vt par mæror, & matris exemplo, auia quoque & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Augusti inferebantur, modò per silentium vastus, modò ploratibus inquies: plena vrbis itinera, conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, concidisse Remp. nihil spei reliquum clamitabant: promptius apertiusque, quàm vt meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm studia hominũ accensa in Agrippinam; cùm decus patriæ, solum Augusti sanguinẽ, vnicum antiquitatis specimen appellarent, versiq. ad cælum ac deos, integram illi subolem, ac superstitem iniquorum precarentur. Fuêre qui publici funeris pompam requirerent, compararentq. quæ in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hiemis, Ticinum vsque progressum, neque abscedentem à corpore simul vrbem intrauisse: circumfusas lecto Claudiorum Iuliorumq. imagines, defletum in foro, laudatũ pro rostris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ posteri inuenerint cumulata. At Germanico ne solitos quidem, & cuicumq. nobili debitos honores, cõtigisse. sanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negauisset. non fratrem nisi vnius diei viâ, non patruum saltẽ portâ tenus obuium. vbi illa veterum instituta? præpositam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit. vtq. premeret vulgi sermones, monuit edicto, *Multos inlustrium Romanorum ob Remp. obiisse, neminem tam flagranti desiderio celebratum. idque & sibi & cunctis egregium, si modus adiceretur. non enim eadem decora principibus viris, & imperatori, populoque. modicis domibus, aut*

Magno planctu excipitur.

A municipiis, à colonis.

A primoribus vrbis.

A. V. C. DCCLXXIII.

At Tiberius cum matre parietibus se tenens.

Itemq́, mater Germanici Antonia.

Ossa in Mausolaum illata.

Magno honore omnium in defunctũ.

Amore, in coniugem & liberos viuos.

Querela populi de Tiberio.

Qui parcius visus in honorandis reliquiis.

Excusat, & erigit populum edicto.

bus, aut ciuitatibus, conuenisse recenti dolore luctum, & ex mœrore solatia. sed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Julius amissâ vnicâ filiâ, vt diuus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales. Remp. æternam esse. proin repeterent sollennia: & quia ludorum Megalensium spectaculum suberat, etiam voluptates resumerent. Tum exuto iustitio, reditum ad munia: & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone vltionis: & crebro questu, quod vagus interim per amœna Asiæ atque Achaiæ, adroganti & subdolâ morâ, scelerum probationes subuerteret. Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subitâ morte Brundisij exstinctam, venenumq. nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso præmisso in vrbem filio, datisq. mandatis, per quæ principem molliret, ad Drusum pergit; quem haut fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuuenem, suetâ ergà filios familiarium nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quæ iacerentur, præcipuũ in dolore suum locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palàm, & vitato omni secreto: neque dubitabantur præscripta* & à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, senilibus tum artibus vteretur. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisq. apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem quæ è Pannonia in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. eaq. res agitata rumoribus, vt in agmine atq. itinere crebrò se militibus ostentauisset. ab Narniâ, vitandæ suspicionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarum adpulerat; dieque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessère. Fuit inter irritamenta inuidiæ domus foro imminens, festo ornatu, conuiuiumq. & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Posterâ die, Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes Trioni; neq. se accusatores, sed rerũ indices & testes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimissâ eius caussæ delatione, vt priorem vitam accusaret obtinuit: petitumq. est à Principe, cognitioné exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens. contrà, Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiæ matris innexum esse: veraq. aut in deterius credita, iudice ab vno facilius discerni: odium & inuidiam apud multos valere. Haut fallebat Tiberiũ moles cognitionis, quaque ipse famâ distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit, integramq. caussam ad senatum remittit. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent ob receptum Maroboduum, & res priore æstate gestas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. postquam reo T. Arruntium, Fulcinium, Asinium Gallum, Æserninum Marcellum, Sex. Pompeium patronos petenti, iisq. diuersa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & Liueneius Regulus adfuere, arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, satin'* cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret: iis haut aliàs intentior populus, plus sibi in principé occultæ vocis, aut suspicacis silentij permisit. Die senatus, Cæsar orationem habuit meditato temperamento. *Patris sui legatum atq. amicum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum à se, auctore senatu, rebus apud*

Iustitium omissum.

Piso ad Drusum abit, purgandi sui caussâ.

Septuosè ille respondet, & ex Tiberiano præscripto.

*ei

At Piso Romam venit, oris & animi ulacer.

Postulatur à pluribus.

Idq. apud Tiberium iudicem.

Sed ille à se ad Senatum reiicit.

Patroni reo.

Cæsaris oratio ad patres, flexa callida, verè Tiberiana.

apud Orientem administrandis. illic contumaciâ & certaminibus asperasset iuuenem, exituque eius lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis diiudicandum. Nam si legatus officij terminos, obsequium ergà Imperatorem exuit, eiusdemque morte, & luctu meo lætatus est; odero, seponamque à domo meâ, & priuatas inimicitias non Principis vlciscar. Sin facinus in cuiuscunque mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatiis adficite. simulque illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia; an falsa hæc in maius vulgauerint accusatores. quorum ego nimiis studiis iure succenseo. Nam quo pertinuit, nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperq. deflebo: sed neq. reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia eius subleuari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit. vosque oro, ne, quia dolori meo caussa connexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentiâ & curâ valet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quòd in curiâ potius quàm in foro, apud senatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modestiâ tractentur. nemo Drusi lacrymas, nemo mæstitiam meam spectet, nec si qua in nos aduersa finguntur. Exin biduũ criminibus obiiciendis statuitur, vtq. sex dierum spatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiosè, auareq. habitam Hispaniam. quod neq. cõuictum noxæ reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis. Post quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius consimili studio, sed multâ eloquentiâ Vitellius, obiecêre, odio Germanici, & rerum nouarum studio, Pisonem vulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eò vsque corrupisse, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque maximè in comites & amicos Germanici sæuisse: postremò ipsum deuotionibus & veneno peremisse: sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi posset, acie victum. Defensio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neq. prouinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem infitiari poterat. solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in cõuiuio Germanici, cùm super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena seruitia, & tot adstantium visu, ipso Germanico coram id ausum. offerebatq. familiã reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant. Cæsar ob bellum prouinciæ inlatum: Senatus, nũquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse. *scripsissent expostulantes: * quod haut minus Tiberius quam Piso abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebãtur, non temperaturos manibus, si patrum sententias euasisset: effigiesq. Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebãt, ni iussu principis protectæ repositæq. forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eoque ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret. atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiuscumque fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt secretis Augustæ precibus veniam obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensioné cœpit quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, senatumque rursum ingreditur: redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, aduersa & sæua cuncta perpessus, nullo magis

Accusatorũ oratio, & criminatio.

Quam haud vsquequaq. reus eluit.

* Traiectitia videntur. Adi Comm.

In eum iudices haud proni, & populus offensissimus.

Plancina à mariti caussâ suam diuellit.

Ipse tamen defensionem iterat.

Nec aures aut mentes mitiores reperit.

lo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine irâ, obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defensionẽ in posterũ meditaretur, pauca conscribit, obsignatque, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressâ cubiculo vxore, opperiri fores iussit: & cœptâ luce, perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgauerit, sed amicos eius dictitauisse, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, Principemque arguere, ni elusus à Seiano per vana promissa foret. nec illum sponte exstinctũ, verùm immisso percussore. quorum neutrum adseuerauerim. neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad iuuentam durauerunt. Cæsar flexo in mæstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam apud senatum, crebrisque interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremũ, noctemq. exegisset. *Atque illo pleraq. sapienter, quædam inconsultius respondente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modum compositos. *Conspiratione inimicorum, & inuidiâ falsi criminis oppressus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est, deos immortales testor, vixisse me Cæsar cum fide aduersum te, neque aliâ in matrem tuam pietate: vosque oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adiunctus, cùm omne hoc tempus in vrbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque vtinam ego potius filio iuueni, quàm ille patri seni cessisset! eò impensius precor, ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem infelicis filij rogo.* De Plancinâ nihil addidit. Post quæ Tiberius adolescentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detractare: simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio disseruit, matris preces obtendens: in quam optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant. *Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij voce defletum Cæsarem; ab imperatore & Augustâ defensam Plancinam. proinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret.* Biduum super hæc imagine cognitionis absumtum; vrgente Tiberio liberos Pisonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accusatores ac testes certatim perorarent respõdente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiã rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare, magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorum publicandam: pars vt Gn. Pisoni filio concederetur, isque prænomen mutaret. M. Piso exutâ dignitate, & accepto quinquagies sestertio, in decem annos * relegatur, concessâ Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex eâ sententiâ mitigata sunt à principe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iuli Antonij qui domum Augusti violasset, manerent. & M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitque ei paterna bona; satis firmus, vt sæpe memoraui, aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Messalinus signum aureum in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea victorias sacrari dictitans, domestica mala tristitiâ operienda. Addiderat Messalinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Drusoque, ob vindictam Germanici, grates agendas, omiseratq.

Igitur sese ipse absoluit.

Sermo in Tiberium, qui mihi verissimus.

* Desunt quædam.

Pisonis ad Cæsarem tabella.

Piso filius absoluitur.

Plancina precibus eripitur.

Sententia in Pisonem:

* *Scribo relegaretur.*

Quas Tiberius mitigat.

Claudij

Claudij mentionem. & Messallinum quidem L. Asprenas senatu coràm percontatus est, an prudens præterisset? ac tum demum nomen Claudij adscriptum est. Mihi quanto plura recentium, seu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obuersantur. quippe famâ, spe, veneratione potiùs omnes destinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòst diebus Cæsar auctor senatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Seruæo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiâ violentiâ præcipitaret. Is finis fuit vlciscendâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus vario rumore iactata. adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliscit vtrumque posteritate. At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis, mox ouans introiit. paucosque post dies Vipsania mater eius excessit, vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifestum ferro, vel creditum est, veneno aut fame exstinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum à Camillo memoraui, bellum in Africâ renouat, vagis primùm populationibus & ob pernicitatem inultis: dein vicos exscindere, trahere graues prædas: postremò haut procul Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumsedit. Præerat castello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obsidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro castris instruit. Primoque impetu pulsâ cohorte, promtus inter tela occursat fugientibus, increpat signiferos, quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret. simul excepta vulnera. & quamquam transfosso oculo, aduersum os in hostem intendit, neque prœlium omisit donec desertus suis caderet. Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorum, quàm gloriâ hostis anxius, raro ea tempestate, & è vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominiosæ cohortis, sorte ductos, fuste necat. Tantumque seueritate profectum, vt vexillum veteranorũ non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas fuderint. quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatúsque est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicâ coronam, quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis, quàm offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis & obsidia aspernantibus, spargit bellum; vbi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, irritum fessumque Romanum impunè ludificabatur. Postquam deflexit ad maritimos locos, inligatus prædâ, statiuis castris hærebat. missuque patris Apronius Cesianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velocissimos legionum addiderat, prosperam aduersum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta. At Romæ Lepida, cui super Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur simulauisse partum ex P. Quirinio diuite atque orbo. adiiciebantur adulteria, venena; quæsitumque per Chaldæos in domum Cæsaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinius pòst dictum repudium adhuc infensus, quamuis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haut facilè quis dispexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miscuit iræ & clementiæ signa; deprecatus primò senatum, ne maiestatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è consularibus, aliosq. testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. *idemque seruos Lepidæ, cùm militari custodiâ haberentur, transtulit ad consules:

Claudium adulatio imprudenter præterit, post Principem.

Drusus ouãs init.

Bellum in Africâ instauratum, Tacfarinate duce.

Cohors Romana fusa:

Quam decimat Apronius.

Eâ seueritate, pauci hostem proturbant.

Lepida accusatur suppositi partus:

Et maiestatis.

Tiberius perplexè agit.

* itemque

neque per tormenta interrogari passus est, de his quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad sæuitiam trahebant. neque enim cessurum nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsumque Pompeium, cuius ea monimenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permouit, vt effusi in lacrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senectæ atque orbitati & obscurissimæ domui, destinata quondam vxor L. Cæsari, ac diuo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis seruorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Drusus adsensit, quamquam alij mitius censuissent. mox Scauro qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum sibi etiam ex P. Quirinij seruis, veneno eum à Lepidâ petitum. Inlustrium domuum aduersa (etenim haut multum distanti tempore Calpurnij Pisonem, Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. casum eius paucis repetam. Vt valida diuo Augusto in Remp. fortuna; ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulterosque earum morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læsarum religionum, ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur; exsilium sibi demonstrari intellexit: nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratris potentiâ, qui per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coràm respondit, se quoque lætari quòd frater eius è peregrinatione longinquâ reuertisset. idque iure licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus foret: sibi tamen aduersus eum integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani, dissoluta quæ Augustus voluisset. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Relatum deinde de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur, præualidâ orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliscebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus subuerterentur. vtque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum peruentum sit, altiùs disseram. Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, sine probro, scelere, eoq. sine pœnâ aut coërcitionibus agebant. neque præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metũ vetabantur. At postquam exui æqualitas, & pro modestiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multosque apud populos, æternùm mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis simplices erant. maximeque fama celebrauit Cretensium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Atheniensibus quæsitiores iam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit,

Miseratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur, & damnatur.

Iunius Silanus exsilij veniam impetrat.

Qui adulter in nepte Augusti.

Papia lex moderationem quærit.

Excursus ad initia & progressus legum.

Quæ paucæ primò, & simplices.

repertaque quædam à Tullo & Anco: sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatiq. decemuiri, & accitis quæ vsquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, sæpius tamen dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob praua per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omissum, quin multa & diuersa sciscerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel conuersis prioribus cùm plura addidisset, otium ei rei haut in longum parauit, statim turbidis Lepidi rogationibus. neque multo pòst Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamque non modò in commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertiùm consul, corrigendis moribus dilectus, & grauior remediis quàm delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subuersor, quæ armis tuebatur armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia, non mos, nō ius. deterrima quæque impunè; ac multa honesta, exitio fuere. Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ triumuiratu iusserat, aboleuit: deditque iura quîs pace & Principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti * visi à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant: multorumque excisi status, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius statuendo remedio quinq. consularium, quinq. è prætoriis, totidem è cetero senatu sorte duxisset. apud quos exsoluti pleriq. legis nexus, modicū in præsens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronē è liberis Germanici iam ingressum iuuentā, commendauit patribus; vtque munere capessendi vigintiuiratus solueretur, & quinquennio maturius quàm per leges Quæsituram peteret, non sine inrisu audientiū postulauit. prætendebat sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia fastigij Cæsaribus erant: magisque in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Iuliæ Drusi filiæ. Vtque hæc secundo rumore, ita aduersis animis acceptum, quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiæ videbantur, suspectumque iam nimiæ spei Seianum vltrò extulisse. Fine anni concessere vitâ insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa. ipse consulatum intulit, censoriâ etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque quîs domus illa immensum viguit, primus accumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adsciuit. atque ille, quamquam promto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoriâ multos triumphalium, consulariumq. potentiâ anteiit. diuersus à veterum instituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentiâ, luxu propior. suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò somnum & inertiam magis ostentabat.

Creuerunt paullatim. *Studiis partium, aut odiis.* *Sulla correctionem molitur.* *Item Pompeius.* *Deniq. Augustus, magis cum effectu.* ** vt si Ab eo hac Papia, immodicè seuera.* *Ergo Tiberius nunc temperat.* *Nero Germanici filius in viros scribitur.* *Pontifex fit.* *Volusii, & Sallustij mortes. Elogia.*

ostentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate prouectâ speciem magis in amicitiâ principis quàm vim tenuit. idque & Mæcenati acciderat: fato potentiæ raro sempiternæ: an satias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquũ est quod cupiant.

Potentia aulâ infida.

A. V. C. D. CCLXXIV.

Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filij collegio insignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans; siue vt amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac fortè parua res magnũ ad certamen progressa, præbuit iuueni materiam apiscendi fauoris. Domitius Corbulo præturâ functus de L. Sullâ nobili iuuene questus est apud senatum, quòd sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset. pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur. certabant orationibus, & memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauissent. donec Drusus apta temperandis animis disseruit, & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullæ, & oratorum eâ ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, fraude mancipum & incuriâ magistratuum interrupta & imperuia clamitando, exsecutionem eius negotij libens suscepit. quod haut perinde publicè vsui habitum, quàm exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hastâ sæuiebat. Neque multo pòst missis ad senatum litteris Tiberius, motam rursum Africam incursu Tacfarinatis docuit; iudicioque patrum diligendum proconsulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello suffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduersus M. Lepidum odij nactus, vt secordem, inopem, & maioribus suis dedecorum, eoq. etiam Asiæ sorte depellendum incusauit. aduerso senatu, qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei angustias & nobilitatẽ sine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africâ decretum vt Cæsar legeret, cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur: multũ antè repetito, concordem sibi coniugem, & sex partus enixam: seque quæ in publicum statueret domi seruauisse, cohibitâ intra Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset. *Haut enim frustra placitum olim, ne feminæ in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant. non imbecillem tantùm, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum. incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari. his statim adhærescere deterrimum quemque prouincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria. peruicacibus magis & impotentibus mulierum iussis, quæ Oppiis quondam, aliisque legibus constrictæ, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.* Paucorum hæc adsensu audita; plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Cæcinam dignum tantæ rei censorem. mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternæ facundiæ, respondit. *Multa duritie veterum melius & lætius mutata. neque enim, vt olim, obsideri vrbem bellis, aut prouincias hostilis esse. & pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne*

Tiberius Româ secedit.

L. Sulla immodestiæ accusatur:

Quòd prætorio virò non cessisset.

Corbulo viarum curam accipit.

Seuerè exercet.

Lepidus in Asiam proconsul.

Cæcina vxores à prouinciis arcet.

Suis, & iustis caussis.

Cui Messallinus repugnat.

Sed caussis vix caussis.

coniugum

coniugum quidem penates, adeò socios non onerent. cetera promiscua cum marito, nec vllum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda: sed reuertentibus post laborem, quod honestius quàm vxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratuum, nónne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in prouinciam mitti. corruptos sæpe prauitatibus vxorum maritos: num ergò omnes cælibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reip. postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignauiam alia ad vocabula transferri. nam viri in eo culpam, si femina modum excedat. porrò ob vnius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumque; simul sexum naturâ inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. Vix præsenti custodiâ manere inlæsa coniugia: quid fore, si per plures annos in modū dissidij oblitterentur? Sic obuiam irent iis quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam Principibus adeunda sæpius longinqua imperij. Quoties diuum Augustum in Occidentem atque Orientem meauisse comite Liuiâ? se quoque in Illyricum profectum, &, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haut semper æquo animo, si ab vxore carissimâ, & tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia elusa. Et proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad Principem reiicerent, * M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit: ex quîs proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excusante se Lepido, cùm valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligereturque etiam quod silebat, auunculum esse Seiani Blæsum, atque eò præualidum. Respondit Blæsus speciè recusantis, sed neque eâdem adseueratione, & consensu adulantium auditus est. Exin promtum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè probra, & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris: libertique etiam ac serui, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Igitur C. Cestius senator disseruit; *Principes quidem instar deorum esse: sed neque à diis nisi iustas supplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliáue vrbis templa perfugere, vt eo subsidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus versas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intendantur. neque ipse audeat ius experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam.* Haut dissimilia alij, & quidam atrociora circumstrepebant: precabanturque Drusum, daret vltionis exemplum. donec accitam conuictamque attineri publicâ custodiâ iussit. Et Considius Æquus, & Cœlius Cursor equites Rom. quòd fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuissent, auctore Principe, ac decreto senatus puniti. Vtrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cœtus & sermones hominum obuersante, secreta patris mitigari. neque luxus in iuuene adeò displicebat: huc potius intenderet, diem * ædificationibus, noctem conuiuiis traheret, quàm solus & nullis voluptatibus auocatus mæstam vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem Cretæ postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine: quod tum omnium accusationum complementum erat. Cæsar Antistium Veterem è primoribus Macedoniæ absolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maiestatis caussam retraxit, vt turbidum, & Rhescuporidis consiliis permixtum, quâ tempestate Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos voluerat. Igitur aquâ & igni interdictum reo, adpositumque vt teneretur insulâ, neque Macedoniæ neque

Ei tamen Drusus assensus, & alij.

* *Verius,* Manium.

M. Lepidus recusat proconsulatum Africæ.

Abusus in Principum imaginibus.

Quas pessimi pro inuiolato clypeo habebant.

Sed exemplo vno repressi.

Drusi obiter laudatio.

* editionibus.

Accusationes.

Thraces rebellant.

Thraciæ opportunâ. Nam Thracia diuiso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentiâ nostri discors agebat; neq. minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incusans, popularium iniurias inultas sinere. Cœlaletæ, Odrusæque, & * alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatem: quæ caussa fuit, ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant præsentia, alij montem Hæmum transgrediuntur, vt remotos populos concirent. plurimi ac maximè compositi regem, vrbemque Philippopolim à Macedone Philippo sitam, circumsidunt. Quæ vbi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum præsidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adsumendis auxiliis vagabantur. Ipse robur peditum, ad exsoluendum obsidium ducit. Simulque cuncta prosperè acta, cæsis populatoribus, & dissensione ortâ apud obsidentes, regisque opportunâ eruptione, & aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine.

• Asiij: vel potius, Dij.

P. Velleius facilè cadit.

Maior rebellio in Galliis.

Eodē anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauêre: cuius exstimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoque Romana ciuitas olim data, cùm id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ij secretis conloquiis, ferocissimo quoque adsumto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo; componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa disserebant, de continuatione tributorū, grauitate fenoris, sæuitiâ ac superbiâ præsidentium. & discordare militem, audito Germanici exitio. egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. Haut fermè vlla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupêre primi Andecaui, ac Turonij. quorum Andecauos Acilius Auiola legatus, excitâ cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit. Turonij, legionario milite quem Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus miserat, oppressi, eodem Auiolâ duce, & quibusdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò dissimularent defectionem, magisq. in tempore efferrent. spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandæ, vt ferebat, virtutis: sed captiui, ne incesseretur telis, adgnoscendū se præbuisse, arguebant. Consultus super eo Tiberius, aspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum.

Cui duces, Iulius Florus, & Iulius Sacrouir.

Primi motus ab Auiolâ repressi.

Florus nihilo minus alias copias colligit.

Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ conscripta Treueris, militiâ disciplinaque nostrâ habebatur, vt cæsis negotiatoribus Romanis bellum inciperet. paucique equitum corrupti, plures in officio mansêre. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantq. saltus, quibus nomen Arduenna. cùm legiones vtroq. ab exercitu, quas Visellius & C. Silius aduersis itineribus obiecerāt, arcuerunt. præmissusq. cum dilectâ manu Iulius Indus è ciuitate eâdē, discors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditā multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremò visis militibus qui effugia insederant, suâ manu cecidit. Isq. Treuerici tumultus finis.

Præuenitur à Visellio & Silio.

Et manu suâ mortem inuenit.

Apud Æduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præsidium. Augustodunū caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, * nobilissimam Galliarū subolem, liberalibus studiis ibi operatam, vt eo pignore parentes popinquosq. eorū adiungeret. simul arma occultè fabricata iuuentuti dispertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ sui parte legionariis armis, ceteri

Æduos Sacrouir turbat.

• & nobiliss.

ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela sunt. adduntur è seruitiis gladiaturæ destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Cruppellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, vicinarum ciuitatum vt nondum apertâ consensione, ita viritim promtis studiis; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroque bellum sibi poscente. mox Varro inualidus senectâ, vigenti Silio concessit. At Romæ non Treueros modò & Aeduos, sed quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse, adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quisque Reip. curâ mærebat: multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur. increpabantque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. *An Iulium Sacrouirum, maiestatis crimine, reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari.* Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, vt solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, & vulgatis leuiora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmissâ auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Aeduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite, ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modò aduersos, & aspicerentur. id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir copiæque, patentibus locis apparuêre. In fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quæque Romanis aduersa intulissent: quàm decora victoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterum victis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies. inconditique ac militiæ nescij opidani, neque oculis neque auribus satis competebant. contrà Silius, & si præsumta spes hortandi caussas exemerat, clamitabat tamen; *Pudendum ipsis, quòd Germaniarum victores, aduersum Gallos tamquam in hostem ducerentur. vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecuniâ dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos, euincite, & fugientibus consulite.* Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: frontemque pedites inuasere. nec contatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris, vt si murum perrumperet, cædere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem prosternere. iacentesq. nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrouir primò Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic [sua] manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incensa super villa, omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum senatui scripsit. neque demsit, aut addidit vero; sed fide ac virtute legatos, se consilijs superfuisse. simul caussas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit; magnitudinem imperij extollens. neque decorum principibus, si vna alteráue ciuitas turbet, omissâ vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præsentia spectaret, componeretque. Decreuêre patres vota pro reditu eius, supplicationesque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit vt ouans è Campaniâ vrbem introiret. Igitur secutæ Cæsaris litteræ, quibus se non tam

Magnum exercitū cogit.

Ea res in metu Romanis.

Sed non callido Tiberio.

Silius Gallis obuiauit.

Sacrouir componit suos, & excitat.

Idem Silius.

Pugna, vix pugna: statimq. fusi Galli.

Crupellarij cæsi.

Sacrouir itē, sed suâ dextrâ.

Tiberius simulat iter in Gallias.

vacuum gloriâ prædicabat, vt post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuentâ, aut spretos triumphos, iam senior peregrinationis suburbanæ inane præmium peteret. Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij publicis exsequijs frequentaretur, petiuit à senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: sed impiger militiæ, & acribus ministerijs consulatū sub Diuo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusque rector C. Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officijs, & incusato M. Lollio, quem auctorem C. Cæsari prauitatis & discordiarum arguebat. sed ceteris haut læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memoraui, Lepidæ pericula, sordidamque & præpotentem senectam. Fine anni C. Lutorium Priscum equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat, pecuniâ donatum à Cæsare, corripuit delator: obiectans ægro Druso composuisse, quòd si exstinctus foret, maiore præmio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronij, socru eius Vitelliâ coràm, multisque inlustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exstitit, ceteris ad dicendum testimonium exterritis, sola Vitellia nihil se audiuisse adseuerauit. sed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. sententiaque Haterij Agrippæ cōsulis designati indictum reo vltimum supplicium. Contrà M. Lepidus in hunc modum exorsus est. *Si P.C. vnum id spectamus, quàm nefariâ voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus, ne seruiles quidem cruciatus in eum suffecerint. sin flagitia & facinora sine modo sunt; supplicijs ac remedijs, Principis moderatio, maiorumque & vestra exempla temperant; & vana à scelestis, dicta à maleficijs differunt: est locus sententiæ, per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac seueritatis non pæniteat. Sæpe audiui principem nostrum conquerentem, si quis sumptâ morte misericordiam eius præuenisset. vita Lutorij in integro *est, qui neque seruatus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. studia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa sunt. nec quidquam graue ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amissis aquâ & igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege maiestatis teneretur.* Solus Lepido Rubellius Blandus è consularibus adsensit: ceteri sententiâ Agrippæ secuti. ductusque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas Principis iniurias acriter vlciscentium, deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas: laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne decreta patrum, ante diem decimum, ad ærarium deferrentur: idque vitæ spatium damnatis prorogaretur. sed non senatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius cōsules, sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspectâ seueritate aduersum luxum; qui immensum proruperat, ad cuncta quîs pecunia prodigitur. Sed alia sumtuum quamuis grauiora, dissimulatis plerumq. pretijs occultabantur; ventris & ganeæ paratus adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles disseruerant, sperni sumtuariam legem, vetitaque vtensilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remedijs resisti posse. & consulti patres, integrum id negotium ad Principem distulerant. Sed Tiberius sæpe apud se pensitato, an coërceri tam profusæ cupidines possent: num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quàm indecorū adtrectare quod non obtinere-

Quirinij mors honestata publicè.

Quid ille hominis?

C. Lutorius maiestatis defertur.

Pro eo Lepidi oratio.

*esto.

Sed plures damnant.

S. C. de interuallo ad pœnam.

A. V. C. DCCLXXV.

Agitatum de luxu coërcendo.

obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum inlustrium posceret: postremò litteras ad senatum composuit, quarũ sententia in hunc modum fuit. *Ceteris forsitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. censeam: in hac relatione, subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum singulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. quòd si mecum antè viri strenui ædiles consilium habuissent; nescio an suasurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc adsequi, vt palàm fieret quibus flagitijs impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, vt ceteros quoque magistratus sua munia implere velim. mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut consulis partes sustineo: maius aliquid & excelsius à principe postulatur; & cùm rectè factorum sibi quisque gratiam trahant, vnius inuidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priscum ad morem recidere adgrediar? villarum ne infinita spatia, familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumque miracula? promiscuas viris & feminis vestes? atque illa feminarum propria, quis lapidum caussa pecuniæ nostræ ad externas aut hostilis gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuijs & circulis incusari ista, & modum posci. sed si quis legem sanciat, pœnas indicat; iidem illi ciuitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, nisi per dura & aspera coërceas. corruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus, haut leuioribus remediis restinguendus est, quàm libidinibus ardescit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Augustus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitiosius est) contemtu abolitæ, securiorem luxum fecere. nam si velis quod nondum vetitum est; timeas, ne vetere. at si prohibita impunè transcenderis; neque metus vltrà, neque pudor est. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus. ne iritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena; ciuilibus, etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est; de quo ædiles admonent? Quàm, si cetera respicias, in leui habendum! At hercule nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie voluitur. ac nisi prouinciarum copiæ & dominis, & seruitiis, & agris subuenerint; nostra nos scilicet nemora, nostræque villæ tuebuntur? Hanc P. C. curam sustinet princeps. hæc omissa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum est. nos, pudor; pauperes, necessitas; diuites, satias in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus, tantam industriam ac seueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt, dein cùm gloriam eius rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite P. C. me quoque non esse offensionum auidum. quas cùm graues, & plerumque iniquas pro Rep. suscipiam, inanes & irritas neque mihi aut vobis vsui futuras iure deprecor.* Auditis Cæsaris litteris, remissa Aedilibus talis cura; luxusque mensæ, à fine Actiaci belli, ad ea arma quis Ser. Galba rem R. adeptus est, per annos centum profusis sumtibus exerciti, paulatim exoleuêre. Caussas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, socios, regna colere, & coli licitum. vt quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen & clientelas inlustrior habebatur. postquam cædibus sæuitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad sapientiora conuertêre. simul noui homines è municipiis & coloniis, atque etiam prouinciis, in senatum crebrò adsumti, domesticam parcimoniam intulerunt. & quamquam fortunâ vel industriâ plerique pecuniosam ad senectam peruenirent, mansit tamen prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque. obsequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus. nisi fortè rebus cunctis inest quidam velut orbis, vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur. nec

Eâ super re Tiberij epistola:

Quâ dissuadet medicinam.

Quia vitia præualebant.

Quia etiam alia maiora curanda.

Omissa igitur coërcitio.

Sed sponte mutati mores in melius.

Quare?

Exempla validiora quàm leges.

tur. nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. verùm hæc *nobis maiores certamina ex honesto maneant. Tiberius famâ moderationis partâ, quòd ingruentis accusatores represserat, mittit litteras ad senatum, quîs potestatem Tribuniciam Druso petebat. Id summi fastigij vocabulum Augustus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam socium eius potestatis, quo defuncto Tiberium Neronem dilegit, ne successor in incerto foret. sic cohiberi prauas aliorum spes rebatur: simul modestiæ Neronis, & suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summæ rei admouet: cùm incolumi Germanico, integrum inter duos iudicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus deos, vt consilia sua Reip. prosperarent, modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta, rettulit. esse illi coniugem & tres liberos, eamque ætatem quâ ipse quondam à diuo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit. Neque nunc properè, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem & bis consulem, noti laboris participem sumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies Principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque solita censerent. nisi quòd M. Silanus ex contumeliâ consulatus, honorem Principibus petiuit: dixitque pro sententiâ, vt publicis priuatísue monimentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina præscriberentur, sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent. *Atque Haterius cùm eius diei senatus consulta aureis litteris figenda in curiâ censuisset, deridiculo fuit, senex fœdissimæ adulationis tantum infamiâ vsurus. Inter quæ, prouinciâ Africâ Iunio Blæso prorogatâ, Seruius Maluginensis flamen Dialis, vt Asiam sorte haberet postulauit; frustrà vulgatum dictitans *non licere Dialibus egredi Italiâ. neque aliud ius suum, quàm Martialium, Quirinaliumque Flaminum. porrò si hi *duxissent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi scita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia sacra fecisse, si flamen valetudine aut munere publico impediretur. duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem, neminem suffectum: neque tamen cessauisse religiones. Quòd si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno; quanto facilius abfuturum, ad vnius anni proconsulare imperium? Priuatis olim simultatibus effectum, vt à Pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere, summum Pontificum etiam summum hominum esse, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium.* Aduersus quæ cùm augur Lentulus aliique varié dissererent, eò decursum est, vt Pontificis Max. sententiam opperirentur, Tiberius, dilatâ notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem cærimonias temperauit; nominatim arguens insolentiam sententiæ, aureasque litteras contra patrium morem. Recitatæ & Drusi epistolæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur. *Huc recidisse cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? *Bellum scilicet, aut diuerso terrarum distineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem. sic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis consilijs discere. sanè grauaretur aspectum ciuium senex Imperator, fessamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod, nisi ex adrogantiâ, impedimentum?* Sed Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata prouinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebescebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas asyla statuendi. Complebãtur templa pessimis seruitiorum, eodẽ subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq. capitalium

criminum

Marginalia: *nobis in maiores · *Tribunicia potestas Druso petita:* · *Et impetrata, cũ adulatione patrũ.* · *At Q. Haterius: · *Flamen Dialis prouinciam ambit.* · *Suspectum. · *Alij obsistũt.* · *Drusus superbiæ notatur.* · Obliqua in eum verba. · *Nec malè, bello. · *De iure asylorum certamen:*

criminum receptabantur. Nec vllum satis validum imperium erat coërcen-
dis seditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis.
Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod
falsò vsurpauerant sponte omisere. Multæ vetustis superstitionibus, aut *Senatui in-*
meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque eius diei species fuit, *dite.*
quo senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim
Romanam valuerant decreta, ipsorumque numinum religiones introspexit;
libero, vt quondam, quid firmaret mutaretue. Primi omnium Ephesij ad- *Ephesij id*
iêre, memorantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo *sibi vindi-*
genitos: esse apud se Cenchrium amnem, *locum Ortygiam, vbi Latonam *cant.* *lucum
partu grauidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea nu-
mina: deorumque monitu sacratum nemus. Atque ipsum illic Apollinem,
post interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauisse. Mox Liberum patrem bello
victorem, supplicibus Amazonum quæ aram insederát, ignouisse. Auctam
hinc concessu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, cærimoniam templo: neque
Persarum ditione, diminutum ius. Post Macedonas, dein nos seruauisse.
Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ constitutis nitebantur. quorum
ille Antiocho, hic Mithradate, pulsis, fidem atque virtutem Magnetum de- *Item Magne-*
corauere, vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodi- *tes:* *Aphrodi-*
sienses posthac, & Stratonicenses dictatoris Cæsaris ob vetusta in parteis *sienses:* *Stratonicen-*
merita, & recens diui Augusti decretum *attulêre. Laudati quòd Partho- *ses:* *attulêre,
rum inruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum constantiâ, pertu- laudati; quòd
lissent. Sed Aphrodisiensium ciuitas, Veneris; Stratonicensium, Iouis &
Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuêre, Persicam *Hierocæsa-*
apud se Dianam, delubrũ rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernæ, *rienses.*
Isaurici, multaque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, sed
duobus milibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tri- *Cyprij:*
bus delubris, quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, pòst fi-
lius eius Amathus Veneri Amathusiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamo-
nis patris irâ profugus, posuissent. Auditæ aliarum quoque ciuitatum lega-
tiones. Quorum copiâ fessi patres, & quia studiis certabatur; consulibus *Permissa res*
permisêre, vt perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur, rem integram *Consulibus:*
rursum ad senatum referrent. Consules super eas ciuitates quas memoraui, *Qui pluribus*
apud Pergamum, Aesculapij compertum asylum retulerunt: ceteros obscu- *hoc ius adiu-*
ris ob vetustatem initiis niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius im- *dicauere.*
perio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiusdem carmen re-
ferre, quo sacrare Neptuni effigiem, ædemque iussi sint. propiora Sardianos,
Alexandri victoris id donum, neque minus Milesios Dario rege *vti. sed cul- *niti.
tus numinum vtrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petiêre & Cre-
tenses simulacro diui Augusti. Factaque senatusconsulta, quîs multo cum
honore, modus tamen præscribebatur; iussique ipsis in templis facere aras sa-
crandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur.
Sub idem tempus Iuliæ Augustæ valetudo atrox, necessitudinem Principi *Augustæ*
fecit festinati in vrbem reditus: sincerâ adhuc inter matrem filiumque con- *morbus.*
cordiâ, siue occultis odiis. Neque enim multo antè, cùm haut procul thea-
tro Marcelli effigiem diuo Augusto Iulia dicaret; Tiberij nomen, suo post *Tiberij in*
scripserat. idque ille credebatur, vt inferius maiestate Principis, graui & dis- *eam non sin-*
simulatâ offensione abdidisse. Sed tum supplicia diis, ludique Magni ab se- *cerus amor.*
natu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, septem-
uiris simul & sodalibus Augustalibus ederent. Censuerat L. Apronius,

vt fe-

vt feciales quoque iis ludis præsiderent. Contradixit Cæsar, distincto sacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neque enim vnquam fecialibus hoc maiestatis fuisse. ideò Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacerdotium esset, pro quâ vota persoluerentur. Exequi sententias haut institui nisi insignes per honestum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur, vtque prauis dictis factisque ex posteritate & infamiâ metus sit. Ceterùm tempora illa adeò infecta & adulatione sordida fuêre, vt non modò primores ciuitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat; sed omnes consulares, magna pars eorum qui præturâ functi, multique etiam pedarij senatores certatim exsurgerent, fœdaque & nimia censerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quoties curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS! scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ seruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem Asiæ, repetundarum à sociis postulatum, Mamercus Scaurus è Consularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, simul corripiunt. obiectantq. violatum Augusti numen, spretam Tiberij maiestatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, L.Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone censorio, P.Rutilium à M.Scauro accusatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciscebantur; aut ille Scaurus, quem proauum suum, opprobrium maiorum Mamercus, infami operâ dehonestabat. Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ senator, obscura initia impudentibus ausis *propolluebat. Brutidium artibus honestis copiosum, & si rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum, festinatio exstimulabat; dum æqualîs, dein superiores, postremò suasmet ipse spes anteire parat. quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cū securitate, præmatura vel cum exitio properant. Auxere numerum accusatorū Gellius Poplicola, & M.Paconius. Ille quæstor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, sæuitiæ captarumque pecuniarum teneri reum. sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa; cùm super tot senatores aduersos, facundissimis totius Asiæ, eoq. ad accusandum delectis responderet solus & orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, *eò quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsiuisset. Seruos quoque Silani, vt tormentis *interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum iuuaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, vinclum & necessitas silendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Cæsarem codicillis, quibus inuidiam & preces miscuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excusatiùs sub exemplo acciperentur, libellos diui Augusti de Voleso Messalla eiusdem Asiæ proconsule, factumque in eum senatusconsultum recitari iubet. Tum L.Pisonem sententiâ rogat. ille multum de clementiâ Principis præfatus, aquâ atq. igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quòd Gn. Lentulus separanda Silani materna bona (quippe aliâ parente geniti) reddendaque filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs sequitur, increpitis C.Silani moribus, addidit, *ne quis vitâ probrosus, & opertus infamiâ prouinciam sortiretur: idque princeps diiudicaret. nam à legibus delicta puniri. quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur?*

Aduersùm

Adulationis fœditas tunc & crebritas.

Adeò vt Cæsar ipse obijceret.

C. Silanus postulatur.

Accusatores eius, qui, & quales.

*Nescio an porrò polluebat. *Brutidius.*

Omnia Silano aduersa.

Etiam ipse Princeps. * et, malim.

*interrogarentur,

Sententia in eius damnatione.

Dolabellæ scæua adulatio.

Aduersùm quæ disseruit Cæsar: *non quidem sibi ignara quæ de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendû. multos in prouinciis contrà quàm spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdam ad meliora, magnitudine rerum; hebescere alios. neque posse principem suâ scientiâ cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione alienâ trahatur. ideò leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à maioribus institutum, vt si antissent delicta, pœnæ sequerentur. ne verterent sapienter reperta, & semper placita. satis onerum principibus, satis etiam potentiæ: * minutura, quotiesgliscat potestas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi possit.* Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atq. ille prudens moderandi, si propriâ irâ non impelleretur, addidit, insulam Gyarum immitem & sine cultu hominû esse: darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiusdem, Cytheram potius concederet. id sororem quoque Silani Torquatam, priscæ sanctimoniæ virginem expetere. In hanc sententiam facta discessio. Post auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maiestatis postulatum, quòd effigiem principis promiscuum ad vsum argenti vertisset, recipi Cæsar inter reos vetuit: palàm aspernante Ateio Capitone, quasi per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim statuendi, neque tantùm maleficium impunè habendum. sanè lentus in suo dolore esset; Reip. iniurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignior infamiâ fuit: quòd humani diuiniq. iuris sciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehonestauisset. Incessit dein religio, quo nam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ equites Romani vouerant Equestri Fortunæ: nam & si delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum est ædem esse apud Antium quæ sic nuncuparetur, cunctasque cærimonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem, promsit Cæsar: recitauitque decretum Pontificum. *Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis maximi arbitrio, dum ne plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus publici sacrificij, neu sæpius quàm bis eundem in annum.* Quæ Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & prouinciarum administrationé dialibus non concedi. memorabaturq. L. Metelli Pontificis maximi exemplû, qui Aulum Postumium Flaminé attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit, vt basilicam Paulli, Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaretque. erat etiam tum in more publica munificentia. nec Augustus * arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & posterûm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, eò quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. simul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigilantiaque eius tanta vis vnum intra damnû stetisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur. neque multo pòst Cæsar cùm Iunium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. At tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, sedemque vltrò sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile

Cui Tiberius resistit.

* minui iura.

Et ex aliorum sententiis nonnulla mitigat.

Accusantur damnanturque & alij.

Ateij Capitonis seruilis libertas.

Equestris Fortuna.

De iure Flaminio decretum.

Basilica Paulli refecta.

* arcuerat

Et Pompeij theatrum.

Tacfarinas in armis.

cabile

Improba eius petitio. * *suâ populique Rom. con.*

cabile minitaretur. Non aliàs magis * suâ populique contumeliâ Ro. indoluisse Cæsarem ferunt; quàm quòd desertor & prædo, hostium more ageret. Ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atque Mithradatis ingentibus bellis labaret Resp. datum, vt pacto in fidem acciperetur. nedum pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur.

Blæsus eum aggreditur:

Dat negotium Blæso, ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxâ ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti eâ veniâ plerique. mox aduersùm artes Tacfarinatis, haut dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incursaret, eluderetque, & insidias simul tentaret: tres incessus, totidem agmina parantur. ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ prædatio in Leptinos & suffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blæsus filius duxit. Medio, cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse, arta & infensa hostibus cuncta fecerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpe à tergo erat. multique eo modo cæsi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitq. centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, actâ æstate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: sed vt in limine belli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre eius capto, regressus est, properantiùs tamen quàm ex vtilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoq. Blæso tribuit vt Imperator à legionibus salutaretur: prisco erga duces honore, qui bene gestâ Rep. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. erantque plures simul Imperatores, nec super ceterorum æqualitatem. concessit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso. * Postremum obiere eo anno viri illustres, Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsarique progener destinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, principem in ciuitate locum studiis ciuilibus adsecutus, sed auo centurione Sullano, patre prætorio. consulatum ei adcelerauerat Augustus, vt Labeonem Antistium iisdem artibus præcellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora simul tulit. sed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior: Capitonis obsequium dominatibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intrà stetit, commendatio ex iniuriâ: huic, quòd cōsulatum adeptus est, odiū ex inuidiâ oriebatur. Et Iunia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno supremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Cassij vxor, M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominauisset, Cæsarem omisit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minus laudatione pro rostris, ceterisq. sollennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlij, Quinctij, aliaque eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quòd effigies eorum non visebantur.

Diuisis copiis: *Iterumq. diuisis.* *Fratrem eius capit:* *Afficitq. bellum, non tamen conficit.* * *Fortè distinguendum Blæso postremum. obiere* *Capitonis mors & elogium.* *Cū Labeone confertur.* *Iunia mors.*

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

AElij Seiani praefecti praet. ingenium & mores. Is ad dominationem adspirat: & vt perueniat, Drusum Tib. Filium e medio tollit, adiuuante vxore Liuiâ, quam stupro prius polluerat. Eidem fini castra Praetoria Romae iubet exstrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapsae imperij res. ideóque qui status tunc rerum, quis numerus, quae loca cohortium & legionum, Tacitus oportunè exequitur. At Druso iam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: eum maestum erigit: Germanici duos filios inducit, eosq́ vt imperij heredes patribus commendat. Seianus quò destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & semina futuri odij in ipsam liberosq́ iacit. Tiberius legationes & accusationes aliquot ciuitatium & prouinciarum audit. Histriones siue Pantomimos immodestius agentes Italiâ pellit. De Flamine Diali eiusq́ caerimoniis temperandis noua lex lata. Sacerdotes, sollennibus votis, etiam Drusum & Neronem dis commendauerant. aegrè id Tiberius tulit, & initium in eos exitij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Cassius, Plautius Siluanus, accusati aut damnati. In Africâ Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabellâ. ipse Tacfarinas caesus. Semina seruilis motus in Italiâ, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accusatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliiq́ damnantur. inter eos Cremutius Cordus Historiae scriptor, quòd Brutum & Cassium laudauisset, eiusq́ libri combusti. Cyzicenis libertas ademta. Templi honorem ab Hispanis oblatum Tiberius spernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora struit: & Liuiam sibi vxorem à Principe petit. hic modestè negat, additis caussis. Sed ille vt potentiam sibi augeret, magisq́ oportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad secessum ab vrbe. nec multò pòst persuasit. Intereà Romae legationes Graecorũ auditae, de iure asylorum. In Hispaniâ L. Piso Praetor à quodam agreste interficitur. In Thraciâ, montani Thraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppaeus Sabinus, & triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romae adulterij accusata & damnata. Agrippina maritum sibi postulat, nec accipit. Vndecim Asiae ciuitates certant, in quâ earum templum Tiberio statueretur. Smyrnaei praelati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato consilio, in Campaniam ab vrbe abiit. vbi in speluncâ quâdam, repentino lapsu lapidum, periclitatur: sed à Seiano seruatur. quae res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniisq́ subuertit. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romae ingens incendium Caelium montem deurit. Princeps Capreas insulam transit, ibiq́ se recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumuentus accusatur, damnaturq́ ipsis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Frisij rebellant: quos L. Apronius Propraetor inferioris Germaniae parum feliciter repressum iit. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam vxorem accipit. Haec sexennio ferè gesta.

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GAETVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

C. Asinio, C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat compositae Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cùm repentè turbare fortuna coepit; saeuire ipse, aut saeuientibus vires praebere. Initium & caussa penes Aelium Seianum, cohortibus praetoriis praefectum: cuius de potentiâ suprà memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. Genitus Vulsiniis, patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ C. Caesarem diui Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diuiti & prodigo stuprum venum dedisse; mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obscurum aduersum

A. V. C. D. CCLXXVI.

Mutatio Tiberij in peius.

Caussa. AElius Seianus.

Qui Apicij delicium: pòst, Tiberij consilium.

uersùm

uersùm alios, sibi vni incautum intectumque efficeret. non tam sollertiâ, (quippe iisdem artibus victus est) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & superbia. palàm compositus pudor, intus summa apiscendi libido: eiusque causâ, modò largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haut minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit, dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo; vt simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus * crederetur. Prætendebat lasciuire militem diductum: si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & seueriùs acturos, si vallum statuatur procul vrbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse diligere. neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio, atq. ita prono, vt socium laborum, non modò in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies eius, interque principia legionum sineret. Ceterùm plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promtissimum visum, ad vxorem eius Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incensus, adulterio pellexit. & postquam primi flagitij potitus est, neque femina amissâ pudicitiâ alia abnuerit, ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat; vt pro honestis & præsentibus, flagitiosa & incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuersa interdum consilia adferebat. Interim anni principio, Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumsit. quæque fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationem Cæsar multâ cum laude filij sui, quòd patriâ beneuolentiâ in fratris liberos foret. Nam Drusus (quamquam arduum sit, eôdem loci potentiam & concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non aduersus habebatur. Exin vetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat imperator, & dilectibus supplendos exercitus. nam voluntariũ militem deesse. ac si suppeditet, non eâdem virtute ac modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant. percensuitq. cursim numerum legionũ, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoq. exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij reges, quanto sit angustiùs imperitatum. Italiam vtroque mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximumque Galliæ litus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxtà, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. cetera Africæ, per duas

Marginal notes:
Mores eius miri, & mixti.
Castrorum in vrbe ille auctor.
* crescere. vel potius, dederetur.
Viam ad Imperiũ struit.
Igitur Drusum amoliri conatur.
Idq. per Liuiam vxorem, stupro cognitam.
Eudemus administer.
Drusus minor in viros lectus.
Recensus legionum & militum:
Quot, & vbi.
Classes.
Legiones Germanicæ.
Hispanicæ.
Africana.

per duas legiones, parique numero Ægyptus. dehinc initio ab Suriâ vsque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coërcitum, accolis Hibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersùm externa imperia. & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamque Danubij, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœsia attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haut procul accirentur. quamquam insideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruriâ fermè Vmbriaque dilectæ, aut vetere Latio, & * colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium. neque multò secus in iis virium, sed persequi incertum * fuit; cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, glisc erent numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere ceteras quoque Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitæ sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur. dabaturque primoribus disserere: & in adulationem lapsos, cohibebat ipse. mandabatque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: vt satis constaret, non alios potiores fuisse. Sua consulibus, sua prætoribus species: minorum quoque magistratuum exercita potestas: legesque, si maiestatis quæstio eximeretur, bono in vsu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex famâ mandabat; semelque adsumti tenebantur, prorsus sine modo, cùm pleriq. iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex Principe. quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obuiam iit, quantũ impendio, diligentiaq. poterat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera sine auaritiâ aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouidebat. corporum verbera, ademtiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæsaris agri; modesta seruitia; intrà paucos libertos domus; ac si quando cum priuatis disceptaret, forum & ius. quæ cuncta, non quidem comi viâ, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur. nam dum superfuit, mansere: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebrò querens *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari. & quantum superesse vt collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo; vbi sis ingressus, adesse studia & ministros. exstructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites: cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij: comunes illi cum familiâ Drusorum fore nepotes. precandam post hæc Modestiam, vt contentus esset.* Neq. rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & secreta quoque eius, corruptâ vxore, prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, vt octo post annos cognitum est. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto necdum sepulto, curiam ingressus est. consulesque sede vulgari per speciem mæstitiæ sedentes, honoris locique admonuit; & effusum in lacrimas senatum, victo gemitu, simul oratione continuâ erexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti dolore subierit oculos senatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici à plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos; se tamen fortiora solatia è complexu Reip. petiuisse.*

Syriæ. *Pannonicæ.* *Mœsicæ.* *Dalmaticæ.* *Vrbanus miles.* * coloniis * fuerit; *Ciuilis administratio, qualis hactenus?* *Drusi de Seiano querelæ.* *Quas vxor extulit.* *Igitur veneno tollitur.* *Firmitudo Tiberij in eo casu.*

Germanici liberi in curiam acciti:

Commendati patribus.

Miseratuſque Auguſtæ extremam ſenectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem ſuam, vt Germanici liberi, vnica præſentium malorũ leuamenta, inducerentur, petiuit. Egreſſi conſules, firmatos adloquio adoleſcentulos, deductoſque ante Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, *Patres conſcripti, Hos*, inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipſorum, precatuſq. ſum, quamquam eſſet illi propria ſuboles, ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foueret ac tolleret, ſibique & poſteris confirmaret. erepto Druſo, preces ad vos conuerto, diiſque & patriâ coràm obteſtor, Auguſti pronepotes, clariſſimis maioribus genitos ſuſcipite, regite: veſtram meamq. vicem explete. Hi vobis Nero & Druſe parentũ loco. ita nati eſtis, vt bona malaq. veſtra ad Remp. pertineant.* Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita. ac ſi modum orationi poſuiſſet; miſericordiâ ſui gloriaque animos audientium impleuerat. ad vana & toties inriſa reuolutus, de reddendâ Rep. vtque cõſules ſeu quis alius regimen ſuſciperent, vero quoque & honeſto fidem demſit. Memoriæ Druſi eadem quæ in Germanicum decernuntur; pleriſque additis, vt fermè amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inluſtre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omneſque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, * Appius Clauſus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur. In tradendâ morte Druſi, quæ plurimis maximeque fidis auctoribus memorata ſunt, rettuli. ſed non omiſerim eorundem temporum rumorem validum adeò, vt nondum exoleſcat. Corruptâ ad ſcelus Liuiâ, Seianum Lygdi quoque Spadonis animum ſtupro vinxiſſe: quòd is Lygdus ætate atque formâ carus domino, interque primores miniſtros erat. deinde inter conſcios, vbi locus veneficij, tempus, compoſita ſunt; eò audaciæ prouectum, vt verteret, & occulto indicio Druſum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. eâ fraude tum ſenem, poſtquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe. atque illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam ſuſpicionem, tamquam metu & pudore, ſibimet inrogaret mortem quam patri ſtruxerat. Hæc vulgo iactata, ſuper id quòd nullo auctore certo firmantur, promtè refutaueris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque ſuâ manu & nullo ad pœnitendum regreſſu? Quin potius miniſtrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, inſitâ denique etiam in extraneos contatione & morâ, aduersùm vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæſaris, & ceterorum in vtrumq. odio, quamuis fabuloſa & immania credebantur: atrociore ſemper famâ, erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus eſt. neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, vt Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris cauſſa fuit, vt claro ſub exemplo falſas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura noſtra venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auidè accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant. Ceterùm laudante filium pro roſtris Tiberio, ſenatus populuſq. habitum ac voces dolentum ſimulatione magis quàm libens induebat, domumq. Germanici reuiuiſcere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina ſpem malè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus vbi videt mortem Druſi inultam interfectoribus, ſine mærore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia prima prouenerant, volutare ſecum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia ſucceſſio. neque ſpargi venenum in tres

Curam rerum deprecatur Tiberius:

Parùm ſeriò.

Funus Druſo.

* Atta

Variatum in morte eius tradendâ.

Quam nonnemo patri parum provido adſcribit.

Refellit noſter.

Fauor omnium in liberos Germanici.

Quibus inſidiatur Seianus.

num in tres poterat, egregiâ custodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustæ odium, recentem Liuiæ conscientiam exagitare, vt superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi, apud Cæsarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus (inter quos dilegerat Iulium Postumum per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos auiæ, & consiliis suis peridoneum: quia Prisca in animo Augustæ valida) anum suapte natura potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoq. proximi inliciebantur, prauis sermonibus tumidos spiritus perstimulare. At Tiberius, nihil intermissâ rerũ curâ, negotia pro solatiis accipiens, ius ciuium, preces sociorum tractabat. Factaque auctore eo senatusconsulta, vt ciuitati Cibyraticæ apud Asiam, Ægirensi apud Achaiam motu terræ labefactis, subueniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Serenus proconsul vlterioris Hispaniæ de vi publicâ damnatus, ob atrocitatem * temporum in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus tamquam frumento hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur, eiusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsilij admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia & L. Apronius qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samiis Iunonis, Cois Æsculapij delubro, vetustum asyli ius vt firmaretur, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quîs præcipuum fuit rerum omnium iudicium, quâ tempestate Græci conditis per Asiam vrbibus orâ maris potiebantur. Neq. dispar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æsculapij induxerãt, cùm iussu regis Mithradatis apud cunctas Asiæ insulas & vrbes trucidarentur. Variis dehinc & sæpius inritis prætorum questibus, postremò Cæsar de immodestiâ histrionum rettulit. Multa ab iis in publicum seditiosè, fœda per domos tentari. Oscum quondam ludicrum leuissimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium venisse, vt auctoritate patrum coërcendum sit. Pulsi tum histriones Italiâ. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, vnusque è senatoribus Rhodij secessus comes. Ita quamquam nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur. adeò vt procurator Asiæ Lucillius Capito, accusante prouinciâ caussam dixerit, magnâ cum adseueratione Principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quòd si vim prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret; spreta in eo mandata sua, audirent socios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decreuere Asiæ vrbes templum Tiberio matrique eius, ac senatui. Et permissum statuere. Egitque Nero grates eâ caussâ patribus atq. auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum adspici, illũ audiri rebantur. aderantq. iuueni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculũ gratiora. Sub idem tẽpus de flamine Diali in locum Seruij Maluginẽsis defuncti legendo, simul rogandâ nouâ lege, disseruit Cæsar. *Nam patricios conferreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis vnus legeretur,*

Et Agrippinam matrem primò criminatur.

Subleuatæ vrbes.

Accusati aliquot.

* morum

Inter eos C. Gracchus.

Iterum de Asylis actũ.

Histriones coërcentur.

Lucillij mors, & publicum funus.

Capito damnatur.

Tiberio templũ in Asiâ.

Flaminis allectio.

vetusto more: neque adesse, vt olim, eam copiam, omissâ confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retentâ. pluresque eius rei caussas adferebat; potissimam, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur. Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apisceretur, quæque in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præsentem vsum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto flaminum nihil demutari. sed lata lex, quâ flaminica Dialis sacrorum caussâ in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Vtq. gliisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promtior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, L L S. XX. & quoties Augusta theatrum introisset, vt sedes inter Vestaliũ consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Pontifices eorumq. exemplo ceteri sacerdotes, cùm pro incolumitate Principis vota susciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem diis commendauere; non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & vbi nimia est. Nam Tiberius haut vnquã domui Germanici mitis, tum verò æquari adolescentes senectæ suæ, impatienter indoluit: accitosque Pontifices percontatus est, num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modicè perstricti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores ciuitatis erant:) ceterùm in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adolescentium animos, præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Seianus, incusabatque diductam ciuitatem, vt ciuili bello. esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore pluris. neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si vnus alterue maximè promti subuerterentur. Quâ caussâ C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici perniciosa vtrique: Silio, & quòd ingentis exercitus septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergatur. credebant pleriq. auctam offensionem ipsius intemperantiâ, immodicè iactantis, suum militem in obsequio durauisse, cùm alij ad seditiones prolaberentur: neq. mansurum Tiberio imperium, si iis quoq. legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunã suam Cæsar, imparemq. tanto merito rebatur. Nam beneficia eò vsque læta sunt, dum videntur exsolui posse: vbi multum anteuenêre, pro gratiâ odium redditur. Erat vxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinæ inuisa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusque Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. Precante reo breuem moram, dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitum quippe magistratibus, diem priuatis dicere. nec infringendum consulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multâ adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro cõsul, aut illud Resp. esset, coguntur patres: silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante cuius irâ premeretur. Conscientiâ belli Sacrouir diu dissimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Sosia arguebantur. nec dubiè repetundarum criminibus hærebant. sed cuncta quæstione maiestatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, non vt stipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti auulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima

De vxore eius aliquid nouatum. — *Honos Vestalibus additus.* — A. V. C. D. CCLXXVII. — *Votis publicis inserti Nero & Drusus.* — *Indignante Principe.* — *Quem acuit Seianus.* — *Amici Germanici petuntur.* — *Silius primò* — *Quem Consul Varro accusat.* — *Sed Silius sponte vitâ abit.*

Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinij Galli sententiâ, qui partem bonorum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, censuerat. contra* M. Lepidus quartam accusatoribus secundùm necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta haut minus claris maioribus, sed animo diuersus, censuit cauendum senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus & culpæ alienæ nescij prouincialibus vxorũ criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, vt rettuli, cessurum se vrbe ob factiones accusatorum in senatu clamitauerat: & spretâ potentiâ Augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoque Principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat: Pisonemque* grauius secreti sermonis incusauit aduersùm maiestatem habiti. adiecitque in domo eius venenum esse, eumq. gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrocius vero tramissum. ceterorũ quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Seuero exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, vt iudicio iurati senatus Cretam amoueretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia aduertit: bonisque exutus, interdicto igni atque aquâ, saxo Seriphio consenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus prætor, incertis caussis Aproniam coniugem in præceps iecit; tractusque ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbatâ mente respondit, tamquam ipse somno grauis atque eò ignarus, & vxor sponte mortem sumsisset. Non contanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis & impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditũ quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulaniâ. Reus frustra tentato ferro, venas præbuit exsoluendas. Mox Numantina prior vxor eius accusata iniecisse carminibus & veneficiis vecordiam marito, insons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduersum Numidam Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces* sibi impetrando triumphaliũ insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamq. tres laureatæ in vrbe statuæ; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuentâ incurioso, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi, rex Garamantum; non vt cum exercitu incederet, sed missis leuibus copiis, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipsaq. è prouinciâ, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat. nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, rem Romanam aliis quoq. ab nationibus lacerari, eoq. paulatim Africâ decedere, ac posse reliquos circumueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget vires, positisq. castris Thubuscum

opidum

Vxor eius pulsa.

* M. id est, Manius.

Lepidi egregia laudatio.

Piso accusatur.

* Granius

Ante damnationem moritur.

Cassio Seuero pœna exaugetur.

Apronia à marito præcipitata.

Ipse ad mortem actus.

* vbi

Bellum vltimum cum Tacfarinate.

Dolabella comprimit. opidum circumſidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo ſui inceſſu ſoluit obſidium, locorumque opportuna permuniuit. ſimul principes Muſulamorum defectionem cœptantes ſecuri percutit. Dein quia pluribus aduerſùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec vno incurſu conſectandum hoſtem vagum: excito cum popularibus rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias *Denique diuiſis copiis opprimit.* manus, dilecti Maurorum duxere. Ipſe conſultor aderat omnibus. Nec multo pòſt adfertur, Numidas apud caſtellum ſemirutum, ab ipſis quondam incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapalibus conſediſſe: fiſos loco, quia vaſtis circùm ſaltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq. quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq. cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diuerſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ turmæ, cuncta prœlio prouiſa: hoſtibus contrà omnium neſciis, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoriâ laborum, & aduerſum eludentes optatæ toties pugnæ, ſe quiſque vltione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prœliis conſectentur: non niſi duce *Ipſo Tacfarinate cæſo.* interfecto, requiem belli fore. At ille dilectis circùm ſtipatoribus, vinctoque iam filio, & effuſis vndiq. Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haut inultâ morte effugit. Iſque finis armis impoſitus. Dolabellæ petenti abnuit trium*Triumphalia tamē non impetrat.* phalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæſi auunculi eius laus obſoleſceret. Sed neque Blæſus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſigneis captiuos, cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantū legati rarò in vrbe viſi, quos Tacfarinate cæſo, perculſa gens & culpæ neſcia, ad ſatisfaciendum populo *Ptolemæo regi dona, ritu priſco.* Rom. miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum ſtudiis, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſque è ſenatoribus qui ſcipionem eburnū, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regemque & ſocium atq. amicum appellaret.

Bellum ſeruile naſcitur. Eâdem æſtate, mota per Italiam ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultus T. Curtiſius quondam prætoriæ cohortis miles. primò cœtibus clandeſtinis, apud Brundiſium, & circumiecta opida; mox poſitis propalàm libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſeruitia: cùm velut munere deûm, tres biremes adpulere ad vſus cōmeantium illo mari. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus quæſtor, cui prouincia *Sed in herbâ opprimitur.* vetere ex more Cales euenerat. Is diſpoſitâ claſſiariorum copiâ, cœptantem tum maximè coniurationem diſiecit. Miſſuſque à Cæſare properè Staius tribunus cum validâ manu, ducē ipſum & proximos audaciæ in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ. Iiſdem conſulibus miſeriarum ac ſæuitiæ exem*Q. Serenus à filio accuſatus.* plum atrox, reus pater, accuſator filius, * nomen viri, Q. Vibius Serenus, in ſenatum inducti ſunt, ab exſilio retractus, illuuieque ac ſqualore obſitus, & tum catenâ vinctus perorante filio. Præparatur adoleſcens multis munditiis, alacri vultu. ſtructas Principi inſidias, miſſoſque in Galliam concitores belli, index idem & teſtis dicebat; adnectebatq. Cæciliū Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam. qui tædio curarū, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuerſus in filium, quatere vincula, vocare vltores deos, vt ſibi quidem redderent exilium, vbi procul tali more ageret, filium autem quandoq. ſupplicia ſequerentur.

* accuſator filius (nomē vtriq. Vibius Serenus) in Sen. inducti ſunt. Ab ex. pater ret.

rentur. Adseuerabatque innocentem Cornutum,& falsa exterritum: idque facile intellectu, si proderentur alij. nō enim se cædem principis & res nouas, vno socio cogitasse. Tum accusator Gn. Lentulum & Seium Tuberonem nominat: magno pudore Cæsaris, cùm primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exemti. In patrem, ex seruis quæsitum: & quæstio aduersa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarum pœnas minitantium, cessit vrbe. ac retractus Rauennâ, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium, aduersus exsulem Serenum. Nam post damnatum Libonem, missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse. addiderat que quædam contumacius, quàm tutum apud aures superbas & offensioni proniores. ea Cæsar octo post annos rettulit, medium tempus variè arguens, etiam si tormenta, peruicaciâ seruorum, contrà euenissent. Dictis dein sententiis vt Serenus more maiorum puniretur, quò molliret inuidiam, intercessit. Gallus Asinius, Gyaro aut Donusâ claudendum censere. id quoque aspernatus est, egenam aquæ vtramq. insulam referens, dandosque vitæ vsus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorū abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vitâ priuauisset. ibaturque in eam sententiam, ni durius contraq. morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, Irritas leges, Remp. in præcipiti cōquestus esset. subuerterent potius iura, quàm custodes eorum amouerent. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam satis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis tamq. mæstis modica lætitia interiicitur, quòd C. Cominium equitem Romanum probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim secordiâ peccabat; nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta Imperatorum celebrentur. quin ipse compositus alias, & velut eluctantium verborum, solutius promtiusque eloquebatur, quoties subueniret. At P. Suilium quæstorem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse, amouendum in insulam censuit; tantâ contentione animi, vt & iurando obstringeret è Rep. id esse. Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, & Claudij Principis amicitiâ diu prosperè, nunquam bene vsum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis maiestatis criminibus sororem petiuisset. Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exsilium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstitit. Pleraque eorum quæ rettuli, quæque referam, parua forsitan & leuia memoratu videri non nescius sum. sed nemo Annales nostros cum scripturâ eorū contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fusos captosque reges; aut, si quando ad interna præuerterent, discordias consulum aduersum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe aut modicè lacessita pax, mæstæ vrbis res, & Princeps proferendi imperij incuriosus erat. Non tamen sine vsu fuerit, introspicere illa primo aspectu leuia;

Odium Tiberij in eum, & caussa.

Damnatur, & deportatur.

Præmia accusatorum à Cæsare firmantur.

C. Cominio ignotum, ob fratrem.

P. Suilius deportatur.

De scriptione istâ indicium.

* monitus Et quis eius vsus.

leuia; ex quîs magnarum sæpe rerum * motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut singuli regũt. dilecta ex his & constituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm euenire; vel si euênit, haut diuturna esse potest. Igitur vt olim plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; senatusque & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur: sic conuerso statu, neque alia * rerum quàm si vnus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honesta ab deterioribus, vtilia ab noxiis discernunt: plures, aliorum euentis docentur. ceterùm vt profutura; ita minimum oblectationis adferunt. nam situs gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinẽt ac redintegrant legentium animũ: nos sæua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & easdem exitii caussas coniungimus, obuiâ rerum similitudine, & satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanásue acies lætiùs extuleris: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamiam subiere, posteri manent. vtque familiæ ipsæ iam exstinctæ sint, reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infensos habet, vt animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Cosso,

* re Rom. id est, re Romana.

A. V. C. D. CCLXXIIX. Cremutius postulatur nouo & futili crimine.

Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, laudatoq. M. Bruto, C. Cassiũ Romanorum vltimũ dixisset. Accusabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & Cæsar truci vultu defensionẽ accipiens. quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorsus est.

Libera & pulchra eius defensio.

Verba mea P. C. arguuntur: adeò factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudauisse dicor. quorum res gestas cùm plurimi composuerint, nemo sine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Augustus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe vt insignis viros nominat. Asinij Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Coruinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: & vterque opibusque atque honoribus peruiguêre. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæsar quàm rescripta oratione, velut apud iudices respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones falsa quidem in Augustum probra, sed multâ cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. sed ipse diuus Iulius, ipse diuus Augustus & tulêre ista, & reliquêre; haut facilè dixerim, moderatione magis an sapientiâ. namque spreta exolescunt: si irascare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita. aut si quis aduertit, dictis dicta vltus est. Sed maximè solutum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli ciuilis caussâ populum per conciones incendo? An illi quidem septuagesimum ante annum peremti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem aboleuit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit. nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modò Cassij & Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein senatu, vitam abstinentiâ finiuit. libros per ædiles cremandos censuêre patres, sed manserunt occultati, & editi. Quo magis secordiam eorum inridere libet, qui præsenti potentiâ, credunt exstingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis gliscit auctoritas: neque aliud externi reges, aut qui eâdem sæuitiâ vsi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam pepêrere. Ceterùm postulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum die-

Vitâ fortiter abiit. Libri eius exusti: frustrà, & augendæ famæ.

narum diebus, Præfectum vrbis Drusum, auspicandi gratiâ tribunal ingressum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. quod à Cæsare palàm increpitum, caussa exsilij Saluiano fuit. Obiecta publicè Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Augusti, additis violentiæ criminibus aduersùm ciues Romanos. & amisêre libertatē, quam bello Mithradatis meruerant circumsessi, nec minus suâ constantiâ, quàm præsidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curauerat, absoluitur; comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum. neq. tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam vt quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hispania vlterior, missis ad senatum legatis orauit, vt exēplo Asiæ delubrum Tiberio matrique eius exstrueret: quâ occasione Cæsar, validus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem cœpit. *Scio P.C. constantiam meam à plerisque desideratam, quòd Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus, non sim aduersatus. ergo & prioris silentij defensionem, & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cùm diuus Augustus, sibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque eius vice legis obseruem, placitum iam exemplum promtius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adiungebatur. Ceterùm vt semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum. & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me P.C. mortalem esse, & hominum officia fungi, satisq. habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo. qui satis superq. memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum vestrarum prouidum, constantem in periculis, offensionum pro vtilitate publicâ non pauidum, credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulcris spernuntur. Proinde socios, ciues, & deos & deas ipsas, precor: hos, vt mihi ad finem vsque vitæ, quietam & intelligentem humani diuinique iuris mentem duint; illos, vt quandocumque concessero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur.* Perstititque posthac secretis etiam sermonibus aspernari talem sui cultum. quod alij modestiam; multi quia diffideret, quidam vt degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium, altissima cupere. Sic Herculem & Liberū apud Græcos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Melius Augustū, qui sperauerit. Cetera Principibus statim adesse: vnum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimiâ fortunâ *secors & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liuiâ, componit ad Cæsarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire. eius talis forma fuit. *Beneuolentiâ patris Augusti, & mox plurimis Tiberij iudiciis ita insueuisse, vt spes votaq. sua non prius ad deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, vt coniunctione Cæsaris dignus crederetur. hinc initium spei. Et quoniam audiuerit Augustum, in conlocandâ filiâ, nonnihil etiam de equitibus Romanis consultauisse: ita si maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, solâ necessitudinis gloriâ vsurum. non enim exuere imposita munia: satis æstimare, firmari domum aduersum iniquas Agrippinæ offensiones: idq. liberorum caussâ. nam sibi multum superque vitæ fore, quod tali cum Principe expleuisset.* Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Seiani, suisque in eum beneficiis modicè percursis, cùm tempus tamquam ad integram consultationem petiuisset, adiunxit. *Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diuersam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideò se non illuc decurrere, quod promtum rescriptu: posse ipsam*

Templum Hispani Tiberio structū volunt.

Eius sententia de hoc honorum genere.

Verba præclara, & non pro Tiberio.

Viri magni, magnæ famæ auidi.

* vecors.

Seianus nuptias Liuiæ petit:

Idq. scripto.

Obliquè negat Tiberius.

Liuiam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & auiam, propiora consilia. simplicius acturum. de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longè acrius arsuras, si matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæsarum distraxisset. sic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaque discordiâ nepotes suos conuelli: quid si intendatur certamen, tali coniugio? Falleris enim Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, eâ mente acturã vt cum equite Romano senescat. Ego vt sinam, credis ne passuros, qui fratrem eius, qui patrem maioresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intrà locum sistere. sed illi magistratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse iam pridem equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias non occulti ferunt, perq. inuidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si cùm in omnis curas distraheretur, immensumque attolli prouideret, quem coniunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti mouemur; quanto validius est quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc, pro amicitiâ, non occultaui. Ceterùm neque tuis, neque Liuiæ destinatis aduersabor. Ipse quid intra animum volutauerim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem: omittam ad præsens referre. id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur. datoque tempore, vel in senatu vel in concione non reticebo. Rursum Seianus, non tam de matrimonio, sed altius metuens tacita suspicionum: vulgi rumorem, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne adsiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat. suâ in manu aditus, litterarumque magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæsarem vergente iam senectâ secretoque loci mollitum, munia imperij faciliùs tramissurum: & minui sibi inuidiam, ademtâ salutantum turbâ; sublatisq. inanibus, verâ potentiâ augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcursus, multitudinẽ adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & solitudinem: quîs abesse tædia & offensiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac fortè habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, contantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocesque, quæ plerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Cæsarem dictas, testis Æmylius è militaribus viris dum studio probandi cuncta refert, & quamquam inter obstrepentes magnâ adseueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur. adeoque perculsus est, vt se vel statim vel in cognitione purgaturum clamitaret: precibusque proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum. Et Votienus quidem maiestatis pœnis adfectus est. Cæsar obiectam sibi aduersus reos inclementiam eo peruicaciùs amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Getulicus consul designatus lege Iuliâ damnasset, exsilio puniuit: Apidiumque Merulam, quòd in acta diui Augusti non iurauerat; albo senatorio erasit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum legationes, de iure templi Dianæ *Limenetidis; quod suis à maioribus suaque in terrâ dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus. sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademtum, ac pòst C. Cæsaris & M. Antonij sententiâ, redditum. Contrà Messenij, veterem inter Herculis posteros diuisionem Peloponessi protulere, suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse: monimentaq. eius rei sculpta saxis, & ære prisco manere. quod si vatum, *annalium

Callidum Seiani consilium.

Qui Prinsipem abducit.

Caussæ, quibus persuadet.

Plures accusati, damnati.

Controuersia super templo: *Limnetidis *Inter Lacedæmonios & Messenios.*

* annalium ad testimonia vocentur; plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentiâ, sed ex vero statuisse. idem regis Antigoni, idem Imperatoris Mummij iudicium. sic Milesios permisso publicè arbitrio, postremò Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuisse. Ita secundùm Messenios datum. Et Segestani ædem Veneris, montem apud * Erycum vetustate delapsam, restaurari postulauere; nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio. suscepit curam libens, vt consanguineus. Tunc tractatæ Massiliensium preces, probatumque P. Rutilij exemplum. namque eum legibus pulsum, ciuem sibi Smyrnæi addiderant. quo iure Vulcatius Moschus exsul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiêre eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & modestè habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens: donec Antonij partibus, mox Cæsaris misceretur. Auus, Pharsalicâ acie, pro optimatibus ceciderat. ipse electus, cui * minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. Post, exercitu flumen Albim transcendit, longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quisquam priorum. easq. ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit & L. Antonius multâ claritudine generis, sed improsperâ. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc admodum adolescentulũ sororis nepotem seposuit Augustus in ciuitatem Massiliensem, vbi specie studiorum nomen exsilij tegeretur. habitus tamen supremis honor: ossaque tumulo Octauiorum inlata, per decretum senatus. Iisdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispaniâ admissum à quodam agreste, nationis Termestinæ. is prætorem prouinciæ L. Pisonem pace incuriosum ex improuiso in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & auia sequenteis frustratus est. neque diu fefellit. nam prehenso ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cum tormentis edere conscios adigeretur, voce magnâ, sermone patrio, frustra se interrogari clamitauit, adsisterent socij ac spectarent: nullam vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret. idemque cùm posterò ad quæstionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, vt statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cæsus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acriùs, quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluisio Coss. decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant. Caussa motus, super hominum ingenium, quòd pati dilectus, & validissimum quemque militiæ nostræ dare aspernabantur; ne regibus quidem parêre nisi ex libidine soliti, aut si mitterent auxilia suos ductores præficere, nec nisi aduersùm accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat fore, vt disiecti aliisque nationibus permixti, diuersas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misêre legatos, amicitiâ, obsequiumque memoraturos; & mansura hæc si nullo nouo onere tentarentur. sin vt victis seruitium indiceretur; esse sibi ferrum & iuuentutem, & promtum libertati, aut ad mortem animum. Simul castella rupibus indita, conlatosque illuc parentes & coniuges ostentabant, bellumque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Mœsiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: additâ præsenti copiâ, ad hostẽ pergit, cõpositum iam per angustias saltuum

** annalium atq. testimonia vocentur.*

Vincunt Messenij.

** Erycem.*

Lentuli & Domitij mors, & elogia.

** In Suetonio est, maior.*

Item L. Antonij.

Piso prætor Hispaniæ interficitur.

Mira constantia interfectoris.

A. V. C. D. CCLXXIX.

In Thraciâ motus & bellum.

Obuiam prudenter & cautè Sabinus it.

quidam audentius apertis in collibus visebantur. quos dux Romanus acie suggressus, haut ægre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, validâ manu montem occupat, angustum, & æquali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata aut incondita tuebatur. simul in ferocissimos qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudiis præsultabant, mittit dilectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra & multa vulnera fecere; propius incedentes, eruptione subitâ turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haut procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoraui. iisque permissum vastare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemque in castris tutam & vigilem capesserent. id primò seruatum: mox versi in luxum, & capti opulentiâ, omittere stationes, lasciuiâ epularum, aut somno & vino procumbere. Igitur hostes incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores inuaderentur, alij castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed vt clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prœlij non acciperet. tenebræ insuper dilectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia repentino concursu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà pabularentur, tanto infensiùs cæsi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad suum patriæque seruitium incusabantur. Posterâ die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres, prœlium auderent. & postquam castello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur; obsidium cœpit per præsidia, quæ opportunè iam muniebat. dein fossam loricamque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est. tum paulatim, vt aquam pabulumq. eriperet, contrahere claustra, artaq. circumdare. & struebatur agger, vnde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. sed nihil æquè quàm sitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. Simul * æquè armenta (vt mos barbaris) iuxtà clausa, egestate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis, malum extremum discordia accessit: his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter se ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent: neque ignobiles, quamuis diuersi sententiis. Verùm è ducibus, Dinis prouectus senectâ, & longo vsu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, vnum adflictis id remedium, disserebat. Primusque se cum coniuge & liberis victori permisit. secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus maior vitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur. vtrique destinatum cum libertate occidere. sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis suâ cum manu noctem opperitur, haut nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido. modò per vastum silentium incertos obsessores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia seruarent immoti, telisq. non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora iacere: nunc

Primo impetu pellit.

Illi populares suos vagos cædunt.

Sed à Sabino arctius obsidentur.

Aquarum inopiâ premuntur.

* equi

Dissident super deditione.

Tarsa nimis virile consilium, & factum:

Alij erumpunt & castra tentant:

nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaque prehensare, detrahere, & aduersus resistenteis cominus niti. miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ spes, & si cedant, insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisque matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa: suorum atque hostium ignoratio: & montis amfractu repercussæ velut à tergo voces, adeò cuncta miscuerant, vt quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen peruasere hostes nisi admodum pauci. ceteros, deleto promtissimo quoque aut saucio, adpetente iam luce trusêre ad summa castelli. vbi tandem coacta deditio, & proxima sponte inimicorum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæua hiems subuênit. At Romæ commotâ principis domo, vt series futuri in Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principé & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, *Non eiusdem ait mactare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari. non in effigies mutas diuinum spiritum transfusum; sed imaginem veram cælesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram præscribi, cui sola exitij caussa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ.* Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco versu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & secutâ adseueratione Cæsaris, quâ suo iure disertum eum appellauit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit. nisi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ demsit, dum fessâ mente retinet silentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: subueniret solitudini, daret maritum. habilem adhuc iuuentam sibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio solatium: esse in ciuitate, Germanici coniugem: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæsar non ignarus quantum ex Rep. peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annalium non traditum, repperi in commentariis Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memorauit. Ceterùm Seianus mærentem & improuidam altiùs perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Atque illa simulationum nescia, cùm propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idque quo acriùs experiretur, poma vt erant adposita laudans, nurui suâ manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore, seruis tramisit. nec tamen Tiberij vox coràm secuta, sed obuersus ad matrem, non mirum ait, si quid seuerius in eam statuisset, à quâ veneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere, secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quò famam auerteret, adesse frequens senatui, legatosque Asiæ ambigentes quánam in ciuitate templum statueretur, pluris

Conatu irrito.

Ita ad extremum dediti.

Claudia Pulchra accusata Romæ:

Indignante Agrippinâ.

Domitij Afri laus.

Agrippina maritum petit.

Non impetrat.

Insidiæ in eam Seiani.

Certamen Asiaticarum vrbium pro templo Augusti. Singularum argumenta & inductiones.

per dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ. neque multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi & Aristonici aliorumque regum. Verùm Hypæpeni Trallianique Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, vt parum validi. Ne Ilienses quidem, cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant. paulum addubitatum, quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, viuoq. in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesij, Milesijque, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupauisse ciuitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauêre, vt consanguinei. nam Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem diuisisse gentem. Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum nouas vt conderet sedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italiâ: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul litteras imperatorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonum, vbertatemq. fluminum suorum, temperiem cæli, ac dites circum terras memorabant. At Smyrnæi repetitâ vetustate, seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuinâ & ipse stirpe, siue vna Amazonum condidisset: transcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis, missâ nauali copiâ non modò externa ad bella, sed quæ in Italiâ tolerabantur: seque primos templum vrbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punicâ vrbe, & validis per Asiam regibus. simul L. Sullam testem adferebāt, grauissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hiemis, & pænuriam vestis, cùm id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui astabant detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos prætulerunt. Censuitque Vibius Marsus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super numerum legaretur qui templi curam susciperet. & quia Lepidus ipse diligi se per modestiam abnuebat, Valerius Naso è prætoriis sorte missus est. Inter quæ diu meditato, prolatoque sæpius cōsilio, tandem Cæsar in Campaniam specie dedicandi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Augusto, sed certus procul vrbe degere. Caussam abscessus quamquam secutus plurimos auctorum ad Seiani artes rettuli, quia tamen cæde eius patratâ, sex postea annos pari secreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipsum referri verius sit, sæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse. quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta. & Rhodi secreto, vitare cœtus, recondere voluptates insuêrat. Traditur etiam matris impotentiâ extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipsam donum eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: sed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberiū adsciuit. idque Augusta exprobrabat, reposcebat. Profectio arto comitatu fuit. vnus senator consulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia: eques Romanus, præter Seianū, ex inlustribus Curtius Atticus. ceteri liberalibus studiis præditi, fermè Græci, quorum sermonibus leuaretur. Ferebant periti cælestium, iis motibus siderū excessisse Româ Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde

Vincunt Smyrnæi.

Tiberius Româ abit.

Varij varias caussas dant: Seianum:

Sæuitiam eius:

Deformem formam:

Matrem.

Pauci illius comites.

Mira prædictio super emansione eius.

exitij

exitij caussa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibusque. neque enim tam incredibilem caussam prouidebant, vt vndecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breue confinium artis, & falsi; veraq. quàm obscuris tegerentur. nam in vrbem non regressurũ, haut forte dictum: ceterorum nescij egêre, cum propinquo rure, aut litore, & sæpe mœnia vrbis adsidens extremam senectam compleuerit.

Periculum Cæsaris.

Ac fortè illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitq. ipsi materiem, cur amicitiæ constantiæque Seiani magis fideret. Vescebantur in villâ cui vocabulum Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, natiuo in specu. eius os lapsis repentè saxis, obruit quosdam ministros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant.

Et Seiani impauida fides.

Seianus genu, vultuq. & manibus super Cæsarem suspensus, opposuit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus qui subsidio venerãt. Maior ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, vt non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatq. iudicis partes aduersus Germanici stirpem subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insectarentur Neronem proximum successioni,

Nero iuueniliter incautus.

& quamquam modestâ iuuentâ, plerumque tamen quid in præsentiarum conduceret oblitum: dum à libertis & clientibus apiscendæ potentiæ properis exstimulatur, vt erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus. neque ausurum contra Seianum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxtà insultet.

Et defertur ad Tiberium.

Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultæ: quas adpositi custodes exceptas auctasque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuersæ insuper solicitudinum formæ oriebantur. nam alius occursum eius vitare, quidam salutatione redditâ statim auerti, pleriq. inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contrà inridentibusque, qui Seiano fautores aderãt. Enimuerò Tiberius toruus, aut falsum renidens vultu. seu loqueretur, seu taceret iuuenis; crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secura, cùm vxor vigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret.

Cuius frater Drusus in fratrem armatur.

qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiectâ principis loci, si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiæ, & solita fratribus odia, accendebatur inuidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fouebat, vt non in eum quoque semina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & insidiis magis opportunum.

Agrippæ & Haterij mors.

Fine anni excessêre insignes viri, Asinius Agrippa, claris maioribus quàm vetustis, vitaque non degener. Et Q. Haterius familiâ senatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in posterum valescit; sic Haterij canorum illud & profluens, cum ipso simul exstinctum est.

A. V. C. DCCXXC.

M. Licinio. L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuisum. eius initium simul & finis extitit.

Fidenis Amphitheatrũ, parum firmiter structum.

Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neq. firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: vt qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordidâ mercede id negotium quæsiuisset. Adfluxêre auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virilis ac muliebris sexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effusius. vnde grauior pestis fuit, confertâ mole, dein conuulsâ, dũ ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensamq. vim morta-

lium ſpectaculo intentos, aut qui circùm adſtabant, in præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adflixerat, vt tali ſorte, cruciatū effugêre. Miſerandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondum vita deſeruerat: qui per diem viſu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noſcebant. Iam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersâ de cauſsâ amici aut neceſſarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus. Vt cœpêre dimoueri obruta; concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium. & ſæpe certamen, ſi confuſior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum milia, eo caſu debilitata vel obtrita ſunt. Cautumq. in poſterum ſenatuſconſulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum milium res, néue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpectatæ. Atilius in exilium actus eſt. Ceterùm ſub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti. fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæſtâ facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione, & curâ ſuſtentabant.

Idq; magnâ ſtrage hominum corruit.

Incendium Romæ atrox.

Nondum ea clades exoleuerat, cùm ignis violentia vrbem vltra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio. feralemque annum ferebant, & ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſilium abſentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obuiam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud ſenatum, ab inluſtribus: famaque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltrò accitos munificentiâ iuuerat. Adduntur ſententiæ, vt mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenatoris, inuiolata manſiſſet. *Euemiſſe id olim Claudiæ* Quinctiæ, eiuſq. ſtatuam vim ignium bis elapſam, maiores apud ædem Matris deûm conſecrauiſſe. ſanctos acceptoſque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dij oſtenderint.* Haut fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitùs Querquetulanum cognomento fuiſſe, quòd talis ſiluæ frequens, fecunduſque erat: mox Cælium appellitatū à Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruſcæ cùm auxilium * appellatum ductauiſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit. nam ſcriptores in eo diſſentiunt. cetera nō ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe, vnde Thuſcum vicum è vocabulo aduenarum dictum.

Cæſar liberalitate mitigat.

Statua eius intacta igni.

* Quinctæ

Cælij montis nomen, vnde?

* appellatus

Sed vt ſtudia procerum, & largitio principis aduerſum caſum ſolatium tulerant; ita accuſatorum maior in dies & infeſtior vis ſine leuamento graſſabatur. corripueratq. Varum Quinctilium diuitem & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatē, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & opperiendum imperatorem cenſuit. quod vnum, vrgentium malorū ſuffugium in tempus erat.

Quinctilius Varus accuſatur.

At Cæſar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius inrumperet, concurſuſque opidanorum diſpoſito milite prohiberentur; peroſus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surrentini promuntorij diiunctam. Solitudinem eius placuiſſe maximè crediderim, quoniam importuoſum circa mare, & vix modicis nauigiis pauca ſubſidia. neque adpulerit quiſquam,

Tiberius Capreas conceſſit. Deſcripta ea inſula.

niſi

nisi gnaro custode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo sæua ventorum arcentur. æstas in Fauonium obuersa, & aperto circum pelago peramœna, prospectabatque pulcherrimũ sinum, antequam Vesuuius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea tenuisse, Capreasque Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus insederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionũ & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe suetus, acrius turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinam & Neronem insidiis. quîs additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat. vltroq. struebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Augusti amplecti, populumque ac senatum auxilio vocare. Eaque spreta ab illis, velut pararent, obiiciebantur. Iunio Silano & Silio Nerua Coss. fœdũ anni principium incessit, tracto in carcerem illustri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat coniugem, liberosq. eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes vnus; eoque apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, *Petitius Rufus, M. Opsius prætura functi adgrediuntur, cupidine consulatus, ad quem non nisi per Seianum aditus. neque Seiani voluntas, nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, vt Latiaris, qui modico vsu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum sermones. mox laudare constantiam. quòd non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Germanico, Agrippinã miserans, disserebat. Et postquam Sabinus, vt sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit questus; audentiùs iam onerat Seianum, sæuitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abstinet. iique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artæ amicitiæ facere. Ac iam vltrò Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant quos memoraui, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, seruãda solitudinis facies; & si ponè fores adsisterent, metus visus, sonitus, aut fortè ortæ suspicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres senatores, haut minus turpi latebrâ quàm detestandâ fraude, sese abstrudunt; foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit: præteritaq. & instantia, quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius, quando mæsta, vbi semel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Cæsarem litteris ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narrauere. Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, *etiam aduersum proximos. congressus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur. Sed Cæsar sollennia incipientis anni kalen. Ianuarias, epistolâ* precatus: vertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & peritum se arguens, vltionemq. haut obscurè poscebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quantum obductâ veste & adstrictis faucibus niti poterat, clamitans, *Sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quò intendisset oculos, quò verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantq. se rursum, id ipsum pauentes, quod timuissent. Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adiisse: quæsitum*

[Margin notes:]
XXI. Ibi Cæsaris villa.
In loco occulto, occulta calumnia.
A. V. C. D. CCLXXXI.
Titius Sabinus in carcerem datus.
* Petilius
Circumuentus turpi fraude.
* *Prisca scriptio*, egens, *lego*, tegens.
* præfatus: *Kalendæ anni violantur.*

quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ, grates agentis, quòd hominem infensum Reip. puniuissent. adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato. neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre, auebat animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atq; Opsius ceterique flagitij eius repertores habuêre, non modò postquàm C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus suos senatui fateretur, amouerique sineret. Nullam æquè Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus suis quàm dissimulationem diligebat. eo ægriùs accepit, recludi quæ premeret. sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt contationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi proru- pisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proieceratque in insulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre, nostrâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientes. Tributũ iis Drusus iusserat modicum, pro angustiâ rerũ: vt in vsus militares, coria boum penderet. non intentâ cuiusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura. donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ præuênit, receptus castello cui nomen Fleuum: & haut spernenda illic ciuium sociorumque manus litora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouinciâ, peditumque & equitum auxiliarium dilectos acciuit: ac simul vtrumque exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes, ac rursum duæ; dein tempore interiecto, acriùs eques immissus. satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit: quamquã multi tribunorũ præfectorumq. & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos

Ministri scelerum, serius aut citius puniti.

Tiberius recludi mentem suam indignatur.

Neptis Iuliæ mors.

Frisii rebellant.

Auariter habiti.

Sæuiunt in Romanos præsidiarios.

L. Apronius it obuiam:

Parum prouidus, aut felix.

Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendiarij villâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuersis super rebus consulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesq. circum Cæsaris ac Seiani censuere: crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digressi sunt. satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ adspici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij ergà Seianum; cuius durior congressus, atque eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium spectanti. quippe Romæ, sueti discursus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quisque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo discrimine noctē ac diem, iuxtà gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur. donec idque vetitum. & reuenêre in vrbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat. quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidisset, in vrbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem dilegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

Clades duplex Romanorum. *Dissimulata Tiberio.* *Seiani potentia, & fastus.* *Agrippina nubit Domitio.*

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

Liuia Augusta moritur: eoq. Seiani potentia crescit. Agrippina & Nero Principis litteris accusantur. Nec multò pòst Seianus ipse, detectâ cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius strage. (Quæ omnia Tacito singillatim tradita æuum aboluit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit: sed diligentiâ & astu Poppæi Sabini capitur. Hæc gesta annis circiter tribus.

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO COSS.
TIBERIO CÆSARE V. L. ÆLIO SEIANO.

RVBELLIO & Fufio COSS. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, Iulia Augusta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liuiorum Iuliorumq. clarissimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere, cum Tiberio Nerone: qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne spatio quidem ad enitendum dato penatibus suis grauidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit, sed sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, cōmunes pronepotes habuit: sanctitate domus priscū ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, ma-

A. V. C. DCCXXXII. *Mors Iuliæ, & de eâ elogium.*

Funus.

Tiberius etiam mortuæ parum æquus.

batum, mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filij bene composita. Funus eius modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excusauit: honoresq́. memoriæ eius ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cælestis religio decerneretur. sic ipsam maluisse. Quin & parte eiusdem epistolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium consulem obliquè perstringens. is gratiâ Augustæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est. Ceterùm ex eo prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Augustâ, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exsoluti proruperũt. missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas & cohibitas ab Augustâ credidit vulgus. haut enim multũ post mortem eius recitatæ sunt. verba inerant quæsitâ asperitate: sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus; adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quîs nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, vt referretur postulauere, promtissimo Cottâ Messallino cum atroci sententiâ. sed aliis à primoribus, maximeque à magistratibus trepidabatur: quippe Tiberius & si infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, componendis patrum actis dilectus à Cæsare, eoque meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu prauâ sollertiâ, dum imminentium oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus, ac mouere consules ne relationem inciperent: disserebatque, breuibus momentis summa verti posse, dandumque interstitium pœnitentiæ senis. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, festisque in Cæsarem ominibus falsas litteras, & Principe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior, & materies criminãdi. *Spretum dolorem Principis, ab senatu desciuisse populũ: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum consulta. quid reliquum, nisi vt caperent ferrum? & quorũ imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque diligerent?* Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotẽ & nurum probris, increpitaq́. per edictũ plebe, questus apud patres quòd fraude vnius senatoris imperatoria maiestas elusa publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec vltrà deliberatum, quò minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitũ, sed paratos ad vltionẽ vi principis impediri testarentur.

Deterius iam imperium.

Agrippina & Nero accusati.

Quibus criminibus?

Anceps in hoc iudicio Senatus.

Quæ ad mitiora inclinat Rusticus:

Etiam populi fauor.

Cæsar ægerrimè accipit.

Magnus hiatus historiæ. desunt triennij ferè gesta.

*Quattuor & quadraginta orationes super ea re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures adsuetudine, * *mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui.*

versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciuerat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fouere, cum scelere insectantur.

*miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare haut discreuerim, *non crudelitatem, non * clementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. vos obtestor, ne memoriam nostri per mærorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* Tunc singulos vt cuique adsistere, alloqui

loqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumsit. multoque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cùm superesse tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neque Cæsar vllis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cùm in Blæsum multa fœdaque incusauisset. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse: huic à Considio præturâ functo obiectabatur * Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxilij, quàm in fratrum constantiâ fuit, qui vades exstitere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxtà grauatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur, vanescente quamquam plebis irâ, ac plerisque per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeò nescia, vt crebrò interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, posse se puerili verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumuirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis quàm diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & erat iuuenis haut dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Græcorum animis ad noua & mira. quippe lapsum custodiâ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam inuasurum fingebant simul, credebantque. iam iuuentutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus & inanium spe; cùm auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur quo vera seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Ægæi maris insulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi euadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit. sollertius interrogato, quis nam foret? dixit se M. Silano genitum. & multis sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tamquam Italiam peteret. scripsitque hæc Tiberio. neque nos originem finémue eius rei vltrà comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam Trio facilis capessendis inimicitiis & foro exercitus, vt segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat. ille nisi lacesseretur modestiæ retinens, non modò retudit collegam, sed vt noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Vitellius & Pomponius accusati.

** Ælij. cuius gentis cognomen Gallus.*

Ille se interficit.

Hic moram trahit, & superuiuit.

Liberi Seiani puniti.

Etiam virguncula: heu, per scelus prius violata.

Pseudo-Drusus.

Quem Sabinus capit.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. VI.

BREVIARIVM LIBRI.

Tiberij arcanæ & fœdæ libidines. Multorum accusationes: interq. eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Præfecti vrbis mors & funus: & per occasionem de origine eius muneris & progressu. De Sibullarum carminibus recipiendis consultatio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Cassio & M. Vinicio. Fœneratores accusati. repressæ vsuræ. & liberalitate Cæsaris fides multorum refecta. Iterum accusationes maiestatis: & vno edicto omnes conscij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæsar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida simulatio in auum. Tiberij præsagium de Ser. Galbâ: & per caussam eam de Mathematicis aliquid & Thrasullo. Drusi Germanici filij miseranda mors: item Agrippinæ. Nerua Iureconsultus inediâ voluntariâ obiit. aliquot aliorum inlustrium mortes. Phœnix in Ægypto visa & super eâ veterum narrationes ac iudicia. Accusationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venere, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiusq. ingenium. Prœlia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates sufficitur Vitellij consilio & armis. At Romæ illustrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Teridates rex discidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum accitur. Romæ incendium atrox: quod Cæsar liberalitate suâ mitigauit. Tiberij deliberatio de successore: eiusq. morbus & mors. Gesta hæc annis circiter sex.

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO — COSS.
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO.
CN. ACERRONIO. C. PONTIO.

A. V. C. D. CCLXXXV.

Tiberius Romā adit, non init. *Capreas redit.* *Ibi libidines fœdè exercet.*

CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus consulatum inierant; cùm Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: seu quia contrà destinauerat, speciem venturi simulans. & sæpe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarserat, vt more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncq. primùm ignota antè vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ. præpositiq. serui qui quærerent, pertraherent. dona in promtos, minas aduersum abnuentes; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita velut in captos exercebant. *Decreta in Seianum & Liuiam.* At Romæ principio anni, quasi recens cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, vt in fiscum cogerentur, tum rettulere Scipiones. Hæc & Silani & Cassij, iisdem fermè aut *Togonij adulatoria sententia.* paulum immutatis verbis adseueratione multa censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat diligere senatores, ex quîs viginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset, salutem eius defenderent. crediderat nimirũ epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. *Refutata Tiberio.* Tiberius tamẽ ludibria seriis permiscere solitus,

re solitus, egit gratias beneuolentiæ patrum: *sed quos omitti posse? quos diligi? semper ne eosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magistratibus? Quam deinde speciem fore, sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret.* Hæc aduersus Togonium, verbis moderans: neque vltrà abolitionem sententiæ suadere. At Iunium Gallionem, qui censuerat vt prætoriani actis stipendiis, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coràm rogitans, *quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod diuus Augustus non prouiderit. an potius discordiam & seditionem à satellite Seiani quæsitam? quâ rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.* hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curiâ, deinde Italiâ exactus. & quia incusabatur facilè toleraturus exsilium, dilectâ Lesbo insulâ, nobili & amœnâ, retrahitur in vrbem, custoditurq; domibus magistratuum. Iisdem litteris Cæsar Sestium * Pagonianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, dilectumque à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur. quod postquam patefactum, prorupêre concepta * per idem odia, & summũ supplicium decernebatur, ni professus indicium foret. Vt verò Latinium Latiarem ingressus est accusator * Acrius, iuxtà inuisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, vt rettuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris inuasit, cur mutuâ accusatione intentâ, nunc silerent? metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi, at nõ patribus reticenda quæ audiuissent. Regulus manere tempus vltionis, seque coràm Principe exsecuturum: Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent melius oblitterari, respondit. Vrgente Agrippâ, Sanquinius Maximus è consularibus orauit senatum, ne curas Imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerét: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem inter ganeum ac stupra meditabatur. Exin Cotta Messalinus sæuissimæ cuiusque sententiæ auctor, eoque inueteratâ inuidiâ, vbi primùm facultas data, arguitur pleraque, C. Cæsarem quasi * incestæ virilitatis, & cùm die natali * Augustæ inter sacerdotes epularetur, Nouendialem eam cenã dixisse: querentemq. de potentiâ M. Lepidi, ac L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, *Illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neque contatius à primoribus ciuitatis reuincebatur: iisque instantibus, ad Imperatorem prouocauit. nec multo pòst litteræ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisq. eius officiis commemoratis, ne verba prauè detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulauit. Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium, nam his verbis exorsus est. *Quid scribam vobis P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dij me deæque peius perdant quàm perire quotidie sentio, si scio.* Adeò facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustrà præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrãnorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita sæuitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur. Tum factâ patribus potestate, statuendi de Cæciliano senatore, qui plurima aduersum Cottam promserat,

Altera Gallionis. — *Acerrimè increpita.* — *Imò & punita.* — *Sestius Paconianus.* — * Paconianũ — * pridẽ odia. — *Latinius Latiaris.* — * *Disiunctim scribo*, ac reus. — *Renouatur discidium inter consules.* — *Maximus sedat.* — *Cotta Messalinus accusatur.* — * incertæ — * Augusti. — *Prouocat ad Cæsarem.* — *Ab eo, eripitur.* — *Mira confessio Tiberij & notabilis.* — *Tyrannorũ occulta supplicia.* — *Cæcilianus accusator Cottæ, ipse damnatur.*

placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruseium & Sanquinium accusatores L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euênit, qui nobilis quidem sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus posthac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus, & quondam Germanici comes. Minutius equestri loco, modestè habitâ Seiani amicitiâ, vnde illis maior miseratio. contrà Tiberius præcipuos ad scelera increpans, admonuit C. Cæstium patrem dicere senatui quæ sibi scripsisset: suscepitque Cæstius accusationem. quod maximè exitiabile tulêre illa tempora, cùm primores senatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi per occultum: neque discerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetustate obscurum: perinde in foro, in conuiuio, quaque de re locuti incusabantur, vt quis præuenire & reum destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus accessêre. Tractique sunt in casum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallicâ ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. Neque sum ignarus à plerisq. scriptoribus, omissa multorũ pericula & pœnas, dum copiâ fatiscunt, aut quæ ipsis nimia & mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraq. digna cognitu obuenêre, quamquam ab aliis incelebrata. Nam eâ tempestate quâ Seiani amicitiam ceteri falsò exuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo. *Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen, quàm abnuere. sed vtcunque casura res est, fatebor & fuisse me Seiano amicum, & vt essem expetisse, & postquàm adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox vrbis & militiæ munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt quisque Seiano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus. contrà quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabâtur. nec quemquam exemplo adsumo. cunctos qui nouissimi consilij expertes fuimus, meo vnius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsiniensem, sed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Rep. capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra ceteros, & quibus de caussis extollas. Tibi summum rerum iudicium dij dedêre; nobis obsequij gloria relicta est. Spectamus porrò quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi nocendíue potentia. quæ Seiano fuisse, nemo negauerit. abditos Principis sensus, & si quod occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adsequare. Ne P.C. vltimum Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaueritis, etiã Satrium atq. Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? imò iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. consilia cædis aduersum Imperatorem, puniantur: de amicitiâ & officiis, idem finis & te Cæsar & nos absoluerit.* Constantiâ orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eò vsque potuere, vt accusatores eius, additis quæ antè deliquerant, exsilio aut morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Vestilium prætorium, quem Druso fratri percarum in cohortem suam transtulerat. caussâ offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam in C. Cæsarem vt impudicum, siue ficto habita fides. atque ob id conuictu Principis prohibitus, cùm senili manu ferrum tentauisset, obligauit venas: precatusque per codicillos, immiti rescripto venas resoluit. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco, simul ac Sabino Caluisio, maiestatis postulantur, &* Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerantque patres. nam quotus quisque adfinitatis, aut amicitiæ tot inlustrium virorum, expers

Q. Seruæus & Thermus damnati.

Passim delationes, vt sub Tyrannide.

M. Terentius accusatur.

Disertè & liberè se defendit.

Ipse absolutus; qui arguerant, damnati.

Vestilius se interimit.

Plures gregatim accusati.

*Vinicianus

expers erat?ni Celsus vrbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac * Viciniani Scaurique caussam vt ipse cum senatu nosceret, distulit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. Ne feminæ quidem exsortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, ob lacrymas incusabantur. necataque est anus Vitia Fufij Gemini mater, quòd filij necem fleuisset. Hæc apud senatum. Nec secus apud Principem Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortẽ aguntur, è vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas indiuidui. Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino participe, Seianus Curtium Atticum oppresserat. quo lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter moderans. patrem ei Censorium fuisse memoraui, ætas ad octogesimum annum processit. decus triumphale in Thraciâ meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus vrbi recens, continuam potestatem, & insolentiâ parendi grauiorem, mirè temperauit. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne vrbs sine imperio foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac subitis mederetur. feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant: duratque simulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus vsurpet. Ceterùm Augustus bellis ciuilibus Cilnium Mæcenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atq. Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legũ auxilia, sumsit è consularibus qui coërceret seruitia: & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat. primusque Messalla Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouectâ ætate, egregiè tolerauit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est. Relatum inde ad patres à Quinctiliano tribunoplebei de libro Sibullæ, quẽ Caninius Gallus quindecimuir recipi inter ceteros eiusdem vatis, & eâ de re senatusconsultum postulauerat. quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quòd scientiæ cærimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, vt assolet, lecto per magistros æstimatoq. carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret. quod à maioribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ; vna seu plures fuere; datoque sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirûm is liber subiicitur. Iisdem consulibus, grauitate annonæ iuxta seditionem ventum. multaque & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm solitum aduersum Imperatorem. quîs commotus, incusauit magistratus patresque, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuissent: addiditq. quibus è prouinciis, & quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam, aduectaret. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum, priscâ seueritate. neque * segnius consules edixere. silentium ipsius non ciuile, vt crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine anni Geminius, Celsus, Pom-

Marginalia: * Vinicìani — *Etiam feminæ.* — *L. Pisonis mors, & laudatio.* — *Præfecturæ vrbis origo, & progressus.* — *Cilnius Mæcenas.* — *Messalla Coruinus.* — *Statilius Taurus.* — *Super Sibyllino libro disceptatio.* — *Cæsar eum reiicit.* — *Seditio penè ob annonam artam.* — *Decreto & Edicto coërcita.* — * sequius

peius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Seiano, nihil ad serium. Et Iulius Celsus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diuersum tendens, suam ipse ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sanus repertus apud fretum Siciliæ, retractusq́. per centurionem, nullas probabiles caussas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementiâ. Ser. Galbâ, L. Sullâ Coss. diu quæsito quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat virginum ætas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio opidanum genus: Callibus ortus, patre, atque auo consularibus, cetera equestri familiâ erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Cassius plebei Romæ generis, verùm antiqui honoratique, & seuerâ patris disciplinâ eductus, facilitate sæpius quàm industriâ commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. superque eâ re senatui scripsit, leui cum honore iuuenum. dein redditis absentiæ caussis admodum vagis, flexit ad grauiora, & offensiones ob Remp. cœptas: vtq. Macro præfectus, tribunorumq. & centurionum pauci, secum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factoque largè, & sine præscriptione generis, aut numeri, senatusconsulto; ne tecta quidem vrbis, adeò publicum consilium numquam adiit, deuiis plerumq. itineribus * ambigens patriam & declinans. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fænore auctitabant, aduersum legem dictatoris Cæsaris, quâ de modo credendi, possidendique intra Italiam cauetur; omissam olim, quia priuato vsui bonum publicum postponitur. Sanè vetus vrbi fænebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima caussa: eoque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis sanctum, ne quis vnciario fænore amplius exerceret, cùm antea ex libidine locupletium agitaretur. dein rogatione tribuniciâ, ad semuncias redacta: postremò vetita versura. multisq. plebis scitis obuiam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæstio euenerat, multitudine periclitantium subactus, rettulit ad senatum. trepidique patres (neq. enim quisquam tali culpâ vacuus) veniam à Principe petiuere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quîs secundum iussa legis, rationes familiares quisque componerent. hinc inopia rei nummariæ, commoto simul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, bonisque eorum diuenditis, signatum argentum fisco vel ærario attinebatur. ad hoc senatus præscripserat, duas quisque fænoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in solidum appellabant. nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concursatio, & preces; dein strepere prætoris tribunal. eaque quæ remedio quæsita, venditio, & emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secutâ vilitate, quanto quis obæratior ægriùs distrahebant. multique fortunis prouoluebantur. euersio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, disposito per mensas millies sestertio, factaque mutuandi copiâ sine vsuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis cauisset. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoque creditores reperti. neque emptio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, vt fermè talia, initiis, incurioso fine. Dein redeunt priores metus, postulato maiestatis Considio Proculo. qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam pariterque damnatus interfectusque.

A. V. C. D. CCLXXXVI.

Progeneri Cæsari quæsiti & lecti.

M. Vinicius:

L. Cassius.

**Rhen. legit ambiens.*

Faeneratores in ius tracti.

Leges & scita fænebria.

Remedium exuberanti malo:

Quod pænè in exitium vertit.

Nisi Cæsar subuenisset,

Egregiâ liberalitate.

Considius accusatus, damnatus, necatus.

interfectusque. & sorori eius Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuscemodi à se factitari prætendebat, vt partâ apud Principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem è primoribus Achæorum Cæsar adflixerat. Pater quoq. inlustris eques Romanus, ac frater prætorius, cùm damnatio instaret, se ipsi interfecere. datum erat crimini quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuisset: quodque defuncto Theophani, cælestes honores Græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus, defertur incestasse filiam, & saxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurariasque eius, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit. inritatusque suppliciis, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immensa strages: omnis sexus, omnis ætas: inlustres, ignobiles: dispersi, aut aggregati. neque propinquis, aut amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius dabatur. sed circumiecti custodes, & in mærorem cuiusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. interciderat sortis humanæ commercium * vi metus; quantumq. sæuitia glisceret, miseratio arcebatur. Sub idem tempus, C. Cæsar discedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animum subdolâ modestiâ tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum ruptâ voce, qualem * diem Tiberius induisset, pari habitu, haut multum distantibus verbis. Vnde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit, *Neque meliorem vnquam seruum, neque deteriorem dominum fuisse.* Non omiserim præsagium Tiberij, de Ser. Galbâ tum consule; quem accitum, & diuersis sermonibus pertentatum, postremò Græcis verbis in hanc sententiam adlocutus: *Et tu Galba quandoque degustabis imperium.* seram ac breuem potentiam significans, scientiâ Chaldæorum artis, cuius apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum Trasullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties super negotio consultaret, editâ domus parte, ac liberti vnius conscientiâ vtebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per auia ac derupta (nam saxis domus imminet) præibat eum cuius artem experiri Tiberius statuisset: & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subiectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Trasullus iisdem rupibus inductus, postquam percontantem commouerat, imperium ipsi, & futura sollerter patefaciens: interrogatur, an suam quoque genitalem horam comperisset, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere primò, dein pauescere: & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, postremò exclamat, ambiguum sibi ac propè vltimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius, præscium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque dixerat oracli vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium est, fatóne res mortalium & necessitate immutabili, an forte voluantur. quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum æmulantur, diuersos reperies: ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, nón denique homines diis curæ. Ideo creberrima & tristia in bonos, læta apud deteriores esse. Contrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, sed non è vagis stellis, verùm apud principia, & nexus naturalium caussarum. ac tamen electionem vitæ

Q. Pomponij prauitas.

Heu, crimina! risu, an lacrimis digna?

Sex. Marius incesti arguitur.

Ob id, siue ob pecuniam, occiditur.

Promiscua & miseranda cædes:

Quam nec licuit miserari.

*vi, metu:

C. Cæsar vxorem accipit.

Tegens sui & fallax eius animus.

* *Corrupta.*

Tiberij vaticinium.

Ex arte Chaldæá: quod ego abnuo.

Thrasylli exploratio,

Et certa præscientia.

Ambigit de Gubernatione noster:

Fatalis ea, an Fortuita.

Sed illam probat magis.

nobis relinquunt: quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduersis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi grauem fortunam constanter tolerent, hi prosperâ inconsultè vtantur. Ceterùm plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiusque ortu ventura destinentur: sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem Trasulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim. Iisdem consulibus Asinij Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haut dubium: sponte vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, vltroque incusare casus, qui reum abstulissent antequam coràm conuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cùm se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, descriptum fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractum custodiâ iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar; sæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, infensum Reip. animum obiecit: recitarique factorum, dictorumque eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius visum. adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epistolæ, seruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat. etiam sua verba centurio sæuitiæ plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adiecerat; quîs primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox vbi exspes vitæ fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filium fratris, & nepotes, domumque omnem cædibus compleuisset, ita pœnas nomini generique maiorum, & posteris exsolueret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi. sed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, vt tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema vitæ alimenta frustrà orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippinâ auditum. quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor: & postquàm nihil de sæuitiâ remittebatur, voluntate exstinctam. nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimuero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, eiusque morte ad tædium vitæ compulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luisset, memoriæq. id prodendum addidit Cæsar: iactauitque quòd non laqueo strangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretumque vt quintodecimo kal. Nouembris vtriusque necis die, per omnis annos, donum Ioui sacraretur. Haut multo pòst Cocceius Nerua continuus Principis, omnis diuini humanique iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adsidere, caussas requirere, addere preces, fateri postremò graue conscientiæ, graue famæ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi

Fidem etiam Mathematicis astruit, sed quibus Genius.

Asinij Galli mors.

Et Drusi, filij Germanici.

Nec mortuo parcit Cæsar.

Varia in eum atrocitas.

Diræ illius in Tiberium.

Agrippina mater, inediâ exstincta.

Hanc quoque Cæsar criminatur.

Purgat noster.

Cocceius Nerua sponte vitâ abit.

Nec Tiberio oranti cedit.

moriendi rationibus vitam fugeret. auersatus sermonem Nerua, abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propiùs mala Reip. viseret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Pisoni, & palam læta morte Germanici, cùm Piso caderet, precibus Augustæ, nec minus inimicitiis Agrippinæ defensa erat. vt odium, & gratia desiêre; ius valuit. petitaque criminibus haut ignotis, suâ manu, sera magis, quàm immerita supplicia persoluit. Tot luctibus funestâ ciuitate, pars mæroris fuit, quòd Iulia Drusi filia, quondam Neronis vxor, denupsit in domum Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere censorio celebrata; qui administrandæ Suriæ imagine tandem exsolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorum, viuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæsaris litteræ, quîs incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque eâ necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obiit eodem anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atque sapientiâ in prioribus libris satis conlocaui. neque nobilitas diutius demonstranda est. quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inlustri tamen fortunâ egêre. Paullo Fabio, L. Vitellio Coss. pòst longum sæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit; præbuitque materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à ceteris auibus diuersum, consentiunt qui formam eius definiêre. De numero annorum varia traduntur. maximè vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseuerent, mille quadringentos sexaginta vnum interici; prioresque alites Sesostride primùm, pòst Amaside dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde non nulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum è terris credidêre, nihilque vsurpauisse ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere. ex quâ fetum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris. neque id temerè, sed sublato murrhæ pondere, tentatoque per longum iter, vbi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta & fabulosis aucta. Ceterùm aspici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit. æmulataque est coniunx Paxæa. nam promtas eiusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar missis ad senatum litteris, disseruit, morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq. finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atq. illum, quia malè administratæ prouinciæ, aliorumque criminum vrgebatur; culpam inuidiâ velauisse,

Plancina se interficit.

Iulia Rubellio denupsit.

Ælij Lamiæ mors.

M. siue Manij Lepidi mors.

A. V. C. DCCXXCVII.

Phœnix visus.

Quæ illa auis, & quã vitalis?

Multorum iudicio falsus: & meo certè.

Pomponius Labeo moritur sponte.

Multiq; tunc alij, & quare?

uisse, frustrà conterritâ vxore, quam etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate & orandis caussis, vitâ probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haut minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultiùs exercebat: detuleratque argumentum tragœdiæ à Scauro scriptæ, additis versibus qui in Tiberium flecterentur. Verùm ab Seruilio & Cornelio accusatoribus, adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante * Sexitiâ vxore. quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Corneliusque perdito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in insulas, interdicto igni atque aquâ demoti sunt. & Abudius Ruso functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculũ facessit, quòd is Seiani filium generum destinasset, vltrò damnatur, atque vrbe exigitur. Getulicus eâ tempestate superioris Germaniæ legiones curabat; mirumque amorem adsecutus erat, effusæ clementiæ, modicus seueritate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium socerum non ingratus. vnde fama constans, ausum mittere ad Cæsarem litteras, *Adfinitatem sibi cum Seiano haut sponte sed consilio Tiberij cœptam: perinde se quàm Tiberium falli potuisse. neque errorem eundem illi sine fraude; aliis exitio habendum. sibi fidem integram, &, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipse prouinciam retineret.* Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multaque gratiâ mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famâ quàm vi, stare res suas. C. Cestio, M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in vrbem venêre, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos; mox superbiam in nos, sæuitiam in populares sumsit. fretus bellis, quæ secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberij vt inermem despiciens; auidusque Armeniæ, cui defuncto rege Artaxiâ, Arsacen liberorum suorum veterrimum imposuit, additâ contumeliâ. & missis qui gazam à Vonone relictam in Syriâ Ciliciaque reposcerent, simul veteres Persarum ac Macedonum terminos: seque inuasurum possessa Cyro, & pòst Alexandro, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familiâ ac perinde opibus; & proximus huic Abdus, ademtæ virilitatis. Non despectum id apud barbaros, vltroque potentiam habet. Ij adscitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque aut nondum adultis; Phrahaten regis Phrahatis filium Româ poscebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt sponte Cæsaris, vt genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitque paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardescere. Et barbaris contatio, seruilis: statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum specie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, instituta Parthorum sumit, patriis moribus impar, morbo absumtus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten sanguinis eiusdem, æmulũ Artabano, reciperandæq. Armeniæ Hiberum

Scaurus Mamercus accusatus: *A se absolutus.* * Sextiâ *Getulicus postulatus.* *Mirâ fiduciâ euadit.* *Epistola eius ad Tiberiũ.* A. V. C. DCCLXXXIIX. *Parthi in vrbem venerunt: Artabanum amoturi qui suis Romanisq. inuisus.* *Phrahatem ad regnum postulant.* *Permittit Cæsar.* *Sed ille moritur.* *Alium submittit Tiberius:*

rum Mithradatem diligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haut sum ignarus sinistram in vrbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis prouinciis priscâ virtute egit. Vnde regressus, & formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij, turpe in seruitium mutatus; exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntque prima postremis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus suos iuuare: repertiq. corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hiberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, & vrbē Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita; filium Orodem vltorem parat, datq. Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimque donis acceptis, more gentico diuersa induêre. Sed Hiberi locorum potentes, Caspiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facilè arcebantur; cùm alios incessus hostis clausisset, vnum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æstus impediret. quia flatibus Etesiarum implentur vada, hibernus Auster reuoluit fluctus, pulsoque introrsus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac sæpe, modum obsidij, stationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium. atque illis sola in equite vis: Pharasmanes & pedite valebat. nam Hiberi Albaniique saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæq. magis insueuêre. Feruntq. se Thessalis ortos, quâ tempestate Iason post auectam Medeam, genitosq. ex ea liberos, inanem mox regiam Æëtæ, vacuosque Colchos repetiuit. Multaq. de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam ariete sacrificauerit, credito vexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Ceterùm directâ vtrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum: contraque ignobilem Hiberum mercenario milite, disserebat. Pharasmanes integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut si terga darent, flagitij atque periculi laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam ostendere. Enimuerò apud Sarmatas non vna vox ducis. se quisque stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & comminus præueniendum. Variæ hinc bellantium species. cùm Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret: Sarmatæ omisso arcu, quo breuiùs valent, contis gladiisque ruerent. modò equestris prœlij more, frontis & tergi * vices; aliquando, vt conserta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Iamque & Albani Hiberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesq. dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subueniunt, conspicui, eoque gnari, clamore, telis, equis concurrunt. instantius Pharasmanes. nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo; & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Parthos, victoriamque concessere. Mox Artabanus totâ mole regni vltimi. * id peritiâ locorum, ab Hiberis meliùs pugnatum. nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam inuasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia,

Vitellio Orienti præfecto.

Eius mores & ingenium.

Cooriuntur in Parthum.

Ille Orodem in eos mittit.

Sed viribus imparem.

Hiberi & Albani, vnde orti.

Pugna committitur.

* vices;

In quâ Orodes succubuit, ac penè occubuit.

* vltum iit: peritiâ

Artabano omnia infesta, infida. menia, versæq. Artabani res: inliciente Vitellio, desererent regem sæuum in pace, & aduersis prœliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quem antè infensum memoraui, patrem Abdagesem, aliosque occultos consulit, & tunc continuis cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beneuolentiâ subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres; quis neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit, spe auxilij: quia Hyrcanis Carmaniisque per adfinitatem innexus erat. *Scythiam aufugit.* Atque interim posse Parthos absentium æquos, præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capessere, robur legionum, sociorumque ripam ad Euphratis ducit. *Vitellius ad Euphratem Ro. exercitum ducit.* Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset, nuntiauere accolæ Euphraten nullâ imbrium vi, sponte & immensum attolli: simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes; auspicium prosperi transgressus. quidam callidiùs interpretabantur, initia conatus secunda, neque diuturna: quià eorum quæ terrâ cæloue portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omina, raperetque. *Ponte eum iungit.* Sed ponte nauibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellum conficeret, haut inglorius auxiliator, eoque ciuitate Romanâ donatus. *Aggregantur fautores aut consilij.* mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neque multo pòst, Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque: hunc, Phrahatis aui & altoris Cæsaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: illos, obsequium in regem, reuerentiam in nos, decus quisque suum & fidem retineret. *Copias reducit Vitellius.* Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quò requiesceret animus à domesticis malis. *Tiberij tenax sæuitia.* Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Seiani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro grauissimis & recentibus puniret. *Trionis in eum suprema libertas.* Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accusatores haut perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit: ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, velut exsilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemtor suæ infamiæ: an scelerum Seiani diu nescius, mox quoque modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. *Plurium mortes.* Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit. Tatiusque Gratianus præturâ functus, lege eâdem extremum ad supplicium damnatus Nec dispares Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus suâ manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. *Tiberius ad vrbem.* Hæc Tiberius non mari, vt olim, diuisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed vrbem iuxta; eodem vt die vel noctis interiectu, litteris consulum rescriberet: quasi aspiciens vndantem per domos sanguinem, aut manum carnificum. *Poppæi Sabini exitus.* Fine anni Poppæus Sabinus concessit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ consulatû ac triumphale decus adeptus. maximisq.

prouinciis per quattuor & viginti annos impositus, nullam ob eximiam ar-
tem, sed quòd par negotiis, neque suprà erat. Q. Plautius * Sex. Papinius *A. V. C. DCCLXXXIX.*
Coss. sequuntur. Eo anno, * neque quod L. Aruseius morte adfecti forent, *Defectus locus.*
adsuetudine malorum vt atrox aduertebatur; sed exterruit, quòd Vibulenus
Agrippa eques Romanus, cùm perorassent accusatores, in ipsâ curiâ deprom- *Fœda mors Agrippæ.*
tum sinu venenum hausit: prolapsusque ac moribundus, festinatis lictorum
manibus in carcerem raptus est, faucesque iam exanimis laqueo vexatæ. Ne *Tigranes ex-rex Armeniæ damnatur.*
Tigranes quidem Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio
supplicia ciuium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blæsij voluntario
exitu cecidêre: Galba, tristibus Cæsaris litteris prouinciam sortiri prohibi-
tus; Blæsijs sacerdotia integrâ eorum domo destinata, conuulsâ, distulerat:
tunc vt vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexêre, & exsecuti
sunt. Et Æmylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam rettuli, crebris cri- *Lepida vitam ipsa sibi finit.*
minibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita age-
bat, dum superfuit pater Lepidus. pòst à delatoribus corripitur, ob seruum
adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissâ defensione, finem vi-
tæ sibi posuit. Per idem tempus Clitarum natio * Cappadociæ, Archelao ** Cappadoci Archelao*
subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur,
in iuga Tauri montis abscessit: locorumque ingenio sese contrà imbelles re- *Cappadoces rebellant.*
gis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus à Vitellio præside Syriæ *Trebellius sub iugum reducit.*
cum quattuor millibus legionariorum, & dilectis auxiliis missus, duos col-
lis, quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen est) operi-
bus circumdedit. & erumpere ausos ferro; ceteros siti, ad deditionem coëgit.
At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceterasque *Tiridati regi prospera initia.*
vrbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula vsurpant, Halumque & Ar-
temitam Parthica opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scy-
thas inter eductum ob sæuitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Roma-
nas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucenses induêre, ciuitas *Seleucia, ciuitas opulēs.*
potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci re-
tinens. Trecenti opibus, aut sapientiâ delecti, vt senatus. sua populo vis, &
quoties concordes agunt, spernitur Parthus: vbi dissensere, dum sibi quisque
contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, aduersum omnes vale-
scit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradi-
dit ex suo vsu. nam populi imperium, iuxta libertatem; paucorum domina-
tio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridatem extollunt, vete- *Ei se adiungit.*
rum regum honoribus, & quos recens ætas largiùs inuenit. simul probra in
Artabanum fundebant, maternâ origine Arsaciden, cetera degenerem. Tiri-
dates rem Seleucensem populo permittit. mox consultans quo nam die so-
lennia regni capesseret, litteras Phrahatis & Hieronis, qui validissimas præfe-
cturas obtinebant, accipit, breuem moram precantium. Placitumque oppe-
riri viros præpollentis. Atque interim Ctesiphon sedes imperij petita. sed vbi
diem ex die prolatabant, multis coràm & adprobantibus, Surena patrio mo- *Coronatur Tiridates.*
re Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim interiora, ceterasque natio-
nes petiuisset; oppressa contantium dubitatio, & omnes in vnum cedebant. *Sed morâ res suas corrumpit.*
Adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contule-
rat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alij di-
lectum capiendo diademati diem non concelebrauerant, pars metu, qui- *Abeunt ab eo, qui antè proni.*
dam inuidiâ in Abdagesen, qui tum aulâ, & nouo rege potiebatur, ad Arta-
banum vertêre. Isque in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta
arcu expediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus; vbi data fides *Artabanum reducunt.*

reddendæ dominationi venisse, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ: vim in Abdagesis domo. *Is properè agit:* Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere. nec vltrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam. neque exuerat pædorem, vt vulgum miseratione aduerteret. non fraus, non preces; nihil omissum, quo ambiguos inliceret, promti firmarentur. Iamque multâ manu, propinqua Seleuciæ aduentabat; cùm Tiridates simul famâ atque ipso Artabano perculsus, *Tiridates lentè.* distrahi consiliis, iret contra, an bellum contatione tractaret. Quibus prœlium & festinati casus placebant, disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt; proditores nuper hostesque eius, quem rursum foueant. Verùm Abdageses regrediendum in Mesopotamiam cēsebat, vt amne obiecto Armeniis interim Elymæisque & ceteris à tergo excitis, aucti copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunā tentarent. *Et cedit hosti.* Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates * ignarus ad pericula erat. sed fugæ specie discessum, ac principio à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exsoluit. *Incendium Romæ.* Idem annus graui igne vrbem adficit, deustâ parte Circi, quæ Auentino contigua, ipsoque Auentino. quod damnum Cæsar ad gloriam vertit, exsolutis domuum & insularum pretiis. *Cui solamen à Cæsare.* Millies sestertiûm eâ munificentiâ conlocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, an per senectutem haut dedicauit. sed æstimando cuiusq. detrimento quattuor progeneri Cæsaris, Gn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus dilecti, additusque nominatione consulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiusque quæsiti decretique in Principem honores. Quos omiserit receperítue in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multo pòst supremi Tiberio consules, Gn. Acerronius, C. Pontius magistratū occepere, nimiâ iam potentiâ Macronis: *A. V. C. DCCXC. Macro præfectus prætorio.* qui gratiam C. Cæsaris numquam sibi neglectam, acrius in dies fouebat. impuleratq. post mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, vxorem suam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere, pactoq. matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis apisceretur. *Caligulam captat, & ipse captatur.* Nam & si commotus ingenio, simulationū tamen falsa, in sinu aui perdidicerat. Gnarū hoc Principi. eoq. dubitauit de tradendâ Rep. primùm inter nepotes, *Tiberius ambigit de successore.* quorum Druso genitus, sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi studia. eaq. apud auum odij caussa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is compositâ ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. Sin extra domum successor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria & contumelias verteret, metuebat. quippe illi non perinde curæ, gratia præsentium, quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium cui impar erat, fato permisit: iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. *Præsagia eius.* Namque Macroni non abditâ ambage, Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari exprobrauit. Et C. Cæsari fortè orto sermone L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullam eiusdem virtutem habiturum prædixit. simul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: *occides hunc tu,* inquit,

* ignauus

inquit, *& te alius.* Sed grauescente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem simulans: solitusque eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo vtilia vel noxia, alieni consilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maiestatis postulauerat: quâ damnatâ, cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei intercessit. vnde illis odia, mox Othoni exsiliũ. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo cõiurationis indice fuerat, defertur impietatis in Principem. cõnectebantur vt conscij & adulteri eius, Cn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. de claritudine Domitij suprà memoraui. Marsus quoq. vetustis honoribus, & inlustris studiis erat. Sed testium interrogationi, tormentis seruorum Macronem præsedisse commentarij ad senatum missi ferebant: nullæq. in eos Imperatoris litteræ, suspicionem dabant, inualido ac fortasse ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defensionem meditans, Marsus tamquam inediam destinauisset, produxere vitam. Arruntius contationẽ & moras suadentibus amicis: *Non eadem omnibus decora,* respondit. *sibi satis ætatis: neque aliud pœnitendum, quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam senectam tolerauisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentium inuisus; non culpâ, sed vt flagitiorum impatiens. Sanè paucos & supremos Principis dies posse vitari; quemadmodum euasurum imminentis iuuentam? An cùm Tiberius post tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulsus & mutatus sit: C. Cæsarem vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium, aut pessimis innutritum, meliora capessiturum Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum dilectus, plura per scelera Remp. conflictauisset. prospectare iam se acrius seruitium, eoque fugere simul acta & instantia.* Hæc vatis in modum dictitans, venas resoluit. Documento sequentia erunt, benè Arruntium morte vsum. Albucilla inrito ictu à semet vulnerata, iussu senatus in carcerem fertur. Stuprorum eius ministri, Grasidius Sacerdos prætorius vt in insulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinẽ senatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquẽtiâ habebatur, promtus aduersum insontes. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familiâ, repentinum & informem exitum dilegit, iacto in præceps corpore. caussa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adsentationibus atq. luxu perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium nõ nisi morte inueniret. Igitur accusata in senatu, quamquam genua patrum aduolueretur, luctumque communem, & magis imbecillum tali super casu feminarum animum, aliaq. in eundem dolorem mœsta & miseranda * diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondũ dissimulatio deserebat. Idẽ animi rigor, sermone ac vultu intentus, quæsitâ interdum comitate, quamuis manifestam defectionem tegebat. mutatisq. sæpius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit, in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis solitus, consilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per speciem officij manũ complexus, pulsum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offensus, tantoque magis iram premens, instaurari epulas iubet, discumbitque vltra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta cõloquiis inter præsentes,

Morbum dissimulat.

Albucilla accusata, cum aliis illustribus.

Arruntius vitâ abit, tædio temporum.

Benè vaticinatur de sæuitiâ Caliguls.

Papinius se præcipitat:

In matre (nefas) suspectus.

* differret.

Tiberius deficit, sed tegit.

Medicus astu comperit.

Macroni enunciat.

nuntiis apud legatos & exercitus festinabantur. Decimo septimo kalend.

Ille moritur:

Aprilis interclusâ animâ, creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperij primordia C. Cæsar egrediebatur. cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocarique qui recreandæ defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque mæstum aut nescium fingere. Cæsar in silentium fixus, à summâ spe, nouissima exspectabat. Macro intrepidus, opprimi senê iniectu mul-

Non sine vi & fraude.

tæ vestis iubet, discedique ab limine. Sic Tiberius finiuit, octauo & septua-

De eo elogium.

gesimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus transierit. casus primâ ab infantiâ ancipites. Nam proscriptum patrem exsul secutus, vbi domum Augusti priuignus introiit, multis æmulis conflictatus est, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusque Cæsares, viguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit acceptâ in matrimonium Iuliâ, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuersa: egregium vitâ famaque quoad priuatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis sæuitiâ, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuítue. Postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantùm ingenio vtebatur.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XI.

BREVIARIVM LIBRI.

Valerius Asiaticus fraude Messalinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus pro patrocinio definitus. Parthorum res intestino regum discidio turbatæ. Ludi sæculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio repertæ: & eâ occasione de primis litteris. Italus Cheruscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipsam, militemq. seuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur: deq. ipso viro. De Quæstorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiscuntur, Patricij augentur, lustrum conditur. Messalina impudicissima fœminarum, amore vecors, C. Silio palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & administros libidinum, impulsu libertorum, animaduertit. Hæc gesta annis ferè duobus.

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA
A. VITELLIO. L. VIPSANIO COSS.

NAM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quondam adulterum eius credidit: pariterq. hortis inhians, quos ille à Lucullo * emtos insigni magnificētiâ extol-

Horti Luculli. * cœptos

lebat, Suilium accusandis vtrisque immittit. Adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem beneuolentiæ moneret Claudium, auri vim atq. opes principibus infensas: præcipuum auctorem Asiati-

Asiaticus clam accusatur.

cum interficiendi Cæsaris, non extimuisse concionem populi Romani, gloriamque facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, ditâ per prouincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisque & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles

nationes

nationes promtum haberet. At Claudius nihil vltrà scrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Crispinum prætorij præfectum misit: à quo repertus est apud Baias, vinclisque inditis in vrbem raptus, neque datâ senatus copiâ, intra cubiculum auditur, Messallinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecuniâ & stupro in * omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac postremum mollitiam corporis obiectare. Ad quod * victo silentio prorupit reus, & *Interroga*, inquit, *Suili filios tuos, virum me esse fatebuntur*: ingressusque defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæsare, vt paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percontaretur, cur sine vxore discubuisset? atque ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemoratâ vetustate amicitiæ, vtq. Antoniam Principis matrem pariter obseruassent, dein percursis Asiatici in Remp. officiis recentique aduersus Britanniam militiâ, quæque alia conciliandæ misericordiæ videbantur: liberum ei mortis arbitriū permisit. & secuta sunt Claudij verba, in eandem clementiā. Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait: vsurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm se honestiùs calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quòd fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet, venas exsoluit. viso tamen antè rogo, iussoque transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi securitatis nouissimæ fuit. Vocantur post hæc patres, pergitque Suilius addere reos equites Romanos illustres, quibus Petra cognomentum. At caussa necis ex eo quòd domū suam * Mnesteris & Poppææ congressibus præbuissent. Verùm nocturnæ quietis species alteri obiecta, tamquam vidisset Claudium spiceâ coronâ euinctum, spicis retro conuersis: eaque imagine grauitatem annonæ dixisset. Quidam pampineam coronam albentibus foliis visam, atque ita interpretatum tradidere, * vergente autumno mortem Principis ostendi. Illud haut ambigitur, qualicumque insomnio, ipsi fratrique perniciem allatam. Sestertiûm quindecies, & insignia præturæ Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertiûm decies Sosibio: quòd Britannicum præceptis, Claudium consiliis iuuaret. Rogatus sententiam & Scipio: *cùm idem*, inquit, *de admissis Poppææ sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes*. eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & senatoriam necessitatem. Continuus inde & sæuus accusandis reis Suilius, multique audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum & magistratuum munia in se trahens Princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeò vt Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognitâ præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cuius de potentiâ & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemque Cinciam flagitant. qua cauetur antiquitùs, ne quis ob caussam orandam pecuniam donúmve accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, *qui famam in posteros, præmia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima. alioquin & bonarum artium Principem sordidis ministeriis fœdari: nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæstuum spectetur. quòd si in nul-*

In vrbem rapitur.

Clam auditur.

** omne flagitium.*

** Libri vet. indicto*

Fraude Vitellij euertitur.

Securè moritur.

Equites Rom. duo interfecti:

** Prisca editionis, Valerij,*

Idq. ob somnium.

** Vat. vertente*

Scipionis cautæ modestiæ dictum.

Aduocatorum vulgò perfidia.

Cui coërcendæ lex Cincia postulatur.

* *Vett.* nego-tiantur,

*lius mercedem * negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminissent C. Asinij, & Messallæ, ac recentiorum Arruntij & Æsernini. ad summa prouectos incorruptâ vitâ & facundiâ.* Talia dicente consule designato, consentientibus aliis parabatur sententia, quâ lege repetundarum tenerentur: cùm Suilius, & Cossutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifestos) sed pœnam

Repugnant corui.

*agere incipiunt.

statui videbant, circumsistunt Cæsarem, antè acta deprecantes. Et postquam annuit * tacens, incipiunt. *Quem illum tantâ superbiâ esse, vt æternitatem famæ spe præsumat? vsui & rebus subsidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familiares, vt quis se alienis negotiis intendat. multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Asinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æserninos & Arruntios, magnum animum induisse. Promta sibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, qui à Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent: * cogitare plebem, quâ togâ enitesceret: sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura, vt minus decora.*

* *Vett.* cogitaret

Princeps moderatur & præmium definit.

Hæc ita haut frustra dicta Princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, vsque ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur.

Mithridates in Armeniā redit:

Sub idem tempus Mithradates quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Hyberis, idemque Mithradatis frater, nuntiabat discordare Parthos: summaque imperij ambiguâ, minora sine curâ haberi.

Dum Parthi discordes.

Nam inter Gotarzis pleraque sæua (qui necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in ceteros) acciuêre Bardanem. Ille vt erat magnis ausis promtus, biduo tria milia stadiorum inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neq. contatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus.

Gotarzes pellitur.

In quos vt patris sui quoque defectores, irâ magis quàm ex vsu præsenti accensus, implicatur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis muroq. & commeatibus firmatæ.

Sed reparat vires.

Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renouat: coactusque Bardanes omittere Seleuciā, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; casus Mithradati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simulque Hybero exercitu campos persultante: Nec enim restitere Armenij, fuso qui prœlium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum contationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum; deinde litteris Cæsaris coërcitus. & cuncta in Mithradatem fluxere, atrociorē quàm nouo regno conduceret.

Pacem deinde cum Bardane init.

* *Vulgò*, iaciunt, *nec malè Vertrannius*, iciunt.

At Parthi imperatores cùm pugnam pararent, fœdus repentè * faciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. congressique primò contanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum vlcisci, atque ipsi inter se concedere.

Ita vt hic in regno maneat.

* *Alter Vat.* dedit se vrbs Sel.

Potior Bardanes visus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressoque Bardani * deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluserat. Exin validissimas præfecturas inuasit. & reciperare Armeniam, * ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret.

Sed pax ea haud in longum.

Iterum dissident, pugnant, victore Bardane.

Atque interim Gotarzes pœnitentiâ cōcessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est, cōtrahit copias. & huic contrà itum ad amnem Erindem: in cuius transgressu multū certato, peruicit Bardanes,

danes, prosperisq. prœliis medias nationes subegit ad flumen Ginden, quod Dahas Ariosque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus * parata, regreditur: ingens gloriâ, atque eò ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo antè composito, incautū venationique intentum interfecere, primam intra iuuentam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsiuisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes. potitusque regiâ, per sæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quîs permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt. Vtriusq. Principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoq. edidit ludos sæculares. iisq. intentiùs affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantiâ refero, sed quia collegio quindecimuirûm antiquitùs ea cura, & magistratus potissimùm exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrū Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præsagij acceptus est. vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. nam ipse haut quaquam sui detractor, vnam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Verùm inclinatio populi supererat ex memoriâ Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sæuitiam Messallinæ. quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarserat, vt Iuniam Syllanam nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitij aut periculi nescius erat; sed certo si abnueret exitio, & nonnullâ fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhærescere, largiri opes, honores: postremò velut translatâ iam fortunâ, serui, liberti, paratus Principis apud * adulterum visebantur. At Claudius matrimonij sui ignarus, & munia censoria vsurpans, theatralem populi lasciuiam seueris dictis increpuit, quòd in P. Pomponium consularem (is carmina scenæ dabat) inque feminas illustres probra iecerat. Et lege latâ, sæuitiam creditorum coërcuit, ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori darent. Fontesque aquarum Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitque: comperto Græcam quoque litteraturam non simul cœptam, absolutamque. Primi per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effingebant; & antiquissima monimenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur; & litterarum semet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamque adeptos, tamquam repererint quæ acceperant. Quippe fama est Cadmum classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorū populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropem Athe-

*parta

Quem superbientem sui interimunt.

Gotarzes iterū regnat.

Ludi sæculares Romæ.

Domitius Nero spe destinatur imperio.

Messallinæ in Silium amor.

Palam & quasi in iustum virum.

**Manuss.* alterum.

At Claudius aliud agit.

Leges fert.

Aquas ducit.

Nouas litteras format.

pem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe. At in Italiâ Etruſci ab Corinthio Damarato, Aborigenes Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. ſed nobis quoque paucæ primùm fuere: deinde additæ ſunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quæ vſui, imperitante eo, pòſt oblitteratæ, aſpiciuntur etiã nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad ſenatum ſuper collegio haruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret: ſæpe aduerſis Reip. temporibus accitis, quorũ monitu redintegratas cærimonias, & in poſterum rectiùs habitas. primoreſque Etruriæ ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in familias propagaſſe: quod nunc ſegniùs fieri, publicâ circa bonas artes ſecordiâ, & quia externæ ſuperſtitiones valeſcant. & læta quidem in præſens omnia; ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacrorum inter ambigua culti, per proſpera oblitterarentur. Factum ex eo ſenatuſconſultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandaque haruſpicum. Eodem anno Cheruſcorum gens regem Româ petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus, & vno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater ex * Catumero Principe Catorum erat ipſe formâ decorus, & armis equiſque in patrium noſtrumque morem exercitus. Igitur Cæſar, auctum pecuniâ, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeſſere. Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperium. Ac primò lætus Germanis aduentus, atque eò magis, quòd nullis diſcordiis imbutus pari in omnes ſtudio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuiſam, ſæpius vinolentiam ac libidines grata barbaris vſurpans. Iamq. ad proximos, iam longiùs clareſcere; cùm potentiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, *Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere. adeò neminem iiſdem in terris ortum, qui Principis locum impleat: niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtrà Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimoniâ, ſeruitio, cultu, omnibus externis. ac ſi paterna Italo mens eſſet, non alium infenſiùs arma cõtra patriam ac deos penates, quàm parentes eius exercuiſſe.* His atque talibus, magnas copias coëgêre. Nec pauciores Italum ſequebantur. *Non enim irrupiſſe ad inuitos, ſed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum ſe patruo Arminio, auo Catumero præberet. nec patrem illi rubori eſſe, quòd fidem aduerſus Romanos volentibus Germanis ſumtam, nunquam omiſiſſet. falsò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant.* Aſtrepebat huic alacre vulgus, & magno * inter Barbaros prœlio victor rex; dehinc ſecundâ fortunâ ad ſuperbiam prolapſus, pulſuſque, ac rurſus Langobardorum opibus refectus, per læta per aduerſa res Cheruſcas afflictabat. Per idem tempus Chauci nullâ diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco. qui natione Caninefas, auxiliaris & diu meritus, pòſt tranſfuga, leuibus nauigiis prædabundus, Gallorum maximè oram vaſtabat, nõ ignarus dites & imbelles eſſe. At Corbulo prouinciam ingreſſus, magnâ cum curâ & mox gloriâ, cui principiũ illa militia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, vt quæq. habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: lintribuſq. hoſtium depreſſis & exturbato Gannaſco, vbi præſentia ſatis compoſita ſunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus

Haruſpices firmat.

Cheruſci regem Româ petunt.

* *Vatic.* Acumero

Et Cæſar mittit.

Accipitur gratè primò:

Sed mox vileſcit. In eum ſurgitur.

Ipſe quoque ſe parat.

Et prœlio vincit.

* magno vt inter.

Chauci Belgicam infeſtant.

Corbulo eos reprimit.

Diſciplinam apud ſuos firmat:

lationibus lætantes, veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque militem, quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos. Quæ nimia & incertum an falsò iacta, originem tamen è seueritate ducis traxere. intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Ceterùm is terror milites hostesque in diuersum affecit. nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronij cœptam infensa, aut malè fida, datis obsidibus consedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, præsidium immuniuit; missis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuere aduersus transfugam & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis præbebat, vt lætâ apud plerosque, ita apud quosdam sinistrâ famâ. cur hostem conciret? aduersa in Rempublicam casura: cùm prosperè egisset, formidolosum paci, virum insignem, & ignauo principi prægrauem. Ideo Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri præsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re subitâ, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, cõtemtio ex barbaris, ludibriũ apud socios, nihil aliud prolocutus, quàm beatos * quosdam duces Romanos, signum receptui dedit. * Ne tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam produxit, qua incerta Oceani vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset. Nec multo pòst Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro * Mattiaco recluserat specus, quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longum fuit. at legionibus cum damno labor, ecfodere riuos, quæque in aperto grauia, humum infrà moliri. quîs subactus miles, & quia plures per prouincias similia tolerabâtur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem, vt quibus permissurus esset exercitus, triumphalia antè tribueret. De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidã prodidere, neq. falsa promserim, & vera exsequi pudet. Postquam adoleuit, * sectator quæstoris cui Africa obtigerat, dum in opido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris vltra modum humanum, & audita est vox: *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro consule venies.* Tali omine in spem sublatus, digressusque in vrbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter candidatos præturam principis suffragio assequitur: cùm hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauisset, *Curtius Rufus videtur mihi ex se natus.* Longâ post hæc senectâ, & aduersus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremò Africam obtinuit: atq. ibi defunctus, fatale præsagium impleuit. Interea Romæ, nullis palàm neque cognitis mox caussis, Gn. Nouius insignis eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem: nam postquàm tormentis dilaniabatur, de se Nouius * conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecuniâ eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur,

Perquàm seuerè.

Sed cum magno fructu.

Frisios componit.

Gannascum interficit.

Claudius ardorem eius frangit.

* quondam

* Vt

Fossa Corbulonis.

* Maziaco

Curtius Rufus.

* Vat. sector

Circa eum miraculum.

Grandia incrementa.

Nouius cum ferro, in Principem.

* Mutilus locus.

Quæstoribus necessitas muneris imposita.

Ex occasione, de Quæsturâ. batur, quin primâ iuuentâ consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæstores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primùm Valerius Potus, Æmylius Mamercus, LXIII. anno post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiariâ iam Italiâ, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Pòst lege Syllæ viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. & quamquam equites iudicia reciperauissent; quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentiũ gratuitò concedebatur, donec sentẽtiâ Dolabellæ velut venundaretur. *A. V. C. DCCCI.* *Galli ciuitatem plenam adfectant.* A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, cùm de supplendo senatu agitaretur, primoresq́. Galliæ quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatẽ Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum in vrbe honorum expeterent: multus eâ super re variusq́. rumor, *Contradicitur.* & studiis diuersis apud Principem certabatur, asseuerantium, *Non adeò ægram Italiam, vt senatum suppeditare vrbi suæ nequiret: suffecisse olim indigenas consanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd Veneti & Insubres curiam inruperint, nisi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur? quem vltrà honorem residuis nobilium? aut si quis pauper è Latio senator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauique hostilium nationum duces exercitus nostros ferro vique ceciderint; diuum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc. quid si memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & arâ Romanâ manibus eorundem* **Desunt quædam.* *prostratis. fruerentur sanè vocabulo ciuitatis: insignia patrum, decora magistratuum, ne vulgarent.* His atq. talibus haut permotus Princeps, etiam statim contrà dis- *Sed ab iis est Princeps.* seruit, & vocato senatu ita exorsus est. *Maiores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabinâ, simul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorũ adscitus est) hortantur, vti paribus consiliis Remp. capessam, transferendo huc quod vsquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Iulios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniaque, & omni Italiâ, in senatum accitos. Postremò ipsam ad Alpes promotam, vt non modò singuli viritim, sed terræ gentesq́. in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa floruimus, cùm Transpadani in ciuitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis prouincialium validissimis, fesso imperio subuentum est. num pœnitet Balbos ex Hispaniâ, nec minus insignes viros è Galliâ Narbonensi transiuisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, vt plerosque populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non vt plerique falluntur,* recens, sed priori populo factitatum est.* ** Vat. repens.* *At cum Senonibus pugnauimus scilicet Volsci & Æqui, numquam aduersam nobis aciem struxere? Capti à Gallis sumus. sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium iugum subiuimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breuiore spatio quàm aduersus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P.C. quæ nunc vetustissima creduntur, noua fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, ceterarum Italiæ gentium post Latinos. Inueterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* *Igitur impetrant.* Orationem Principis secuto patrum consulto, primi Edui senatorum in vrbe ius adepti sunt. datum id fœderi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vsurpant. *Patricii supplentur.* Iisdem diebus in numerum patriciorum asciuit Cæsar vetutissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant,

lauerant, exhaustis etiam quas dictator Cæsar lege Cassiâ, & princeps Augustus lege Seniâ sublegêre. Lætaque hæc in R.P. munia, multo gaudio * Censoris inibantur. Famosos probris quonam modo senatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex seueritate priscâ rationem adhibuit: monendo, secum quisque de se consultaret, peteretque ius * exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. & motos senatu, & excusatos simul propositurum: vt iudicium censorum ac pudor sponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipsanius consul rettulit, patrem senatus appellandum esse Claudium. quippe promiscuũ patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita, non vsitatis vocabulis honoranda. Sed ipse cohibuit consulem vt nimiùm assentantem. condiditque lustrum, quo censa sunt ciuium LXVIIII. centena, & XLIIII. millia. Isque illi finis inscitiæ erga domum suam fuit. haut multo pòst, flagitia vxoris noscere ac punire adactus, vt deinde ardesceret in nuptias incestas. Iam Messallina facilitate adulterorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi dissimulationem etiam Silius, siue fatali vecordiâ, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, vrgebat. *Quippe non eò ventum, vt senecta Principis opperiretur. insontibus innoxia consilia; flagitiis manifestis, subsidium ab audaciâ petendum. adesse conscios paria metuentes: se cælibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum. mansuram eandem Messallinæ potentiam, additâ securitate, si præuenirent Claudium, vt insidiis incautum, ita iræ properum.* Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritũ, sed ne Silius summa adeptus, sperneret adulteram, scelusque inter ancipitia probatum, veris mox pretiis æstimaret. nomen tamen matrimonij concupiuit, ob magnitudinẽ infamiæ: cuius apud prodigos nouissima voluptas est. Nec vltrà exspectato, quàm dum sacrificij gratiâ Claudius Hostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat. Haut sum ignarus fabulosum visum iri, tantum vllis mortalium securitatis fuisse, in ciuitate omnium gnarâ & nihil reticente: nedum consulem designatum, cum vxore Principis, prædictâ die, adhibitis qui obsignarent velut suscipiendorum liberorum caussâ, conuenisse: atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter conuiuas, oscula, complexus, noctem deniq. actam licentiâ coniugali. Sed nihil compositum miraculi caussâ, verùm audita scriptaque senioribus tradam. Igitur domus Principis inhorruerat; maximeq. quos penes potentia, & si res verterent, formido, non iam secretis colloquiis, sed apertè fremere. *Dum industria * cubiculum principis occulit adulteros, dedecus quidem illatum, sed * excidium procul absuisse. nunc iuuenem nobilem, dignitate formæ, iuuentâ, ac propinquo consulatu, maiorem ad spem accingi. nec enim occultum, quid post tale matrimonium superesset.* subibat sine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multasque mortes iussu Messallinæ patratas. Rursus ipsa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate criminis præualuissent, posse opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, vtque clausæ aures etiam confitenti forent. Ac primò Calistus iam mihi circa mortẽ Cæsaris narratus, & Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimaque eo tempore gratiâ Pallas, agitauêre; num Messallinam secretis minis depellerẽt amore Silij, cuncta alia dissimulantes. deinde metu, ne ad perniciem vltrò traherentur, desistunt, Pallas per ignauiam, Calistus prioris quoque regiæ peritus, & potentiam cautis quàm acrioribus consiliis tutius haberi. perstitit Narcissus, solum id immutans, ne quo sermone præsciam criminis & accusatoris faceret. Ipse ad occasiones intentus, longâ apud Hostiam Cæsaris morâ, duas pellices, quarum is corpori maximè insueuerat, largitione

Farn. Cæsaris · *Senatum purgat Cæsar, clementi viâ.* · * exuendi · *Lustrum condit.* · *Messallina ruit:* · *Præcipiti etiam Silio.* · *Viuo marito, alium inducit.* · *Incredendâ audaciâ, an impudentiâ:* · *Idq; sollenniter.* · *Palatium & Palatini turbantur.* · * Corrupta. · * exitium · *Deliberant:* · *Dissentiunt.* · *Narcissus tamen ausus detegere:*

gitione ac promissis, & vxore deiectâ plus potentiæ ostentando, perpulit de-
Sed per pellices.
lationem subire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) vbi datum secretum,
Cæsaris genibus prouoluta nupsisse Messallinam Silio exclamat. simul Cleo-
patram, quæ idem opperiens adstabat, an comperisset, interrogat: atque illâ
annuente, cieri Narcissum postulat. Is veniam in præteritum petens, quod
ei cis Vectium, cis Plautium dissimulauisset, nec nunc adulteria obie-
cturum ait, ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret;
frueretur imò iis, & redderet vxorem, rumperetque tabulas nuptiales. *An
dissidium*, inquit, *tuum nosti? nam matrimonium Silij vidit populus, & senatus & mi-
Claudius amicos consulit.
les: ac ni properè agis, tenet vrbem maritus.* Tum potissimum amicorum vocat, pri-
mumque rei frumentariæ præfectum Turranium, pòst Lusium Getam præ-
**Vett. tacentibus.*
torianis impositum, percontatur. Quibus * fatentibus, tum certatim ceteri
circumstrepunt, iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati ante-
Trepidè trepidat.
quam vindictæ consuleret. Satis constat eo pauore offusum Claudium, vt
identidem interrogaret, an ipse imperij potens? an Silius priuatus esset? At
Messallina interea bacchatur,
Messallina non aliâs solutior luxu, adulto autumno, simulacrum Vindemiæ
per domum celebrabat: vrgeri præla, fluere lacus, & feminæ pellibus accin-
ctæ assultabant, vt sacrificantes vel insanientes Bacchæ. ipsa crine fluxo, thyr-
Cum vecordi suo cœtu
sum quatiens; iuxtaque Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos, iacere caput,
strepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem lasciuiâ in præ-
altam arborem connisum, interrogantibus quid aspiceret, respondisse, tem-
pestatem ab Hostiâ atrocem. siue ceperat ea species; seu fortè lapsa vox in
Milites eos dissipant, & quosdam capiunt.
præsagium vertit. Non rumor interea, sed vndiq. nuntij incedunt, qui gnara
Claudio cuncta, & venire promtum vltioni afferrent. Igitur Messallina Lu-
cullianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digreditur. Ce-
teris passim dilabentibus, affuêre centuriones, inditaque sunt vincula, vt quis
Illa preces & artes parat.
reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen quamquam res
aduersæ consilium adimerent, ire obuiam, & aspici à marito, quod sæpe sub-
sidium habuerat, haut segniter intendit: iussitque vt Britannicus & Octauia
in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium vetustis-
Marito obuiat.
simam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque
interim tribus omnino comitantibus (id repentè solitudinis erat) spatium vr-
bis pedibus emensa, vehiculo quo purgamenta hortorū eripiuntur, Hostien-
sem viam intrat: nullâ cuiusquam misericordiâ, quia flagitiorum deformitas
Claudius, sui similis, natat,
præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæsare. quippe Getæ prætorij præ-
fecto haut satis fidebat, ad honesta seu praua iuxtà leui. Ergo Narcissus, as-
sumtis quibus idem metus, non aliam spem incolumitatis Cæsaris affirmat,
quàm si ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: seque
offert suscepturum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vi-
Et nutat.
tellio, P. Largo Cæcinâ mutaretur; in eodem gestamine sedem poscit sumit-
que. Crebra post hæc fama fuit, inter diuersas Principis voces, cùm modò
incusaret flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam li-
berorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm *O facinus, ô
Narcissus viri, immò Principem agit.
scelus*. Instabat quidem Narcissus * aperire ambages, & veri copiam * facere:
sed non ideo peruicit, quin suspensa & quò ducerentur inclinatura respon-
**Aliquot libri, aperiret & faceret.*
deret; exemploque eius Largus Cæcina vteretur. Et iam erat in aspectu Mes-
sallina, clamitabatque audiret Octauiæ & Britannici matrem: cùm obstre-
peret accusator, Silium & nuptias referens. simul codicillos libidinum indi-
Vibidia auditur, non exauditur.
ces tradidit, quibus visus Cæsaris auerteret. Nec multo pòst vrbē ingredienti
offerebantur communes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam
depellere

depellere nequiuit, quæ multâ cum inuidiâ flagitaret, ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum Principem, & fore diluendi criminis facultatem respondit. Iret interim virgo & sacra capesseret. Mirum inter hæc silentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri domum adulteri, atque illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primum in vestibulo, effigiem patris Silij cõsulto senatus abolitam, demonstrat: tum quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse. incensumque & ad minas prorumpentem, castris infert, paratâ concione militum; apud quos, præmonente Narcisso, pauca verba fecit. nam & si iustum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentauit, precatus vt mors accelerarετur. eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum custodem [Silio ac] Messallinæ datum, & indicium offerentem Vectium Valentem & confessum, & Pompeium Vrbicum, ac * Saufellum Trogum ex consciis trahi ad supplicium iubet. Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator, eâdem pœnâ affecti. solus Mnester cunctationem attulit, dilaniatâ veste clamitans aspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, quâ se obnoxium iussis Messallinæ dedisset. Aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam antè pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulêre liberti, ne tot illustribus viris interfectis, histrioni cõsuleretur: sponte an coactus tam magna peccauisset, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modestâ iuuentâ, sed corpore insigni, accitus vltrò, noctemque intra vnam à Messallinâ proturbatus erat, paribus lasciuiis ad cupidinem & fastidio. Suilio Cesonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum; Cesoninus vitiis protectus est, tamquam in illo fœdissimo cœtu passus muliebria. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnullâ spe, & aliquando irâ. tantâ inter extrema superbiâ agebat. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus, vbi vino incaluisset, iri iubet nuntiarique miseræ (hoc enim verbo vsum ferunt,) dicendam ad caussam posterâ die adesset. Quod vbi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si cunctarentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorupit Narcissus, denuntiatque centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi cædem. ita Imperatorem iubere. custos & exactor è libertis, Euodus datus. Isque raptim in hortos progressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepidâ: quæ florenti filiæ haut concors, supremis eius necessitatibus ad miserationem euicta erat: suadebatque ne percussorem opperiretur. transisse vitam, neque aliud quàm morti decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat. lacrymæque & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsæ fores, astitit tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primũ fortunã suam introspexit, ferrumque accepit, quod frustrà iugulo ac pectori per trepidationem admouens, ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumq. Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto suâ an alienâ manu. nec ille quæsiuit, poposcitque poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne secutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, tristitiæ, vllius deniq. humani affectus signa

Domum Silij adeunt.

Inde castra.

Mox sontiũ cædes.

* Sauseium

Mnester non vanè se excusat:

Tamen frustrà.

O propudiũ feminæ!

Messallina etiam nunc ferox.

Et sanè languebat Claudius:

Nisi libertus astu præuenisset.

A tribuno ea interficitur.

Claudius nec quærit, nec curat.

dedit, non cùm lætantes accusatores aspiceret, non cùm filios mærentes. Iuvitque obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcisso Quæstoria insignia, leuissimum fastigij eius, cùm secundum Pallantem & Calistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, * flagitiis inultis.

* Corrupta.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XII.

BREVIARIVM LIBRI.

Claudius de matrimonio deliberat: & Agrippina aliis præfertur, Germanici fratris eius filia. Eæ nuptiæ decreto Senatus firmatæ, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem sibi consciscit, Claudij gener. Annæus Seneca ab exsilio redit. Octauia Claudij filia Neroni desponsa. Parthi regem Româ petunt Meherdatem: qui prælio congressus à Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum reciperare tendit irrito conatu. victus Romam tandem perducitur. Lollia inlustris femina Agrippinæ artibus damnata. Claudius pomœrium vrbis profert: & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Sueuorum rex, pellitur regno. P. Ostorij in Britanniâ res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fraudibus Neroni posthabetur, & fidelissimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia aliquot, & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos: cui Parthi & Romani quoque miscentur. Furius Scribonianus relegatus. S. C. Claudianum de feminis quæ seruo succumberent. Motus aliquis in Iudæâ inter incolas & Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emisit, & nauale spectaculum præbuit. Procuratorum in prouinciis auctoritas ab eodem stabilita. Cois immunitas concessa. Byzantiis tributum ad tempus remissum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obscurè ab vxore tollitur. Nero primordia imperij capit. Gesta hæc annis sex.

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
C. ANTISTIO. M. SVILIO RVFO
TI. CLAVDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO — Coss.
P. CORNELIO SVLLA. L. SALVIO OTHONE
D. IVNIO SILANO. Q. HATERIO
M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA

Claudius vxorem quærit: *Vxoret ipsum.* *Liberti alij aliam commendant.*

CÆDE Messallinæ couulsa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis diligeret vxorem Claudio cælibi vitæ intonanti, & coniugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant, suam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollij consularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Calistus, fautores aderant. at Ælia Petina è familiâ Tuberonum, Narcisso fouebatur. Ipse modò huc, modò illuc, vt quemque suadentium audierat promtus, discordantes in concilium vocat, ac promere sententiam, & adiicere rationes iubet. *Æliâ, Narcissus:* Narcissus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petinâ erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta coniunx rediret, haut quaquam nouercalibus odiis visura Britannicum & *Lolliam, Calistus:* Octauiam, proxima suis pignora. Calistus improbatam longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam, longeq. rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco *Agrippinâ, Pallas.* futuram. At Pallas id maximè in Agrippinâ laudare, quòd Germanici nepotem secum

tem secum traheret dignum prorsus imperatoriâ fortunâ, stirpem nobilem & familiæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integrâ iuuentâ, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Quæ ad eum per speciem necessitudinis crebrò ventitando pellicit patruū, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentiâ vxoriâ iam vteretur. Nam vbi sui matrimonij certa fuit, struere maiora, nuptiasque Domitij, quem ex Gn. Ænobarbo genuerat, & Octauiæ Cæsaris filiæ moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octauiam Cæsar. iuuenemq. & alia clarum, insigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentiâ, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa. Igitur Vitellius nomine Censoris, seruiles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum prouisor, quo gratiam Agrippinæ pararet, consiliis eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui sanè decora & procax soror Iunia Caluina haut multum antè Vitellij nurus fuerat. hinc initium accusationis, fratrisque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæsar aures, accipiendis aduersum generum suspicionibus caritate filiæ promtior. At Silanus insidiarum nescius, ac fortè eo anno prætor, repentè per edictum Vitellij ordine senatorio mouetur, quamquam lecto pridem senatu, lustroque condito, simul affinitatem Claudius diremit. adactusque Silanus eiurare magistratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus est. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductâ in domum patrui, fratris filiâ. Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omissa contatio, quàm Vitellius suis artibus id perpetrandum sumsit. Percontatusq. Cæsarem, an iussis populi, an auctoritati senatus cederet? vbi ille vnum se ciuium & * consensui imparem respondit, opperiri intra palatium iubet. ipse curiam ingreditur, summamq. Reip. agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque. *Grauissimos Principis labores, quîs orbem terræ capessat, egere adminiculis, vt domesticâ curâ vacuus, in commune consulat. quod porrò honestius censoriæ mentis leuamen, quàm assumere coniugem prosperis dubiisque sociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui primâ ab iuuentâ legibus obtemperauisset.* Postquam hæc fauorabili oratione præmisit, multaque patrum assentatio sequebatur; capto rursus initio, *Quando maritandum Principem cuncti suaderent, diligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimoniâ insignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum ab eâ fecunditatis experimentum, & congruere artes honestas. Id verò egregium, quòd prouisu deûm vidua iungeretur Principi, sua tantum matrimonia experto. audiuisse à parentibus, vidisse ipsos, arripi coniuges ad libita Cæsarum: procul id à præsenti modestiâ. statueretur imò documentum, * quo vxorem Imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia. sed aliis gentibus sollennia, nec lege vllâ prohibita. Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox vsurpentur.* Haut defuere qui certatim, si contaretur Cæsar, vi acturos testificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius vltrà exspectato, obuium apud forum præbet se gratantibus. Senatumque ingressus decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrumq. filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus est, nisi vnus talis matrimonij cupitor, * Talledius

Et hic vincit: insinuante se etiam Agrippinâ.

In Silanum dolus struitur:

Administro Vitellio.

Qui Senatu eum pellit:

Claudius à speratâ suâ abiungit.

A. V. C. DCCCII.

Agrippinam ipse habet, nondum ducit.

Idq; infamiæ metu.

Vitellius rem perficit:

* & Senatus consensui

Senatu adiuuante.

* quomodo

Et vulgus mox in partibus.

Ita lex lata pro incesto.

* T. Alledius

Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas, & cuncta feminæ obediebant, non per lasciuiam, vt Messallina, rebus Romanis illudenti. Addictum quasi & virile seruitium. Palàm seueritas, ac sæpius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentũ habebat, quasi subsidium regno pararetur. Die nuptiarum Silanus sibi mortem consciuit. siue eò vsque spem vitæ produxerat; seu dilecto die, augendam ad inuidiam. Caluina soror eius Italiâ pulsa est. Addidit Claudius, sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianæ per Pontifices danda: irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantùm facinoribus notesceret, veniam exsilij pro Annæo Senecâ, simul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius; vtque Domitij pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis vteretur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoriâ beneficij, & infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltrà contari: sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, quâ hortaretur Claudius, despondere Octauiam Domitio. quod ætati vtriusque non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haut disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: despondeturque Octauia. ac secundum priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico, studiis matris, arte eorum quîs ob accusatam Messallinam vltio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, vt rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. *Non se fœderis ignaros, nec defectione à familiâ Arsacidarum venire: sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accersere aduersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebiq. iuxtà intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longiùs sitos, cædibus exhaustos: adiici coniuges grauidas, liberos paruos, dum socors domi, bellis infaustus, ignauiam sæuitiâ tegat. Veterem sibi ac publicè cœptam nobiscum amicitiam: & subueniendum sociis virium æmulis, cedentibusque per reuerentiam. Ideo regum obsides liberos dari, vt si domestici imperij tædeat, sit regressus ad Principem patresque, quorũ moribus assuefactus rex melior ascisceretur.* Vbi hæc atque talia dissertauêre, incipit orationem Cæsar de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis: seque diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissâ Tiberij memoriâ, quamquam is quoque miserat. Addiditque præcepta (& enim aderat Meherdates) vt non dominationem & seruos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiamque ac iustitiam quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc versus ad legatos, extollit laudibus alumnum vrbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferenda regum ingenia, neque vsui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, vt externis quoq. gentibus quietem velit datam. Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Eâ tempestate Cassius ceteros præeminebat peritiâ legum. nam militares artes per otium ignotæ, industriosque ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, curâ, prouisu, agere perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & familiâ Cassiâ ratus, per illas quoque gentes celebratâ. Igitur excitis quorum de sententiâ petitus rex, positisque castris apud Zeugma, vnde maximè peruius amnis, postquam illustres Parthi rexq. Arabum * Abbarus aduenerat; monet Meherdatem, barbarorum impetus acres, contatione languescere, aut in perfidiam mutari. itaque vrgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuuenẽ ignarum, & summam fortunam in luxu ratum,

Potens mariti & rerum Agrippina. *Silanus mortem sponte sumit.* *Magnus Seneca patriæ restituitur:* *Neroni præficitur.* *Eidem Octauia despondetur.* *Parthi legati Romæ.* *Regem petentes.* *Claudius eum mittit:* *Et præceptis instruit: ipsum,* *Et legatos.* *C. Cassius iuris peritus:* *Nec belli neglegens.* *Meherdatem in regnum ducere conatur:* ** Vatic. semper Acbarus.* *Sed conatur.*

ratum, multos per dies attinuit apud opidum Edessam. Et vocante Carrhene, *Fraus & imperitia impedit.*
promtasque res ostentante si citi aduenissent, non cominus Mesopotamiam,
sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipie-
bat. Exin niuibus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, co- *Initia leuiter prospera.*
piis Carrhenis adiunguntur. Transmissoque amne Tigri, permeant Adiabe-
nos, quorum rex Iuliates societatem Meherdatis palàm induerat: in Go-
tarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu vrbs Ninos
vetustissima sedes Assyriæ, castellum insigne famâ, quòd postremo inter *Præstigiæ apud templum Herculis.*
Darium atque Alexandrum prœlio Persarum illic opes conciderant. Interea
Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, vota diis loci suscipiebat,
præcipuâ religione Herculis: qui tempore * statuto, per quietem monet sa- * stato.
cerdotes, vt, templum iuxta, equos venatui adornatos sistant. equi vbi phare-
tras * telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, *telis omnigenis onustas
multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas siluas pererrauerint, noctur-
no visu demonstrat: reperiunturque fusæ passim feræ. Ceterùm Gotarzes *Gotarzes fraude & argenteis hastis pugnat:*
nondum satis aucto exercitu, flumine Cormâ pro munimento vti. Et quam-
quam per insectationes & nuntios ad prœlium vocaretur, nectere moras, lo-
cos mutare, & missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. Ex
quîs Ezates Adiabenus, * mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt, * Farn. & rex
leuitate gentili, & quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Româ
petere Reges quàm habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, cetero-
rum proditione suspectâ, quod vnum reliquum, rem in casum dare, prœlio-
que experiri statuit. Nec detractauit pugnam Gotarzes, diminutis hostibus *Ad extremũ, verâ & ferreâ etiam pugnâ.*
ferox. Concursumque magnâ cæde, & ambiguo euentu: donec Carrhenem
profligatis obuersis, longiùs euectum integer à tergo globus circumueniret.
Tum omni spe perditâ, Meherdates promissa Parrhacis paterni clientis secu- *Vincitq; hostem.*
tus, dolo eius vincîtur, traditurque victori. Atque ille non propinquum ne-
que Arsacis de gente, sed alienigenam & Romanum increpans, auribus deci- *Cui capto turpiter illudit.*
sis viuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestamento. Dein Go-
tarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones, Medis tum præsidens. *Sed mox moritur.*
Nulla huic prospera aut aduersa quîs memoraretur. breui & inglorio impe-
rio perfunctus est: resque Parthorum in filium eius Vologesen translatæ.
At Mithradates Bosphoranus amissis opibus vagus, posteaquam Didium *Mithradates Bosphori regnum affectat.*
ducem Romanum, roburque exercitus abiisse cognouerat, relictos in nouo
regno Cotyn iuuentâ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquilâ equite
Romano; spretis vtrisque, concire nationes, illicere perfugas, postremò exer-
citu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque eius potitur. Quæ
vbi cognita, & iam iamque Bosphorum inuasurus habebatur, diffisus pro- *Resistitur à Cotye, & Romanis.*
priis viribus Aquila, & Cotys, quia Zorsines Soracorũ rex hostilia resumse-
rat, externas & ipsi gratias quæsiuere, missis legatis ad Eunonem qui Adorso-
rum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam ad-
uersus rebellem Mithradatem ostentantibus. Igitur pepigêre, equestribus
prœliis Eunones certaret, obsidia vrbium Romani capesserent. Tum compo-
sito agmine incedunt. cuius frontem & terga, Adorsi; media cohortes &
Bosphorani, tutabantur; nostris, in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Soza *Ii pellunt hostem.*
opidum Dandaricæ, quod desertũ à Mithradate, ob ambiguos popularium
animos obtineri relicto ibi præsidio visum. Exin Soracos pergunt. & trans-
gressi amnem Pandam, circumueniũt vrbẽ Vspen, editam loco, & mœnibus *Vspen opidum oppugnant.*
ac fossis munitam, nisi quòd mœnia non saxo, sed cratibus *iunctis, ac mediâ *Vatic. & vimentis, ac media
humo aduersum irrumpentes inualida erant: eductæq. altiùs turres, facibus

atque hastis turbabant obsessos. ac ni prœlium nox diremisset, cœpta patrataque expugnatio eundem intra diem foret. Postero misère legatos, veniam liberis corporibus orantes: Seruitij decem millia offerebant. quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos sæuum, tantam multitudinem custodiâ cingere arduum: vt belli potius iure caderent. Datumq. militibus, qui scalis euaserant, signum cædis. Excidio Vspensium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cùm arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnesque & vrbes iuxtà perrumperentur. Igitur Zorsines diu pensitato Mithradatísne rebus extremis, an patrio regno consuleret: postquam præualuit gentilis vtilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magnâ gloriâ exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia nauium quasdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumuenêre barbari, præfecto cohortis, & plerisque * centurionum interfectis. Interea Mithradates nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promissa eius magni penderentur. Ad Eunonem conuertit propriis odiis infensum, & recens coniunctâ nobiscum amicitiâ, validum. Igitur cultu, vultuque quàm maximè ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque eius prouolutus, *Mithradates*, inquit, *terrâ marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.* At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haut degenere permotus, alleuat supplicem, laudatque quòd gentem Adorsorum, quòd suam dexteram petendæ veniæ dilegerit. Simul legatos litterasque ad Cæsarem in hunc modum mittit. *Po. Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam: sibi & Claudio, ex communione victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithradate quando grauius mereretur, non potentiam, neque regnum precari; sed ne triumpharetur, néue pœnas capite * expenderet.* Atque Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. * Hinc dolor iniuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed disserebatur contrà: *Suscipi bellum auio itinere, importuoso mari: ad hoc reges feroces, vagos populos, solum frugum egens: tum tædium ex morâ, pericula ex properantiâ; modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ si pellerentur. quin arriperet oblata, & seruaret exsulem: cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicij fore.* His permotus, scripsit Eunoni, *meritum quidem nouissima exempla Mithradatem, nec sibi vim ad exsequendum deesse: verùm ita maioribus placitum, quantâ pervicaciâ in hostem, tantâ beneficentiâ aduersus supplices vtendum. nam triumphos de populis regnisque integris adquiri.* Traditus post hoc Mithradates, vectusque Romam per Iunium * Colonem procuratorem Ponti, ferociùs quàm pro fortunâ disseruisse apud Cæsarem ferebatur. Elataq. vox eius in vulgum hisce verbis: *Non sum remissus ad te, sed reuersus: vel si non credis, dimitte & quære.* vultu quoque interrito permansit, cùm rostra iuxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iisdem consulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infensa, quòd secum de matrimonio Principis certauisset; molitur crimina, & accusatorem, qui obiiceret Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarij simulacrum super nuptiis Imperatoris. Exin Claudius inauditâ reâ, multa de claritudine eius apud senatum præfatus, sorore L. Volusij genitam, maiorē ei patruum Cottam Messallinum esse, * Mennio quondam Regulo nuptam; (nam de C. Cæsaris

Expugnant, & excidunt.

Zorsines deserit Mithradatem.

* Vett. consularium

Et ipse ad mitiora inclinat.

Implorat fidem Eunonis.

Qui eum attollit:

Et apud Claudium intercedit.

* Farn. exciperet.

Ille ambigit, veniâ an pœnâ afficiat.

* Huc

Vicit sententia mollior.

Mithradates tamē ad Cæsarem venit.

* Cilonem

Ferocia eius verba.

Lollia euertitur.

* Memmio

ſaris nuptiis conſultò reticebat) addidit pernicioſa in Remp. conſilia,& materiem ſceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italiâ. Ita quinquagies ſeſtertiûm ex opibus immẽſis exſuli relictum. Et Calpurnia illuſtris femina peruertitur, quia formam eius laudauerat Princeps, nullâ libidine, ſed fortuito ſermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima ſtetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accuſantibus Bithynis. Galliæ Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt ſenatoribus eius prouinciæ, non exquiſitâ Principis ſententiâ, iure quo Sicilia haberetur, res ſuas inuiſere liceret. Ituræique & Iudæi, defunctis regibus Sohemo atque Agrippâ, prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinque & viginti annis omiſſum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomœrium vrbis auxit Cæſar more priſco; quo iis qui protulêre imperium, etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus ſubactis, vſurpauerant, niſi L. Sylla, & diuus Auguſtus. Regum in eo ambitio, vel gloria, variè vulgata. Sed initium condendi, & quod pomœrium Romulus poſuerit noſcere haut abſurdum reor. Igitur à foro boario, vbi æreum tauri ſimulacrum aſpicimus, quia id genus animalium aratro ſubditur, ſulcus deſignandi opidi cœptus, vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis ſpatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Conſi, mox ad Curias veteres, tum ad ſacellum Larium: forumque Romanum & Capitolium non à Romulo, ſed à T. Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortunâ pomœrium auctum. Et quos tum Claudius terminos poſuerit, facile cognitu, & publicis actis præſcriptum. C. Antiſtio, M. Suilio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis feſtinatur. qui obſtrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum, & mox ſtupro eius illigatus, ſtimulabat Claudium, *conſuleret Reip. Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud diuum Auguſtum, quamquam nepotibus ſubnixum, viguiſſe priuignos: à Tiberio, ſuper propriam ſtirpem, Germanicum aſſumtum. Se quoque accingeret iuuene, partem curarum capeſſituro.* His euictus, biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habitâ apud ſenatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eoſque ab Attâ Clauſo continuos durauiſſe. Ceterùm actæ Principi grates, exquiſitiore in Domitium adulatione. Rogataque lex, quâ in familiâ Claudiam & nomen Neronis transferet. Augetur & Agrippina cognomento Auguſtæ. quibus patratis, nemo adeò expers miſericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mæror afficeret. deſolatus paulatim etiam ſeruilibus miniſteriis, per intempeſtiua nouercæ officia, in ludibria vertebat, intelligens falſi. Neque enim ſegnem ei fuiſſe indolem ferunt: ſiue verum; ſeu periculis commendatus, retinuit famam ſine experimento. Sed Agrippina, quò vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret, in opidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat; cui nomen inditum ex vocabulo ipſius. Ac fortè acciderat, vt eam gentem Rheno tranſgreſſam auus Agrippa in fidem acciperet. Iiſdem temporibus in ſuperiore Germaniâ trepidatum, aduentu Cattorũ latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, vt anteirent populatores, vel delapſis improuiſi circumfunderentur. Et ſecuta conſiliũ ducis induſtria militum, diuiſiq. in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuerſos, prædaque per luxum vſos & ſomno graues circumuenêre. Aucta lætitia, quòd quoſdam è clade Varianâ, poſt quadrageſimum annum, ſeruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierant,

Etiam Calpurnia.

Pro Galliâ Narbonenſi priuilegium.

Pomœrium profertur.

Termini vrbis ſub Romulo.

A. V. C. DCCCIII.

Domitius adoptatus: Pallante auctore.

Agrippina, Auguſta appellata.

Britannicus ſpretus & depreſſus.

Agrippinenſis colonia deducta.

Catti latrocinantur: haud impunè.

Circumuenti, & cæſi.

diis ierant, obuio hosti & aciem auso, plus cladis faciunt. Et prædâ famaq. onusti, ad montem Taunum reuertuntur, vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quîs æternum discordant, circumgrederentur, legatos in vrbem & obsides misere. decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quîs carminum gloria præcellit.

Pomponius poëta tragicus.

Per idem tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, primâ imperij ætate clarus acceptusq. popularibus: mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumuentus. Auctores fuère Iubillius Hermundurorum rex, & Vangio ac Sido sorore Vannij geniti.

Vannius rex à suis inuaditur.

Nec Claudius, quamquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens si pelleretur. scripsitque P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionem ipsaque è prouinciâ lecta auxilia, pro ripâ componeret, subsidio victis, & terrori aduersus victores, ne fortunâ elati, nostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligij, aliæque gentes aduentabant, famâ ditis regni quod Vannius XXX per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnæ attulere, quia Ligius Hermundurusque illic * ingruebant.

Negat auxilia Claudius.

** Ven. ingruerant.*

Igitur digressus castellis Vannius, funditur prœlio; quamquam rebus aduersis laudatus, quòd & pugnam manu capessiit, & corpore aduerso vulnera excepit. Ceterùm ad classem in Danubio opperientem perfûgit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannoniâ locati sunt. Regnum Vangio ac Sido inter se* partiti sunt egregiâ aduersus nos fide: subiectis suóne an seruitij ingenio, dum adipiscerentur dominationes multâ caritate, & maiore odio postquam adepti sunt.

Ille pugnâ vincitur.

Regnũ cedit aliis.

** Manuss. partiuere*

At in Britanniâ P. Ostorium proprætorem turbidæ res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus, eò violentiùs quòd nouum ducem exercitu ignoto, & cœptâ hieme, iturũ obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterunt, disiectos consectatus, ne rursus conglobarentur, infensáque & infida pax non duci non militi requiem permitteret, detrahere arma suspectis, cinctosq. castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat.

In Britanniâ mouet se hostis.

Disiicit P. Ostorius.

Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec prœlijs * concussa, quia societatẽ nostram volentes accesserãt. hisq. auctoribus circumiectæ nationes locũ pugnæ dilegêre, septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur, & distributis cohortibus, turmas quoque equitum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerem, suísq. claustris impeditos turbant. Atque illi conscientiâ rebellionis & obseptis effugijs, multa & clara facinora fecêre. Quâ pugnâ filius legati, M. Ostorius seruati ciuis decus meruit.

** Farn. contusi*

Deinde & pugnâ vincit.

Ceterùm clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacem dubitabant; & ductus * in Cangos exercitus. Vastati agri, prædæ passim actæ: non ausis aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam aspectat; cùm ortæ apud Brigantes discordiæ retraxêre ducem, destinationis certum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos datâ veniâ, resedêre. Silurum gens, non atrocitate, non clementiâ mutabatur, quin bellum exerceret, ca-

** Vat. inde Cangi vastantur.*

Brigantes componuntur.

strisque

ſtriſque legionum premenda foret. Id quo promtius veniret, colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis ſociis ad officia legum. Itum inde in Siluras, ſuper propriam ferociam, Caractaci viribus confiſos. quem multa ambigua, multa proſpera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed aſtu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additiſque qui pacem noſtram metuebant, nouiſſimum caſum experitur: ſumto ad prœlium loco, vt aditus, abſceſſus, cuncta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tunc montibus arduis, & ſi qua clementer accedi poterant, in modum valli ſaxa præſtruit: & præfluebat amnis vado incerto, cateruaque * maiorum pro munimentis conſtiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda ſpe, aliiſque belli incitamentis. Enimuerò Caractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem teſtabatur, aut reciperandæ libertatis, aut ſeruitutis æternæ initium fore. vocabatque nomina maiorum, qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent: quorum virtute vacui à ſecuribus & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia dicenti, adſtrepere vulgus; gentili quiſque religione obſtringi, non telis, non vulneribus ceſſuros. Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanam: ſimul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prœlium poſcere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, præfectique ac tribuni paria diſſerentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Oſtorius, circumſpectis quæ impenetrabilia, quæque peruia, ducit infenſos, amnemque haut difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem, dum miſſilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleræque cædes oriebantur. Poſteaquam factâ teſtudine, rudes & informes ſaxorum compages diſtractæ, parque cominus acies; decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoq. irrupere ferentarius grauiſque miles. illi, telis aſſultantes; hi, conferto gradu, turbatis contrà Britannorũ ordinibus, apud quos nulla loricarum galearúmve tegmina: & ſi auxiliaribus reſiſterent, gladiis ac pilis legionariorum; ſi huc verterent, ſpatis & haſtis auxiliarium ſternebantur. clara ea victoria fuit, captaque vxore & filiâ Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipſe (vt fermè intuta ſunt aduerſa) cùm fidem Cartiſmanduæ reginæ Brigantum petiuiſſet, vinctus ac victoribus traditus eſt, nono pòſt anno quàm bellum in Britanniâ cœptum. Vnde fama eius euecta inſulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebantque viſere, quis ille, tot per annos, opes noſtras ſpreuiſſet. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæſar dum ſuum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe vt ad inſigne ſpectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes, campo qui caſtra præiacet. Tunc incedentibus regiis clientelis phaleræ torqueſque, quæque externis bellis quæſierat, traducta; mox fratres & coniunx & filia: poſtremò ipſe oſtentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demiſſo, aut verbis miſericordiam requirens, vbi tribunali aſtitit, in hunc modum locutus eſt. *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum proſperarum moderatio fuiſſet; amicus potiùs in hanc vrbem, quàm captus veniſſem: neque dedignatus eſſes claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperantem fœdere pacis accipere. Præſens ſors mea vt mihi informis; ſic tibi magnifica eſt. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, ſi hæc inuitus amiſi? Nam ſi vos omnibus imperitare vultis, ſequitur vt omnes ſeruitutem accipiant. Si ſtatim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruiſſet: & ſupplicium mei obliuio ſequeretur. At ſi incolumem ſeruaueris, æternum exemplar clementiæ ero.* Ad ea Cæſar veniam

ipſiſque,

Camalodunum colonia deducta.

Caractacus rex Silurum.

Prœlium in Romanos audet.

* *Fortè, cateruæq. nationum.*

Suos excitat:

Et mirè alacres reddit.

Tamen Romani inuadunt, etſi loco fiſos.

Atque peruadunt.

Cadunt, aut capiunt:

Ipſe dux deditus.

Et Romam perductus,

Populoq. vt in triumpho, oſtentatus.

Verba eius erecta ad Cæſarem.

Veniam impetrat, cum suis. ipsique, & coniugi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinclis exsoluti, Agrippinam quoque haut procul alio suggestu conspicuam, iisdem quibus Principem laudibus gratibusque venerati sunt. Nouum sanè, & moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis præsidere. Ipsa semet parti à maioribus suis imperij sociam ferebat. Vocati posthac patres, multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. Neque minus id clarum, quàm cùm Siphacem P. Scipio, Persem L. Paullus, & si qui alij victos reges populo Ro. ostendêre. *Triumphalia Ostorio decreta.* Censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis: siue quòd amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; *Cuius tamen res mox inclinarunt.* siue hostes miseratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarsere. Præfectū castrorum, & legionarias cohortes exstruendis apud Siluras præsidiis relictas, circumfundunt. ac ni citò vicis & castellis proximis subuentum foret; copiæ tum occidione occubuissent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promtissimus quisque manipulus cecidere. nec multo pòst pabulantis nostros, ipsasque missas ad subsidium turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit: nec ideo fugam sistebat, ni legiones prœlium excepissent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & sæpius in modum latrocinij: per saltus, per paludes, vt cuique sors, aut virtus: temerè, prouisa; ob iram, ob prædam; iussu, & aliquando ignaris ducibus. *Silures, peruicaciter resistunt Romanis.* ac præcipuâ Silurum peruicaciâ, quos accendebat vulgata Imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri excisi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exstinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepêre. Spoliaque & captiuos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cùm tædio curarum fessus Ostorius, *Ostorius moritur:* concessit vitâ, lætis hostibus, tamquam ducem haut spernendum; & si non prœlium, at certè bellum absumsisset. At Cæsar, *Succedit A. Didius.* cognitâ morte legati, ne prouincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduersâ interim legionis pugnâ, cui Manlius Valens præerat. auctaque & apud hostes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent: atq. illo augente audita, vt maior laus * compositi, vel si durauissent, venia iustior tribueretur. ** compositis* *Res turbatas & fluxas inuenit.* Silures id quoq. damnum intulerant, lateque persultabant, donec accursu Didij pellerentur. Sed post captum Caractacum, præcipuus scientiâ rei militaris Venutius è Iugantum *Venutius Britannorum dux.* ciuitate, vt suprà memoraui, fidusque diu, & Romanis armis defensus, cùm Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto dissidio, & statim bello, etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primo tantùm inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignominiâ, ne feminæ imperio subderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuisum, & missæ auxilio cohortes acre prœlium fecêre, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque dispari euentu pugnatum à legione, cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius senectute grauis, & multâ copiâ honorum, per ministros agere & arcere hostem satis habebat. Hæc, quamquam à duobus Ostorio Didioque proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne diuisa haut perinde ad memoriam sui valerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. *A. V. C. CCMIIII.* Ti. Claudio quintùm, Ser. Cornelio Orfito Coss. virilis toga Neroni maturata, *Nero inuitos transit.* quo capessendæ Reip. habilis videretur. Et Cæsar adulationibus senatus libens cessit, vt vicesimo ætatis anno consulatū Nero iniret: atque interim designatus, proconsulare imperium extra vrbem haberet, ac

Princeps

Princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi. & ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transuecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio; illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriusque præsumeret. Simulque qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis caussis, & alij per speciem honoris. etiam libertorum si quis incorruptâ fide, depellitur. Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutauere. Quod vt discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritum defert: sperni quippe adoptionem, quæque censuerint patres, iusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi prauitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Cōmotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filij exsilio ac morte afficit: datosque à nouercâ, custodiæ eius imponit. Nondū tamen summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium curâ exsoluerentur Lusius Geta, & Rufus Crispinus, quos Messallinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab vno regerentur intentiorem fore disciplinam asseuerante vxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamē cuius sponte præficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & sacris antiquitùs concessus, venerationem augebat feminæ: quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, vnicum ad hunc diem exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, validissimâ gratiâ, ætate extremâ (adeò incertæ sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuissetque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quàm precibus mutatus esset, vt accusatori aquâ atq. igne interdiceret. Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenêre. Insessum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latiùs metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quisque obtritus. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus; sed iura reddentem Claudium circumuasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infestos perrupit. Quindecim dierum alimenta vrbi non amplius superfuisse constitit. magnaque deûm benignitate, & modestiâ hiemis rebus extremis subuentum. At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, nauibusque & casibus vita populi Romani permissa est. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberosque exortum, Parthis quoq. ac Romanis grauissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, maternâ origine ex pellice Græcâ, concessu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharasmanes vetustâ possessione, Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decorâ proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, claraque inter accolas famâ. Is modicum Hyberiæ regnum senectâ patris detineri ferociùs crebriusque iactabat, quàm vt cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes iuuenem potentiæ * promtæ, & studio popularium accinctum, vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare, pulsis Parthis datam Mithradati à semet memorando: sed vim differendam, & potiorem

Princeps iuuentutis dicitur.

Omni in re Britannico praponitur.

Custodes fidi ab isto amouentur.

Burrhus Pratorio prafectus.

Vitellius maiestatis defertur.

Sed Agrippina eum eripit.

Prodigia Roma.

Annona penuria.

Motus in Armeniâ.

Rhadamistus regni auidus.

* promtum

In Armeniā mittitur.

Patruo dolum struit. tiorem dolum, quò incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulatâ aduersus patrem discordiâ, tamquam nouercæ odiis impar, pergit ad patruum. multaque ab eo comitate in speciem liberûm cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit, ignaro & ornante insuper Mithradate. Reconciliationis specie assumtâ, regressus ad patrem, quæ fraude confici potuerint promta nuntiat, cetera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli caussas confingit. prœlianti sibi aduersus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduersatum, eamque iniuriam excidio ipsius vltum iturum. Simul *Et tandem apertâ vi aggreditur.* magnas copias filio tradidit. Ille eruptione subitâ territum exutumque campis Mithradatem, compulit in Castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quîs Cælius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & astus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara est. Ita Rhadamistus frustrà vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit. Et cùm vis negligeretur, *Præfecti Romani perfidia.* auaritiam præfecti emercatur; obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romani, scelere & pecuniâ venderentur. Postremò quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit: vt nisi Pharasmanem bello absterruisset, T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ doceret, quo in statu Armeniæ forent. Digressu centurionis velut custode exsolutus præfectus, hortari Mithradatem ad sanciendum fœdus; *coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanem, & cetera necessitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matrimonio haberet, quòd ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Hyberos, quamquam in tempore validiores; & satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud præsidij quàm castellum * commeatu egenum. ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle.* Contante ad ea Mithradate, & suspectis præfecti consiliis quòd pellicem regiam polluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur; Casperius interim ad Pharasmanem peruadit: vtque Hyberi obsidio decedant expostulat. Ille propalàm incerta, & sæpius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occultâ corruptione impellit milites, vt pacem flagitarent, seq. præsidio abituros minitarentur. Quâ *Qui prodit Mithradatem.* necessitate, Mithradates diem locumque fœderi accepit, castelloque egreditur. Ac primò Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adiicit iusiurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, * prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, vt diis testibus pax firmaretur. Mos est regibus quoties in societatem coëant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque præstringere. Mox vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, *Is in vincla datur:* quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat, decidisse simulans genua Mithradatis inuadit, ipsumque prosternit: simulq. concursu plurium iniciuntur catenæ, ac * compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Moxque vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contrà, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur. Secutaq; cum paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebat. Diuersis & contectis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filiâ potior, animusque sceleribus paratus: visui tamen *Denique strictu exuitur.* consuluit, ne coràm interficerentur. Et Rhadamistus quasi iurisiurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem & patruum expromit, sed proiectos in humum, & veste multâ grauique opertos necat. Filij quoque Mithradatis,

Marginal notes: * Forte commeatuum. — Et libido. — * prouisu suo — * compede

datis, quòd cædibus parentum illacrymauerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithradatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat concilium, docet acta, & an vlcisceretur consultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta disserunt. * *Omnes sceleris externum, cum lætitiâ habendum. Semina etiam odiorum iacienda, vt sæpe Principes Romani eamdem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus malè partis, dum inuisus, infamis. quando id magis ex vsu, quàm si cum gloriâ * adeptus foret.* In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori viderentur, & diuersa Cæsar præciperet; missi ad Pharasmanem nuntij, vt absçederet à finibus Armeniis, filiumque abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus, * ignaui animi, & deridiculo corporis iuxtà despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris, cùm * priuatas olim conuersationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxiliis prouincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quàm hostes prædatur, abscessu suorũ, & incursantibus Barbaris, præsidij egens, ad Rhadamistum venit, donisque eius euictus, vltrò regium insigne sumere cohortatur: sumentique adest auctor & satelles. Quod vbi turpi famâ diuulgatum; ne ceteri quoque ex Peligno coniectarentur, Heluidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore vt consuleret. Igitur properè montem Taurum transgressus, moderatione plura quàm vi composuerat: cùm redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduersus Parthos exsisteret. Nam Vologeses casum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus, quam à maioribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, cõtrahit copias, fratremque Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Hyberi: vrbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepêre. Dein atrox hiems, seu parum prouisi commeatus, & orta ex vtroque tabes, perpellunt Vologesen omittere præsentia. vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quàm antea, tamquam aduersus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis seruitio sueti, patientiam abrumpunt, armisque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quàm pernicitas equorum, quîs seque & coniugem abstulit. Sed coniunx grauida, primam vtcumque fugam ob metum hostilem & mariti caritatem tolerauit. Pòst festinatione continuâ, vbi quati vterus, & viscera vibrantur, orare vt morte honestâ cõtumeliis captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari, modò virtutem admirans, modò timore æger, ne quis relictâ potiretur. Postremò violentiâ amoris, & facinorum non rudis, distringit acinacem, vulneratamq. ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placidâ illuuie, spirantem ac vitæ manifestam aduertêre pastores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitoque nomine & casu, in vrbem Artaxata ferunt. vnde publicâ curâ deducta ad Tiridatem, comiterq. excepta, cultu regio habita est. Fausto Sylla, Saluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi finem Principis per Chaldæos scrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius, vt casus prioris (nam relegata erat) impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Idque ad clementiam trahebat Cæsar, qui stirpem hostilem iterum conseruaret. Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuitâ, an per venenum extinctus esset, vt quisque credidit, vulgauere. De mathematicis Italiâ pellendis factum Senatusconsultum, atrox & irritum.

Romani deliberant de vlciscendo.

* Omne

Sed absistũt.

* ademptafo-rent.

Iulius Pelignus conatur aliquid.

* ignauiâ

* cùm priuatus olim conuersatione scurrarum.

Infeliciter.

Et transit ad hostem.

Parthi Armeniam inuadunt:

Nec subiiciunt.

Rhadamistus à suis pellitur.

Vxorem, vt putat, interficit.

A. V. C. CCMV.

Furius in exsilium pulsus.

Item Mathematici.

tum.

tum. Laudati dehinc oratione Principis, qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati adiicerent. Inter quæ refertur ad patres de pœnâ feminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuiturque vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui * cõsensisset, & qui nati essent, pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cæsar, prætoria insignia, & centies quinquagesies sestertium censuit cõsul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio, grates publicè agendas, quòd regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret, seque inter ministros Principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius, contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatẽ subsistere. Et fixum est publico Senatusconsultum, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomento Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impunè ratus, tantâ potentiâ subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus ortâ seditione, postquam cognitâ cæde Caij haut * obtemperatum esset. manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestiuis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur: ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim & tum contemtu regentium minùs coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando prœliis congredi, spoliaque & prædas ad procuratores referre. Hique primò lætari, mox gliscente pernicie, cùm arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix contationem afferebant, quia Claudius caussis rebellionis auditis, ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur. damnatusque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus; & quies prouinciæ reddita. Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, sæpe & aliâs commotæ, tunc * Trosobore duce, montes asperos castris cepêre. Atque inde decursu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerumque in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaque ciuitas Anemuriensis, & missi è Syriâ in subsidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur: quòd duri circum loci, peditibusque ad pugnam idonei, equestre prœlium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus, blandimentis aduersus plebem, fraude in ducem, cùm Barbarorum copias dissociasset, Trosobore paucisque primoribus interfectis, ceteros clementiâ composuit. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnemque Lyrin perrupto monte, quo magnificentia operis à pluribus viseretur, lacu in ipso nauale prœlium adornatur, vt quondam Augustus structo cis Tiberim stagno, sed leuibus nauigiis & minore copiâ ediderat. Claudius triremes quadriremesque & vndeuiginti hominum milia armauit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent: attamen spatium amplexus, ad vim remigij, & gubernantium artes, impetusque nauium prœlio solitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quîs catapultæ balistæque tenderentur. Reliqua lacus, classiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipiis, & alij vrbe ex ipsâ, visendi cupidine, aut officio in Principem. Ipse

Senatusconsultum super muliebri libidine.

Adulatio in Pallantem.

Felix Iudææ præfectus.

* Mutilus locus.

Res ibi turbat.

Itemq; Ventidius.

Quadratus componit.

In Ciliciâ motus.

* Vat. hic & infrà, Arosoboro

Rex Antiochus sedat.

Naumachia in lacu Fucino:

Magnâ pugnantium copiâ,

Itemq; spectantium.

pem. Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde auratâ præsedère. Pugnatum, quamquam inter sontes, fortium virorum animo: ac post multum vulnerũ, occidioni exemti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifesta fuit, haut satis depressi ad lacus ima vel media. Eoque, tempore interiecto, altiùs effossi specus, & contrahendæ rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositũ magnâ formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, conuulsis vlterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione Principis vsa, ministrum operis Narcissum incusat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiasq. spes eius arguens. D. Iunio, Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accepit. Vtq. studiis honestis, & eloquentiæ gloriâ nitesceret; caussâ Iliensium susceptâ, Romanum Troiâ demissum, & Iuliæ stirpis auctoré Æneam, aliaq. haut procul fabulis vetera facundè exsecutus, impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur. Eodem oratore Bononiensi Coloniæ igni haustæ subuentum, centies sestertij largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerat: tributumq. Apamiensibus terræmotu conuulsis, in quinquenniũ remissum. At Claudius sæuissima quæque promere adigebatur eiusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illustré hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africâ imperio proconsulari regentis, postquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, ceterùm magicas superstitiones obiectabat. Nec ille diutiùs falsum accusatorem indignâ sorte perpessus, vim vitæ suæ attulit, ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curiâ exactus est. quod Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicère. Eodem anno sæpiùs audita vox Principis, parem vim rerum habendam à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuitò prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, pleniùs quàm antea & vberiùs. Nam diuus Augustus apud equestres qui Ægypto præsiderent lege agi, decretaque eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent: mox alias per prouincias, & in vrbe pleraq. concessa sunt, quæ olim à prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cùm Semproniis rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Seruiliæ leges senatui iudicia redderent. Mariusque & Sylla olim de eo vel præcipuè bellarunt. Sed tunc ordinum diuersa studia: & qui vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios posthac & Vedios, & cetera equitum Romanorum præualida nomina, referre nihil attinuerit; cùm Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique & legibus adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuendâ. Multaque super antiquitate eorum memorauit: Argiuos vel * cum Latonæ parente, vetustissimos insulæ cultores: mox aduentu Æsculapij artem medendi illatam, maximeque inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit Xenophontem, cuius scientiâ ipse vteretur, eâdem familiâ ortum: precibusque eius dandum, vt omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & * tanti dei ministram insulam colerent. neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, sociasque victorias potuisse tradi.

Lacus ipse emissus.

Parum fideliter.

A. V. C. DCCCVI. Nero Octauiam ducit.

Caussas agit.

Statilius Taurus damnatur.

Procuratorũ potestas aucta.

Origo eius potentiæ.

Cois immunitas data.

* Ceum Latonæ parentem.

* tantum

Sed Claudius, facilitate solitâ, quod vni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velauit. At Byzantij, datâ dicēdi copiâ, cùm magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere; orsi à fœdere quod nobiscum icerant, quâ tempestate bellauimus aduersus regem Macedonum, cui vt degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, & piratico bello adiutum Antonium. memorabantque quæ Syllæ, aut Lucullo, aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in Cæsares merita. quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terrâ mariquè ducibus, exercitibusque, simul vehendo commeatu opportuna forent. Namque artissimo inter Europam Asiamque diuortio, Byzantium in extremâ Europâ posuere Græci. quibus Pythium Apollinem consulentibus vbi conderent vrbem, redditum oraculum est: *quærerent sedem, cæcorum terris aduersam.* Eâ ambage Chalcedonij monstrabantur, quòd priores illuc aduecti, * præuisâ locorum vtilitate peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundoque mari. quia vis piscium * in Pontum erumpens, & obliquis subter vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primò quæstuosi & opulenti; pòst magnitudine onerum vrgente, finem aut modum orabāt, annitente Principe qui Thracio Bosphoranoque bello recens fessos iuuandosque rettulit. Ita tributa in quinquennium remissa. M. Asinio, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa enim ac tentoria militum igne cælesti arsere. Fastigio Capitolij examen apum insedit. Biformes hominum partus. Et suis fetus editus, cui accipitrum vngues erant. Numerabatur inter ostenta, diminutus omnium magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra mēses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quàm temulentus iecerat, fatale sibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare statuit, perditâ prius Domitiâ leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida minore Antoniâ genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrinâ * prior, ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum distabant; & vtraque impudica, infamis, * vinolenta, haut minùs vitiis æmulabantur quàm si qua ex fortunâ prospera acceperant. Enimuerò certamen accerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat, truci contrà ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantē nequibat. Ceterùm obiecta sunt quòd coniugium Principis deuotionibus petiuisset, quodque parum coërcitis per Calabriam seruorum agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta, multum aduersante Narcisso, qui Agrippinam magis magisq. suspectans, promsisse inter proximos ferebatur, *certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verùm ita de se meritū Cæsarem, vt vitam vsui eius impenderet. Conuictā Messallinam & Silium. Pares iterum accusandi caussas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullū Principi meritum, ac nouercæ insidiis domum omnem conuelli, maiore flagitio, quàm si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere.* Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari: modò ad deos, modò ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlcisceretur. In tantâ mole curarum, Claudius valetudine aduersâ corripitur, refouendisque viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatæ occasionis

Byzantij leuari tributis postulant.

Situs, & opportunitas eius opidi.

* parum visa

* Ponto erumpens.

A. V. C. DCCCVII. *Prodigia multa Claudianæ necis.*

Agrippinæ in Lepidam æmulatio.

* propior,

* violenta,

Vtriusque mores.

Hæc accusata.

Et ad mortem acta.

Narcissi liberæ voces.

Qui Britannico fidus.

Claudius ægrotat.

occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur; si lentum & tabidum dilegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Diligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficij damnata, & diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus. Adeoque cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medicaminis statim intellectam, secordiáne Claudij an vinolentiâ. simul soluta aluus subuenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando vltima timebantur, spretâ præsentium inuidiâ, prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tamquam nisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur: haut ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vocabatur interim senatus, votaque pro incolumitate Principis consules & sacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primùm Agrippina, velut dolore victa & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam sorores eius attinuit, & cunctos aditus custodiis clauserat; crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem Principis, quo miles bonâ in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldæorum attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repentè diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest. vbi monente Præfecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitauisse quosdam ferunt respectantes, rogitantesque vbi Britannicus esset? mox nullo in diuersum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Illatusque castris Nero, & congruentia tempori præfatus, promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. nec dubitatum est apud prouincias. Cælestesque honores Claudio decernuntur, & funeris sollenne perinde ac diuo Augusto celebratur: æmulante Agrippinâ proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum tamen haut recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuriâ & inuidiâ animos vulgi turbaret.

Boleto eum sanat Agrippina.

Mors celatur.

Imperium Neroni traditur.

Claudio funus, & consecratio.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Silanus proconsul Asiæ, veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narcissus ad mortē actus. Claudio funus censorium ductum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus cōstituta. Parthi Armeniam adfectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. [illegible] Acten libertam amat, matre fremente. eaq; caussa imminutæ maternæ potentiæ. Pallas libe[illegible]rare-rum demotus. mox venenum Britannico properatum: & festinum eius funus. Agrippi[illegible] offensior, & visa res nouas moliri. accusata eo nomine, absoluitur. Neronis luxus & l[illegible] per noctem discursus. Actum de libertis in seruitutem reuocandis, sed [illegible]peractum. Dam[illegible] aliquot illustrium, itemq; à fato mortes. Iterum cum Parthis discor[illegible], s[illegible] Armeniâ. ad quod bellum priscâ seueritate & disciplinâ militem suum Corbulo firmauit. Is Armenia[illegible]greditur, castella aliquot exscindit, vrbem Artaxata capit & incendit: rege Tiridate prælium aut defensionem nusquam auso. P. Suilius Romæ damnatur, adnitente Senecâ. Octauius Sagitta Pontiam tergiuersantem de nuptiis, impotentiâ am[illegible], ferro transadigit: libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppæam Sabinam amare Nero occipi[illegible] ingenio & Venere eius femina. Cornelius Sulla Massiliam amouetur, suspect[illegible] Principi. [illegible] iniquitas temperata. In Germaniâ Frisij res mouent: & sedes iuxta [illegible] figer[illegible] frustra. quia pulsi ab Romano equite & disiecti. Eosdē agros mox Ans[illegible] occupant. sed eodem [illegible]rmunduri Cattiq; inter se bellantur. sed magno pr[illegible] Catti ad exitium penè gentis cæsi. Gesta hæc annis quattuor.

IMP. CLAVDIO NERONE. L. ANTISTIO VETERE
Q. VOLVSIO. P. CORNELIO SCIPIONE
IMP. CLAVDIO NERONE. II. L. CALPVRNIO PISONE
IMP. CLAVDIO NERONE. III. VALERIO MESSALLA
Coss.

Iunius Silanus.

PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenij violentiâ exitum irritauerit, segnis & dominationibus aliis fastiditus, adeò vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: verùm Agrippina fratri eius L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperiū per scelus adepto, virum ætate compositâ, insontem, nobilem, & quod tunc spectaretur, è Cæsarum posteris. quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat. hæc caussa necis: ministri fuere P. * Celerius eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi. Ab iis proconsuli venenum inter epulas datum est, apertiùs quàm vt fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgiis aduersus Agrippinam rettuli, asperâ custodiâ, & necessitate extremâ, ad mortem agitur; inuito Principe, cuius abditis adhuc vitiis per auaritiam ac prodigentiam mirè congruebat. Ibaturq. in cædes, nisi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam issent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in societate potentiæ concordes, diuersâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & seueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honestâ. iuuantes inuicem, quo faciliùs lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen vtrique vnum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis incestis & adoptione exitiosâ semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingenium; & Pallas tristi arrogantiâ modum liberti egressus,

** Scribe, Celer*

Palàm veneno necatus.

Narcissus etiā ad mortem actus.

Burrhi & Senecæ laudatio.

egressus, tædium sui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti & à senatu duo lictores, flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus, & mox consecratio. Die funeris, laudationé eius Princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consulatus, ac triumphos maiorum enumerabat; intentus ipse & ceteri. Liberalium quoque artium commemoratio, & nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse, pronis animis audita. Postquam ad prouidentiam sapientiamque flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio à Senecâ composita, multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otium est vetera & præsentia contendere, primum ex iis qui rerum potiti essent Neronem, alienæ facundiæ eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus, & Augusto promta ac profluens, quæ deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, quâ verba expenderet, tum validus sensibus aut consulto ambiguus. Etiam C. Cæsaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis, viuidum animum in alia detorsit. Cælare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat. Ceterùm peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & de auctoritate patrum, & consensu militum præfatus, consilia sibi & exempla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domesticis discordiis imbutam: nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem vltionis afferre. Tum formam futuri principatus præscripsit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore, vt clausis vnam intra domum accusatoribus & reis, paucorum potentiâ grassaretur. Nihil in penatibus suis vænale, aut ambitioni peruium: discretam domum & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ assisterent. Illi patrum aditum præberent; se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. Multaque arbitrio senatus constituta sunt, Ne quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur; Ne designatis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidé aduersante Agrippinâ, tamquam acta Claudij subuerterentur, obtinuere patres. qui in palatium ob id vocabantur, vt astaret abditis à tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, * aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum caussam gentis apud Neronem orantibus, escendere suggestum Imperatoris, & præsidere simul parabat, nisi ceteris pauore defixis, Seneca admonuisset, venienti matri occurreret. Ita specie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniam allatum est; pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur in vrbe sermonum auidâ, quemadmodum Princeps vix septemdecim annos egressus, suscipere eam molem aut propulsare posset: quod subsidium in eo qui à feminâ regeretur: num prœlia quoque & oppugnationes vrbium, & cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. Contrà: *alij melius euenisse dixerunt, quàm si inualidus senectâ & ignauiâ Claudius, militiæ ad labores vocaretur, seruilibus iussis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerum experientiâ cognitos: & Imperatori quantum ad robur deesse? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octauianus, ciuilia bella sustinuerint. Pleraque in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geri. Datum planè documentum,*

Honores in Agrippinâ.

Laudatio funebris Claudij.

Non sine audientium irrisu.

Nero infans.

At non ceteri Principes.

Eius honesta oratio in curiâ.

Forma gubernandi.

Senatui auctoritas restituta.

Agrippina supra feminam cura.

* auditus

Armenia turbat.

Sermones hinc in Neronem.

Et alij pro Nerone.

honestis

honestis an secus amicis vteretur, si ducem amotâ inuidiâ egregium, quàm si pecuniosum & gratiâ subnixum per ambitum deligeret. [*Ipse curam belli suscipit.*] Hæc atq. talia vulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæsitam supplendis Orientis legionibus admouere, legionesque ipsas propiùs Armeniam collocari iubet. Duosque veteres reges Agrippam & *Iocchum [*Antiochum] expedire copias, quîs Parthorum fines vltrò intrarent, simul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenem Sohemo cum insignibus regiis mandat. [*Parthi Armeniam omittunt.*] Exortusque in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes. Et abscessere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt, [*Inde honores in Principe, vani & nimij.*] sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, vtque ouans vrbem iniret, effigiesque eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eodem in templo censuere: præter suetam adulationem læti; quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. [*Corbulo Armeniæ rebus præfectus.*] Videbaturq. locus virtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliariũ cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius Quadratum *Vinidium [*Numidium] remaneret; par ciuium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappadociam hiemabant. Socij reges prout bello conduceret, parêre iussi. Sed studia eorũ in Corbulonem promtiora erant. qui vt famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis validissima est, itinere properè confecto, apud *Egas [*Vet. Ægeas] ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus. [*Copias à Quadrato accipit.*] Ceterùm vterque Vologesem regem nuntiis monebant, pacem quàm bellum mallet, datisque obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. [*Vologeses ad pacem inclinat.*] Et Vologeses quo bellum ex æquo modo pararet, an vt æmulationis suspectos per nomen obsidum amoueret, tradit nobilissimos ex familiâ Arsacidarum. Accepitque eos centurio *Hostorius [*Vet. Histeius] ab *Vinidio [*Numidio] missus, fortè priore de caussa adito rege. [*Obsides dat.*] Quod postquam Corbuloni cognitum est; ire præfectum cohortis Arrium Varum, & *recipere [*Vet. reciperare] obsides iubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionem iurgium, ne diutiùs externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quâdam etiam hostium, Corbulonem prætulere. [*Vnde dissidium inter Romanos duces.*] Vnde discordia inter duces. querente Vinidio prærepta quæ suis consiliis patrauisset; testante contrà Corbulone, non priùs conuersum regem ad offerendos obsides, quàm ipse dux bello delectus, spes eius ad metum mutaret. [*Nero componit.*] Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prosperè gestas, laurum fascibus Imperatoriis addi. quæ in alios consules egressa, coniunxi. Eodem anno Cæsar effigiẽ Gn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore vsus erat, petiuit à senatu: sibiq. statuas argento vel auro solidas, aduersus offerentes prohibuit. [*Populariter quædam Romæ gerit.*] Et quamquam censuissent Patres, vt principium anni inciperet mense Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum Ianu. inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt in reos Carinas Celer senator, seruo accusante, aut Iulius Densus equester, cui fauor in Britannicum crimini dabatur.

[A. V. C. DCCCIIX.] Claudio Nerone, L. Antistio Coss. cùm in acta Principum iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoq. rerum gloriâ sublatus, maiores continuaret. Secutaque [*Clementiam ostentat.*] lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum,

motum, reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus; quas Seneca, testificando quàm honesta præciperet, vel iactandi ingenij, voce Principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertæ, cui vocabulum Acte fuit: simul assumtis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris. quorum Otho familiâ consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignarâ matre, dein frustrà obnitente, penitus * irrepserat per luxum & ambigua secreta. ne * seuerioribus quidem Principis amicis aduersantibus; mulierculâ nullâ cuiusquam iniuriâ cupidines Principis explente; quando vxore ab Octauiâ nobili quidem, & probitatis spectatæ, fato quodam, an quia præualent illicita, abhorrebat: metuebaturque ne in stupra feminarum illustrium prorumperet, si illâ libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliaque eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitentiam filij, aut satietatem opperiri: quantoque fœdiora exprobrabat, acriùs accendere. donec vi amoris subactus, exueret obsequiū in matrem, Senecæque permitteret. Ex cuius familiaribus Annæus Serenus, simulatione amoris aduersus eandem libertam primas adolescentis cupidines velauerat, præbueratque nomen, vt quæ Princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, suum potiùs cubiculum ac sinum offerre contegendis quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestiuam seueritatem, & suarum opum quæ haut procul Imperatoriis aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coërcendo filio; ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque caueri insidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ. Fortè illis diebus Cæsar inspecto ornatu, quo Principum coniuges ac parentes effulserant, diligit vestem & gemmas, misitque donum matri: nullâ parcimoniâ, cùm præcipua & cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsâ haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus iis quibus superbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem curâ rerum quîs à Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat. Ferebaturque digrediente eo, magnâ prosequentium multitudine, non absurdè dixisse: *Ire Pallantem, vt eiuraret.* Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresque rationes cum Rep. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas, neque Principis auribus abstinere, quo minus testaretur, *adultum iam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio; quod insitus & adoptiuus, per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum veneficium. Id solum diis & sibi prouisum, quòd viueret priuignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrhus & exsul Seneca, truncâ scilicet manu, & professoriâ linguâ, generis humani regimen expostulantes.* Simul intendere manus, aggerere probra: consecratū Claudium, infernos Silanorum manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modò matris violentiam, modò ipsius indolem, vt quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem latè quæsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, euenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diuersa, nec ruborem illatura; vbi Britannico iussit exsurgeret, progressusque in medium cantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoque conuictus,

Amor eius in Acten.

* irrepserant

* Vet. senioribus

Qui Agrippina odiosus. Et auertere conatur minis.

Mox blanditiis.

Frustrà.

Quia ipse auertit se à matre.

Pallantem eius ab alto detrahit.

Hinc minax oratio Agrippinæ.

Nero Britannicum suspicit.

Qui iniuria & miseria sua intellegent.

nedum

nedum temulentos ignorantis: ille constanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patriâ rebusque summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellectâ inuidiâ, odium intendit. Vrgentibusq. Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Parari venenū iubet, ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur damnata veneficij nomine Locusta, multâ scelerum famâ. Nam vt proximus quisque Britannico, neque fas, neque fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque exsolutâ aluo parum validum, siue temperamentum inerat, ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere supplicium veneficæ; quòd dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quàm si ferro vrgeretur, cubiculum Cæsaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum. Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque eius dilectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut vtriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigidâ in aquâ affunditur venenum; quod ita cunctos eius artus peruasit, vt vox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum à circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & nescio similis, solitum ita, ait, per comitialem morbum, quo primum ab infantiâ afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim visus sensusque. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis quamuis vultu premeretur, emicuit; vt perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. Octauia quoque quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium, repetita conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiso antè funebri apparatu, qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est, adeò turbidis imbribus, vt vulgus iram deûm portendi crediderit aduersus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritiæ Britannici Neronem. vt iam non præmatura, neq. sæua mors videri queat, quamuis inter sacra mensæ, ne tempore quidē ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro priùs quàm veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, *subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas: & tanto magis fouendum patribus populoque Principem, qui vnus superesset è familiâ summum ad fastigium genitâ.* Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui arguerent viros grauitatem asseuerantes, quòd domos villasque id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebant à Principe, sceleris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemq. obstrinxisset. At matris ira nullâ munificentiâ leniri; sed amplecti Octauiam, crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiam, vndiq. pecunias quasi in subsidium corripiens,

Veneno tollere eum parat.

Et quidem præcipiti.

Datur ei in frigidâ.

Illicò obit.

Noctè effertur & vritur.

Edictum super eâ re Cæsaris.

Liberalitas ad redimendum scelus.

Agrippina tamen mansit infensior.

ripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum ſupererant, in honore habere: quaſi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiaſque militares, quæ vt coniugi Imperatoris * ſoli tum & vt matri ſeruabantur, & Germanos ſuper eundem honorem cuſtodes additos digredi iubet.

Cui Nero excubias adimit.

* olim, tum &

Ac ne cœtu ſalutantium frequentaretur, ſeparat domum, matremque transfert in eam quæ Antoniæ fuerat: quoties ipſe illuc ventitaret, ſeptus turbâ centurionum, & poſt breue oſculum digrediens. Nihil rerum mortalium tam inſtabile ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ, non ſuâ vi nixæ. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo ſolari, nemo adire, præter paucas feminas. amore an odio, incertum.

Igitur cultores eam deſerunt.

Ex quibus erat Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij à Meſſallinâ depulſam, ſuprà rettuli, inſignis genere, formâ laſciua, & Agrippinæ diu percara. mox occultis inter eas offenſionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitans, non vt Africanum ſibi ſeponeret, ſed ne opibus & orbitate Silanæ maritus poteretur. Illa ſpe vltionis oblatâ, parat accuſatores ex clientibus ſuis Iturium & Caluiſium, non vetera, & ſæpius iam audita deferens, quòd Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: ſed deſtinauiſſe eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Auguſto, ad res nouas extollere, coniugioque eius etiam imperio Remp. rurſus inuadere.

Silana in eam inſurgit.

Inſidiarum in Principem accuſat.

hæc Iturius & Caluiſius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infenſa æmulatio exercebatur) Paridem hiſtrionem libertum & ipſum Domitiæ impulit ire properè, crimenque atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, ſolitus alioquin id temporis luſus Principis intendere. Sed tunc compoſitus ad mæſtitiam, expoſitoque indicij ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrem Plautumque interficere, ſed Burrhum etiam demouere præfecturâ deſtinaret, tamquam Agrippinæ gratiâ prouectum, & vicem reddentem.

Nero mirificè terretur.

Fabius Ruſticus auctor eſt, ſcriptos eſſe ad Cæninam Thuſcum codicillos mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ, ſed ope Senecæ dignationem Burrho retentam. Plinius & Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. ſanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitiâ floruit. Nos conſenſum auctorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibus ipſorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non priùs differri potuit, quàm Burrhus necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur, *Sed cuicumque, nedum parenti defenſionem tribuendam. nec accuſatores adeſſe, ſed vocem vnius ex inimicâ domo afferri.* * *Refutare tenebras, & vigilatam conuiuio noctem, omniaque temeritati & inſcitiæ propiora.*

In eadem matris imminet.

* reputaret

Sic lenito Principis metu & luce ortâ, itur ad Agrippinam vt noſceret obiecta, diſſolueretque, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Senecâ coràm, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri ſermonis. Deinde à Burrho poſtquam crimina & auctores expoſuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, *Non miror,* inquit, *Silanam numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi; quàm ab impudicâ adulteri mutantur. Nec ſi Iturius & Caluiſius adeſis omnibus fortunis, nouiſſimam ſuſcipiendæ accuſationis operam anni rependunt; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæſari conſcientia ſubeunda eſt. nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, ſi beniuolentiâ mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & hiſtrionem Paridem quaſi ſcenæ fabulas componit. Baiarum ſuarum piſcinas excolebat, cùm meis conſiliis adoptio, & proconſulare ius, & deſignatio conſulatus, & cetera adipiſcendo imperio præpararentur. Aut exiſtat qui cohortes in*

Coërcetur à Burrho.

Agrippina feriò ſe purgat.

vrbe

*vrbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique seruos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: at si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus * obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba impatientiâ caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obiiciant, quibus nisi à filio mater absolui nô possim.* Commotis qui aderant, vltroque spiritus eius mitigantibus, colloquium filij exposcit. Vbi nihil pro innocentiâ quasi diffideret, nec beneficiis quasi exprobraret, disseruit, sed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ * Senio Rufo, cura ludorum qui à Cæsare parabantur Arruntio Stellæ, Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio destinata, & variis mox artibus elusus, ad postremum in vrbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Caluisius quoque & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumtum, validiore apud libidines Principis Paride, quàm vt pœnâ afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperium vocaretur. Eius accusationis auctor exstitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil vnquã se domi, nisi nutu aut manu significasse, vel si plura demonstranda essent scripto vsum, ne vocem consociaret. Burrhus quamuis reus, inter iudices sententiam dixit. Exsiliumque accusatori irrogatum, & tabulæ exustæ sunt, quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis esset, vtque miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis custodibus, modestiam retineret. Vrbem Princeps lustrauit è responso haruspicum, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cælo tactæ erant. Q. Volusio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi lasciuia, quâ Nero itinera vrbis, & lupanaria, & diuerticula, veste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obuiis vulnera inferrent, aduersus ignaros adeò, vt ipse quoque acciperet ictus, & ore præferret. Deinde vbi Cæsarem esse qui grassaretur pernotuit, augebanturque iniuriæ aduersus viros feminasque insignes, & quidam simili licentiâ sub nomine Neronis, multi propriis cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidam Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, cõgressus fortè per tenebras cum Principe, quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata sinerent. si à læsis validiùs ageretur, arma inferebant. Ludicram quoq. licentiam, & fautores histrionum velut in prœlia conuertit, impunitate & præmiis; atque ipse occultus, & plerumque coràm prospectans: donec discordi populo, & grauioris motus terrore, non aliud remedium repertũ est, quàm vt histriones Italiâ pellerentur, milesque theatro rursum assideret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque vt aduersus malè meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerãt qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro Principe, perscripsere tamen consensum senatus. * Ille auctor constitutionis fieret, vt inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, *vi an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, an ver-*

Marginal notes: * corrupta. *Filium ipsa conuenit.* *Placat, & placatur.* * Fenio *Accusatores eius variè puniti.* *Pallas, & Burrhus, delati.* *Illius contemptrix superbia.* *Miles à theatro remotus.* A. V. C. CCMLX. *Neronis nocturna lasciuia.* *Quam vulgò imitati:* *Iulius Montanus infeliciter.* *Miles iterum in theatrum reductus.* *De ingratis libertis deliberatio.* * Mutila *Contra eos dictum:*

an verberibus manus vltrò intenderent, impellerentve pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, quàm vt vicesimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos, meritò ad seruitutem retrahi; vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauissent. Disserebatur contrà. *Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere. nihil vniuersorum iuri derogandum.* (Pro ius dictum.) *quippe latè fusum id corpus. Hinc* * *plerumque tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conscriptas.* (* plerasque) *& plurimis equitum, plerisque senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separentur libertini; manifestam fore penuriam ingenuorum. non frustra maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi posuisse. Quin & manumittendi duas species institutas, vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberauerit; velut vinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisque merita, tardèque concederet, quod datum non adimeretur.* Hæc sententia valuit. (Et hi obtinuere.) Scripsitque Cæsar senatui, priuatim expenderent caussam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo pòst, ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili, non sine infamiâ Principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. (Paris ingenuus indicatus.) Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunum Antistium ortû certamen, quòd immodestos fautores histrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus omitti iussisset. comprobauere patres, incusatâ Antistij licentiâ. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & consulum præripere, aut vocare ex Italiâ cum quibus lege agi posset. (Ius Tribunicium coërcitum.) Addidit L. Piso designatus consul, ne quid intra domum pro potestate animaduerterent: néve multam ab iis dictam, quæstores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menses referrent: medio temporis contradicere liceret. deque eo consules statuerent. Cohibita artiùs & ædilium potestas, statutumque quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ irrogarent. (Item Ædilicium.) Eò Heluidius Priscus tribunus plebis aduersus Obultronium Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuit, tamquam ius hastæ aduersus inopes inclementer * augeret. (* ageret) Dein Princeps curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos transtulit. Variè habita, ac sæpe immutata eius rei forma. (De præfectis ærarij variatio.) Nam Augustus permisit senatui diligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum qui præessent. Neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursum imposuit, iisque ne metu offensionum segniùs cōsulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum * capessentibus. Igitur Nero * præfecturâ perfunctos, & experientiâ probatos dilegit. (* præturâ) Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuriâ sæuitiaque afflictauisset, veneno damnationem anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso per venas sanguine effugit: haut creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregiâ famâ concessit. (L. Volusii mors, & opes.) cui tres & nonaginta anni spatium viuendi, præcipuæque opes bonis artibus, inoffensa tot Imperatorum malitia fuit. Nerone secundùm, L. Pisone consulibus, pauca memoriâ digna euenère. (A. V. C. DCCCX.) nisi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quîs molem amphitheatri apud campum Martis Cæsar exstruxerat, volumina implere: (Amphitheatrum Neronianum.) cùm ex dignitate populi Romani re-

pertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterùm coloniæ Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ sunt: plebeiq. congiarium quadrageni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintæ & vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis quàm vi. quia cùm

Edictum, ne Præsides ludos ederent.

venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accrescebat. Edixit Cæsar, ne quis magistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam antè non minus tali largitione, quàm corripiendis pecuniis, subiectos affligebant, dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant.

Vita dominica cōsultum.

Factum & S. consultum vltioni iuxtà & securitati, vt si quis à suis seruis interfectus esset, ij quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent; inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lusius Varius consularis, auaritiæ criminibus olim perculsus.

Pomponia Græcina.

Et Pomponia Græcina insignis femina Plautio, qui ouans se de Britanniis retulit, nupta, ac superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Idque illi imperitante Claudio impunè, mox ad gloriam vertit. Idem

P. Celer accusatur.

annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accusante Asiâ, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat.

Et Cossutianus Capito.

Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumque, & idem ius audaciæ in prouinciâ ratum, quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione conflictatus, postremò defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est.

Eprius Marcellus.

Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò vsque ambitus præualuit, vt quidam accusatorum eius exsilio multarentur, tamquam insonti periculum fecissent.

A. V. C. DCCCXI.

Messallæ consulatus, & laus.

Nerone tertiùm consule simul iniit consulatum Valerius Messalla, cuius proauum oratorem Coruinum, diuo Augusto abauo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci iam senum meminerant. sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret.

Neronis liberalitas in illustres.

Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit Princeps, quamuis per luxum auitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinen-

In Armeniâ, & pro eâ, bellum.

dâ Armeniâ bellum, acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioque recipere. Ad hæc Armenij ambiguâ fide vtraque arma inuitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignotâ * illuc magis ad seruitium inclinantes.

**illud*

Corbulo militem disciplinâ firmat:

Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hostium erat. Quippe Syriâ transmotæ legiones, pace longâ segnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu vete-

Certè desidem.

ranos, qui non stationem, non vigilias inissent: vallum fossamque quasi noua & mira viserent: sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi, militiâ per opida expletâ. Igitur dimissis quibus senecta, aut valetudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam dilectus. Adiectaque ex Germaniâ legio cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: reten-

tusque

tusque omnis exercitus sub pellibus, quamuis hieme sæuâ adeò, vt obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusq. miles, qui fascem lignorum gestabat, ita prærigui sse manus, vt oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium inualidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiam cæli militiæq. multi abnuebant, deserebantque; remedium seueritate quæsitum est. Nec enim, vt in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. idq. vsu salubre, & misericordiâ melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisq. per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores adirēt,* prædicit. Curam præsidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, postquam paucæ è proximis castellis turmæ aduenerant, pugnamque imperitiâ poscebant; congressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepidâ fugâ rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. increpitumque Pactium, & præfectos, militesque tendere omnes extra vallum iussit: inque eâ contumeliâ detenti, nec nisi precibus vniuersi exercitus exsoluti sunt. At Tiridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palàm bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur depopulari, & si copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ* extrahere. Igitur Corbulo, quæsito diu prœlio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, vt legati præfectique diuersos locos pariter inuaderent. simul Antiochum regem monet, proximas sibi præfecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi proditore sui, quo fidem in nos testaretur, vetus aduersus Armenios odium promtius exercebat. Tunc quoque primùm illecti* Isichi, gens haut aliàs socia Romanis, auia Armeniæ incursauit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebatque oratores, qui suo Parthorumque nomine expostularent, *cur datis nuper obsidibus, redintegrataque amicitiâ, quæ nouis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesem commotum, quia caussâ, quàm vi agere mallet. Sin perstaretur in bello; non defore Arsacidis virtutem fortunamque, sæpius clade Romanâ expertam.* Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tiridati precibus Cæsarem aggredi: posse illi regnum stabile, & res incruentas contingere, si omissâ spe longinquâ & serâ, præsentem potioremque sequeretur. Placitum dehinc, quia commeantibus inuicem nuntiis, nihil in summâ pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum præsidium Tiridates affore sibi dicebat: quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum veteri & prouido duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, vt dolus patraretur. Nam equiti sagittarum vsu exercito si detecta corpora obiicerentur; nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen* intellectu, rectiùs de his quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coràm dissertaturos respondit. Locumque dilegit, cuius pars

Ille bene exercitat: — *Et exemplo prait.* — *Seueritas eius.* — *Res salubris.* — *Vetat suos excurrere.* — * edicit. — *Qui fecerāt, multat.* — *Tiridates palam incursat Armeniam.* — * Vat. exterrere. — *Prœlium tamen vitat.* — *Ita copias ipse spargit.* — * Vat. Infecti. — *Tiridates in metu, legatos mittit.* — *Corbulo submissionem suadet.* — *De colloquio agitur.* — *In quo dolum Barbarus struit:* — * intellecta. — *Romanus intellegit.*

 altera

altera colles erant clemẽter assurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit: cui accita per noctem aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, vnâ cum aquilâ, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, vnde videri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur; siue vt commeatus nostros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, properè discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidiis nostris insessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, vtque Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella. Sibique quod validissimum in eâ præfecturâ cognomento Volandum sumit. minora Cornelio Flacco legato, & Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, vt hostem vagum, neque paci aut prœlio paratum, sed perfidiam & ignauiam fugâ confitentem, exuerent sedibus, gloriæque pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit; alios scalas mœnibus admouere; multos tormentis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari vndique metu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obiices portarum subuersi, capta escensu munimenta, omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus sub coronâ venundatum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortunâ legatus ac præfectus vsi sunt, tribusque vnâ die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul & latioribus vadis transiere. At Tiridates pudore & metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur: si prohiberet, impeditis locis seque & equestres copias illigaret: statuit postremò ostendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanũ circumfundit, non ignaro duce nostro, qui viæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum dilectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur. quibus iusserat, vt instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, vt si hostis intrauisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tiridates, non vsque ad iactum teli, sed cum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos consectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quàm decurio equitum audentiùs progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioneq. circumdaret agitauit, concessisse illuc Tiridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterentur, incertum, lucem opperitur: præmissaque leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet.

Qui tamen prodit:

Et eminus Tiridates.

Sed irriti abeunt,

Ille Armeniam ingreditur.

Castella expugnat.

Artaxata ipsa aggreditur.

Tiridates prohibere conatur.

Locum fraudi & pugnæ quærit:

Sed apud hostem non opportunum.

Itaque abscedit.

ciperet. Sed opidani portis sponte patefactis, se suaque Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus, deletaque & solo æquata sunt. quia nec teneri sine valido præsidio, ob magnitudinem mœnium; nec id nobis virium erat, quòd firmando præsidio, & capessendo bello diuideretur. vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria quòd capta essent. Adiicitur miraculum velut numine oblatum. Nam cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere: quòd mœnibus cingebatur, ita repentè atrâ nube coopertum, fulguribusq. discretum est, vt quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus imperator Nero, & senatusconsulto supplicationes habitæ: statuæque & arcus, & continui consulatus Principi: vtque inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de eâ esset, aliaque in eandem formam decernuntur. adeò modum egressa, vt C.Cassius de ceteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ diis grates agerentur; ne totum quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit. eoque oportere diuidi sacros & negotiosos dies, quîs diuina colerentur, & humana non impedirent. Variis deinde casibus iactatus, & multorum odia meritus reus, haut tamen sine inuidiâ Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demissus: quique se nocentem videri, quàm supplicem mallet. Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur senatusconsultum, pœnaque Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio caussas orauissent. nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi, extremâ senectâ liber, & Senecam increpans, *infensum amicis Claudij, sub quo iustissimum exsilium pertulisset. Simul studiis inertibus, & iuuenum imperitiæ suetum, inuidere iis qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæstorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse. An grauius existimandum, sponte litigatoris præmium honestæ operæ assequi, quàm corrumpere cubicula Principum feminarum? Quâ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, velut indagine eius capi: Italiam & prouincias, immenso fenore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm veterem ac olim partam dignationem subitæ felicitati submitteret.* Nec deerant qui hæc iisdem verbis, aut versa in deterius Senecæ deferrent. Repertique accusatores, direptos socios cùm Suilius prouinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulêre. Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat, breuius visum, suburbana crimina incipi, quorum obuij testes erant. Ii acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum: Iuliam Drusi filiam, Sabinamq. Poppæam ad mortem actas: & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudij sæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed Principi paruisse defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, compertũ sibi referens ex commentariis patris sui, nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messallinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium electum, qui sæuienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium ministros, vbi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent. Igitur ademtâ bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam quæ testamento matris, aut aui acceperant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo. Ferebaturque copiosâ & molli vitâ, secretum illud tolerauisse. Filium eius Nerulinum aggressis accusatoribus per inuidiam pa-

Artaxata dedita: Combusta.

Neroni ob hac honores.

P. Suilius reus.

Qui acriter in Senecam inuehit.

Adulterium obiicit: Rapinas & auaritiam.

At ipse variè accusatur.

Et in insulam pellitur.

diam patris, & crimina repetundarum, intercessit Princeps, tamquam satis expletâ vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox vt omitteret maritum emercatur; suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras, aduersam patris voluntatem caussari, repertaque spe ditioris coniugis, promissa exuere. Octauius contrà modò conqueri, modò minitari, famam perditam, pecuniam exhaustam obtestans: denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. Ac postquam spernebatur; noctem vnam ad solatium poscit, quâ delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille, vno cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, vt assolet in amore & irâ, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio; & pars tenebrarum libidini seposita. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transuerberat, & accurrentem ancillam vulnere absterret, cubiculoque prorumpit. Posterâ die manifesta cædes, haut ambiguus percussor. quippe mansitasse vnà conuincebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri, se patroni iniurias vltum * esse. Commoueratque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit. postulatusque apud consules à patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententiâ patrum, & lege Corneliâ de sicariis condemnatur. Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. * Ollio patre genita, sed nomen aui materni sumserat, illustri memoriâ Poppæi Sabini consulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. Quippe mater eius ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuiâ vti. rarus in publicum egressus, idq. velatâ parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famæ numquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neque affectui suo, aut alieno obnoxia. vnde vtilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuentâ ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitiâ Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiamque vxoris apud Principem: siue vt accenderet, ac si eâdem feminâ potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adiiceret. Sæpe auditus est consurgens è conuiuio Cæsaris, se ire ad illam, sibi concessam * dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia felicium. His atque talibus irritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes valescere, imparem cupidini se, & formâ Neronis captam simulans: mox acri iam Principis amore, ad superbiam vertens, si vltra vnam alteramque noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, deuinctam Othoni per genus vitæ, quod * nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi se summâ fortunâ digna visere. At Neronem pellice ancillâ, & assuetudine Actes deuinctum, nil è contubernio seruili, nisi abiectum & sordidum traxisse. Deiicitur familiaritate suetâ, pòst congressu & comitatu Otho: & postremò, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur. Vbi vsque ad ciuilia arma, non ex priore infamiâ, sed integrè sancteque egit, procax otij, & potestatis temperantior. Hactenus

Nero

Margin notes: Octauij Sagittæ vecors amor: — Et immane factum. — * ipse. Quod libertus in se deriuat. — * Fam. Ellio — Poppæa genus. — Forma. — Mores. — Pellacia. — Crispino ea nupta, — Mox Othoni. — Qui apud Neronem laudat, — * Corrupta — Audientem, & mox vocantem. — Ea miris artibus hominem illicit. — * Nero haut æquaret, legerim. — Otho seponitur.

Sylla suspectus Neroni.

Nero flagitiis & sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maximè Cornelium Syllam, secors ingenium eius in contrarium trahens, callidumque & simulatorem interpretando.

Et suspectior redditur liberti dolo.

Quem metum Graptus ex libertis Cæsaris, vsu & senectâ à Tiberio vsque domum Principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutiùs vrbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque euitatas, quoniam diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit, auctoremq. eius doli Syllam ementitur: quia fortè redeuntibus ministris Principis, quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque seruorum quisquam, neque clientium Syllæ agnitus. Maximè, despecta & nullius ausi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset, cedere patriâ, & Massiliensium mœnibus coërceri iubetur.

Massiliam ablegatur.

Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuersas senatorius ordo plebsque ad senatum miserant: illi vim multitudinis; hi magistratuum & primi cuiusque auaritiam increpantes.

Puteolis discordia.

Cumque seditio ad saxa & minas ignium progressa necem & arma perliceret; C. Cassius adhibendo remedio dilectus. quia seueritatem eius non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, datâ cohorte prætoriâ. cuius terrore & paucorum supplicio, rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo ciuitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; nisi Pætus Thrasea contradixisset, præbuissetque materiam obtrectatoribus arguendæ sententiæ.

Thraseas nec minuta reip. neglegit.

Id increpant.

Cur enim si Remp. egere libertate senatoriâ crederet, tam leuia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? Licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summâ dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum? Thrasea contrà, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarum respondebat, eiusmodi consulta corrigere: sed patrum honori dare, vt manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam leuissimis aduerterent.

Ipse rationem dat.

Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idque pulcherrimum donum generi mortalium daret.

Neroni impetus vectigalia tollere.

Sed impetum eius, multum prius laudatâ magnitudine animi, attinuere * senatores, dissolutionem imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, deminuerentur.

* seniores.

Continetur à senioribus & sanioribus.

Quippe sublatis portoriis, sequens vt tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates, à consulibus & tribunis plebis constitutas, acri etiam populi Rom. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, vt ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querelâ tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit Princeps vt leges cuiusque publici occultæ ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones, non vltra annum resumerent.

Sed publicanis leges data.

Romæ prætor per prouincias qui pro prætore aut consule essent, iura aduersus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas seruaretur, nisi in iis quæ væno exercerent. Aliaque admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio.

Frumentaria naues immunes. Et ne censibus negotiatorum naues ascriberentur, tributumque pro illis penderent, constitutum. Reos ex prouinciâ Africâ, qui proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Siluanum, absoluit Cæsar. *Sulpicius Camerinus absolutus.* Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitiæ magis quàm captarum pecuniarum crimina obiicientes: Siluanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque tempus euocandorum testium: reus illico defendi postulabat. *Pomponius Siluanus absolutus.* valuitque pecuniosâ orbitate & senectâ, quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germaniâ fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi insignibus, maius ex eo decus sperabant, si pacem continuauissent. Paullinus Pompeius, L. Vetus eâ tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem coërcendo Rheno, absoluit: *Agger ad Rhenum cohibendum.* Vetus, Mosellam atq. Ararim, factâ inter vtrumque fossâ connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosellâ, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent; *Fossa inter Ararim & Mosellam.* sublatisque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter se Occidentis Septentrionisque litora fierent. Inuidit operi Ælius * Gracilis Belgicæ legatus, ** Fam. Gracchus* deterrendo Veterem, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, studiaque Galliarum affectaret. formidolosum id imperatori dictitans; quo plerumque prohibentur conatus honesti. Ceterùm continuo exercituum otio fama incessit, ereptum ius legatis ducendi in hostem. eoque Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouêre ripæ, agrosque vacuos, & militum vsui sepositos insedere, *Frisii limitaneos agros insident.* auctore Verrito, & Malorige, qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant. Iamque fixerant domos, semina aruis intulerant, vtque patrium solum exercebant; cùm * Dubius ** Didius* Auitus acceptâ à Paullino prouinciâ, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisij veteres in locos, aut nouam sedem à Cæsare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. *Legatos Romam mittunt.* Profectiq. Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pompeij theatrum, quò magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum consessum caueæ, discrimina ordinū, quis eques, vbi senatus percontantur, aduertêre quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & quinam forent rogitantes, postquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datū, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, *Eorum Germana simplicitas.* exclamant, digrediunturque, & inter patres considunt. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romanâ ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. *Sed agris cedere coguntur.* Atq. illis aspernantibus, auxiliaris eques repentè immissus, necessitatē attulit, captis cæsisúe qui peruicaciùs restiterant. Eosdē agros Ansibarij occupauere, *Ansibarij eosdem occupant,* validior gens, non modò suâ copiâ, sed adiacentium populorū miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutū exsilium orabant. Aderatque iis * clarus per illas gentes, & nobis quoq. fidus, nomine Boiocalus, *Duce Boiocalo.* vinctum se rebellione Cheruscâ, iussu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse, quinquaginta annorum obsequia. Id quoq. adiungere, *quòd gentem suam ditioni nostræ subiiceret.* * *Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur? Seruarent sanè receptos gregibus inter hominum* * *famam; modò ne vastitatem & solitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & pòst Vsipiorum fuisse. Sicut cælum diis, ita terras generi mortalium datas: quæque sint vacuæ, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, & cetera sidera*

** Quò tantam*

** famem;*

sidera vocans, quasi coràm interrogabat, vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent aduersus terrarum ereptores. Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id diis quos implorarent placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm seipsos paterentur. Hæc in publicum Ansibariis respondit, ipsi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturum agros. quod ille, vt proditionis pretium, aspernatus addidit: Deesse nobis terra, in quâ viuamus; * in quâ moriamur, non potest. atque ita infensis vtrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes socias bello vocabant. Auitus scripto ad Curtilium Manciam superioris exercitus legatum, vt Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Tencterûm induxit, excidium minitans, nisi caussam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deserentibus, sola Ansibariorum gens retrò ad Vsipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuisa est. Eâdem æstate inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insitâ, eos maximè locos propinquare cælo, precesque mortalium à deis nusquam propiùs audiri. Inde indulgentiâ numinum, illo in amne illisq. siluis, salem prouenire, non vt alias apud gentes eluuie maris arescente vndâ, sed super ardentem arborum struem fusâ, contrariis inter se elementis, igne atque aquis * concretâ. Sed bellum Hermunduris prosperum: Cattis exitio fuit. quia victores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacrauere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebantur. Sed ciuitas Iuhonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terrâ editi, villas, arua, vicos, passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neque extingui poterant; non si imbres caderent, non si fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopiâ remedij, & irâ cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propiùs suggressi, ictu fustium, aliisque verberibus, vt feras absterrebant: postremò tegmina corpori direpta iniiciunt, quanto magis profana & vsu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos & * quadraginta ante annos Remi Romuliq. infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigij loco habitum est, donec in nouos fetus reuiuisceret.

Quem corrumpere Auitus conatur.

Ille perseuerat.

* *Abesse videtur vox* potest, *hic inmittenda.*

Sed auxilia eû deserunt.

Deniq. Ansibarij cæsi.

Bellum inter Cattos & Hermunduros.

Flumen salsum.

* concretum.

Catti occidione occisi.

Ignis è terrâ enatus.

Ficus Ruminalis exstincta.

* triginta, *vetus.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XIIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Nero matrem suam fastidit, denique interficit. Excusat id factum apud Senatum: & is non ignoscit solùm, sed laudat. Inde ad deterrima quæque prorupit. currus agitauit. in scænâ cantauit. Quinquennale ludicrum Romæ institutum, vario sermone vulgi. Rubellius Plautus amouetur. At Corbulo in Armeniâ strenuè rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem iis imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam insulam intrasset. & tota pæne prouincia amissa: quam tamen mirâ constantiâ & vnius prælij successu Suetonius idem retinuit. Præfectus vrbis domi suæ interfectus. supplicium de familiâ sumtum. Lex Maiestatis reuocata. Burrhus obiit. Seneca à pessimus in inuidiam vocatur: ideoq. commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus vnus omnia potest: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octauiam dimittit: Poppææ iungitur. Seditionem super eâ re populus mouet: quæ caussa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandateriâ insulâ. Gesta hæc annis circiter quattuor.

C. VIPSANIO. L. FONTEIO CAPITONE
IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTVLO — Coss.
C. CÆSONIO PÆTO. C. PETRONIO TVRPILIANO
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO

A. V. C. DCCCXII. Nero agitat matris cædem.

CAIO Vipsanio, Fonteio Coss. diu meditatum scelus non vltrà Nero distulit, vetustate imperij coalitâ audaciâ, & flagrantior in dies amore Poppææ. quæ sibi matrimonium, & dissidium Octauiæ incolumi Agrippinâ haut sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare Principem, & pupillum vocare, qui iussis alienis obnoxius non modò imperij, sed libertatis etiam indigeret. *Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere, & triumphales auos? An fecunditatem, & verum animum* * *timeri? ne vxor saltem iniurias patrum, iram populi aduersus superbiam auaritiamque matris aperiat. Quòd si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio. ituram quoquò terrarum, vbi audiret potius contumelias imperatoris, quàm viseret periculis eius immixta.* Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vsq. ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vsque prouectam, vt medio diei, cùm id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret, offerret se sæpiùs temulento comtam, & incesto paratam. Iamque lasciua oscula, prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subsidium à feminâ petiuisse: immissamque Acten libertam, quæ simul suo periculo, & infamiâ Neronis anxia, deferret, peruulgatum esse incestū gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium. Fabius Rusticus nō Agrippinæ, sed Neroni cupitum id memorat, eiusdemque libertæ astu disiectum. Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoque auctores prodidere; & fama huc inclinat, seu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, seu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea visa est, quæ puellaribus annis stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine vsque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis. Igitur Nero vitare secretos eius congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium lacesseret. Postremò vbicumque haberetur, præ-

Per obliquū stimulante Poppæâ.

*animum/ timeri ne

Agrippina scelus tentat:

Siue ipse Nero.

Qui paullatim abiungit se à matre.

retur, prægrauem ratus, interficere constituit: hactenus consultans, veneno, an ferro, vel quâ aliâ vi. Placuitq. primò venenum. Sed inter epulas Principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et ministros tentare arduum videbatur, mulieris vsu scelerum aduersus insidias intentæ. atque ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quo nam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori dilectus, iussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classis apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ inuisus. Ergo nauem posse componi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum quàm mare; & si naufragio intercepta sit, quem adeò iniquum, vt sceleri assignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum Principe defunctæ templum, & aras, & cetera ostentandæ pietatis. Placuit sollertia, tempore etiam iuta, quando Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animum dictitans; quò rumorem reconciliationis efficeret; acciperetque Agrippinam, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. stabat inter alias nauis ornatior, tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe sueuerat triremi, & classiariorum remigio vehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit extitisse proditorem, & Agrippinam, auditis insidiis, an crederet ambiguam, gestamine sellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum subleuauit metum, comiter excepta, superque ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modò familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductus quasi seria consociaret, tracto in longum conuictu, prosequitur abeuntem artiùs oculis & pectori hærens; siue explendâ simulatione, seu perituræ matris supremus aspectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem sideribus illustrem, & placido mari quietam, quasi côuincendum ad scelus, dij præbuere. Nec multum erat progressa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adstabat, Aceronia super pedes cubitantis reclinis, pœnitentiâ filij & reciperatâ matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato signo, ruere tectum loci multo plumbo graue, pressusque Crepereius, & statim exanimatus. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietibus fortè validioribus, quamuis oneri cederét, protectæ sunt: nec dissolutio nauigij sequebatur turbatis omnibus, & quòd plerique ignari conscios impediebant. Visum dehinc remigibus, vnum in latus inclinare, atque ita nauem submergere. Sed neque ipsis promtus in rem subitam consensus; & alij contrà nitentes dedêre facultatem lenioris in mare iactus. Verùm Aceronia imprudens, dum se Agrippinam esse, & vt subueniretur matri Principis, clamitat, contis & remis, & quæ sors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina silens, eoque minus agnita, vnum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occursu lembunculorum Lucrinum in lacum vectam, villæ suæ inferunt. Illic reputans, ideo se fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam, quodque litus iuxta non ventis acta, non saxis impulsa nauis, summâ sui parte, veluti terrestre machinamentum concidisset, obseruans etiam Aceroniæ necem, simul suum vulnus aspiciens; solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortunâ eius euasisse grauem casum.

Deliberat de interficienda.

Anicetus sollertem nauem huic rei reperit.

Baias Agrippina elicitur.

Conuiuio excipitur:

Blandè habetur:

Fallaci naui imponitur.

Quæ in parte soluta est.

Agrippina in mare se proiicit.

Nauiculis excepta est, & villa illata.

Ad filium de periculo suo mittit.

casum. orare, vt quamuis periculo matris exterritus, visendi curam differret. sibi ad præsens quiete opus. Atque interim securitate simulatâ, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Testamentum Aceroniæ requiri, bonaque obsignari iubet. id tantum non per simulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, affertur euasisse ictu leui sauciam, & hactenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iamque affore obtestans vindictæ properam, siue seruitia armaret, vel militem accenderet, siue ad senatum & populum peruaderet, naufragium & vulnus, & interfectos amicos obiiciendo quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrhus & Seneca expergiscerentur. quos statim acciuerat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum vtriusque silentium, ne irriti dissuaderent; & eò descensum credebant, vt nisi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Pòst Seneca hactenus promtior, respicere Burrhum, ac si scitaretur, an militi imperanda cædes esset? Ille prætorianos toti Cæsarum domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil contatus, poscit summam sceleris. Ad illam vocem Nero, illo sibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum profitetur. Iret properè, duceretque promtissimos ad iussa. Ipse audito, venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum, scenam vltrò criminis parat: gladiumque dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius. tum quasi deprehenso, vincla iniici iubet: vt exitium Principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortē sumsisse confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu euenisset, vt quisq. acceperat, decurrere ad litus. Hi moliū obiectus, hi proximas scaphas scandere. Alij quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere. Questibus, votis, clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atque vbi incolumem esse pernotuit, vt ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque ianuâ, obuios seruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumē inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxiâ Agrippinâ, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam ferè litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ, *Tu quoque me deseris*, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione classiario comitatum. Ac si ad visendum venisset, refotam nuntiaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, non imperatum parricidium. Circumsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum distringenti, protendens vterum, *Ventrem feri*, exclamauit: multisque vulneribus confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eâdem, conuiuiali lecto, & exsequiis vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur congestâ aut clausâ humo; mox domesticorum curâ, leuem tumulum accepit, viam Miseni propter, & villam Cæsaris dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus eius, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit: incertū caritate in patronam, an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contemseratque. Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, fore vt imperaret matremque occideret: atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*. Sed à Cæsare perfecto

Nero consternatus.

Amicos aduocat.

Illi ancipites consilij.

Anicetus iterum rem suscepit.

Crimen in Agrippinam ridiculè confingit.

Vulgus ad periculum Agrippinæ excitatū.

Anicetus ædes eius irruit.

Animosè illa alloquitur.

At ipse & alij occidunt.

Viliter sepulta.

Prædictum ei hoc exitium.

fecto demùm scelere, magnitudo eius intellecta est: reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpiùs pauore exsurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho, prima centurionum tribunorumq. adulatio ad spem firmauit, prehensantium manu, gratantiumque, quòd discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam testari. Ipse diuersâ simulatione, mæstus, & quasi incolumitati suæ infensus, ac morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obuersabatur maris illius & litorum grauis aspectus (& erant qui crederent, sonitum tubæ collibus circum editis, planctusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad senatum misit, quarum summa erat, *Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam eâ conscientiâ, quâ scelus parauisset. Adiiciebat crimina longius repetita, quòd consortium imperij, iuraturasque in feminæ verba prætorias cehortes, idemque dedecus senatus & populi sperauisset: ac posteaquam frustra* * *oblata sint, infensa militibus patribusque & plebi, dissuasisset donatiuum & congiarium, periculaque viris illustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret?* Temporum quoque Claudianorum obliquâ insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, publicâ fortunâ exstinctam referens. * Namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adeò hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufragâ missum cum telo vnum, qui cohortes, & classes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omniũ questus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia puluinaria, vtque Quinquatrus, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ simulacrum in curiâ, & iuxtà Principis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thrasea Pætus silentio vel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, * exitium senatui, ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoq. crebra & irrita intercessere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam sol repentè obscuratus, & tactæ de cælo quattuordecim vrbis regiones. quæ adeò sine curâ deûm eueniebant, vt multos pòst annos Nero imperium & scelera continuauerit. Ceterùm quo grauaret inuidiam matris, eaque demotâ, auctam lenitatem suam testificaretur; feminas illustres Iuniam & Calpurniam, præfecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum sedibus patriis reddidit, ab Agrippinâ olim pulsos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegauerat, Iturium & Caluisium pœnâ exsoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante iam Agrippinâ, cuius inimicitiis cõciderat, vel tum mitigatâ. Contanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vrbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis repeteret anxio; contrà deterrimus quisque quorum non alia regia fecundior exstitit, inuisum Agrippinæ nomen, & morte eius accensum populi fauorem disserunt. Iret intrepidus, & venerationem sui coràm experiretur. Simul progredi exposcunt, & promtiora quàm promiserant inueniunt, obuias tribus, festo cultu senatum: coniugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita: exstructos quâ incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac publici seruitij victor, Capitolium adiit, grates exsoluit: seque in omnes

Nero sui impos, cæsâ matre.

Prætoriani milites eum erigunt.

Mox amici, & ceteri.

Prodigium circa Agrippinæ tumulum.

Littera Neronis ad Senatum.

* *Corruptum*

* Iamque falsa, & impudentes,

Vnde & in Senecam inuidia.

Decreta adulatoria.

Thraseas Senatu exiit.

* exiit tum Senatu,

Mitiora aliquot facta Neronis.

Metuit vrbem ingredi.

Sedilla adulationi paratissima.

Inde Neroni contemtus famæ.

 libidines

libidines effudit, quas malè coërcitas qualiscumque matris reuerentia tardauerat. Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum insistere, nec minus fœdum studium citharâ *ludicrum in modum canere, cùm cœnaret: quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idque vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini sacros, talique ornatu astare, non modò Græcis in vrbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuum, & præscium. Nec iam sisti poterat; cùm Senecæ ac Burrho visum, ne vtroque peruinceret, alterum concedere. Clausumque valle Vaticanâ spatium, in quo equos regeret, haut promiscuo spectaculo. mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt est vulgus cupiens voluptatum, & si eò Princeps trahat lætum. Ceterùm euulgatus pudor non satietatem, vt rebantur, sed incitamentum attulit. Ratusque dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales in scenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorũ tribuendum puto. Nam & eius flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo qui iubere potest, vim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos passim nomina data. non nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latiníve histrionis artem exercerent, vsque ad gestus modosque haut viriles. Quin & feminæ illustres deformia meditari. Exstructaq. apud nemus, quod nauali stagno circumposuit Augustus, cōuenticula & cauponæ, & posita væno irritamenta luxus. dabanturque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ consumerent. Inde gliscere flagitia & infamia; nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quàm illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorũ, pudicitia, aut modestia, aut quidquã probi moris reseruaretur. Postremò ipse scenam inscendit, multâ curâ tentans citharam & præmeditans, assistentibus *familiaribus. accesserat cohors militum, centuriones tribunique: & mærens Burrhus, ac laudans. Tuncque primùm conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, ætate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam Principis vocemque deûm vocabulis appellantes, quasi per virtutem clari honoratique agere. Ne tamen ludicræ tantùm Imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis *ætatis nati, considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere; atque ipsius verba quoque modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, nō impetu & instinctu, nec ore vno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas. vtque contraria asseuerantium discordiæ eruebantur. nec deerant, qui voce vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe opidanâ lasciuiâ inuicem incessentes probra, deinde saxa, postremò ferrum sumsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudiciũ Princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delatâ, prohibiti publicè in decē annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiaque quæ

Ad viles ludos se applicat.
*ludiorum
In circo Vaticano currus regit.
Mox palàm.
Ad eadem nobiles adigit.
Iuuenalia, ludi.
Luxus ad Stagnum.
Et corrupta paullatim tota Roma.
Citharâ in publico canit.
* *Manuss.* facies. *lego* Facibus.
Augustani equites lecti ad plausum.
Ad carmina etiam se dat.
* Corrupta *Sed non sine aliis Phœbis.*
Philosophis illudit.
Pompeiis cædes per ludos.
Ea punita, sed leniter.

quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuineius & qui alij seditionem conciuerant, exsilio multati sunt. Motus senatu & Pedius Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, violatum ab eo thesaurum Æsculapij, dilectumque militarem pretio & ambitione corruptum. Iidem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ potestate vsum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam *habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisque possessor inuaserant, diutinaq. licentiâ & iniuriâ, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduersus iudicem inuidia: & senatus ignota sibi esse mandata Claudij, & consulendum Principem respondit. Princeps probatâ Strabonis sententiâ, se nihilo minus subuenire sociis, & vsurpata concedere scripsit. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui summis honoribus, & multâ eloquentiâ viguerant. Ille orando caussas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantiâ vitæ, * quam clariorem effecit, vt par ingenio, ita morum diuersus. Nerone quartùm, Cornelio Cosso Coss. quinquennale ludicrum Romæ institutũ est, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, vt cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoque Pompeium incusatum à senioribus ferrent, quòd mansuram theatri sedem posuisset. *Nam antea subitariis gradibus, & scenâ in tempus structâ, ludos edi solitos: vel si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse: si consideret, theatro dies totos ignauiâ continuaret. Ne spectaculorum quidem antiquitas seruaretur, quoties * P. R. sederet, nullâ cuiquam ciuium necessitate certandi. Ceterùm abolitos paulatim patrios mores, funditùs euerti per accitam lasciuiam; vt quod vsquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe visatur, degeneretque studiis externis iuuentus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, Principe & senatu auctoribus. qui non modò licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant. proceres Romani specie orationum & carminum, scenâ polluantur. Quid superesse, nisi vt corpora quoq. nudent, & cæstus assumant, easque pugnas pro militiâ & armis meditentur? An iustitiam augurij, * & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum peritè audissent? Noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo quod perditissimus quisque per diem concupiuerit, per tenebras audeat.* Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant. *Maiores quoque non abhorruisse spectaculorum * oblectamentis, pro fortunâ quæ tum erat; eoque à Thuscis accitos histriones, à Thuriis equorum certamina, & possessâ Achaiâ Asiaque, ludos curatiùs editos. neque quemquam Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse, ducentis iam annis à L. Mumij triumpho, qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit. Sed & consultum parcimoniæ, quòd perpetua sedes theatro locata sit, potiùs quàm immenso sumtu, singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina à magistratibus caussam fore, cùm eo sumtu Resp. fungatur. Oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures studiis honestis, & voluptatibus concessis impartire. lætitiæ magis quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium, nihil illicitum occultari queat.* Sanè nullo insigni dehonestamento id spectaculum transiit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebatur. Eloquentiæ primas [*partes] nemo tulit, sed victorem esse Cæsarem pronuntiatum. Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleuerant. Inter quæ & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regis portẽdat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam diligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. Ipse placita maiorum colebat, habitu seuero, castâ & secretâ domo; quantoq. metu occultior, tanto

Acilius Strabo accusatus.
* auitos.
Domitij Afri mors.
Et Seruilij.
* *Rhena.* quæ
A. V. C. DCCCXIII.
Quinquennale certamen.
Contra theatra & ludos dictum.
* prætores ederent.
* Corrupta
Pro iis dictum.
* *Fam.* oblectamenta.
Nero primas tulit.
* Videtur delenda vox, ex manuscr.
Cometes apparuit.
Is caussa rumoribus: Et periculum Plauto.

plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui *Sublaqueum nomen est, ictæ dapes, mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, vnde paterna Plauto origo, hunc illum numine deûm destinari credebant. fouebantque multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras, consuleret sibi & turbis, seque praue diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tutâ & inturbidâ iuuentâ frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistiâ & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad vrbem deductæ nando incesserat: videbaturque potus sacros & cærimoniam loci corpore * toto polluisse. secutaque anceps valetudo, iram deûm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, vel si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur; illuc pergit non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret: neque tamen remissâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem, vt segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alij preces offerre, quidam deserere vicos, & in auia digredi: ac fuere qui se speluncis, ac carissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus, misericordiâ aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, immitis iis qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum fines suos prætergredientem incursauere Mardi, latrociniis exerciti, contraque irrumpentem montibus defensi. quos Corbulo immissis Hyberis vastauit, hostilemque audaciam externo sanguine vltus est. Ipse exercitusque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hæc pænuria aquæ, feruida æstas, longinqua itinera, solâ ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessæque segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, improuisum periculum vitauit. Nam haut procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seque auctorem & socios per tormenta edidit. Conuictique & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabant. Nec multo pôst legati Tigranocerta missi, patêre mœnia afferunt, intentos popularis ad iussa. Simul hospitale donum, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam vrbi detractum, quo promtius obsequium integri retinerent. At præsidiū regium, quod ferox iuuentus clauserat, non sine certamine expugnatum est. nam & prœlium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimēta aggeris, demùm irrumpentium armis cessere. quæ faciliùs proueniebāt, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad Principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem transgressi hostium custodiis circumuenirentur, dato præsidio ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmisso cum auxiliis Verulano legato, atq. ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit: quosque nobis ob regem auersos animi cognouerat, cædibus & incendiis perpopulatus, possessionē Armeniæ vsurpabat. cùm aduenit Tigranes, à Nerone ad capessendum imperium dilectus,

Marginal notes: * Sublacæum — Qui in Asiã ablegatur. — Nero ægrotat. — * loto — Corbulo Tigranocerta pergit. — Diffugiunt, aut occulunt se hostes. — Mardi eum incursant. — Fame aliisq; incommodis laborat. — Insidiæ capiti eius structæ. — Tigranocerta in fidem accepta. — Hyrcani cum Parthis dissident: Societatem Romanam petunt. — At Corbulo Armeniæ reliqua subigit. — Cui Tigranes rex imponitur.

dilectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos; sed quòd diu obses apud vrbem fuerat, vsque ad seruilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam fauore Arsacidarum. At pleriq. superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additum etiam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæq. equitum alæ. & quo faciliùs nouum regnum tueretur, pars Armeniæ vt cuique finitima, pars *Nipolique & Aristobolo atque Antiocho parêre iussæ sunt. Corbulo in Syriam *accessit, morte Vinidij legati vacuam, ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus Asiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo à nobis remedio, propriis opibus reualuit. At in Italiâ vetus opidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti, non tamen infrequentiæ locorum subuenêre, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. Neque coniugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim, vt olim, vniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & sui cuiusque ordinis militibus, vt consensu & caritate Remp. efficerent; sed ignoti inter se, diuersis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repentè in vnum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio senatus haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, Princeps composuit, tris qui supra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitque patrum honorem statuendo, vt qui à priuatis iudicibus ad senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui Imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, solutumque pœnâ fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur: ne grauiore pœnâ afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus. Cesonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britâniâ accepta. In quâ neque Auitus legatus, vt memoraui, nisi parta retinuerat; & successor Verannius, modicis excursibus *siluas populatus, quin vltrà bellum proferret, morte prohibitus est: magnâ dum vixit seueritatis famâ, supremis testamenti [verbis] ambitionis manifestus. quippe multâ in Neronem adulatione addidit, subiecturum ei *prouincias fuisse, si biennio proximo vixisset. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientiâ militiæ & rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator: receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam insulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauesque fabricatur plano alueo, aduersus breue litus & incertum. Sic pedites; equites vado secuti, aut altiores inter vndas, adnantes equis transmisere. Stabat pro litore diuersa acies, densa armis virisque, intercursantibus feminis: in modum Furiarum, veste ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæque circùm, preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aspectus perculêre militem; vt quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & se ipsi stimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pauescerent; inferunt signa, sternuntque obuios, & igni suo inuoluunt. Præsidium posthac impositum *vicis, excisique luci, sæuis superstitionibus sacri. Nam cruore captiuo adolere aras, & hominũ fibris consulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex *Icenorum Prasutagus, longâ opulentiâ clarus, Cæsarem heredem duasque filias scripserat, tali obsequio ratus regnum & domum suam procul iniuriâ fore. quod contrà vertit. adeò vt regnum, per

*Mutila aut corrupta.
*absc.
Laodicea terræmotu afflicta.
Coloniæ in Italiâ deducta:
Non cum effectu.
De appellationibus lex.
Vibius Secundus damnatus.
A. V. C. DCCCXIV.
Res Britannica.
*siluras
Verannius in eâ moritur.
*prouinciam
Suetonius Paullinus successit.
Qui Monam ingreditur.
Viri feminæq. occurrunt.
Sternuntur.
Præsidium accipiunt.
*victis.
*Manusc. Ticenorum
Britannia quâ occasione defecerit.

centuriones, domus per seruos, velut capta vastarentur. Iam primùm vxor Boudicea verberibus affecta, & filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorũ, quasi cunctam regionẽ muneri accepissent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alij nõdum seruitio * assuefacti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando: fouẽtibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc templum diuo Claudio constitutum, quasi * ara æternæ dominationis aspiciebatur: delectique sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduũ videbatur, exscindere coloniam nullis munimentis septam: quod ducibus nostris parũ prouisum erat, dum amœnitati prius quàm vsui cõsulitur. Inter quæ nullâ palàm caussâ delapsum Camaloduni simulacrum victoriæ, ac retro conuersum, quasi cederet hostibus. Et feminæ in furore turbatæ, adesse exitium canebant. Externosque fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visamque speciem in æstuario, notam esse * subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu: dilabente æstu, humanorum corporũ effigies relictas, vt Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haut amplius quàm ducentos sine iustis armis misit: & inerat modica militum manus, tutelâ templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conscij consilia turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque motis senibus & feminis, iuuentus sola restitit: quasi mediâ pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglobauerat, biduo obsessum, expugnatumque. Et victor Britannus * Pæto Ceriali legato legionis nonæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra, & munimentis defensus est. Quâ clade & odiis prouinciæ, quam auaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transiit. At Suetonius mirâ constantiâ medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insigne, sed copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre. ibi ambiguus an illam sedem bello diligeret, circumspectâ infrequentiâ militis, satisque magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, vnius oppidi damno seruare vniuersa statuit. Neq. fletu & lacrymis auxiliũ eius orantium flexus est, quin daret profectionis signũ, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo attinuerat; ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis præsidiisq. militarium, quod vberrimum spoliant, & deferentes in tutum, læti prædâ, & aliorum * insignes petebant. Ad septuaginta milia ciuium & sociorum, iis quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neque enim capere aut venundare, aliúdve quod belli commercium; sed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam * redditúri supplicium, ac prærepta interim vltione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis vicesimariis, & è proximis auxiliares, decem fermè milia armatorum erant: cùm omittere contationem, & congredi acie parat. diligitque locum artis faucibus, & à tergo siluâ clausum; satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planitiem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius

frequens

Rapina Romanorum.

Trinobantes rebellant.

* Manuss. facti,

Claudij templum.

* arra

Prodigia cladis Rom. nuncia.

* subuertendæ

Veterani auxilium petunt:

Parcè mittitur.

Sed colonia capta, & ipsi cæsi.

* Ex manuss. Petilio

Legio fusa.

Suetonius auxilio accurrit è Monâ. Londinium venit:

Non mansit, sed o parum tutâ.

Verulamiũ Britanni capiunt.

* Ambiguæ sanitatis locus.

Magna Romanorum vbiq. cædes.

* Lego, reddituris

frequens ordinibus, leui circum armaturâ conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiæ passim per cateruas & turmas exsultabant, quanta non aliâs multitudo; & animo adeò fero, vt coniuges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisque imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant. Boudicea curru filias præ se vehens, vt quamque nationem accesserat: *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare testabatur; sed tunc non vt tantis maioribus ortam regnum & opes, verùm vt vnam è vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlcisci. eò prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos iustæ vindictæ. cecidisse legionem, quæ prœlium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, si caussas belli secum expenderent; vincendum illâ acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viuerent viri, & seruirent.* Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miscebat. *Vt spernerent* * *sonoras Barbarorum, & inanes minas. plus illic feminarum quàm iuuentutis aspici. imbelles, inermes, cessuros statim, vbi ferrum virtutemque vincentium, toties fusi agnouissent. etiam in multis legionibus, paucos esse qui prœlia profligarent. gloriæque eorum accessurum, quòd modicâ manu, vniuersi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantùm, & pilis emissis, pòst vmbonibus & gladiis stragem cædemque continuarent, prædæ immemores. partâ victoriâ, cuncta ipsis cessura.* Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquẽda pila expedierat vetus miles & multâ prœliorum experientiâ, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ signum. Ac primùm legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens, postquam propiùs suggressus hostis certo iactu tela exhauserat, velut * cuneis erupit. Idem auxiliarium impetus: & eques protentis hastis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga præbuêre, difficili effugio, quia circumiecta vehicula sepserant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixaque telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victoriis par eâ die laus parta. quippe sunt qui paulominus quàm octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boudicea vitam veneno finiuit. Et Pœnius Postumus præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloriâ legionem suam fraudauerat, abnueratque contra ritum militiæ iussa ducis, se ipsum gladio transegit. Contractus deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæsar, missis è Germaniâ duobus legionariorũ millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite suppleti sunt. Cohortes alæque nouis hibernaculis locatæ, quodq. nationum ambiguum aut aduersum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil æquè quàm fames affligebat serendis frugibus * incuriosos, & omni ætate ad bellum versâ, dum nostros commeatus sibi destinant, gentesque præferoces tardiùs ad pacem inclinãt: quia Iulius Classicianus successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicum priuatis simultatibus impediebat. disperseratque nouum legatum opperiendum esse, sine hostili irâ & superbiâ victoris clementer deditis consulturum. Simul in vrbem mandabat, nullum prœlio finem exspectarent, nisi succederetur Suetonio. cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britanniæ statum missus est ex libertis Polycletus, magnâ Neronis spe, posse auctoritate eius, non modò inter legatum procuratoremque concordiam gigni; sed & rebelles Bar-

Aciem instruit: Et Britanni contrà.

Quibus femina dux.

Ea suos acuit:

Et Suetonius suos:

*Vat. sonoras

Sponte valdè promptos.

Romani excipiunt hostem:

* Vat. cuneo

Inde inuadunt:

Fundunt insigni victoriâ.

Boudicea sese interimit:

Et aliâ de caussâ Pœnius.

Aucta victrices copiæ à Cæsare.

Suetonius victoriâ vtebatur:

*incurioso hoste, & omni

Nisi Procurator Cæsaris impedisset.

Polycletus in Britanniam venit arbiter:

 barorum

barorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæque grauis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabanturque, quòd dux & exercitus tanti belli confector seruitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata. Detentusque rebus gerundis Suetonius, quòd post paucas naues in litore, remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen segni otio imposuit. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum senatoriâ, seruili alterum audaciâ, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longâ senectâ, simul orbitate & pecuniâ insidiis obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Asinium Marcellum sociauerant. Antonius audaciâ promtus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas iis quos memoraui, & aliis minus illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniusq. cum Rufino & Terentio lege Corneliâ damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemêre. Perculit is dies Pompeianum quoque Ælianum iuuenem quæstorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italiâ & Hispaniâ in quâ ortus erat, interdictum est. Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur, quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset; interim specie legum, mox præuaricando vltionem elusurus. Additur senatusconsultum: QVI TALEM *operam emtitasset, vendidissétve, vt perinde pœnâ teneretur, ac si publico iudicio calumniæ condemnatus*. Haut multo pòst præfectum vrbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit: seu negatâ libertate, cui pretium pepigerat; siue amore exoleti infensus, & dominum æmulum non tolerans. Ceterùm cùm vetere ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vsque ad seditionem ventum est: * senatusque, in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit. *Sæpenumerò P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra instituta & leges maiorum noua senatus decreta postularentur: neque sum aduersatus. non quia dubitarem super omnibus negotiis meliùs atque rectiùs olim prouisum, & quæ conuerterentur in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, vt maneret integrum, si quando Respublica consiliis eguisset. quod hodie euenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias seruiles; quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus seruorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra aduertit? An vt quidam fingere non erubescunt, iniurias suas vltus est interfector?* * *quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est. Sed & si nunc primum statuendum haberemus, creditis ne seruum interficiendi domini animum sumsisse, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occuluit,*

Non sine irrisu hostium.

Turpilianus succedit Suetonio.

Romæ viro diuiti Tabula subiecta.

Falsarij damnati.

Lex Cornelia intenta.

Præfectus vrbi à seruo occisus.

Igitur omnes familiares puniendi, ex more.

* senatuque in ipso,

Quem Cassius rigidè retinet.

* quian'

culuit, telum inter ignaros parauit. num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nescijs? Multa sceleris indicia præueniunt serui. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios: postremò si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuere ingenia seruorum, etiam cùm in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam verò nationes in familiis habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluuiem istam non nisi metu coërcueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cùm decimus quisque fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, vtilitate publicâ rependitur. Sententiæ Cassij, vt nemo vnus contraire ausus est, ita dissonæ voces respondebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantium. Præualuit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobatâ multitudine saxa ac faces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro vt liberti quoque qui sub eodem tecto fuissent, Italiâ deportarentur. Id à Principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur. Damnatus iisdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum vterque dedignatur, supra tulêre. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantiâ, famâ, in quantum præumbrante Imperatoris fastigio datur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulantibus circùm qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimum, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia nouâ generis claritudine, neque inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumq. oleum equiti ac senatui Græcâ facilitate. P. Mario, L. Asinio consulibus, Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memoraui, probrosa aduersus Principem carmina factitauit: vulgauitque celebri conuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à senatu, intercessione tribuniciâ morti eximeretur. Et cùm Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditum. Censuitque Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturam, necandumq. more maiorum. Ceteris inde assentientibus, Pætus Thrasea multo cum honore Cæsaris, & acerrimè increpito Antistio, *Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub Principe, & nullâ necessitate obstricto senatu, statuendum disseruit. carnificem & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicum sæuitiâ & temporum infamiâ, supplicia decernerentur. Quin insulâ publicatis bonis, quo longiùs sontem vitam traxisset, eo priuatim miserior, & publicè clementiæ maximū exemplum futurum.* Libertas Thraseæ * silentium aliorum rupit. Et postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemtis: in quibus adulatione promtissimus fuit A. Vitellius, optimum quemq. iurgio lacessens, & respondenti reticens, vt pauida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorem & iram contatus,

Multi infrastum ibant: Sed frustrà.

Præsidio disposito, omnes interfecti.

Census Galliarum.

Memmij Reguli mors, & elogium.

Gymnasium Nero dedicat.

A. V. C. DCCCXV.

Antistius Maiestatis delatus.

De eo damnando variant.

Mitiora Thraseas censet:

* Fam. lectio, seruitium

Et obtinet.

Tamen ad Cæsarem refertur

postremò

postremò rescripsit, *nullâ iniuriâ prouocatum Antistium grauissimas in Principem contumelias dixisse. earum vltionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. ceterùm se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent vt vellent, datâ etiam absoluendi licentiâ.* His atque talibus recitatis, & offensione manifestâ, non ideo aut consules mutauere relationẽ, aut Thrasea decessit sentẽtiâ, cererí ve, quæ probauerant deseruere: pars ne Principem obiecisse inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thrasea suetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haut dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, qui multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat. Adiiciebat Talius Geminus accusator, venditata ab eó munera Principis & adipiscendorum honorum ius. quæ caussa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictumque Veientonem Italiâ depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatosque donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed grauescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessitque vitâ Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritum finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine asseuerabant: & Burrhum intellecto scelere, cùm ad visendum Princeps venisset, aspectum eius auersatum, sciscitantique hactenus respondisse, *Ego me bene habeo.* Ciuitati grande desiderium eius mansit per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe Cæsar duos prætoriis cohortibus imposuerat: Fenium Rufum ex vulgi fauore, quia rem frumentariam sine quæstu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus, ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigellinus in animo Principis, ex intimis libidinibus assumtus. Prosperâ populi & militum famâ Rufus, quod apud Neronem aduersum experiebatur. Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, *tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret, quodque studia ciuium in se verteret, hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentiâ quasi Principem supergrederetur. Obiiciebant etiam eloquentiæ laudem vni sibi asciscere, & carmina crebriùs factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis Principis palàm iniquum, detractare vim eius equos regentis, illudere voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam & robur iuuentæ adesse. exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis.* At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem eius magis aspernante Cæsare, tempus sermoni orat: & accepto, ita incipit. *Quartusdecimus annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octauus vt imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, vt nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atauus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mæcenati vrbe in ipsâ, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, vt sic dixerim, in vmbrâ educata? è quibus claritudo venit, quòd iuuentæ tuæ rudimentis affuisse videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeò vt plerumque intra me ipsum voluam: Egóne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per*

Ille ambiguè & iracundè respondet.

Veiento simili crimine vocatus in discrimen.

Is Italiâ pulsus.

Burrhus obiit, alterum rei Ro. fulcrum.

Cum suspicione Cæsariani veneni.

Duo Præfecti prætorio. Fenius Rufus: Et Tigellinus.

Seneca auctoritas labascit.

In eum crimina.

Ipse cautè pariter & animosè se defendit.

hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque mensuram impleuimus, & tu quantum Princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à Principe accipere. Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet: sed mihi incumbit. mihi subueniendum est. Quo modo in militiâ aut viâ fessus adminiculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, senex, & leuissimis quoque curis impar, cùm opes meas vltrà sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum reuocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero sic ferme respondit. *Nero subdolè respondet.* *Quòd meditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantùm præuisa, sed subita expedire docuisti.* * *Auus meus Augustus Agrippæ & Mæcenati vsurpare otium post labores concessit; sed in eâ ipsâ ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuisset. attamen neutrum datis à se præmiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Augusti versata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam, dein iuuentam meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fenus, & villæ, casibus obnoxia sunt: ac licet multa videantur, plerique haut quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Vnde etiam rubori mihi est, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebusque & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperij spatia ingredimur: nisi fortè aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si quâ in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, reuocas, ornatumque robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies, si reliqueris Principem; sed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quòd si maximè continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipere.* His adiicit complexum & oscula, factus naturâ & consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium cum dominante) grates agit: sed instituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus salutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem, quasi valetudine infensâ, aut sapientiæ studiis domi attineretur. Perculso Senecâ, promtum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus; & malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ratus si Principem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. Compertoque Plautum & Syllam maximè timeri, Plautum in Asiam, Syllam in Galliam Narbonensem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. *Non se, vt Burrhum, diuersas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare. cui caueri vtcumque ab vrbanis insidiis præsentiâ; longinquos motus quônam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus* * *suspectos Asiæ populos, claritudine aui Drusi. Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam: & simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, sed veterum Romanorum imitamenta præferre; assumtâ etiam Stoïcorum arrogantiâ, sectâque, quæ turbidos, & negotiorum appetentes faciat.* Nec vltrà mora. Sylla sexto die peruectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cùm epulandi caussâ discumberet. Relatū caput eius illusit Nero tamquam præmaturâ canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur, & spatium itineris ac maris tempusque interiectum mouerat famam: vulgoque fingebant, petitum ab eo Corbulonem,

*Auum

Ah, nimis hoc verè.

Senecam comiter dimittit.

At ille vana rerum exuit, & quietem seriò spectat.

Tigellinus increscit.

Plautum & Syllam criminatur.

*suspensos

Propudium hominis, etiā Stoïcos.

Sulla occisus.

Parant & Plautum.

De quo vana quadam sparsa. bulonem, tum magnis exercitibus præsidentem, si clari atque insontes interficerentur, præcipuum ad pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut animo promtos, postquam iussa efficere nequiuerint, ad spes nouas transisse vnà. Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur. Ceterùm libertus Plauti celeritate ventorum præuênit centurionem, & mandata L. Antistij soceri attulit: *effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reperturum bonos, consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim aduenie-bant) propulisset, dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quæ ad vsque bellum eualescerent. denique aut salutem tali consilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum esse.* Sed Plautum ea non mouêre. siue nullam opem prouidebat inermis atque exsul; seu tædio ambiguæ spei; an amore coniugis & liberorum, quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nullâ sollicitudine turbatum. Sunt qui alios à socero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immineret, doctoresque sapientiæ Cœranũ Græci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendæ mortis, pro incertâ & trepidâ vitâ suasisse. Repertus est certè per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium præposuerat. Caput interfecti relatum. cuius aspectu, ipsa Principis verba referam: *Quin*, inquit, *Nero deposito metu nuptias Poppææ ob eiusmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamque coniugem amoliri, quamuis modestè agat, & nomine patris, & studiis populi grauem?* Sed ad senatum litteras misit, de cæde Syllæ Plautique haut confessus. verùm vtriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem Reip. magnâ curâ haberi. Decretæ eo nomine supplicationes, vtque Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibriis quàm malis. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octauiam, sterilem dictitans. Exin Poppææ coniungitur. Ea diu pellex; & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octauiæ impulit, seruilem ei amorem obiicere. destinaturq. reus cognomēto Eucerus, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, & vi tormentorum victis quibusdam, vt falsa annuerent, plures perstitêre sanctitatem dominæ tueri. Ex quibus vna instanti Tigellino, castiora esse muliebria Octauiæ respondit, quàm os eius. Mouetur tamen primo ciuilis dissidij specie: domumq. Burrhi, & prædia Plauti, infausta dona accipit. Mox in Campaniam pulsa est, additâ militari custodiâ. Inde crebri questus, nec occulti per vulgũ, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. His haut * quaquam Nero pœnitentiâ flagitij coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt. Octauiæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt. Itur etiam in Principis laudes, repetitum * venerantium. Iamq. & palatium multitudine & clamoribus complebant, cùm emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatos disiecêre. Mutataq. quæ per seditionem verterant. Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius: *Non eò loci res suas agi, vt de matrimonio certet (quamquàm id sibi vitâ potius) sed vitam ipsam in extremum adductam à clientelis & seruitiis Octauiæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausis quæ vix bello euenirent. Arma illa aduersus Principem sumta. ducem tantum defuisse, qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniam & in vrbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis*

Marginal notes:
Et sanè soser ad audendum aliquid excitabat:
Sed immotum.
Mortem intrepidè exspectat.
Et excipit.
Nero de vtroque ad Senatũ scribit, tectè.
Illi approbant.
Octauia exturbatur, inductâ Poppæâ.
Seruile adulterium illi obiicitur.
Constantia & confidentia ancillæ.
* Deest quidpiam
Octauia reuocatur, motu populi.
Poppæa sibi metuit:
Neronem acri oratione exstimulat.

absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionem? An quia veram progeniem penatibus Cæsarum datura sit, malle populum Romanum tibicinis Ægyptij subolem Imperatorio fastigio induci? Denique si id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominam, vel consuleret securitati iustâ vltione. Et modicis remediis, primos motus consedisse. at si desperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos. Varius sermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parum valebat suspicio in seruo, & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoq. nouarum crimen affingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi apud Misenum, vt memoraui, præfectus, leui post admissum scelus gratiâ, dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitũ eum Cæsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati Principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum haut minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promittit: vel si negauisset, necem intentat. Ille insitâ vecordiâ, & facilitate priorũ flagitiorũ, plura etiam quàm iussum erat, fingit, faleturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exsilium tolerauit, & fato obiit. At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo antè sterilitatis oblitus, abactos partus conscientiâ libidinum, eaque sibi comperta* dicto memorat. Insulaque Pandateriâ Octauiam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordiâ affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic* primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in quâ nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenũ patre, & statim fratre. Tum ancilla dominâ validior. Et Poppæa non nisi in perniciem vxoris nupta. Postremò crimen omni exitio grauius. Ac puella vicesimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præsagio malorum iam à vitâ exemta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur: cùm iam viduam se & tantùm sororem testaretur, communeque Germanici, & postremò Agrippinæ nomen cieret. quâ incolumi infelix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset. Restringitur vinculis, venæque eius per omnes artus exsoluuntur; & quia pressus pauore sanguis tardiùs labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sæuitia, quòd caput amputatum latumque in vrbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, præsumtum habeant, quoties fugas & cædes iussit Princeps, toties grates deis actas, quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod senatusconsultum, adulatione nouum, aut patientiâ postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse* creditum est, Doryphorum quasi aduersatum nuptiis Poppææ, Pallantem quòd immensam pecuniam longâ senectâ detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam vt C. Pisonis socium, sed validiùs à Senecâ eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

Alia machina in Octauiam.

Aniceto administro.

Qui fatetur adulterium.

* edicto

Octauia in insulâ clausa.

Magnâ miseratione populi.

* primus

Denique ad mortem acta.

Caput Poppææ oblatum.

O tempora seruilia!

* creditur

Nero libertos aliquot veneno tollit.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIB. XV.

BREVIARIVM LIBRI.

Vologeses Parthorum rex Armeniam inuadit. quem Corbulo cautè & tamen fortiter repressit. Sed Cæsonius Pætus missu Neronis mox superuênit, proprius Armeniæ tuendæ dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoste depactus. Corbulo ei tamen sed serò succurrit. Neroni filia ex Poppæâ nascitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venêre, super Armeniâ retinendâ. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permissum. Is Armeniam iterum inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridatem diadema statuæ Neronis submittere, nec nisi sponte eius resumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipsa vrbs ardet casu, siue Principis dolo. qui in ruinis eius ingentem sibi domum exstruxit. Christiani ab eo exagitati & necati, falsò crimine incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta, capite eius C. Pisone. Multi interfecti inlustrium, interque eos Seneca. Grates tamen diis actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis. Gesta hæc annis paullò amplius tribus.

C. MEMMIO REGVLO. VERGINIO RVFO
C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO — COSS.
P. SILIO NERVA. C. IVLIO ATTICO VESTINO

Vologeses deliberat de repetendâ Armeniâ.

INTEREA rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranem Armeniæ impositum: simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire vltum volens, magnitudine rursum Romanâ & continui fœderis reuerentiâ, diuersas ad curas trahebatur: contator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multisque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus insuper nuntius contumeliæ exstimulat: quippe egressus Armeniâ Tigranes, Adiabenos conterminam nationem latiùs ac diutiùs quàm per latrocinia vastauerat. Idque primores gentium ægrè tolerabant, eò contemtionis descensum, vt ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præsidium, aut vnde peteret, rogitans. Iam de Armeniâ concessum, proxima trahi: & nisi defendant Parthi, leuius seruitium apud Romanos deditis, quàm captis esse. Tiridates quoque regni profugus, per silentium haut modicè querendo, grauior erat. NON *enim ignauiâ, magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in summâ fortunâ æquius, quod validius. Et sua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem esse.* Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, & proximum sibi Tiridatem constituit, atque ita orditur, *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi per ætatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat. videbarque contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ nostræ penates ritè composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prosperè lacessitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo infitias, æquitate quàm sanguine, causâ quàm armis retinere parta maioribus malueram. si contatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est, additâ modestiæ famâ. quæ neque summis mortalium spernenda est, & à diis æstimatur.* Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtam equitum manum, quæ regem ex more sectabatur, Monesi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum

Impulit ambiguum iniuria Tigranis,

Fines Parthorum populantis.

Monobazus etiam exstimulat.

Et Tiridates.

Peruicère. & oratione sensa sua Vologeses aperit.

Diadema Armeniæ Tiridati imponit.

rum auxiliis: mandauitque Tigranem Armeniâ exturbari, dum ipse positis aduersus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita sunt: legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, compositiùs cuncta, quàm festinantiùs agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripseratque Cæsari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. Atque interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam prouincialium manum armat: hostiles ingressus præsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita. quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses vt famam sui præiret, non ideo nescium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, vrbem copiâ defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius amnis haut spernendâ latitudine partem murorũ ambit. & ducta ingens fossa, quà fluuio diffidebatur. Inerant milites, & prouisi antè commeatus. quorum subuectu pauci auidiùs progressi, & repentinis hostibus circumuenti, irâ magis quàm metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla cominus audacia: raris sagittis, neque clausos exterret, & semet frustratur. Adiabeni cùm promouere scalas & machinamenta inciperent, facilè detrusi, mox erumpentibus nostris cæduntur. Corbulo tamen quamuis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesem, qui expostularent vim prouinciæ illatam. socium amicumque regem cohortes Romanas circumsidere. omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem dilectus, apud opidum Nisibin septem & triginta milibus passuum à Tigranocertâ distantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus, & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prosperè fluebant. irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumserant, missæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syriâ paratæ vltrò irrumpere. sibi imbecillum equitem pabuli inopiâ. nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbidum aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad Imperatorem Romanũ legatos super petendâ Armeniâ & firmandâ pace respondet. Monesen omittere Tigranocerta iubet, ipse retrò concedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occultè pepigisse interpretabantur, vt omisso vtrimq. bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armeniâ abscederet. *Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernauisse in extremâ Cappadociâ, raptim erectis tuguriis, quàm in sede regni modò retenti? Dilata prorsus arma, vt Vologeses cum alio quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non vltra periculum faceret.* Nam, vt rettuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare Cesennius Pætus audiebatur: iamque aderat, copiis ita diuisis, vt quarta & duodecima legiones additâ quintâ quæ recens è Mœsis excita erat, simul Pontica, & Gallatarum Cappadocumque auxilia Pæto obedirent: tertia & sexta & decima legiones, priorque Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum vsu sociarent, partirentúrve. Sed neque Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur, despiciebat gesta, nihil cædis aut prædæ, vsurpatas nominetenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro vmbrâ regis, Romanum ius victis impositurum. Sub idem

Copias præmittit.

At Corbulo auxiliatur Tigrani.

Præsidiis omnia firmat:

Inprimis Syriam.

Tigranes vrbem principem occupat.

Tentant eam frustrà Parthi.

Corbulo legat ad Vologesem.

Nec ille à pace abhorret.

Moneses reuocatur ab obsidione.

Pacta quædam occultiora inter Romanũ & Parthum.

Cum Corbulonis inuidiâ:

Intereà Pætus aduenit, cum copiis.

Ferociter loquitur.

Legati Parthici irriti Romã redeunt.

Pætus Armeniam intrat, aue infaustâ.

tempus legati Vologeses, quos ad Principem missos memoraui, reuertêre irriti: bellumque propalam sumtum à Parthis. nec Pætus detractauit, sed duabus legionibus, quarum quartam Famisulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. Nam in transgressu Euphratis, què ponte transmittebat, nullâ palam caussâ, turbatus equus qui consularia insignia gestabat, retrò euasit. Hostiaque quæ muniebantur hibernaculis assistés, semifacta opera fugâ perrupit, seq. vallo extulit. & pila militum arsêre, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat. Ceterùm Pætus spretis ominibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouisu, rapit exercitum trans montem Taurum, reciperandis, vt ferebat, Tigranocertis, vastandisq. regionibus, quas Corbulo integras omisisset.

Principia tamen ei rident.

Et capta quædam castella, gloriæque & prædæ nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuisset. Longinquis itineribus percursando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & instante iam hieme, reduxit exercitum. composuitque ad Cæsarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificas, rerum vacuas.

Corbulo intereà Euphrati assidet:

Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præsidiis insedit: & ne ponti iniiciendo impedimentum hostiles turmæ afferrent, (iam enim subiectis campis, magnâ specie volitabant) naues magnitudine præstantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & balistis proturbat Barbaros.

Ponte eum iungit.

in quos saxa & hastæ longius permeabant, quàm vt contrario sagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, collesque aduersi per socias cohortes, pòst legionum castris occupantur; tantâ celeritate & ostentatione virium, vt Parthi omisso paratu inuadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent.

Vologeses ad Pætum vertit.

Ibi Pætus imminentium nescius, quinctam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum commeatibus infirmauerat; donec aduentare Vologesem magno & infenso agmine auditũ.

Hic nutat valdè & trepidat.

Accitur legio duodecima, & vnde famam aucti exercitus sperat, prodita infrequẽtia: quâ tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset. Verùm vbi à viris militaribus aduersus vrgentes casus firmatus erat, rursus ne alienæ sententiæ indigens videretur, in diuersa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, non fossam neque vallum sibi, sed corpora & arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi prœlio certaturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus, quos visendis hostium copiis præmiserat, trepidus remeáuit.

Imperitè militem spargit:

Et quia minus acriter Vologeses institerat, vanâ rursus fiduciâ, tria millia dilectorũ proximo Tauri iugo imposuit, quò transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Coniunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, datâ in præsidium cohorte, ac disperso milite, qui in vnum habitus, vagum hostem promtiùs sustentauisset.

Auxilium à Corbulone inuitus petit.

ægrè compulsum ferunt, vt instantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum, quò gliscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus iussit.

Vologeses interea vi perrumpit.

Præsidia fugat, aut expugnat.

At Vologeses quamuis obsessa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantùm centurione Tarquitio Crescente turrim in quâ præsidium agitabat, defendere auso: factâ sæpius eruptione, & cæsis qui Barbarorum propius suggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum si quis integer, longinqua & auia; vulnerati, castra repetiuere: virtutem

tutem regis, sæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduersis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, veniret properè, signa & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim donec vita suppeditet, retenturum. Ille interritus & parte copiarum apud Syriam relictâ, vt munimenta Euphrati imposita retinerentur, quâ proximum & commeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum præter alia assueta bello, magna vis camelorum onusta frumento, vt simul hostem famemque depelleret. Primum è perculsis Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein plerosque militum: quos diuersas fugæ caussas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri monebat. Se nisi victoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriam ostendere. *Non vicos aut opida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in iis legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona imperatoriâ manu tribueretur, quod illud & quantum decus, vbi par eorum numerus adipisceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant. Eoque intentiùs Vologeses premere obsessos, modò vallum legionum, modò castellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propiùs incedens quàm mos Parthis, si eâ temeritate hostem in prœlium eliceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars iussu ducis, & alij propriâ ignauiâ, vt Corbulonem opperientes, ac si vis ingrueret, prouisis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neque eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani Imperij æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, saluti consuluisse. Quâ desperatione exercitus dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, *Quòd pro Armeniis semper Romanæ ditionis, aut subiectis regi quem Imperator delegisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo vtilem. Nec præsentia tantùm spectaret. Ipsum aduersus duas legiones, totis regni viribus aduenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent.* Ad ea Vologeses, nihil pro caussâ, sed opperiendos sibi fratres Pacorũ ac Tiridatem rescripsit. Illum locum tempusque consilio destinatum quid de Armeniâ cernerent. * Adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerent. Missi pòst à Pæto nuntij, & regis colloquium petitum, qui Vasacem præfectum equitatus ire iussit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & si qui duces obtinendæ donandæue Armeniæ egerant: Vasaces imaginem retinendi donandíve penes nos, vim penes Parthos memorat. Et multum inuicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterũ testis iis quæ pepigissent, adhibetur. Placuitq. liberari obsidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret, mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontẽ imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant. namque iis vsui fuit. Nostri per diuersum iere. Addidit rumor, sub iugũ missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorũ simulacrum ab Armeniis vsurpatum est. Nam & munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum decederet, & circumstetere vias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoscentes, abstrahentesque. Raptæ etiam vestes, retenta arma, pauido milite & concedente, ne qua prœlij

Pætus iacet. *Corbulonem intuetur & exspectat.* *Ille festinat.* *Suos ad robur & celeritatem excitat.* *At Parthus Romanos premit & obsidet.* *Languidè hi se defendunt.* *Immò deditionem loquuntur & spectant.* *Itaque Pætus pacem petit.* *Tergiuersatur Vologeses.* *Tamen ad colloquium ventum:* *Et ex eo, ad infamiam pacta.* *Quia Parthi variè illudũt Romanis:* *Nimium pauidi.*

 caussa

caussa exsisteret. Vologeses armis & corporibus cæsorum aggregatis, quò cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleuerat. Flumen Arsametem elephanto insidens, & proximus quisque regi vi equorum perrupêre, quia rumor incesserat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexêre. Ceterùm obsessis adeò suppeditauisse rem frumentariam constitit, vt horreis ignem iniicerent: contraq. prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse. Adiecit, iureiurando Pæti cautum apud signa, adstantibus iis, quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: vnâ die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim sauciis. neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armorum prætulit, vt diuersitatem exprobraret. Mæsti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu vsurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus: sola misericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter se breuis sermo secutus est, hæc conquerentium: * *irritum laborem, potuisse bellum fugâ Parthorum finiri.* Ille integra vtrique cuncta respondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. *Non ea Imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouinciâ egressum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam fortunam orandam, vt pedes confectus spatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem assequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntij, detraheret castella trans Euphratem, amnemque vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq. diuersis præsidiis vacuam fieri expostulabat. Et postremò concessit rex. Diruptaque quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcusque medio Capitolini montis sistebantur: decreta ab senatu integro adhuc bello, neque tum omissa, dum aspectui consulitur, spretâ conscientiâ. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum, in Tiberim iecit, quo securitatem annonæ * sustentaret. cuius pretio nihil additum est, quamuis ducentas fermè naues portu in ipso, violentia tempestatis, & centum alias Tiberi subuectas, fortuitus ignis absumsisset. Tris dein consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminũ, Pompeium Paullinũ vectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum Principum, qui grauitate sumtuum iustos reditus anteissent. se annuum sexcenties sestertiûm Reipub. largiri. Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis, aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magnâ cum inuidiâ senatum adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. *Satis pretij esse orbis quòd multâ securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promissa legum diu exspectata, in ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret.* Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret, ac ne

Quibus omnia ex vberi: Et hostibus contrà. Infamiam Pæti Corbulo auget.

Qui occurrit cum suis fugienti.

Milites inter se beneuoli: At non duces.

Species fœderis inter Vologesem & Corbulonem.

Romæ tamen nonnisi fausta omnia audita.

Frumentum vetus in Tiberim iactũ.

* Pet. Faber, ostentaret.

Præfecti noui vectigalibus.

Querela de breui & fictâ adoptione.

Patres prouident, & prohibent.

ac ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset. Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris criminibus, vt solent prævalidi prouincialium, & opibus nimiis ad iniurias minorum elati: vna vox eius vsq. ad contumeliam senatus penetrauerat, quòd dictitasset, in suâ potestate situm, an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerētur. Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, prouinciâ Cretâ depellendum, hæc addidit. *Vsu probatum est P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magistratuum auaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo aduersus nouam prouinciarum superbiam dignum fide constantiaque Romanâ capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur alibi quàm in ciuium iudicio esse. Olim quidem non modò prætor aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viserent, & quid de cuiusque obsequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promtiùs accusatio decernitur. Decernaturque, & maneat prouincialibus potentiam suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imo virtutes odio sunt, seueritas obstinata, inuictus aduersùm gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus. quæ si arceantur, æqualiùs atque constantiùs prouinciæ regentur. nam vt metu repetundarum infracta auaritia est, ita vetitâ gratiarum actione ambitio* cohibetur.* Magno assensu celebrata sententia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus consulibus eâ de re relatum. Mox auctore Principe sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum proprætoribus próueconsulibus grates, neu quis eâ legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigiesque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ opidum Pompeij, magnâ ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familiâ Cossorum capta est. Memmio Regulo & Verginio Rufo Coss. natam sibi ex Poppæâ filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitque Augustam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium, vbi ipse generatus erat. Iam senatus vterum Poppææ commendauerat diis, votaque publicè susceperat. quæ multiplicata, exsolutaque. Et additæ supplicationes, templumque Fecunditati, & certamen ad exemplar* Atticæ religionis decretum. Vtque Fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum Circense, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum intra mensem defunctâ infante: rursusq. exortæ adulationes, censentium honorem diuæ, & puluinar, ædemque & sacerdotem. Atque ipse vt lætitiæ, ita mæroris immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partū effuso, Thraseam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, quâ reconciliatum se Thraseæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Vnde gloriæ egregiis viris, & pericula gliscebant. Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterasque in eandem formam attulere. *Se priora & toties iactata super obtinendâ Armeniâ nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri possessionem Parthis non sine ignominiâ Romanâ tradidissent. Nuper clausum Tigranem, pòst Pætum legionesque cùm opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum.*

Timarchus accusatus.

Eâ occasione, Thraseæ sententia.

* cohibebitur.

Et cohibita ambitio prouincialium.

Gymnasium fulmine,

Pompeij opidum terræ motu, corrupta.

A. V. C. DCCCXVI.

Filia Neroni nata:

Multâ adulatione patrum.

At ea breui abiit.

Thraseas prohibetur aditu Cæsaris.

Legati Parthorum ad Principem.

Cum superbiusculis mandatis.

mentum.

mentum. Nec recusaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturum ad signa & effigies Principis, vbi legionibus coràm, regnum auspicaretur. Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diuersa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoste placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitiâ rursum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde spes fieret, non frustrà eadem oraturum Tiridatem, si preces ipse attulisset. Syriæque exsecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permissæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celso, è Pannoniâ adiecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum fermè modum auctâ potestate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum cùm grauiora metueret, facetiis insectari satis habuit Cæsar, his fermè verbis: *Ignoscere se statim, ne tam promtus in pauorem longiore solicitudine ægresceret.* At Corbulo quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortissimo quoque amisso, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla dilectorum ex Illyrico & Ægypto, quodque alarum cohortiumque, & auxilia regum in vnum conducta apud Melitenen, quà transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum ritè exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica de auspiciis imperatoriis, rebusbusque à se gestis, aduersam inscitiam Pæti declinans: multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetustas obsepserat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haut aspernatus, adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus. *Non enim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; & Vologesen melius societate Romanâ, quàm damnis mutuis genti Parthorum consulturum. Scire quantum intus discordiarum, quamque indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà Imperatori suo immotam vbique pacem, & vnum id bellum esse.* Simul consilio terrorem adiicere, & Megistanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum exscindit, plana, edita, validos, inualidosque, pari metu complet. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neque atrox in summam, * & quibusdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemque colloquio poscit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant, cùm à Barbaris dilectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non est à Corbulone vitatus, vt dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti augebatur, quod eo maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque opperiri reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pactâ Tiberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondũ senatoriâ ætate, sed pro legato quintæ legioni impositus, in castra Tiridatis venêre, *honore eius, ac ne metueret

Deliberat Princeps:

Placuitq; bellum: Cui Corbulo præfectus.

Et finitimi præsides regesq; obedire ei iussi.

Pætum scommate Nero excipit.

Copias Corbulo cogit.

Lustrat, & oratione excitat.

Parthi ad eũ legati.

Nec viam illis pacis claudit.

Rem nihilominus in Armeniâ gerit.

Tiridates colloquium postulat.

Obsides à Romanis dantur.

*honori

metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec contatus Corbulo. Sed pedes vterq. dextras miscuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multũ præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturumque nouum Cæsari decus, non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magnâ vtrimq. specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis, signisque & simulacris deûm in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit. magnis apud cũctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obsidio. At nunc versos casus: iturum Tiridatẽ ostentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasque. & rogitante rege caussas, quoties nouum aliquid aduerterat: vt, initia vigiliarum per centurionem nuntiari, conuiuium buccinâ dimitti, & structa ante Augurale aram subditâ face accendi: cuncta in maius extollens, admiratione prisci moris affecit. *postremo die spatium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres antè, matremque viseret: obsidem interea filiam tradit, litterasq. supplices ad Neronem. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit, non incuriosum fratris: quippe & propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Tiridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsve eorum assisteret: tantusque Romæ, quantus consulibus, honor esset. Scilicet externæ superbiæ sueto, nõ erat notitia nostri: apud quos ius imperij valet, inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in ius Latij transtulit. Equitum Romanorũ locos sedilibus plebis anteposuit, apud Circum. Namque ad eam diem indiscreti inibant; quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorũ idem annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed feminarum illustrium senatorumq. plures per arenam fœdati sunt. C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ voci angustos spernebat. Non tamen Romæ incipere [*scenas] ausus, Neapolim quasi Græcam vrbem dilegit. Inde initium fore, vt transgressus in Achaiam, insignesque & antiquitùs sacras coronas adeptus, maiore famâ studia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorum vulgus, & quos è proximis coloniis & municipiis eius rei fama ciuerat, quique Cæsarem per honorem, aut varios vsus sectantur. etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic, plerique vt arbitrabantur, triste; vt ipse, prouidum potius & secundis numinibus euênit. Nam egresso qui affuerat populo, vacuum & sine vllius noxâ theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates diis, atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim consedit: vbi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus: primò in contumelias assumtus, deinde optimi cuiusque criminatione eò vsque valuit, vt gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malis præmineret. Eius

munus

Ita rex ad Corbulonem venit.

Pacta inter eos.

Tiridates diadema detractũ Neroni subiicit.

Epulo excipitur à Corbulone:

Et res Romanas docetur.

* Fortasse, postero

Abit fratres salutaturus.

Alpium pars iure Latij donata.

Sedes equitũ in Circo discreta.

A. V. C. DCCCXVII.

* Videtur delendum.

Neapoli Nero se & vocem publicat.

Theatrum ruit, sed sine noxâ.

Gladiatorũ munus Beneuenti.

A pessimo Vatinio.

munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Iuniæ familiæ claritudinē diuum Augustum atauum ferebat. Iussi id accūsatores obicere, prodigum largitionibus, neque aliam spem quàm in nouis rebus esse. quin eum nobiles habere, quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet, nomina summæ curæ & * meditamenta. Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et cùm damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit, secutaque Neronis oratio ex more: *Quamuis sontem & defensioni meritò diffisum, victurum tamen fuisse si clementiam iudicis exspectasset.* Nec multo pòst omissâ in præsens Achaiâ (caussæ in incerto fuere) vrbem reuisit; prouincias Orientis, maximè Ægyptum, secretis imaginationibus agitans. Dein edicto testificatus non longam sui absentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac prospera fore, super eâ profectione adiit Capitolium, illic veneraturus deos. Cùm Vestæ quoque templum inisset, repentè cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum, cunctas sibi curas amore patriæ leuiores dictitans. *Vidisse ciuium mæstos vultus, audire secretas querimonias, quòd tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti aduersum fortuita aspectu Principis refoueri. Ergo vt in priuatis necessitudinibus proxima pignora præualerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumque retinenti.* Hæc atque talia plebi volenti fuere, voluptatum cupidine, & quæ præcipua cura est, rei frumentariæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur. dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. Ipse quò fidem acquireret, nihil vsquam perinde lætum sibi; publicis locis struere conuiuia, totaque vrbe quasi domo vti. Et celeberrimæ luxu famaque epulæ fuere, quas Tigellino paratas, vt exemplum referam, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesq. exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis è terris, & animalia maris Oceano abusque petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant, illustribus feminis completa. Et cōtrà scorta visebantur, nudis corporibus. Iam gestus motusque obsceni, & postquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta, consonare cantu & luminibus clarescere. Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum sollennium coniugiorum denupsisset. Inditum Imperatori flammeum. * Missi auspices duo, & genialis torus, & faces nuptiales; cuncta denique spectata, quæ etiam in feminâ nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo Principis incertum: nam vtrumque auctores prodidere: sed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atque atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus cōtigua est. Vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim validus, ac vento citus longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis septæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primùm, deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxiâ vrbe artis itineribus, hucque & illuc flexis; atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum fessa * [ætate] aut rudis pueritiæ ætas, quique sibi, quique

Iunius Torquatus ad mortē actus.

* Scribo, meditamenti.

Achaiam Nero cogitat.

Omittit.

Quasi caritate plebis & patriæ.

Infames eius epulæ.

Magno sumptu.

Turpi libidine.

Denique (ô scelus, scelus,) nubit.

* Forti, Visi

Incendium grande Romæ.

Misera eius facies.

* Delendum videtur.

quique aliis consulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant: & sæpe dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel si in proxima euaserant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alij caritate suorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & qui alij palàm faces iaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur: siue vt raptus licentiùs exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in vrbem regressus est, quàm domui eius, quà palatium & Mæcenatis hortos cōtinuauerat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circū haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia exstruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaque vtensilia ab Hostiâ, & propinquis municipiis. pretiumq. frumenti minutum, vsq. ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis vrbis, inisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulantem. Sexto demùm die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificiis, vt cōtinuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum posito metu redibat. * Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis vrbis locis, eoq. strages hominum minor. delubra deûm, & porticus amœnitati dicatæ latiùs procidêre. Plusque infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigellini Æmylianis proruperat. Videbaturq. Nero condendæ vrbis nouæ, & cognomēto suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarum quattuor integræ manebant, tres solo tenus deiectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia superant, lacera & semiusta. Domuum, & insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haut promtū fuerit: sed vetustissimâ religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumque quæ præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat, ædesque Statoris Iouis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tantâ resurgentis vrbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam vrbem inflammauerant. Alij eò vsque curâ progressi sunt, vt totidem annos mensesque & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterùm Nero vsus est patriæ ruinis, exstruxitque domum, in quâ haut perinde gemmæ & aurum miraculo essent; solita pridem, & luxu vulgata, quàm arua & stagna, & in modum solitudinum hinc siluæ, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauisset, per artem tentare, & viribus Principis illudere. Namque ab lacu Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti litore, aut per montes aduersos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussæ. Nero tamen, vt erat incredibiliū cupitor, effodere proxima Auerno iuga

Quod nec restingui licuit.

Domus etiā Principis exusta.

Receptacula quædam plebi data.

At ille canit inter flammas.

Nec sine eius nutu videbatur id incendium.

Ceterum totapænè Roma eo corrupta:

Et vetustissima templa:

Innumera statua.

Nero domum sibi exstruit,

Laxitate & splendore mirificam.

Ipsa vrbs cæpta instaurari: no iuga connixus est: manentque vestigia irritæ spei. Ceterùm vrbis quæ domus supererant, non vt post Gallica incendia, nullâ distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cohibitâ ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem insularum protegerent. *Sed ad mensuram & compositè.* Easque porticus Nero suâ pecuniâ exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusque ordine, & rei familiaris copiis: finiuitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinabat, vtque naues quæ frumentum Tiberi subuectassent, onustæ rudere decurrerent. *Etiā firmior contra incendia,* Ædificiaque ipsa certâ sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanoque solidarentur: quòd is lapis igni imperuius est. Iam aqua priuatorum licentiâ intercepta, quo largior & pluribus locis in publicū flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisque haberet: nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur. *Et veteri pulchrior:* Ea ex vtilitate accepta decorem quoque nouæ vrbi attulere. *Non tamen salubrior.* Erant tamen qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nullâ vmbrâ defensam, grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis cōsiliis prouidebantur. Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatū Vulcano & Cereri Proserpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. *Diis supplicia instituta.* Vnde haustâ aquâ, templū & simulacrum deæ prospersum est; & lectisternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant. Sed non ope humanâ, nō largitionibus Principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, vulgus Christianos appellabat. *Et alia supplicia in Christianos, quasi incendiarios.* Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaq. in præsens * exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, sed per vrbem etiam: quò cuncta vndique atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. **Vat. exitialis* *Tac. impie.* Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haut perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti sunt. *Isignis in eos crudelitas.* Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. *Nero interea aurigatur.* Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel * circulo insistens. **curriculo* Vnde quamquam aduersus sontes & nouissima exempla meritos, miseratio oriebatur; tamquam non vtilitate publicâ, sed in sæuitiam vnius absumerentur. *Italiam & prouincias exhaurit.* Interea conferendis pecuniis peruastata Italia, prouinciæ euersæ, sociique populi, & quæ ciuitatum liberæ vocantur. Inque eam prædam etiam dij cessere, spoliatis in vrbe templis, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè aut in metu sacrauerat. Enimuerò per Asiam atque Achaiam non dona tantùm, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas prouincias Acrato, ac Secūdo Carinate. *Templa dispoliat.* Ille libertus cuicunque flagitio promtus: hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. *Seneca voci aut mentem his sceleribus non commodat.* Ferebatur Seneca, quò inuidiam sacrilegij à semet auerteret, longinqui ruris secessum orauisse: & postquam non concedebatur, fictâ valetudine quasi æger neruis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per libertū ipsius cui nomen Cleonicus, paratum, iussu *Venenum ei paratum.*

Neronis:

Neronis: vitatumq. à Senecâ proditione liberti, seu propriâ formidine, dum simplici victu, & agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud opidum Preneste, tentatâ eruptione, præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt: iam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo, vt est nouarum rerum cupiens pauidusque. Nec multo pòst clades rei naualis accipitur, nō bello (quippe haut aliàs tam immota pax) sed certū ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamuis sæuiente pelago à Formiis mouere, & graui Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium plerasque, & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorúmve animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificiis quibus grauidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutaque haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neq. occultum: quia in vtero repressum, aut iter iuxta editum sit. Ineunt deinde consulatum Silius Nerua, & Atticus Vestinus, cœptâ simul & auctâ coniuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminæ etiam, cùm odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut species virtutibus similes. Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos, & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parcimonia. Lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui in tantâ vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit. nec tamen facilè memorauerim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumserunt. Promptissimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem exstitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiusque Lateranus consul designatus, viuida odia intulere. Lucanum propriæ caussæ accendebant, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibueratque ostentare, * vanus assimulatione. Lateranū consulem designatū, nulla iniuria, sed amor Reipub. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterque senatorij ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida. Quinctianus * molli corpore infamis, & à Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias vltum ibat. Ergo dum scelera Principis, & finem adesse imperij, diligendumque qui fessis rebus succurreret inter se aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatium Gratū, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt * super Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed summum robur

Continentia hominis. — *Clades in mari.* — *Prodigia plura.* — A. V. C. DCCCXIIX. — *Coniuratio in Neronem.* — *Capite C. Pisone.* — *Ille descriptus.* — *Et qui præcipui in eâ.* — *Lucanus poëta:* — * Fam. vanā — *Sceuinus.* — *Quinctianus:* — * Fam. mollitie corporis — *Plures alij:* — * Far. per Etiam ex prætorio.

Imò & ipſe Præfectus.

mum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur: quem vitâ famaque laudatum, per ſæuitiã impudicitiamque Tigellinus in animo Principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac ſæpe in metũ adduxerat, quaſi adulterum Agrippinæ & deſiderio eius vltioni intentum. Igitur vbi coniuratis præfectum quoque prætorij in partes deſcendiſſe, crebro ipſius ſermone facta fides;

Flauij honeſtus impetus:

promtiùs iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepiſſe impetum Subrius Flauius ferebatur, in ſcenâ canentem Neronem aggrediendi, aut cùm ardente domo per noctem huc illuc curſaret incuſtoditus. Hîc occaſio ſolitudinis, ibi ipſa frequentia tanti decoris teſtis, pulcherrimum animum exſtimulauerant:

Sed ignauiter remiſſus.

niſi impunitatis cupido retinuiſſet, magnis ſemper conatibus aduerſa. Interim contantibus prolatantibuſq. ſpem ac metum,

Epicharis moras ægrè fert:

Epicharis quædam, incertum quonam modo ſciſcitata (neque illi antè vlla rerum honeſtarum cura fuerat) accendere, & arguere coniuratos: ac poſtremò lentitudinis eorum pertæſa, & in Campaniâ agens primores claſſiariorum Miſenenſium labefacere, & cõſcientiâ illigare connixa eſt tali initio. Erat Chiliarchus in eâ claſſe Voluſius Proculus,

Proculum aſciſcere conatur.

occidendæ matris Neronis inter miniſtros non ex magnitudine ſceleris prouectus, vt rebatur. Is mulieri olim cognitus, ſeu recens ortâ amicitiâ, dum merita erga Neronẽ ſua & quàm in irritum cecidiſſent, aperit, adiicitq. queſtus & deſtinationẽ vindictæ, ſi facultas oriretur, ſpem dedit poſſe impelli & plures conciliare. nec leue auxilium in claſſe, crebras occaſiones, quia Nero multo apud Puteolos & Miſenũ maris vſu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia ſcelera Principis orditur. Neque ſenatui, * quid manere, ſed prouiſum quo nam modo pœnas verſæ Reip. daret: accingeretur modò, nauaret operam, & militũ acerrimos duceret in partes, ac digna pretia exſpectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit.

Ille eam defert.

Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Neronem detuliſſet. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita, nullis teſtibus

Conſtanter hæc refutat.

innixum facilè confutauit. Sed ipſa in cuſtodiâ retenta eſt, ſuſpectante Nerone, haut falſa eſſe etiam quæ vera non probabantur.

Conſilium cædendi Tyranni apud Baias.

Coniuratis tamen metu proditionis placitum maturare cædem apud Baias, in villâ Piſonis: cuius amœnitate captus Cæſar crebrò * ventitabat, balneaſq. & epulas inibat omiſſis excubijs, & fortunæ ſuæ mole. Sed abnuit Piſo, inuidiam prætendẽs, ſi ſacra menſæ dijq. hoſpitales cæde qualiſcumq. Principis cruentarentur.

**crebrò eò ventitabat,*

Sed iterum omiſſum.

Melius apud vrbẽ in illâ inuiſâ & ſpoliis ciuium exſtructâ domo, vel in publico patraturos, quod pro Rep. ſuſcepiſſent. Hæc in commune: ceterùm timore occulto, ne L. Silanus eximiâ nobilitate, diſciplinaque C. Caſſij apud quem

Metu ne alij arriperent Imperium.

educatus erat, ad omnem claritudinẽ ſublatus, imperium inuaderet, promtè daturis operam qui à coniuratione integri eſſent, quique miſerarentur Neronem tanquam per ſcelus interfectum. Plerique Veſtini quoque conſulis acre ingenium vitauiſſe Piſonem crediderunt, ne * à libertate moueretur, vel dilecto Imperatore alio, ſui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quamuis ſuper eo crimine Nero vetus aduerſus inſontem odium

Deniq. placuit Circenſibus eum aggredi.

expleuerit. Tandẽ ſtatuêre Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur, exſequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domo aut hortis clauſus, ad ludicra Circi ventitabat; promtioreſque aditus erant lætitiâ ſpectaculi.

Scæna gerendæ rei.

Ordinem inſidiis compoſuerant, vt Lateranus quaſi ſubſidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus Principis accidens, proſterneret incautum premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentẽ & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum vt quiſque audentiæ habuiſſet, accurrerent, trucidarentque: primas ſibi partes expoſtulãte Sceuino, qui pugionem

templo

templo Salutis in Etruriâ, siue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, gestabatque velut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur, vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antoniâ Claudij Cæsaris filiâ, ad eliciendam vulgi fauorem: quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum commodauisse, aut Pisonem notum amore vxoris, alij matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est. Sed mirũ quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignauit: promtum vaginâ pugionem, de quo suprà rettuli, vetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamque curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conuiuium initum. seruorum carissimi libertate, & alij pecuniâ donati. Atque ipse mæstus, & magnæ cogitationis manifestus erat, quamuis lætitiam vagis sermonibus simularet. Postremò vulneribus ligamenta, quibusq. sistitur sanguis parare eundem Milichum monet: siue gnarum coniurationis, & hucusque fidum, seu nescium, & tunc primùm arreptis suspicionibus, vt pleriq. tradidere, de consequentibus. Nam cùm secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit, simulque immensa pecunia & potentia obuersabantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim vxoris quoque consilium assumserat, muliebre ac deterius, quippe vltrò metum intentabat, multosque astitisse libertos ac seruos, qui eadem viderint: nihil profuturum vnius silentium. at præmia penes vnum fore, qui indicio præuenisset. Igitur cœptâ luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cùm foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusque ab ianitoribus ad libertũ Neronis Epaphroditũ, mox ab eo ad Neronem, vrgens periculum, graues coniurationes, & cetera quæ audierat, coniectaueratque, docet. Telum quoque in necem eius paratum ostendit, accirique reum iussit. Is raptus per milites, & defensionem orsus, *Ferrũ cuius argueretur, olim religione patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum* respondit. *Tabulas testamenti sæpius à se, & incustoditâ dierum obseruatione, signatas. Pecunias & libertates seruis & antè dono datas, sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enimverò liberales semper epulas struxisse, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iussu suo, sed quia cetera palàm vana obiecisset, adiungere crimen visum, se pariter indicem & testem facere.* Adiicit dictis constantiam. incusat vltrò intestabilem, & consceleratum, tantâ vocis ac vultus securitate, vt labaret indicium, nisi Milichum vxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac secretò collocutum, & esse vtrosque C. Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur, quisnam is sermo, quâ de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant. Inditaque vincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primùm fatetur. Deinde adiicit Annæum Senecam, siue internuntius inter eum Pisonemque fuit, siue vt Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoque pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens, nec vllum silentij emolumentum, edidit ceteros. Ex quibus Lucanus, Quinctianusque, & Senecio diu abnuêre. Pòst promissâ impunitate

Fatũ negat, & coniuratio detegitur.

Per vanitatem Sceuini.

Milichus suspiciones arripit.

Cum vxore communicat.

Ad Principem defert.

Sceuinus sistitur.

Et fidenter se defendit.

Libertum arguit, Iam labantem, nisi vxor subuenisset.

Natalis vocatus:

Et tota res patefacta.

Seneca accusatus,

Lucanus,

nitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam. Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atque interim Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acriùs torquentium ne à feminâ spernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemtus. Postero cùm ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ (nam dissolutis mẽbris insistere nequibat) vinclo fasciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere connisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tantâ necessitate alienos ac propè ignotos protegendo, cùm ingenui & viri & equites Romani senatoresque intacti tormentis, carissima quæque suorum pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio & Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pauido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset. Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiã mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum pedites equitesque permixti Germanis, quibus fidebat Princeps quasi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atq. vbi dicendam ad caussam introissent, lætatum erga coniuratos, si fortuitus sermo, & subiti occursus, si conuiuium, si spectaculum simul inissent, pro crimine accipi: cùm super Neronis ac Tigellini sæuas percontationes, Fenius quoque Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quò fidem inscitiæ pararet, atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauio assistenti, annuentique an inter ipsam cognitionem distringeret gladium, cædemque patraret, retinuit, infregitq. impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui proditâ coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonem pergere in castra, aut rostra escendere, studiaque militum & populi tentare: *si conatibus eius conscij aggregarentur, secuturos etiam integros. magnamque motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consiliis valeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum. etiam fortes viros subitis terreri, ne dum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo fieri, quæ segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoque vincirent, postremò indignâ nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deesset, & plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si vita præriperetur, mortem approbaret?* Immotus iis, & paululum in publico versatus, pòst domi secretus, animum aduersum suprema firmat. donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes dilegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam fauore imbutus. Obiit abruptis brachiorum venis. Testamentum fœdis aduersus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerem, & solâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla, priori marito, Domitius Silius: hic patientiâ, illa impudicitiâ, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati Nero adiungit, adeò properè, vt non complecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum, manu Statij tribuni trucidatur, plenus constantis silentij, nec tribuno obiiciens eandem conscientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ lætissima Principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed vt ferro grassaretur, quando venenum

Alij. *Epicharis admota tormentis,* *Nil fatetur:* *Quin vltrò sese exanimat.* *Nero pauidus præsidia vbique disponit.* *Agmina reorum trahuntur.* *Fenij Rufi dissimulatio.* *Pisonem interea ad conandũ multi hortantur:* *Bonis rationibus.* *Non illi is animus.* *Mortem sumit.* *Supremis tabulis adulatur Tyranno.* *Plautij Laterani egregia mors.*

venenum non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus promſit: miſ- *Sapientia, id eſt Seneca, cades.*
ſum ſe ad ægrotum Senecam, vt viſeret cõquerereturque, cur Piſonem aditu
arceret? melius fore ſi amicitiam familiari congreſſu exercuiſſent. Et reſpon-
diſſe Senecam, ſermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: cete-
rùm ſalutem ſuam incolumitate Piſonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus
tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, ſuaque reſponſa noſceret,
percontari Senecam iubetur. Is, fortè an prudens, ad eum diem ex Campa-
niâ remeauerat, quartumque apud lapidem ſuburbano rure ſubſtiterat. Illò *Qui in rure ſuburbano.*
propinquâ veſperâ tribunus venit, & villam globus militum ſepſit. Tum ip-
ſi cum Pompeiâ Paullinâ vxore & amicis duobus epulanti mandata Impe-
ratoris edidit. Seneca miſſum ad ſe Natalem, conqueſtumque nomine Piſo-
nis quòd viſendo eo prohiberetur, ſe ratione valetudinis & amore quietis,
excuſauiſſe reſpondit. *Cur ſalutem priuati hominis incolumitati ſuæ anteferret, cauſſam* *Libera eius reſponſio ad quæſita.*
non habuiſſe. nec ſibi promtum in adulationes ingenium. Idque nulli magis gnarum quàm Ne-
roni, qui ſæpiùs libertatem Senecæ, quàm ſeruitium expertus eſſet. Vbi hæc à tribuno rela-
ta ſunt, Poppæâ & Tigellino coram, quod erat ſæuienti Principi intimũ con-
ſiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus *Conſtantia in verbis & vultu.*
nulla pauoris ſigna, nihil triſte in verbis eius aut vultu deprehenſum confir-
mauit. Ergo regredi, & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Ruſticus,
non eo quo venerat itinere reditum, ſed flexiſſe ad Fenium præfectum, & ex-
poſitis Cæſaris iuſſis, an obtemperaret interrogauiſſe: monitumque ab eo, vt
exſequeretur, fatali omnium ignauiâ. Nam & Siluanus inter coniuratos erat,
augebatque ſcelera in quorum vltionem conſenſerat. Voci tamen & aſpectui *Mors ei indicta.*
pepercit. intromiſitque ad Senecam vnum ex centurionibus, qui neceſſita-
tem vltimam denuntiaret. Ille interritus poſcit teſtamenti tabulas: ac dene-
gante centurione, conuerſus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohi-* *Verba viri vltima. vtinam ipſa t*
beretur, quod vnum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem vitæ ſuæ relinquere teſta-
tur. cuius ſi memores eſſent bonarum artium, famam tam conſtantis amicitiæ laturos. Simul
lacrymas eorum, modò ſermone, modò intentior in modum coërcentis, ad
firmitudinem reuocat, rogitans: *Vbi præcepta ſapientiæ? vbi tot per annos meditata ra-*
tio aduerſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neque aliud ſupereſſe poſt
matrem fratremque interfectos, quàm vt educatoris præceptoriſque necem adiiceret. Vbi hæc *Vxorem affatur & firmat.*
atque talia velut in commune diſſeruit, complectitur vxorem. & paululum
aduerſus præſentem formidinem mollitus, rogat oratque temperaret dolori,
ne æternum ſuſciperet, ſed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, deſide-
rium mariti ſolatiis honeſtis toleraret. Illa contrà, ſibi quoque deſtinatam *Sed commori illa vult.*
mortem adſeuerat, manumque percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius
non aduerſus, ſimul amore, ne ſibi vnicè dilectam ad iniurias relinqueret:
Vitæ, inquit, *delinimenta monſtraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo.*
Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes vtroſque par, claritudinis plus in tuo fine. Poſt *Venas ſibi pariter incidunt.*
quæ, eodem ictu brachia ferro exſoluunt. Seneca, quoniam ſenile corpus &
paruo victu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoque &
poplitum venas abrumpit. Sæuiſque cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo ani- *Senex noſter lentè & ægrè moritur.*
mum vxoris infringeret, atque ipſe viſendo eius tormenta, ad impatientiam
delaberetur, ſuadet in aliud cubiculum abſcederet. Et nouiſſimo quoq. mo-
mento ſuppeditante eloquentiâ, aduocatis ſcriptoribus, pleraque tradidit,
quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero, nullo in Paul- *Multa dictat, & loquitur.*
linam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem im-
perat. Hortantibus militibus, ſerui libertiq. obligant brachia, premunt ſan- *Paullina eius viuere cogitur.*
guinem, incertum an ignaræ. Nam vt eſt vulgus ad deteriora promptũ, non

defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatæ cum marito mortis petiuisse; deinde oblatâ mitiore spe, blandimentis vitæ euictam. cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim durante tractu, & lentitudine

Ipse cicutam sumit.

mortis, Statium Annæum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouisum pridem venenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio exstinguerentur, promeret: allatumq. hausit frustrà, frigidis iam artibus & clauso corpore aduersum vim veneni. Postremò stagnum calidæ aquæ introiit, respergens proximos seruorum, additâ voce, *Libare se liquorem illum* IOVI *liberatori.*

Deniq. balnei vapore exanimatur.

Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, sine vllo funeris sollenni crematur. Ita codicillis præscripserat, cùm etiam tum prædiues & præpotens, supremis suis cõsuleret.

Rumor de Imperio ad Senecam transferendo.

Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Senecâ, destinauisse, vt post occisum ope Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturque imperium Senecæ, quasi insonti, claritudine virtutum ad summum fastigium dilecto.

Sed non tam felix Roma.

Quin & verba Flauij vulgabantur, *Non referre dedecori, si citharœdus dimoueretur, & Tragœdus succederet.* quia vt Nero citharâ, ita Piso Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conspiratio non vltrà fefellit,

Fenius Præfectus tãdem detectus.

** renidens*

accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum; quem eundem conscium & inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti minitantique * renitens Sceuinus, neminem ait plura scire quàm ipsum. Hortaturque vltrò redderet tam bono Principi vicem. Non vox aduersum ea Fenio, non silentium, sed verba sua præpediens, & pauoris manifestus. ceterisque, ac maximè Ceruario Proculo equite, ad conuincendum eum connisis, iussu Imperatoris à Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, corripitur, vinciturque.

Et Flauius Tribunus.

Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primò dissimilitudinem morum ad defensionem trahens, neque se armatum cum inermibus effeminatis tantum facinus consociaturum.

Qui primò negat:

Dein postquam vrgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque à Nerone, quibus caussis ad obliuionem sacramenti processisset:

Mox cum insectatione fatetur.

Oderam te, inquit, *nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. odisse cœpi postquam parricida matris & vxoris, auriga, histrio & incendiarius extitisti.* Ipsa rettuli verba, quia non vt Senecæ, vulgata erant.

** Rhenanus, sensus incomtos sed validos.*

Nec minus nosci decebat militaris viri * sensus & incomtos & validos. Nihil in illâ coniuratione grauius auribus Neronis accidisse constitit, qui vt faciendis sceleribus promtus, ita audiendi quæ faceret, insolens erat. Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit, quem Flauius vt humilem & angustum increpans, circumstantibus militibus: *Ne hoc quidem*, inquit, *ex disciplinâ.* admonitus fortiter protẽdere ceruicem:

Militariter moritur.

Vtinam, ait, *tu tam fortiter ferias.* Et ille multum tremens, cùm vix duobus ictibus caput amputauisset, sæuitiam apud Neronem iactauit, sesquiplagâ interfectum à se dicendo.

Asper pari fiduciâ.

** Faber obueniri*

Proximũ constantiæ exemplum, Sulpicius Asper centurio præbuit. percontanti Neroni, cur in cædem suam conspirauisset? breuiter respondens: *Non aliter tot flagitiis eius * subueniri posse.* Tum iussam pœnam subiit. Nec ceteri centuriones in perpetiendis suppliciis degenerauere.

Fenius contrà, muliebriter.

At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit.

Nero Vestinum culpari voluisset:

Opperiebatur Nero vt Vestinus quoque consul in crimen traheretur, violentum & infensum ratus: sed coniurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam vetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitem & insociabilem credebant. Ceterùm Neronis odium aduersus Vestinum ex intimâ so-

timâ sodalitate cœperat, dum hic ignauiam Principis penitus cognitam despicit, ille ferociam * amici metuit, sæpe asperis facetiis illusus; quæ vbi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt.

In quem ei vetus odium.

* animi

Accesserat recens caussa, quòd Vestinus Statiliam Messallinam matrimonio sibi iunxerat, haut nescius inter adulteros eius & Cæsarem esse.

Quia insons, pro imperio iubet mori.

Igitur non crimine, non accusatore exsistente, quia speciem indicij induere non poterat, ad vim dominationis conuersus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: iubetque præuenire conatus consulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuuentutem, quia Vestinus imminentes foro ædes, decoraque seruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia cõsulis impleuerat. Conuiuium celebrat, nihil metuens, an dissimulando metu, cùm ingressi milites vocari eum à tribuno dixere.

Ille statim & intrepidè exsequitur.

Ille nihil demoratus exsurgit. & omnia simul properantur, clauditur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calidâ aquâ mersatur, nullâ editâ voce, quâ semet miseraretur. Circumdati interim custodiâ qui simul discubuerant, nec nisi prouectâ nocte emissi sunt, postquam pauorem eorum imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, satis supplicij luisse ait pro epulis consularibus.

Lucanus occisus.

Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente sanguine, vbi frigescere pedes manusque, & paulatim ab extremis cedere spiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à se compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos rettulit. eaque illi suprema vox fuit.

Et ceteri.

Senecio posthac & Quinctianus, & Sceuinus, non ex priore vitæ mollitiâ, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóve memorando.

Romani interea sacrificant, gaudet.

Sed compleri interim vrbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius aduolui, & dextram osculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi festinata indicia impunitate remuneratur.

Nero præmia indicibus distribuit.

Milichus præmiis ditatus, Conseruatoris sibi nomen Græco eius rei vocabulo assumsit. E tribunis Granius Siluanus quamuis absolutus, suâ manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius; quasi Principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur.

Pœnas & exsilia suspectis.

Nouio Prisco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quàm conuictis, data exsilia. Priscum Antonia Flacilla coniunx comitata est: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòst ademptis. quæ vtraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Crispinus occasione coniurationis, sed Neroni inuisus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentiâ, Musonius præceptis sapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia vxor Sceuini, & * Cesenius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuisse se, tantùm pœnâ experti.

* Cæsonius

Atilla mater Annæi Lucani, sine absolutione in supplicio dissimulata.

Milites alloquitur.

Quibus perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummûm millia viritim manipularibus diuisit;

Et largitione auget.

addiditque sine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ vtebantur. Tum quasi gesta bello expositurus vocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano consulari: Cocceio Neruæ prætori designato, Tigellino præfecto prætorij tribuit;

Amicos item honoribus.

Tigellinum & Neruam ita extollens, vt

super triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoque sisteret. Dedit etiam consularia insignia Nymphidio; de quo quia nunc primùm oblatus est, pauca repetam. Nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter seruos libertosque Principum vulgauerat, ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quâdam habitu procerus & toruo vultu erat: siue C. Cæsar scortorum quoque cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habitâ, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros insontes ob inuidiam aut metum exstinxisset. Ceterùm cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noscendi cura erat; & fatentur, qui post interitum Neronis in vrbem regressi sunt. At in senatu cunctis vt cuique plurimum mœroris, in adulationem demissis, Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro suâ incolumitate supplicem increpuit * Salienus Clemens, hostem & parricidam vocans: donec consensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem priuati odij videretur, neu compositam & oblitteratam mansuetudinem Principis nouam ad sæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [* decernuntur] propriusq. honos Soli, cui est vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexisset: vtque Circensium cerealium ludicrũ pluribus equorum cursibus celebraretur: mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exstrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum promserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit, inscripsitque IOVI VINDICI. In præsens haut animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspicium & præsagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentariis senatus, Cerialem Anicium consulem designatum, pro sententiâ dixisse, vt templum diuo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale fastigium egresso, & venerationem hominum merito: quod ad omina olim sui exitus verteretur. Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit.

De Nymphidio, ex occasione.

Edictum & confessiones reorum proposita.

In Senatu adulantium certamen.

* Alienus

* Redundat, vt opinor.

Pugio Sceuini sacratus.

Verbis ominosis.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XVI.

BREVIARIVM LIBRI.

Falsi thesauri in Africâ reperti: inq; iis Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamen certat, prorsus histrionium in morem. Poppæa moritur: eiq; amplum funus ductum. C. Caßius & L. Silanus in exsilium pelluntur: posterior denique interficitur, ac plures alij. In Campaniâ magna & prodigij loco tempestas. Anteius & Ostorius ad mortem aguntur, Mella, Crispinus, Petronius. Thraseas Pætus etiam accusatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus damnantur, & ipsi se absoluunt. Anni vnius hæc gesta: quia reliqua libri Fatum inuidit.

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO COSS.

ILLVSIT dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius, ex promisso Cesellij Bassi, qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad spem haut dubiam retraxit. *[Magni thesauri spes Neroni facta.]* Vectusque Romam, Principis aditum emercatus, expromit repertum in agro suo specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, astantibus parte alia columnis. quæ per tantum æui occulta, augendis præsentibus bonis. Ceterùm vt coniectura demonstrat, Didonem Fenissam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas opes abdidisse, *[Quem Dido olim abdidisset.]* ne nouus populus nimiâ pecuniâ lasciuiret: aut reges Numidarum & aliâs infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ipsius negotij fide satis spectatâ, nec missis *[Ille credit.]* visoribus per quos nosceret, an vera assererentur, auget vltrò rumorem, mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & dilectum nauigium, iuuandæ festinationi. *[Mittit qui adueherent.]* nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersâ famâ tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: oratoribusq. præcipua materia in laudem Principis assumta est. Non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nouâ vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. *[Oratores & vates etiam hæc publicant.]* quæque alia summâ facundiâ, nec minore adulatione seruilia fingebant, securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturq. veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin *[Delusi omnes.]* & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exspectatio, inter caussas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus effosso agro suo, latisque circum aruis, dum hunc *[Nihil, præter nihil, repertum.]* vel illum locũ promissi specus adseuerat, sequunturq. non modò milites, sed populus agrestium efficiendo operi assumtus, tandem positâ vecordiâ, non falsa antè somnia sua, seque tunc primùm elusum admirãs, pudorem & metum morte voluntariâ effugit. Quidam vinctum ac mox dimissum tradidere, *[Somniator se interimit.]* ademtis bonis in locũ regiæ gazæ. Interea senatus propinquo iam lustrali certamine, vt dedecus auerteret, offert Imperatori victoriam cantus, adiicit facundiæ coronam, quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, * se æquum aduersus æmulos, & *[* seque vnum]* religione iudicum meritam laudem assecuturum, primò carmen in scenâ recitat: mox flagitante vulgo, vt omnia studia sua publicaret (hæc enim verba *[Nero publicè citharâ, etiam Romæ canit.]* dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi eâ quam indutui gerebat veste detergeret: vt nulla

oris

Accuratè, ex scenicâ lege. oris aut narium excrementa viserentur. Postremò flexus genu, & cœtum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs *Plebs vrbana applaudit:* quidem vrbis, histrionum quoque gestus iuuare solita, personabat certis modis, plausuque composito. Crederes lætari, ac fortasse lætabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipiis, seueramque adhuc, & *Non illa seuera, ac rustica.* antiqui moris retinentes Italiam, quiq. per longas prouincias lasciuiæ inexperti officio legationum aut priuatâ vtilitate aduenerant, neque aspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere: cùm manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros, ac sæpe à militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. *Per vim retenti spectatores.* Constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, si *Inquisitum in vultus & voces.* spectaculo defuissent, multis palàm & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, tristitiamq. coëuntium scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, aduersus illustres dissimulatum ad præsens, & mox *Vnde Vespasiano periculum.* redditum odium. Ferebantque Vespasianum tamquam somno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox *Poppæa moritur.* imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem ludicri Poppæa mortem obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, à quo grauida ictu calcis afflicta est. Neque enim venenum crediderim, quamuis quidam scriptores tradant, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris ob- *More nouo sepulta.* noxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: sed regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Iuliorum *Nero eã pro rostris laudauit.* infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudauitque ipse apud rostra formam eius, & quòd diuinæ infantis parens fuisset, aliaque fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppææ vt palàm tristem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius sæuitiamque, nouâ insuper inuidiâ Nero compleuit, *Cassius & Silanus accusati:* prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur, nullo crimine, nisi quòd *Ob virtutes.* Cassius opibus vetustis, & grauitate morum; Silanus claritudine generis, & modestâ iuuentâ præcellebant. Igitur missâ ad senatum oratione, remouen- *Tamen ridicula quædam præscripta:* dos à Rep. vtrosq. disseruit. Obiectauitque Cassio quòd inter imagines maiorum, etiã C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam: DVCI PARTIVM. Quippe semina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæsarum quæsitam. Ac * vt memoriâ tantum infensi nominis ad discordias vteretur, assumsisse L. Silanum iuuenem genere nobilem, animo præruptum, quem nouis rebus *Aut falsa.* ostentaret. *Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem quibus patruum eius Torquatum, tamquam disponeret iam imperij curas, præficeretque rationibus & libellis & epistolis libertos: & inania simul & falsa. Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit post-* *Additur Lepida, Cassii vxor.* *hac vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassij vxorem, Silani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebantur vt conscij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius senatores, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato Principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores eua-* *Illi in exsilium pulsi.* *sere. Tunc senatusconsulto Cassio, & Silano exsilia decernuntur; de Lepidâ Cæsar statueret. Deportatusq. in insulam Sardiniam Cassius, & * senatus ius* *Sed Silanus paullò post interfectus.* *exspectabatur. Silanus tamquam Naxum deueheretur, Hostiâ amotus; pòst municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum*

casum

casum sapienter tolerans, à centurione ad cædem misso corripitur. Suadentique venas abrumpere, animum quidem morti destinatum ait, sed non permittere percussori gloriam ministerij. At centurio quamuis inermem, prævalidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduersis tamquam in pugnâ caderet. Haut minus promtè L. Vetus, socrusque eius Sextia & Pollutia filia necem subiere: inuisi Principi, tamquã viuendo exprobrarent interfectũ esse Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ sæuitiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Asiæ proconsule, exsoluit Nero in præmium accusationis. Quod vbi cognitum reo, seque & libertũ pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ custodiâ circumdant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, *ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentamque ceruicem eius amplexa, seruabat sanguinem, & vestes respersas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis alimentis, nisi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem, néve consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modò muliebri eiulatu, aliquando sexum egressa, voce infensâ clamitabat. donec Princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxtà ostendit. Ergo nuntiat patri abiicere spem, & vti necessitate. Simul affertur parari cognitionem senatus, & trucem sententiam. Nec defuere qui monerent magnâ ex parte heredem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne vitam proximè libertatem actam nouissimo seruitio fœdaret, largitur in seruos quantum aderat pecuniæ: & si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modò lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properique & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater, filiam; auia, neptem; illa vtrosque intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, vt relinquerent suos superstites & morituros. Seruauitque ordinem fortuna: ac senior prius, tum cui prima ætas, exstinguuntur. Accusati post sepulturam, decretumque vt more maiorum punirentur. Et Nero intercessit, mortem * sine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adiiciebantur. P. Gallus eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aquâ atq. igni prohibitus est: Liberto & accusatori præmium operæ, locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et mensis qui Aprilē eundemque Neroneum sequebatur, Maius Claudij, Iulius Germanici, vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera interfecti, infaustũ nomen * Iunij tum fecissent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempestatibus & morbis insigniuere. Vastata Campania turbine ventorum, qui villas, arbusta, fruges passim disiecit. pertulitque violentiam ad vicina vrbi. In quâ omne mortalium genus vis pestilentiæ depopulabatur, nullâ cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non sexus, nõ ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim exstingui, inter coniugum & liberorum lamenta; qui dum assident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumque interitus quamuis promiscui, minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate sæuitiam Principis præuenirent. Eodem

L. Vetus item accusatus.

Idq; à liberto.

Filia pro eo intercedit:

Nec impetrat.

Miserabile trina mortis exemplum.

* *Faber, suo.*

Honores Neroni.

*nomen Iunium fecissent.

Tempestas in Campania.

Pestis notabilis Romæ.

dem

dem anno dilectus per Galliam Narbonensem Africamque & Asiam habiti sunt, supplēdis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine fessi, sacramento soluebantur. Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est Princeps, vt amissa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenses antè obtulerāt, turbidis casibus. C. Suetonio, L. Telesino Coss. Antistius Sosianus factitatis in Neronem carminibus probrosis, exsilio, vt dixi, multatus, postquam id honoris indicibus tamque promtum ad cædes Principem accepit, inquies animo, & occasionum haut segnis, Pammenem eiusdem loci exsulem, & Chaldæorum arte famosum, eoque multorum amicitiis innixum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios & * consolationes nō frustrà ratus, simul annuam pecuniam à P. Anteio ministrari cognoscit. Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuisum Neroni, opesque eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamque caussam multis exitio esse. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiā libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, secretis Pammenis occultabantur, simul repertis quæ de ortu vitaque Ostorij Scapulæ composita erant, scribit ad Principem, magna se & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, si breuem exsilij veniam impetrauisset. quippe Anteium & Ostorium imminere rebus, & sua Cæsarisque fata scrutari. Exin missæ liburnicæ, aduehiturque properè Sosianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Ostoriusque habebantur: adeò vt testamentum Anteij nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor exstitisset. Monitus prius Anteius, ne supremas tabulas moraretur. At ille hausto veneno, tarditatem eius perosus, intercisis venis, mortem approperauit. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò missus centurio, qui cædem eius maturaret. Caussa festinandi ex eo oriebatur, quòd Ostorius multâ militari famâ, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumque scientiâ, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidū semper, & repertâ nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clausit, iussa Imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem aduersum hostes sæpe spectatam in se vertit. Et quia venæ quanquam interruptæ parum sanguinis effundebant, hactenus manu serui vsus vt immotum pugionem extolleret, adpressit dextram eius, iuguloq. occurrit. Etiam si bella externa, & obitas pro Rep. mortes tantâ casuum similitudine memorarem, meque ipsum fatias cepisset, aliorumque tædium exspectarem, quamuis honestos ciuium exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia seruilis, tantumque sanguinis domi perditum, fatigant animum & mæstitiâ restringunt. Neque aliam defensionem ab iis quibus ista noscentur exegerim, quàm ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, semel editam transire licet. Detur hoc illustrium virorum posteritati, vt quomodo exsequiis à promiscuâ sepulturâ separantur; ita in traditione supremorum accipiant habeantque propriam memoriam. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Crispinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate senatoriâ. Nam hic quondam præfectus prætorij, & cōsularibus insignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iussæ mortis nuntio semet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem præposteram, vt eques Romanus consularibus potentiâ æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes

Marginal notes:

Lugduno combustæ subuenit Nero.

A. V. C. DCCCXIX.

Sosianus exsul.

*consultationes

P. Anteium accusat:

Et Ostoriū.

Ille venis incisis abit.

Ad Ostoriū centurio missus.

Atque is pugione se interemit.

Excusatio tot tristium narrationū, & parium.

Crispinus mori iussus:

Et Annæus Mella.

procurationes administrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem conciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumque coniurationis scientia fingitur, assimilatis Lucani litteris. quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit, opibus eius inhians. At Mella, quæ tum promtissima mortis via, exsoluit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumq. eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitij querens ita scripsisset: *se quidem mori nullis supplicij caussis, Rufum autem Crispinum & Anicium Cerialem vitâ frui, infensos Principi.* quæ composita credebantur, de Crispino quia interfectus erat, de Ceriale vt interficeretur. Neque enim multo pòst vim sibi attulit, minore quàm ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari coniurationem ab eo meminerant. De C. Petronio suprà pauca repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis, & oblectamentis vitæ transigebatur. Vtque alios industria, ita hunc ignauia ad famam protulerat; habebaturq. non ganeo & profligator, vt plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque eius quanto solutiora, & quandam sui negligentiã præferentia, tanto gratiùs in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, & mox consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein reuolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni assumtus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentiâ putat, nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigellini, quasi aduersus æmulũ & scientiâ voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans; corrupto ad indiciũ seruo ademtaque defensione, & maiore parte familiæ in vincla raptâ. Forte illis diebus Campaniam petiuerat Cæsar, & Cumas vsque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut spei moras. neque tamen præceps vitam expulit, sed incisas venas, vt libitum obligatas; aperire rursum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles versus. Seruorũ alios largitione, quosdam verberibus affecit. Inijt & vias, somno indulsit, vt quamquã coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod pleriq. pereuntium) Neronẽ aut Tigellinum, aut quem alium potentiũ adulatus est: sed flagitia Principis sub nominibus exoletorũ feminarumque, & nouitate cuiusq. stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitq. annulũ, ne mox vsui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonã modo noctium suarũ ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haut ignota, & ipsi ad omnẽ libidinem adscita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exsiliũ, tamquam non siluisset quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Numicium Thermũ prætura functũ Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædã de Tigellino criminosè detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus eius nece immeritâ lueret. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremũ Nero virtutẽ ipsam exscindere cõcupiuit, interfecto Bareâ Sorano & Thraseâ Pæto, olim vtrisque infensus, & accedentibus caussis in Thraseam: quòd senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur, vt memoraui: quodq. Iuuenaliũ ludicro parũ expetibilẽ operã præbuerat: eaq. offensio altiùs penetrabat, quia idẽ Thrasea Patauij, vnde ortus erat, ludis Cesticis à Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoq. quo prætor Antistius ob probra in

Pater Lucani.

C. Petronius ad mortem actus.

Elegantia viri,

Diu Neroni percari:

Donec, Tigellino adnitente, euertitur.

Solutè admodum moritur,

Neronis flagitiis suis prius ingessit.

Bareas Soranus & Thraseas Pætus accusantur.

Crimina in istum.

Neronem composita ad morte damnabatur, mitiora censuit, obtinuitque: & cùm deûm honores Poppææ decernuntur, sponte absens, funeri nó interfuit.

Capito ea renouat.

Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quòd auctoritate eius concidisset iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

Et auget.

Quin & illa obiectabat: *principio anni vitare Thraseam sollenne iusiurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamuis Quindecimuirali sacerdotio præditum: nunquam pro salute Principis, aut cælesti voce immolauisse: assiduum olim & indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introisse curiam: nuperrimeque cùm ad coërcendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotiis vacauisse. secessionem iam id & partes; &, si multi idem audeant, bellum esse. Vt quondam C. Cæsarem,* inquit, *& M. Catonem; ita nunc te Nero & Thraseam auida discordiarum ciuitas loquitur. Et habet sectatores vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque eius sectantur, rigidi & tristes, qui tibi lasciuiam exprobrent. Huic vni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas Principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, curatiùs leguntur, vt noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: si peruerterint, ipsam aggredientur. Frustra Cassium amouisti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thraseâ scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque.*

Accessit Marcellus accusator.

Extollit irâ promtum Cossutiani animum Nero: adiicitque Marcellum Eprium acri eloquentiâ.

**Torius*

Crimina in Baream.

At Baream Soranum iam sibi * Ostorius Sabinus eques Romanus popóscerat reum ex procósulatu Asiæ, in quâ offensiones Principis auxit, iustitiâ atque industriâ: & quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumserat: vimque ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cæsaris libertû statuas & picturas auehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio cóciliandæ prouinciæ ad spes nouas.

Tiridates sub hæc in vrbem venit.

Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cæde insignium virorum quasi regio facinore ostentaret.

Thraseas prohibetur occurrere.

Igitur omni ciuitate ad excipiendum Principem spectandumque regem effusâ, Thrasea occursu prohibitus non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens obiecta, & expurgaturum asseuerans, si notitiam criminum & copiam diluendi habuisset.

Codicillos ad Neronem mittit.

**scripsisse*

Eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseam * sensisse per quæ claritudinem Principis extolleret, suamque famam dehonestaret. Quod vbi non euênit, vultumque & spiritus & libertatem insontis vltrò extimuit, vocari patres iussit.

Ambigit, an se defendat.

Tum Thrasea inter proximos consultauit, tentarétne defensionem, an sperneret. Diuersa consilia afferebantur.

Sunt, qui suadeant:

Quibus intrari curiam placebat, *securos esse de constantiâ eius dixerunt, nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos supremis suis secretum circumdare. Aspiceret populus virum morti obuium, audiret senatus voces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoueri. sin crudelitas persisteret, distingui certè apud posteros memoriam honesti exitus ab ignauiâ per silentium pereuntium.*

Sunt, qui dissuadeant.

Contrà, qui opperiendum domi censebant, de ipso Thraseâ eadem. *sed ludibria & contumelias imminere. subtraheret aures conuiciis & probris. Non solùm Cossutianum aut Eprium ad scelus promtos, superesse qui forsitan manus ictusque per * immanitatem Augusti. etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui, quem * perornauisset, infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viso Thraseâ reo*

**semper ornauisset.*

sed reo decreturi patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irritâ spe agitari: multoque magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis & studiis vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum senatusconsulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus eius Thrasea, *ne vana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, non deserendum: illi initium magistratuum, & integra quæ supersint. Multum antè secum expenderet, quod tali tempore capessendæ Reip. iter ingrederetur.* Ceterùm ipse an venire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At posterâ luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis. dispersique per fora ac basilicas cunei militares. inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio Principis per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quòd publica munia desererent, eorumque exemplo equites Rom. ad segnitiam verterentur. Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenìri, cùm plerique adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potius amœnitati inseruirent?* quod velut telum arripuere accusatores. Et initium faciente Cossutiano, maiore vi Marcellus, *summam Reip. agi clamitabat: contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum eius Heluidium Priscum in iisdem furoribus, simul Paconium Agrippinum paterni in Principes odij heredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impunè sinerent. Requirere se in senatu consularem, in votis sacerdotem, in iureiurando ciuem: nisi contra instituta & cærimonias maiorum, proditorem palàm & hostem Thrasea induisset. Denique agere senatorem, & Principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret quid corrigi aut mutari vellet: faciliùs perlaturos singula increpantem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum displicere? Ne hominem bonis publicis mæstum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non magistratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab eâ ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aspectum exuisset.* Cùm per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax, voce, vultu, oculis ardesceret; non illa nota & * celebritate periculorum sueta iam senatus mæstitia, sed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. simul ipsius Thraseæ venerabilis species obuersabatur: & erant qui Heluidium quoque miserarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. *Quid Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitiâ concidisset. Enimuerò Montanum probæ iuuentæ, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* Atq. interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurque de amicitiâ Rubellij Plauti, quodque proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potius accommodatum, quàm ex vtilitate communi egisset, alendo seditiones ciuitatum. Vetera hæc. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, simul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntque diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo parens, contrà filia intra vicesimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exsilium pulso, viduata desolataque; ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris

Arulenii iuuenilis impetus.
Quem vir augustus cohibet.
Templũ Nero milite complet.
Obliquâ oratione patres accusat.
Marcellus in Thraseam insurgit.
Senatus ad hæc expauidus.
* *celebritate*
Milites ante oculos: Thraseas in animo.
Iam & in Baream Ostorius inuehitur.
Etiam in eius filiam.
Illa in Curiam vocata.
Inuidiosè interrogat accusator.

 contra-

contraheret? primùm strata humi, longoque fletu & silentio, pòst, altaria & aram complexa: *Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæsar & vos patres seruaretis incolumem. Sic gemmas & vestes & dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinē & vitam poposcissent. Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater. & si crimen est, sola deliqui.* Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque, non illam in prouinciam secum profectam, non Plauto per ætatem nosci potuisse, non criminibus mariti connexam, nimiæ tantùm pietatis ream, separarēt à se quamcunque sortem subiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, nisi interiecti lictores vtrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: & quantum misericordiæ sæuitia accusationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius testis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti * & exerciti, ceterùm animo perfidiosus, & subdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ postquam pecuniâ reclusa sunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honestum exemplum tulit Cassij Asclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deseruit. Exutusque omnibus fortunis, & in exsilium actus, æquitate deûm * erga bona malaque documenta. Thraseæ Soranoq. & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri concessus est, prædicto ne in Repub. haberetur. Accusatoribus Eprio & Cossutiano quinquagies sestertiûm singulis, Ostorio duodecies & quæstoria insignia tribuuntur. Tum ad Thraseam in hortis agentē quæstor consulis missus, vesperascente iam die. illustrium virorum feminarumque cœtus frequentes egerat, maximè intentus Demetrio Cynicæ institutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & auditu si qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & dissociatione spiritus corporisque inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid senatus censuisset, exposuit. Igitur flentes quiritantesque qui aderant, facessere properè Thrasea, neu pericula sua miscere cum sorte damnati hortatur. Arriamque tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi, monet retinere vitam, filiæque communi subsidium vnicum non adimere. Tum progressus in porticum, illic à quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum suum Italiâ tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc senatusconsulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriusq. brachij venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quæstore, *Libemus*, inquit, *Ioui liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit constantibus exemplis.* Pòst lentitudine exitus graues cruciatus afferente, obuersis in Demetrium. *

Ipsa piè & miserabiliter respondet.

Pater eam excusat.

Impurus testis, Egnatius.

*honesti exercitus,

Philosophiæ dehonestamentum.

Thraseas & Soranus mori iussi.

Perfertur nuncius ad Thraseam:

Seriis sermonibus intentum.

Suos hortatur & roborat.

Abit è vitâ, vt è conuiuio.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIB. PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

ORditur, & quæ in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit: statum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Cæsarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe suâ lapsus animum ad vtriusque cædem appulit. & perfecit, conciliatis sibi Prætorianis. Galba & Piso trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij sede est. cui tamen æmulus statim & hostis Vitellius exortus. De caussis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem sumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item ducesq́ parat. Recensio Prouinciarum, quæ penes vtrumque Principem. Intereâ Roxolani Sarmatæ Mœsiam irrupêre: sed repulsi, aut cæsi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuersum ad cædem deposcunt, vt Othoni infidum. Otho ægrè eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem classem instruit, mittitq́ in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissâ vrbe, in eum it. Gesta hæc paucis mensibus.

IMP. SER. GALBA. ET T. VINIO COSS.

INITIVM mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinius consules erunt. Nam post cōditam vrbem DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentiâ ac libertate. Postquam bellatū apud Actium, atque *omnem potestatem ad vnum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta. primum inscitiâ Reip. vt alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis, inter infensos vel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facilè auerseris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuriâ cogniti. Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longiùs prouectam non abnuerim. sed incorruptam fidem professis, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quòd si vita suppeditet, principatū diui Neruæ, & imperium Traiani, vberiorem securioremque materiam senectuti seposui: rarâ temporum felicitate, vbi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet.

A. V. C. DCCCXXII.
Caussa huius scriptionis.
Priora, priores scripserunt:
** Regiis codex; omnium*
Ipse hæc postrema pari curâ.

Opus aggredior plenum variis casibus, atrox prœliis, discors seditionibus, ipsâ etiam pace sæuum. Quatuor Principes ferro interemti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. Prosperæ, in Oriente; aduersæ, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, perdomita Britannia, & statim missa * cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiam propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis cladibus, vel post longam sæculorum seriem repetitis, afflicta. Haustæ aut obrutæ vrbes. Fecundissima Campaniæ ora, & vrbs, incendiis vastata; consumtis antiquissimis delubris, ipso Capitolio ciuium manibus incenso. Pollutæ cærimoniæ. magna adulteria. plenum exsiliis mare. infecti cædibus scopuli. atrociùs in vrbe sæuitum. Nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine; & ob virtutes, certissimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuisa quàm scelera: cùm alij sacerdotia & consulatus vt spolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, age-

Materies operis:
Varia bella.
* statim amissa: coortæ Sarmatarum
Clades,
Sæuitia.
Miseria.

rent

* cuncta, odio & terrore.

rent ferrent * cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos serui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. Non tamen adeò virtutum sterile sæculum, vt non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutæ maritos in exsilia coniuges, propinqui audentes, constantes generi, contumax etiam aduersus tormenta seruorum fides. Supremæ clarorum virorum necessitates; ipsa necessitas fortiter tolerata; & laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum casus; cælo terraque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Rom. cladibus, magísve iustis iudiciis approbatum est, non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem. Ceterùm antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status vrbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarũ orbe validum, quid ægrum fuerit: vt non modò casus euentusque rerum, qui plerumq. fortuiti sunt, sed ratio etiam caussæque noscantur. Finis Neronis vt lætus primo gaudentium impetu fuerat; ita varios motus animorum, non modò in vrbe apud patres, apud populum, apud vrbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciuerat, euulgato imperij arcano, posse Principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti, vsurpatâ statim libertate, licentiùs vt erga Principem nouum & absentem. primores equitum proximi gaudio patrum. pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertiq. damnatorum & exsulum, in spem erecti. Plebs sordida & circo ac theatris sueta, simul deterrimi seruorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæsti & rumorum auidi. Miles vrbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendum Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio traductus, postquam neq. dari donatiuum sub nomine Galbæ promissum, neque magnis meritis ac præmiis eundem in pace qui in bello locum, præuentamque gratiam, intelligit, apud Principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat plerisque militum conscientia; nec deerant sermones, senium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari famâ celebrata seueritas eius, angebat coaspernantes veterem disciplinam, atque ita XIIII. annis à Nerone assuefactos, vt haut minus vitia Principum amaret, quàm olim virtutes verebantur. Accessit Galbæ vox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidum senem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauissimus, odio flagitiorum * onerabant, contemtu inertiæ destruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis Cingonio Varrone consule designato, & Petronio Turpiliano consulari. ille vt Nymphidij socius, hic vt dux Neronis, inauditi atque indefensi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot milibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam qui occiderant, formidolosus. Inductâ legione Hispanâ, remanente eâ quam è classe Nero conscripserat, plena vrbs exercitu insolito. multi adhoc * & innumeri è Germaniâ ac Britanniâ & Illyrico, quos idem Nero electos præmissosque ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fauore, ita audenti parata. Forte congruerat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africâ haut dubiè turbantem, * Trebonius Garucianus

Etiam virtutes,

Et exitus cõstantes.

Nolim dictum.

Caussa motuum ab origine.

Mors Neronis variè læta aut tristis.

Bonis & magnis læta:

Malis & vilibus contra.

Miles præmia spectabat:

Nymphidius eum turbat.

Galba parũ benignè habet.

Qui & in aliis rebus peccat.

* veteres oneratum,

Sæuitiam exercet.

Vrbs plena milite.

* multi adhoc numeri

Clodius Macer cæsus:

* Trebonianus, est Plutarcho.

cianus procurator, iussu Galbæ: Capitonem in Germaniâ, cùm similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritiâ & libidine fœdum ac maculosum, ita cogitatione rerum nouarum abstinuisse: sed à legatis bellum suadentibus, postquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compositum vltrò: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. Ceterùm vtraque cædes sinistrè accepta: & * inuiso semel Principe, seu benè seu malè facta premunt. Iam afferebant venalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorum manus subitis auidæ, & tamquam apud senem festinantes. eademque nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excusata. Ipsa ætas Galbæ, & irrisui & fastidio erat, assuetis iuuentæ Neronis, & Imperatores formâ ac decore corporis (vt est mos vulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ, tamquam in tantâ multitudine, habitus animorum fuit. E prouinciis, Hispaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, &, pacis artibus, belli inexpertus. Galliæ, super memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore cōmoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, soliciti & irati superbiâ recentis victoriæ, & metu, tamquam alias partes fouissent. Tardè à Nerone desciuerant: nec statim pro Galbâ Verginius. an imperare voluisset dubium: delatum ei à milite imperium conueniebat. Fonteium Capitonem occisum, etiam qui queri non poterant, tamē indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per simulationem amicitiæ: quem non remitti, atq. etiam reum esse, tamquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccū spernebat, senectâ ac debilitate pedum inualidum, sine constantiâ, sine auctoritate: ne quieto quidem milite, regimen. adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere: donec, missu Galbæ, Vitellius aderat, censoris Vitellij ac ter consulis filius. Id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sanè aliæ legiones, per omnes ciuilium bellorum motus, innocentius egerunt: seu quia procul, & Oceano diuisæ; seu, crebris expeditionibus, doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italiâ cunctantur, Verginium legationibus adissent. Sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis aduersisque iuxtà famosus. Insignes amicitias iuuenis ambitiosè coluerat. mox attritis opibus, lubrico statu, suspectâ etiam Claudij iracundiâ, in secretum Asiæ repositus, tam propè ab exsule fuit, quàm postea à Principe. Luxuriâ, industriâ, comitate, arrogantiâ, malis bonisque artibus mixtus. nimiæ voluptates, cùm vacaret: quoties expedierat, magnæ virtutes. Palam laudares, secreta malè audiebant. Sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens: & cui expeditius * fuerat tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbam votum, aut animus. Quippe T. filium ad venerationem cultumque eius miserat, vt suo loco memorabimus. Occultâ lege fati, & ostentis ac responsis destinatū Vespasiano liberisque eius imperium, post fortunam credidimus. Ægyptum copiasque

Capito cæsus:

Cum inuidiâ Galbæ.

* inuisum s. principem

Qui libertis nimis etiam obnoxius.

Cluuius Rufus Hispaniæ Præses.

Galliarum pars aliena Galbæ:

Etiam legiones ad Rhenum.

Hordeonius Flaccus parti earū præfectus:

Parti Vitellius.

Britannicæ legiones modestæ.

Syriæ præses Mucianus.

Eius vita breuiter, & ingenium.

* fuerit

Vespasianus cum Iudæis belligerat.

quibus coërceretur, iam inde à diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita visum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, superstitione, ac lasciuiâ discordē & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiusdem nationis. Africa, ac legiones in eâ, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumq. Principe, post experimentum domini minoris. Duæ Mauretaniæ, * Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, vt cuique exercitui vicinæ, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipsa in primis Italia, cuicumque seruitio expositæ, in pretium belli cessuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cùm Ser. Galba iterum, Titus Vinius cõsules, inchoauere annum sibi vltimum, Reip. propè supremum. Paucis post kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgicâ litteræ afferuntur, superioris Germaniæ legiones, ruptâ sacramenti reuerentiâ, Imperatorem alium flagitare, & senatui ac Pop. Rom. arbitrium eligendi permittere, quo seditio molliùs acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ, iam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior totâ ciuitate sermo per illos menses fuerat. primùm licentiâ ac libidine talia loquendi, dein fessâ * iam ætate Galbæ. Paucis iudicium, aut Reip. amor: multi occultâ spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illũ * ambitionis rumoribus destinabant. Et iam in T. Vinij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior, * eodem [actu] inuisior erat. Quippe hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat: cùm apud infirmum & credulum minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Vinium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Icelo Galbæ liberto, quem annulis donatum equestri nomine Martianum vocitabant. Hi discordes, & rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atque Icelus consensu non tam vnum aliquem fouebant, quàm alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil silentio transmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriosè, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoque iam Poppæam Sabinam Principale scortum, vt apud conscium libidinum deposuerat, donec * Octauiam vxorem amoliretur. Mox suspectum in eâdem Poppæâ, in prouinciam Lusitaniam specie legationis seposuit. Otho, comiter administratâ prouinciâ, primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acriùs in dies rapiebat: fauentibus plerisque militum, pronâ in eum aulâ Neronis vt similem. *Sed Galba, post nuntios Germanicæ seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum vis erumperet, ne vrbano quidem militi confisus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoque super Vinium ac Laconem, Mario Celso consule designato, ac Ducenio Gemino præfecto vrbis, pauca præfatus de suâ senectute, Pisonem Licinianum accersiri iubet: seu propriâ dilectione, siue, vt quidam tradiderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callidè vt ignotũ fouebat, & prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso M. Crasso & Scriboniâ genitus, nobilis vtrimque, vultu habituq. moris antiqui,* & æstima-

Ægypti Præses Ti. Alexander.

* Rhæti*.

Nuncij de legionum Germanicarum defectione.

Galba de adoptando Cæsare cogitat.

* Rhen. fessa annis ætate

Quem alij alium destinant.

* ambitiosis

* eâdem inuisior.

Galba ipse vix sui arbitrij.

Triumuiri eum regunt, aut distrahunt.

T. Vinius Othonem promouet.

Qui non eâ fortunâ dignus.

* Regius cod. Octauia vxor amoueretur.

Tamen callidè ambiebat.

Sed Galba alium ab omnium mente eligit.

Pisonem Licinianum,

& æstimatione rectâ seuerus, deterius interpretantibus tristior habebatur. Ea pars morum eius, quo suspectior solicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensâ Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. *Si te priuatus, lege curiatâ apud Pontifices, vt moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram. exemplo diui Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tiberium Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quæsiuit, ego, in Rep. Non quia propinquos aut socios belli non habeam: sed neque ipse imperium ambitione accepi; & iudicij mei documentum sint, non meæ tantùm necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortunâ, nisi tu potior esses. Ea ætas tua quæ cupiditates adolescentiæ iam effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum aduersam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eâdem constantiâ retinebis: sed alij per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ pessimum veri affectus venenum, sua cuique vtilitas. Etiam ego ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur, ceteri, libentiùs cum fortunâ nostrâ, quàm nobiscum. Nam suadere Principi quod oporteat, multi laboris: assentatio erga Principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperij corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram, à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iampridem ventum est, vt nec mea senectus conferre plus Populo Rom. possit, quàm bonum successorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum Principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Iuliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & nasci à Principibus, fortuitum, nec vltrà æstimatur: adoptandi iudicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longâ Cæsarum serie tumentem, non Vindex cum inermi prouinciâ, aut ego cum vnâ legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati Principis exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus asciti, cum inuidiâ quamuis, egregij erimus. Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: & auditâ adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi vnum obiicitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum est omne consilium, si te bene elegi. Vtilissimus* quidem ac breuissimus bonarum malarumque rerum dilectus, cogitare quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris. Neque enim hic, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri serui: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem.* Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam Principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebâtur. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exsultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem imperatoremque reuerens, de se moderatus, nihil in vultu habituq. mutatum: quasi imperare posset magis, quàm vellet. Consultatum inde, pro rostris, an in senatu, an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra placuit. honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haut spernendum. Circumsteterat interim palatium publica exspectatio magni secreti impatiens, & malè coërcitam famam supprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cælestes minæ vltra solitum turbauerant. Obseruatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbam quo minus in castra pergeret: contemtorem talium vt fortuitorum; seu

quæ

Virum nobilem, & seuerum.

Galbæ ad eum aurea oratio.

*Cod. regius idem

Piso par fortunæ:

Eamq; immotus excipit.

In castra itur:

Adoptio exponitur: *Ferretus, exemplo diui Augusti, & more militari.* *Sed donatiui nulla mentio.* *Veneta editio, addidit,*

quæ fato manent, quamuis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoriâ breuitate, adoptari à se Pisonem * more diui Augusti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, vltrò asseuerat, quartam & duodeuicesimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non vltra verba ac voces errasse, & breui in officio fore. Nec vllum orationi aut lenocinium * additum, aut pretium. Tribuni tamẽ centurionesque, & proximi militum, gratabundi respondent. per ceteros mæstitia ac silentium, tamquam vsurpatam etiam in pace donatiui necessitatem, bello perdidissent. *Et omnino Galba nimis restrictus.* Constat potuisse conciliari animos quantulacumque parci senis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus. *Inde apud Patres publicata adoptio:* Inde apud senatum non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effusiùs, qui noluerant mediè, ac plurimi *Admodum eâ lætos.* obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publicâ curâ. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Pisone in publicum, factúmve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntiis, & facili ciuitate ad accipienda credendaque omnia noua, cùm tristia *Legati ad legiones Germanicas missi.* sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum secreto, num & Piso proficisceretur * maiore prætextu: illi auctoritatem *Suspectum.* senatus, hic dignationem Cæsaris laturus. Placebat & Laconẽ prætorij præfectum simul mitti. Is consilio intercessit. Legati quoque (nam senatus electionem Galbæ permiserat) fœdâ inconstantiâ nominati, excusati, substituti, ambitu remanendi aut eundi, vt quemque metus vel spes impulerat. Proxi- *Pecunia in publicum quæsita:* ma pecuniæ cura. Et cuncta scrutantibus iustissimum visum est, inde repeti, *millies* vnde inopiæ caussa erat. Bis & vicies * mille sestertium donationibus Nero *Et repetita à Neronis assaeclis.* effuderat. Appellari singulos iussit, decumâ parte liberalitatis apud quemq. eorum relicta. At illis vix decumæ super portiones erant: iisdem erga aliena sumtibus, quibus sua prodegerant, cùm rapacissimo cuique ac perditissimo, *quinquaginta. qui numerus in Suetonio.* non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorũ manerent. Exactioni * xxx. equites Romani præpositi, nouum officij genus, & ambitu ac numero onerosum: vbique hasta, & sector, & inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & *Farn. cod. Aurelius* *Antonius Naso: ex vrbanis cohortibus, Æmylius Pacensis: è vigiliis, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per ar- *Otho ad imperium se exstimulat:* tem & formidinẽ singuli pellerentur, omnibus suspectis. Interea Othonem, cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant: luxuria etiam Principi onerosa, inopia vix priuato toleranda, in Galbam ira, in Pisonem inuidia. Fingebat & metum, quo magis concupisceret. *Prægrauem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus aut alterius exsilij honorem exspectandum: suspectum semper inuisumque dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem Principem: magis nociturum apud iuuenem, ingenio trucem, & longo exsilio efferatum. Occidi Othonem posse. proin agendum audendumque dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec contatione opus, vbi perniciosior sit quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex naturâ æqualem, obliuione apud posteros, vel gloriâ distingui. Ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri esse, meritò perire.* Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi *Item liberti eius:* libertorum seruorumque corruptius quàm in priuatâ domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia ceterasque regnorũ libidines auido talium, si auderet, vt sua ostentantes; quiescenti, vt aliena exprobrabant: vrgentibus

gentibus etiam mathematicis, dum nouos motus, & clarum Othoni annum obſeruatione ſiderum affirmant. genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in ciuitate noſtrâ & vetabitur ſemper, & retinebitur. Multos ſecreta Poppææ mathematicos, peſſimum principalis matrimonij inſtrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hiſpaniâ comes, cùm ſuperfuturum eum Neroni promiſiſſet, poſtquam ex euentu fides, coniecturâ iam & rumore, ſenium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, perſuaſerat fore, vt in imperium aſciſceretur. Sed Otho tamquam peritiâ, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentiùs obſcura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & ſceleris inſtinctor, ad quod facillimè ab eiuſmodi voto tranſitur. Sed ſceleris cogitatio incertum an repens, ſtudia militum iam pridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in ſtationibus, vetuſtiſſimum quemque militum nomine vocans, ac memoriâ Neroniani comitatus, cōtubernales appellando, alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecuniâ aut gratiâ iuuare: inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Galbâ ſermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia cōmeatuum, duritia imperij, atrociùs accipiebantur: cùm Campaniæ lacus & Achaiæ vrbes claſſibus adire ſoliti, Pirenæum & Alpes, & immenſa viarum ſpatia, ægrè ſub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum animis, velut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigellini. is mobiliſſimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progreſſus eſt, vt per ſpeciem conuiuij quoties Galba apud Othonē epularetur, cohorti excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut publicam largitionem, Otho, ſecretioribus apud ſingulos præmiis, intendebat. adeò animoſus corruptor, vt Cocceio Proculo ſpeculatori de parte finium cum vicino ambigenti, vniuerſum vicini agrum ſuâ pecuniâ emtum dono dederit: per ſecordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomaſtum futuro ſceleri præfecit, à quo Barbium Proculum Teſſerarium ſpeculatorum, & Veturium Optionem eorundem perductos, poſtquam vario ſermone callidos, audaceſque cognouit, pretio & promiſſis onerat, datâ pecuniâ ad pertentandos plurium animos. Suſcepere duo manipulares imperium Pop. Rom. transferendum, & tranſtulerunt. In conſcientiam facinoris paucis aſciti, ſuſpenſos ceterorum animos, diuerſis artibus ſtimulant: primores militum, per beneficia Nymphidij vt ſuſpectos: vulgus & ceteros, irâ & deſperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac deſiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes, poſtquam vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoque parata apud malos ſeditio, etiam apud integros diſſimulatio fuit, vt poſtero Iduum die, redeuntē à cœnâ Othonem rapturi fuerint, niſi incerta noctis, & totâ vrbe ſparſa militum caſtra, nec facilem inter temulentos conſenſum timuiſſent: non Reip. curâ, quam fœdare Principis ſui ſanguine ſobrij parabant, ſed ne per tenebras, vt quiſque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus eſſet, ignorantibus pleriſque pro Othone deſtinaretur. Multa erumpentis ſeditionis indicia per conſcios oppreſſa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluſit, ignarus militarium animorum, conſiliiq. quamuis egregij, quod non ipſe afferret, inimicus, & aduerſus peritos peruicax. XVIII. kalend. Febr. ſacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruſpex Vmbricius triſtia exta, & inſtantes inſidias, ac domeſticum

Et diuinaculi.

Inter quos Ptolemæus quidam:

Fidem aliâ prædictione meritus.

Milites in eum proni:

Variâ olim arte conciliati.

Et acceſſit corruptor Meuius Pudens.

Qui largiter nummos iis dabat, pro ſportulâ.

Et Otho ipſe animoſus largitor.

Electi duo milites, aliorum illices.

Hi variè mouent & alienant à Galbâ.

Et ſtatim parata manus.

Indicia & initia ſeditionis ſpreta à Lacone.

Prædictum Galbæ diſcrimen:

Audiente Othone. cum hostem prædicit: audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque vt lætum è contrario, & suis cogitationibus prosperũ interpretante. Nec multo pòst libertus Onomastus nuntiat, exspectari eum ab architecto & redemtoribus. quæ significatio coëuntium iam militum, & paratæ coiurationis conuenerat. *Qui ad coniuratos suos pergit:* Otho, caussam digressus requirentibus, cùm emi sibi prædia vetustate suspecta, eoq. prius exploranda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Miliarium aureum, sub ædem Saturni pergit. *Paucos pro re tanta.* Ibi tres & viginti speculatores consalutatum Imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum strictis mucronibus rapiunt. *Rapiunt illũ in castra.* Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conscientiâ, plerique miraculo: pars clamore & gladiis, pars silentio, animos ex euentu sumturi. *Et admittitur:* Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latiùs castra, ac si contrà tenderet, exitium metuens, præbuit plerisque suspicionem conscientiæ. *Dum alij silent, alij probant.* Anteposuere ceteri quoque tribuni centurionesque præsentia dubiis & honestis. Isque habitus animorum fuit, vt pessimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterentur. Ignarus interim Galba & sacris intentus, fatigabat alieni iam imperij deos: *Ad Galbam is nuncius.* cùm affertur rumor rapi in castra, incertũ quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex totâ vrbe vt quisque obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. *Placuit fidem cohortis excubantis tentari.* Igitur consultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio statione agebat, nec per ipsum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remediis seruabatur: Piso pro gradibus domus vocatos, in hũc modum allocutus est. *Alloquitur Piso facunde.* *Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & siue optandum hoc nomen siue timendum erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reip. fato, in vestrâ manu positum est. non quia, meo nomine, tristiorem casum paueam, vt qui aduersa expertus cum maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: patris & senatus & ipsius imperij vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æquè apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res sine discordiâ translatas. Prouisum adoptione videbatur, vt ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, euertêre imperium, etiam cùm amicum Imperatoris ageret. Habitúne & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comissationes, & feminarum cœtus, voluit animo. hæc Principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipsum sit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani; me Galba, consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina sunt: vestrâ, commilitones, interest, ne Imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque, illæsa ad hunc diem mansit. & Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus* XXX. *transfugæ & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in prouincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde Principis, quàm quod innocentibus datur. sed proinde à nobis donatiuum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.* *Illi fidi & proni videntur. Sed verbis.* Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata concionantem, vt turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditũ est, insidiis & simulatione. *Mittitur ad conciliandos alios milites.* Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio accerserent. Legioni classicæ diffidebat,

diffidebat, infestæ ob cædem commilitonũ, quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in castra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nõdum adulta seditio melioribus consiliis flecteretur. *Etiam ad ipsos prætorianos.* Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmantque: quia non ordine militiæ, sed è Galbæ amicis, fidus Principi suo, & desciscentibus suspectior erat. *Qui minantur, & spernunt.* Legio classica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi, Celsum infestis pilis proturbant. *Nec alij sanè audiunt.* Germanica vexilla diu nutauêre, inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longâ nauigatione ægros, impensiore curâ Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitiis, & dissono clamore, cædem Othonis, & coniuratorum exsilium poscentium, vt si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. *Nisi quòd plebs æstuat pro Galbâ:* Neque illis iudicium aut veritas: quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more, quemcumque Principem adulandi, licentiâ acclamationum, & studiis inanibus. *Non in longum.* Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. Titus Vinius *manendum intra domum, opponenda seruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos* censebat: *daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum consensui spatium. scelera impetu, bona consilia morâ valescere. Denique eundi vltrò si ratio sit, eandem mox facultatem: regressus, si pœniteat, in alienâ potestate.* *T. Vinius in Palatio manendum censet.* Festinandum ceteris videbatur, antequàm cresceret inualida adhuc coniuratio paucorum. *Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros illatus, contatione nunc & segnitiâ terentium tempus, imitari Principem discat. Non exspectandum, vt compositis castris, forum inuadat, & prospectante Galbâ Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ianuâ, ac limine tenus domum cludit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in seruis auxilium, si consensus tantæ multitudinis, & quæ plurimum valet, prima indignatio languescat. Proinde intuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Id Othoni inuidiosius, & ipsis honestum.* *Alij celeriter obuiam eundum.* Repugnantem huic sententiæ Vinium, Laco minaciter inuasit, stimulante Icelo, priuati odij pertinaciâ, in publicũ exitium. *Inter quos & Laco.* Nec diutius Galba cũctatus, speciosiora suadẽtibus accessit. *Idq; factum.* Præmissus tamẽ in castra Piso, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infensus T. Vinio; seu quia erat, seu quia irati ita volebãt. Et faciliùs de odio creditur. Vix dum egresso Pisone, occisum in castris Othonẽ, vagus primùm & incertus rumor, mox vt in magnis mẽdaciis, interfuisse se quidam, & vidisse affirmabant, credulâ famâ, inter gaudentes, & incuriosos. *Vanus intereà rumor de cæde Othonis:* Multi arbitrabantur compositum auctumque rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falsò vulgauerint. *Seu forte, seu consultò sparsus.* Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plausus & immodica studia, sed equitum plerique ac senatorum, posito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare, præreptam sibi vltionem querentes. *Itaque omnes iã prompti:* Ignauissimus quisque, & (vt res docuit) in periculo non ausurus, nimij verbis, linguæ feroces: nemo scire, & omnes affirmare. *Et pro Galbâ ruere.* donec inopiâ veri, & consensu errantium victus, sumto thorace Galba, irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens, sellâ leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus speculator, cruentum gladium ostentans, occisum à se Othonem clamauit. Et Galba, *Commilito*, inquit, *quis iussit?* insigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduersus blandientes incorruptus. *Insigne eius dictum ad vanum militem.* Haut dubiæ iam in castris omnium mentes, tantusque ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in suggestu, in quo paullo antè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. *At magis firmæ in castris mentes.* Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri insuper præpositos iubebat.

Vera illis alacritas & mina. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutuâ; non tamquàm in populo ac plebe, variis segni adulatione vocibus, sed vt quemque affluentium militum aspexerant, prehensare manibus, complecti armis, collocare iuxtà, præire sacramentum, modò Imperatorem militibus, modò Imperatori milites commendare. *Otho gestibus excitat:* Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquam vniuersa classiariorum legio sacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc singulos exstimulauerat, accendendos in commune ratus, pro vallo castrorũ ita cœpit. *Etiam aptâ oratione.* *Quis ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec priuatum me * vocari sustineo, Princeps à vobis nominatus, nec Principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur Imperatorem populi Rom. in castris, an hostem habeatis. Auditisne, vt pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeò manifestum est, neque perire nos, neque saluos esse, nisi vnà, posse. Et cuius leuitatis est Galba, iam fortasse promisit: vt qui nullo exposcente, tot milia innocentissimorum ciuium trucidauerit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cùm in oculis vrbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis vrbem ingressus, quam gloriam ad Principatũ attulit, nisi occisi Obultronij * Sabini, & Cornelij Marcelli in Hispaniâ * Betuichilonis in Galliâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodij Macri in Africâ, Cingonij in viâ, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in castris? Quæ vsquam prouincia, quæ castra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, vt ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alij scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, seueritatem pro sæuitiâ, parsimoniam pro auaritiâ, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & iam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinij, & Elij, [& alij] parauerunt. Minore auaritiâ aut licentiâ grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. nunc & subiectos nos habuit tamquam suos, & viles vt alienos. Vna illa domus sufficit donatiuo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exsilio, quem tristitiâ & auaritiâ sui simillimum iudicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam deos infaustam adoptionem auersantes. Idem senatus, idem populi Rom. animus est. Vestra virtus exspectatur, apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus quamuis egregia inualida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Cùm vos aspexerit, cùm signũ meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus contationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum.* *Arma diuidit:* Aperire deinde armamentarium iussit. rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur. Miscentur auxiliaribus, galeis scutisque. *Iamq; in vrbem ruunt.* Nullo tribunorum centurionúmve adhortante, sibi quisque dux & instigator: & præcipuum pessimorum incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & vocibus in vrbem vsque resonantibus, egressum interim Galbam & foro appropinquantem assecutus erat: iam Marius Celsus haut læta rettulerat. *Galba fluctuat.* cùm alij in palatium redire, alij Capitolium petere, plerique rostra occupanda censerent, plures tantùm sententiis aliorum contradicerent, vtque euenit in consiliis infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. *Laco agitat de Vinij cæde: Intempestiuè.* Agitasse Laco, ignaro Galbâ, de occidendo T. Vinio dicitur, siue vt pœnâ eius animos militum mulceret, seu conscium Othonis credebat, ad postremum vel odio. Hæsitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus: & turbauere consilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium studiis, qui primò alacres fidem atq. animum ostentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulsu, completis vndique basilicis ac templis, lugubri prospectu. neque populi aut plebis vlla vox, sed attoniti vultus,

* Libri, vocare

* Albini,

* Cod. regius Betui Chilonis. Rhen. Vettij. rectè.

* Videntur inducenda.

vultus, & conuersæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus, & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani, quasi Vologesen, aut Pacorum, auito Arsacidarum solio depulsuri, ac non Imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent, disiectâ plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri Principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius vltor est quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbæ imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fugâ populi forum, districta aduersus dubitâtes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è sellâ, ac prouolutus est. Extremam eius vocem, vt cuique odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij suppliciter interrogasse, quid mali meruisset? paucos dies exsoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtulisse vltrò percussoribus iugulum, ageret ac ferirent, si ita è Rep. videretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percussore non satis constat. quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium x v. legionis militem, impresso gladio, iugulum eius hausisse. Ceteri crura brachiaque (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraque vulnera, feritate & sæuitiâ, trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium inuasere. de quo & ipso ambigitur, consumserit ne vocem eius instans metus, an proclamauerit, non esse ab Othone mandatum vt occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientiâ coniurationis confessus est: huc potius eius vita famaque inclinat, vt conscius sceleris fuerit, cuius caussa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumque latus transuerberatus. Insignem illâ die virum Sempronium Densum ætas nostra vidit. Centurio is prætotiæ * cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus, stricto pugione occurrens armatis, & scelus exprobrans, ac modò manu, modò voce, vertendo in se percussores, quamquàm vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ peruasit, exceptusque misericordiâ publici serui, & cōtubernio eius abditus, non religione, nec cærimoniis, sed latebrâ imminens exitium differebat. cùm aduenere, * iussu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galbâ ciuitate donatus, & Statius Murcus speculator. à quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitiâ excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: seu tum primùm leuata omni solicitudine mens, * vagare gaudio cœperat; seu recordatio maiestatis in Galbâ, amicitiæ in T. Vinio, quamuis immitem animum imagine tristi confuderat. Pisonis, vt inimici & æmuli, cæde lætari, ius fasque credebat. Præfixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim ostentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, quíve verè, quíve falsò, vt pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm c x x. libellos præmia exposcentium, ob aliquam notabilem illâ die operam, Vitellius postea inuenit. omnesq. conquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentũ ad præsens, in posterũ, vltionem. Alium crederes senatũ, alium populũ. Ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbã, laudare militũ iudicium, exosculari Othonis manum: quantoque magis falsa erant quæ fiebant, tanto

Plebs iam silet, & pendet ab euentu.

Milites Othoniani forum audi irrumpunt.

Deficit, & deserit Galbam sua cohors.

Ipse à ferentibus interram proiicitur.

De supremâ voce eius variant:

Sicut & de percussore.

T. Vinius occisus.

Sempronij Densi fides.

* Ambigua lectio: de quâ in Com.

Piso in Vestæ confugit.

* Libri aliquot, missũ

Sed illinc extractus, & cæsus.

Lubenti & læto admodum Othone.

* vacare.

Multi gloriã hanc cædium affectant:

Cum suo postea exitio.

At Romani nimium se dant Othoni.

plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum & minacem militum animum, voce vultuque temperans. Marium Celsum, cōsulem designatum, & Galbæ vsque in extremas res amicum fidumque, ad supplicium expostulabant, industriæ eius innocentiæque quasi malis artibus infensi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum scelus, iubere iam poterat. Ita simulatione iræ, vinciri iussum, & maiores pœnas daturū affirmans, præsenti exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum vigilibus præpositum, & incolumi adhuc Galbâ partes Othonis secutum. Adiungitur Licinius Proculus, intimâ familiaritate Othonis, suspectus consilia eius fouisse. vrbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eamdem curam obtinuerat, plerisque Vespasianum fratrem in eo respicientibus. Flagitatum, vt vacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles, vt tributum annuum pendebat. Pars manipulis, pars per cōmeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus pensi habebat. Per latrocinia & raptus, aut seruilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles, labore ac sæuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi sumtibus exhaustus, secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo, in manipulum redibat. ac rursus alius atque alius, eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem & discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem haut dubiè vtilem, & à bonis postea Principibus, perpetuitate disciplinæ, firmatam. Laco præfectus, tamquam in insulam seponeretur, ab Euocato quem ad cædem eius Otho præmiserat, confossus. In Martianum Icelum, vt in libertum, palàm animaduersum. Exacto per scelera die, nouissimum malorum fuit lætitia. Vocat senatum prætor vrbanus, certant adulationibus ceteri magistratus. Accurrūt patres, decernitur Othoni tribunicia potestas, & nomen Augusti, & omnes Principum honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiscuè iacta hæsisse animo eius nemo sensit. Omisisset tot offensas, an distulisset, breuitate imperij in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per strages iacentium, in Capitolium atque inde in palatium vectus, concedi corpora sepulturæ, cremarique permisit. Pisonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia composuere, quæsitis redemtisque capitibus, quæ venalia interfectores seruauerant. Piso vnum & tricesimum ætatis annum explebat, famâ meliore quàm fortunâ. Fratres eius Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat. Ipse diu exsul, quatriduo Cæsar properatâ adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos variis moribus egit. Pater illi è prætoriâ familiâ, maternus auus è proscriptis. Primâ militiâ infamis, Legatum Caluisium Sabinum habuerat: cuius vxor, malâ cupidine visendi situm castrorum, per noctem militari habitu ingressa, cùm vigilias & cetera militiæ munia eâdem lasciuiâ tentasset; in ipsis principiis stuprum ausa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iussu C. Cæsaris oneratus catenis. mox mutatione temporum dimissus, cursu honorū inoffenso, legioni post præturam præpositus, probatusque. seruili deinceps probro respersus est, tamquam scyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius posterâ die soli omniū Vinio fictilibus

Marius Celsus ad cædem postulatur.
Arte eripitur ab Othone.
Duo Præfecti Prætorio facti.
Miles vacationes tolli vult. Quales eæ?
Sed melius visum è fisco solui.
Laco occisus,
Et Icelus.
In Senatu omnes honores Othoni habiti.
Cæsi, sepulti.
De Pisone elogium.
De T. Vinio elogium.
Turpe eius stuprum.
Furti etiam suspectus.

fictilibus ministrari iussit. Sed Vinius, proconsulatu, Galliam Narbonensem seuerè integreque rexit. Mox Galbæ amicitiâ in abruptum tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intédisset, prauus aut industrius, eâdem vi. Testamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Pisonis supremam voluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentiâ tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, dispensator Argius, è prioribus seruis, humili sepulturâ in priuatis eius hortis contexit.

Galba vix sepultus.

Caput per lixas calonesque suffixum, laceratumque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galbâ fuerat) posterâ demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis. quinque Principes prosperâ fortunâ emensus, & alieno imperio felicior, quàm suo.

Elogium de eo, & indicium:

Vetus in familiâ nobilitas, magnæ opes: ipsi medium ingenium, magis extra vitia quàm cum virtutibus. Famæ nec incuriosus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetés, suæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorumque, vbi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, vsque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, vt quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderatè: iam senior, citeriorem Hispaniam pari iustitiâ continuit, maior priuato visus, dum priuatus fuit, & omnium consensu capax imperij, nisi imperasset.

Dignus imperio visus, non fuit.

Trepidam vrbem, ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores pauentem, nouus insuper de Vitellio nuntius exterruit, ante cædem Galbæ suppressus, vt tantùm superioris Germaniæ exercitum desciuisse crederetur.

Nuncius de Vitellio electo:

Tum duos omnium mortalium impudicitiâ, ignauiâ, luxuriâ deterrimos, velut ad perdendum imperium fataliter electos, non senatus modò & eques, quîs aliqua pars & cura Reip. sed vulgus quoque palàm mærere. Nec iam recentia sæuæ pacis exempla, sed repetitâ bellorum ciuilium memoriâ, captam toties suis * ciuibus vrbem, vastitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina, loquebantur.

Omnibus pauidis, & de rep. iam desperantibus.

** Libri vet. exercitibus*

Propè euersum orbem, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur; sed mansisse C. Iulio, mansisse Cæsare Augusto victore, imperium, mansuram fuisse, sub Pompeio Brutoque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtrasque impias preces, vtraque detestanda vota, inter duos, quorum bello solum id scires, deteriorem fore qui vicisset.

Certamen enim inter duos pessimos.

Erant qui Vespasianum & arma Orientis augurarentur. &, vt potior vtroque Vespasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama: solusque omnium ante se Principum, in melius mutatus est. Nunc initia caussasque motus Vitelliani expediam.

Germanici motus origo.

Cæso cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox prædâ gloriaque exercitus, vt cui sine labore ac periculo, ditissimi belli victoria euenisset, expeditioné & aciem, præmia quàm stipendia malebat: diuque infructuosam & asperam militiam tolerauerat, ingenio loci cælique, & seueritate disciplinæ, quam in pace inexorabilem discordiæ ciuium resoluunt: paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ.

Ferociunt legiones ea.

Viri, arma, equi, ad vsum & ad decus supererant. Sed ante bellum, centurias tantùm suas turmasque nouerant: exercitus finibus prouinciarum discernebantur. Tum aduersus Vindicem contractæ legiones, seque & Gallias expertæ, quærere rursus arma, nouasque discordias: nec socios vt olim, sed hostes & victos vocabant.

Noua bella volunt.

Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, easdem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix aduersus Galbianos. hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduisque, ac deinde prout opu-

 lentia

Et inhiant opibus Gallorum. lentia ciuitatibus erat, infensi, expugnationes vrbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserũt animo; secundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumaciâ Gallorum irritati, qui remissam sibi à Galbâ quartam tributorum partem, & publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant. *Variis etiam rumoribus concitantur.* Accessit callidè vulgatum, temerè creditum, decumari legiones, & promtissimum quemque centurionum dimitti. vndique atroces nuntij, sinistra ex vrbe fama, infensa Lugdunensis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris, odio, metu, &, vbi vires suas respexerant, securitate. *Intereà Vitellius ad eas venit.* Sub ipsas superioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna legionum cum curâ adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam iudicio: *Insinuat se se, & ambit:* in quibus sordē & auaritiam Fontei Capitonis, adimendis assignandísve militiæ ordinibus, integrè mutauerat. Nec consularis legati mensurâ, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita comitatem bonitatemque fauentes vocabant, quòd sine modo, sine iudicio, *Comis, Largus.* donaret sua, largiretur aliena. Simul, auiditate imperandi, ipsa vitia pro virtutibus interpretabãtur. Multi in vtroque exercitu sicut modesti quietique, ita mali & strenui. Et profusâ cupidine, insigni temeritate, legati legionum, *Valens Legatus ad Principatum capiendum exstimulat.* Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infensus Galbæ, tamquam detectam à se Verginij cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. *Ipsum celebri vbique famâ: nullam in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturum: panderet modò sinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitasse Verginium, equestri familiâ, ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum si recusasset. Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuati securitatem.* *Ille cupit, non audet.* Quatiebatur his segne ingenium, vt concupisceret magis, quàm speraret. At in superiore Germaniâ, Cæcina decorâ iuuentâ, corpore ingens, *Cæcina Legatus infensus Galbæ.* animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæstorem in Bæticâ, impigrè in partes suas transgressum, legioni præposuit. Mox compertum publicam pecuniam auertisse, vt peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægrè passus, miscere cuncta & priuata vulnera Reip. malis operire statuit. *Nec vniuersi milites in eũ proni.* Nec deërât in exercitu semina discordiæ, quòd & bello aduersus Vindicem vniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris *Quos irritant etiam Gallo-Germani.* Germaniæ præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quasque alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propiùs miscentur. Vnde seditiosa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicumq. alij profuturus. Miserat ciuitas Lin-*Lingonum Legati seditiosè agunt.*gonum, vetere instituto, dona legionibus, dextras hospitij insigne. Legati eorum in squalorem mæstitiamque compositi, per principia, per contubernia, modò suas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis militum animis accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cùm Hordeonius *Hordeonius comprimere conatur.* Flaccus abire legatos, vtque occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus plerisque interfectos, ac ni sibi consu-*Auget.*lerent, fore vt acerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & inscitiam ceterorum occiderentur. *Coniurant inter se milites.* Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquam circumdatis

cohortibus

cohortibus alisque, impetus in legiones pararetur: mox eadem acrius volens, faciliore inter malos cōsensu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones solenni kalen. Ianu. sacramēto pro Galbâ adactæ, multâ contatione, & raris primorum ordinum vocibus: ceteri silentio, proximi cuiusque audaciam exspectantes, * insitâ mortalibus naturâ propere sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorum: primani quintanique turbidi, adeò vt quidam saxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima legiones, nihil vltra fremitum & minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duodeuicesima legiones iisdem hibernis tendentes, ipso kalen. Ianu. die dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promtiùs, duodeuicesima contanter. * Mox consensu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S. P. Q. R. oblitterata iam nomina, sacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorúmve pro Galbâ nitente, quibusdam, vt in tumultu, notabiliùs turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & secordiâ innocens. Quattuor centuriones duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris sacramenti. sed, quod in seditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. secuta est, coloniam Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuicesimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. verba iurasse. Id sacramentum inane visum. occupari nutantem fortunam, & offerri Principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatosque, qui desciuisse à Galbâ superiorem exercitum nuntiarēt: proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si concordia & pax placeat, faciendum Imperatorē: & minore discrimine sumi Principem, quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtissimus è legatis Fabius Valens. Is die postero coloniā Agrippinensem cū equitibus legionis, auxiliariorumq́. ingressus, Imperatorem Vitellium consalutauit. Secutæ ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populique Romani nominibus relictis III. Non. Ianu. Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Remp. fuisse. Ardorem exercituum Agrippinenses, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, vt quisque corpore, opibus, ingenio validus. Nec Principes modò coloniarum aut castrorum, quibus præsentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnæ spes: sed manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & balteos, phalerasque, insignia armorum, argento decôra, loco pecuniæ tradebant: instinctu, & impetu, & auaritiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sæuitiam militum plerosque ad pœnam exposcentium sæpiùs approbat, * pari simulatione vinculorū frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iulium Burdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum iracundia exercitus, tamquam crimē, ac mox insidias, Fonteio Capitoni struxisset. grata erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodiâ habitus: & post victoriam demum, stra-

Inferior etiā exercitus turbat.

* insito

Iurant quidam in Galbam, sed linguâ.

At superior palàm descit.

* contanter, mox consensu. Ac ne

Hordeonius non compescit.

Ad Vitelliū is nuncius.

Qui porrò legatis indicat.

E quibus Fabius Valens Imperatorem eum salutat.

Accedunt legiones:

Et finitimi prouinciarum.

Opes suas offerunt.

Ipse quosdam punit:

* partim

In plerosque clementiâ vtitur.

tis iam militum odiis, dimissus est. Interim vt piaculum obiicitur centurio
Crispinus cæsus.
Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentauerat: eoque & postulantibus
Iulius Ciuilis liberatus.
manifestior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemtus,
præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in
Cohortes Batauorum.
ciuitate Lingonum v i i i. Batauorũ cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordiâ temporum à legione digressæ: prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut aduersæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus suprà rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei
Valerius Asiaticus Vitellio se iunxit:
crimine, grauissimo inter desciscẽtes. Accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Italicâ legione, & alâ Taurinâ, Lug-
Rheti,
duni tendentibus. Nec in Rhæticis copiis mora, quo minus statim adiunge-
Et Britanni:
rentur. Ne in Britanniâ quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus,
Vbi res turbidæ.
per auaritiam ac sordes cõtemtus exercitui inuisusque. Accendebat odium eius Roscius Cælius legatus vicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum atrociùs proruperant. Trebellius seditionẽ & confusum ordinem disciplinæ Cælio: spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cùm interim, fœdis legatorum certaminibus, modestia exercitus corrupta, eoque discordiæ ventum, vt auxiliarium quoque militum conui-
**proturbatus*
ciis * proturbantibus, & aggregantibus se Cælio cohortibus alisque, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto consulari, mansit. Rexêre legati legionum, pares iure, Cælius audendo po-
Duplices copias in Italiã Vitellius destinat.
tentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vitellius, duos duces, duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere, vel si abnue-
Alteras, sub Valente:
rent, vastare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore transitu, Peninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi
**decimæquintæ. ex Vat.*
cum Aquilâ * quintæ legionis, & cohortibus alisque ad x l. millia armato-
Alteras, sub Cæcinâ duce.
rum data. x x x. millia Cæcina è superiore Germaniâ ducebat, quorum robur legio vna, prima & vicesima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, è
Miles eius mirè feruet:
quibus Vitellius suas quoq. copias suppleuit, totâ mole belli secuturus. Mira inter exercitum imperatoremque diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Galliæ trepident, dum Hispaniæ contentur. non obstare hiemem, neq. ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in discordiis ciuilibus festinatione tutius, vbi facto magis quàm consulto opus esset.
Ipse secors & languidus,
Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & saginâ grauis: cùm tamẽ ardor & vis
Vni ventri deditus.
militum vltrò ducis munia implebat, vt si adesset Imperator, & strenuis vel
**Vulgati, interritique*
ignauis spem metumque adderet. Instructi * intentique signum profectionis exposcunt: nomine Germanici, Vitellio statim addito. Cæsarem se appel-
Felix augurium Valenti.
lari, etiam victor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum cogebat, ipso profectionis die, aquila leui meatu prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit: longumque per spatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt haut dubium ma-
Cuius agmẽ Diuoduri lymfatur.
gnæ & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt socios securi adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad cædem in-
Ciues innoxios cædunt:
noxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut spoliandi cupidinẽ, sed furore & rabie, & caussis incertis, eoque difficilioribus remediis. donec precibus ducis miti-
Vnde in reliquos Gallos terror.
gati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quattuor millia hominum. Isq. terror Gallias inuasit, vt venienti mox agmini vniuersæ ciuitates,

cum

cum magiſtratibus & precibus, occurrerent, ſtratis per vias pueris feminiſque, quæque alia placamenta hoſtilis iræ, * non quidem in bello, ſed pro pace tendebatur. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum voluebat. Gallis cõtatio exemta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonũ ciuitas erat, fida partibus. benignè excepti, modeſtiâ certauêre. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intẽperie, quas à legione quartadecimâ, vt ſuprà memorauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis ſtudia militum adgregantur, propè in prælium exarſere, ni Valens animaduerſione paucorũ, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra aduerſus Æduos quæſita belli cauſſa. Iuſſi pecuniam atque arma deferre, gratuitos inſuper commeatus præbuêre. quod Ædui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. * Cohortes XVIII. Lugduni, ſolitis ibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenſes Viennenſeſque diſcordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicẽ clades, crebriùs infeſtiuſque, quàm vt tantum propter Neronẽ Galbamq. pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunenſium, occaſione iræ, in fiſcum verterat. Multus contrà in Viennenſes honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne diſcretis connexum odium. Igitur Lugdunenſes exſtimulare ſingulos militum, & in euerſionem Viennenſium impellere, obſeſſam ab illis coloniam ſuam, adiutos Vindicis conatus, conſcriptas nuper legiones in præſidium Galbæ referendo. Et vbi cauſſas odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ oſtendebãt. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces. *Irent vltores, exſcinderent ſedem Gallici belli. cuncta illic externa & hoſtilia, ſe coloniam Romanam & partem exercitus, & proſperarum aduerſarumque rerum ſocios. ſi fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur.* His & pluribus in eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium reſtingui poſſe iracundiam exercitus arbitrarẽtur: cùm haut ignari diſcriminis ſui Viennenſes, velamenta & infulas præferentes, vbi agmen inceſſerat, arma, genua, veſtigia prehenſando, flexêre militum animos. Addidit Valens tricenos ſingulis militibus ſeſtertios. Tum vetuſtas dignitaſque coloniæ valuit. Et verba Fabij ſalutem incolumitatemque Viennenſium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamẽ armis mulctati, priuatis & promiſcuis copiis iuuere militem. Sed fama conſtans fuit, ipſum Valentem magnâ pecuniâ emtum. Is diu ſordidus, repentè diues, mutationem fortunæ malè tegebat, accenſis egeſtate longâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuentâ, ſenex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipſa itinerum ſpatia, & ſtatiuorum mutationes venditante duce, fœdis pactionibus aduerſus poſſeſſores agrorum, & magiſtratus ciuitatum, adeò minaciter, vt Luco (municipiũ id Vocontiorũ eſt) faces admouerit, donec pecuniâ mitigaretur. quoties pecuniæ materia deeſſet, & ſtupris & adulteriis exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædæ ac ſanguinis Cæcina hauſit. Irritauerant turbidũ ingenium Heluetij, Gallica gens, olim armis viriſque, mox memoriâ nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac feſtinatio * vndeuiceſimæ legionis. Rapuerũt pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli, quod olim

Marginal notes:

* Corrupta.

Qui tamen caſo Galbâ, palàm in Vitellium inclinant.

Bataua cohortes ferociter agunt.

Valens comprimit.

* Cohortem XVIII. am.

Diſſidium vetus inter Lugdunenſes & Viennenſes.

Illi, milites in horum exitium prouocant.

Viennenſes ſupplices occurrunt:

Et infenſos placant:

Precibus tamen mixto pretio.

Quin ipſe dux emtus.

Iam olim rapax.

Qui etiam vias & manſiones vendit.

Cæcina Heluetios inuadit,

* vna & viceſimæ

Nonnullâ ipsorum culpâ.

olim Heluetij suis militibus ac stipendiis tuebantur. ægrè id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quosdam militum in custodiâ retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamque culpam antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota properè castra. Vastati agri. Direptus, longâ pace in modum municipij exstructus, locus, amœno salubrium aquarum vsu frequens. Missi ad Rhætica auxilia nuntij, vt versos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in vnum consulere. exitiosum aduersus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus. hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohortesque. & ipsorũ Rhætorum iuuentus sueta armis, & more militiæ exercita. vndique populatio & cædes. Ipsi in medio vagi abiectis armis, magna pars saucij aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac statim immissâ cohorte Thracum depulsi, & consectantibus Germanis Rhætisque, per siluas atque in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub coronâ venumdata. Cumque direptis omnibus, Auenticum gentis caput iusto agmine peteretur; missi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ vel sæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Cossus, vnus ex legatis, notæ facundiæ, sed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eo validior, militis animum mitigauit: vt est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, quàm immodicum sæuitiâ fuerat. effusis lacrymis, & meliora constantiùs postulando, impunitatem salutemque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetiis moratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul transitum Alpium parans, lætum ex Italiâ nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, sacramento Vitellij accessisse. Proconsulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italiâ manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebãt, transiere in partes: & vt donum aliquod nouo Principi, firmissima Transpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipsos compertum. Et quia præsidio alæ vnius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorum, Lusitanorum, Britannorumq. cohortibus, & Germanorum vexillis, in alpe * Graiâ ipse paululum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduersus Petronium [vrbis] procuratorem, qui concitis auxiliis, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasque, simul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & vbicumque certatum foret, Noricos in cetera victoriæ præmia *accessuros, Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen, hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra spem omnium, non delitiis, neque desidiâ torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij composita. Eoq. plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum, sæuitiæ militum subtractum, acciri in Capitolium iubet.

Vastãt omnia. — *Illi trepidant.* — *Vocetium montem perfugiunt.* — *Sed plerique capti aut cæsi.* — *Legati eorum ad Vitellium:* — *Valdè asperatum.* — *Vis eloquentia.* — *Ala Syllana Vitellio se iungit:* — *Et vnà secum, aliquot opida.* — * Vide Com. — *Cæcina Peninis alpibus transit.* — *cessuros, — *Otho compositè se gerit.* — *Celsum seruat:*

iubet. Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiſo, petebatur. Celſus conſtanter ſeruatæ erga Galbam fidei crimen cõfeſſus, exemplum vltrò imputauit. Nec Otho quaſi ignoſceret, ſed ne hoſtis metum reconciliationis adhiberet, ſtatim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces dilegit. Manſitque Celſo velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix.

Imò & ducem eligit.

Læta primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celſi ſalus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui iraſcebantur. Par inde exſultatio, diſparibus cauſſis conſecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutũ, quia velociùs erat vitiis adeptus, crudelitatẽ mox, deinde auaritiam, & virilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremò eiuſdem deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerſo affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus deſiderium. Apud Galbam T. Vinij potentiâ defenſus, prætexentis ſeruatam ab eo filiam. & haut dubiè ſeruauerat, non clementiâ (quippe tot interfectis) ſed effugio in futurum. quia peſſimus quiſque, diffidentiâ præſentium mutationem pauens, aduerſus publicum odium, priuatam gratiam * præparat: vnde nulla innocentiæ cura, ſed vitæ impunitatis. Eo infenſior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effuſi, ſeditioſis vocibus obſtrepere: donec Tigellinus, accepto apud Sinueſſanas aquas ſupremæ neceſſitatis nuntio, inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes moras, ſectis nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu ſero & inhoneſto.

Tigellinus noxæ permiſſus.

Æqualiter odioſus omnibus.

Nota ſceleſtorum ingenium.

* præparatum it, nulla i. cura ſed vice imp.

Iugulum ſibi ſecat.

Per idem tempus expoſtulata ad ſupplicium Galuia Criſpinilla, variis fruſtrationibus, & aduersâ diſſimulantis Principis famâ, periculo exemta eſt: magiſtra libidinum Neronis, tranſgreſſa in Africam ad inſtigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obſcurè molita, totius poſtea ciuitatis gratiam obtinuit conſulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæſa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis maliſque tẽporibus iuxtà valent.

Criſpinilla liberata:

Imò ad potentiã poſtea euecta.

Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epiſtolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcumque quietis locum prodigæ vitæ legiſſet. Paria Vitellius oſtendebat, primò mollius, ſtultâ vtrimque & indecorâ ſimulatione: mox quaſi rixantes, ſtupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò.

Otho ſiſtere & placare Vitellium nititur:

Et ille hunc.

Otho, reuocatis quos Galba miſerat legatis, rurſus ad vtrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, eaſque quæ Lugduni agebant copias, ſpecie ſenatus miſit. Legati apud Vitelliũ remanſere, promtiùs quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per ſimulationem officij legatis Otho adiunxerat, remiſſi, antequam legionibus miſcerentur. Addidit epiſtolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertiſſent. Ita promiſſis ſimul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amiſſuri. Neque ideo prætorianorum fides mutata. Sed inſidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem miſſi. Vtriſque fruſtra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis compoſuit, exitium ipſi filioque eius minitans, ni incolumes ſibi mater ac liberi ſeruarentur.

Legati ab Othone in Germaniã:

A Valente epiſtolæ corruptrices Romam miſſa.

Etiã vtrimque percuſſores.

ſeruarentur. Et ſtetit domus vtraque. ſub Othone,incertum an metu;Vitellius victor,clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Il-
Illyricanæ legiones prò Othone. lyrico nuntius,iuraſſe in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœſiæ, legiones. Idem ex Hiſpaniâ allatum: laudatuſque per edictum Cluuius Rufus.& ſtatim cognitum eſt,conuerſam ad Vitellium Hiſpaniam. Nec Aquitania quidem,quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obſtricta,diu manſit. Nuſquam fides aut amor, metu ac neceſſitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciã Narbonenſem ad Vitellium vertit, facili tranſitu ad proxi-
Et penè omnes transmarinæ. mos & validiores. Longinquæ prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur,penes Othonem manebant,non partium ſtudio, ſed erat grande momentum in nomine vrbis ac prætextu ſenatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Veſpaſianus, Syriæ legiones Mucianus ſacramento Othonis adegere.Simul Ægyptus,omneſque verſæ in Orientem pro-
Africa adiungitur. uinciæ,nomine eius tenebantur.Idem Africæ obſequiũ, initio à Carthagine orto.Neque exſpectatâ Vipſani Aproniani proconſulis auctoritate, Creſcens
** Scripſerim,is.* Neronis libertus(nam * in malis temporibus partẽ ſe Reip. fecerat) epulum plebi,ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque ſine modo feſtinauit. Carthaginem ceteræ ciuitates ſecutæ. Sic diſtractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capeſſendam Principatus fortunam
Ipſe Romæ ciuilia administrat. bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque,contra decus,ex præſenti vſu properando. Conſul
Conſules diſponit. cum Titiano fratre in kalen. Martias ipſe,proximos menſes Verginio deſtinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiſcus,prætextu veteris amicitiæ, plerique Viennenſium honori datum interpretabantur. Ceteri conſulatus ex deſtinatione Neronis, aut Galbæ,manſere. Cælio ac Flauio Sabinis,in Iulias; Ario Antonino & Mario Celſo,in Septembres:quorum honori ne Vitellius quidem victor interceſſit.
Sacerdotia diuidit. Sed Otho, pontificatus auguratuſque honoratis iam ſenibus cumulum dignitatis addidit; & recens ab exſilio reuerſos nobiles adoleſcentulos, auitis
Damnatos quoſdam reſtituit. ac paternis ſacerdotiis in ſolatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæſo,Seuino Promptino ſenatorius locus, qui repetundarum criminibus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoſcentibus, verſo nomine, quod auaritia fuerat, videri maieſtatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges
Beneficia variè largitur. peribant.Eâdem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggreſſus,Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familiarum adiectiones, Lingonibus vniuerſis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, oſtentui magis quàm manſura. Inter quæ neceſſitate præſentium rerum & inſtantibus curis excu-
Poppææ ſtatuas reponit. ſata,ne tum quidem immemor amorum, ſtatuas Poppææ per ſenatuſconſultum repoſuit. Creditus eſt etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agita-
** reponerent.* uiſſe,ſpe vulgum alliciendi.Et fuere qui imagines Neronis * proponeret: atque etiam Othoni,quibuſdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſ-
** agnoſcendi* penſo tenuit, vetandi metu, vel * cognoſcendi pudore. Conuerſis ad ciuile
Sarmatæ Mœſiam incurrunt. bellum animis,externa ſine curâ habebantur. Eò audentiùs Rhoxolani,Sarmatica gens,priore hieme cæſis duabus cohortibus, magnâ ſpe ad Mœſiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferociâ & ſucceſſu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incurioſos, tertia legio adiunctis auxi-
Romani aggrediuntur, & vincunt. liis,repentè inuaſit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ diſperſi, aut cupidine prædæ graues onere ſarcinarum, & lubrico itinerum ademtâ

equorum

equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu vt sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenêre, vix vlla acies obstiterit. Sed tum humido die, & soluto gelu, neque conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regunt, vsui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertum; vt aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine, & mollitiâ niuis, hauriebantur. Romanus miles facili loricâ, & missili pilo, aut lanceis assultans, vbi res posceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi scuto mos est) comminùs fodiebat. donec pauci, qui prœlio superfuerant, paludibus abderentur. Ibi * sæuitiâ, hic miseriâ vulnerum absumti. Postquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statuâ, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in se trahente, tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisque exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta seditio, propè vrbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem, coloniâ Hostiensi, in vrbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura, Vario Crispino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, quietis castris, iussa exsequeretur, vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in suspicionem; caussa, in crimen; affectatio quietis, in tumultum eualuit. Et visa inter temulentos arma, cupidinem sui mouere. Fremit miles, & tribunos centurionesque proditionis arguit, tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignari & vino graues; pessimus quisque in occasionem prædarum; vulgus, vt mos est, cuiusque motus noui cupidum. & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum, & * seuerissimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, insidentes equis, vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis virisque qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret; modò constantiam simulare, modò formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut secus discrimine senatus quàm suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire properè omnes è conuiuio iussit. Tum verò passim magistratus, proiectis insignibus, vitatâ comitum & seruorum frequentiâ, senes feminæque per tenebras, diuersa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuêre. Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperet, ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obsistunt. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunosque, modò in senatum vniuersum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnum destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus. donec Otho, cōtra decus imperij thoro insistens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redieruntque in castra inuiti, neque innocentes. Posterâ die, velut captâ vrbe, clausæ domus, rarus per vias populus, mæsta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex suo quisque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis sermonis in eo,

Genus pugnæ Sarmatarū.

** sæuitiâ hiemis,*

Legati Romæ honorantur.

Ibi seditio.

Eius caussa.

Suspicio in Senatores.

Miles Prætorianus, ad arma.

** seuerissimum centurionem*

Vrbem & palatium irrumpit.

Diffugiunt Senatores.

Ipsi omnibus minantur.

Otho precibus ægrè cōponit.

Et sequenti die argenteis nūmis.

nis in eo, vt quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, abiectis militiæ insignibus, otium & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequium, auctores seditionis ad supplicium vltrò postulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuersis militum animis, cùm optimus quisque remedium præsentis licentiæ posceret: vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus faciliùs ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse Principatum scelere quæsitum, subitâ modestiâ & priscâ grauitate retineri, sed discrimine vrbis & periculo senatus anxius, postremò ita disseruit. *Neque vt affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones; neque vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè supersunt:) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in discordiam egêre) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acriùs quàm consideratiùs excitauit. Nam sæpe honestas rerum caussas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? Tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, vt multa, per centuriones tribunosque tantùm, iuberi expediat. Si vbi iubeantur; quærere singulis liceat: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempestâ, rapientur arma? Vnus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proximâ insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istuc pro me. sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam aduersus me potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm imperia ducum sciscitando res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit; mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Ceteri abolete memoriam fœdissimæ noctis. Nec illas aduersus senatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cùm maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cuius splendore & gloriâ, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, vt hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congestu lapidum, stare creditis? Muta ista & * inanima intercidere ac reparari promiscuè possunt. æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestrâ salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore vrbis nostræ institutum, & à regibus vsque ad Principes continuum & immortalem, sicut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam vt ex vobis senatores, ita ex senatoribus Principes nascuntur.* Et oratio ad perstringendos mulcendosque militum animos, & seueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iusserat) gratè accepta, compositique ad præsens, qui coërceri non poterant. Non tamen quies vrbi redierat. strepitus telorum, & facies belli erat: militibus, vt nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites venisse in vrbem ad studia partium noscenda, plerique credebant. Vnde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. sed plurimum trepidationis in publico, vt quemque

Castra ingreditur.

Insigni mehercules oratione affatur.

* vulgo inania

Duo è seditiosis puniti.

Romæ omnia suspensa, suspecta.

quemque nuntium fama attulisset, animum vultumque conuersi, ne diffidere dubiis, ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto verò in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. Et priuato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atque illuc torquere, hostem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentissimus quisque, vulgaribus conuiciis; quidam, vera probra iacere, in clamore tamē, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diuersis auctoribus vulgata. In vestibulo Capitolij omissas habenas bigæ, cui Victoria institerat. erupisse cellâ Iunonis, maiorem humanâ speciem. statuam diui Iulij, in insulâ Tiberini amnis, sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuersam. prolocutum in Ethruriâ bouem. insolitos animalium partus. & plura alia, rudibus sæculis, etiam in pace obseruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio, etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis: qui immenso auctu, prorupto ponte Sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modò iacentia & plana vrbis loca, sed secura huiusmodi casuum impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtque primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipsum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum, à fortuitis vel naturalibus caussis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, lustratâ vrbe, & expensis belli consiliis, quando Peninæ Cottiæque alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ, quòd reliquos cæsorum ad pontem Miluium, & sæuitiâ Galbæ in custodiam habitos, in numerum legionis composuerat. facta & reliquis spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes, & plerosque è prætorianis, vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmylio Pacensi, cui ademptum à Galbâ Tribunatum reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem * inuitatus. Peditum equitumque copiis Suetonius Paullinus, Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanæ militiæ impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque artâ custodiâ, neq. obscurâ: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & propinquitate Galbæ monstratus. Multos è magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quîs & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt Imperatoris fratrem, nec vt hostis. Igitur motæ vrbis curæ, nullus ordo metu aut periculo vacuus, Primores senatus ætate inualidi, & longâ pace desides; segnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestiùs pauidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione stolidâ, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum, & irritamenta libidinum, vt instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura: leuissimus quisque, & futuri improuidus,

Senatus ipse sententia anxius:

Ne hunc illúmve offenderent.

Cladiũ Romæ signa.

Tiberis inundat.

Otho Prouinciam statuit aggredi:

Idq; classe.

Duces expeditionis.

* *Suspecta vox.*

Licinius Proculus:

Calumniarũ sartor.

Dolabella relegatus.

Otho Senatores ad bellum ducit.

Sed hercules imbelles.

uidus, ſpe vanâ tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutiſſimi. Sed vulgus & magnitudine nimiâ communium curarum expers populus, ſentire paulatim belli mala, conuersâ in militum vſum omni pecuniâ, intentis alimentorum pretiis: quæ motu Vindicis, haut perinde plebem attriuerant, ſecurâ tum vrbe, & prouinciali bello, quod inter legiones Galliaſque velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Auguſtus res Cæſarum compoſuit, procul & in vnius ſolicitudinē aut decus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio, tantum pacis aduerſa * pertimuere, Scriboniani contra Claudium incepta, ſimul audita & coërcita. Nero nuntiis magis & rumoribus, quàm armis depulſus. Tum legiones claſſeſque, & quod raro aliàs, prætorianus vrbanuſque miles, in aciem deducti, Oriens Occidenſque & quidquid vtrimque virium eſt à tergo: ſub ducibus aliis ſi bellatum foret, longo bello materia. Fuere, qui proficiſcenti Othoni moras religionemque nondum conditorū ancilīū afferrent. Aſpernatus omnem contationem, vt Neroni quoque exitioſam: & Cæcina, iam alpes tranſgreſſus, exſtimulabat. Pridie Idus Mar. commendatâ patribus Rep. reliquias Neronianarum ſectionum nondum in fiſcum cōuerſas, reuocatis ab exſilio conceſſit: iuſtiſſimum donum, & in ſpeciem magnificum, ſed feſtinatâ exactione, vſu ſterile. Mox vocatâ concione, maieſtatem vrbis, & conſenſum populi ac ſenatus pro ſe attollens, aduerſum Vitellianas partes modeſtè diſſeruit. inſcitiam potiùs legionum, quàm audaciam increpans, nullâ Vitellij mentione. ſiue ipſius ea moderatio, ſeu ſcriptor orationis ſibi metuens, contumeliis in Vitellium abſtinuit: quando, vt in conſiliis militiæ Suetonio Paullino & Mario Celſo, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonem vti credebatur. & erant qui genus ipſum orandi noſcerent, crebro fori vſu celebre, & ad implendas populi aures, latum & ſonans. Clamor voceſque vulgi, ex more adulandi, nimiæ & falſæ. quaſi dictatorem Cæſarem, aut Imperatorem Auguſtum proſequerentur, ita ſtudiis votiſque certabant. nec metu aut amore, ſed ex libidine ſeruitij, vt in familiis, priuata cuique ſtimulatio, & vile iam decus publicum. Profectus Otho, quietem vrbis curaſque imperij, Saluio Titiano fratri permiſit.

Plebs belli incommoda ſentit.

Diu eorum expers.

* *Vulgati*, reip. pertimuere.

Ancilium conditio.

Otho proficiſcitur.

Concione prius habitâ.

Quam cautè compoſuit

Galerius Trachalus.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

Titus Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbæ, cæde eius auditâ, substitit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam consulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit. qui belli consilia agitat. sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces; & classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. In Corsicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamiâ & strage repulsus. Insidias paullò pòst Othonianis locat, sed ea quoque in ipsum vertere. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Quâ compositâ, Cæcinæ rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de summâ belli deliberat. trahi id melius; an fortunam experiri præstaret. Postremum pessimumq́; consilium præfert. Ita haut procul Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho auersus à consiliis belli, mortem elegit. quam tam fortiter exequitur, quàm noster facundè narrat. Post mortem eius, seditio militum & impetus in Verginium. Senatorum etiam periculum, falsò quodam nuntio. Albinus in Africâ victus, & ea prouincia Vitellio adiuncta. Quid in Italiâ Vitellius egerit, & legiones cohortesq́; victas quomodo distraxerit: non sine acri tumultu apud Ticinum. At in Syriâ Vespasianus & Mucianus seriò iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. Quâ persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen eius iurant. præterq́; Orientales, Mœsici & Pannonij etiam transeunt in partes. Vitellius intereà magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa vsurpat. Consilia item eius paratusq́; de bello. Gesta eodem anno, consulibus tamen aliis suffectis.

STRVEBAT iam fortuna, in diuersâ parte terrarum, initia caussasque imperio: quod * variè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipsis Principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæâ, incolumi adhuc Galbâ, missus à patre, caussam profectionis officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed vulgus fingendi auidum, disperserat, accitum in adoptionem. materia sermonibus, senium & orbitas Principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcumque fortunæ capax, decor oris cum quadam maiestate, prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij bellumque affirmarent: anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta vtrimque perlustrat. Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorē suscepti: ac se Vitellio, siue Othoni, obsidem fore. Sin rediret; offensam haut dubiam victoris. sed incertâ adhuc victoriâ, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. susciperet; obliuiscendum * infensarum, de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumque iactatum, spes vicit. Fuere qui accensum desiderio Berenices reginæ, vertisse iter crederent. Neque abhorrebat à Berenice iuuenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. lætam voluptatibus adolescētiam egit, suo quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaiæ, & Asiæ, ac læua maris * præteruectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. Atque illum cupido incessit, adeundi visendique templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenasque. Haut fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ, neque enim

** variâ sorte* — *Titus ad Galbā missus:* — *Vulgi spe futurus Princeps.* — *Eius laus.* — *Galbam occisum audit.* — *Deliberat, an pergeret:* — ** Vat. offensar.* — *Sed resistit, & flectit iter.* — ** Vat. præuectus,* — *Veneris Paphiæ templum adit:*

que enim alibi ſic habetur, paucis diſſerere. Conditorem templi regem * Aeriam vetus memoria, quidam ipſius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinarâ ſacratum templum, deamque ipſam conceptam mari, huc appulſam. Sed ſcientiam artemque haruſpicum accitam, & Cilicem Thamyram intuliſſe. Atq. ita pactum, vt familiæ vtriuſque poſteri cærimoniis præſiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam ſtirpem antecelleret, ipsâ quam intulerant ſcientiâ hoſpites ceſſere. Tantum Cinarades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ vt quiſque vouiſſet, mares diliguntur. Certiſſima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus quamquam in aperto madeſcunt. Simulacrum deæ non effigie humanâ, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exſurgens. Et ratio in obſcuro. Titus ſpectatâ opulentiâ doniſque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetuſtati affingit, de nauigatione primùm conſuluit. Poſtquam pandi viam, & mare proſperum accepit, de ſe per ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtiis. Soſtratus, ſacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magniſq. cõſultis annuere deã videt, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, ſuſpenſis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum [fiducia] acceſſit. Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorum reliquâ; duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciam ſuperſtitionis, quàm quòd ſatis virium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates ſupereſſet. Tres, vt ſuprà memorauimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat ſegnitiam. Quantumque illis roboris diſcrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies, & inexpertus belli labor. auxilia vtrique cohortium alarumque, & claſſes regeſque, ac nomen diſpari famâ celebre. Veſpaſianus acer militiæ, anteire agmen, locum caſtris capere, noctu diuque conſilio, ac ſi res poſceret, manu hoſtibus obniti, cibo fortuito, veſte habituque vix à gregario milite diſcrepans, prorſus, ſi auaritia abeſſet, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum ſupergreſſa extollebant. aptior ſermone, diſpoſitu, prouiſuque, ciuilium rerum peritus. egregium Principatus temperamentum, ſi demtis vtriuſque vitiis, ſolæ virtutes miſcerentur. Ceterùm hic Syriæ, ille Iudææ præpoſitus, vicinis prouinciarum adminiſtrationibus inuidiâ diſcordes, exitu demum Neronis, poſitis odiis in medium conſuluere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate aboluerat. naturâ atque arte compoſitus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurioneſque, & vulgus militum, induſtriâ, licentiâ, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adſciſcebantur. Antequam Titus aduentaret, ſacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt aſſolet, nuntiis, & tardâ mole ciuilis belli, quod longâ concordiâ quietus Oriens, tunc primùm parabat. Namque olim validiſſima inter ſe ciuium arma, in Italiâ, Galliáve, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Caſſio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare ſecutum eſt ciuile bellum, haut proſperi exitus fuerant. Auditique ſæpius in Syriâ Iudæaque Cæſares quàm inſpecti. Nulla ſeditio legionum; tantum aduerſus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello, turbatis aliis, inconcuſſa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium ſceleſtis armis res Romanas raptum ire, vulgatum

Marginalia: * Alij libri, Verianum. — Quis id condiderit? — Ritus ibi ſacrorum. — Deæ ipſius informe ſignum. — Titus à ſacerdote futura diſcit. — Ad patrem redit. — Eius vires & copiæ. — Ingenium & mores. — Muciani itẽ mores: — Qui Syriæ Præſes. — Orientales legiones Othoni iurauerant: — Haud pronæ ad res nouas. — Niſi quòd in communi hoc tumore intumeſcunt.

tum eſt, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipſos tantum ſeruitij neceſſitas eſſet, fremere miles, & vires ſuas circumſpicere. Septem legiones ſtatim, & cum ingentibus auxiliis Syria Iudæaque: inde continua Ægyptus, duæque legiones: hinc Cappadocia Pontuſque, & quidquid caſtrorum Armeniis prætenditur. Aſia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum inſularum mari cingitur, & parando interim bello * ſecluſum tutumque ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis placuit exſpectari bellum, cùm *in victores victoſque numquam ſolida fides coaleſceret. Nec referre Vitellium an Othonem ſuperſtitem fortuna faceret. Rebus ſecundis etiam egregios duces inſoleſcere. diſcordiam his, ignauiam, luxuriem. & ſuiſmet vitiis, alterum bello, alterum victoriâ periturum. Igitur arma in occaſionem diſtulere, Veſpaſianus Mucianuſque nuper, ceteri olim mixtis conſiliis, optimus quiſque amore Reip. Multos dulcedo prædarum ſtimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni maliique, cauſſis diuerſis, ſtudio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Aſia falsò exterritæ, velut Nero aduentaret: vario ſuper exitu eius rumore, eoque pluribus viuere eum fingentibus, credentibuſque. Ceterorum caſus conatuſque in contextu operis dicemus. Tunc ſeruus è Ponto, ſiue, vt alij tradidere, libertinus ex Italiâ, citharæ & cantus peritus (vnde illi ſuper ſimilitudinẽ oris propior ad fallendũ fides) adiunctis deſertoribus, quos inopiâ vagos ingentibus promiſſis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempeſtatum * Scithinum inſulam detruſus, & militum quoſdam ex Oriente commeantium adſciuit, & abnuentes interfici iuſſit, & ſpoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentiſſimum quemque armauit. Centurionemque Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem, variis artibus aggreſſus eſt: donec Siſenna clam relictâ inſulâ, trepidus & vim metuens aufugeret. inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præſentium. Gliſcentem in dies famam fors diſcuſſit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Aſprenati regendas Galba permiſerat. Datæ è claſſe Miſenenſi duæ triremes ad proſequendum, cum quibus Scithinum inſulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mæſtitiam compoſitus, & fidem ſuorum quondam militum inuocans, vt eum in Syriâ, aut Ægypto ſiſterent orabat. Trierarchi nutantes, ſeu dolo, alloquendos ſibi milites, & paratis omnium animis reuerſuros firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nuntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectis quiſquis ille erat. Corpus inſigne oculis comaque & toruitate vultus, in Aſiam, atque inde Romam peruectum eſt. In ciuitate diſcordi, & ob crebras Principum mutationes inter libertatem ac licentiam incertâ, paruæ quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Criſpus pecuniâ, potentiâ, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu cenſuerant patres, vt accuſatorum cauſſæ noſcerentur. Id ſenatuſconſultum variè iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum * retinebatur. Ad hæc terrore & propriâ vi Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere: traxeratque magnam ſenatus partem, vt indefenſum & inauditum dedi ad exitium poſtularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potentia accuſatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuiſum ac nocentem, more tamen audiendum cenſebant. Et valuere

Freta ſuis viribus.

*Vat. ſecundum

Veſpaſianus tamẽ bellum prolatat.

*inter

Falſus Nero in Aſiâ.

Qui milites colligit.

*Cythnum

Sed opprimitur ab Aſprenate.

Vibius Criſpus Annium accuſat.

*retinebatur adhuc. Terrere.

Et damnat: Ipſe tamen eiuſdem criminis damnandus.

primò, dilataque in paucos dies cognitio. mox damnatus eſt Fauſtus, nequaquam eo aſſenſu ciuitatis, quem peſſimis moribus meruerat. quippe ipſum Criſpum eaſdem accuſationes cum præmio exercuiſſe meminerant. Nec pœna criminis, ſed vltor diſplicebat.

Auxilia Othoni adfluunt.

Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniaque exercitibus. Fuere quattuor legiones, è quibus bina millia præmiſſa. Ipſæ modicis interuallis ſequebantur: ſeptima à Galbâ conſcripta: veteranæ, vndecima ac tertiadecima, & præcipui famâ Quartadecumani, rebellione Britanniæ compreſsâ.

Quartadecima, veterana & laudata legio.

Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potiſſimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ſtudia. Sed quo plus virium ac roboris, è fiduciâ tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohorteſq. præueniebant.

Copia vrbica.

Ex ipsâ vrbe haut ſpernenda manus, quinq. prætoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione primâ, ac deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum, ſed per ciuilia arma etiam ſeueris ducibus vſurpatum.

Annius Gallus & Spurinna iis duces.

His copiis rector additus Annius Gallus, cum Veſtricio Spurinnâ ad occupandas Padi ripas præmiſſus: quoniam prima conſiliorum fruſtra ceciderant, tranſgreſſo iam alpes Cæcinâ, quem ſiſti * inter Gallias poſſe ſperauerat.

** Venet. intra*

Ipſe Otho ſequitur.

Ipſum Othonem comitabantur ſpeculatorū lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani è prætorio, claſſicorum ingens numerus.

Cultu & victu militari.

Nec illi ſegne aut corruptum luxu iter. ſed loricâ ferreâ vſus, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomtus, famæque diſſimilis.

Prima belli ei proſpera.

Blandiebatur cœptis fortuna, poſſeſsâ per mare & naues maiore Italiæ parte, penitus vſque ad initium maritimarum alpium. quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ Narbonenſi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æmylium Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum victus; Antonio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat. vt aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita prœliorum auidus.

Sed milites licenter & ſauè agunt.

Non Italia adiri, nec loca ſedeſque patriæ videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hoſtium vrere, vaſtare, rapere: eò atrocius, quòd nihil vſquam prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertæ domus. occurſantes domini iuxta cōiuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circumueniebantur.

Maturus Alpium procurator vincitur.

Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is cōcitâ gente, (nec deeſt iuuentus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæſi diſiectique montani, vt quibus temerè collectis, non caſtra non ducem noſcitantibus, neque in victoriâ decus eſſet, neque in fugâ flagitium.

Albintemelium ſpoliatum.

Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil prædæ, inopes agreſtes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. ſed calamitatibus inſontium expleta auaritia.

Fortis ibi matris pietas.

Auxit inuidiam præclaro exemplo femina Ligus, quæ filio abdito, cùm ſimul pecuniam occultari milites credidiſſent, eoque per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, vterum oſtendens, latêre reſpondit. Nec vllis deinde tortoribus, aut morte, conſtantiam vocis egregiæ mutauit.

Valens auxilia mittit Gallis.

Imminere prouinciæ Narbonenſi, in verba Vitellij adactæ, claſſem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quattuor equitum turmas, vniuerſam Treuerorum alam, cum Iulio Claſſico præfecto miſit. è quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta; ne omnibus copiis in terreſtre iter verſis, vacuo mari claſſis acceleraret. Duodecim equitum turmæ, & lecti è cohortibus, aduerſus hoſtem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum ſub ſignis.

Pugnant cū Othonianis.

Nec mora prœlio: ſed acie ita inſtructâ, vt pars claſſicorum mixtis paganis

ganis in colles mari propinquos exſurgeret, quantũ inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipſo mari vt annexa claſſis & pugnæ parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locant. Treuerorum turmæ obtulere ſe hoſti incautè, cùm exciperet contrà veteranus miles, ſimul à latere ſaxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus; qui ſparſi inter milites, ſtrenui ignauique in victoriâ idem audebant. Additus perculſis terror, inuectâ in terga pugnantium claſſe. Ita vndique clauſi. deletæque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quamquam victi, quieuere: accitis auxiliis, ſecurum hoſtem, ac ſucceſſu rerum ſecordiùs agentem inuadunt. cæſi vigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues, donec ſidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defenſi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, ſuſtentatâ diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè ſecutos, conuerſi equites circumuenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc claſſis, inde equites ſubitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonenſis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertère. Corſicam ac Sardiniam, ceteraſque proximi maris inſulas, fama victricis claſſis in partibus Othonis tenuit. Sed Corſicam propè afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tantâ mole belli nihil in * ſumma profutura, ipſi exitioſa. Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corſorum viribus ſtatuit, inani auxilio etiam ſi proueniſſet. Vocatis Principibus inſulæ, conſilium aperit. Et contradicere auſos Claudium Phirricum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, ſimul ignara & alieni metus ſocia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant. Inſulam eſſe quam incolerent, & longè Germaniam vireſque legionum: direptos vaſtatoſq. claſſe, etiam quos cohortes alæque protegerent. Et auerſi repentè animi, nec tamẽ apertâ vi: aptum tempus inſidiis legêre. Digreſſis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hoſtium, ipſi interfectores ad Othonem tulere. Neque eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multâ colluuie rerum maioribus flagitiis permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq. tranſmiſerat, vt ſuprà memorauimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, ſed longa pax ad omne ſeruitium fregerat, faciles occupantibus, & meliori-bus incurioſos. Florentiſſimũ Italiæ latus, quantum inter Padum Alpeſque camporum & vrbium, armis Vitellij (namque & præmiſſæ à Cæcinâ cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille claſſici inter Placentiam Ticinumque: quo ſucceſſu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Tranſrhenanoſque Padus ipſe: quem contra Placentiam tranſgreſſi, * raptis quibuſdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adeſſe omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falſi nuntiarent. Certum erat Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) nec dum veniſſe Cæcinam, & ſi propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cũ paucis equitibus, veterano exercitui obiicere.

Sed

Sed Marte non fauſto.

Quem iterum tentant:

Nec tunc feliciter.

Procurator Corſicæ in Othonem molitur.

* ſummam

Aduerſos ſibi occidit.

Sed & ipſe mox ab inſulanis occiditur.

Pars Italiæ prima pro Vitellio.

Eius miles vlterius penetrat.

* captis

In quē pauci Othoniani ire volunt:
* quin
Alacriùs, quàm prudentiùs.

Sed indomitus miles,& belli ignarus,correptis ſignis vexilliſque ruere,& retinenti duci tela intentare, ſpretis centurionibus tribuniſque prouidentiam ducis laudantibus * qui pro Othone, & accitum Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna,primò coactus, mox velle ſimulans,quo plus auctoritatis ineſſet conſiliis,ſi ſeditio miteſceret. Poſtquam in conſpectu Padus,& nox appetebat,vallari caſtra placuit. Is labor vrbano militi inſolitus contudit animos. Tum vetuſtiſſimus quiſque caſtigare credulitatem ſuam,metum ac diſcrimen oſtendere, ſi cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudiſſet. Iamque totis caſtris modeſti ſermones,& inſerentibus ſe centurionibus tribuniſque,laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac ſedem bello legiſſet. Ipſe poſtremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ratione oſtendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos,& imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres,prouiſa parataque non arma modò, ſed obſequium & parendi amor,quod ſolum illis partibus defuit, cùm virtutis haut pæniteret. At Cæcina,velut relictâ poſt alpes ſæuitiâ ac licentiâ, modeſto agmine per Italiam inceſſit. Ornatum ipſius, municipia & coloniæ in ſuperbiam trahebant: quòd verſicolore ſagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoque eius Saloninam,quamquam in nullîus iniuriam, inſigni equo oſtroque veheretur,tamquam læſi grauabantur. *Inſitâ mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, modumque fortunæ à nullis magis exigere,quàm quos in æquo videre. Cæcina Padum tranſgreſſus, tentatâ Othonianorum fide per colloquium & promiſſa, iiſdem petitus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis & irritis nominibus iactata ſunt, conſilia curaſque in oppugnationem Placentiæ magno terrore vertit: gnarus, vt initia belli prouenissent,famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu magis quàm veterani exercitus artibus, tranſactus. Aperti incautique muros ſubiêre, cibo vinoque prægraues. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, ſitum extra muros, conflagrauit: ſiue ab oppugnatoribus incenſum, dum faces & glandes ac miſſilem ignem in obſeſſos iaculantur, ſiue ab obſeſſis, dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad ſuſpiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, à quibuſdam vicinis coloniis, inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italiâ moles tam capax foret. quocumque caſu * acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitum: redditâ ſecuritate, tamquam nihil grauius pati potuiſſent,mærebant. Ceterùm,multo ſuorum cruore, pulſus Cæcina. Et nox parandis operibus aſſumta. Vitelliani pluteos crateſque & vineas ſuffodiendis muris, protegendiſque oppugnatoribus, Othoniani ſudes & immenſas lapidum ac plumbi æriſque moles, perfringendis operibus, obruendiſque hoſtibus expediunt. Vtrimque pudor, vtrimque gloria, & diuerſæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur; inde vrbanæ militiæ,& prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi, vt ſegnem ac deſidem,& circo ac theatris corruptum militem; hi, peregrinum & externum increpabant. ſimul Othonem,ac Vitellium, celebrantes culpanteſque, vberioribus inter ſe probris,quàm laudibus ſtimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia,fulgentes armis viriſque campi, denſum legionum agmen, ſparſa auxiliorum manus; altiora murorū ſagittis aut ſaxis inceſſere,neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt deſuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduerſus temerè ſubeuntes cohortes Germanorum

Coërcentur arte quâdam à duce.

Placentia munitur.

Cæcina interea in Italiam.

*Inſita

Placentiam ſtatim oppugnat.

Amphitheatrum exuſtum:

Capaciſſimū omnium Italiæ.
*Vtn. accidit,

Iterata oppugnatio.

Sed ſtrenua repugnatio.

Germanorum

Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, super humeros ſcuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus ſubruit muros, inſtruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani diſpoſitos ad id ipſum molares, ingenti pondere ac fragore, prouoluunt. pars ſubeuntium obruti: pars confixi, & exſangues aut laceri, cùm augeret ſtragem trepidatio, eoque acriùs è mœnibus vulnerarentur, rediêre, infractâ partium famâ. Et Cæcina, famâ & pudore cœptæ temerè oppugnationis, ne irriſus ac vanus iiſdem caſtris aſſideret, traiecto rurſus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidêre ſe abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus claſſicis, & Iulius Briganticus, cum paucis equitum. hic præfectus alæ, in Batauis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ haut alienus, quòd ordines in Germaniâ duxerat. Spurinna, comperto itinere hoſtium, defenſam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffiſus paucitati cohortium, ne longius obſidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pulſum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægrè coërcitam legionem, & pugnandi ardore vſque ad ſeditionem progreſſam, Bedriaci ſiſtit. Inter Veronam Cremonamque ſitus eſt vicus, duabus iã Romanis cladibus notus, infauſtuſque. Iiſdem diebus, à Martio Macro, haut procul Cremonâ, proſperè pugnatum. Namq. promtus animi Martius, tranſuectos nauibus gladiatores, in aduerſam Padi ripam, repentè effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæſi qui reſtiterant. Sed repreſſus vincentium impetus, ne nouis præſidiis firmati hoſtes, fortunam prœlij mutarent. Suſpectũ id Othonianis fuit, omnia, quæcunque facta, prauè æſtimantibus. Certatim, vt quiſque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celſum (nam eos Otho quoque præfecerat) variis criminibus inceſſerant. Acerrima ſeditionum ac diſcordiæ incitamenta, interfectores Galbæ, ſcelere & metu vecordes, miſcere cuncta, modò palàm turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus proſperis incertus, & inter aduerſa melior. Igitur Titianum fratrem accitum, bello præpoſuit. Interea, Paullini & Celſi ductu, res egregiæ geſtæ. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & ſeneſcens exercitus ſui fama. pulſus Placentiâ, cæſis nuper auxiliis, etiam per concurſum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior: propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam, auidiùs quàm conſultiùs, properabat. Ad duodecimum à Cremonâ, locus Caſtorum vocatur, ferociſſimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos imponit. equites procedere longiùs iuſſi, & irritato prœlio ſpontè refugi, feſtinationẽ ſequentium elicere, donec inſidiæ cooririentur. Proditũ id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celſus, ſumſere. Tertiæ decimæ legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in ſiniſtro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere. Dextrâ fronte prima legio inceſſit, cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxiliiſque mille equites, cumulus proſperis, aut ſubſidium laborantibus, ducebantur. Antequam miſcerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celſus doli prudens, repreſſit ſuos. Vitelliani temerè exſurgentes, cedente ſenſim Celſo, longiùs ſecuti, vltrò in inſidias præcipitantur. nam à lateribus cohortes legionum, aduersâ fronte, & ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non ſtatim à Suetonio Paullino pediti datum.

Et abit Cæcina irritus.

Bedriacum, vicus.

Othonianorum pugna proſpera.

Qui ſeditioſi in duces.

Titianus copiis præfectus.

Cæcina inſidias ponit.

Quæ detecta Othonianis.

Itaque in ipſum vertêre.

Suetonij cautela & tarditas.

Contator naturâ, & cui cauta potius consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent. compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis citò incipi victoriam ratus, vbi prouisum foret ne vincerentur. Eâ contatione, spatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica silua adhærebat, vnde rursus ausi, promtissimos prætorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hostium acie, versi in fugam etiam qui subueniebant. Nam Cæcina nō simul cohortes, sed singulas acciuerat: quæ res in prœlio trepidationem auxit, cùm dispersos, nec vsquam validos, pauor fugientium abriperet. Orta & in castris seditio, quòd non vniuersi ducerentur. Vinctus præfectus castrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. Ceterùm ea vbique formido fuit, apud fugientes, occursantes, in acie, pro vallo, vt deleri cum vniuerso exercitu Cæcinam potuisse, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset, vtrisq. in partibus percrebuerit. Timuisse se Paullinus ferebat, tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è castris fessos aggrederetur, perculsis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerso rumore fuit. Haut perinde damnū Vitellianos in metum compulit, quàm ad modestiam composuit: nec solùm apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, seditioni magis quàm prœlio paratū, sed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) posito hostium contemtu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentiùs & æqualiùs duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neque enim rerum à Cæcinâ gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecimâ legione digressas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, superbè agebant, vt cuiusque legionis tentoria accessissent, coërcitos à se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgiis aut rixis disciplina. Ad postremum Valens è petulantiâ, etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuntio allato, pulsam Treuerorum alam Tungrosque à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul curâ socios tuendi, & militari astu, cohortes turbidas, ac si vnà forēt, præualidas, dispergendi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumque, mærere socij, fremere legiones, *Orbari se fortissimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si prouincia, vrbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerentur: sin victoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italiâ verteretur, non abrumpendos, vt corpori, validissimos artus.* Hæc ferociter iactando, postquam, immissis lictoribus, Valens coërcere seditionem cœptabat, ipsum inuadunt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. Spolia Galliarum, & Viennensium aurum, & pretia laborum suorum occultare clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamque humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens, seruili veste, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quòd nemo regeret pauentes, silentio, patientiâ, postremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis &

Vitelliani fugantur.

Suetonius receptui canit: Sed præfestinè.

Valens venit in Italiam.

Batauorum iactantia:

Suspecta Valenti.

Diuidere eos parat.

Vnde nata seditio.

Dux comprimere parat: Sed ipsum inuadunt.

Latère cogitur.

Varus per artem eos sedat.

mis & flens,& præter spem incolumis Valens processit,gaudium, miseratio, fauor: versi in lætitiam (vt est vulgus vtroque immodicum) laudantes gratantesque,circumdatum aquilis signisque, in tribunal ferunt. Ille,vtili moderatione,non suppliciũ cuiusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret,paucos incusauit : gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus,licere. Munientibus castra apud Ticinum, de aduersâ Cæcinæ pugnâ allatum,& propè renouata seditio, tamquam fraude & contationibus Valentis prœlio defuissent. Nolle requiem, non exspectare ducẽ, anteire signa, vrgere signiferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improspera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expositos se tanto pauciores integris hostium viribus querebantur, simul in suam excusationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui despectarentur. Et quamquam plus virium, propè duplicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti,studia tamen militum in Cæcinam inclinabant,super benignitatem animi quâ promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis,& quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt fœdum & maculosum:ille,vt vanum ac tumidũ,irridebant. Sed condito odio, eandem vtilitatẽ fouere,crebris epistolis,sine respectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vberrimâ conuiciorum in Vitellium materiâ,abstinerent. Sanè ante vtriusq. exitum, quo egregiam Otho famam,Vitellius flagitiosissimam,meruêre,minus Vitellij ignauæ voluptates,quàm Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ:contrà,illi initium belli nemo imputabat. Vitellius,ventre & gulâ sibi ipsi hostis: Otho, luxu, sæuitiâ, audaciâ,Reip. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla vltrà penes Vitellianos mora,quin totis viribus certarent. Otho consultauit,trahi bellum,an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paullinus,dignum famâ suâ ratus,quâ nemo illâ tempestate militaris rei callidior habebatur,de toto genere belli censere, festinationem hostibus,moram ipsis vtilem disseruit. *Exercitum Vitellij vniuersum aduenisse: nec multum virium à tergo, quoniam Galliæ tumeant, & deserere Rheni ripam,irrupturis tam infestis nationibus,non conducat. Britannicum militem hoste & mari distineri : Hispanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonensem,incursu classis, & aduerso prœlio contremuisse : clausam alpibus, & nullo maris subsidio,Transpadanam Italiam, atque ipso transitu exercitus vastatam: non frumentum vsquam exercitui,nec exercitum sine copiis retineri posse. Iam Germanos,quod genus militum apud hostes atrocissimum sit,tracto in æstatem bello, fluxis corporibus,mutationem soli cælique haut toleraturos. Multa bella impetu valida,per tædia & moras euanuisse. Contrà,ipsis omnia opulenta, & fida: Pannoniam, Mœsiam, Dalmatiam, Orientem,cum integris exercitibus: Italiam, & caput rerum vrbem,senatumque & populum, numquam obscura nomina, & si aliquando obumbrentur: publicas priuatasque opes, & immensam pecuniam,inter ciuiles discordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ sueta,aut æstibus. Obiacere flumen Padum,tutas viris murisque vrbes,è quibus nullam hosti cessuram, Placentiæ defensione exploratum. proinde duceret bellum. Paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipsam famâ, cum Mœsiacis copiis affore. Tum rursus deliberaturum, & si prœlium placuisset, auctis viribus certaturos.* Accedebat sententiæ Paullini Marius Celsus. Idem placere Annio Gallo,paucos ante dies lapsu equi afflicto, missi qui consilium eius sciscitarentur,rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus,imperitiâ properãtes, fortunã & deos & numen Othonis adesse consiliis,affore conatibus testabantur. neu quis obuiam ire sententiæ auderet, in adulationem concesserant. Postquam pugnari placitum,

Valens prodit, læto & gratanti milite.

Qui festinat ad Cæcinam.

In quem milites valde proni.

In Othonem probra.

Comparatio eius cum Vitellio.

Deliberat Otho, an pugnandum.

Negat peritissimus bellorum Suetonius.

Othoni mens alia, & imperitis.

Hi vicerunt: tum, interesse pugnæ imperatorem, an seponi melius foret, dubitauêre. Paullino & Celso iam non aduersantibus, ne Principem obiectare periculis viderentur, iidem illi deteriores consilij auctores perpulêre, vt Brixellum concederet, ac dubiis prœliorum exemptus, summæ rerum & imperij se ipsum reseruaret. *Etiam hoc, ne Otho interesset.* Is primus dies Othonianas partes afflixit. Namque & cum ipso prætoriarum cohortium, & speculatorum, equitumque, valida manus discessit; & remanentium fractus animus: quando suspecti duces, & Otho, cui vni apud militem fides, dum & ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugiis, & exploratores curâ diuersa sciscitandi, sua non occultabant. *Vitelliani agunt cautius.* Quieti intentique Cæcina ac Valens, quádo hostis imprudentiâ rueret, quod loco sapientiæ est, alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, aduersus oppositam gladiatorum manum. ac ne ipsorum miles segne otium tereret, naues pari inter se spatio, validis vtrimque trabibus connexæ, aduersum in flumen dirigebantur, iactis insuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. *Pontem in Pado struũt.* Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, vt augescente flumine, inoffensus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem imposita turris, & in extremam nauem educta: vnde tormentis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripâ turrim struxerant, saxaque & faces iaculabantur. Et erat insula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. *Leue prœliũ inter gladiatores & Germanos.* Ac fortè plures transgressos, completis liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm stabili gradu è ripâ, vulnera dirigebant. Et cùm variis trepidantium inclinationibus, immixti remiges propugnatoresque turbarentur, desilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, scandere foros, aut cominus mergere. *Non pro bono illis.* quæ cuncta in oculis vtriusque exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acriùs Othoniani caussam auctoremque cladis detestabantur. Et prœlium quidem, abruptis quæ superfuerant nauibus, fugâ diremptum: Macer ad exitium poscebatur. *Iracundia militaris in Macrum.* Iamque vulneratum eminus lanceâ, strictis gladiis inuaserant, cùm intercursu tribunorum centurionumque protegitur. Nec multò pòst; Vestricius Spurinna, iussu Othonis, relicto Placentiæ modico præsidio, cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabinum consulem designatum Otho rectorem copiis misit, quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras seditiones, tam infestam militiã aspernantibus. *Flauius Sabinus ei substituitur.* Inuenio apud quosdam auctores, pauore belli, seu fastidio vtriusque Principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies famâ noscebantur, dubitasse exercitus, num posito certamine, vel ipsi in medium consultarent, vel senatui permitterent legere Imperatorem. *Fama de studio pacis.* Atque eò duces Othonianos spatium ac moras suasisse, præcipuè Paullinum: quòd vetustissimus consularium, & militiâ clarus, gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset. *Quam refellit Tacitus.* Ego vt concesserim apud paucos, tacito voto, quietem pro discordiâ, bonum & innocentem Principem, pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum: ita neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit, sperasse, corruptissimo sæculo, tantam vulgi moderationem reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribusque dissonos, in hunc consensum potuisse coalescere: aut legatos ac duces, magnâ ex parte luxus, egestatis, scelerum sibi conscios, nisi pollutum obstrictumque meritis suis Principem passuros. *Imperij cupido vetus.* Vetus ac iam pridẽ insita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij

magnitudine

magnitudine adoleuit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur. sed vbi subacto orbe, & æmulis vrbibus regibúsve excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarsere. Modò turbulenti tribuni, modò consules prævalidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorũ. Mox è plebe infimâ, C. Marius, & nobilium sæuissimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Gn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam postea, nisi de principatu quæsitum. Non discessere ab armis in Pharsaliâ ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus sponte posituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eædem scelerum caussæ in discordiam egêre. Quòd singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignauiâ Principum factum est. Sed me veterum nouorumque morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum præfectum. Celsus & Paullinus, cùm prudentiâ eorum nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centurionesque ambigui, quòd spretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen iussa ducum interpretari quàm exsequi mallet. Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit, adeò imperitè, vt quamquam verno tempore anni, & tot circum amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum, Othone per litteras flagitante, vt maturarent: militibus, vt Imperator pugnæ adesset poscentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde diiudicari potest, quid optimum factu fuerit, quàm pessimum fuisse quod factum est. Non vt ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Adduæ fluminum XVI. inde milium spatio distantes petebant. Celso & Paullino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauem, obiicere hosti, non admissuro quo minus expeditus & vix quattuor milia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, vbi consiliis vincerentur, ad ius imperij transibant. Aderat sanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus Otho, increpitâ ducum segnitiâ, rem in discrimen mitti iubebat: æger morâ, & spei impatiens. Eâdem die, ad Cæcinam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium eius postulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cùm præcipites exploratores adesse hostem nuntiauêre. Interruptus tribunorum sermo. eoque incertum fuit, insidias, an proditionem, vel aliquod honestum consilium cœptauerint. Cæcina dimissis tribunis, reuectus in castra, datum iussu Fabij Valentis pugnæ signum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupêre, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute territi sunt. ea strictis mucronibus, redire pulsos, & pugnam resumere coëgit. Disposita Vitellianarum legionum acies, sine trepidatione, & enim (quamquam vicino hoste) aspectus armorum densis arbustis prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infensus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis vtrimque fossis, via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere alij signa sua, quærere alij: incertus vndique clamor, accurrentium, * clamantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam postremámve aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui desciuisse à Vitellio exercitum ementirentur.

Cui origo, opes.

Pluresque Romæ ad illud adspirarunt.

Titianus pro Othone copiis præest, sed titulo:

Vi Proculus

Imperitia eorum & lapsus.

Militem fessum hosti obiiciunt.

Duorũ Tribunorum colloquium:

Incertum cui fini.

Vitelliani pugnæ se aptant:

Sine metu, & compositè.

Apud Othonianos contrà, turba.

* vocantium.

Falso nuncio iis impositũ.

Is rumor ab exploratoribus Vitellij diſperſus, an ipsâ Othonis parte, ſeu dolo, ſeu forte ſurrexerit, parum compertum. Omiſſo pugnæ ardore, Othoniani vltrò ſalutauêre. & hoſtili murmure excepti, pleriſque ſuorum ignaris quæ cauſſa ſalutandi, metum proditionis fecêre. Tum incubuit hoſtium

Tamen acriter pugnatū.

acies, integris ordinibus, robore & numero præſtantior. Othoniani quamquam diſperſi, pauciores, feſſi, prœlium tamen acriter ſumſêre. Et per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus, eminuſque, cateruis & cuneis, concurrebant: in aggere viæ, collato gradu, corporibus & vmbonibus niti, omiſſo pilorum iactu, gladiis & ſecuribus galeas loricaſque perrumpere, noſcentes inter ſe, ceteris conſpicui, in euentum totius

Duarum legionum certamen.

belli certabant. Fortè inter Padum viamque, patenti campo, duæ legiones congreſſæ ſunt: pro Vitellio Vnaetuiceſima, cui cognomen Rapaci, vetere gloriâ inſignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, ſed ferox, & noui decoris auida. Primani, ſtratis Vnaetuiceſimanorum principiis, aquilam abſtulêre. quo dolore accenſa legio, & impulit rurſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna vexillaque ex hoſtibus rapuit. A parte aliâ, propulſa Quintanorum impetu ter-

Duces Othonis profugiunt:

tiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidiis ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam, oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerant. ita victores latus hoſtium inuecti. Et mediâ acie perruptâ,

Et mox exercitus.

fugêre paſſim Othoniani Bedriacum petentes. Immenſum id ſpatium. obſtructæ ſtrage corporum viæ. quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœliis, capti in prædam vertuntur. Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diuerſis itineribus, caſtra vitauêre. Vedium Aquilam tertiædecimæ legio-

Qui ducibus infenſus, tumultuatur in caſtris.

nis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris, non manibus abſtinent, deſertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine eius, ſed, more vulgi, ſuum quiſque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubiis, compreſſiſ-

Placat Annius Gallus.

que militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ, ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirent. ſiue finis bello veniſſet, ſeu reſumere arma mallent, vnicum victis in conſenſu leuamen-

Prætorij miles nihil fractus eâ pugnâ.

tum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute ſe, ſed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentâ fuiſſe victoriam, pulſo equite, raptâ legionis aquilâ. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœſicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remanſiſſe. hos certè nondū victos, & ſi ita ferret, honeſtiùs in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extremâ deſperatione ad iram

Vitelliani victores caſtris adpropinquant.

ſæpiùs, quàm in formidinē, ſtimulabātur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem conſedit, non auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorū. Simul voluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœlium egreſſis, munimentum fuêre arma & victoria. Poſterâ die,

Legati ad eos veniunt, pro veniâ.

haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſſâ legatione, apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſita-

Et impetrāt.

tionem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſſâ legatione patuit

Deteſtantur communiter ciuilia bella,

vallum. Tum victi victoreſque in lacrymas effuſi, ſortem ciuilem armorum miſerâ lætitiâ deteſtantes. Iiſdem tentoriis, alij fratrum, alij propin-

quorum

quorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quisquam adeò mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requisitum Orphidij legati corpus, honore solito crematur. Paucos necessarij ipsorum sepeliuêre. Ceterum vulgus, super humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & consilij certus. Mæsta primùm fama, dein profugi è prœlio perditas res patefaciunt. Non exspectauit militum ardor vocem Imperatoris. bonũ habere animum iubebant. superesse adhuc nouas vires, & ipsos extrema passuros, ausurosque. neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & instinctu flagrabant. qui procul astiterant, tendere manus, & proximi prehensare genua, promtissimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, *Ne fidissimum exercitum, ne optimè meritos milites desereret: maiore animo tolerari aduersa quàm relinqui. fortes & strenuos, etiam cõtra fortunam, insistere spei, timidos & ignauos ad deliberationem formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othonis miles, sed præmissi Mœsiâ, eandem obstinationem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipse * versus à consiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem vestram vltrà periculis obiicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem sumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis, difficilius est temperare felicitati, quâ te non putes diu vsurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plusquam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neque solatiis opus est. Alij diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuum destinationis meæ documentum habete, quòd de nemine queror. Nam incusare deos vel homines, eius est, qui viuere velit.* Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris asperarent, iuuenes auctoritate, senes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempestiuas suorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet. libellos epistolasque, studio erga se, aut Vitellium contumeliis, insignes, abolet. Pecunias distribuit parcè, nec vt periturus. Mox Saluium * Cocceianum fratris filium primâ iuuentâ trepidum, & mærentem, vltrò solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. *An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non enim vltimâ desperatione, sed poscente prœlium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum. post Iulios, Claudios, Seruios, se primum, in familiam nouam imperium intulisse. proinde erecto animo capesseret vitam, neu patruũ sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur vnquam, aut nimium meminisset.* Post quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam supremas curas * agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ consternatione ac licentiâ militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrocissimâ in Verginium vi, quem clausâ domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus, vacauit abeuntiũ alloquiis, donec omnes inuiolati digrederêtur. * Vesperascente die, sitim haustu gelidæ aquæ sedauit. Tum allatis * pugionibus, cùm vtrumque tentasset, alterum capiti subdit. Et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non in-

Tristis hic ad Othonem nuncius.

Quem milites fidissimi erigunt.

Et cum iis Plotius Firmus.

Sed ipse bellum abhorret.

* *Libri alij, auersus,*

Oratio huic rei elegans.

Attendite principes.

Suos dimittit.

Cauet omnibus in posterum.

* *Cocceium, vocat Plut.*

Fratris filium alloquitur.

Morti se parat.

* *Quidam libri, animo volutantem*

Impeditur seditione militum:

Quam interueniens sedat.

* *Far. Vesperante.*

Nocte eâ dormit.

* *Libri aliqui, pugionibus duobus,*

Manû ſe interficit. *Funeratur magno ſtudio.* *Milites multi ſe quoque interficiunt.*

ſomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis,ingreſſi liberti,ſeruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenêre. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulêre corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis,vulnus manuſq. eius exoſculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere ſe,non noxâ neque ob metum, ſed æmulatione decoris,& caritate Principis. Ac poſtea,promiſcuè Bedriaci, Placentiæ,aliis in caſtris,celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum exſtructum eſt,modicum, & manſurum. Hunc vitæ finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius, maternum genus impar,nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta,qualem monſtrauimus. duobus facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ,quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa,& fictis oblectare legentium animos,procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditiſque demere fidem, non auſim. Die quo Bedriaci certabatur, auem inuſitatâ ſpecie, apud Regium Lepidum celebri * luco conſediſſe,incolæ memorant, nec deinde cœtu hominũ, aut circumuolitantium alitum,territam pulſámve, donec Otho ſe ipſe interficeret:tum ablatam ex oculis:& tempora reputantibus, initium finemq. miraculi, cum Othonis exitu competiſſe. In funere eius,nouata luctu ac dolore militum ſeditio. nec erat,qui coërceret. Ad Verginium verſi, modò vt reciperet imperium,nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur,minitantes orabant. Verginius per auerſam domus portam furtim digreſſus,irrumpentes fruſtratus eſt. Earum,quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia ſtatim impetrata,concedentibus ad victorem,per Flauium Sabinum,iis copiis quibus præfuerat. Poſito vbiq. bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adiit,profecta cum Othone ab vrbe,dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prœlio allatum. Sed milites, vt falſum rumorem aſpernantes,quòd infenſum Othoni ſenatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, vultum habitumque trahere in deterius: conuiciis poſtremò ac probris cauſſam & initium cædis quærebant. cùm alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret,ne præualidis iam Vitellij partibus, contanter excepiſſe victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito conſilio,inter multos,ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinenſis, arma & pecuniam offerendo, appellabatque Patres Conſcriptos, intempeſtiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium,vt ambigua diſſerentem,inuaſit. Nec ceteri ſententias aperiebant. Sed inuiſum memoriâ delationum, expoſitumque ad inuidiam Marcelli nomen,irritauerat Cæcinam,vt nouus adhuc, & in ſenatum nuper adſcitus,magnis inimicitiis clareſceret. Moderatione meliorum dirempti. Et rediêre omnes Bononiam,rurſus cõſiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij ſperabantur. Bononiæ, diuiſis per itinera qui recentiſſimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus cauſſam digreſſus,habere ſe ſuprema eius mandata reſpõdit. Ipſum viuentem quidem relictum,ſed ſolâ poſteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauêre. Intererat conſiliis frater eius L.Vitellius,ſeque iam adulantibus offerebat,cùm repentè * Cenus libertus Neronis,atroci mendacio vniuerſos perculit,affirmans ſuperuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæſos victores,verſam partium fortunam. Cauſſa fingendi fuit,vt diplomata Othonis

Elogia de Othone. *Prodigium de aue visâ.* ** Forté loco* *Iterum ſeditio militaris.* *Senatus diſcrimen Mutinæ.* *Eprius Marcellus accuſatur.* *Senatus Bononiam redit.* *Ibi de Othone certa fama.* ** Lib. vett. Comenus, vera ſcriptura, Cœnus.* *Liberti Neroniani audax mendacium.*

Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualescerent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos post dies, iussu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera esse quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici consilij facie, discessum Mutinâ, desertæque partes forent. Nec vltrà in commune congressi, sibi quisque consuluêre: donec missæ à Fabio Valente epistolæ, demerent metum. Et mors Othonis, quò laudabilior, eò velociùs audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex more spectabantur. vt cessisse vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militũ sacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plausêre: populus, cum lauru ac floribus, Galbæ imagines circum templa tulit, cõgestis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens sanguine infecerat. In senatu, cuncta longis aliorum principatibus composita, statim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes, gratesque. & missa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epistolæ ad consules scriptæ, haut immoderatæ. Gratior Cæcinæ modestia fuit, quod non scripsisset. Ceterùm Italia grauiùs atque atrociùs, quàm bello afflictabatur. Dispersi per municipia & colonias Vitelliani, spoliare, rapere, vi & stupris polluere, in omne fas nefasque auidi, aut venales, non sacro, non profano abstinebant. Et fuêre qui inimicos suos specie militum interficerent. ipsique milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut si repugnatum foret, ad excidium destinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non ausis. Minus auaritiæ in Cæcinâ, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæstus infamis, eoque alienæ etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantũ peditum equitumque, vis, damnaque, & iniuriæ, ægrè tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ suæ nescius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, festinatis per Gallias dilectibus, vt remanentium legionum nomina supplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse è Britannico dilectu octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progressus, prosperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, vt libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter secreta conuiuij largitur: honorauitque Asiaticum anulis, fœdũ mancipium, & malis artibus ambitiosum. Iisdem diebus, accessisse partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venêre. Luceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæsariensi præpositus, additâ per Galbam Tingitanæ prouinciæ administratione, haut spernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæso Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hispaniæ angusto freto diremtæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt transmissurus iussit. Præmissi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magnâ per prouincias Germanici exercitus famâ. Spargebatur insuper, spreto procuratoris vocabulo, Albinum insigne regis, & Iubæ nomen vsurpare. Ita mutatis animis, Asinius Pollio alæ præfectus, è fidissimis Albino, & Festus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipse Albinus, dum è Tingitanâ prouinciâ Cæsariensem Mauretaniam petit, appulsus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm se percussoribus obtulisset, simul interfecta est:

Ex quo periculum Senatui.

Plebs Romana statim ad Vitellium.

Senatus honores in Vitellium cumulat.

Cuius milites mirè petulantes.

Hordeonius Germaniæ præfectus.

Asiaticus libertus anulis donatur.

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

In alterâ Albinus, & turbatores, cæsi.

nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus: donec Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret. Præsto fuêre Lugduni, victricium victarumque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox vniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis insignibus. Nimius honos inter secunda, rebus aduersis in solatium cessit. Tum interfecti centuriones promtissimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduersus Germanicos milites inuidiâ, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, tristi morâ squalidos tenuit: donec auditi, necessariis magis defensionibus, quàm honestis vterentur. Proditionem vltrò imputabant: spatium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi suæ assignantes. Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem absoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nullum discrimen adiit, pietate & ignauiâ excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum famâ, obiectumque mox in senatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecuniâ mercari, nec sine exitio Celsi voluisset. Restitit Vitellius, deditque postea consulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduersus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum, inserere sese fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamque assertor Galliarum, & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat: cùm grauissima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Nec vltrà in defectores, aut bona cuiusquam, sæuitum. Rata fuêre eorum, qui acie Othonianâ ceciderant, testamenta, aut lex intestatis. Prorsus, si luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus ab vtroque mari itineribus. exhausti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. vastabantur ipsæ ciuitates. degenerabat à labore ac virtute miles, assuetudine voluptatũ, & contemtu ducis. Præmisit in vrbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Cæsaris non reciperet, cùm de potestate nihil detraheret. Pulsi Italiâ mathematici. Cautum seuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ polluerentur. Priores id Principes, pecuniâ, & sæpius vi, perpulerant. Ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptissimum quemque adolescentium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magistris, superbior & atrocior, occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatẽ sepositum ab Othone rettulimus. Dolabella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, præturâ functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ custodiâ, ducem se victis partibus ostentasset. Addidit tentatam cohortem, quæ Hostiæ ageret. nec vllis tantorum

Iunius Blæsus.

Vitellij filius, vt Cæsar habetur.

Ipse aduersarios aut punit variè, aut absoluit.

Marici insania.

Qui pœnas cum suis luit.

Vitellius glutto & ganeo.

Edicta tamẽ eius quædam seuera.

Dolabellæ cædes.

Quem Varus improbè accusat.

rum criminum probationibus, in pœnitentiam versus, * secundam veniam post scelus quærebat. ** aliàs, ferebat.* Contantem super tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus suopte ingenio mitis, vbi formido incessisset, facilis mutatu, & in alieno discrimine sibi pauens, ne alleuasse videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorē eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iussit. Longum interfectori visum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. Et Triariæ licentiam, modestum è proximo exemplū onerabat, Galeria Imperatoris vxor, non minax tristibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. *Galeria, modesta matrona:* Dixisse quin etiam, ad primas filij sui epistolas, ferebatur, non Germanicum à se, sed Vitellium genitum. *Et Sextilia, etiam prudens.* Nec vllis postea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus suæ tantùm aduersa sensit. Digressum à Lugduno Vitelliū, M. Cluuius Rufus assequitur, omisśâ Hispaniâ: lætitiam & gratulationē vultu ferens, animo anxius, & petitum se criminationibus gnarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, tamquā audito Vitellij & Othonis principatu, propriā ipse potentiam & possessionē Hispaniarum tentasset: eoq. diplomatibus nullū Principem præscripsisset. *Cluuius clàm delatus.* Interpretabatur quædam ex orationibus eius, cōtumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum suum Vitellius iuberet. *Sed fidenter se purgat.* Cluuius comitatu Principis adiectus, non ademtâ Hispaniâ, quam rexit absens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæsar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. Missus est in locum eius, Vectius Bolanus. E præsentibus, angebat Vitellium victarum legionum haut quaquam fractus animus. *Victæ legiones, non pro victis.* Sparsæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hostilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui se victos adnuebant. quippe Bedriacensi acie, vexillariis tantùm pulsis, vires legionis nón affuisse. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis, quies fuit. *Quartadecimani à Batauis dissident:* Augustæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem insectatur, legionarius vt hospitem tuetur, sui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem transiêre. & prœlium atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes, caussam quartadecimanorum secutæ, his fiduciam, & metum Batauis fecissent. *Ad manus veniunt.* quos Vitellius agmini suo iungi, vt fidos; legionem, Graiis alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. *Sed seiunguntur.* Namque & Viennenses timebantur. Nocte quâ proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus obliteratum. Quartadecimani, postquam alpibus digressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant. consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transuecta. *In Britanniā transuecti.* Proximus Vitellio è prætoriis cohortibus metus erat. Separati primùm, deinde, addito honestæ missionis lenimento, arma ad tribunos suos ferebant: donec motum à Vespasiano bellum crebresceret. *Prætoriani honestè missi.* Tum, resumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuêre. Prima classicorum legio, in Hispaniâ missa, vt pace & otio mitesceret. Vndecima ac septima, suis hibernis redditæ. Tertiadecimani, struere amphitheatra iussi. Nam *Ceteræ legiones, alia alibi, locatæ.*

Cæcina

Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, ſpectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuiſceretur. Et quidem partes modeſtè diſtinxerat. *Apud Victores orta ſeditio ludicro initio, niſi numerus cæſorum inuidiam bello auxiſſet. Diſcubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribuniq́ue, ex moribus Imperatorum ſeueritatem æmulantur, vel tempeſtiuis conuiuiis gaudent. perinde miles intentus, aut licentior. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm diſciplinæ & caſtris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per laſciuiam & certamen luctandi accenſis, poſtquam legionarius prociderat, inſultante Gallo, & iis qui ad ſpectandum conuenerant in ſtudia diductis; erupêre legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aſpiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verſo itinere, ad prœlium venire. ſed erant agminis coactores. Agniti, demſere ſolicitudinẽ. Interim Verginij ſeruus fortè obuius, vt percuſſor Vitellij inſimulatur. & ruebat ad cõuiuium miles, mortem Verginij expoſcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes ſuſpiciones pauidus, de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpiùs, quàm Verginium, omnis ſeditio infeſtauit. Manebat admiratio viri, & fama: ſed oderant, vt faſtiditi. Poſtero die, Vitellius, ſenatus legatione quam ibi opperiri iuſſerat, auditâ, tranſgreſſus in caſtra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxiliis, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis acceſſiſſe. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remiſſæ, principium interno ſimul externoque bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ ſtatim defectione, inter inania belli aſſumtus. Ceterùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes ſufficerent, amputari legionum auxiliorumq́ue numeros iubet, vetitis ſupplementis. Et promiſcuæ miſſiones offerebantur. Exitiale id Reip., ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaq́ue ac labor crebriùs redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem diſciplinam, & inſtituta maiorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana melius ſtetit. Inde Vitellius Cremonã flexit, & ſpectato munere Cæcinæ, inſiſtere Bedriacenſibus campis, ac veſtigia recentis victoriæ luſtrare oculis, concupiuit. Fœdum atq. atrox ſpectaculum. intra XL. pugnæ diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumq́ue formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vaſtitas. nec minus inhumana pars viæ, quam Cremonenſes lauro roſiſq́ue conſtrauerant, exſtructis altaribus, cæſiſq́ue victimis, regium in morem. quæ læta in præſens, mox perniciem ipſis fecère. Aderant Valens & Cæcina, monſtrabantq́ue pugnæ locos: hinc erupiſſe legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfuſas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq́ue, ſua quiſque facta extollentes, falſo vera, aut maiora vero miſcebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere viâ, ſpatia certaminum recognoſcere, aggerem armorum, ſtrues corporum intueri, mirariq́ue. Et erant quos varia fors rerum, lacrymæque & miſericordia ſubiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia inſepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam propinquæ ſortis ignarus, inſtaurabat ſacrum diis loci. Exin Bononiæ, à Fabio Valente, gladiatorum ſpectaculum editur, aduecto ex vrbe cultu. Quantoq́. magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis hiſtrionibus & ſpadonum gregibus, &

* Transpoſita. adi Com.

Seditio Ticini.

A loci cauſſa.

Inter legionarios & auxiliares.

Compoſuit eos fama de hoſte.

Verginius ad cædem poſcitur.

Batavi in Germaniam redeunt.

Vitellius militares numeros accidit.

Locum felicis ſibi pugnæ ſpectat,

Fœdum & triſtem.

Milites læti eâ ſpecie:

Et Vitellius ſupra fas.

Qui Neronis olim assecla.

bus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio. Namque & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate quâ honestissimus quisque, sed luxu, & saginæ mancipatus emtusque. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum consulatus, dissimulatus * M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, destinatum à Galbâ consulem, distulit, nullâ offensâ, sed mitem, & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur, ingratus Principi, vt aduersus Neronem ausus, & Verginij exstimulator. Sed alias protulit caussas. actæq. insuper Vitellio gratiæ, consuetudine seruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initiis cœptum, mendacium valuit.

Honores suis diuidit.

* *Marcij Macri*

Falsus Scribonianus:

Exstiterat quidam, Scribonianum se Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Histriâ occultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Crassorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq. in argumentum fabulæ assumto, vulgus credulum, & quidam militum errore veri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur: cùm pertractus ad Vitellium, interrogatusq. quis nam mortalium esset, postquam nulla dictis fides, & à domino noscebatur, cōditione fugitiuus, nomine Geta, sumtum de eo supplicium in seruilem modum.

Capite & cruce mendacium luit:

Oriens in Vitellium iurat.

Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ secordiæque Vitellio adoleuerit, postquā speculatores Syriâ Iudæaque, adactum in verba eius Orientem nuntiauêre. Nam etsi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Vespasianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusque, vt nullo æmulo, sæuitiâ, libidine, raptu, in externos mores proruperant.

Tamen Vespasianus occultè de imperio agitat.

At Vespasianus bellū armaque, procul vel iuxta sitas vires, circumspectabat. Miles ipsi adeò paratus, vt præeuntem sacramentum, & fausta Vitellio omnia precantem, per silentium audierint. Muciani animus, nec Vespasiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Ægypti Alexander, consilia sociauerat.

Vires suas circumspicit.

Tertiam legionem, quòd è Syriâ in Mœsiam transisset, suam numerabat. ceteræ Illyrici legiones, secuturæ sperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arrogantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi sermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumque contatio, & Vespasianus modò in spem erectus, aliquando aduersa reputabat.

Sperat: sed interdū & metuit.

Quis ille dies foret, quo LX. *ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Esse priuatis cogitationibus* * *progressum: & prout velint, plus minúsve sumi ex fortunâ. Imperium cupientibus, nihil medium inter summa aut præcipitia.*

* Fortè, regressum:

Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. *Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per discordias militum fidem, & periculum ex singulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, si vnus alterque, præsenti facinore paratum ex diuerso præmium petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum; sic percussorem eius Volaginium, è gregario ad summa militiæ prouectum. Facilius vniuersos impelli, quàm singulos vitari.*

Amici eum firmant:

His pauoribus nutantem, & alij legati amicique firmabant, & Mucianus post multos secretosque sermones, iam & coràm ita locutus.

Inprimis acri & aptā oratione Mucianus.

Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipsis gloriosum, aut promtum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adiiciat ne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad imperium voco, tam salutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu positum est. Nec speciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non aduersus diui Augusti acerrimam mentem, nec aduersus cautissimam Tiberij senectutem, nec contra Cai quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam

datam longo imperio domum exſurgimus. ceſſiſti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendamque Remp. relinquere, ſopor & ignauia videretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam tuta ſeruitus eſſet. Abiit iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor: ſed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu Principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, ſed præproperâ ipſius deſperatione victum, iam deſiderabilem & magnum Principem fecit. Cùm interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello ſemina miniſtrat. ſi quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & Principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæâ & Syriâ & Ægypto nouem legiones integræ, nullâ acie exhauſtæ, non diſcordiâ corruptæ. ſed firmatus vſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Ceterùm inter nos non idem proſperarum aduerſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus; honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac periculum, ex æquo partiemur. imò vt melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & prœliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplinâ, victi, quàm victores agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet, contecta victricium partium & tumeſcentiæ vulnera, bellum ipſum. Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parſimoniâ, ſapientiâ, fiducia eſt, quàm in Vitellij torpore, inſcitiâ, ſæuitiâ. Sed & meliorem in bello cauſſam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberant, deſciuerunt. Poſt Muciani orationem ceteri audentiùs circumſiſtere, hortari, reſponſa vatũ, & ſiderum motus referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorẽ & præſcium palàm habuerit. Recurſabant animo vetera omina. Cupreſſus arbor in agris eius, conſpicuâ altitudine, repentè prociderat, ac poſterâ die, eodem veſtigio reſurgens, procera & * latior virebat. grande id proſperumque, conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo iuueni admodum Veſpaſiano promiſſa. Sed primò triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, impleſſe fidem ominis videbantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriamque Carmelus, ita vocant montem, deumque. nec ſimulacrum deo, aut templum, (ſic tradidere maiores) * aram tantùm & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cùm ſpes occultas verſaret animo, Baſilides ſacerdos, inſpectis identidem extis, *Quidquid eſt*, inquit, *Veſpaſiane quod paras, ſeu domum exſtruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum.* Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur. Haut dubiâ deſtinatione diſceſſère, Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptũ, feſtinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul. ſacramento eius legiones adegit. Iſque primus principatus dies in poſterũ celebratus, quamuis Iudaicus exercitus * v. nonas Iul. apud ipſum iuraſſet, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syriâ remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: non paratâ * cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locuſque, quodque in re tali difficillimum eſt, prima

Cui omnes ſubſeruiunt.

Incitant & vaticinia:

Siue omina.

* lætior

Carmelus deus.

* ara t. & reuerentia.

Prima Ægyptus Veſpaſiano iurat.

* *In Suetonio eſt*, v. idus

Sequuntur in Iudæâ legiones.

* coitione, *aut* concione.

prima vox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum, pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine, vt legatum ſalutaturi: Imperatorem ſalutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæſarem, & Auguſtum, & omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat. In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit, militariter locutus, læta omnia, & affluentia excepit. Iam id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum Antiochenſium theatrum ingreſſus, vbi illis conſultare mos eſt, concurrentes, & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græcâ facundiâ, omniumque quæ diceret atque ageret, arte quâdam oſtentator. Nihil æquè prouinciam exercitumque accendit, quàm quod aſſeuerabat Mucianus, ſtatuiſſe Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque transferret. Contrà, Syriacis legionibus Germanica hiberna, cælo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales, ſueto militum contubernio gaudebant, plerique neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus, vetuſtate ſtipendiorum, nota & familiaria caſtra, in modum penatium diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſêre cum regno, Sohemus haut ſpernendis viribus, Antiochus vetuſtis opibus ingens, & inſeruientium regum ditiſſimus. Mox, per occultos ſuorum nuntios, excitus ab vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaque, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificentiâ munerum grata. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Aſiâ atque Achaiâ tenus, quantumque introrſus Pontum & Armenios pateſcit, iurauêre. Sed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſummâ rerum, Beryti habitum. Illuc Mucianus, cum legatis tribuniſque, & ſplendidiſſimo quoque centurionum ac militum, venit. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum ſimul peditum equitumque, & æmulantium inter ſe regum paratus; ſpeciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere dilectus, reuocare veteranos. deſtinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud Antiochenſes, aurum argentumque ſignatur. eaque cuncta per idoneos miniſtros, ſuis quæque locis, feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus, adire, hortari; bonos laude, ſegnes exemplo, incitare ſæpiùs quàm coërcere; vitia magis amicorum, quàm virtutes diſſimulans. Multos, præfecturis & procurationibus; pleroſque, ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox ſumma adeptos. quibuſdam, fortuna pro virtutibus fuit. Donatiua militi, neque Mucianus primâ concione, niſi modicè oſtenderat. ne Veſpaſianus quidem, plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egregiè firmus aduerſus militarem largitionem, eoque exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniumque legati. prouiſumque, ne verſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Ægypti placuit. Sufficere videbantur aduerſus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Veſpaſiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatoſque ſcriptæ epiſtolæ, præceptumque vt prætorianos Vitellio infenſos, reciperandæ militiæ præmio inuitarent. Mucianus cum expeditâ manu, ſocium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne contari videretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſinebat: gnarus modicas vires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed legio ſexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine ſequebantur.

Etiam in Syriâ, operâ Muciani.

Et reges ſociantur: Sohemus, Antiochus, Agrippa, Berenices.

Beryti conuentus.

Omnia ad bellum parantur.

Honores in amicos Veſpaſianus largitur:

At parcè pecuniam militi.

Titus in Iudæâ manet:

Mucianus it ad bellum.

Classem parat, Classem è Ponto, Byzantium adigi iusserat: ambiguus consilij, num omissâ Mœsiâ, Dyrrhachium pedite atque equite peteret: simul longis nauibus versum in Italiam mare clauderet, tutâ pone tergum Achaiâ Asiâque. quas inermes exponi Vitellio, ni præsidiis firmarentur: atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, si simul Brundisium Tarentumque, & Lucaniæ Calabriæque litora, infestis classibus peterentur. *Pecuniam inprimis.* Igitur nauium, militum, armorum, paratu strepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli ciuilis neruos dictitans Mucianus, *Acres vbiq. exactiones:* non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, & locupletissimus quisque in prædam correpti. *Et concussiones.* quæ grauia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansêre. ipso Vespasiano, inter initia imperij, ad obtinendas iniquitates haut perinde obstinato: donec, indulgentiâ fortunæ, & prauis magistris, didicit, ausùsque est. Propriis quoque opibus Mucianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidiùs de Rep. sumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti; rarissimus quisque, eandem in reciperando licentiam habuerunt. *Illyriciani ad Vespasianum transeunt:* Accelerata interim Vespasiani cœpta, Illyrici exercitus studio in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœsiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac septima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prœlio non interfuissent: Aquileiam iam progressæ, * proturbatis qui de Othone nuntiabant, laceratisq. vexillis nomē Vitellij præferentibus, raptâ postremò pecuniâ, & inter se diuisâ, hostiliter egerant. Vnde metus, & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsicæ legiones per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo * metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimū facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, septimæ legionis legatum; ob simultates, quibus caussam partium prætendebat. Iulianus, comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per auia Mœsiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nuntiis contabundus, aut properans. At in Pannoniâ XIII. legio ac VII. Galbiana, dolorem iramq. Bedriacensis pugnæ retinentes, haut contanter Vespasiano accessêre, vi præcipuâ Primi Antonij. *Operâ maximè Antonij Primi.* Is legibus nocens, & tēpore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatoriū ordinem reciperauerat, præpositus à Galbâ septimæ legioni. *Quid is hominis!* scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vsu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promtus, serendæ in alios inuidiæ artifex, discordiis & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxêre, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Flauianus Pannoniam, Pompeius * Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. *Fax altera, Cornelius Fuscus.* Sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens ætate, claris natalibus. primâ iuuentâ, quietis cupidine, senatorium ordinem exuerat. idem pro Galbâ dux coloniæ suæ, eaque operâ procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmiis periculorum, quàm ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. *Alij exercitus item alliciuntur.* Igitur mouere & quatere quidquid vsquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quòd vtraq. legio pro Othone, aduersa Vitellio fuerat.

* Mendosa & mutila hæc tota narratio.

* metu

* Siluanus

lio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ, momentoq. temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm desciscentibus: ceteris fortunam secuturis. Dum hæc per prouincias, à Vespasiano ducibusque partium, geruntur: Vitellius contemtior in dies segniorque, ad omnis municipiorum villarumque amœnitates resistens, graui vrbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebâtur, licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior, procacissimis etiam inter seruos lixarum ingeniis. tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parendum, etiam si summâ modestiâ regeretur. Onerabant multitudinem, obuij ex vrbe senatores equitesque: quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes, ne aliis proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur è plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ modò, aut municipia, congestu copiarum; sed ipsi cultores, aruaque, maturis iam frugibus, vt hostile solum vastabantur. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam, manente legionum auxiliorumque discordiâ, vbi aduersus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages, ad septimũ ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, vt gladiatoriam saginam, diuidebat. Et effusa plebs, totis se castris miscuerat. Incuriosos milites, vernaculâ vrbanitate quidam spoliauêre, abscissis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium insolens contumeliæ animus. Inermem populum gladiis inuasêre. Cæsus inter alios pater militis, cùm filiũ comitaretur, deinde agnitus. & vulgatâ cæde, temperatum ab innoxiis. In vrbe tamen trepidatum, præcurrentibus passim militibus. Forum maximè petebant, cupidine visendi locum in quo Galba iacuisset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cùm turbam populi per inscitiam parum vitarent, aut vbi lubicro viæ vel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectique, cum terrore & armatorum cateruis volitabant. Ipse Vitellius, à ponte Miluio, insigni equo, paludatus accinctusque, senatum & populũ ante se agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumtâ prætextâ & composito agmine incessit. Quattuor legionum aquilæ per frontem, totidemque circà è legionibus aliis vexilla, mox XII. alarum signa, & post peditum ordines, eques: dein quattuor & XXX. cohortes, vt nomina gentium, aut species armorum forent, discretæ. Ante aquilam præfecti castrorum tribunique, & primi centurionum, candidâ veste: ceteri, iuxta suam quisque centuriam, armis donisque fulgentes. Et militum phaleræ, torquesque splendebant. decôra facies, & non Vitellio Principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus, Augustæ nomine honorauit. Posterâ die, tamquam apud alterius ciuitatis senatum populumque, magnificam orationẽ de semetipso promsit, industriam temperantiamque suam laudibus attollens: consciis flagitiorũ ipsis qui aderant, omnique Italiâ, per quam somno & luxu pudendus incesserat. Vulgus tamen, vacuum curis, & sine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adstrepebat: abnuentique nomen Augusti, expressêre vt assumeret, tam frustra quàm recusauerat. Apud ciuitatẽ cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptũ est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cærimoniis publicis XV. kal. Aug. edixisset, antiquitùs infausto die Cremerensi Aliensiq. cladibus. adeò omnis humani diuinique iuris expers, pari libertorum amicorumque secordiâ, velut inter temulentos

Vitellius lentè intereà ad vrbem:

Ingenti agmine.

Cui & vilissimi miscentur.

Italia adeditur, & atteritur.

Plebs vrbana à milite cæsa.

Ferocia Germanicorum militum.

Vitellius vrbem init:

Pulcherrimo exercitu.

Concionem habet:

Magno applausu vulgi.

Malũ omen Vitellio.

Popularem se facit.
agebat. Sed comitia consulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem
infimæ plebis rumorem, in theatro vt spectator, in circo vt fautor affectauit.
quæ grata sanè & popularia, si à virtutibus proficiscerentur; memoriâ vitæ
prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cùm
Heluidius in eum liberior.
paruis de rebus patres consulerentur. Ac fortè Priscus Heluidius, prætor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen vltrà quàm Tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis aduocauit.
Quod comiter tamen acceptum.
Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, nihil
noui accidisse respondit, quòd duo senatores in Rep. dissentirent: solitum se
etiam Thraseæ contradicere. Irrisère plerique impudentiam æmulationis.
aliis id ipsum placebat, quòd non ex præpotentibus, sed Thraseam ad exemplar veræ gloriæ legisset. Præposuerat prætorianis P. Sabinum, ac * præfecturæ cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus, Valentis; Sabinus,

** Pete veram scripturam è Com.*

Dissidium inter Valentem & Cæcinam.
Cæcinæ gratiâ pollebant. Inter discordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia
imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odiis, quæ bello & castris malè dissimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis ciuitas
auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparanturque, variis in hunc aut illum Vitellij inclinationibus.
Qui omnia Romæ possunt.
Nec vnquam satis fida potentia, vbi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestiuis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eo segniùs inuaserant domos, hortos, opesque imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberósque patriæ Galba reddiderat, nullâ Principis misericordiâ iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis,
Exsulibus ius libertorũ restitutum.
etiam plebs approbauit, quòd reuersis ab exsilio iura libertorum concessisset: quamquam id omnino seruilia ingenia corrumpebant, abditis pecuniis
per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi,
Miles Romæ effeminatur:
atque ipsis dominis potentiores. Sed miles, plenis castris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe totâ vagus, non principia noscere, non seruare vigilias, neque labore firmari: per illecebras vrbis, & inhonesta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Postremò ne salu-
Atque languescit.
tis quidem curâ, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebræ
in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumq. obnoxia
Numerus cohortium in vrbe augetur.
morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper
confusus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quattuor vrbanæ cohortes scribebantur, quîs singula millia inessent. Plus in eo dilectu
Valens audebat, tamquã ipsum Cæcinam periculo exemisset. sanè aduentu
eius partes conualuerant, & sinistrũ lenti itineris rumorem prospero prœlio
verterat: omnisque inferioris Germaniæ miles Valentem assectabatur. vnde
primũ creditur Cæcinæ fides fluitasse. Ceterùm non ita ducibus indulsit Vi-
Idq. confusè.
tellius, vt non plus militi liceret. Sibi quisq. militiam sumsère. quamuis indignus, si ita maluerat, vrbanæ militiæ adscribebatur: rursus bonis remanere
inter legionarios aut alares volentibus, permissum. nec deërant qui vellent,
fessi morbis, & intemperiem cæli incusantes. Robora tamẽ legionibus alisq.
subtracta, conuulsum castrorũ decus, x x. millibus è toto exercitu permixtis
Quidam ad supplicium postulati.
magis quàm electis. Concionante Vitellio, postulantur ad supplicium Asiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellassent.
Nec coërcebat eiusmodi voces Vitellius, super insitam animo ignauiam,
conscius sibi instare donatiuũ & deësse pecuniã, omnia alia militi largiebatur. Liberti Principum, conferre pro numero mancipiorum, vt tributũ iussi.
Ipse solâ perdendi curâ, stabula aurigis exstruere. Circum, gladiatorum fe-

rarumque spectaculis, opplere: tamquam in summâ abundantiâ, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis totâ vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauêre: ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Lætũ fœdissimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd exstructis in campo Martio aris, inferias Neroni fecisset. Cæsæ publicè victimæ crematæque: faces, Augustales subdidere: quod sacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Nondum quartus à victoriâ mensis, & libertus Vitellij Asiaticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illâ aulâ, probitate aut industriâ certauit: vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumtu Caianæ * aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abundè ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius consultans, nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse creditur. Magna & misera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, variâ & pudendâ sorte agebat; donec successêre Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re subitâ, perscripserat; & amici adulantes, mollius interpretabantur. Vnius legionis eam seditionem: ceteris exercitibus constare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exauctoratos insectatus, à quibus falsos rumores dispergi. nec vllum ciuilis belli metum asseuerabat, suppresso Vespasiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui sermones populi coërceret. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germaniâ Britanniaque & Hispaniis exciuit: segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati prouinciæque contabantur. Hordeonius Flaccus, suspectis iam Batauis, anxius proprio bello. Vectius Bolanus, nunquam satis quietâ Britanniâ. & vterque ambigui. neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari. Trium legionum legati, pares iure, & prosperis Vitellij rebus, certaturi ad obsequium; aduersam eius fortunam, ex æquo detractabant. In Africâ legio cohortesque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galbâ dimissæ; rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumque Vespasianus egerat: perinde socij de imperio vtriusq. coniectabant. sed experimentum contrà fuit. Ac primò Valerius Festus legatus, studia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epistolis edictisque Vitellium, occultis nuntiis Vespasianum fouens, & hæc illáve defensurus, prout inualuissent. Deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fefellêre, fide amicorum, aut suomet astu occultati. Ita Vitellij paratus noscebantur: Vespasiani consiliorum pleraque ignota. primùm secordiâ Vitellij, deinde Pannonicæ alpes præsidiis insessæ, nuntios retinebant. Mare quoque * Etesiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus secundum, inde aduersum erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus vndique nuntiis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmissus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primum assurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiscentis ex vrbe Germanici exercitus species. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulueris, tempestatum: quantumq. hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promtior. Accedebat

Vitellius vim pecuniæ profudit.

Neroni parentat.

Aula eius corruptissima.

* faginaque

Miseria ciuium.

Nuncij super defectione à Vitellio.

Quos stultè coërcet ipse.

Lentè militem colligit.

Africa pro eo adnititur.

Sed præses eius occultè pro Vespasiano.

* Longè aliter vulgati. Pete è Com.

Cæcina it ad bellum:

Non cum eodem milite, quem adduxerat.

Dux ipse solutus: huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ soluti in luxum: seu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter artes erat. *Siue corruptus etiam.* Credidêre plerique Flauij Sabini consiliis concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar ad Vitellium, gratiam viresque apud nouum Principem pararet. Cæcina, complexu Vitellij multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. *Copia eius.* Mox vexillarij quartædecimæ, & sextædecimæ legionum, dein quinta, & * duodeuicesima secutæ: postremo agmine Vnaetuicesima Rapax, & prima Italica incessêre, cum vexillariis trium Britannicarum legionum, & electis auxiliis. Profecto Cæcinâ, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, vt in itinere opperiretur: sic sibi cum Cæcinâ conuenisse. qui præsens, eoque validior, immutatum id consilium finxit, vt ingruenti bello, totâ mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætexto Classem alloquendi. *Proditionem cum Basso instruit.* Mox Patauij secretum componendæ proditionis quæsitum. Namque Lucilius Bassus post præfecturam alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quòd non statim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosâ perfidiâ vlciscebatur. *Quem, corrupitne? an ab eo corruptus?* Nec sciri potest, traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, vt & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauiâ domo, monumenta huiusce belli composuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem caussas tradidere. Nobis, super insitam leuitatem, & prodito Galbâ mox vilem fidem, æmulatione inuidiaque, ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur. *Vterque suos tentat, & immutat:* Cæcina legiones assecutus, centurionum militumque animos obstinatos, pro Vitellio, variis artibus subruebat. *Facilius Bassus.* Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

* Vat. duoetvicesima

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANI copiæ in Italiam veniunt, duce & instinctore Antonio Primo. Sparsim quædam gesta, & leues pugnæ. Classis Rauennâs ad Vespasianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. sed hîc parum prosperè, quia à milite vinctus captusq́. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superuentu nouarum legionum prælium: idq́ noctu. sed & tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna strages, paullo pòst in ipsâ vrbe omne genus cladium. Vitellius intereà in luxu, nec sine sæuitiâ. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæsum interfici. Fabius Valens contra Antonium venit: sed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufugit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertæsus, paciscitur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupêre. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campaniâ gesta. Tandem Vespasiani omnes copiæ Romam venêre: per vim & varia prælia ingressæ sunt, omniaq́ libidine & cæde fœdarunt. Mors ipsius Vitellij. Gesta vno eodemq́ anno.

MELIORE fato fideque Flauianarum partium duces consilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauêre, placerétne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro Italiâ constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famamque extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum, & quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed insessis interim alpibus, venturum cum copiis Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri morâ, nouas vires affore, & præsentibus nihil periturum.* Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) *festinationem ipsis vtilem, Vitellio exitiosam* disseruit. *plus secordiæ, quàm fiduciæ, accessisse victoribus. Neque enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides, tantùm hospitibus metuendos: quanto ferociùs antè se egerint, tanto cupidiùs insolitas voluptates hausisse. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spatio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias, Hispaniasque. vtrimque viros, equos, tributa: ipsamque Italiam & opes vrbis. Ac si inferre arma vltrò velint; duas classes, vacuumque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potius eo ipso vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, resurgere in vltionem properent: Mœsici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potius, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites verò, ne tum quidem victos; sed, quamquam rebus aduersis, disiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupêre hostem. Nunc* XVI. *alarum coniuncta signa, pulsu sonituque, & nube ipsâ operient ac superfundent oblitos prœliorum equites, equosque. Nisi quis retinet, idem suasor auctorque consilij ero. Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient. Iam, reseratâ militiâ, impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & vestigiis vincentis insistere.* Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quò latiùs audiretur, (& enim se centuriones

Vespasiani duces de bello deliberant.

Quidam id differunt.

Accelerant alij, & in primis Antonius.

& quidam

& quidam militum consilio miscuerant) ita effudit, vt cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducemque spretâ aliorum segnitiâ, laudibus ferrent. Hanc sui famam eâ statim concione commouerat, quâ recitatis Vespasiani epistolis, non, vt plerique, incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset. Apertè descendisse in caussam videbatur: eoque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Ampius Flauianus, naturâ ac senectâ contator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemque, quòd cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum, omissâ Pannoniâ ingressum Italiam, & discrimini exemtum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industriâ Flauiani egebat, sed vt consulare nomen surgentibus tum maximè partibus, honestâ specie prætenderetur. Ceterùm vt transmitteret in Italiam impunè, * & eo vsui foret, scriptum Aponio socium reuirescere crederet. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, quâ præualebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit. exemplo, opibusque, partes iuuêre. Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliasque alpes. ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, * obsepserat. quæ ignara Vespasiano, aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quandò Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam, & alia huiuscemodi prætexendo; sed gloriæ auidus, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur. Igitur, repentino incursu, Antonius stationes hostium irrupit, tentatisq; leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina, inter Hostiliam vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuêre: aut retrò actæ, desertâ Italiâ turpem fugam conscinissent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septimâ Claudianâ aduênit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omissâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro causâ fidenter, de exitu securi, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœsicum celebrare.

Quem milites audiunt.

Vt virum, & vt apertum.

Cornelius Fuscus.

T. Flauianus.

* Confusa & corrupta.

Vespasiani copia in Italiâ: Vicentiam occupant:

Etiam Veronam:

Ipso tamen ignaro & dissuadente.

Cæcina castra ad Hostiliam.

Qui verbis in Flauianos ferox, re amicus.

Messalla laus.

Cæcina epistola parum libera.

Liberrima Flauianorũ.

brare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium asciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ solâ valent, offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissæ * patientior: opposita in latus auxilia, infestâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ * Taurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricosque interfluit, missus, nunc illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitũ ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo, & prosperæ in Armeniâ res addiderant. Idem, secretis apud Neronem sermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, primum pilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus, occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium, aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxêre. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto, consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoq. nuntiabatur. luce primâ, inermes plerosq. oppressêre. Prædictum, vt paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogerẽt. Et fuêre, qui se statim dederent. plures, abrupto ponte, instanti hosti viam abstulerunt. Vulgatâ victoriâ, post principia belli secundum Flauianos, duæ legiones, septima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti. & Minucius Iustus, præfectus castrorũ legionis septimæ, quia * audacius quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, postquam Galbæ imagines, discordiâ temporum subuersas, in omnibus municipiis recoli iussit Antonius: decorum pro caussâ ratus, si placeret Galbæ principatus. * Et partes præsumsêre, factâ tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset spe, atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidêre fiduciam, quòd submissè Cæcina velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces cõtemtim, tamquam insultantes Vitellio scripsissent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersâ fronte valli opus cesserat, & visi procul sociorum equites, vanam formidinem vt hostes fecêre. Rapiuntur arma, & vt proditionis * ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus, turbine quodam ad exitium poscebatur. propinquum Vitellij, proditorẽ Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quamquã supplices manus tenderet, humi plerumq. stratus, lacerâ veste, pectus atq. ora singultu quatiens. Id ipsum apud infensos incitamentũ erat, tamquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militũ vocibus Aponius, cùm loqui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aspernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendique vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudescere seditio,

Auxilia externa Vespasiani.

* *Libri vet.* fidei commissior patientior.

* *Vat.* Aurianâ

Arrius Varus.

Opitergium, Altinum, Patauium, Ateste, à Flauianis occupata.

Legiones duæ iis accedunt.

* *Lib. opt.* adductius

Galbæ imagines restitutæ.

Verona obsessa.

Seditio in castris.

Antonius arte lenire parati

ſeditio,& à conuiciis & probris, ad tela & manus tranſibant, iniici catenas *Quæ detecta.* Flauiano iubet. Senſit ludibrium miles, diſiectiſque qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Oppoſuit ſinum Antonius ſtricto ferro, aut militum *Igitur auctoritate agit.* ſe manibus, aut ſuis moriturum obteſtans: vt quemq. notum,& aliquo militari * ** Ex manuſc. at vulgati, decore* honore inſignẽ aſpexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuerſus ad ſigna & bellorũ deos, hoſtium potiùs exercitibus illum furorem, illam diſcordiam iniicerent, orabat, donec fatiſceret ſeditio,&, extremo iam *Et peruincit.* die, ſua quiſque in tentoria dilaberetur. Profectus eàdem nocte Flauianus, obuiis Veſpaſiani litteris, diſcrimini exemptus eſt. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœſici exercitus legatum, eò atrociùs aggrediuntur, quòd non, vt priùs, labore & opere feſſæ, ſed medio diei exarſerant, *Iterum ſeditio.* vulgatis epiſtolis, quas Saturninus ad Vitelliũ ſcripſiſſe credebatur. vt olim virtutis modeſtiæque, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat; ne minus violenter Aponium, quàm Flauianum, ad ſupplicium depoſcerent. Quippe * ** Vat. Mœſicæ legiones,* Mœſici, adiutam à ſe Pannoniorum vltionem, referentes; & Pannonici, velut abſoluerentur aliorum ſeditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus,& Meſſalla (quamquam omni modo niſi) eripuère Saturninum, quàm obſcuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantiũ fortè balnearum *Et pulſus Saturninus.* fornacibus abditus. Mox, omiſſis lictoribus; Patauium conceſſit. Digreſſu conſularium, vni Antonio vis ac poteſtas in vtrumque exercitum fuit; ce- *Antonius ſolus omnia regit.* dentibus collegis, & obuerſis militum ſtudiis. Nec deerant qui crederent, vtramque ſeditionem fraude Antonij cœptam, vt ſolus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitioſiore diſcordiâ, non ſuſpi- *Baſſus claſſem prodit.* cionibus vulgi, ſed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Baſſus, claſſis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannoniique erant, quæ prouinciæ Veſpaſiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, ſoli in principia defectores coirent. Baſſus, pudore ſeu metu quis nam exitus foret, intra domũ opperiebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis reſiſtentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum ſtudio, in Veſpaſianum inclinabat. Tum progreſſus Lucilius auctorem ſe palàm præbet. claſſis Cornelium Fuſcum præfectum ſibi deſtinat, qui properè accurrit. Baſſus, honoratâ cuſtodiâ liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino, præſidium illic agitante, vincîtur. Sed exſoluta ſtatim vincula, interuentu Hormi Cæſaris liberti. is quoque inter duces habe- *Cæcina idem conatur de exercitu.* batur. At Cæcina, defectione claſſis vulgatâ, primores centurionum,& paucos militum, ceteris per militiæ munera diſperſis, ſecreta caſtrorũ affectans, in principia vocat. Ibi Veſpaſiani virtutem, vireſque partium extollit: transfugiſſe claſſem, arcem commeatuum, aduerſas Gallias Hiſpaniaſque, nihil in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conſcij aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Veſpaſiani adigit. Simul *Indignatio militum.* Vitellij imagines direptæ, & miſſi qui Antonio nuntiarent. Sed vbi totis caſtris in famâ proditio, recurrens in principia miles, præſcriptum Veſpaſiani nomen, proiectas Vitellij effigies aſpexit: vaſtum primò ſilentium, mox cuncta ſimul erumpunt. *Huc cecidiſſe Germanici exercitus gloriam, vt ſine prælio, ſine vulnere, vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerſo legiones? Nempe victas. & abeſſe vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanosque. quos tamen iiſdem campis illis fuderint ſtrauerintque, vt tot armatorum millia velut grex venalium exſuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius claſſis acceſſionem*

*cessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint, * etiam militibus principem auferre, licet integros incruentosque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa?* Hæc singuli, hæc vniuersi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione orto, repositis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum, quintæ legionis legatum, & Cassium Longum præfectum castrorum, duces diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & insontes trucidant. Relictis castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, vt legionibus primæ Italicæ & Vnietvicesimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat. Vbi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hostiũ exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectũ ab vrbe, acceleraturumque, cognitâ Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhætiam timebatur: & Britanniâ, Galliaque & Hispaniâ auxilia Vitellius acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens, festinato prœlio victoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu, secundis à Veronâ castris, Bedriacum venit. Postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, vt specie parandarum copiarum, ciuili prædâ miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progressus, quò licentiùs popularentur. Exploratores (vt mos est) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hostes, prægredi paucos, motum fremitumque latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quidnam agendum, consultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promtissimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos modicâ cæde. nam plurium accursu, versa fortuna, & acerrimus quisque sequentium, fugæ vltimus erat. nec sponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus suos, vt magno animo capesserent pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio reliquit iter, quo Varum equitesque eius reciperet. Iussæ armari legiones, datum per agros signum, vt quà cuique proximum, omissâ prædâ, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ suorum miscetur, intulitque formidinem. Pulsi cum sauciis integri, suometipsi metu, & angustiis viarum conflictabantur. Nullum in illâ trepidatione Antonius constantis ducis, aut fortissimi militis, officium omisit. occursat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus labor, vnde aliqua spes, consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis, eò postremo ardoris prouectus est, vt vexillarium fugientem hastâ transuerberarit. mox raptum vexillum in hostem vertit. quo pudore, haut plures quàm centum equites restitêre. Iuuit locus, artiore illic viâ, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea necessitas, seu fortuna, lapsas iam partes restituit. Firmati inter se, densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effusos. atque illi consternantur. Antonius instare perculsis, sternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, spoliare, capere, arma equos abripere. Exciti prospero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ se miscebant. Ad quartum à Cremonâ lapidem, fulsêre legionum signa, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum suorum prœlio, illuc vsque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, vltroque aggredi hostem, tantum per spatiũ cursu & pugnando fessum. fortè victi, haut perinde rebus prosperis

Margin notes: * Ferratus, etiam milites auferre. — *Cæcinam in vincla dant.* — *Cremonam eunt.* — *Antonius occasione vti properat.* — *Bedriacum venit.* — *Subitum ibi prœlium:* — *Nec Antonianis primò prosperum.* — *Sed rem Antonius restituit.* — *Nimisquàm animosè.* — *Adiuuit & casus.*

Vitelliani autem sine duce.

prosperis ducem desiderauerant, atque in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incursat. Et Vipsanius Messalla tribunus, cum Moesicis auxiliaribus assequitur, quos militiæ gloriâ legionariis quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesque, rupère legionū agmen.

Itaque fugiunt.

Et propinqua Cremonensium moenia, quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius vltrà institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps * belli fortuna, quamuis prospero fine, equites equosque afflictauerat. Inumbrante vesperâ, vniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtque cumulos super, & recentia cæde vestigia incessère, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illa sibi quisque. *Posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. Sed opes Cremonensium, in sinu præfectorum legatorumque fore. Expugnatæ vrbis prædam, ad militem; deditæ, ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuiusquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inserens se manipulis, vbi aspectu & auctoritate silentium fecerat: *Non se decus neque pretium eripere tam benè meritis* affirmabat: *sed diuisa inter exercitum ducesque munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, consultando, contatione sæpius, quàm temeritate prodesse. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriam iuuerit; ratione & consilio, propriis ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, & ignotæ situm vrbis, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna. non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, ademto omni prospectu, quis æquus locus, quanta altitudo moenium? tormentis ne, & telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbs foret?* Mox conuersus ad singulos, *num secures, dolabras, & cetera expugnandis vrbibus, secum attulissent?* rogitabat. Et cùm abnuerent, *gladiis ne*, inquit, *& pilis, perfringere ac subruere muros, vllæ manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibúsve protegi necesse fuerit, vt vulgus improuidum irriti stabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potius morâ noctis vnius, aduectis tormentis machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus.* Simul lixas calonesque cum recentissimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque vsui, allaturos. Id verò ægrè tolerante milite, prope seditionem ventum, cùm progressi equites sub ipsa moenia, vagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemque exercitum qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, compertâ suorum clade, in proelium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes, consiliis ducis, aperuit. Sistere tertiam legionem, in ipso viæ Postumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana, patenti campo stetit: dein septima Claudiana, agresti fossâ (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, densis arbustis intersepta. Hic aquilarum signorumque ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianum vexillum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. latera ac terga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cum dilectis popularium, primori in acie versabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cremonæ, & reciperatis cibo somnoque viribus, cōfectum algore atque inediâ hosté, posterâ die profligare ac proruere, ratio fuit: indigus rectoris, * vacuus consilij, tertiâ fermè noctis horâ, paratis, iamque dispositis Flauianis impingitur. Ordinem agminis disiecti per iram ac tenebras, asseuerare non ausim: quamquam alij tradiderint, quartam Macedonicam, dextro suorum cornu; quintam,

** Farn. proelij*

Intereà Flauianæ omnes copiæ iunctæ.

Cremonam ire deposcunt:

Spe prædæ:

Ducibus etiā inuitis.

Vnus Antonius retinet.

Cremonam Vitelliani omnes conuenêre:

Parati proelio.

Itaque & Flauiani se parant.

Eorum dispositio.

Vitelliani inuadunt.

** Libri manuss. inops.*

Quorum ordo incertus.

quintam,& quintamdecimam,cum vexillis nonæ, ſecūdæque, & viceſimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem; ſextadecimanos, duoetuiceſimanoſque,& primanos,læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici, omnibus ſe manipulis miſcuerant. Equites, auxiliaque, ſibi ipſi locum legêre. Prœlium totâ nocte varium,anceps, atrox; his, rurſus illis, exitiabile. Nihil animus,aut manus,ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eademque, vtrâque acie,arma. crebris interrogationibus,notum pugnæ ſignum: permixta vexilla, vt quiſque globus, capta ex hoſtibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maximè ſeptima legio,nuper à Galbâ conſcripta.Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio, multâ cum hoſtium ſtrage, & ad extremū moriens, ſeruauerat. Suſtinuit labentem aciem Antonius,accitis prætorianis. qui vbi excepêre pugnam, pellunt hoſtem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant,vt tela vacuo atque aperto excuterentur, diſperſa primò & arbuſtis ſine hoſtium noxâ illiſa. Magnitudine eximiâ, *quartadecimæ legionis baliſta,ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateque cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eoque intercidêre nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adultâ nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, falleretque. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores equorum virorumque vmbræ, & falſo, vt in corpora, ictu, tela hoſtium citra cadebant. Vitelliani, aduerſo lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius,vbi noſcere ſuos, noſcique poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe promiſſiſque accendens, *cur* * *rari ſumſiſſent arma?* Pannonicas legiones interrogabat. *Illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, vbi reciperare gloriam poſſent.* Tum ad Mœſicos conuerſus, principes auctoreſque belli ciebat: *Fruſtrà minis & verbis prouocatos Vitellianos, ſi manus eorum oculoſque non tolerent.* Hæc vt quoſque acceſſerat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumque admonens: vt ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent. Mox infenſus prætorianis: *Vos,* inquit, *niſi vincitis pagani, quis alius Imperator,quæ caſtra alia excipient? Illic ſigna armaque veſtra ſunt, & mors victis. Nam ignominiam conſumſiſtis.* Vndique clamor. & orientem ſolem (ita in Syriâ mos eſt) Tertiani ſalutauere. Vagus inde,conſilio ducis,ſubditus rumor,adueniſſe Mucianum, exercitus inuicem ſalutaſſe. gradum inferunt,quaſi recentibus auxiliis aucti,rariore iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore,ſuus quemque impetus vel pauor contraheret, diducerétve. Poſtquam pulſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec reſtitui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentiſque. Per limitem viæ ſparguntur,conſectandi feſtinatione, victores. eo notabilior cædes fuit,quia filius patrem interfecit.Rem nominaque,auctore Vipſanio Meſſalâ,tradam. Iulius Manſuetus,ex Hiſpaniâ, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat.Is mox adultus, inter ſeptimanos à Galbâ conſcriptus,oblatum fortè patrem & vulnere ſtratum,dum ſemianimem ſcrutatur, agnitus,agnoſcenſque,& exanguem amplexus, voce flebili precabatur* piatos patris manes,néve ſe vt parricidam aduerſarentur. publicum id facinus: & vnum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & queſtus, &

Longà & anceps pugna per tenebras.

Septima legio afflicta.

* quintadecimæ

Duorum militum audax facinus.

Luna Flauianos iuuat.

Antonius imprimis, qui eos erigit.

* cur reſumpſiſſet

Tertianorū laus.

Callidum Antonij cōmentum.

Patrem filius interficit.

* Vulgò, placatos

sæuissimi belli exsecratio. Nec eo segniùs propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntque. Vt Cremonam venêre, nouum immensumque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumiecerat. eaque munimenta rursus auxerat. Quorum aspectu hæsere victores, incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem, fesso per diem noctemque exercitu, arduum; & nullo iuxtà subsidio, anceps. Sin Bedriacum redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire castra; id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos & opus molientes subitâ eruptione turbarent. Quæ super cuncta, terrebat ipsorum miles, periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate, spes. omnisque cædes, & vulnera, & sanguis, auiditate prædæ pensabantur. Huc inclinauit Antonius, cingique vallum coronâ iussit. Primò sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flauianorũ pernicie, in quos tela desuper librabantur. Mox vallum portasque legionibus attribuit, vt discretus labor fortes ignauosque distingueret, atq. ipsâ contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacẽsi viæ, tertiani septimaniq. sumsêre; dexteriora valli, octaua ac septima Claudiana; tertiadecimanos, ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces, scalasque cõuectant. Tum, elatis super capita scutis, densâ testudine succedunt. Romanæ vtrimque artes. pondera saxorum Vitelliani prouoluunt, disiectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur, donec solutâ compage scutorũ exangues aut laceros prosternerent. Multâ cum strage incesserat * contatio, ni duces fesso militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormíne id ingenium, vt Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haut facilè discreuerim: nisi quòd neque Antonius, neque Hormus, à famâ vitaq. suâ, quamuis pessimo flagitio, degenerauêre. Non iam sanguis, neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum, quaterentq. portas, innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes, prehẽsarẽt hostium tela brachiaque. integri cum sauciis, * semineces cum exspirantibus voluuntur, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortium. Acerrimum, septimæ, tertiæque legionum, certamen. Et dux Antonius, cum dilectis auxiliaribus, eôdem incubuerat. Obstinatos inter se, cùm sustinere Vitelliani nequirent, & superiecta tela testudine laberentur, ipsam postremò balistam in subeuntes propulêre: quæ vt ad præsens disiecit obruitque quos inciderat, ita pinnas ac summa valli ruinâ suâ traxit. Simul iuncta turris, ictibus saxorum cessit. quâ septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam perfregit. Primum irrupisse C. Volusium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores constat. Is in vallum egressus, deturbatis qui resisterent, conspicuus manu ac voce, capta castra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis, seq. è vallo præcipitantibus, perrupêre. completur cæde, quantum inter castra murosque, vacui fuit. Ac rursus noua laborum facies, ardua vrbis mœnia, saxeæ turres, ferrati portarum obiices, vibrans tela miles, freques obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiæ stato in eosdem dies mercatu congregata. quod defensoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferrique amœnissimis extra vrbem ædificiis iubet: si damno rerum suarum, Cremonenses ad mutandam fidẽ traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoq. militum complet. Illi trabibus,

Ad Cremonam castra.

Quæ oppugnatu ardua.

Tamen oppugnant.

Testudinem faciunt.

Vitelliani eã disiiciunt.

* *Fortasse, tentatio.*

Sed spe prædæ iterum accenduntur.

* *Vat.* semianimes

Denique peruincunt, & perrumpunt.

Vitelliani in vrbem fugâ feruntur.

Sed & hanc victores aggrediuntur.

Ante-vrbia incendunt.

trabibus,tegulisque,& facibus,propugnatores deturbant.Iam legiones in testudinem glomerantur,& alij tela saxaque incutiebant, cùm languere paulatim Vitellianorum animi,& vt quisq. ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremonâ quoque excisâ,nulla vltrà venia,omnisque ira victoris non in vulgus inops,sed in tribunos centurionesque, vbi pretium cædis erat,reuerteretur. Gregarius miles,futuri secors,& ignobilitate tutior, perstabat. Vagi per vias,in domibus abditi,pacem ne tum quidem orabant,cùm bellum posuissent. Primores castrorum, nomen atque imagines Vitellij amoliuntur.Catenas Cæcinæ(nam etiam tum vinctus erat)exsoluunt,orantque,vt caussæ suæ deprecator assistat. Aspernantē tumentemque,lacrymis fatigant extremum malorum: *ac fortissimi viri,proditoris opem inuocantes,mox velamenta & infulas pro muris ostentant.Cùm Antonius inhiberi tela iussisset,signa aquilasque extulère.Mæstum inermium agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus.Mox vt præberi ora cōtumeliis, & positâ omni ferociâ cuncta victi patiebātur,subit recordatio,illos esse, qui nuper Bedriaci victoriæ tēperassent. Sed vbi Cæcina,prætextâ lictoribusque insignis, dimotâ turbâ,consul incessit:exarsère victores.superbiam,sæuitiamque(adeò inuisa scelera sunt)etiam perfidiam,obiectabant.Obstitit Antonius,datisq. defensoribus ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant,cùm precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè victores, victos clementer. de Cremonâ in neutrū. Exercitus, præter insitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas,Othonis quoque bello,credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos,vt sunt procacia vrbanæ plebis ingenia,petulantibus iurgiis illuserant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinâ gladiatorum spectaculū,eadem rursus belli sedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæsæ quædam feminæ,studio partium ad prœlium progressæ.Tempus quoque mercatus,ditem alioquin coloniam,maiorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro,Antonium fortuna famaque omnium oculis exposuerat. Is balneas,abluendo cruori,properè petit. Excepta vox est,cùm teporem incusaret,statim futurum vt incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit,tanquam signum incendendæ Cremonæ dedisset,quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupère, calonum lixarumque amplior numerus,& in libidinē ac sæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat,quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes,exactâ ætate feminas, viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo,aut quis formâ conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium diuulsus, ipsos postremò direptores in mutuam perniciem agebat.Dum pecuniam,vel grauia auro templorū dona, sibi quisq. trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia aspernati, verberibus tormentisq. dominorū,abdita scrutari,defossa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egesserant,in vacuas domos,& inania templa, per lasciuiam iaculabantur. Vtq. exercitu vario linguis,moribus,cui ciues, socij, externi interessent,diuersæ cupidines,& aliud cuique fas,nec quidquam illicitum.Per quatriduum Cremona suffecit. cùm omnia sacra profanaq. in igne considerent,solum Mephitis templū stetit ante mœnia, loco, seu numine,defensum. Hic exitus Cremonam habuit,anno CCLXXXVI. à primordio sui.Condita erat Ti.Sempronio & P.Cornelio consulibus,ingruente in Italiā Hannibale,

Languescunt Vitellianorum primi.

Cæcinam exsoluunt.

** Vaic. tot*

Victoribus supplicant.

Inermes exeunt.

Flauiani infensi Cremonensibus.

Variâ de caussâ.

Sed primâ & intimâ, ob opes.

Cremona igitur incensa.

Vexata, spoliata.

Templum Mephitis inuiolatū igni.

propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorũ, opportunitate fluminum, vbere agri annexu, connubiisque gentium adoleuit floruitque, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius * pudore flagitij, crebrescente inuidiâ, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritamque prædam militibus effecerat consensus Italiæ, emtionem talium mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibusque occultè redimebantur. mox rediit Cremonam reliquus populus. reposita fora, templaque, magnificentiâ municipum, & Vespasianus hortabatur. Ceterùm assidere sepultæ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haut diũ permisit. Ad tertiũ lapidem progressi, vagos pauentesque Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuntios famamque; in Galliam, Iulium Calenum tribunum; in Germaniam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterque Vitelliani fuerant, ostentui misêre. Simul transitus alpium, præsidiis occupati: suspectâ Germaniâ, tamquam in auxiliũ Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cæcinâ, cùm Fabium Valentem paucis pòst diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non alloquio exercitioq. militem firmare, non in ore vulgi agere, sed vmbraculis hortorũ abditus, vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque, præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atq. illum, in nemore Aticino desidem & marcentem, proditio Lucilij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo pòst de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu vinctum. plus apud secordem animum lætitia, quàm cura valuit. Multâ cum exsultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatum, compositâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, à L. Vitellio factum. Dein ceteri, compositâ indignatione, quòd consul Rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiusquam, erga Flauianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamque exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum consulatus diem (is enim in locũ Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis, tribuentisque, eblandiretur. Pridie kalend. Nouemb. Rossius Regulus iniit, eiurauitque. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, neque lege latâ, alium suffectum. Nam consul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cùm belli ciuilis præmia festinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit; de quâ sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciscitanti caussam, apud Cæcinam Tuscũ epulari multos, præcipuũ honore Iunium Blæsum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & solutis in lasciuiam animis. Nec defuêre, qui ipsum Tuscũ & alios, sed criminosiùs Blæsum incusarent, quòd ægro Principe lætos dies ageret. Vbi asperatũ Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit iis qui Principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso, æmulatione prauâ, quòd eum omni dedecore maculosum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum

Marginal notes:

* Vulgò, pòst rem, flagitij Antonij imaginariũ edictum pro ciuibus.

Cremona instaurata, Vespasiani iussu.

Victores spargunt victos.

Vitellius intereà latet, & iacet.

Nuncij ad eum de Basso & Cæcinâ.

P. Sabinum in vincla dat. Senatum habet.

Qui verba torquent & temperant.

Diarius Cõsul suffectus.

Iunij Blæsi mors:

Ob leuem caussam.

Sed delatores exaggerant:

Et inprimis frater principis,

culum imperatoris reserat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, caussam confusionis quærenti. *Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymasque attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In vrbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosque auos iactantem, qui se stirpe imperatoriâ comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumque negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio prospectantem. Reddendam pro intempestiuâ lætitiâ mæstam & funebrem noctem, quâ sciat & sentiat viuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere.* Trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blæsi mors maturam perniciē, palàm iussa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno grassari. Addidit facinori fidē, nobili gaudio, Blæsum visendo. quin & audita est sæuissima Vitellij vox, quâ (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos, spectatâ inimici morte, iactauit. Blæso super claritatem nataliū & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoq. rebus, à Cæcinâ & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus, ambitus, abnuere perseuerauit; sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum spadonumque agmine, segnius quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio Basso Rauennatem classem, pernicibus nunciis accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante discrimen pugnæ, assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, vt cum fidissimis per occultos tramites, vitatâ Rauennâ, Hostiliam Cremonámve pergeret. Aliis placebat, accitis ex vrbe prætoriis cohortibus, validâ manu perrumpere. Ipse, inutili contatione, agendi tempora consultando consumsit. Mox vtrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium postulat. Venêre tres cohortes, cum alâ Britannicâ, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto discrimine quidē, infamiâ caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderāt vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumq. prauitas consilij patuit, quia nec vadere per hostes tam paruâ manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidē attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reuerentia morabatur, haut diuturna vincula apud auidos periculorū, & decoris securos. Eo metu, & paucis, quos aduersa non mutauerāt, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atq. inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauū, &, si prouenisset, atrox cōsilium iniit, vt arreptis nauibus, in quamcunq. partem Narbonensis prouinciæ egressus, * Gallias & Germaniæ gentes, nouumque bellum cieret. Digresso Valente, trepidos, qui Ariminū tenebāt, Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima litorū liburnicis, terrâ mariq. circumuenit. Occupātur plana Vmbriæ, & quà Picenus ager Hadriâ alluitur. omnisq. Italia, inter Vespasianum ac Vitelliū, Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano, sæuitiâ maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum, cunctis circà hostilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temerè ingrederetur monendo terruit. * simul ceterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator Valerius Paullinus, strenuus militiæ, & Vespasiano

Hac oratione vsus.

Igitur veneno tollitur:

Cum turpi Vitellij voce.

Valens parū militariter it ad bellum.

Tristia accipit.

Inutiliter cunctatur.

Libidine interea omnia fœdat.

In Vmbriam venit.

Consilium eius forte.

* *Author Vat.* Gallias & exercitus & Ger.

Flauiani Italiæ prima occupant.

Valerius Paullinus pro Vespasiano.

& Veſpaſiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitiſque omnibus, qui exauctorati à Vitellio bellum ſponte ſumebât, Foroiulienſem coloniam, clauſtraq. maris præſidio tuebatur: eo grauior auctor, quòd Paullino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipſiq. pagani, fauore municipali, & futuræ potentiæ ſpe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbruêre; Fabius Valens cum quattuor ſpeculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur * maturè: ceteriſque remanere, & in verba Veſpaſiani adigi volentibus fuit. Ceterùm vt mare tutius Valenti, quàm litora, aut vrbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret quàm cui fideret certus, aduerſâ tempeſtate Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur. Ibi eum, miſſæ à Paullino liburnicæ, oppreſſere. Capto Valente, cuncta ad victoris opes cõuerſa, initio per Hiſpaniam à primâ Adiutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſextam traxit. Nec Galliæ cõtabantur. Et Britanniam, inclytus erga Veſpaſianum fauor, quòd illîc ſecundæ legioni à Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, non ſine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam Principem anxij mutabant. Eâ diſcordiâ, & crebris belli ciuilis rumoribus, Britanni ſuſtulêre animos, auctore Venuſio: qui ſuper inſitam ferociam, & Romani nominis odium, propriis in Carthiſmanduam reginam ſtimulis accendebatur. Carthiſmandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam, poſtquam capto per dolum rege Carataco, inſtruxiſſe triumphum Claudij Cæſaris videbatur. Inde opes, & rerum ſecundarum luxus. ſpreto Venuſio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. concuſſa ſtatim flagitio domus. Pro marito, ſtudia ciuitatis: pro adultero, libido reginæ, & ſæuitia. Igitur Venuſius, accitis auxiliis, ſimul ipſorum Brigantum defectione, in extremum diſcrimen Carthiſmanduam adduxit. Tum petita à Romanis præſidia. & cohortes alæque noſtræ, variis prœliis, exemêre tamen periculo reginam. Regnum Venuſio, bellum nobis relictum. Turbata per eoſdem dies Germania, & ſecordiâ ducum, & ſeditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ ſociali, propè afflicta Romana res. Id bellum, cum cauſſis & euentibus (etenim longiùs prouectum eſt) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc ſine metu, abducto è Mœſiâ exercitu. ſed prima rerum, quieti ſpeculabantur: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hoſtilia, accepêre, expugnatis cohortium alarumque hibernis, vtrâque Danubij ripâ potiebantur. Iamque caſtra legionum exſcindere parabant, ni Mucianus ſextam legionem oppoſuiſſet, Cremonenſis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingrueret, ſi Dacus Germanuſq. diuerſi irrupiſſent. Affuit vt ſæpe aliàs, fortuna populi Ro. quæ Mucianum vireſque Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim tranſegimus. Fonteius Agrippa ex Aſiâ (proconſul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœſiæ præpoſitus eſt: additis copiis è Vitelliano exercitu, quem ſpargi per prouincias, & externo bello illigari, pars conſilij, paciſq. erat. Nec ceteræ nationes ſilebant. Subita per Pontum arma, Barbarum mancipium, regiæ quondam claſſis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus, præpotens olim, & poſtquam regnum in formam prouinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque, haut temnendæ manus ductor, Trapezuntem, vetuſtam admodum ciuitatem, à Græcis in

Valens mare intrat.

* *Emendo & dist.* regreditur. Maturo, ceteriſque

Capitur à Paullino.

In Britanniâ rebellio, Duce Venuſio.

In Germaniâ turba.

Et Daci rebellant:

Sed repreſſit opportunè Mucianus.

In Ponto bellum, Duce Aniceto liberto,

Is Trapezuntem capit.

cis in extremo Ponticæ ore cōditam ſubitus irrupit. Cæſa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romanâ, ſigna armaq. in noſtrum modum, deſidiam licentiamque Græcorum retinebant. Claſſi quoque faces intulit, vacuo mari * eludens, quia lectiſſimas liburnicarum, omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtiùs vagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas cameras vocāt, artis lateribus, latâ aluo, ſine vinculo æris aut ferri connexâ. & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimq. prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretū & innoxium eſt. Aduertit ea res * Veſpaſiani [animum,] vt vexillarios è legionibus, ducemque Virdium Geminum, ſpectatæ militiæ, diligeret. Ille incompoſitū & prædæ cupidine vagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectiſq. raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ donisque ad ſocietatem perpulerat. Ac primò rex, minis armiſque ſupplicem tueri. Poſtquam merces proditionis, aut bellum oſtendebatur, fluxâ, vt eſt Barbaris, fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, belloq. ſeruili finis impoſitus. Lætum eâ victoriâ Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prœlij nuntius in Ægypto aſſequitur. Eò properantiùs Alexandriam pergit, vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoq. externæ opis indigam fame vrgeret. Namque & Africam, eodem latere ſitam, terrâ marique inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidiis, inopiam, ac diſcordiā hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione, fortuna imperij tranſit: Primus Antonius nequaquam pari innocentiâ, poſt Cremonam agebat. ſatisfactū bello ratus, & cetera ex facili: ſeu felicitas, in tali ingenio, auaritiam, ſuperbiam, ceteraq. occulta mala patefecit. vt captam Italiam perſultare, vt ſuas legiones colere, omnibus dictis factiſque viam ſibi ad potentiam ſtruere. Vtque licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque dilecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari violentiâ trahebantur. quæ ſeditioſa, & corrumpendæ diſciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduentantē Mucianum veritus, quod exitioſius erat quàm Veſpaſianum ſpreuiſſe. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæque victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam integri, Veronæ relicti. ſufficere cohortes alæque, & è legionibus lecti, profligato iam bello videbantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat, initio contata, ſed proſperis rebus, anxia quòd defuiſſet. Sex millia Dalmatarum, recens dilectus, comitabantur. Ducebat Poppæus Siluanus conſularis. vis cōſiliorum penes Annium Baſſum, legionis legatum. Is Siluanū ſecordem bello, & dies rerum, verbis terentem, ſpecie obſequij regebat, ad omniaque quæ agenda forent, quietâ cum induſtriâ aderat. Ad has copias, è claſſicis Rauennatibus legionariam militiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti. Claſſem, Dalmatæ ſuppleuēre. Exercitus duceſq. ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſummâ rerum contantes, quòd motas ex vrbe prætorias cohortes audierant, & teneri præſidiis Apenninū rebantur, & ipſos in regione bello attritâ, inopia & ſeditioſæ militum voces terrebant, Clauarium (donatiui nomen eſt) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & feſtinatio atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduerſus fas nefaſq. irreuerentiam fuiſſe, vt gregarius eques, occiſum à ſe proximâ acie fratrem profeſſus,

Claſſem incendit.
* Nec mali, illudens,
Cameræ, naues.
* Forte, Veſpaſianum, aliâ voce indultâ.
Anicetus Romanis traditur.
Veſpaſianus Alexandriā venit.
Antonius immodeſtè agit.
Et ambitioſè.
Copias in hoſtem expedit.
Earum enumeratio.
Contantur in viâ.
Pecunia & cōmeatuum anguſtiâ.
Immane ſcelus militis.

præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, ius hominum: aut vlcisci, ratio belli permittebat. Distulerant tamquam maiora meritum, quàm quæ statim exsoluerent. nec quidquam vltrà traditur. Ceterùm, & prioribus ciuium bellis, par scelus inciderat. Nam prœlio, quo apud Ianiculum aduersùm Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit, vt Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque ex veteri memoriâ repetita, quotiens res locusque exempla recti, aut solatia mali poscent, haut absurdè memorabimus. Antonio ducibusq. partium, præmitti equites, omnemq. Vmbriam explorari placuit, si quà Apennini iuga clementiùs adirentur: acciri aquilas signaque, & quidquid Veronæ militum foret: Padumque & mare, commeatibus compleri. Erant inter duces, qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, & certiora de Muciano sperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præsens vrbe potiretur, expertem se belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis, aut rursus contandi vtilitates edisserens: atq. ita compositus, vt ex euentu rerũ aduersa abnueret, vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, ceterosq. sibi fidos, apertiùs monuit. Iique omnes, de festinatione Primi ac Vari sinistrè, & Muciano * volentia scripsêre. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, vt non pro spe Antonij, consilia factaque eius æstimarentur. Ægrè id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus linguæ, & obsequij insolẽs. litteras ad Vespasianum composuit, iactãtius quàm ad Principẽ, nec sine occultâ in Mucianum insectatione. *Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, suâ constantiâ perruptas alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorũ Rhætorumq. auxilia. quòd discordes, dispersasque Vitellij legiones, equestri procellâ, mox peditum vi, per diem noctemque fudisset, id pulcherrimum, & sui operis. casum Cremonæ, bello imputandum. maiore damno, plurium vrbium excidiis, veteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuntiis neque epistolis, sed manu & armis Imperatori suo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatemque Italiæ, cordi fuisse. suis exhortationibus, Gallias Hispaniasque validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint.* Nec fefellêre ea Mucianum. Inde graues simultates: quas Antonius simpliciùs, Mucianus callidè, eoque implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultans, stultâ dissimulatione, remedia potiùs malorum quàm mala differebat. Quippe confitenti consultantique supererant spes viresque: cùm è contrario læta omnia fingeret, falsis ingrauascebat. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eoque plures: ac si liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hostium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductosque, vt robora victoris exercitus noscerẽt, remittendo: quos omnes Vitellius secretò percontatus, interfici iussit. Notabili constantiâ, centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad virtutẽ frustra accendebat, perpulit, ad vires hostium spectandas, quæque apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occultâ fallere Antonium tentauit, sed mandata imperatoris suumq. animum professus, vt cuncta viseret, postulat. Missi qui locum prœlij, Cremonæ vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentique

Reliquæ copiæ arcessuntur.

Muciani ambigua scripta.

* Alias volenti

Qui alienat Vespasianum ab Antonio:

Isto nec ignaro, nec dissimulante.

Litteræ eius superbæ.

Quibus mirè Mucianus offensus.

Vitellius cladem dissimulat.

Rumores vetat.

Centurionis memorabile factum.

abnuentique vera esse quæ referret, atque vltro corruptum argueriti: *Quandoquidem*, inquit, *magno documento opus est, nec alius iam tibi aut vitæ, aut mortis meæ vsus, dabo cui credas.* atque ita digressus, voluntaria morte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiaque eadem tradidere. Vitellius vt e somno excitus, Iulium Priscum, & Alphenum Varum, cum XIIII. prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. Secuta e classicis legio. tot millia armatorum, lecta equis virisque, si alius dux foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil e solito luxu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus cõsules in multos annos destinabat: fœdera sociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nulla in posterum cura, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorũ aderat, stultissimus quisque pecuniis mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, salua republica poterant. Tandem, flagitante exercitu, qui Meuaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, & infidis consiliis obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum superuolitauit, vt nube atra diem * obtenderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, disiecto sacrificij apparatu, lõge nec vbi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improuidus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóve bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios, vultu quoque & incessu trepidus, dein temulentus. Postremo tædio castrorum, & audita defectione Misenensis classis, Romam reuertit, recentissimum quodque vulnus pauens, summi discriminis incuriosus. Nam cùm transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hieme atque inopia hostes aggredi, in aperto foret, dum dispergit vires, acerrimum militem, & vsque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumq. tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, vera dicturis. Arcuêre eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis Principis auribus, vt aspera quæ vtilia, nec quidquam nisi iocundum & læsurũ acciperet. Sed classem Misenensem (tantum ciuilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam a Galba dimissus, ad defectioné traxit, fictis Vespasiani epistolis pretium proditionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris, neque fidei constans, neque strenuus in perfidia. & Apinius Tiro prætura functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. a quibus municipia coloniæque impulsæ, præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contra Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius, Claudiũ Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis dilegit. data in auxiliũ vrbana cohors, & gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimque castra, haut magna contatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupauêre, mœnibus situque magis, quàm ipsorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarũ Narniæ cum præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem, cum sex cohortibus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi, studiis militũ & clamoribus populi arma poscẽtis refouebatur: dum vulgus ignauũ, & nihil vltra verba ausurũ, falsa specie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorũ eius quanto quis clarior, minus fidus)

Tandem Vitellius Apenninum occupat.

Honores largitur.

Aut commoda.

In castra venit.

Mirum ei prodigium.

* *Ita manusc. vulgò, obtenderent.*

Romam redit.

Pessimo in omnibus consilio vsus.

Misenensis classis defectio.

Puteolani, pro Vespasiano.

Capuani, pro Vitellio.

Iulianus cũ gladiatoribus transit ad Flauianos.

L. Vitellius in eum it.

vocari

Tribus Romana nomina dant.

vocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam dilectus in consules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti senatoribus indicit, equites Romani obtulêre operam pecuniasque, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea simulatio, officia metu profecta, verterat in fauorem. Et pleriq. haut perinde Vitellium, quàm casum locumque principatus miserabantur. nec deerat ipse vultu, voce, lacrymis, misericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura trepidantium est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici voluit, aspernatus antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterùm vt omnia incōsulti impetus cœpta, initiis valida, spatio languescunt, dilabi paulatim senatores, equitesque, primò cunctanter & vbi ipse non aderat, mox conterriti, mæstive discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabatur omisit. Vt terrorem Italiæ possessa Meuania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haut dubium erga Flauianas partes studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. ereptus Samnis, Pelignusque, & Marsi, æmulatione, quòd Campania præuenisset, vt in nouo obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per transitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantū discriminis adeundum foret, ni Vitellium retrò fortuna vertisset. quæ Flauianis ducibus non minus sæpe quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuêre, agresti cultu, & notitiâ locorum, custodias Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiæ, eoque inter duces assumtus est. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuisse effugium, multi tradidêre. Et missi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ valetudinem caussabatur. Domitiano aderat animus: sed custodes à Vitellio additi, quamquam se socios fugæ promitterent, tamquam insidiantes timebantur. Atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium, vt Carsulas venêre, paucos ad requiem dies sumunt: donec aquilæ, signaque legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, latè prospectans, tuto copiarum aggestu, florentissimis ponè tergum municipiis. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium spatio distantibus, & proditio sperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, *Esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, victoriam consiliis & ratione perfici. Iam Misenensem classem & pulcherrimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiscerent Romam capere potius, quàm seruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, si incolumitatem senatui populoque Rom. sine sanguine quæsissent.* His & talibus mitigati animi. Nec multo pòst legiones venêre. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere donum victori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est, Interamnam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri. Missus extemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuêre. quidā in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasq. hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirent.

Multi Italorum ad Flauianos deficiunt.

Hi Apenninum transeunt.

Cerialis elapsus.

Domitianus non item.

Castra Carsulis.

Antonius milites mitigat.

Præsidium Interamnæ interceptum.

Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorũ centurionumque. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus, desertis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exsoluerent. Iisdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in custodiâ interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam vltrà spem fouerent. nam peruasisse in Germanias Valentem, & veteres illic nouosque exercitus ciere credebant. Visâ cæde, in desperationẽ versi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli, accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equestri familiâ, procax moribus, neque absurdùs ingenio famam vrbanitatis per lasciuiam petere. ludicro * Iuuenalium sub Nerone, velut ex necessitate, mox sponte mimos actitauit, scitè magis quàm probè. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptũ, seu quia corrumpere nequiuerat, interfecit. Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorũ perfidiâ illustratus. Abruptâ vndique spe, Vitellianus miles transiturus in partes, id quoq. non sine dedecore, sed sub signis vexillisque in subiectos Narniæ campos descendêre. Flauianus exercitus, vt ad prœlium intentus * armatusque, densis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ subsistere iussi. relictæ simul è victricibus legiones, neque quiescentibus graues, & aduersus contumaciam validæ. Non omisêre per eos dies Primus ac Varus crebris nuntiis salutem, & pecuniam, & secreta Campaniæ, offerre Vitellio, si positis armis, seque ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eundem modum & Mucianus composuit epistolas: quibus plerumq. fidere Vitellius, ac de numero seruorum, electione * lictorum loqui. Tanta torpedo inuaserat animũ, vt si Principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse obliuisceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, secretis sermonibus incitabant, victoriæ famæque partem capesseret. *Esse illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec defuturas vigilum cohortes, seruitia ipsorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoque de gloriâ concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mæstis vndique nuntiis trepidas. populi, mobilem animum: & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupasset. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reseruaret: id Vespasiano, vt ceteri post Sabinum haberentur.* Haut quaquam erecto animo eas voces accipiebat, inualidus senectâ. Erant qui occultis suspicionibus incesserent, tamquam inuidiâ & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriusque rebus, auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisque pignori acceptis. Vnde, quamquam manente in speciem concordiâ, offensarum operta metuebantur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à sanguine & cædibus: eoque crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisque per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi. postremò in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigêre. Verba vocesque duos testes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quòd si tam facilè suorum mentes flexisse Vitellius, quàm ipse cesserat: incruentam vrbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterùm vt quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, discrimen ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine victoris. *Nec tantam*

Vespasiano

Vitelliani carptim ad victores transeunt.

Valentis cædes.

Vita & mores hominis.

* Aliâs, iuuenum

Cohortium Vitellij deditio.

* Cod. reg. ornatusque,

Ipsi conditiones proposita.

Nec ab eo spreta.

* littorum

Sabinus incitatur ad arma.

Nec facilè impellitur:

Et magis de pace annititur.

Quam Vitellij proximi dirimunt:

Eumq. ad robur exstimulant.

Vespasiano superbiam, vt priuatum Vitellium pateretur. ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordiâ. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisq. satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. Sed vbi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius, non denique exercitibus securitatem, nisi exstincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captiuum & casibus dubiis reseruatum, prægrauem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mucianus, vllam in Vitelliū nisi occidendi licentiā habeant. Non à Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antoniū incolumes relictos. Nisi fortè Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patris, vt tres consulatus, vt tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltē in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod sponte ruant. moriendum victis, moriendū deditis. id solum referre, nouissimum spiritū per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutē. Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportunâ morte excidium domus præuênit. nihil principatu filij assecuta, nisi luctum & bonam famam. XV. kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœstâ circùm familiâ. Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paulo antè dominum, relictâ fortunæ suæ sede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæsarem oppresserat. occultæ Caium insidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis absconderant. Piso & Galba, tamquam in acie cecidêre. in suâ concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mæstitiæ congruentia locutus: *Cedere se pacis & Reip. caussâ: retinerent tantùm memoriam sui, fratremque, & coniugem, & innoxiam liberorū ætatem miserarentur.* Simul filium protendens, modò singulis, modò vniuersis commendans, postremò fletu præpediente, assistenti cōsuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq. ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, vt in æde Concordiæ positurus insignia imperij, domumque fratris petiturus, discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. interclusum alterum iter, idque solum quod in sacram viam pergeret, patebat. Tum consilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripseratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis, omnisque miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuêre. Illuc de studiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progressus erat, quàm vt regredi posset: & suo quisque metu, ne disiectos, eoque minùs validos, Vitelliani consectarentur, contantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculū pauci sumsêre. Circa lacum Fundani, descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtissimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutissimum è præsentibus, arcem Capitolij insedit milite, & quibusdam senatorum equitumque: quorum nomina tradere haut promtum est, quoniam victore Vespasiano, multi id meri-

Naturâ ignauum & degenerem.

Mater eius obiit.

Ipse Principatu abiturit.

Concionem habet.

Abiectè se gerit.

Populus & miles in sede eum restituunt.

Sabinus interea Remp. susceperat.

Prœliatur cū Vitellianis.

Pellitur.

Capitolium occupat.

id meritum erga partes simulauêre. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodiâ secordi clausos circumdedit, eoque, concubiâ nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, in Capitolium acciuit. At Sabinus, misso per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumsideri ipsos, nisi subueniretur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, vt digredi sine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repentè fusus, oculos aurésque impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. *Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. Cur enim è rostris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petisset? Ita priuato, & omnem principatus speciem vitanti, conuenisse. Contrà, Vitellium in palatium, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe se, & vnum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prœliis legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hispaniis, Germaniisque, & Britanniâ, desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra esse. Si conuentionis pœniteat; non se, quem perfidiâ deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani vix puberem. quantum occisis vno sene, & vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de summâ rerum illic certaret. cetera secundùm euentum prœlij cessura.* Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui caussâ respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem esse modestiâ suam. Et monuit Martialem, vt per secretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neque iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, sed tantùm belli caussa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forū & imminentia foro templa prætereuecti, erigunt aciem per aduersum collem, vsq. ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitùs porticus in latere cliui, dextrâ subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulísque Vitellianos deturbabant. neque illis manus nisi gladiis armatæ, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentē porticum iecêre, & sequebantur ignem. ambustásque Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas vndique statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa vtraque vis. propior atque acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant, scandentes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multâ pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hîc ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quæ crebrior fama est, quò nitentes ac progressos depelleret. Inde lapsus ignis in porticus, appositas ædibus. mox sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxêre flammam, aluerúntque. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagrauit. Id facinus post conditam vrbem luctuosissimum fœdissimumq. pop. Rom. accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi, auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam nō Porsena deditâ vrbe, neque Galli captâ, * temerare potuissent, furore Principum exscindi? Arserat & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priuatâ. Nunc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armorū caussis,

Obsidetur.

Mittit ad Vitelliū expostulatum.

Ille se purgat, miles culpat.

Capitolium oppugnatur.

Incenditur.

Querela super eo.

* Pleríque libri, tenere

Quis condiderit, quo tantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus? Vouerat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino, ieceratque fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, *Auxerit.* quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res sufficerent. Mox Seruius Tullius, sociorum studio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Suessâ Pometiâ, hostium spoliis exstruxêre. Sed gloria operis, libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterum consul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immésæ postea Pop. Ro. opes ornarent potiùs, quàm augerent. Iisdem rursus vestigiis *Reparauerit.* situm est, postquam interiecto CCCCXV. annorũ spatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla suscepit, neq. tamen dedicauit. hoc solum felicitati eius negatum. Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, vsq. ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obsessis, quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque astu, neque constantiâ, inter dubia indigebat. Ex diuerso, trepidus miles, dux *Torpor Sabini.* segnis, & veluti captus animi, non linguâ, non auribus competere. neque alienis consiliis regi, neque sua expedire. huc illuc clamoribus hostium circumagi, quæ iusserat vetare, quæ vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exsequi. postremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpũt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisq. miscent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè insignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua, pugnam ausi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neq. fugam *Consul Atticus.* cœptantem, circumsistunt, & Quinctium Atticum consulem, vmbrâ honoris & suâmet vanitate monstratum quòd edicta in populum pro Vespasiano *Multi elapsi.* magnifica, probrosa aduersus Vitelliũ iecerat. Ceteri per varios casus elapsi, quidam seruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuere, qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, vltro rogi- *Inter quos Domitianus.* tantes respondentésve, audaciam pro latebrâ haberent. Domitianus, primâ irruptione apud æditiuum occultatus, sollertiâ liberti, lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus ignarusque, apud Cornelium Primum paternũ clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto æditui con- *Qui latebrã suam posteà sacrauit.* tubernio, modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramque posuit, casusque suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, seque in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infesto sermone vultuq. excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesque miscet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & *Sabinus confoditur.* preces parantem, peruicêre vt absisteret. Tum confossum conlaceratumque, & abscisso capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut sanè spernendi. Quinque & XXX. stipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iustitiamque eius, non argueres: sermonis nimius erat. Id vnum septem annis, quibus Mœsiam, duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine vitæ, alij segnem, multi moderatum, & ciuium sanguinis parcum credidêre. Quod inter omnes constiterit, ante principatum Vespasiani, decus domus penes Sabinũ erat. Cædem eius lætam fuisse Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci consultum, diremtâ æmulatione inter duos, quorũ alter *Atticus sæuientibus eripitur.* se fratrem Imperatoris, alter consorté imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitoliũ incendisset, se reum Atticus obtulerat.

Eaque

Eaque confessione, siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenque agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iisdem diebus L. Vitellius, positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat: clausis illîc gladiatoribus remigibusque, qui non egredi mœnia, neq. periculum in aperto audebant. Præerat, vt suprà memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuiâ secordiaque gladiatorum magis, quàm ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieque fluxi, & amœna litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantùm inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, discesserat Apinius Tiro: donisque ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm virium partibus addebat. Interim ad Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitusque si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurũ, multâ nocte cohortes expeditas summis montium iugis, super caput hostiũ sistit. inde miles ad cædẽ magis, quàm ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cùm tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neque inulti cecidêre. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasêre, in quîs præfectus classis Apollinaris: reliquas in litore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuêre, qui vxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladesque expugnatæ Tarracinæ, superbè sæueq. egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei, ad fratrem misit: percontatus statim regredi se, an perdomandæ Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modò partibus Vespasiani, sed Reipub. fuit. nam si recens victoriâ miles, & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam contendisset, haut paruâ mole certatum, nec sine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat industria: nec virtutibus, vt boni, sed quo modo pessimus quisque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narniâ Vespasiani exercitus, festos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Caussa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuêre qui Antonium suspicionibus arguerent, tamquam dolo contantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani composita. Quidam, omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potiùs vrbi bellum, quàm inferre: quando validissimæ cohortes à Vitellio desciuissent, & abscissis omnibus præsidiis, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauiâ Sabini corrupta: qui sumtis temerè armis, munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haut facilè quis vni assignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius, præpostero obsequio, vel dum tegeret inuidiam, crimen meruit. ceterique duces, dum peractum bellum putant, finem eius insigniuêre. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmissus, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolij fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, serũ auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere vrbem, mæsta omnia accepit. plebem quoq. & seruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur.

Tarracina obsessa.

Quam gladiatores segniter custodiunt.

Proditur à seruo.

Iulianus occisus.

Fœmina viriliter lasciuit.

L. Vitellij ingenium.

Flauiani Saturnalia agitant.

Caussa eius moræ.

Mox omnes properant ad vrbem.

Equites eorum victi.

batur. Et Petilio Ceriali equestre prœlium aduersum fuerat. namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepêre. pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortosque, & amfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ consternantur, non vltra Fidenas secutis victoribus.

Plebs pro Vitellio se armat.

Eo successu studia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Paucis scuta militaria. plures, raptis quod cuiq. obuium telis, signum pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocato senatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto Reipub. concordiam pacemque suaderent.

Legati de pace missi:

Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis.

Sed ferociter excepti.

Vulneratur prætor Arulenus Rusticus. auxit inuidiam, super violatum legati prætorisque nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam ausus. & ni dato à duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patriæ mœnia, ciuilis rabies vsque in exitium temerasset. Æquioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis.

Musonij importuna sapientia.

Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina differens, armatos monere. Id plerisq. ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerẽt proculcarentque, ni admonitu modestissimi cuiusque, & aliis minitantibus, omisisset intempestiuam sapientiam.

Vestales à Vitellio missa.

Obuiæ fuêre & virgines Vestales, cum epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamini vnum diem postulabant. si moram interiecissent, faciliùs omnia conuentura. Virgines cum honore dimissæ. Vitellio rescriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, diremta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt castris iuxta pontem Miluium positis, posterâ die vrbem ingrederentur. Ratio contandi, ne asperatus prœlio miles, non populo, non senatui, ne templis quidẽ ac delubris deorũ consuleret.

Sed miles moræ impatiens.

Sed omnem prolatationem, vt inimicam victoriæ, suspectabãt. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant.

Triplici agmine vrbem adeunt.

Tripartito agmine, pars vt astiterat Flaminiâ viâ, pars iuxta ripam Tiberis incessit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fusa.

Occurritur:

Miles Vitellianus, trinis & ipse præsidiis occurrit. Prœlia ante vrbem multa, & varia: sed Flauianis consilio ducum præstantibus, sæpius prospera.

Sed Flauiani vincunt.

Ij tantùm conflictati sunt, qui in partem sinistram vrbis ad Sallustianos hortos, per angusta & lubrica viarum flexerant. Superstantes maceriis hortorum Vitelliani, ad serum vsque diei, saxis pilisque subeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur.

Instauratum in campo Martis prœlium:

Concurrêre & in campo Martio infestæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani desperatione solâ ruebant. & quamquam pulsi, rursus in vrbe congregabantur.

Sed pari fortunâ:

Aderat pugnantibus spectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rursus illos clamore & plausu fouebat: quoties pars altera inclinasset, * abditos in tabernis, aut si quam in domum perfugerant, erui iugularique postulantes, parte maiore prædæ potiebantur.

** Vulgò, abditi*

Plebis leuitas & sauitia.

Nam milite ad sanguinem & cædes obuerso, spolia in vulgus cedebant.

Misera Romæ facies.

Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera, alibi

alibi balneæ popinæque. Simul cruor & strues corporũ. iuxta scorta, & scortis similes: quantũ in luxurioso otio libidinũ, quidquid in acerbissimâ captiuitate scelerum: prorsus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & lasciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, semel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nũc inhumana securitas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermissæ, velut festis diebus id quoq. gaudium accederet, exsultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti. Plurimũ molis in oppugnatione castrorũ fuit, quæ acerrimus quisq. vt nouissimam spem retinebant. Eò intentiùs victores, præcipuo veterum cohortiũ studio, cuncta validissimarũ vrbium excidiis reperta, simul admouẽt, testudinem, tormenta, aggeres, facesque: quidquid tot prœliis laboris ac periculi hausissent, opere illo consummari clamitantes. Vrbẽ senatui ac pop. Rom. templa diis reddita, proprium esse militis decus, in castris. illam patriam, illos penates. ni statim recipiantur, noctem in armis agendã. Contra Vitelliani, quamquam numero fatoq. dispares, inquietare victoriam, morari pacem, domos arasque cruore fœdare, suprema victis solatia complectebantur. Multi semianimes, super turres & propugnacula mœniũ, exspirauêre. Conuulsis portis, reliquus globus obtulit se victoribus: & cecidêre omnes contrariis vulneribus, versi in hostẽ. Ea cura etiam morientibus decôri exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, per auersam palatij partem, Auentinum in domum vxoris sellulâ defertur: vt si diem latebrâ vitauisset, Tarracinam ad cohortes fratremq. perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris est, cùm omnia metuenti, præsentia maximè displicerent, in palatium regreditur, vastũ desertumque: dilapsis etiam infimis seruitiorũ, aut occursum eius declinantibus. Terret solitudo, & tacentes loci. tentat clausa, inhorrescit vacuis. fessusq. misero errore, & pudendâ latebrâ semet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergũ manus. laniatâ veste, fœdum spectaculũ ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitelliũ infesto ictu, per iram, vel quo maturiùs ludibriis eximeret, an tribunũ appetierit, in incerto fuit: aurẽ tribuni amputauit, ac statim confossus est. Vitelliũ infestis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre cõtumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumq. rostra, & Galbæ occisi locũ contueri, postremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulêre. Vox vna non degeneris animi excepta, cùm tribuno insultanti, se tamẽ Imperatorẽ eius fuisse respondit. Ac deinde ingestis vulneribus, cõcidit. Et vulgus eâdem prauitate insectabatur interfectum, quâ fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat. consulatũ, sacerdotia, nomen locumq. inter primores, nullâ suâ industriâ, sed cũcta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulêre, qui ipsum non nouerãt. Studia exercitus, rarò cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuêre, quàm huic per ignauiã. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas: quæ, ni adsit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non constantiâ morum continere putat, meruit magis quàm habuit.* Reip. haut dubiè intererat, Vitellium vinci. Sed imputare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidêre, cùm à Galbâ desciuissent. * Præcipiti in occasum die, ob pauorem magistratuum senatorumque, qui dilapsi ex vrbe, aut per domos clientium semet occultabant, vocari senatus nõ potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad duces partium progressum, & Cæsarem consalutatum, miles frequens, vtque erat in armis, in paternos penates deduxit.

Castra Prætoria oppugnata.

Strenuè propugnata.

Sed deo inulto.

Vitellius Palatium deserit.

Iterum repetit.

Latens capitur.

Ad necem ducitur.

Vox supra eius indolem.

Vita, & mores.

** Abest ea vox à vulgatis: reposui e Vat.*

** Alij, Præcipitanti*

Domitianus Cæsar salutatus.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

FACIES & miseria Romanæ vrbis. L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo secius ipse interfectus. Imperiũ Vespasiano à Senatu firmatur. De Heluidio Prisco accuratiùs, insigni viro. de discidiis eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Bataui primi sumpsère. Postq; eos, Caninefates. Præsidia & castella Romana eiiciunt aut exscindunt. Aquilium primipilarem, & pòst Mumium Lupercum legatum prælijs vincunt. Batauorum veteranæ cohortes ad Ciuilem abeunt. quas transitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra Vetera à Ciuili obsidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & summa belli Voculæ permissa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter spem fortuitò vicit. Iterùm seditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres gesta. iurgia: accusationes. Vitelliani milites compositi. alij in prætorium lecti. L. Pisonis in Africâ cædes. Capitolium Romæ restitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliquæ Galliæ nutant. Ipsæ legiones cohortesq; Romanæ parum fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecère, quæ in Veteribus diu obsessæ. Nec Agrippinenses vltrà contati, quin se victoribus adiungerent. Lingones intereà à Sequanis fusi. At Romæ, imperium periclitari visum: & Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor statim præmissæ. Galli intereà deliberant: & pluribus sanioribusq; cum seruitute pax placuit. Petilius Cerialis Treueros magnâ pugnâ vicit. defectores plerique ad Romana signa redière. Paullò pòst acre iterùm certamen cum Ciuili & Claßico: cuius initio ambiguo, lætus Romanis finis fuit. Vespasiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemq; de oraculis & sortibus ad eius imperium. Gesta illo ipso anno, cuius parte postremâ Consules

IMP. VESPASIANVS ITERVM, TITVS FILIVS.

Sæuitum in vrbe:

INTERFECTO Vitellio, bellum magis desierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos cõsectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaque, passim trucidatis, vt quemque sors obtulerat. Ac mox, augescente licentiâ, scrutari, ac protrahere abditos: si quem procerum habitu & iuuentâ, prospexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi discrimine. quæ sæuitia, recentibus odiis, sanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vsquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulantes. Initium id perfringendarũ domuum, vel si resisteretur, caussa cædis. nec deerat egentissimus quisque ex plebe, & pessimi seruitiorũ prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monstrabantur. Vbique lamenta, conclamationes, & * fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianique militis inuidiosa antea petulantia desideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & discordias pessimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen sedemque Cæsaris, Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, sed stupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiamque è Principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Ceteri modestiâ vel ignobilitate, vt in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exstinguique reliqua belli, postulabat. Præmissi Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas stetit.

Et præda acta.

* *Vertranius,* forma

Nec duces, militi coërcendo.

Antonius impotenter se gerit.

las ſtetit. Nec contatus eſt Vitellius, ſeque & cohortes arbitrio victoris per- *L. Vitellius*
mittere. Et miles infelicia arma, haut minus irâ, quàm metu abiecit. Longus *ſe dedit.*
deditorum ordo, ſeptus armatis, per vrbem inceſſit. Nemo ſupplici vultu,
ſed triſtes & truces, & aduersùm plauſus ac laſciuiam inſultantis vulgi im-
mobiles. paucos erumpere auſos, circumiecti preſſère. ceteri in cuſtodiam
conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter aduerſa,
ſalua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in princi- *Isq; interfe-*
patu eius vigilantior, nec perinde proſperis ſocius, quàm aduerſis abſtractus. *ctus.*
Iiſdem diebus Lucilius Baſſus, cum expedito equite, ad cõponendam Cam- *Campania*
paniam mittitur: diſcordibus municipiorũ animis, magis inter ſemet, quàm *composita.*
contumaciâ aduerſus Principem. Viſo milite, quies, & minoribus coloniis
impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi cauſsâ locatur: & domus illuſtres
afflictæ, cùm contrà Tarracinenſes nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius
eſt iniuriæ, quàm beneficio vicem exſoluere: quia gratia oneri, vltio in quæ-
ſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tar-
racinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à
Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano *Honores in*
decernit, lætus & ſpei certus. quippe, ſumta per Gallias Hiſpaniaſque ciuilia *Veſpaſianum*
arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtquam Ægyptum, Iu- *à Senatu.*
dæam Syriamque & omnis prouincias exercituſque luſtrauerant, velut ex-
piato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidêre alacritatem Veſpa-
ſiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ. ea, primâ ſpecie, forma. Cete- *Qui comiter*
rùm vt Princeps loquebatur, ciuilia de ſe, & Republicâ egregia. nec ſena- *ad eos ſcri-*
tus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio, prætura Domitia- *bit.*
no & conſulare imperium decernuntur. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad *Etiam Mu-*
ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuêre. *Si priuatus eſſet, cur publicè* *cianus:*
loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici. ipſa quoque inſectatio *Sed ſuperbè.*
in Vitellianos, ſera & ſine libertate. id verò erga Rempublicam ſuperbum, erga Princi-
pem contumelioſum, quòd in manu ſuâ fuiſſe imperium, donatumque Veſpaſiano iacta-
bat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum
honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sar- *Honores in*
matas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cor- *duces.*
nelio Fuſco, & Arrio Varro, prætoria inſignia. Mox deos reſpexêre. reſtitui
placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Aſiaticus, cõſul deſignatus, cen-
ſuit. Ceteri, vultu manuque, pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium
adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentiebantur. Vbi ad Helui- *Heluidius*
dium Priſcum prætorem deſignatum ventum, promſit ſententiam,* vt ho- *Priſcus.*
norificam in bonum Principem. Falſa aberant, & ſtudiis ſenatus * attolle- ** attollebatur.*
bantur. Iſque præcipuus illi dies, magnæ offenſæ initium, & magnæ gloriæ
fuit. Res poſcere videtur, quia iterùm in mentionem incidimus viri ſæpius
memorandi, vt vitam ſtudiaque eius, & quali fortunâ ſit vſus, paucis repe-
tam. Heluidius Priſcus, regione Italiæ ſeptimâ, Tarracinæ municipio, Clu- *Viri magni*
uio patre, qui ordinem primipili duxiſſet, ingenium illuſtre altioribus ſtu- *genus, & in-*
diis iuuenis admodum dedit: non vt plerique, vt nomine magnifico ſegne *genium.*
otium velaret, ſed quò firmior aduerſus fortuita, Rempub. capeſſeret. do-
ctores ſapientiæ ſecutus eſt, qui ſola bona quæ honeſta, mala tantùm quæ *Stoïcos*
turpia; potentiam, nobilitatem, ceteraq. extra animum; neque bonis neque *amauit.*
malis annumerant. Quæſtorius adhuc, à Pæto Thraſeâ gener dilectus, è mo-
ribus ſoceri nihil æquè ac libertatem hauſit. ciuis, ſenator, maritus, gener,
amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemtor, recti peruicax, con-

Et famam.

ſtans aduerſus metus. Erant quibus appetentior famæ videretur: quando etiam ſapientibus, cupido gloriæ, nouiſſima exuitur. Ruinâ ſoceri, in exſilium pulſus, vt Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorē Thraſeæ accuſare aggreditur.

Actio eius in Marcellum.

Ea vltio, incertum maior an iuſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur. Primò minax certamen, & egregiis orationibus vtriuſque * teſtatum.

** Ita libri. At Rhenano placuit, certatum.*

Mox dubiâ voluntate Galbæ, multis ſenatorum deprecantibus, omiſit Priſcus: variis, vt ſunt hominum ingenia, ſermonibus, moderationem laudantium, aut conſtantiam requirentium. Ceterùm eo ſenatus die, quo de imperio Veſpaſiani cenſebant, placuerat mitti ad Principem legatos.

Cum eodem diſſenſio ſuper legatis.

Hinc inter Heluidium, & Eprium, acre iurgium. Priſcus eligi nominatim à magiſtratibus iuratis; Marcellus vrnam poſtulabat, quæ conſulis deſignati ſententia fuerat. Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne aliis electis poſthabitus crederetur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infeſtas orationes prouecti ſunt.

Inuehitur in hominem.

quærente Heluidio, *Quid ita Marcellus iudicium magiſtratuum paueſceret? eſſe illi pecuniam, & eloquentiam, quîs multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrnâ, mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta, vt vniuſcuiuſque vitam famamque penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſeâ, Sorano, * Senecione: quorum accuſatores, etiam ſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos.*

** Manuſſ. Sentio:*

** Eſſe ſatis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmiis & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret:*

** Eſſet*

Marcellus cordatè reſpondet.

Marcellus, non ſuam ſententiam impugnari, ſed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat, ſecundùm vetera exempla, quæ ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil eueniſſe cur antiquitùs inſtituta exoleſcerent, aut Principis honor in cuiuſquam contumeliam * verteretur. ſufficere omnes obſequio. id magis vitandum, ne peruicaciâ quorundam irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, & vultus quoque ac ſermones omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auique inſtituerint: vlteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcumque tolerare. Non magis ſuâ oratione Thraſeam, quàm iudicio ſenatus afflictum. Sæuitiam Neronis, per huiuſmodi imagines illuſiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quàm aliis exſilium. Denique conſtantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe vnum eſſe ex illo ſenatu, qui ſimul ſeruierit. ſuadere etiam Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo peſſimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere.*

** verteret.*

Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuerſis ſtudiis accipiebantur.

Legati ſorte lecti.

Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et ſplendidiſſimus quiſq. eôdem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen.

De pecuniâ publicâ diſſenſio.

Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curâ conſul deſignatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatē, Principi reſeruabat.

Et quædam ab Heluidio, non pro ſeruili ſtatu.

Heluidius, arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cùm perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſſit, ne quid ſuper tantâ re, Principe abſente, ſtatueretur. cēſuerat Heluidius, vt Capitoliū publicè reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſſimus quiſq. ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuêre, qui & meminiſſent.

Muſonius Celerem accuſat.

Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falſo teſtimonio circumuentum

cumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accuſationum videbantur. ſed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani ſancta memoria. Celer profeſſus ſapientiã, dein teſtis in Baream, proditor corruptorq. amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat. Proximus dies, cauſſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quàm Priſcus & Marcellus, ceterique motis ad vltionem animis, exſpectabantur. Tali rerum ſtatu, cùm diſcordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, nõ leges, non Principes in ciuitate eſſent; Mucianus vrbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variqne potentia, malè diſſimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, verterat ſe, tranſtuleratque. Ille vnus ambiri, coli. nec deerat ipſe, ſtipatus armatis, domos hortoſque permutans, apparatu, inceſſu, excubiis, vim Principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus. ſed nomen inſigne, & decôra ipſi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erantque in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis ſermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iuſſu Muciani, cuſtodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuſo per venas ſanguine exſtinguitur. Iulius Priſcus, prætoriarum ſub Vitellio cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis quàm neceſſitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæque ſuæ ſuperfuit. Aſiaticus (enim is libertus) malam potentiam, ſeruili ſupplicio, expiauit. Iiſdem diebus, crebreſcentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæſta ciuitas excipiebat. cæſos exercitus, capta legionum * [caſtra] hiberna, deſciuiſſe Gallias, non vt mala loquebantur. Id bellum quibus cauſſis ortum, quanto externarum ſociarumq. gentium motu flagrauerit, altiùs expediam. Bataui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſticâ pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupauêre, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attriti, viros tantùm armaque imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, trãſmiſſis illuc cohortibus, quas vetere inſtituto, nobiliſſimi popularium regebant. Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi ſtudio; arma equoſque retinens, integris turmis, Rhenum perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regiâ ſtirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falſo rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, miſſuſque ad Neronem, & à Galbâ abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adiit, flagitante ſupplicium eius exercitu. Inde cauſſæ irarum, ſpeſque ex malis noſtris. Sed Ciuilis, vltrà quàm barbaris ſolitum, ingenio ſollers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens, ſimili oris dehoneſtamento; ne vt hoſti obuiam iretur, ſi à populo Romano palàm deſciuiſſet, Veſpaſiani amicitiam, ſtudiumq. partium prætendit. miſſis ſanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduentabat, ſi redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupiſſent. Igitur Ciuilis * diſſidij certus, occultato interim altiore conſilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iuſſu Vitellij, Batauorum iuuentus ad dilectum vocabatur: quem ſuapte naturâ grauem, onerabant miniſtri auaritiâ ac luxu, ſenes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rurſus * impuberes,

Mucianus in vrbem venit.

Ad quem omnes ſe inclinant.

Calpurnius Piſo caſus.

Aſiaticus, cruci affixus.

* Abeſt à manuſſ.

Initium belli Germanici.

Batauorum regio.

Et in armis gloria.

Iulius Paullus. Claudius Ciuilis.

Huius ſollertia.

* In vett. deſciſcendi

Dilectus Batauorum.

* Var. impubes.

ſed

ſed formâ conſpicui (& eſt pleriſq. procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compoſiti ſeditionis auctores, perpulêre vt dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtiſſimos vulgi, ſpecie epularum, ſacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ incaluiſſe videt, à laude gloriaque gentis orſus, iniurias & raptus, & cetera ſeruitij mala enumerat. *Neque enim ſocietatem vt olim, ſed tamquam mancipia haberi. Quando legatum, graui quidem comitatu, & ſuperbo cum imperio, venire? tradi ſe præfectis centurionibusque. quos vbi ſpoliis & ſanguine expleuerint, mutari, exquirique nouos ſinus, & varia prædandi vocabula. Inſtare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut ſupremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & ſenes. attollerent tantùm oculos, & inania legionum nomina ne pauéſcerent. eſſe ſibi robur peditum equitumque; conſanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Veſpaſiano imputaturos: victoriæ rationem non reddi.* Magno cum aſſenſu auditus, barbaro ritu, & patriis exſecrationibus, vniuerſos adigit. Miſſi ad Caninefates, qui conſilia ſociarent. Ea gens partem inſulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero ſuperantur. Mox occultis nuntiis, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, miſſas in Germaniam, vt ſuprà rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, ſtolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium inſigni. pater eius multa hoſtilia auſus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè ſpreuerat. Igitur ipſo rebellis familiæ * nomine placuit, impoſituſque ſcuto, more gentis, & ſuſtinentium humeris vibratus, dux diligitur. Statimque accitis Friſiis (tranſrhenana gens eſt) duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hoſtium milites: nec ſi præuidiſſent, ſatis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta caſtra, dein vagos & pacis modo effuſos lixas, negotiatoreſque Romanos, inuadunt. Simul excidiis caſtellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incenſa ſunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in ſuperiorem inſulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis, ſegnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo graſſandum ratus, incuſauit vltrò præfectos, quòd caſtella deſeruiſſent: ſe cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurum. illi ſua quiſq. hiberna repeterent. Subeſſe fraudem conſilio, & diſperſas cohortes faciliùs opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, ſed Ciuilem eſſe patuit: erumpentibus paulatim indiciis, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi inſidiæ parum ceſſêre, ad vim tranſgreſſus, Caninefates, Friſios, Batauos propriis cuneis componit. directa ex diuerſo acies, haut procul à flumine Rheno, & obuerſis in hoſtem nauibus, quas incenſis caſtellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ad Ciuilem tranſtulit: perculſique milites improuisâ proditione, à ſociis hoſtibuſque cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hoſtili ripæ obiicere. ad poſtremum gubernatores centurioneſque, niſi eadem volentis, trucidant. donec vniuerſa quattuor & viginti nauium claſſis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præſens, in poſterum vſui: armaque & naues, quibus indigebãt, adepti, magnâ per Germanias Galliaſq. famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ ſtatim miſêre legatos, auxilia offerentes. Galliarum ſocietatem, Ciuilis arte doniſq. affectabat, captos cohortium præfectos ſuas in ciuitates remittendo: cohortibus

Occaſio rebellandi. *Ciuilis oratione eos incitat.* *Et impellit ad arma:* *Caninefates quoque.* *Brinio dux.* * omine, eſt in edit. Rhen. *Hiberna Romana capit.* *Dolus Ciuilis:* *Et mox aperta vis.* *Prœliũ cum Romanis.* *Qui produntur, & vincuntur.* *Germaniam Ciuilis ſibi iungit:* *Conatur & Gallias,*

tibus abire an manere mallent datâ poteſtate. manentibus,honorata militia; digredientibus,ſpolia Romanorum offerebantur. Simul, ſecretis ſermonibus,admonebat malorum,quæ tot annis perpeſſi, *Miſeram ſeruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepiſſe. primâ acie,fuſum victumque Romanum: quid ſi Galliæ iugum exuant? quantum in Italiâ reliquum? prouinciarum ſanguine,prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Æduos Aruernoſque. fuiſſe inter Verginij auxilia,Belgas. vereque reputantibus, Galliam ſuiſmet viribus concidiſſe. Nunc eaſdem omnium partes, addito ſi quid militaris diſciplinæ in caſtris Romanorum viguerit. eſſe ſecum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria, Aſiaque, & ſuetus regibus Oriens: multos adhuc in Galliâ viuere,ante tributa genitos. Nuper certè, cæſo Quinctilio Varo, pulſam è Germaniâ ſeruitutem. Nec Vitellium Principem,ſed Cæſarem Auguſtum bello prouocatum. Libertatem naturâ,etiam mutis animalibus,datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde arriperent vacui, occupatos; integri, feſſos. dum alij Veſpaſianum,alij Vitellium foueant,patere locum aduerſus vtrumque.* Sic in Gallias Germaniaſque intentus,ſi deſtinata proueniſſent, validiſſimarum ditiſſimarumque nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius,primos Ciuilis conatus, per diſſimulationem aluit. Vbi expugnata caſtra,deletas cohortes,pulſum Batauorum inſulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduerſus hoſtem iubet. Lupercus legionarios è præſentibus, Vbios è proximis, Treuerorũ equites,haut longè agentes, raptim tranſmiſit: additâ Batauorum alâ, quæ iam pridem corrupta,fidem ſimulabat,vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarum cohortium ſignis circumdatus, vt ſuo militi recens gloria ante oculos, & hoſtes memoriâ cladis terrerentur, matrem ſuam ſororeſque, ſimul omnium coniuges paruóſq. liberos, conſiſtere à tergo iubet: hortamenta victoriæ,vel pulſis pudorem. Vt virorum cantu,feminarum vlulatu, ſonuit acies; nequaquam par à legionibus, cohortibuſque redditur clamor. Nudauerat ſiniſtrum cornu Batauorum ala transfugiens, ſtatimq. in nos verſa. ſed legionarius miles,quamquam rebus trepidis,arma ordineſq. retinebat. Vbiorum Treuerorumque auxilia, fœdâ fugâ diſperſa, totis campis palantur. Illuc incubuêre Germani. Et fuit interim effugium legionibus,in caſtra,quibus Veterum nomen eſt. Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo,opidano certamine æmulus Ciuili,ne interfectus inuidiam apud populares,vel ſi retineretur,ſemina diſcordiæ præberet, in Friſios auehitur. Iiſdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes,cùm iuſſu Vitellij in vrbem pergerent,miſſus à Ciuile nuntius aſſequitur. Intumuêre ſtatim ſuperbiâ ferociaque,& pretium itineris,donatiuum,duplex ſtipendium,augeri equitum numerum,promiſſa ſanè à Vitellio, poſtulabant; non vt aſſequerentur,ſed cauſſam ſeditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat,quàm vt acriùs expoſcerent,quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco,inferiorem Germaniam petiuêre,vt Ciuili iungerentur. Hordeonius,adhibitis tribunis centurionibuſque, conſultauit, num obſequium abnuentes vi coërceret. Mox inſitâ ignauiâ,& trepidis miniſtris, quos ambiguus auxiliorum animus,& ſubito dilectu ſuppletæ legiones angebant, ſtatuit continere intra caſtra militẽ. Dein pœnitentiâ,& arguentibus ipſis qui ſuaſerant, tamquam ſecuturus, ſcripſit Herennio Gallo, legionis primæ legato,qui Bonnam obtinebat,vt arceret trãſitu Batauos: ſe cum exercitu,tergis eorum hæſurũ. Et opprimi poterant,ſi hinc Hordeonius,inde Gallus,motis vtrimque copiis,medios clauſiſſent. Flaccus omiſit inceptum,aliiſque litteris Gallum

Compoſitâ oratione.

Hordeonius ſegniter it obuiam.

Lupercus in eum miſſus.

Ciuilis animosè occurrit.

Et inſigniter vincit.

Romani in caſtra Vetera fugiunt.

Batauorum cohortes corruptæ à Ciuili.

Ad eum tendunt. Hordeonius impedire vult, nec vult.

lum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hostium vi, sed fraude ducum euenire. Batavi, cùm castris Bonnensibus propinquarent, præmisêre qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent. *Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent. Longâ atque irritâ militiâ fessis, patriæ atque otij cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam inuenturos.* Contantem legatum milites perpulerant, fortunam prœlij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignaua, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, densi vndique, & frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portasque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus fossæ nec cæde tantùm & vulneribus, sed ruinâ, & suis plerique telis interière. Victores, coloniâ Agrippinensium vitatâ, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense prœlium excusabant: tamquã petitâ pace, postquam negabatur, sibimetipsi consuluissent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilij ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ in Vetera castra concesserant, vt idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neque proditoris, neque hostium se cõsiliis vti. Esse sibi Vitellium Principem, pro quo fidem & arma vsque ad supremum spiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incensus irâ, vniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntiis Germania, ad prædam famamque. Aduersus has belli concurrentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numisius Rufus, vallum murosque firmabant. subuersa longæ pacis opera, haut procul castris in modum municipij exstructa, ne hostibus vsui forent. Sed parum prouisum, vt copiæ in castra conueherentur; rapi permisêre. Ita paucis diebus per licentiam absumta sunt, quæ aduersus necessitates in longum suffecissent. Ciuilis mediũ agmẽ cum robore Batauorũ obtinens, [* vtramq.] Rheni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum cateruis complet, assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortium signa, inde depromtæ siluis * lucisq. ferarum imagines, vt cuique genti inire prœlium mos est, iuxtà belli ciuilis externiq. facie obstupefecerant obsessos. & spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm, vix quinque millia armatorũ tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum, in collem leniter assurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obsideri premique Germanias Augustus crediderat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones nostras venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Batavi, Transrhenanique, quo discreta virtus manifestiùs spectaretur, sibi quæque gens consistunt, eminus lacessentes. Pôst vbi pleraque telorum turribus pinnisque mœnium irrita * hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore atque impetu, inuasêre vallum. Appositis plerique scalis, alij per testudinem suorum, scandebant iam quidam; cùm gladiis & armorum incussu præcipitati, sudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secundis nimij.

Bonnam veniunt. Innoxium transitum petunt.

Sed resistitur.

Illi ferro viã inueniunt.

Ciuilis Vespasiano callide iurat.

Copias contrahit & auget.

Ad Vetera venit.

* Deest cod. Budensi.

* Alij, lucisque

Eorum descriptio.

Oppugnantur:

* Vat. pendebant, *Frustrà.*

dis nimij. Sed * tum prædæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam, insolitum sibi, ausi. nec vlla ipsis solertia: perfugæ captiuiq. docebant struere materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: vt alij superstantes, tamquam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa balistis saxa, strauêre informe opus. & crates vineasque parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ. vltroque ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec desperatâ vi, verterent consilium ad moras, haut ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopiâ proditio, & fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim, cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetvicesimæ legionis legato tradit, vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus torpere, inuisus militibus. neque enim ambiguè fremebant, *Emissas à Maguntiaco Batauorum cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Vespasianum magis adoleuisse. aperta odia, armaque palàm depelli: fraudem & dolum, obscura, eoque ineuitabilia. Ciuilem stare contrà, struere aciem; Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quidquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum virorum manus, vnius senis valetudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunâ virtutemque suam malo omine exsoluerent.* His inter se vocibus insistentes, flammauêre insuper allatæ à Vespasiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctosque qui attulerant, ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis ventum. Infensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directam aduersus Batauos aciem, tamquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cæsos, nullis superuenientibus auxiliis. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque Imperatori suo nuntiari: cùm accursu tot prouinciarũ, exstingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit: instituitque pessimum facinus, vt epistolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quîs antè militi quàm ducibus *legebantur. Tum è seditiosis vnum vinciri iubet, magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret. Motusque Bonnâ exercitus, in coloniam Agrippinensem; affluentibus auxiliis Gallorum, qui primò rem Romanam enixè iuuabant. Mox valescentibus Germanis, pleræque ciuitates aduersum nos armatæ, spe libertatis; &, si exuissent seruitium, cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat vltrò conscientiam ducis: tamquam nuntius inter Ciuilem Flaccumque, falso crimine, testis veri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula, mirâ constantiâ, prehensumque militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent; optimus quisque iussis paruêre. Exin, consensu, ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant, inopia stipendij frumentique, & simul dilectum tributaque Galliæ aspernantes: Rhenus, incognitâ illi cælo siccitate, vix nauium patiens: arti commeatus: dispositæ per omnem ripam stationes, quæ Germanos vado arcerent: eâdemque de causâ minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarũ pænuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera imperij munimenta, desererent. quod in pace, fors, seu natura: tunc fatum & ira dei, vocabatur. Ingressis Nouesium, * tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi

Fam. tamen. *Machinæ admouentur.* *Frustrà.* *Igitur obsidiũ placuit.* *Vocula ad id soluendum mittitur.* *Miles in Hordeonium fremit.* *Ille se purgat.* *Tuto, legantur.* *Galli auxiliantur strenuè Romanis.* *Voculæ constans factũ,* *Quem omnes ducem deposcunt, & capiunt.* *Sed multa Romanis aduersa.* *Vat. 16.* *Herennius accedit Voculæ.*

ſtruendâ acie,muniendo vallandoque, & ceteris belli meditamẽtis militem firmabant. Vtque prædâ ad virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui ſocietatem Ciuilis acceperant, ductus à Voculâ exercitus. Pars cum Herennio Gallo permanſit. Fortè nauem, haut procul caſtris, frumento grauem, cùm per vada hæſiſſet, Germani in ſuam ripam trahebant.

Fortuitum certamen.

Non tulit Gallus,miſitque ſubſidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus,paulatimque aggregantibus ſe auxiliis,acie certatum.

In quo Germani ſuperant.

Germani,multâ cum ſtrage noſtrorum,nauem abripiunt. Victi(quod tum in morem verterat)non ſuam ignauiam,ſed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio,ſciſsâ veſte,verberato corpore,quo pretio,quibus conſciis, prodidiſſet exercitũ,dicere iubent. Redit in Hordeonium inuidia. Illum auctorẽ ſceleris,hunc miniſtrum vocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipſe Hordeonio obiecit. Vinctuſque, aduentu demum Voculæ, exſoluitur. Is poſterâ die, auctores ſeditionis morte affecit.

Diuerſi affectus & vota inter Romanos.

Tanta illi exercitui diuerſitas inerat,licentiæ,patientiæque. Haut dubiè gregarius miles,Vitellio fidus: ſplendidiſſimus quiſque, in Veſpaſianũ proni. inde ſcelerum ac ſuppliciorum vices,& mixtus obſequio furor: vt contineri non poſſent, qui puniri poterant. At Ciuilem * immenſum vniuerſa Germania extollebat,ſocietate nobiliſsimis obſidum firmatâ.

** Vulgati, immenſis actibus*

Germani prædam è Gallis agunt.

Ille,vt cuiq. proximum, vaſtari Vbios Treueroſque, & aliâ manu Moſam amnem tranſire iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ vtrobique prædæ. Infeſtius in Vbiis,quos genus Germanicæ originis,eiuratâ patriâ, * Romanorum nomine Agrippinenſes vocarẽt.

** Malim, Romano*

Vbij ab iis repreſſi.

Cæſæ cohortes eorum,in vico Marcoduro,incurioſiùs agentes, quia procul ripâ aberant. Nec quieuêre Vbij, quominus prædas è Germaniâ peterent. primò impunè: dein circumuenti ſunt,per omne id bellum,meliore vſi fide quàm fortunâ.

Ciuilis ad Vetera ſatagit.

Contuſis Vbiis, grauior & ſucceſſu rerum ferocior Ciuilis,obſidium legionum vrgebat: intentis cuſtodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemque operum,Batauis delegat: Tranſrhenanos prœliũ poſcentis, ad ſcindendum vallum ire,detruſoſq. redintegrare certamen iubet: ſuperante multitudine, & facili damno.

Qui Germanos oppugnatum ea mittit:

nec finem labori nox attulit. Congeſtis circùm lignis accenſiſque,ſimul epulantes, vt quiſque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur.

Parum conſultè.

Quippe ipſorum tela, per tenebras vana. Romani conſpicuam Barbarorũ aciem,& ſi quis audaciâ aut inſignibus effulgens,ad ictum deſtinabant. Intellectum id Ciuili: & reſtincto igne,miſceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò ſtrepitus diſſoni,caſus incerti,neque feriendi,neq. declinandi prouidẽtia. Vnde clamor acciderat,circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodeſſe virtus; fors cuncta turbare, & ignauorum ſæpe telis fortiſſimi cadere. Apud Germanos,inconſulta ira: Romanus miles periculorum gnarus,ferratas ſudes,grauia ſaxa,non fortè iaciebat. Vbi ſonus molientium,aut appoſitæ ſcalæ,hoſtem in manus dederant; propellere vmbone,pilo ſequi. multos mœnia egreſſos,pugionibus fodere. Sic exhauſtâ nocte,nouam aciem dies aperuit.

Turris à Batauis ſtructa:

Sed confracta.

Eduxerant Bataui turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquiſsimus locus) propinquantem, promoti contra validi aſſeres,& incuſſæ trabes perfregêre,multâ ſuperſtantium pernicie. Pugnatumque in perculſos,ſubitâ & proſperâ eruptione. Simul à legionariis peritiâ & arte præſtantibus,plura ſtruebantur. Præcipuum pauorem intulit ſuſpenſum & nutans machinamentum, quo repentè demiſſo præter ſuorũ ora, ſinguli pluréſve hoſtium ſublime rapti, verſo pondere intra caſtra effundebantur.

Igitur iterũ ad obſidium Ciuilis vertit.

Ciuilis omiſsâ oppugnandi ſpe,rurſus per otiũ aſsidebat,nuntiis &

promiſsis

promissis fidem legionum conuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonense prœlium gesta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuêre, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorũ. Auxilia è Galliâ, quîs nec amor, nec odium in partes, militia sine affectu, hortátibus præfectis, statim à Vitellio desciscunt: vetus miles contabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non vultu neque animo satis affirmans: & cùm cetera iurisiurandi verba cóciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure, & plerumque silentio transmittebant. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonij ad Ciuilem, * suspiciones militum irritauere, tamquam ad socium partium scriptæ, & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nuntiis, eadem dicta, factaque: & missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, vt absisteret bello, néve externa * armis falsis velaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret; satisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò, callidè: pòst, vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas, orsus à questu periculisque quæ per quinque & viginti annos in castris Romanis exhausisset, *Egregium*, inquit, *pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & sæuissimas huius exercitûs voces, quibus ad supplicium petitus, iure gentium pœnas reposco. vos autem Treueri, ceteræque seruientium animæ, quod pretiũ effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorũ ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa ferro fameque premimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi iidem erimus.* Sic accensum, sed * meliora referre iussum, dimittit. Ille vt irritus legationis rediit, cetera dissimulans, quæ mox erupêre. Ciuilis parte copiarum retentâ, veteranas cohortes, & quod è Germanis maximè promtum, aduersus Voculam exercitumque eius mittit: Iulio Maximo, & Claudio Victore sororis suæ filio, ducibus. Rapiunt in transitu hiberna alæ, Asciburgij sita. adeoque improuisi castra inuolauere, vt non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum, vt in tumultu, monuit, subsignano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusq. compositis hostiũ ordinibus, terga in suos vertit. Cædes inde, non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu seu perfidiâ, latera nostrorum nudauêre. Sic ad legiones peruentum. quæ, amissis signis, intra vallum sternebantur; cùm repentè, nouo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vasconum lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hostes à tergo inuadunt, latioremque quàm pro numero terrorem faciunt: aliis à Nouesio, aliis à Magontiaco vniuersas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidunt, suas recepêre. Fortissimus quisque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euasit, cum signis captiuisque, quos primâ acie corripuerant. Cæsorum eo die, in partibus nostris, maior numerus & imbellior; è Germanis, ipsa robora. Dux vterque, pari culpâ meritus aduersa, prosperis defuêre. Nam Ciuilis, si maioribus copiis instruxisset aciem; circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castraq. perrupta excidisset. Vocula, nec aduentum hostium explorauit, eoque simul egressus victusque. dein victoriæ parum confisus, tritis frustrà diebus, castra in hostem mouit. quem si statim impellere, cursumque rerum sequi maturasset; soluere obsidium legionum eodem impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, & suis victoria prouenisset. Circumferebátur signa vexillaque. ostentati etiam

Milites Vespasiano iurare adacti:
Sed verè adacti.
* Vat. suspectiones
Montanus ad Ciuilem, pro pace.
* Lego, arma
Sed ipse vltrò eum ad bellum trahit.
* Vel, molliora
Ciuilis in Voculam mittit.
Quem improuisò penè opprimunt.
Casus Romanos adiuuit:
Et Bataui cadunt.
Iudicium in vtrumque ducem.
Ciuilis obsessos fraude tentat.

Quam captiuus vnus aperit.

captiui. ex quibus vnus, egregium facinus ausus, clarâ voce gesta patefecit, confossus illìc à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vastatione incendiisque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamque & vallum circumdari

Ad Vetera certatur.

Vocula iubet, vt depositis impedimentis sarcinisque expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessique prœlium sumsère. nam Ciuilis aderat, non minus vitiis hostium, quàm virtute suorum fretus.

Primò ambiguè:

Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seque & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent.

Mox eruptione, prosperè.

Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis

Ciuilis periculum.

lapsu equi prostratus, * creditâ per vtrumque exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turresque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò suspectus bellũ malle.

** deditâ, siue diditâ*

Vocula non vtitur victoriâ.

Nihil æquè exercitus nostros, quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionũ cum imbelli turbâ Nouesium missa, vt inde terrestri itinere frumentum aduecherent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incessit, nondum satis firmo Ciuile. qui reuersus, missos Nouesium frumentatores, datasque in præsidium cohortes,

Frumentatores Ro. Ciuilis inuadit.

velut multâ pace, ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compositus inuadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexère, manentibus vt fuerant castris, quæ relictorum illìc militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundũ foret, frumentatoribus onustis pauculisque. Addidit exercitui suo Vocula mille dilectos, è quintâ

Ad quos eripiendos copia è Veteribus lecta.

& quartadecimâ legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus infensum. Plures quàm iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non se vltrà famem, insidias legatorum toleraturos. At qui remanserant, desertos se abductâ parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, aliis reuocantibus Voculam; aliis redire in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atq. inde Nouesium concessit.

Geldubam Ciuilis capit:

Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Nouesio, equestri prœlio prosperè certauit. Sed miles, secundis aduersisque, perinde in exitium ducũ accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu con-

Pecuniam Romani.

tatus Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idque præcipuum fuit seditio-

Quæ in perniciem datori vertit.

nis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renouant. nec vllo legatorum, tribunorúmve obsistere auso, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras, ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu, metus rediit: centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misère, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, vt est vulgus sine rectore præceps, pauidus, secors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res aduersæ, discordiam peperère; iis

Discordia inter ipsos.

qui è superiore exercitu erant, caussam suam dissociantibus. Vitellij tamen

Ad Vitelliũ pars redeũt, iam nullum.

imagines, in castris, & per proximas Belgarum ciuitates, repositæ, cùm iam Vitellius corruisset. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique,

& duodeuicesimani, Voculam sequuntur: apud quem resumto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Vsipiis, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruentati. [Ita] dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam vallumq. per fines suos Treueri struxêre, magnisque inuicem cladibus cum Germanis certabant. donec egregia erga populũ Romanũ merita, mox rebelles fœdarent. Interea Vespasianus iterùm, ac Titus, consulatum absentes inierunt, mæstâ & multiplici metu suspensâ ciuitate. quæ super instantia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitiâ hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui vna ex rep. annonæ cura, clausum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vnquam ciuilis victoria satiauit. Kalen. Ianuariis, in senatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibusque, ac regibus laudes gratesq. decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd transgredientem in partes Vespasiani, legionem deseruisset, ablata, vt in Plotium Griphũ transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, eiurante Frontino, Cæsar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epistolis edictisque proponebatur. Vis penes Mucianum: nisi quòd pleraque Domitianus, instigantibus amicis, aut propriâ libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varoque Ario: quos recentes, clarosque rerum famâ, ac militum studiis, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capessendam rempub. hortatus: haut defuturâ consciorum manu, ni Scribonianus abnuisset. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat: multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentãs, discessu Cluuij Rufi vacuam. simul amicis eius, tribunatus præfecturasque largitur. Dein, postquam inanem animum spe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimissâ in hiberna legione septimâ, cuius flagrantissimus in Antoniũ amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egesto, quidquid turbidum, redit vrbi sua forma, legesque, & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentiâ patris fratrisque ac iuuentâ suâ, pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio, pro modestiâ accipiebatur. Referente Cæsare, de restituendis Galbæ honoribus, censuit Curtius Montanus, vt Pisonis quoque memoria celebraretur. Patres vtrumque iussere. de Pisone irritum fuit. Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quique æra legũ vetustate delapsa noscerent, figerentque, & qui Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumque publicis impensis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celerẽ placuit, damnatusq. Publius, & Sorani manibus satisfactum. Insignis publicâ seueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iustum iudicium explesse Musonius videbatur. Diuersa fama Demetrio Cynicam sectam professo, quòd manifestum reum ambitiosiùs quàm honestiùs defendisset. Ipsi Publio neque animus in periculis,

*duoetuicesimani, | Magontiacũ liberatum. | *Delenda videtur vocula. | A. V. C. DCCCXXIII. | Falsus ab Africâ metus. | L. Piso. | Senatus honores distribuit. | Domitianus Prætor. | Antonius Muciano suspectus | Spei noua. | Callidè eum exarmat. | Domitianus Patres benignè alloquitur. | Galbæ memoria restituta. | Leges & Fasti, reparata. | P. Celer damnatus.

neque oratio ſuppeditauit. Signo vltionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, vt commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re Principem, reſpondit. Senatus, inchoantibus primoribus, iuſiurandum cõcepit, quo certatim omnes magiſtratus, ceteri vt ſententiam rogabantur, *Deos teſtes aduocabant, nihil ope ſuâ factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neque ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe.* trepidis, & verba iuriſiurandi per varias artes mutantibus, quîs flagitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres; periurium arguebant. Eaq. velut cenſura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuerum acerrimè incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum & recens crimen vrgebat, quòd apud Vitellium molitus eadem foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculæ, donec curiâ excederet. Ad Pactium Africanum transgreſſi, eum quoque proturbant: tamquam Neroni, Scribonianos fratres concordiâ opibuſque inſignes, ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Criſpum, cuius interrogationibus fatigabatur, vltrò conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam Vipſanius Meſſalla adeptus eſt, nondum ſenatoriâ ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum, ſubuerſa Craſſorum & Orphiti domus, in ſummum odium extulerat. Spontè ex S.C. accuſationem ſubiiſſe iuuenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. Et Sulpicia Prætextata Craſſi vxor, quattuorque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, vltores aderant. Igitur Meſſalla non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò vſque progreſſus, vt poſt cædẽ Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. *Hæc certè*, inquit, *Nero non coëgit, nec dignitatem, aut ſalutem illâ ſæuitiâ redemiſti. Sanè toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quàm periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exſul pater, & diuiſa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili imbuiſti. cùm ex funere reipublicæ, raptis conſularibus ſpoliis, ſeptuagies ſeſtertio dignatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas feminas eâdem ruinâ proſterneres: cùm ſegnitiam Neronis incuſares, quòd per ſingulas domos, ſeque & delatores fatigaret. poſſe vniuerſum ſenatum vnâ voce ſubuerti. Retinete patres conſcripti, & reſeruate hominem tam expediti conſilij, vt omnis ætas inſtructa ſit: & quomodo ſenes noſtri, Marcellum, Criſpum, iuuenes, Regulum imitentur. Inuênit etiam æmulos infelix nequitia. quid ſi floreat vigeatque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem* * *viſuri ſumus? An Neronem, extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt: cùm interim inteſtabilior, & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutiùs durant exempla, quàm mores. Elanguimus P. C. nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt, poſt malum Principem, dies primus.* Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, vt ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellũ proſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentiâ clarus, nulli vnquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet; crimine ſimul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi ſenſit Marcellus, velut excedens curiâ: *Imus*, inquit, *Priſce, & relinquimus tibi ſenatum tuum: regna præſente Cæſare.* Sequebatur Vibius Criſpus: ambo infenſi, vultu diuerſo. Marcellus minacibus oculis, Criſpus

Iurati patres à calumniâ ſe purgant.

Delatores propulſi.

Meſſalla Regulum eripere tentat.

Curtius eum premit.

**Puto verius, auſuri*

Et Senatum permouet.

Heluidius iterum in Marcellum.

lis, Crispus renidens: donec accursu amicorum, retraherentur. Cùm gliscere certamen, hinc multi boniq; e, inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderent; consumtus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore iraque, & priorum temporũ necessitatibus, censuit Mucianus prolixè pro accusatoribus. Simul eos qui cœptã, dein omissam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tamquam rogaret. Patres cœptam libertatem, postquam obuiam itum, omisêre. Mucianus ne sperni senatus iudicium, & cũctis sub Nerone admissis, data impunitas videretur: Octauium Sagittam, & Antistium Sosianum senatorij ordinis, egressos exsilium, in easdem insulas redegit. Octauius, Pontiam Postumiam stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Sosianus, prauitate morum multis exitiosus. Ambo graui senatus cõsulto damnati pulsiq; ue, quamuis concesso aliis reditu, in eâdem pœnâ retenti sunt. Nec ideò lenita erga Mucianum inuidia. Quippe Sosianus ac Sagitta, viles, etiam si reuerterentur: accusatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrum, habita in senatu cognitio, secundùm veterem morem. Manlius * Patricius ordinis senatorij, pulsatum se in coloniâ Seniensi, cœtu multitudinis, & iussu magistratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic stetisse: planctum, & lamenta, & supremorum imaginem præsenti sibi circumdata: cum contumeliis & probris, quæ in senatum vniuersum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognitâ causâ, in conuictos vindicatum. Additumque S. C. quo Seniensium plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur, lege repetundarum, & exsilio ob sæuitiam. Inter quæ, militaris seditio propè exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati, & lectus in eamdem spem è legionibus miles, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, sine multâ cæde, pelli poterant. Ingressus castra Mucianus, quò rectiùs stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatiis discretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceteriq; ue per vrbem, & vrbi vicina conquisiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumque militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat. cùm ex diuerso, velut aciem telis & armis trucem; semet, clausos nudosque & illuuie deformes, aspicerent. Vt verò huc illuc distrahi cœpêre, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam eâ separatione ad cædem destinarentur. prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti, suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu in pari causâ disparem fortunam paterentur: modò Mucianum, modò absentem Principem, postremùm cælum ac deos obtestari. donec Mucianus, cunctos eiusdem sacramenti, eiusdem imperatoris milites appellans, falso timori obuiam iret. Namque & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Isque finis illâ die. Paucis pòst diebus, alloquentẽ Domitianum firmati iam excepêre. Spernunt oblatos sibi agros, militiam & stipendia orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cum honore, alij ob culpam: sed carptim, ac singuli. quo tutissimo remedio, consensus multitudinis extenuatur. Ceterùm veráne pauperie, an vti videretur, actum in senatu, vt sexcenties sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositusq. ei curæ Poppæus Siluanus. nec multo pòst necessitas abiit, siue omissa simulatio. Abrogati inde,

Sed memoria præteritorũ abolita.

Sagitta reiectus in exsilium:

Et Sosianus.

* *Vat.* Patruitus

Puniti qui Senatorem illuserant.

Seditio pæne noua.

Quam Mucianus comprimit.

Vitellianos produci iubet:

Illi fraudem & cædem timent.

Sed confirmat Mucianus.

Iterumq; in Prætorium accipit.

Pecunia conquisita.

legem ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat. Funusque censorium Flauio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ, summaque etiam miscentis. Sub idem tempus L. Piso proconsul interficitur. eâ de cæde quàm verissimè expediam, si pauca suprà petiero, ab initio caussisque talium facinorum non absurda. Legio in Africâ auxiliaque, tutandis imperij finibus, sub diuo Augusto Tiberioque principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriusque mandatis, discordia quæsita auctaque. Prauo certamine, legatorũ ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulum splendidissimus quisque, securitati magis quàm potentiæ consulebant. Sed tum legionem in Africâ regebat Valerius Festus, sumtuosæ adolescentiæ, neque modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is, crebris sermonibus, tentarítne Pisonem ad res nouas, an tentanti restiterit, incertum. quoniam secreto eorum nemo affuit, & occiso Pisone pleriq. ad gratiam interfectoris inclinauêre. Nec ambigitur, prouinciam & militem, alienato erga Vespasianum animo fuisse. & quidam è Vitellianis vrbe profugi, ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius, & in pace suspectâ tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, præfectus alæ Petrinæ, prosperâ nauigatione præuênit Papirium centurionem, à Muciano missum: asseuerauitq. mandata interficiendi Pisonis, centurioni data. Cecidisse Galerianum, consobrinum eius generumque. Vnam in audaciâ spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petitâ nauibus Galliâ, ducem se Vitellianis exercitibus ostẽderet. Nihil ad ea moto Pisone, centurio à Muciano missus, vt portum Carthaginis attigit, magnâ voce, læta Pisoni omnia, tamquam Principi cõtinuare: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusque cuncta miscebãt, indiligentiâ veri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, vel insitâ modestiâ, non in publicum egressus est, neque se studiis vulgi permisit. Centurionemque percontatus, postquam quæsitum sibi crimen cædemque comperit: animaduerti in eum iussit, haut perinde spe vitæ, quàm irâ in percussorẽ, quòd idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis rettulisset. Anxio deinde edicto Carthaginensibus increpitis, ne solita quidem munia vsurpabat, clausus intra domũ, ne qua motus noui caussa vel fortè oriretur. Sed vbi Festo consternatio vulgi, centurionis supplicium, veraque & falsa, more famæ, in maius innotuêre; equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim vecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum proconsulis irrumpunt, districtis gladiis, & magna pars Pisonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Maurosque in eam cædẽ dilegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè seruum, quis nam, & vbi esset Piso? interrogauêre. Seruus, egregio mendacio, se Pisonem esse respondit: ac statim obtruncatur. nec multo pòst, Piso interficitur. Namque aderat, qui nosceret, Bebius Massa è procuratoribus Africæ: iam tunc optimo cuique exitiosus, & in caussas malorum quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumeto, vbi speculabundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumque castrorum Cetronium Pisanum vinciri iussit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem vocabat, milites q. & centuriones quosdam puniit, alios præmiis affecit. neutrũ ex merito, sed vt oppressisse bellum crederetur. Mox Ophensium Leptitanorumq. discordias componit, quæ raptu

De L. Pisonis cæde.

Inermis Proconsul Africæ factus.

Valerius Festus in eâ legatus.

Is Pisonem criminatur.

Centurio ad cædem eius missus.

Qui fraude agit.

Piso eum interficit.

Et plebem coërcet.

Festus ad eius cædem mittit.

Serui mira fides.

Festus & alios punit.

Ophenses. Leptitani.

frugum & pecorum inter agrestes, modicis principiis, iam per arma atque acies exercebātur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Garamantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrociniis fecundam. Vnde arta Leptitanis res, lateque vastatis agris, intra mœnia trepidabant. donec interuentu cohortium alarumque, fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quam vagi per inaccessa mapalium vlterioribus vendiderant. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos vndique nuntios, cecidisse Vitellium multi cuiusque ordinis pari audaciâ fortunaque hibernum mare aggressi nuntiauêre. Aderant legati regis Vologesi, quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magnificum lætumque tantis sociorum auxiliis ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeso actæ, mandatumque vt legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam resque vrbis intentus, aduersam de Domitiano famâ accipit: tamquam terminos ætatis, & concessa filio egrederetur. Igitur validissimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur, ne criminantium nuntiis temerè accenderetur: integrumque se ac placabilem filio præstaret. *Non legiones, non classes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscretum. sed maximè Principibus: quorum prosperis & alij fruantur, aduersa ad iunctissimos pertineant. ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni pater exemplum præbuisset.* Vespasianus haut æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, belloque & armis rempublicam attollere: sibi pacem domumque curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine vrbs nutabat, vt decem haut amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cùm à Vespasiano commeatus subuenêre. Curam restituendi Capitolij in L. Vestinum confert, equestris ordinis virum, sed auctoritate famaque inter proceres. Ab eo contracti haruspices, monuêre, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum iisdem vestigiis sisteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, serenâ luce, spatium omne quod templo dicabatur, euinctum vittis coronisque. Ingressi milites, quibus fausta* nomina, felicibus ramis. dein virgines Vestales, cum pueris puellisque patrimis matrimisque, aquâ riuis & fontibus amnibusq. haustâ, perluere. Tum Heluidius Priscus prætor, præeunte Plauto Eliano pontifice, lustratâ* boue taurisque area, & super cespitē redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præsidesque imperij deos precatus vti cœpta prosperarent, sedesque suas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, cōtigit. Simul ceteri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiaque connixi, saxum ingens traxêre: passimque iniectæ fundamentis argenti auriq. stipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ, sed vt gignuntur. Prædixêre haruspices, ne temeraretur opus saxo aurôve in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id solum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasque mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omissâ dissimulatione, in populum Romanum ruere Vitellianæ legiones externū seruitium, quàm Imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos, eandem vbique exercituum nostrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Dacisque Mœsica ac Pannonica hiberna circumsideri, paria de Britāniâ fingebantur.

Garamantes.

Vespasiano nuncij de victoriâ:

Legati item à Partho.

Domitianus ei suspectus.

Mitigat Titus.

Frumentum Romam missum.

Quâ periclitabatur à fame.

Capitolium refectum.

Quo ritu, quaq. ceremoniâ?

* Vulgò, omina.

Quâ precet

* Lege, suouetaurilibus

Aurum & argentū rude iniectum.

Altius id extructum.

In Germaniâ acriores turbæ.

Et arrecti hostes, ob incendium Capitolij. gebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adesse crederent, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem; sed integrâ Iouis sede, mansisse imperium. Fatali nunc igne, signũ cælestis iræ datum. & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, superstitione vanâ Druidæ canebant. Incesseratque fama, primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua bellorum ciuilium series & interna mala fregissent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo cõiuratio intelligeretur. *Fœdus Ciuilis cum quibusdam Gallis.* Interfecto Hordeonio, cõmeauêre nuntij inter Ciuilem Classicumque præfectum alæ Treuerorum. Classicus, nobilitate opibusque, * anteibat alios. ** Vat. ante alios* Regium illi genus, & pace belloq. clara origo. Ipse, è maioribus suis, hostis populi Rom. quàm socius iactabat. Miscuêre sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. *Cum Treueris primò.* Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, super insitam vanitatẽ, falsæ stirpis gloriâ incendebatur, proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atq. adulterio placuisse. Hi secretis sermonibus, animos ceterorum scrutari. vbi, quos idoneos rebantur, conscientiâ obstrinxêre; *Qui in Vbiis consultant.* in coloniâ Agrippinensi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamẽ interfuere quidam Vbiorum, Tungrorumque. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas. *Deficiunt à Romanis.* Nec tulere moras consultandi. certatim proclamant, *Furere discordiis populum Rom. cæsas legiones, vastatam Italiam, capi cum maximè vrbem, omnes exercitus suis quemque bellis distineri. si alpes præsidiis firmentur: coalitâ libertate, dispecturas Gallias, quem virium suarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, probataque. *De legionibus deliberant:* de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauêre. Plerique interficiendos censebant, turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne sublatâ spe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potiùs in societatem. legatis tantùm legionum interfectis, ceterum vulgus conscientiâ scelerum, & spe impunitatis, facilè accessurum. Ea primi concilij forma. *Ad reliquos Gallos mittunt:* missique per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. *Vocula rescîscit, nec punire audet.* Nec defuêre qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimum è præsentibus ratus, mutuâ dissimulatione, & iisdem quibus petebatur artibus grassari, in coloniam Agrippinensem descendit. *Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.* Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfûgit. pollicitusque, si præsidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatem Romanam retracturum: acceptâ peditum equitumque modicâ manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorum Bethasiorumque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marsacosque incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat. *Treueri & Lingones palàm desciunt.* cùm Classicus ac Tutor per speciem explorandi prægressi, cum ducibus Germanorum pacta firmauêre. Tumque primùm discreti à legionibus, proprio vallo castra sua circumdant, obtestãte Voculâ, *Vocula increpat.* *Non adeo turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibusq. despectui sit. Superesse fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Æduos; nuper, Vindicem Galliasq. singulis prœliis concidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum exspectarent. Melius diuo Iulio, diuoque Augusto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle seruitium: cùm spoliati exutique fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, postquã perstare in perfidiâ Classicum Tutoremque videt, *Et Nouesiũ abit.* verso itinere, Nouesium concedit. Galli,

duûm

duûm millium spatio distantibus campis, consedêre. Illuc commeantium centurionum militumque emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignúsque tanti sceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum disseruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis solicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemque in tot malis hostium vt finem miseriarum exspecto. Vestri me pudet miseretque, aduersus quos non prœlium & acies parantur. id enim fas armorũ, & ius hostium. bellum cum populo Romano vestris se manibus gesturum, Classicus sperat: imperiumque & sacramentum Galliarum ostentat. Adeò nos, si fortuna in præsens virtusq. deseruit, etiam vetera exempla deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne loco pellerentur? socij sæpe nostri, exscindi vrbes suas, seque cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pretium exitus, quàm fides famaque. Tolerant cum maximè inopiam obsidiumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demouentur. Nobis, super arma & viros, & egregia castrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper etiam donatiuo suffecit: quod siue à Vespasiano, siue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab Imperatore certè Romano accepistis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuso toties hoste, si pauetis aciem, indignum id quidem. Sed est vallum murique, & trahendi artes, donec è proximis prouinciis auxilia exercitusque concurrant. Sanè ego displiceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis satellitibus, Ciuilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad mœnia vrbis Germani Gallique duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus sacramentum inuisi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor veneror que, vt si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra incorrupta & intemerata seruari: at certè pollui fœdarique à Tutore & Classico, ne sinatis. Militibus Romanis, aut innocentiam detis; aut maturam, & sine noxâ pœnitentiam.* Variè excepta oratio inter spem metumque ac pudorem. Digressum Voculam, & de supremis agitantem, liberti seruiq. prohibuêre fœdissimam mortem sponte præuenire. Et Classicus, misso Æmilio Longino desertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numisium legatos, vinciri satis visum. Dein sumtis Romani imperij insignibus, in castra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba vltrà suppeditauêre, quàm vt sacramentum recitaret. Iurauêre qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ceteros, vt quisque flagitium nauauerat, præmiis attollit. Diuisæ inde inter Tutorē & Classicum curæ. Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum apud superiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto, qui detractauerant, Classicus corruptissimum quemque è deditis pergere ad obsessos iubet, veniam ostentantes si præsentia sequerentur. aliter, nihil spei. Famem, ferrumque, & extrema passuros. Adiecêre qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distrahebant. Contantibus solita insolitaque alimenta deerant; absumtis iumentis equisque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdaque in vsum necessitas vertit. Virgulta postremò & stirpes & internatas saxis herbas vellentes, miseriarum patientiæque documentum fuêre: donec egregiam laudem, fine turpi macularent, missis ad Ciuilem legatis vitam orantes. Neque antè preces admissæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam castrorum, dat custodes, qui pecuniam, calones,

Galli Romanos ipsos ad se alliciunt.

Vocula dehortari conatur.

Nec proficit multum.

Classici operâ occiditur.

Legati alij vinciuntur.

Romani Gallis iurant.

Tutor Agrippinenses eodem adigit.

Obsessi in Veteribus solicitantur.

Quos fames premit.

Et ad pactionem perpellit.

[Abeuntes Germani præter fas cadunt.] nes, ſarcinas retentarēt, ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem coörti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnaciſſimus quiſque, in veſtigio; multi, palantes occubuère. Ceteri retrò in caſtra profugiunt, querente ſanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per ſcelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere ſæuientes nequiuerit, parùm affirmatur. Direptis caſtris, faces iniiciunt. Cunctoſque qui *[Ciuilis crinem ponit, voti damnas.]* prœlio ſuperfuerant, incendium hauſit. Ciuilis, barbaro voto, poſt cœpta aduerſùs Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patratâ demū cæde legionum, depoſuit. & ferebatur paruulo filio, quoſdam captiuorum, ſagit- *[Sæuitia eius.]* tis iaculiſque puerilibus figendos, obtuliſſe. Ceterùm neque ſe, neque quemquam Batauum, in verba Galliarum adegit: fiſus Germanorum opibus, &, ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclytus famâ, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona miſſus Velledæ. Ea virgo nationis Bructeræ, latè imperitabat: vetere apud Germanos more, quo pleraſque feminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. *[Veleda virginis auctoritas.]* Tuncque Velledæ auctoritas adoleuit. nam proſperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci centùrionum tribunorumq. in Galliâ geniti, reſeruantur, pignus ſocietatis. Co- *[Caſtra Romana euerſa.]* hortium, alarum, legionum, hiberna, ſubuerſa cremataque: iis tantùm relictis, quæ Magontiaci, ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Legio XIII. cum auxiliis ſi- *[Legio quæ Noueſii, exit:]* mul deditis, à Noueſio in coloniam Treuerorum tranſgredi iubetur, præfinitâ die intra quam caſtris excederet. Medium omne tempus, per varias curas egère. ignauiſſimus quiſque, cæſorū apud Vetera exemplo, pauentes; melior pars, rubore & infamiâ, quale illud iter, quis dux viæ, & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ neciſque dominos feciſſent. Alij, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut cariſſima ſibimet ipſi circumdare: quidam expedire arma, te- *[Turpi & triſti agmine.]* liſque tamquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduênit proficiſcendi hora, exſpectatione triſtior. Quippe intra vallum, deformitas haut perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. Reuulſæ Imperatorum ima- *[* Cod. regius, in horā]* gines,* innexa ſigna, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis, ſilens agmen, *[Claudius Sanctus ducit.]* & velut longæ exſequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitiū, poſtquam, deſertis Bonnenſibus caſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et vulgatâ captarum legionum famâ, cuncti qui *[Illuditur à vulgo.]* paulo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectiſque, *[Ala vna abit, & ſe vindicat.]* & vndique effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis vulgi. ſpretiſque Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exſoluendæ in poſterum culpæ fecère. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorum conſidunt. Ciuilis & Claſſicus *[Agrippinenſis colonia in ancipiti.]* rebus ſecundis ſublati, an coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitauère. Sæuitiâ* ingenitâ & cupidine prædæ, ad *[* Ex Vat. ſcribo, ingenij]* excidium ciuitatis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium *[Sed fatum eam ſeruat:]* inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilē etiam beneficij memoria flexit; quòd filium eius primo rerum motu in coloniâ Agrippinenſi deprehenſum, *[Germanis valdè inuitis.]* honoratè cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas, opulentiâ auctuque. Neque alium finem belli rebantur, quàm ſi promiſcua ea ſedes *[E quîs Tencteri Vbios adeunt:]* omnibus Germanis foret: aut diſiecta, Vbios quoq. diſperſiſſet. Igitur Tencteri, Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent. quæ, ferociſsimus è legatis, in hunc modum protulit. *[Horridè affantur.]* *Rediſſe vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti*

grates

*grates agimus: vobisque gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodò ipsum, clauserant Romani: vt colloquia congressusque nostros arcerent: vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed vt amicitia societasque nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta seruitij, detrahatis. etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum, in medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut segregare caussam suam possit. Liceat nobis vobisque vtramque ripam colere, vt olim maioribus nostris. quomodò lucem noctemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumque patrium resumite, abruptis * voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos quàm armis valent. sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alis imperitabitis.* Agrippinenses, sumto consultandi spatio, quando neque subire conditiones metus futuri, neque palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respondent. *Quæ prima libertatis facultas data est, auidiùs quàm cautiùs sumsimus, vt vobis ceterisque Germanis consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus se cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius est. Si qui ex Italiâ aut prouinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumsit: vel in suas quisque sedes refugêre. * Eductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox prouenêre, hæc patria est. Nec vos adeò iniquos existimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum, resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec noua & recentia iura, in vetustatem consuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetrauêre. Sed coràm adire, alloquique Velledam negatum. Arcebantur aspectu, quò venerationis plus inesset. Ipsa editâ in turre. dilectus è propinquis, consulta responsaque, vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes compositâ: quominus vltrà pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumque & Neruiorum tumultuariâ manu restitit. fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in angustiis ambiguè, donec Germani tranantes, terga Labeonis inuasêre. Simul Ciuilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clarâ voce, *Non ideo,* inquit, *bellum sumsimus, vt Bataui & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite societatem. transgredior ad vos, seu me ducem, seu militem mauultis.* Mouebatur vulgus, condebantque gladios, cùm Campanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuersam ei gentem dedidêre. Labeo, antequam circumueniretur, profûgit. Ciuilis Bethasios quoque ac Neruios in fidem acceptos, copiis suis adiunxit: ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, vel spontè inclinantibus. Interea Iulius Sabinus, proiectis fœderis Romani monumétis, Cæsarem se salutari iubet: magnamque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauêre certamen. Fortuna melioribus affuit. Fusi Lingones. Sabinus festinatum temerè prœlium, pari formidine deseruit. Vtque famam exitij sui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illîc voluntariâ morte interiisse creditus. Sed quibus artibus latebrisque, vitam per nouem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam, & insigne Epponinæ vxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prosperâ acie, belli impetus stetit. Resipiscere paulatim ciuitates, fasque & fœdera respicere, principibus Remis: qui per Gallias edixêre, vt mis-

*Vulgò, vestigalibus.

Vbij ambiguè & callidè respondent.

* Deductis

Velledæ auctoritas:

Eiusq; fastidium.

Labeo opponit se Ciuili.

Sed vincitur.

Tungri deduntur.

Bethasii, & Neruij.

Sabini vanitas, qui Cæsarem se facit.

Sequanos inuadit:

Fugit, latet.

Concilium Galliarum, super summâ rei.

A a sis legatis

sis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebat. *Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat, *summam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs, sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur: suspectis, vti diximus, Primo Antonio, Varoque Ario. Varus prætorianis præpositus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtq. Domitiani animum, Varo haut alienum, deliniret: Arretinum Clementem, domui Vespasiani per affinitatem innexum, & gratissimum Domitiano, prætorianis præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregiè functum eâ curâ dictitans. Lætum militibus idem nomen. atque ipsum quamquam senatorij ordinis ad vtraq. munia sufficere. Assumuntur è ciuitate clarissimus quisque; & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dispari animo. ille, spe ac iuuentâ properus; hic, moras nectens, quîs flagrantem retineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci belloq. malè consuleret. Legiones victrices VI. & XVIII. Vitellianarũ vnaetuicesima, è recens conscriptis secunda, Peninis Coctianisq. alpibus, pars monte Graio, traducuntur. XIIII. legio è Britanniâ, III. ac prima ex Hispaniâ accitæ. Igitur venientis exercitus famâ, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenêre. Treuerorum legatio illîc opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis imperiis obiectari solita, contumeliasq. & inuidiam in populum Romanum effudit: turbidus miscendis seditionibus, & plerisque gratus vecordi facundiâ. At Iulius Auspex è primoribus Remorum, vim Romanam, pacisque bona dissertans, & sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusque periculo geri, iamque super caput legiones: sapientissimum quemq. reuerentiâ fideque, iuniores periculo ac metu cõtinuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Constat obstetisse Treueris Lingonibusque apud Gallias, quòd Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosq. prouinciarum æmulatio. quod bello caput? vnde ius auspiciumq. peteretur? quam, si cuncta prouenissent, sedẽ imperio legerent? Nondum victoria, iam discordia erat: aliis fœdera, quibusdam opes viresque, aut vetustatem originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuêre. Scribuntur ad Treueros epistolæ, nomine Galliarũ, vt abstinerent armis, impetrabili veniâ, & paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitq. ciuitatis suæ aures, haut perinde instruẽdo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræue rebellium ciuitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem, in vnum consulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonẽ capere, aut exturbare nititur. Classicus, segne plerumq. otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorẽ Germaniæ ripam, & ardua alpium præsidiis claudere. Atque interim vnaetuicesima legio Vindonissâ, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortib. per Rhætiam irrupêre. Accessit ala Singulariũ, excîta olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iulius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensusque. Tutor, Treuerorũ copias, recenti Vangionum, Caracatiũ, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atq. equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionariis. qui primo cohortem præmissam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitusque Romani propinquabant, honesto transfugio

*Nec, quamquam
*Fam. summa
Varo præfectura Prat. adempta.
Clementi data.
Domitianus vnà cũ Muciano ad bellum expediunt.
Legiones contrahunt.
Remis deliberant Galli.
Tullius in arma eos trahit.
Iulius retinet.
Vide, per deum, quæ in plurium imperio eueniant.
Galli Romanum iugum præferunt.
Interea hostes segniter agunt.
Romani vndique irrumpunt.
Iulius Briganticus pro iis.
Legionarij Treueros deserunt.

transfugio rediêre: secutis Tribocis, Vangionibusque & Caracatibus. Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fususque. Eâ clade, perculsi Treueri. & plebes omissis armis, per agros palatur. quidam principũ, vt primi posuisse bellum viderentur, in ciuitates quæ societatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones à Nouesio Bonnaque in Treueros, vt suprà memorauimus, traductæ, se ipsas in verba Vespasiani adigũt. Hæc Valentino absente gesta. qui vbi aduentabat, furens, cunctaq. rursus in turbas & exitium conuersurus: legiones in Mediomatricos, sociam ciuitatẽ, abscessêre. Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minore spe veniæ cresceret vinculum sceleris. Hic belli status erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erectæ spes. Ipse pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hostibus melior, ferociâ verborum militem incendebat: vbi primùm congredi licuisset, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliã habitos, in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet sufficere imperio legiones. socij ad munia pacis redirent, securi velut confecto bello, quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequium. nam receptâ iuuẽtute, faciliùs tributa tolerauêre, proniores ad officia quòd spernebantur. At Ciuilis & Classicus, vbi pulsum Tutorem, cæsos Treueros, cuncta hostibus prospera accepêre: trepidi ac properãtes, dum dispersas suorum copias conducũt, crebris interim nuntiis Valentinum monuêre, ne summæ rei periculũ faceret. Eo rapidiùs Cerialis, missis in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hostem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumq. secum transuexerat, tertiis castris * Rigodulum venit. quem locum, magnâ Treuerorũ manu, Valentinus insederat, montibus aut Mosellâ amne septum. & addiderat fossas, obicesq. saxorum. Nec deterruêre ea munimẽta Romanũ ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitum aciem, in collem erigeret, spreto hoste, quem temerè collectum, haut ita loco iuuari, vt non plus suis in virtute foret. Paulũ moræ in ascensu, dum missilia hostium præuehuntur. Vt ventum ad manus; deturbati, ruinæ modo, præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobilissimos Belgarum, in quîs ducem Valentinum, cepit. Cerialis, postero die, coloniam Treuerorũ ingressus est, auido milite eruendæ ciuitatis. *Hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam. horum scelere, clausas cæsasque legiones. Quid tantum Cremonam meruisse, quam è gremio Italiæ raptam, quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem, spoliis exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiscum. Ipsis sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur.* Cerialis metu infamiæ, si licentiâ sæuitiaque imbuere militem crederetur, pressit iras. & paruere, posito ciuili bello ad externa modestiores. Conuertit inde animos, accitarum è Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabant conscientiâ flagitij mæstæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus cõsalutatio. neq. solantibus hortantibúsve responsa dabant, abditi per tentoria, & lucẽ ipsam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus obstupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem precesque adhibere non ausi, lacrymis ac silentio veniam poscebant. donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitãs, quæ militum ducúmve discordiâ, vel fraude hostiũ euenissent. Primũ illum stipendiorum & sacramenti diem haberent: priorum facinorũ neq. Imperatorem, neque se meminisse. Tunc recepti in eadẽ castra, & edictum per manipulos,

Aliiq; plures.

Tutor victus.

Perculsi Treueri.

Tamen iterum animos & arma recipiunt.

Cerialis ingenium.

Ciuilis & Classicus accelerant.

Sed præuenit Cerialis.

* Vet. Ridogulum

Valentinum inuadit.

Alios fugat.

Ipsum capit.

Treueris exitium imminebat.

Sed Cerialis discussit.

Legiones nuper deditæ.

Veniam impetrant.

Cauetur eorũ infamiæ.

ne quis in certamine iurgióve seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita alloquitur. *Neque* *Cerialis, ita me deus, facunda & sapiens oratio.* *ego vnquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonaque ac mala non suâ naturâ, sed vocibus seditiosorum æstimantur: statui pauca disserere, quæ profligato bello, vtilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Terram vestram, ceterorumque Gallorum, ingressi sunt duces Imperatoresque Romani, nullâ cupidine, sed maioribus vestris inuocantibus, quos discordiæ vsque ad exitum fatigabant. & acciti auxilio Germani, sociis pariter atque hostibus seruitutem imposuerant. Quot prœliis aduersus Cimbros Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quóve euentu Germanica bella tractauerimus, satis* * *clarum.* * Vat. claret. *Nec ideò Rhenum insedimus, vt Italiam tueremur: sed ne quis alius Ariouistus, regno Galliarum potiretur. An vos cariores Ciuili Batauisque & Transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auique vestri fuerunt? Eadem semper caussa Germanis transcendendi in Gallias, libido atq. auaritia, & mutandæ sedis amor: vt relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, vosque ipsos possiderent. Ceterùm libertas, & speciosa nomina prætexuntur. nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, vt non eadem ista vocabula vsurparet. Regna bellaque per Gallias semper fuêre, donec in nostrum ius concederetis. Nos, quamquam totiens lacessiti, iure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium, sine armis; neque arma, sine stipendiis; neque stipendia, sine tributis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis: ipsi has aliasque prouincias regitis. Nihil separatum, clausumve. Et laudatorum Principum vsus ex æquo, quamuis procul agentibus: sæui proximis ingruunt. quomodò sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines. sed neque hæc continua; & meliorum interuentu pensantur. nisi fortè Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq. arceantur. Nam pulsis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium exsistent? O ctingentorum annorum fortunâ disciplinaque, compages hæc coaluit: quæ conuelli, sine exitio conuellentium, non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum caussæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoresque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obsequium cum securitate malitis.* Tali oratione grauiora metuenteis composuit, erexitque. *Treueris ignotum.* Tenebantur victore exercitu Treueri; cùm Ciuilis & Classicus misêre epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit. Vespasianum, quamquam * nuntios occultarent, excessisse vitâ. ** Farn. nuntij quod probo.* Vrbem atque Italiam, interno bello consumtam. Muciani & Domitiani, vana & sine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus ciuitatum suarum contentos: si prœlium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Classico nihil. eum qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes diuisis copiis aduenêre vndique. *Ciuilis & Classicus aduenêre.* Plerique culpabant Cerialem passum iungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossâ valloque circumdedit: quîs temerè antea intutis consederat. Apud Germanos, diuersis sententiis certabatur. *Ille pugnam differri censet.* Ciuilis opperiendas Transrhenanorum gentes, *Quarum terrore fractæ Po. Ro. vires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas, secum palàm, aut voto stare.* Tutor contatione crescere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus. *Tutor maturat.* *Transuectam à Britanniâ legionem: accitas ex Hispaniâ: aduentare ex Italiâ: nec subitum militem, sed veterem, expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque ac dona, quîs solis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretium quietis quàm periculi malit. quòd si statim congrediantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum*

bus Galliarum obstrictas. Idque ipsum, quod inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Ausuros rursus, venturosque in manus, non imperiti adolescentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici: quos vbi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vitam, neque Treueros, aut Lingonas beneuolentiâ contineri: resumturos arma, vbi metus abscesserit. Diremit consiliorum diuersitatem, approbatâ Tutoris sententiâ Classicus. statimque exsequuntur. Media acies Vbiis Lingonibusq. data, dextro cornu cohortes Batauorum, sinistro Bructeri Tencterique. pars montibus, alij viam inter Mosellamque flumen, tam improuisi assiluêre, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, vincique suos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: medius Mosellæ pons, qui vlteriora Coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahēs, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cuiusq. accursu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit. Mox in castra reuersus, palantes captarum apud Nouesium Bonnamq. legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incensus irâ, *Non Flaccum,* inquit, *non Voculam deseritis. Nulla hic proditio. neque aliud excusandum habeo, quàm quod vos Gallici fœderis oblitos [* prædixerim,] memoriam Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisiis & Herenniis, vt omnes legati vestri, aut militum manibus, aut hostium ceciderint. Ite, nuntiate Vespasiano, vel quod propius est Ciuili & Classico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Vera erant. & à tribunis præfectisq. eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes, & manipulos. neque enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentoriis sarcinisque, cùm intra vallum pugnaretur. Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis quisque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad prædam instigantes. Et cuncta pro hostibus erant. donec legio vicesimaprima, patentiore quàm ceteræ spatio cōglobata, sustinuit ruentes; mox impulit. Nec sine ope diuinâ, mutatis repentè animis, terga victores vertêre. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obstitit vincentibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita cōstantiâ restituit. Secutusque fortunam, castra hostium eodē die capit exscinditque. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses, offerebantq. vxorem ac sororem Ciuilis, & filiā Classici, relicta sibi pignora societatis. Atque interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iustæ preces inuocantiū, antequàm hostes reparatis viribus, ad spem, vel ad vltionem accingerentur. Namque & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantissimâ cohortium suarum integrâ, & è Chaucis Frisiisque compositâ. Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat. Sed tristis nuntius auertit, deletam cohortē dolo Agrippinensium: qui largis epulis vinoque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauêre. Simul Cerialis propero agmine subuēnit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiunctâ Britannicâ classe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionem, terrestri itinere, Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosq. duxit. Eæque ciuitates in deditionem acceptæ. Classem vltro Caninefates aggressi sunt. maiorque pars nauium depressa, aut capta. Et Neruiorum multitudinem spontè commotam, vt pro Romanis bellum capesseret, iidem Caninefates

Et cum eo Classicus.

Romanos inuadunt improuisò.

Penè funduntur.

Cerialis mira constantia.

Milites increpat.

* Metuo vt superfit ea vox.

Iiq́, animum recipiunt.

Mox fugant hostem.

Nimis prædæ intentum.

Vbij auxiliū petunt.

Cohortem Ciuilis dolo necant.

Classis Romana fusa. Itemq́, Neruij, eorum socij.

ninefates

ninefates fudêre. Classicus quoq. aduersus equites Nouesium à Ceriale præmissos, secundum prœlium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famam victoriæ nuper partæ lacerabât. Iisdem diebus, Mucianus Vitellij filiũ interfici iubet: mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neque Antonium Primũ adsciri inter comites à Domitiano passus est: fauore militum anxius, & superbiâ viri, æqualium quoq. adeò superiorum intolerantis.

Antonius Primus ad Vespasianũ venit.

Profectus ad Vespasianum Antonius, vt non pro spe sua excipitur, ita neque auerso Imperatoris animo. Trahebatur in diuersa. hinc, meritis Antonij, cuius ductu confectum haut dubiè bellum erat: inde, Muciani epistolis. simul ceteri, vt infestum tumidumq. insectabantur, adiunctis prioris vitæ criminibus. neque ipse deerat arrogantiâ vocare offensas, nimius cõmemorandis quæ meruisset. Alios vt imbelles, Cæcinam vt captiuũ ac dediticium increpat. Vnde paulatim leuior viliorq. haberi, manente tamen in speciẽ amicitiâ.

Cuius mores non ad aulam.

Itaque vilescit.

**Fortasse Etesiarum*

Miracula Vespasiano edita.

Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos *æstiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa miracula euenêre, quîs cælestis fauor & quædam in Vespasianũ inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorũ tabe notus, genua eius aduoluitur, remediũ cæcitatis exposcens gemitu, monitu Sarapis dei, quẽ dedita superstitionibus gens ante alios colit. precabaturq. Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, vt pede ac vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primò irridere, aspernari: atque illis instantibus, modò famã vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum, & vocibus adulantiũ in spem induci. postremò æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humanâ superabiles forent. Medici variè disserere. Huic non exesam vim luminis, & rediturã si pellerentur obstantia: illi elapsos in prauũ artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio Principẽ electũ. denique patrati remedij gloriam, penes Cæsarem, irriti, ludibriũ penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patêre ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipse vultu, erectâ quæ astabat multitudine, iussa exsequitur. Statim conuersa ad vsum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrumq. qui interfuere nũc quoq. memorant, postquam nullum mendacio pretium.

Cæcum sanat,

Mancum sanat.

Sarapidis templũ adit.

Altior in Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, vt super rebus imperij consuleret. Arceri tẽplo cunctos iubet. atque ingressus, intentusq. numini, respexit ponè tergũ è primoribus Ægyptiorũ, nomine Basiliden: quem procul Alexandriâ pluriũ dierum itinere, & ægro corpore detineri haut ignorabat. Percõtatur sacerdotes, num illo die Basilides templũ inisset? percontatur obuios, num in vrbe visus sit? deniq. missis equitibus explorat, illo tẽporis momento, octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc diuinam speciem, & vim responsi ex nomine Basilidis, interpretatus est.

Omen illius ei factum.

De Sarapide ipso excursio.

Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata: Ægyptiorum antistites, sic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit, cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq. & religiones adderet, oblatũ per quietẽ decore eximio & maiore quàm humanâ specie iuuenem, qui moneret, vt fidissimis amicorũ in Pontum missis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamq. & inclutam sedem fore quæ excepisset. simul visum eumdẽ iuuenẽ in cælum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorũ, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit. Atq. illis Ponti & externorũ parũ gnaris, Timotheum Atheniensem è gente Eumolpidarum, quem vt antistitem cærimoniarum Eleusi exciuerat, quæ nam illa superstitio, quod numẽ interrogat.

Timotheus,

Timotheus, quæsitis qui in Pontũ meassent, cognoscit vrbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas famâ Iouis Ditis. Namq. & muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt sunt ingenia regũ, pronus ad formidinẽ, vbi securitas rediit, voluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliasq. ad curas animũ vertere: donec eadem species terribilior iam & instantior, exitium ipsi regnoq. denuntiaret ni iussa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet, præcipitque nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundũ. Sors oraculi haut ambigua. Irent, simulacrumq. patris sui reueherent, sororis relinquerent. Vt Sinopen venêre, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi, modò numẽ pauescere, modò minis aduersantis populi terreri, sæpe donis promissisq. legatorũ flectebatur. Atq. interim triennio exacto, Ptolemæus non studium, non preces omittere. Dignitatem legatorũ, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo vltrà moraretur. Contantem varia pernicies, morbiq. & manifesta cælestiũ ira, grauiorq. in dies fatigabat. Aduocatâ concione, iussa numinis, suos Ptolemæiq. visus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduersari regem, inuidere Ægypto, sibi metuere, templumq. circumsidere. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas litori nauis sponte cõscendisse. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis exstructũ, loco cui nomẽ Rhacotis. fuerat illic sacellum, Sarapidi atque Isidi antiquitùs sacratum. Hæc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam qui Seleuciâ vrbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eumdem Ptolemæum, sedẽ ex quâ transierit, Memphim perhibent, inclytam olim, veteris Ægypti columen. Deũ ipsum multi Æsculapium, quòd medeatur ægris corporibus; quidam, Osirim, antiquissimũ illis gentibus numen; plerique Iouem, vt rerũ omnium potentem; plurimi Ditem patrem, insignibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianusque, antequàm alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treueris gestarũ nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hostium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideo tantùm, vt nosceretur ingeniũ eius, damnatusque. inter ipsum supplicium, exprobranti cuidam patriam eius captam, Accipere se solatiũ mortis respondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens expromsit. *Quoniam benignitate deûm fractæ vires hostium forent: parum decorè Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si status imperij, aut salus Galliarum in discrimine verteretur, debuisse Cæsarem in acie stare. Caninefates Batauosq. minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamque principatus è proximo ostentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus.* Intelligebantur artes. sed pars obsequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem eius tentauisse, an præsenti sibi exercitum imperiumq. traditurus foret. quâ cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit, an opes viresque aduersus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, salubri temperamento elusit, vt vana pueriliter cupientẽ. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suam cernens, modica quoque & vsurpata antea munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinẽ conditus: studiumq. litterarum & amorem carminũ simulans, quò velaret animũ, & fratris æmulationi subduceretur, cuius disparem mitioremq. naturam contrà interpretabatur.

Domitianus victoriæ nũtium accipit.

Valentinus damnatus.

Mucianus Domitianũ sistit.

Hic res nouas tentat:

Nec perpetrat.

Otium & poëtam simulat.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

TITI *in Iudæos vrbemq́. sacram expeditio. Eâ occasione, de gentis origine, moribus, religione, vrbisq́. ipsius opere & situ, accuratius & vberius dictum. Germanici belli progressus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (ita appâret ex fine admutilati libri) excepit.*

Titus in Iudæâ rem gerit.
* Vat. prelatis Bud. preliatis
* super fortunam
Quibus copiis?

EIVSDEM anni principio, Cæsar Titus perdomandæ Iudææ dilectus à patre, & * priuatis vtriusq. rebus militiâ clarus, maiore tum vi famaq. agebat, certantibus prouinciarum & exercituum studiis. atq. ipse, vt * superior sui iam crederetur, decôrum se promtumque in armis ostendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæâ legiones, quinta & decima, & quintadecima, vetus Vespasiani miles excepêre. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetuicesimanos tertianosque. Comitabantur viginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa, Sohemusque reges, & auxilia regis Antiochi, validaque & solito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italiâ sua quemque spes acciuerat, occupandi Principē adhuc vacuum. His cum copiis fines hostiū ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusq. decernere, haut procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ vrbis supremū diem tradituri sumus, cōgruens videtur primordia eius aperire.

Hierosolyma adsidet.
De Iudæorū ortu:
Varia & vana.
* Glossema est: & abest à Vat.

Iudæos Cretâ insula profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, quâ tempestate Saturnus vi Iouis pulsus cesserit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Cretâ, Idam montē. accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [* quasi Idæos.] quidam regnante Iside, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradant, Assyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræasque terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores consentiunt, ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: regem * Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuisum deis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit; ceteris per lacrymas torpentibus, Mosen vnum exsulum monuisse, ne quam deorum hominúmve opem expectarent, ab vtrisque deserti, sed sibimet vt duci cælesti crederent, * primò cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Assensêre, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamque haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus,

* Ita vett. at vulgò, Bocchorim,
Moses.
* Suspectus locus & parum cohærens.
Aquæ inopia.

toribus,obtinuere terras in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses,quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosque ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia,quæ apud nos sacra. Rursum cōcessa apud illos,quæ nobis incesta. Effigiem animalis,quo monstrante errorem sitimq. depulerant,penetrali sacrauêre: cæso ariete,velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur,quem Ægyptij Apin colunt. Sue abstinent,memoriâ cladis, quòd ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem,crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentū,panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otium placuisse ferunt:quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertiâ,septimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis,quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu quòd è septem sideribus, quîs mortales reguntur,altissimo orbe & præcipua potentiâ stella Saturni feratur:ac pleraque cælestium,vim suam & cursum septimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti,antiquitate defenduntur. cetera instituta sinistra, fœda,prauitate valuere. Nam pessimus quisque, spretis religionibus patriis, tributa & stipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promtu, sed aduersus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens,alienarum concubitu abstinent. inter se nihil illicitum. Circumcidere genitalia instituêre; vt diuersitate noscantur. Transgressi in morem eorum, idem vsurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam: parentes,liberos,fratres,vilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis,nefas:animasque prœlio aut suppliciis peremtorum,æternas putant. Hinc generandi amor,& moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare,è more Ægyptio. Eademque cura,& de infernis persuasio. cælestium cōtrà. Ægyptij pleraque animalia effigiesque compositas venerantur. Iudæi mente solâ, vnumque numen intelligūt. Profanos qui deûm imagines,mortalibus materiis,in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neq. mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra vrbibus suis,nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio,non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibiâ tympanisque concinebant,hederâ vinciebantur, vitisque aurea templo reperta: Liberum patrem coli, domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætosque ritus posuit: Iudæorum mos absurdus sordidusque. Terra finesque,quà ad Orientem vergunt,Arabiâ terminantur:à meridie, Ægyptus obiacet: ab occasu,Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longè prospectant. Corpora hominum salubria,& ferentia laborum. rari imbres,vber solum. [*Exuberant] fruges nostrum ad morem. præterque eas,Balsamū: & Palmæ. palmetis proceritas,& decor. Balsamum,modica arbor. vt quisq. ramus intumuit, si vim ferri adhibeas,pauent venæ: fragmine lapidis,aut testâ aperiuntur. humor in vsu medentium est. Præcipuum montium Libanū erigit, mirum dictu,tantos inter ardores opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditque. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed vnum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenso ambitu,specie maris,sapore corruptior,grauitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. Incertæ vndæ superiecta, vt solido feruntur,periti imperitique nandi,perinde attolluntur. Certo anni,bitumen egerit:

Religio gentis.

Asinus iis (falsum) sacer.

Sabbathi quies.

Stipes in templum.

Circumcisio.

Animorum æternitas.

Imaginum despretio.

Quidam Liberum iis deum dant.

Iudææ fines & situs.

** Suspicor redundare.*

Vbertas, & fruges.

Balsamum.

Iordanes amnis.

Lacus Asphaltites.

Bitumen in eo.

egerit: cuius legendi vſum vt ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte naturâ liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratque, donec abſcindas. nec abſcindere ære ferróve poſſis: fugit cruorem veſtemque infectam ſanguine, quo feminæ per menſes exſoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, vndantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneiſque vt trabes aut ſaxa diſcindi. Haut procul inde campi, quos ferūt olim vberes, magniſque vrbibus habitatos, fulminum iactu arſiſſe: & manere veſtigia, terramque ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe. Nam cuncta ſpontè edita, aut manu ſata, ſiue herbâ tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuêre, atra & inania velut in cinerem vaneſcunt. Ego ſicut Iudaicas quondam vrbes igne cæleſti flagraſſe cōceſſerim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoque fetus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cæloque iuxtà graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicum id litus, ſed egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ vicis diſpergitur. habent & opida. Hieroſolyma genti caput. Illic immenſæ opulentiæ templum, & primis munimentis vrbs * deiugis, templum intimis clauſum. ad fores, tantùm Iudæo aditus: limine, præter ſacerdotes, arcebātur. Dum Aſſyrios penes Medoſque & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſeruientium. poſtquam Macedones præpotuêre; rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. nam eâ tempeſtate, Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi, Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) ſibi ipſi reges impoſuêre, qui mobilitate vulgi expulſi, reſumtâ per arma dominatione, fugas ciuium, vrbium euerſiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaque ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia honor ſacerdotij, firmamentū potentiæ aſſumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius, domuit: templumque iure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, * nulla intus deûm effigie vacuam ſedem, & inania arcana. Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. Mox bello ciuili interno, poſtquàm in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant: rex Parthorum Pacorus Iudæâ potitus, interfectuſque à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos C. Soſius ſubegit. Regnum ab Antonio Herodi datum, victor Auguſtus ſanxit. Poſt mortem Herodis, nihil exſpectato Cæſare, Simon quidam regium nomen inuaſerat. Is à Quinctilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi Herodis tripartitò rexêre. Sub Tiberio quies. dein, iuſſi à C. Cæſare effigiem eius in templo locare, arma potiùs ſumſêre. quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicū redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permiſit. è quibus Antonius Felix, per omnem ſæuitiam ac libidinē, ius regium ſeruili ingenio exercuit, Druſillâ Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium acceptâ. vt eiuſdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos eſſet. durauit tamen patientia Iudæis, vſque ad Geſſium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem Ceſtium Gallum Syriæ legatum, varia prœlia ac ſæpius aduerſa excepêre. Qui vbi fato, aut tædio occidit: miſſu Neronis, Veſpaſianus fortunâ famaq. & egregiis miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporū, omneſq. præter Hieroſolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per

Campi exusti.

Belus amnis.

Hieroſolyma vrbs.

Ibi templum.

Antiochus Iudæis infeſtus.

Reges iis, vna & ſacerdotes.

Pompeius vincit.

* Alias, nullas i.d. effigies

Parthi vexant.

Varij apud eos reges, & turba.

Felix, procurator Iudææ.

Florus, ſub quo bellum.

Veſpaſianus eò miſſus.

otium

otium transiit. pace per Italiam partâ, & externæ curæ rediêre. Augebat iras, quòd soli Iudæi non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus casúsve vtile videbatur. Igitur castris, vti diximus, ante mœnia Hierosolymorum positis, instructas legiones ostentauit. *Titus ibi relictus.*

Iudæi sub ipsos muros struxêre aciem, rebus secūdis longiùs ausuri; & si pellerentur, parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambiguè certauit. *Pugnatur ad Hierosolyma.* Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prœlia serebant: donec assiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum versi. *Eademq; oppugnantur.* neque enim dignum videbatur, famē hostium opperiri. poscebantque pericula, pars virtute, multi ferociâ, & cupidine præmiorum. Ipsi Tito Roma, & opes, voluptatesque ante oculos; ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. Sed vrbem arduam situ, opera molesq. firmauerant, quîs vel plana satis munirentur. *Frustrà, quia permunita.* Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati: vt latera oppugnantium, ad ictus patescerent. Extrema rupis, abrupta. & turres, vbi mons iuuisset, in sexaginta pedes; inter deuexa, in centenos vicenosque attollebantur. mirâ specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. conspicuoq. fastigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. *Turris Antonia.* Templum in modum arcis, propriique muri, labore & opere ante alios. *Templum.* ipsæ porticus, quîs templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, cauati sub terrâ montes: & piscinæ cisternæq. seruandis imbribus. præuiderant cōditores ex diuersitate morum, crebra bella. inde cuncta, quamuis aduersus longum obsidiū: & à Pompeio expugnatis, metus atque vsus pleraq. monstrauêre. Atq. per auaritiam Claudianorum temporū, emto iure muniendi, struxêre muros in pace, tamquam ad bellum: magnâ colluuie, & ceterarum vrbium clade aucti. Nam peruicacissimus quisque illuc perfugerat; eoque seditiosiùs agebant. Tres duces, totidem exercitus. *Duces Iudæorum.* Extrema & latissima mœnium, Simon: mediam vrbem, Ioannes, quem & Bargioram vocabant: templū, Eleazarus firmauerat. *Simon. Ioannes. Eleazarus.* Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleazarus, loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipsos, & magna vis frumenti ambusta. *Inter se discordes.* Mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumq. eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquātibus Ro. bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hostiis, neque votis piare fas habet gens, superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. *Prodigia ante exitium Iudæorum.* Visæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Expassæ repentè delubri fores, & audita maior humanâ vox, Excedere deos. simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, vt valesceret Oriens, profectique Iudæâ rerum potirentur. *Prædictio de rege regum è Iudæâ.* quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne aduersis quidem ad vera mutabantur. Multitudinē obsessorum omnis ætatis, virilis ac muliebris sexus, * sexcenta millia fuisse accepimus. *Mira multitudo obsessorum.* Arma cunctis, qui ferre possent: & plures, quàm pro numero, audebant. **Vet. edi. ducenta* Obstinatio viris feminisque par: ac si transferre sedes cogerentur, maior vitæ metus quàm mortis. Hanc aduersus vrbem gentemque Cæsar Titus, quando impetum & subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit. *Machinis vrbs inuaditur.* Diuiduntur legionibus munia, & quies prœliorum fuit: donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis ingeniis, struerentur. At

Ciuilis ad Vetera cum copiis.

Ciuilis, post malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera consedit: tutus loco: & vt memoriâ prosperarum illîc rerum, augescerent Barbarorum animi.

Cerialis item illuc.

Secutus est eôdem Cerialis, duplicatis copiis, aduentu secundæ & XVI. & XIIII. legionum. Cohortesque & alæ iampridem accitæ, post victoriam properauerant. Neuter ducum contator. Sed arcebat latitudo camporum, suopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus superfunderetur.

Rhenus in campos effusus.

Ea loci forma, incertis vadis subdola, & nobis aduersa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus suetos, leuitas armorum, & proceritas corporũ attollit.

Pugna tumultuaria in aquis.

Igitur lacessentibus Batauis, ferocissimo cuique nostrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cùm prætaltis paludibus arma equique haurirentur. Germani, notis vadis persultabant, omissâ plerumque fronte, latera ac terga circumuenientes. neque vt in pedestri acie, cominus certabatur; sed tamquam nauali pugnâ, vagi inter vndas, aut si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non ausi egredi paludem Germani, in castra rediêre.

Quæ Ciuili pro meliore fuit.

Eius prœlij euentus, vtrumque ducem, diuersis animi motibus, ad maturandũ summæ rei discrimen erexit. Ciuilis, instare fortunæ; Cerialis, abolere ignominiam. Germani, prosperis feroces; Romanos, pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, nostris per iram & minas acta.

Iterum pugna, sed ordinata.

Posterâ luce, Cerialis equite & auxiliariis cohortibus frontem explet: in secundâ acie, legiones locatæ: dux sibi delectos retinuerat, ad improuisa. Ciuilis haut porrecto agmine, sed cuneis astitit. Bataui Cugernique in dextro; læua ac propiora fluminis, Transrhenani tenuêre. Exhortatio ducum, non more côcionis apud vniuersos, sed vt quosque eorum aduehebantur.

Cerialis suos variè hortatur.

Cerialis *veterem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesque victorias: vt perfidum, ignauum, victum hostem, in æternum exscinderent. vltione magis, quàm prœlio opus esse. Pauciores nuper cum pluribus certasse: attamẽ fusos Germanos, quod roboris fuerit. Superesse, qui fugam animis, qui vulnera tergo, ferant.* Proprios inde stimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. principem Galbam, sextæ legionis auctoritate factum: illâ primùm acie, Secundanos noua signa, nouamque aquilam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, vt suam ripam, sua castra sanguine hostium reciperarent. Alacrior omnium clamor, quîs vel è longâ pace prœlij cupido, vel fessis bello pacis amor, præmiaque & quies in posterum sperabantur.

** silens, aut, silenter*

Ciuilis item suos.

** Vat. materiam*

Nec Ciuilis * silentem struxit aciem, locum pugnæ testem virtutis ciens: *Stare Germanos Batauosque super vestigia gloriæ, cineres ossaque legionum calcantes. quocumque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, cladẽmque & dira omnia obuersari. Ne terrerentur vario Treuerici prœlij euentu: suam illîc * victoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis, prædâ manus impediunt. sed cuncta mox prospera, & hosti contraria euenisse. Quæ prouideri astu ducis oportuerit, prouidisse: campos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in aspectu, quorum numine capesserent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores. illum diem aut gloriosissimum inter maiores, aut ignominiosum apud posteros fore.*

Commissa acies.

Vbi sono armorum tripudiisque (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxis, glandibusque & ceteris missilibus prœlium incipitur: neque nostro milite paludem ingrediente, & Germanis vt elicerent lacessentibus. Absumtis quæ iaciuntur, & ardescente pugnâ, procursum ab hoste infestius, immensis corporibus, & prælongis hastis fluitantem labantemq. militem eminus fodiebant. simul è mole, quam eductam in Rhenum rettulimus,

mus, Bructerorũ cuneus transnatauit. turbata ibi res: & pellebatur sociarum cohortium acies, cùm legiones pugnam excipiunt, suppressaque hostium ferociâ, prœlium exæquatur. Inter quæ, perfuga Batauus adiit Cerialem, terga hostiũ promittẽs, si extremo paludis eques mitteretur: solidũ illâ, & Cugernos quibus custodia obuenisset, parũ intentos. Duæ alæ cum perfugâ missæ, incauto hosti circumfunduntur. quod vbi clamore cognitũ; legiones à fronte incubuêre, pulsique Germani Rhenum fugâ petebant. Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset. Ne eques quidẽ institit, repentè fusis imbribus, & propinquâ nocte. Posterâ die, decimaquarta legio in superiorem prouinciam Gallo Annio missa. Cerialis exercitũ, decima ex Hispaniâ legio suppleuit. Ciuili Chaucorum auxilia venêre. non tamen ausus opidum *Batauorũ armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in insulam concessit. gnarus deesse naues efficiendo ponti, neq. exercitum Ro. aliter transmissurũ. quin & diruit molẽ à Druso Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, disiectis quæ morabãtur, effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alueus, insulam inter, Germanosque, continentiũ terrarum speciem fecerat. Transiêre Rhenũ Tutor quoq. & Classicus, & centum tredecim Treuerorũ senatores: in quibus fuit Alpinus Montanus, quẽ à Primo Antonio missum in Gallias superiùs memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorũ auidas. Tantumq. belli superfuit, vt præsidia cohortiũ, alarum, legionũ, modicis vicis quadripartita Ciuilis inuaserit: Decimam legionem, Arenaci, secundam, Batauoduri, & Grinnes Vadamq. cohortium alarumque castra: ita diuisis copiis, vt ipse & Verax sorore eius genitus, Classicusq. ac Tutor suam quisq. manũ traherent: nec omnia patrandi fiduciâ, sed multa ausis aliquâ in parte fortunam affore. Simul Cerialem, neq. satis cautum, & pluribus nuntiis huc illuc cursantem, posse medio intercipi. Quibus obuenerant castra decumanorũ, oppugnationẽ legionis arduam rati, egressum militem & cædendis materiis operatum turbauêre, occiso præfecto castrorum & quinq. primoribus centurionũ, paucisq. militibus. Ceteri se munimentis defendêre. Et interim Germanorũ manus, Batauoduri, irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœliũ nox diremit. Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadã Ciuilis, Grinnes Classicus, oppugnabant. nec sisti poterãt, interfecto fortissimo quoque: in quîs Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidũ Romanis, & Ciuili auunculo infensum diximus. Sed vbi Cerialis cum delectâ equitũ manu subuênit, versa fortuna. præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq. telis, relicto equo, transnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Classicumq. appulsæ lintres vexêre. Ne tum quidem Romana classis pugnæ affuit, vt iussum erat. Sed obstitit formido, & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sanè Cerialis parũ temporis ad exsequenda imperia dabat: subitus consiliis, sed euentu clarus. Aderat fortuna, etiã vbi artes defuissent. hinc ipsi exercituique, minor cura disciplinæ. Et paucos post dies quamquam periculum captiuitatis euasisset, infamiam non vitauit. Profectus Nouesium Bonnamq. ad visenda castra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, disiecto agmine, incuriosis vigiliis. Animaduersum id Germanis, & insidias composuêre. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima cædes astu adiuta: incisis tabernaculorum funibus, suismet* coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare classem, iniicere vincla, trahere puppes. Vtq. ad fallendũ silentio, ita cœptâ cæde, &

Turbatio initiò Romani.

Mox perfugæ suggestione adiuti.

Hostes fugiunt.

Ciuilis in Bataniam se condit.

*Fortè, Batauodurum

Molem Drusi diruit.

Primores Galliarum trans Rhenũ fugiunt.

Ciuilis diuersa præsidia inuadit.

Castra decumanorũ.

Batauodurum.

Grinnes & Vadam.

Sed vbique repulsus.

Cerialis parum prouidus.

Itaque penè is interceptus.

* Vat. contectis

de,& quò plus terroris adderēt,cuncta clamoribus miscebant. Romani vulneribus exciti,quærunt arma,ruunt per vias, pauci ornati militariter,pleriq. circum brachia tortâ veste,& strictis mucronibus.dux semisomnis ac propè intectus,errore hostiū seruatur. Namq. prætoriam nauem,vexillo insignem, illìc ducem rati,abripiunt.Cerialis alibi noctem egerat,vt pleriq. credidêre, ob stuprū Claudiæ Sacratæ,mulieris Vbiæ.vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant,tamquam iussi silere:ne quietem eius turbarent.ita intermisso signo,& vocibus,se quoq. in somnū lapsos. Multâ luce reuecti hostes, captiuis nauibus,prætoriā triremem,flumine Luppiâ,donū Velledæ traxêre.

Nauibus hostes potiti.

Ciuilem cupido incessit,naualē aciem ostentandi.Complet quot biremium, quæq. simplici ordine agebantur.Adiecta ingens lintrium vis . tricenis quadragenisque armamenta liburnicis solita:& simul captæ lintres, sagulis versicoloribus,haut indecorè pro velis iuuabantur.Spatium velut æquoris * captum,vbi Mosæ fluminis amnē Rhenus Oceano affundit. Caussa instruendæ classis,super insitam genti vanitatem,vt eo terrore commeatus Galliâ aduentantes interciperēt.Cerialis miraculo magis,quàm metu,direxit classem: numero imparem,vsu remigum , gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem.Is flumine secundo,illi vento agebātur. Sic præuecti,tentato telorum iactu,dirimuntur.Ciuilis nihil vltrà ausus,trans Rhenum concessit.

Nauale certamen tentatum.

*Vat. electum

Cerialis insulam Batauorum hostiliter populatus, agros villasque Ciuilis intactos,notâ arte ducum sinebat:cùm interim flexu autumni,& crebris pluuialibus imbribus superfusus amnis , palustrem humilemq. insulam in faciem stagni oppleuit. nec classis,aut commeatus aderant : castraque in plano sita, vi fluminis differebātur. Potuisse tunc opprimi legiones,& voluisse Germanos,sed dolo à se flexos,imputauit Ciuilis.Neq. abhorret vero,quando paucis pòst diebus deditio insecuta est. Nam Cerialis,per occultos nuntios, Batauis pacem, Ciuili veniam ostentans, Velledam propinquosque monebat, fortunam belli tot cladibus aduersam,opportuno erga populum Ro.merito mutare. *Cæsos Treueros,receptos Vbios,ereptā Batauis patriam : neq. aliud Ciuilis amicitiā peractū,quàm vulnera,fugas,luctus. exsulem eum & extorrē,recipientibus oneri: & satis peccauisse,quòd toties Rhenū transcenderint. si quid vltrà moliantur, inde iniuriā & culpam, hinc vltionem & deos fore.* Miscebantur minis promissa.Et cōcussâ Transrhenanorum fide,inter Batauos quoq. sermones orti, *Non prorogandam vltrà ruinam: nec posse ab vnâ natione totius orbis seruitium depelli. quid perfectū cæde & incendiis legionū, nisi vt plures validioresq. accirentur? Si Vespasiano bellū nauauerint,Vespasianū rerum potiri. sin pop.Rom.armis prouocent,quotam partē generis humani Batauos esse? respicerent Rhætos Noricosque,& ceterorum onera sociorū:sibi non tributa,sed * virtutes & viros indici.proximū id libertati: & si dominorū electio sit, honestiùs Principes Romanorū,quàm Germanorū feminas tolerari.* Hæc vulgus. Proceres, *atrociore Ciuilis rabie semet in arma trusos: illū domesticis malis,excidiū gentis opposuisse. tunc infensos Batauis deos,cùm obsiderentur legiones, interficerentur legati,bellū vni necessariū,ferale ipsis sumeretur.Ventū ad extrema,ni resipiscere incipiant & noxij capitis pœnâ pœnitentiā fateantur.* Non fefellit Ciuilē ea inclinatio, & præuenire statuit. super tædiū malorū , etiam spe vitæ,quæ plerumq. magnos animos infringit. Petito colloquio,scinditur * Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi duces,Ciuilis ita cœpit. *Si apud Vitellij legatū defenderer:neq. facto meo venia,neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica,hostilia,ab illo cœpta,à me aucta erant.Erga Vespasianū,vetus mihi obseruantia: & cùm priuatus esset,amici vocabamur.Hoc Primo Antonio notū,cuius epistolis ad bellum accitus sum,nē Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Germaniâ moui,quæ Mucianus in Syriâ,Aponius in Mœsiâ,* Fabianus in Pannoniâ.*

Cerialis Batauiā intrat.

In quâ periclitatur ab aquis.

Ad pacē Batauos inuitat.

Atque hi inclinant.

*Rhe. conficit, *iuuentutem & viros.* non malè.

Ciuilem accusant.

Ille ad colloquium Cerialis venit.

*Lego, Vahalis

*Lego, Flauiani.

AD

AD CLARISSIMVM VIRVM IO. SAMBVCVM PANNONIVM.

VIENNA vestrâ, Clar. Sambuce, inuitus discessi. Tenuit me vrbs ipsa, & optimi Imperatoris aula; tenuisti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem, aulæ splendorem admiratus sum; in te singularem humanitatem cum singulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amori meo testificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum De vitâ Cn. Agricolæ, & incerti scriptoris tertium De Oratoribus sui temporis, nomini tuo inscripsi & beniuolentiæ perpetuæ MON. LIB. MER. D. D. Tenue munus, fateor, & quod nullam partem sit gratiæ exsoluendæ: sed in quo spero te facturum quod benigni creditores solent, vt hac quasi particulâ soluti debiti tantisper sustenteris, dum meliore ingenij mei prouentu sortem ipsam cum vsuris dependam. Id quod breui, si Musæ adnuent, futurum confido. Vale.

C. CORNELII TACITI DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Galliis Rhætiisq. & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Dacisque, mutuo metu aut montibus separatur. Cetera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarũ alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeq. aliarum gentium aduentibus & hospitiis mixtos: quia nec terrâ olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus vltrà, vtq. sic dixerim, aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuistonem deum terrâ editum & filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, ceteri Istæuones vocentur. Quidam autem licentiâ vetustatis plureis deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Ceterùm Germaniæ vocabulum recens, & nuper * additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani vocati sint: ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim, vt omnes primùm à victore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani vocarentur. Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium, ituri in prœlia canunt. Sunt

* Lego, auditum:

 illis

illis hæc quoq. carmina, quorum relatu quem Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipſo cantu augurantur. terrent enim, trepidántve, prout ſonuit acies. Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur. affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur obiectis ad os ſcutis, quo plenior & grauior vox repercuſſu intumeſcat. Ceterùm & Vlixem quidam opinantur longo illo & fabuloſo errore in hunc Oceanum delatū, adiſſe Germaniæ terras, Aſciburgiumque, quod in ripâ Rheni ſitum hodieque incolitur, ab illo conſtitutum, nominatumque ἀσκιπύργιον. Aram quinetiam Vlixi conſecratam, adiecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim repertam: monumentaque, & tumulos quoſdam Græcis litteris inſcriptos in confinio Germaniæ Rhætiæque adhuc exſtare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo eſt: ex ingenio ſuo quiſque demat, vel addat fidem. Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis [*aliis] aliarum nationum connubiis infectos, propriam & ſinceram & tantùm ſui ſimilem gentem exſtitiſſe arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantùm ad impetū valida. laboris atque operum non eadem patientia: minimeque ſitim æſtumque tolerare, frigora atque inediam cælo ſolóve aſſueuerunt. Terra & ſi aliquanto ſpecie differt, in vniuerſum tamen aut ſiluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias; ventoſior quà Noricum ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda, ſed * plerumque improcera. ne armentis quidem ſuus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæque ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt. Argentū & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & vſu haut perinde afficiuntur. Eſt videre apud illos argentea vaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vſum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formaſque quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atque eligunt: interiores ſimpliciùs & antiquiùs permutatione mercium vtuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatoſque. Argentum quoq. magis quàm aurum ſequuntur, nullâ affectione animi, ſed quia numerus argenteorum faciliori vſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis, aut maioribus lanceis vtuntur. haſtas, vel ipſorum vocabulo frameas gerunt, anguſto & breui ferro, ſed ita acri & ad vſum habili, vt eodem telo, prout ratio poſcit, vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem ſcuto frameaque contentus eſt. pedites & miſſilia ſpargunt, pluraque ſinguli, atque in immenſum vibrant, nudi aut ſagulo leues. nulla cultus iactatio: ſcuta tantùm lectiſſimis coloribus diſtinguunt. paucis loricæ: vix vni alterîve caſſis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conſpicui. ſed nec variare gyros in morem noſtrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, vt nemo poſterior ſit. In vniuerſum æſtimanti, plus penes peditem roboris: eoque mixti prœliantur, aptâ & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni iuuentute dilectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idque ipſum inter ſuos vocantur. & quod primò numerus fuit, iam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquiſſe

Redundat.

* pleraque

reliquisse præcipuum flagitium. nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multique superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas, & duces exemplo potius quàm imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Ceterùm neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesque, & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut * exsugere plagas pauent. Cibosque & hortamina pugnantibus gestant. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes à feminis restitutas, cõstantiâ precum & obiectu pectorum, & monstratâ cominus captiuitate. quam longè impatientius feminarum suarum nomine timent: adeò vt efficaciùs obligentur animi ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur. Inesse quinetiam sanctum aliquid, & prouidũ putant: nec aut cõsilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complures alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant: pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde caussa & origo peregrino sacro, parũ comperi, nisi quòd signum ipsum in modũ liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cælestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reuerentiâ vident. Auspicia, sortesque vt qui maximè obseruant. Sortium consuetudo simplex. virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse paterfamiliæ precatus deos, cælumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eâdem re in eundem diem consultatio. Sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidẽ etiam hîc notum, auium voces, volatusque interrogare. Proprium gentis, equorum quoque præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq. ac fremitus obseruãt. Nec vlli auspicio maior fides non solùm apud plebẽ, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, quâ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum quâ bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorũ, patriis quemq. armis cõmittunt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum

* Fam. exigere

initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd non simul, nec iussi conueniunt, sed & alter, & tertius dies contatione coëuntium absumitur. Vt turbæ placuit, cōsidunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coërcendi ius est, imperatur. Mox rex vel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quàm iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarū ex delicto. proditores & transfugas arboribus suspendunt. ignauos, & imbelles & * corpore infames, cœno ac palude, iniectâ insuper crate, mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit, tamquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero conuicti multantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exsoluitur. Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui iura per pagos vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Nihil autem neque publicæ neque priuatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non antè cuiquam moris, quàm ciuitas suffecturum probauerit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaque iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationē etiam adolescentulis assignant. Ceteris robustioribus ac iampridem probatis aggregātur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur. Magnaq. & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solùm in suâ gente cuique, sed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumq. famâ bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ eius assignare, præcipuū sacramentum est. Principes pro victoriâ pugnāt: comites pro principe. Si ciuitas, in quâ orti sunt, longâ pace & otio torpeat, plerique nobilium adolescentium petunt vltrò eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloq. tueantur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exspectare annū, tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, [*non] multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ. Ipsi hebent: mirâ diuersitate naturæ, cùm iidem homines sic ament inertiam, & oderint

*turpere.

*Deleo negationem, quæ malè repetita.

oderint

oderint quietem. Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, * quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquesque. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, satis notum est, ne pati quidem inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in nostrũ morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, siue aduersus casus ignis remedium, siue inscitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vsus. Materiâ ad omnia vtuntur informi, & citra speciem aut delectationẽ. Quædam loca diligentiùs illinunt terrâ ita purâ ac splendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eósque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliunt: & si quãdo hostis aduenit, aperta populatur. abdita autẽ & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibulâ, aut, si desit, spinâ consertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed strictâ & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, vlteriores exquisitiùs, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis, pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd feminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosq. purpurâ variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam seuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris. nam propè soli barbarorum singulis vxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frenatum equum, & scutum cum frameâ, gladioque. In hæc munera vxor accipitur: atque inuicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonij auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in prœlio passuram ausuramque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, sic pereundum accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursusque ad nepotes referant. Ergo septâ pudicitiâ agunt, nullis spectaculorũ illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta viri pariter ac feminæ ignorant. Paucissima in tam numerosâ gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa. Accisis crinibus nudatã coràm propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non formâ, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpi, sæculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubũt, & cum spe votoq. vxoris semel transigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamq. vitã; ne vlla cogitatio vltrà, ne lõgior cupiditas, ne tamquã maritum,

ſed tamquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. pluſque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum nullis educationis deliciis dignoſcas. Inter eadem pecora, in eâdem humo degunt; donec ætas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eoq. inexhauſta pubertas. nec virgines feſtinantur. eadem iuuenta, ſimilis proceritas. pares validique miſcentur. ac robora parentum liberi referunt. Sororum filiis idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam ſanctiorem artioremq. hunc nexũ ſanguinis arbitrantur, & in accipiendis obſidibus magis exigunt, tamquam ij & animum firmiùs & domum latiùs teneant. Heredes tamen ſucceſſoreſque ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum. Si liberi non ſunt; proximus gradus in poſſeſſione, fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratioſior ſenectus. nec vlla orbitatis pretia. Suſcipere tam inimicitias ſeu patris ſeu propinqui, quàm amicitias neceſſe eſt. Nec implacabiles durant. luitur enim etiã homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem vniuerſa domus, vtiliter in publicum, quia periculoſiores ſunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hoſpitiis non alia gens effuſiùs indulget. Quemcunq. mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quiſque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hoſpes fuerat, monſtrator hoſpitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec intereſt. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad ius hoſpitij, nemo diſcernit. Abeunti, ſi quid popoſceris, concedere moris. & poſcendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hoſpites comis. Statim è ſomno, quem plerumque in diem extrahunt, lauantur, ſæpius calidâ, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. ſeparatæ ſingulis ſedes, & ſua cuique menſa. Tum ad negotia, nec minus ſæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemque continuare potando, nulli probrũ. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, raró cõuiciis, ſæpius cæde & vulneribus tranſiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adſciſcendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conuiuiis conſultant: tamquam nullo magis tempore aut ad ſimplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaleſcat. Gens non aſtuta nec callida, aperit adhuc ſecreta pectoris, licentiâ loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, poſterâ die retractatur: & * ſalua vtriuſque temporis ratio eſt. Deliberant, dum fingere neſciunt: conſtituunt, dum errare non poſſunt. Potui humor ex ordeo aut fruméto, in quandam ſimilitudinem vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercãtur. Cibi ſimplices, agreſtia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, ſine blandimentis expellunt famem. aduerſus ſitim, non eadem temperantia. Si indulſeris ebrietati, ſuggerendo quantum concupiſcunt; haut minus facilè vitiis, quàm armis vincentur. Genus ſpectaculorũ vnum atq. in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum eſt, inter gladios ſe atq. infeſtas frameas ſaltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæſtum tamen aut mercedem. quamuis audacis laſciuiæ pretium eſt, voluptas ſpectantium. Aleam (quod mirere) ſobrij inter ſeria exercent, tantâ lucrandi perdendíve temeritate, vt cùm omnia defecerunt, extremo ac nouiſſimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam ſeruitutem adit.

* Puto leg. & ſua

adit. Quamuis iunior, quamuis robustior, alligari se ac venire patitur. Ea est in re prauâ peruicacia: ipsi fidem vocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, vt se quoque pudore victoriæ exsoluant. Ceteris seruis, non in nostrum morem descriptis per familiam ministeriis, vtuntur. Suam quisque sedem, suos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, vt colono iniungit: & seruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exsequuntur. Verberare seruum, ac vinculis & opere coërcere, rarum. Occidere solent, non disciplinâ & seueritate, sed impetu & irâ, vt inimicum, nisi quod impunè. Liberti non multū supra seruos sunt, rarò aliquod momentum in domo, numquam in ciuitate, exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt. Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum sunt. Fenus agitare & in vsuras extendere, ignotum: ideoque magis seruatur, quàm si vetitum esset. Agri pro numero cultorum ab vniuersis per vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur. facilitatem partiendi, camporum spatia præstant. Arua per annos mutāt, & superest ager. nec enim cum vbertate & amplitudine soli labore contendunt, vt pomaria conserant, & prata sepiant, & hortos rigent. sola terræ seges imperatur. Vnde annum quoque ipsum non in totidem digerunt species. Hiems & ver & æstas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id solum obseruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec vestibus, nec odoribus cumulant. sua cuique arma, quorundam igni & equus adiicitur. Sepulcrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorē, vt grauem defunctis, aspernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorem & tristitiam tardè ponunt. Feminis lugere honestum est: viris meminisse. Hæc in commune, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium instituta, ritusque quatenus differant: quæ nationes è Germaniâ in Gallias commigrauerint, expediā. Validiores olim Gallorū res fuisse summus auctorum diuus Iulius tradit. eoque credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quo minus, vt quæque gens eualuerat, occuparet permutaretq. sedes promiscuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ diuisas? Igitur inter Hercyniam siluam, Rhenumq. & Mœnū amnes, Heluetij; vlteriora Boij, Gallica vtraque gens, tenuêre. Manet adhuc Boiemi nomen, significatq. loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrum Arauisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione, an Osi ab Arauiscis in Germaniam commigrauerint, cùm eodem adhuc sermone, institutis, moribus vtantur, incertum est: quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem vtriusque ripæ bona malaque erant. Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltrò ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertiâ Gallorū separentur. Ipsam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentiùs Agrippinenses conditoris sui nomine vocentur, origine * erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, vt arcerent non vt custodirentur. Omnium harū gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierēt. Manet honos, & antiquæ societatis insigne. nā nec tributis * contemnuntur, nec publicanus atterit. exemti oneribus & collationibus, & tan-

* *Videtur immittenda vox*, nō erubescūt,

* *Scribo*, contundūtur, *aut*, continentur,

& tantùm in vſum prœliorum ſepoſiti, velut tela atq. arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodem obſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraque veteres terminos imperij reuerentiam. Ita ſede finibuſque in ſuâ ripâ, mente animoque nobiſcum agunt, cetera ſimiles Batauis, niſi quòd ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acriùs animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquã trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauêre. Mox limite* acto promotiſque præſidiis, ſinus imperij, & pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. durant ſiquidem colles, paulatimque rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodque rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoq. & copiis onerant. Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellũ. rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior conſtantiæ eſt. Et aliis Germanorum populis vſurpatum, rara & priuata cuiuſque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, vt primùm adoleuerint crinem barbamque ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatumque virtuti, oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeque tum demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignoſque patriâ ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignominioſum id genti) velut vinculũ geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus: iamque canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuiſque monſtrati. omnium penes hos initia pugnarũ. hæc prima ſemper acies, viſu noua. Nam ne in pace quidem vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura; prout ad quemque venêre aluntur, prodigi alieni, contemtores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quique terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitũ bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio; perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum, equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebãt: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus excìſis, vicinarum conſenſu nationum, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidem prœlij inuidere. ſuper LX. milia non armis teliſque Romanis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſque ceciderunt. Maneat quæſo, duretq. gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæque gentes haut perinde memoratæ. à fronte Friſij excipiunt. Maioribus minoribuſque

*Leg. auct.

Friſiis

Friſiis vocabulum eſt,ex modo virium; vtræq. nationes vſque ad Oceanum Rheno prætexuntur,ambiuntque immenſos inſuper lacus,& Romanis claſſibus nauigatos.Ipſum quinetiam Oceanum illà tentauimus.& ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit: ſiue adiit Hercules, ſeu quidquid vbique magnificum eſt, in claritatem eius referre conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atq. in Herculem inquiri.Mox nemo tentauit: ſanctiuſque ac reuerentius viſum, de actis deorum credere,quàm ſcire. Hactenus in Occidentē,Germaniam nouimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Friſiis,ac partē litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vſque ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantùm Chauci, ſed & implent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit iuſtitiâ tueri. ſine cupiditate,ſine impotentiâ,quieti ſecretique,nulla prouocant bella,nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentū eſt,quod vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur.Promta tamen omnibus arma. ac ſi res poſcat exercitus,plurimum virorum equorumque.& quieſcentibus eadem fama.In latere Chaucorum,Cattorumque, Cheruſci nimiam ac marcentē diu pacem illaceſſiti nutrierunt. idque iocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quieſcas: vbi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim boni æquique Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in ſapientiam ceſſit.Tacti ruinâ Cheruſcorum & Foſi contermina gens, aduerſarum rerum ex æquo ſocij, cùm in ſecundis minores fuiſſent.Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, ſed gloriâ ingens. veteriſq. famæ latè veſtigia manent vtrâque ripâ caſtra,ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoq. metiaris molem manuſq. gentis,& tam magni exercitus fidem. Sexcenteſimū & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat,cùm primum Cimbrorum audita ſunt arma,Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti, fermè & decem anni colliguntur.tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui ſpatio,multa inuicem damna. non Samnis,non Pœni, non Hiſpaniæ, Gallíæve; ne Parthi quidem ſæpius admonuère. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione,M. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulareis exercitus Populo Romano, Varum treſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. nec impune C. Marius in Italiâ,diuus Iulius in Galliâ, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt.Mox ingentes C.Cæſaris minæ in ludibrium verſæ.Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorum, expugnatis legionum hibernis,etiam Gallias affectauère: ac rurſus pulſi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm victi ſunt. Nunc de Sueuis dicendum eſt, quorum non vna vt Cattorum Tencterorúmve gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibuſq. diſcreti, quamquam in commune Sueui vocentur.Inſigne gentis,obliquare crinem, nodoq. ſubſtringere.Sic Sueui à ceteris Germanis: ſic Sueuorum ingenui à ſeruis ſeparantur.Sic in aliis gentibus ſeu cognatione aliquâ Sueuorum,ſeu (quod ſæpe accidit) imitatione,rarum & intra iuuentæ ſpatium: apud Sueuos vſque ad

canitiem

canitiem horrentem capillum retrò sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant. principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, sed innoxiæ. Neque enim vt ament amentúrve: in altitudinē quandam & terrorem adituri bella comti, vt hostium oculis, ornantur. Vetustissimos se nobilissimosque Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in siluam auguriis patrum & priscâ formidine sacram, omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coëunt, cæsoque publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reuerentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & potestatem numinis præ se ferens. si fortè prolapsus est, attolli & insurgere haut licitum. per humū euoluuntur. eoque omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subiecta atque parentia. Adiicit auctoritatē fortuna Semnonum. centum pagis habitatur: magnoque corpore efficitur, vt se Sueuorum caput credant. Contrà Langobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœliis & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut siluis muniuntur. nec quidquam notabile in singulis, nisi quòd in cōmune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamque interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Est in insulâ Oceani Castum nemus, dicatum in eo vehiculum veste cōtectum, attingere vni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali deam intelligit, vectamq. bubus feminis multâ cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcumque aduentu hospitioq. dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum. pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata, donec idem sacerdos satiatā conuersatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum & vestes, & si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Serui ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud quod tantùm perituri vident. Et hæc quidem pars Sueuorum in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (vt quo modo paulo antè Rhenū, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripâ commercium, sed penitus, atque in splendidissimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ. passim sine custode transeunt, & cum ceteris gentibus arma modò castraque nostra ostendamus, his domos, villasque patefecimus, non cōcupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur flumē inclitum & notum olim: nunc tantùm auditur. Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorū gloria viresque, atque ipsa etiam sedes pulsis olim Boiis virtute parta. Nec Narisci Quadíve degenerant. Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadísve vsq. ad nostram memoriam reges manserunt, ex gente ipsorum. nobile Marobodui & Tudri genus. iam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romanâ. raro armis nostris, sæpius pecuniâ iuuantur. Nec minus valēt retrò Marsigni, Gothini, Osi, Burij: terga Marcomanorum, Quadorumq. claudunt. è quibus Marsigni, & Burij sermone cultuque Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos: & quòd tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt: Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus & vertices montium iugumque insederunt. Dirimit enim scinditque Sueuiam continuum montium iugū, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latissimè patet

patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffuſum. Valentiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elyſios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu, ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucemq. memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla ſimulacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium. vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. Ceterùm Arij ſuper vires, quibus enumeratos paulo antè populos antecedunt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta, tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt: ipſaque formidine atque vmbrâ feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente nouum ac velut infernũ aſpectum. nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam addictiùs quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumque harum gentiũ inſigne, rotunda ſcuta, breues gladij, & erga reges obſequium. Suionum hinc ciuitates, ipſo in Oceano, præter viros armaque claſſibus valent. forma nauium eò differt, quòd vtrimque prora paratam ſemper appulſui frontem agit: nec velis * miniſtrantur, nec remos in ordinẽ lateribus adiungunt. Solutum vt in quibuſdam fluminũ, & mutabile vt res poſcit, hinc vel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos. eoque vnus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma vt apud ceteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode & quidem ſeruo: quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus. otioſa porrò armatorum manus facilè laſciuiunt. enim verò neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas eſt. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam ſolis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, vt ſidera hebetet. Sonum inſuper * emergentis audiri, formaſque deorum, & radios capitis aſpici perſuaſio adiicit. Illuc vſque (& fama vera) tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris litore Æſtyorũ gentes alluuntur: quibus ritus habituſque Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur. inſigne ſuperſtitionis, formas Aprorum geſtant. Id pro armis * omniumque tutelâ, ſecurum deæ cultoré etiam inter hoſtes præſtat. Rarus ferri, frequens fuſtium vſus. Frumenta ceteroſque fructus patientiùs quàm pro ſolitâ Germanorũ inertiâ laborant. Sed & mare ſcrutantur. ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum vocant, inter vada atq. in ipſo litore legunt. Nec quæ natura qúæve ratio gignat, vt Barbaris, quæſitum compertúmve. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria noſtra dedit nomen. ipſis in nullo vſu, rude legitur: informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum eſſe intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumq. interlucent, quæ implicata humore, mox dureſcente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucoſque, ſicut Orientis ſecretis, vbi thura balſamaque ſudantur, ita Occidentis inſulis terriſque ineſſe crediderim, quæ vicini Solis radiis expreſſa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in aduerſa litora exundant. Si naturam ſuccini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur. alitque flammam pinguem & olenté: mox vt in picem reſinámve lenteſcit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cetera ſimiles, vno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant. hîc Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam dubito: quamquam Peucini, quos qui-

* Scribo, miniſtrant.

* Lego, ſe mergentis

* omniumque malo.

 dam Ba

dam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, vt Germani agunt. sordes omnium ac torpor. procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multũ ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennosq́. siluarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potiùs referuntur, quia & domos figunt, & scuta gestant, & pedum vsu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuersa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non penates: victui herba, vestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes, quas inopiâ ferri ossibus asperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuque versare. Securi aduersus homines, securi aduersus deos, rem difficillimam assecuti sunt, vt illis ne voto quidem opus sit. Cetera iam fabulosa. Hellusios & Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere, quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

FINIS.

IVLII AGRICOLÆ VITA, SCRIPTORE CORNELIO TACITO.

CLARORVM virorum facta moresque posteris tradere antiquitùs vsitatum, ne nostris quidem temporibus quamquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium paruis magnisque ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magisque in aperto erat: ita celeberrimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam sine gratiâ aut ambitione, bonæ tantùm conscientiæ pretio ducebatur. Ac plerique suam ipsi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati sunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes iisdem temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, veniâ opus fuit. quam non petissem, * ni incursaturus tam sæua & infesta virtutibus tempora. Legimus cùm Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum sæuitum, delegato triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorũ ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Po. Ro. & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bonâ arte in exsilium actâ, ne quid vsquam honestum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate esset, ita nos quid in seruitute, ademto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostrâ potestate esset obliuisci quàm tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo statim beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatque cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus; nec spem modò ac votum Securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumserit: naturâ tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia quàm mala. & vt corpora lentè augescunt, citò exstinguuntur; sic ingenia studiaque oppresseris faciliùs, quàm reuocaueris. Subit quippe etiam ipsius inertiæ dulcedo: & inuisa primò desidia, postremò amatur. Quid si per quindecim annos, grande mortalis æui spatium, multi fortuitis casibus, promtissimus quisque sæuitiâ Principis interciderunt? Pauci, &, vt ita dixerim, non modò aliorum sed etiam nostri superstites sumus, exemtis è mediâ vitâ tot annis, quibus iuuenes ad senectutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus. non tamen pigebit vel inconditâ ac rudi voce memoriam prioris seruitutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

CNAEVS Iulius Agricola vetere & illustri Foroiuliensium coloniâ ortus, vtrumque auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater Iulius Græcinus senatorij ordinis, studio eloquentiæ sapien-

tiæque notus, iisque virtutibus iram Caij Cæsaris meritus. Namque Marcum Silanum accusare iussus,& quia abnuerat, interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit,rara castitatis, in huius sinu indulgentiaque educatus,per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramque naturam, quòd statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerit, locum Græcâ comitate & prouinciali parcimoniâ mistum, ac bene compositum.Memoriâ teneo solitum ipsum narrare, se in primâ iuuentâ studium philosophiæ [acrius] vltra quàm concessum Rom.ac senatori hausisse,ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coërcuisset. scilicet sublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementiùs quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas: retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientiâ modum. Prima castrorum rudimenta in Britanniâ Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum,qui militiam in lasciuiam vertunt, neque segniter ad voluptates & commeatus, titulũ tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere prouinciam,nosci exercitui,discere à peritis,sequi optimos,nihil appetere ob iactationem,nihil ob formidinem recusare,simulque anxius & intentus agere.Non sanè aliàs exercitatior magisque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, incensæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de salute, mox de victoriâ certauêre. Quæ cuncta & si consiliis ductuque alterius agebantur,ac summa rerum & reciperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit; artem & vsum & stimulos addidêre iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ. Hinc ad capessendos magistratus in vrbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntque mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & inuicem se anteponendo, nisi quòd in bonâ vxore tantò maior laus, quantò in malâ plus culpæ est.Sors quæsturæ prouinciam Asiam,proconsulem Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus est:quamquam & prouincia diues ac parata peccantibus,& proconsul in omnem auiditatem pronus,quantalibet facilitate redempturus esset mutuam dissimulationem mali.Auctus est ibi filiâ in subsidium,& solatium simul.Nam filium antè sublatum,breui amisit.Mox inter quæsturam,ac tribunatum plebis,atque etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio transit, gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientiâ fuit. Idem præturæ tenor,& silentium. nec enim iurisdictio obuenerat. Ludos,& inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit,vti longè à luxuriâ, ita famæ propior. Tum electus à Galbâ ad dona templorum recognoscenda, diligentissimâ conquisitione fecit, ne cuius alterius sacrilegium resp. quàm Neronis sensisset. Sequens annus graui vulnere animum domumque eius afflixit. nam classis Othoniana licenter vaga dum in templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis suis interfecit: prædiaque ipsa, & magnam patrimonij partem diripuit,quæ caussa cædis fuerat. Igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Vespasiano imperij deprehensus, ac statim in partes transgressus est. Initia principatus ac statum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano,& ex paternâ fortunâ tantùm licentiam vsurpante. Is missum ad dilectus agendos Agricolam, integreque ac strenuè versatum, vice-

simæ legioni tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, vbi decessor seditiosè agere narrabatur: quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio: ita successor simul & vltor electus, rarissimâ moderatione maluit videri inuenisse bonos quàm fecisse. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs quàm feroci prouinciâ dignum est. temperauit Agricola vim suam, ardoremque compescuit, ne incresceret, peritus obsequi, eruditusque vtilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. Habuerunt virtutes spatium exemplorum. * Sed primò Cerialis modò labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euentu præfecit. nec Agricola vmquam in suam famam gestis exsultauit, ad auctorem & ducem, vt minister fortunam referebat: ita virtute in obsequendo, verecundiâ in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios asciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præposuit, splendidæ in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamuis inter togatos, facilè iusteque agebat. Iam verò tempora curarum remissionumque diuisa. vbi conuentus ac iudicia poscerent, grauis, intentus, seuerus, & sæpius misericors: vbi officio satisfactum, nulla vltrà potestatis persona. tristitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas amorem deminuit. Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam sæpe boni indulgent, ostentandâ virtute, aut per artem quæsiuit: procul ab æmulatione aduersus collegas, procul à contentione aduersus procuratores: & vincere inglorium, & atteri sordidum arbitrabatur. Minus triennium in eâ legatione detentus, ac statim ad spem Consulatus reuocatus est, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par videbatur. haut semper errat fama, aliquando & eligit. Consul egregiæ tum spei filiam iuueni mihi despondit, ac post consulatum collocauit, & statim Britanniæ præpositus est, adiecto pontificatus sacerdotio. Britanniæ situm populosque multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniíve referam; sed quia tum primùm perdomita est. itaque quæ priores nondum comperta, eloquentiâ percoluêre, rerum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inspicitur: Septemtrionalia eius, nullis contrà terris, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimilauere. & est ea facies citra Caledoniam, vnde & in vniuersum fama est transgressa. sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo iam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouissimi maris tunc primùm Romana classis circumuecta, insulam esse Britanniam affirmauit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuitque. dispecta est & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. sed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ montesque, caussa ac materia tempestatum, &

profunda moles continui maris, tardiùs impellitur. Naturam Oceani atque æstus neque quærere huius operis est, ac multi rettulêre. vnum addiderim: nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam iugis atque montibus inseri velut in suo. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo argumenta. namque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & positu contra Hispaniam, Iberos veteres traiecisse, easq. sedes occupasse fidem faciunt. proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis vi; seu procurrentibus in diuersa terris, positio cæli corporibus habitum dedit. in vniuersum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra deprehendas, superstitionum persuasione. Sermo haut multum diuersus. in deposcendis periculis eadem audacia; & vbi aduenêre, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum otio intrauit, amissâ virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis euenit, ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru prœliantur. honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studiis trahuntur. nec aliud aduersus validissimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non consulunt. Rarus duabus tribusque ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum * conuentus: ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. asperitas frigorum abest. Dierum spatia vltra nostri orbis mensuram, & nox clara, & extremâ Britanniæ parte breuis, vt finem atq. initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quòd si nubes non officiant, aspici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exsurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infraque cælum & sidera nox cadit. Solum præter oleam vitemque & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum. tardè mitescunt, citò proueniunt. eademque vtriusque rei caussa, multus humor terrarum, cælique. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. gignit & Oceanus margarita, sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac spirantia saxis auelli, in Britanniâ prout expulsa sint colligi. ego faciliùs crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis auaritiam. Ipsi Britanni dilectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has ægrè tolerant, iam domiti vt pareant, nondum vt seruiant. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quamquam prosperâ pugnâ terruerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam versa Principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Augustus vocabat, Tiberius præcipuè. Agitasse C. Cæsarem de intrandâ Britanniâ satis constat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentiâ, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustrà fuissent. Diuus Claudius auctor operis, transuectis legionibus auxiliisque, & assumto in partem rerum Vespasiano. quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius

* Vel. consensus

Scapula,

Scapula, vterque bello egregius: redactaque paullatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita insuper veteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad nostram vsque memoriam fidissimus mansit, vetere ac iam pridem receptâ populi Romani consuetudine, vt haberet instrumenta seruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum exstinctus est. Suetonius hinc Paullinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisque præsidiis: quorum fiduciâ Monam insulam vt vires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasioni patefecit. Namque absentia legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere. *Nihil profici patientiâ, nisi vt grauiora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi; è quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæuiret. æquè discordiam præpositorum, æquè concordiam subiectis exitiosam: * alterius manus centuriones, * alterius vim & contumelias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prœlio fortiorem esse qui spoliet, nunc ab ignauis plerumque & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi dilectus, tamquam mori tantùm pro patriâ nescientibus. quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano defendi: sibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam caussas belli esse. recessuros vt diuus Iulius recessisset, modò virtutes maiorum suorum æmularentur: néve prœlij vnius aut alterius euentu pauescerent. plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse. iam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in aliâ insulâ exercitum detinerent: iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porrò in eiusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quàm audere.* His atque talibus inuicem instincti, Voadicâ generis regij feminâ duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumsêre vniuersi bellum: ac sparsos per castella milites consectati, expugnatis præsidiis, ipsam coloniam inuasêre, vt sedem seruitutis. nec vllum in Barbaris sæuitiæ genus omisit ira & victoria. Quòd nisi Paullinus, eo cognito prouinciæ motu, properè subuenisset, amissa Britannia foret: quam vnius prœlij fortunâ veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cetera, arroganter in deditos, & vt suæ quoque iniuriæ vltor, duriùs consuleret; missus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, & delictis hostium nouus, eoque pœnitentiæ mitior. compositis prioribus nihil vltrà ausus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius segnior & nullis castrorum experimentis, comitate quâdam curandi prouinciam tenuit. Didicêre iam Barbari quoque ignoscere vitiis blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem. sed discordiâ laboratũ, cùm assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret. Trebellius fugâ ac latebris vitatâ exercitus irâ, indecorus atque humilis, precariò mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam disciplinâ. eadem inertia erga hostes, similis petulantia castrorum: nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuisus, caritatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Vespasianus & Britanniam reciperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatem, quæ numerosissima prouinciæ totius perhibetur, aggressus. multa prœlia, & aliquando non incruenta: magnamque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cùm Cerialis quidem

* Leg. alterum
* alterum

alterius successoris curam famamque obruisset, sustinuit quoque molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validamque & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ statum, has bellorum vices mediâ iam æstate transgressus Agricola inuênit, cùm & milites velut omissâ expeditione ad securitatem, & hostes ad occasionem verterentur. Ordouicum ciuitas haut multo ante aduentum eius, alam in finibus suis agentem, propè vniuersam obtriuerat: eoque initio erecta prouincia, vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam transacta æstas, sparsi per prouinciam numeri, præsumta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & plerisque custodiri suspecta potius videbatur, ire obuiam discrimini statuit: contractisque legionum vexillis & modicâ auxiliorũ manu, quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipse ante agmen, quò ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem. cæsaque propè vniuersâ gente, non ignarus instandum famæ, ac prout prima cessissent, fore vniuersa. Monam insulam, cuius possessione reuocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ suprà memoraui, redigere in potestatem animo intendit. Sed vt in dubiis consiliis, naues deerant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliariũ, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seque & arma & equos regunt, ita repentè immisit, vt obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare exspectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ insulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem vsus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsâ dissimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quantâ futuri spe tam magna tacuisset. Ceterùm animorum prouinciæ prudens, simulque doctus per aliena experimenta, parum profici armis si iniuriæ sequerentur, caussas bellorum statuit exscindere. à se suisque orsus, primam domum suam coërcuit, quod plerisque haut minus arduum est, quàm prouinciam regere: nihil per libertos seruosque publicæ rei: non studiis priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites ascire, sed optimum quemq. fidelissimum putare: omnia scire, non omnia exsequi: paruis peccatis veniam, magnis seueritatem commodare: nec pœnâ semper, sed sæpius pœnitentiâ contentus esse: * officiis & administrationibus potiùs non peccaturos, quàm damnare cùm peccassent. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauius tolerabantur. namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltrò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo statim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuriâ vel tolerantiâ priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æstas aduênit, contracto exercitu, militũ in agmine laudare modestiam, disiectos coërcere: loca castris ipse capere, æstuaria ac siluas ipse prætentare: & nihil interim apud hostes quietum pati, quo minus subitis excursibus popularetur. atque vbi satis terruerat, parcendo rursus * irritamenta pacis ostentare. Quibus rebus

* Deest vox, præficere, aut similis.

* Vel. inuitamenta

bus rebus multæ ciuitates quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obsidibus iram posuère, & præsidiis castellisque circumdatæ, tantâ ratione curaque, vt nulla antè Britanniæ noua pars illacessita transierit. Sequens hiems saluberrimis consiliis absumta. namque vt homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent: hortari priuatim, adiuuare publicè, vt templa, fora, domus exstruerent, laudando promtos, & castigando segnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Iam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferre, vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & frequens toga. paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars seruitutis esset. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis vsque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus. quâ formidine territi hostes quamquam conflictatum sæuis tempestatibus exercitum, lacessere non ausi. ponendisque insuper castellis spatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum sapientiùs legisse, nullum ab Agricolâ positum castellum aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fugâ desertum. crebræ eruptiones. nam aduersus moras obsidionis, annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & sibi quisq. præsidio, irritis hostibus, eoque desperantibus, quia soliti plerumq. damna æstatis hibernis euentibus pensare, tum æstate atq. hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vnquam per alios gesta auidus intercepit; seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti testem habebat. Apud quosdam acerbior in conuiciis narrabatur, vt bonis comis, ita aduersus malos iniucundus. ceterùm ex iracundiâ nihil super erat. secretum & silentium eius non timeres. honestius putabat offendere, quàm odisse. Quarta æstas obtinendis quæ percurrerat insumta. ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsâ Britanniâ terminus. Nam Glota & Bodotria diuersi maris æstu per immensum reuecti, angusto terrarum spatio dirimuntur. quod tum præsidiis firmabatur: atque omnis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus. Quinto expeditionum anno naue primâ transgressus, ignotas ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis prœliis domuit: eamque partem Britanniæ quæ Hiberniam aspicit, copiis instruxit, in spem magis quàm ob formidinem. si quidem Hibernia medio inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari opportuna, valentissimam imperij partem magnis inuicem vsibus miscuerit. Spatium eius si Britanniæ comparetur angustius, nostri maris insulas superat. Solum cælumque & ingenia cultusque hominum haut multum à Britanniâ differunt. melius aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domesticâ vnum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiæ in occasionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vnâ & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam posse. Idque etiam aduersus Britanniam profuturum, si Romana vbique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur. Ceterùm æstate quâ sextum officij annum inchoabat, amplâ ciuitate trans Bodotriam sita, quia motus vniuersarum vltrà gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur; portus classe explorauit: quæ ab Agricolâ primùm assumta in partem virium, sequebatur egregiâ specie, cùm simul terrâ, simul mari bellum impelleretur: ac sæpe iisdem castris pedes equesque & nauticus miles mixti copiis & lætitiâ, sua quisque facta suos casus attollerent: ac modò

siluarum

ſiluarum & montium profunda, modò tempeſtatum ac fluctuum aduerſa, hinc terra & hoſtis, hinc * auctus Oceanus militari iactantiâ compararentur. Britannos quoque, vt ex captiuis audiebatur, viſa claſſis obſtupefaciebat, tamquam aperto maris ſui ſecreto vltimum victis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuerſi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore famâ, vti mos eſt de ignotis, * oppugnaſſe vltrò, caſtella adorti, metum vt prouocantes addiderant: regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum potiùs, quàm pellerentur, ſpecie prudentium ignaui admonebant. cùm interim cognoſcit, hoſtes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne ſuperante numero, & peritiâ locorum circumirentur, diuiſo & ipſe in tres partes exercitu inceſſit. Quod vbi cognitum hoſti, mutato repente conſilio, vniuerſi nonam legionem vt maximè inualidam, nocte aggreſſi inter ſomnum ac trepidationem cæſis vigilibus irrupêre. Iamque in ipſis caſtris pugnabant, cùm Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & veſtigiis inſecutus, velociſſimos equitum peditumque aſſultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuerſis adiici clamorem. & propinquâ luce fulſere ſigna. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac ſecuri pro ſalute, de gloriâ certabant. vltrò quinetiam irrupêre. & fuit atrox in ipſis portarum anguſtiis prœlium, donec pulſi hoſtes, vtroque exercitu certante, his vt tuliſſe opem, illis ne eguiſſe auxilio viderentur. quod niſi paludes & ſiluæ fugientes texiſſent, debellatum illâ victoriâ foret. Cuius conſtantiâ ac famâ ferox exercitus: nihil virtuti ſuæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumque tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum curſu fremebant: atque illi modò cauti ac ſapientes, promti poſt euentum ac magniloqui erant. iniquiſſima hæc bellorum conditio eſt; proſpera omnes ſibi vindicant, aduerſa vni imputantur. At Britanni non virtute ſed occaſione & arte ducis * rati, nihil ex arrogantiâ remittere, quò minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac ſacrificiis conſpirationem ciuitatum ſancirent. atque ita irritatis vtrimque animis diſceſſum. Eâdem æſtate cohors Vſipiorum per Germanias conſcripta, in Britanniam tranſmiſſa, magnum ac memorabile facinus auſa eſt. Occiſo centurione ac militibus, qui ad tradendam diſciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus aſcendêre: & vno remigrante, ſuſpectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. mox hàc atque illà rapti, & cum pleriſque Britannorum ſua defenſantium prœlio congreſſi, ac ſæpe victores, aliquando pulſi, eò ad extremum inopiæ venêre, vt infirmiſſimos ſuorum, mox ſorte ductos veſcerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amiſſis per inſcitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primùm à Sueuis, mox à Friſiis intercepti ſunt. ac fuêre quos per commercia venumdatos, & in noſtram vſque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti caſus illuſtrauit. Initio æſtatis Agricola domeſtico vulnere ictus, anno antè natum filium amiſit. Quem caſum neque vt plerique fortium virorum ambitioſè, neque per lamenta rurſus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu, bellum inter remedia erat. Igitur præmiſsâ claſſe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortiſſimos & longâ pace exploratos addiderat, ad montem Grampium peruenit, quem iam hoſtes inſederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut ſeruitium exſpectantes, tandemque docti commune periculum concordiâ propulſandum, legationibus

* Lego, victos

* Fortè, oppugnauêre

* Deeſt vox, victos, aut talis alia.

nibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iamque super triginta milia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, ac sua quisque decora gestantes. cùm inter plures duces virtute & genere præstans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poscentem, in hunc modum locutus fertur. *Quotiens caussas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuersi seruitutis expertes: & nullæ vltrà terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romanâ. ita prœlium atque arma, quæ fortibus honesta, eadem etiam ignauis tutissima sunt. Priores pugnæ, quibus aduersus Romanos variâ fortunâ certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoque in ipsis penetralibus siti, nec seruientium litora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum, pro magnifico est. Sed nulla iam vltrà gens, nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani. quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris. raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuêre terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pauper, ambitiosi. quos non Oriens, non Occidens, satiauerit: soli omnium, opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium; atque vbi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit: hi per dilectus alibi seruituri auferuntur. Coniuges sororesque & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitum polluuntur. Bona fortunasque, in tributum egerunt, in annonam, frumentum. corpora ipsa ac manus, siluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata seruituti mancipia semel veneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cottidie emit, cottidie pascit. Ac sicut in familiâ recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, noui nos & viles in excidium petimur. Neque enim arua nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porrò ac ferocia subiectorum, ingrata imperantibus. & longinquitas ac secretum ipsum, quò tutius, eò suspectius. Ita sublatâ spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quàm quibus gloria carissima est. Brigantes, feminâ duce, exurere coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in secordiam vertisset, exuere iugum potuêre: nos integri & indomiti & libertatem non in* præsentiâ laturi, primo statim congressu vnde ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit. An eamdem Romanis in bello virtutem, quàm in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi discessionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus, vt secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent. nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quàm seruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est, infirma vincula caritatis. quæ vbi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: nullæ Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla plerisque patria, aut alia est: paucos numero circum trepidos ignorantiâ, cælum ipsum ac mare & siluas ignota omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac vinctos* alij nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat. In ipsâ hostium acie inueniemus nostras manus. agnoscent Britanni suam caussam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deserent illos ceteri Germani, tamquam nuper Vsipij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter male parentes & iniustè imperantes, ægra municipia & discordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ seruientium pœnæ, quas in æternum proferre, aut statim vlcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem & maioreis vestros, & posteros cogitate.* Excepêre orationem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribusque dissonis. Iamque agmina, & armorum fulgores, audentissimi cuiusque procursu:

* Scribo, dij

cursu: simul instruebantur acies. cùm Agricola quamquam lætũ & vix monitis coërcitum militem * adhuc ratus, ita disseruit. *Octauus annus est, commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperij Rom. fide atque operâ vestrâ Britanniam vicistis. tot expeditionibus, tot prœliis seu fortitudine aduersus hostes, seu patientiâ ac labore penè aduersus ipsam rerum naturam opus fuit. Neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famâ nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inuenta Britannia, & subacta. Equidem in agmine, cùm vos paludes montésve & flumina fatigarent, fortissimi cuiusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis, quando acies? Veniunt à latebris suis extrusi. & vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis aduersa. Nam vt superasse tantum itineris, siluas euasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima, quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vitâ potior, & incolumitas ac decus, eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gentes atque ignota acies constitisset: aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ij sunt quos proximo anno, vnam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ij ceterorum Britannorum fugacissimi. ideoque tamdiu superstites. Quomodò siluas saltusque penetrantibus, fortissimum quodque animal robore, pauida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: reliquus est numerus ignauorum & metuentium. quos quòd tandem inuenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt nouissimi, & extremo metu corpora defixêre in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem, approbate Reip. nunquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut caussas debellandi.* Et alloquente adhuc Agricolâ militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas consecuta est, statimque ad arma discursum. instinctos ruentesque ita disposuit, vt peditum auxilia quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affunderentur. legiones pro vallo stetêre, ingens victoriæ decus citra Romanum sanguinem bellanti, & auxilium si pellerentur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem editioribus locis constiterant: ita vt primum agmen æquo, ceteri per accline iugum connexi velut insurgerent: media campi couinarius & eques strepitu ac discursu complebat. Tum Agricola superante hostium multitudine veritus, ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & arcessendas plerique legiones admonebant, promtior in spem, & firmus aduersis, dimisso equo pedes ante vexilla constitit. Ac primo congressu eminus certabatur. simul constantiâ, simul arte Britanni, ingentibus gladiis & breuibus cetris, missilia nostrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum, & hostibus inhabile parua scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij sine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miscere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu commistæ proximos quosque cædere. ac plerique semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugêre, couinarij peditum se prœlio miscuêre: & quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus

nibus & inæqualibus locis hærebant: minimeque equestris ea pugnæ facies erat, cùm in gradu stantes simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, vt quemque formido tulerat, transuersos, aut obuios incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, digredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipsum veritus Agricola quattuor equitum alas ad subita belli retentas, venientibus opposuisset; quantoque ferociùs accurrerant, tanto acriùs pulsos in fugam disiecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum. transuectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auersam hostium aciem inuasêre. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblatis aliis trucidare. Iam hostium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præstare, quidam inermes vltrò ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtusque. postquam siluis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equitem persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm vbi compositos firmis ordinibus sequi rursus vidêre, in fugam versi, non agminibus vt prius, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atque auia petiêre. finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa hostium ad decem milia: nostrorum trecenti quadraginta cecidêre, in quîs Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferociâ equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaque læta victoribus: Britanni palantes mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per iram vltrò incendere: eligere latebras, & statim relinquere: miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satisque constabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latiùs aperuit. vastum vbique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimissis, vbi incerta fugæ vestigia, neque vsquam conglobari hostes compertum, & exactâ iam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præcesserat terror. ipse peditem atque equites lento itinere, quò nouarum gentium animi ipsâ transitus morâ terrerentur, in hibernis locauit. Et simul classis secundâ tempestate ac famâ Trutulensem portũ tenuit, vnde proximo latere Britanniæ lecto * omni redierat. Hunc rerum cursum, *omnis quamquam nullâ verborum iactantiâ, epistolis Agricolæ actum, vt Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germaniâ triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc veram magnamque victoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti famâ celebrari. Id sibi maximè formidolosum, priuati hominis nomen supra Principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cetera vtcumque faciliùs dissimulari, ducis boni imperatotiam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodque sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentiâ

ſtatuit reponere odiũ, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in ſenatu iubet: addique inſuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ deſtinari, vacuam tum morte Atilij Rufi conſularis, & maioribus reſeruatam. Credidére plerique libertum ex ſecretioribus miniſteriis miſſum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præcepto, vt ſi in Britanniâ foret, traderentur: cumque libertum in ipſo freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeaſſe. ſiue verum iſtud, ſiue ex ingenio Principis fictum ac compoſitum eſt. Tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrentium introitus eſſet, vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noctu in palatium, ita vt præceptum erat, venit: exceptuſque breui oſculo & nullo ſermone, turbæ ſeruientium immixtus eſt. Ceterùm vt militare nomen, graue inter otioſos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoque Agricolâ, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebrò per eos dies apud Domitianum abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. cauſſa periculi non crimen vllum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed infenſus virtutibus Princeps, & gloria viri, ac peſſimum inimicorum genus, laudantes. Et ea inſecuta ſunt reipublicæ tempora, quæ ſileri Agricolam non ſinerent: tot exercitus in Mœſiâ Daciaque, & Germaniâ Pannoniaque, temeritate aut per ignauiam ducum amiſſi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripâ, ſed de hibernis legionum & poſſeſſione dubitatum. Ita cùm damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, conſtantiam, & expertum bellis animum, cum inertiâ & formidine eorum. Quibus ſermonibus ſatis conſtat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quiſque libertorum amore & fide, peſſimi malignitate & liuore, pronum deterioribus Principem exſtimulabant. Sic Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuicâ nuper, nec Agricolæ conſilium deerat, nec Domitiano exemplum. Acceſſere quidam cogitationum Principis periti, qui iturus ne eſſet in prouinciā, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operam ſuam in approbandâ excuſatione offerre: poſtremò non iam obſcuri, ſuadentes ſimul terrenteſque, pertraxére ad Domitianum. qui paratus ſimulatione, in arrogantiam compoſitus, & audiit preces excuſantis, & cùm annuiſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt: nec erubuit beneficij inuidiâ. ſalarium tamen proconſulari ſolitum offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit: ſiue offenſus non petitum, ſiue ex conſcientiâ, ne quod vetuerat videretur emiſſe. Proprium humani ingenij eſt, odiſſe quem læſeris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obſcurior eò irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaque Agricolæ leniebatur. quia non contumaciâ, neque inani iactatione libertatis, famam fatumque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe: obſequiumque ac modeſtiam, ſi induſtria ac vigor adſint, eò laudis excedere, quò

re, quò plerique per abrupta, sed in nullum rei pòst vsum, ambitiosâ morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine curâ fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitauêre ad domum, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam auditâ morte Agricolæ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, veneno interceptum. Nobis nihil comperti affirmare ausim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebriùs quàm ex more principatus per nuntios visentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venêre: siue cura illud, siue inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo vultuque præ se tulit, securus iam odij, & qui faciliùs dissimularet gaudium quàm metum. Satis constabat lecto testamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & piissimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut honore iudicioque: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, vt nesciret à bono patre non scribi heredem, nisi malum Principem. Natus erat Agricola Caio Cæsare tertiùm cons. idib. Iuniis: excessit sexto & quinquagesimo anno decimo kalen. Septemb. Collegâ Priscoque C o s s. Quòd si habitum quoque eius posteri noscere velint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris supererat. bonum virum facilè crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus sita sunt, impleuerat, & Consularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, speciosæ contigerant. filiâ atque vxore superstitibus, potest videri etiam beatus incolumi dignitate, florente famâ, saluis affinitatibus & amicitiis futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi sæculi luce, ac Principem Traianum videre, augurio votisque apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ mortis grande solatium tulit, euasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut vno ictu rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eâdem strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exsilia & fugas. Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius censebatur, & intra Albanam villam sententia Messallini strepebat, & Massa Bebius iam tum reus erat. Mox nostræ duxêre Heluidium in carcerem manus: nos Maurici, Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectauit. præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat, videre & aspici: cùm suspiria nostra subscriberentur: cùm denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille vultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agricola non vitæ tantùm claritate, sed etiam opportunitate mortis. vt perhibent qui interfuerunt nouissimis sermonibus tuis, constans & libens fatum excepisti, tamquam pro virili portione innocentiam Principi donares. Sed mihi filiæque, præter acerbitatem parentis erepti, auget mæstitiam, quòd assidere valetudini, fouere deficientem, satiari vultu, complexu, non contigit. excepissem certè mandata vocesque, quas penitus animo figeremus. Noster hic dolor, nostrum vulnus: nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus es. Omnia sine dubio, optimâ parentum assidente amantissimâ vxore, superfuêre honori tuo: paucioribus tamen lacrymis compositus es, & nouissimâ in luce

desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum mânibus locus, si, vt sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur magnæ animæ; placidè quiescas, nos domum tuam ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas est: admiratione te potius * temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoramus. Is verus honos, ea coniunctissimi cuiusque pietas. Id filiæ quoque vxoríque præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, vt omnia facta dictaque eius secum reuoluant, famamque ac figuram animi magis quàm corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: sed vt vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis æterna: quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricolâ amauimus, quidquid mirati sumus, manet, mansurumque est in animis hominum, in æternitate temporum, famâ rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus, superstes erit.

FABII QVINCTILIANI, VT VIDETVR, DIALOGVS; AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIS, ET QVARE, CONCEDANT: CORN. TACITO VVLGO INSCRIPTVS.

SAEPE ex me requiris, Iuſte Fabi, cur cùm priora ſæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque effloruerint, noſtra potiſſimùm ætas deſerta, & laude orbata, vix nomen ipſum oratoris retineat. neque enim ita appellamus niſi antiquos: horum autem temporũ diſerti, cauſſidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores vocantur. Cui percontationi tuæ reſpondere, & tam magnæ quæſtionis pondus excipere, vt aut de ingeniis noſtris malè exiſtimandum ſit, ſi idem aſſequi non poſſumus, aut de iudiciis, ſi nolumus; vix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertiſſimorum vt noſtris temporibus hominum ſermo repetendus eſſet. quos eandem hanc quæſtionem pertractantes, iuuenis admodùm audiui. Ita non ingenio, ſed memoriâ ac recordatione opus eſt, vt quæ à præſtantiſſimis viris & excogitata ſubtiliter, & dicta grauiter accepi, cùm ſinguli diuerſas vel eaſdem, ſed probabiles cauſſas afferrent, dum formam ſui quiſq. & animi, & ingenij redderet, iiſdem nunc numeris, iiſdemque rationibus perſequar, ſeruato ordine diſputationis. neque enim defuit, qui diuerſam quoque partem ſuſciperet, ac multum vexatâ & irriſâ vetuſtate, noſtrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret. Nam poſtero die quàm accuratiùs Maternus Catonem recitauerat, cùm offendiſſe potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento ſui oblitus, tantùm Catonem cogitaſſet, eaque de re per vrbem frequens ſermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori noſtri: quos ego in iudiciis non vtroſque modò ſtudioſè audiebam, ſed domi quoque & in publico aſſectabar, mirâ ſtudiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoque eorum & diſputationes, & arcana ſemotæ dictionis penitus exciperem. quamuis malignè plerique opinarentur, nec Secundo promtum eſſe ſermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturæ, quàm inſtitutione & litteris famam eloquentiæ conſecutum. Nam & Secundo purus, & preſſus, &, in quantum ſatis erat, profluens, ſermo non defuit: & Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potius litteras quàm neſciebat. tamquam maiorem induſtriæ & laboris gloriam habiturus, ſi ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculum Materni, ſedentem ipſum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil ne te, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, quo minus offenſas Catonis tui ames? An ideo librum iſtum apprehendiſti, vt diligentiùs retractares, & ſublatis ſi quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, Leges tu quidem ſi volueris & agnoſces quæ audiſti. quòd ſi qua omiſit Cato, ſequenti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tra-

gœdiam diſpoſui iam, & intra me ipſe formaui. Atque ideo maturare libri huius editioně feſtino, vt dimiſsâ priore curâ, nouæ cogitationi toto pectore incumbã. Adeò te tragœdiæ iſtæ non ſatiant, inquit Aper, quo minus omiſſis orationum & curarũ ſtudiis omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyeſtem conſumas? cùm tot amicorum cauſſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix ſufficeres, etiam ſi non nouum tibi ipſe negotium importaſſes, Domitium, & Catonem: id eſt, noſtras quoque hiſtorias, & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus, Perturbarer hâc tuâ ſeueritate, niſi frequens ac aſſidua nobis contentio iam propè in conſuetudinem vertiſſet. Nam nec tu agitare & inſequi poëtas intermittis, & ego cui deſidiam aduocationum obiicis, cotidianum hoc patrocinium defendendæ aduerſus te poëticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet verſus facere, vel quod iam pridem opto, ſuâ quoque auctoritate compellat, vt omiſſis forenſium Muſarum anguſtiis, in quibus ſatis mihi ſuperque ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam & auguſtiorem eloquentiam colam. Ego verò, inquit Secundus, ante quàm me iudicem Aper recuſet, faciam quod probi & modeſti iudices ſolent, vt in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem *gratiæ præualere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe & vſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernij quàm Saleium Baſſum, cùm optimum virum tum abſolutiſſimum poëtam? porrò ſi poëtica accuſatur, non alium video reum locupletiorem. Securus ſit, inquit Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius ſtudium poëticæ & carminum gloriam fouet, cùm cauſſas agere non poſsit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, *Maternum ſollicitè plurimum defendi. ſed & ipſum ſolum apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, quâ parare ſimul & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poſsit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtrâ vel ad vtilitatem fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad vtilitatem vitæ omnia conſilia, facta noſtra dirigenda ſunt; quid erit tutius quàm eam exercere artem, quâ ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltrò feras, ipſe ſecurus & velut quadam perpetuâ potentiâ ac poteſtate munitus? cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus, aliorum *præſidio & tutelâ intelligitur. ſin proprium periculum increpuit; non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentũ, quàm reo & periclitanti eloquentiæ præſidium ſimul & telum, quo propugnare pariter & inceſſere, vel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud Principem poſſis. Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam ſuam oppoſuit? qui accinctus & minax diſertam quidem ſed inexercitatam & eiuſmodi certaminum rudem Heluidij ſapientiam eluſit. Plura de vtilitate non dico, cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad voluptatě oratoriæ eloquentiæ tranſeo, cuius iucunditas non vno alióve momento, ſed omnibus propè diebus & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad voluptates honeſtas nato, quàm videre plenam ſemper & frequentem domum concurſu ſplendidiſſimorum hominum? idque ſcire, non pecuniæ, non orbitati, neque officij alicuius adminiſtrationi, ſed ſibiipſi dari? illos quinimmo orbos & locupletes & potentes venire plerumque ad iuuenem & pauperem, vt aut ſua aut amicorum

* gratiâ

* præſidium & tutela

amicorum diſcrimina commendent. Vlláne tanta ingentium opum ac ma-
gnæ potentiæ voluptas, quàm ſpectare homines veteres, & ſenes, & totius
orbis gratiâ ſubnixos, in ſummâ omnium rerum abundantiâ confitentes id
quod optimũ ſit ſe non habere? Iam verò qui togatorum comitatus & egreſ-
ſus? quæ in publico ſpecies? quæ in iudiciis veneratio? quod gaudium con-
ſurgendi aſſiſtendiq́ue inter tacentes, in vnum conuerſos? coire populum,
& circumfundi coràm, & accipere affectum quemcunque orator induerit?
Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoque oculis expoſita, percen-
ſeo. Illa ſecretiora, & tantùm ipſis orantibus nota, maiora ſunt. Siue accura-
tam meditatamq́ue affert orationem; eſt quoddam ſicut ipſius dictionis, ita
gaudij pondus & conſtantia. ſiue nouam & recentem curam non ſine aliquâ
trepidatione animus attulerit; ipſa ſollicitudo commendat euentum, & le-
nocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipſius temeritatis vel
præcipua iucunditas eſt. Nam ingenio quoque, ſicut in agro, quamquam alia
diu ſerantur atque elaborentur, gratiora tamen quæ ſuâ ſponte naſcuntur.
Equidem vt de me ipſo fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus
clauus oblatus eſt, vel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili
natus, quæſturam, aut tribunatum, aut præturam accepi: quàm eos quibus
mihi pro mediocritate huius quantulæcumque in dicendo facultatis, aut
reum proſperè defendere, aut apud centumuiros cauſſam aliquam feliciter
orare, aut apud Principem ipſos illos libertos & procuratores Principum
tueri & defendere datur. Tum mihi ſupra tribunatus & præturas & conſu-
latus aſcendere videor, tum * abire: quod ſi non in alio oritur, nec in codi- *
cillis datur, nec cum gratiâ venit. Quæ fama & laus cuiuſuis artis cum ora-
torum gloriâ comparanda eſt, qui non illuſtres in vrbe ſolùm apud negotio-
ſos & rebus intentos, ſed etiam apud iuuenes & adoleſcentes, quibus mo-
rum indoles eſt & bona ſpes ſui? Quorum nomina priùs parentes liberis
ſuis ingerunt? quos ſæpius vulgus imperitum & tunicatus hic populus
tranſeunteis nomine vocat, & digito demonſtrat? Aduenæ quoque & pere-
grini, iam in municipiis & coloniis ſuis auditos, cùm primùm vrbem atti-
gerunt, requirunt ac vultus agnoſcere concupiſcunt. Auſim contendere
Marcellum hunc Eprium, de quo modò locutus ſum, & Criſpum Vibium
(libentiùs enim * nouis & recentibus quàm remotis & oblitteratis exemplis * notis
vtor) non minus eſſe in extremis partibus terrarum, * quàm Capuæ aut Ver- *
cellis, vbi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies ſeſtertium præſtat,
* quamquam ad has ipſas opes poſſunt videri eloquentiæ beneficio veniſſe. *
Ipſa eloquentia, cuius numen & cæleſtis vis multa quidem omnibus ſæculis
exempla edidit, ad quantam vſque fortunam homines ingenij viribus per-
uenerint. Sed hæc, vt ſuprà dixi, proxima, & quæ non auditu cognoſcenda
ſed oculis ſpectanda haberemus. Nam quo ſordidiùs & abiectiùs nati ſunt,
quoque notabilior paupertas & anguſtia rerum naſcentes eos circumſtete-
runt, eò clariora & ad demonſtrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illu-
ſtriora exempla ſunt. quòd ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantiâ
facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contem-
tus, per multos iam annos potentiſſimi ſunt ciuitatis ac donec libuit princi-
pes fori, nunc Principes in Cæſaris amicitiâ agunt feruntq́ue cuncta: atque
ab ipſo principe cum quadam reuerentiâ diliguntur. Quia Veſpaſianus ve-
nerabilis ſenex & patientiſſimus veri, bene intelligit, ceteros quidem amicos
ſuos niti iis quæ ab ipſo acceperint, quæq́ue ipſi accumulare, & in alios con-
gerere promtum eſt: Marcellum autem & Criſpum, attuliſſe ad amicitiam

ſuam, quod non à Principe acceperint, nec accipi poſſit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines, ac tituli & ſtatuæ. quæ neque ipſa tamen negliguntur: tam hercule quàm diuitiæ & opes, quas faciliùs inuenies qui vituperet quàm faſtidiat. His igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus, refertas domos eorum videmus, qui ſe ab ineunte adoleſcentiâ cauſſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina & verſus, quibus totam vitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatē vllam auctoribus ſuis conciliant, neq. vtilitates alunt: voluptatem autem breuem, laudem inanem & infructuoſam conſequuntur. Licet hæc ipſa, & quæ deinde dicturus ſum, aures tuæ ô Materne reſpuant, cui bono eſt ſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſertè loquitur? quîs ideo domum defenſus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium noſtrum egregium poëtam, vel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimum vatem deducit, aut ſalutat, aut proſequitur? Nempe ſi amicus eius, ſi propinquus, ſi denique ipſe in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neque vt pro eo verſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus eſt, vt cùm toto anno, per omnes dies, magnâ noctium parte, vnum librum extudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur, vt ſint qui dignentur audire: & ne id quidem gratis. nam & domum mutuatur, & auditorium exſtruit, & ſubſellia conducit, & libellos diſpergit: & vt beatiſſimus recitationem eius euentus proſequatur; omnis illa laus intra vnum aut alterum diem velut in herbâ vel flore præcepta, ad nullam certam & ſolidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut manſurum in animo cuiuſquam beneficium, ſed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudium volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Veſpaſiani liberalitatem, quòd quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius, ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere, ſuum genium propitiare, ſuam experiri liberalitatem? Adiice quod poëtis, ſi modò dignum aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuerſatio amicorum, & iucunditas vrbis, deſerenda cetera officia, vtque ipſi dicunt, in nemora & lucos, id eſt, in ſolitudinem recedendum eſt. Nec opinio quidem & fama cui ſoli ſeruiunt, & quod vnum eſſe pretium omnis ſui laboris fatentur, æquè poëtas quam oratores ſequitur. quoniam mediocreis poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rariſſimarum recitationum fama in totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias innoteſcat. Quotus quiſque cùm ex Hiſpaniâ vel Aſiâ, ne quid de Gallis noſtris loquamur, in vrbem venit, Saleium Baſſum requirit? atque adeo ſi quis requirit & ſemel vidit, tranſit & contentus eſt: vt ſi picturam aliquam vel ſtatuam vidiſſet. Neque hunc meum ſermonem ſic accipi volo, tamquam eos quibus natura ſua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, ſi modò in hac ſtudiorum parte oblectare otium & nomen inſerere poſſunt famæ. ego verò omnem eloquentiam omneſque eius partes ſacras & venerabiles puto. nec ſolùm cothurnum veſtrum, aut heroïci carminis ſonum, ſed lyricorum quoque iucunditatem, & elogorum laſciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum luſus, & quamcumque aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium ſtudiis credo. ſed tecum mihi Materne res eſt, quòd cùm natura tua in ipſam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & ſumma adeptus, in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſi in Græciâ natus eſſes, vbi ludicras quoque artis exercere honeſtum eſt, ac

est,ac tibi Nicostrati robur ac vires dij dedissent, non paterer immanes illos ad pugnam natos lacertos,leuitate iaculi aut iactu disci vanescere : sic nunc te ab auditoriis & theatris,in forum & ad caussas, & ad vera prœlia voco. cùm præsertim ne ad id quidem confugere possis,quod plerisque patrocinatur,tamquam minus obnoxium sit offendere poëtarum quàm oratorum studiũ. Efferuescit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ,nec pro amico aliquo,sed quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu: meditatus videris elegisse personam notabilẽ, & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit.hinc ingentis ex his assensus,hinc in ipsis auditoriis præcipuè laudari,& mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem,cùm tibi sumas aduersarium superiorem. nobis satis sit priuatas & nostri sæculi controuersias tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere; & probata sit fides,& libertas excusata. Quæ cùm dixisset Aper acriùs, vt solebat; & intento ore: remissus & subridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accusare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degressus detractaret poëtas, atque carminum studium prosterneret: arte quâdam mitigauit, concedendo his qui caussas agere non possent, vt versus facerent. Ego autem sicut in caussis agendis efficere aliquid & eniti fortasse possum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auspicatus sum, tum quidem cùm in Nerone improbam & studiorum quoque sacra profanantem vaticinij potentiam fregi. hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est,magis arbitror carminum quàm orationum gloriâ partum. ac iam me deiungere à forensi labore constitui; nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco: non magis quàm æra & imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruperunt. Nam statum * cuiusque ac securitatem meliùs innocentiâ tueor quàm eloquentiâ. *huc vsque nec vereor,ne mihi vmquam verba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. Nemora verò, & luci, & secretum ipsum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem,quòd nec in strepitu, nec sedente ante ostium litigatore, nec inter sordes ac lacrymas reorum componuntur, sed secedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuque * commoda mortalibus, *commodata in illa casta & nullis contacta vitiis pectora influxit. sic oracula loquebantur. Nam lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiæ vsus,recens, & malis moribus natus, atque, vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, &, vt more nostro loquar, aureum sæculum,& oratorum & criminum inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admissa defenderent. Nec vllis aut gloria maior,aut augustior honor: primùm apud deos, quorum proferre responsa & interesse epulis ferebantur: deinde apud illos diis genitos sacrosque reges, inter quos neminem caussidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altiùs velis, ipsum Apollinem accepimus. vel si hæc fabulosa nimis & composita videntur, illud certè mihi concedis Aper, non minorem honorem Homero quàm Demostheni apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis,quàm Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam,quàm Virgilij detractent. Nec vllus Asinij aut Messallæ liber tam illustris est,quàm Medea Ouidij,aut Varij Thyestes. Ac ne fortu-

nam quidem vatum, & illud felix contubernium, comparare timuerim cum inquietâ & anxiâ oratorum vitâ. licet illos certamina & pericula sua ad consulatus euexerint: malo securum & secretum VIRGILII secessum, in quo tamen neque apud diuum Augustum gratiâ caruit, neque apud populum Romanum notitiâ. Testes Augusti epistolæ, testis ipse populus, qui auditis in theatro versibus Virgilij, surrexit vniuersus, & fortè præsentem spectantemque Virgilium veneratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ, cesserit. Nam Crispus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præsenti fortunâ concupiscendū? an quòd timent, an quòd timentur? quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vnquam satis serui videntur, nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Musæ, remotum à sollicitudinibus, & curis, & necessitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa sacra illosque fontes ferant: nec insanum vltrà & lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar. non me fremitus salutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, testamentum pro pignore scribam: nec plus habeam, quàm quòd possim cui velim relinquere, quandocumque fatalis & meus dies veniet. statuarque tumulo non mæstus & atrox, sed hilaris & coronatus: & pro memoriâ mei, nec consulat quisquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut instinctus, cùm Vipsanius Messalla cubiculum eius ingressus est, suspicatusque ex ipsâ intentione singulorum, altiorem inter eos esse sermonem: Num parum tempestiuus, inquit, interuêni, secretum consilium & caussæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè, minimè, inquit Secundus, atque adeo vellem maturiùs interuenisses. delectasset enim te & Apri nostri accuratissimus sermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac studium suum ad caussas agendas conuerteret, exhortatus est: & Materni pro carminibus suis læta, vtque poëtas defendi decebat, audentior, poëtarum quàm oratorum similior oratio. Me verò, inquit, & sermo ipse infinitâ voluptate affecisset, atque id ipsum delectat, quòd vos viri optimi & temporum nostrorum oratores, non forensibus tantùm negotiis, & declamatorio studio ingenia vestra exercetis, sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt & eruditionem: & litterarum iucundissimum oblectamentum, cùm vobis qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari video in te Secunde, quòd Iulij Asiatici vitam componendo, spem hominibus fecisti plurium eiusmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à scholasticis controuersiis recessit; & otium suum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum consumere. Tum Aper, Non desinis Messalla vetera tantùm & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atque contemnere. Nam hunc tuum sermonem sæpe excepi, cùm oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, neminem hoc tempore oratorem esse contenderes. * Antiquis eò credo audaciùs, quòd maligni in iis opinionem non verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipse tibi denegares. Neque illius, inquit, sermonis mei pœnitentiam ago, neque aut Secundum, aut Maternum, aut teipsum Aper, (quamquam interdum in contrarium dispute) aliter sentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo vestrûm, vt caussas huius infinitæ differentiæ scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumque conquiro. & quod

* Atque id

quod quibusdam solatio est, mihi auget quæstionē, quia video etiam Graiis accidisse, vt longiùs absit Æschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes, & si quis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæstionem mouisti: sed quis eam iustiùs explicauerit quàm tu, ad cuius summam eruditionem & præstantissimum ingenium cura quoque & meditatio accessit? Et Messalla, Aperiam, inquit, cogitationes meas, si illud à vobis antè imperrauero, vt vos quoque sermonem hunc nostrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exsequemur partes, quas intellexerimus te non tam omisisse quàm nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paullo antè dixisti, & ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefensum sæculum nostrum patiar hâc vestrâ conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem * significatione istâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quosdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi versantur ante oculos Vlysses & Nestor, quorum ætas mille ferè & CC. annis sæculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem & Hyperidem profertis, quos satis constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse; ita tamen vt vtrique superstites essent. Ex quo appâret, non multò plures quàm CCC. annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem. quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur: si ad naturam sæculorum & respectum huius immensi æui, perquàm breue, & in proximo est. Nam si, sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus & verus annus, quo eadem positio cæli siderumque, quæ cùm maximè est, rursum exsistet, isque annus horum quos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demosthenes vester quem vos veterem & antiquum fingitis, non solùm anno quo nos, sed ferè eodem mense exstitisse. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis anteponere soletis: sed Ciceronem, & Cæsarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Asinium, & Messallam. quos quidem cur antiquis temporibus potius adscribatis quàm nostris, non video. nam vt de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansâ consulibus, vt Tiro libertus eius scripsit, VII. Idus Decemb. occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansæ & Hirtij se & Q. Pedium COSS. suffecit. statue VI. & L. annos, quibus mox diuus Augustus Remp. rexit: adiice Tiberij tres & viginti, & propè quadriennium Cai, ac bis quaternosdenos Claudij & Neronis annos, atque ipsum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum, ac sextam iam felicis huius principatus stationem, quâ Vespasianus Remp. fouet, C. & XX. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipse ego in Britanniâ vidi senem, qui se fateretur & pugnæ interfuisse, quâ Cæsarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggressi sunt. Ita si eum qui armatus C. Cæsari restitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxisset, idem Cæsarem ipsum & Ciceronem audire potuit, & nostris quoque actionibus interesse. Proximo quidem congiario ipsi vidistis plerosque senes, qui se à diuo quoque Augusto semel atque iterùm accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest, & Coruinum ab illis & Asinium audiri potuisse. Nam Coruinus

* signatione Rom. edit.

uinus in medium vſque Auguſti principatum, Aſinius pænè ad extremum durauit. Nec diuidatis ſæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores quos eorundem hominum aures agnoſcere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt ſi qua ex horum oratorum famâ gloriaque, laus temporibus adquiritur; eandem docerem in medio ſitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, C. Carboni, quoſque alios antiquos merito vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus non eſſet Caluus veſter aut Cœlius, aut ipſe Cicero? Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, ſi illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: ſic Graccho politior & ornatior, Craſſus: ſic vtroque diſtinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus. hoc interim probaſſe contentus ſum, non eſſe vnum eloquentiæ vultum, ſed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi: nec ſtatim deterius eſſe quod diuerſum eſt: vitio autem malignitatis humanæ vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis conſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens, & parum * antiquus videretur. (* Atticus) Legiſti vtique & Calui, & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum quidem Ciceroni viſum exſanguem, & attritum, Brutum autem otioſum atque diſiunctum. Rurſumque Ciceronem à Caluo quidem malè audiuiſſe, tamquam ſolutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipſius verbis vtar, tamquam fractum atque elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos veniam, *nec (*nunc) mihi cum vniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem vſque ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illâ vetere, atque dicendi viâ directâ: * non infirmitate ingenij, nec inſcitiâ litterarum tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paullo antè dicebam, cum conditione temporum ac diuerſitate aurium formam quoque ac ſpeciem orationis eſſe mutandam. Facilè perferebat prior iſte populus, vt imperitus & rudis, imperitiſſimarum orationum ſpatia: atque id ipſum laudi dabatur, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoque oratorum pauciſſimi, præcepta rhetorum aut philoſophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cùm vix in cortinâ quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut poteſtate non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora ſed conſtituunt, nec exſpectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpe vltrò admonent, atque aliò tranſgredientem reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt ferè principia Cor-

uini

uini. Quis quinque in Verrem libros exſpectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immenſa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & niſi aut curſu argumentorũ, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoque aſſiſtentium, & affluens & vagus auditor, aſſueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis triſtem & impexam antiquitatem, quàm ſi quis in ſcenâ Roſcij, aut Turpionis Ambiuij exprimere geſtus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſsâ oratores ſectantur, non ſolùm audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoriâ volunt. Traduntque inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt, ſiue in ſuis aliquis argutâ & breui ſententiâ effulſit, ſiue locus exquiſito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, ſed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani ſacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudiciis obtemperans noſtrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exſtitit. Neque ideò minùs efficaces ſunt orationes noſtræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate perueniunt. Quid enim ſi infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exſtruuntur, ſed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis ſimpliciter, me in quibuſdam antiquorum vix riſum, in quibuſdam autem vix ſomnum tenere, nec vnum de populo. * Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quique alios in eodem valetudinario hæc oſſa & hanc maciem probant. * Ipſe mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ ſatisfacit. nec diſſentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quiſque Calui in Aſitium aut in Druſum legit? at hercule in hominum ſtudioſorum manibus verſantur accuſationes, quæ in Vatinium * conſcribuntur, ac præ- * inſcrib. cipuè ſecunda ex his oratio. eſt enim verbis ornata, & ſententiis, auribus iudicum accommodata: vt ſcias ipſum quoque Caluum intellexiſſe quid melius eſſet, nec voluntatem quin ſublimiùs & cultiùs diceret, ſed ingenium ac vires defuiſſe. Quid ex Cœlianis orationibus? nempe hæ placent ſiue in vniuerſâ * parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoſcimus. Sordes autem verborum, & hians compoſitio & inconditi ſenſus redolent antiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium puto, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quâ antiquus eſt. Concedamus ſanè C. Cæſari, vt propter magnitudinem cogitationum & occupationes rerum, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium poſtulabat: tam hercule quàm Brutum philoſophiæ ſuæ relinquamus. Nam in orationibus minorem eſſe famâ ſuâ, etiam admiratores eius fatentur. niſi fortè quiſquam aut Cæſaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, ceteroſque eiuſdem lentitudinis ac teporis libros legit, niſi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt, non meliùs quàm Cicero, at feliciùs, quia illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoque, quamquam propioribus temporibus natus ſit, videtur mihi inter Menenios & Appios ſtuduiſſe. Pacuuium certè, & Attium, non ſolum tragœdiis, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit. adeò durus & ſiccus eſt. Oratio autem, ſicut corpus hominis, ea demum pulchra eſt, in quâ non eminent venæ, nec oſſa numerantur: ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra & exſurgit toris, ipſos quoque neruos rubore tegit & de-

core commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quominus lætitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret. viderimus * inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij suffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec vllâ re magis eiusdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis dilectum adhibuit, & compositioni artem: locosque lætiores attentauit, & quasdam sententias inuênit: vtique in his orationibus quas senior iam & iuxta finem vitæ composuit, id est, postquam magis profecerat, vsuque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes, non carent vitiis antiquitatis. lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tardè commouetur, raro incalescit: pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminantur. nihil excerpere, nihil referre possis: & velut in rudi ædificio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expolitus & splendens. Ego autem oratorem, sicut locupletem ac * laudatum patrem familiæ, non eo tantum volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum & oculos delectet: non eâ solùm instrui supellectile quæ necessariis vsibus sufficiat. sed sit in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, vt sumere in manus, & aspicere sæpius liceat: quædam verò procul arceantur, vt iam oblitterata & olentia: nullum sit verbum velut rubigine infectum, nulli sensus tardâ & inerti structurâ, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam & insulsam scurrilitatem, variet compositionem, nec omnes clausulas vno & eodem modo terminet. Nolo irridere *Rotam fortunæ*, & *Ius Verrinum*, & illud tertio quoque sensu in omnibus pro sententiâ positum, *Esse videatur*. Nam & hoc inuitus rettuli, & plura omisi, quæ tamen sola mirantur atque exprimunt hi qui se antiquos oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus: sed vobis vtique versantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilij Noniani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis sordet: qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more prisco apud iudicem fabulantes, non auditores sequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur. adeò mæsti & inculti, illam ipsam quam iactant sanitatem, infirmitate & ieiunio consequuntur. Porrò ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem volo: propè abest ab infirmitate, in quo sola sanitas laudatur. Vos verò disertissimi, vt potestis, vt facitis, illustrate sæculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messalla, video lætissima quæque antiquorum imitantem: & vos Materne ac Secunde, ita grauitati summum nitorem & cultum verborum miscetis; ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens caussa poscit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas; is compositionis decor, sententiarum planitas; sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis: vt etiam si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi sint posteri nostri. Quæ cùm Aper dixisset, Agnoscitis ne, inquit Maternus, vim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit? quàm copiosè ac variè vexauit antiquos? quanto non solùm ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione & arte, ab ipsis mutuatus est,

* in quantum

* lautum

tus est, per quæ mox ipsos incesseret? Tuum tamen Messalla promissum immutasse non debes. neque enim defensores antiquorum exigimus, nec quemquam nostrorum, quamquam modò laudati sumus, his quos insectatus est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more veteri & * aliis vestris philosophis sæpe celebrato, sumsit sibi contradicendi partes. *alia
Exprime nobis non laudationem antiquorum, satis enim illos fama sua laudat, sed caussas cur intantum ab eloquentiâ eorum recesserimus; cùm præsertim centum & XX. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messalla: Sequar à te præscriptam formam Materne. neque enim diu contradicendum est Apro, qui primùm, vt opinor, nominis controuersiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet: dummodò in confesso sit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si comminus fatetur plures formas dicendi etiam iisdem sæculis, nedum diuersis exstitisse. Sed quomodò inter Atticos oratores primæ Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent; omnium autem consensu hæc oratorum ætas maximè probatur: sic apud nos Cicero quidem ceteros eorundem temporum disertos antecessit: Caluus autem & Asinius & Cæsar & Cœlius & Brutus * sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert *suo
quòd inter se specie differant, cùm genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar; amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem sanitatem eloquentiæ ferunt: vt si omnium pariter libros in manum sumseris, quamuis in diuersis ingeniis, esse quandam iudicij ac * voluminis similitudinem & cogitationem. Nam quòd inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium, sed hominum. Nam & Caluum & Asinium & ipsum Ciceronem credo solitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infirmitatis vitiis affici. solum inter hos arbitror Brutum, non malignitate nec inuidiâ, sed simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit defensorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, vt nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse. Ceterùm si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius oratorem, vel hirtâ togâ induere, quàm fucatis & meretriciis vestibus insignire. Neque enim oratorius iste, immò hercule ne virilis quidem cultus est, quo plerique temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuiâ verborum & leuitate sententiarum, & licentiâ compositionis, histrionales modos exprimant, quodque vix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerique iactant, cantari saltarique commentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, vt oratores nostri tenerè dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solùm Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem vocari,

cari, quamquam in magnâ parte librorum ſuorum plus vis habeat quàm ſanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omiſsâ modeſtiâ, ac pudore verborum, ipſis etiam quibus vtitur armis incompoſitus, & ſtudio feriendi plerumque * deiectus non pugnat, ſed rixatur. Ceterùm, vt dixi, ſequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepôre vrbanitatis, & ipſarum virium robore, multum ceteros ſuperat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem educere ſuſtinuit. Ego autem exſpectabam, vt incuſato Aſinio, & Cœlio, & Caluo, aliud nouum agmen produceret, pluriſque vel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæſari, ſingulis demum ſingulos opponeremus. Nunc detractaſſe nominatim antiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi in publicum & in commune. veritus credo ne multos offenderet, ſi paucos excerpſiſſet. quotus enim quiſque ſcholaſticorum non hac ſuâ perſuaſione fruitur, vt ſe ante Ciceronem numeret, ſed planè poſt Gabinianum? At ego non verebor nominare ſingulos, quo faciliùs propoſitis exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit & deminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potiùs exſolue promiſſum. neque enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me equidem in confeſſo eſt, ſed cauſſas exquirimus, quas te ſolitum tractare, paullo antè, planè mitiore eloquentiâ & temporum noſtrorum, * miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos laceſſendo. Non ſum, inquit, offenſus Aprinâ diſputatione, nec vos offendi decebit, ſi quid fortè aures veſtras perſtringet, cùm ſciatis hanc eſſe eiuſmodi ſermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate, à quâ vel magis degenerauerimus, quàm ab eloquentiâ. Et Meſſalla, Non reconditas Materne cauſſas requiris, nec aut tibiipſi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, & iam mihi partes aſſignatis proferendi in medium, quæ omnes ſentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes deſciuiſſe ab iſtâ vetere gloriâ, non inopiâ hominum, ſed deſidiâ iuuentutis, & negligentiâ parentum, & inſcientiâ præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primùm in vrbe nata, mox per Italiam fuſa iam in prouincias manant: quamquam noſtra nobis notiora ſunt. Ego de vrbe & his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quæ natos ſtatim excipiunt, & per ſingulos ætatis gradus cumulantur, ſi priùs de ſeueritate ac diſciplinâ maiorum circa educandos formandoſque liberos pauca prædixero. Iamprimùm ſuus cuique filius ex caſtâ parente natus, non in cellâ emtæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inſeruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatiſque moribus, omnis cuiuſpiam familiæ ſuboles committeretur, coram quâ neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhoneſtum factu videretur. Ac non ſtudia modò curaſque, ſed remiſſiones etiam luſuſque puerorum, ſanctitate quadam ac verecundiâ temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe Principes liberos accepimus. quæ diſciplina ac ſeueritas eò pertinebat, vt ſincera & integra & nullis prauitatibus detorta vniuſcuiuſque natura, toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas: & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, id vniuerſum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut

* detractus

alter ex omnibus ſeruis plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſterio accommodatus. horum fabulis & erroribus, teneri ſtatim & rudes animi imbuuntur. Nec quiſquam in totâ domo penſi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipſi parentes nec probitati neque modeſtiæ paruulos aſſuefaciunt, ſed laſciuiæ & libertati. per quæ paullatim impudentia irrepit, & ſui alienique contemtus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia pænè in vtero matris concipi mihi videntur, hiſtrionalis fauor, & gladiatorum equorumque ſtudia. quibus occupatus & obſeſſus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adoleſcentulorum ſermones excipimus, ſi quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus ſuis fabulas habent? colligunt enim diſcipulos non ſeueritate diſciplinæ, nec ingenij experimento, ſed ambitione ſalutantium, & illecebris adulationis. Tranſeo prima diſcentium elementa, in quibus & ipſis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoſcendis, nec in euoluendâ antiquitate, nec in notitiam vel rerum vel hominum, vel temporum ſatis operæ inſumitur. ſed expetuntur quos Rhetoras vocant: quorum profeſſio quando primùm in hanc vrbem introducta ſit, quamque nullam apud maiores noſtros auctoritatem habuit, ſtatim de * curiis. Referam neceſſe eſt animum ad eam diſciplinam, quâ vſos eſſe eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & cottidiana meditatio, & in omni genere ſtudiorum exercitationes, ipſorum etiam continentur libris. Notus eſt vobis vtique Ciceronis liber qui Brutus inſcribitur, in cuius extremâ parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) ſua initia, ſuos gradus, ſuæ eloquentiæ velut quandam educationem refert. ſe apud Q. Mucium ius ciuile didiciſſe, apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnis philoſophiæ partes penitus hauſiſſe: neq. his doctoribus contentum, quorũ ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoq. & Aſiam peragraſſe, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriæ, non muſicæ, non grammaticæ, non denique vllius ingenuæ artis ſcientiam ei defuiſſe. Ille dialecticæ ſubtilitatem, ille moralis partis vtilitatem, ille rerum motus cauſſaſque cognouit. ita enim eſt, optimi viri, ita, ex multâ eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum ſcientiâ, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, ſicut ceterarum rerum, anguſtis & breuibus terminis cluditur: ſed is eſt orator, qui de omni quæſtione pulchrè & ornatè & ad perſuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporum, cum voluptate audientium poſſit. Hæc ſibi illi veteres perſuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus eſſe, non vt rhetorum ſcholis declamarent, nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem accedentibus controuerſiis linguam modò & vocem exercerent, ſed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honeſto ac turpi, de iuſto & iniuſto diſputatur. Hæc enim eſt oratori ſubiecta ad dicendum materia. Nam in iudiciis ferè de æquitate, in deliberationibus de honeſtate dicimus, ita vt plerumque hæc ipſa inuicem miſceantur. de quibus copioſè & variè & ornatè nemo dicere poteſt, niſi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatemque vitiorum, & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt faciliùs iram iudicis vel inſtiget vel leniat, qui ſcit quid ira: promptiùs ad miſerationem

impellat, qui ſcit quid ſit miſericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibuſque verſatus orator, ſiue apud infeſtos, ſiue apud cupidos, ſiue apud inuidentes, ſiue apud triſtes, ſiue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiuſque natura poſtulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni inſtrumento, & ad omnem vſum repoſito. Sunt apud quos aſtrictum, & collectum, & ſingula ſtatim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dediſſe operam dialecticæ proficiet. Alios fuſa, & æqualis, & ex communibus ducta ſenſibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem diſputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidem & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque, prout res poſcit, vti, alienum erit oratori. neque enim ſapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem; ſed eum qui non quaſdam artes * audire, ſed omnes liberaliter debet. Ideoque & iuris ciuilis ſcientiam veteres oratores comprehendebant, & grammaticâ, muſicâ, & geometriâ imbuebantur. Incidunt enim cauſſæ plurimæ quidem ac pænè omnes, quibus iuris notitia deſideratur: pleræque autem, in quibus hæ quoque ſcientiæ requiruntur. Nec quiſquam reſpondeat: ſufficit vt ad tempus ſimplex quiddam & vniforme doceamur. Primùm enim aliter vtimur propriis, aliter commodatis: longeque intereſſe manifeſtum eſt, poſſideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſcientia etiam aliud agentes nos ornat, atque vbi minimè credas, eminet & excellit. Idque non doctus modò & prudens auditor, ſed etiam populus intelligit: ac ſtatim ita laude proſequitur, vt legitimè ſtuduiſſe, vt per omnes eloquentiæ numeros iſſe, vt denique oratorem etiam fateatur. quem non poſſe aliter exſiſtere, nec exſtitiſſe vmquam confirmo, niſi eum qui tamquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negligitur ab horum temporum diſertis, vt in actionibus eorum fex quoque cottidiani ſermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S. C., ius ciuitatis vltrò derideant: ſapientiæ verò ſtudium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiam, velut expulſam regno ſuo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumciſa & amputata, ſine apparatu, ſine honore, pænè dixerim ſine ingenuitate, quaſi vna ex ſordidiſſimis artificiis diſcatur. Ergo hanc primam & præcipuam cauſſam arbitror, cur tantum ab eloquentiâ antiquorum oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorem fuiſſe memoriæ proditum eſt. Et Cicero his vt opinor verbis, *quidquid in eloquentiâ effecerit, id ſe non rhetorum, ſed Academiæ ſpatiis conſecutum*. Sunt aliæ cauſſæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum eſt, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in conſuetudine eſt, ſatis multos offendi: qui ſi fortè hoc * audirent, certum habeo dicturos, me, dum iuris & philoſophiæ ſcientiam tamquam oratori neceſſariam laudo, ineptiis meis plauſiſſe. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, ſuſceptum à te munus adeò peregiſſe nondum videris, vt inchoaſſe tantùm, & velut veſtigia ac lineamenta quædam oſtendiſſe videaris. Nam quibus inſtrui veteres oratores ſoliti ſint, dixiſti, differentiamque noſtræ

* hautire,

* audierint,

desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & fecundissima eorum studia demonstrasti: cetera exspecto, vt quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neque enim arte & scientiâ, sed longè magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuissent, Messalla quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui erudirique soliti sint, persequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res potest, nisi vt scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eamdem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc videntur, isque scientiam ab exercitatione separat, id certè concedet, instructum & plenum his artibus animum, longè paratiorem ad eas exercitationes venturum, quæ propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domesticâ disciplinâ, refertus honestis studiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, siue in iudiciis, siue in concionibus assuescebat, ita vt altercationes quoque excipere, & iurgiis interesse, vtque sic dixerim, pugnare in prœlio disceret. magnus ex hoc vsus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in mediâ luce studentibus atque inter ipsa discrimina, vbi nemo impunè stultè aliquid, aut contrariè dicit, quo minus & iudex respuat, & aduersarius exprobret, ipsi denique aduocati aspernentur. Igitur verâ statim & incorruptâ eloquentiâ imbuebantur: & quamquam vnum sequerentur, tamen omnes eiusdem ætatis patronos in plurimis & caussis & iudiciis cognoscebant: habebantque ipsius populi diuersissimarum aurium copiam, ex quâ facilè deprehendebatur quid in quoque vel probaretur vel displiceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & æmuli, ferro non rudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum, semper nouum, ex inuidis & fauentibus, vt nec bene dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diuersis subselliis parari quàm suis; quin immò constantiùs surgere ibi, fideliùs corroborari. Atque hercule sub eiusmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis consuetudo concionum, sæpe cognitæ populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, solus statim & vnus cuicumque caussæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem, vno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & XX. Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus. At nunc adolescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui rhetores vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exstitisse, nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quòd Marco Crasso & Domitio censoribus cludere, vt ait Cicero, ludum impu-

dentiæ iussi sunt. Sed, vt dicere institueram, deducimur in scholas, quibus non facilè dixerim vtrùm ne locus ipse, an condiscipuli, an genus studiorum plus mali ingeniis afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æquè intrat. In condiscipulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adolescentuli inter adolescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ipsæ verò exercitationes magnâ ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, suasoriæ, & controuersiæ. Ex iis suasoriæ quidem etsi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigentes pueris delegantur; controuersiæ robustioribus assignantur, quales per fidem, & quàm incredibiliter compositæ! Sequitur autem vt materiæ abhorrenti à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannicidarum præmia, aut vitiatarum electiones, aut pestilentiæ remedia, aut incesta matrum, aut quidquid in scholâ cottidie agitur, in foro vel raro vel numquam, ingentibus verbis persequantur: cùm ad veros iudices ventum est * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, sicut flamma materiâ alitur, & motibus excitatur, & vrendo clarescit. Eadem ratio in nostrâ quoque ciuitate antiquorum eloquentiam prouexit. Nam etsi horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt, quæ compositâ & quietâ & beatâ Rep. tribui fas erat: tamen istâ perturbatione ac licentiâ plura sibi assequi videbantur. cùm mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduæ, populare nomen, hinc conciones magistratuum pænè pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum, & assignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & assidua senatus aduersus plebem certamina. quæ singula etsi distrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare præmiis videbantur. Quia quantò quisque plus dicendo poterat, tantò faciliùs honores assequebatur; tantò magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat; tantò plus apud Principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem * probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magistratus reuerebantur, hos reuersi colebant. hos & præturæ & consulatus vocare vltrò videbantur. hi ne priuati quidem sine potestate erant, cùm & populum & senatum consilio & auctoritate regerent. quinimmo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentiâ aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum. nec mirum, cùm etiam inuiti ad populum producerentur: cùm parum esset in senatu breuiter censere, nisi * qui ingenio & eloquentiâ sententiam suam tueretur: cùm in aliquam inuidiam aut crimen vocati, suâ voce respondendum haberent; cùm testimonia quoque in publicis non absentes nec per tabellam dare, sed coràm & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præmia, magna etiam necessitas accedebat, & commoda. Disertum haberi pulchrum & gloriosum, sed contrà, mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quàm præmiis stimulabantur. ne clientulorum loco potiusquàm patronorum numerarentur: ne traditæ à maioribus necessitudines ad alios transirent: ne tamquam inertes & non suffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur. Nescio an venerint in manus vestras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent & nunc maximè à Muciano contrahuntur: ac iam vndecim, vt opinor, Actorum libris, & tribus Epistolarum composita, & edita sunt.

* parabat.

* quis

Ex his

Ex his intelligi potest Gn. Pompeium & Marcum Crassum, non viribus modò & armis, sed ingenio quoque & oratione valuisse: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procerum manum, multum in his studiis operæ curæque posuisse: nec quemquam illis temporibus magnam potentiam, sine eloquentiâ consecutum. His accedebat splendor rerum, & magnitudo caussarum, quæ & ipsa plurimum eloquentiæ præstant. Nam multum interest vtrúmne de furto, aut formulâ & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis sociis, & ciuibus trucidatis. quæ mala sicut non accidere melius est, isque optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cùm acciderent, ingentem eloquentiæ materiam subministrabant. Crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenij, nec quisquam claram & illustrem orationem efficere potest, nisi qui caussam parem inuenit. Non, opinor, Demosthenem orationes illustrant, quas aduersus tutores suos composuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defensus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicendum materiam oratores haberent: sed, vt subinde admoneo, quæstionis meminerimus, sciamusque nos de eâ re loqui, quæ faciliùs turbidis & inquietis temporibus exstitit. Quis ignorat vtilius ac melius esse frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quò sæpius steterit tamquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior aduersarius, eò acrior qui pugnas sibi asperas desumserit, tantò altior & excelsior & illis nobilitatus criminibus, in ore hominum agit, quorum ea natura est vt secura nolint. Transeo ad formam & consuetudinem veterum iudiciorum: quæ & si nunc aptior est ita erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat; & numerus neque dierum, neque patronorum finiebatur. Primus tertio consulatu Gn. Pompeius astrinxit imposuitque veluti frenos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri solita sunt, quod maius argumentum est, quàm quod caussæ centumuirales quæ nunc primum obtinent locum, adeò splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neque Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Cœlij, neque Calui; non denique vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Asinij, quæ pro hæredibus Vrbiniæ inscribuntur, ab ipso tamen Pollione mediis diui Augusti temporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi Principis disciplina, ipsam quoque eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse videtur quod dicturus sum, dicam tamen vel ideo vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus astricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ caussæ explicantur? Nam quo modo nobiles equos cursus & spatia probant, sic est aliquis oratorum campus; per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quinimmo curam & diligentem styli anxietatem contrariam experimur: quia sæpe interrogat iudex, quando incipias; & ex in-

ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus & testibus, silentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter assistit, & res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, & velut quodam theatro. qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus assisterent: cùm in plerisq. iudiciis crederet populus Romanus sua interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos. vt frigidissimos quoque oratores, ipsa certantis populi studia, excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiusmodi libri exstant, vt ipsi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus censeantur. Iam verò conciones assiduæ, & datum ius quoque potentissimum quemque vexandi, atque ipsa inimicitiarum gloria, cùm se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Syllâ, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad incessendos principes viros, vt est natura inuidiæ, populi quoque histriones auribus vterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admouebant? Non de otiosâ & quietâ re loquimur, & quæ probitate & modestiâ gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam stulti libertatem vocabant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accepimus? quarum ciuitatum seuerissima disciplina, & seuerissimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt sic dixerim, omnes poterant. Nostra quoque ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in senatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla superiorum reuerentia, nullus magistratuum modus: tulit sine dubio valentiorem eloquentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu pensauit. Sic quoque quod superest antiquis oratoribus, * forum non emendare, nec vsquam ad votum compositæ ciuitatis argumentum est quidem, quod nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram venit, nisi quod aut vicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciam tuemur, nisi spoliatam vexatamque? Atqui melius fuisset non queri, quàm iudicari. Quòd si inueniretur aliqua ciuitas in quâ nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quo modo tamen minimum vsus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quæ firmissimâ valetudine ac saluberrimis corporibus vtuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores, & in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententiis, cùm optimi citò consentiant? Quid multis apud populum concionibus, cùm de republicâ non imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & vnus? Quid voluntariis accusationibus, cùm tam rarò & tam parcè peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cùm clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat?

bus eat? Credite optimi, & in quantum opus est disertissimi viri, si aut vos prioribus sæculis, aut isti quos miramur, his nati essent, ac deus aliquis vitas vestras, vestra tempora repentè mutasset: nec vobis summa illa laus & gloria in eloquentiâ, neque illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniam nemo eodem tempore assequi potest magnam famam & magnam quietem, bonis sæculi sui quisque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Messalla: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens, & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis; Messalla, antiquariis, criminabimur. At ego vos rhetoribus & scholasticis, inquit. Cùm adrisissent, discessimus.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS IN CORNELIVM TACITVM.

A.

ABbarus Arabum Rex. pag. 112 & seq.
Abnoba, mons 291
Acte, liberta Neronis 129. 138. & seq. 142, & seq.
Adgandestrius Chattorum princeps 44
Adiabeni 158. & seq.
Adiutrix legio 220. 246
Adoptionis fictæ mos prauus, 162
Adrana fl. 16
Adulterij pœna apud Germanos 295
Ædui populi 54, 198, & seq.
Ægyptus 187. & seq. 204. 211
Ægyptiâ Iudaicaque superstitione infecti pelluntur Italiâ 43
Ælia Petina 110
Ælius Gallus 85
Ælius Seianus 45. eius genus, vita & mores 63. Liuiam Drusi vxorem adulterio polluit 64. venenum parat Druso 65. & seq.
Æmilia Lepida 49. eius mors 97
Ænus fl. 237
Æsculapius deus 283
Æstyorum gentes 301
Afranius Burrhus. Vide Burrhus.
Africa 35, 188. 247
M. Agrippa 1, 2. 189
Agrippa Postumus vnicus nepos Augusti 2. eius cædes ibid.
Agrippa Postumus falsus, Clemens nomine 32. interfectus ibid.
Agrippina Augusta, Germanici vxor, neptis Augusti 10. 12. & seq. 19. & seq. 44. & seq. 66. & seq. 77. & seq. eius mors 92
Agrippina Iulia, Germanici filia, mater Neronis 37. 83. & seq. nubit Claudio Imp. 111. & seq. eius lasciuia, 129. 142
Agrippinæ insidiæ parantur à filio 142. & seq. occiditur 144
Agrippina Colonia, Vbiorum oppidum 199. 264. 274. 275. 276. & seq. sic dictum ab Agrippinâ Iuliâ, ibi genitâ 115
Agrippinenses 199. & seq. 266. 275. & 276. & seq. 281. & seq.
Albani 95, 186
Albis fl. 28, 300
Albium Intemelium 212
Albucilla, vxor Satrij Secundi, multorũ amoribus famosa 99. & seq.
Alexandria 247. 283
Alienus Cæcina. Vide Cæcina
Aliso fl. 25
Allobroges 201
Alpes Iuliæ 236
Alphenus Varus 216, 220. & seq. 244, 249, 250, 261
Alpinus Montanus 244. 267. 289
Altinum 237
Amisia fl. 18. 25
Amphitheatrum Placentinum conflagrat 214
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maximâ strage hominum 79. & seq.
Ancilium conditio 208
Andecaui pop. 54
Angli 300
Angriuarij 25. 27. 298
Anicetus, Polemonis libertus 143. 144. eius mors 246. & seq.
Annæus Lucanus 169. occiditur 175
Annæus Seneca 112. rector Neronis 126. accusatur 154. & seq. eius cædes 173
Annius Bassus 247
Annius Faustus 211. damnatus ibid.
Annius Gallus 207. & seq. 212, 215. & seq. 220
Annus magnus & verus 323
Ansibarij 141
Anteius 180
Antiochia 228
Antiochensium theatrum 229
Antiochus rex ibid. 284
Antistius Sosianus 133, 153. & seq. 180. 271
Antium colonia 163
Antona fl. 116
Antonia turris 287
M. Antonius 34. 36
Antonius Felix. Vide Felix.
Antonius Flamma 271
Antonius Nouellus 207. 212
Antonius Primus 230. & seq. 235. 237. & seq. 242. & seq. 248. 250. 252, 256. 259. 269. 278. 282
Apenninus 245. 248. 249. 250
Apicata, Seiani vxor 64. & seq.
Apinius Tiro 249, 253
Apis idolum 285
Aponius Saturninus, Mœsiæ præfectus 205. 230. 233. & seq. 236. & seq. 238
L. Apronius, inferioris Germaniæ proprætor 82
Apuleia Varilia, sororis Augusti neptis 35
Aquileia 236
Aquilius primipilaris 262
Aquilius Regulus 270
Arabes Iudæis infensi 284
Arauisci pop. 297
Araxis 136
Archelaus Cappadociæ rex, inuisus Tiberio 33. eius mors ibid.
Arduenna saltus 54
Arenacum 289
Aricinum nemus 244
Arij 301. & seq.
Ariobarzanes Medus 24
Ariouistus rex 280
Armenij 24. 37. 120. 135. & seq. 148. & seq.
Armenia 24. 37. 136. & seq.
Arminius, Cheruscorum princeps 15. & seq. 25. & seq. 34. & seq. occiditur 44
Arnus fl. 22
Arpus, Chattorum princeps 25
Arrius Varus 237. & seq. 239 & seq. 258. & seq. 269. & seq. 278
Arruntius Stella 132
Arsaces, Armeniæ rex 94. & seq.
Arsacidarum gens 23. & seq. 94
Arsametes fl. 162
Artabanus, Parthorũ rex 24, 37. 94, 96. 97. 98. & seq.
Artauasdes Armeniorum rex 24. & seq.
Artaxata, vrbs Armeniæ 37, 95. 121. 136. combusta, deleta & solo æquata, ibid.
Artaxias, Artauasdis filius 24
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armeniis à Germanico 37. defunctus 39, 94
Asciburgium 267. 292
Asinius Gallus 3, 5. & seq. 30. & seq. 82. eius mors 92
Asinius Pollio 4. 72
Asphaltites lacus 286
Asyla 58. & seq.
Athenæ 36
Areste 237
Auenticum Hel. caput 202
Aufidienus Rufus 7. & seq.
Augurium aquilarum 27
Augusta Taurinorum 225
Augustales ludi 6, 15
Augustani equites 146
Augustus Cæsar 1. & seq. eius testamentũ 3. mors 2. funus 3. & seq.
Augustodunum Æduorum caput 54. & seq.
Auiones pop. 300
Auitus Didius. Vide Didius Auitus.
Aulus Vitellius. Vide Vitellius.
Auspicia, sortes & præsagia Germanorum 293

B.

BAduhennæ lucus 83
Baianus lacus 143
Balsamum 285
Bardanes rex Parthorum 102. eius mors 103
Basilides Ægyptius sacerdos 282
Bassus Lucillius. Vide Lucillius Bassus.
Batavi 24.& seq. 200. 201. 216. & seq. 225. & seq. 261. & seq. 264. 267. & seq. 288. 297. & seq.
Batauorum insula 24,290
Batauodurum 289
Bedriacum 215.219.& seq.240
Belgæ 10,54.263
Belus amnis 286
Berinice regina 209,229
Bethasij 274.277.& seq.
Bibaculi carmina 72
Bingium 279
Blæsus Iunius. Vide Iunius Blæsus.
Boij 297
Boiocalus Ansibarius 140
Bonna 263.265.288
Boodicia Prasutagi vxor 150. vitam veneno finit 151
Bracha tegmen barbarum 214
Brigantes Britanniæ populi 116.307
Brinio Caninefas nobilis 262.& seq.
Britanni 116. & seq. 151. & seq. 306. & seq.
Britanniæ descriptio 235.304.& seq.
Britannicus Claudij Cæs.& Messallinæ filius 103.108.& seq. Britãnico Domitiũ anteponit Claudius 115. Britannico venenum paratur à Nerone 130. eius mors ibid. sepultura ibid.
Brixellum 218.219
Bructeri 14.17.& seq.141.289,298
Burij pop. 300
Burrhus Afranius rector Neronis 126. & seq. 144. & seq. eius mors 154
Byzantium 36.124.& seq.230.247

C.

CÆcilius Simplex, consul 224. 252
Cæcina Alienus 9,14.& seq.16.18, 19.& seq.24.& seq.198.200.201. & seq.208. & seq. 212, 213. 214. 216. & seq. 219.& seq. 226. 232. 233.236. & seq. 243.
Cælius mons 80.& seq.
Cæsarea 228
Cæsia silua 14
Caledonia 310.& seq.
Cales prouincia 70
Caligula Germanici filius militari vocabulo sic appellatus 12
Calistus Claudij libertus 107,110
Calpurnius Asprenas 211
Calpurnius Galerianus C. Pisonis filius 261. eius mors ibid.
Calpurnius Piso 31,69.& seq.169
Calpurnius Repentinus, centurio 199. eius mors 200
Caluisius Sabinus legatus 196
Camalodunum, colonia 117.150 & seq.
Cameræ, naues Ponticæ 247
Campania 259
Campaniæ laus 185
Canopus 38
Candidati præturæ duodecim 6. & seq.
Caninefates 82.& seq. 262. 263.& seq.274,281
Capito Fonteius. Vide Fonteius Capito
Capitolij structores 254
Capitolij conflagratio 253
Capitolij restitutio 273
Cappadoces 37
Cappadocia 211
Capreæ insula 80
Capua 249.259
Caracates pop. 278
Caractacus rex Britanniæ 117. 246. & seq.
Carioualda, Batauorum dux 26
Carmelus mons 228
Carsulæ 250
Carthismandua, Brigantum regina 117.246
Caspiarum claustra 186
Caspia via 95
Cassius Chærea 10
Cassius Seuerus exsul 69
Castorum lucus 215
Castum nemus 300
Catualda nobilis iuuenis 38
Catulli carmina 72
Catumerus Chattorũ Princeps 104
Celenderis Ciliciæ castellum 42
Celsus Marius. Vide Marius Celsus.
Cenchrius amnis 59
Centuriones verberibus multantur à militibus 10
Cenus Neronis libertus 222
Cerialis Petilius. Vide Petilius Cerialis
Cerius Seuerus tribunus 193
Cesellius Bassus Pœnus 177 eius mors ibid.
Cestius Gallus Syriæ legatus 286
Cestius Seuerus 270
Cethegus Labeo legatus 82
Chaldææ artis peritus Tiberius 91
Chamaui 140.298.& seq.
Charicles medicus 99
Chasuari pop. 298
Chatti 16. & seq.25. 29. 115. 141. 269.298
Chauci 11,17,104.289.& seq. 299
Cherusci 16, 17, 18, 27, 34, 104. & seq.116,299.& seq.
Christus 168
Christiani 168.& seq.
Ciceronis carmina 325
Ciceronis libri 329
Cilices 33
Cilices agrestes Clitæ dicti 122
Cimbri 280.299
Cingonius Varro 186
Cinithij 36
Circenses ludi 103
Ciuilis Claudius. Vide Claudius Ciuilis
Clanis flu. 22
Clarij Apollinis oraculum 36
Classicus præfectus alæ Treuerorum 212.274.& seq.276. 281. 289
Clauarium donatiui nomen 247
Claudia M. Silani filia, C. Cæsaris vxor 91,98
Claudia Pulchra, sobrina Agrippinæ 77
Claudius Apollinaris 249
Claudius Tiberius Cæsar 100.& se. 103. 107. Claudio nubit Agrippina Iulia, mortuâ Messallinâ 111. Claudij sæuitia 123. Claudius temulentus 123. Claudio venenum paratur dolo Agrippinæ 125. moritur ibid. eius funus 127
Claudius Ciuilis Batauorum Princeps. 261. & seq. 274, 276. 288. 290
Claudius Cossus legatus 202
Claudius Drusus. Vide Drusus.
Claudius Fauentinus centurio 249
Claudius Iulianus ibid.
Claudius Labeo Præfectus alæ Batauorum 263,274.277
Claudius Sagitta 272
Claudius Sanctus 276
Claudius Seuerus 202
Claudius Timarchus Cretensis, reus agitur 163
Claudius Victor 267
Clemens Iulius centurio 8
Clemens Postumi Agrippæ seruus 32.& seq.
Clitarum natio 97
Clodius Macer 106,233
Cluuius Rufus 187.204, 223, 225. & seq.
Cocceius Nerua 175. abstinentiâ moritur 92
Coctianæ alpes 278
Codicilli Liuiæ 73
Codicilli Pisonis 48
Cœlaletæ pop. 54
Cœlius orator 324
Cœlianæ orationes 325
Cogidunus rex 307
Cohibus fl. 247
Coï 67,123
Colonia Agrippina. Vide Agrippina Colonia.
Comageni 33,37
Cometes sidus 147,169
Comitia consularia 22
Comitia è campo translata ad patres 6
Comitia magistratuum habenda in quinquennium 31
Coniuratio in Neronem 169.& seq. eiusdem coniurationis proditio è domo

domo Sceuini 171.& seq.& coniuratorum supplicia 174.& seq.
Consi ara 115
Consulum discordia 85
Cora Etruriæ promontorium 32
Corbulo Domitius 52.& seq. 104.& seq.128.& seq.137.& seq.148.& seq. 158.& seq.164.& seq.237
Corcyra insula 44
Cornelius Dolabella 55, 60, 207, eius mors 224.& seq.
Cornelius Fuscus 230, 236.245
Cornelius Laco 186,188.& seq.193.194. eius mors 196
Cornelius Martialis 253.& seq.
Cornelius Sylla 132. 139. eius mors 155
Cornelius Tacitus de suis Annalibus 71.& seq.
Cornelius Tacitus sacerdos Quindecimuiralis, & prætor sub Domitiano 103
Corsica 213
Cotta Messallinus 68,84,87
Cottiæ alpes 207
Cotys rex Thracũ 39.occiditur ibid.
Cotys rex minoris Armeniæ 102
Cremona 213.& seq. 226.& seq. 234,239,240, 241, 242. oppugnatur 242. Cremonæ excidium,&c. 243
Cremutius Cordus 72. eius mors 72. eius libri ibid.
Crescens Neronis libertus 204
Creticus Sullanus rector Syriæ 24, 33
Crispinus Centurio 200
Crupellarij 55
Cruptoricis villa 55
Cugerni 288.& seq.
Cincia lex 101
Curtius Montanus 269.270.& seq.
Curtius Rufus 105
Curtius lacus 195.223
Cusus flu. 39
Cyclopes 59

D.

DAcorum gens 185,246
Dahæ pop. 24
Dalmatæ 238.247
Danubius flu. 246.291
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta 19
Demetrius Cynicus 184
Dianæ Limenetidis templum 74
Diana Persica 59
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus 324
Didius Auitus 118.140.& seq.149
Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracum dux 76
Diuodurum, Mediomatricum opidum 200
Domitia Neronis amita 124
Domitianus, Vespasiani filius 250, 253.& seq. Cæsar consalutatus à militibus 257.eius stupra, adulteria, & indomitæ libidines 258
278.& seq. præturam capit 269.& seq.imperij munia omittit 283
Gn.Domitius 83,86
L.Domitius, Gn.Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ filius 103, 111.ei despõdetur Octauia Claudij filia, 112.& seq. adoptatur à Claudio 115
Domitius Afer 77,80
Domitius Balbus 152
Domitius Celer 41
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus 192
Donatius Valẽs 199.eius mors ibid.
Druidæ 149.274
Drusilla Germanico genita 90
Drusus Claudius priuignus Augusti,Germanici pater 1,10,33,45
Drusus Germanici frater 6,8.& seq. 21,33,36,37.45.& seq.48.& seq. 51.& seq.58.64. Druso venenum parat Seianus 65. Drusi mors ibidem. funus 66
Drusus Germanici filius 64,68. eius mors 92
Drusus Germanici filius falsus 85
Dulgibini pop. 298

E.

EDucatio praua 328.& seq.
Edui, senatorum in vrbe ius adepti 106.& seq.
Eleazarus,Iudæorum dux 287
Eloquentiæ vtilitas 318.& seq.
Elysij pop. 301
Emeritenses 204
Ennia Macronis vxor 98
Ephesij 59
Epicharis 170.& seq.eius mors 172
Epiphanes rex 216
Eporedia 202
Epponina vxor Iulij Sabini 277
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius.
Equestris Fortunæ ædes apud Antium 61
Erato regina Armeniorum 24
Euphrates flu. 96
Eudemus medicus Liuiæ 64.& seq.
Eudoses pop. 300
Ezates 113

F.

FAbius Maximus 2. eius mors ibid.
Fabius Priscus 281
Fabius Valens 187, 198, 199.215, 216,223.& seq. 226.& seq. 232, 233.& seq.245.& sequen. capitur 246. interficitur 251. eius vita & mores ibid.
Fabricius Veiento 156
Fanum Fortunæ 247
Fasti adulatione temporum fœdati 269
Fatóne an sorte voluantur res mortalium 250
Felix Iudææ præfectus 122.286.& seq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ 89
Feminarum libido coërcita 43
Feminarum pœna quæ seruis coniunguntur 122
Feminarum vitia 52
Fenius Rufus 132,154,155,179
Fenni pop. 301.& seq.
Filius patrem interficit 241
Flaccus Hordeonius 187.199.& seq. 223.233.& seq.263.& seq.interficitur. 268
Flamen Dialis 58,67.& seq.
Flauianus. Vide Titus Ampius Flauianus.
Flauius Arminij frater 25,104
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Vespasianus. Vide Vespasianus.
Fletium castellum 81
Fonteius Agrippa 30,246
Fonteius Capito 73.& seq.187,198.& seq.
Forum Iulij 246
Foroiuliensis colonia 212,246,304
Fosi pop. 299
Frisij 82,105,140, 262.& seq.299
Fucinus lacus 123
Fufius consul 84
Fulcinius Trio celebris accusator 30, 46.& seq.96.& seq.
Furius Camillus 36.& seq.
Fundani lacus 252
Funera Germanorum 297
Furnius 77

G.

GAlatia 211
Galba 185.& seq. occiditur 195. eius vita,mores,&c. 197.& seq.
Galbiani 197
Galeria,vxor Vitellij 225
Galerius Trachalus 208,225
Galgacus dux 311
Galilæi 122
Galli 291.& seq.
Galli Rhenum accolentes Galbianis aduersi 197, 198
Galli rebellionẽ cœptant 54.& seq.
Galli in Germaniam transgressi 297
Gallia 187
Gallia Comata 106
Gallia Narbonensis 115,207
Galuia Crispinilla, magistra libidinum Neronis 203
Gambriuij 291
Garamantum rex prædarum receptor 69
Gannascus Chaucorum dux, Caninefas natione, Germaniam inferiorem incursat, & Gallorũ oram vastat 104. eius mors 105
Garamantæ 69,273
Gelduba,loci nomen 265.& seq.
Germani milites 109.& seq.218, 233.læti bello 262. fluminibus sueti 288. custodes Imperatoris 8. Germanorum armatura 26. Germanorum patrius mos in bello

lo 215. Germanorum obnoxia morbis corpora 232
Germaniæ situs, mores & populi 291. & seqq. vsque ad finem libelli.
Germaniæ inferioris legiones 187, 198
Germaniæ superioris legiones 188, 198
Germaniæ turbatio 246
Germanicus Cæsar Claudij Drusi filius 2. & seq. 10. & seq. 14. & seq. 33, 36. & seq. moritur 40. eius funus 41. honores illi post mortem decreti 43
Gessius Florus procurator Iudææ 286
Gindes flu. 103
Glesum 301
Gotarzes Parthorum rex 102, 113. & seq. moritur 113
Gothini pop. 300
Gothones pop. 301
Gracchus prætor 90
Graiæ alpes 202
Graius mons 278
Granius Marcellus 21
Grinnes 289
Gugerni 266

H.

HAdria 245
Hæmus mons 54
Hammonis oraculum 284
Haruspicum collegium 104
Q. Haterius 5. eius mors, 79
Haterius Agrippa 22, 35, 56. & seq. 87
Helius Gracilis Belgicæ legatus 140
Hellusij pop. 302
Heluecones pop. 301
Heluetij Gallica gens 201, 297, & 298
Heluidius Priscus 121, 259
Hercules apud Ægyptios celebris 38
Herculis columnæ 299
Herculis oraculum 113
Herculi sacra silua 26
Hercynia silua 34, 297. & seq.
Herennius Gallus 265, 275. eius mors 279
Herminones 291
Hermunduri 116, 141, 300
Herodes rex Iudææ 286
Hertum, id est, terram matrem colunt Germani 300
Hiberi 94. & seq.
Hierosolyma 284, 286. & seq.
Hispalienses 204
Histriones 21, 67
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius
Hortalus nobilis iuuen. 31, 32
Hostilia vicus Veronensium 236, 239
Hyberi 119. & seq.
Hyrcani 148

I.

ICelus Galbæ libertus, Martialis vocitatus 188, 193
Iceni pop. 116, 149
Idistauisus campus 27
Ignes terra editi 141
Illyricum 34, 187
Illyricus exercitus 192. & seq. 231
Ingæuones pop. 291
Inguiomerus Arminij patruus 18. & seq.
Interamna 251
Ioannes Bargiora dux Iudæorum 287
Iordanis fl. 285
Isichi 135
Isis 284, 293
Istæuones pop. 291
Italus Cheruscorum dux 104
Iuba Maurorum rex 64
Iubillius Hermundurorum rex 116
Iudæi 122, 284
Iuhonum ciuitas 141
Iulia Agrippina. Vide Agrippina
Iulia Augusta Tiberij mater 59. moritur 83. eius ætas, genus, vita, &c. 83, 84
Iulia Augusti filia 15. eius mors ibid.
Iulia Augusti neptis 82. eius mors ibid.
Iulia Drusi filia 51, 93
Iuliates 113
Iulius Agrestis 248. & seq.
Iulius Agricola 303. & seq. vsque ad finem libri.
Iulius Alpinus 202
Iulius Atticus 193
Iulius Auspex 278
Iulius Blæsus 209. mors 245
Iulius Briganticus 215, 278
Iulius Burdo 199
Iulius Calenus 244
Iulius Carus 195
Iulius Celsus 90
Iulius Ciuilis 200
Iulius Classicus. Vide Classicus
Iulius Cordus 204
Iulius Florus Treuir 54. eius mors ibidem.
Iulius Frontinus 269. & seq.
Iulius Fronto 190, 216
Iulius Gratus 216
Iulius Mansuetus à filio occisus 241
Iulius Martialis 192, 205
Iulius Maximus 267
Iulius Paullus 261
Iulius Pelignus, procurator Cappadociæ 121
Iulius Placidus 126
Iulius Postumus 67
Iulius Priscus 232, 249. eius mors 261
Iulius Sabinus 274, 277. eius mors ibid.
Iulius Sacrouir Æduus 54. eius mors 55
Iulius Secundus 317
Iulius Tutor, Treuir 274, 275, 278. & sequen. 289. & sequen.
Iulius Vindex 187. & seq. 197. & seq.
Iunia Silana 103, 131
Iunius Blæsus legatus legionũ Pannonicarum 6. & seqq. proconsul Africæ 53. & seq. 58, 62
Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector 200, 224. eius mors 244. eius genus & mores 245
Iunius Gallio 87, 176
Iunius Mauricus 270
Iunius Rusticus 84
Iunius Silanus proconsul Asiæ 126. & seq.
Iuris & legum principia 50. & seq.
Iuuenales ludi 146, 165, 251

L.

LAco. Vide Cornelius Laco.
Langobardi 34. & seq. 300
Laodicea vrbs 149
Latinius Latiaris 81, 87
Latinius Pandus proprætor Mœsiæ 39. & seq.
Legum principia & varietates 50. & seq.
Lemouij pop. 30
Lentulus Getulicus 94
Lepida mater Messallinæ, 109, 124
M. Lepidus 5. 69. & seq. eius mors 93
Leptitani 272. & seq.
Leucorum ciuitas 201
Libanus mons 285
Libelli vecordes 30
Liber pater 285
Libertatis atrium 192
Libo Drusus 29. eius mors 30
Licinius Mucianus. Vide Mucianus
Licinius Proculus 196, 205. & seq. 220, 224
Ligij pop. 116, 301
Ligures 212
Lingones 153. & seq. 277. & seq.
Linus Thebanus 104
Litterarum formæ 103
Liuia Augusta 2. & seq. 10
Liuia Drusi vxor, soror Germanici 34, 43, 64. adultera Seiani 66, 73
Liuineius Regulus 146
Locusta venefica mulier, 125, 130
Lollia Paullina 110, 114
M. Lollius 56
Londinium 150
Luceius Albinus 223. eius mors ibid.
Lucillius Bassus 234, 239, 244, 259
Lucillius centurio, Cedo alteram, dictus 8
Luco municipium Vocontiorum 201
Ludi sæculares 103
Lugdunum 200, 283
Lugdunensis colonia 198
Lugdunenses & Viennenses discordes 198

Luna languescens claro cælo 9
Luppia flu. 17,25,290
Lusitani 202
Lustrale certamen 177
Lutorius Priscus 56.eius mors,ibid.
Lyris amnis 123
Lygdus spado 65.& seq.

M.

MAcer Martius 215.218
Macro libertus Tiberij 96. & seq.
Magi 29
Magius Cæcilianus 53
Maguntiacum 262,269,276
Maiestatis lex 20.& seq.
Maleficiorum diuersa genera 40
Malorix Frisiorum princeps 140
Malouendus Marsorum dux 29
Mamercus Scaurus 5, 94. eius mors ibid.
Manlius Patricius 271
Manlius Valens 201
Manimi pop. 301
Mannus Tuistonis filius 291
Marcellus sororis Augusti filius 1. 189
Marcellus Eprius 222, 260,270, 318
Marcodurum vicus 266
Marcomani 34,38,300
Mardi pop. 148
Margarita subfusca & liuentia gignit Oceanus 306
Maricus Boius, Deus Galliarum 224. feris obiectus, sed non laniatus ibid. interfectus Vitellio spectante ibid.
Marius Celsus 188,192,& seq.202. & seq.215.& seq.219.& seq. 224
Marius Maturus 212,245
Maroboduus Marcomanorum rex 34.& seq.38. & seq.
Marsaci 274
Marsi 14. & seq. 29, 291
Marsigni 300
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius Macer. Vide Macer.
Marus flu. 39
Mathematici 29, 121,191,224
Mattiaci 269,298
Mattiacus ager 105
Mattium Chattorum caput 16
Mauri 35.& seq.223
Mauretaniæ duæ 188,223
Mazippa 35
Mediolanum 202,203
Mediomatrici 279
Meherdates filius Phrahatis 66,113. victus ibid.
Mella eques Romanus 180
Memmius Regulus 153
Memnonis saxea effigies 31
Memphis 283
Menapij 266
Mennius Rufinus castrorum præfectus 11,238
Mephitis templum 243
Mesopotamia 95
Messalla Valerius 3
Messallina vxor Claudij 101 eius adulter C. Silius 103. nubit C. Silio 107. accusatur apud Claudium ibid. eius mors 109
Messallinus Cotta. Vide Cotta Messallinus.
Mæuius Pudens 191
Milichus 171. 172,175
Miluius pons 139.207,256
Minucius Iustus 237
Miracula 222,282
Misenensis classis 211.249
Mithradates Armeniæ rex,102.113. occiditur 120
Mœsia 204
Mœsicæ legiones 217.235
Mona insula 249. 331
Montanus Alpinus. Vide Alpinus Montanus
Morini 266
Mosa flu. 25.266
Mosella flu. 140.281
Moses 284
Mucianus 187.210,227. & seq. 236, 247. 252. 259. 269. & seq. 278.& 280
Mumius Lupercus 263.& seq. interfectus 276
Munatius Plancus 14
Musonius Rufus 256,260,269
Musulani 70

N.

NAbalia siue Vahalis flu. 290
Naharuali 301
Nar flu. 22
Narbonensis prouincia 204.212
Narisci pop. 300
Narcissus Claudij libertus, 107.110. 124. ad mortem adigitur 126
Narnia 251.& seq.253
Nauportum 7
Neapolis 165
Nemetes pop. 115.297
Nero filius Germanici 33,51,79
Nero filius Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ 118.& seqq. Octauiam Claudij filiam in matrimonium accipit 123. Imperator consalutatur 125. lupanaria pererrat, &c. 132. exturbat Octauiam, & Pompææ coniungitur 156. denubit Pythagoræ 166
Nero falsus 211.interfectus. ibid.
Neruij 262.267.281.297
Nola vrbs 2.& seq.4
Nonius Actianus 270
Nonius Receptus 199. eius mors ibid.
Norici 202,290
Noricum 202
Nouaria 202
Nouesium 265.& seq.274,289
Nuithones pop. 300
Numisius Rufus 264 eius mors 279
Numisius Lupus 205.237
Nymphidius 176
Nymphidius Sabinus oppressus 186.191
Nynos vrbs Assyriæ 113

O.

OCcia Vestalis 43
Occhoris rex 284
Oceanus tumescit maximé impulsu Aquilonis simul sidere æquinoctij 20. violentior cetero mari 28
Octauia Claudij filia Britannici soror 110, 111. despondetur Domitio 123
Octauius Augusti pater 4
Octauius Fronto 30
Octauius Sagitta 138
Odrusæ pop. 54
Olennius 77.& seq.
Onomastus 192
Ophensis populus 273
Opitergium 237
Oppiæ leges 52.53
M.Opsius 77
Oratio Agrippinensium 230
Oratio Caractaci 117
Oratio C.Cassij 152
Oratio Cerialis 280
Oratio Ciuilis 267.288.290
Oratio Claudij 106
Oratio Curtij Montani 270
Oratio Galbæ 189
Oratio Galgaci 311.& seq.
Oratio Germanici 12.& seq.
Oratio Hortali 31.& seq.
Oratio Iulij Agricolæ 312
Oratio Iuliæ Agrippinæ 131
Oratio M. Lepidi 56
Oratio Muciani 127.& seq.
Oratio Neronis 155
Oratio Othonis 194.206.221
Oratio Pæti Thraseæ 163
Oratio Pisonis 192
Oratio Segestis 16
Oratio Senecæ 154
Oratio Tencterorum legati 276
Oratio Tiberij 46.47.73.74
Oratio Vitellij 111
Oratio Vologesis 158
Oratio pulchra quæ 325
Orationis forma ac species mutanda cum conditione temporum ac diuersitate aurium 324
Orator qualis esse debeat 326
Oratorum dignitas 332
Oratorum vitia 327
Orcades insulæ 305
Ordouices 117.308
Orientis regna mota 23
Ornospades dux 96
Orodes filius Artabani regis 95
Orphidius Benignus interficitur 220. eius corpus crematur 221
Osi pop. 297.300

Ostorius, proprætor Britanniæ 116. & seq. eius mors 118
Ostorius Scapula 153,180
eius mors ibid.
Osyris 283
Otho 188.& seq.190.& seq. Imperator cōsalutatus 192. eius falsæ virtutes 202. luxu, sæuitiâ, audaciâ exitiosus Reipub. 217. eius mors 221. sepulcrum 222 eius ætas, genus, mores,&c. 222
Oxiones pop. 302

P.

PAcarius Decimus 213. eius mors ibid.
Pacorus rex Parthorum 286
Pacorus, Vologesis frater 161
Pactius Africanus 270
Pactius Primipili centurio 135 161
Pados flu. 202.214.217.220.247
Pætus Cesennius 159.& seq.164
Pætus Thrasea 139.182.& seq. 259.& seq.
Pallas Claudij libertus 107.& seq. 110.& seq. 115. & seq. 124.126. & seq. eius mors 157
Palmæ 285
Pamphilia 211
Panda flu. 113
Pandateria insula 157
Pannonij 6.160.212.238
Pannonicæ alpes 233
Pantomimi 20.21.147
Paphiæ Veneris templum 209
Papyrius centurio 272.& seq.
Papia Poppæa lex 50
Paris histrio 131
Parthi 94. & seq.102.& seq.112. & seq.119. 127. 134. & seq. 148. 158.163.& seq.
Patauium 237
Paullinus Suetonius. Vide Suetonius Paullinus.
Pecuniæ, nerui ciuilis belli 230
Pedaneus Secundus à seruo interfectus 152
Peninæ alpes 207
Percennius 6. eius mors 9
Petilius Cerialis 250.255.279. 283.& seq.288.& seq.289
Petronia vxor Vitellij 225
Petronius Turpilianus 152.175.307. eius mors 186
Petronius procurator 202
C.Petronius 180. eius vita & mores 181
Peucini 301
Pharasmanes, Hiberiæ rex, Mithradatis frater 95.102.& seq.119
Philippopolis 54
Phœnix auis 93
Phrahates rex 23
Phrahates, Phrahatis filius, 94. eius mors ibid.
Phryxus 95
Picenus ager 246
Piræneum 191
Gn. Piso, Pisonis filius, Syriæ præfectus 33.36.& seq. accusatur Germanicū deuotionibus & veneno peremisse 46.47. Pisonis mors 48. eius codicilli, 48. eius filij. ibid.
L.Piso proconsul Africæ præfectus 269.272. interficitur ibid.
L. Piso Hispaniæ citerioris prætor 75. eius mors, ibid.
L.Piso Pontifex 89. fato obit, ibid.
Piso Licinianus 188. eius genus & mores ibid. adoptatur à Galbâ 189. trucidatur 195
Placentia 214. oppugnatur à Cæcinâ 214
Plancina vxor Gn.Pisonis 33.37.47. eius mors 93
Plautius Siluanus 69
Plautius Ælianus pontif. 273
Plautus Rubellius 147.179. eius mors 155.156
Plinius Germanicorum bellorum scriptor 19.242
Plotius Firmus 196.205.221
Plotius Griphus 248.269
Poëticæ laus 321
Poëticus decor ab Oratore exigitur 325
Pomerium vrbis auxit Claudius 115
Pompeia Paullina Senecæ vxor 173
Pompeius Longinus 193
Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ 188. interfectus 199
Pompeij theatrū igne fortuito haustum 61
Pomponia Græcina 134
Pomponius Flaccus 39. eius mors 93
Pontes longi 19
Pontius Pilatus 168
Pontus 211
Poppæa Sabina scortum 138,142. 188, 191. coniungitur Neroni, exturbatâ Octauiâ 156. eius mors 178
Poppæus Sabinus 22,75. eius mors 96. eius origo & vita ibid.
Poppæus Siluanus 247.271
Poppæus Vopiscus 204
Porcius Septimius 237
Portus Herculis Monœci 245
Prætores ærarij 260
Primus Antonius. Vide Antonius Primus.
Prasutagus Icenorum rex 249
Priscus Heluidius. Vide Heluidius Priscus.
Priscus Iulius. Vide Iulius.
Proculus Licinius. Vide Licinius Proculus.
Procuratorum potestas 123
Prodigia 124,145,207,287
Proserpina 283
Pseudophilippus rex Macedonum 124
Ptolemæus Mathemat. 191
Ptolemæus rex 70,282
Publicani 139
Publius Celer 261,262,269
Puteoli vetus opidum in Italiâ 149
Puteolani 139,249
Pyramides 38
Pyramus fl. 40
Pythagoræ Nero nubit 166
Pythius Apollo. 283

Q.

QVadi 300
Quæstores. 105,106,133
Querquetulanus mons 80
Quinctilius Varus 16. eius mors 17
Quinctus Atticus 254
Quinquennale ludicrum 147,177

R.

RApax legio 220,239
Rauenna 234
Remi 278
Reudigni pop. 300
Rhacotis 283
Rhadamistus, Pharasmanis filius 120.& seq.127,135
Rhenus flu. 24.& seq.141,261, 264 & seq. 288
Rhescuporis Thraciæ rex 39 interficitur 40
Rheti 200.& seq.
Rhetia 13.188.237
Rhetica iuga 202
Rhodanus flu. 140
Rhœmetalces Thraciæ rex 39
Rigodulum 279
Roma oppugnatur & capitur 256
Romæ incendium 98
Romæ incendium sub Nerone 166. & seq.
Romanus Hispo 21
Romilius Marcellus 199. occisus 200
Roscius Cælius 200
Rubellius Plautus. Vide Plautus.
Rufus Crispinus 119,138,175. eius mors 180
Rufus Heluius 49
Rugij pop. 301
Ruminalis arbor 141

S.

SAbinus Flauius 196,224,250, 253.& seq. eius mors 254
Sabinus Titius. Vide Titius Sabinus
Sabrina flu. 116
Saleius Bassus 318
Sallustius Crispus 3,32. eius mors 51
Sallustiani horti 139.256
Salonina vxor Cæcinæ 214
Saluius Cocceianus 221

Saluius Titianus. Vide Titianus.
Samaritæ 122
Samij 67
Sardiani 78
Sardinia 213
Sariolenus Vocula 270
Sarmatæ 95.204.& seq.
Sarmatæ Iazyges 116,237
Saturnus 285
Saturni dies festi 255
Scitinum insula 211
Scriboniana ala 237
Scriboniani fratres 270
Scribonianus Camerinus falsus 227
Scribonianus Crassus 269
Scydrothenis Sinopensium rex 283
Seditio militaris 205,216,271
Sedochezorum rex 247
Segestes 15.& seq.
Segimerus Segestis frater 20
Segimundus Segestis filius 16
Seianus. Vide Ælius Seianus.
Seleucenses 97
Seleucia 98,102.& seq.
Seleucus mathematicus 228
Sellarij 86
Semnones 300
Sempronius Densus 195
Sempronius Gracchus peruicax adulter 15. eius mors ibid.
Senatorum adulatio 60.176
Senatu depelluntur famosi probris 107
Seneca. Vide Annæus Seneca.
Senia lex 107
Seniensis colonia 271
Gn.Sentius 41
Sequani 10.55.277
Seruius Galba. Vide Galba.
Serapis deus 282.& seq.
Serui Germanorum 297
Seruile bellum motum per Italiam 70
Seruilia, Seruij Sorani filia 183. & seq.
Seruius Maluginensis, flamen Dialis 58
Sestius Pagonianus 87
Sextilia Vitelliorum mater 225
Sextilius Felix 237
Sextil. Papinij repentinus & informis exitus 99
Sex.Vestilius 88
Sibyllæ libri 89,168
Sido & Italicus Sueuorum reges 237,240
Silanus 50.& seq.60.& seq.
Silia 181
Silius legatus inferioris Germanicæ legionis 9,24,29,54,55. eius mors 68
Silius consul 101. adulter Messallinæ 103,108. tribunali admotus 109
Silures 117,306
Simon Iudæorum dux 287
Sinnaces 94
Sinope, Ponti vrbs 283
Sisenna 211.& seq.
Sitones pop. 301
Smyrnæi 78
Sohemus rex 229
Sophonius Tigellinus. Vide Tigellinus.
Soranus, proconsul Asiæ 181
Sosia Galla Silij vxor 68.& seq.
Sosibius Britannici educator 100
Spectaculum gladiatorum 105
Spelunca, nomen villæ 79
Spintriæ 86
Spurinna Vestricius 212.& seq. 218
Statius Murcus speculator 195
Stertinius 25.& seq.
Stœchades, Massiliensium insulæ 246
Suardones pop. 300
Subrius Dexter 193
Subrius Flauius 174. eius mors ibid.
Succinum 301
Suedius Clemens 207,212.& seq.
Suetonius Paullinus 207,215. & seq. 220,224,307
Sueuia 300
Sueui 6.34.& seq. 185.& seq.240. 291.299.& seq.
Sugambri 29.118
P.Suilius, quæstor Germanici 71. accusatur sub Claudio 100.& seq. 137. & seq. in insulas Baleares pellitur 137
Suiones 301
Sulpicius Florus 195
Sulpicius Quirinus 56
Sunici 277
Suouetaurilia 96
Sylla Cornelius. Vide Cornelius Sylla.
Syllani 202,213
Syria 33,187,210. 228.& seq.
Syriæ legiones 187.204.211

T.

Tabularum publicarum cura 133
Tacfarinas Numida 35,49,52,69, 70. eius mors ibid.
Tacitus. Vide Cornelius Tacitus.
Tanaïs flu. 114
Tanfanæ templum celeberrimum Marsis 14
Tarpeia rupes 253
Tarracina 249.250.253
Tarracinenses 253
Tartarus flu. 236
Taunus mons 16.116
Tauriana ala 237
Taurina ala 200
Taurina colonia 225
Taurus mons 97,160
Tencteri 141.298
M.Terentius, eques Ro. 88
Termestina natio 75
Terræ motus in Asiâ 34
Tertius Iulianus 230,269
Teutoburgiensis saltus 17
Thebæ veteres 38
Thraces 75.& seq.
Thrasea Pætus 139.281.& seq.259
Thubuscum opidum 69
Thuscus vicus 80
Thyle 305
Tiberis 22,207
Tiberius Alexander 164,188,228
Tiberius Nero priuignus Augusti 1. & seq. 12,20.& seq. 23,38,32,45. & seq.52. libellis accusatorum insumit operā, in securitatē compositus 55. in Campaniam proficiscitur 78. abdit se in insulam Capreas 80. eius libidines & scelera 86. eius mors 99.& seq. eius ætas, genus, mores, &c. ibid.
Ticinum 213.216
Tigellinus Sophonius Neronis corruptor & proditor 203. eius inhonestus exitus 203. eius genus, vita & mores 154.155.203
Tigranes Armeniæ rex 24. eius mors 97
Tigranes Cappadox, Archelai regis nepos 148.& seq.158
Tigranocerta 148.159
Timotheus antistes cærimoniarum 282
Tingitana prouincia 223
Tiridates, Vologesi frater 94,121, 135,148,158
Titianus Saluius, frater Othonis 208,215,217.224
Titius Sabinus eques Rom. 68,81. eius mors ibid.
Titius Ampius Flauianus 230, 236. & seq.
Titus Liuius 72
Titus Vespasianus 209,259, 269,273,284
Titus Vinius 185.& seq.193. eius cædes 195. ætas, genus, vita, &c. 196
Togonius Gallus 86
Tolbiacum 281
Transalpinæ gentes 274
Transpadanæ regionis municipia 202
Transrhenani 264,266
Trapezus, ciuitas Græciæ 136,246
Trasullus, scientiæ Chaldæorum magister 91
Trebellius Maximus 200,225, 307
Treboci pop. 297
Trebonius Garucianus 186
Treueri 54,198,212,263,266, 269,274,278.& seq.297
Triaria, L. Vitellij vxor 225.255
Triboci 278
Tribunicia potestas 58
Trinobantes 150
Trio Fulcinius. Vide Fulcinius Trio.

Tubantes 14.140
Tuisto deus 291
Tullius Flauianus 256
Tullius Valentinus 278.& seq. capitur 279. occiditur 283
Tungri 212,262,274,291
Turonij 54
Turullius Cerialis 215
Tutor. Vide Iulius Tutor.

V.

Vacationes militares remissæ 196
Vada,castrum 289
Valens. Vide Fabius Valens.
Valentinus Tullius. Vide Tullius Valentinus.
Valerius Asiaticus 100,200, 259. eius mors 101
Valerius Festus 233,272
Valerius Paullinus 245.& seq.
Valerius Ponticus 152
Vandalij 291
Vangio & Sido reges Sueuorum 116.& seq.
Vangiones 115,278,297
Vannius,Quadorum rex 39
Vannius Sueuorum rex 116
Varini pop. 300
Varius Crispinus 205. obtruncatur ibid.
Varus Alphenus. Vide Alphenus Varus.
Varus Arrius. Vide Arrius Varus.
Vascones 267
Vaticani infames loci 232
Vatinius 165.& seq.
Vbij 263.& seq.274.& seq.
Vbiorum ara 11
Vbiorum ciuitas 11,115
Vide & Agrippina Colonia
Vectigalia 139
Vectius Bolanus, Britanniæ præfectus 225,232,307
Vedius Aquila 220,237
Velinus lacus 22
Velius Gallus 85
Velleda virgo fatidica nationis Bructeræ 276.& seq.
Vellocatus Carthismanduæ adulter 246
Venedi 301
Venusius Brigantum rex 246. & seq.
Ventidius Cumanus Galilææ præpositus 122
Verania,Pisonis vxor 196
Vercellæ 202
Verginius 187.& seq.198.204. & seq. 222.& seq.226
Verona 215,236,237,248
Verritus Frisiorum princeps 140
Verulamium municipium 150
Verulana Gracilia, femina insignis 253
Vespasianus 187,197,204,209, & seq.227.& seq.259.& seq.269. 273,287.& seq.
Vestales virgines 256,273
Vestinus 174.& seq. eius mors ibid.
Vestricius Spurinna. Vide Spurinna.
Vesuuius mons 81
Vetera castra 6.264.268.275.288
Veterani 149
Veturius Optio 191
Vibius Crispus 270
Q. Vibius Serenus 70
Vibulenus Agrippa eques Rom. venenum haurit 97
Vibulenus miles gregarius 7 eius mors 9
Vicentia 236
Vienna 225
Viennenses 201
Vindex Iulius. Vide Iulius Vindex.
Vindonissa 276
Vinius. Vide Titus Vinius.
Vipsania M.Agrippæ filia 5
Vipsanius Messalla 236.270
Virdius Geminus dux 247
Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus 54
Visurgis flu. 20.25.26
Vitelliani motus initia & causæ 197
A. Vitellius 187,197.& seq.221. & seq.244.& seq. capitur 257 occiditur ibid. eius genus, vita,mores,&c. ibid.
L. Vitellius, A. Vitellij pater 187, 257
L. Vitellius, A.Vitellij frater 207, 244,249. & seq. 255.& sequen. interficitur 259. eius mores ibid.
P.Vitellius 85
Vmbria 245
Vmbricius haruspex 191.& seq.
Vocetius mons 201
Vocontij 201
Vocula dux 265, 266.& seq. 274. & seq. eius mors 275
Vologeses,Parthorum rex 119,121, 128,135.158.& seq.161,273
Vonones,Phrahatis filius,Arsacidarum rex 23.& seq. eius mors 40
Votienus Montanus 74
Vrgulania 31.69
Vsipetes 14
Vsipij 169,298,310
Vspe vrbs 113

Z.

Zenobia vxor Rhadamisti 121
Zenon Polemonis regis Pontici filius 37
Zeugma opidum 112

FINIS.

IVSTI LIPSI

AD

ANNALES
COR. TACITI

LIBER

COMMENTARIVS

Variis in locis vtiliter auctus.

ANTVERPIÆ,

Apud Christophorum Plantinum.

cIↃ. IↃ. LXXXIX.

UNIVERSIDAD COMPLUTENSE · MADRID
BIBLIOTECA

ORDINIBVS
BATAVIAE,

IVSTVS LIPSIVS
dedicat consecrátque.

HISTORIÆ, Amplis. Ordines, magna dignitas est, magnus fructus. Memorias legere prisci æui, bella inter summos reges, populorum casus & occasus, dignitatem cum voluptate habet: nec pascitur solùm eâ lectione animus, sed adsurgit. Notare autem in historiâ varietates exemplorum, caussas euentorum, & ex iis fontibus præcepta deriuare ad vitam priuatam communemque, vtilitas est: quâ haud scio an maior esse possit ex vllo genere litterarum. Et priuata nunc omitto: reipublicæ quidem & populorum sana gubernatio, non ab aliâ magistrâ. Vt in naui dirigendâ, respectus habendus est ad Cynosuram: sic in publicâ administratione, ad facta prioris æui. Prudentia enim certè est, quæ respublicas constituit, seruat, auget: ea autem ab euentu rerum: & euentus non nisi ab historiâ, aut ab vsu. Sed ab vsu leuiter. quoniam in hoc angusto vitæ circo, citiùs ferè ad metam peruenîmus, quàm obseruare oculis licitum varios & reciprocos humanæ rei fluxus. Historia autem non vnius ætatis regionisque finibus circumscripta: sed omnium sæculorum gentiumque res gestas cum fide tibi ostendet, velut in tabellâ. Quapropter in omni gente, in omni æuo, iure culta historia: & antiquissimas litteras non nisi in memoriâ rerum propagandâ consumptas reperietis. Hanc Hebræi, hanc Græci, hanc Barbari sibi vindicant: nec vlla gens tam aliena ab humanitate fuit, cui non simulacrum aliquod historiæ & cura rerum tradendarum. Sed ea tamen non vniusmodi: & pro gentium populorumque ritu, varia, vt sic dicam, historiæ facies, & quasi forma. Est enim quæ bella, plurimum, & militiam

narret: est quæ togam induat, & pacis actiones. Quædam in optimatum aut populi statu occupata est: alia sub regibus dynastisque res gestas contexit. Nec vtiles omnes nobis pari gradu. ea, vt censeo, maximè, in quâ similitudo & imago plurima temporum nostrorum. Vt in picturâ faciem præuisam faciliùs agnoscimus: sic in historiâ noti moris exempla. Cuius generis si vlla est fuitque inter Græcos aut Latinos: eam esse Cornelij Taciti Historiam adfirmatè apud vos dico, Ordines Illustres. Non adfert ille vobis speciosa bella aut triumphos, quorum finis sola voluptas legentis sit; non seditiones aut conciones Tribunicias; agrarias frumentariásve leges; quæ nihil ad sæcli huius vsum: reges ecce vobis & monarchas, & velut theatrum hodiernæ vitæ. Video alibi Principem in leges & iura; subditosque in Principem insurgentes. inuenio artes machinasque opprimendæ; & infelicem impetum recipiendæ libertatis. lego iterum euersos prostratosque tyrannos, & infidam semper potentiam cùm nimia est. Nec absunt etiam reciperatæ libertatis mala, confusio, æmulatioque inter pares, auaritia, rapinæ, & ex publico non in publicum quæsitæ opes. Vtilem magnumque scriptorem, deus bone! & quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum & reip. clauus. Quem ego vt protraherem magis magisque in lucem; visum mihi, sicubi is obscurior breuiorque, Commentario illustrare, & hunc laborem meum, Amplissimi Ordines, dare, dicare vobis. Meritò vobis, siue meâ, siue Taciti caussâ. Meâ, quia priuatim benefici in me fuistis, & publicè in omne nomen litterarum, institutâ nuper Scholâ, & reuocatis iis artibus quas superiorum temporum vel calamitas, vel calliditas potiùs reiecisset. Scilicet nolebant locum esse huic Soli, qui tenebras illustraret caliginosi illius & variâ opinionum nube inuoluti æui. Taciti caussâ; quia reuera is peculiaris quodammodo & proprius gentis vestræ scriptor. Scriptor autem? imò cultor & amator. Ite ad eius libros. nullam gentem reperietis inter externas, cuius res vberiori stilo, fideliore curâ, benigniori testimonio prosecutus sit. Veram vetustamque Batauiæ

descri-

deſcriptionem debetis illi: illi Cattos, & originem veſtri: illi vni Ciuilem, & cum principe terrarum populo geſta bella, quæ etiamnunc cum inuidiâ leguntur, & fidem vix inueniunt etſi ſcripta ex fide. Macti hac laude, ô Bataui, quòd angulus vnus Europæ prouocare olim Romanum imperium & quindecim legiones auſi ſitis: non ſine occultâ lege fati, iam tunc vindices & adſertores publicæ libertatis. Et tamen perierat vobis ſeges illa æternæ gloriæ, ſi periiſſet hic ſcriptor. Quem iure amate, colite: & vnà hunc Commentarium meum, qui etſi Taciti cauſſa ſcriptus, nonnihil fortaſſe veſtræ meæque (verum omen ſit) æternitati ſeruiet.

AD LECTOREM.

HABES *Commentarium meum, Lector, opinione tuâ, & promisso meo fortasse tardius. nec mirum: quia seriò opus adgressus, eiusmodi comperi, vt properandum in eo mihi fuerit, non festinandum. Multa in Annalium libris rara, recondita, & paucitate scriptorum eius æui obscura: multa etiam ex non vulgatis ritibus & vetustissimo iure haurienda. Nec dux mihi alius ad hoc iter. Primi, inquam, hanc viam ingredimur, Ferreto, Alciato, Vertranio visam potius quàm tritam. Denique scripsi hos Commentarios, non exscripsi: & meo remigio, vt ille ait, rem gessi. Correctiones aliquot veteres firmaui, nouas addidi. neutrum ambitiosè: quia certè peccamus iam nos Critici in hanc partem; & vt olim vitiis, sic nunc remediis laboratur. Quædam etiam in aliis scriptoribus passim animaduersa: non quia adfectarim, sed quia dabant se sub manum. Vt in segete flores quidam internascuntur suâ sponte: sic in his scriptis alieni generis notæ. Historiæ & moribus, cùm opus fuit, prætuli facem: sed non nisi cùm opus. Nam vulgata quædam, & è Dione Suetonióque in loco prompta adspergere, cui rei? Fanaticorum est & eorum qui exierunt e potestate, mero meridie accendere lucernam. Et tamen, scio, facilia quædam mihi visa, quæ obscura aliis. sed quid? iamantè testor me nec pueris ista elaborasse (quid enim iis cum Tacito?) nec detortis quibusdam varı́sque iudiciis, quibus nusquam liquet aut lucet. Inuêni tam fatuum, qui rectissimos Taciti locos inuerteret, & optimum quemque eius sensum. Breuitas etiam mea fortasse quibusdam non ad gustum. quid faciam? ita natura mea & iudicium est: & tractari malo, quàm semel adspici & tangi. Aquam maris dulciorem in imo esse aiunt, quàm in summo: sic fortasse suauiora tibi ista cùm penetraueris. Aut si magis protrita tibi sapiunt & vulgata: abi mi homo, non ego cymbalum ad tuas aures. A te serie & erudite Lector peto, vt sicubi lapsus sum aut siquid mihi elapsum; corrigas, non culpes. quia reuerâ in tanto opere nec vnus omnia peruidi, & in quibusdam alludo potius ad sententiam fortasse, quàm tango. Politica non attigi. Siue enim peritis, siue imperitis; frustrà. Illi sponte eligere possunt: hi nec electis rectè vti. Et audio iam esse, quibus propriè ea cura. Ego quod potui, id feci: nec impedio, siquis in eodem Circo curret ad palmam. Vale, &, si merui, faue Lector.*

MONI-

MONITIO
AD LECTOREM.

VT FIDEI & industriæ nostræ ratio tibi constet, scire te cupio, Lector, hæc pauca. Libris Romæ scriptis vsi sumus tribus: Vaticanis duobus, altero sanè bono: tertio è Farnesianâ Bibliothecâ, suggerente nobis humanissimo Fuluio Vrsino. Misit & amicus noster And. Schottus ex Hispaniis Excerpta quædam siue Notulas è codice scripto viri Illustris Antonij Couarruuiæ, quibus rarenter sumus vsi. nec enim codex ille fuisse videtur optimæ rei. Habuimus & Rodolphi Agricolæ docti viri iudicia siue coniecturas in aliquot locis: quæ misit transscripta ad nos ex ipso Rodolphi codice Franc. noster Modius. Aliquod etiam adiumentum nobis à Romanâ editione priscâ, plurimùm probâ. Siquid aliud aliunde habuimus, moneo id suis locis. Ceterùm, vniuersè Commentarium istum pleniorem melioremque aliis scito: cui inseruimus è CVRIS SECVNDIS, suis quæq. locis. Quod si quid in iis tale, quod cohærere cum priori Notâ parùm aptè posset (puta, siquid ambigerem, mutarem, firmarem, refellerem:) hæc sub ipsam Notam disiunctim paullùm subtexi iussimus cum signo isto * quod moneat te illud adtextum esse è posterioribus CVRIS. Obserua, & vale.

IANI GVLIELMI
ELEGIA.

MNEMOSIDES *diuæ, nostros quîs detuli amores,*
A puero vestris deditus in studiis,
Vna hæc seruitij, si fas est, præmia posco,
Si vos ritè olim lacte meróque colo:
LIPSI *magnum animum priscâ virtute fidéque*
Vt mihi vos proprium concilietis heræ;
LIPSI, *quem primis multùm miratus ab annis,*
Omniiugas stupui fundere mentis opes;
Cornu vt Amalthea, manantibus vbere fundo
Messibus, annum horno copem ab honore beat:
Quòd vates rhetórque bonus summúsque cluêret
Antiquæ condus promus & historiæ;
Addo huc Socraticámque penum, Romanáque iura,
Cetera, vobiscum quæq; Minerua probat.
Testes prisci operis musæo emblemate structa,
Quattuor in conum erecta voluminibus:

Tot

Tot moda quîs veterum ruta cæsa, & cæca retexens
Oracla, electis multus & historiis,
AEgra catus sanis dispescere, turbida apertis,
Seu medicam, siue interpretis addit opem.
Quid memorem Taciti monumenta augusta librorum
Tot miserè pridem manca & hiulca locis,
Integra, quà potuit, nunc tandem? cui tamen vltrò
Maius adhuc operæ constituit pretium
Adiicere; è tenebris veterum dum plurima morum
Promit, & in purâ luce videnda locat:
Aut tentata aliis, pòst conclamata, natator
Delius, admittente eruit vnus aui.
Gaude CORNELI, *si quidquam in funere sentis,*
Quæ dederas, cunctis iam manifesta patent;
Quæq; illis passim cariosa admorderat ætas
Dente malo, medicâ conualuere manu.
At tu Musarum, LIPSI, *illibata medulla,*
Attica cui puro nectare vena fluit,
Perge tuos facere & benè deuincire merendo,
Qui sumus his tecum turba operata sacris.
In quîs (namque nefas faciles tibi spernere Musas)
Me tibi habe, seu tu fœdere amicitiæ,
Siue clientelâ, seu mancipio endopeditum,
Seu quacumque voles conditione, tuum;
Quo tu iure tuo, precor vtere. ne mihi quisquam
Heic duit, impositis vindicias manibus:
Quin vsumfructum nostræ, doctissime, vitæ
Sit tibi perpetuo carpere seruitio;
Quem tibi mansurum, summotâ vt fraude spopondi,
Et Sanci & Genij numina iuro tui;
Si fallo, ex hominum cœtu intestabilem vterque
Eiiciat; doctis hic procul, ille bonis.
At vos Mnemosides, IVSTVS, *si iusta paciscor,*
Perficite, vt coëat fœdera, & vt valeat.

IVSTI

IVSTI LIPSI AD LIBRVM I. ANNALIVM COMMENTARIVS.

CAII CORNELII Taciti.] *Id verum huic scriptori prænomen adserui. Sidonius lib.* IV. *ad Polemium epistolâ*: Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, Vlpianorum temporum consularis. *Et ad Leonem*: Namque & antiquitùs cùm Caius Cornelius Tacitus Caio Plinio Secundo paria suasisset. *Sed & epigraphe Farnesiani libri*, C. Cornelij Taciti Romanas historias scribentis ex his qui reperiuntur liber primus. *Publium prænomen quod in libris tritus, à casu aut à vulgo est. Mihi autem in ipso aditu testari placet*, Odi profanum vulgus & arceo. Pag. I. Prænomen Taciti quod.

Annalium liber.] *Bene Rhenanus, qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros. In quibus plerisq. est*, Actorum diurnalium, *vel, vt in Veneto*, Actionum diurnalium. *Qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito. Vnde enim illi in mentem fuissent Acta, vel Diurna? sed cuipiam antiquioris æui, qui Taciti Annales non ineptissimè comparauit cum Actis vrbis. Quem tamen refellit ipse Tacitus lib.* XIII. Nerone II. L. Pisone Coss. pauca memoriâ digna euenêre, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. *Alibi*: Nemo Annales nostros cum scripturâ eorum contenderit. *Itémque*: Ni destinatum mihi foret suum quæque in annum referre. *Etiam Iornandes in rebus Gothicis, Cornelium hunc citat* Annalium scriptorem. Inscriptio horũ librorum. Acta diurna non esse, Annales esse.

Neque Decemuiralis potestas vltra biennium.] *Ita accipio, quasi dicat, haud multo vltra biennium. Nam exactè si putas, reuera vltra biennium Decemuiri imperium tenuêre. Liuium & Fastos vide. Nec tamen Vertranio adsentior*, vltra triennium, *sufficienti. Nam id includat triennium eos imperasse. quod contrà est, & non nisi supra biennium, aliquot menses.* Vulgata lectio retenta.

Nomine principis sub imperium accepit.] *Non ergo tam celebre tunc Imperatoris nomen, eâ quidem notatione. Et Augusto visum istud Principis, minuendæ inuidiæ: quia etiam olim Princeps Senatus. Quod exemplum non dubiè secutus. Noster infrà*: Non regno tamen neq. dictaturâ, sed Principis nomine constitutam rempublicam. *Ouidius de Augusto ad Romulum*: Principis nomen, & origo.

Tu domini nomen, Principis ille tenet.

Dio de Tiberio: προύκειτός τε τῆς γερουσίας, κατὰ τὸ ἀρχαῖον, ὠνομάζετο. καὶ πολλάκις γε ἔλεγεν ὅτι δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν προύκειτός εἰμι. *id est*: Princeps autem Senatus, ritu prisco, dicebatur. & ipse sæpe aiebat, Dominum se seruorum esse, Imperatorem militum, principem ceterorum. *Nec temerè aliter Tacitus appellat. Inde Principatus, & Principium etiam pro imperio, Suetonij cap.* XXXI. Augusti principium, clade Varianâ; Tiberij, ruinâ spectaculorum memorabile factum. *Ita opt. liber, nec ambigo quin sincerè. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit, aduersus Hermogenem*: Possunt & aliter, *inquit*, principium interpretari, non abs re tamen. Nam & in Græco principij vocabulum quod est ἀρχὴ, non tantùm ordinatiuum sed & potestatiuum capit principatum. Vnde & ἄρχοντες dicuntur principes. Ergo secundum hanc quoque significationem Principium pro potestate & principatu sumetur. *Sed & Glossæ Græcæ distinctè* ἀρχὴ, τὸ προοίμιον, exordium. *&* *deinde* Ἀρχὴ, imperium, magisterium, præsidatus, principium. Principiũ, pro, principatu positum.

Veteris reip. prospera.] *Ita Vertranio placitum, traiectis notis, quæ vulgò*, p. r.

Gliscente adulatione detererentur.] *Ita rectè. non* deterrerentur: *Tacitus lib.* II. *Histor*. Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comessationibus & principis imitatione deteritur. *Horatius pari metaphorâ*: —Culpâ deterit ingenI.

Tiberij, Caiíque, & Claudij ac Neronis res.] *Fines designat intra quos hi libri: qui attingunt quattuor dumtaxat principes. Vt vel hinc liqueat Historias seorsum scriptas, finémque Annalium fuisse in fine Neronis.* Annales Taciti quatenus progressi.

Pompeius apud Siciliam oppressus.] *Non mehercules apud Siciliam. In Asiâ oppressum eum iugulatúmque consentiunt scriptores. de vrbe tamen ambigitur. Dio cæsum vult* ἐν Μιδαείῳ τῆς Φρυγίας, *in Phrygiæ opido Midaio: Florus & Appianus Mileti, quæ Cariæ adscripta. Sed noster victum eum saltem intellegit, & copias eius apud Siciliam oppressas. Nec maiori cautione Florus de eodem*: In Siculo freto iuuenis oppressus est. Florus lib. IV. cap. VIII. Dio XLIX.

Exutóque Lepido.] *Eleganter, id est exarmato, & exercitu spoliato. Nam* XX. *legiones ei ademit.*

Vbi militem donis, populum annonâ.] *Respexit huc Victor cùm de eodem Augusto scripsit*: Illectis per dona militibus, atque annonæ curandæ specie vulgo, ceteros haud difficulter subegit.

Seneca leuiter emendatus.

Claudium Marcellum sororis filium.] *Magnam illam Romæ & libertatis spem. De cuius laudibus plenâ manu Seneca ad Martiam*: Octauia Marcellum amisit, cui & auunculus & socer incumbere cœperat, in quem onus imperij reclinaret: (*malo*, reclinare) adolescentem animo alacrem, ingenio potentem, sed & frugalitatis continentiæque in illis aut annis aut opibus non mediocriter admirandæ: patientem laboris, voluptatibus alienum, & quantumcumque imponere illi auunculus, &, vt ita dicam, inædificare voluisset, laturum.

M. Agrippæ ignobilitas.

M. Agrippam ignobilem loco.] *Adeò vt ipsum generis sui nominísque pœniteret. Narrat comiter Seneca pater Controuers. lib.* II. Tantâ autem Mæcenas sub diuo Augusto libertate fuit (*corrigo*, Tanta autem sub diuo Augusto libertas fuit. *nihil hîc de Mæcenate, & exculcanda vox malè inculcata*) vt præpotenti tunc M. Agrippæ non defuerint qui ignobilitatem obiicerent. Vipsanius Agrippa fuerat. Vipsanij nomen quasi argumentum paternæ humilitatis sustulerat, & M. Agrippa dicebatur. Cùm defenderet reum, fuit accusator qui diceret Agrippam & quod in medium est (*iterum rescribo*, Agrippa M. & quod in medio est. *ea enim verba ioci, & gentis nomen medium inter cognomen prænoménque*) volebat Vipsanium intellegi. Fuit qui diceret* Concurrite Agrippa malum habebis responde diis. Ea in arte (*potius* parte) vtique mihi videtur admiratione dignus Augustus: sed horum non possum non misereri, qui tanti putant caput potius quàm digitum perdere. *Scribendum*, dictum.

Correctus Seneca.

Iterum.

*Mutila ista. Videtur versus fuisse *Concurrite omnes augures aruspices.*

Geminatus cōsulatus, quid.

Geminatis consulatibus extulit.] *Ideóne geminatis, quia bis consul? Caue censeas. tertium enim fuisse Dio docet & Fasti. itémque Velleius*: Agrippa, *inquiens*, quem vsque in tertium consulatum & mox collegium Tribuniciæ potestatis, amicitia Principis euexerat. *Sed ideo id dixit, quia postremi duo consulatus Agrippæ coniuncti continentésque. Qui sanè honos erat: & rarò cuiquam eâ ætate tributus, præter principes re, aut destinatione.*

De loco mortis Marcelli.

Mox defuncto Marcello.] *Qui Baiis obiit, vt clarè testatum reliquit, Elegiâ huic rei propriâ, poëta Vmber. Nec scio cur vir doctus tanto opere pertendat mortuum eum potius in* Stabiano. *Quid? Propertius qui vixit id æui, locum nesciuit funestum iuueni tam illustri? Sciuit. sed dedit hoc, inquit, Liuiæ, quæ suspicione laborabat Marcelli interempti. Nec hercle immeritò. Num ergo venenum dari Baiis minus potuit, ac in Stabiano? Scilicet soluta omni crimine illa aulica Medea, si Marcellus obiit Baiis. Ego verò, vir maxime, caussam nullam video huius tuæ tam seriæ adsertionis: placétque cum Propertio & vulgatis Seruij libris mortuum eum in Baiano. Suspicionem quidem de Liuiâ Dio eiusmodi inseruit*: αἰτίαν μὲν οὖν ἡ Λιβία τοῦ θανάτου τοῦ Μαρκέλλου ἔσχεν, ὅτι τῶν υἱέων αὐτῆς προετετίμητο. *At Tacitus Pliniúsque eâ culpâ non liberant etiam Augustum. Annal.* II. Sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi: auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis ereptum, breues & infaustos populi Rom. amores. *Plinius lib.* VII. *inter Augusti infortunia*: Suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio. *Quasi conceperit aliquid cupieritque contra Augustum, amore pristini status & libertatis.*

* Tamen conciliies non difficulter, quia Stabij haud procul Baiis.

Liuiam caussam ei mortis fuisse. Siue etiam Augustum.

Imperatoris duplex notio.

Tiberium Neronem & Claudium Drusum imperatoriis nominibus auxit.] *Non eo more quo rei Romanæ domini, Imperatores dicti: sed quo olim, qui remp. militiæ feliciter gessissent. Vulgatus olim honos: non item sub Impp. qui rei prosperè gestæ lauream & laudem sibi adscribi volebant auspiciísque suis. Turbat in sententiâ huius loci vir doctus, & miror. Tu vide Dionem Cassium lib.* LIV. *& Velleium, itémque ea quæ scribo ad extremum librum quartum.*

Vide & Dion. LV.

PAG. 2.

Emptio per æs & libram.

Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat.] *Emptos domi à patre per æs & libram. Ita loquebantur, non per assem, vt perperam inoleuit Suetonij capite* LXIIII. *Quamquam reuera in eâ formulâ Æs non aliud notat quàm Assem. Varro lib.* VIII. Pro assibus nonnumquam æs dicebant antiqui. à quo dicimus assem tenentes, Hoc ab ære æneaque librâ. *Ritum hunc (vt omittam notata aliis) notat explicátque eleganter Clemens Alexandrinus Strom. quinto*: Καὶ τὰ παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν γινόμενα τάξιν εἴληχε διὰ δικαιοσύνην, ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρπισμοί τε, καὶ αἱ τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις. τὰ μὲν γὰρ ἵνα δικαίως γίνηται, τὰ δὲ εἰς τὸ τῆς τιμῆς μερισμὸν, τὰ δ' ὅπως ὁ παρατυχὼν, ὡς βάρους τινὸς αὐτῷ ἐπιτιθεμένου, ἑστὼς ἀκούσῃ, καὶ τάξιν μεσίτου λάβῃ. *Triplex antiquitatis ritus, interpreti non intellectus. Æs & libra in testamentis, Vindiciæ, & Antestatio. Nam* καρπισμοὺς *ad vindicias adsertionémque refero*: τὰς τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, *aurium tactiones, ad Antestationem. Omnia enim hæc ad familiæ mutationem pertinent, quæ per testamentum, de quâ Quinctilianus Declamat.* CCCVII. Non dixerim testamentum, cui libripens deest & familiæ emptor & cetera iuri necessaria. * *Agellius, & Iurisconsulti.*

De eâ Clementis locus.

* Lib. XV. cap. XXVII.

Necdum

Necdum positâ puerili prætextâ, principes iuuentutis appellari.] *Quod sane ridiculum, vt principes iuuentutis sint, qui etiamnum in pueris. Natus autem Gaius anno vrbis* DCCXXXIV. *Sex. Apuleio, P. Silio Coss. At Lucius biennio toto minor, ex Dione* LV. *in actis eius anni. Princeps iuuentutis* (προκρίτας τῆς νεότητος *Zonaras hic reddidit*) *ab Augusto inualuit, ad futurum imperium titulus & omen. Sunt nummi cum inscriptione*: C.L. CÆSARES. AVGVSTI. F. COS. DES. PRINC. IVVENT. *adpositæ effigies Caij Luciique, cum clypeis & hastis. quæ Tirocinij die equites dederant, honoris Augusti caussâ. Dio*: καὶ πέλτας τότε δόρατα, ἃ παρὰ τῶν ἱππέων εἰς τοὺς ἐφήβους ἐσιόντες χρυσᾶ εἰλήφεσαν, εἰς τὸ βουλευτήριον ἀνετέθη. *Obserua Dionem aureas hastas dicere, quas lapis Ancyranus (magnæ apud me fidei, vt quem viuus conceperit Augustus ipse) argenteas. Verba sunt, vti ad me missa beneficio viri illustris Augerij Busbequij*: EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. .... HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT. *quam lacunam ritè expleueris*, Principem iuuent. Caium.

Ætas Caij & Lucij.

Princeps iuuentutis.

Dionis error, siue à lapid. dissensio.

Destinare consules flagrantissimè cupiuerat.] *Et verò perfecerat. Romæ marmor, de Caio*: QVEM. POPVLVS. COS. CREAVIT. ANNOS. NATVM. XIIII. *Ait annos natum quattuordecim: & addicit Dionis ratio, qui consulem facit designatum anno vrbis* DCCXLVIII. *Tamen Augustus in iam dicto lapide*, XV. *illi annum circumdat, verène, an velandæ ignominiæ? Verba sunt*: Honoris mei caussa Senatus populusque Romanus annum quintum & decimum *agentis Consulis designauit, vt eum magistratum inirent post quinquennium ex eo die quo deducti in forum.

Caius & Lucius quando Consules.

*pro Agentes, & Consules, *antiqua scriptura*.

Caium remeantem Armeniâ.] *In Lyciâ mortuum eum voluit Suetonius cum Velleio. Ille his verbis*: Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis. *Iste his*: Deinde reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciæ, Limyram vocant, morbo obiit. *Etiam Florus*: Massiliæ Lucius morbo soluitur: in Lyciâ Caius ex vulnere. *Fugerit ergo ratio memoriosum illum senem necesse est, qui in Syriâ tradidit defunctum. Dico Senecam patrem in Controuersiis*: Itaque cùm mortuo in Syriâ C. Cæsare codicillo questus esset Augustus, quòd in tam magno & recenti luctu suo cœnasset. *Sed erit fortasse qui culpam eam in exscriptorem conferet, rescribétque*, Lyciâ. * *Addi velim Suetonij locum, Tib. cap.* XV: Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto. *nec addi solùm, sed & corrigi. Nam hoc de triennio, nónne nimis laxum? appâret è Velleio*: Caius, *inquit*, in vrbe Lyciæ morbo obiit, cùm ante annum fermè L. Cæsar Massiliæ morbo decessisset. *En, dumtaxat interuallum facit paullò plus anni. Et ipse Suetonius* Duodeuiginti *modò* menses *interponit, verbis quæ suprà. Non ergo ambiges, quin scribend.* intra biennium.

Dissensus scriptorũ in morte Caij.

Senecæ fortasse error.

De C. & L. morte.

Suetonius correctus.

Nouercæ Liuiæ dolus abstulit.] *Nata exitio reipub. hæc mulier, & suæ domus. Sed bene quòd Tacitus nusquam dissimulat fraudem eius & scelus. Plinius cautior, qui suspicionem hanc tangens, cauit sibi obscuritate sermonis*: Incusatæ filiorum mortes, luctusque non tantùm orbitate tristes. *Nec enim aliò traxeris ea verba, non me quidem interprete.*

Plinius explicatus, lib. VII. cap. XLV.

Druso pridem exstincto.] *Haud ita pridem, ne fallare. saltem ante biennium, ex lapsu equi, in Germaniâ. Dionem adi initio lib.* LV.

Agrippam in insulam Planasiam.] *Atqui Siciliam vocat Scholiastes Iuuenalis vetus.* Agrippa, *inquit*, in Siciliâ propter morum feritatem ab Augusto relegatus est. *Errat. nam de Planasiâ adfirmat cum nostro etiam Dio, & ait vicinam Corsicæ esse, libro extremo* LV. *In quâ narratiunculâ quòd legitur*, καὶ τὴν Ἰουλίαν ὡς μητρυιὰν διέβαλλεν: & Iuliam vt nouercam aspernabatur: *meo iudicio* τὴν Λιουίαν *faciendum est. Non enim matrem suam Agrippa insectabatur (& illa verò iam relegata aberat) sed Liuiam, vt probabile est, Augustæ stirpi numquam æquam.*

Error Scholiastæ.

In Dione diiu-natiuncula.

Nullius tamen flagitij compertum.] *Imitatione Liuij, si fortè, qui de T. Manlio*: Filium iuuenem, nullius probri compertum, extorrem vrbe egit.

Quo pluribus munimentis insisteret.] *Verè emendaui. Filij enim heredésque, passim dicuntur subsidia & firmamenta regni. Tacitus* V. *Historiar.* Non legiones, non classes, proinde firma imperij munimenta quàm numerum liberorum. *Euripides*:

φῶτας τυράννοις παῖδας ἔρυμα δώμασι.

Sic Subsidia aulæ, *Suetonio*: Adminicula Augusti, *Senecæ*: *heredes imperij dicuntur: & verè. Siculus ille momar (exprimit quod verum est à me indignatio) cum suâ coniecturâ*, sed qui pluribus morum vitiis insisteret, *abeat Morboniam.*

Filij munimẽta regni.

Ægro & corpore fatigabatur.] *Velim traiici*, & ægro corpore.

Imminentes dominos variis rumoribus differebant.] *Notabis ingenium plebis.*

——*cui mos humili læsisse veneno
Summa, nec impositos vnquam ceruice volenti
Ferre duces.

Plebs iniqua dominis.
* Statius in Theb.

Rhodi specie secessus exsulem egerit.] *Ita Principem agere, & Agere se paullò minus quàm priuatum, in Suetonio aliisque lego. Et in nostro lib.* III. *Histor.* Quanto ferociùs paullò ante se egerint, tantò cupidiùs voluptates hausisse. *M. Antonio tamen Mureto, cuius scripta Venus inhabitat pariter cum Musis, leg. videtur*, exsul egerit.

Duobúsque insuper adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque & distrahant.] *Dixi corruptum olim locum mutilúmque. Redeo in viam admonitu amici qui explicat: Drusus & Germanicus nunc quidem coniuncti prement remp. at olim orto, fors fuit, discidio, eamdem distrahent per bellum ciuile dissipabúntque.*

Consule Muretum lib. XI. cap. I.

Quidam scelus vxoris suspectabant.] *Hæc est tertia venenariæ huius palma, & iure lemniscata. Tangit verò suspicionem illam de ficubus, quæ nota ex Dione.*

Maximum vxori Martiæ aperuisse, illam Liuiæ.] *Habes eleganter historiam totam in Plutarchi περὶ ἀδολεσχίας. quem locum pretium puto vt conuertam penè verbatim.* Fuluius verò Cæsaris Augusti amicus, cùm iam senem eum sæpiùs querentem audiret de solitudine suæ domus, quodque duobus nepotibus fato functis, Postumo, qui solus reliquus, ex calumniâ nescio quâ exsulante, cogeretur vxoris suæ filium ad successionem imperij vocare, quamquam miserans & consilium captans reuocandi ab exsilio nepotis: cùm, inquam, hæc audiret Fuluius, enuntiauit suæ vxori, illa Liuiæ. Liuia autem acerbè cum Cæsare egit, cur, quoniam iampridem id decreuisset, non accerseret nepotem, sed se odio inuidiæque successoris obiiceret? Venientem igitur, de more, manè Fuluium & solitum illud dicentem Aue, Cæsar resalutauit, *Vale, inquit, Fului. Atque ille id intellegens, domum se illicò subduxit, & vocatâ vxore: Resciuit, inquit, Cæsar non siluisse me arcana. ideo mori mihi decretum est. Vxor autem: Iure, ait, quoniam tamdiu mecum habitans viuensq. nec noueris nec caueris intemperantiam meæ linguæ. Sed præcedam tamen ego. & accepto gladio, seipsa viro coram interemit. *Hæc Plutarchus: nec alibi tam liquidè narrata res. Hoc tantùm malè, quod Φούλβιον vbique vocat, qui Fabius est. Fabius ille Maximus, qui consul fuit Anno vrbis* DCCXLII. *Item quòd Martiam interfectam vult ante maritum. cùm noster clarè vixisse eam dicat, & auditos gemitus eius in funere mariti. Atque hæc homini vera caussa mortis: ne innocuum poëtam oneremus, aut potius ipse se, De Ponto,*

De Maximo historia.

*Quod solet morituris dici abiturisq. ὑγίαινε Græcè est, quod interpres vertit, *sanus esto*, non rectè.

Plutarchi duplex error.

Occidis ante preces, caussamque ego Maxime mortis,
Nec fueram tanti, me reor esse tuæ.

Est enim hic Maximus, quem Naso coluit, & ad quem Elegia non vna. Sed & vxor Nasonis, propinqua Maximi seu coniugis eius Martiæ, ex his versibus:

Maximus Nasoni amicissimus.

Ille ego, de vestra cui data nupta domo est.
Hanc probat, & primis dilectam semper ab annis
Est inter comites Martia censa suas.

Eleg. III. lib. I

Est censa, *pro censuit, satis nouè, imò antiquè. Sic adfectatus est regnum, pro Adfectauit*: Spectatus est suem, *in Varrone lego*: *retineóque*: Communicati sunt, *pro Communicauerunt, in Liuio*; Peragratus est regionem, *in Velleio*; *& plura. Tangit hanc de Fabio tragœdiam etiam Plinius*: Iuxta hæc abdicatio Postumi Agrippæ post adoptionem: desiderium post relegationem. inde suspicio in Fabium, arcanorumque proditiones.

Frequens antiquis patiendi verbum agẽdi significatione.

C. Nauum id Cæsari.] *Pridem emendaui firmauique*, Gnarum id Cæsari. *Gaij Naui nulla persona est in hoc actu. Sic lib.* V. Gnarum id Cæsari. eoque dubitauit de tradenda rep. *Alibi*: Gnarum id duci. incessitque itineri & prœlio. *Sed ecce hanc mihi quasi desponsam coniecturam, est qui sine vllo deuortio velit abducere. Ego verò non dimitto. nec enim soli Atridæ vxores suas amant, ait ille.*

Muret. li. II. var. c. I.

Quem ignarum Centurio ægrè confecit.] *A Tribuno interfectum Suetonius voluit*: Hunc, *ait*, Tribunus custos adpositus occidit, lectis codicillis quibus vt id faceret iubebatur. *Sed Dio pariter vt noster, à centurione*: ὁ ἑκατόνταρχος ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων καινοτομοῦντά τι ἀπέσφαξεν. *Credo verum esse vt à Centurione occisus sit, at iussu Tribuni.*

PAG. 3. Suetonij à Tacito dissensus.

Nuntianti Centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset.] *Sollennia militiæ verba, Factum quod imperasti. Suetonius*: Renuntianti Tribuno factum esse quod imperasset. *Et in Claudio*: De nece Consularis viri renuntiante centurione factum esse quod imperasset.

In renuntiãdo militiæ mos.

Sallustius Crispus.] *Est ille, cuius vitam mortémque infrà memorat lib.* III. *Sallustij historiarum regis ex sorore nepos. Nominat eum Seneca, inter intimos Augusti, lib.* I. *De clementiâ*: Ignouit abauus tuus victis. Nam si non ignouisset, quibus imperasset? Sallustium & Cocceios & Duillios & totam cohortem interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit. *Sed cedò, quis in Seneca Duillius? Falsus. scribendúmque*, Deillios, *siue* Dellios. *Deillius à Senecâ patre dicitur, in Suasoriâ*: Bellissimam tamen rem Deillius dixit, quem Messalla Coruinus desertorem

Sallustius amicus Augusti.

Dellius inter amicos Augusti. Correctus Seneca.

desertorem bellorum ciuilium vocat: quia à Dolabella ad Cassium, à Cassio deinde transiuit ad Antonium, nouissimè ab Antonio transfugit ad Cæsarem. Hic est Deillius cuius epistolæ lasciuæ ad Cleopatram feruntur. *Græcus tamen est Dellius, Plutarcho Dionique. Item Horatio, inscriptione odes tertiæ libro* II. *vbi temerè interpretes* Gellium *sufficiunt. Plutarchus eum historias quoque scripsisse ostendit*: πολλοὺς, *inquit*, καὶ τῶν ἄλλων φίλων οἱ Κλεοπάτρας κόλακες ἐξέβαλον, τὰς παροινίας καὶ βωμολοχίας οὐχ ὑπομένοντας, ὧν καὶ Μάρκος ἦν Σίλανος, καὶ Δέλλιος ὁ ἱστορικός. *Eadem Dio, quinquagesimo libro. Ad Sallustium autem istum facit, quod Plinius lib.* XXXIIII. Metallum quoddam Sallustianum appellatum, *scribit*, ab amico diui Augusti.

Siue Dellius.

Is ad Tribunum miserat codicillos.] *Ita enim receptum, quò magis cautum militibus esset, cædem mandari per libellum. scilicet ne Imperator auctoritatem posset defugere. Pulchrè Herodianus lib.* III. *de Saturnino & Plautiano*: ὁ δὲ Σατουρνῖνος γραμματεῖον ᾔτησε τοῦ φόνου φέρον τὰς ἐντολάς. ἔθος γὰρ τοῦτο τυραννικόν, εἴ τινα ἐκπέμποιεν ἐπὶ φόνον ἄκριτον, ἐντέλλεσθαι τοῦτο διὰ γραμμάτων, ἵνα μὴ γινόμενον ᾖ ἀκατασήμαντον. *Ad quem vsum Duplices adhibitos*, * *alibi lectum.*

Mos mandandæ cædis per libellum.

* *Herodiano lib.* VII. *de Quæstore misso ad cædem Vitaliani.*

Eam esse conditionem imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur.] *Scitum dictum, nec quidquam mutemus. A mensulariis ductum est, quibus constant rationes cùm pares sunt. Plin. lib.* I. *epist.* Mirum est quàm singulis diebus in vrbe ratio aut constet, aut constare videatur, cunctisque non constet. *Idem Panegyrico*: Augeo principis munus, cùm ostendo liberalitati eius inesse rationem. Ambitio enim, & iactantia, & effusio, & quiduis potius quàm liberalitas est, cui ratio non constat. *Vsi & auctores prisci iuris l.* I. *De obseq. parent. l. pænult. De re militari. Adde Valentis dictum apud Spartianum*: Non sibi apud deos inferos constare rationem, quod quamuis hostem suum, Pisonem tamen iussisset occidi, virum cuiussimilem Rom. resp. non haberet.

Rationem cõstare, quid.

Lacrimas, gaudium; questus, adulationes miscebant.] *Acutè Muretus*: lacrimas gaudio, questus adulatione miscebant. *Placet rei hominisque caussa.*

C. Turranius præfectus annonæ.] *Et quidem primus in eo munere, ab Augusto. Nam Augustus acceptam à populo Præfecturam, nisi fallor, tenuit dum vixit: aut certè paullò ante mortem substituit sibi Turranium istum. Adsero id ex Cornelij nostri verbis Annalium* X I. Tum potissimum amicorum vocat, primumque rei frumentariæ Præfectum Turranium. *Nec enim est, vt aliter accipias, nisi placeat distinctione sententiam vertere*: potissimum amicorum vocat primumque, rei frumentariæ præf. *vt illud* primum *gradum in amicitiâ principis notet, non officij tempus. Turranij etiam mentio Senecæ, ad Paulinum cap. extremo: nescio an huius, quia procurationem illi tribuit, non præfecturam. Nominat & Ouidius in poëtarum albo*:

Turranius præf. annonæ.

Verba Taciti ambiguæ mẽtis.

Musaque TurranI tragicis subnixa cothurnis.

& in doctorum, Plinij index. Sed quæras. cùm præf. prætorio & Annonæ in verba Tiberij iurarint, cur omissus præfectus vrbis? cuius auctoritas non minor, (maior imò illo Annonario) & cui proprius in vrbe miles. Credo equidem omissum, quia nemo fuit. Taurus Statilius defunctus erat, cui Piso suffectus post aliquot annos à Tiberio, vti doceo clarè lib. VI.

Præf. vrbis cur non iurauit in Tiberij verba.

Neque abscedere à corpore.] *Non reip. corpore, ne inducat te Maurus; sed Augusti. Datum enim honori defuncti Augusti à Tiberio, quod ab eo olim Druso. Lib.* III. Ipsum quippe Augustum asperrimo hiemis Ticinum vsque progressum, neq. abscedentem à corpore vrbem simul intrauisse. *Sed cur id è publicis muneribus? Visum ita Tiberio loqui, ad honorem Augusti. quasi magistratuum præcipuè esset, & eorum qui reip. primi, curare funus semonis illius, & viri supra viros.*

Excubiæ, arma, cetera aulæ.] *Lictores, fasces laureati, & si quid prætereà tunc receptum principi distinguendo. Neque enim adhuc illa Principatus insignia, Ignis, Diadema, Purpura: quæ reperta sequenti æuo, & ad exemplum regum. Ignis originem nescio: nisi quòd antiquum video, & à temporibus Antoninorum. Herodianus sanè in Commodo statim meminit, vt rei vulgatæ, vbi de Lucilla sorore eius*: οὐδὲν ἧττον μέντοι καὶ ὁ Κόμμοδος ἐφύλαττε τιμὰς τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθῆστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς. *id est*: Nihilo secius Commodus honores sorori suæ seruauit. nam & in theatris sellâ imperatoriâ sedebat, & ignis eam præcedebat. *Item de Marcia Commodi concubina*: ἡ οὐδὲν, *inquit*, ἀπεῖχε γαμετῆς γυναικός, ἀλλὰ πάντα ὑπῆρχεν, ὅσα σεβαστῇ, πλὴν τοῦ πυρός. *id est*: quæ nihilo differebat à legitima vxore, sed omnia vt Augustæ aderant, præter ignem. *Et de Pertinace*: κατῆλθεν ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, οὔτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτοῦ προπομπεῦσαι, οὔτε τι ἄλλο τῶν βασιλικῶν συμβόλων εἰς ὕψος ἀρθῆναι. Venit, *ait*, in Senatum, neque ignem sibi passus præferri, neque aliud vllum principatus insigne attolli. *Nec ambigimus de more. Illud tamen mirum, bis mirum, non alium è Græcis Latinisque exprimere tam insignitam rem, præter Herodianum. Non Dionem, non Capitolinum, Spartianum, Lampridium, qui eadem scripserunt illi. Nec enim, quod sciam, meminerunt verbo. Quis tamen iste ignis? non è carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium prunæ batillus*:

Insignia olim principatus.

Prælatio ignis.

Silentium de eo more apud priscos.

Qualis ille ignis.

lampas tantùm fuit. Rem adhuc ignotam doceo, firmóque ex M. Antonino in libris suæ vitæ: ὅτι δυνατόν ἐστι, *inquit,* ἐν αὐλῇ βιοῦντα μήτε δορυφορήσεως χρῄζειν, μήτε ἐσθήτων σημειωτῶν, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων τοιῶνδέ τινων, καὶ τοῦ ὁμοίου κόμπου. *Describit recensétque insignia omnia principatus,* & posse, *ait,* eum qui in aulâ viuat, carere stipatoribus, carere veste insigni purpuraque. item lampadibus, & certis statuis, similique luxu. *Vt ergo in deorum cultu adhibitæ lucernæ facésque, vt docui in* * *Electis; sic Imperatorum. Opinor autem Romam traductum morem è Persis. Illorum enim Regi prælatus ignis. Xenophon lib.* VIII. παιδείας. καὶ πῦρ ὄπισθεν τοῦ ἅρματος ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο φέροντες. *& post ignem illum secutus Cyrus. Imo & Asiaticis, si rectè capio Ammianum lib.* XXIII. Feruntque etiam, (si iustum est credi) ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri. cuius portionem exiguam faustam præisse quondam Asiaticis regibus dicunt. *Diadema autem primus Romanorum Principum vsurpauit Aurelianus: vti in vitâ eius Victor. Etsi alibi malè id refert ad Caligulam. Purpuram quis primus sumpserit, adhuc quæro.*

* Cap. III. Lib. I.

Diademate quis primus vsus.

Pacta & testamenta olim in templis.

Cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ.] *More scilicet Romano, qui pactiones, fœdera, testamenta, pecunias etiam deponebant in templis: & sæpissimè in isto Vestæ, quod religione primum. Dio.* XLVIII. *de pace inter Triumuiros & Sextum initâ:* ταῦτά τε ἐν συνθέμενοι, καὶ συγγραψάμενοι, τά τε γραμματεῖα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένοις παρακατέθεντο, καὶ μετὰ τοῦτο δεξιάς τε σφίσιν ἔδοσαν, καὶ ἐφίλησαν ἀλλήλους. *Eàdem in re Appianus:* καὶ ταῦτα συνεγράψαντο, ἐσημήναντο καὶ τὰ ἱεραῖς παρθένοις φυλάσσειν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην. *Sed & Iulianum testamentum virgini Maximæ traditum, Suetonius ait: M. Antonij, depositum apud Vestales, Plutarchus. Et generatim de templis,* * *Vlpianus:* Si custodiam testamenti æditurus suscepit. *Dixi & pecunias in templis deponi solere. quod verum adeò, vt quidam omnes fortunas in iis haberent, quasi custodiâ certâ. Herodianus lib.* I. *de templo Pacis, quod exustum sub Commodo:* πλουσιώτατον δὲ ἦν πάντων ἱερῶν, δι' ἀσφάλειαν ἕκαστος δὲ ἃ εἶχεν, ἐκεῖσε ἐθησαύριζε. ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐκ τῆς νυκτὸς πολλοὺς ἐκ πλουσίων πένητας ἐποίησεν. *Nec mirum quia milite hæc templa custodiebantur. Tertullianus de Corona, vbi non vult Christianum militem scribi:* Et excubabit pro templis, quibus renunciauit? & cœnabit illic, vbi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super luncho quo perfossum est latus Christi? *Et in Apologetico:* Ædes suas dij tuerentur & imagines: quæ, vt opinor, Cæsarum milites excubiis salua præstant. *Ideò Iuuenalis Castora vigilem dixit:* —& ad vigilem ponendi Castora nummi.

* L. III. De tabulis exhib.

Pecuniæ in templis.

Excubiæ militares circa templa.

Liuia in nomẽ Iuliæ & Augustæ. Quod tamen Suetonius negat.

Liuia in familiam Iuliam, noménque Augustæ adsumebatur.] *Ideò in Nummis & lapidibus ex hinc ferè Iulia scripta aut sculpta, non Liuia. Sed nomen Augustæ an recepit? Negat ecce Suetonius Claudio, cap.* XI. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompâ currum elephantorum Augustæo similem decernendum curauit. Patri Circenses annuos natali die, matri carpentum quod per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auiâ recusatum. *Dicit ab Auiâ id recusatum: quæ non alia quàm Liuia est. Mirum. Liuiam enim Augustam faciunt scribúntque alij omnes. & herclè si ambitionem feminæ noui, non recusauit. Tacitus lib.* IIII. Decretum quotiens Augusta theatrum introisset. *Alibi:* Augustæ valetudo atrox. *Et:* Iulia Augusta mortem obiit. *Plinius:* Liuia Drusilla, quæ posteà Augustæ matrimonij nomen accepit. *Idem lapides sexcenti testantur & nummi. Quid ergo Suetonio visum dissentire? Non ipsi quidem, sed librario qui peruertit. Liquet enim nobis corruptum locum, scribendúmque* ab viuâ recusatum: *vel,* ab eâ viuâ. *Ad matrem Antoniam hæc referuntur, non ad Auiam: vti docet vel* ἀκολουθία *sermonis. Quæ viua donata Augustæ nomine à Caligula* (ταύτην τε γὰρ Αὐγοῦσταν εὐθύς καὶ ἱέρειαν τοῦ Αὐγούστου ἀπέδειξας, *ait Dio*) *id spreuit: & mortua nunc per Claudium recepit. Itaque in lapidibus Claudiani aui:* ANTONIAI. AVG. DRVSI *sculptum hodiéque. Hoc verum. at interpretes in Suetoniano loco quàm natant? qui licet ad portum se recipiant, me duce.*

Ille verè correctus. Et explicatus.

Legata non vltra ciuilem modum.] *Id est, nihil præcipuum nouúmque in legatis, nihil regium, aut præter ciuium modum morémque. Nam de Falcidiæ modo accipere, (ignoscent viri magni) prauum acumen est.*

Mureto lib. XI. Variar.

De legatis Augusti.

Populo & plebi CCCCXXXV.] *Video placere viro docto, emendari è Suetonio:* populo & plebi CCCC. tribubus XXXV. *vt intelligamus, ait, præter qudringenties legatum populo, etiam in singulas tribus centena millia relicta esse. Hæreo: & è vulgatis Taciti verbis eruo eundem illum sensum. Coniunctim scilicet extulit noster, quæ magis distinctè Tranquillus. Ea tamen eius mens, vt populo legatum sit quadringenties, tribubus siue plebi* XXXV. *Ni esset; non iunxisset duas eas voces,* populo & plebi. *Sed populus ergo alius à tribubus? Alius, hac quidem in parte. Populo legauit quadringenties viritim distribuendum, &,* καθ' ἕνα: *tribubus tricies quinquies. id est, corpori tribuum vniuerso. veluti si collegio legem, & collegis singulis seorsum. Discrimen hoc summámque exactam neglexit Dio, qui satis habet dicere legatum populo* CCCC.

neglexi

neglexi vereor & ego, dum in Electis motus hæsitatione aliorum tentaui corrigere in Suetonij verbis, tribulibus XXXV. *Pœnitet.*

Retractatio probabilis aliâs notæ.

Legionariis cohortibus ciuium Romanorum.] *Benè additum, ne accipiamus etiam cohortes sociales. Ideo & Dio vertit*, τῷ τε λοιπῷ τῷ πολιτικῷ πλήθει πέντε καὶ ἑβδομήκοντα δραχμάς. *Itáque ille idem legiones* πολιτικὰ στρατόπεδα *non semel appellat: quia scriptæ ex ciuibus tantùm. Fuit tamen cum in Dione placeret*, τῷ ὁπλιτικῷ πλήθει. *malè. Suetonius*, Legionariis trecenos nummos: quam summam repræsentari iussit. nam & confiscatam semper, repositamque habuerat. *Vbi confiscatam, in fiscu adseruatam: uti Tertullianus eleganti metaphorâ, de Fugâ*, Felices itaque pauperes, qui animam totam in confiscato habent.

Cohortes ciuium.

Confiscandi verbum propriè.

Renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij.] *De eo ritu dico ad lib.* XVI.

Corpus humeris Senatorum ferendum.] *Qui honor, nisi fallor, Sullæ habitus primo Romanorum. Appianum lege* I. *Ciuil.*

Remisit Cæsar, adroganti moderatione.] *Quid? non ergo elatum corpus humeris Senatorum? Est verò. Suetonius*: Senatorum humeris delatus in campum crematusque. *Idem Dio. At Remittendi verbum eò valet, vt non sit factum. Lib.* IIII. Remissa Ædilibus talis cura. *Lib.* XI. Hortantibus dehinc inediam & leuem exitum. remittere beneficium Asiaticus ait. *Scribo ergo*, permisit Cæsar. *Sed eam ipsam permissionem arrogantem esse vult Tacitus: quia per speciem modestiæ, & quasi pugnare cum Senatu nollet, habuit amplissimum ordinem inter vespillones. Simile illud libri* VI. *de Asinio Gallo*: consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere.

PAG. 4.

Remittere & permittere contraria.

* *De correctione nunc ambigo. quia docuit me vir ille qui omnes, (Cuiacium dico, quem nemo satis vnquam miratus est qui cepit) eamdem vim inesse verbo Remittendi. Exempla apud ipsum in postremis Obseruationibus. Et sanè in Irenæo etiam legi*: Remittite mortuos sepelire mortuos suos.

Remitto pro permitto.

Quod idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus.] *Erit fortasse qui hîc adhæreat, cui adiutorium ego. Triplex enim ratio numerandi imperij Augustæi. Alij, plurimíque, ab Actiaca pugnâ numerant, cum victo Antonio potens fuit imperij solus. Ea pugna pugnata* IV. *Nonas Septembres. Quidam à sexto eius consulatu, cum imperium illi à Senatu firmatum, datúmque cognomen Augusti. quasi is legitimi principatus primus dies. Id fuit*, VII. *eidus Ianuar. Atque ea ratio numerandi prouinciis ferè familiaris. ita in lapide, qui Narbone*: VII. QVOQVE. IDVS. IANVARIAS. QVA. DIE. PRIMVM. IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AVSPICATVS. EST. THVRE. VINO. SVPPLICENT. *Orosius paullùm à lapide dissentiens*, VIII. *nominat idus.* Cæsar, *inquit*, victor ab Oriente rediens, octauum Idus Ianuar. vrbem triplici triumpho ingressus est. Hoc die primùm Augustus consalutatus est. atque ex eâ die summa rerum ac potestatum penes vnum esse cœpit & mansit, quod Græci μοναρχίαν vocant. *Longiùs recedit Censorinus, qui reiicit in* XVI. *Kal. Febr.* Ante diem, *inquit*, XVI. Kal. Febr. C. Iulius Cæsar. diui filius Imp. Augustus sententiâ Munatij Planci dictus est. *Ouidius Idus dumtaxat nominat*:

Varius dies primi imperij Augusti.

Prima ratio.

Secunda.

Orosij & Censorini error.

> Idibus in magni custos Iouis æde sacerdos
> Semimaris flammis viscera libat ouis.
> Redditaque est omnis populo * prouincia nostro:
> Et tuus Augusto nomine dictus auus.

* Prouinciarũ enim diuisio facta eodem illo die.

Sed lapidem ego credo verum dicere. Tertij denique numerabant à primo eius consulatu: scilicet quia is gradus & aditus ad reliquos honores. Is fuit XIIII. *Kal. Septembres. Eam rationem secutus est quicumque ille scriptor de caussis corruptæ eloquentiæ, qui imperitasse Augustum ait annis* LVI. *fallente numero, nisi ad hanc rationem. Quam ipsam secuti curiosi isti, qui initium imperij & finem Augusti vitæ in eundem diem, miraculi caussâ, conferebant. Satis dixi: tu abi liber & expeditus.*

Tertia ratio.

Numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum, & C. Marium simul æquauerat.] *Nam Valerius sextùm, Marius septimum consul. At*

> Ter Latio deciesque tulit labentibus annis
> Augustus fasces. ——— ———

vt ait Statius in Siluis.

Consulatus Augusti.

Antonium Tarentino Brundisinóque fœdere.] Ὑστερολογία *est. Nam Brundisinum fœdus aliquot annis prius Tarentino. Vtrumque autem à loco, vbi ictum. Brundisinum, quod Cæsar cum Antonio coiit, Perusiâ captâ: cùm morte opportunâ Fuluiæ, sublatum esset non dubium bellum, anno vrbis* DCCXIV. *Octauia tunc Antonio data, & prouinciæ Orientis. At Tarentinum triennio posterius est: cùm iterum simultate exortâ*, ὁ μὲν Ἀντώνιος (*verba Appiani*

Brundisinum fœdus.

Tarentinum.

 sunt

sunt Ciuilium quinto) ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Τάραντα διέπλει ναυσὶ τριακοσίαις. *sed prudentiâ Octauiæ, adnitente item Agrippâ & Mæcenate; iterum compositæ res. Antonius Cæsari centum naues ad bellum Siculum, ipse illi duas legiones ad bellum Parthicum attribuit. Adi, si libido est, Plutarchum Antonio, Dionem* XLIX.

Antonij cum Octauiâ nuptiæ.

Nuptiis sororis illectum.] *Octauiæ ex Anchariâ. de quo instabili coniugio mirè fœdatus Senecæ patris locus Suasoria prima*: Cùm Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi: occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus ac liberis, & Dionysium salutauerunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. dixerunt despondere ipsos (*malim*, ipsi) in matrimonium Mineruam Musam suam, & rogauerunt vt duceret. & Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait .... Huiç quidem impune fuit, sed Atheniensium sponsalia mille talentis æstimata sunt. quæ cùm exigerentur, multi contumeliosi libelli propositi sunt, sicut ille qui subscriptus est statuæ eius, cùm eodem tempore Octauiam vxorem haberet & Cleopatram: Hoc tu euita restituas, tibi habe. *Primum offendimus in Minerua Musa. quoniam neque Dio nominat in hac historia,* Ἀθηνᾶν *dixisse contentus: nec cognomen nostrarum dearum scio aliàs adhæsisse Mineruæ. Itaque inductâ ea voce scribo,* Mineruam suam. *nata fuit ex confusâ repetitione litteræ vocisque sequentis. In summâ discrepat idem Dio, qui* ἑκατὸν μυριάδας *imperatas pro dote ait, id est Romano ritu* H-S. *quadragies. Mille autem talenta Senecæ, paullò minus faciunt ducenties quadragies: sexto tanto immaniore summâ. Tamen non muto. Græculi iocum, cui spatium vacuum,* * *doleo abesse. at Latinum commodè restituo,* Octauia res tuas tibi habe. *Quicumque ille, comiter iocatus est ex deuortij Romani formâ. Cùm enim Cleopatram amaret haberétque Antonius: ecce subscripsit iste quasi nomine Antonij Octauiam repudiantis,* Octauia res tuas tibi habe. *Quæ sollemnia in libello repudij verba fuisse, iam notum. Appuleius*: Tu quidem ob istud (*ita emendo*) tam dirum facinus confestim thoro meo diuorte, tibique res tuas habeto.

Pater Seneca semel atque iterum correctus.

Dionis à Seneca dissensio.

* Monuit me per litteras And. Schottus ex Ant. Couarruuiæ libro suppleri posse: Κύριε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σου Σεμέλην ἄπροικον εἶχεν.

Minerua Musica.

* In *Senecæ loco de Minerua Musâ, mente nunc & manu amplector sententiam Iani mei Grotij, amœnissimi & acutissimi viri reponentis,* Mineruam Musicam. *Inter nobiles Athenis statuas fuit Minerua hoc cognomento; sic dicta,* quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. *Plinius lib.* XXXIV. *cap.* VIII.

Lollianas.] *Non impleo paginas istis, quæ alibi exposita & prompta. In hac Lollianâ clade Iulium Obsequentem emendo de prodigiis*: Insidiis Romanorum Germani circumuenti, sub M. Lollio Legato, grauiter vexati. *nam contrà scribo* insidiis Germanorum Romani circumuenti. *Vide prætereà Suetonium in Aug. Dionem* LIIII. *Eusebium Chronicis, olympiad.* CXC.

Super Senecæ loco quæsitum

Varianásque clades.] *Clades ea nota. sed Senecæ de illâ locus non sine labe, etiam in emendatis nuper libris. Epist.* XLVII. Marianâ clade quam multos splendidissimè natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit? alium ex illis pastorem, alium custodem casulæ fecit. *Cladéne Marianâ? vbi ista, aut quando? Nam C. ille Marius victor vbique, si memini, & fecit seruos non dedit. Quod de eâ accipias, quam Germanis intulit: nugæ. An Germani Senatorium per militiam auspicantur gradum? Certissimè rescribendum*: Varianâ. *Hanc enim nostram intellegit: & opportuno recentiq. exemplo admonet, posse è summâ fortunâ labi ad imam.*

Is emendatus.

Licinius Varro

Interfectos Romæ Varrones.] *Fuit Licinius Varro Murena. de cuius insidiis, præter alios, Strabo libro* XIV. εἶτ' ἐμπεσὼν εἰς τὴν Μουρήνα φιλίαν, ἐκείνῳ συνεάλω φεύγων, φωραθείσης τῆς κατὰ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ ἐπιβολῆς.

Egnatius Rufus.

Egnatios.] *M. Egnatius Rufus Aedilis. de quo Dio* LIII. *Sueton. cap.* XIX. Mox M. Egnatij, exin Plautij Rufi. *ita ibi scrib. non* Genutij. *Vide Senecam de Clementiâ* I. *cap.* IX.

Velleius Tacito conciliatus.

Iulus Antonius.

Interfectos Iulos.] *Dicere videtur iussu Augusti occisum Iulum: ídque & Dio prodidit, lib.* LV. *At Velleius suâ manu cecidisse eum dat intellegi*: Iulus Antonius, *inquit*, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator eius domus, ipse sceleris à se commissi vltor fuit. *Quid tum? nihil hæc pugnant. præcessit scilicet iussus Augusti: quem ille exsecutus suâ manu. Iulum autem Antonium intellegit Triumuiri filium, ad quem Horatij Oda. Cognomen ei Africanus: quod malè adhæsit Fabio, cum quo consul fuit, apud Sueton. in Claudio cap.* II. *Paullo enim Fabio cognomen Maximi fuit. & sunt duæ ex ordine Horatianæ odæ, libri quarti prima & secunda, ad hos non dubiè consules, pérque eam occasionem coniunctim scriptæ. De eo Iulo, Seneca in De breuitate vitæ*: Filia & tot nobiles iuuenes, adulterio velut sacramento adacti, infractam ætatem territabant. postquam (*melius*, postque) iterum timenda cum Antonio mulier. *Apparet enim hunc Iulum arcanum aliquod scelus (cui proximus ab adulterio gradus est) cum Iuliâ in Augustum concepisse: vti olim cum Cleopatrâ eius pater.*

Explicatus Seneca.

* Epistolis ad Atticum.

Qui Tedij & Vedij Pollionis luxus.] *Non extrico quis hîc Tedius. Vtrúmne Atedius scribendum? vt sit ille qui* * *Ciceroni dictus inter Cæsaris amicos. An Sex. Tedium Afrum capimus, qui consul designatus se præcipitauit, apud Suetonium? Leuiter placet. magis est, vt geminata*

minata ab hæsitante librario vox sit, scribamúsque: Qui Vedij Pollionis luxus. *In Seneca sanè simile mendum succreuerat, tertio de Irâ, cap.* XL. Diuus Augustus cùm cœnaret apud Vedium Pollionem. *ita restituit Pincianus, cùm anteà,* Atedium, *legeretur. Pincianus, selectus mihi censor, & verbis modicus, re iudicióque ingens. Mentio huius Vedij luxuriæque eius apud multos, Dionem* LIIII. *Plinium lib.* IX. *Tertullianum de Pallio: facti etiam eius, quod sæuum & scæuum. Piscinam habebat refertam murænis. quem piscem ille non ad delicias parauerat, sed ad pœnas. Humanâ enim carne eas alebat. Serui, domesticíque siquid deliquerant, dabantur ad hos pisces. Fors fuit vt cœnaret apud eum Augustus. puer qui ad cyathos erat, dum porrigit potum, crystallinum fregit pretij grandioris. & simul fracta eius vita. Iubetur ab immiti domino murænis obiici in piscinam. Puer accidit ad Cæsaris pedes. non vitam, sed aliam mortem petit, neu piscibus esca sit in terrâ. Obstupuit inauditam sæuitiam Cæsar. dimitti puerum iubet, simul adferri ad se quidquid in domo crystallinorum: allata frangi comminuique & abiici in piscinam. addit Seneca,* Fuit Cæsari sic castigandus amicus, bene vsus est viribus suis. *Hic est ille Pollio qui testamento Cæsari Pausylypum legauit: & è cuius dirutâ domo, facta Romæ porticus quæ Liuiæ dicta.*

Vedius Pollio.

Pinciani laus.

Historia celebris de Pollione.

Porticus Liuiæ quâ causâ facta

Cùm se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet.] *Magna & insana ambitio. quam exemplo Herculis & Liberi patris, excusare tamen videtur libro* IV. *noster. Sed Augustus adhuc viuus & hominem fungens, in prouinciis esse colique voluit pro deo. in prouinciis, non in Italiâ aut Romæ. Suetonius:* Templa quamuis sciret etiam proconsulibus decerni solere: nullâ tamen in prouinciâ recepit, nisi communi suo Romæque nomine. Nam in vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. *De vrbe ait; Dio etiam de Italiâ lib.* LIIII. *Quod Tacitus scribit effigie numinum: valet in eam mentem, vt signa adposita Augusti statuis sint, quæ solent deorum. puta, radius, hasta, fulmen. Lucanus,*

Augustus pro deo.

Imagines Augusti, ad formam deorum.

Fulminibus manes, radiisque ornabit & astris.

Itaque Nummi etiam hodie, in quibus Augusti caput radiatum.

At de Flaminibus & sacerdotibus Augusti, plena omnia monumenta: & putidum sit referre. Nec viri solùm ad sacerdotium adscripti magni huius diui, sed, quod rideamus, feminæ. Adeò proiecti in adulationem tunc mores. Marmor:

Feminæ sacerdotes Aug.

P. POSTVMIÆ. P. F. PAVLLÆ.
SACERD. D. IVLI. AVGVST.

Item in Hispaniis, LVCR. L. F. CAMPANA. FLAM. PERP. DOMVS. AVG. *id est,* Lucretia L. filia, Flaminica perpetua. *Exemplum huius rei à Liuiâ, quæ miro exemplo,* **sacerdos sui viri: & quidem ex decreto Senatus. Dio* LVI. *extremo:* τότε δὲ ἀθανατίσαντες αὐτὸν, καὶ θιασώτας οἱ καὶ ἱερὰ, καὶ ἱέρειαν τὴν Λιουίαν ἀπέδειξαν. *id est:* Tunc verò consecrantes Augustum, sodales ei & sacra instituerunt, & sacerdotem Liuiam. *Quod noto eo libentius, vt lux inde adfulgeat tenebricoso Ouidij loco,* IV. *De Ponto:*

Liuia, prima Aug. sacerdos.

* Adde Velleij locum huic rei quem correxi infra lib. XIII. sub initium.

Nec pietas ignota mea est, videt hospita tellus
In nostrâ sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, coniuxque sacerdos,
Numina iam facto non leuiora deo.

Ouidio noua lux.

Natus pius, *Tiberius est:* coniux sacerdos, *Liuia. Puto ad hæc sacerdotia, quæ cum ambitu & sumptu adfectabant in prouinciis passim, pertinere Arriani locum elegantem, De sermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. σήμερον τίς ὑπὲρ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου. λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα. δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδέν. ἀλλ' οἱ τὰς φωνάς, φησι, γράφοντες, γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. μήτι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρών, ἐμὲ γεγράφασιν; εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρεῖναι πᾶσιν, ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μενεῖ μου τὸ ὄνομα. γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μενεῖ. ἄγε, ἔξω δὲ Νικοπόλεως τίς σου μνεία; ἀλλὰ χρυσοῦν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμεῖς στεφάνου, ῥόδινον λαβὼν περίθου, ὄψει γὰρ κομψότερον. *Lepidus & ad Philosophum, dialogismus:* Hodie, *inquit*, locutus mecum quidam super sacerdotio Augusti. Dico ei, Mi homo mitte rem, sumptum multum facies frustrà. At scribæ publici, inquit, (*corrupta hac parte Græca*)* nomen meum adnotabunt. Num tu igitur legentibus omnibus coràm dices, Me inscripserunt? & vt nunc possis adesse omnibus legentibus, mortuus quid facies? Manebit meum nomen. inscribe ipsum lapidi, & manebit. Age, extra Nicopolim autem quæ memoria tui? At coronam auream gestabo. (*qua scilicet ornati sacerdotes, dum faciunt, ex Liuio, Plutarcho, aliis*) Si prorsum appetis coronam, roseam indutus circumi, aspectu enim id iucundius.

Arriani egregia irrisio harum ineptiarũ.

*Intellegit sanè id quod Augustinus expressit I. cõtra Acad. *Si edentē te munera & spectacula plausus prosperrimus accepisset: si municipales tabulæ te non solum ciuium sed etiam vicinorum patronum ære signarent.*

Coronati sacerdotes in sacris.

Templum & cælestes religiones decernuntur.] *Templum in Palatio ipso, ex decreto Senatus. Dio:* καὶ αὐτῷ (Augusto) ἔν τε τῇ Ῥώμῃ ἡρῷον ψηφισθὲν μὲν ὑπὸ τῆς γερουσίας, οἰκοδομηθὲν δὲ ὑπό τε τῆς Λιουίας καὶ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου ἐποιήθη, καὶ ἄλλοθι πολλαχόθι. *Liuiæ tamen soli id opus attribuit (præter Dionis & Suetonij mentem cap.* XLVII.*) Plinius lib.* XII. Radicem eius magni ponderis vidimus in Palatij templo, quod fecerat diuo Augusto coniux Augusta, aureæ pateræ impositam.

PAG. 5.
Templum Palatinum Aug. Quis exstruxerit.

positam. *Huc respicientem credo Senecam scribere, Consolatione ad Polybium:* Fortuna ibit violentior per omnia, sicut est solita, eas quoque domos ausa iniuriæ causâ intrare, in quas non nisi per templa aditur, & atram laureatis foribus inducere vestem. *Puto enim id templum in Palatij vestibulo fuisse. etsi referre fortean possis ad templum Apollinis Palatini. Ceterùm* ἀποθέωσιν *hanc Augusti, quam Tacitus commemorat, carmine singularis libri complexus videtur Ouidius, vt ipse quidem indicat, De Ponto:*

e Senecæ lo-
.

Ouidius carmen emisit de nouo deo.

Quale tamen potui de cælite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.

& alibi.

Ad effigiem Augusti.] *Quæ in ipsâ curiâ. Apparet etiam ex illis quæ de Hortensio infrà:* Modò Hortensij inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens.

Effigies Aug. in curiâ.

Cùm proferri libellum recitaríque iussit.] *Libellum eumpse, quem Suetonius Rationarium imperij non incommodè adpellat. scilicet quia rationes eo publicæ continebantur. Videbatur autem prolatione libelli flexus paullum Tiberius; & imperium accepturus, cùm curas susciperet. Vocat idem auctor etiam Breuiarium imperij, cap. vltimo:* De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertiò, breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis vbique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. *Vbi nota mihi etiam, Indicem hunc rerum Augusti, certò illum esse cuius exemplar Ancyræ positum, & curante nobilißimo Busbequio, exscriptum. Nam titulus in eâ ipsa tabulâ iste:* Rerum gestarum diui Augusti, quibus orbem terrarum imperio populi Romani subiecit, & impensarum, quas in rempublicam populumque Romanum fecit, incisarum in duabus aheneis pilis, quæ sunt Romæ positæ, exemplar subiectum. *Ex quo haud temerè collegerim dixerímque, in Suetonio scribendum,* in æneis pilis, *non tabulis. De eâdem re loqui vtrumque, id quidem clarum est.*

Aug. cap. XXVIII.

Breuiarium imperij.

Index rerum Aug. quid.

Idem cum reperto lapide.

Suetonius dubiè correctus.

Necessitates ac largitiones.] *Necessitates vocat onera publica, quæq; necessariò in milites, in populum, aliásque imperij res eroganda. Liuius eâdem sententiâ lib.* XXIIII. Prodeundum in concionem Fuluio prætori esse, indicandasque populo publicas necessitates. *Lampridius Alexandro:* Quartarios iam formatos in monetâ detinuit, exspectans vt si vectigal contrahere potuisset, eosdem ederet. Sed cùm non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit. *Capitolinus paullò aliter in Gordianis:* Familiæ Gordiani hoc Senatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus, & à publicis necessitatibus semper vacarent. *Videtur non seiungere ab ære alieno Tacitus lib.* II. Hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis illigaret.

Necessitatis nō trita notio.

Addiderat consilium coërcendi intra terminos imperij.] *Quod consilium suum plenè extollit Augustus ipse apud Iulianum in Menippæâ de Cæsaribus:* ὑπὸ δὲ τῶν ἐμφυλίων στάσεων τὴν ῥώμην ὁρῶν εἰς ἔσχατον ἐλαύνουσαν πολλάκις κίνδυνον, οὕτω διεθέμην τὰ περὶ αὐτὴν, ὥστε εἶναι δι' ὑμᾶς, ὦ θεοὶ, τὸ λοιπὸν ἀδαμαντίνην. οὐ γὰρ ταῖς ἀμέτροις ἐπιθυμίαις εἴκων, ἐπικτᾶσθαι πάντως αὐτῇ διενοήθην, ὅρια δὲ διττὰ ὥσπερ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀποδεδομένα, Ἴστρον καὶ Εὐφράτην ποταμοὺς ἐθέμην. *Sed qui termini siue limites Rom. imperij sub Augusto? Duos nominat Iulianus, Istrum & Euphratem: quibus adde Rhenum, & Oceanum. Tacitus:* Mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium. *Ad eos terminos Limitanei milites: qui sublati demum à Constantino, magno rei Romanæ malo. Narrat Zosimus lib.* II. *Vide Appianum in Præloquio operis sui.*

Termini imperij ab Aug.

Neglexit deseruitque Constantinus.

Interrogo quam partem reip. mandari tibi velis?] *Explicat Dio. Tiberius, inquit, tres fecerat reip. partes. prima Romam & Italiam complectebatur: altera, exercitus: tertia, prouincias. Vni ex istis parem se aiebat, non omnibus. At bono histrioni detracta propemodum persona est, improuisâ interrogatione Galli.*

Tres reip. partes.

Tanquam, ductâ Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, plusquam ciuilia agitaret.] *Calpurnius Flaccus declamatione* VI. Sceleratis ingeniis & plusquam ciuilia cupientibus non dominari instar seruitutis est.

Arruntium diuitem, promptum artibus egregiis.] *Est is qui consul anno vrbis* DCCXXXII. *Artes in eo doctrinámque suspicit. non vanè, quoniam ex Plinij Indice lib.* III. *& V. inter scriptores censitus illustres fuit. & scripsit, nisi fallor, Geographica. Diuitias etiam commemorat. quas Seneca non fuisse ostendit à bonâ arte, si de eo quidem sensit lib.* VI. *De Benef.* An tu Aruntium & Haterium & ceteros qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores & libitinarios vota? *Sed alium ab isto, opinor, intellegit Seneca: qui sub Caio magnus, & qui antè præco. Iosephum vide* XIX. *Antiq. cap.* I. *sub finem.*

Arruntius quis

Quousque patieris Cæsar non adesse caput reip.] *Sententiam potius in hoc loco expedimus,*

expedimus, quàm verba. Lectio quam posui, à Ferreto est, qui adseuerat in Mediceo codice sic scriptum. Et cur ambigimus? sententia herclè percommoda est: offensum Tiberium, pro reliquâ suâ modestiâ, quòd caput reip. *nominaretur, qui tamquam veteri libertate vnus vellet esse è multis. Nec absurdè legeris è vulgatis,* non esse caput te reip.?

Eiúsque accuratissimis precibus.] *Ita correxi: vulgò,* & vsque accuratissimis.

Correctus Tacitus.

PAG. 6.

Ne lictorem quidem ei decerni passus est.] *Quo tamen vulgò feminæ principes vsæ, Vestalium exemplo. Claudij quidem Agrippina, etiam duobus. Tacitus,* Decreti & à Senatu lictores duo, Flaminium Claudiale.

Lictores Augustarum.

Arámque adoptionis & alia huiuscemodi prohibuit.] *Ludos hîc facit vir doctus, equite non plaudente. Damnat lectionem veterem, & multis verbis suadet hanc nouam,* æraque adoptionis. *quasi Tiberius, inquit, in æs incidi adoptionem publicéque proponi vetuerit. Mi homo, hodie nihil credo tibi. Nam notus mihi mos Romanus, quo receptum vt propagandæ memoriæ caussâ, ara aut templum statueretur virtuti reique, quam cuperent laudatam. Noster lib.* III. Præceperant animis orationem patres: quò quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque solita censerent. *Ita apud eumdem, cùm Tiberius publico iudicio vltus esset Germanici mortem:* Cæcina Seuerus censuit aram Vltioni. *Et ob amicitiam cum Seiano, lib.* IIII. *Patres* aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiésque circum Cæsaris, & Seiani censuêre. *Et lib.* XV. *post natam ex Poppæâ prolem,* Supplicationes à Senatu decretæ, & templum Fecunditati. *Eòdem traho Suetonij illud in Caligulâ, cap.* VIII. *præter interpretum mentem:* Addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. *Errat idem ille dum censet, de Tiberij adoptione hîc agi: cùm Tacitus intellegat de Liuiæ. Nam Liuia testamento adoptata in familiam Iuliam noménque Augustæ: & nouo exemplo, coniux facta filia mariti. Ideo dum Liuiæ adulantur, decreta ara Adoptioni. Passim in lapidibus & Nummis, Diui Filia lego. vt in marmore Hispaniensi:*

Aduersus Vertranium.

Mós statuendi aras.

Vide ad hunc morem lib. I. Electorum cap. XIV.

Explicatus Suetonius.

Liuia mariti sui filia.

IVLIAE. AVG.
DIVI. F. MATRI
TI. CÆSARIS. AVG. PRIN
CIPIS. ET. CONSERVATORIS
ET. DRVSI. GERMANICI
M. CORNELIVS. PROCVLVS
PONTIFEX. CÆSARVM.

Nummo æreo, S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. *carpenti formâ tracti à duobus mulis.*

Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit.] *Quódne antè habebat? Nam Dio disertè proconsulare imperium illi tribuit. anno* DCCLXIIII. *id est, triennio antè. Lib.* LV. Τιβέριος μὲν καὶ Γερμανικὸς ἀντὶ ὑπάτου ἄρχων ἐς τὴν Κελτικὴν ἐσέβαλον. *Sed intellegit, credo, proconsulare imperium perpetuum: quod inter titulos principatus. In oratione Alexandri apud Lampridium:* Gratias vobis P.C. de Cæsareo nomine, de pontificatu max. de Trib. potestate, & proconsulari imperio. quæ omnia nouo exemplo vno die in me contulistis. *Ab eâdem mente Nero lib.* XII. *curante Agrippinâ,* Proconsulare imperium extra vrbem habet, & Princeps iuuentutis appellatur. *Exemplum ab Augusto, cui decretum perpetuum Proconsulare imperium Dio tradit lib.* LIII.

Candidatos Præturæ XII. nominauit.] *Prætorum origo, progressus, augmentum, satis ambiguè tradita: etiam ab iis, quibus hæc vna cura fuit. Ego breuiter rem expediam, & ad historiæ fidem. Primus Prætor Romæ institutus, anno vrbis* CCCXXCVIII. *Furius Camillus. Liuius lib.* VII. *& Suidas in voce* πραίτωρ. *Additus alter anno* DX. *cui cognomen datum Peregrini, quòd plerumque inter ciues ius diceret & peregrinos, Epitomâ Liuij* XIX. *Additi duo alij, anno vrbis* DXX. *Siciliâ & Sardiniâ in prouinciam redactis, qui illuc cum imperio mitterentur, Epitoma* XX. *Iterum duo, victis Hispaniis, anno* DLVII. *Ita in vniuersum ad id tempus Prætores sex: è quibus duo iuridicundo præerant, reliqui in prouincias mittebantur expertes iudiciorum. Id mansit, donec Quæstiones perpetuæ constitutæ, anno* DCV. L. *Censorino,* M'. *Manilio Coss. Patribúsque tunc visum, vt in totum magistratus sui annum, prætores in vrbe manerent. è quibus duo, more prisco, ius dicerent: reliqui quattuor publicis iudiciis præessent. iidem omnes exacto anno, sorte in prouincias prætorias mitterentur. Cornelius deinde Sulla Dictator auxit Quæstionum publicarum numerum: paritérque Prætorum. non tamen eatenus, vt quot Quæstiones essent, totidem Prætores: (errat largiter Pomponius, qui id sensit, quia plures sæpe Quæstiones apud eumdem prætorem exercitas constat) sed in vniuersum addidit duos. Ita non plures octo Prætores ad Ciceronis æuum: idque ex variis eius scriptis clarum, non decem, vt voluit Iurisconsultus. Oppressâ mox rep. C. Cæsar Dictator primus instituit decem, quo pluribus bellorum*

Prætorum origo. Progressus.

Quæstiones perpetuæ, quando.

Sulla auget prætorum numerum.

Pomponius errat in præt.

Sub Cæsare, quot prætt. Anno vrbis DCCVII.

sociis

socijs honorem eum gratificaretur. Dio lib. XLII. ἵνα πλείους αὐτῶν (*συναγωνιστῶν intellego*) ἀμείψη, στρατηγούς τε δέκα ἐς τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀποδεῖξαι, καὶ ἱερέας ὑπὲρ τὸ νενομισμένον. *qui Pomponium refellit disertim. Sed nec in eo numero stetit Cæsar, creauítque biennio pòst,* XIIII. *iterúmque anno pòst* XVI. *idque, vt Dio idem ait, in multos annos. At Augustus rep. & imperio potitus, pariter varium se in hac creatione gessit. Anno vrbis* DCCXXXI. *minuit Cæsarianum numerum, retraxítque ad decem. Dio* LIII. ταῦτά τε ἔτως ὁ Αὔγουστος ἐποίησε, καὶ στρατηγοὺς δέκα, ὡς οὐδὲν ἔτι πλειόνων δεόμενος ἀπέδειξε. *Velleius*: Imperium magistratuum ad pristinum redactum modum. tantummodo octo Prætoribus allecti duo. *Anno* DCCLXIIII. *creauit* XVI. *propter turbam competitorum: ita tamen* (*ait Dio lib.* LVI) *vt posterioribus deinceps multis annis* XII. *dumtaxat crearet. Atque hoc est quod hîc Tacitus de duodenario numero tradito ab Augusto adseuerat: verè & rectè, si respicias instituta eius extrema. Nam ad prima adiecit oculos Pomponius, qui* XVI. *prætores constituit sub Augusto. & in tempore saltem errat. At quòd Tiberium iurasse Tacitus ait se numerum* XII. *non excessurum: quis Pontifex periurio eum soluet? Nam ego manifestò hominem teneo, ex Dionis testimonio lib.* LVIII. *qui adfirmat Tiberium, anno vrbis* DCCXCVI. *quindecim Prætores creasse, additque*: καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνέβη, ὥστε ἔστι μὲν ὅτε ἑκκαίδεκα, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ παρ᾽ ἕνα, ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι. *Imò Claudius Imp. aliàs* XIIII. *aliàs* XVIII. *creauit, interdum medio inter hos numero. Vide eumdem Græcum, lib.* LX.

Hæc ex Dione lib. XLIII.

Sub Augusto quot.

Varietas magna in numero.

Tiberius falsò asseruit, se nō excessurum.

Sub Claudio quot.

Numerum ab Augusto traditum.] *Diffusè magis Velleius*: Post redditum cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum: primùm Principalium eius operum fuit ordinatio comitiorum, quam manu suâ scriptam D. Augustus reliquerat. quo tempore mihi fratrique meo candidatis Cæsaris destinari Prætoribus contigit. Consecutis, vt neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret.

Tunc primùm comitia è campo ad patres translata sunt.] *Comitiorum res, amissâ libertate, variè habita. Iulius Cæsar ius creandi magistratus non totum à populo tulit, crudâ adhuc seruitute: sed cum eo diuisit. Suetonius satis clarè, cap.* XLI. * Comitia cum populo partitus est, vt exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: (*iustum comitiorum verbum esset*, renuntiarentur) pro parte alterâ, quos ipse dedisset. (*scribe*, edidisset) Et edebat per libellos circum tribus missos scripturâ breui, Cæsar Dictator illi tribui. Commendo vobis illum & illum, vt vestro suffragio suam dignitatem teneant. *Vbi vides, Consulibus exceptis, in ceterorum suffragia æquale ius principi fuisse cum plebe. Nam Consules quidem, summi imperij olim nomen, & ipse & secuti principes seposuerunt Senatui sibique. Augustus deinde* Comitiorum pristinum ius (*verba Suetonij sunt, cap.* XL.) reduxit: ac multiplici pœnâ coërcito ambitu, die comitiorum tribulibus suis, &c. *Quo loco pristinum ius, non vetus illud accipio quod integrâ libertate: sed hoc idem, quod à patre eius Iulio institutum. Pristinum tamen ideo, quia per bella ciuilia & impotentem Triumuiratum, abolitus Cæsarianus mos. quem reduxit longo interuallo nunc Augustus. Eum Suetonij sensum* (*nam interpretes silent aut vacillant*) *adstruo ex Dione, lib.* LIII. ὅ, τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὖ συνελέγετο, οὐ μέντοι καὶ ἐπράττετό τι, ὃ μὴ καὶ ἐκείνῳ ἤρεσκε. τοὺς γ᾽ οὖν ἄρξοντας, τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιούμενος ἐπιμελεῖτο, ὅπως μήτ᾽ ἀνεπιτήδειοι, μήτ᾽ ἐκ παρακελεύσεως, ἢ καὶ δεκασμοῦ ἀποδεικνύωνται). *Aliquid tamen plebi etiam cum consulum comitiis fuisse, videtur colligi ex Dione* LIIII. *in actis anni* DCCXXXIIII. *Tiberius primus, animis Quiritium fractis iam & ad seruitium factis, ius omne sibi & senatui sumpsit, populi nullo loco. Quod Tacitus his verbis voluit*, comitia è campo ad patres tralata. *Sed in Consulibus quid eius æuo fuerit, Tacitus ipse effari non potest fine huius libri*: De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe ac deinceps fuêre; vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. *Potest Dio: qui videtur omnem consulum renuntiationem ad Tiberium referre: aliorum magistratuum ad Senatum, commendatione principis interpositâ. quem lib.* LVIII. *vide. Ex eo tempore expers suffragiorum populus, donec Caius* Tentauit comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere, *ait Sueton. cap.* XVI. *scilicet Tiberij instituto omisso, Augusti reuocato: sed idem ille omisit. Tiberianúmque morem, apud secutos principes valuisse deinceps, clarum ex memoriis rerum.*

Comitia, qualia sub Cæsare. *Vide Dionem lib. XLIII. actis anni DCCIX. Suetonij leuiusculæ correctiones.

Comitia sub Aug. Suetonius explicatus, præter mentem vulgi.

Comitia Tiberiana, cuiusmodi. In consulibus obscura.

Caius innouat, & omittit.

Ludos, qui de nomine Augusti Augustales vocarentur.] *Verum est. nam & in Kalendario veteri hodiéque legimus,* IV. *eid. Octob.* AVGVST. *id est, Augustalia. Eorum ludorum originem repperio, anno* DCCXXXV. *cùm ex Græciensi & Siculâ peregrinatione redux Augustus, passus est inter alios honores*, τύχῃ τε ἐπαναγωγῷ (*Fortunam reducem Latini dicunt*) βωμὸν ἱδρυθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἀφίξοιτο, ἔν τε ταῖς ἱερομηνίαις ἀριθμεῖσθαι, καὶ Αὐγουστάλια ὀνομάζεσθαι. *Ludíque eo die ex decreto Senatus instituti, octennio posterius, Aelio Tuberone, Paullo Fabio Coss. Idem scriptor*: τὰ δὲ δὴ Αὐγουστάλια, ἃ καὶ νῦν ἄγεται, τότε πρῶτον ἐκ δόγματος ἐπήχθη. *At Suidæ*

Ludi Augustales. Origo eorum.

Suidæ Augustale etiam locus est, in quo præfecti regionum & cultores Augusti saltabant, Idibus Octobris. Video hominem alludere velle ad hos ludos: sed ita, vt eum planè non capiam. Αὐγουστεῖον, *inquit,* ἐκλήθη διότι τῇ. ιέ. τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς οἱ ῥεγεωνάρχαι καὶ σεβαστοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ αὐγουστείῳ, οἷον ἐν τῷ ὀψοπωλίῳ, εἰς τιμὴν Τιβερίου. *Scies tamen & alios ludos fuisse, die natali Augusti, qui pariter celebrabantur in Circo, notatos Fastis,* VIIII. *Kal. Octob.* H. D. AVGVSTI. NATALIS. LVD. CIRC. *Quorum mentio est Dioni in actis anni* DCCXLIII. *& Suetonio, nisi fallor, cap.* LVII. Equites Romani natalem eius sponte atque consensu biduo semper celebrarunt. *Quos intellegit & Ouidius lib.* IIII. *de Ponto*:

Suidæ obscurior nota.

Ludi natalitij Augusti.

Ouidius explicatus.

> Pontica me tellus, quantis hac possumus orâ
> Natalem ludis, scit celebrare dei.

Sed eos caue cum Augustalibus confundas.

Vt'que per Circum triumphali veste vterentur.] *Tribuni, mortuo Augusto, præfecti his ludis, ait Dio, quasi sacri: vt id quoque cederet honori Augusti. Ludi autem ipsi, Circenses; id est curules, & si fortè Venatio. Quòd vestem triumphalem petunt Tribuni: faciunt ad exemplum Consulum & Prætorum, quibus in Circo ludos præbentibus ius togæ pictæ. Iuuenalis*:

Augustalia, edita à Tribunis. Cuius generis ij ludi. Toga picta prætorib. per ludos.

> ——similisque triumpho
> Prædo caballorum Prætor sedet ——

Quo versu hæsi aliquando, num leg. præda: *quia magna scilicet pecuniæ vis effundenda prætori in aurigas & equos, iisque ipse quasi præda. Idem alibi,*

Addubitatum de Iuuenalis lectione.

> ——& medio sublimem in puluere Circi
> In tunicâ Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
> Ex humeris aulæa togæ.

Nec alius sententiæ illud Cornelij nostri, lib. XII. Ludicro Circensium Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transuecti sunt. *vt dicam in loco.*

Curru vehi haud permissum.] *Ne prorsus æquarentur potestati maiori. De curru Prætorum in Circo, Iuuenalis,*

Prætores curru vecti in Circo.

> Quid si vidisset prætorem in curribus altis
> Exstantem?

Plinius: Non vetus & bigarum celebratio in his qui præturâ functi, curru vecti essent per Circum. *De Consulum, Plinius alter in Laudatione Traiani*: Nos sub tuis oculis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omina & vota certantia vehemur alacres, & incerti vtrâ ex parte maior auribus nostris clamor accidat. *Scripsíque de his vberius peculiari De spectaculis libro, cui Saturnalia Index.*

Etiam Cõsules

Dux olim theatralium operarum, & miscere cœtus histrionali studio doctus.] *In theatro, sicut in Circo, suæ partes & factiones: distracto videlicet fauore plebis in hunc histrionem, in illum. Eæ non rarò in tumultum exibant, imò pugnam, imò cædem. Dux his factionibus & signifer, leuissimus quisque è plebe: cui lingua manúsque ad iniurias & contumelias prompta. Ab vno exemplo disce rem totam, apud Suetonium Nerone, cap.* XXVI. Interdiu quoque clàm gestatoriâ sellâ delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum ex parte proscenij superiore, signifer simul ac spectator aderat. & cùm ad manus ventum esset, lapidibúsque & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciauit. *Operæ autem theatrales Tacito: vt Ciceroni, operæ Clodianæ: & in lapide prisco,* OPERÆ. VETERES. A. SCÆNA. *Plinio etiam operæ in Circo, sed à me correcto: lib.* IIX. *cap.* VI. L. Piso inductos dumtaxat *(elephantos intellegit)* in Circum, atque vt contemptus eorum incresceret, ab operariis hastas præpilatas habentibus per circum totum actos. *vbi, ab operis scribendum esse confirmo.*

Factiones theatri.

Vide aliquid in Epistolic. meis, lib. I. cap. I.

Operæ theatrales.

Plinius correctus.

Quod tricena aut quadragena stipendia senes tolerent.] *Qui ergo, & quot, legitimæ militiæ anni? nec enim tam in procliui ea res, quàm imber cùm pluit, ait ille. Et antiquitus quidem Seruianam formulam tenuisse credo, vt initium militiæ esset annus decimus septimus; finis, quadragesimus sextus. Tubero apud Agellium,* Seruius Tullius Rex populi Rom. pueros esse existimauit, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno XVII. quos idoneos iam esse reip. arbitraretur, milites scripsisse: eosque ad annum quadragesimum sextum iuniores, supraque eum annum seniores appellauit. *Nec variatum de initio, nisi fortè sub bella Punica, accisis patriæ rebus. Liuius*: Tribuni-plebis ad populum ferrent, vt qui minores septem & decem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si septem & viginti *(mendum est, & scribe ex manuß.* septem & decem*)* annorum aut maiores, milites facti essent. *Idq'ue tamen ipsum vetitum mox C. Gracchi lege, qui cauit* νεώτερον ἑπτὰ ἐτῶν καὶ δέκα, μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην. *Plutarchus in Gracchis. Ideóque Seruius, in illud Virgilij,*

De stipendiorum vero numero.

Annus XVII. initiũ Romanæ militiæ.

Lib. X. cap. XXVIII.

Lib XXV.

Correctus Liuius.

Gracchi lex.

b Antè

Ante vrbem pueri & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis.

Annus quinquagesimus immunis à militiâ.

*De Breuitate vitæ cap. vlt.
*Lib. II. Controu. vlt.

Benè Romanæ militiæ exprimit morem. Nam post pubertatem armis exercebantur, & decimoseptimo anno militabant: quo etiam solo sub custodibus agebant. *At in fine militiæ, posterior ætas aliquid mutauit. Non enim quadragesimus sextus annus, vti Seruio placitum, vacationem militiæ dabat: sed quinquagesimus, quo validæ adhuc scilicet & crudæ vires. Quæ lex id sciuerit, aut quando, incertum: lex tamen.* *Seneca,* Lex à quinquagesimo anno militem non cogit, à sexagesimo Senatorem non citat. **Pater eius paullò aliter id postremum:* Senator post sexagesimum & quintum annum in curiam venire non cogitur: *sed numeris corruptus, & corrigendis ad exemplum prius. Liuius lib.* XLII. Nec vlli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse. *Qui militiæ anni, dixi: nunc quot fuerint, quaram. Et prisco æuo numerum definitum stipendiorum, vix opinor. hoc tantùm obtinuit, vt quotiens bellum incidisset, rogari sacramento omnes possent intra eos terminos ætatis quos posui. Commoda enim adhuc militiæ non erant, nec hiberna castra quidem, aut perpetuæ legiones. At stipendio militari constituto: prouinciis externis deuictis: emerito & veteri milite in agros coloniásque deducto: pro bono visum patribus, definire certum stipendiorum tempus, quo exacto, commoda veteranorum haberent & nomen. Credóque stipendia prima definita vigintiquinque annis. Seruius id mihi persuadet in Virgilij illud,* ——sacrata resoluere iura.

Quot anni stipendiorum.

Quando videantur cœpisse.

Hæc eadem Isidorus è Seruio sumpsit, iisdem ferè verbis, lib. IX. in voce Sacramentum.

Militiæ, *ait,* tria sunt genera. Plerumque enim Euocati dicuntur, & non sunt milites, sed pro milite. vnde Sallustius. Neu quis miles, neve pro milite. Plerumque tumultuarij, hoc est qui ad vnum militant bellum. Plerumque sacramento rogati, qui post electionem in rempub. iurant. & hi sunt qui habent plenam militiam. Nam & vigintiquinque annis tenentur. *Nec ambigo, quin id scitum valuerit ad ciuilia bella Triumuirorum: quibus rapta præmia, non data. Liuij locus non me mouet loco, lib.* XLII. *qui stipendia definit annis* XXII. *Nam excusans se à belli munere Sp. Ligustinus sic loquitur:* Quater intra paucos annos primum pilum duxi: quater & tricies virtutis caussâ donatus ab Imperatoribus sum: sex ciuicas coronas accepi: XXII. stipendia annua in exercitu emerita habeo: & maior annis sum quinquaginta. *Mihi enim constat de vitio eius scripturæ, ex ratione annorum. Nam Sp. hic Ligustinus auspicatus est militiam P. Sulpicio, C. Aurelio Coss. vt ipse fatetur exordio huiusce orationis. Atqui ab iis Consulibus ad P. Licinium & C. Cassium, quo anno hæc gesta, clarum est annos interesse* XXX. *Ergo eum ipsum numerum in Liuio hîc non timidè reponendum, etiam contra libros. Hæc in rep. liberâ. Oppressâ ab Augusto; ipse, vt multa in militiâ, sic in stipendiorum numero mutauit, reduxítque, in gratiam turbæ militaris ad annos* XX. *quibus expletis censebantur Veterani. Suidas,* Βετερᾶνος· παρὰ Ῥωμαίοις, ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. ἐπὶ εἰκοσαετίαν δὲ οὗτοι ἐδούλευον. *Dio, & Tacitus infrà: itémque Antoninus Imp. in l.* I. C. De excusat. veter. *Quæ dixi, in pedestri militiâ obtinuerunt: aliud fuisse videtur in equite. qui dena stipendia tantùm fecerunt, si rectè Liuium capio lib.* XXVII. Illis omnibus adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Siciliâ erant, addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent. *Nec mirum etiam in hac parte potiorem fuisse equitum conditionem.*

Solutus nodus, è Liuij loco.

Ipse correctus.

Augustus definit stipendia.

Veterani, qui propriè dicti.

Equestria stipendia quæ.

Duplex sub Aug. missio.

Apud vexillum retentos.] *Attende qui historiam principum legis. Apud antiquos simplex & vna honesta missio: ab Augusti æuo facta duplex: Exauctoratio & Missio. Tacitus auctor sic distinguendi, infrà:* Placitum vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari qui sena dena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis. *Exauctorationis ea vis, vt (exempli caussâ) legio aliqua sacramento solueretur, signis aquiláque ademptis: non tamen dimitteretur protenus, sed seorsum in exercitu ageret sub vno aliquo* **vexillo, donec præmia soluerentur & agri. Intereà immunis à labore, excubiis, vigiliis, & munere omni castrensi esset: exceptâ pugnâ in hostem. At plenæ missionis effectus, vt statim ab exercitu castrisque domum aut in colonias irent, præmiis acceptis. Cui bono hoc inuentum? inquies. Bono fisci. Suetonius in Tiberio, cap.* XLVIII. Atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. *Præmia enim, de quibus mox dicam, mortuis non debebantur: sicut nec cum caussâ missis, ante stipendia completa. Ideò Caligula (Suetonio narrante, cap.* XLIIII.) in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis iam, & nonnullis ante paucissimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cuiusque & imbecillitatem. *Capis ergo nunc, cur hîc de tricenis quadragenísque stipendiis querela: & infrà totiens mentio retentionis apud vexillum, fons Pannonicæ & Germanicæ seditionis.*

Exauctoratio propriè quid.
*Addit Appia. lib. II. Ciuil. *& vno deducendæ coloniæ Principe.* quem omnino vide.
Plena missio, quid.
Caussa inuenti eius discriminis.

Veterani, iidem cum Exauctoratis.

Alio vocabulo.] *Quomodo? Veterani enim propriè dicebantur, non legionarij. Ita lib.* III. Vexillum veteranorum, non plus quingenti. *Histor. lib.* III. Ipsum Othonem comitabantur

speculatorum

ſpeculatorum lecta corpora cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani è prætorio, claſſicorum ingens numerus. *Nam & Prætoriani poſt* XVI. *annos habebantur ſub vexillo. Dicti etiam Emeriti. Gloſſæ priſcæ*, Emeritus ἀπολειτουργήσας ἢ ἀποστρατευσάμενος. *iterúmque* Emeritus, ἔντιμος κατὰ στρατιωτικοὺς καμάτους· *Sæpe item Vexillarij. vt mox*, Vexillarij diſcordium legionum: *in Hiſtoriarum libris*, vexillarij XIII^{x}. XV^{x}. legionum, *&c. De iiſdem laboribus, quod addunt: mentiuntur.*

Emeriti etiam dicti. Et Vexillarij.

Ac ſiquis tot caſus vita ſuperauerit.] *Nónne melius?* ſiqui tot caſus vitæ ſuperauerint.

Vbi per nomen agrorum, vligines paludum vel inculta montium accipiant.] *Id quidem contra leges militares. Nam in Flacco Siculo lego*, Siluas & loca aſpera in aſſignationem non veniſſe. ſiquid amari vel incerti ſoli eſſet, id aſſignatione non datum: ſed militi veteranoque, culturam aſſignatam. *Querela autem conſimilis apud Salluſtianum Lepidum*: Egregiâ ſcilicet mercede, cùm relegati in paludes ac ſiluas, contumeliam atque inuidiam ſuam, præmia penes alios intellegent. *Illudit enim atque imminuit Sullanas agrorum diuiſiones, quòd pleraque paluſtria adſignata militibus aut inculta.*

Paludes militi non adſignatæ

Salluſtij locus ſimilis Taciti.

Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari.] *Gordius, vt multis viſum, hic nodus: nec ego tamen Alexander. ſoluam enim, non ſcindam. Originem & progreſſum ſtipendij Romani docui nuper in Electis, & verè. Aureus in menſem fuit, id eſt, deni in diem aſſes, vt hîc milites fatentur. Quomodo ergo iidem milites, ſtatim denarium petunt, quaſi ad ſtipendium augendum?* Vt ſingulos denarios mererent. *&*, Vt denarius diurnum ſtipendium foret. *Nónne enim, inquiunt, denarius idem quod deni aſſes? Et Æmilius Ferretus quidem poſt multum æſtum hæſit in hoc vado. Locos eos pugnantes ſic conciliat, quaſi milites petant, inquit, duplicari ſtipendium: id eſt alios denos aſſes, præter illos datos. Vir optimus non didicit * conciliaturas. Quod Suetonius dicit voluiſſe eos æquari ſtipendio Prætorianis, (ij autem binos denarios capiebant:) de Germanico milite dixit, non de Pannonio, vt cenſet ipſe, & poſt eum vir doctus. Dio de hac ſeditione nimis clarè*, τό, τε σύμπαν, οὔθ' ὑπὲρ ἑκκαίδεκα ἔτη στρατεύεσθαι ἤθελον, καὶ δραχμὴν ἡμερησίαν φέρειν, τά τε ἆθλα εὐθὺς αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ λαμβάνειν ἠξίουν. *En, petebant, ait*, δραχμὴν ἡμερησίαν. *non ergo duas, vt volunt illi. Sed quid alludo? res ſic ſe habet. Aliud illo æuo Denarius, aliud deni aſſes. Per bella videlicet ciuilia (& ſentimus etiam nunc) creuerat auri pretium & argenti. Itaque Denarius* XVI. *primò aſſibus, (& pro ratione, ſeſtertius item aſſibus quattuor, quod ex Mæciano & Vitruuio diſco) tandem æſtimari* XII. *cæpit. in eóque ſtetit, Auguſti & ſequentium aliquot Principum æuo. Quo argumento? Claro quidem, è loco Suetonij, vt * nos eum emendauimus orcheſtræ non dubio conſenſu, in Domit. cap.* VII. *Ex quo clarum Aureum Romani militis ſtipendium fuiſſe in menſes. At ſi aureus: ergo non plus* XXV. *denariis. Abi nunc ad menſularios, & reduc denos in diem aſſes (ita vt menſis dies habeat triginta) ad denarios* XXV. *reperies Denarium ipſum planiſſimè valuiſſe duodecim aſſes. Quid ergo miraris, ſi milites pro denis aſſibus denarium petant: vt quinque ſcilicet denarios in menſem faciant lucri? At acriter in hanc ſententiam pugnat Plinius. qui ait in militari ſtipendio ſemper denarium pro decem aſſibus datum. Pugnet, ego eum tam tranquillum reddam, quàm alcedo olim mare. Nam Plinius quidem planè à me eſt. Ea, inquit, ſeueritas diſciplinæ militaris fuit, vt quamquam denarij pretio ſæpius aucto, miles tamen nihil inde commodi ſenſerit; ſed proinde illi in ſtipendium denarius proceſſerit, quaſi ſi eſſet tantùm aſſium denûm. Ea Plinij mens: aut ſi alia, de priſcâ rep. ſenſit, non de hac Auguſtæâ. Simile prorſus ante annos paucos vidimus in vrbe, vrbium ocello. Hiſpani militis in petulanti illâ ſeditione præcipuum poſtulatum fuit, vt Aureos in ſolutum acciperet priſcâ æſtimatione, non hac grandi quæ obtinebat. Nec impetrauit. fecítque lucri in auri pretio fiſcus: quod olim in argenti reſp. Romana. Porrò quod ad modum hunc ſtipendij attinet: ſcire licet eumdem propemodum fuiſſe Græcis. Daricum enim in menſes accipiebant, id eſt* XX. *drachmas: in expeditione Cyri, ſeſquidaricum extorſerunt, tantúmnon per ſeditionem. Xenophon, lib.* I. περὶ ἀναβάσεως Κύρου· ὁ Κῦρος ὑπισχνεῖται ἡμιόλιον πᾶσι δώσειν οὗ πρότερον ἔφερον, ἀντὶ δαρεικοῦ, τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ. *Et ſimilis de Darico menſtruo locus*, VII. *lib. Melior ergo conditio militis Romani.*

Cap. II. Deni aſſes, diurnũ militis.

Errat Ferretus. refelliturque. * Turpi notione conciliaturæ vox.

Diſcrimen inter Denarium & Denos aſſes.

* Vide Electa.

Eruta denarij æſtimatio ex Aureo menſtruo.

Lib. XXXIII. cap. III. E Plinio obiectum, ſolutum

Græcanici ſtipendij idem modus ferè.

Hinc veſtem, arma, tentoria redimi.] *Vides ergo, aucto à Iulio vel ab Auguſto ſtipendio, abrogatam illam Gracchi legem, quâ militi è publico veſtem dari iuſſit, ſine vlla ſtipendij detractione. Quod fugerat me admonere in Electis, cap. De ſtipendio. Ambigas tamen an ſecuti principes iterum non reduxerint Gracchi hac parte legem. Lampridius certè in Alexandro*: Donauit, *inquit*, & ocreas & braccas, & calciamenta inter veſtimenta militaria. *& poſt in perſonâ Principis*: Qui acceptam à prouincialibus annonam, qui veſtem, qui ſtipendia vobis attribuit.

Veſtis militi non vltrà è publico.

Vacationes munerum redimi.] *Scripſi eâde re ad libros Hiſtoriarum.*

Ne vltrà ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in caſtris præmium pecunia ſolueretur.] *Quale iſtud pecuniarium præmium? Suetonius id quoque ab Auguſto eſſe oſtendit*, *ſed ob-*

Præmium pecuniarium in miſſione.

Ante vrbem pueri & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis.

Annus quinquagesimus immunis à militiâ.

*De Breuitate vitæ cap. vlt.

*Lib. II. Controu. vlt.

Benè Romanæ militiæ exprimit morem. Nam post pubertatem armis exercebantur, & decimoseptimo anno militabant: quo etiam solo sub custodibus agebant. *At in fine militiæ, posterior ætas aliquid mutauit. Non enim quadragesimus sextus annus, vti Seruio placitum, vacationem militiæ dabat: sed quinquagesimus, quo validæ adhuc scilicet & crudæ vires. Quæ lex id sciuerit, aut quando, incertum: lex tamen.* *Seneca*, Lex à quinquagesimo anno militem non cogit, à sexagesimo Senatorem non citat. *Pater eius paullò aliter id postremum*: Senator post sexagesimum & quintum annum in curiam venire non cogitur: *sed numeris corruptus, & corrigendis ad exemplum prius. Liuius lib.* XLII. Nec vlli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse.

Quot anni stipendiorum.

Qui militiæ anni, dixi: nunc quot fuerint, quæram. Et prisco æuo numerum definitum stipendiorum, vix opinor. hoc tantùm obtinuit, vt quotiens bellum incidisset, rogari sacramento omnes possent intra eos terminos ætatis quos posui. Commoda enim adhuc militiæ non erant, nec hiberna castra quidem, aut perpetuæ legiones.

Quando videantur cœpisse.

At stipendio militari constituto: prouinciis externis deuictis: emerito & veteri milite in agros coloniásque deducto: pro bono visum patribus, definire certum stipendiorum tempus, quo exacto, commoda veteranorum haberent & nomen. Credóque stipendia prima definita vigintiquinque annis. Seruius id mihi persuadet in Virgilij illud, ——sacrata resoluere iura.

Hæc eadem Isidorus è Seruio sumpsit, iisdem ferè verbis, lib. IX. in voce Sacramentum.

Militiæ, *ait*, tria sunt genera. Plerumque enim Euocati dicuntur, & non sunt milites, sed pro milite. vnde Sallustius. Neu quis miles, néve pro milite. Plerumque tumultuarij, hoc est qui ad vnum militant bellum. Plerumque sacramento rogati, qui post electionem in rempub. iurant. & hi sunt qui habent plenam militiam. Nam & vigintiquinque annis tenentur. *Nec ambigo, quin id scitum valuerit ad ciuilia bella Triumuirorum: quibus rapta præmia, non data.*

Solutus nodus, è Liuij loco.

Liuij locus non me mouet loco, lib. XLII. *qui stipendia definit annis* XXII. *Nam excusans se à belli munere Sp. Ligustinus sic loquitur*: Quater intra paucos annos primum pilum duxi: quater & tricies virtutis caussâ donatur ab Imperatoribus sum: sex ciuicas coronas accepi: XXII. stipendia annua in exercitu emerita habeo: & maior annis sum quinquaginta. *Mihi enim constat de vitio eius scripturæ, ex ratione annorum. Nam Sp. hic Ligustinus auspicatus est militiam P. Sulpicio, C. Aurelio Coss. vt ipse fatetur exordio huiusce orationis. Atqui ab iis Consulibus ad P. Licinium & C. Cassium, quo anno hæc gesta, clarum est annos interesse* XXX. *Ergo eum ipsum numerum in Liuio hîc non timidè reponendum, etiam contra libros.*

Ipse correctus.

Augustus definit stipendia.

Veterani, qui propriè dicti.

Hæc in rep. liberâ. Oppressâ ab Augusto; ipse, vt multa in militiâ, sic in stipendiorum numero mutauit, reduxítque, in gratiam turbæ militaris ad annos XX. *quibus expletis censebantur Veterani. Suidas*, Βετερᾶνος· παρὰ Ῥωμαίοις, ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. ἐπὶ εἰκοσαετίαν δὲ ἔτι ἐδούλευον. *Dio, & Tacitus infrà: itémque Antoninus Imp. in l.* I. *C. De excusat. veter.*

Equestria stipendia quæ.

Quæ dixi, in pedestri militiâ obtinuerunt: aliud fuisse videtur in equite. qui dena stipendia tantùm fecerunt, si rectè Liuium capio lib. XXVII. Illis omnibus adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Siciliâ erant, addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent. *Nec mirum etiam in hac parte potiorem fuisse equitum conditionem.*

Duplex sub Aug. missio.

Apud vexillum retentos.] *Attende qui historiam principum legis. Apud antiquos simplex & vna honesta missio: ab Augusti æuo facta duplex: Exauctoratio & Missio. Tacitus auctor sic distinguendi, infrà*: Placitum vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis.

Exauctoratio propriè quid.

*Addit Appia. lib. II. Ciuil. *& vno deducendæ coloniæ Principe.* quem omnino vide.

Plena missio, quid.

Caussa inuenti eius discriminis.

*Exauctorationis ea vis, vt (exempli caussâ) legio aliqua sacramento solueretur, signis aquiláque ademptis: non tamen dimitteretur protenus, sed seorsum in exercitu ageret sub vno aliquo * vexillo, donec præmia soluerentur & agri. Intereà immunis à labore, excubiis, vigiliis, & munere omni castrensi esset: exceptâ pugnâ in hostem. At plenæ missionis effectus, vt statim ab exercitu castrisque domum aut in colonias irent, præmiis acceptis. Cui bono hoc inuentum? inquies. Bono fisci. Suetonius in Tiberio, cap.* XLVIII. Atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. *Præmia enim, de quibus mox dicam, mortuis non debebantur: sicut nec cum caussâ missis, ante stipendia completa. Ideò Caligula (Suetonio narrante, cap.* XLIIII.) in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis iam, & nonnullis ante paucissimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cuiusque & imbecillitatem. *Capis ergo nunc, cur hîc de tricenis quadragenísque stipendiis querela: & infrà totiens mentio retentionis apud vexillum, fons Pannonicæ & Germanicæ seditionis.*

Veterani, iidem cum Exauctoratis.

Alio vocabulo.] *Quomodo? Veterani enim propriè dicebantur, non legionarij. Ita lib.* III. Vexillum veteranorum, non plus quingenti. *Histor. lib.* III. Ipsum Othonem comitabantur

speculatorum

—— ſtetit aggere fulti
Ceſpitis, intrepidus vultu; meruitque timeri
Non metuens.

Plutarchus in Pompeio: βήματος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος, ὃ ποιοῦσιν αὐτοί, τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ κατ᾽ ἀλλήλων συντιθέντες, *&c. Claudianus de bello Getico:*

Tribunal è ceſpite.

Dictis antè tamen princeps confirmat ituros,
Aggere conſpicuus. ſtat circumfuſa iuuentus
Nixa haſtis, pronaſque ferox accommodat aures.

Clamitans, meâ potiùs cæde imbuite manus.] *Mirum videri poßit. & quid cauſſæ, cur ob tribunal ceſpiticium adeò inclamet Blæſus? Nam ſubiungit,* Leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis. *Capitale ergo adeò facinus illud? capitale prorſus. Nam tribunalis exſtructio, aſcenſioque, ſignum propriũ Imperatoris: quod allocuturus milites conſcenderet. Simile apud Vopiſcum in Probo.* Vndique ab omnibus adclamatum eſt, Probe Auguſte dij te ſeruent. Deinde concurſus, & ceſpiticium tribunal, appellatuſque Imperator. *Sed & allocutio ipſa ſoli Imperatori ſeruata poſteà. Ammianus de Iuliano nondum Principe, lib.* XVI. Et cùm alloqui pariter omnes nec longitudo ſpatiorum extenta, nec in vnum coactæ multitudinis permitteret crebritas, (& alioqui vitabat grauioris inuidiæ pondus, ne videretur id adfectaſſe quod ſibi ſoli deberi Auguſtus exiſtimabat) cautior ſui, &c.

Tribunalis erectio, quid ſignet.

Solius Imp. id eſſe.

Nauporto, quod municipij inſtar erat.] *Meminit & Velleius. Strabo collocat in Tauriſcis, ſitu ab Aquileiâ ſtadiis* CCCL. *ſed vocat* Ναύποντον *corruptè vt opinor.*

Lib. VII.

Nauportum.

Aufidienum Rufum, Præfectum caſtrorum.] *Munus fuit, neſcio an antiquum. mentionem quidem eius ante Principes nondum inueni: poſteà, ſæpius. Deſcribit Vegetius lib.* II. *cap.* X. Erat etiam caſtrorum Præfectus licet inferior dignitate, tamen occupatus non mediocribus cauſſis. Ad quem caſtrorum poſitio, valli & foſſæ deſtinatio (*neſcio an* deſignatio) pertinebat. Tabernacula vel caſæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipſius curabantur: præterea ægri contubernales, & medici à quibus curabantur. vehicula, ſagmarij, nec non ferramenta quibus materia ſecatur vel cæditur: item ligna vel ſtramina, arietes, onagri, balliſtæ, ceteraque genera tormentorum procurabat aliquando ne deeſſent. Is poſt longam probatamque militiam legebatur, vt certè (*potius*, rectè) doceret alios, quod ipſe cum laude feciſſet. *Quæ verba ad lucem huius loci pertinent, & plurium infrà, in quibus de caſtrorum Præfecto. Cuique autem legioni ſuus caſtrorum præfectus fuit, ſi tamen tenderet ſeorſum. Colligo ex Tacito, lib.* XIV. Pœnius Poſthumus, Præfectus caſtrorum ſecundæ legionis. *& Velleio lib.* II. At è præfectis caſtrorum duobus, quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit. *Supra Tribunos militum collocare eos viſus noſter Hiſtor. ſecundo in pompâ Vitellianâ.* Ante aquilam Præfecti caſtrorum, Tribunique, & primi Centurionum candidâ veſte. *Vir egregius, cuius memoriam amo, colo, in Semeſtribus ſuis cenſuit hunc eumdem eſſe cum Prætorij Præfecto. & Veſpaſiani auum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius ſcripſerit:* Polla patrem habuit Veſpaſium Pollionem ter Tribunum militum, Præfectumque caſtrorum. *Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ cauſſâ, cenſoriam hanc notam.*

Præf. caſtrorum quando.

Vegetius emendatus obiter.

Quæque legio ſuum præf. habuit.

Lapſus viri docti, qui hunc cõfundit cum præf. præt.

Quem direptum vehiculo.] *Melius* dereptum.

Inuictus operis ac laboris.] *Medicea ſcriptura,* intus operis. *Verum cenſeo,* vetus operis. *In Tacito obuia & paßiuæ hæ phraſes: & in Silio ipſa hæc verba:*

——gnaros belli, vetereſque laborum.

Claudi carcere iubet.] *In caſtris ſtatiuis ergo carcer. & cùm exercitus moueret, eoſdem catenâ trahebant, more militari, vt alibi dicam. Iuuenalis, ſat.* VI.

Carcer caſtrorum.

Inde fides arti, ſonuit ſi dextera ferro
Læuaque, ſi longo caſtrorum in carcere manſit.

Iugulauit per gladiatores ſuos.] *Refer ad ſolutum ſæculi eius morem, quo Præſides, Præfecti prouinciarum, familias gladiatorum alebant ad ſpectacula exhibenda. Non enim inter milites lecti, ne erres.*

Gladiatores apud præſides.

PAG. 8. Cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram indiderant.] *Moris huius militaris exemplum item in Aureliani vitâ:* Huic ſignum exercitus appoſuerat, Manu ad ferrum: vt ſi fortè quæreretur quis Aurelianus aliquid feciſſet vel geſſiſſet, ſuggereretur, Aurelianus manu ad ferrum. *De vitâ autem Centurionum, protrita iam res & conculcata.*

Cognominandi militaris mos.

Centurionem cognomento Sirpicum.] *Cauſſa huius cognomenti me fugit. An fortè Sirpicus, à ſirpando? quod eſt ligare, nodóque conſtringere, priſcâ quidem voce. Vnde Sirpi, ænigmata ſiue nodi. Quiáne verberauit obſoleto illo verbo militum aures? an quia aſperior in conſtringendis militibus duriórque?*

Sirpicus, cur dictus. Varro de L. L. lib. IIII.

Robora Germanorum, qui tum cuſtodes Imperatori aderant.] *Recepit ergo*

iterum Germanos custodes Tiberius, destitutos post cladem Varianam ab Augusto. Sueton. Aug. cap. XLIX. *De custodibus istis, alibi abundè.*

Ornari insignia, quid fuerit.

Legiones non lætæ, vt adsolet, neque insignibus fulgentes.] *De cultu & incultu insignium hæc obseruo. Rebus lætis & militiâ prosperâ, ornari signa mos fuit, lauru, floribus, vnguentis. Claudianus:*

Floribus coronata.

Lætaturque tamen: Mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.

Suetonius Claudij cap. XIII. Verùm intra quinctum diem oppressus est, legionibus in pœnitentiam religione conuersis: postquàm denuntiato ad nouum Imperatorem itinere, casu quodam an diuinitùs, neque * aquilæ ornari, neque signa conuelli potuerunt. *Et Orosius eadem de re:* Die dicto vt in vnum vndique ad nouum Imperatorem conuenirent, neque aquilæ ornari, neque conuelli quoquo modo signa mouerive potuerunt. *Signa ergo in eiusmodi lætitiis obuiámque itionibus ornabantur. cui rei adhibita etiam vnguenta. Plinius lib.* XIII. *cap.* IIII. Aquilæ certè ac signa puluerulenta illa ac custodiis horrida inunguntur etiam festis diebus. vtinamque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est: hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicère aquilæ. *Nec aliud est, quod noster hîc appellat insignium fulgorem. Ita lib.* XV. Hinc agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis signisque, & simulacris in modum templi. *Et Liuius etiam libro* XXVIII. Asdrubal clamore equitum excitatus, vt ex tabernaculo prosiluit, tumultumque ante vallum & trepidationem suorum, & procul signa legionum fulgentia plenosque hostium campos vidit. *etsi paullo aliter id accipio de fulgore argenti, puluere deterso: quia nondum illo æuo notus luxuriæ mos. Contrà in tristitiâ & rebus artis, signa horrida & incompta. Tacitus in funere Germanici:* Præcedebant incompta signa, versi fasces. *Libro* IV. *Histor.* Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis. *Libro* XV. *de fuga Pæti:* Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armorum prætulit vt diuersitatem exprobraret. *Nec plura mihi notata de hoc parum cognito adhuc militiæ ritu.*

*Malè in Suet. *aquila*, plures enim legiones.

Vnguentis perfusa.

Fulgor insignium.

Signa incompta, quid, & quando.

* *Ad Plinij verba de Aquilis inunctis addo, manasse videri eum ritum à statuis deorum: quas melioribus diebus, vnguentis perfundebant, quasi in cultum & honorem. Aquilæ autem nónne dij militares? Cicero* IIII. *in Verrem:* Omnes matronas & virgines conuenisse, cum Diana exportaretur: vnxisse vnguentis, complesse coronis & floribus. *Arnobius lib.* I. Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum. *vbi malim,* odoratum. *Apuleius* I. *Florid.* Lapis vnguine delibutus. *Seneca Fragmento de Superstitione:* Alius fictor est, alius vnctor. *Lapis vetus Romæ:* DEINDE. CORONIS. INLATIS. SIGNISQVE. VNCTIS. *Adde sodes quæ notaui lib.* II. *Elect. cap.* XVIII.

Plebs iuncta, audax.

Illi quoties oculos ad multitudinem rettulerant, truculentis vocibus strepere.] *Is quidem mos & affectus vulgi, in turbâ suâ audacis. Lucanus pariter in seditione:*

——quippe ipsa metus exsoluerat audax
Turba suos. quidquid multis peccatur inultum est.

Et Velleius: Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contemplatus frequentiam suam à disciplinâ descîscit.

Atrox clamor, repentè quies. *Video expulsam priscam vocem*, repens quies. *Porrò huic sententiæ Silianum illud planè geminum est:*

Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixis
In tellurem oculis.

Taciti transpositio.

Numquámne nisi ad se filios familiarum venturos?] *Verior lectio è verborum traiectu:* numquámne ad se nisi filiosf.

Correctus Tacit.

Luna clariore pænè cælo visa languescere.] *Quid hoc, clariore pænè cælo? cassa palearum, si examinas. A Beroaldo ea lectio est, quam sperne: & substitue,* Luna claro repente cælo. *Facit sententia, & prisca scriptura,* clamore pena cælo. *Claro autem cælo is Lunæ languor: & ideò sequitur,* postquam ortæ nubes offecère visui.

Tinnitus æris in defectu Lunæ.

PAG. 9. Igitur æris sono, tubarum cornuúmque concentu.] *Clarum exemplum vanæ religionis, ad leuandos Lunæ labores. Ita enim opinio erat. Iuuenalis, nimis facetè de sexu tinniente:*

Vna laboranti poterit succurrere Lunæ.

Adde Turnebum lib. XXII. cap. XXIII.

Clamor laborante Lunâ. Etiam Christianis receptus.

Liuius lib. XXVI. Disposita in muris Campanorum imbellis multitudo cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ silenti nocte cieri solet. *Quem morem nec Christianos desiisse, discas è Diuo Maximo Taurinensi Episcopo: qui nimis id indignatur & culpat Homiliâ propriâ,* De defectu Lunæ. *Ait inter alia hic apta:* Cùm requirerem quid sibi clamor hic vellet, dixerunt mihi quòd laboranti Lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret.

Nobilitate

Nobilitate ingenitâ incusat priora.] *Culpaui; nec nunc omnino capio. nisi quod videtur simile illi dicto apud Lucanum:*

——quos Lentulus omnes
Virtutis stimulis & nobilitate dolendi
Præcessit.

Huic apud Claudianum:

——mistâ sed nobilis irâ.

In quibus plus scilicet aliquid intellegitur, quàm dicitur.

Iustúsque Catonius primi ordinis Centurio.] *Credo eum esse, qui posteà Pratorij præfectus imperante Claudio, & Messalinæ fraude interfectus. Suadeo legas Dionem,* LX. Iustus Catonius quis.

Adiiciendos ex duce metus.] *Ne mutemus. dictio est quam amat Tacitus. Ita lib.* II. Languescet industria, si nullus ex se metus aut spes. *Vitâ Agricolæ:* Tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. *A Sallustio sumpsit De rep. ad Cæs.* Neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum formido ex multis recidat. Metus ex duce

Corpora extra vallum abiecta ostentui.] *Vt in opidis animaduersiones extra muros; sic & in castris extra vallum. Ideò corpora hîc abiecta in eum locum: qui fuit extra portam Decumanam, à castrorum tergo, vti ex Vegetio discas lib.* I. *cap.* XXIII. *Seneca* I. *De irâ cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò apparuit commilito ille. *Hirtius de bello Africano:* Sic extra vallum deducti sunt, & cruciabiliter interfecti. *Calpurnius Declamatione* VII. *in ipso argumento:* Imperator corpora eorum extra vallum proiici iussit. *Eiusdem sententiæ, quod idem Tacitus statim:* Conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Militares animaduersiones extra castra.

Agendo Galliarum censui tum intentum.] *Censum accipies, non qualis Romæ, vt notæ saltem essent Gallorum facultates: sed vt ex modo census tributum penderent & vectigal. Quod cùm in aliis Prouinciis seruabatur (apud Iurisconsultos Titulo toto De censibus:) tum in Galliâ potissimùm, ditissimâ prouinciarum. Res initium habuit non à Iulio Cæsare, vt famam esse video; sed ab Augusto. Nam Cæsar quidem tributi nomine* H-S. *quadringenties imposuit Galliæ victæ, vti apud Suetonium & Eutropium in melioribus libris legi: censendi prouincialem rationem non ipse, non priores instituerunt ante Augustum. Ille auctor rei. Claudius oratione, quam in Senatu habuit Censor:* Sed destrictè iam Comatæ Galliæ caussa agenda est. in quâ si quis hoc intuetur, quod bello per decem annos exercuerunt Diuom Iulium: idem opponat centum annorum immobilem fidem obsequiumque, multis trepidis rebus nostris plusquam expertum. Illi patri meo Druso Germaniam subigenti, tutam quiete suâ securamque à tergo pacem præstiterunt. & quidem cùm ad census (*nescio an*, à censu) nouo tum opere & inadsueto Galliis ad bellum auocatus esset. Quod opus quàm arduum sit, nobis nunc cum maximè, quamuis nihil vltrâ quàm vt publicè notæ sint facultates nostræ exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus. *Ait clarè, Nouo tum opere & Galliis inadsueto. Rem insignem epitoma Liuij non tacuit, libro* CXXXIIII. Cùm Augustus conuentum Narbone ageret, census à tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus. *Id'que accidisse ex Dione disco, septimo Augusti consulatu.* ἐς δὲ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐπικηρυκευσάμενοι οἱ ἐδόκουν, καὶ τὰ τούτων ἀκατάστατα ἔτι, ἅτε τῶν ἐμφυλίων πολέμων εὐθὺς ἐπὶ τῇ ἁλώσει σφῶν ἐπιγενομένων, ἦν, καὶ αὐτῶν καὶ ἀπογραφὰς ἐποιήσατο, καὶ τὸν βίον τήν τε πολιτείαν διεκόσμησε. *Huius autem census duplex modus. Videntur enim tributum & in capita contulisse: & in agros, lacus, pecudes, aliásque facultates. Prius illud eleganter ab Ammiano suggestum, lib.* XVI. *vbi de Iuliano Cæsare verba:* Quàm profuerit anhelantibus extrema pænuria Gallis, hinc maximè claret, quòd primitùs partes eas ingressus pro * capitibus singulis tributi nomine vicenosquinos aureos repperit flagitari, discedens verò septenos tantùm munera vniuersa complentes. *Tertullianus Apologetico:* Sed enim agri tributo onusti, viliores; hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam hæc sunt notæ captiuitatis. *Panegyricus scriptor in laudibus Constantini:* Septem millia capitum remisisti quartam amplius partem nostrorum censuum. *& statim:* Remissione istâ septem millium capitum, vigintiquinque millibus dedisti vires, dedisti opes, dedisti salutem. *iterúmque:* Certè & tum liberi parentes suos cariores habent, & mariti coniuges non grauatè tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur. *quæ postrema non est vt vllo modo transferas ad capita, quæ vocabant, agrorum. Aliâs non sum ignarus illud ipsum tributum quod pro modo agrorum penderent, Capitationem dictam à Iurisconsultis, & Saluiano Massiliensi, libro* V. Plerique pauperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, & exterminati agellis suis, cùm rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit, *scilicet à numero iugorum & capitum quibus agri coluntur. Sed persenero, vt Galli in capita contulerint etiam humana. De agris autem,*

Census diuersa ratio.

Quando cœperit. Non à Iulio, vt putant, sed ab Augusto.

In septimo eius Cõsulatu.

Modus eius census.

* Capita etiam pro pabulis iumentorum, Ammianus lib. XXII.

Capita agrorũ.

lacubus, aliisque, quæ obnoxia tributo: habes apud Iurisconsultos De censibus, & Panegyristem illum ipsum: Iacebat illa ciuitas non tam * innixa Romanis, quàm virium defectione prostrata: ex quo eam noui census exanimauerat acerbitas. Nec tamen iustè queri poterat, cùm & agros qui descripti fuerant haberemus, & Gallicani census communi formulâ teneremur, qui fortunis nemini possumus æquari. *Vtrique censui olim præpositi ex primâ nobilitate viri, vt Drusus ab Augusto, Germanicus hîc à Tiberio: Videtúrque ea non exigua dignitas fuisse, ex Tacito, lib.* XIV. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano. Trebellium dum vterque dedignatur, suprà tulêre. *In lapide,*

Puto leg. *inuisa*

Exactores & præpositi census.

Q. MANILIO
C. F. CORDO. T.
LEG. XXI. RAPAC.
PRÆF. EQVIT. EXACT.
TRIBVT. CIVITAT. GALL.
FAC. CVR.
CERTVS. LIB.

Tabulæ census

Id est, Exactori tributorum ciuitatum Galliæ. *Hi census in tabulis perscripti. Dio in vitâ Caligulæ*: Κυβεύων δέ ποτε, καὶ μαθὼν ὅτι οὐκ εἴη οἱ ἀργύριον, ᾔτησέ τε τὰς τῶν Γαλατῶν ἀπογραφὰς, καὶ ἐξ αὐτῶν τοὺς πλουσιωτάτους θανατωθῆναι κελεύσας. *&c. Vnde Tabulæ censuales in Codice Theodosiano, & Iustiniani lib.* IIII. *De Agric. & censit. & alibi, Paginæ censuales. Actique videntur singulis lustris. Panegyricus*: Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lucrum omnibus lustris felicius! *aut etiam singulis annis. Nam ecce in Tacito anno pòst, P. Vitellius & Scantius mittuntur ad census Galliarum, lib.* II. *Tributum tamen ipsum, videtur olim descriptum fuisse in singulos menses. Docet factum Licinij Procuratoris apud Dionem, qui, vt ait, eò malitiæ peruenerat, vt quoniam singulis mensibus tributum erat Gallis pendendum, quattuordecim definiret anni menses. Vide rem non iniucundam, apud optimum scriptorem; quod quidem ad ritus priscos adtinet, lib.* LIIII.

De anno & trib.

Quando exacti ij census.

PAG. 10. Orto ab vndeuicesimanis quintanísque initio.] *In Germaniâ inferiori, hac ætate, vbique* XXI*am legionem reperio, non decimamnonam. Itaque hîc & sæpius, repono,* Vnaetuicesimanis. *Quæ vox remotior ab vsu hodie, imposuit scriptorum vulgo. Adi si placet, ad lib.* I. *Histor. Notas.*

Vnaetuicesima legio.

Vernacula multitudo, nuper acto in vrbe delectu.] *Ante quinque circiter annos, nuntiatâ in vrbe clade Varianâ. cùm quidem Romæ subitum militem Augustus conscripsit, ad tutelam ripæ Rheni; & plerosque è libertinis. Sueton. cap.* XXV. *& Dio* LVI.

In suum cognomentum adscisci Imperatores.] *Si ad sua tempora Tacitus respexit, clara res: omnes enim post Tiberium ferè Imperatores cognomen sumpserunt à pugnacissimâ gente. At quid est, quòd hîc milites in eo glorientur, nisi si diuini & præscij futurorum? Nam ad hoc æui solus Drusus & Germanicus, cognomine illo vsi, ex decreto quod apud Dionem habes* LV. *& si quisquam ex Imperatoribus, solus certè Tiberius. Sed correctione explico me, & omnino scrib. censeo,* adsciscì imperaturos. *idque verum, cognomento illo insignitos eos, qui in spe Principatus. Præter dictos, ecce Vitellius Imp.* filium sinu retinens Germanicum appellauit, cinxítque cunctis fortunæ principalis insignibus.

Germanici cognomen Imperatorium.

Prostratos verberibus mulctant.] *Malim*, mulcant, *in hac significatione. Cicero pro Milone*: Quâ in turbâ C. Viuienus senator ita est mulcatus, vt vitam amiserit. *Liuius lib.* XXIX. In legatum, lictoribus prius indignum in modum mulcatis, impetum faciunt. *Idem lib.* VIII. Sperare se, corpore regio mulcato, virum & suos redempturam. *& alibi*, Mulcare virgis. *Quibus locis omnibus*, Multare, *non æquè placet.*

Mulcare quid.

Sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent.] *In legione plenâ, sexaginta centuriones. Dionysius Halicarnasseus, lib.* IX. *& Vegetius, aliique.*

Nil paucorum instinctu.] *Rhenano placet*, vel paucorum, *nec sperno.*

Germanico per Galliam census accipienti.] *Eâ formâ sermonis Iurisconsulto dicta* legatio ad census accipiendos. C. I. D. *De munerib. & honoribus.*

Credebatúrque si rerum potitus foret, libertatem redditurus.] *Imò prodita à Tiberio eius epistola est, quâ de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat. Quæ vna caussa necis, pio in patriam iuueni, sed infelici. Suetón. in Tib. cap.* L.

PAG. 11. Mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus.] *Similia Iuliani milites, in seditione apud Lucanum*:

——— Iam respice canos,
Inualidasque manus & inanes cerne lacertos.

Vsus

BIBLIOTECA

Vsus abit vitæ. bellis consumpsimus æuum;
Ad mortem dimitte senes.

Fatis in Germanicum ominibus.] *An verò, nominibus? Sic quidem Suetonius de Caligulâ:* Densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit, super fausta nomina, sidus & pullum & pupum appellantium. *Fausta nomina sunt, Di te seruent Auguste, Imperator, Princeps, Felix, Victor, aliáque ab adulatione vulgi nata. Dio quidem ab hac lectione est:* τόν τε Τιβέριον *inquit*, ἐκακηγόρησαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν αὐτοκράτορα ἐπεκάλεσαν.

Læta nomina faustaque.

Ferrum à latere diripuit.] *Rectè* à latere. *Nam mos priscus gladium ex humero suspendi, & demittere ad latus. Homer. Iliad. β.*

Gladius olim ab humeris.

* Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.

Odyss. β.

*—— Περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμῳ.

** Circum humeros iecit clauis gladium argentatu.*

** Gladium circumdedit armo.*

Virgilius:

Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem.

Idem: ——atque ensem collo suspendit eburnum.

Nec id heröum modò sæculo, sed obtinuit posteà. atque adeò apud Romanos. Claudian.

Gestatosque patri scapulis radiantibus enses.

Et Germanos. Windichindus: Subnixi stabant (*Saxones*) paruis scutis, habentes ad renes cultellos magnos. *Ad renes enim (vt eiusmodi scriptorum Atticismus est) valet ad latera. Sed ad vtrum igitur latus gladij? soluamus enim & hunc nodum, qui Antiquarios nostros illigauit. Ego aio ad sinistrum, ritu qui hodie obtinet & quem penè suadet ipsa natura. Nónne prompta & facilis ita eductio? Tamen ad dextrum malunt alij. & Polybium in fidem aduocant: qui sic de Romanis libro* VI. Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸ δεξιὸν φέρει μηρόν. καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἰβηρικήν. Vnà cum scuto, & gladium gestat. hunc quidem ad femur dextrum: & appellant eum Ibericum, siue Hispaniensem. *Quid respondeo? ambigere me non de teste, sed de testis dictione. Vitij locum eum insimulo palàm & defectus. Argumento mihi ista. Primùm ipsa res, falsa, vana: & quam numquam est vt sic tradiderit fidißimus ille scriptor. Deinde Iosephi locus, in eâdem Romanâ armaturâ, paullò diuersus. Libro* III. *De bello Iudaico, cap.* III. Οἱ μὲν πεζοὶ θώραξι πεφραγμένοι καὶ κράνεσι, καὶ μαχαιροφοροῦντες ἀμφοτέρωθεν. μακρότερον δὲ αὐτῶν τὸ λαιὸν ξίφος πολλῷ. τὸ γὰρ κατὰ δεξιὸν, σπιθαμῆς οὐ πλέον ἔχει μῆκος. Pedites quidem loricis muniuntur & galeis: gladios gestantes vtrimque. quorum longior ille est, qui ad sinistram. Nam is qui ad dextram, palmo non est productior. *Hæc vera, hæc plena. Ita armati inquam Romani milites, vt binos gestauerint gladios: longum & Hispaniensem ad sinistrum latus; minorem illum qui Sica dictus, ad dextrum. Neque ego dubium habeo, quin Polybius paria scripserit, etiam verborum quæ supersunt argumento.* Περὶ τὸ δεξιὸν μηρὸν, *inquit. Si de longo id gladio, quod volunt: an ille propriè ad femur? non hercules, sed ad latus. Sica siue Parazonium est, quod femori appendet: ideo etiam Græcis* παραμήριον *dictum. Glossæ priscæ:* μάχαιρα, τὸ παραμήριον, sica. *Itaque in Polybij verbis distinctè de vtroque isto fuisse arbitror, æquè atque in Iosephi: sed vel incuriâ pluscula verba omissa, vel imperitiâ accisa. De reipsâ quidem quid fluctuant? Cæsar adfirmat satis lib.* V. *Com. vbi de Pulsione Centurione Rom.* Auertit hic casus vaginam, & gladium educere conantis dextram moratur manum. *Si dextrâ educendus ei gladius: profectò habuit sinistrũ. Nónne etiam monumenta & lapides Romæ docent paßim? ego quidem ita vidi. nónne & Nummi? ecce istos probos, & veteres.*

Ad latus sinistrum dependens.
Negat Polybius:

Sed loco spurco.

Bini Romanis gladij.

Maior, Hispaniensis.

Minor, sica.

In Polybij verbis defectus.

Lapides contra Polybium.

Et Nummi.

Alter est M. Poblicij Proprætoris & Legati Cn. Pompeij: alter Titurij Sabini, fortasse Cæsariani in Galliâ Legati. At enim, inquiunt, Polybij æuo ita omnino fuerit: posteà ea res immutata. Numquam id dederim. Quis enim halitus aut quæ aqua hausta fecit subitò hos diuinos? Deniq. vt decidam, dabo nummum qui ætate par aut maior Polybio, in quo gladius palàm sinister. Vide.

Effugium quorundam.
Sed id vanum.
Nummus vetus arguit.

Seruilij nummus est: vt ipse clamat: eius, qui Floraria primus fecit. Quando igitur ea facta? Plinius ait, libro XVIII. *anno vrbis* DXVI. *Velleius referre videtur in annum* DXIV: *certè vterque, ante bellum Punicum secundum. Et iámne effugium illud satis obseptum de re mutatâ? At pugnant etiam in me Diodori verbis, lib.* V. Ἀντὶ τοῦ ξίφους σπάθας ἔχουσι μακρὰς, σιδηραῖς ἢ χαλκαῖς ἁλύσεσιν ἐξηρτημένας, παρὰ τὴν δεξιὰν λαγόνα. loco gladij Spathas habent oblongas, ferreis siue æreis cathenis dependentes ad latus dextrum. *En, palàm, inquiunt,*

Ad Diodori verba responsum. Et Strabonis.

inquiunt, collocat ad latus dextrum. Fateor. sed de quibus populis id Diodorus? non de R..nis, ne fucum faciant, sed de Gallis. Quod idem de Germanis etiam Strabonem tradidisse sci... Μάχαιρα, *inquit*, μακρὰ παρηρτημένη παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. Machæra longa, aptata ad latt ex-trum. *Atqui mea assertio omnis est de Romanis. Barbari ita gestauerint sanè: quid me t..? Nec iam dicti solùm, sed quod eos doceo, etiam Parthi. Valerius Flaccus quidem Acinacem* x-*trum apertè iis tribuit, lib.* VI.

Barbaris gladius dexter.

Etiam Parthis.

Insignis manicis, insignis acinace dextro.

Imago in Notitiâ imperij declarata.

Item alia, in qua non nemo lusit, aut lusus.

Itaque eo exemplo in Notitiâ Imperij, vbi de Balistâ Quadriroti, reperient assistentem Bar. rum cum gladio ad latus dextrum. Hem, hem, quid feci? caussam prodidi & perdidi, cùm Notiam nominaui. nam illic Thoracomachus, id est Romanus legionarius miles, cum gladio conspicitur dextro. Ita nuper tradidit & effigiem ipsam vulgauit amicus meus, vir litteratus. Qui.. ego dicam? Lipsium non esse Lipsium, si ea res est. Librum quiuis inspicito. nisi Thoracomachum illic viderint alligatum gladio sinistro, excutiant mihi oculum dextrum. Quin passim in eo libro imagines, pro sententiâ meâ. At ille idem lapides etiam iacit, & figuras profert cum gladio ad dextrum. Fungos, non lapides. Sunt enim gladioli illi, non gladij vt censet: Parazonia inquam, de quibus dixi. Hæc semper militi ad baltheum pendula, velut ordinis & militiæ insigne. Herodianus lib. II. *vbi Seuerus Prætorianos exauctorat & militiâ soluit:* Προσδραμόντες οἱ Ἰλλυρικοὶ στρατιῶται, τά τε ξιφίδια περιαιροῦσιν αὐτῶν ἃ παρηώρητο, τῷ ἀργυρέῳ καὶ τῷ χρυσῷ εἰς πομπὴν κεκοσμημένα. Procurrentes Illyriciani milites, & gladiolos illos detrahunt, quos auro argentoque ornatos in vsum pompæ suspensos habebant. *Meminit Martialis lib.* XII. *item Glossæ:* παραζώνιος· μάχαιρα, sica. *Benè & signatè etiam Sozomenus, Eccles. Hist. lib.* IX. *cap.* XII. Γερόντιος δὲ τρίτον ἑαυτὸν παίσας, ὡς οὐ καιρίαν λαβὼν ᾔσθετο, σπασάμενος τὸ παρὰ τὸν μηρὸν ξιφίδιον, κατὰ τῆς καρδίας ἤλασε. Gerontius tertium sese percutiens, vt vidit letalem non esse ictum, stricto gladiolo illo qui ad femur, in cor eum sibi defixit. *Sed satis iam super gladiis digladiatus sum: nisi quod in extremâ Arenâ retinent me paullum Iudæi. Illi videntur gestasse dextros, ex libro Iudic. cap.* III. *Ibi enim legas*, Aod fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus est eo subter sagum in dextro femore. *Et mox:* extulit sicam de dextro femore. *Atque ego facilè id dederim, ex ritu scilicet Orientalium: sed tamen doceor Magistros veteres censere, hominem eum fuisse scæuam. atque ideò tulisse dextrum.*

Figuræ aliquot declaratæ.

Parazonium militare.

An Iudæis dexter gladius?

Legata quæ petiuerant exsolui duplicaríque.] *Rectè ergo in Suetonij Tiberio scriptum:* Militi post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil vmquam largitus est. *vbi malè Beroaldus*, publicata.

In hiberna cuiusquam non abscessêre.] *Malim:* in hiberna vsquam non.

Pecuniæ militũ apud signa.

Cùm fisci de imperatore rapti inter signa intérque aquilas veherentur.] *Tangit non dubiè morem priscum, quo pecunias solitum deponere ad signa. Ii enim militares dij, id templum. Vegetius lib.* II. *cap.* XX. *Sueton. Domit. cap.* VII.

Legiones nihil contatus sacramento adigit.] *Imò*, contatas. *vti ad legiones ipsas referas.*

Qui ius habuerint militis animaduertendi.

Iusserat id Menius castrorum præfectus, bono magis exemplo quàm concesso iure.] *Soli enim illi ius plectendi militis, qui exercitus rector. Et Augusti quidem instituto (quod apud Dionem libro* LIII.) *solis Proprætoribus siue legatus Augusti, quos gladio succinxerat, id ius fuit: posteà etiam proconsulibus, vniuersísque prouinciarum rectoribus, ex lege* VI. *De off. præsid. Saltem vt punirent milites gregarios. leg.* IX. *De custod. reorum:* Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet.

* Siue etiam degressi. Spreta vulgi lectio.

Intereà legati ab Senatu * egressi.] *Vulgò*, regressi. *præter historiam. Sunt enim ij qui à Senatu decretum proconsulare imperium deferre debebant, simúlq. mæstitiam eius ob excessum Augusti solari, de quibus suprà: aut certè, qui cognito motu, à Tiberio Senatúq. missi ad res cõponendas, vt Dio sentire videtur. Regressioni quidem locus non est, quia nulli à Germanico digressi.*

Munatium Plancum, consulatu functum.] *Et quidem nuper. Consul enim fuit anno antè, cum C. Silio. Munatium illum esse, qui Censor fuit anno* DCCXXXII. *fuge credere. Non facilè ætas fert: non Taciti verba. Dixisset enim potius à præcipuo honore*, Censurâ functum. *Filius, credo, eius.*

PAG. 12.

Nocte concubiâ vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt.] *Quod vexillum? illúdne sub quo veterani habebantur? non videtur. Non enim illi solùm, sed duæ legiones in eâdem culpâ. quarum signa aquiláque in castris, non in tabernaculo ducis. Refer ergo ad aliud vexillum, & obserua ritum antiquum. Signum futuræ pugnæ, vexillum purpureum fuit. quod adseruabatur meritò in tabernaculo ducis, quia illi soli ius & arbitrium proponendi. Hoc insignitè &* κατ' ἐξοχὴν, *Vexillum dictum. Doctè Glossæ veteres:* * Ῥούσιον φάρσος, vexillum. *At de more, Cæsar belli Gallici lib.* II. Cæsari omnia vno tempore erant agenda.

Vexillum in tabernaculo ducis. Signũ pugnæ.

* id est, russeum

vexillum

vexillum proponendum, quod erat inſigne cùm ad arma concurri oporteret. *De bello ciuili:* Sequenti die cùm iter facere Cæſar vellet, renunciatum eſt à ſpeculatoribus Pompeium de tertiâ vigiliâ in acie ſtetiſſe. Hoc nuncio allato, vexillum propoſuit. *Plutarchus formam eius ſatis deſcribit in Fabio:* τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος. *Quod Plutarchus* χιτῶνα *dicit, Tunicam etiam Iſidorus:* Ruſſata, quam pœniceam vocant, nos coccineam. Hac ſub conſulibus Romani vſi ſunt milites, vnde etiam Ruſſati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicandum eſſet, ante principia poni (*vellem dixiſſet,* ante prætorium poni, *vel,* ſupra prætorium; *id enim verius*) quaſi admonitio & indicium futuræ pugnæ. *Plutarchus iterum in Bruto:* ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν τοῦ Βρούτου χάρακι καὶ τοῦ Κασσίου σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών. *Non ergo ſimpliciter velum fuit, ſed tunicæ forma. Manſit is mos ad tempora imperij labentis. Ammianus, lib.* XXVII. Signis ilicò fixis ex more, cùm vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum ſtetit regibilis miles: vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè ſubeundæ indicium pugnæ. *Hoc illud vexillum eſt quod lymphati milites poſtulant, & cum eo ius ſcilicet cædis & armorum.*

Tunicæ forma fuit.

Quàm caſtra primæ legionis: illic ſigna & aquilam amplexus.] *Hæreo an diſtinguendum ſit,* quàm caſtra. primæ legionis illic ſigna. *Videntur enim duæ hæ legiones vnis in hibernis fuiſſe: ſic tamen, vt ritu Romano, quæque legio cum ſignis ſeorſum locaretur. Ideo ait Plancum confugiſſe ad aquilam & ſigna primæ legionis. Suprà, tres legiones Pannonicæ caſtris æſtiuis ſimul habebantur: ſeparatæ tamen aquilæ, donec per furorem,* vnà tres aquilas & ſigna cohortium locarent, *ait Tacitus. Receptam tamen interpunctionem tueri videtur, quod ſequitur,* Quantum dedecoris adierit legio, facundè miſeratur. *vt videantur hæc in vnius legionis caſtris geſta.*

Legionibus ſingulis ſua principia.

Diu cunctatus, aſpernantem vxorem.] *Puto verius,* aſpernante vxore.

Nec minus triſtes qui manebant.] *Lego,* quæ. *de feminis enim ſermo, coniugibúſque amicorum.*

Iam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus.] *Caium Caligulam in caſtris natum verſiculi priſci adfirmabant,*

In caſtris genitus, patriis nutritus in armis,
Iam deſignati Principis omen erat.

Contra Suetonium diſputatio, de Caligulæ natali ſolo.

Etiam Plinius in Germanicâ hiſtoriâ, apud Treueros vico Ambitarino, id eſt, apud hiberna legionum. Et clarè hîc, noſter. Suetonius tamen non ſpernit ſolùm ſententiam hanc, ſed longâ & acri diſputatione euertit. Cui manus ego nondum do. Quid enim? an vulgus eius æui (nam verſiculi illi, Caligulâ principe, ſtatim diuulgati ſunt) neſciit Imperatoris ſui ſolum genitale? tam impudenti mendacio ludere ius fuit? Non Plinius & Tacitus, ea quæ Suetonius peruiderunt? Scilicet iis cura non fuit inſpiciundi Acta? logi. non copia? nugæ. At enim, inquit, natus eſt Caius patre ſuo & C. Fonteio Coſ. pater autem conſulatum eum anno toto geſſit, & quidem in vrbe. Non igitur naſci potuit in caſtris: quoniam pater demum exacto Conſulatu in Germaniam eſt miſſus. Primùm, Suetoni, quod tu ſumis vt datum, fieri poteſt vt quis illorum iubeat te reponere. ambigo, inquam, vtrum illæ meæ partes conſentiant conſciſcántq. natum eo anno Caium eſſe. Video enim diſſentire alios in numero annorum quos dicitur vixiſſe. Et quid ſi paullo antè natus ſit, cùm pater in Germaniâ eſſet? quid ſi paullò pòſt? Deinde, mi homo, quæritur quando natus Caligula ſit, non quando ſatus. Nónne ipſo patre Conſule vt tu vis, naſci potuit in caſtris? Nec enim opus credo eam ad rem præſentiâ patris. Nam Germanicum conſtat ex Dione ſtatim à clade Varianâ continenter in Germaniâ manſiſſe, ad hunc vſque Conſulatum. Suſpicari autem probabiliter poſſum, vxorem quæ tumida & vicina partui, relictam ab eo in Germaniâ donec vterum poſuiſſet. Nam circumduci in longo itinere feminas, vt priſci dicebant, incientes, non ex more, non ex vſu. Potuit ergo naſci in caſtris, & tamen in conſulatu patris. Sed in actis reperio, ais, natum eum Antij. Quid ſi nomen tibi imponit, & acta de alio quopiam Caio, filio pariter Germanici ſenſerunt? Non enim Caligulæ cognomen diſcriminis cauſſâ, opinor, apponi potuit Actis. quoniam Profeſſio apud acta, nato ſtatim puero fieri ſolita: cognomen autem illud poſteà in caſtris illi datum, à veſte. Denique contra tabulas actorum, Plinij pagina eſt, & hic noſter fideliſſimus ſenex: mihi quidem teſtis ἐκ τῶν διὸς δέλτων. *Addis amplius, ex Auguſti epiſtolis liquere bimulum demum perductum in caſtra: non ergo ibi natum. Batuis tu, non pugnas: rude, non gladio feris. Quid enim obſtat Agrippinam peperiſſe in Germaniâ, rediiſſe in vrbem mariti ſui Conſulatu: deinde ipſam & infantem in Germaniam reuertiſſe? Quod Antium prætulerit omnibus ſeceſſibus Caius: quin tu hoc argumento, Tiberium Capreis genitum dicis, Tibure aut Lanuuij Auguſtum? Itaque quidquid Suetonius conetur; me quidem iudice, Hæc pars adhuc, vt in formulâ Senatoriâ eſt, maior eſſe videtur. Cui, præter conſulares illos, ſubſcribunt Pedanij Senatores, Sex. Victor, & Athenæus libro* IIII. *cap.* VII.

Ad primum Suetonij argumentum.

Ad II. argumentum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda studia vulgi eo tegmine pedum induebatur.] *Ait, studia vulgi: militaris scilicet. Nam Tribuni & centuriones digniorésque militum, veste & habitu erant à gregariis distincti, vt alibi dicam accuratè. At caliga, tegmen vulgi. Infrà*: Tanquam parum ambitiosè filium gregali habitu circumferat, * Caligulamque appellari velit. *Non cepit prorsus Dio, qui vertit,* ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεῖστον τραφεὶς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδήμασιν ἀντὶ τῶν ἀστικῶν ἐχρῆτο. *Melius Suetonius*, Caligulæ cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. *Caligatus igitur, manipularis, gregarius eadem sunt: pro militum plebe, id est qui honorem aut gradum in castris nondum ceperunt. Sueton. in Augusto, cap.* XXV. Dona militaria aliquanto faciliùs phaleras & torques, quidquid auro argentoque constaret, quàm vallares ac murales coronas quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. *Iurisconsultus, l.* IX. *De custod. reorum.* Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet. *cum exceptione dixit, quia in digniores non habet. Legi in lapide vetusto,*

Caliga militis gregarij.

* Quasi paruam caligam.

C. OPPIO. C. F. VEL.
OMNIBVS. OFFICIIS.
IN. CALIGA. FVNCTO.

Et ab eâdem sententiâ Seneca quinto De Beneficiis scripsit, Marium à caligâ ad consulatum peruenisse: *id est ab infimis ordinibus. Item Plinius lib.* VII. *Ventidium* inopem iuuentam in militari caligâ tolerasse. *Quanquam non abnuam, quin caligæ digniorum etiam militum: sed cum discrimine, puta aureis argenteísue clauis distinctæ. Vnde cum additione* Speculatoria caliga, *apud Sueton. & Tertullianum.*

Cal. cap. LII. De coronâ militis.

Quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellem.] *Imitatum videtur ex oratione Scipionis apud Liuium, pariter in seditione militari. lib.* XXVIII. Quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. ciues? qui à patriâ vestrâ desciſtis. milites? qui imperium auspiciumque abnuistis, sacramenti religionem rupistis.

Diuus Iulius seditionem exercitus verbo vno compescuit.] *Plutarchus, Dio, Suetonius, & Lucanus,*

——discedite castris,
Tradite nostra viris ignaui signa Quirites.

Illa signis à Tiberio acceptis.] *Apparet religionem aliquam fuisse in militiâ ordiendâ. Credo autem hanc primam legionem conscriptam, post cladem Vari.*

Religio in capiendis signis.

Vt Belgarum istud decus sit.] *Gloriemur Belgæ. Nos iam olim Cæsaris testimonio,* omnium Gallorum fortissimi: *nos nunc Germanici, idonei & validi* subuenire Romano nomini, comprimere Germaniæ populos. *Nos* * *Ciuilis voce,* Gallorum robur. *Præclara ista, at non illud,* ——* Πάλαι ποτ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.

Belgarũ laus, sed olim.

* *Verba Taciti vide* IV. *Hist.*

* *Olim fuêre strenui Milesij.*

PAG. 13.

Tua pater Druse imago.] *Cur imaginis mentio? Suspicor huius Drusi inter signa imaginem cultam: quia eo duce res pulcherrimæ gestæ. Nec enim solæ Impp. imagines habebantur innexæ signis, sed & aliorum quos Imperator sibi velut æquabat. Sueton. Tiberio*: quædam munera Syriacis legionibus dedit, quòd solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent. *Hanc igitur præsentem intuens, ista pronuntiat filius.*

Imago Drusi in signis.

Stabant pro concione legiones districtis gladiis.] *Exemplum, nisi fallor, primum animaduersionis à milite ipso vsurpatæ: quod hodie in nostrâ militiâ vulgò obtinet. Ammianus tamen id recensuit, quasi ex more prisco, lib.* XXIX. Cùm inuenisset eos exercitu circumseptos; Quid de istis nefariis, inquit, proditoribus fieri oportere contubernales deuoti censetis? Secutúsque adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos.

Animaduersionis nouum genus.

Centurionatum inde egit.] *Nescio an,* legit. *quâ formâ Senatum legere dicimus.*

Et cui erant donaria militaria.] *Scilicet, torques, phaleræ, hastæ, coronæ. ex quibus promoueri ad ordines altiores milites solere, indicat etiam Lucanus, lib.* I.

——summi tum munera pili
Lælius, emeritique gerens insignia doni
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Milites promoti ex donis.

Inter omnia autem quæ noster enumerat, cur siluit censum? cuius rationem habitam in declamatione quapiam ostendit Portius Latro: Census senatorium gradum ascendit, census in castris ordinem promouet, census iudices in foro legit.

Etiam ex censu

PAG. 14.

Maiestate saluâ, cui maior è longinquo reuerentia.] *Vera & callida gnome. A Thucydide videri potest, lib.* VI. τὰ γὰρ, *inquit,* διὰ πλείστου πάντες ἴσμεν θαυμαζόμενα, καὶ τὰ πεῖραν ἥκιστα τῆς δόξης δόντα.

Duodecim

Duodecim millia è legionibus sex, & viginti socias cohortes.] *Distinctio præter historiam. Interpunge,* è legionibus, sex & viginti soc. *Quattuor enim dumtaxat legionum miles, in id bellum ductus: nec plures in Germaniâ inferiori erant. Clarum ex sequentibus, vbi legiones, enumerat:* Mox prima legio: sinistrum latus vnaetuicesimani clausere, dextrum quintani: vicesima legio terga firmauit.

Limitémque à Tiberio cœptum scindit.] *Fortè,* scandit. *Vtrum autem limes hic à Tiberio structus ad secernendos discriminandósque Germanos? an potius agger & via?*

Latera concædibus munitur.] *Alij,* munit: *ego,* munitus, *malo. Muniendi hic mos à Germanis Gallisque. Ammianus, lib.* XVI. Difficiles vias & suapte naturâ cliuosas concædibus clausere sollerter, arboribus immensi roboris cæsis. *Vsus eâ voce & Cæsar.*

Concædes.

Templum quod Tanfanæ vocabant.] *Quis deus, quæ dea? Quidam* ἐτυμολογίζουσι *quasi esset,* Taenfanck, *quod linguâ nostrâ principium rerum. At Britanni prisci, suâ linguâ Tan, ignem vocant.*

Tanfanæ templum.

PAG. 15.

Iulia ob impudicitiam olim à patre Augusto insulâ clausa.] *Qui feminam hanc impudicitiæ arguant, multi testes. Seneca de Benef. lib.* VI. *cap.* XXXII. Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus vrbem, forum ipsum ac rostra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, cotidianum ad Marsyam concursum, cùm ex adulterâ in quæstuariam versa ius omnis licentiæ sub ignoto adultero peteret. *Plinius,* Apud nos huius licentiæ exemplum non est aliud, quàm filia D. Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam litteræ illius dei gemunt. *vel, vt clarissimus Torrentius emendat,* illius describunt. *etsi ego malim,* degemunt. *De hoc Marsyâ, præter ea quæ dixi Antiquis, Sidonius,*

Iuliæ impudicitia.

Marsyæque timet manum ac * rudentem.

id est tribunal metuit & forum. Arnobius lib. II. Quia fornicem Lucilianum & Marsyam Pomponij obsignatum memoriâ continetis. *Vide Dionem lib.* LV.

* *Emendo* tridentem.

Spreuerátque vt imparem.] *Taurum non ad illud iugum.*

Obscuram fore necem longinquitate exilij ratus] *Id est, diuturnitate. Nam relegata Iulia anno* DCCXLVIII. *ex quo ad hunc diem anni ferè viginti.*

Par caussa sæuitiæ in Sempronium Gracchum.] *Velleius lib. posteriore:* Quinctius Crispinus singularem nequitiam supercilio truci protegens, & Ap. Claudius & Sempronius Gracchus ac Scipio, aliique minoris nominis vtriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violatâ, pœnas pependere: cùm Cæsaris filiam, & Neronis violassent coniugem. *Vidimus & nummos huius Gracchi,* TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIII. VIR. Q. DESIG. *id est, quatuoruir, quæstor designatus. in parte alterâ,* DIVI. IVLII. F.

Sempronius Gracchus.

Ab L. Asprenate proconsule Africæ.] *Credo cognomen esse gentis Noniæ. De Asprenatum claritudine & familiâ consulari Plinius lib.* XXX. *cap.* VII. *Suetonius in Aug. cap.* XLIII.

Asprenatum familia.

Idem annus nouas cærimonias accepit, addito Augustalium sodalium sacerdotio.] *Idq. exemplum placuit deinceps in omnibus Imperatoribus, qui facti Diui. Ita sodales Flauij, Hadrianales, Æliani, Antonini, passim in historiâ memorati. Lapis priscus:*

Sodales Augustales.

NERONI. CÆSARI. GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVGVS. PRON.
FLAM. AVGVSTALI. SODALI. AVGVSTA-
LI. Q. Q. NOVANIVS. Q. L. SÆVIVS.

Vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat.] *Pugnat aperto Marte secum Tacitus, lib.* II. *Historiarum: vbi vult sodales Titios (ita enim scrib. non Tatios, ex lapid. & libris; dictique à prænomine Tatij) institutos non retinendis sacris, sed memoriæ Tatij sacrandæ. Quæ caussa hoc quidem loco aptior erat, fortasse & verior.* Faces Augustales subdidere, quod sacerdotium vt Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. *Dionysius hanc rem non attigit, contentus dixisse, honestè sepultum Tatium, & quotannis ei publicas inferias factas.*

Sodales Titij.

Dissidet à se Tacitus.

Ludos Augustales tunc primùm cœptos turbauit discordia.] *Quomodo id verum? siquidem ludi Augustales iampridem instituti celebratíque. Q. Ælio Tuberone, Paullo Fabio Coss. vt dixi suprà. Rescribe igitur,* tunc primùm cœpta. *idque Tacito ipso auctore, infrà:* Theatri licentia proximo priore anno cœpta grauius tum erupit.

Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli.] *Imò verò, quod censeo me primum aduertisse, Augustus id ludicrum inuenit. Suidas:* ὄρχησις, πάντιμος. ταύτην ὁ Αὔγουστος Καῖσαρ ἐφεῦρε, Πυλάδου καὶ Βακχυλίδου πρῶτον αὐτὴν μετελθόντων. *Emenda,* ὄρχησις, παντόμιμος. *Et verè Suidas. Ante Augustum sanè liberáque rep.*

Pantomimorum origo.

Pantomimorum nullum vestigium. Zosimus lib. I. *inter caussas labefactati imperij non vanè refert, quòd* Octauiani temporibus pantomimorum saltatio priùs incognita in vsu esse cœperit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus. *Quod Suidas notat, in* Ἀθηνόδωρος: *caue ad Tiberij tempora referas, sed Augusti.* κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ἡ παντόμιμος ὄρχησις εἰσήχθη, οὔπω πρότερον οὖσα. *Emenda etiam suprà in Suidâ,* Βαθύλλου. *Duo Pantomimi siue histriones (vulgò enim in historiâ, vt hîc Tacito, miscentur eæ voces) eximij, Pylades & Bathyllus. Posterior, ignis & delicium Mæcenatis. Dionem non capiunt vulgo, qui hunc amorem honestè tetigit, lib.* LIIII. ὅθεν περ πάνυ σοφῶς ὁ Πυλάδης ἐπιμεμφόμενος ὑπ' αὐτοῦ (Αὐγούστου) ἐπεὶ Βαθύλλῳ ὁμοτέχνῳ τέ οἱ ὄντι καὶ τῷ Μαικήνᾳ προσήκοντι διεστασίαζεν, *&c. vbi tamen intellegi etiam potest, hunc Bathyllum seruum Mæcenatis fuisse. Seneca pater,* Recitabit rescriptum Labieni pro Bathyllo Mæcenate (*corrige,* Mæcenatis) in quo suspicietis adolescentis animum illos dentes ad mordendum prouocantis. *Corruptum id nomen, apud eundem Senecam, Præfat. lib.* III. Si Thrax essem, Fusius essem: Si Pantomimus essem, Pantillus essem: si eques, Melison. *Lege,* Bathyllus essem.

Suidas emendatus.

Bathyllus delicıæ Mæcenatis.

Itemq. seruus. Alexandrinus fuisse videtur hic Bathyllus, ex Athenæo lib. I.

Correctus Seneca.

PAG. 16. Cateruas Germanorum cis Rhenum colentium.] *Vt erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treueri, Neruij. sed & pars aliqua Batauorum.*

Mattiacum.

Cæsar incenso Mattio.] Ματτιακὸν *Germaniæ vrbs est Ptolomæo. Marspurgum Hassiæ esse, non abhorret à vero. Adfirmare enim hæc talia, in tantâ mutatione temporum, stultum: & tamen suauis hodie ingeniorum lusus. Ab hoc autem Mattio, Mattiacos nostros quidni deducam? Vt non solùm contermini iam & socij, sed etiam consanguinei sint Batauorum.*

Mattiaci è Cattis.

Tanto magis fidus, rebus commotis potior habetur.] *Imò scribo,* rebusque motis. *ex sententiâ, & Taciti exemplo, lib.* XIIII. Ducem tantum defuisse, qui rebus motis facilè repeniretur.

Hodie Sigismundus.

Strabo correctus.

Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum.] *Horum & plurium ducum mentio apud Strabonem, lib.* VII. ἔτισαν δὲ δίκας ἅπαντες, καὶ παρέσχον τῷ νεωτέρῳ Γερμανικῷ λαμπρότατον θρίαμβον, ἐν ᾧ ἐθριαμβεύθη τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν σώματα καὶ γυναικῶν, Σεγιμοῦντός τε καὶ Σεγέστου υἱὸς, (*corrige* Σεγιμοῦντός τε Σεγέστου υἱὸς, *copulâ item deleta*) Χηρούσκων ἡγεμὼν, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Ἀρμενίου τοῦ πολεμαρχήσαντος ἐν τοῖς Χηρούσκοις ἐν τῇ πρὸς Οὔαρον παρασπονδήσει.

*Vide Epistol. Iac. Campij in Nouo-Ant. Modij

*De quâ & de eius sacerdote, Epitoma Liuij CXXXVII.

Sacerdos apud aram Vbiorum creatus.] *Frequens huius aræ mentio. Vidi qui vellet *Bonnam nunc esse. ego vereor vt propius abfuerit ab opido Vbiorum. Quidquid hodie sit, puto originem ei loco à veneratione Augusti, cui nouo cæliti ara illic, receptâ adulatione, exstructa, vti *ara Lugduni: & ad eam sacerdotes ex primoribus gentis. inter quos hic Segimundus.*

PAG. 17. Prouincia vetus.

Ipsi sedem veterem in prouinciâ pollicetur.] *Nescio an verius,* vetere in prouinciâ. *id enim ad securitatem Segestis, ne sedem acciperet in prouinciâ nouâ obnoxiâ hosti. Per veterem autem prouinciam, ceperim Galliam. infrà,* Coleret Segestes victam ripam, redderet filio sacerdotium. *Tamen fieri potest vt sedem iam ante defectionem in Galliâ habuerit.*

Puer quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.] *Apud alios nihil repperi. Tacitus hæc narrauerit, in rebus Caij aut Claudij, libris qui perierunt.*

Hominem Germanos numquam satis excusaturos.] *Fortè,* accusaturos. *& statim,* ignorantiam imperij Rom.

Pedo Pópeius.

Equitem Pedo Præfectus finibus Frisiorum ducit.] *Credo Albinouanus Pedo, cuius fragmentum exstat de nauigatione Oceani. Est tamen & alius Pedo Pompeius vir illustris, quem nominat Seneca in Ludo de morte Claudij.*

Teutoburgiensis saltus.

Haut procul Teutoburgiensi saltu.] *Nomen etiamnum retinet inclytus Romanâ clade saltus,* Teuteberg: *& victoriæ cognomine insignis campus,* Winfeldt, *ad opidulum Hornam, in Westfaliâ.*

Et dimensis principiis trium legionum manus ostentabant.] *Quo argumento ex principiis colligebatur manus trium legionum? Quia quotiens plures legiones vnis castris, principia suæ cuique legioni descripta: in quibus aquila & signa. Dixi aliquid suprà.*

Mos de foueis non vulgatus.

*Tale aliquid è Suetonij Nerone eruas, cap. XLIX.

Quot patibula captiuis, quæ scrobes.] *Obseruo scrobium mentionem aliquotiens in supplicijs. siue quia soliti puniendum in scrobe collocare, quo securius ferirent: siue, quia deposituri in eâ* cadauer. Vix enim est, vt eiusmodi damnati, combusti fuerint, aut iusta eis facta. Tacitus lib.* XV. Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit: quem Flauius vt humilem & angustum increpans, Ne hoc quidem, inquit, ex disciplinâ. *Philo Iudæus,* εἰς Φλάκκον: *apparatum supplicij eius describens:* οἱ δὲ ἀπνευστὶ διώκοντες καταλαμβάνουσι, καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ὤρυττον βόθρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν εἷλκον ἀντιτείνοντα καὶ κεκραγότα. *id est,* Illi (milites) vno spiritu persequentes eum comprehendunt: & pars statim foueam fodiunt, pars per vim clamantem reluctantemque trahunt.

*DE

* De *Scrobe, verißimè notasse me censeo, iacta in eam corpora damnatorum. Id, qui tunc mores, pro ignominiâ. nec enim terrâ corpora condebant, sed igne absumebant. Iuuat in arcano ritu Polybius, de Carthaginiensibus supplicio affectis*: κολοβώσαντες δὲ καὶ συντρίψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔρριψαν εἰς τινα τάφρον: Admutilantes eos & crura frangentes, etiam viuos adhuc proiecerunt in quandam scrobem. *lib.* I.

Damnati in scrobem iacti.

Neque Imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum adtrectare feralia debuisse.] *Non augures solùm, sed Pontifices, &, opinor, omnes sacerdotes arcebantur à funestis. Apparet ex facto Augusti & Tiberij, qui velo interposito, mortuos laudarunt.*

PAG. 18.

Dio LV.

Quondam à L. Domitio aggeratus.] *Neronis principis auo. Tacitus, libro* IIII. Pòst exercitu flumẽ Albim transgressus est, longiùs penetratâ Germaniâ quàm quisquam priorum. easque ob res insignia triumphi adeptus est. *Sueton. Nerone, cap.* IIII. Non minus aurigandi arte in adolescentiâ clarus, quàm deinde triumphalibus ornamentis ex Germanico bello. *In alium sanè Domitium ista non cadunt. Vides autem ex his similibúsque in Tacito locis, quàm vetus in palustribus aggerundæ terræ mos. Quod genus, Pontes, Aggeres, Limites, Kay dicuntur. Quæ vox postrema etiam hodie Batauis familiaris.*

L. Domitius.

Aggeres in paludibus.

Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.] *Est ergo idem ille, de quo lib.* III. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum cui prouincia euenisset, vxor comitaretur. multum antè reperito concordem sibi coniugem, & sex partus enixam. seque, quæ in publicum statueret, domi seruauisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.

Cæcina Seuerus.

Apud Romanos inualidi ignes.] *Similis prorsus descriptio Xenophontæa, in desperatione pari*; περὶ Κύρου ἀναβάσεως γ. Ταῦτα ἐννοούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἑσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ οὐκ ἦλθον ταύτην τὴν νύκτα. ἀνεπαύοντο δὲ ὅπου ἐτύγχανεν ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ λύπης, καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὔποτε ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι.

Xenophontæa imitatio.

Interruptæ voces.] *Quæ, aut quorum? Vigilum. Ita capiendi auctor ipse Tacitus* V. *Hist.* Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tanquam iussi silere, ne quietem eius turbarent. Ita intermisso signo & vocibus, se quoque in somnum lapsos. *Duo igitur sollennia Romanis vigilibus, Signum & Voces. Signum, capio Tubam: Voces, istas quas interposuisse videntur munere suo functi, ad vigiles alios excitandos. Collige ex Ambrosio Hexam. lib.* V. *cap.* XV. *vbi militari more de vigiliis gruum*: Ceteris quiescentibus, aliæ circumeunt. pòst vbi vigiliarum tempus fuerit impletum, perfuncta munere, in somnum se præmisso clangore componit, vt excitet dormientem, cui vicem muneris traditura est.

Voces vigilum

Quarum decumana maximè petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior.] *De nominibus portarum, quæ in castris, facilè rem expedio: non tam facilè de numero. Castrorum Rom. plerumque* * *quadrata forma ex Polybio, Hygino, Vegetio. Ideo videntur portæ fuisse quattuor. Iosephus lib.* III. Ἰουδαϊκ. ἁλώσεως *clarè*: πύλαι δὲ ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τῶν περιβόλων κλίμα, *id est*: Portæ autem castris inædificantur quattuor, ad cuiusque valli partem. *Argumento etiam loci Liuiani, lib.* XL. *vbi eruptio descripta L. Æmilij in Ligures*: Ad quattuor portas exercitum instruxit, vt signo dato simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. *nominátque deinceps, Portam extraordinariam, Dextram principalem, Sinistram principalem, Quæstoriam. Sed si hic iustus numerus: quid fiet Prætoriæ portæ, quid Decumanæ, & Quintanæ? Æstuamus. nec scio an me emergam. Primùm quod ibi in Liuio scribitur*, erumpere extraordinariâ portâ iussit, *falsum est: & emenda*, ordinariâ. *quæ eadem cum Prætoriâ: Liuio hic sic dicta, quia legitimum & ordinarium eâ erumpere in hostem. Quæstoriam, censeo eandem cum Decumanâ. Quintanam, dico esse nullam. Festus solus eam adstruit*: Quintana appellabatur porta in castris post Prætorium, vbi rerum vtensilium forum fuit. *& ego destruo, reponóque*, Quintana appellabatur pars in castris, *vel simpliciter*, appellabatur in castris. *nam portæ nomen additum à Paullo, non à Festo. Quintanam certè portam non fuisse, sed partem certam castrorum vbi res venales, paret clarè ex Liuio lib.* XLI. Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerunt, ad quæstorium, forum, quintanamque hostes peruenerunt. *& lege sequentia, videbis quintanam esse in mediis castris. Hyginus manuscriptus*, In quæstorio maximè legati hostium & obsides, & si qua præda facta fuerit in quæstione ponitur. Lateribus eiusdem tendere debet ad Viam quintanam centuria statorum vt posticum prætorij tueantur. *Isidorus lib.* XV. *cap.* II. Quintana, pars plateæ quinta est, quâ carpentum progredi potest. *Via igitur. idémque disces ex Polybij libro* VI. *Suetonius in Nerone planè idem adsignificat, cap.* XXVI. Tabernulas etiam effringere & expilare, quintana domi constituta, vbi partæ & ad licitationem * diuidendæ prædæ pretium assumeretur. *Non aliud ergo quàm via latior, in vsum fori. à metatione agrorũ inuento nomine,*

PAG. 19.

Portæ castrorum.

* Interdũ enim trigona, vel rotunda, pro re natâ, aut ingenio loci. Veget. lib. I. cap. XXIII.

Quattuor tantùm fuisse.

Portam vnam pluribus nominibus dictam. Prætoria & ordinaria eædẽ.

Quæstoria & Decumana eædem. Quintana, nulla porta. Correctus Festus.

Quintana via.

* Legerim, diuidendæ.

C 2 *vt in*

Ordo situsque portarum.
I. Prætoria.

vt in portâ Decumanâ. Ecce ergo tibi portas quattuor: sed videamus ordine. Prætoria, siue Ordinaria, aduersa hosti. Hyginus ille non vulgatus, Vt regiones castris subiaceant, porta prætoria semper hostem spectare debet. *Vegetius lib.* I. *cap.* XXIII. Porta prætoria aut Orientem spectat, aut illum locum qui ad hostes pertinet; aut si iter agitur, illam partem ad quam exercitus est iturus, intra quam primæ centuriæ tendunt, & dracones ac signa constituunt. *Idem & Festus.*

II. Decumana.

Huic opposita ex diametro, Decumana. vel à limite decumano, vel, vt Hygini verba sunt, à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana appellata. *Vegetius,* Decumana porta quæ appellatur post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam. *Hanc eandem quòd Quæstoriam appellem; moueor, quia Quæstorium Prætorio proximè subiectum. Vt ergo ab illo, porta anteposita Prætoria: quidni à Quæstorio pariter hæc Quæstoria dicta? Nam Decumanam recto rigore (loquar cum Gromaticis) Quæstorio censeo respondisse. Ex narratione Liuianâ, lib.* X. Ab tergo castrorum decumanâ portâ impetus factus. itaque captum Quæstorium. *Considera tu. nam mihi non vacat omnia κατὰ λεπτόν. Ex his item Hygini verbis,* Quæstorium dicitur, quòd aliquando Quæstores ibi pedaturam acceperint: quod est supra Prætorium, in rigore portæ quæ à cohortibus decimis Decimana est appellata. *Et tamen si quis miscere Quæstoriam cum dextrâ principali mauelit aut sinistrâ: non pertendam ego. Reliquæ sunt duæ portæ, Principales: quæ limitem quem posui scindunt è transuerso, spacio vtrimque pari.*

III. Dextra principalis.

Dextra, Prætorij respectu. de quâ Liuius lib. XL. Ad dextram principalem hastatos legionis primæ instruxit. *& lib.* IIII. Fabius Vibulanus coronâ primùm vallum defendit. intentos deinde hostes in vallum, egressus dextrâ principali cum triariis repentè inuadit.

IV. Sinistra, principalis.

Sinistra, de quâ idem scriptor: Tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est. *Vtrique nomen, à principibus qui ibi tendebant. Adi Festum, in voce Principalis. Sed & via Principalis* * *Liuio Hyginóque dicitur in castris, à caussâ eâdem.*

*Lib. x.

Cæcina proiectus in limine portæ, miseratione demũ, quia per corpus legati eundũ erat, clausit viam.] *Habes idem prorsus factum in Plutarchi Pompeio, sub initiũ. Vide.*

Tacitus correctus.

Equos dehinc, orsus à suis.] *Ferri potest intelligique: præoptem tamen,* à suo. *Vt Commentario Cæsaris primo:* Cæsar primùm suo, deinde omnium, è conspectu remotis equis. *Statim etiam,* Hostis facile excidium. *sententia desiderat, non,* Hosti, *quod inoleuit.*

Pons in Rheno.
Tamen & alij duo Rheni pontes, Bonnæ & Geldubæ, ex Floro.

Ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solui prohibuisset.] *Quâ parte Rheni iste pons? Ne trahant ad se Agrippinenses: falluntur. apud Treueros fuit. Nam Agrippina discedens à marito, tumultu militari, in Treueros iit, vt suprà lectum nobis, ibíque mansit. Pons ergo eopse in loco. Strabo lib.* IV. μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβόκχους παροικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τρικάγροι (*puto,* Τρηυεροί) καθ' οὓς πεποίηται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶν ῥωμαίων νυνὶ τῶν στρατηγούντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον.

PAG. 20. Sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus.] *Idem Cæsar sensit scripsítque, nauigatione Britannicâ, in Commentariis suis. Et vide Possidonij non abhorrentem ab vsu hodierno disputationem super totâ re, apud Strabonem, lib. tertio extremo. quem tamen ipse haud iustè refellit.*

Arenarij montes ad mare.

Eadem freto, litori, campis facies.] *Ex his pluribúsque locis clarum, non fuisse loco litoris olim arenarias illas moles verius quàm montes, quæ Oceanum hodie arcent: succreuítque maiorum æuo illa arenarum vis, satione caricis, non sine monitore deo.*

Nihil strenuus ab ignauo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre.] *Clarum est scribi debere,* sapiens ab imprudenti.

Intricata narratio Taciti.

Penetratúmque ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat.] *Ego verò hîc obhæreo. Suprà scriptum:* Reducto ad Amisiam exercitu, legiones vt aduexerat, reportat. *Si ad Amisiam Germanicus classem conscendit, Rhenum & Galliam petiturus: quo casu nunc ad Visurgim? Tempestate, inquies. Benè. sed quomodo Vitellius, qui & ipse paullo antè ad Amisiam, & (ne tempestatem iterum suspicere) terrâ iit, nunc quoque ad Visurgim? Hæc si probè narrantur Germaniam profectò petière: nõ Galliam repetière. aut fallunt me locorum omnes situs.*

Contra rationem omnem viæ.

* *Hærentem hîc transfert me vir magnus & è magnis, qui* Visurgim *prauum glossematium censet, & scripsisse Tacitum:* Penetratumque ad amnem, quò Cæsar. *Assentior.*

Ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat.] *Segimeri filium Sesithacum nomine. Strabo lib.* VII. ἔτι δὲ Σεσίθακος Αἰγιμήρου υἱὸς τῶν Χηρούσκων ἡγεμόνος. *Sed corrige in Strabone,* Σηγιμήρου. *Nam Taciti scriptura ad etymon apta eius linguæ.*

Cassij Seueri libidine.] *Scribam infrà, ad librum* IIII.

Carmina incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiámque eius.] *Intellegit ea ipsa carmina quæ exstant Suetonio, cap.* LIX.

Cultores Aug. per domos.

Cultores Augusti qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur.] *Hoc est quod Ouidius de pietate suâ gloriatur,*

Nec

Nec pietas ignota mea eſt. videt hoſpita tellus
In noſtrâ ſacrum Cæſaris eſſe domo.

Quódque venditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet.] *Rideamus. & eo magis, quòd Iuriſconſultis etiam diſcrimen aliquod repertum hac in re. qui tradunt,** Non videri contra maieſtatem fieri ob imagines Cæſaris, nondum conſecratas, venditas. *Ergo conſecratas vendi, commiſſum fuit. Iure exagitat purpuratos illos ſtipites Tertullianus*: Publicos æquè deos fœdatis, quos in haſtario vectigales habetis. Si Capitolium, ſi olitorium forum petitur, ſub eâdem voce præconis, ſub eâdem haſtâ, ſub eâdem annotatione Quæſtoris diuinitas addicta conducitur.

Imagines Cæſaris an vendi ius ſit.

* L. non contrahit. D. Ad L. Iuliam Mai. & l. qui ſtatuas.

Rubrio crimini dabatur violatum periurio nomen Auguſti.] *Vulgatum, vt ſanctiſſimum iuramentum eſſet per nomen & numen Auguſti. Horatius id accidiſſe teſtatur eo etiam viuo*:

Iuramentum per nomen Aug.

Præſenti tibi maturos largimur honores,
Iurandaſque tuum per nomen ponimus aras.

Sapiens ille Claudius, iuſiurandum neque ſanctius ſibi neque crebrius inſtituit, quàm per Auguſtum. *Ait Sueton. cap.* II. *Tertullianus*: Maiore formidine & callidiore timiditate Cæſarem obſeruatis, quàm ipſum de Olympo Iouem: citius denique apud vos per omnes deos, quàm per vnum genium Cæſaris peieratur. *Minutius Felix*: Et eſt eis tutius per Iouis Genium peierare, quàm regis. *Nec mentiuntur duo ſanctiſſimi ſcriptores, ex iis quæ legibus firmata video De iureiurando, l.* XIII. *ſub finem.* * *Lucanus inter vltiones ſanguinis ciuilis hanc poſuit, vt mihi videtur, facundè*:

Eius religio.

* Lib. VII.

——cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas eſt.
Bella pares ſuperis facient ciuilia diuos,
Fulminibus Maneis radiiſque ornabit & aſtris,
Inque deûm templis iurabit Roma per vmbras.

Formulæ autem iurandi erant, per Genium, per Fortunam, per Salutem Principis.

Quæ vbi innotuere Tiberio, ſcripſit conſulibus.] *Errat igitur Dio fine libri* LVII. *qui ait Tiberium voluiſſe damnari eum qui ſtatuam cum hortis vendidiſſet: ſed obſtitiſſe pudorem. quia primus à Conſule ſententiam rogatus eſſet. Nam Tiberius, vt vides, non interfuit.*

PAG. 21.
Dionis error.

Ludis quos mater ſua in honorem Auguſti ſacraſſet.] *Credo eos eſſe, qui Palatini poſteà à loco dicti, alij ab Auguſtalibus. Videntúrque non equeſtres aut currules fuiſſe, vt illi; ſed ſcenici. Dio* LVI. χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ Λιουία ἰδίαν δή τινα πανήγυριν αὐτῷ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ ἐποίησεν, ἣ καὶ δεῦρο ἀεὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀεὶ αὐτοκρατόρων τελεῖται. *id eſt*, Præter hæc etiam Liuia proprios quoſdam ludos Auguſto per triduũ in Palatio fecit. qui ad hoc æuum celebrantur ab iis qui rerum potiuntur. *Suetonius Caligulâ*: Cumque placuiſſet Palatinis ludis ſpectaculo egreſſum meridie aggredi.

Ludi Palatini, cuiuſmodi.

Deorum iniurias dîs curæ.] *Expreſſit eam ſententiam & Iuriſconſultus l.* II. *De reb. cred.* Iuriſiurandi contempta religio ſatis deum vltorem habet.

Granium Marcellum Prætorem Bithyniæ.] *De ſcripturâ ambigit ſidus exoriens ſuæ Galliæ Ioſ. Mercerus. nec de nihilo. Prætorem Bithyniæ ait: nónne debuiſſet Proconſulem? Ex re quidem & ex vero. Nam Bithynia, diuiſione Auguſti inter eas prouincias quæ Senatui & populo relictæ: id eſt, proconſulares. Dio, & Strabo. Quid dicam? Vulgatam haud tuear, niſi ſi quid poſt Auguſtum in eâ re mutatum, quod obſerues haud ſemel.*

Subſcribente Romano Hiſpone.] *Cuius declamationum Electa in Senecæ controuerſiis non vno loco.*

Ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi.] *Videri poſſit à Demoſthene, Philip.* IIII. καὶ γὰρ τούτων μὲν ἐκ πτωχῶν ἔνιοι ταχὺ πλούσιοι γεγόνασι, καὶ ἀδόξων ἔνδοξοι καὶ γνώριμοι.

In ſtatuâ amputato capite Auguſti, effigiem Tiberij inditam.] *Quod nunc crimini datur, id receptum fuiſſe ſuo æuo Plinius indicat*: Surdo, *inquit*, figurarum diſcrimine capita permutantur. *Et Caligula, ſimulachra numinum è totâ Græciâ conquiſiuit, quibus capite dempto ſuum imponeretur. Suetonius.*

Pœnitentiâ patiens tulit abſolui reum.] *Abſoluíne? atqui damnatum eum Suetonius ait*: Statuæ quidam Auguſti caput dempſerat, vt alterius imponeret. acta res eſt in Senatu, & quia ambigebatur, per tormenta quæſita eſt. Damnato reo, paullatim genus calumniæ eò proceſſit, *&c. Ego non concilio: niſi ſi repetundarum damnatus fuit, non maieſtatis. quod tamen omnino Suetonius voluiſſe videtur.*

Abit à Tacito Suetonius.

Antonini maior.

Pius Aurelius Senator.] *Fortasse hic inter maiores optimi principis Antonini: etsi nulla mentio Capitolino.*

Tentantes eadem alios probare caussam Senatui iussit.] *Adi Senecam De beneficiis lib.* II. *cap.* VII.

Achaiæ nomine Græcia dicta.

Achaiam ac Macedoniam.] *Achaiam quod ait, capies Graciam totam. nec enim aliter tunc appellabant Romani. Scriptor quispiam apud Suidam:* μόμμιος τὴν κόρινθον εἷλεν αὐτοβοεὶ, προστεθῶσαν παντὸς, καὶ τοῦ τε ἑλληνικοῦ. ὅθεν δοκοῦσι καὶ νῦν Ἀχαΐαν ὀνομάζειν τὴν ἑλλάδα ῥωμαῖοι, ἐς τὸ χειρωθὲν ἔθνος ὁ προεστῶς ἦν τότε τῆς ἑλλάδος τῆς ὅλην μεταβαλόντες τῆς χώρας ἐπωνυμίαν. *Pausanias lib.* VII. Porrò redactâ vniuersâ Græciâ in prouinciæ formam, mittitur ad eam obtinendam ex vrbe Prætor, quem Achaiæ non Græciæ appellant, quòd scilicet Græci subacti sunt, obtinentibus principatum Achæis.

Proconsulare imperium deterius præsidiali.

Qui propriè proconsules & legati.

Leuari proconsulari imperio.] *Durius ergo Proconsulare imperium Præsidiali: nec caussam satis scio. Prouinciarum quidem diuisio à Cæsare Augusto in sexto consulatu facta duplex. Aliæ populo datæ, aliæ Cæsari. In eas quæ populi, propriè dicti Proconsules mittebantur: in Cæsaris, Legati aut Proprætores. qui interdum tamen & Prætores dicti; aut coniunctim Legati proprætores, vt in lapidibus plerumque. Rectorum, & Præsidum nomen generale est: etsi Præses, Præsidialésque prouincias, de Cæsarianis reperies etiam, significatione arta.*

Discrimina inter vtrosque.

Discrimen inter Proconsules Legatósque multum. Primò, quòd ij in populi prouincias missi, quæ ferè inermes: hi in Cæsaris, quæ copiis instructæ. II. *quòd illorum annua tantùm administratio: (vnde in Taciti lib.* III. *Flamen ait,* quanto facilius se abfuturum ad vnius anni proconsulare imperium? *Et Apuleij Florid.* II. Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? quid cum annis breuibus & festinantibus mensibus? *horum longior contractiórve, vt Cæsari visum.* III. *Proconsules sorte missi. eóque Suetonius Aug. cap.* XLVII. ceteras prouincias Proconsulibus sortitò permisit. *& Tacitus, lib.* III. eoque etiam Asiæ sorte depellendum incusauit: *at Legati, Cæsaris dilectu,* ἀκληρωτεὶ, *vt ait Dio. Statius lib.* I. *Silu.*

Coniungit vtrosque Tacitus lib. II. *Qui sorte, aut missu prouincias tenerent?*

——cum tanti lectu rectoris habenas
Gallice fortunâ non admirante subisti.

IIII. *Proconsules statim egressi vrbe insignia imperij sumunt* (τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπίσημα, *ait Dio*) *puta lictores, fasces; nec deponunt, nisi ingressi iterum vrbem: at Legati, non antequam prouinciam attigerint, & in ipsâ prouinciâ deponunt.* V. *Proconsules *pacato habitu, & gladio non accincti fuerunt, (ex instituto quidem Augusti, quod tamen postea mutauit:) Legati,* τὴν στρατιωτικὴν στολὴν, *id est paludamentum, gestarunt, & gladium, vt quibus ius esset militis animaduertendi.* VI. *Proconsules sex lictorib. fascibúsque vsi: quinque dumtaxat Legati qui consulatum nondum gessissent. Dio auctor,* LIII. *Septimò, Proconsuli tres Legati fuère: Legato vnus. Dio ibidem. Atq. hæc discrimina. sed ex iis nihil eruas, cur prouinciarum Cæsaris conditio (quod tamen hîc ex Tacito clarum) melior pensiórque. Nisi id tamen in bonum prouincialium vertit, quod vtraque prouincia vni credita Legato. ideóque minus onerum in alendo ipso & canibus illis qui tribunal lambunt. Clarè Tacitus libro* V. Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.

*Statium hinc intellege, lib. V. Silu. ad Crispinum. *Mille vrbes Asiæ sortito rexerit anno Imperium mulcente toga.* Per sortem enim & togam circûscribit proconsulatum.

Tradique Cæsari placuit.] *Quod etiam factum. ideóque Strabo, qui vixit medio Tiberij principatu, libro extremo, Achaiam & Macedoniam Cæsarianis prouinciis accensuit: aliter quàm Dio, qui populi. Sed mutauit iterum Claudius, qui populo restituit. Habes in Suetonij cap.* XXV. *& Dionis* LX.

Quod vulgus formidolosum.] *Confirmo scrib.* quod in vulgus. *Ita prisci scriptores, & ipse Tacitus,* Multaque in vulgus grata vsurpauit, incedere sine milite, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu.

Militibus & centurione, vulneratо Tribuno.] *Refer ad cohortem, quæ adsidere ludis solita.*

PAG. 22. Augustus populum indulsit ad ludos.

Quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat.] *Augustus ad frangendos rigidos illos animos, non dubiè rei ludicræ fautor. Ideò* Coërcitionem in histriones magistratibus, omni loco & tempore, lege vetere permissam, ademit: præterquàm ludos & scenam. *ait Sueton. cap.* XLV. *Vbi emendo,* ludis & scenâ. *verissima optimáque sententia. Mos vetus puniri histriones ab Ædilibus, Prætoribus, Consulibus, quouis tempore & quouis loco permittebat: artauit Augustus, & non nisi per tempus ludorum permisit, & in loco ipso vbi peccarant, id est, in scenâ. Ademit etiam ius virgarum. Quod tamen redditum esse magistratibus videtur lege Iuliâ de vi publicâ: non quidem nominatim, sed prudentum interpretatione. Vide Paulum lib.* V. *Sentent. tit.* XXVI. *Quæ tamen coërcitio relicta ab Augusto? Exsilium, & carcer. Ideò infrà in Tiberij principatu legis,* Pulsi tum histriones Italiâ: *& * alibi,* in vincla ductos fautores histrionum. *idem ergo iuris in histriones ipsos.*

Suetonius correctus. Coërcitio in histriones. Virgæ. Carcer & exsilium. Lib. IIII. *Lib. XIII. Lucar quid.

De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum multa decernuntur.] *Lucar, merces*

merces histrionum. à lucis, qui multi circa vrbem, quorum reditus destinati ad ludos. Plutarchus in Caussis, & Festus: ibique, magni patris magna proles. Sed quis olim, quæso, modus lucaris? omnia enim aut peruadit aut tentat nostra curiositas. Vulgaris actoris videntur fuisse denarij quinque. Seneca, epist. LXXXI. Ille qui in scenâ elatus incedit, & hæc resupinus dicit, *Imperito Argis*, seruus est, quinque modios accipit & quinq. denarios. *Aut certè septem, vt apud* Lucianum in loco qui re & verbis Senecæ illi par:* ἐοικότες μάλιστα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἢν ἀφέλῃς τὰ προσωπεῖα, καὶ τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην στολὴν, τὸ καταλειπόμενόν ἐστι γελοῖον ἀνθρώπιον, ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον. *Mutata tamen sæpius res, cùm vulgus editoréſque multa adderent histrionibus famosis, præter morem. Ideo Tiberius*, Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum recisis. *& M. Antoninus Imp.* Temperauit scenicas donationes, iubens vt quinos aureos scenici acciperent: ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur. *magno tamen corruptus moribus incremento, si pro quinque denariis ventum ad aureos quinque. Sed Seneca, fortasse & Lucianus, de diurnâ mercede agunt: Capitolinus de menstruâ, aut certè productione totâ. Aut denique merces tam ampla ad principes scenæ pertinet, non ad pueros histrionum. Quod ait de editore, video labi virum doctum. hoc iubet Imperator, vt nemo editor, id est Prætor aut magistratus qui ludos præbet, suggerat iis suprà decem. éstque quasi correctio in capite eiusce legis. Sed vnde hæc pecunia? sæpe ab editoribus, sæpe à fisco. Ideo Glossæ.* Lucar, μισθὸς ἀπὸ φίσκου. *Aliàs*, Lucar, τὸ θεατρικόν. *Plutarchus*, τὸ τελούμενον εἰς τὰς θέας.

Quis modus lucaris.

**In Icaromenippo.*

Lucar sæpe mutatum.

Capitolinus explicatus.

∗ NOTAVI *è Capitolino quinque aureos statam mercedem fuisse scenicorum. Adde Scholiastem Iuuenalis in illud,*

——victori populus quod postulat aurum.

Vt in theatro, *inquit*, solent petere quinque aureos. nam non licebat amplius dare.

Præmium histrionum.

Ne domos Pantomimorum Senator introiret, ne egredientis in publicum equites Romani cingerent.] *Magnum studium, vt video, Romanorum in has nugas hominum, imò furor. Vestibula eorum, quasi principum, frequentabantur: adhærebant egressibus, non vulgus modò, sed Eques Senatúsque. Plinius*, Nullius histrionis equorúmve trigarij comitatior egressus in publico erat: cùm Crinas Massiliensis, &c. *Seneca Epistolâ* XLVII. Ostendam nobilissimos iuuenes mancipia Pantomimorum. *Idem fine libri* I. *Quæst. natural.* Stat per successores Pyladis & Bathylli domus, harum artium multi discipuli sunt multique doctores. priuatim vrbe totâ sonat pulpitum: in hoc viri, in hoc feminæ tripudiant. mares inter se vxoresque contendunt, vter det latus illis. *Dare latus, explico, vter latero sit illis: vt hîc Tacitus*; Ne egredientes, Equites Rom. cingerent: *vt Martialis*,

Eutychus ille tuum, Castrice, dulce latus.

Honos in histriones.

Deducebant eos.

Lib. XXIX.

Hanc insaniam quàm bene notat damnátque sanissimus scriptor, Tertullianus! Etenim ipsi actores *(ait, libello De Spectaculis)* & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, arenarios illos amentissimos, quibus viris animas, feminis aut illis etiam corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt quæ reprehendunt, quàm magnificiunt? deponunt & diminuunt ignominiâ & capitis minutione. *quem libens adduxi, vt eruam correctione elegantem sensum*: quibus viri animas, feminæ autem illis etiam corpora sua substernunt. *idque verissimum. Vir magnus qui conatus est ante me, non attigit.*

Tertullianus correctus.

Faber Sem. I. *cap.* XX.

Aut alibi quàm in theatro spectarentur.] *Puta, ne domi, ne in hortis.*

Spectantium immodestiam exsilio mulctandi potestas prætoribus fieret.] *Etiam vinculis. Infrà, lib.* XIII. Inter Vibullium prætorem & Tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histrionum à Prætore in vincla ductos omitti iussisset. comprobauere patres, incusatâ Antistij licentiâ. *Ex hoc decreto patrum nata lex, quæ Pandectis insita, De pœnis, l.* XXVIII. Solent quidam qui volgo se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus, turbulentibus se adclamationibus popularium *(ita vocat locum ipsum, vbi spectabat populi plebs)* accommodare. qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quòd si correcti in eisdem deprehenduntur, exsilio puniendi sunt. *Ait ecce disertè. Exsilio; vt hîc, noster.*

Spectatores exsilio puniti.

Templum vt in coloniâ Tarraconensi strueretur Augusto.] *Mansit id templum ad æuum Hadriani. In eius vitâ*, Tarracone hiemauit, vbi sumptu suo ædem Augusti restituit. *Quod sequitur*, Datumque in omnes prouincias exemplum, *caue acceperis, quasi litterarum exemplaria diffusa & transscripta ad omnes prouincias, cum Vertranio. sed hoc ait, exemplo Tarraconenensium monitos alios, vt peterent impetrarentque idem.*

Templũ Aug. Tarracone.

Centesimam rerum venalium.] *Dico libro* II.

Militare ærarium eo subsidio niti.] *Cuius inuentor Augustus. Suetonius, cap.* XLIX. Vtque perpetuò ac sine difficultate sumptus ad tuendos milites prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis instituit. *Id factum anno* DCCLIX. *ex Dionis* LV.

Ærarium militare.

Zonaras Agrippa Postumi damnati bona in ærarium militare relata ait. Propriíque huic ærarij Præfecti. Tacitus lib. v. *de P. Vitellio*: claustra ærarij cui Præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse. *Lapis in Samnio,*

L. NERATIO. C. F.
VOL. PROCVLO
PRÆF. ÆRARI. MILITARIS.

Imparem oneri remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani mitterentur.] *Quo enim citius dimittebantur (expresserant autem vt decimosexto anno) eo plura & statim repræsentanda præmia. Ideo id indultum, reuocatum.*

Curatores Tiberis.

Actum in Senatu ab Aruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis inundationes.] *Tacitus hic & suprà duobus modò commissam eam curam scripsit. at Dio auctor quinqueuiros à Tiberio constitutos, qui Tiberis inundationes arcerent verterentque. Vide eius verba, lib.* LVII. *actis anni* DCCLXVIII. *Cur opus fuerit nouâ electione nescio: quia præfecerat pridem Augustus. Sueton. cap.* XXXVII. *In monumentis frequenter*, CVRATOR. RIPARVM. ET. ALVEI. TIBERIS.

Fossa Tiberina

Diuinatio in Plinio.

Vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.] *Ita omissa nunc res. Nerua tamen posteà, siue Traianus, ad arcendos fatales huius fluuij & non sine omine auctus, fossam duxit. de quâ Plinius sensit lib.* VIII. *Epistol.* Tiberis alueum excessit, & quamquam fossâ, quam prouidentissimus Imperator fecit exhaustus, premit valles, innatat campis, quaque planum solum, pro solo cernitur. *Legerim*, quaque planum, solus pro solo cernitur.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM II. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

PAG. 23.
Liberi & nepotes Phraatis. Lib. XVI.

PARTEMQVE prolis firmandæ amicitiæ miserat.] *Quattuor filios, si Straboni credimus, & eorum vxores duas cum filiis item quattuor misit Romam. Verba eius sententiáque, gemina sunt huic loco.* ὁ Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὅμηρα αὐτῷ, Σαρασπάδην, καὶ Κεροπάσδην, καὶ Φραάνην, καὶ Βοώνην, καὶ γυναῖκας τούτων δύο, καὶ υἱεῖς τέτταρας, δεδιὼς τὰς στάσεις καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους αὐτῷ. *Tantùm in iis emendauerim,* Φραάτην καὶ Βονώνην. *Fuerunt enim inter obsides, Phraates & Vonones. Vide eundem scriptorem, libro* VI.

Correctus Strabo.

Reges Parthorum, quatenus ad Rom. pertinent.

Post finem Phrahatis & sequentium regum.] *Adeò ergo multi interiecti inter Phraatem, & filium eius hunc Vononem? Ego sanè duos reperio, Phraatem, & Orodem. Sed quia confusum hoc totum stemma, & multa eius in Tacito mentio: ecce tibi in hoc albo Parthorum reges: eos quidem qui innexi rebus Romanis. vlteriora mihi non sunt curæ.*

I. ORODES. *Iustino, Herodes: Plutarcho,* Τρῳδης. *qui vicit Crassum.*
- PACORVS, *à P. Ventidio victus cæsúsque. Dio, & alij.*
- PHRAATES, *Plutarcho, Phraortes.*

II. PHRAATES. *cum quo M. Antonius bellum gessit. Teridates eum regno pepulit: sed ipse breui pulsus, Phraate restituto. cui legitimi filij quattuor.*
- SARASPADES.
- CEROSPADES.
- PHRAATES.
- VONONES. *eius F.* MEHERDATES.

Vnus ex concubinâ Romanâ muliere, Thermusâ, genitus. qui astu matris in Parthis remansit. de quo Ioseph. lib. XVIII. *cap.* IIII.
- PHRAATES, *nothus.*

III. PHRAATES, *patris interfector, maritus matris. breui pulsus, facinorum odio, moritur. Idem Iosephus.*

IV. ORODES, *Iosepho, Herodes, nescio cuius proles. cœtu popularium facto cæsus in sacrificio vel venatu, ob crudelitatem. Ioseph.*

V. VONONES. *de quo hîc Tacitus, & loco dicto Iosephus.*

VI. ARTABANVS. *non exrectâ priorum regum stirpe, tamen Arsacides & Medorum antea rex, ait Iosephus. Contra eum rex missus à Tiberio Phraates, de quo suprà, Vononis frater. sed*

in viâ periit. posteà Teridates (nescio cuius proles, nepos tamen Phraatis) qui pepulit Artabanum, iterúmque ab eo pulsus. Regnum tenuit ad Claudij principatum.

Eius filij { ORODES *qui Armeniæ rex. Tacit. lib.* VI. DARIVS. *qui Vitelliano fœdere cum Artabano, obses missus Romam. Ioseph. Is est quem nominat Suet. Calig. cap.* XIX.

VII. GOTARZES. *Artabani frater, qui necem ipsi filiísque maturauit. Tacit. lib.* XI.

VIII. *VARDANES. *item Artabani frater. pepulit Gotarzem. Tacit. lib.* XII. * Imperitauit Apollonij tempore. Vide Philostratum li. I.

IX. GOTARZES, *iterum, mortuo fratre. Contra eum submissus* MEHERDATES, *filius Vononis, imperante Claudio. Frustra. victor prœlio Gotarzes.*

X. VONONES *(ignoro stirpem) antea Mediæ rex, lectus accitúsque à Parthis, sed breui & inglorio regno. Tacit.* XII. { VOLOGESES. TIRIDATES, *sub Nerone Armeniæ rex.*

XI. VOLOGESES, *vel vt Græci,* VOLOGÆSVS; *Vononis huius F. per tempus Neronis. Vixit ad Vespasiani imperium, vt liquet ex Taciti Histor. lib.* IIII.

PAG. 24. Venationi addicti Parthi.

Raro venatu, segni equorum curâ.] *Quæ tamen vnica studia procerum regísque. Xenophon lib.* VIII. *παιδείας.* τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως, ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν ὅσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. ἔτι νῦν δὲ βασιλεῦς, καὶ οἱ ἄλλοι περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν.

Anulus signatorius. Eo signabant penum & vtensilia.

Vilissima vtensilium anulo clausa.] *Signatorium anulum intellegit, siue, vt alij appellant, sigillaricium, qui habeat χαρακτῆρα. De quo Vopiscus in Aureliano:* Vxori & filiæ anulum sigillaricium quasi priuatus instituit. *Moris autem Romani, vt domi supellex penúsque omnis eo signaretur: nequid negligentiâ aut furto periret. Apud Plautum mater familias,*

Obsignate cellas, referte anulum ad me,
Ego huc transeo in proximum ad meam vicinam. *Et alibi seruus:*
Isti parcipromi qui salinum seruis obsignant cum sale.

Plinius XXXIII. At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapinâ. *Ab hoc more Martialis lib.* IX.

Septem post calices Opimiani
Denso cum iaceam triente læsus
Adfers nescio quas mihi tabellas,
Et dicis, Modò liberum esse iussi
Zenam, seruulus est mihi paternus.
Signa. cras melius, Luperce, fiet:
Nunc signat meus anulus lagenam.

Et simile, quòd mater Ciceronum amphoras vinarias signare solita etiam inanes. Clemens lib. III. *Pædag. feminis Christianus talem anulum dat:* δίδωσιν οὖν (ὁ παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει, ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. *id est:* Tribuit etiam feminis anulum aureum, non herclè ad ornatum, sed ad signandum ea quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam quæ illis incumbit. Si enim omnes à pædagogo rectè instituti essemus, superuacua essent signacula, omnibus ex æquo bonis, seruis dominisque. Sed quoniã aut nulla aut mala institutio caussam magnam præbet iniuriæ, opus habuimus sigillis. *Vbi vides etiam illo æuo morem priscum. Anulos eiusmodi signatorios (ferreos tamen, vt appareat seruorum fuisse, aut vulgarium militum) complures erutos ipsi vidimus in Batauis, cum adiunctâ claui. ad duplicem scilicet vsum, signandi aperiendique. Eorum hæc forma, magnitudine minimissimi digiti.*

Claues anulatæ.

Plinius Iliacis temporibus ignotum anulorum vsum fuisse docet, quoniam conditas arcis vestes vasaque aurea & argentea, & ea colligata nodi non anuli notâ Homerus indicat. *Versus Homeri, quos respexit, sunt, Odyss.* θ.

Αὐτὸς νῦν ἴδε πῶμα, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἴηλον,
Μή τίς τοι καθ' ὁδὸν δηλήσετ').

Ad hos anulos pertinere velim, Valerij locum lib. VII. *cap. vlt.* Insuperque anulos suos ei tradidit: videlicet nequid ex eâ hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus obsignatos diligentissimè, heredibus illius exheres ipse reddidit.

Primoque

Primóque congressu fusus reparat vires.] *Fugâ captâ ad montes Mediæ, ait Iosephus.*

Victo Vononi perfugium Armenia fuit.] *Primò Seleucia. Vide eumdem Scriptorem libro* XVIII.

Ob scelus Antonij, qui Artauasden regem Armeniorum.] *Verè scelus. nec enim censori Tacito, ludus & iocus, vt hodie, fallere fidem. Artauasdes autem Antonium expeditione Parthicâ deseruisse visus, fallacibus ab eo litteris excitus, in vincla habitus, & in triumpho Alexandriam ductus est. Vide Dionem, & Plutarchum.*

Dissensio, in hac historiâ nominibusq. scriptorum.

Occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductúsque in regnum à Tiberio Nerone.] *Iosephus hunc Artaxiam filium facit Artabazis. ita enim appellat pro Artauasde, vt alibi etiam Plutarchus. occisum eum à propinquis non dicit, dicit à Tiberio & Archelao pulsum. Horatius gloriam tribuere Tiberio videtur non pulsi solùm, sed etiam occisi. Ad Itium,* ——Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit.

Facit huc Epigramma I. lib. IIII. Florilegij Græci, εἰς εἰκόνας βασιλέων.

Suetonius, Ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro Tribunali diadema imposuit. *Dio historiam confundit, & Artabazem nominat pro Artaxiâ, Tigranem facit eius fratrem. lib.* LIIII. *Res autem ita habet. Artauasdes siue Artabazes, duûm filiorum pater, Artaxiæ & Tigranis. ille maior natu. Adi Iosephum, lib.* XV. *cap.* IIII.

Barbari reges cum sororibus matrimonio iuncti.

Quamquam sociatis more externo, in matrimonium regnúmque.] *Qui mos etiam Ægyptiis, aliísque barbaris ad Orientem.*

Sed vbi minitari Artabanus.] *Qui Orodem siue Herodem filium suum regem iis dedit. Iosephus lib.* XVIII. *cap.* IIII. *qui etiam hanc rem fusius exsequitur, paullum tamen à Tacito diuersus.*

Vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus.] *Reddidit, hoc ipso libro sub finem.*

Quot annos in Germaniâ Germanicus.

Quæ sibi tertium iam annum belligeranti.] *Imò plures. Nam continenter in Germanos bellum gessit, à clade Vari: excepto anno Consulatus. Sed Tacitus à postremâ eius missione annos numerat, quæ fuit exacto consulatu eius, sub Augusti mortem.*

Acie & iustis locis.] *Nouè dictum, pro æquis locis.*

Naues duplici gubernaculo.

Appositis vtrimque gubernaculis, conuerso vt repentè remigio hinc vel illinc appellerent.] *Id quidem genus nauigij binis gubernaculis, hodie inuisum. At noster iterum describit, lib.* III. *Histor. vocátque Cameras:* Sic inter vndas voluuntur pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiscretum & innoxium est. *Item De moribus Germanorum:* Forma nauium eo differt, quòd vtrimque prora paratam semper appulsui frontem gerit. *Reperio & apud Suidam prisci scriptoris verba, nescio an hanc ipsam rem narrrantis:* πλοῖα μονήρη, ἔσιν ἃ καὶ δίκροτα κατεσκευάσαντο. τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς πρύμνης καὶ ἐκ τῆς πρώρας ἑκατέρωθεν πηδαλίοις ἤσκηντο, ὅπως αὐτοί τε μὴ μεταστρεφόμενοι καὶ ἐπιπλέωσι καὶ ἀναχωρῶσι, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐν τῷ παράπλῳ καὶ ἀπόπλῳ αὐτῶν σφάλλωσιν.

Batauiæ opportunitas.

Accipiendísque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna.] *Siqua alia insula, in hac mundi pilâ.*

PAG. 25. Cenotaphium eiusque ritus.

Tumulum nuper Varianis legionibus structum.] *De quo suprà lib.* I. Primum exstruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos. *Tumulus ille, non aliud quàm* κενοτάφιον *fuit. habésque huius ritus illustre apud Xenophontem exemplum, lib.* VI. *expeditionis Cyri. vbi inane sepulchrum constituitur militibus defunctis, quorum reliquiæ non faciles repertu.* ἐνίους δὲ τοὺς ἐκ τῶν ὁδῶν συνεγκόντες ἔθαψαν, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὡς ἐδύναντο κάλλιστα. οὓς δὲ μὴ εὕρισκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ πυρὰν μεγάλην, καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. *Et apud Virgilium lib.* III.

——manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem
Et geminas, caussam lacrimis, sacrauerat aras.

Ara Drusi & cenotaphium.

Veterem aram Druso sitam disiecerant.] *Druso mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipsum. Dio* LV. *& Suetonius,* Exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem stato die, quotannis decurreret, & Galliarum ciuitates publicè supplicarent. *Nescio an huic tumulo adiuncta ara: apparet, quia Suetonius ait, supplicarent. Volunt id cenotaphium ad * Moguntiacum fuisse. repugnat hic locus, qui constituit inter Lupiam & Rhenum. Sed & Rauennæ sepulcrum Drusus habuit, à Claudióne eius F. an ab Augusto ipso exstructum? cuius memoria in lapide prisco, ibi:*

* Idque ex Eutropio sumsit, lib. VII.

Monumentum Drusi Rauennæ

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CÆS. AVG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT. OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R. HS. ∞. N. LIBERALITATE. DONAVIT.

DONAVIT. SVB. HAC. CONDICIONE. VT. QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM. EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR. DVMTAXAT. IN. V. ID. IVLIAS. QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC. AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT. CONDICIONE. SVPRADICTA.

Honoríque patris Princeps ipſe cum legionibus decucurrit.] *Antiquiſſimi inuenti Decurſio in funere illuſtrium virorum. Homerus in funere Patrocli, Virgilius Pallantis deſcripſit.* Decurſio funebris.

> Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
> Decurrêre rogos.

Liuius Pœnis etiam vſitatam oſtendit lib. XXV. *in morte Gracchi.* Alij ab Hannibale, & ea vulgarior fama eſt,* in veſtibulo primorum caſtrorum rogum exſtructum eſſe: armatum exercitum decurriſſe cum tripudiis Hiſpanorum, motibusque armorum & corporum ſuæ cuique genti aſſuetis. *Lucanus lib.* VIII.

* Legerim, *in veſtibulo primore.*

> ———totus vt ignem
> Proiectis mærens exercitus ambiat armis.

Statius lib. VI. *Optimè.*

> Tunc ſeptem numero turmas (centenus vbique
> Surgit eques) verſis ducunt inſignibus ipſi
> Graiugenæ reges: luſtrantque, ex more, ſiniſtro
> Orbe rogum, & ſtantes inclinant puluere flammas.
> Ter curuos egêre ſinus, illiſaque telis
> Tela ſonant: quater horrendum pepulêre fragorem
> Arma, quater mollem famularum brachia planctum.

Cuncta inter caſtellum Aliſonem ac Rhenum.] *Diſtinguendum videri,* caſtellum, Aliſonem, ac Rhenum, *pronuntiauit Vertranius. & rectè, ad mentem Dionis, lib.* LIV. *Nam ſcribit à Druſo caſtellum exſtructum ad Lupiæ & Aliſonis confluuia, aliúdq. in Chattis ad ipſum Rhenum. Velleio tamen loci nomen Aliſo eſt, & Ptolomæo* Ἄλεισον *inter Germaniæ vrbes.* Volunt eſſe opidum, quod hodie, Veſalia.

Precatúſque Druſum patrem vt ſe eadem auſum libens placatúſque iuuaret.] *Ita eſt. Nam & Druſus claſſe Oceanum tentauit; imò & pugnam nauibus conſeruit in Amaſia fluuio, vicitque Bructeros. Strabo lib.* VII. Εἰσὶ δὲ μεταξὺ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ πλωτοί, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δροῦσος Βρουκτέρους κατεναυμάχησε. *Sed & Petrarcha auctor, arcum triumphalem Romæ ſibi viſum Druſo Neroni huic inſcriptum: è quo fracto hos dumtaxat verſus à ſe lectos.* Druſi res in Germaniâ.

> ———ad diuortia Rheni
> Peruaſi hoſtiles depopulatus agros.
> Dum tibi Roma decus æternaque ſudo trophæa,
> Iſter pacatis lenior ibit aquis.

Lacus inde & Oceanum vſque ad Amiſiam peruehitur.] *Lacus nominat ſemper plures, vt lib.* I. *ſuprà:* Ipſe impoſitas nauibus quattuor legiones per lacus vexit. *At hodie vnus, quod mare Meridionale appellant. Apparet autem clarè, gentes ibi terráſque fuiſſe pluribus lacubus interſtinctas. Vide chorographiam noſtram Batauiæ.*

Claſſis Amiſiæ relicta læuo amne: erratúmque in eo quod non ſubuexit. Tranſpoſuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus abſumpti.] *Locus mihi ambiguæ ſententiæ & perplexæ. Vidi qui ſic vellet. Claſſem relictam in ripâ citeriore (aſpectu Galliæ dico:) & in hoc culpari Germanicum, quòd non in ripâ vlteriore. Pontibus enim tunc nihil opus fuiſſet, quibus nunc iunxit amnem, & dies plures abſumpſit. Simplex hæc ſententia, fateor, & ex primo verborum aſpectu. At qui ſcrutetur; valdè, vereor, repugnet. Primùm ſi claſſis in citimâ ripâ poſita: quomodò aptè annectitur, militē tranſpoſitum in terras dextras? Sanè eo poſitu, ſi quid ego capio, vti amnis claſſi læuus fuit, ita & terræ trans amnem. Deinde, quis hîc (malum) Germanici & Romanorum ſtupor, claſſem non appellere ad vlteriorem ripam, in flumine iam noto: & vanam illam operam ſumere in exſtruendo ponte? præſertim re nullâ aut hoſte impediente. Tertiò, ſi ea res, cur Pontes multitudinis numero nominat? potuit enim & debuit tranſmitti ponte vno. Cur* Subuehendi *verbo vtitur, cùm verius* Tranſuehendi? *Neſcio an hæc diluent. Mea de Taciti mente mens eſt: Claſſem relictam in vlteriore ripâ fluminis, vti debuit: ſed tamen in imâ, & mari proximâ, quod non debuit. Quomodo igitur tunc, inquies, amnis illi læuus? ex poſiturâ nempe nauium, quas veriſimile eſt quieſcentes eas & in ſtatione habuiſſe. Nempe proras in Oceanum verterunt, tanquam reditura, nec vltrà ſcilicet progreſſuræ. Pone autem milites in iis & vectores vt ſolet, facie ad proram verſâ: nonne ſic læuus iis amnis, & terræ in quas tranſponuntur dextræ? Peccatum tamen à Germanico, quòd humilibus & humentibus illis locis militem expoſuerit (debuiſſet ſubuehere:) in quibus*

transeundis, opus pontium structurâ. Ad mare enim æstuaria: non sic suprà.

Taciti scripta ad Visurgim reperta.

Flumen Visurgis interfluebat.] *Mutuâ Romanorum Germanorúmque clade nobilis amnis. cui famam præcipuè Tacitus dedit: & ipse Tacito (mirum fatum) vitam. Nam quinque hi primores libri inuenti Corbeiæ, quod monasterium ad Visurgim est. atque illinc depromptum verè hunc thesaurum Quæstor quidam Pontificius ad magnum Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis.*

PAG. 26.

Augurale siue Auguraculum in castris.

Nocte cœptâ egressus Augurali.] *Nihil muto. in castris Romanis ad dextram Prætorij Auguraculum fuit, vbi duces auspicarentur & ex pullis auguria captarent. quod Græcis οἰωνιςήριον est. Hyginus manusc. verbis tamen corruptis,* Auguratorium parte dextrâ prætoriaturâ principalem agnouimus, vt dixi, ne & augurium rectè capere potest. parte læuâ tribunal statuitur, vt augurio accepto insuper ascendat & exercitum *felicia hospicio adloquatur. *Ita Tacito Auguralis ara commemoratur in castris Corbulonis, lib.* XV. *Erudito tamen viro,* egressus Augustali, *legend. videtur: quia in Quinctiliano scriptum libro* VIII. Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Augustale. *Non idem mihi videbatur.*

*Lego, *felici auspicio*

Germani pelliti.

Contectus humeros ferinâ pelle.] *Quare ferinâ pelle? vt habitum mentiretur Germani, credo; qui plerumque pelliti. Germani autem multi non in castris solùm, sed, vt opinor, inter eius custodes.*

Operari ad sacra.
Liuius correctus.

Viditque se operatum & sanguine sacro respersâ prætextâ.] *Operandi verbum, ad sacra. Tibullus,* Tunc pubes operata deo. *Restitue apud Liuium, lib.* X. Dum hostes operati superstitionibus, concilia secreta agunt, Amiternum opidum de Samnitibus vi cepit. *ita meus codex. vulgò,* superati. *Quod ait, respersam prætextam: scire licet pontifices, imò sacerdotes omnes, cùm diis facerent, prætextâ vsos: Germanicus autem Augur. Lampridius in Alexandro,* Accepit prætextam etiam cùm sacra faceret, sed loco Pontificis maximi, non Imperatoris. *Appianus ἐμφυλ. α.* ἔτυχε μὲν Ἀσελλίων στρατηγῶν καὶ σπένδων, ἣ ἱερὰν ἢ ἐπίχρυσον ἐσθῆτα ὡς ἐν θυσίᾳ περικείμενος, ἀμφὶ δευτέραν ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ παρὰ ἱεροῖς. *Quinctilianus declamat.* CCCXL. Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitaté pueritiæ sacram facimus ac venerabilem. *Spartianus in Hadriano:* Natali suo vltimo cùm Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit. *vbi corrigo,* aperuit: *quia sacrificabant capite velato. Adi & Zosimum lib.* IIII. *vbi delata ad Gratianum Christianum Principem prætexta pontificia, & spreta. ab hac mente Plinius placari purpurâ deos scripsit, respiciens scilicet ad prætextam libro* IX. Distinguit ab equite Curiam, dis aduocatur placandis, omnemque vestem illuminat.

Prætextæ vsus in sacris ita tamen vt fuerit tantum sacerdotum.

Spartianus correctus.

Nullâ vulnerum patientiâ, sine pudore flagitij, sine curâ ducum, abire, fugere.] *Videntur adumbrata è Thucydide, qui Brasidam inducit hortantem suos contra Illurios: eósque iisdem moribus fingit. lib.* IIII. *vbi inter cetera:* οὔτε γὰρ τάξιν ἔχοντες, αἰσχυνθεῖεν ἂν λιπεῖν τινα χώραν βιαζόμενοι, ἥ τε φυγὴ καὶ ἡ ἔφοδος αὐτῶν, ἴσην ἔχουσα δόξαν τοῦ καλοῦ, ἀνεξέλεγκτον καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἔχει.

Aduersis diis obiiciant.] *Ita correxi: vulgo,* odiis.

PAG. 27.

Aduertendi verbum, aliâ notione.
Liuius emendatus.

Octo aquilæ petere siluas visæ aduertêre Imperatorem.] *Sic lib.* IIII. *Hist.* Aduertit ea res Vespasianum. *& Liuius lib.* I. *emendante me,* Aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *Nam hactenus* auerteratque, *scriptum reperies, ignorantiâ historicæ dictionis. Ceterùm, illud mirum vnde hîc aquilæ nostris terris haud temerè visæ. Ac subuereor vt falsa species obiecta Germanico, aliæque alites fuerint.*

Aquilæ Romanæ exemplum à Persis.

Sequerentur Romanas aues.] *Aquilas intellegit, quæ à C. Marij æuo propriæ Romanis. Exemplum credo esse à Persis, quibus in militiâ, Aquila præcipuum & regale signum. Xenophon de Expeditione Cyri lib.* I. καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης, ἐπὶ ξύλου ἀνατεταμένον. *Et Pædia Cyri. lib.* VII. ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. *id est:* Erat autem ei signum, aurea aquila in longâ hastâ suspensa. & nunc etiam id insigne Persarum regibus manet. *Sed diuersa tamen ea paullum ab aquilâ Romanorum. Nam hæc non aliud, quàm modica ex argento aquila, quæ summæ hastæ insistebat, alis expansis, pede fulmen aureum tenens. Ita, præter M. Antonij nummos, etiam Dio describit libro* XLIII. *de prodigiis ante pugnam Mundensem:* οἱ δὲ ἀετοὶ τῶν στρατοπέδων αὐτοῦ, τάς τε πτέρυγας σείσαντες, καὶ τοὺς κεραυνούς, οὓς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν τινες χρυσοῦς ἔφερον, ἐκβαλόντες, ἐκείνῳ τε τὸ κακὸν ἄντικρυς ἐνέσκηπτον, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν Καίσαρα ἀπεπέτοντο. *id est,* Aquilæ legionum eius, alas concutientes, & fulmina, quæ nonnullæ earum aurea pedibus tenent, abiicientes, Pompeio exitium palam denunciabant, ipsæque ad Cæsarem quasi auolabant. *Dixi modicam fuisse. collige ex his Flori verbis lib.* IIII. Tertiam aquilam signifer, priusquam in manus hostium veniret, euulsit, mersamque intra baltei sui latebras gerens in cruentâ palude delituit. *Neque enim baltei latebris tegi potuisset aquila admodum magna. Dixi ex argento.*

Romana aquila qualis.

Non magnum id aquilæ corpus.

ex argento. quia, vt Plinius ait, eo metallo olim omnia signa, & in Appiano Aquilas reperio ex argento in castris Bruti: tamen aureas posteà fecit luxus. itaque eas Dio describit lib. XL. *ex more sui secli:* ὁ γὰρ Ἀετὸς ὠνομασμένος, ἐστὶ δὲ νεὼς μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται. καθίσταται ἐν πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις. καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μακροῦ, ἐς ὀξὺ τὸ σύρακα ἀπηγμένου ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι, φέρει. *id est,* Quod Aquilam dicunt, est modicum sacellum, & in eo aquila aurea. constituiturque in omnibus legionibus. eam vir vnus aliquis hastæ oblongæ impositam portat, cuius hastæ ima pars acuta est vt defigi in solum possit. *Quod ait sacellum esse, caue censeas in hastâ ipsâ simile quidpiam fuisse templi (nuda enim aquila fuit, vt docent monumenta & nummi) sed ad castra referendum est: in quorum principiis ædicula quadam, siue templum, in quo religionis caussâ aquilæ & signa seruabantur. Herodianus lib.* IIII. ὡς δὲ εἰσέπεσεν εἰς τὸ στρατόπεδον, εἴς τε τὸν νεὼν ἔνθα τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ στρατοπέδου προσκυνεῖται. *id est,* Postquàm in castra venit & id sacellum in quo signa & imagines exercitus adorantur.

Ex argēto olim facta. Pôst aurea.

Aquilæ sacellū siue domuncula in castris.

Propria legionum numina.] *Ita alibi:* Mox conuersus ad signa & bellorum deos. *Dionysius, de iisdem:* τιμιώτατα γὰρ Ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται. *Adeò autem signa pro diis, vti per ea miles iuraret. Liuius lib.* VI. Obstringere periurio non se solùm suumque caput, sed signa militaria & aquilas, sacramentique religionem. *Tertullianus:* Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus diis præponit. *Exemplum eius sacramenti egregium apud Lucanum lib.* I. *vbi Lælius Cæsari:*

Aquilæ & signa, dij militū.

Milites per signa iurabant.

——per signa decem felicia castris,
Perque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos.

Imò & adorata ea. Disce è Sozomeno Eccles. Hist. lib. I. *cap.* IV. *vbi de Labaro:* Σημεῖον δὲ τοῦτο τιμιώτατον, καθότι ἀεὶ τοῦ βασιλέως ἡγεῖσθαι, καὶ προσκυνεῖσθαι νενόμιστο παρὰ στρατιωτῶν. Hoc signum venerabile maximè. quia & principem antecedere, & adorari etiam à militibus solebat.

Signorum adoratio.

Repertis cathenis, quas in Romanos vt non dubio euentu portauerant.] *Fecit idem M. Antonius apud Florum lib.* III. *qui* Cretam inuasit cum ingenti quidem victoriæ spe atque fiduciâ, adeò vt plures cathenas in nauibus quàm arma portaret. *Fecit Flaminius, in Polybio lib.* III. *qui suos ita vanitatis impleuit,* vt plures essent qui ἁλύσεις καὶ πέδας καὶ τοιαύτην παρασκευὴν, ferrent, quàm qui arma. *Sed vtriusque quis exitus? qui nunc Germanorum. Nec aliter solet magnus ille deus, qui deiicit quidquid vanè se attollit.*

Fiducia bellis improspera.

Miles in loco prælij Tiberium Imp. salutauit.] *Oportuerat Germanicum ipsum, qui dux & auctor facti. Sed Augustus vt auspicia seruauit sibi; sic honorem omnem rei à ducibus suis legatisve gestæ. Nam qui ductu quidem suo, alienis tamen auspiciis vicerat: ne antiquitùs quidem Imp. salutabatur, aut triumphabat. Hoc adulans suo Principi Horatius voluit:*

Imperatoris nomen ad solum principem. Apud eum vnum auspicia

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.

Et ab hac re statim, in trophæi inscriptione legis, Exercitum Tiberij Imperatoris ea monumenta consecrauisse; *non, Germanici, qui ducebat.*

Detraxerat tegimen capiti, quò magis adgnosceretur.] *Idem video Cyrum minorem fecisse in pugnâ illâ sibi extremâ: cuius caussam tamen Xenophon ambiguè refert ad morem Persarum, qui nudis capitibus pugnam inibant.*

PAG. 28.

Nudo capite, in periculo, duces.

Sed æstate iam adultâ.] *Sæpè ita loquitur noster, imitatione apertâ Sallustij. quam phrasim operæ est semel à iuuentute intelligi, ex Seruianis notis, ad illud* Vere nouo. Id est, *ait,* primo mense Martio. Nam veteres per singula tempora anni, quæ in tres menses diuiduntur, obseruant, vt sic dicant: Primum mensem, Nouum ver: secundum, Adultum: tertium; Præceps. Ita de Hieme, Æstate, Autumno. sic semper Sallustius. *Simile, quod Græci annum partiuntur:* ἱσταμένου τοῦ ἔτους, μεσοῦντος, ἢ λήγοντος.

Adulta æstas. Noua.

Præceps.

Effusa grando.] *Sub quam, occultâ caussâ, semper, vt aiunt, Oceanus intumescit.*

Mare omne in Austrum cessit.] *Propriène Austrum dicit? an* ποιητικῶς, *poëtarum ex ritu, quemuis ventum? Ambigo ego, ne Notum voluerit intellegi: quia clarè subdit,* qui tumidis Germaniæ terris, immenso nubium tractu validus & rigore vicini Septemtrionis horridior. *Nam certè non Auster est tyrannus, vt ille loquitur, Germaniæ terræ: nec vicinus Septemtrioni, cui rectâ lineâ distans & aduersus. Adde quòd Austro turbante, vix est vt naues ex orâ Frisiorum in Britanniam rapiantur. quod mox narrat factum. Possunt tamen fortasse & hæc dilui; & illa non incommodâ interpretatione iuuari.*

Auster, pro quouis alio vento imbrico.

Postquam mutabat æstus, eôdem, quò ventus ferebat.] *Non malè etiam,* eodemque quò ventus. *Liuius lib.* XXVI. Acer etiam Septemtrio ortus inclinatum stagnum eôdem quò æstus ferebat.

Aluei manantes per latera.] *Nec displiceret scribi,* nantes.

Propinquo loco defossam aquilam.] *Malim,* luco. *Hîc autem inuenta aquilarum vna,*

PAG. 29.

& suprà lib. I. *altera. ergo receptæ nunc omnes, quia tertia seruata militis astu. Florus tamen scripsit,* Signa, & aquilas duas adhuc Barbari possident: tertiam signifer, &c. *Parum consideratè. nisi ex Liuij personâ & ætate loqui hominem placet.*

Flori incogitantia.

Non ausum cõgredi hostẽ.] *Legerim hæc & sequentia,* non auso c. hoste, Pulso, Pauente.

Reductus inde in Hiona miles.] *Vera correctio Beroaldi,* in hiberna miles. *ex Taciti verbis ipsis. Rhenanus qui,* Iuhiona, *legit: & ego qui seriò olim refelli, digni ambo qui piemur.*

Sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos.] *Id accidit Tiberio ipso duce. Vide Dionem lib.* LV. *in cuius verbis menda, Cantabríque appellantur in Germaniâ, qui reuerâ Sugambri: vt monui olim Antiquar. lect. lib.* I. *cap.* VI. *Suetonius:* Sueuos & Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit. *Eutropius lib.* VII. Tiberius CCCC. M. captiuorum ex Germaniâ transtulit, & supra ripam Rheni in Galliâ collocauit. *Isidorus non obscurè indicat hos ipsos esse, qui Burgundiones posteà appellati, largiter potuerunt.* Burgundiones, *inquit,* quondam à Romanis subactâ* interiore Germaniâ per castrorum limites positi à Tiberio Cæsare, in magnam cooluerunt gentem. atque ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta, Burgos vulgò vocant. Hi posteà rebelles effecti Romanis, plusquam LXXX. ∞. armatorum ripas Rheni fluminis insederunt, & nomen gentis obtinuerunt. *A quo tamen diuersus it Ammianus, qui originem eorum à Romanis trahit:* Gratanter ratione geminâ Principis acceptæ sunt litteræ. primâ, quòd iam inde temporibus priscis sobolem se esse Romanam Burgundij sciunt: dein quòd salinarum, finiumque caussâ Alemanis sæpe iurgabant.

Sueui & Sugambri in Galliam. Qui posteà Burgundiones dicti.

* *Fortè, ulteriore Germ.*

Dissentit Marcellinus, Lib. XXVIII.

Adsequi nomen Imperatorium, & deportare lauream posset.] *Id est, triumphare. Triumphantes enim ascendere Capitolium soliti, & laurum quam manu tenebant, quæque in fascibus lictorum, deponere in gremio Iouis: arbitri scilicet victoriæ & auctoris. Statius:*

——Laurumque superbam
In gremio Iouis excisis deponere Pœnis. *Idem:*
——Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Laurea triumphantium in gremio Iouis.

Dixi in fascibus lictorum: & eum ritum clarè ponit Dio LIIII. *de Augusto:* ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ τῶν ῥάβδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. *Sicut & Iulius Obsequens:* C. Antonius cùm in agro Pistoriensi Catilinam vicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam, cùm ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. *Rectè ergo in Plinio scriptum:* Fasces imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quotiens lætitiam noua victoria adtulit. *nec rectè mutauit è libro vetere, vt ait, vir doctus,* exhinc in gremio. *Senecam turpi notâ deformauit quicumque nebulo ignarus huius ritus. Consolatione ad Elbiam, cap.* X. Scilicet minus beatè viuebat Dictator noster, qui Samnitum legatos audiit cùm vilissimum cibum in foco manu suâ versaret, illâ, quâ tam sæpe hostem percusserat, lanceamque in Capitolini Iouis gremio reposuerat: quam Apicius nostrâ memoriâ vicit, qui, &c. *& molestiam obiecit quærendæ lancis, quam numquam inuenies. Libri aliquot,* lanceamque. *Emendo,* laureamque, *verissimè ad hunc triumphi morem. sequentia etiam scribe,* quàm Apicius nostrâ memoriâ vixit. *non,* Vicit: *& sententia omnis clara. Ne hæreas, simillimus de hisdem Fabriciis Panegyristæ locus Laudatione Theodosij:* Curij, Coruncanij, Fabricij, cùm induciæ bella suspenderant, inter aratra viuebant: & ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri rusticabantur.

Item laurus è fascibus.

Defensa Plinij recepta lectio.

Seneca ad eum morem correctus.

Dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, consobrinos Cæsares.] *Ante lucem quærere occepi hoc stemma, & vereor vt concubium noctis sit priusquam pertingam. Cur Liboni huic proauus Pompeius, scio: cur Cæsares consobrini. In Scriboniâ amitâ hæreo, quæ ex historiis quidem adstruitur saltem matertera maior. nisi placet amitæ nomine abusum Tacitum esse. Si non est: sequitur vt paternum genus etiam (nam de materno constat) huic adolescenti è Scriboniis sit. Et suadet herclè nomẽ: quia Tacito dicitur, Scribonius Libo Drusus. Censeo L. Scribonio Liboni, qui consul cum M. Antonio fuit, fratrem fuisse alium Scriboniũ, cuius nepos iste. ita, inquã, vt maritus Põpeiæ Scribonius aliquis fuerit. Liquere res nisi ex subiectâ genesi non potest.*

Stemma huius Libonis obscurum.

L. SCRIBONIVS LIBO, *qui Consul cum Antonio, anno* DCCXIX. *Vxor incerta.* *Ex his*	SCRIBONIA, *quæ nupsit* SEX. POMPEIO, *filio Magni, per bellum Siculum. Dio. Appian. Ex his*	POMPEIA, *quæ desponsa* M. MARCELLO, *pignus pacis cum Triumuiris initæ, sed non deducta. Nupsit, vt conicio, pòst* SCRIBONIO LIBONI. *ex quis*	L. SCRIBONIVS LIBO. *qui consul initio libri huius.* SCRIBONIVS LIBO DRVSVS. *de quo hic, qui tantùm Prætor.*

SCRIBONIA, eius soror, uxor OCT. AVGVSTI. *Ex his* { IVLIA. *cui maritus* VIPSANIVS AGRIPPA. *Ex his* { CAIVS, LVCIVS } *Cæsares.* IVLIA, *nupta L. Paullo.* AGRIPPINA, *nupta Germanico.*

SCRIBONIVS LIBO, *de quo nihil legi.* { SCRIBONIVS, *de quo nihil.* { SCRIBONIVS LIBO. *quem volo maritum Pompeiæ fuisse.*

Priores duæ lineæ huius generis veræ, & ex historiâ Dionis, Appiani, collectæ. Tertia à solâ coniecturâ est. sed aliter de amitâ Scriboniâ explicari à me non potest. L. Scribonium Libonem qui consul fuit hoc ipso anno quo damnatus adolescens, non patrem eius fuisse sed fratrem ex narratione Taciti liquet. Patrem enim nusquam nominat: nominat fratrem. Hunc fuisse arbitror à quo Scribonia lex denominata: quem vir magnus in libello singulari ad eam legem imperitè confudit cum isto qui nunc reus.* *Iac. Ræuardus ad leg. Scrib.

Amitam Scriboniam.] *Digna lectu de totâ re vide apud Senecam epistolâ* LXXI.

Per Flaccum Vescularium.] *Qui tamen infrà lib.* V. *est, Vescularius Atticus insidiarum in Libonem internuncius.*

Lecticâ delatus ad fores curiæ.] *Quod receptum in solis ægris. Nam lecticæ quanquam iam vulgatæ, tamen spernebantur adhuc à Curiæ aditu. Suetonius de Tiberio*: Numquam curiam nisi solus intrauit: lecticâ quondam introlatus æger, comites à se remouit. PAG. 30. Ægri in lecticâ

Innisúsque fratri.] *Puto L. Scribonio Liboni, qui hoc anno consul.*

Et C. Liuius.] *Nescio an,* Cluuius.

Quis viam Appiam Brundisium vsque pecuniâ operiret.] *Non temerè de viâ Appiâ consultauit vanum caput, quia ea inter Romanas vias longißima, & quasi regina, vt ait Statius*: Appia regina viarum.

——quà limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.

Sed pertinuítne ea Brundisium vsque? Negat Frontinus de Aquaductibus, qui vltra Capuam non porrigit. Appia aqua, *inquit*, inducta est ab Ap. Claudio Censore. qui & viam Appiam à portâ Capenâ vsque ad vrbem Capuam muniendam curauit. *Adfirmat tamen hîc Tacitus, & Strabo, prolixè lib.* V. *&* VI. *& Horatius*: Dissidium scriptorum in viâ Appiâ.

Brundisium melius Numici via ducat, an Appi.

aliíque. Omnes bene. Nam Appius ipse non herclè vltra Capuam perduxit. ne potuit quidem, vt fines tunc erant imperij Romani. perduxit posteà siue C. Gracchus Tribunus, qui plerasque vias fecit, refecit: siue C. Cæsar, qui curator viæ Appiæ non leuiter in eam impendit: siue Augustus, de quo inscriptiones priscæ, S. P. Q. R. QVOD. VIÆ. MVNITÆ. SVNT. *Nam certum aliquid non alij, non ego inueni.* Conciliati omnes.

Atroces vel occultas notas.] *quæ ad mortem eorum pertinerent, aut cædem.*

Vetere Senatusconsulto quæstio in caput domini prohibebatur.] *Quando & à quo latum id Sc. quæro. Sanè antiquum est, & Cicero referre videtur ad morem maiorum potius, quàm ad legem.* Nam cum more maiorum de seruis in dominum ne tormentis quidem quæri liceat: exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. *Idem*: Maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignum esse, & domino morte ipsâ tristius. *Derogatum ei legi antiquitus, in caussâ incesti. Pro Milone*: De seruis nullâ lege quæstio est in dominum, nisi de incestu, vt fuit in Clodium. *Iurisconsulti excipiunt etiam adulterij crimen, fraudati census, & maiestatis. l.* I. *C. de quæstionibus.* Sc. de tormentis seruorum. Quando torqueri in dominum seruus possit.

Callidus & noui iuris repertor Tiberius.] *Imò infamia huius inuenti penes Augustum: errátque noster, si non errat Dio lib.* LV. ὅτι δὲ οὐκ ἐξῆν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, ἐκέλευσεν ὁσάκις ἂν χρεία τοιούτου τινὸς γένηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτῷ πιπράσκεσθαι, ὅπως ἀλλότριος τοῦ κρινομένου ὢν ἐξετάζηται, οἱ μὲν ᾐτιῶντο, ὅτι ὁ νόμος τῇ τοῦ δεσπότου μεταλλαγῇ καταλύεσθαι ἔμελλεν. A Tacito discrepat Dio.

Mancipari singulos actori publico iubet.] *Mancipari, mancupio tradi*: πιπράσκεσθαι, *siue vendi, dixit Dio. Suprà*: Hortisque venditis statuam Augusti simul mancipasset. *Lib.* III. Seruos quoque Silani, vt tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. *Sed quis publicus actor? non alius, quàm publicus siue seruus siue libertus: proprio tamen munere, qui res rationésque reipub. administrabat. Græci* διοικητὰς, πραγματευτὰς *vertunt. Itaque ferè cum Procuratoribus æquiparantur: sic tamen vt minus latè vagetur eorum potestas. Plinius in laudatione Traiani*: Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo, In ius veni, sequere ad tribunal. *Idem lib.* III. *epistol. ad Caluisium*: Deinde quod non minus vtile quàm voluptuosum, posse vtramque eâdem operâ, eodem viatico inuisere, sub eodem procuratore ac pænè iisdem Mancipari. Actor publicus Similis procuratori.

actoribus habere. *Saluianus Maßiliensis*: Pauent quippe actores, pauent silentiarios, pauent procuratores: prope vt inter istos omnes nullorum minus serui sint, quàm dominorum suorum. *In marmore prisco*:

HERCVLI. DEFENSORI
PRO. ITV. ET. REDITV
D. CLODI. SEPTIMI
ALBINI. CÆSARIS
D. CLODIVS. D. L.
FELIX
ACTOR. CÆS. N. D. D.

id est, Actor Cæsaris nostri dedicauit. *Sic Actores prædiorum l.* XVI. *C. De procuratorib. Actores rerum, l. vlt. De offic. præsid. & in Suetonij Domitiano cap.* XI. *Actorem summarum ritè fortasse reposuit Torrentius. Certè enim pecuniæ recipiendæ & expendendæ præerant. Apuleius lib.* II. Philodespotum requirit actorem (*ita è codice scripto Giselini nostri legimus, cùm malè adhuc* auctorem.) eique præcepit, bono custodi redderet sine morâ præmium. *Vt ergo isti in priuatâ familiâ; sic & in rep. Actores. de quibus Plinij locum correctum imputo iuuentuti, lib.* VII. *Epistolâ ad Caninium*: Equidem nihil commodius inuenio, quàm quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quæ in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longè pluris exactori (*corrigo, inquam,* actori) publico mancipaui, eumdem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. *quibus verbis nihil clarius potest ad Taciti mentem. Vt enim ibi ager Actori publico mancipatur: sic hîc serui. Vide quæ de reip. seruis scripsi libro Electorum, cap.* XXII. *& adde (quod tunc me fugit) de appellatione eorum à magistratibus, Varronis insignem locum, quem secius accepit vir doctus: Lib.* VII. *De linguâ Latinâ*: Nomina habent plerique liberti à municipio manumissi: in quo, vt societatum & fanorum serui, non seruarunt proportionem & rationem. Et Romanorum liberti debuerunt dici, vt à Fauentiâ Fauentinus, à Reate Reatinus, sic à Româ Romanus; vt nominantur libertini à libertis orti, & è publicis seruis populi Romani, qui manumissi antequam sub magistratuum nomina, qui eos liberarunt, succedere cœperunt. *Dicit Varro. Serui publici manumißi, dicti sunt liberti populi Romani, vti reapse erant: manumißi quidem, priusquam ambitiosa hæc consuetudo inualesceret nominandi à magistratibus. Nam ecce cœperunt à Consule quopiam aut Prætore, Corneliani dici, Gelliani, Clodiani. Et adde istis, quæ notaui ibi. Ille amicus noster ad succeßiones refert & testamenti factionem. Acutè. sed quò tam acutè?*

Correctus Plinius.

Serui publici agnominati à magistratibus.

Varro explicatus præter mentem viri docti.

P. Quirinio propinquo suo.] *Est P. Sulpicius Quirinius, qui Æmiliam Lepidam habuit vxorem. vnde adfinitas. Nam ipse ignobilis.*

Præturæ extra ordinem datæ.] *An supra numerum eos Prætores adiectos vult? certè enim vnius prætura tantùm vacabat. An potius, in annum proximum destinatos eos, extra sortem aleámque comitiorum?*

Lib. x. ca. xxii.

Tunc Cotta Messallinus, ne imago Libonis posterorum exequias comitaretur, censuit.] *Cotta hic inter notas & vibices eius seculi, filius, vt Plinius* ait, Meßallæ oratoris: patris optimi degener proles. De imaginibus in funere, dèque hoc interdicto, non repeto ea quæ scripsi in Electis cap.* XXIX. *Sic Bruti & Caßij imagines abolitæ, infrà lib.* III. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlij, Quinctij, aliaque eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus hoc ipso, quòd effigies eorum non visebantur.

Asinij plures prænominibus diuersi.

L. P. & Gallus Asinius.] *Vereor vt elapsum exscriptori sit aliquod nomen. Diuinabam olim,* L. Pætus, Gallus Asinius. *Pætos sanè illo æuo in Senatu fuisse, docet liber* XV. *vbi Cæsonius Pætus. Quid si etiam,* L. P. & Gallus Asinij? *vt prænominibus distinguat plures eius gentis. Nam Asinij aliquot Senatores, imò consulares, vti infrà dicam.*

Mathematici quãdo & quotiens pulsi.

Facta & de Mathematicis Magísque Italiâ pellendis Senatusconsulta.] *Imò repetita potius. Nam veteri lege edictóque, pridem amota è rep. illa pestis. Anno vrbis* DCXIIII. M. Popillio Lænate, Cn. Calpurnio Coss. C. Cornelius Hispallus Prætor edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex vrbe atque Italiâ iussit: leuibus atque ineptis ingeniis, fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem iniicientes. *ait Valerius libro primo. Anno* DCCXXI. *M. Agrippa Ædilis* τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας ἐκ τῆς πόλεως ἐξήλασεν. *auctor Dio* XLIX. *in extremo. Iterùm anno* DCCLXI. *ab Augusto interdictum seuerè omni vaticinio ac prædictione. notat idem Græcus lib.* LVI. *Sed seriò in primis & cum curâ ea res habita, hoc anno. Senatusconsulti, quod factum, formam & verba certo repperi in* Fragmentis Iurisconsultorum, quæ dedit nuper doctißimus P. Pythoœus. Ait ibi Vlpianus, lib.* VII. *de offic. Proconf.* Præterea interdicta est (*ita legit Pythoëus*) Mathematicorum callidâ imposturâ & obstinacitate persuasio

Verba propemodum eruta huius Senatusconsulti.

* Libro cui titulus: Mosaicarũ legum & Romanar. collatio tit. xv.

Correctus Vlpianus.

persuasio. Nec hodie primùm interdici eis placuit, sed vetus hæc prohibitio est. Deniq. exstat S. C. Pomponio & Ruso Coss. factum, quo cauetur, vt Mathematicis, Chaldæis, ariolis, & ceteris qui similem in certum fecerunt (*Pythoëus,* similem artem: *ego legerim,* similem cestum, *siue,* quæstum) aquâ & igni interdicatur, omniaque bona eorum publicentur: & sic* eternus gentium qui si id fecerit in eum animaduertatur. *Dico Domitium intellegere Sc. hoc ipsum. At enim ille refert ad Pomponium & Rufum Coss. hoc autem anno Taurus & Libo Coss. fuerunt. Non hoc nouum, vt inter scriptores anni vnius discrimen sit. Cælius enim Rufus, & L. Pomponius, consules fuerunt sequenti hunc anno. Addit Vlpianus alia, quæ ad cognitionem istam:* Sæpissimè denique interdictum est ferè ab omnibus principibus, nequis omnino huiusmodi ineptiis se immisceret: & variè puniti sunt hi qui id exercuerunt, pro mensurâ scilicet* & consultationis (*legerim,* sceleris & consultationis, *vel inductâ copulâ,* scilicet consultationis.) Nam qui de Principis salute, capite puniti sunt, vel quâ aliâ grauiore pœnâ adfecti. *Non omittam oraculum nostri vatis, de his vanis vatibus:* Mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax: quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur.

De tempore Senatuscósulti dissensio.

Vlpianus iterũ emendatus.

Saxo deiectus est.] *Tarpeio. ita dicebant, sine aliâ additione. Plautus:*

Saxum Tarpeium.

Qui in amore, (*malim,* amorem) præcipitauit, peius perit, quàm si saxo saliat.

Lucretius, ——scelerisque luela
Carcer, & horribilis de saxo iactus deorsum.

Extra portam Esquilinam.] *Supplicia pleraque apud Romanos sumi solita extra portas. credo, ne frequenti sanguine & cæde, contaminari oculi ciuium, aut delibari videretur libertas. Plautus,*

Animaduersiones extra vrbem.

——credo ego istoc exemplo tibi
Esse eundum actutùm extra portam, dispessis manibus
Patibulum quom habebis.

Itaque & carnifex domicilium habuit extra vrbem. Cicero, pro Rabirio perduellionis reo: Sed moreretur prius acerbissimâ morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex consisteret. quem non modò foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu Censoriæ leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt. *Ideo Plautus,*

Carnificis domus extra vrbem.

——extra portam Metiam currendum est priùs,
Lanios inde accersam duo cum tintinnabulis.

Plautus explicatus.

intellegit enim carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solemnem suppliciis locum. Imò & Coriarij ac Vispelliones vrbe submoti, à pari causâ. Morticina enim tractant. Artemidorus lib. I. cap. LIII. τὸ δὲ βυρσοδεψεῖν, πᾶσι πονηρόν. νεκρῶν γὰρ ἅπτεται σωμάτων ὁ βυρσοδέψης, καὶ τῆς πόλεως ἀπῴκισται. Coriariam exercere, malum omnibus. Corpora enim mortua attrectat cerdo, ideoque ab vrbe secluditur. *Sed quid est quod Tacitus hic disertè nominat Esquilinam? non temerarium est. nec facilè reperies, vt ego censeo, vbi supplicij res, nominari portam aliam; nisi tamen Metiam, vt iterum apud Plautum:*

Coriarij extra vrbem.

Porta Esquilina suppliciorũ fuit.

Illum edepol videre ardentem te extra portam Metiam,
Credo ecastor velle.

Sed profectò quæ Metia Plauto, eadem est cum Esquilinâ. argumento loci de suppliciis, tum numeri sitúsque portarum vrbis. Idq. ante me censuisse audio Octauium Pantagathum, virum magnum, altum, & qui esse doctus eligeret quàm videri. Non, inquam, reperies aliam nominatam ab istis, nisi fortè Collinam in Vestalium morte. quod aliud à supplicio vulgato. Facit ad portam Esquilinam, quod Suetonius in Claudio scripsit: Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. *Quod Horatius, anus illas lapidatas in Esquiliis abiicit:*

Metia, eadem cum illâ.

Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens
Contundet obscenas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.

Itaque & Puticuli ibi, quò vilium damnatorúmque hominum cadauera proiiciebantur. Varro, Festus, aliíque. Ibidem locum fuisse, qui Sestertius diceretur, infrà docebo.

Puticuli.

Cùm classicum canere iussissent.] *Non cuilibet è plebe doctorum notus mos. Cùm ciui rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis vrbis locis canebat, & postremò ante ianuam damnati. Plutarchus in Gracchis:* καίτοι πάτριον ἦν ἡμῖν, εἴ τις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τούτου πρὸς τὰς θύρας ἕωθεν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν ψῆφον αὐτῷ τοὺς δικαστάς. *Seneca lib. I. de Irâ:* Itaque etsi peruersa induenda magistratui vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens nec infestus, sed vultu lenis, & illa solemnia verba graui magis quàm rabidâ voce concipiam. *In Commentario M. Sergij apud Varronem, lib. V. de LL.* Quo die comitia erunt, in arce classicum canat, endo

Classicum canebat in morte ciuium.

Varro correctus.

 sic emendo)

(*sic emendo*) circumque mœros, & ante priuati huiusce T. Quinctij Trogi scelerosi hominis hosticum (*leg. est*, hostium) canat, & vt in campo cum primo luci adsit. *Seneca iterum huc respexit Epist.* XVII. Cùm classicum cecinit, scit non se peti: cùm aliqua conclamatio est, quomodo exeat, non quid efferat, quærit. *Puto & Lucilius, hoc versu trochaico*:

Rauco concionem sonitu & curuis cogant cornibus.

In prouinciis seruatus ille mos.

Nec Romæ solùm & inter ciues seruatus ille mos: sed etiam in prouinciis, nisi fallunt me Declamatores (& hercle vereor vt animi ingeniíque caussâ fallant) apud Senecam patrem libro IX. *Controu.* II. *de Flaminio qui inter cœnam noxium puniuit. Capito*: Fit à præcone silentium: adhibentur deinde legitima verba: canitur ex alterâ parte classicum. *Cassius Seuerus*: Si tribunal conscenderit conuiuiali veste: si cùm classicum canere debeat, symphoniam canere iusserit.

More prisco aduertêre.] *Supplicium prisci moris quale, pete à me in lib.* XV.

Ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent.] *Vide luxum eius æui, & gratulare sæculo nostro. Dio paullo communiùs id concipit: quasi interdicta omnia vasa auri, nisi quæ ad sacra.*

Pollux, li. VII. cap. XVII. De bysso, & serico. Byssinas vestes in Ægypto repertas tempore Semiramidis vult Clemens Strom. I. Isidori & Othonis error. Bombyx quomodo ad Italos peruenerit. Serica vestis parum propriè nominata inferiore æuo.

Ne vestis serica viros fœdaret.] *Nolim erres. distincta genera vestium olim, Byssina, Bombycina, Serica. Byssina, è lino: Bombycina, è verme: Serica, ex arborum lanâ confectæ. Bombycina eadem est cum Ceâ siue Coâ (nihil enim interest) manétque hodie: reliquarum nihil superest præter nomen. Byssum cum Serico, imperitè confundit Philostratus lib.* II. *& vult ex arbore Indicâ nasci, quæ altitudine quidem populos æquet, foliis salici non absimilis. Sericum debuisset dicere. Nam Byssus è terrâ gignitur vt linum, circa Elidem præcipuè, Achaiæ vrbem. Eâdem imperitiâ Bombycinam, Sericam facit Isidorus lib.* XIX. *Si tamen imperitia est, & non recepta opinio inferioris æui. Nam & Zonaras in Iustiniani vitâ scribit* eius temporibus telam sericam à Romanis (*id est Græcis Byzantinis*) texi cœptam, cùm anteà à Persicis mercatoribus tantùm importaretur, nec Romani scirent fila illa esse vermium. *Et addit duos monachos oua illa vermium ex Indiâ attulisse, & mori foliis aluisse, & inde sericum confecisse. Otho item Frisingensis in historiâ Friderici lib.* I. *ait Rodericum Siculum expugnatis in Græciâ Athenis, Corintho, Thebis opifices qui sericos pannos texebant deduxisse captiuos & in Siciliæ vrbe Palermo collocasse. Inde factum vt quam textrinam prius soli Græci inter Christianos habuerint, cum Romanis communicata sit ingeniis. Nec abhorrent ab hâc sententiâ Pausanias, Pollux, Seruius. At magis veteres discriminant clarè: & lanam arborum esse Sericum volunt, apud Seres Indos. Virgil.*

Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres.

Vestes è serico pellucidæ.

Plinius: Seres lanicio siluarum nobiles, perfusam aquâ depectentes frondium canitiem. *Seneca poëta*: Quæ fila ramis vltimi Seres legunt. *Marcellinus lib.* XXIII. Apud Seras sublucidæ siluæ, in quibus arborum fœtus aquarum asperginibus crebris velut quædam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentésque subtemine conficiunt sericum. *De his Seneca, lib.* VII. *De beneficiis*: Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defendi corpus, aut denique pudor possit. quibus sumptis, mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summâ ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, vt matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant. *Pellucebant enim tenerrimâ, vt Ammianus loquitur, subtilitate. ideóque quotiens pellucidam vestem, pellucentem togam, taliáque legis: capito de Sericâ, aut Coâ. Iuuenalis*:

Acer & indomitus libertatísque magister
Cretice pelluces.

ceperim de Sericâ. Tibullus, de bombycinâ:

Item è bombyce.

Illa gerat tenues vestes, quas femina Cea
Texuit, auratas disposuitque vias.

Quando Serica Romæ.

Medica vestis, de quâ vide Procop. lib. II. de bello Vandalico.

& Horatius: Altera nil obstat Cois tibi. *Serica quando venerint in vsum planissimè non scio. suspicor Iulij Cæsaris æuo, (nam antè non inuenio) qui etiam ludis theatrum totum velis contexit sericis. vt ex quorundam fide Dio refert lib.* XLIII. *Eam vestem etiam Medicam dictam, scriptum reliquit Procopius. Genera eius facta posteà Holoserica, Subserica. vsúsque primus Holosericâ, Eligabalus. de quo adi scriptores historiæ Augustæ.*

Aliam apud Scipiones pecuniam.] *Largâ significatione pecuniam dixit, vt lex* X. *viralis, & Iurisconsulti.*

Vt locis, ordinibus, dignationibus antistent, talésque ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur.] *Quid est illud, tales? Censeo rescribendum,* dignationibus antistent, aliísque, quæ ad requiem. *Ideo (inquit bonus patronus luxuriæ) repertum discernere censum Senatorum equitúmque à plebe: non solùm vt loco, ordine, dignitate, præmineant,*

præmineant, ſed etiam ſupellectile, veſte, aliiſque quæ animo aut corpori cara. Potes etiam legere, & aliis quæ ad. *minúſque recedes à ſcripturâ.*

Confeſſio vitiorum.] *Poſſit legi,* conſenſio. PAG. 31.

Miſſus eſt Prætor, qui domi interrogaret.] *Quod in egregiis perſonis obſeruari Paulus iubet, l.* XV. *De iureiurando*: Ad egregias perſonas, eoſque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad iurandum.

Cenſuit in quinquennium magiſtratuum comitia habenda.] *Non à ſe id inuênit Gallus, ſed imitari decretum C. Cæſaris voluit, de quo Appianus, in perſonâ M. Antonij*: ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ μὲν ἤρξαμεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρι, οἱ δὲ ἔτι ἄρχομεν, αἱρετοὶ πρὸς ἐκείνου γενόμενοι, οἱ δὲ ἐς τὸ μέλλον ἀρχὴν κεχειροτονήμεθα, ἐς γὰρ πενταετὲς, ὡς ἴστε, καὶ τὰ ἀστικὰ ἡμῖν καὶ τὰ ἐτήσια, καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο. *De quo etiam Suetonius ſentit cap.* LXXVI. *in Iulio*: Magiſtratus in plures annos ordinauit. Lib. II. ἐμφυλ.

Vt'que legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur.] *In exercitu duplices legati, Conſulares & Prætorij. Conſularis toti exercitui plerumque: Prætorius legioni vni præſidebat. At interdum à Cæſare etiam non prætorij præponebantur. ad quos pertinere hoc conſilium Gallus voluit. Sed quod ſequitur,* in annos ſingulos nominaret, *nónne potius ſcribi eſt,* in annos quinos? *Et mihi ex prioribus ſequentibúſque ſic videtur. Refero hoc autem ad candidatos Præturæ, quod numerus facilè indicat.* Legati exercituum.

Quaſi augeretur poteſtas eius.] *In Mediceo,* auretur, *legitur voce admutilatâ. Illa vera lectio. Augebatur enim poteſtas, cùm in eius manum comitia darentur.*

Preces M. Hortali nobilis iuuenis.] *Ortalus ſcribitur in Suetonio*: Pleroſque modeſtiâ & pudore deterruit, in quibus Ortalum Q. Hortenſij oratoris nepotem, qui permodicâ re familiari, auctore Auguſto, quattuor liberos tulerat. *Ortalus igitur Hortenſiæ gentis cognomen. Cicero ad Atticum, lib.* IV. Ortalus in eâ cauſsâ fuit, cuiuſmodi ſolet. *Infanda quædam de hoc ipſo, niſi fallor, Hortenſio Valerius Maximus narrat lib.* III. Iam Q. quidem Hortenſij, qui in maximo & ingenuorum ciuium & ampliſſimorum prouentu, ſummum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, Nepos Hortenſius Corbio omnibus ſcortis abiectiorem & obſceniorem vitam exegit: ad vltimumque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria proſtitit, quàm aui pro ſalute ciuium in foro excubuerat. *ſed vocat Corbionem. An'ne igitur ſcrib.* Hortalus Corbio? *an corrupta ea vox, ſubſtituendúmque,* Ortalus? *alterum certè horum. Principio etiam Valerianæ narrationis emendo,* in maximo & ingeniorum, & ciuium ampliſſimorum prouentu. *Facio iudicem noſtrum Pighium, cui ſcriptor hic non medicinam debet, ſed vitam. Sed hic Ortalus Hortenſij nepos, nunquid ex filio? Appáret. nam & Valerius diſertè Hortenſium eum appellat. Attamen filius magni illius Oratoris, bello ciuili Brutiano periit, præmaturè. Velleius*: Eadem Lucullum Hortenſiumque eminentiſſimorum virorum filios fortuna abſtulit. *Sed debuit ſcilicet iam tunc prolem ſeuiſſe, & reliquiſſe in vrbe. Catulli Elegia quæ ad Ortalum eſt: cenſeo eam eſſe ad huius auum.* Ortalus cognomen Hortenſiorum. Mala proles boni patris Ortalus. Diuinatio in Valerio Max. Ortalus Hortenſij nepos.

En ſtirps & progenies tot Conſulum, tot Dictatorum.] *Vaniloqua hominis oratio & falſa. vbi enim iſti tot Conſules, tot Dictatores? Certè ego in Hortenſiâ gente vnum Dictatorem reperio, & Conſulem vnum. Dictatorem anno vrbis* CDLXVII. *ſeceſſione plebis. Conſulem, Q. Hortenſium, huius auum. Sed intellegit fortaſſe maiores ſuos etiam ex gente maternâ.* PAG. 32.

Eandem vim in me tranſmittere.] *Priſca ſcriptura,* in me tranſmerei. *ex quo Beatus,* tranſumere. *Legebam,* eâdem, inuidiam in me tranſmittere. *vel,* eâdem, inuidiæ me tranſdere. *Tranſdere plerumque libris ſcriptis, pro Tradere. Eâdem, notum ex Plauto. Nec diſſidet à vero poſterior diuinatio.*

Vectúſque Coram Etruriæ promontorium.] *Apud Dionem leges, in Galliam profectum eum. Sed Coræ nomen ego apud Geographos in hoc tractu non reperio: reperio Coſæ. quod Etruriæ opidum fuit in ſublimi colle ad mare, cum ſubiecto ſinu. Strabo lib.* V. μετὰ δὲ Ποπλώνιον Κόσα πόλις μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης· ἔστι δὲ ἐν κόλπῳ βουνὸς ὑψηλός. *Vicinum id portui Herculis Sex. Rutilius in Itinerario locat*: Et deſolatæ mœnia fœda Coſæ. *Seruius de eodem*: Coſæ ciuitas Thuſciæ, quæ numero ſingulari etiam ſecundum Salluſtium dicitur. *Nominat & Plinius lib.* II. *Itaque qui me audiet,* Coſam *hîc reſtituet.* Coſa Etruriæ.

Vine militum ſeruum ſuum coërceret.] *Rectum eſt. Etſi enim Clemens hic ſeruus Agrippæ olim: tamen nunc Tiberij. ad quem ſcilicet vniuerſa Agrippæ hereditas venerat.*

Sacrarium genti Iuliæ, effigiéſque diuo Auguſto apud Bouillas dicantur.] *Addito etiam ludicro Circenſi. quod docent Cornelij verba, lib.* XV. Ludicrum Circenſe, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. *At de Sacrario, exemplum imitatus in gente Flauiâ Domitianus. Statius* V. *Siluar.* PAG. 33. Templum Iulium apud Bouillas & ludi.

——æternæ modò qui sacraria genti
Condidit, inque alio posuit sua sidera cælo.

Triumphauit de Cheruscis, Cattisque, & Angriuariis.] *Plures gentes in hoc triumpho Strabo nominat, sed verbis corruptis: de quibus videro in Germaniâ Taciti.*

Currus quinque liberis onustus.] *Ex triumphantium ritu, qui pueros minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant. Cicero, pro Murenâ, Plutarch. Suetonius, alij.*

Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur.] *Iusta putatio. Cepit enim regnum ab Antonio, anno vrbis* DCCXVIII. *Consule Dionem lib.* XLIX.

Suet. in Cal. cap. 11.

Regnum eius in prouinciam redactum est.] *Non nunc quidem, sed paullò pòst à Germanico misso ad res Orientis. Infrà*: At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepêre. *Strabo, lib.* XII. τῆς δὲ μεγάλης Καππαδοκίας νῦν μὲν οὐκ ἴσμεν πρώτην διάταξιν. τελευτήσαντος γὰρ τὸν βίον Ἀρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγνω Καῖσάρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ῥωμαίων αὐτήν. *Regnum autem Cappadociæ à Tiberio primùm in prouinciam redactum, consensu traditum est.*

Appiani palam error.

Appianum quis hîc audiet, qui refert ad Augustum? Verba eius in Mithridatico: Ἀριοβαρζάνης μὲν οὖν τὴν βασιλείαν ὅλην τῷ παιδὶ ἐνεχείρισε. καὶ πολλαὶ μεταβολαὶ μέχρι Καίσαρος ἐγίνοντο τοῦ Σεβαστοῦ. ἐφ' οὗ, καθάπερ τὰ λοιπά, καὶ ἥδε ἡ βασίλεια περιῆλθεν ἐς στρατηγίαν. Ariobarzanes regnum filio tradidit: variæque mutationes interuenerunt ad Cæsarem vsque Augustum. Is, vt pleraque alia, etiam hoc regnum (*Cappadociam*) in Prouinciam redegit. *Vtâ excidisti, ô bone & fide aliâs scriptor.*

Centesimæ initium. Ea ad ærarium militare.

Fructibúsque eius leuari posse centesimæ vectigal, ducentesimam in posterum statuit.] *Onus hoc impositum vrbi & Italiæ, post bella ciuilia, ab Augusto: anno, nisi erro,* DCCLIX. *quo tempore ærarium militare institutum, vt tradit Dio lib.* LV. *Colligo ex verbis Taciti, quæ lib.* I. Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti. *Non aliud autem hoc vectigal, quàm centesimus rerum in auctione venalium nummus. Auctor sic interpretandi Suetonius, qui Ducentesimam auctionum appellat, in Caligulâ cap.* XVI. Ducentesimam auctionum Italiæ remisit. *vbi bene Turnebus emendat,* Centesimam. *Bene, inquam, maximus ille Criticus æui nostri.*

Comprobata Turnebi sententia.

Nec iuuat Suetonij receptam lectionem hic locus Taciti: quia ille idem Tiberius, quasi pænitentiâ beneficij, contesimam iterum instituit, ducentesimâ inductâ. Clarè Dio, lib. LVIII. καὶ μετὰ τοῦτο *(id est, post Seiani mortem)* τέλος διακοσιοστὴν ἔχον, ἑκατοστὴν ἤγαγε. *Non narrat id Tacitus. fateor, quia ea omnis historia exstincta. At Dio idem, vbi de Caligulâ, sibi constans, centesimam ab eo sublatam ait, non Ducentesimam. Vide eius verba,* LIX.

Nec posse motum Orientem.] *Rectè; quasi dicat, turbatum commotúmque Orientem. aliâs, non peccabis si legas,* motum Orientis.

Maiúsque imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte, aut missu Principis obtinerent.] *Id eximium ius tributum etiam olim Pompeio Magno, bello in piratas. Quod ait, sorte aut missu: diuidit Proconsules, à Propratoribus Legatisque. vt verè notaui libro* I. *suprà.*

Creticum Silanum.] *Ex Iuniâ familiâ hic Silanus, sed adoptione in Cæciliam transierat.*

Silanus Creticus.

Itaque nomina illi, Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus. Ex Dione, Caßiodoro, aliisque qui scripserunt Fastos. Consul fuit anno vrbis DCCLX. *cum Neruâ Siliano.*

Cn. Piso.

Donec vltro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere.] *Consul fuit Cn. Calpurnius Piso, cum ipso Augusto, anno* DCCXXXI. *De ministerio eius in bello Africo, vide, si lubet, Hirtium initio libri.*

Plancina.

Vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur.] *A Dione Munatia Plancina dicitur: vt certum sit eam celebris illius L. Munatij Planci filiam fuisse aut neptem. Nominat hanc ipsam Romæ lapis, in ædibus Cæsiis:*

DIS. MANIBVS
L. MVNATI
PLANCINÆ. L.
POLYCLITI.

id est, Plancinæ liberti.

Vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infrà despectare.] *Germanicum intellege, & Drusum.*

Non frequens phrasis.

Plancinam Augusta monuit Agrippinam insectandi.] *Non muto, etsi dictio non trita. Sic lib.* XV. Vologesi penitus infixum erat arma Romana vitandi.

PAG. 34. Auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens.] *Tu qui in historiâ tiro, hæc pete ex Tabulâ stirpis Augustæ, quam inserui, fine librorum.*

Discessu Romanorum, ac vacui externo metu.] *Simile illi Sallustiano*: Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit.

Sed Maraboduum regis nomen inuisum apud populares.] *Iure. Nam hic Maraboduus adolescens, Romæ benignè ab Augusto habitus, reuersus ad suos, artes & seruitutem intulit externas. de quo iucunda & necessaria scitu Strabo lib.* VII. ἐν ταύτῃ δὲ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήβων ἔθνη. τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κολδούλων. ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Βουίασμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον, ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάννους. Ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουίους τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους, καὶ Βούτονας, καὶ Μουγίλωνας, καὶ Σιβινοὺς καὶ τῶν Σουήβων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας. *Id est*: in hac Germaniæ parte est etiam Hercynius saltus, & gentes Sueuorum: quarum aliæ ipsam incolunt siluam, vt Colduli (*suspecta lectio, nec eam gentem nominatam alibi reperio*) in quibus est & Bouiasmum (*fortè*, Boyhaimum *vera scriptura, quasi Boiorum domus*) Marobodui regia. in quem locum cùm alios complures transtulit, tum populares suos Marcomannos. Occupauit enim dominationem priuatus, post reditum suum Româ: vbi iuuenis vixerat, & beneficiis ab Augusto affectus fuerat. Reuersus autem regnauit, & subiecit sibi, præter dictos, Luios (*omnino scribo* Λυγίους, *siue Lygios, quæ præcipua Sueuorum gens Tacito*) magnam nationem, Zumos, Butones (*lego*, Guthones) Mugilones, Sibinos, & inter ipsos Sueuos magnum populum Semnonas. *Ex his clara illa Taciti, quæ sequuntur, Marobodum* Hercyniæ latebris defensum: Cæsaris satellitem.

Maraboduus rex.

Eius regia.

Correctus Strabo.

Quia fratris filio iuueni, patruus senex parere dedignabatur.] *Iuuenili prorsus ætate res magnas gessit, decus illud Germaniæ. Varum fudit anno vigesimosexto ætatis. Maraboduum nunc, anno* XXXV. *facile collectu ex Tacito, qui eum trigintaseptem annos vitæ, duodecim imperij explesse scribit. Obiit autem anno* DCCLXXII. *biennio post hanc pugnam.*

Arminij ætas.

Eodem anno XII. celebres Asiæ vrbes conlapsæ.] *Terræmotus huius mentio Plinio*: Maximus terræ, memoriâ mortalium, exstitit motus Tiberij Cæsaris principatu, XII. vrbibus Asiæ vnâ nocte prostratis. *Bonum Orosium quàm fugit ratio, qui hunc tremorem terræ ad tempus refert mortui nostri Seruatoris? quod nos quidem scimus totis quatuordecim annis posterius fuisse. Scilicet egebant hoc fuco sacræ litteræ. De eodem Strabo, lib.* XII. καὶ τὰ περὶ Σίπυλον δὲ καὶ τὴν ἀναστροπὴν αὐτοῦ, οὐ δεῖ μῦθον τίθεσθαι. Καὶ γὰρ νῦν τὴν Μαγνησίαν τὴν ὑπ' αὐτῷ κατέβαλον σεισμοί. ἡνίκα καὶ Σάρδεις καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἐπιφανεστάτας κατὰ πολλὰ μέρη διελυμήναντο. ἐπηνώρθωσε δὲ ὁ ἡγεμὼν χρήματα ἐπιδοὺς, καθάπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς γενομένης συμφορᾶς Τραλλιανοῖς ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ Λαοδικεῦσιν.

Magnus terræmotus.

Orosij supinus error.

Duodecim.] *At tredecim eas facit Eusebius in Chronico, sed nominibus valdè corruptis.* Tredecim vrbes terræmotu corruerunt. Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Megæchyero, Cæsarea, Philadelphia, Himolus, Temis, Cumæ, Myrrhina, Apollonia, Diahircania. *Emendabis*: Mosthene, Ægæ, Hierocæsarea, Philadelphia, Tmolus, Temnus, Cume, Myrina, Apollonia, Hircania.

Eusebij siue Hieronymi chronicon correctum.

Asperrima in Sardianos lues.] *Bianoris epigramma in hanc rem est, lib.* I. *Anthologiæ*:

Σάρδιες αἱ τὸ πάλαι Γύγου πόλις, αἵτ' Ἀλυάττου
  Σάρδιες, αἱ βασιλεῖ Περσὶς ἐν Ἀσιάδι,
αἳ χρύσῳ τὸ παλαιὸν ἐπλινθώσασθε μέλαθρον,
  ὄλβον Πακτωλοῦ ῥεύματι δεξάμεναι.
νῦν δὲ ὅλαι δύστηνοι ἐς ἓν κακὸν ἁρπασθεῖσαι,
  ἐς βυθὸν ἐξ ἀχανοῦς χάσματος ἠρίπετε.
Βοῦρα, καὶ εἰς Ἑλίκην κεκλυσμένα, αἱ δ' ἐνὶ χέρσῳ
  Σάρδιες, ἐν βυθίαις εἰς ἓν ἔκεισθε τέλος.

Sardes concussæ terræmotu.

Magnetes à Sipylo proximi damno ac remedio habiti.] *Strabo*: οὐκ ἄπωθεν δὲ τούτων τῶν πόλεων, οὐδ' ἡ Μαγνησία ἐστὶν ἡ ὑπὸ Σιπύλῳ, ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κεκριμένη. καὶ ταύτην δὲ ἐκάκωσαν οἱ νεωστὶ γενόμενοι σεισμοί. *id est*: Haud procul his vrbibus & Magnesia est à Sipylo: quæ libera iudicata est à Romanis. Hanc & terræmotus ij adflixerunt, qui nuper exstiterunt. *Scitum iam autem duas Magnesias esse, à Sipylo, & à Mæandro. Tiberiani nummi exstant, monumentum beniuolentiæ & liberalitatis in adflictas vrbes, quibus inscriptum*: CIVITATIBVS. ASIÆ. RESTITVTIS.

PAG. 35.

Duplices Magnetes.

Temnios.] *Vrbs ipsa Temnus Straboni* XIII.

Quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur.] *Verius Mosteni: quo nomine vrbs Lydiæ.*

Bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscum.] *In tenebroso loco collineabo ad scopum, & nescio an tangam. Æmiliam hanc Musam libertam fuisse, id primum pono.* argumento

Correctus Tacitus.

De successione in bonis libert.

argumento cognominis Græci, quod scio notam seruitutis. Ideo in Tacito legerim, Musæ L. locupletis, *id est, Liberta locupletis, vsitatâ formulâ scribendi. Sed cur, inquies, bona eius petita in fiscum? cur non data patrono patronísue, vti lex iubet? Iulianus ait*: Si libertus intestato decesserit, patronum aut filium nepotémve eius ad successionem vocari, indubitatum est. *Vlpianus ait*: Liberto intestato mortuo, primum suis deferri hereditatem verum est: si hi non fuerint, tunc patrono. *Hæc si vera: quis locus potuit esse fisco? An fortè nec suus hæres huic Musæ, nec patronus super quisquam fuit? Tale aliquid elicias ex Taciti verbis, dum ait*, Lepido concessit, cuius è domo videbatur: *quasi ambiguum de domo patronóque fuisset. Erant autem non Romæ solùm, sed & in prouinciis Procuratores siue Rationales, qui bona eiusmodi caduca legerent tollerént que. Strabo de Ægypto*: ἄλλος δὲ ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι.

Leg. XXIII. De bonâ libert.

Leg. III. De suis heredib.

Procuratores fisci.

Q. Vitellium mouit Senatu.] *Suetonius in Vitellio cap.* II. *satis obscurè*: Quintus caruit ordine, cùm auctore Tiberio secerni minus idoneos Senatores remouerique placuisset.

Tacitus correctus.

Libero, Liberæ'que, & Cereri, iuxta Circum maximum, quas A. Postumius Dictator vouerat.] *Emendo*, quam. *His enim tribus vnum templum. A solo Dionysio copiosa lux huic loco. lib.* VI. *de A. Postumio*: ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνάς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐποίει, καὶ ναῶν κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ' εὐχήν. *Vouit igitur A. Postumius, sed dedicauit C. Cassius Consul. Idem Dionysius, fine eiusce libri*: Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τόν τε νεὼν τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, δεξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτορος, *&c. id est*: Cassius alter Consul relictus Romæ, templum interim Cereris, Liberi, Liberæque dedicauit. quod est in extremo Circo maximo super ipsos carceres situm, votum olim ab A. Postumio dictatore, &c. *Est autem Liber, Bacchus: Libera, soror eius Proserpina, nati ex Cerere vterque. Ideo ordo decentior in Dionysio, qui matrem religiosè vbique præponit, quàm in nostro qui posthabuit. Libera autem aliàs Cora. Lapis Romæ*, DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORÆ. SACRATÆ. APVD. ÆGYNAM. *Estq. eadem cum Proserpinâ. E Solino tolli velim glossema cap.* XI. Quem propter est demersum foramen quo Ditem patrem ad raptus Proserpinæ liberè exeuntem fama est in lucem ausum. *scribe*, ad raptus Liberæ exeuntem. *&*, fama est lucem ausum. *Adde Liuij locum lib.* III. Familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque vênum iret.

Liber & Libera

Libera eadem cum Corâ.

Solinus glossemate liberatus, & correctus.

Templũ Spei.

Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello.] *Cicero* II. *de Legibus*: Rectè etiam à Calatino Spes consecrata est. *Liuius lib.* XXIII. Ædem Spei, quæ in foro olitorio est, fulmine tactam.

Adulterij grauiorem pœnam deprecatus.] *De hoc loco, & pœnâ legitimâ adulterij dicendum mihi infra lib.* IIII. *Si tibi cura est, vide.*

Suetonius interpretatus.

Vt exemplo maiorum, propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur.] *Id est, à propinquis. Amat ita loqui noster, vt*, Ceterasque vrbes, quæ Macedonibus sitæ Græca vocabula retinent. *Suetonius in Aug. cap.* I. Et ostendebatur ara Octauio consecrata. *id est, ab Octauio: nec crede cum interpretibus, rudi illo & ignaro adulandi æuo, Octauio ipsi sacratam aram. Quod ait, exemplo maiorum: satis notum est, ex lege Romuli vxorem ita fuisse in manu viri, vt de crimine eius omni, cum propinquis cognosceret, statuerétque. Dionysius auctor lib.* II. *& Cato*: Vir cùm diuortium facit (*ita inibi leg. est*) mulieri iudex procensórque est. imperium quod videtur habet. Siquid peruersè tetrèque factum est à muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. *Liuius lib.* XXXIX. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, vt ipsi in priuato animaduerterent. si nemo erat idoneus supplicij exactor, in publico animaduertebatur. *Suetonius in Tiberio*: Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui, more maiorum de communi sententiâ coërcerent, auctor fuit. *Tacitus lib.* XIII. Plautius, prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. *Adi & Valerium lib.* VI. *cap.* III.

Vxor in manu viri. Ipse cum propinquis de eâ statuebat.

Haterium Agrippam propinquum Germanici.] *Est is, qui suprà Tribunus plebis fuit*: Intercessit Haterius Agrippa Tribunus plebei, increpitusque est Asinij Galli oratione. *De propinquitate, nihil mihi compertum.*

Papia lex valebat ad honores consequendos.

Vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat.] *Non ergo prorsus libera comitia illa patrum, sed deuincta lege. Legem quam intellegit, est Papia. quæ in magistratu, & sorte prouinciarum, prætulit improlibus eos quibus proles. Noster lib.* XV. Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios: præturasque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. *vbi clarè de Præturis, vt hîc. Simile in Tribunatu.*

Plinius

Plinius lib. VII.* Calestrium Tironem familiarissimè diligo. ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit: ego illum in Præturâ sum consecutus, cùm mihi Cæsar annum remisisset.

* Aliter tamen hunc locum infrà explico, De lege Papiâ.

Musulanorum dux haberi.] *Ptolemæus vocat,* Μισουλάμιοι: *Plinius Misulanos.*

PAG. 36.

Compulerántque Cinithios.] *Plinio dicti videntur Ethini.*

Ne bellum metu eluderent.] *Optimè. id est, ne metu Romanarum virium traherent bellum, nullâ copiâ pugnæ. Assidet huic illud Claudiani, De laudib. Stilic. lib.* I.

——res mira relatu:
Ne timeare, times, & quem vindicta manebat,
Desperare vetas.

Acuta sententia exemplo firmata.

Rhenanus tamen, astu, *maluit.*

Nam post illum reciperatorem vrbis, filiúmque eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat.] *Tamen ex eâdem gente duo adhuc triumphi notantur, alter P. Furij de Galleis, anno* DXXX. *alter L. Furij Purpureonis de hisdem Galleis,* DLIII. *Huius autem Camilli, de quo nunc, filius credo fuit, qui imperium temporibus Claudij frustrà sibi vindicauit.*

Furius Camillus.

Fœderíque sociæ & vetustæ vrbis datum, vno vt lictore vteretur.] *Vim terrorémque imperij Romani ostendebant, lictores, secures, fasces. Ideò cùm, adempto illo metu, magistratus quasi ad amicos agere volebant: remouebant insignia potestatis. Sic Antonio olim in eâdem vrbe (ait Appianus*)* ἔξοδοι ἦσαν αὐτῷ σημείων, σὺν δύο φίλοις καὶ σὺν ἀκολούθοις δύο, εἰς διδασκάλων διατριβὰς ἢ ἀκροάσεις. *Et Tiberius Rhodi,* genus vitæ admodum ciuile instituit, sine lictore aut viatore, gymnasio interdum obambulans. *Suetonius cap.* XI.

Remotio lictorum.

Lib. IIII. ἐμφ.

Illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem.] *Samothracia insula non eadem cum Imbrasiâ, vt censet Musarum decus: nec Imbrasus fluuius siue Parthenius in hac, sed in Ionicâ Samo, quæ ideò Parthenias dicta, vt discimus ex Strabone, Plinio, & Hygino. Eustathius,* ἡ δὲ Θρακία Σάμος λέγεται, καὶ Σαμοθράκη συνθέτως. καλεῖται καὶ οὕτω πρὸς διαστολὴν τῆς ἑτέρας Σάμου, τῆς Ἰωνικῆς. *Imò tres distinctæ Sami, de quibus doctè noster Ortelius in Synonymiâ, quem vide. Ideò firmanda in Varrone prisca lectio.* Terra & cælum, vt Samothracum initia docent, sunt Dei magni, & hi, quos dixi, multis nominibus. Nam neque quas Samothracia (*non* Ambracia, *aut,* Imbrasia) ante portas statuit duas viriles species ahenas, dei magni: neque vt volgus putat, hi Samothraces dij, qui Castor & Pollux: sed hi, mas & femina, & hi quos augurum libri scriptos habent sic Diui potes: & sunt pro illis qui in Samothrace θεοὶ δυνατοί. *Initia quæ Varro dicit, sunt hæc sacra de quibus noster. sacra religiosa in primis etiam apud Romanos. Ideò poëta satyricus,*

Samothracia alia ab Imbrasiâ.

Tres Sami.

Firmata Varronis lectio.

Colebantur Cabiri, siue Penates, vt interpretantur. Vide Strabon. lib. X.

——iuret licet & Samothracum
Et nostrorum aras.

Suidas, Ἐν Σαμοθράκῃ ἦσαν τελεταί τινες, ἃς ἐδόκουν τελεῖσθαι πρὸς ἀλεξιφάρμακον κινδύνων τινῶν. ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης. *Propter religionem loci, confugiebant illuc olim nocentes, vt colliges ex** II. *Anthologiæ, & facto Persei Macedonum regis, apud Liuium.*

*Epig. εἰς ἀσύλας.

Igitur aliáque quæ ibi varietate fortunæ.] *Turbatus locus, aut mutilus. Si turbatus tantùm, sic reponito.* Atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, aliáque quæ ibi varietate fortunæ & origine nostri veneranda, obuij Aquilones depulêre. Igitur relegit Asiam. *Sed quæ varietas fortunæ aut origo Romanorum in Samothrace? Principium Troianæ gentis inde: à Troianis autem Romani. Dionysius lib.* I. *Dardanum facit in hanc insulam venisse, quæ tunc Melane dicta, & pulsum inde sterilitate soli deuenisse ea Phrygiæ loca, vbi pòst Troia. Ideò olim Dardania dicta Samothrace, vt Plinius auctor. Benè ergo, origine nostri. Sed & Varro* II. *Humanarum,* Dardanum deos penates ex Samothrace in Phrygiam, Æneam ex Phrygiâ Italiam aduexisse, *tradidit. Et quædam huic rei suggeret Seruius, in illud vatis magni,*

Corruptus Taciti locus.

Origo Rom. à Samothrace.

——antiquam exquirite matrem.

Varietatem fortunæ vel ad Dardanum refer; vel ad Romanos, qui ex tam paruis magni. Fieri tamen potest, vt mutilus locus sit, fuerítque aliquid de Ilio etiam insertum, fonte non dubio Romulæ gentis.

Vide & Plutarch. in Camillo, & Dionysium de Vestalibus institutis à Numâ. qui volunt eos deos esse, quos occultos habeat templum Vestæ. Strabonis à Tacito, vt videtur, dissensus

Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur.] *Strabo tamen, qui huic ætati compar, ita loquitur de hoc oraculo tanquam nullum tunc fuerit.* Κολοφὼν πόλις Ἰωνική, καὶ πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν.

Exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.] *Alia hæc Decursio ab illâ funebri, de quâ dixi. Nam hæc exercitij fuit: solita vsurpari ter quot mensibus ex institutione Diui Augusti. Vegetio Campicursio dicitur: quem vide lib.* I. *cap.* XXVII. *& lib.* III. *cap.* IV. *Campestris decursio Suetonio, in Galbâ:* Campestrem decursionem scuto moderatus. *in Nerone:* Indictáque decursione Prætorianis, scutum suâ manu prætulit.

PAG. 37.

Decursio campestris.

In eâ solemne vt pedes scutum præferret.

Præuerti

Præuerti ad Armenios.] *Ita infrà*: Aut si quando ad interna præuerterent.

Polemo rex eiusque stirps.

Zenonem Polemonis regis Pontici filium.] *Melius*, regis Ponti. *Polemo autem Zenonis Rhetoris filius ad regnum peruênit concessu Antonij & Augusti. de quo vide Dionem in actis anni* DCCXXIX. *Vxorem habuit Pythodorim: quam mirè à prudentiâ aliísque virtutibus laudat Strabo; & quæ nunc, mortuo marito, præerat rebus regni. Polemoni illi filius item Zeno, qui nunc Armeniæ datus rex. Strabo lib.* XII. τῶν δὲ τῆς Πυθοδωρίδος υἱῶν ὁ μὲν ἰδιώτης συνδιώκει τῇ μητρὶ τὴν ἀρχήν, ὁ δὲ νεωστὶ καθίσταται τῆς μεγάλης Ἀρμενίας βασιλεύς.

Instituta & cultum Armeniorum æmulatus.] *Possit Sallustiano exemplo legi*, æmulus. At Pompeius à primâ adolescentiâ, Alexandri regis facta dictaque æmulus erat.

Tranquilli prauus locus.

Ad historiam directus.

Igitur Germanicus insigne regium capiti eius imponit.] *Zenonem itaque regem Armeniæ dedit Germanicus, sed sine vllo, vt vides, bello. addo, nec metu belli. Mirum igitur à Suetonio scribi, Cal. cap.* I. *Germanicus* ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, Antiochiæ obiit. *Quem, sodes, ille regem deuicit? auctoritate tota res perfecta non armis. Videbar appositè corrigere*, deiecisset. *sed nec id plenè verum: quia Vonones à Silano dudum regno amotus, ante Germanici aduentum. Itaque corrigas potius*, regem dedisset.

Quod illi vocabulum indiderant ex nomine vrbis.] *Mirum. cùm iam antè plures reges eo nomine fuerint: & vrbs ipsa potius nomen habuit ab aliquo regum, vti Tigranocerta.*

Scrupulus in Tacito.

Nam Dio aduersatur.

Et Suetonius.

Tentata concordia.

At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium Legatum accepere.] *Hiems media est, tamen æstuo. Legatum, inquit, nónne id est, Prætorem siue Proprætorem? Ita enim dicti, qui in Cæsaris prouincias missi: & hos omnes legi reperio è Senatu. Si id est: quis Dionem nobis conciliet, super eâdem re scribentem?* Καὶ τοῦτο καὶ ἡ Καππαδοκία τῶν τε Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ἱππεῖ ἐπετράπη: Secundum hæc & Cappadocia Romani iuris facta, & Equiti regenda permissa. *Si enim Equiti, quomodo Legato? Fateor in minores prouincias sæpe Equites missos, imò & Libertos; sed cum Procuratorum titulo, non Legatorum. Tamen à Dione & Tranquillus est, in Vespas. cap.* VIII. Cappadociæ, propter assiduos Barbarorum incursus, Legiones addidit, Consularemque rectorem imposuit pro Equite Romano. *Ego censeam primò quidem Legatum impositum: sed pòst id mutasse. Dionem autem oculos habuisse in eo quod obtineret, non quod obtinuisset.*

Comagene prouincia facta.

Remota difficultas è Suetonio nata.

Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primum ad ius Prætoris tralatis.] *Verius esset*, Proprætoris: *sed ista miscentur, & passim in Tacito Prætor, Proprætor, Legatus, munere eodem. Strabo ad hanc rem*: ἡ Κομμαγηνὴ μικρά τις ἐστίν· ἔχει δ' ἐρυμνὴν πόλιν Σαμόσατα ἐν ᾗ τὸ βασίλειον ὑπῆρχε· νῦν δ' ἐπαρχία γέγονε. *id est*: Comagene, modica regio. vrbem munitam habet Samosata, in quâ regia fuit. nunc in prouinciam redacta est. *Nec moueat te quòd Suetonius prouinciam eam factam primùm vult à Vespasiano, cap.* VIII. *quia Caligula regibus eam iterum tradiderat, vt narrat Dio* LIX. Antiocho, *inquit*, Antiochi filio Comagenem paternum regnum adiectis Ciliciæ maritimis dedit. *Vti ergo Caligula Tiberij; sic Caligulæ decretum Vespasianus rescidit.*

Discesserántque opertis odiis.] *Lego*, apertis.

Coronæ in mensis aureæ.

Gemmatæque.

Coronæ aureæ magno pondere Cæsari.] *Coronæ conuiuiorum è floribus foliísque vulgatæ: non æquè ex auro. Quas tamen non solùm in illo Orientis luxu, sed etiam Romæ vsum aliquem habuisse discas ex Capitolino: qui in Ælio Vero scribit.* Data etiam conuiuis aurea atque argentea pocula & gemmata: coronas quinetiam datas lemniscis aureis interpositis, & alieni temporis floribus. *Item Vlpiano, De auro & argento legato*: Cedent igitur gemmæ fialis vel lancibus, inclusæ auro argentóve. sed & in coronis mensurarum, gemmæ coronis cedent, & hæ mensis. *Primus autem coronas auro argentóque, ludis suis Crassus Diues dedit. Plin. lib.* XXI.

Coronæ aureæ in conuiuio, ritu Orientis.

* *At penè nefas sit omitti hunc Iustini locum lib.* XVIII. Missi, *inquit*, à Senatu in Ægyptum Legati, cùm ingentia sibi à Ptolemæo rege missa munera spreuissent, interiectis diebus ad cænam inuitatis aureæ coronæ missæ sunt. quas illi honoris causâ receptas, posterâ die statuis regis imposuerunt.

Principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari.] *Claret sententia. quasi dicat, luxum illum alienum Romanis moribus, dignum Parthorum. Æmilius tamen hîc* λεπτολογεῖ, *& perdit multa verba.*

Pedibus intectis, quid. Romani calcei quales.

Pedibus intectis incedere & pari cum Græcis amictu.] *Interpretor, incessisse crepidatum palliatúmque. Quod ait, pedibus intectis: non planè verum est, sed in comparatione cum calceis Romanis. qui altiusculi, non solùm imos pedes, sed tibias velabant crure tenus. Horatius*:

——nigris medium impediit crus
Pellibus.

Titinius in Setina: Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas. *Tertullianus de Pallio*:

Impuro

Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. *Et exstat exemplum hodie in calceis Turcarum Pannoniorúmque. At crepidæ, soleæ, plantarum calces tantùm imas tegebant, ceteris ferè nudis. Ideò bene noster, pedibus intectis. Hunc sensum firmat ipse, dum subdit*: P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauisse apud Siciliam accepimus. *Scipio autem ibi crepidatus. Liuius*: Ipsius etiam Imperatoris non Romanus modò, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio. *Quod tamen molle & effeminatum censebatur: & Manilius delicatos insignit hac notâ,* Crepidæ soleæque, quid. Crepidis vti, molle erat.

Femineæ vestes, nexæ sine tegmine plantæ.

vt Scaliger emendauit. etsi vetus lectio, nec insunt tegmina: *ex quâ tentabam*, nec in vsum tegmina. *Dionem etiam non aliter exaudio, de Caligulæ ludis*: καὶ ἐξῆν καὶ ἀνυποδήτοις βουλομένοις θεάσασθαι, νομιζόμενον μέν πως ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, καὶ δικάζειν τινὰς ἐν τῷ θέρει οὕτως, καὶ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐν ταῖς θερειναῖς πανηγύρεσι γινόμενον, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου. *id est*, Volentibus etiam discalceatis spectare permissum. quod vsitatum olim; vt etiam * quidam iudicia hoc habitu æstatis tempore exercuerint, & ipse Augustus ita sæpe spectarit æstiuos ludos. omissum tamen à Tiberio. *Vbi* ἀνυποδήτους *verè verteris, soleatos aut crepidatos. quomodo etiam conuiuia frequentabant Romani, calceis (qui inter forensia censebantur) omißis. In omni ergo remißione, per conuiuia, per ludos, per otium, Romani soleati. Nota etiam Ciceronis increpatio in Verrem, qui in littore soleatus: & in Antonium, qui Gallicis indutus.* Manilius tentatus. *Intellegit Catonem. de quo Plut. ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προερχόμενος, καὶ θανατικὰς δίκας οὕτω βραβεύων, &c.

Quòd contra instituta Augusti, Alexandriam non sponte Principis introisset.] *Vide Suet. Tiberio, cap.* LII. *& quæ dicam ad lib.* I. *Histor.* PAG. 38.

Equitibus Romanis illustribus.] *De hoc cognomine equitum infrà.*

Claustráque terræ ac maris.] *Pharum credo, aut Alexandriam, itémque Pelusium. De quo Propertius*: Claustraque Pelusij Romano subruta ferro.

Inde proximum amnis os dicatum Herculi.] *Interpunctio vitiosa historiæ facit noctem. ego illustro*, Menelaus Græciam repetens diuersum ad mare terramque Libyam delatus inde. Proximum amnis os, &c. *Bina describit Nili ora. alterum Canopicum, ab opido cui nomen à gubernatore Menelai. qui illinc & ex eo portu in Libyam delatus. Alterum Heracleoticum, quod ait Herculi sacrum. Hæc ex Geographis clara. At peregrinatio Menelai, ex Homero, Odyss.* δ. Ostia Nili bina.

Κύπρον, Φοινίκην τε καὶ Αἰγυπτίους ἐπαληθείς,
Αἰθίοπας θ' ἱκόμην καὶ Σιδονίους καὶ Ἐρεμβούς,
Καὶ Λιβύην.

quorum versuum interpretationem plenam pete ex Strabonis primo. Verum ergo est, Menelaum delatum è Canopo, in Sidonios, Libyámque.

Structis molibus litteræ Ægyptiæ.] *Intellegit obeliscos, de quorum frequentiâ & notis consule omnino Ammianum, lib.* XVII.

Regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ.] *De hac tantâ potentiâ Ægyptiorum nihil legi. nec facilè credam. Nam quod Suidas ait, Thulin quemdam Ægyptium regem, vsque ad Oceanum imperium tenuisse, à quo dicta sit Thule: quid tam infandum somniauit vllus ægrotus? Nescio an hic sit Rhamses quo regnante Ilium captum esse vult Plinius libro* XXXVI. *cap.* VIII. *vbi tamen leges*, Ramises, *corruptè.* Rhamses Ægypti rex.

Legebantur & indicta gentibus tributa.] *De his prioribúsque vide Strabonem in descriptione Thebarum lib.* XVII. *qui cum Cornelio Gallo illuc profectus pleraque refert oculatâ fide: egregius mehercules, & non ad vulgi gustum scriptor.* Strabo in Ægyptum iuit.

Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens.] *Visitur, vt Plinius vult, in Serapis templo formâ colossi*: quem, *ait*, cottidianò, solis ortu contactum radiis crepare dicunt. *Iuuenal.* Memnonis miranda effigies.

Dimidio magicæ resonant vbi Memnone chordæ.

Dimidium cur vocet, explicat Strabo: τοῦ δὲ ἑτέρου τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πέπτωκε σεισμοῦ γενηθέντος, ὥς φασι. *qui etiam vidisse se ait, & cum multis aliis circiter horam primam diei sonitum aliquem audisse. Philostratus ab Apollonio eam statuam in Æthiopiâ visam ait: & mentitur non insolens, siue ipse, siue impurus ille magus. Nam certum est in Ægypto fuisse. Vide præter alios Pausaniam, in Atticis.*

Claustra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit.] *Insertum hoc in gratiam laudémque Traiani, qui res magnas geßit ad Orientem, limitibus imperij ad rubrum mare promotis. Eleganter apud Suidam scriptor incertus super hâc ipsâ re*: Ῥωμαίων ἀρχή, αὕτη τῆς Ἀσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μακεδόνων τῆς πρίν, μακρῷ ὑπερῆρεν. ὁρισαμένη πέρατα ἑαυτῆς, πρὸς μὲν ἕω, Ἰνδοὺς καὶ ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ Νεῖλον καὶ καταρράκτας, καὶ λίμνην Μαιῶτιν. *& reliqua, quæ non dubiè adtexit de rebus Traiani. Ita Tacitus lib.* IIII. Quanto Auctum imperiū à Traiano.

 sit angu-

sit angustius imperatum: *præ quàm nunc videlicet meo æuo. Claustra ergo hîc imperij; non aliud quàm limes, finis.*

Irrumpit regiam.] *Bouiasmum in Hercyniâ siluâ, de quo attuli suprà Strabonis verba.*

PAG. 39. Inter flumina Marum & Cusum locantur.] *Marisus hic fluuius dictus Straboni lib.* VII. *Maris, Herodoto: Marisia, Iornandi: Æthico Margus. Retinet nomen hodie, & incolis appellatur Maros.*

Cum effigie Cæsarum.] *Germanici, & Drusi.*

Rhascuporis rex.

Rhescuporim.] *Non in alio nomine magis variatum. Dio* Ῥασκύποριν; *Velleius Rhascupolin; Suetonij optimus in Vaticano codex, Thrascypolin. quomodo & in Liuio scriptum leges. De historiâ autem ipsâ consule Dionem lib.* LIIII. *in actis anni* DCCXXXVIII.

Cotys rex eruditus.

Ipsorúmque regum ingenia, illi mite & amœnum.] *Adeò hoc verum est, vt Cotys ille etiam litteris & poësi excultus fuerit. Ad eum enim est elegia* IX. *Ouidij lib.* III. *De Ponto: & in huius regno Vates ille exsulauit. quod scire volo iuuentutem.*

Pomponius Flaccus. Ouidio lux data.

Pomponium Flaccum veterem stipendiis.] *Est ipse de quo Ouidius lib.* IIII. *De Ponto, eleg.* IX.

> Præfuit his, Græcine, locis modò Flaccus, & illo
> Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
> Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
> Hic arcu fisos, terruit ense Getas.

Atque idem præfuit posteà Syriæ, vt scribit noster lib. IV.

PAG. 40. Lepidus tutor liberûm Ptolomæi.

Exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolomæi liberis tutorem in Ægyptum miserant.] *Valerius Maxim. lib.* IIII. *cap.* IIII. Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom. filio reliquisset, Senatus M. Æmilium Lepidum Pontif. Max. bis Consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandream misit: amplissimique & integerrimi viri sanctitatem, reip. vsibus & sacris comparatam externæ procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustrà petita existimaretur. *Iustinus lib.* XXX. Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutoris nomine regnum pupilli administraret. *Exstant & denarij argentei cum inscriptione,* M. LEPIDVS. PONT. MAX. TVTOR. REG. *in parte versâ, caput turritum, subscriptum,* ALEXANDREA.

Amotum in Ciliciam memoraui.] *Pompeiopolim, suprà. Suetonius paullò aliter hæc narrat, & cum Tiberij probro:* Sed & Vononem Parthorum regem qui pulsus à suis, quasi in fidem populi Romani cum ingenti gazâ Antiochiam se receperat, spoliauit perfidiâ, & occidit. *Vt Taciti narratio est, Imperator extra culpam.*

Quæ ab illo in Cæsarem tentabantur • Dein Piso abire Suriâ statuit.] *Ad eam quam posui notam, suspicio mihi est ne quid desit. non enim satis plena videtur narratio.*

Admouere hostias.

Admotas hostias.] *Sacrorum verbum est. Suetonius in Caligulâ,* Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu. *idem significat, quod Tibullo & aliis, statuere ad aram.*

Magorum deuotionumque, ritus.

Reperiebantur erutæ humanorum corporum reliquiæ, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum.] *Dio sic expreßit,* ὀστᾶ γὰρ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ᾤκει κατορωρυγμένα, καὶ ἐλασμοὶ μολίβδινοι ἀράς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες εὑρέθη. *Sunt hæ persuasiones à vulgo: & ideò vanæ. Appuleius callidè descripsit* III. *Milesiar.* Instruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium manium durantibus caluis, defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris. hîc nares & digiti, illic carnosi (*vel etiam* cariosi) claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria. *Ita nos eum locum totum emaculamus.*

Mos renuntiandæ amicitiæ.

Componit epistolas, quîs amicitiam ei renuntiabat.] *Mox ex veteri illâ & simplici vitâ: quâ receptum, amicitiam & inimicitiam promptam habere in ore & in fronte. Mos qui publicè obtinebat, priuatímque. Publicè, Liuius lib.* XXXVI. Consulti feciales à M'. Acilio Consule num prius Ætolis renuntianda amicitia esset, quàm bellum inferendum. *Lib.* XLIII. Missi legati Perseo amicitiam renuntiarunt. *Priuatim, infrà lib.* VI. Morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere. *Lib.* III. Quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur. *Suetonius Aug. cap.* LXVI. Cornelio Gallo ob ingratum & maleuolum animum domo & prouinciis suis interdixit. *Idem in Claris Grammat. de Curtio Niciâ:* Pompeium offendit, domoque ei interdictum est. *Sic Badius Campanus apud Liuium* XXV. *palam omnibus renuntiat hospitium Crispino. Atque hoc est, quod Cicero inimicitias denuntiare ait, pro L. Flacco:* Etenim cùm à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cum bene meritis ciuibus depositas esse vidissem: non sum arbitratus quemquam amicum patriæ nouas huic inimicitias nullâ acceptâ iniuriâ denuntiaturum. *Seneca epist.* LXXVII. Inimicitias mihi denuntias, si quidquam ex iis

Inter priuatos idem mos.

Denuntiare inimicitias.

quæ

quæ cottidie facio, ignoraueris. *Idem, quod Indicere inimicitias Seneca lib.* III. *De irâ*: Quid iuuat tamquam in æternum genitos iras indicere & breuissimam ætatem dissipare? *Vnde inimicitiæ indictæ, vti indictum bellum. Sidonius lib.* VII. Inimicitias indictas honestè exercet, tardè credit, celeriter deponit. *Item Inimicitiæ testatæ, quasi quæ litterarum testimonio signatæ: Valerius lib.* IIII. Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graues testatasque inimicitias progressa fuerat. *Nec aliud censeo, cùm legimus inimicitias ex professo. Huic aperto mori vtinam his moribus locus! Sed vt omnia vitia nostro æuo; sic fraus, simulatio, dolus succreuit, & pessimum amicitiæ venenum blanditiæ fallaces. Nouimus nos eiusmodi stelliones, qui amicos quibus arrident mox arrodunt: & quibus nulla spes famæ est, nisi in labe famæ alienæ. Datum est nobis grande* exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos aut flagitiis commaculatos: sic specie bonarum artium falsos, & amicitiæ fallaces, *vt verè dixit noster vates.*

Indicere inimicitias.

Testatæ inimicitiæ.

Quo propiùs regrederetur.] *Benè, suo quodam sensu. quid si tamen,* properius?

Muliebri fraude cecidisse.] *Plancinam intellege: nec Liuiam omitte. quam certum mihi est huic sceleri fuisse architectam.*

Iurauere amici, dextram morientis contingentes.] *Quæ sedes fidei. Sed & apud Xenophontem Cyrus moriens hortatur amicos vt dextram suam contingant.* εἴ τις ἂν ὑμῶν, ἢ δεξιᾶς βούλετ' τῆς ἐμῆς ἅψασθαι, ἢ ὄμμα τοὐμὸν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω.

Per dextram iurare.

Haud multũ triginta annos egressum.] *Obiit Germanicus anno* XXXIII. *vitæ acceptæ.* PAG. 41.

Prætuleritne veneficij signa.] *Multi adfirmant. Plinius lib.* XI. Cor negatur cremari posse in iis qui cardiaco morbo obierunt, aut veneno interemptis. Certè exstat oratio Vitellij quâ reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc vsus argumento: palamque testatus non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris comburi.

Quæ luctum amissæ sororis tum primum læto cultu mutauit.] *Quasi in gratulatione, aut quasi voti damnata.* Vide *Festum, in verbis, Minuitur luctus. Sed quid vocat lætum cultum? Vestémne albam, positâ nigrâ? an aurum & ornamenta, quæ in luctu ponebant feminæ, eóque finito recipiebant? Non tam procliue id statuere, propter veteres scriptores, qui hâc in re sententiis diuersi. Dionysius lib.* VIII. *nigram vestem feminis attribuit.* γυναῖκες Ῥωμαίων, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. *Apud Suidam incertus scriptor, de Marcij funere*: καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρησάμεναι, καὶ πενθήσασαι ἐνιαύσιον χρόνον. *Et Varro clarè lib.* III. *De vitâ populi Romani*, vt dum supra terram esset, ricinis lugerent: funere ipso, vt pullis pallis amictæ. *Ibidem.* Propinquæ anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demisso sequerentur lectum. *Valerius lib.* I. *cap.* I. *De Cannensi clade.* Itaque matres ac filiæ coniugesque nuper interfectorum, absterfis lacrimis, depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem & aris dare thura coactæ sunt. *At alij ecce consensu, albam. Herodianus in funere Seueri*: αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐσθῆτας λευκὰς ἀμφιεννύμεναι σχῆμα παρέχουσι λυπουμένων. *Statius in Lacrimis Etrusci:*

Quæ vestis feminarum in luctu. Nigra, vt multi adserunt.

Alba vt alij.

> Huc vittata comam, niueoque insignis amictu
> Mitibus exsequiis ades.

adsignat, vt vides, niueam vestem, quia mulier. Sed clarißimè Plutarchus: διὰ τί λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, καὶ λευκοὺς κεκρυφάλους; *& vide apud eum caussas. Quid statuemus in dissensu tam aperto? pacem. quam facilè conficio ex temporum ratione. Variatum scilicet hâc in re apud Romanos fuit. Priscis temporibus dum resp. vixit & libertas, nigræ vestes etiam feminis in luctu. id docent ij scriptores, qui omnes consentiunt in narratione moris qui illo æuo. At sub Impp. rep. exstinctâ, in vsum venerunt lugubrium, albæ. docent ij alterius claßis testes, qui non id referunt nisi de temporibus secutis. Hoc nisi tenes, nunquam erit vt soluas eum nodum. Sed quæ caussa huius mutationis? Credo, diuitiæ & luxus. Matronis antiquis color albus & niger cogniti: iisque solis, vel præcipuis vsæ. At post sericam traductam vestem, & vulgatam Coam; post galbanam, cæruleam, amethystinam, & tot genera reperta colorum; rarus dignioribus feminis albi vsus. spretus inquam, (quod ex poëtis facilè disces) contemptúsque color albus; adeò vt nota luctus fuerit superbo sexui, eum induisse. Hoc constanter censeo. mouet me leuiter Appuleij locus lib.* II. *qui inferiori illo æuo,* matronam flebilem fuscâ veste contectam *describit, non vt debuit, albâ: nec tamen demouet, quia aut priscum ritum in animo habuit, vt solet, Appuleius; aut aliud in prouinciis fuit, vbi id gestum. more Græciæ videlicet retento, apud quos feminæ in luctu nigræ.*

In concordiam scriptores ij reducti.

Caussa coloris mutati, parum certa.

Remota ex Appulcio obiectio.

* *Pro veste nigrâ Tibullus clarè est, lib.* III.

> Pars quæ sola mei superabit corporis, ossa
> Incinctæ nigrâ candida veste legant.

At Liuius suspicionem facit, nihil in veste mutatum: sed dumtaxat in muliebri mundo. Valerij certè Tribuni in legem Oppiam verba apud eum sunt, lib. XXXIV. Mulieres quid aliud in luctu, quàm purpuram atq. aurum deponũt? quid cùm eluxerunt, sumunt? *Nam quod Festus tradidit lugentes in pellibus fuisse, αἰνιγματῶδές est.* Pellem, *inquit*, habere Hercules fingitur, vt homines cultus antiqui admoneantur. Lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt. *Nihil tale reperio, nisi consentis mihi magne Festi interpres, (te, Scaliger, appello) vt accipiam de laneis Vittis: quas mulieres in luctu sumpsisse è variis scriptorum locis certum. An hoc mauis insiticium istud emblema à Paullo esse? qui respexerit scilicet ad Barbaricum morem sui æui. quo etiamnunc apud nos receptum, pelles extremis oris vestium assui in luctu. Tu nos doce.*

Festi obscurus mihi locus. Scaliger aliquis illustrato.

PAG. 42. *Celenderis.*

Castellum Ciliciæ, cui nomen Celenderis.] *Nominat id Iosephus lib.* XVII. *collocátque in viâ quâ Romam ibatur. sed in eo scriptum reperies*, Celendris. *meminit & Ptolemæus. Antiquissimum id fuit, si Apollodoro fides lib.* III. *Biblioth. qui conditionem eius refert ad Sandarum Tithoni nepotem.* ὃς, *inquit*, ἐκ Συρίας ἐλθὼν εἰς Κιλικίαν πόλιν ἔκτισε Κελένδερειν.

Tum Sentius occanere cornua tubásque.] *Occultè surreptum Sallustio est*, Iussu Metelli cornicines occanuere.

Iustitium in funere.

Sumpto iustitio desererentur fora.] *Olim in tumultu aut calamitate à Dictatore Consulibúsve indici iustitium solitum: nunc passim in funere principum virorum. Sic lib.* I. Qui fine Augusti & initiis Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudium intermiserat solita munia. *De vi habitúque iustitij nihil melius possum Petro Fabro, eruditæ diligentiæ viro. quem consule lib.* II. *Semestrium cap.* X.

PAG. 43. *Mutatio vestis in iustitio.*

Et quanquam neque insignibus lugentium abstinebant.] *Indicto enim iustitio, mutabant etiam vestem. Lucanus*:

——ferale per vrbem
Iustitium, latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos, nullos comitata est purpura fasces.

Iuuenalis: Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.

Seneca epist. XVIII. Nam quod fieri nisi in tumultu & tristi tempore ciuitatis non solebat, voluptatis caussâ vestem mutauimus.

Vt nomen eius Saliari carmine caneretur.] *Qui honos non nisi nominibus deorum. Hoc exemplo M. Antoninus Philosophus, mortuo filio Vero*, iussit vt nomen eius Saliari carmini insereretur. *ita malo apud Spartianum, quàm*, inferretur.

Sedes in theatris.

Sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceæ coronæ statuerentur.] *Spectaculis Romam transductis, magno honori fuit publicus in iis locus. exempla multa. Eualuit paullatim adulatio, vt non solùm viuis, sed etiam absentibus mortuísque daretur is locus, memoriæ conseruandæ. Loci præbiti indicium, sella esset. Primum vestigium eius ritus odorari videor in Liuij verbis, lib.* II. *de Valerio Dictatore*: Dictator triumphans in vrbem inuehitur, super solitos honores locus in Circo ipsi posterisque, ad spectaculum datus: sella in eo loco curulis posita. *Cæsari habitus deinde idem honos, vt clarè Dio lib.* XLIIII. ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτοῦ τὸν ἐπίχρυσον εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸν στέφανον τὸν διάλιθον καὶ διάχρυσον ἐσάγεσθαι. *Mox M. Marcello defuncto. de quo verba eiusdem scriptoris, lib.* LIII. Μαρκέλλῳ δὲ καὶ εἰκόνα χρυσῆν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι, καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε. *id est*, Marcelli & imaginem auream, & coronam auream & sedem curulem Romanis ludis in theatrum inferri iussit, mediaque illa poni inter sedes editorum. *Sed & Seuerus, Pertinaci mortuo non vnam sellam, sed tres in theatro posuit: vti apud Xiphilinum scribitur his verbis.* καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ' ἅρματος ἐλεφάντων ἐς τὸν ἱππόδρομον ἐσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα θρόνους τρεῖς καταχρύσους αὐτῷ ἐσκομίζεσθαι. *Lego etiam sedes aureas in theatrum illatas Tiberio & Seiano absentibus; & miror interpretem id vertisse, currus, apud Dionem lib.* LVIII. δίφρους τε ἐπιχρύσους ἐς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσέφερον. *Germanico igitur decretæ eiusmodi curules sedes per trina, vt opinor, theatra inter sacerdotum Augustalium sedes: & coronæ in iis è quercu, ob ciues scilicet seruatos. Hunc ritum non alibi adhuc videram explicatum.*

Quando inualuerit is mos.

Xylandri in Dione lapsus.

Arcus cum inscriptione rerum gestarum, & mortem ob remp. obisse.] *Hoc Druso quoque fratri eius tributum; & voluit dictum Pedo ad Liuiam*:

Pedo emendatus.

Consul, & ignoti victor Germanicus orbis,
Qui fuit, heu mortis publica caussa: legor.

Sed tu rescribe, Cui fuit: *ad hanc mentem.*

Imagines illustrium in templis Curiaque.

Cùm censeretur clypeus auro & magnitudine insignis inter auctores eloquentiæ.] *Veteris inuenti fuit imagines illustrium virorum publicè in templo, curiáque deponi & quasi dedicari. Sic Africani imago in Capitolio, Catonis Censorij in Curiâ collocatæ.*

Valerius Maximus, lib. VIII. *cap.* XV. Africanus imaginem in cellâ Iouis op. max. positam habet: quæ quotiescumq. funus aliquod Corneliæ genti celebrandum est, inde petitur: vnique illi instar atrij, Capitolium est. Tam herclè quàm superiori Catoni, Curia. vnde effigies illius ad eiusdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui vtilissimum reip. Senatorem tantum non semper secum habitare voluerit. *Sed cumulatiùs id fecit vt apparet, Augustus; qui primarias imagines in Curiâ collocauit, suis quasque locis distinctas: siue quis belli, siue pacis artibus claruisset. Ita suprà legimus,* Hortensij imaginem positam inter Oratores: *idémque honos nunc Germanico petitus. Sed clypei nomine Tacitus cur vsus? quia imagines illæ, vt censeo, instar militaris clypei rotundæ: ex ære, auro, argento. Plinius,* Scutis qualibus ad Troiam pugnatum est, continebantur imagines. vnde & nomen habuêre clypeorum, non vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit à Cluendo. *Scuta autem apud Homerum, formâ orbis. Liuius lib.* XXV. *in ceterâ prædâ Hasdrubalis clypeum argenteum repertum ait, cum imagine ipsius. Suetonius Domitiano:* Senatus adeò lætatus est, vt repletâ certatim curiâ, scalas etiam inferri, clupeosq. & imagines eius coram detrahi, & ibidem solo affligi iuberet. *Capitolinus in Antonino:* Ceteris honoribus refutatis, clypeum Hadriano magnificentissimum posuit, sacerdotes instituit. *Trebellius in Claudio:* Illi clypeus aureus, vel vt Grammatici loquuntur, clupeum aureum, Senatus totius iudicio in curiâ collocatum est, vt etiam nunc videtur. *Quod ait Grammaticos malle, clupeum: verum est. & puto in Capro legisse,* Clupeum, imago: Clipeus, ἀσπίς. *Sed & Liuius Grammaticis paruit, lib.* LX. Ab his columnis, quæ incommodè posita videbantur signa amouit: Clypeaque de columnis & signa militaria affixa dempsit. *In monumento prisco.* HVIC. DECVRIONES. FVNVS. PVBLICVM. STATVAM. EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM. LOCVM. SEPVLTVRÆ. DECREVERVNT. *Nec tamen semper hi clypei cum effigie: sæpe sine eâ, cum nudo nomine ponentur, & cui ponebantur: siue etiam cum ponendi caussâ. Philo Iudæus egregiè, De legat. ad Caium:* Πιλάτος ἦν τῶν ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδεδειγμένος τῆς Ἰουδαίας. οὗτος οὐκ ἐπὶ Τιβερίου μᾶλλον, ἢ ἕνεκα τοῦ λυπῆσαι τὸ πλῆθος, ἀνατίθησιν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱερόπολιν Ἡρώδου βασιλείοις ἐπιχρύσους ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἐχούσας μήτε ἄλλο τι τῶν ἀπαγορευομένων, ἔξω τινὸς ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἣ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τόν τε ἀναθέντα, καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις. *Nec verò publicè solùm hos clypeos, sed & priuatim sibi quisque ponebat. Plinius,* Suorum verò Clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit, anno vrbis CCLIX. *& quæ sequuntur. reperióque exemplum clypei priuati in lapide veteri:*

Augusti institutum.

Clypeus, pro imagine.

ἀπὸ τοῦ γλύφειν quia sculpta.

Grammaticorum acumen, à Liuio non spretum.

Clypei priuatim dicati.

NESTORI
AVG. NEPETE
HIC. LVDOS. FECIT
ET. DEDICATIONE
STATVÆ. PATRONI
QVAM. IPSE. POSVIT
ET. CLVPEI. SVI. ITERVM
MVNICIPIBVS. NEPESINIS
EPVLVM. DEDIT.

Vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur.] *Ita accipio, vt in solemni illâ Transuectione equitum Germanici imago pro vexillo esset, quod sequerentur. Libro* VI. Quorum imagines pro vexillis secuti essent, duces Imperatorésque diligerent. *Aliud autem Transuectio equitum: aliud Recognitio, siue Censio, siue Probatio. & caue ea confundas. Transuectio à Q. Fabio Rulliano instituta, vt Liuius lib.* IX. *Valerius* I. *auctores sunt. eiúsque formam & quasi Pompam graphicè depinxit Dionysius lib.* VI. *Idibus Quinctilibus siue Iuliis fieri solitam Dionysius idem dixit, quia victoria ad lacum Regillum incidit in eum diem. Sed &* Castorum ædes Idibus Quinctilibus dedicata, *ait Liuius lib.* II. *quorum honori præcipuè transuectio instituta. At recognitio equitum, olim à Censoribus singulis lustris: posteà ab Imperatoribus passim facta tempore non certo. idque non aliud fuit, quàm censura quædam in equites equósque publicos, & quasi examen. Suetonius in Augusto:* Equitum turmas frequenter recognouit. *In Caligulâ:* Equites Romanos seuerè curiosèque, nec sine moderatione recognouit, palam adempto equo, quibus aut probri aliquid aut ignominiæ inesset. eorum qui minore culpâ tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. *In Claudio:* Recognitione equitum, iuuenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi adfirmabat, sine ignominiâ dimisit, habere dicens censorem suum. *Vide Plutarchum in Pompeio: Festum, Censio: Agellium, lib.* IIII. *&* VII. *sed ante omnes, Iacobum Ræuardum Variorum lib.* II. *cap.* XV. *Belgarum iurísque magnam spem. cuius immaturæ mortis inuidiam ne nunc quidem sustinent fata.*

Equitũ transuectio.

Recognitio equitum.

Ræuardi laus.

Liuia nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est.] *Disce ergo hinc, quod nondum alij, Tiberium illum Drusi F. Tiberij N. quem Caius sustulit superfuisse ex his geminis: &*

Gemini Drusi filij.

ideò Gemellum cognominatum. Et ſanè numiſmata quædam huius Druſi ærea exſtare aiunt, in quibus expreſſa gemellorum capita ſurgentia è copiæ cornu.

Eodem anno grauibus Senatus decretis libido feminarum coërcita.] *Quorum decretorum particula hæc apud Tertullianum, De pallio*: Habes ſpectare quod Cæcina Seuerus grauiter Senatui impreſſit, matrona ſine ſtolâ in publico. denique Lentuli Auguris conſultis, quæ ita ſeſe exauctoraſſet, pro ſtupro erat pœna: quoniam quidem indices cuſtodeſque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta, ſedulò quædam deſuefecerant.

Stupra quomodo olim vindicata.

Viſtilia licentiam ſtupri apud Ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipsâ profeſſione flagitij credebant.] *Minus expreſſa apud alios veſtigia huius moris: quæ hîc in Tacito clara. Appâret autem in ſtupra matronarum ordinis primi aut ſecundi, grauiter ſemper animaduerſum, ad ſeruandum publicum decus: non tam grauiter in libertinarum aut è plebe. quibus hæc militia Venerea, moribus tantùm non permiſſa: quod vel ex Horatio, Ouidio aliíſque liquere poteſt. Sed & illud paret cuiuis feminæ licitum fuiſſe vulgare corpus, modò apud Ædiles id profiteretur. Cui profeßioni cõſequens, vt iure cederet & dignitate matronali, etiam, vt opinor, ornamentis; cenſerétúrque inter togatas. Quod facilè adſtruo ex Suetonij verbis in Tiberio, cap.* XXXV. Feminæ famoſæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exſoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: quas, ne quod refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exſilio affecit. *Vt ergo ibi lenocinium profitebantur, ad amittendum ius matronarum: ſic hîc ſtuprum, eâdem fine. Quæ tamen profeßio irrita facta poſteà ex nouâ lege: elegantérque ad hanc rem Papinianus l.* X. *De adult.* Mulier quæ euitandæ pœnæ adulterij gratiâ lenocinium fecit, aut operas ſuas ſcenæ locauit, adulterij accuſari damnarique Senatuſconſulto poteſt. *Sed apud Ædiles cur ea profeßio? non apud Cenſores, alióſve? quia compertor ab antiquo Ædilibus curam fuiſſe fornicum, popinarum, locorum eorum in quibus Honos non colitur aut Virtus: itémque perſonarum, quæ ſæpiùs in iis locis, quàm in templo Mariano. Ideò Seneca, vt ſolet, eleganter:* Inuenies voluptatem circa balnea & ſudatoria, ac loca Ædilem metuentia. *id eſt, fornices & popinas. Et illuc alludens Iuſtinus ſcribit, Dionyſium* apud Ædiles aduerſus lenones iurgari *ſolitum, lib.* XXI. *Itaque Ædilibus cura noſſe publica ſcorta, habere ea in tabulis, vt ſic dicam, & albo: & ſi quam vulgantem ſe, extra eum numerum nacti, multabant. Liuius lib.* X. Eo anno Q. Fabius Gurges Conſulis Filius (*is autem tunc Ædilis*) aliquot matronas ad populum ſtupri damnatas pecuniâ multauit. *Nec pecuniâ ſolùm, ſed & exſilio. Idem lib.* XXV. Vilius Tapullus & M. Fundanius Ædiles plebei aliquot matronas apud populum probri accuſarunt: quaſdam ex eis damnatas in exſilium egerunt. *Deducebántque iidem in iudicium etiam hoc crimine viros, vt in Liuio lib.* VIII. Data à M. Flauio viſceratio. erant qui per ſpeciem honorandæ parentis meritam mercedem populo ſolutam interpretarentur, quòd eum die dictâ ab Ædilibus crimine ſtupratæ matrisfamilias abſoluiſſet. *Pertinere ad hanc rem Laberij verſum puto, vt ego eum reſtituo apud Agellium lib.* XVI. Cocionem peruulgatè dicit, quem veteres Arilatorem dixerunt. Verba Laberij hæc ſunt: Duas vxores, hoc herclè plus negotij eſt, inquit Cocio ſex ædiles viderat. *Scribo.* Duas vxores? hoc hercle plus negotij eſt, inquit Cocio: ſed Ædiles viderint. *Non alia Laberij ſcriptio aut mens. Duáſne vxores ille habet? inquit. herclè ſatis negotioſum negotium homini, vt ait Cocio. verùm id Ædiles viderint, quorum hæc cura. Dixi eiuſmodi infames feminas ceßiſſe dignitate matronali, etiam ornamentis. De dignitate, liquet ex Suetonio: de ornamentis, ex Tertulliano, De cultu:* Quid minus habent infeliciſſimæ illæ publicarum libidinum victimæ? quas ſi quæ leges à matronis & matronalibus decoramentis coërcebant, iam certè ſæculi improbitas honeſtiſſimis quibuſque feminis vſque ad errorem dinoſcendi coæquauit. *Cenſeo autem poſuiſſe eas inſtitam, ſtolam, vittas. imò ſumpſiſſe meretriciam togam. Inducor à Iuuenali,* ——Carſinia talem

Non ſumet damnata togam.

qui de matronâ aliquâ ſtupri damnatâ ſentire videtur, cui ex more ſumenda toga. De eâ ſatis dictum aliis, & præſertim M. Antonio Mureto: cuius doctrina, iudicium, facundia, ſemper mihi magna. Vnum addo, manaſſe videri morem eum ab Athenienſibus: apud quos ſcorta pariter veſte à matronis diſcreta. ídque ex lege. Suidas. νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἄνθινα φορεῖν.

Permiſſa propemodum libertinis. — Etiam matronis, ſi profeſſæ. — Quæ habitum matronalem deponebant. — Profeſſio apud Ædiles. — Ædiles accuſabant ad populum. — Laberij reſtitutio. — Prouerbiali formâ eſt, Hoc plus negoti eſt, inquit Cocio. Et Ciociones ſæpe in vulgi dicto veniebant: vt Plauti illud, Vetus eſt, Nihili cocio. — Vide eumdem Tertull. Apol. cap. VI. — Lecticas etiam poſuerunt, vtique poſt Domitiani edictũ, de quo alibi. — Athenienſes meretrices quo habitu. Item Artemidorus notat li. II. cap. III.

Exacta & à Titidio Labeone.] *Vertranius*, exactum: *cui adſentio.*

Illo prætendente LX. dies ad conſultandum datos necdum præteriiſſe.] *Dies ſexaginta dati lege Iuliâ, à die deuortij, marito ad accuſandum. Clarum ex l.* XL. XIIII. XV. *Ad legem Iuliam de adulteriis. quas vide.*

Sacra externa repreſſa.

Actum & de ſacris Ægyptiis Iudaicíſque pellendis.] *Non tunc primùm. Nam & Agrippa Præfectus vrbi ab Auguſto, ſacra Aegyptia repreßit: edicto, nequis ea intra quingentos ab vrbe paſſus exerceret. Id accidit anno* DCCXXXIV. *vt habes apud Dionem* LIIII. *Sed de hoc Tiberiano edicto capiendus Seneca epiſt.* CIX. His inſtinctus abſtinere animalibus cœpi: & anno

peracto,

peracto, non tantum facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris quomodo desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur: & inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorundam abstinentia. *Apparétque eum intellegere etiam Iudaica sacra; qui abstinuerunt animalibus quibusdam, vt sue. Quamquam & Romani posteà diebus religiosis abstinere carne cœperint, Ægyptio ritu. Spartianus in Iuliano:* Sæpe autem, nullâ existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne cænauit. Carne abstinebant certis diebus Ægyptij & Romani.

Quattuor millia libertini generis in insulam Sardiniam veherentur.] *Iosephus lib.* XVIII. *id deplorat, & ostẽdit in eo numero solos Iudæos fuisse. cui subscribit Suetonius:* Iudæorum iuuentutẽ, per speciẽ sacramenti, in prouincias grauioris cæli distribuit. *Huic calamitati occasionem caussámq. præbuisse stupra quædã & fraudes tectas nomine religionis non iniucundè Iosephus idem describit, in historiâ Paullinæ & Mundi. quem, si animus fert, vide lib.* XVIII. *cap.* VII. Iudæi in Sardiniam pulsi.

Quæ septem & quinquaginta per annos Vestalibus sacris præsederat.] *At lex definiebat ministerio virginum tantùm annos triginta. spontanea igitur mansio illa Occiæ.*

Quòd mater eius in eodem coniugio manebat.] *Id est, vniuira esset: cuius rei honos. Tertullianus:* Monogamia apud Ethnicos in summo honore est: vt & virginibus nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, & sic auspicij initium est. Item in quibusdam sollennibus & auspiciis, vt prior sit vniuiræ locus. Certè Flaminia non nisi vniuira est. Honos monogamiæ.

Statuit frumento pretium.] *De modo pretióque annonæ, infrà lib.* XV.

Cæsar posthabitam decies sestertij dote solatus est.] *Numerus hic in dote, quod obseruauimus, quasi legitimus & solemnis. notátque disertè Iuuenalis,* Decies H-S. semper ferè in dote.

——& ritu decies centena dabuntur
Antiquo.

Et Seneca: Beatioréśne istos putas, quorum Pantomimæ decies sestertio nubunt, quàm Scipionem, cuius liberi à Senatu in dotem æs graue acceperunt? *Et Martialis non vno loco.*

Acerbéque increpuit eos qui ipsum Dominum dixerant.] *Rectißimè. facta tantùm suppetiissent dictis. Nam Domini vox propriè, non nisi in seruos. Tamen reperio Augusti æuo & infrà, à liberis patres appellatos Dominos: & à fratribus blandientibus fratres. Quod tamen Augustus in suâ domo vetuit. Suetonius:* Dominum appellari se nec à liberis quidem aut nepotibus suis vel seriò vel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. *Tangit ecce vtrumque morem, & vellem id interpretes monuissent. Quòd patres, domini: etiam ex* Diadumeni Cæsaris epistolâ cognosco, ad matrem:* Dominus noster & Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat. *Et clarè ex illo Martialis:* PAG. 44. Domini vox variè vsurpata. Aduersum patres. *Lampridius in eius vitâ.

E seruo scis te genitum, blandeque fateris,
Cùm dominum appellas Sosibiane patrem.

Quòd fratres sic dicti: locus elegans Senecæ, epist. CV. Illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cùm in Achaiâ febrim habere cœpisset, confestim nauim conscendit: clamitans non corporis esse, sed loci morbum. *nam loquitur de fratre Iunio Gallione. Itémque coniuges inter se eo nomine vsi. Virgil.* ——dominum Ænean in regna recepi. Aduersum fratres. Aduersus coniuges.

Sueton. Claudio: Occisâ Messalinâ, paullò postquam in triclinio decubuit, cur domina non veniret requisiuit.

Virgil. ——dominam Ditis thalamo deducere adorti.

vbi Seruius: De Græco tractum est, qui vxorem δέσποιναν dicunt. *Apud Iurisconsultos De Legat.* Peto abs te domina vxor. *Epictetus:* αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. *Vti & aduersum amicas, paßim in poëtis. Sed & obuios vulgò, Dominos vocabant. Idem Seneca:* Quomodo obuios si nomen non succurrit, dominos salutamus. *Lusit eleganter in eo more poëta Græcus in Anthologiâ:* Aduersum obuios.

ἢν ὁ φίλος τί λάβῃ, δόμινε φράτερ, εὐθὺς ἔγραψεν.
ἢν δ' αὖ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
ὤνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δόμινε, οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι.

Reperio apud scriptores Senatorésque eorundem temporum.] *Non displiceat,* Senioresque. *primùm quia sæpe aduocat noster testes eius æui, qui fuissent in re præsenti. vt lib.* III. Memini audire me ex senioribus, visum inter manus Pisonis libellum. *& lib.* XI. Verùm audita scriptaque senioribus tradam. *Deinde quia peccatum & aliâs in eâ voce, vt lib.* XIII. Sed impetum eius, multum prius laudatâ magnitudine animi; attinuere Senatores, dissolutionem imperij docendo, *&c. vbi certè scribo,* seniores. *vt dicam in loco. Poßit tamen aliquis defendere hîc Senatores: quia res quasi arcanò acta in Senatu Sed viderit lector. à priori sententiâ nobilißimus Ianus Douza noster est; de quo plura dicere iubet & prohibet me amor. Tollam manum, & in tam boni nominis memoriâ paulisper conquiescam.* Correctus Tacitus.

AD LIBRVM III. ANNALIVM COMMENTARIVS.

Pag. 45. Versi fasces, in luctu.

INCOMTA signa, versi fasces.] *De ornatu signorum dixi in lib. I. De versis fascibus, res sic habet. In dolore quia omnia fieri præter morem amant: etiam lictores fasces præferebant inuersos. Pedo in Elegiâ ad Liuiam,*

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi versos, indiciumque mali.

Statius Thebaidos VI.

——versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges.

Scuta item & arma. *Nec fasces solùm suos lictores, sed milites inuertebant etiam scuta & arma. Virgilius:*

——& versis Arcades armis.

manéntque in militiâ nostrâ hodie vestigia eius ritus. Adde, quod non indignum monitu, versionem hanc armorum, non luctus solùm notam fuisse, sed etiam transfugij & defectionis. Ammianus lib. XXVI. Eumque secuti complures iam gladios quatientes & pila ad Imperatorem transeunt, cum vexillis scuta peruersa gestantes: quod defectionis signum est apertissimum.

Transfugæ pariter vertebant vexilla & scuta

Trabea lætitiæ, non luctus. Attrata plebes, trabeati equites.] *Trabea quid ad luctum? nihil. imò contrà vtebantur eâ in diebus solemnibus lætisque; vt equitum Transuectione, quod Dionysius notat. Sed & Domitiano decretum per honorem, vt quotiens consulatum gereret,* equites Romani quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitoresque. *Denique nusquam trabea in luctu: equitésque Romæ togâ pullâ vsi in funere, vt reliqui ciues. Credo igitur vestem hanc trabibus purpuræ intextis (id enim trabea) sumptam hîc, non doloris indicium, sed ordinis. ad discriminandum, inquam, in coloniis equitem à plebe, & splendorem funeri conciliandum, trabeæ sumptæ. Illæ enim propriæ equitum: (nam Grammaticorum inuenta hîc non moror, qui faciunt etiam regum, ducum, augurum) & ideo Trabeata agmina, ipsi equites Statio, in Epulo Domitiani:*

Trabeæ equitum propriæ.

Hic tum Romuleos proceres, trabeataque Cæsar
Agmina, mille simul iussit discumbere mensis.

& in V. Siluarum ad Crispinum: quem locum fusius adscribam, quia mei eget.

——non te series inhonora parentum,
Obscurum proauis, & priscæ lucis egentem
Plebeiâ de stirpe tulit. non sanguine cretus
Turmali trabeque ac remis, & paupere clauo
Augustam sedem & Latij penetrale Senatus
Aduena pulsasti: sed præcedente tuorum
Agmine.

Statij locus emaculatus. *Verè enim emendo,* non sanguine cretus Turmali, trabeaque Remi, nec paupere clauo. *id est, non tu ex plebe satus, imò nec ex ordine equestri. quem deinde describit tribus notis, luxuriâ non indecorâ ingenij, vt solet in illo poëtâ. Turmalem sanguinem vocat; quia propriæ equitum Turmæ: Trabeam Remi, quia ij trabeati, exemplo regum: Pauperem clauum, id est angustum & artum, qui ordinis equestris.*

Isque explicatus.

Antonia Germanici mater. Matrem Antoniam.] *Hæc illa est Antonia Drusi, quam Plinius ait numquam spuisse. illa, quam Valerius mirè laudat à continentiâ & amore in coniugem, lib.* IV. *cap.* III.

Faces & cerei in funeribus. Conlucentes per campum Martis faces.] *Dixit ad morem priscum: quo ij qui funus prosequebantur, cereos manibus gestabant, candelas, funalia, faces. Donatus id obtinuisse eò censet, quia noctu olim cadauera solita efferri. Mos quidem adeò tritus, vt Isidorus* Funus dictum à funibus accensis, *velit,* quos ante feretrum papyris circumdatis ferebant. *Ambrosius De viduitate:* Vel cum accensis funalibus mox ducitur, nónne pompæ funebris exsequias magis putat, quàm thalamum præparari? *Alludit Ambrosius illuc, quò sæpe poëtæ: vt*

Funeris etymon.

Viximus insignes inter vtramque facem.

Apuleius II. *Florid.* Comœdiam eius prius ad funebrem facem, quàm ad nuptialem venisse. *Calpurnius Flaccus Declamatione* XXVIII. Facem nubenti filiæ præferam, an rogum iacentis accendam? *Quod Isidorus ait, funes papyro circumdatos: non à se habet, sed à prisco scriptore. nec errat. Plinium ita capio lib.* XVI. *cap.* XXXVIII. Nec in fruticum nec in veprium genere scirpi fragiles palustresque: è quibus detracto cortice candelæ luminibus & funeribus seruiunt.

Isidorus Pliniusque explicati.

Cortex ille, non aliud quàm ſimilitudo Ægyptiæ papyri: quem vtebantur fortaſſe homines tenuiores. Faces autem, candeláſque in funeribus plerumque adultorum reperias: in puerorum, id eſt acerbis immaturíſque, cereos ferè. Vt appareat, quod Interpres vetus Perſij monuit, pueros ad cereos ſolitos efferri, facibus tamen immixtis. Senecæ aliquot loca ſunt, quæ id peruincunt. vt epiſt. CXXIII. Iſti mihi verò defunctorum loco ſunt. quantulum enim à funere abſunt, & quidem acerbo, qui ad faces & cereos viuunt? *De tranquillitate vitæ cap.* XI. Totiens in viciniâ meâ conclamatum eſt, totiens præter limen immaturas exſequias fax cereuſque præceſſit. *De breuitate vitæ, cap. vlt.* Quidam verò diſponunt etiam illa quæ vltra vitam ſunt, moles magnas ſepulcrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera, & ambitioſas exſequias. At me herculè iſtorum funera tamquam nimium vixerint, ad faces & cereos ducenda ſunt. *vbi ſcribi ſententia vult*, tanquam minimum. *Pertinet ad funebres faces etiam Suetonÿ locus, Aug. cap.* XVIII. Maſgabæ tumulum cùm ex triclinio animaduertiſſet magnâ turbâ multiſque luminibus celebrari, *&c. qui tamen ad parentationem annuam ſpectat, non ad funeris deductionem.*

Diſcrimen inter adulta immaturaque funera. Pueri ad cereos elati. Correctus Seneca.

Sine inſignibus magiſtratus.] *Id eſt, ſiue togâ prætextâ, ſiue anulis, ſiue lato clauo. Quæ omnia accuratè mihi dicta in ſcripto De funeribus ſingulari. quod lucem videbit, ſi luce fruar ego. Loquor enim non eorum ritu, quibus pulchrum eſt, quod neque fuit vnquam neque futurum eſt, dare: qui ab hoc fuco gloriolam inter pueros partam, vnicam habent Helenam pro quâ pugnent. Miſelli! quia numquam in ſomniis calcabunt iter Æternitatis & veræ famæ.*

Inſignia magiſtratus in luctu poſita.

Ticinum vſque progreſſum.] *Vide quædam non vulgata apud Valerium Maximum, libro* V. *cap.* V.

Circumfuſas lecto Claudiorum Iuliorúmque imagines.] *Druſus hic in Iuliam familiam ne adoptione quidem venit. vnde ergo in pompâ funebri imagines illi gentis Iuliæ? niſi fortè quia mater deducta in domum Augusti. Hæc & talia de ſummo pectore dici poſſunt: at mihi nondum euiluit coniectura mea,* Liuiorum. *Cauſsâ duplici. primùm, non præpoſuiſſet Claudios Iuliis Tacitus: id nefas. deinde cùm à patre latæ imagines, cur omiſſæ à matre? quæ præſertim antiquæ, & multæ?*

Druſus nō inter Iulios. Tacitus ergo correctus.

Non fratrem niſi vnius diei viâ.] *Scribe*, fratres. *niſi ſui & hiſtoriæ oblitus Tacitus. Duo enim Germanico ſuperſtites fratres Claudius naturâ, adoptione Druſus. ſempérque eo nomine etiam hunc noſter inſignit. Scripſit autem ſuprà, Druſum & Claudium Tarracinam vſque progreſſos.*

Correctus Tacitus. Germanici duo fratres.

Vt'que premeret vulgi ſermones, monuit edicto.] *Ita moris ætate illâ, vt Princeps populum peccantem aut exorbitantem alloqueretur per libellum, coërcerétque. Eò reſpicit metaphora ſcita Senecæ, epiſt.* XCV. Præcepta ſapientiæ, quæ affectus noſtros velut edicto coërcent & obligant. *& caue quidquam ibi mutes.*

Edicta Principum. Seneca explicatus.

Non enim eadem decora Principibus viris & Imperatori, populóque.] *Si attendis, fateberis legendum,* & imperatori populo. *vinclo remoto. Quod ait, principes viros, ad ſe refert Tiberius: quod imperatorem populum, ad Romanos rerum dominos.*

Et quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat.] *Vides ergo multum temporis interceſſiſſe à die mortis Germanici, ad funus. Nam mortuus ipſe extremo Nouembri. quod facilè colligo ex Suetonÿ verbis ſcribentis:* Et vt fato functum palam factum eſt, non ſolatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitque etiam per feſtos Decembris menſis dies. *id eſt, per Saturnalia, quæ medio Decembri. At Megalenſium ſpectaculum, de quo nunc, incidit in Nonas Aprileis. per quas,* LVDI. MATRI. MAG. *vt in Kalendario notatum.*

PAG. 46. Dies mortis Germanici. Megalenſia, quando.

Præſcripta & à Tiberio.] *Melius* præſcripta ei.

Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, feſto ornatu.] *Ob lætitiam domini redeuntis. Ornatum feſtum intellegit laurum & lucernas. Iuuenalis:*

Ornentur poſtes, & grandi ianua lauro.

De lucernis vide quæ notaui in Electis, cap. III. *& adde egregium Arriani locum in Sermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. ἠξίωται δημαρχίας, πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται, ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. ἔρχεται εἰς οἶκον, εὑρίσκει λύχνους ἁπτομένους· ἀναβαίνει εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐπιθύει. *Id eſt*, Tribunatum aliquis adeptus eſt. omnes obuij gratulantur, alius oculos, alius collum, oſculatur, ſerui manus. Domum venit, inuenit collucentes lucernas. in Capitolium aſcendit, ſacrificat. *Idem lib.* II. τέκνον, ἂν σωθῇς, ἅψω λύχνους. ταῦτ' ἐστὶ τὰ τοῦ φιλοστόργου· μέγα σοι ἀγαθὸν ἔσται σωθέντι, τοιούτου γὰρ λύχνον ἅπτειν ἄξιον. *Nec lucernas ſolùm in diebus eiuſmodi feſtis, ſed etiam funalia cereóſque accendebant. Panegyriſtes Laudatione Theodoſij:* Quid portas virentibus ſertis coronatas? quid aulæis tardantes plateas, accenſiſque funalibus auctum diem referam? *vbi ex optimo libro lego,* aulæis vndantes plateas.

Ornatus ædiū. Lucernæ accenſæ. Arriani inſignis ad eum ritum locus. Funalia & cerei accenſi. Panegyricus ſcriptor emendatus.

T. Arruntium.] *Nicolaus Faber, vir quem Probitas & Eruditio iuxtà amant (veris, nec*

ambitioſis

L. Arruntius.

ambitiosis laudibus vtor) Notis ad Senecam patrem legendum censet, Lucium, *non* Titum. *verissimè. est illustris ille vir, Senator & Consularis, Augusti iudicio dignus Principatu: Tacito nostro sæpe nominatus.*

Ambigua Taciti lectio.

Fulcinium.] *Quid? Fulcinium Trionem patronum petit Piso? atqui is accusationem eius petiit, obtinuitque. & mox etiam exsequitur. Ambigo de lectione, nisi alius aliquis Fulcinius ab isto.*

Marcellum.] *Eprium nomine: cuius celebre ingenium in foro.*

Sex. Pompeius Valerij Maximi amicus.

Sex. Pompeium.] *Est ille, qui suprà cum Appuleio consul. quem Valerius Maximus amicum patronúmque suum nimis plenâ manu laudat lib.* IIII. *cap.* VII. *Vocat clarissimum ac disertissimum virum, & addit:* A quo omnium incrementa commodorum vltrò oblata cepi: per quem tutior aduersus casus steti: qui studia nostra ductu & auspiciis suis lucidiora & alacriora reddidit. *& satis facundè dicta, quæ sequuntur. Et lib.* II. *cap.* I. *adsignificat proconsulem eum Asiæ fuisse, comite se. vocat ibi,* virum vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimum: *additque,* facundissimum sermonem ore eius, quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manasse. *Nec dissentit* Ouidius, qui vitam illi suam fortunásque non vno loco refert acceptas. vt appareat hunc Sextum amicum vnicè fuisse Musis studiisque: & ideò à nobis fugitiuam memoriam eius non frustrà retractam.*

Pompeius hic procõsul Asiæ.

*Vt lib. IIII. De Põto, eleg. I & IIII. & V. quas vide.

Patris sui legatum.] *In Hispaniâ, vt apparet ex sequentibus.*

PAG. 47. Rescriptus Taciti locus.

Priuatas inimicitias non Principis vlciscar.] *Ita emendauimus. tamen cùm vetus lectio sit,* noui Principis: *aptius, vt nunc censeo, ex eâ feceris,* non vt Princeps.

Seruæus.] *De hoc ipso Tacitus lib.* VI. Quintus Seruæus posthæc, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus & quondam Germanici comes.

Interior locus dignissimus.

In conuiuio Germanici cùm super eum Piso discumberet.] *Interior ergo discubuit Germanicus, vt dignissimus. de quo ordine sedendi non omnia mihi dicta in Conuiuio: dicam alibi, plenè & apertius tibiis.*

In ordinem redacta verba Taciti.

Scripsissent expostulantes, quod haud minus.] *Alieno loco hæc inserta. Mihi sententia præclarè reddi videtur, si iis amotis legas:* Senatus, numquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse: simul populi ante Curiam voces audiebantur. *Quò tamen illa quæ superant remittenda sint, non liquet.*

Damnatorum imagines tractæ.

Effigiésque Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebant.] *Id solet in damnatis. Iuuenalis,*

——descendunt statuæ restemque sequuntur.

Taciti leuiter correctus.

Sed aut lectio verborum Taciti non recta, aut ordo. Diuellere enim statuas prius fuit quàm trahere. nisi tamen diuulsionem illam intellegit, fracturámque, quæ in Gemoniis ipsis facta. Possis legere, ac diuellerant, *sine noxâ.*

Exactor, quid.

Custos salutis, an mortis exactor sequeretur.] *Exactor, qui præpositus ad exigendum perficiendúmque, & quasi custos. Liuius lib.* II. *De Bruto filios plectente:* Et qui spectator erat amouendus, eum ipsum fortuna exactorem supplicij dedit. *Plinius lib.* IX. *epistolâ ad Paulinum:* Ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam. *Romæ marmor epitaphium,*

M. AVRELIVS. AVGG. NN.
LIB. EPAPHRODITVS
EXSACTOR. OPERVM. DOM. NN.

Tacitus in suppliciis ferè vsurpat, vt lib. XI. Denuntiat centurionibus qui aderant, exsequi cædem. custos & exactor è libertis Euodus datus. *Ambrosius lib. de Tobiâ cap.* VIIII. Dum vadis cum aduersario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne fortè producat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. *Sed &* ἁπλῶς reperio, quasi muneris nomen, Exactor. vt in Musæo Carpensi,*

*Exactor, simpliciter: is credo, qui fructus prædiorũ, nomina, pecuniásque exigit.

SEX. POMPEIVS. FAVSTVS
SEX. POMPEI. EXACTOR.

PAG. 48. Suetonij desperatus apud me locus.

Ac destinatum promere, ni elusus à Seiano.] *Eiusdem sententiæ fuit, quod Suetonius scripsit, in Tib. cap.* LII. Quem (*Pisonem*) mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent. *loco hodie non corrupto solùm, sed defecto. Conatur tamen ingeniosè Torrentius.* ni Seianus secretò obstaret.

Tacitus admutilatus.

Qualem Piso diem supremum, noctémque egisset: Atque illo pleraque sapienter.] *Non fugiet corruptio loci attentum lectorem. Quis enim erit, ad quem hæc referantur,* Atque illo? *nullum certè nomen præiuit. Puto mutila esse. nisi sint; scribe,* Atque filio. *Est enim εὔλογον filium Pisonis attulisse parentis codicillos, & ab eo quæsisse Tiberium singulatim de morte.*

Per

Per collegium consulatus.] *Quian, Augusto collega, an quia Tiberio ipsi? Vtrumque enim verum. & consul cum Augusto fuit anno* DCCXXXI. *consul iterum cum Tiberio,* DCCXLVII.

Piso collega Aug. Tiberioq. in consulatu.

Nam referente Cæsare, magistratus etiam eo munere fungebantur.] *Non vanè id notat. prisco enim more, magistratus à iudicandi onere immunes. Cicero in Verrem actione* I. *& alij.*

Magistratus non iudicant.

Pars vt Cn. Pisoni filio concederetur, ísque prænomen mutaret.] *Quod & factum. nisi Dio mihi imponit, qui libro* LX. *Lucium (non Cnæum) Pisonem Cn. Pisonis & Plancinæ filium præfuisse Africæ sub Claudio tradidit.*

M. Piso exutâ dignitate.] *Senatoriâ videlicet. Ita inferiùs scriptum,* exuere ordinem.

Adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquomodo audita pro compertis habent.] *Similis querela Thucydidis lib.* I. οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῶν προγεγενημένων, καὶ ἢν ἐπιχώρια σφίσιν ᾖ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται. *& statim:* οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἑτοῖμα μᾶλλον τρέπονται. *nec dubium, quin ad hæc loca respexerit noster.*

PAG. 49.
Taciti sententia cōpar Thucididææ.

At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis, mox ouans introiit.] *Quæras, quò hæc egreßio & reditio? Ad morem priscum. quo obtinuit, vt qui è prouinciis cum imperio redirent, illud ipsum amitterent simul intrassent vrbem. Ideò Liuius lib.* XXVI. Quinto Fuluio ne minueretur imperium, si in vrbem venisset, decreuit Senatus. *Et magis ad lucem Taciti, quod Dio lib.* LIIII. *tradit, Augusto decretum perpetuum Proconsulare imperium, ita vt nec si intra vrbem venisset, minueretur, néve necessum esset (vt ipse loquitur)* ἀνανεῶσαι τὴν ἀρχήν. *id est, renouare, siue vt Tacitus, repetere auspicia. Nam auspicij nomine etiam imperium hic cape. Sed cui rei Druso opus fuit repetito imperio? ad ouationem. Nam qui triumphans ouánsve vrbem ingreditur, cum imperio id facit in illum diem: Drusus autem imperium amiserat ingressus vrbem ob fratris sui mortem. Debuit ergo repetere, vt ouaret. Eius sententiæ sunt, quæ apud Ciceronem legis, spem triumphi abiicientem:* * Vtar eâ portâ, quam primam videro. *& apud Cælium:* Neque enim stultè Appius, qui simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphique postulationem abiecerat. *Apud Vlpianum, l. vlt. De off. Proconsul.* Proconsul portam Romæ ingressus deponit imperium. *Iterum apud* * *Ciceronem:* Mihi valdè placet de triumpho nos moliri aliquid, & extra vrbem esse cum iustissimâ caussâ.

Mos de auspiciis imperioq. repetendis.
Liuius explicatus.
Imperium minuebatur, ingressu vrbis.
Triumphus & ouatio nō potest sine imperio.
Cicero explicatus.
* Ad Atticum, lib. VII. epist. VII.
* Ad Attic. lib. VII. epist. I.

Vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu.] *Miti obitu, id est, citra vim, & ex fato. Sed videamus. M. Agrippæ tres vxores fuerunt. Prima, Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias M. Antonio Triumuiro. ex eâ genuit Vipsaniam, de quâ hîc, Drusi matrem. Altera, Marcella Octauiæ Filia. ex ea quoque liberi, si* * *Suetonio fides disertè id in Augusto tradenti. Nam ego (pace quod fiat castigatissimi scriptoris) leuiter ambigo. primùm, quia nec nomina eorum, nec progressum, vsquam alibi reperio: & vellem interpretes soluissent mihi hunc nodum. Deinde, quia ex Plutarcho clarum, breue admodum coniugium id fuisse. Ita enim narrat (in extremo M. Antonio) statim post nuptias Agrippæ & Marcellæ, defunctum generum Augusti Marcellum: ideóque, ipsâ Octauiâ suadente, Iuliam nupsisse Agrippæ: abductâ ab eo Marcellâ & Iulo Antonio collocatâ. Non ergo ex eâ proles: aut si vna aliqua fuit, non vitalis. Tertia vxor, Iulia. ex eâ nati Caius & Lucius Cæsares, Postumus Agrippa, Agrippina & Iulia. In his plerisque vera Taciti nota. Caius enim & Lucius veneno crediti periisse; Agrippina, fame; Postumus ferro.* * *Iuliam excipio, cuius mortem libro* IV. *ita narrat ipse Tacitus vt ex naturâ videatur, ferri aut veneni nullâ mentione.*

Dubitatum de adfirmatione Taciti.
Vxores M. Agrippæ, & liberi.
* Cap. LXIII. Suetonij, si forte obliuio.
Iulia vxor.
* Iulia filia Agrippæ non periit ferro aut veneno nō ergo exactè vera Taciti nota.

Haud procul Pagydâ flumine.] *Quem alio nomine Belum dici Plinius ait.*

Sorte ductos, fuste necat.] *Totidem Sallustiana verba Seruius citat,* Sorte ductos fusti necat. *quod ad Crassum referendum videri in decimatione cohortis vnius verè obseruauit noster Douza.*

Locus è Sallustio totidem verbis.

Quod non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus.] *Huc refer illud Suetonij, cap.* XXXII. Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent.

Quæsitúmque per Chaldæos in domum Cæsaris.] *Quod semper capitale.* Cui enim opus perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid aduersus illum cogitatur, vel optatur, aut post illam speratur & sustinetur? Non enim eâ mente de caris consulitur, quâ de dominis, *ait apposite ad hanc rem Tertullianus.*

Vetita consultatio omnis super Cæsare.

Quirinius post dictum repudium adhuc infensus.] *Non ita capies, quasi alibi dixerit de eo repudio: sed Dicere repudium vsurpat, quod Mittere vulgò. id est, postquam repudiasset eam Quirinius. Repudiarat autem ante annos* XX. *Sueton. Tib. cap.* XLIX.

Dicere repudium, pro repudiare.

Seruos Lepidæ cùm militari custodiâ haberentur, transtulit ad Consules.] *Militarem*

De custodiâ militari, eâque. Triplex carcer. Vrbanus. Rusticus. Castrensis.

litarem custodiam vti se habuit paullò vberiùs explicabo: non tibi veterane, sed tibi tiro. Carcer triplex est, (ait vetus interpres Iuuenalis) Vrbanus, Rusticus, Castrensis. Vrbanus, vt sunt turres: Rusticus, vt ergastula: Castrensis, quando captiui trahuntur catenati. Notat hoc ad eum locum Iuuenalis:

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Læuaque, si longo castrorum in carcere mansit.

Vrbanus ipse triplex.

Custodiæ militaris modus & ratio.

Catena in manu rei dextra. In militis sinistra.

Sed potuit, imò debuit, paullò distinctiùs. Nam in vrbe ipsâ triplex ratio adseruandi captiuos. Aut enim in carcere habebantur locóque concluso, sine vllo milite: vt ferè seruitia, & capita viliora. Aut in custodiâ militari: aut in ædibus magistratuum. Custodia militaris frequentissima, & Romæ & in prouinciis. eiúsque modus, vt is qui in noxâ esset catenam manui dextræ alligatam haberet, quæ eadem militis sinistram vinciret custodiæ eius præfecti. Satis apertè Seneca, De tranquillitate lib. I. *cap.* X. Sed quid refert? eadem custodia vniuersos circumdedit, alligatiq. sunt etiam qui alligauerunt. Nisi tu fortè leuiorem in sinistrâ catenam putas. *Idem epist.* V. Quemadmodum eadem catena & custodem (*emendo,* custodiam, *ita enim ipse captiuus dicebatur, vt mox docebo*) & militem copulat: sic ista quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt.

Seneca emendatus.

Athenæus explicatus, & contra interpretem versus.

Et optimè Athenæus lib. V. *cap.* XI. *vbi Athenion res Mithradatis extollit:* Ῥωμαίων δὲ στρατηγὸς μὲν Παμφυλίας Κοΐντος ὁ Ἵππιος παραδοθεὶς ἀκολουθεῖ δέσμιος. Μάλλιος δὲ Ἀκύλλιος ὁ ὑπατευκὼς ὁ τὸν ἀπὸ Σικελίας καταγαγὼν θρίαμβον, συνδέτην ἔχων ἁλύσει μακρᾷ Βαστάρνην πεντάπηχυν, πεζὸς ὑπὸ ἱππέως ἕλκεται. *Id est,* E Romanis verò, prætor Pamphyliæ Q. Oppius (*malè enim in Græco,* Ἵππιος) deditione acceptus, sequitur in vinclis. Manius autem (*ita corrige, non* Μάλλιος) Aquilius consularis, qui de Siculis triumphauit, colligatum secum habens longâ catenâ Bastarnam quendam quinque cubitorum, pedes ab equite trahitur. *Nam ita ego verè interpretor: Natalis insulsa, fatua, aliena. quem, si libido ridendi est, vide. Simile est quod Iosephus narrat lib.* XVIII. *cap.* XIII. *de captiuo Agrippâ rege:* Centurionem illi satis benignum appositum, & militem cum quo vinciretur humanum. *Augustinus in Psalm.* CXXVIII. Ligantur duo & mittuntur ad iudicem, latro, & colligatus. ille sceleratus, iste innocens, vnâ catenâ ligantur, & longè sunt à sese. *Addo, duos sæpe milites vni reo datos, maiori custodiæ. In Apostolorum Actis, cap.* XII. *de D. Petro:* Dormiebat inter duos milites, duabus alligatus catenis.

Catenæ istæ quales.

Catenæ autem eiusmodi, vti ex Athenæo clarum, longiusculæ erant; vt ambulare, incedere pariter non incommodè possent. Ad quas item pertinet, quod Suetonius in Domitiano scribit, cap. XIIII. Nec nisi secretò atque solus plerasque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat.

Custodiæ, pro noxiis: sicut Operæ pro operariis. Plinij constituta lectio. Suetonius emendatus.

Vbi iterum Custodiæ pro iisipsis qui custodiuntur: vt Plinio lib. XXI. *cap.* III. Inde eductam custodiam bibere iussit. *ita veteres, malè vulgò,* eductum è custodiâ. *emendandúsque ita Suetonius Nerone, cap.* XXXI. Quorum operum perficiendorum gratiâ, quot vbique essent custodiæ, in Italiam deportari iussit. *vulgata lectio, & interpretes turbant. Paulus in Sentent.* Si pecuniâ acceptâ miles custodiam dimiserit, capite puniendus est. *Hæc de custodiâ militari: de eâ quæ apud magistratus, opportuniùs dicam lib.* VI.

PAG. 50. Consul design. primus rogatur sententiam.

Exemit Drusum Consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ.] *Appianus.* Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἐλέγχθη, ὃς ἐς τὸ μέλλον ᾕρητο ὑπατεύειν, ὧδε γὰρ Ῥωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν πρῶτος εἰσφέρει γνώμην, ὡς αὐτὸς οἶμαι πολλὰ τῶν κυρουμένων ἐργασόμενος, καὶ ἐκ τοῦδε εὐβουλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἑκάστου.

Et obscurissimæ domui.] *Abundè infrà hoc ipso libro.*

Destinata vxor L. Cæsari ac Diuo Augusto nurus.] *Non alibi quàm in lapide reperi hanc historiam, qui Bergomi visitur,*

Lapis vnicus ad hanc historiam.

PVDENS. M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS. PROCVRATOR. ERAM. LEPIDÆ. MORESQVE. REGEBAM. DVM. VIXI. MANSIT. CÆSARIS. ILLA. NVRVS. PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Post damnationem demum positus lapis videtur: & Pudenti adscripta gloria, tanquam illo viuo, Lepida casta, bona.

Confirmatum Ferreti iudiciû.

Lepida Quirinium veneno petiit. *Cap. XIIX.

Veneno eum à Lepidâ petitum illustrium domuum aduersâ.] *Vitium in hoc loco esse, rectè olim Ferretus censuit: vitium animi in Vertranio, qui non credit. Displicet phrasis,* Aduersa illustrium domuum, *pro aduersariâ. Displicet sententia. cur enim aduersaria illustrium domuum Lepida, si Quirinium veneno petiuit, obscurissimum senem & ex Quiritium fece? Ita enim capienda hæc verba, non de Tiberio.* **Suetonius:* Condemnauit & generosissimam feminam Lepidam, in gratiam Quirinij Consularis prædiuitis & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post vigesimum annum veneni olim in se comparati arguebat.

Diuinatio mea

Suspicabar olim hæc verba Illustrium domuum aduersâ, *non Taciti esse, sed lectoris cuiuspiam, qui ad hunc locum,* At enim haud multum distanti tempori, &c. *ea notasset, memoriæ caussâ.*

* *Hæc tamen nunc damno, præ coniecturâ Merceri legentis & distinguentis:* veneno eum à

Lepidâ

Lepidâ petitum. Illustrium domuum aduersa (etenim haud multum distanti tempore Calpurnij Pisonem Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus, *&c. Verbum non addo: Morychus, qui non probat.*

De moderandâ Papiâ Poppæâ.] *Lex apud veteres in multâ famâ, & vsu. Fas mihi vt cum Tacito hîc leuiter exorbitem: & quæ faciunt huic legi, collecta à me & digesta proponam. Non subtiliter omnia, (cui enim bono?) sed ea saltim capita quæ ad vsum historiæ priscæ. Romanis semper coniugiorum subolísque magna cura. Ideo Censoria illa solemnis quæstio:* Ex animi tui sententiâ. Tu vxorem habes? *Ideò Ciceroni ficta lex:* Cælibes esse prohibento. *Nec ignominiæ solùm cælibatus, sed pœnæ erat. Ita apud Valerium,* Camillus & Postumius Censores, æra pœnæ nomine, eos qui ad senectutem cælibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt. *Et Festus auctor,* Vxorium pependisse dici, qui quòd vxorem non habuerit, æs populo dedit. *Exemplum videtur ab Spartanis petitum, apud quos ἀγαμίου ζημία, imò ὀψιγαμίου καὶ κακογαμίου, vt notat Pollux. Nec tamen lege aliquid cautum reperio: nisi quod C. Cæsar post bellum Africanum, vehementer exhaustâ vrbe, præmia proposuit multitudini liberorum. idque Præfectus morum, & quasi Censor. Dio* XLIII. ἐπειδή τε δεινὴ ὀλιγανθρωπία, διὰ τὸ τῶν ἀπολωλότων πλῆθος, ὥς ἔκ τε τῶν ἀπογραφῶν (καὶ γὰρ ἐκείνας, τά τε ἄλλα ὥσπερ τις τιμητὴς ἐποίησε) καὶ ἐκ τῆς ὄψεως αὐτῆς ἠλέγχετο, ἦν, πολυπαιδίας ἆθλα ἐπέθηκεν. *id est,* Et quoniam infrequens admodum vrbs erat, propter cæsorum multitudinem: quod ex recensu (eum autem & reliqua velut Censor faciebat) & ex ipso aspectu animaduertebatur, iis qui multos liberos haberent præmia proposuit. *Primus Augustus anno vrbis* DCCXXXVI. *certam legem posuit, & præmia pœnásque distinxit. Ea dicta, Iulia de maritandis ordinibus. quam tamen præ multitudine recusantium perferre non potuit, nisi ademptâ lenitáue parte pœnarum. Hanc Propertius intellexit lib.* III.

> Gauisa est certè sublatam Cynthia legem,
> Quâ quondam editâ flemus vterque diu:
> Ne nos diuideret ———

elegiâ illâ totâ. Et Horatius in Cantu sæculari:

> ——— patrumque
> Prosperes decreta super iugandis
> Feminis, prolísque nouæ feraci
> Lege maritâ.

Vbi Scholiastes vetus: Lex marita dicitur, quæ de maritandis ordinibus lata erat, quæ & Iulia dicta est. Cæsar enim post bellum legem tulit nequis aut cælebs esset, aut vidua nubilis, quo posset iactura iuuenum reparari, quæ bellis ciuilibus contigerat. Nam prope octoginta millia armatorum interierant. *Et de eâdem in actis eiusce anni Dio, lib.* LIIII. ὁ δ' Αὔγουστος τά τε ἄλλα ἐνομοθέτησε, τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε, καὶ ἔμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν. *Ex Dionis verbis clarum, etiam antè curam eam fuisse Augusto. ait enim* βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια: *& addit,* ἔμπαλιν ἔθηκεν. *Et non dubiè aliquid super eâ re latum in eius sexto consulatu, annis decem antè. Suadet Tacitus hîc:* Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ Triumuiratu iusserat, aboleuit: deditque iura, quîs pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes; & lege Papiâ præmiis inducti, &c. *Sed latum imperfectè. Capita legis Iuliæ fuerunt. Vti libertinas ducere liceret omnibus, præter Senatores. Vti sponsiones pactionésque nuptiales non vltra biennium differri ius esset. Vti diuortiorum certus esset modus. aliáque quæ postea in legem Papiam mixta & incerta. Iulia ergo, tempore à Papiâ distincta. præcessit enim* XXV. *solidis annis, & alucinati concinnatores legum qui confuderunt. Dico Iuliam. verius fortasse, Iulias: quia non semel tot annorum interuallo eâdem de re latum ac relatum. ideóque propriè locutum Tacitum censeo, cùm hîc* πληθυντικῶς *scripsit, Papiam latam post Iulias rogationes.*

Lata autem Papia anno vrbis DCCLXII. *sene iam Augusto: & lata per Senatum. Itaque & nomen à consulibus illi, Papio Mutilo & Q. Poppæo Secundo. Dicta enim Papia-Poppæa. Isidorus lib.* v. Sub Octauiano Cæsare suffecti Consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum Papia & Poppæa nominatur, continens primùm *(censeo emendandum,* patrum, *cùm scriptum concisè fuerit,* prũm) præmia pro suscipiendis liberis. *Caussa iterum ferendæ, è Tacito duplex:* incitandis cælibum pœnis, & ærario augendo. *Incitandis pœnis, id est augendis: sincera modò lectio sit. Ambigo enim, & possit rescribi,* incitandi cælibes pœnis, *siue,* intendendis cælibum pœnis, *sensu clariore. Capita legis Iuliæ confusa cum istius: ideóque passim scripta Iurisconsultorum laudata,* Ad legem Iuliam & Papiam. *ita inquam, vt Papia quæ plenior acerbiórque, aboleuerit & velut absorbuerit Iulias leges. Latam dixi per Senatum: & verum est. eóque Paullus lib.* v. *ad legem Iuliam & Papiam auctorem Senatum nominat:* Sed illud quæri potest, *inquit,* an idem seruandum sit quod Senatus censuit, etiamsi in aliam personam

De Lege Papiâ liber excursus.
Coniugia curæ Romanis.
Censorum ea inquisitio.
Cælibes mulctati.
Lib. XI. cap. IX.
Vxorium æs.
Cæsar πολυπαιδίας præmia ponit.
Augustus Iuliam legẽ fert.
Sueton. Aug. cap. XXXIV.
Propertio lux data.
Et Horatio.
Lex marita.
Etiam ante dictum annum mota ea lex.
Ex Dione, copse loco.
Ex Sueton. ca. XXXIV.
Iulia diuersa à Papiâ, Tẽpore & re.
Iuliæ leges.
Papia quando cœpit.
Caussa nominis.
Caussa ferẽdi.
Legem Iuliam Papia obscurauit.
Papia, Senatoria lex.
L. LXXI. De hered instit. & L. LXVIII.

Lib. 2. El

De ritu nupt. l. capite, De ritu nupt.

captionem direxerit. *Capita eius legis plura fuerunt: adeò vt* XXXV. *laudet alibi Marcianus. Ea vt distinctè proponam, ab homine me exiget nemo homo: confusè quædam recensebo, & vti dabunt se sub manum.*

Eâ lege permissa enuptio. Vt libertinas ducere liceat.

CAPVT. *De enuptione extra gentem ordinémque. Vti omnibus ingenuis libertinas vxores ducere ius esset, Senatoriis exceptis. Concepta Capitis eius verba, apud Paullum lib.* I. *ad hanc legem. Lege Iuliâ ita cauetur,* QVI SENATOR EST, QVIVE FILIVS PRONEPOSVE EX FILIO NATO CVIVS EORVM EST, ERIT: NEQVIS EORVM SPONSAM VXOREMVE, SCIENS DOLO MALO HABETO LIBERTINAM; AVT EAM QVÆ IPSA, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT, FECERIT: NEVE SENATORIS FILIA NEPTISVE EX FILIO, PRONEPTISVE EX NEPOTE FILIO NATO NATA, LIBERTINO, EIVE QVI IPSE, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT FECERIT, SPONSA NVPTAVE SCIENS DOLO MALO ESTO. NEVE QVIS EORVM DOLO MALO SCIENS SPONSAM VXOREMVE EAM HABETO. *Et è lege quidem Iuliâ recenset Paullus: sed insitum in Papiam fuisse clarè docet Celsus:* Lege Papiâ, *inquit*, cauetur omnibus ingenuis, præter Senatores eorumque liberos, libertinam vxorem habere licere. *Meminit & Dio eiusce capitis lib.* LIIII. ἐπειδὴ δὲ πολὺ πλεῖον τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος τοῦ εὐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἐξελευθέρας τοῖς ἐθέλουσι, πλὴν τῶν βουλευόντων, ἄγεσθαι, ἔννομον τὴν τεκνοποιΐαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. *Vbi tamen interpretis supina μετεωρεία vertentis:* Ac quoniam* masculi patricij generis numerum patriciarum feminarum multò anteibant, liberum fecit vt qui vellent (modò Senatores ne essent) libertas etiam (*cautius & verius*, *libertinas: ἐξελευθέρας *enim Dio dixit, non* ἀπελευθέρας. ἐξελεύθεροι *autem* οἱ τῶν ἐξελευθερωμένων υἱοί, *ait Hesychius*) ducere possent, eorumque liberos legitimos esse iussit. *En,* τὸ εὐγενὲς, *Patricium vbique vertit. at ingenuum debuerat, ex vi verbi, legísque. Meminit iterum Dio lib.* LV. *in personâ Augusti:* καὶ ἐξελευθέρας τοῖς γε ἔξω τοῦ βουλευτικοῦ ὄσιν ἄγεσθαι συνεχώρησα. *Et eodem errore ibi interpres,* τὸ βουλευτικὸν, *Patricios vertit: cùm Senatorios, verè posset. Latum hoc caput matrimoniis frequentandis: vt siquem digniorem amor aut voluntas traxisset ad impar iugum, lege iungi liceret. Nam anteà vetitum. Neque Decemuirali lege, patricio cum plebeiâ, neque ingenuo cum libertinâ connubij ius. Prius abolitum. meminítque Liuius lib.* IV. *in oratione Canuleij Tribuni: & lib.* X. *vbi matronæ patriciæ Virginiam, quod è patribus enupsisset, sacris arcuerunt. Mansit posterius, ad hanc legem. Vide quæ Cicero Antonio de Fadiâ obiecit, Phil.* II.

Cõfunduntur clarè Iulia, & Papia. vti vides

* Mirum & præter id quod philosophis visum vsuq. doctum. Nã præpollet ferè sexus sequior.

*Tamen ex ritu eius æui, Libertini iidẽ cum libertis, vti notum.

Caussâ huic capiti. Decemuiri vetuerunt cõnubia cum plebe. Lex ea abolita.

Patronus cum libertâ.

CAPVT *subnexum fortè priori: de connubio patronorum cum libertabus. Verborum partem Vlpianus appendit libro* III. *ad legem Iuliam & Papiam: In eo iure, quod dicit,* INVITO PATRONO, LIBERTAM QVÆ EI NVPTA EST, ALII NVBERE NON POSSE, *Patronum accipimus, &c. Et idem iterum l.* XL. *De diuortiis: Quod ait lex,* DIVORTII FACIENDI POTESTAS LIBERTÆ QVÆ NVPTA EST PATRONO, NE ESTO, QVAMDIV PATRONVS VXOREM EAM ESSE VOLET. *Vide interpretem eumpse Vlpianum: & adde l.* I. *De concub.*

Sponsalibus data lex.

Sueton. explic.

Quando sponsalibus locus.

CAPVT *De sponsalibus. quando & quâ fini contrahenda. Sumptum è Iuliâ de maritandis ordinibus, indice Suetonio cap.* XXXIIII. Cumque, inquit, immaturitate sponsarum & matrimoniorum crebrâ mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartauit. *Sponsalium enim olim licentia, adspectu nullo ætatis. At Augustus, cùm quidam immaturas planè virgines desponderent, & mariti essent non mariti: arcendæ huic fraudi tempus definiit ætatémque sponsionum: ita vt non ante decimum annum sponsa quæquam esset. Clarè Dio, lib.* LIIII. ὡς δὲ καὶ βρέφη τινὲς ἐγγυώμενοι, τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηκότων ἐκαρποῦντο, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, προσέταξε μηδεμίαν ἐγγύην ἰσχύειν, μεθ' ἣν οὐδὲ δυοῖν ἐτοῖν διελθόντων γαμήσει τις: τουτέστι δεκέτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι τόν γέ τι ἀπ' αὐτῆς ἀπολαύσοντα. δώδεκα γὰρ ταῖς κόραις ἐς τὴν τοῦ γάμου ὥραν ἔτη πλήρη νομίζεται. *Id est:* At cùm quidam pueras desponderent, & præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opusque mariti non præstarent: statuit nullam sponsionem firmam esse, post quam, biennio exacto, nuptiæ non sequerentur. hoc est, vt omnino decennem despondere opus esset, siquis sponsionis eius vellet fructum. Puellis enim duodecimus annus plenus, ad nuptias definita ætas censetur. *Xylander Dionis mentem planè hîc non cepit. Facit huic capiti quod Caius lib.* I. *Ad Iuliam & Papiam scripsit:* Sæpè iustæ ac necessariæ caussæ non solùm annum vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium & vlterius trahunt sponsalia: veluti valetudo sponsi sponsæve, vel mortes parentium, &c.

Decennis tantum desponдenda.

Caius explicatus. L. XVII. De sponsalibus.

Ne sexagenarij ducant. Ne quinquagenariæ nubant.

CAPVT *de ætate eorum qui ducerent, quæve nuberent. Eo capite cautum ne mulier quinquaginta annis minor sexagenario nuberet; neu vir minor sexaginta, quinquagenariam duceret. Lactantius lib.* I. *Senecæ verbis:* Quid ergo est quare apud poëtas salacissimus Iupiter desierit

liberos

liberos tollere? vtrum ſexagenarius factus eſt, & illi lex Papia fibulam impoſuit? an impetrauit ius trium liberorum? *Et Appuleio in iudicio obiectum, quòd Pudentilla* ei anno ætatis ſexageſimo ad libidinem nupſiſſet: *videlicet contra legem Papiam. Huic tamen capiti Claudius abrogauit, vt Suetonius notat cap.* XXIII. Capiti, *inquit*, Papiæ-Poppææ legis à Tiberio Cæſare, quaſi ſexagenarij generare non poſſent, edicto abrogauit. *Legerim*, addito, *vel*, edito. *Edictum certè Claudij non fuit, ſed Senatuſconſultum. Vlpianus in Fragm. tit.* XVI. Sed S C. Claudiano maior ſexagenario ſi minorē quinquagenariâ duxiſſet, perinde habebatur ac ſi minor LX. annorum duxiſſet vxorem. *Cauſſæ quæ Tiberium, quæ Claudium mouerint, in aperto. Ille quod plurimum fieri ſolet, ſpectauit: hic, quod per naturam poteſt. Adeò autem amare & virum exercere ſexagenarius poteſt, vt ſint octogenarij ſenes iidémque patres inter exempla. At mulier quinquagenariâ maior, vix eſt vt impleatur.*

Claudius fibulâ laxauit ſexagenariis.
Suetonij vera lectio & mens.
Cauſſa variantis conſtitutionis inter Tib. & Claud.

CAPVT *de libertate coniungendi; quod tamen* XXXV. *in ordine fuit. Martianus*: Capite trigeſimoquinto legis Iuliæ, qui liberos quos habent in poteſtate iniuriâ prohibuerint ducere vxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt: ex conſtitutione, &c. *Simile in libertis, etiamſi iurauerint, l.* VII. *De operis libert.*

Ne arceantur à matrimonio liberi.
L. XVIII. De ritu nup.

CAPVT *de interuallo temporis à morte coniugis vel diuortio, ad coniugium nouum. Neque enim probata Iuliis legibus monogamia: ſed ad matrimonia compulſi iterum, vidui, aut diſparati. Diſcreparunt in tempore Iulia & Papia. Nam vt Vlpianus notat tit.* XIIII. *Feminis lex Iulia à morte viri, anni vacationem tribuit: à diuortio, menſium ſex. At Papia clementior, à morte, biennium indulſit; à repudio, annum & menſes ſex. In Suetonio, Triennium leges: nec id te turbet. Exſoluit eum nodum Dio in oratione Augusti ad cælibes lib.* LVI. καὶ οὐδὲ ἐς ταῦτα μέντοι κατήπειξα ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τρία ἔτη ὅλα πρὸς παρασκευὴν ὑμῖν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον, δύο. *Id eſt*. Nec ad iſta feſtinanter impuli vos, ſed primùm tres integros annos ad apparatum rei conceſſi, deinde binos.

Tempus legitimum inter nuptias vett. nouaſque.
Remota in Suetonij verbis hæſitatio.

CAPVT *de præmiis maritorum, patrúmque: quod in ordine ſeptimum fuiſſe, colligas ex Agellij lib.* II. *cap.* XV. *Præmiis enim inuitandi fuerunt ad matrimonia & prolem frequentandam. Præmia duorum generum, Honores & Commoda. Quæ largiora vtraque apud patres: quædam tamen ſeorſim data etiam maritis. Veluti, honeſtior in ſpectaculis locus. Suetonius Auguſti cap.* XLIIII. Militem ſecreuit à populo: maritis è plebe proprios ordines adſignauit. *Et ad eam ſententiam accipio, quòd poëta Hiſpanus facetè ſcribit*:

Præmia maritis patribuſq.
Maritorum priuilegia.
Martialis illuſtratus.

Spadone cùm ſis euiratior fluxo,
Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeaſque & Idus, fibulaſque cenſúſque.
Sedere in equitum an tibi liceat ſcamnis
Videbo Didyme, non licet maritorum.

Præceſſerunt item mariti in magiſtratu, & in faſcibus. Agellius: Capite ſeptimo legis Iuliæ priori ex Conſulibus faſces ſumendi poteſtas eſt, non qui pluréis annos natus eſt, ſed qui plures liberos quàm collega aut in ſuâ poteſtate habet aut bello amiſit. Sed ſi par vtrique numerus liberorum eſt, maritus aut qui in numero maritorum eſt præfertur. *In numero maritorum, id eſt, opinor, ſponſus: vel etiam qui ius habeat ab Imperatore mariti. Id enim quoque dari ſolet, pariter ac ius liberorum. Didici ex vnico Dionis loco lib.* LX. *de Claudio*: τοῖς στρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. *id eſt*, Militibus, quoniam ex legibus vxores ducere iis non licebat, iura maritorum conceſſit. *Sed & plura maritis priuilegia in ſorte, in adminiſtratione prouinciarum: quæ hauries ex præmiis patrum ſtatim, ne eadem iteranda ſint. Patribus certè, vt prædixi, præmia vberiora, & pleno velut dimenſo legum. Idq; non ſolùm è Iuliâ aut Papiâ, ſed more Rom. priſco.* Lex ſociis ac nominis Latini, qui ſtirpem ex ſeſe domi relinquerent, dabat, vt ciues Romani fierent, *ait Liuius lib.* XLI. *Item à cenſoribus*, In quattuor vrbanas tribus (*ea autem minus honeſtæ*) deſcripti erant libertini, præter eos quibus filius quinquenni maior ex S C. eſſet, *ait idem lib.* XLV. *Iulius Cæſar*, agrum Campanum diuiſit extra ſortem XX. millibus ciuium, quibus terni pluréſve liberi eſſent, *vt notat Suetonius cap.* XX. *& Appian. Ciuilium* II. *& exempla reperies fors ſit plura. Sed Auguſto in primis ea cura: non lege Papiâ ſolùm, vt cenſent quidam haud è vulgo, ſed iamdiu antè. Quod clarum ex iis quæ Dio ſcribit* LIII. *de præſidibus prouinciarum, &* LV. *ante Papiam latam. Fateor tamen, quod Papia præſertim. Præmia* πολυπαιδίας *ex eâ lege, non abſurdè fecero, ſi ordine proponam. Primum vt in petitione candidati præferantur, quibus liberi plures. Tacitus lib.* II. Contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. *Lex non alia quàm hæc Papia. Secundum. Vti præferantur proletarij in ſorte prouinciarum: & eaſdem diutius obtineant. Prius membrum è Tacito firmo, Annali* XV. Percrebuerat eâ tempeſtate prauiſſimus mos, cùm propinquis comitiis aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis

Mariti antelati in magiſtratu.
Quid ſit, in numero maritorum eſſe.
Ius mariti.
Mariti in ſorte prouinciarum antehabiti.
Præmia patrū multa.
Etiam veteri rep.
Auxit ea Auguſtus.
I. Patres in petitione prælati.
II. Præferuntur in ſorte prouinciali.

adoptionibus adsciscerent filios, præturasque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. *Alterum è Dione* LIII. Præsides, *inquit*, annuos & sorte lectos esse voluit, πλὴν εἴ τῳ πολυπαιδίας ἢ γάμου προνομία προσείη. *id est*, nisi sicui multitudinis liberûm aut nuptiarum caussâ priuilegium esset. *Quanquam id ad sortem tantùm referri fortasse par est, non etiam ad mansionem.*

III. Præcedunt collegas in magistratu.

Tertium. præeant emineántque in omni magistratu. Colligas ex Agellij lib. II. *cap.* XV. *verbis quæ suprà. Et ab hoc exemplo est, quòd qui plures liberos habet, in curiâ vel collegio primus sententiam rogatur; in albo & processu, ceteris præfertur. l.* IX. *C. De decur.*

IIII. Patribus gratia fit Legis Annalis.

Quartum. In honoribus petendis, gratia fit annorum qui liberos habent: & quidem pro numero liberorum. Exempli caussâ, minores XXV. *annis ad honores non admittuntur nisi beneficio prolis. Qui ergo quinque habent, anno vigesimo admittuntur, qui tres, vigesimosecundo, & sic deinceps. Vide l.* II. *De minoribus, quæ ad hanc sententiam clara. Et Plinij locum eòdem traho, lib.* VII. *Epist. præter meam suprà, aliorúmque mentem*:

Plinij nouus intellectus.

Calestrium Tironem familiarissimè diligo. simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit, ego illum in Præturâ sum consecutus, cùm mihi Cæsar annum remisisset. *Vbi vides dimitti etiam annos beneficio Cæsaris solere, quasi liberos haberent.*

V. Immunes sunt à curâ, &c.

Quinctum. Qui plures liberos habet, id est, in vrbe tres, in Italiâ quattuor, in prouinciis quinque, à curâ, tutelâ, ceterísque muneribus personalibus immunis est. l. II. *De excusationibus. l.* I. *C. Qui num. liberor.*

VI. Mitiùs cũ dãnatis agitur.

Sextum. Damnatorum liberi plures assem accipiunt, è constitutione Hadriani l. VII. *De bonis damnat. Et ab eâ mente Dio scripsit, Hadrianum mitiores pœnas reis irrogasse liberos habentibus. quod Cuiacius notauit pridem. Et plura, quæ facilè colliges ex iis quæ dicam de mulctis.*

Origo iuris trium liberûm

Ex his ortum celebre illud Ius trium liberorum (Auctoritatem trium liberorum *Tertullianus dixit, contra Valentinianos*) *quod orbis pro beneficio Princeps dabat.*

Id princeps dabat.

Plinius lib. II. *Epist.* Nuper ab optimo Principe trium liberorum ei ius impetraui: quod quanquam parcè & cum dilectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit. *Idem ad Traianum lib.* x. Exprimere domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attulerit, quòd me dignum putasti iure trium liberorum. *Martialis*,

Vxor cùm tibi sit formosa, pudica, puella,
 Quò tibi natorum iura Fabulle trium?
Quod petis à nostro supplex dominoque deoque,
 Hoc dabis ipse tibi, si potes arrigere.

Idem de se:

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
 Natorumque dedit iura paterna trium.

Tres liberi opus ad plena præmia.

Dictum disertè, trium liberorum: quia is numerus requirebatur ad præmia omnia legis. Iuuen.

Ni numerum, ni tres impleuero; iusta doloris
Næuole caussa tui.

Scripsit hæc Dio ante latam Papiam.

Origo eius è lege Iuliâ, vti discas ex Dionis apto ad hanc rem loco, lib. LV. ἡ δὲ δὴ Λιουία ἐς τὰς μητέρας τὰς τρὶς τεκούσας ἐσεγράφη· οἷς γὰρ ἂν τὸ δαιμόνιον εἴτ' οὖν ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν μὴ δῷ τοσαυτάκις τεκνῶσαι, τούτων τισὶν ὁ νόμος, πρότερον μὲν διὰ τῆς βουλῆς, νῦν δὲ διὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὰ τῶν γεγεννηκότων δικαιώματα χαρίζεται· ὥστε σφᾶς μήτε τοῖς τῆς ἀπαιδίας ἐπιτιμίοις ἐνέχεσθαι, καὶ τὰ τῆς πολυπαιδίας ἆθλα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, καρποῦσθαι. *id est*: Liuia in numerum matrum quæ ter peperissent adscripta. Quibus enim seu viris seu feminis fatum aliquod prouentum tot liberorum negauit; iis lex, antea quidem per Senatum, nunc autem per Principem iura gratificatur natorum. ita vt neque pœnis orbitatis obnoxij sint, & præmia omnia multitudinis liberorum consequantur, paucis saltem exceptis.

Feminis tributum etiam id ius.
Peti solet à Senatu.

Vbi vides & feminis tribui solere id beneficium: quod primò & ex lege Iuliâ, à Senatu petebatur; posteà à Principe. quanquam ea verba perperam, in longè aliam sententiam abduxit interpres. Plutarchus de Vestalibus notat, eas sine tutore aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ, *inquit*, αἱ τρίπαιδες. *At quod id solus Princeps dederit, clarè Martialis*:

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat. valebis vxor.
Non debet domini perire munus.

Ius parentum, idem.

Hoc idem, ius parentum Iuuenalis appellat:

Iura parentis habes, propter me scriberis heres.

Ius liberorum idem.

& Tacitus hic priuilegia parentum. Alij simpliciter etiam, Ius liberorum. In fragmento iuris veteris, quod euulgauit doctissimus Pythœus: Mulier sine auctoritate tutoris manumittere potest, si ius habeat liberorum. *Et Paullus lib.* IIII. *Sentent. ad* SC. *Tertullianum, plus semel.*

Quid tamen propriè sit.

Ius liberorum tamen propriâ quadam & aliâ significatione capi in Vlpiani Frag. tit. XVI. *& l.* I. *C. De iure*

De iure liber. non vanè notat nostri æui Iurisconsultus ad fragmenta eaipsa: & nodum quem Duarenus ligauerat I. *Disput. cap.* XL. *doctè soluit. Iubeo lucem huic rei mutuari te ab illo Sole, in eapse Fragmenta. Sed & quattuor liberorum ius fuit: quod pertinuit (nisi in alienâ regione aberro) ad libertinas, non ingenuas. certè ita distinguit* SC. *Tertullianum, de quo vide Paullum lib.* IIII. *tit.* IX. *Quod tamen ius vetustius est illo* SC^to: *& mentio eius in Suetonij Claudio cap.* XIX. *vbi Princeps* Feminis *(quæ naues scilicet mercaturæ causâ fabricarent)* ius tribuit quattuor liberorum. *De præmiis, ista.*

Ius quattuor liberorum.

CAPVT *de pœnis multísque cælibum & orborum. Quæ etiam in lege Iuliâ fuerant: sed Augustus, vt ipse apud Dionem fatetur, intendit auxítque. Pœna prima & maxima, Vti cælibes ex testamentis nihil caperent, nisi è proximè iunctorum: orbi, non nisi dimidium. Melior ergo conditio orborum: & iure, quia mariti saltem. Sozomenus lib.* I. *Eccles. histor. discrimen hoc bene notat:* Νόμος ἦν Ῥωμαίοις παλαιὸς, ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν τῶν ἴσων ἀξιοῦσθαι κωλύων τοὺς ἀγάμους τοῖς μὴ τοιούτοις, περὶ ἄλλα τε πολλὰ, καὶ τὸ μηδὲν κερδαίνειν ἐκ διαθήκης τοὺς μὴ γένει ἐγγυτάτω προσήκοντας· τοὺς δὲ ἄπαιδας, ζημιοῦν τὸ ἥμισυ τῶν καταλελειμμένων.

Cœlibatus pœnę & orbitatis. Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium.

Cælibes ergo nihil capiunt: adeo vt scripserit Vlpianus, Cælibi relictum legatum caducum fieri, nisi legi intra centum dies paruerit. *Et respexit ad has pœnas Plutarchus, libello* περὶ φιλοστοργίας. Ῥωμαίων πολλοὶ, *inquit,* γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται. *id est,* Romanorum plerique vxores ducunt & liberos serunt, non vt heredes habeant, sed vt heredes ipsi esse possint. *Nec vanè imputat adulter apud Satyricum marito:*

Caducum fit quod cælibi relinquitur.

——propter me scriberis heres,
Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.

Iuuenalis explicatus.

Tertullianus de Monogamiâ: Aliud est si & apud Christum Legibus Iuliis agi credunt, & existimant cælibes & orbos ex testamento Dei solidum non posse capere. *Ideò toties apud Iurisconsultos de solidi captione lectum quæsitúmque. vt l.* LXII. *l.* LXXVIII. *De hered. instit. l.* VI. *De vulg. & pupill. substit. l.* XII. §. *fin. De iure fisci. quæ omnia propriè ad orbos spectant patrésque solitarios. Quidquid autem hoc modo præter legem legatum aut relictum, caducum fiebat ibátque in fiscum. ideóque Caducaria lex Iulia dicta alibi Vlpiano. Tacitus:* Lege Papiâ præmiis inducti, vt si à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. *id est, ærarium publicum bona quibus dominus non esset, occuparet. Ea enim mens; nec audio Vertranium emendantem,* ne si à pr. par. cess. v. p. o. populus vacantia teneretur. *quæ emendatio frigidior est, vt ille ait, Gallicâniue. Ferretum potius audio, de corruptione & defectu loci verè iudicantem. Prior enim pars ad præmia delatorum attinet: quibus sequentia filo orationis non respondent. Ræuardus noster ad l.* CCVIII. *De Reg. iuris, ex his Cornelij verbis efficit, lege Papiâ discrimen nullum fuisse inter cælibes orbósque, & pariter omnes ab hereditatibus legatísque submotos. Discrimina quæ deinde reperta, esse à Tiberio qui legis eius nexus multos exsoluit & nodos. Ambigo. Illud scio, ex Vlpiani titulo* XIII. *totum hoc Zetema definiri potuisse: integer exstaret modò. At nunc nihil præter indicem est,* De cælibe, orbo, & solitario patre. *Et quidem si cælibes nihil acceperint, vti certum: orbos semissem habuisse, solitarios patres maiorem aliquam portionem ratio consentit.*

Solidum capere.

Caducaria lex.

Refutatus Vertranius. Ferreti iudiciũ probum.

Ræuardi sententia noua.

Discrimen videri fuisse cælibis, orbi, solitarij patris.

CAPVT *de iis quæ coniuges inter se capiunt, ad fine priori. Vlpianus tit.* XV. Vir & vxor inter se decimam matrimonij nomine capere possunt. Quòd si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonij nomine capiunt, totidem decimas pro numero liberorum accipiunt. *Vide eumdem Vlp. tit.* XVI. De solidi capacitate inter virum & vxorem. *Caussæ enim sunt, è quibus solidum interdum coniuges capiunt: quas omnes clarè ibi recenset Iurisconsultus. Respexit huc Orator vetus:* Placet ergo ô leges diligentissimæ pudoris custodes, decimas vxoribus, quartas meretricibus dari? *Decimaria ea lex sublata, l.* II. *C. De inf. pœn. cæl. & orbit.*

Decimaria lex inter coniuges.

Interdum tamen solidum capiunt.

Sublatæ decimæ.

CAPVT *de bonis libertorum. Vide Vlpianum tit. vlt. & Instit. lib.* III. *Caput item de liberatione operarum: cuius verba l.* XXXVII. *De operis libert.*

Iura in bonis libertorum, pro ratione liberorum.

CAPVT *de diuortiis. quo modus impositus eorum crebritati. Clarè Suetonio traditum, in Aug. cap* XXXIIII. *Iuuat aliquid Quinctilianus, qui de quinquennio suggerit in sterilitate. Themate Declamationis* CLI. Intra quinquennium non parientem repudiare liceat. *Eodem capite iniusti diuortij pœna: & vt dotem amittat, cuius culpâ diuortium factum. Eóque de dote, multa in Comment. Iurisconsultorum ad Papiam legem. vide l.* LXIIII. *Soluto matrimonio. Plura capita omitto sciens volénsque: quia ad subtilitates potius iuris pertinent, quàm cognitionem antiquitatis.*

Modus diuortiis impositus, vt ait Suetonius.

Ego si quid in his humanitus omisi, commisi: adde, corrige, ignosce. Illud moneo, in veteri Pandectarum Græcanico indice, Iuliam & Papiam κατ' ἐξοχὴν *& quia in iure plurimi vsus, appellari* ἁπλῶς, *Leges. Ita inuenies* Μαυρικιανοῦ Ad leges βιβλία ἕξ. Τερεντίου Κλήμεντος Ad leges

In Pandectis Ad leges, simpliciter: pro, ad Iuliam & Papiam.

βιβλία εἴκοσι. Μαρκέλλου Ad leges βιβλία ἕξ. Γαΐου Ad leges βιβλία δεκάπεντε. Παύλου Ad leges βιβλία δέκα. Οὐλπιανοῦ Ad leges βιβλία εἴκοσι. *& caue aliter acceperis, quàm ad Iuliam & Papiam leges. Argumenta clara: quoniam & numerus librorum ferè conuenit; & nusquam ij scriptores in Pandectis simpliciter Ad leges laudantur, sed ad Iuliam & Papiam saltem. Scies & illud, valuisse has leges ad Seueri Imp. æuum, qui non abrogauit quidem, sed imminuit: maximè eâ parte, quâ fuit de gignendis liberis. Tertullianus Apol. cap.* IIII. Nónne & vanissimas Papias leges, quæ antè cogunt liberos suscipi, quàm Iuliæ matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit? *Cælibatus deinde pœnas sustulit Constantinus propter Christianos* παρθενίαν καὶ ἀπαιδίαν διὰ θεὸν ἀσκοῦντας. *Euseb. in vitâ Constantini, & Sozomenus lib.* I. *Carpsit Papiam & in parte Theodosius, vt habes l.* I. *C. De iure liberorum; & principes secuti. Sed nos satis exspatiati, ad lineas redeamus, quod dicitur, & in gradum.*

Seuerus imminuit Papias leges.

Et Constantinus Theodosiusque.

Incitandis cælibum pœnis.] *Mercerus, phrasi antiquâ mallet,* Incitandi cælibum. *vt in Plauto, inquit,* Nominandi istorum: *in Agellio,* Docendi aliorum: *& talia.*

PAG. 51. Statim turbidis Lepidi rogationibus.] *De quibus Florus lib.* IIII. *& quadam Sallust. in Fragm.*

Numerus non exactus.

Continua per viginti annos discordia.] *Rotundus numerus, non verus. Nam à Pompeij* II. *consulatu ad Augusti* VI. *sunt inter anni* XXIIII.

Præmia delatorum in Papiâ.

Lege Papiâ præmiis inducti.] *Delatores scilicet accusatorésque. Suetonius Nerone, cap.* X. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit. *vt appareat præmia magna fuisse, & fortean tertiam aut semissem.*

Seges calumniarum lex Papia, propter fisci iura.

Multorúmque excisi status.] *Hoc est quod antea dixit,* omnisque domus delatorum interpretationibus subuertebantur. *Et calumniæ multæ in hac lege circa ingenuitatis iura, & similia: vt periclitaretur non dubiè multorum status. Plinius Panegyrico, de hisdem:* Vidimus delatorum iudicium quasi grassatorum, quasi latronum. Non solitudinem illi nouiter, sed templum sed forum insederant: nulla iam testamenta secura, nullus status certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum auaritia. Aduertisti oculos, &c. *Quibus in verbis emendo,* Non solitudinem illi, non iter. *quod perperam coöleuerat,* nouiter. *Itinera sanè insident obsidéntque grassatores.*

Plinius emendatus.

Vigintiuiratus capessendi necessitas.

Vt'que munere capessendi vigintiuiratus solueretur.] *Non ergo aditus ad maiores honores, nisi illo adepto? Appâret ex his verbis. nisi ea Taciti mens est, vt solueretur legibus in capessendo vigintiuiratu. Dictio subobscura est. Vigintiuiros aperuit nobis solus Dio* LIIII. *Triumuiros Monetales, Triumuiros Capitales, Quattuoruiros viales, Decemuiros Stlitibus. Instituti sunt ab Augusto, anno* DCCXLI.

Qui sint viginti-viri.

Quinquennio maturiùs quàm per leges Quæsituram peteret.] *Vides ergo quàm aberret vir doctus & Italiæ suæ Suada, qui negat legitimam vllam ætatem Quæsturæ fuisse. Fuit. præter hunc locum, Spartianus in Iuliano:* Quæstor, ante annum quàm legitima ætas sinebat, designatus est. *Sueton. in Calig. cap.* I. Quæsturam quinquennio antequam per leges liceret, & post eam Consulatum statim gessit. *Sed quæ'nam illa? Opinor Augusti & deinceps æuo, fuisse annum* vigesimumquintum. Certè non intrà. argumento Quinctiliani verborum lib.* XII. Caluus, Cæsar, Pollio, multò ante quæstoriam omnes ætatem grauissima iudicia susceperunt. *Atqui anno,* vnoetuigesimo Cæsar Dolabellam, altero & vigesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus insecuti sunt, quas hodiéque cum admiratione legimus, *ait alibi idem scriptor. Nec multum citrà. quia reperio Catonem* XXIX. *ætatis, Gracchum vigesimoseptimo Quæsturam gessisse. Plinij locus est, qui* XXII. *adstruere videatur, ad Traianum:* Cautum est domine, Pompeiâ lege ne quis capiat magistratum, néve sit in Senatu minor annorum XXX. Secutum est dein edictum Diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. *sed cùm is ad prouincias, & propriè ad Bithyniam spectet, nihil muto. Quòd vero disertè finierim vigesimumquintum: inducit me Dio lib.* LII. *Qui ex decreto Mæcenatis (quod secutus haud dubiè Cæsar, aut vt melius dicam, accommodata à Dione tota oratio illa ad formam reip. Augustææ) Senatoriæ ætati definit annum* XXV. *Quæstura autem primus gradus in Senatum: illa ergo etiam Quæstoria ætas. Colligas & non obscurè idem ex l.* II. *De minoribus.*

Ætas Quæsturæ.

* Aut certè vigesimumquartum, argumento claro, quod Tiberius Quæstor fuit vndeuigesimum annum agens, ait Velleius. Atqui ille ipse non nisi quinquennio maturius creatus, quàm per leges, vt Dio notat clarè LIII. & Tacit. statim. Ergo legitimus Quæsturæ annus videtur XXIIII. sed expletus.

Senatoria ætas.

Prætendebat sibi atque fratri decreta eadem.] *Vide Dionem de Tiberio, lib.* LIII. *in actis anni* DCCXXX. *de Druso lib.* LIIII. *actis anni* DCCXXXV.

Nero an Pontifex.

Additur pontificatus.] *De Nerone agit Germanici F. quem tamen ego Pontificem, in lapidibus, qui datâ operâ honori eius & memoriæ positi, non lego. Exstat vrna (à Caligulâ, vt è Suetonio colligas, dicata) Romæ:*

OSSA.

OSSA.
NERONIS. CAESARIS
GERMANICI. CAESARIS. F.
DIVI. AVG. PRON. FLAMIN
AVGVSTALIS. QVAESTORIS.

Et in Hispaniâ marmor, quod amicus noster Carolus Clusius descripsit:

NERONI. CAESARI
GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVG.
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI.

Vbi cùm Flamen vtrobique insculpatur, non Pontifex: subuereri in mentem venit, ne in cognato honore Tacitus si fortè aberrarit. An potius Augur.

Quo primùm die forum ingressus est, congiarium plebi.] *Id est Tirocinij die, siue togæ virilis. quo, auspicij caussâ, tirones à patre proximísque solemni officio in forum deduci, & inde in Capitolium solent. Notat Plutarchus in Bruto: & Valerius Max. lib.* V. *cap.* IIII. M. Cotta eo ipso die quo togam sumpsit virilem, protenus vt è Capitolio descendit, C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. *Suetonius in Augusto:* Duodecimum & decimumtertium consulatum magno, id est, XVII. annorum interuallo, vltrò petiit, vt Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. *In Tiberio:* Romam reuersus, deducto in forum filio Druso. *Munera etiam sportulásque dari tirocinio solere, obseruabis hîc ex Tacito, & Suetonij Nerone. cap.* VII. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit. *& Calig. cap.* X. *Nec in principum modò liberis, sed vulgo id seruatum, disco ex Plinio lib.* X. *Epist.* Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, solent totam bulen atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binósque denarios vel singulos dare.

Tirocinij dies solemnis. In forum Capitoliumq. ab agnatis deducebantur tirones. Sportulas dabant. Etiam vulgò.

Quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur.] *Explicat Suetonius, Claudij cap.* XXVII. Drusum Pompeiis impuberem amisit, pyro per lusum in sublime iacto & hiatu oris excepto: * cui & ante paucos dies Seiani filiam despondisset. *ita enim eum locum in Antiquis olim restituimus. Vide infrà, initium lib.* IV.

Seiani filia Claudij filio desponsa. *Fortè leg. cum ei.

Censoriâ etiam potestate legendis equitum decuriis functus.] *Munúsne illud intellegit, quod Augustus instituit, Triumuiratum recognoscendi equites? de quo Suetonius cap.* XXXVII. *An potius lectas ab eo decurias iudicum vult, (quod Censorium olim munus) honore à Principe dato?*

Pro censore legebat equites.

Quòd sibi inter spectacula gladiatorum * loco non decessisset.] *In theatro olim discreta loca: nondum, vt vides, in Circo aut Amphitheatro. Aliàs, caussa non fuisset huic querelæ. Discreuit primus Claudius Imp. &* in Circo, (*Suetonij verba sunt cap.* XXI.) propria Senatoribus constituit loca, promiscuè spectare solitis. *Tamen Augusti temporibus decretum Patrum fuit,* vt quoties quid spectaculi vsquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret *Senatoribus, ait idem Sueton. in Aug. cap.* XLIIII. *Sed id extra vrbem dumtaxat fuit firmum.*

PAG. 52. *Nescio an vox loco non redundet. Loca in Circo non discreta patribus. Suetonij verba strictius capienda, præut sonant.

Memorabantur exempla maiorum.] *Si animus est, consule Electa mea, capite De lictoribus. & adde quod in Plutarchi Gracchus scribitur, C. Veturio mortem allatam, quia Tribuno in forum venienti non decessisset.*

Decedere magistratui.

Oratorum eâ ætate vberrimus erat.] *Dico lib.* VI.

Fraude mancipum & incuriâ magistratuum, plurima per Italiam itinera interrupta.] *Mancipes hîc, qui vias publicas reficiendas quæstus sui caussâ redimebant. Hyginus;* Viæ publicæ & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. *Lapis Romæ in hortis Carpensibus,*

Mancipes, qui dicti.

CN. CORNELIO.
CN. F. SAB.
MANCIPI. VIAE. APPIAE.

Sed qui magistratus? credo, intelligit minores, id est Curatores viarum qui ab Augusto. Nam olim Censoribus ea cura. Cicero de Legibus: Censores vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor. *Deinde Quattuoruiri instituti; quorum propriè id munus. Pomponius De origine iuris:* Eodem tempore & Quattuoruiri qui curam viarum gererent constituti. *tempus intellegit, post creatum Prætorem peregrinum, qui fuit annus vrbis* DX. *Ij videntur à Varrone non inconcinnè dicti* Viocuri. *Antiqui ergo Quattuoruiri viarum. sed non sufficientibus iis, additi duo, factíque Seuiri, vti docebo mox ex Dione. Etiam Curatores extra ordinem reperti, quos*

Olim censores vias curabant. Postea Quattuoruiri. *Viocuri, id est, qui curant vias. Seuiri viarum. Curatores extraordinarij, viri illustres ferè.

destinabant singulis viis. Ita Cæsar Curator viæ Appiæ Plutarcho dicitur: Thermus Flaminiæ, Ciceroni. Augustus deinde, quò plures partem administrandæ reip. caperent (*ait Suetonius*) noua officia excogitauit, Curam operum publicorum, Viarum, Aquarum. *Sed quomodo noua, si iam antè Quattuoruiri viarum, si Curatores? Silent scholiastæ: sed verè dicam ego. Curatores ante Augustum, fateor: sed nec perpetuum id, nec certum munus. Fecit vtrumque Augustus. Quod ad* IV. *viros: scito discretum à Curatoribus eorum munus. Quattuoruiri vias vrbis curabant: Curatores, eas quæ extra vrbem. Docuit me hoc Dio lib.* LIIII. *de Vigintiuiris: vbi clarè scriptum è Seniris viarum, amotos ab Augusto duos qui vias curabant extra muros;* τὰς (*ait*) ἔξω τοῦ τείχους ὁδοὺς ἐγχειριζομένας: *retentos quattuor, qui in vrbe. Ergo sub Augusto & Curatores viarum & Quattuoruiri, quorum munera locis legionibúsque distincta. Et digniores sanè Curatores: quia in vias illas grandes extra vrbem, sumptus & moles maior. Ideò Plinius gratulatur Cornuto de eo munere, lib.* V. *Epist.* Recesseram in municipium, cùm mihi nuntiatum est Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Exprimere non possum quanto sim gaudio adfectus & ipsius & meo nomine. *Et in lapidibus passim inter alios honores insculptum* CVRATORI. VIARVM. *aut plurimum,* CVRATORI. VIÆ. APPIÆ. *Salariæ, Flaminiæ, &c. nominibus expreßis. quia ferè Curatores dabantur certis viis, vni pluribúsve. Et hos quidem Curatores fuisse censeam, à quibus mancipes redimebant, & quorum negligentia hîc culpata.*

(Explicatus nodus in Suetonij verbis. Curatores perpetui ab Augusto. Discrimen inter IIII. viros & Curatores. Curatores digniores habiti. Certis viis adtributi.)

Executionem eius negotij libens suscepit.] *Non nunc tantùm, sed & postea iterum sub Caio: & vir cetera magnus, hæsit in his calumniæ sordibus, bonis omnibus inuitis. Vide Dionem lib.* LIX.

(Corbulonis prima fama non bona.)

Quod exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hastâ sæuiebat.] *In possessorum videlicet, qui agros haberent viæ vicinos. Quasdam enim vias collaticiâ pecuniâ tueri finitimi debebant: vt vulgò hodie. Hyginus manuscriptus:* Viæ publicæ auctorum nomina optinent, & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. Nam & quarundam tutelæ, à possessoribus, per tempora, certa summa exigitur.

(Possessorum vias reficere.)

Ne quem magistratum cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur.] *Olim id insolens. Declamatores apud Senecam patrem, lib.* IX. *Controu. de Flaminio.* Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciam, vxorem à portâ dimisit. *& alius:* In hoc tecum vxorē non misimus? vt salua prouincia sit, optemus meretrici bonam mentem. *ita lego locum eum & distinguo. Nec in crebro vsu etiam temporibus Augusti. vt ex Suetonij verbis apparet, cap.* XXIIII. Disciplinam seuerissimè rexit. ne Legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hibernisque demum mensibus, permisit vxorem interuisere. *Sed irrepsit: & Germanico Agrippina in prouinciis comes, ipsi Augusto Liuia.*

(Vxores non comitabantur maritos in prouincias. Seneca pater correctus. Mutatum id sub Augusto.)

Plures per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.] *Est ergo idem ille Cæcina de quo suprà lib.* I. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.

(Quis Cæcina.)

Præsedisse nuper feminam exercitio cohortium.] *Tangit Plancinam. suprà:* Nec Plancina se intra decôra feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.

(Plancina virilia munera obit.)

PAG. 53. Tot communium liberorum parente.] *Non plus trium. Infrà:* Esse illi coniugem, & tres liberos.

(Quot liberi Druso.)

M. Lepidum & Iunium Blæsum.] *Duóne ergo Lepidi eo tempore prænominibus isdem? Nam alius certè ab isto, qui Proconsul Asiæ, paginâ superiore. Non censeo. Manium censeo prænomen fuisse huic, non Marcum, facili scriptorum in notâ eâ lapsu. Et herclè Manium Lepidum suprà reperies clarè, Lepidæ, quæ damnata, fratrem. Diuersa etiam ingenia istorum. Marcus, ignauus, secors: Manius, prudens, grauis, sæuis aliorum adulationibus aduersus. quem Tacitus ex professo laudat lib.* IV. *Repono ergo vbique Manium, in eo Lepido qui in Senatu & in vrbe.*

(Duo Lepidi, Manius & Marcus. Diuersis moribus ingeniisq.)

Incedebat deterrimo cuique licentia impunè probra & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris.] *Græci moris fuit, ad vim iniuriámque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. Eo genere tutelæ frequenter supplices vtebantur, frequentißimè serui. Euripides,*

——ἔχει γὰρ καταφυγὴν θὴρ μὲν πέτραν,
Δοῦλοι δὲ βωμοὺς θεῶν. ——

Seruulus apud Plautum:

Ego interim hanc aram occupabo.

Tibullus alludens:

Et Veneris sanctæ considam vinctus ad aram.

Et bene, considam. quia supplicum, sedere. Nec diis modo is honos, sed etiam heroibus quibusdam, vt Theseo Athenis. Plutarchus: κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον, ἔστι δὲ φύξιον

(Ad aram confugere mos Græciæ. Supplices id faciebāt & serui. li. 4. El. 11. Tibullus explicatus. Thesei asylum)

ξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδίοσι κρείττονας. *Itémque Regibus. vti Decium Magium Cyrenas tempestate delatum, ad statuam Ptolomæi regis confugisse Liuius tradit lib.* XXIII. *Romam serò migrauit ille mos. nec liberâ rep. quidquam reperio, præter Romuli asylum. Censeo initium ei fuisse à templo Iulij Cæsaris, quod Triumuiri exstruxère, cum hoc iure, vt perfugium in eo cunctis esset. Dio lib.* XLVII. ἀπηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς τὸ ἡρῷον αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ' ἀδείᾳ, μήτε ἀνδραλιτεῖσθαι, μήτε συλᾶσθαι, ὅπερ οὐδενὶ οὐδὲ τῶν θεῶν, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμύλου γενομένων, ἐδεδώκεσαν. *id est:* Edixère etiam Triumuiri, nequis, qui impunitatis caussâ in templum D. Iulij confugisset, inde eiici vel abripi posset. quod antè ne Deo quidem cuiquam concessum, exceptis iis quæ ad Romuli asylum pertinent. *E quo loco vnico huius sanè fontem creberrimi paullò post moris. Sub Imperatoribus enim inualuit: nec templa solùm, sed statuæ eorum imaginésque passim perfugium seruis. Seneca De clementiâ lib.* I. Seruis ad statuam licet confugere. cùm in seruum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetet. *Vlpianus in Pythœanis Fragmentis:* Ideoque cognosce de querellis illorum qui ex familiâ Iull. Sabini ad statuam confugerunt, & siue duriùs habiti quàm æquum, vel infami iniuriâ adfectos cognoueris, venire iube, vt in potestatem Sabini non reuertantur. *Etiam ingenuis, iniuriâ adfectis. Suetonius in Aug.* Antonium iuuenem simulacro Diui Iulij, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. *In Tiberio, de Agrippinâ:* Nouissimè calumniatus modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle. *Résque eò euasit, vt non periculi solùm fuga, imago imperatoris esset, sed calumniæ occasio. Eâ arreptâ, inferre iniuriam licebat, non solùm vitare. Vides hîc in Tacito: & eleganter in Philostrato De vitâ Apollonij lib.* I. Erat, *ait*, apud Aspendios asylum Tiberij, statuæque sanctiores illis in locis venerabilioresque quàm Iouis Olympij simulacrum habebantur. ita vt impietatis damnatus quidam fuerit, quòd seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat. *Itaque subuenerunt mox leges: &,* Ne ad statuas vel imagines quis confugiat, Senatus censuit: eumque qui imaginem Cæsaris in inuidiam alterius prætulisset, in vincla publica coërceri Diuus Pius rescripsit. *ait Callistratus l.* XXVIII. *De pœnis. Sed & statuæ deorum eodem iure. itaque quibusdam adscriptum, A seruo non tangi. Lauinij, marmorea basis,*

Romæ quando id cœperit.

Imperatorum statuæ, perfugium.

Ad eas etiam ingenui confugiebant.

Hoc prætextu ad calumnias abusi.

Philostrati egregius locus.

Perfugium illud vetitum.

Vide l. vnic. C. De his qui ad stat. conf.

Statuarum quarundam ius eximium.

M A V O R T I O
S A C R.
H O C. S I G N V M
A. S E R V O. T A N G I
N E F A S. E S T.

C. Cestius Senator disseruit.] *Nescio an moris Tacito inter titulos addere,* Senator. *Et quid hîc opus? aut quis nesciat in Senatu non nisi Senatorem disseruisse? Ambigo (non enim affirmo) an non* Senior *substituendum: ad discrimen. quia reperio illo æuo duos Cestios fuisse, patrem & filium. libro* VI. *infrà.* Admonuit Cestium patrem. *An magis placet,* Senatu? *quod esset in Senatu: elleipsi Tacito per-crebrâ.*

Dubitatum super voculâ.

Cestius, pater, siue Senior.

Neque ipse audeat ius experiri.] *A glossâ videtur,* Ius. *Experiri enim, pro iure agere, frequentissimum priscis.*

Conuictámque attineri publicâ custodiâ iussit.] *Publicam custodiam, puto carcerem: discretámque à militari.*

Custodia publica.

Diem ædificationibus, noctem conuiuiis traheret.] *Veráne hæc lectio? si est; interpretor in Druso notari studium ædificandi, & crebras insanásque substructiones. ex sententiâ scriptoris Græci apud Suidam:* οἰκοδομήματα ἀσύνετα καὶ δαπανηρὰς λειτουργείας χαίρειν ἐῶντας χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἄρχειν. φευκτέον γὰρ, ὁ ἄρχων ὁ χαίρων οἰκοδομήμασιν δυσπρεπέστατον. *Nam hoc tolerabile, præquàm illud Ferreti.* Ædificationibus, *ait*, pro eo quod est emendandis rebus: nisi in verbo mendum sit. *Sed est profectò, me quoque iudice, mendum. Quis enim apud Romanos viro principi ædificationes vitio dedit? laudi potius: vt M. Agrippæ, Augusto, aliísque. Et vt vitium sint: quis scriptor id prodidit de Druso? cuius monumentum vllum ædificiúmve suspicione non tango. Lego,* editionibus. *conuenienter sanè ad Drusi mores. Nam Editiones, propriè spectacula muneráque: Editores, qui ea præbent, vti in Saturnalibus dixi. Diem ergo trahebat Drusus editionibus, siue spectaculis: noctem, conuiuiis epulísque. Notant vtrumque id vitium in eo scriptores. Noster suprà:* Edendis gladiatoribus Drusus præsedit, quanquam vili sanguine nimis gaudens. quod in vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. *Vbi vides describi studium eius in gladiatores, non sine sæuitiæ notâ. Nec in gladiatores modò, sed & histriones, scenicósque, Dio:* τοῖς τε ὀρχησταῖς οὕτω προσέκειτο, ὥστε καὶ στασιάζειν αὐτοὺς, καὶ μηδ' ὑπὸ τῶν νόμων, οὓς ὁ Τιβέριος ἐπ' αὐτοῖς ἐσενηνόχει, καθίστασθαι. *Id est,* Pantomimis adeò deditus fuit, vt ad seditiones concitaret eos, neque legibus, quas Tiberius super iis tulerat, parere sineret. *Iteram:* τοῦ δὲ Δρούσου τοῦ υἱεῖ, καὶ ἀσελγεστάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ, ὥστε καὶ τὰ ὀξύτατα τῶν ξιφῶν Δρουσιανὰ ἀπ' αὐτοῦ κληθῆναι, ὄντι, καὶ ἤχθετο,

Ædificationes in vitio.

Ferreti ridiculosa interpretatio.

Refutata vulgata lectio.

Correctio in Tacito.

Drusi vitia duo, Ebrietas & crudelitas.

Studium eius in gladiatores, & scenicos.

ἤχθετο δὲ ἐπετίμα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πολλάκις. *Id est*, Druſo autem filio, cùm petulantiſſimus & crudeliſſimus eſſet, (adeò vt gladij acutiſſimi, Druſiani ab eo vocentur) vehementer ſuccenſuit, publiceque ac priuatim ſæpe inclamauit. *Crudelis ergo Druſus, & ideò cruentis illis ſpectaculis gaudens: quæ ſibi non in publico ſolùm, vt opinor, ſed ſæpe domi repræſentabat & in hortis. De ebrietate eius, vide eundem lib.* LVIII. *Hæc Taciti mens, hæc lectio: me quidem iudice. Sed qui gladij illi Druſiani, quos Dio nominat? Liceat enim* ἐν παρέργῳ *lucem facere optimo ſcriptori, qui ſæpe nobis. Ego non alios cenſuerim, quàm illos quibus vſi gladiatores. Mos enim, priuſquàm paria committerentur, vt ſicæ ſiue gladij quibus pugnaturi, Editori publicè exhiberentur, ſatíne eſſent acuti. Suetonius in Tito, cap.* IX. *de coniuratis duobus:* Ceterùm ipſos non ſolùm familiari cænæ adhibuit, ſed & inſequenti die, gladiatorum ſpectaculo, circa ſe ex induſtriâ collocatis, oblata ſibi ornamenta pugnantium inſpicienda porrexit. *Ad quem locum nihil videre interpretes (quod per gratiam eorum dicam) ſcio. Intellegit Suetonius hoſ ipſos gladios ex more iam dicto: ideóque Victor,* petiiſſe eum gladium dicit, quaſi ad explorandam aciem. *Sed apertiùs ipſe Dio in Neruâ, de Craſſo & Calpurnio:* παρακαθίσατο δὲ αὐτοὺς ἔν τινι θέᾳ ἀγνοοῦντας ὅτι καταμεμήνυνται, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ξίφη, λόγῳ μὲν ἵν᾽ ἐπισκέψωνται αὐτά, ὅπερ εἰώθει γίγνεσθαι, εἰ ὀξέα ἐστὶν, ἔργῳ δὲ ἐπιδεικνύμενος ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλει, *&c.* Collocauitque eos in ſpectaculo quodam iuxta ſe, ignaros quòd proditi eſſent, iiſque gladios tradidit, verbo quidem vti inſpicerent (quod fieri ſolitum) ſatiſne acuti eſſent, re autem verâ vt oſtenderet, &c. *Cauſſa ergo huic quaſi prouerbio, quòd cùm Druſo crebrò edenti gladiatores, gladij explorandi offerrentur: non admittere ſolitus niſi acutiſſimos ſit. Iure ergo ille ſanguinarius: leniſſimus contrà M. Antoninus qui gladios acutos iis non permiſit, ſed hebetes dumtaxat & obtuſos.*

Gladij Druſiani in prouerbio. Qui fuerint.

Mos exhibêdi gladios editori.

Suetonius explicatus.

Cauſſa agnominationis illius.

Idem Dio in M. Antonino.

Cotye fratre interfecto.] *Minimè hercle fratre, ſed (Tacito ipſi ſi fides) fratris filio. Ita enim libro* II. *ſcriptum:* Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quod defuncto Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit. *Et Velleius:* Quâ ille prudentiâ Raſcupolim interfectorem fratris ſui filij Cotyis euocauit. *Quin humani ergo aliquid Tacitus hîc paſſus ſit, nemo negauerit.*

Taciti vacillatio.

PAG. 54. Cælaletæ, Odruſæ'que, & alij.] *A Plinio* Celætæ *dicuntur: à Dione lib.* LIIII. Σιαλέται, *ſed corruptè. Qui autem, Alij? Populi nomen, ſed peruerſum. Placuit in * Epiſtolicis,* Aſtij, *reponi: & cauſſam vide. At nunc verum cenſeo,* Dij. *quæ vox abiit in* alij, *linea tantùm diducta. Similis error notatus mihi infrà, in Agricolæ vitâ. Dij autem, montani Thraces. Locuples auctor Thucydides lib.* II. παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρᾳκῶν πολλοὺς, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες.

Correctus Tacitus.

* Lib. V. cap. XXIIII. & nominat Aſtos etiam Strabo, lib. VII. inter Thracas.

Philippopolim.] *Deſcribit eam Strabo lib.* VII. *in Aſtorum regione:* ὑπέρκειται δὲ τοῦ Βυζαντίου τὸ τῶν Ἀστῶν ἔθνος, *(ex Liuio,* Ἀσίων *leg. eſſet)* ἐν ᾧ πόλις Καλύβη, Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἱδρύσαντος. *id eſt:* Superiacet Byzantium Aſtorum gens, in quâ opidum Calybe, in quâ Philippus Amyntæ F. peſſimos quoſque collocauit. *Dicta eadem eſt, Trimuntium, Poneropolis,* Δουλώνπολις, *cauſſis claris è Strabone.*

Philippopolis.

Ea variè dicta.

P. Velleio.] *Sunt qui illum velint eſſe, cuius Breuiarium hiſtoriæ in manu: ſerium, doctum, quantumuis opus, ſed plenum adulationis fœdiſſimæ, cuius me pudet. Nec abnuerim, quin ille ſit. Meruit ſeruitio tam proiecto euehi ad res magnas. quanquam modicus originis, vt ipſe fateri videtur, & diu tantum Trib. militum: poſteà præfectus Tib. Cæſaris per nouem annos aut Legatus, ait ipſe lib.* II. *Prænomen tamen illi in vulgatis libris eſt, Caius: nec id moueor. Nam Priſcianus lib.* VI. *eumdem Marcum appellat: noſter hic Publium. Quàm confundi illa ſoleant, doctus ſcio.*

An hic Velleius hiſtoricus?

Diſſenſus in eius prænomine.

Acilius Auiola legatus.] *Hic ille ipſe, quem Plinius inſigni exemplo, elatum in rogo reuixiſſe tradidit: & quia ſubueniri non potuit, viuum exuſtum. Nam quod Onufrius aliique ad illum Acilium referunt, qui conſul extremus Claudio: deſinant licet erroris. Manifeſtus* ἀναχρονισμὸς *eſt. Nam ecce Valerius (quem ſcripſiſſe omnes ſcimus Tiberio imperante) lib.* I. *cap.* VIII. *eamdem hiſtoriam recenſuit. Quomodo autem ille operi inſeruerit, quod poſt Claudium geſtum.*

Acilius viuus combuſtus. Non ille, quem cêſet Onufrius, Beroaldus, aliique.

Viſellius Varro.] *Nominatur in lapide Romæ,*

Viſellius Varro.

L. VISELLIVS. C. F. VARRO

CVRATOR. RIPAR. ET ALVEI TIBERIS.

Hicne, an alius?

Vulgus obæratorum aut clientium.] *More Galliæ. Vide Cæſarem commentar.* I. *Varronem de Re ruſt.* I. *cap.* XVII.

Nobiliſſimam Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis ibi operatam.] *Digna res notâ, quòd iam tunc ea vrbs hoſpitium Muſarum. Nam Rhenano quæ læua mens fuit, cùm gloriam eam transferre voluit ad Auguſtoclinienſes? Scilicet indigni hâc gloriâ nos Galli. Ille autem ecce in Oratione Eumenij Rhetoris, quâ eſt:* Merentur & Galli noſtri, vt eorum liberis

Auguſtodunum, Muſarum domus.

quorum

quorum vita in Augustodunensium opido ingenuis artibus eruditur, &c. *contra veterem editionem rescribere audet* Augustocliuiensium. *itaque edidit. Os pugilis! Scilicet tota ea oratio in Cliuiensium scholis instaurandis occupatur: quarum memoria (nisi apud hunc dormitatorem) nusquam aut nomen. Adsero tibi tuam gloriam Augustodunum: vel vno ictu, quem non vitabit ipse. Scriptum ibi enim:* Ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam. *Qui autem è Gallis, fratres populi Romani, præter Æduos? quorum hæc vrbs caput. At enim ibidem scriptum (id nuper homo amicus mihi obiiciebat)* latrocinio eam Batauicæ rebellionis obsessam fuisse. *quod vix conuenire putabat in Æduos, qui à Batauis siti longo interuallo. Sed vito facilè petitionem eius, & discedo latere tecto. Nam corruptus locus, scribóque,* Bagaudicæ rebellionis. *Bataui latrones nunquam ad ea penita loca; nec latrocinij Batauici mentio in mediterraneis, sub id æuum. At de Bagaudis, auctores credendi qui res scripserunt Diocletiani. Victor:* Namque vbi comperit Carini discessu Ælianum Amandumque per Galliam excitâ manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis latè agris plerasque vrbium tentare: Maximianum Imperatorem iubet. *Saluianus lib. v. de Gubernat.* Itaque passim vel ad Gothos, vel ad Bagaudas, vel ad alios vbique dominantes barbaros migrant, & migrasse non pœnitet. *Vide & Orosium lib.* V I I. *vbi tamen,* Baticadæ *in manusc. codice qui apud me est, legitur, sicut &* Baccharidæ *in Eusebij Chronicis. Spernimus ergo Augustocliuienses, Rhenani colonos nouos: & Maniana illa Augustoduni constituimus, vt hîc ex Tacito vides, vetustissimâ post Massiliam, bonarum artium sede.*

Rhenani temerariũ facinus.

Vero argumẽto Beatus refutatus.

Ædui fratres Rom.

Solutio obiectionis à viro docto opposítæ.

Panegyristes verissimè correctus.

Bagaudæ latrones Diocletiani tempore.

* *Ergóne certamen mihi nouum, pro veteribus Mænianis? nouum & magnum, cum viro magno. Tecum Stephane Pighi. qui in Hercule Prodicio nuper, ipso aditu tui operis, ita acriter & multis machinis eas oppugnasti, vt nesciam an sim repugnando. Tamen quia caussæ bonitas, nisi fallor, à me est, nitar pro veritate. disponam hanc stili aciem, manus tecum conferam: sed vt cum amico, planè amicè. Vt non solùm sine plagâ pugna hæc sit, sed sine sugillatione aut morsu: sicut decet mitium dearum alumnos.* —Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι. *Quisquis hæc leges, affectum in me aut pro me pone:* μικρὸν φροντίζων τοῦ Λιψίου, τῆς δὲ ἀληθείας πολὺ μᾶλλον. *Dixi ego nobiles illas Oratione Eumenij scholas (Mænianas ipse appellat) Augustoduni in Celticâ fuisse: tu Pighi Augusto-cliuij eas collocas in extremâ Belgicâ ad Rhenum. Ita toto solo & cælo, quod dicitur, dissidemus. Tua argumenta præuidebo, subferam mea. Ais primò, niti te sacrâ Constantij Cæsaris epistolâ (ea Orationi inserta est) in quâ Augusto-cliuiensium opidum disertè nominatur. Verba:* Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis, quorum vita in Augusto-Cliuiensium opido ingenuis artibus eruditur; & ipsi adolescentes, vt eorum indoli consulere cupiamus. *Hoc, Pighi, adfers? vide ne Lunam hanc, quod Græci dicunt, in te detrahas: aut, quod Latini, asciam tuis ipse cruribus illidas. Nam ita quidem Rhenanus vulgauit, fateor: sed, quod scire te tuâ interest, aliter & à meâ mente diu ante illum* Cuspinianus. in quo reperies,* Augustodunensium opido, *clarè. Vtri credendum magis? ego huic censeam, non solùm quia vir simplicissimæ probitatis, sed magis quia libris probis & vetustis vsus (tota Editio docet; infinitis partibus illâ Rhenani melior, imò & auctior) quos alter habuisse* fatetur nullos. Igitur hoc telum anceps, aut tibi aduersum: idcóque validiore iam pugnas. Exstat ipsius Eumenij, inquis, Cliuij etiamnunc statua, monumentum & Scholæ olim, & eius doctrinæ. Commouisti me eo argumento, cùm legi, fateor: sed idem facilè in gradum reposuisti, descriptione quam addis. Qui enim euincis, aut illam talem statuam Eumenij esse, aut prisci omnino æui? Stat, inquis, (nam verba tua vsurpo)* in vestitu sui temporis. tunicâ videlicet talari tectus, & calcei ex alutâ pedem ac talos cingunt, & supra pedem execti atque fenestrati sunt. Comam in fronte & ceruice decurtatam æqualiter constringit vitta; sicut ventrem latus baltheus atque bullatus. Dextrâ massam vel auri vel argenti in paterâ positam præsentare videtur. sinistrâ tenuit ferulam demissam, magisterij insigne. *Tuam fidem, Pighi. Hæc insignia Eumenio Rhetori conueniunt? Baltheúsne? qui * militum esse solet. Vittáne? quæ sacerdotum. Ferula? quæ pædagogorum: non istorum (ne id nobis suadeas) qui publicè & cum dignitate docebant. Iam coma illa sic decurtata, tunica illa ad talos, & calcei: nunquam à tam prisco habitu mihi videantur, quidquid adferat tua Peitho. Velim & illud bonâ veniâ quæsitum. an nomen Eumenij insculptum in hac statuâ est? non enim dicis. Si est: aliquod pro te argumentum fateor, sed fluxum; quia plures fuerunt Eumenij. si non est; quid vrges nos ancipiti coniecturâ? Sed transis ab hoc musculo ad duplicem Arietem: quos intorques verbis & viribus Eumenij, & mœnia nostra valdè quatis. Primùm, inquis, Eumenius ipse docet sentire se de Cliuio, cùm ait,* vrbem suam latrocinio Batauicæ rebellionis obsessam, Romani Principis auxilium flagitasse. *Bellè hoc in Rhenanos accolas conuenit, qui vicini Batauis: in Augustodunenses quî potest? aut quis credat Batauos ab extremo Oceano, per tot sola terrarum, in mediam Celticam penetrasse? idque cùm tot oppida interiecta, & præsidia vbique Romana. Ne ego quidem, mi Pighi, credo. sed arietem hunc tuum pridem haud incallidè laqueo auerti. Nam vitium hîc verbi esse, &*

Disceptatiuncula de Scholâ Augustodunensi.

Ibi enim ego colloco.

At meus Pighius, Augustocliuij.

I. eius argumẽtum: à nomine

Id reiectum.

*In panegyricis editis Viennæ anno ∞. I Ↄ. X I I I.

* In ipsâ Præfatione.

II. argumentũ, à statuâ.

Id specie firmum, re infirmatum.

Nõ videri eius Eumenij statuam:

*Quod eò magis apparet, quia iste etiàm bullatus.

Imò nec valdè antiqua.

III. Argumentum: à locorũ interuallo.

Id correctione repulsum.

Bacaudicæ

Bacaudicæ *legendum, docui in Commentario meo: quem peto legas. Ætolica hæc audacia est, inquies. Non est. vide tempora, vide historiam: optimè de Bacaudis omnia conuenient: haud aquè de Batauis. qui Romanis tunc fidi; qui fracti, & iniurias à Barbaris varias acceperunt, non ipsi aliis intulerunt.*

Bataui non tunc rebelles.

Tu ipse hæres, & ambiguè obsidionem hanc ad Taciti Imp. tempora refers: sub quo Franci aliaq́. Germanorum gentes Batauiam & Galliam vastarint. Sed qui doces ipsos Batauos aliena tunc vastasse? Id enim necessum est, si proba verba Batauicæ rebellionis. *Vocat etiam* Latrocinium. *quod à me est, quia Victor aliíque Bacaudas hos appellant*, agrestes ac latrones. *Argumentum vltimum.*

IV. argumentum à situ oppidi.

Verba, inquis, Eumenij ita clarè & graphicè Cliuium & finitimæ regionis situm describunt, vt trahi aliorsum nullâ vi possint. Videamus. ponam ipsa pluscula. Nisi fortè non grauior Britanniam ruina depresserat, quàm si perfuso tegeretur Oceano: quæ profundissimo Pœnorum (*ita Rhenanus: tu* Pictonum *legis: Cuspinianus*, pœnarum, *quem sequor*) gurgite liberata ad conspectum Romanæ lucis emersit. Aut hæc ipsa, quæ modò desinit esse Barbaria, non magis feritate Francorum velut hausta desederat: quàm si eam circumfusa flumina & mare alluens operuisset.

Obiter emendatiuncula.

En, velut in tabulâ, vt ais, depictam exponit Batauiam cum vicinâ Germaniâ: quos ramis suis Rhenus circumfundit, & Mosa alluit, & Oceani sinus vbiq. tangunt. * Vbi autem Æduis mare alluens? vbi circumfusa flumina? *Pax, mi Pighi. obiecto lanæ sacco Arietis huius istum mollio & excipio. Æduos non describi fateor: affirmo totam Galliam, in quâ Ædui. Franci quæ loca magis vastarunt, imò ceperunt sibi & insederunt, quàm Galliam? Itaque cùm Francos nominet, vides quàm appositè & omnium historiarum eius æui consensu, ad Galliam id trahamus. Sed vbi mare, inquis, & flumina? conspicua & in aperto. Quid enim clarius quàm Galliam mari vtrimque allui? quid certius quàm Rheno, & Rhodano circumfundi, & multis aliis fluminibus perfundi? Itaque mi optime & doctissime Pighi (talis reuera es) vide ne dum nimium pro gloriâ Cliuensium tuorum Principum (cui & nos ex animo fauemus, sed vanis rerum eam non augemus) pugnas, veritatē deseras. quam nos fulcimus his etiam argumentis.*

* Pighij verba.

Id interpretatione aliâ mollitum.

Sentētiæ meæ stabilimenta.

I. quia ignotū priscis Cliuiū.

Primùm quæro. vbi, aut à quo scriptore idoneo & veteri nominatum istud Cliuium? adfers nullum. Nam quod Antonius Cleuum nominat, in Britanniâ scilicet id ponit, in hoc limite nusquam. Coniecturas aliquot recenses, & nescio quid ex vulgi famâ de Iulio Cæsare. sed obsecro, si tam vetustum hoc opidum siue castrum: nónne mirum silentio id ab omnibus superis, medijs, imis scriptoribus quasi de compacto præteritum? Et ferrem, si in vili loco. sed vrbem Mænianis istis celebrem, Coloniam populi Rom. (nam hoc quoque Eumenius tradit) verbulo nusquam nominari, quæ incuria vel potius iniuria est? Deinde. Cliuium tuum in Rheni limite situm est, in confinio tot Barbarorum. Quis acri pectore tibi dabit, Scholam institutam in officinâ illâ Martis?

II. Quia scholæ tunc ineptū

Tertiò. magna & ampla ea vrbs fuit, de quâ Eumenius agit: templa pulcherrima habuit: Capitolium, & Aquæductus, & omnia more Romano. Cedò, vbi apud vos hæc vestigia? Suspicione leui ea quæris: sed re & veritate reperies Augustoduni. Eius muros spatiosi ambitus *alibi Ammianus appellat*: mœnium Augustoduni magnitudinem vetustam, *alibi: & clara indicia etiamnunc exstant, indice & teste* * *Petro San-Iuliano.*

III. ex loci amplitudine & formâ.

* Qui Burgundiam Gallicè descripsit nuper.

IV. è verbis Eumenij.

Quartò. Scribit Eumenius, ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam. *Nónne verissimum & testatissimum illud in Æduis? de Cliuio vbi tale repperis? Perfugium quæris in Batauis. & illi etiam, inquis, appellati fratres & amici populi Romani. Scio, & Commentariis meis iampridem inserui: sed hoc quoque scio, quod non vulgò. & si Bataui; non tamen ideò vicini Galli. Alia illorum caussa est, qui tributorum immunes, semi-liberi, arma tantùm & viros imperio suppeditabant. Itaque iure socios se dixerunt, fratres, amicos. In vobis quid simile? qui veri Galli & tributarÿ, tamdiu graue iugum ferebatis Romanæ seruitutis.*

V. ab ætate.

Quintò. Vetustissimæ sunt illæ Eumenÿ Mænianæ. Colligas vel ex his verbis: Mænianæ illæ scholæ quondam pulcherrimo opere & studiorum frequentiâ celebres. *Quod de Augustoduno certum: vbi Scholam à nobilitate omni Gallicâ frequentatam, Tacitus iam inde sub Tiberio agnoscit. De Cliuio nihil tale habemus, præter suspicari.*

Miscella quædā & leuiuscula argumenta.

Postremò, non omittam vel hæc leuia. Auum suum Glaucum Athenis ortum, *Eumenius docuisse in eâ vrbe testatur. item* Transmarinos artifices ad vrbem reparandam *à Principibus transmissos. Non facilis ego credere, hominem Græcum ad loca ea vltima venisse: non item artifices trans mare (id est, Græciâ opinor: nam in Britanniâ non elegantiarum eiusmodi copia) longâ illâ, & difficili, & sumptuosâ viâ petitos aut missos. Quid verba facio? citius pili nascantur in hac manus volâ, quàm opinio tua in meâ mente. ex iis quidem, quæ adhuc dixisti. Nam firmiora si adfers: facilè ego Plancus aut Deillius, nec morabor transfugÿ (dummodo in Veritatis castra) vllam notam. Hæc candidè à me scripta, homo candidissime, sine vlla frontis nubeculâ, sic leges.*

PAG. 55. Gallici gladiatores.

E seruitiis gladiaturæ destinati.] *E Galliâ genus gladiatorum, qui Mirmillones: quorum arma hîc descripta. Vide Saturnalia nostra.*

Crupellarios vocant.] *Non alibi ea vox mihi lecta. Hæsi ne* Clibanarios *scribendum esset.*

esset. Nazarius in Laudatione Constantini: Quæ enim illa fuisse dicitur species: quàm atrox visu? quàm formidolosa? operimento ferri equi atque homines pariter obsepti. Clibanariis in exercitu nomen est: supernè omnibus tectis, equorum pectoribus demissa lorica & crurum tenus pendens, sine impedimento gressus à noxâ vulneris vindicabat. *Ammianus lib.* XVI. Sparsique cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant. *Iterúmque*: Norant enim licet prudentem ex equo bellatorem cum Clibanario nostro congressum, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse. *Vocem peregrinam & Persicam esse, suadeor Lampridij verbis in Seuero*: Centum millia equitum eorum fudimus Cataphractarios, quos illi Clibanarios vocant. *Alioqui non incommodè à Græco* κλίβανος *deduxeris. quod* σκεῦος τι σιδηροῦν, ἐφ' ᾧ τοὺς ἄρτους ὀπτῶσι *definit Moschopulus. Et Clibanus apud Leonem Imp. passim, pro thorace quo pectus tegitur. At hîc tamen nihil mutem: & fortasse* Crupellarij pedites fuerunt, non equites. Sanè ex Taciti narratione non colliges pugnasse eos ex equis.*

Clibanarij.

* In Glossis, Cruppes, σχοινία dicuntur: & Cruppes. κυλὶς, παχύς.

Quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse.] *In certas gentes videntur Galliam diuisisse. Strabo lib.* IIII. *Lugudini aram Augusto exstructam ait, à communi Galliæ: cum inscriptione* LX. *gentium. Quod in Numis etiam M. Antonij legimus*, LVGVDINI. A. XL. *libentiùs ad gentium numerum rettulerim, quàm vt alij, ad annorum coloniæ conditæ. Appianus in Celtico ampliore numero*, ἔθνη τετρακόσια, *in Galliis ponit*, πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας.

Galliarum gẽtes certo numero. Quadringentæ Appiano.

Neque oculis neque auribus satis competebant.] *Sallustianum est apud Nonium*: Formidine attonitus, neque animo, neq. auribus, aut linguâ competere. *Etiam tale hoc Liuij lib.* V. Romani ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant.

Sallustiana imitatio. Competere auribus.

Neque decorum Principibus, omissâ vrbe, vnde in omnia regimen.] *Nam in minoribus bellis, Principi, vt Claudianus ait,*

Vindictam mandasse sat est.

Et ipsa Roma huic rei apud eundem vatem:

——medium non deserit vnquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Princeps non ipse ad omnia bella.

Consulatum sub Diuo Augusto adeptus.] *Consul fuit anno vrbis* DCCXLII. *cum M. Valerio Messallâ. Quirinius à Dione, Iosepho, Tacito constanter appellatur: vt mirer cur maluerit Onufrius, Quirinus.* PAG. 56.

Quirinius Consul.

Mox expugnatis per Ciciliam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus.] *Tangit historiam solus, quod sciam, Strabo, lib.* XII. τοὺς δὲ Ὁμοναδέας Κυρίνιος ἐξεπόρθησε λιμῷ, καὶ τετρακισχιλίους ἄνδρας ἐζώγρησε καὶ συνῴκισεν εἰς τὰς ἐγγὺς πόλεις. τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἔρημον τῶν ἐν ἀκμῇ. *id est*, Homonadenses autem Quirinius fame expugnauit, quattuor millia virorum cepit & in vicinas vrbes distribuit, regione spoliatâ omni iuuentute.

Quirinij expeditio in Homonadenses.

Datúsque rector C. Cæsari Armeniam obtinenti.] *Diu etiam pòst, in Syriam missus ad census describendos. de quâ re multa Iosephus lib.* XVIII. *cap.* I. II. *& seq. Et mentio eius apud Lucam in historiâ sacrâ.*

Quirinius in Syriâ.

Incusato M. Lollio.] *Ita emendaui olim, cùm vulgò esset* M. Folio. *Hausi emendationem facilè ex historiâ, quæ apud Suetonium*: Namque priuignum Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratiâ traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis & rectoris eius. *Item Plinium lib.* IX. *& Velleium lib.* II. *Fuit enim hic Lollius C. Cæsari rector, quo more principibus iuuenibus etiam nunc dantur: & post illum P. Sulpicius Quirinius, Tiberio amicus. Caussa errori, quod in priscis libris sine geminatione ferè*, Lolio. *Hæc notata mihi olim. sed (rides, an indignaberis lector?) ecce qui adserit sibi. Caussam lege Fabiâ dicam, credo. Censura, non es tanti. sed tamen ego te appello Victor Giseline, te Iane Lernuti: amicos meos, sed qui Fidem amatis, & quos Fides. Vobis vita mea semper patuit: vobis iam tunc cognita dicta mea, facta, scripta. Sponsione prouoco, ni pleraque ex illis Notis, ante visum illum, visa vobis. Quamdiu ero, non moueor his (verum nomen dabo) nugis: & conscientia mea mihi*, δίας ψῆφος, *vt aiunt Græci. Cùm non ero, vos habete hoc voluntatis meæ fidei commissum, & per famam vestram, videte vt fama mea illæsa sit.*

Tacitus correctus. Lollius rector C. Cæsaris. In carptorem meum.

C. Lutorium Priscum.] *Vulgò*, Clutorium. *Sed Dio auctor sic emendandi, apud quem est*, Γάϊος Λουτώριος. *Error ex adhæsu notarum, vt infrà* Panteius, *qui est P. Anteius. Mentio huius aut alterius Lutorij apud Plinium lib.* VII. *cap.* XXIX. *vbi tamen malè*, Sutorio Prisco.

Error ex adhæsu prænominis.

Ne seruiles quidem cruciatus.] *Id est, patibula crucésque.*

Vita Lutorij in integro est.] *Sententia vult*, esto.

Deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas.] *Rectè. quia verba, non facta Lutorij pœnâ adfecta sunt. Nec malè tamen*, reorum pœnas, *argumento decreti, quod secutum.*

Coniectura in Tacito.

g Ne decreta

Pœna damnatorum in x. diem dilata

Ne decreta patrum ante diem decimum.] *Interciderat nota numeri, quam nos certis auctoribus restituimus. Suetonio in Tiber. cap.* LXXV. Nam cùm Senatusconsulto cautum esset, vt pœna damnatorum semper in decimum diem differretur. *Dione lib.* LVII. καὶ δόγμα τι παραδοθῆναι ἐκέλευσε, μήτ' ἀποθνήσκειν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὸν καταψηφισθέντα ὑπ' αὐτῶν, μήτε τὸ γράμμα τὸ ἐπ' αὐτοῖς γιγνόμενον, ἐς τὸ δημόσιον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀποτίθεσθαι. *Qui & idem repetit, fine libri* LVIII. *Nec aliud Seneca sensit, De tranquillitate* I. *capite* XIIII. Credisne illum decem medios vsque ad supplicium dies sine vllâ solicitudine exegisse? *Mansisse videtur id decretum, donec Theodosius Imp. clementißimè conuicto & damnato reo dies indulsit triginta vitæ: in l. Si vindicari C. De pœnis. Sidonius ergo non abest quin falsus sit, lib.* I. *Epist. qui id tribuit* SC. *Tiberiano.* Ex vetere, *inquit,* SC. Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit. *Hæc satis certa videbantur. at turbant me Declamatores: inter quos Quinctilianus Themate declamationis* CCCIII. Damnatorum, *inquit,* supplicia in diem tricesimum differantur. *Et in ipsâ Declamatione:* Et mihi videtur ideò constituta esse lex, quæ damnatum post tricesimum diem puniri voluit: quoniam videbat legum lator posse fieri vt deciperetur accusator. *Item Calpurnius Flaccus (Pythæo nostro auctores hos debemus) Declamat.* XXV. Pœna raptoris in diem trigesimum differatur. *Nam vixisse istos ante Theodosij longè æuum, satis claret. An igitur exolescentem rettulit dumtaxat* ratámque Tiberianam legem habuit Theodosius, & in Tacito, Dione, Senecâ, suspicamur de mendo? An potius declamatores illi in transscribendo vitiati à posteris sunt, & ad posteriorem illam legem aptati? Mehercle hæreo. eò magis, quòd Quinctilianum illum Augusti æuo vixisse volunt: quod ex hoc loco non potest.*

Seneca explicitus.

Theodosius xxx. dies dedit.

Sidonij memorialis error.

*Quod tamen aliter etiam ex Zonara apparet.

Scta ad ærariũ deferri solita.

Nec rata, nisi delata.

Auctoritas, quid.

Ad ærarium deferrentur.] *In ærario tabulæ publicæ & acta Senatus. Liuius lib.* XXXV. Verùm cùm sint notissimæ sibi cum Consule inimicitiæ, quid ab eo posse quemquam æqui exspectare, qui per infrequentiam furtim factum SC. ad ærarium detulerit? *Nec antè rata, donec delata. intereà Auctoritas dicebatur, non* SC. *vt ex Cicerone & Dione iam alij notarunt. Vide similem in Tacito locum lib.* XIII. *de multis Ædilium.*

Sumptuaria lex Augusti.

De eâ Agellius emendatus.

Plinij, vt videtur, dissensus aliquis à Tacito.

Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque Ædiles differuerant sperni sumptuariam legem.] *Augusti sumptuariam intellegit, de quâ Agellius lib.* II. Postremò lex Iulia ad populum peruenit, Cæsare Augusto imperante, quâ profestis quidem diebus ducenti finiuntur: Kalendis, Idibus, Nonis, & aliis quibusdam festis, trecenti: nuptiis autem & repotiis H-S. millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum Diuine Augusti an Tiberij Cæsaris, &c. *quo loco claram mendam per occasionem tollo, legóque:* nuptiis autem & repotiis sestertij mille. Esse etiam dicit Capito, &c. *Sestertium millies ad nuptias vt definiat vlla lex? non potest: nimis immane est. At sesterty mille conueniunt, &* συμμετρίαν *habent cum numero priore, ducentorum trecentorúmque. Ceterùm hanc Tiberij curam intellexit Plinius lib.* XXXIII. *cap.* II. *hoc diuersus, quòd C. Sulpicium Galbam Ædilem nominat, non C. Bibulum, reiicítque in annum sequentem quo consules Vetus & Pollio.* Tiberij demum, *inquit,* principatus nono anno, in vnitatem venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno vrbis conditæ DCCLXXV. quod miremur, futili pænè de caussâ. Cùm C. Sulpicius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores eius culpæ defendi anulis. *Fieri tamen potest, vt iterata tunc ea inquisitio.*

PAG. 57.

Immanis seruorum numerus Romanis.

Quinq. millia vni homini.

Imò viginti millia.

Familiarum numerum & nationes.] *Numerum seruorum Romanis eum reperio, qui non facilè fidem inueniat moribus nostris. Tacitus lib.* XIV. *Pedanio Costæ tribuit quadringentos: Plinius Cæcilio cuidam Isidoro quinquies mille. Et hi nihil dicunt præ Athenæo, cuius ipsa ponam verba, è lib.* VI. *cap.* VII. πρὸς ταῦτα ἀπαντήσας ὁ Λαρήνσιος ἔφη. ἀλλὰ Ῥωμαίων ἕκαστος, οἶδας δ' ἀκριβῶς ταῦτα ὦ καλὲ Μασσούριε, πλείστους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας. καὶ γὰρ μυρίους καὶ δισμυρίους, καὶ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκτηνται: οὐκ ἐπὶ προσόδοις δὲ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας: ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων συμπροϊόντας ἔχουσι τοὺς πλείστους. *id est:* Post hæc reuersus Larentius ait. At Romanorum vnus aliquis quanto plures possideat seruos, tu nosti optime Massuri. Nam ad decem & viginti millia, imò plures etiam, multi habuerunt. nec tamen vt quæstum ex iis faciant, sicut Græcorum ditissimus ille Nicias: sed plerique Romani anteambulones eos habent comitesque maximâ ex parte. *Seneca de Demetrio:* Feliciorem ne tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit lucupletiorem esse Pompeio? Numerus illi quotidie seruorum velut Imperatori exercitus referebatur: cui iamdudum diuitiæ esse debuerunt duo vicarij & cella laxior. *Tot serui, si Deo placet, vni seruo. Vt non iniuriâ queratur & culpet Plinius* mancipiorum legiones, & in domo turbam externam, & seruorum quoque caussâ nomenclatorem adhibendum. *Nec Romæ solùm hæc copia: etiam Athenis. Thucydidem auctorem habeo, ex eâ vrbe, bello Peloponnesiaco, idque vno tempore, transfugisse ad hostem super viginti millia seruorum: & quidem seruorum, qui manuarias operas exercerent. Quantam vim*

in vrbe

in vrbe suspicari debemus fuisse reliquam? Verba eius, si quis requirit, hæc, lib. VII. τ͂ περὶ χώρας ἁπάσης (οἱ ἀθλιώτατοι) ἐστέρηντο καὶ ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες ηὐτομολήκεσαν. καὶ τούτων πολὺ μέρος χειροτέχναι.

Promiscuas viris & feminis vestes.] *Sericas intellegit Coásque, quibus abstinebant nec viri. Carpit non semel grauissimus auctor Seneca. vt epist.* CXXIII. Non videntur tibi contra naturam viuere, qui commutant cum feminis vestem? non viuunt contra naturam, qui exspectant (*corrigo* expetunt) vt pueritia splendeat tempore alieno? *&* CXV. Quòd vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt; qui labra pressiùs tondent & abradunt, seruatâ & submissâ ceterâ parte: qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam. *Et Plinius*: Nec puduit has vestes (*de Cois loquitur*) vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam. In tantum à loricâ gerendâ discessêre mores, vt oneri sint etiam vestes. *Plura pete è Clemente Alexandrino lib.* III. *Pædagog. cap.* III. *cuius index,* πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν.

Pellucidæ vestes ad viros abierunt.

Leuis in Senecâ correctio.

Atque illa feminarum propria, quîs lapidum caussâ, pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur.] *Gemmas intellegit, & inprimis vniones: quorum feminis ad inaures creber vsus. Seneca De Beneficiis*: Video vniones non singulos singulis auribus comparatos (iam enim exercitatæ aures, oneri ferendo sunt:) iunguntur inter se, & insuper alij bini * supponuntur. Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia singulis auribus pependissent. *Tertullianus acutè, De habitu mul.* Graciles aurium cutes Calendarium expendunt, & in sinistrâ per singulos digitos saxis singulis ludit. *Augustinus hoc amplius queritur, suo æuo insanisse in turpi isto aurium cultu etiam viros. quem vide, si lubet, Epistolâ* LXXIIII. *Eum luxuriæ ritum referre quidam conantur ad æuum priscum, ex Valerij verbis lib.* V. *cap.* II. *vbi de Martio exorato à feminis*: In quarum honorem, Senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit. Sanxit namque vti feminis semitâ viri cederent, confessus plus salutis reip. in stolâ, quàm in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus nouum vittæ discrimen adiecit. *legunt enim,* inaurium insignibus. *Non probo. & fortasse nec nota quidem tunc Italiæ gemma. Scripserim,* vetustisque crinium insignibus. *Crinibus enim posituque comarum, matronæ antiquitus discretæ ab innuptis. Tertullianus, de Virginibus velandis*: Simulque se mulieres intellexerunt, vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inferunt, crinibus à fronte diuisis apertam professæ mulierositatem. *Plautus milite:*

Luxus feminarū in gemmis.

* Fortè *suppenduntur.*

Inquisitio in Valerij locum lectionis dubiæ.

De eo coniectura nostra.

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo,
Capite compto, crines, vittasque habeat.

Mostellariâ:

Soli gerundum morem censeo, & capiundas crines.

id est, nubendum. Festus: Senis crinibus nubentes ornantur, quod, &c. *Senis crinibus, id est, sex crinium orbibus, siue sertis. Implexi igitur capilli matronales, vt exemplum petere licet à statuis nummisque: virginum puerorúmque, cirri, & cincinni. Ammianus lib.* XIIII. Et licet quocumque oculos flexeris, feminas affatim multas spectare cirratas; quibus si nupsissent, per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum. *Cirratas, capio innuptas: vti Persius eodem epitheto de pueris,* Ten' cirratorum centum dictata fuisse. *Valerij ergo mens, præter crinium discrimen, adiectam illis &* * *alteram vittam. Propert.*

Matronæ crinium formâ aliâ à virginibus.

Cirri virginū.

Vinxit & acceptas altera vitta comas.

Vbi legi in vet. cod. aspersas; *& placet. referóque ad aspersionem aquæ nuptiis solemnem. De quâ idem:* Et Stygio sum sparsa lacu, nec recta capillis Vitta data est. *Sed redeo ad nostrum.*

* De quâ Capellam accipio lib. I. De Nupt. Philol. *Iuno quoque expurgatioris auri splendente venâ addiderat crinibus sociale vinculum.*

Simultates faciunt ac mihi relinquunt.] *Eruditus adolescens & insigni indole Iosias Mercerus legit.* simultates fugiunt.

Remissa Ædilibus talis cura.] *Suetonius contrà, aliquid actum per eos indicare videtur, cap.* XXXIIII. Annonam macelli Senatus arbitrio quotannis temperandam censuit: dato Ædilibus negotio, popinas ganeasque vsque eo inhibendi, vt ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent.

A Tacito videtur dissentire Sueton.

Ad ea arma, quîs Ser. Galba rem Rom. adeptus est.] *Nata è capite meo lectio: & non mala. Vulgata* σολοικίζει, rerum adeptus. *Solens autem ita loquitur noster. Lib.* IIII. *infrà:* Dubitauerat Augustus Germanicum * rei Romanæ imponere. *Suprà lib.* I. Neque aliâ re Romanâ, quàm vt ab vno regeretur: *vti verè restitui. In Histor. lib.* II. Postquam Othonem & Vitellium scelestis armis rem Rom. raptum ire vulgatum est.

Res Romana, Tacito, pro imperio.

* Eam significationem Ausonius adspexit, in versu: *Imperium, litem, Venerem cur vna notet Res?*

Verùm hæc nobis maiores certamina.] *In funesto hoc loco olim conclamaui. Forte,* nobis in maiores. *id est, aduersum maiores. medicina, quæ huic mortuo non faciet vitam.* PAG. 58.

Id summi fastigij vocabulum Augustus repperit.] *Ita cum Tacito plerique scriptores tradiderunt. quos refellit Dio, lib.* XLII. *vbi disertè scriptum,* Cæsarem admisisse vt Dicta-

Augustus inuentor Tribuniciæ potestatis.

Aliter tamen Dioni visum.

tor in integrum annum diceretur, & Tribuniciam potestatem per omne æuum haberet. *Non ergo vocis auctor Augustus. Sed hoc tamen verum, Cæsarem eo titulo publicè non vsum: vsus est primus Augustus, & dedit ei splendorem. ideóque origo eius non immeritò relata ad ipsum.*

Ætas Drusi collecta.

Eámque ætatem quâ ipse quondam à diuo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit.] *Egit ergo Drusus tunc trigesimum sextum annum. Nam Tiberius natus est L. Munatio Planco, M. Lepido iterum Coss. anno vrbis* DCCXII. *A quo die, anni medij triginta sex ad Tribuniciam eius potestatem; quæ delata, anno vrbis* DCCXLVIII.

Q. Haterius.

Suetonio mendum.

Atque Haterius.] *Non dubiè scribendum,* At Q. Haterius. *ídque illi prænomen. Simile in Suetonij Vitellio mendum cap.* I. Exstatque elogij ad Q. Vitellium libellus. *Scribo,* exstat Q. Longini. *vel vt Muretum video velle,* Q. Clodij.

Flamini abesse vrbe nefas.

Frustrà vulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italiâ.] *Adeò non egredi, vt nec vrbe abesse ius liceret vnâ nocte. quod lege in Camilli oratione apud Liuium, lib.* V. Flamini Diali, *inquit,* noctem vnam manere extra vrbem nefas est.

Falsò argumento se iuuat Flamen.

Martialis ad bellum non mittitur.

Neque aliud ius suum, quàm Martialium Quirinaliúmque Flaminum.] *Atqui nec his quidem antiquitùs egredi Italiâ concessum. Valerius lib.* I. *cap.* I. Metellus verò Pont. Max. Postumium Consulem, eundemque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multâ indictâ, vrbem egredi passus non est: religionique summum imperium cessit. *Epitoma Liuij.* XIX. Cæcilius Metellus Pont. Max. A. Postumium Consulem, quoniam idem & Flamen Martialis erat, in vrbe tenuit, nec passus est à sacris recedere.

Nec Quirinalis.

Et de Quirinali, Liuius lib. XXXVII. Priusquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P. Licinium Pont. max. fuit & Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quale patrum memoriâ inter L. Metellum & Postumium Albinum fuerat. Religio ad postremum vicit, & dicto audiens esse Flamen Pontifici iussus. *Eadem cærimonia Pontificem max.*

Imò nec Pontifex max.

tenuisse videtur ex Liuianâ Epitome LIX. Aduersus eum P. Licinius Crassus consul, cùm idem Pont. max. esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus, victus & interemptus est. *Sed scire licet quædam ex his cum æuo mutasse. Aliâs, apertè falsis exemplis se iuuet hic Flamen.*

Corruptus Tacitus.

Porrò si hi duxissent prouincias.] *Offendo in hac phrasi. Fortè* si hi duo rexissent. *Duo, Martialis & Quirinalis. vel,* si hi direxissent.

Merulæ cædes quando.

Duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem neminem suffectum.] *Constat ratio. Nam Merula interfectus anno vrbis* DCLXVIII. *Suffectus Flamen nouus ab Augusto, anno vrbis* DCCXLIIII. *Notat Dio lib.* LIIII. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ, *ait,* ὅ, τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μερούλαν ἀπεδείχθη. *Non turbat, quòd Iulius Cæsar Flamen Dialis destinatus fuerit, teste Suetonio cap.* I. *quia tantùm destinatus & à Sullâ eodem sacerdotio mox multatus est. Facit huc Suetonij illud, cap.* XXXI. *in Augusto*: Nonnulla ex antiquissimis cærimoniis paullatim abolita restituit, vt Salutis augurium, Diale flaminium.

Auspicia domo ferenda.

Auspicia saltem gentile apud solum inciperet.] *Lucem dat Liuij locus lib.* XXII. *de C. Flaminio, qui ante initum Consulatum profectus ab vrbe.* Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esse? Magistratus id à domo, publicis priuatisque penatibus, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secum ferre. nec priuatum auspicia sequi: nec sine auspiciis profectum in externo ea solo noua atque integra concipere posse. *Vide etiam quæ de auspiciis infrà scribo, lib.* IIII.

Bellum scilicet, aut diuerso terrarum distineri.] *Non malè etiam,* bello. *sed distinctione adhibitâ commodè seruaueris illud prius.*

Tria genera hominũ ad asyla confugiebant. Malefici. Serui. Item obærati.

Complebantur templa pessimis seruitiorum, eôdem subsidio obærati aduersum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur.] *Tribus ergo generibus hominum perfugium in asylis: seruis, obæratis, maleficis. De maleficis seruísque, Plutarchus* περὶ δεισιδαιμονίας. ἔστι δούλῳ φεύξιμος βωμὸς, ἔστι καὶ λῃσταῖς ἀβέβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν. καὶ πολεμίους φεύγοντες, ἂν ἀγάλματος λάβωνται ἢ ναοῦ, θαῤῥοῦσιν. *De obæratis, idem libello De vitandis vsuris*: ἡ μὲν γὰρ Ἄρτεμις ἡ ἐν Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσταις, ὅταν καταφύγωσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ἀσυλίαν παρέχει καὶ ἄδειαν ἀπὸ τῶν δανείων. *Adde quæ de Asylis Pollux*: Εἰ δὲ καὶ ἄσυλόν τι εἴη, τοῦτο καὶ κρησφύγετον λέγε, καὶ φύξιμον, καὶ ἱεροὺς ὅρους, ἐφ' ὅσον τοῖς οἰκέταις ἀσφάλεια.

PAG. 59.

Correctus Minutius.

Primi omnium Ephesij adiêre.] *Quibus Diana culta celebri illo templo. Statuam eius describit Minutius Felix in Dialogo*: Diana interim est altè succincta venatrix: & Ephesia mammis multis & verubus exstructa. *vbi repono,* vberibus exstructa. *De toto hoc Asylo eleganter Strabo lib.* XIIII. Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν καὶ νῦν, καὶ πρότερον. τῆς δὲ ἀσυλίας τοὺς ὅρους ἀλλαγῆναι

Sanctitas templi Dianæ.

συνέβη πολλάκις. Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ στάδιον ἐκτείναντος, Μιθριδάτου δὲ τόξευμα ἀφέντος ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ κεράμου, καὶ δόξαντος ὑπερβαλέσθαι μικρὰ τὸ στάδιον. Ἀντωνίου δὲ διπλασιάσαντος τοῦτο, καὶ συμπεριλαβόντος τῇ ἀσυλίᾳ μέρος τι τῆς πόλεως. ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερὸν, καὶ ἐπὶ τοῖς κακούργοις ποιοῦν τὴν πόλιν.

πόλιν· ὡς τ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαςὸς Καῖσαρ. *Cui descriptioni caussa non est vt aliunde quippiam addam.*

Locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam.] *Scribendum*, Lucum. *Strabo:* Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ παραλίᾳ μικρὸν ὑπὲρ τ̃ θαλάττης ἐςὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διαπρεπὲς ἄλσος παντοδαπῆς ὕλης, κυπαρίττυ δὲ τ̃ πλείςης. διαῤῥεῖ δὲ ὁ Κέγχριος ποταμὸς, ὅ φασι νίψασθαι τ̃ Λητὼ μῷ τὰς ὠδῖνας. Ἐνταῦθα γὸ μυθεύουσι τ̃ λοχείαν καὶ τὴν τροφὸν τ̃ Ὀρτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον, ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τ̃ πλησίον ἐλαίαν, ἣ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τ̃ θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῆς ὠδίνων. *Quæ sola, satis illustrant hunc totum Græcanicæ fabulæ locum. Vide tamen, si lubet, Epigrammatarium Græcum lib.* IIII. εἰς ναὺς. *vbi Ephesum vocat, Dianæ τὰν τροφόν.*

Ortygia lucus.

Oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam.] *Paullò aliter Strabo, vt vidisti: qui vult post partum demum, innisam oleæ quietis caussâ.*

Strabo diuersus paullum à Tacito.

Supplicibus Amazonum, quæ aram insederant.] *Aliquid eâ de re Pausanias lib.* VII. *vbi de templo Dianæ Ephesiæ. quem suadeo legas.*

Vti Dianæ Leucophryenæ.] *Scribe*, Leucophrynæ. *Eius deæ templum in Magnetibus, descripsit Strabo lib.* XIV. *Caussam cognominis ad feminam aliquam quæ ibi condita, referre ex Arnobio possis. lib.* VI. In Didymæo Milesio Cleochum dicit habuisse suprema Leandrus: funeris Leucophrynæ monumentum in fano apud Magnesiam Dianæ esse Myndius profitetur ac memorat Zeno. *Et Clemente in Protrept.* ἐνταῦθα τ̃ Λευκοφρυώης τὸ μνημεῖον, οὐκ ἄξιον παρελθεῖν, ἑπομένους Ζήνωνι τῷ Μυνδίῳ, ἣ ἐν τῷ ἱερῷ τ̃ Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευ). *Vel ad Tenedon insulam, quæ olim appellata Leucophryn, vbi Dianæ sanctissimum templum. Xenophon rerum Græcarum lib.* III. τὸ δ' Ἑλληνικὸν ςράτευμα ἐς Λευκόφρυν ἀπῆλθε, ἔνθα ἦν Ἀρτέμιδος ἱερὸν μάλα ἅγιον, καὶ λίμνη. *eiúsque exemplo & cognomine fortasse ædificatum in Magnetibus istud. Pausan. lib.* I. Magnetes, quibus ex regis liberalitate imperauit Themistocles, Leucophrynem Dianam colunt. *At Appianus* ἐμφυλ. ε. *etiam alterum eius deæ fanum locat Mileti, cognomento pari.* τ̃ ἀδελφὴν αὐτῆς, *inquit,* ἱκέτιδα οὖσαν ἐν Μιλήτῳ τ̃ Λευκοφρυώης Ἀρτέμιδος, πέμψας ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλε. *Et Pausanias aram Athenis, cui à Themistoclis filiis dicata statua.*

Diana Leucophryna. Caussa cognominis.

Leucophryn insula.

Etiam Mileti hæc dea culta, si non imponit Appianus.

Laudati quòd Parthorum inruptionem.] *Parthorum irruptionem intellegit, quæ duce Labieno. de quâ, & de hâc ipsâ Stratoniceâ Dio* XLVIII. ὁ δὲ δὴ Λαβιῆνος ἐν τούτῳ τήν τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τ̃ Ἀσίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις παρεςήσατο, πλὴν Στρατονικείας, τὰς μῷ πλείςας ἄνευ πολέμου, Μύλασα δὲ ἢ Ἀλάβανδα διὰ κινδύνων ἑλών.

Stratonicea à Parthis obsessa.

Iouis & Triuiæ religionem tuebantur.] *Iouis cognomento Chrysaori, & Hecates siue Triuiæ in Laginis. Vtrumque templum suburbanum.*

Iupiter Chrysaorus. Triuia in Laginis.

Dareo regi vti.] *Scribo*, niti.

Cultus numinum vtrisque, Dianam aut Apollinem venerandi.] *Sardiani Dianam cognomento Coloënem; cuius templum μεγάλην ἁγιςείαν ἔχει, ait Strabo: Milesii Apollinem venerabantur, cognomento Didymeum. De quo idem Strabo, & Suetonius Calig. cap.* XXI.

Diana Coloëne Sardibus culta. Apollo Didymæus Mileti.

Factáque Sc. quîs multo cum honore modus tamen præscribebatur.] *Non satis considerate ergo elapsum hoc Tranquillo:* Aboleuit & ius moremque asylorum, quæ vsquam erant.

Suetonij incauta & falsa adseueratio.

Cùm Marcelli effigiem Diuo Augusto Iulia dicaret.] *Nota morem haud etiam notum statuas effigiésque dedicandi certis diis. cuius vestigium in hoc lapide vetusto,*

Statuas hominum deo cuipiam dicabant.

P. VEIDIVS. P. F. POLLIO
CAESAREM. IMP. CAESARI. AVG.
ET. COLONIAI. BENEVENTANAI.

Pollio enim ibi non aliud quàm effigiem Cæsaris Imp. dedicat consecratq. Augusto & coloniæ suæ. Et clariùs in Strabone lib. XIIII. Ἦν δὲ καὶ ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἣ νῦν ἀνάκειται τῷ θεῷ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, τῷ Σεβαςοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τ̃ ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ. *id est:* Erat ibidem & Venus emergens, quæ nunc sacrata est Diuo Cæsari Romæ, Augusto eam patri vt auctorem generis dedicante. *Etiam Dionysius, lib.* II. *Antiq. scribit,* Romulum ex manubiis Vulcano dedicasse quadrigas aureas, simulque suam effigiem. *Hunc morem in Græciâ quoque fuisse, Diogenes mihi præit in vitâ Platonis. vbi ait Mithradatem, quamdam Platonis statuam in Academiâ dedicasse, cum inscriptione istâ:* Μιθριδάτης ὁ Ῥοδοβάτου Πέρσης μούσαις εἰκόνα ἀνέθετο Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε. Mithridates Rodobati filius Persa, Musis statuam Platonis dedicauit, quam Silanio fecit.

Ludíque Magni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices & Augures, &c.] *Ludi Magni, iidem cum Romanis. Quia autem ludi plerique sacri dis, & instituti ad eos placandos: visum est, vt cura eorum editióq. sacerdotibus esset. Non omnibus tamen: sed collegiis sacerdotum quattuor. quæ ista. Pontifices, Augures, Septemuiri epulones, Quindecemuiri. Dio lib.* LIII. *sub initium de ludis Actiacis Agrippæ:* καὶ αὐτὴ μῷ (*scilicet* ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ

Sacerdotes curabant ludos. Præsertim quattuor collegia.

πρὸς τῷ Ἀντίῳ) διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν μέχρι οὗ ἐγίγνετο, ταῖς τέσσαρσιν ἱερωσύναις ἐκ περιτροπῆς μέλλουσα. λέγω δὲ τοὺς ποντίφικας, καὶ τοὺς οἰωνιστὰς τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. *id est*, Atque ij ludi in hunc vſque diem quinquennio quoque celebrati: quorum curatio penes quattuor collegia ſacerdotum, ordine & in vices. Dico Pontificum, Augurum, Septemuirorum, vti appellantur, & Quindecimuirûm. *Idem lib.* LVIII. *de iis quæ decreta poſt mortem Seiani.* ἐψηφίσαντο δὲ ἑορτὴν διά τε τῶν ἀρχόντων καὶ διὰ τῶν ἱερέων ἁπάντων (ὃ μὴ πώποτε ἐγεγόνει) ἀχθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐτελεύτησε, καὶ ἵππων ἀγῶσι καὶ θηρίων σφαγαῖς ἐτησίοις διά τε τῶν ἐς τὰς τέσσαρας ἱερωσύνας τελούντων, καὶ διὰ τῶν τοῦ Αὐγούστου θιασωτῶν ἀγάλλεσθαι, ὃ οὐδέ ποτε ἐπεποίητο.

Xylãdri lapſus in vertendo. *Quibus verbis interpretis errorem eſſe ſcio: qui vertit*, per quattuor collegia Pontificum. *imperitè, cùm debuiſſet*, ſacerdotum. *Pontificum ſanè collegium vnum eſt.* Dionis obſcuræ veritatis locus. *Quòd dicit autem Dio non anteà pronuntiatos ludos curatoſq; per quattuor collegia, & Auguſtales: id ſi ſenſit, errat, & refellit hominem clarè hic, qui in manu, Taciti locus. Ceterùm ad curationem ſacerdotalem pertinet Cornelij & ille locus Annali* XI. Iiſque ludis intentiùs adfui, ſacerdotio Quindecimuirali prædítus, ac tum Prætor. Quod non iactantiâ refero, ſed quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.

PAG. 60. Opprobrium maiorum Mamercus.] *Salluſtianum eſt.*

L. Cottam à Scipione Africano.] *Cicero Diuinatione in Verrem, ibique Aſconius: & Valerius lib.* VIII. *cap.* I.

Ser. Galbam à Catone Cenſorio, P. Rutilium à M. Scauro.] *De Galbâ, ibidem Cicero, & Valerius: de Rutilio Liuius epiſt.* LXX. *Cicero in Bruto, & Oratore* I. *Oroſius libro* V.

Iunius Otho, rhetor. Genus eius dicendi. Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit.] *Declamator eo æuo notus. Seneca pater & ipſum & genus eius dicendi deſcribit, non ſine notâ, lib.* II. *Controu.* I. *Ait illum vſum tecto genere dicendi & ſuſpicioſo, vbi minimè opus, & cùm apertè liceret agere.* Correctus de eo Scauri venuſtus iocus. Bene, *inquit*, de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. *Acumen ioci reddo, ſcribóque*, legere. *Acta, publica ſunt, nec aliud tam vulgò promptum notúmque. adeò vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit*, Beneficia in acta non mitto, *id eſt, non publico, non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quàm Acta publica alicui recitare in aurem? Subtilis ergo in id vitium hominis iocus: quem bellè æmulatus eſt Martialis:* Epigramma Martialis ex hoc ioco.

Garris in aurem ſemper omnibus Cinna,
Garris & illud, teſte quod licet turbâ.
Adeóne penitus hic ſedit tibi morbus,
Vt ſæpe in aurem Cinna Cæſarem laudes?

Nec enim dubito, quin oculos habuerit ad breue illud Scauri acutúmque dictum.

Obſcura initia impudentibus auſis propolluebat.] *Clariſſimus Nic. Faber*, perpolluebat. *Hieron. Groſlotius noſter* (*verè noſter, dudum ſtudiis nuper amore mihi iunctus*) propellebat: *bono pariter & prompto ſenſu.*

Brutidius orator & hiſtoricus. Brutidium artibus honeſtis copioſum.] *Vera laus. Non ſolùm enim inter oratores rhetoráſque locum habuit, recenſente Senecâ non ſemel: ſed etiam hiſtoriam ſcripſit, vt ex fragmentis apparet, cum laude. Pete ea à Senecâ patre, in Suaſoriâ De morte Ciceronis. Puto eumdem eſſe, quem ſignauit Iuuenalis:*

——pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obuius aram..

M. Paconius.] *Quem poſtillà reum maieſtatis Tiberius interfecit, admonitu ſcurræ cuiuſdam. Sueton. Tib. cap.* LXI.

Voleſus Meſſalla. Eius inſignis crudelitas. Libellos diui Auguſti de Voleſo Meſſallâ.] *Cuius ſæuitiæ clarum exemplum in Senecâ lib.* II. *De irâ. vbi item vocat eum Aſiæ Proconſulem ſub Auguſto.* Voleſus nuper ſub diuo Auguſto proconſul Aſiæ, cùm trecentos vnâ die ſecuri percuſſiſſet, incedens inter cadauera vultu ſuperbo, quaſi magnificum quiddam conſpiciendúmque feciſſet, Græcè proclamauit, O rem regiam! Quis hæc rex feciſſet? non fuit hæc ira, ſed maius malum & inſanabile. *Nec plura ſuper eo mihi comperta.*

Corn. Dolabella. At Cornelius Dolabella.] *Præter ceteros adulator: qui ſuprà cenſuit, vt Tiberius ouans vrbem iniret. cuius mentio in priſco lapide coniunctim cum hoc C. Silano:*

P. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS. C. F. SILANVS. FLAMEN. MARTIAL.
EX. S. C.
FACIVNDVM. CVRAVERVNT. IDEM. QVE
PROBAVERVNT

PAG. 61. Tacitus correctus. Minutura, quoties gliſcat poteſtas.] *Ne deliberare quidem quemquam puto, quin coniectura noſtra vera ſit*, Minui iura, quoties g. p. *præclara & ex vſu rerum gnome.*

Torquatam

Torquatam priscæ sanctimoniæ virginem.] *Cuius memoriam seruat marmor Romæ:* Torquata Vestalis.

IVNIAE. C. SILANI. F.
TORQVATAE. VIR. VEST.
MAXIMAE

itémque alterum in hortis Vaticani mihi lectum:

I. IVNONI
IVNIAE. C. SILANI. F.
TORQVATAE
SACERDOTI. VESTALI
ANNIS. LXIIII.
CAELESTI. PATRONAE
ACTIVS. L.

Pòst auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco Cæsius Cordus repetundarum damnatur.] *Fluctuaui in hoc loco. suprà enim scriptum eádem de re:* Ancharius Priscus Cæsium Cordum Proconsulem Cretæ postulauerat repetundis. *Mirum videbatur agere Cyrenenses in illum, qui alienæ prouinciæ rector: & inclinabam vt substituerem,* Cretenses. *Dispulit hanc caliginem Strabo, apud quem libro vltimo in diuisione prouinciarum lego, Cretam cum Cyrenaicâ eiusdem Proconsulis fuisse.* Creta & Cyrenaica sub eodẽ Proconsule.

Egregium publicum.] *Ita dictum, vt vulgò bonum publicum, & Liuio* pessimum publicum, *lib.* II. *Rhenanum risi scribentem* Obscurus locus est (*censeo Delphos mittamus ad consulendum*) aut certè mendosus: qui forsan sic legi debeat, Se, remp. & bonas domi artes.

Etsi delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tali cognomento erat.] *Mirum verò. Nam & Liuius & Valerius auctores sunt Q. Fuluium Romæ dedicasse ædem Fortunæ Equestri. Nominat & Iulius Obsequens.* C. Claudio, *inquit,* M. Perpernâ Coss. bubo in æde Fortunæ Equestris comprehensus, inter manus exspirauit. *Incendio consumptam suspicemur: nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione* IX. *vrbis suo etiam æuo. Fatebor ingenuè. aliud quod pro Tacito dicam non habeo.* In Tacito nodus, quem non explico. Fortuna equestris.

Quoties aduersa valetudo Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis max. arbitrio.] *Suspicor locum mutilum: si non est, distinguo cum Vertranio,* Vt* Pontificis max. arbitrio, dum ne plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus, &c. *hoc sensu, vt in morbo gratia Flamini facta sit absentiæ, sed non vltra binoctium, nec diebus publici sacri.* *Ita in lege Papiâ apud Gell. I. cap. XII. Vt Pōtificis max. arbitratu, &c.

L. Metelli Pontif. maximi exemplum.] *Auctorum loca adduxi suprà.*

Basilicam Paulli, Æmilia monumenta.] *Bene Æmilia monumenta. Non enim vnius Æmilij opus. Æmilius Paullus qui posteà cum C. Marcello consul, duas Basilicas, veterem refecit, nouam locauit. auctor Cicero ad Atticum lib.* IV. *epist.* XVII. *Nouam interuentu bellorum ciuilium non* perfecit ipse, (vt alucinari video virum inter antiquarios primum:) perfecit sub Augusto Paullus Æmilius, qui consul anno* DCCXX. *& posteà censor. Dio libro* XLIX. καὶ τὴν στοὰν τὴν Παύλου καλουμένην Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίοις τέλεσιν ἐξῳκοδόμησε, κἀν τῇ ὑπατείᾳ καθιέρωσεν. *Eam incendio consumptam refecit* XX. *annis pòst alius Æmilius, vt narrat idem Dio lib.* LIIII. ἡ μὲν οὖν στοὰ μετὰ τοῦτο, ὀνόματι μὲν ὑπ' Αἰμιλίου, ἐς ὃν τὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν γένος ἐληλύθει, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπ' Αὐγούστου καὶ τῶν τοῦ Παύλου φίλων ᾠκοδομήθη. *Et nunc post annos* XXXV. *iterum collapsam, firmauit ornauítque Manius Lepidus, is de quo dixi suprà.* Paulli Basilica & porticus. *Appianus eam exstructã vult è pecuniâ cIↄ. Iↄ talẽtorum, quam à Cæsare acceperat, ne ei aduersaretur. Lib. II. Ciuil. Quis refecerit.

Nec Augustus arguerat Taurum, Philippum, Balbum.] *Scribendum,* arcuerat. *id est vetuerat, prohibuerat. Tauri, amphitheatrum intellegit in campo Martio: Martij Philippi, ædem Herculis Musarum: Balbi, theatrum. Vide Suetonium Aug. cap.* XXIX. *Dionem lib.* LI. *&* LIIII. Illustrium virorum opera.

Concessit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso. Postremum obiere eo anno viri illustres.] *Distinguo locum,* Blæso postremum. Obiere eo anno, *non leui ad historiam momento. Olim & liberâ rep. multi Impp. dicti, vt quisque rem suis auspiciis bene gessisset. Displicuit Augusto, & vt reliquos honores in se, sic & hoc nomen traxit. quod communicatum posteà cum paucis, & ferè non nisi ex gente Augustâ. Tiberius tamen hîc Blæsum Imperatoris nomine insignit: eúmque è priuatis postremum. id est, vt postinde soli Principes eo titulo sint vsi, nemini vltrà concesso subditorum. Non indignum notâ, quod obseruamus in Nummis & inscriptionibus, Imperatoris titulum cùm Principis est, præponi; cùm victoris, subiungi. hoc modo.* Imp. Cæsar Augustus, &c. *contrà* Iunius Blæsus Imp. M. Tullius Cicero Imp. *Quod etiam è Suetonij Iulio colligas capite* LXXVI. *cuius id inuentum.* PAG. 62. Distinctio, cũ momento ad historiam. Imperatoris nomen soli sibi Aug. sepsuit. Vide Velleium lib. II. Discrimen in positu nominis Imperatorij.

Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsarique progener destinatus.] *Asinio Pollioni oratori & historico filius natus Asinius Gallus, quem capitis Salonis Delmaticâ vrbe agnomento dixit Saloninum. Seruius auctor in* Stemma Asiniorum. Caussa cognominis Salonini.

Virg. ecl. II. *Etsi id cognomen Tacitus & Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. Is Saloninus duxit Vipsaniam, Agrippæ filiam; dimissam paullò antè à Tiberio, qui ex eâ sustulerat Drusum. Hoc est quod Tacitus lib.* I. *scripsit*: Nec Gallus ideò iram eius leniuit, pridem inuisus tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret. *Habuit ex eâ liberos complures. Virilis sexus istos, C. Asinium Saloninum, de quo hic: Asinium Gallum, de quo Suetonius, & Dio: Asinium Pollionem, qui consul anno vrbis* DCCLVI. *de quo Plinius, Tacitus, Dio & Fasti: Asinium Agrippam, de quo libro sequenti: Asinium Celerem, quem consularem Plinius nominat & ponit sub Principe Caio. Nec vanum est, quod tribuo tam multos. Iubet hoc Tacitus lib.* VI. *vbi de morte Asinij Galli patris*: Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. *Cui loco abundè lucem fecerint ista. Superest vt virum doctum eripiam è luto. qui hæret, quomodo hîc Asinius Saloninus Drusi frater mortuus dicatur, quem Suetonius & Dio viuum ponunt Claudij æuo? Nam Suetonius ecce, cap.* XIII. *in Claudio*: Conspirauerant ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes. *& Dio lib. vltimo*: Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος ὁ τοῦ Δρούσου πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ, *&c. Itaque quasi in pugnâ clarâ, concludit*: Quid verum sit, deus aliquis viderit. *Imò ego homo. Frater enim hic Salonini, non ipse: ne vltrà turbes, & in simpulo, quod dicitur, excites fluctus.*

Vipsania vxor Asinij Galli.
Multi liberi huic Asinio.
Tacito data lux contra Vertranium.
Qui discordia frustrà quærit inter cócordes.

Cæsarique progener destinatus.] *Vti aliquam duceret è liberis Germanici.*

Consulatum ei adcelerauerat Augustus.] *Quem cepit inter suffectos anno vrbis* DCCLIX. *Lapis priscus Romæ*:

C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. POSTVMO. COS.

Capito co. consul.

Sed Labeo incorruptâ libertate.] *Patrem æmulatus, virum præclarum & prudentem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus lib.* IIII. Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ᾽ ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνύμου, τὸν πιστότατον τῶν οἰκετῶν τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέψας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν, ἐπιστρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὴν σφαγὴν ὑπέσχε.

Labeonis Icti pater egregius.

Iunia Catone auunculo genita, C. Cassij vxor.] *D. Iunius Silanus, qui consul cum L. Licinio Murenâ, vxorem habuit Seruiliam sororem M. Catonis. Ex iis nata hæc Iunia soror M. Bruti per matrem (nam Bruti pater fuit M. Iunius Brutus) Tertia vel Tertulla cognomento: de quâ notus Ciceronis iocus, Tertia deducta est.*

Iuniæ stirps in parte explicata

Manlij, Quinctij.] *Quare Manlij? quia Iunij Silani, innexi Manliæ genti. T. Manlius Torquatus filium in adoptionem dedit D. Silano. de quo Ciceronem vide* I. *De Finibus, Valerium lib.* V. *cap.* VIII. *De Quinctiis nihil dum repperi.*

Manlij Iunios adtingunt.

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM IV. ANNALIVM COMMENTARIVS.

PAG. 63.
Seianus adoptionis nomen habuit.

AELIVM Seianum.] *Funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seium Strabonem: sed in adoptionem datus alicui ex Æliis, dictus mutato inflexóque, vt solet, patris nomine, L. Ælius Seianus. Id enim prænomen illi Dio dat lib.* LVII. *At in nummo æreo legi adfirmat mihi quidam Tiberium Seianum, cuius hæc inscriptio*: TI. CAESAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. AVGVSTA. BILBILIS. *parte alterâ, corona è quercu.* TI. AELIO. SEIANO. *Non vidi ego.*

Genitus Vulsiniis.] *Quia ergo Vulsiniensis Seianus, ideo acutè & non sine morsu Iuuenal.*

Iuuenalis explicatur.

——idem populus, si Nortia Thusco
Fauisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hâc ipsâ Seianum diceret horâ
Augustum.

Nam Nortia, vel potius, vt libri meliores, Nurscia, Volsiniensium peculiaris dea. Liuius lib. VII. Volsiniis quoque clauos indices numeri annorum fixos in templo Nursciæ Etruscæ deæ diligens talium monimentorum [auctor] Cincius adfirmat. *Vbi velim deleri minutum illud glossema, quod circumscripsi. Tertullianus*: Asculanorum Ancaria dea, Volsiniensium Nurscia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.

Nurscia, Volsiniensium dea.

Apicio

Apicio diuiti & prodigo stuprum venum dedisse.] *Quod idem Dio adfirmat lib.* LVII. *qui M. Gauium Apicium nominat. Sed Apicios eiusdem notæ & luxus tres reperio.* Apicios videri tres fuisse. *Primum, qui Athenæo nominatus lib.* IIII. *cap.* XX. *qui veteri rep. vixit, quémque à Posidonio celebratum ait, & auctorem fuisse vt Rutilius in exsilium mitteretur. Alterum, qui Augusti æuo. de quo noster hîc & Seneca Consolat. ad Elbiam*: Apicius nostrâ memoriâ vixit, qui in eâ vrbe ex quâ aliquando Philosophi vt corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplinâ suâ sæculum infecit. *Qui idem Plinio dictus* nepotum omnium altissimus gurges: *& de cuius delicijs volumen Appioni Grammatico scriptum, lego in Athenæi lib.* VII. *At tertium, qui in imperio Traiani, cuius mentio apud Suidam in* ὄστρεα. Τραϊανῷ ἐν Πάρθοις ὄντι καὶ τῆς θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν ὁδὸν, Ἀπίκιος ὁ ὀψοφάγος ὄστρεα νεαρὰ διεπέμψατο ὑπὸ σοφίας τεθησαυρισμένα. *si tamen Traiani ibi vox incorrupta.*

Dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo.] *Non per vrbem modò,* PAG. 64. *sed per opida vicina dispersæ fuerunt Prætoriæ cohortes, ex Suetonij cap.* XLIX. *in Augusto*: Neque vmquam plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est, easque sine castris: reliquas in hiberna & æstiua circa finitima opida dimittere assuerat. *Castra autem hæc ad muros vrbis, haud procul portâ Viminali: qui locus Viuarium vulgò dictus. Vide, si placet, Onufrium, in vrbe Româ. Scholiastes Iuuenalis sic describit*: iuxta aggerem primus castra posuit Seianus, id est, super Diocletianas: quæ dicta sunt castra Prætoria. Prætoriæ cohortes sparsim habitæ. Castra earum quâ parte vrbis.

In ceteros metus crederetur.] *Monuit me Iosias Mercerus legendum videri,* dederetur, *vel,* dideretur. *quod verbum sanè vbique in Tacito velut fataliter corruptum.*

Intérque principia legionum sineret.] *Inter militaria signa, ait Suetonius cap.* XLVIII. *in Tiberio. de quo ritu abundè in libris Histor.*

Intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat.] *Intendere manus, principium & caussa iurgij etiam hodie apud Italum vulgus. Libro* I. *suprà*: Postremò deserunt tribunal, vt quis Prætorianorum militum amicorúmve Cæsaris occurreret, manus intentare, caussam discordiæ & initium armorum. *Libro* XIII. Simul intendere manus, aggerere probra. *Seneca De clementiâ lib.* I. Conclamatio ciuitatis & fuga est, & dis ipsis manus intenduntur. Intendere manus, rixæ nota. *At quod sequitur, Seiani os palmâ percussum à Druso: aliter apud Dionem & Zonaram legas, qui Drusum percussum volunt à Seiano. Itaque eorum fide rescribit hîc Vertranius,* Et hic contrà tendentis os verberauerat. *Neutri mihi persuadent; non illi sententiam, non hic lectionem. Seianum non tam proruptâ audaciâ fuisse crediderim, vt vltrò verberarit Principis Romani filium, Tribuniciâ potestate, & imperij consortem: & conuenit magis in mores Drusi, cui adeò promptæ ad verbera manus, vt hâc de caussâ Castor sit cognominatus, teste Dione ipso lib.* LVII. Dio & Zonaras diuersi à Tacito. Sed errant. Drusus Castor agnominatus, ob violentiam.

Ad vxorem eius Liuiam conuertere.] *Suetonius Liuillam semper vocat: vt Claudillam, quam noster Claudiam. Nec te mouerit.* ὑποκόρισμα *est, vt Secundilla, Tertulla, Quartilla in feminarum nominibus per blanditias frequens. Sic in Musæo Carpensi lapis de hac ipsâ Liuiâ,* Liuilla, Claudilla.

SECVNDA	TI. CLAVDIVS
LIVILLAES	CAESARIS. L.
MEDICA	CELER. AEDITVS
	A. VESTA.

Eudemus amicus ac medicus Liuiæ.] *In criminatione medicorum non omisit eum Plinius lib.* XXIX. *cap.* I. Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuiâ Drusi Cæsaris. Eudemus, corruptor medicus.

Quantò sit angustiùs imperitatum.] *Rectè. & dictum in Traiani laudem, qui fines imperij promouit. Dixi suprà.*

Hispaniæ recens perdomitæ.] *Ab Augusto. Liuius libro* XXVIII. *de Hispaniâ*: Ita ergo prima Romanis inita prouinciarum, quæ quidem continentis sint, postrema omnium nostrâ demum ætate ductu auspicioque Augusti Cæsaris perdomita est. *Propter Cantabros scilicet & Astures, quos ipse deuicit.* Hispania ab Augusto domita. Vide Velleium lib. II.

Totidem apud Dalmatiam locatis.] *Dalmatia Augusto tradita, perpetuúmque præsidium in eâ decretum, anno vrbis* DCCXLIII. *Antea inermis fuit. Adi Dionem, lib.* LIIII. PAG. 65. Dalmatia quando præsidialis facta.

Cetera Africæ per duas legiones.] *Ain' tu duas? Atqui vna legio adtributa Africæ ab Augusto Tiberióque, te ipso teste non vno loco. Libro* IV. *Historiarum scribis*: Legio in Africâ auxiliaque tutandis imperij finibus, sub Diuo Augusto Tiberioque principibus, Proconsuli parebant. *Et lib.* II. *Annalium*: Furius Camillus Proconsul Africæ, legionem, & quod sub signis sociorum, ad hostem duxit. *Libro* II. *Histor.* In Africâ legio, cohortesque dilectæ à Clodio Macro. *Vidimus hunc nexum, & soluemus. Vnam legionem ordinariam Africæ fuisse, verissimum est. Vnde hîc ergo duæ? Per bellum Tacfarinatis abducta è Pannoniâ legio, & in Africam* Aduersum sibi videri Tacitū. Nodi eius solutio.

cam missa. Supra lib. III. Piso adsequitur legionem, quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. *Ea ibi mansit biennium paullò amplius, iterúmque in Pannoniam remissa. Hoc ipso libro, statim:* Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni Dolabella retinere ausus fuerat, iussa Principis magis quàm incerta belli metuens. *At enim quia quo loco quæq. legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, & nondum eâ abductâ: ideò duas ecce in Africâ collocauit, in Pannoniâ duas. Atqui tres in istâ debuerat: quod clarum vel ex iis, quæ in seditione trium Pannonicarum legionum dicta suprà. Vbi etiam recensita hæc Nona.*

Tres ordinariæ in Pannoniâ legiones.

Tres vrbanæ nouem prætoriæ cohortes.] *Vigilum autem cur omittit? quæ numero & robore supra vrbanas. Septem enim cohortes erant, institutæ iam inde ab Augusto. Caussa hæc. quia id æui, inter legitimos iustósque milites, Vigiles non censebantur. Itaque in omnibus bellis ciuilibus Galbæ, Othonis, Vitellij, rara eorum mentio, nullus vsus. E libertinis lecti erant, vile genus, & Vulcani potiùs ministri quàm Martis. Itaque nec Præfecti vigilum inter illustres dignitates mentio Tacito vsquam: cuius auctoritas tamen adoleuit, sicut & militum ipsorum, vti ex Pandectis aliísque scriptoribus clarum. Dicam de hoc omni vrbano milite cum curâ, ad libros Historiarum.*

Cohortes vigilum. Ex nullo aut vili loco.

Præfecti vigilum Tacitus non meminit inter primores.

Et colonis antiquitus Romanis.] *Potius,* coloniis.

Sociæ triremes.] *Vt classis in Danubio, classis in Rheno, classis Foroiulij.*

Cerni effigiem eius in monumentis Pompei.] *Statuam æneâ in theatro Pompeij. Dio.*

Communes illi cum Drusorum familiâ fore nepotes.] *Consideremus, quæso. Suetonius Claudij filio Druso desponsam Seiani filiam scribit, cap.* XXVII. *in Claudio. nec alius sententiæ est, quod noster lib.* III. *dixit Claudij filio Seianum socerum destinatum. Hæc certa, clara. sed quomodo hîc Drusus queritur, communes illi fore cum Drusorum gente nepotes? Locum non habet ea querela, vana est. si verè idem Suetonius scribit, Drusum exstinctum post paucos dies, quàm ei Seiani filia esset desponsa. Desponsa* autem ante biennium, vt ex Taciti suprà verbis clarum: ante biennium ergo exstinctus, & simul connubij nepotúmque spes. An aliud aliquid est, quò noster hîc respexit? nemo dicet. In Zonarâ lego, Iuliam Drusi filiam desponsam Seiano: corruptè. quia scribendum Liuiam: intellegitque Germanici sororem, de quâ infrà dicemus, Drusi maioris prolem. Quid nugamur? cùm omnia scrinia excusserimus, non inficiabimur, quin Tacitus guttam attigerit è flumine Lethes.*

Inquisitio in Tacitum.

Filia Seiani quàdo desponsa Druso. * Anno vrbis DCCLXXIII. Zonaræ lectio vitiosa.

Cornelius aberrasse videri.

Precandam posthæc modestiam, vt contentus esset.] *Mirum genus loquendi, quasi modestia inter deas. Et caue tamen immutes. simile illud è lib.* XV. Sic quoque optimam Fortunam orandam, vt pedes confectus itinerum spatiis equitem assequeretur.

Loquendi noua, sed significans ratio.

Vt octo post annos cognitum est.] *Rectè. eoipso videlicet anno, quo interfectus Seianus, cùm Apicata eius vxor hæc scelera prodidit. Vide Dionem* LVIII.

Consules sede vulgari per speciem mæstitiæ sedentes.] *Id est, in sedibus Prætorum aut Tribunorum, vt Dio interpretari videtur, in morte Augusti, lib,* LVI. ἐκαθίζοντο δὲ οἱ μὲν πολλοὶ ὥσπερ ἕκαστος εἰώθει, οἱ δ' ὕπατοι κάτω ἐν τοῖς βάθροις, ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶν δημάρχων. *Verterem ego:* Sederunt autem vulgus Senatorum, quo quisque loco solebat: consules verò infernè in subselliis alter Prætorum, alter Tribunorum. *Nec dissimile est, quod Suetonius scribit, Claudium* de maiore negotio acturum, medium inter Consulum sellas Tribunicio subsellio sedisse. *Humiles autem Senatorum omnium sedes altæ Consulum & excelsæ. Lucanus* V.

Sedes vulgaris in curiâ, quid.

Cõsulum sublimes sellæ.

Vt primùm mæstum tenuêre silentia cœtum,
Lentulus è celsâ sublimis sede profatur.

Lentulus enim ibi consul. & alius poëta quispiam,

Conspicuum signis cùm premet altus ebur.

Intellegit consulis sellam curulem: in quâ, ornatus caussâ, signa. Idem:

Signa quoque in sellâ nossem formata curuli
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

Eædem cælatæ.

Vix propinquorum alloquia.] *Alloquia, propriè in consolatione. notatum aliis.*

Alloquia.

Vix diem aspici.] *Ita enim moris, vt limine & domo se continerent in luctu. Plinius lib.* IX. Mitto ad Ariam. rogo vt veniat. quoniam me recens adhuc luctus limine contineret.

PAG. 66. Appius Clausus.] *Lego,* Atta Clausus, *vel* Attius. *Adi lib.* XII. *Annalium.*

Hæc vulgo iactata.] *Et credita Orosio, qui libro* VII. *tradit Drusum à Tiberio veneno exstinctum. At me non valdè mouent eiusmodi scriptores, legitimæ historiæ (dicam iratis quorundam auribus) dehonestamenta.*

Orosij error.

Laudante filium pro rostris Tiberio.] *Velo quidem interposito, ne Pontificis maximi oculi adspectu cadaueris funestarentur. Seneca, Consolatione ad Martiam:* Tiberius Cæsar & quem

Velum inter mortuum in-tenetum.

& quem genuerat, & quem adoptauerat, amisit. ipse tamen pro rostris laudauit filium, stetitque, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret. *Recenset eumdem ritum Dio* LIIII. *in funere Agrippæ, sed caussam eius ignorare fatetur, & quam Seneca dedit, refellit. Verba sunt*: τόν τε λόγον τὸν ἐπ' αὐτῷ εἶπε παραπέτασμά τι πρὸ τοῦ νεκροῦ παραπετάσας, ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἴρηται δ' ὅμως τοῖς μὲν ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἔπραττεν, οὐκ ὀρθῶς φρονοῦσιν. οὔτε γὰρ τῷ ἀρχιερεῖ ἀπείρηται νεκρὸν ὁρᾶν, οὔτε τῷ τιμητῇ, πλὴν ἂν τὸ τέλος τῆς ἀπογραφῆς μέλλῃ ἐπάξειν. *Id est*: Sed & laudationem Agrippæ Augustus recitauit, velo quopiam ante mortuum expanso. Id cui rei factum, mihi non liquet. Tamen alij volunt ideò, quia Pontifex esset: alij, quia obiret munera Censoris. Neutri rectè. Neque enim vel Pontifici mortuum aspicere nefas: neque Censori, nisi cùm finem censioni imponit, conditque lustrum. *Hæc Dio. sed ego existimo, de Pontifice Senecam* * *vera dicere. Sacer enim: ideóque non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed & statuas deorum voluerunt. Quæ si in loco positæ, vbi supplicia & cædes, velari eas mos fuit, aut transferri. Notat ipse Dio lib. vltimo.* Claudius, *inquit*, delectabatur gladiatoribus, & præsertim meridianis. Ideò plerosque seruos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. Eorumque tantus fuit numerus, vt Augusti statuam eo loci positam iusserit transferri, ne aut semper adspiceret cædes, aut semper velata esset. *Mos rarus: & cuius vestigia non alibi mihi visa.*

De caussâ eius facti Dio dissentit.

*Facit à Senecâ Tacit. li. II. Neque Imperatorem augurату & vetustissimis carimoniis præditum contrectare feralia debuisse.

Statuæ iterum velabantur.

Inter quos dilegerat Iulium Postumum.] *Est'ne ille, qui Præfectus Ægypto postea? de quo Romæ lapis,*

PAG. 67. Iulius Postumus.

TI. CLAVDI. CAESARIS. AVG. GERMANICI. PONT. MAX. TRIB.
POT. VII. COS. IIII. IMP. XV. P. P. CENSORIS.
∴∴∴ LIBERORVMQVE
EX VOTO. SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR.
POSTVMVS. PRAEF. AEGYPTI.

Vix puto. Claudij enim æuo ille floruit, non hoc Tiberiano. Magis ergo vt referas ad eum quem, Velleio indice, nouimus Consularem & illustrem. Quintus Postumius, *inquit*, vir Consularis Præpositus Delmatiæ, ornamenta meruit triumphalia.

Proconsul Hispaniæ vlterioris.] *Id est Bætica Hispania: quæ populo relicta, & ideò in eâ Proconsul. Reliqua Hispania Cæsaris erat, dictúsque Hispaniæ citerioris Prætor, siue Legatus. Dio & Strabo.*

Hispaniæ diuisio.

Ob atrocitatem temporum in insulam Amorgum deportatur.] *Placet olim emendatio*, atrocitatem morum. *quam velim distinctione iuuari hoc modo*: de vi publicâ damnatus ob atrocitatem morum, in insulam. *Facilis exscribentium lapsus repetitione syllabæ*, tem morum. *Etsi non sum ignarus à Suetonio* temporum atrocitatem *dictam, Calig. cap.* VI. *sed hîc vt censeo parum opportunè. Puto autem pertinuisse ad Serenum caput hoc legis Iuliæ*: Iuliâ de vi publicâ tenetur, qui cùm imperium potestatémve haberet, ciuem R. aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, iusseritve quid fieri, aut quid in collum iniecerit vt torqueatur.

Probata coniectura in Tacito

Caput legis Iuliæ de vi publicâ.

Pater Sempronius.] *Qui adulter in Iuliâ, suprà lib.* I.

Osculum ludicrum.] *Quod celebratum Romæ, non Romanâ linguâ. Strabo lib.* V. ἴδιον δέ τι τοῖς Ὄσκοις καὶ τῷ τῶν Αὐσονίων ἔθνει συμβέβηκε. τῶν μὲν γὰρ Ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι. *Censent idem, cum Atellanis ludis: nec errant. Nam Atella, Oscorum vrbs. Sermo autem Oscus, diuersus à Latino. Titinnius.*

Osci ludi.

Qui Oscè & Volscè fabulantur, nam Latinè nesciunt.

Quo & Campani vsi videntur, &, vt Liuius alibi me docet, Samnites.

Quanquam nouo homini Censorium funus.] *Quæri video quid sit censorium funus. Vertranius censuit, id esse in cuius nimiam pompam, vt in opus censorium, animaduertere Censoribus licuisset, nisi iussus Prætoris adfuisset. Nimis velim ad manum mihi laurus sit, quam mordeam: ita præcordia mihi saliunt ad risum. Alij idem putant Funus publicum, Funus censorium, Funus indictiuum. Non audio. arbitror ego Funus publicum & Indictiuum, eadem: nec aliud esse, quàm cùm denuntiatur & indicitur publicitus per præconem. Censorium, partem eius esse: id est, vt omne Censorium funus, Publicum sit (quî enim aliter honoratum esse potest?) at non omne Publicum, Censorium. Vt inter magistratus, honoratissimi Censores, ísque cumulus quasi reliquarum dignitatum: sic inter funera illud, primo loco. Itaque Capitolinus de Pertinace*: Funus imaginarium ei & Censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatione honoratus est. *Tacitus de Sabino fratre Imperatoris*: Funusque Censorium Flauio Sabino ductum. *Et lib.* XII. Decretum Claudio censorium funus, & mox consecratio. *Quâ ergo notâ eximium hoc funus? Credo istâ, vt omnia in eo purpurea essent, vestes stragulaque. in aliis, tantùm purpurâ*

Censorium funus.

Vertranij ridicula sententia.

Funus publicum & Indictiuum eadem.

Eius pars censorium.

Id honoratissimum.

Notæ eius funeris.

pura prætexta. Non obscurè annuere mihi videtur Polybius, lib. VI. Vbi autem præclarus aliquis ex domesticis obiit, instituunt funeris apparatum, & circumfusi qui similes magnitudine ac staturâ videntur, vestes capiunt; si consul vel prætor fuit, purpurâ prætextas; si censor, purpureas; si * triumphalis, auro intextas. *Postrema Græcè sic habent:* ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, περιπορφύρους (*intellege* ἐσθῆτας λαμβάνουσι.) ἐὰν δὲ τιμητής, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκώς, διαχρύσους. *Publico autem funeri opponitur, Tacitum. id est, sine pompâ, sine dissignatore, sine ludis, præcone, indictione, silens & quietum. Seneca, De Tranquillitate lib.* I. *cap.* I. Quid opus est sæculis duratura componere? Vis tu nunc id agere, ne te posteri taceant? Morti natus es. minus molestiarum habet funus Tacitum.

* At de triumphali, sub principibus nihil legi: & videtur cōfusum cum Censorio. Nam & Claudius & Pertinax eo elati, tanquam dignissimo.

Triumpale funus, idem Cēsorio.

* *E Polybij verbis suspicère distinctum Censorium funus à Triumphali fuisse, & hoc dignius. Mihi ita non videtur. Primùm, quia nemo Latinorum Triumphale nominat. Deinde, quia Censorium reperio Principibus ipsis ductum (vt Claudio, vt Pertinaci:) quos constat honestissimo affectos. Tertiò, quia illa ipsa ornamenta quæ Triumphali tribuit Polybius, reperire est in isto. Vide Xiphilinum in Seuero. Currum huic interuenisse, ritu triumphantium, non opinor. Nam quod in Propertio legis,*

Non in eo currus.

Subnotat sententia à Josephi Scaligeri ad Propertium l. ii. El. ult.

Cuius honoratis ossa vehantur equis:

Propertij alia lectio.

verius est, aquis. *& ille ipse poëta superiori eius libri Elegiâ, in amne infero distinxit duplices sedes & * nauigationes. Quod in Dione etiam scriptum funere Augusti, imaginem eius vnam (tres enim fuerunt) vectam* ἐφ' ἅρματος πομπικοῦ, *id est* curru triumphali, *vt interpretes volunt: ego mallem,* curru pompali. *& Carpentum intellegam, quo per pompam Circensium dij transuecti. Hoc enim noui honoris genus apposite tributum nouo diuo.*

* Turbâque diuersâ nauigat omnis aquis. Dio seorsim & vulgo intellectus.

In foro Augusti statuæ illustres.

Effigiem apud forum Augusti.] *Vbi in vtrâque porticu ab ipso Augusto locatæ statuæ omnium veterum ducum. Suetonius.*

Procurator Asiæ Lucillius Capito.] *Eadem omnia è Tacito Dio, lib.* LVIII. *in extremo.*

Mos legendi Flaminis Dialis. Flamines Patricij, & maiores. Plebei & minores. In sacris confarreatio. Matrimonium triplex. Farre iunctum

Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari.] *Non alibi tam expressi ritus in legendo Diali. Ait,* patricios. *Quia cùm quindecim Flamines essent, ex iis tres primi instituti à Numâ, non nisi ex patribus legebantur: iique Maiores dicti. alij etiam è plebe, appellatiq. Flamines minores. Addit,* confarreatis parentibus. *quia, vt Plinius ait,* in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat. *Triplex enim matrimonij contrahendi mos, Vsu, Farre, Coëmptione. Antiquissimum genus, Farre videtur, quod Dionysius appellat* γάμον κατὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους. *erátque necessum non solùm Flaminem nasci confarreatis parentibus, sed & ipsum cum Flaminicâ farre iungi. Seruius Danielis in excerptis à Pythœo:* Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant, Vsu, si, verbi gratiâ, mulier anno vno cum viro, licet sine legibus fuisset. Farre, cùm per Pontificem Max. & Dialem Flaminem per fruges & molam salsam coniungebantur: vnde Confarreatio appellatur, ex quibus patrimi & matrimi nascebantur. Coëmptione verò atque in manu conuentione, cùm illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, vt si quis prior fuisset defunctus, locum hereditatis iustum alteri faceret. *Iterum alibi:* Quid enim est aliud dextræ, quàm in manum conuenire? quæ conuentio eo ritu perficitur, vt aquâ & igni adhibitis duobus maximis elementis, natura coniuncta habeatur. quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem & Flaminicam iure Pontificio in Matrimonium necesse est conuenire. *Et paullò post:* Mos fuit Flamini ac Flaminiæ vt per Farreationem in nuptias conuenirent, sellas duas iugatas, ouili pelle superiniectâ poni, eius ouis quæ hostia fuisset: & ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent. Confarreationes autem tonitru dirimit. *Pulchræ reliquiæ. Adde Festum in Diffarreatio, & Arnobium lib.* IIII. Vxores enim dij habent, atque in coniugalia fœdera conditionibus veniunt antè quæsitis. Vsu, farreo, coëmptione, genialis lectuli sacramenta conducunt.

Seruij fragmētum, quod benè ista explicat

Ritus farreationis.

PAG. 68. Et quando exiret è iure patrio.] *Defectum locum censeo: & deesse quæ ad cæremoniarum difficultatem pertinent. Qui cautus cærimoniæq. Flaminio adiunctæ, habes apud Agellium lib.* X. *cap.* XV.

Flaminia.

Flaminica Dialis.] *Flaminia, appellari mulier ipsa videtur, ex lapide prisco,* MARCELLA. FLAMINIA. AVGVSTÆ.

Vestales in theatro vbi sedebant.

Augusta sedes inter Vestalium consideret.] *Quibus locus è regione Prætoris. Suetonius Aug. cap.* XLIIII. Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & contra Prætoris tribunal dedit.

Vota annua.

Cùm pro incolumitate Principis vota susciperent.] *De quibus dicam Annali* XVI. *Ceterùm notat Dio hoc anno prima decennalia Tiberij Cæsaris celebrata: quorum originem pete ab eodem scriptore lib.* LIII.

Non vt stipendiariis pecuniæ redderentur.] *Id est Gallis prouincialibus, quos exhauserat.*

Quartam

Quartam accusatoribus, secundum necessitudinem legis.] *Legis, vt censeo, Iuliæ de Maiestate. Nam quod alij de Papiâ suspicantur, refuto. Dicit à me Tacitus, qui cuncta in hac quæstione exercita scribit lege Maiestatis. Quarta autem præmium, non in hâc solùm, sed etiam De repetundis lege. de quâ ipsâ nihil abnuo, quin hîc accipiamus. Asconius in Verrem non vno loco ostendit; Quadruplatores dictos à præmio quartæ, quam consequebantur. Innuit ipse Cicero lege & more id receptum*: Non enim, *inquit*, spolia C. Verris, sed existimationem populi Rom. concupiui. *Fortasse & in criminibus aliis præmium idem. Ideò vulgare præmium id interpreter in Paullo, l.* XIII. *De iure fisci*: Heredem, *ait*, eius vltra vulgare præmium nihil consecuturum. *De lege Maiestatis, auctor mihi adfirmandi Iosephus lib.* XIX. *vbi de seruis, quos Caius in dominos emittebat*: ῥᾴδιον γὰρ, *inquit*, ψευσαμένοις τε κατὰ τῶν κυρίων πεπίστευθαι, καὶ τὰ χρήματα ἐνδείξασιν αὐτῶν, ἅμα ἐλευθέροις τε εἶναι καὶ πλουσίοις, μισθῷ τῶν κατηγοριῶν, διὰ τὰ ἆθλα αὐτοῖς προκεῖσθαι τὰς ὀγδόας τῶν οὐσιῶν. *id est*: Facile enim iis & mentientibus contra dominos credi, & opes aperientibus simul liberis diuitibusque fieri: propter præmium accusationum, quo octaua bonorum pars iis proposita. *Si octaua seruo; bene colligo, libero quartam. Nec in seruili accusatione aliud capere persuadeor, quàm crimen maiestatis. Illud moneo, Principum æuo, non tam ex lege quàm arbitrio Senatus præmia decreta. Libro* VI. *infrà*: Quâ damnatâ cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho trib. pl. intercessit. *Sic libro* XVI. Liberto & accusatori præmium operæ (*non pecunia vlla sed*) locus in theatro inter Tribunicios viatores datur. *Interdum certa pecunia adtributa, vt Eprio Marcello quinquagies* H-S, *Thraseâ damnato*: *Regulo septuagies* H-S *& sacerdotium, damnato Crasso. Tacitus Ann. lib.* XVI. *& Histor.* IIII. *Nec prætereundus hîc Dionis locus, qui de præmiis eorum qui Cæsaris percussores accusabant*, χρήματα, *inquit*, ἐκ τῆς τοῦ ἁλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἴ τινα ἄρα ἔχων ἦν, τό, τε μηκέτι μήτ' αὐτὸν, τούς τε υἱεῖς, τούς τε ἐγγόνους αὐτοῦ στρατεύεσθαι, ἐλάμβανον. *id est*: Præmium accusationis pecuniam accipiebant è bonis damnati, & honorem aut magistratum quemcumque is gerebat: item vacationem à militiâ, sibi, liberis, nepotibus. *Vt videantur legis eius Pediæ exemplo instituta præmia accusatorum.*

PAG. 69.
Quarta, præmium in crimine Maiestatis.
Item repetundarum.
Quarta, vulgare præmium accusatorum.
Seruis octaua præmium.
Variatum in his præmiis, pro arbitrio Senatus.

Messallinus Cotta censuit cauendum Senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus prouincialibus vxorum criminibus plecterentur.] *Et cautum non dubiè hoc anno. Si enim antè; quorsus hæc sententia? Tamen Vlpianus De Officio Proconsulis, decretum id refert ad Cottam & Messallam Coss. id est, ad quartum ante annum. Ait*, Proficisci quidem Proconsulem melius est sine vxore, sed & cum vxore potest dummodo sciat Senatum Cottâ & Messallâ Coss. censuisse futurum, vt si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur deliquerint, ab ipsis ratio & vindicta exigatur. *Vir * doctissimus conatur legere*, Senatum Cottâ Messallino consulente censuisse. *acutè: sed me iudice, non exsoluet vllum acumen Domitium hâc culpâ.*

Dissidium inter Vlpianum & Cornelium.
Sed Vlpianus certè errat.
* Cuiac. obseruat. lib. VI. cap. XXX.

Vt suprà rettuli.] *Libro* I.

Pisonémque grauius secreti sermonis incusauit.] *Mendum arguunt multa. Primum, quòd accusator nemo expressus, vt solet. quòd Tiberius ipse incusasse eum dicitur, insolens Imperatori. quòd pars accusationis spreta dicitur, vt atrocior vero: quod non euenisset Principe accusante. Nequis dicat non legitimam accusationem fuisse, tantùm Principis mandatum: ecce addit* Ceterorum receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. *At reus recipi sine accusatore non potuit. Lego igitur*, Pisonem Q. Granius. *Granij Romæ non ignoti iam inde à Lucillij æuo, apud quem Granius præco: & infrà lib.* VI. *Granius Martianus, suprà lib.* I. *Granius Marcellus.*

Mendosus locus.
Forrasse emendatus.

Relatum de Cassio Seuero exsule.] *Qui primus flexisse dicitur ab illâ rectâ & vetere dicendi viâ. quem & historiam scripsisse comperior ex Tertulliani Apolog. & Suetonij Vitellio, cap.* II. *Eius laudes vide apud Senecam patrem lib.* III. *Controuers. initio.*

Cassius Seuerus.

Per immodicas inimicitias.] *Suspectum.*

Vt iudicio iurati Senatus Cretam amoueretur.] *Quod sub Augusto ei accidit, scriptis etiam librísque abolitis. Sueton. Calig. cap.* XVI. *noster suprà, lib.* I. *Ait, iudicio iurati Senatus. quod erat, cùm Senatus deum testem aduocabat, se censiturum, quod è fide suâ réque publicâ videretur. Liuius lib.* XLII. Vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret decerneretque. *Lib.* XXX. Patres igitur iurati (ita conuenerat) ita censuerunt, vti Consules prouincias inter se compararent. *Appianus lib.* II. *Ciuil.* τοῦτο μόνου δεξάμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ᾔτουν σφίσι ψῆφον ἀναδοθῆναι περὶ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ ὅρκῳ. *Tacitus hoc ipso libro*: P. Suillium amouendum in insulam censuit tantâ contentione animi, vt & iureiurando obstringeret è rep. id esse. *Morem eum posteà obtinuisse in omni Senatu, ídque lege quâdam Traiani, colligas ex Plinij verbis, lib.* V. *epistol.* Quinetiam Dextrum, qui primus diuersum censuerat, perlatâ lege de Senatu habendo, iurare coëgit è republicâ esse quod censuisset. *Græci id vocabant ἱερὰν συμβουλήν: & formula*

Iuratus Senatus.
Idem mos Græcis.

h *eius*

eius eleganter expressa apud Xenophontem περὶ ἀναβάσεως Κύρου, *lib.* v. *in oratione Hecatonymi:* εἰ μὲν συμβουλεύοιμι ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ εἶναι, πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο. εἰ δὲ μή, τἀναντία. αὕτη γὰρ ἱερὰ συμβουλὴ λεγομένη εἶναι, δοκεῖ μοι παρεῖναι. *Sed is mos quando primùm cœpit? haud temerè dixerim. Puto tamen Coriolani æuo. in cuius caussâ Tribuni plebis volunt & impetrant, vt* Senatus iuratus sententiam dicat, vti solet in consessu iudicum. *Dionysius ait, lib.* VII.

Saxo Seriphio.] *Verè, saxo. Vide Strabonem lib.* x.

Cassij diuturnitas in exsilio

Consenuit.] *Benè*, Consenuit. *Nam annos* XXV. *in exsilio hæsit. Eusebius Chronicis*: Cassius Seuerus orator egregius XXV. exsilij sui anno, summâ inopiâ, moritur: vix panno verenda contectus.

Similis planè in Quinctiliano narratio.

Plautius Siluanus Prætor Aproniam coniugem in præceps iecit.] *Similis at non eadem res narrata Quinctiliano lib.* VII. *cap.* III. Id autem genus, de quo nouissimè dixi, non solùm in scholis sæpe tractatur, sed etiam in foro. Nam id est in caussâ Næuij Apruniani (*lego*, Nonij Aproniani) solùm quæsitum, Præcipitatáne esset ab eo vxor, an se ipsa suâ sponte iecisset. Quam actionem equidem solam in hoc tempus emiseram: quod ipsum fecisse seductum iuuenili cupiditate gloriæ fateor. *De hoc ipso autem Plautio lapis,*

Ti. Plautius.

TI. PLAVTIO. M. F. M. N.
SILVANO. AELIANO.
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III. VIR. A. A. A. F. F. Q. TI. CAESARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA.

Id est, Triumuiro auro argento æri flando feriundo, Quæstori Tiberij Cæs. Legato Legionis quintæ.

Vrgulania Siluani auia.] *Vrgulanij in gente Plautiâ sunt. Lapis.* A. PLAVTIVS. M. F. VRGVLANIVS. *& Suetonij Claudio. Plautia Vrgulanilla, non Herculanilla eius vxor: quod rectè monuit ex vet. libro Torrentius.*

Nam priores duces sibi impetrando.] *corrigo*, vbi impetrando.

Statuæ pro triumpho.

Tres laureatæ in vrbe statuæ.] *Furij Camilli, L. Apronij, Iunij Blæsi. De statuis triumphalibus Plinius. & Tacitus in Agricolâ:* Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata decerni iubet.

Raptabat Aphricam Tacfarinas.] *Non*, reptabat, *vt vulgò. Alibi*: Igitur raptare inter se, immittere latronum globos.

Ptolemæus Africæ rex.

Ptolemæo Iubæ filio.] *Quem Caius posteà interfecit. Sueton. cap.* XXVI. Ptolemæum regis Iubæ filium consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex Selenâ filiâ nepos) interfecit. *Seneca De Tranquillitate*: Ptolemæum regem Africæ, Mithridatem Armeniæ, inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est: alter, vt meliore fide mitteretur optabat. *Ex verbis Senecæ apparet dimissum Ptolemæum, sed per viam iussu Caij interfectum.*

P. Dolabella.

Proconsul eius anni P. Dolabella.] *Cuius memoriam in Illyrico seruat lapis,*

P. CORNELIO
DOLABELLAE. COS.
VII. VIRO. EPVLONI
SODALI. TITIENSI
LEG. PRO. PR. DIVI. AVGVSTI
ET. TI. CAESARIS. AVGVSTI
CIVITATES. SVPERIORIS
PROVINCIAE. HILLYRICI

Thubuscum opidum.] *Mauritaniæ Cæsariensis. aliàs, Tubusuptus, & Succubæ dictum.*

PAG. 70. Emendatus Cornelius.

Perculsa gens & culpæ nescia.] *Imò*, culpæ conscia. *atque ita scribo. Nam suprà ait*, prædarum receptorem & socium prædandi fuisse Garamantum regem, missis leuibus copiis. *Non ergo extra culpam.*

Quàm vetus mos mittendi scipionis siue sceptri.

Scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera ferret.] *Et valdè quidem antiqua. Siquidem Porsenæ regi ea missa lego apud Dionysium lib.* V. ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυρρηνῶν συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο Πορσήνᾳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. *Nec prius vestigium, opinor, eius ritus.*

Ambigua lectio. Calles prouincia. Adi Turneb. lib. III. cap. IX. & XXII.

Cui prouincia vetere ex more Cales euenerat.] *Vtrum Calles hîc legimus, an Cales? Si Calles: interpretor ex Suetonij loco, in Iulio cap.* XIX. Opera ab optimatibus data est, vt prouinciæ futuris Consulibus minimi negotij, id est siluæ callesq. decernerentur. *Vt antiquitus quidem calles, (eo nomine intelligimus curam publicorum saltuum calliúmque, in quibus pecora pascebantur, ære aliquo constituto) prouincia Quæstorum fuerit: interdum & Cōsulum, si bella nusquam*

aut hostis.

aut hostis. Sed nec Cales mihi displiceat: vt in eo oppido Quæstoris fuerit sedes. Sic enim in Liuio lego, Pisas Consulibus decretas, &, Tarentum Prætoribus: & lib. XXV. Nero prætor Suessulam sortitur. *quibus opidorum nominibus, loca scio intellegi vicina. Veteri autem rep. ante Sullam, cùm octo Quæstores essent, éxque iis duo Militares, duo Vrbani: satis constat quattuor reliquos prouincias in Italiâ aut certè Siciliâ habuisse: externis prouinciis imperio nondum adiunctis. Eas puto sic constituendas, (quid enim nisi arbitrium interponam in re cascâ & obscurâ?) Aquariam siue Frumentariam, Ostiæ: cuius mentio Ciceroni pro Cn. Plancio, pro Murenâ, & Interrogatione in Vatinium testem. cui Quæstori ora tota maris inferi, subuectio frumenti, res nautica, aliáque talia curæ. Secundam Gallicam, Arimini. Meminit Suetonius in Claudio, cap.* XXIIII. Detractâ Quæstoribus Ostiensi & Gallicâ prouinciâ, curam ærarij Saturni reddidit. *Video ibi* * *virum doctum velle*, callium prouinciâ: *eruditè fateor & acutè. & tamen sustinet assensionem meam Plutarchi locus Sertorio: quem Quæstorem designatum ait Galliæ circumpadanæ.* ταμίας, *inquit*, ἀποδειχθεὶς τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας. *Tertiam Calibus, ad Vulturnum flumen. qui Quæstor tractui Campano Sidicinóque præfuit Brundisium vsque. Eam non alio tibicine fulcire possum, quàm hoc loco. Quartam adhuc quæro. nisi si fuerit in Siciliâ Lilybæi. argumento, quòd ea prima prouinciarum facta: & quòd etiam inferiori æuo cùm missus illuc Prætor, semper in Siciliâ duo Quæstores Syracusanus & Lilybætanus.*

Cales, Quæsto rũ prouincia. Lib. XXXVI. Lib. XLV.
Prouinciæ Quæstorum antiquitus.
Aquaria, Ostiç. Vide Antiquas meas, lib. I. cap. XII.
Gallica, Arimini.
*Torrentium in eum locum.
Campana, Calibus.
Sicula, Lilybæi

Nomen viri Q. Vibius Serenus in Senatum inducti sunt.] *Puto legendum totum locum*, reus pater, accusator filius (nomen vtrique Vibius Serenus) in Senatum inducti sunt. *Nec malè etiam cesserit hiulca aliâs oratio, traiectis verbis:* reus pater, accusator filius in Senatum inducti sunt. Nomen viri Q. Vibius Serenus, ab exsilio retractus. *Elige.*

Tacitus correctus.

Et tum catenâ vinctus, perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis.] *Audio virum magnum & meritis in litteras clarum Err. Memmium legere:* perorante filio pater. Paratus adolescens. *Et rei & hominis causâ quis non comprobet?*

Memmij coniectura.

Robur & saxum minitantium.] Robus, *ait Festus*, in carcere is locus, quò præcipitatur maleficorum genus, quod antè arcis robusteis includebatur. *Liuius* XXXVIII. Vt in carcere instar furis & latronis vir clarissimus includatur, & in robore ac tenebris exspiret, deinde ante carcerem nudus proiiciatur. *Plautus Pœnulo:*

PAG. 71.
Robur in carcere.
Plautus explicatus.

Vos ego iam detrudam ad molas: inde porrò ad puteum atque robustum codicem.

Et allusit per iocum idem Capteiueis:

At ego faciam vt pudeat, nam in ruborem te totum dabo.

vbi malim scribi, in robur. *Nec tamen omiserim, hîc in Tacito, Robur videri potiùs supplicij locum quàm custodiæ. Valerius ita accepit, lib.* VI. *cap.* III. Quinetiam familiares Gracchorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt. *& Lucanus lib.* II.

De robore præcipitari.

Sæua Tribunicio maduerunt robora tabo.

Itémque Calpurnius, scitus sanè declamator, Decl. V. Video carcerem publicum saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis vmbram recipientem. In hunc coniecti, robur Tullianum prospiciunt: & quoties iacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur, & alienum supplicium aspectando (*ita inibi lego*) suum discunt. *Ex quo clarè discas robur hoc in Tulliano fuisse, id est carceris interiore loco.*

Post damnatum Libonem missis litteris exprobrauerat suum tantùm studium sine fructu fuisse.] *At in damnatione Libonis nulla mentio huius Sereni, nullæ partes.*

Intercessit Gallus Asinius.] *Vulgò vitiosa distinctio. Scribe totum locum*, intercessit. Gallus Asinius G.a. D. claudendum censere. *id est, censebat. Intercedendi Aspernandíque verba ad Cæsarem ipsum referenda sunt, qui iure Tribuniciæ potestatis intercessit decreto, inuidiæ minuendæ.*

Vitiosa distinctio in Tacito.

Suillium Quæstorem quondam Germanici.] *Gloriatur ipse in oratione contra Senecam:* Se Quæstorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse.

Suillius.

Ex quîs magnarum sæpe rerum motus oriuntur.] *Lego*, monitus oriuntur. *Non enim vllos motus ex accusatione aliisque talibus oriri vult: sed rerum salubrium exempla monitionésque. Qui reuerà pulcherrimus historiæ fructus.*

PAG. 72.

Neque alia rerum.] *Emendaui*, neque aliâ re Rom. *Rem Romanam hoc sensu non semel dixit, vt monui suprà.*

Res Romana.

Ceterùm vt profutura, ita minimum oblectationis adferunt.] *Dixit idem Thucydides:* καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται.

Sententia è Thucydide.

Laudatóque M. Bruto, C. Cassium Romanorum vltimum dixisset.] *Hoc quidem Bruti ipsius elogium fuit de Cassio iam mortuo: publicéque dixit*, ἔσχατον ἄνδρα Ῥωμαίων τὸν Κάσσιον. *Plutarchus in Bruto. Inde ergo magnificam eam vocem Cremutius sumpsit. Omnino simile est, quod de Bruto, & ad Brutum, Lucanus canit:*

De Cassio insigne dictum.

O decus imperij, ſpes ô ſuprema Senatus
Extremum tanti generis per ſæcula nomen.

Satrius Secundus.

Satrius Secundus & Pinarius Natta Seiani clientes.] *Alterius mentio Senecæ, in Conſolatione ad Martiam huius Cremutij filiam*: Propone, *inquit*, illud acerbiſſimum tibi tempus, quo Seianus patrem tuum clienti ſuo Satrio Secundo congiarium dedit. Iraſcebatur illi ob vnum aut alterum liberius dictum: quod tacitus ferre non potuerat, Seianum in ceruices noſtras non imponi quidem, ſed deſcendere. *ſcribo*, eſcendere, *id eſt*, *pedetentim & per gradus Imperatorem fieri.*

Correctus locus Cremutij.

Hunc Caſſium, hunc Brutum, nuſquam latrones & paricidas, quæ nunc vocabula imponuntur.] *Adſpexit ad has ſeruiles adulationis voces idem Lucanus, de Pompeij cæde*:

Lucani liberũ os in Principes

——ſcelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas?

Qui poëta vbique tam liberi imò licentis ſtili in Principes eſt, vt mirer ea ſcripta ſub Principe. & quidem tali.

Aſinij Pollionis hiſtoriæ.

Aſinij Pollionis ſcripta.] *Qui* XVII. *libros Hiſtoriarum ſcripſit, auctore Suidâ. Citat Suetonius, & alij.*

Non accurata ſupputatio Taciti.

Illi quidem ſeptuageſimum ante annum.] *Rotundum numerum poſuit, non verum. qui erat* LXVI. *Facilis ſupputatio. Nam bellum Philippenſe anno vrbis* DCCXI. *at nunc annus* DCCLXXIIX.

Generoſa Cremutij mors.

Egreſſus dein Senatu, vitam abſtinentiâ finiuit.] *Diſtinctè totam hiſtoriam Seneca*: Vſus itaque balneo, & quò plus imponeret, in cubiculum ſe quaſi guſtarurus contulit: & dimiſſis pueris, quædam per feneſtram vt videretur ediſſe, proiecit à cœnâ. Deinde quaſi (*corrupta interpunctio ab ignaris moris priſci, ſcribe*, proiecit. A cœnâ deinde quaſi. *Mos vulgo obtinebat vt in balneo, aut ſtatim poſt balneum aliquid ſumerent, quod vocabant Guſtare & Guſtum, & deinde nihilominus venirent ad legitimam cœnam*) iam ſatis in cubiculo ediſſet, abſtinuit: alteroque die & tertio idem fecit. Quarto ipsâ infirmitate corporis faciebat indicium. Cognito conſilio eius, publica voluptas erat, quòd è faucibus auidiſſimorum luporum educeretur præda. Accuſatores, Seiano auctore, adeunt conſulum tribunalia: queruntur mori Cordum, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæſtione, an mortis rei perderentur. Dum deliberatur, dum accuſatores iterum adeunt, ille ſe abſoluerat. *Quem locum eo libentiùs adſcripſi, vt ab aliis depoſitum emendarem. Corruptum enim illud*, an mortis rei perderentur: *& ad Oedipum relegat nos Pincianus. In libro manuſſ. legi*, proderentur. *itáque cum adſeueratione emendo*, an morte rei prohiberentur. *Probat ipſe Seneca, ſtatim*: Fles quòd quemquam tuorum mori neceſſe fuit? Pænè non licuit.

Poſt balneum, Guſtus.

Seneca emendatus.

Ædiles cremabant libros.

Interdum Triumuiri.

Aliâs Prætor.

Libros per Ædiles cremandos cenſuêre patres.] *Aliâs id per Triumuiros factum. In vitâ Agricolæ.* Delegato Triumuiris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. *Aliâs per Prætorem. Valerius*: Græcos Numæ libros L. Petillius Prætor vrbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto in conſpectu populi cremauit. *Primus Romanorum hanc ingenij ſui pœnam ſubiit Labienus. Vide pulchra apud Senecam patrem lib.* x. *Controuerſ. initio.*

Sed manſerunt occultati, & editi.] *Occultati à filiâ, & ab eâdem poſteà editi. Itaque nihil muto. Vertranio tamen placet*, & abditi. *Non moris Tacito, bina verba ponere eiuſdem rei. Vide Senecæ* I. *caput Conſolat. ad Marciam. Scripſerat hic Cremutius bella ciuilia & res Auguſti: exſtántque fragmenta, ex quibus genus dicendi colligas, in Suaſoriâ Senecæ de morte Ciceronis.*

Cremutius bellorũ ciuilium ſcriptor.

PAG. 73.

Præfectus Latinarum, è iuuentute.

Præfectum vrbis Druſum.] *Capio Druſum Germanici filium. Moris enim vt Latinarum diebus præficeretur vrbi adoleſcens aliquis ex primâ nobilitate. Dico adoleſcens, quoniam, vt Mutius ait*, ex eâ ætate præfectus fiat, quæ non ſit Senatoria. *apud Agell.* XIIII. *cap. vlt. Dio tamen indicare videtur ab Auguſto id inſtitutum, lib.* XLIX. ἐν δὲ ταῖς ἀνοχαῖς αἱρετοὶ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολίαρχοι παῖδες ἄνηβοι ἐξ ἱππέων, ἀλλ' οὐκ ἐκ βουλευτῶν γεγονότες ἦρξαν. *Ita & Nero Præf. vrbi à Claudio. Sueton. cap.* VII.

Auſpicari in magiſtratu.

Auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum.] *Moris vt quicumque munus aut magiſtratum caperet, primo eius die leuiter aliquid delibarent, auſpicij ſaltem cauſſâ. Aſconius ad illud Ciceronis in Verrem*, Qui auſpicatò à Chelidone ſurrexiſſet: Auſpicari dicuntur ineuntes magiſtratus: & quia Chelidon, id eſt hirundo, vrbem frequentat, facetè vrbanam prouinciam Chelidonis, auſpicio meretricis dicit eſſe ſuſceptam. *Itaque appellabant primum illum*, * *Auſpicalem diem. Panegyriſtes*: Illum tamen primum Conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire nullo modo poſſum: quo tu ſolus omnium conſecutus es, vt quod tempus anteà incipiendis tantum-

Auſpicalis dies.

* A quo more *auſpicia conſulatus* Symmacho, lib. I. epiſt. XCV.

tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primùm potuerit sufficere peragendis, vnoque sol curriculo & officia te Consulis incohantem videret, & Imperatoris implentem. *Non alia fax clarior ad hunc ritum. & bene ait, incipiendis rebus: quia tantùm leues quædam & tralaticiæ caussæ proponi solent, dicis gratiâ. Suetonius Nerone:* Auspicatus est & iurisdictionem Præfectus vrbi (*ita lege, non*, præfecti vrbis) sacro Latinarum, celeberrimis patronis non translaticias, vt assolet, & breues, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingerentibus: quamquam interdictum à Claudio esset. *Nec magistratus solùm, sed etiam priuati homines vulgò Kal. Ianuariis artes suas, religionis ominísque caussâ auspicabantur. Ouidius,*

Leues caussæ exordio magistratus.

Artes delibabant vulgò kalendis anni.

Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quàm solitum testificatur opus.

Seneca epistolâ LXXXIIII. Ille tantus Psychrolutes, qui Kal. Ianuariis in Euripum saltabam: qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem desilire. *Suetonium eôdem traho, Nerone, cap.* XLVI. Kal. Ianuariis auspicanti, Sporus anulum muneri obtulit, cuius gemmæ sculptura erat Proserpinæ raptus. *Illud proprium studiosis, vt auspicarentur lucubrationes suas nocturnas, vt opinor, Volcanalibus ipsis. Appâret ex Plinij verbis epist. ad Macrum de auunculi sui vitâ studiisque:* Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi caussâ, sed studendi. *Volcanalia autem* IX. *Kal. Septembres.*

Seneca ad hûc morem explicatus.

Et Suetonius.

Studiosi auspicabantur Vulcanalibus.

Quod à Cæsare palam increpitum.] *Iure, quia, vt dixi, non seriæ caussæ, sed leues quædam tunc agi solitæ: multo minus capitales, & ominis sæui ac scæui.*

Obiecta Cyzicenis incuria cærimoniarum Diui Augusti.] *Quòd fanum honori eius cœptum non perfecissent, & quòd ciues quosdam Rom. in vincla habuissent. Dio. & Suetonius cap.* XXXVII. Cyzicenis in ciues Rom. violentiùs quædam ausis publicè libertatem ademit, quam bello Mithradatico meruerant. *Ademerat sanè Cyzicenis libertatem & Augustus, ob ciues item Rom. flagris cæsos: sed mox restituit. vti apud Dionem reperies lib.* LIIII. *actis anni* DCCXXXIIII. *&* DCCXL. *Strabo lib.* XII. *Cyzicum liberam fuisse ait suo etiam æuo. ex quo vides magnum illum scriptorem desiisse viuere aut scribere, ante hunc Tiberij annum.*

Cyzicenis libertas adêpta.

Strabo quando desierit scribere.

Nam vt quis districtior accusator, velut sacrosanctus habebatur: leues, ignobiles, pœnis afficiebantur.] *Planè ex illo Sallustiano oraculo:* Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est.

Diuus Augustus sibi, atque vrbi Romæ templum apud Pergamum.] *Exemplum huius adulationis à Persis, de quibus apud Q. Curtium postremus seruorum Cleo:* Persas non solùm piè, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperij, salutis esse tutelam. * *Eadem Augusto mens. sed vt leniret inuidiam, non sibi soli permisit templa statui, sed coniunctim vrbi Romæ: quæ iampridem scilicet inter deas. Suetonius:* Templa quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nullâ tamen prouinciâ nisi communi suo Romæque nomine recepit. *Ita à communi Asiæ Pergami statutum templum, de quo hîc Tacitus, & denarij veteres: in quibus templi forma cum inscriptione,* COM. ASIÆ. ROM. ET. AVG. *id est, Commune Asiæ Rom. & Augusto. de quo satis multa Dio lib.* LI. *in actis anni* DCCXXV. *Facit quod in lapidibus legimus,* FLAMINI. ROM. ET. AVG. *& apud Rufum Templum Romæ & Augusti, in ipsâ vrbe.*

Persæ reges suos pro diis colunt.

Templa Romę & Augusto.

* De quo Philo ad Caium: *accepisse eum honores eiusmodi nô quòd probaret, sed quia id postularet amplitudo imperij, cuius veneratio quædam parabatur his artibus.*

Qui omnia facta dictáque eius vice legis obseruem.] *Quod de se hîc Tiberius, tribuit illi etiam Strabo, lib.* VI. *extremo:* Tiberius, *inquit*, successit Augusto: κάνονα τ̃ διοικήσεως καὶ τῶν προσταγμάτων ποιέμενος ἐκεῖνον: regulam normamque gubernationis & imperij illum faciens.

Tiberius fixus in Augusti vestigiis.

Moris quippe tum erat quamquam præsentem scripto adire.] *Probus sapiénsque mos, & quem ego sanè laudem. Repertorem eius C. Cæsarem fuisse moneatur à me iuuentus. Ita enim Plutarchum accipio in Cæsare:* λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων, τοῦ καιροῦ, διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τ̃ πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ περιμένοντος. *id est:* Ferunt & Cæsarem primum rationem repperisse amicos per litteras conueniendi, cùm coram agendi de rebus iis quæ incidissent, nec multitudo occupationum, nec vrbis magnitudo semper spatium darent. *Quod referri non nisi ad amicos * præsentes posse, clarum est. Tenuit coluitque eumdem morem Augustus, qui* sermones cum singulis, atque etiam cum Liuiâ suâ, grauiores, non nisi in scriptis & è libello habebat; ne plus minúsve loqueretur. *Suetonius cap.* LXXXIIII.

* Nam iamdiu certè repertæ litteræ ad absentes.

Vt coniunctione Cæsaris dignus crederetur.] *Filia eius Claudij filio desponsa.*

Nonnihil etiã de equitibus Romanis consultauisse.] *Suetonius:* Agrippâ defuncto, multis ac diu etiã ex equestri ordine circũspectis conditionibus, Tiberium priuignũ suum elegit.

Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diuersam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.] *Vix abest quin ad Sallustium respexerit, quem non legit solùm sedulò, sed sublegit. Nam apud eum Cæsar, pari sententiâ disserit*: Aliis alia licentia est P. C. qui demissi in obscuro vitam agunt. si quid iracundiâ deliquêre, pauci sciunt: fama atque fortuna eorum pares sunt. Qui magno imperio præditi in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nouêre. Ita in maximâ fortunâ minima licentia est.

Sallustiana imitatio.

PAG. 74. Falleris enim Seiane si te mansurum in eodem ordine putas.] *Respondet illi parti*, Non enim exuere se imposita munia.

Quæ C. Cæsari.] *Augusti filio.*

Excessisse iam pridem equestre fastigium.] *Quare? aut quo in facto? Credo, quia Prætoriis honoribus insignitus Seianus à Tiberio, atque ita velut exemtus Equiti, & insertus in Senatum. Sed & posteà Consulem eum fecit, & Senatorem palàm. Suetonij igitur scriptio, adfirmantis (in Tito cap.* VI.) Præfecturam Prætorij, numquam ad id tempus, nisi ab equite Ro. administratam, *nónne legenda cautè? videtur: & cum exceptione huius, atque etiam* alius, (vt alibi dicam) exempli.*

Tacito lux data.

Suetonij incauta assertio.

* In Clemente Arretino, lib. IV. Histor.

C. Proculeium.] *Qui frater Varronis Murenæ, illius qui in Augustum conspirauit: cuius etiam soror Mæcenati vxor. Dio* LIIII. *Laudat eum Horatius*:

C. Proculeius.

Viuet extento Proculeius æuo
Notus in fratres animi paterni.

Litterarum magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent.] *Obserua litteras per milites solere transmitti, & quidem per eos qui Speculatores dicti. Plutarchus in Galbâ Nymphidium præfectum prætorio valdè offensum scribit, quòd Consules litteras & diplomata* μὴ παρ' αὐτοῦ καὶ σφραγῖδα καὶ στρατιώτας λαβόντες ἀπέστειλαν. sine signo suo & militibus misissent. *Nec alius sententiæ illud Taciti lib.* II. *Histor.* Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ Vitellio accesserit, postquam speculatores Syriâ Iudæaque adactum in verba eius Orientem nuntiauêre. *Hac clara, & firmandæ Suetonij scripturæ, quæ in omnibus ferè manuss. Cal. cap.* XLIIII. Magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus vt vehiculo ad forum vsque & Curiam pertenderent. *Deprauarunt vulgò*, sæpe latoribus.

Litteræ per milites commeabant.

Suetonius emendatus.

Votieno Montano celebris ingenij viro.] *Cuius inter celebres oratores mentio Senecæ lib.* V. *controuersia.* VII. *& Præfatione lib.* IX. *Etiam inter poëtas Ouidio*:

Montanus poëta.

Quique vel imparibus numeris Montane vel æquis
Sufficis, & gemino carmine nomen habes.

Et Votienus quidem maiestatis pœnis adfectus est.] *Quibus pœnis, propius disce ex Eusebio in Chronicis*: Votienus Montanus Narbonensis orator, in Balearibus insulis moritur, illuc à Tiberio relegatus.

Votieni pœna quæ?

Quamquam Lentulus Gætulicus Consul designatus lege Iuliâ damnasset, exsilio puniuit.] *Adulterij pœnæ quæ olim, non in promptu: recludam si potero, & tenebris prisci æui radium aliquem dabo nouæ lucis. Romuli lege, matrona eius culpæ rea, marito permissa cognatísque. Ij, vti visum, multabant, puniebant. Sed vtrúmne morte? Puto, verecundè contra virum doctum, licuisse. Ex Dionysio, qui lege regiâ maritum constituit* κύριον τε μεγέθους τῆς τιμωρίας, arbitrum magnitudinis pœnæ. *Ex iure ipso. quia mulier quæ iuxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, vt proles in patris. Ex Tacito: apud quem* Plautius, prisco instituto, de capite famaque coniugis, propinquis coram, cognouit, & insontem nuntiauit. *Ait, capite famáque. Si in superstitionis crimine marito id iuris: credo & in adulterij. In eas quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ, cognati maritique intra domos animaduerterunt, aiunt Liuius & Valerius: nec dubito, quin ea animaduersio ad caput pertinuerit. Denique Egnatius quispiam vxorem, quòd vinum bibisset, fusti interemit, ídque factum non modò accusatore, sed etiam reprehensore caruit: quidni idem iuris in grauiori culpâ sit? Argumentum à Catone non petam, qui ait*: In adulterio vxorem tuam si prehendisses, impunè necares. *Vanum enim. & pertinere tantùm videtur ad deprehensam. Tamen hoc fateor, eo seuero iure perquàm raro maritos vsos: moribúsque receptum videtur, vt adulteram apud cognatos conuictam domo saltem exigerent, multaréntque dote. Id ius (siue mos fuit) Plautus indicat Amphitruone*:

Disputatio de adulterij pœnâ.

Cuiac. lib. 6. obs. c. 25. et lib. 18. c. 33.

Valer. lib. VI. cap. III. Plin. lib. XIIII. cap. XIII. Tertullian. Apol. cap. VI.

Adulteræ domo exactæ, & dote priuatæ.

Quid si adduco tuum cognatum huc, à naui Naucratem,
Qui mecum vnà vectu'st, vnâ naui: atque is si denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum est fieri?
Nunquid caussam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

Et respondet mulier, Si deliqui, nulla caussa est. *Et clarè Valerius lib.* VIII. *cap.* II. Cùm C. Titinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicam de industriâ duxerat, eo crimine

repudiatam

repudiatam ſpoliare dote conaretur. *Portius Latro, contra adulteram*: Illud, iudices, mihi tormento eſt, quòd notata iudicio vero, vt multiplicatam dotem perdat; plus tamen ex quæſtu habet, plus habitura eſt, quàm quantum damnatæ perdendum eſt. *Hæc antiquitus obtinuiſſe videntur. quibus addo: Si mariti cognatíque diſsimulabant, aut, vt Liuij verbis vtar, idoneus in priuato ſupplicij exactor nemo erat: non rarò, publico iudicio, perſequebatur id crimen magiſtratus. Et præſertim Ædilis. ac damnatos damnatáſque apud populum reperio pecuniariâ multâ, imò exſilio interdum. Exemplo adduxi* *ſuprà, de Viſtiliâ: & nunc non repono. Adde è Valerio de Cn. Sergio Silo*, cui promiſſorum matrifamiliæ nummorum gratiâ dies ad populum dicta, damnatuſque. *lib.* VI. *Nec plura reperio priſco æuo. Lex Iulia ſecuta eſt, ferente Augusto. Pœna eius in volumine Digeſtorum, quod miremur, non expreſſa: & ideò ſerram inter ſe reciprocant viri docti. Capitalem eam fuiſſe plures ſenſerunt, deterioréſque: Relegationem tantùm, pauci boníque. Et hercle non fuit mors. Ex Taciti verbis libro* III. *de Iuliâ filiâ, neptíque*: Adulteros earum morte aut fugâ puniuit. *ſtatímque addit, culpans Auguſtum*: clementiam maiorum ſuaſque ipſe leges egrediebatur. *Nam intellegit Iulias leges. Ne exſilium quidem, ex eodem loco: ſic enim interpretor, fugam. & ex hoc, qui in manibus: vbi Tiberius contra legem Iuliam, ſeueritatem peruicaciter amplexus, Aquiliam exſilio damnat. Exſilium intellego, perpetuum, quod ſit vice deportationis. Eſto igitur Relegatio. Facit huc illud Taciti de Viſtiliâ*, Eaque in inſulam Seriphon abdita eſt. *id eſt, in inſulam relegata. & paullo clementiùs de Manlio, relegatione ſimplici*: Adultero Manlio Africâ atque Italiâ interdictum. *Iuuat aliquid illud Ouidij, qui ob adulterium damnatus*: Namque relegatus, non exſul dicor. *Et rationes quædam ex iure ſcripto: quas pete à Cuiacio lib.* VI. *Obſeruat. cap.* XI. *Nodus aliquis eſſe poſsit in Iuriſconſulti verbis ad l. Iuliam*: Adulterij damnatam ſi quis duxerit vxorem, lege eâdem tenetur. *quod tollere videtur relegationem. Et in verbis Portij Latronis, quæ ſuprà: è quibus mulcta dotis ſaltem erui poteſt, & infamiæ nota. Portius autem poſterior Iuliâ lege. Dicam verè, parum certa res eſt: & exempla relegationis quæ in hiſtoriâ in perſonis eximiis, videri poſſunt à ſeueritate principum, non à lege: aliúdque ſeruatum fortaſſe in hominum vulgo. Ni fuiſſet; non illæ tam frequentes eſſent de adulteriis apud ſcriptores id æui querelæ. Seneca audet ſcribere*: Numquid iam vllus adulterio pudor eſt? poſtquam eò ventum eſt, vt nulla maritum habeat, niſi vt irritet adulterum. *aliáque paſsim repertes in eam ſententiam; parum probabilia, ſi relegatio & fuga, adulterij pœna. Quidquid eius eſt: capitale poſteà id crimen factum, vt ex Apuleio notat idem Cuiacius: cui adde Arnobium lib.* IIII. Adulteria tamen legibus vindicant, & capitalibus adficiunt eos pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis ſe lectuli expugnatione ieciſſe. *Et gladio animaduerterunt non in adulteros modò ſed omnes impudicos ſtupratoréſque, Wandalicæ leges, vt legi apud Saluianum lib.* VII. Addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, ſeueras pudicitiæ ſanctiones decretorum, gladio impudicitiam coërcentes.

Magiſtratus accuſabant adulteras. Et præſertim Ædiles. *In lib. II. Annal.

Quæ pœna legis Iuliæ.

Non fuit capitalis. *Velim conſiderari Suetonij etiam locum in Aug. cap. V. vbi *grauiorem adulterij pœnam* nominat.

Relegatio fuit.

Aut fortaſſe tantum mulcta dotis, cum infamiæ notâ.

Adulteriorum crebritas.

Poſtea tamen pœna capitis inducta.

Gladij pœna ex legibus Wandalicis.

Albo Senatorio eraſit.] *Album τὸ λεύκωμα; id eſt, tabulæ albatæ in quibus nomina aliúdue quid inſcriptum. Sic legis Album Prætoris, Album Decurionum, Album iudicum: & in Tertulliano, Album Apoſtolorum. Senatorum autem Album primus inſtituit Auguſtus, anno* DCCXLVI. *cùm recenſo Senatu, mulctas infrequentibus impoſuiſſet, & ſimul definiſſet numerum intra quem S C. non fieret. Eas ad res viſum neceſſarium Album: quod renouatum quotannis, & in Curiâ propoſitum. Dio*: τά τε ὀνόματα συμπάντων βουλευόντων ἐς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν κατ᾽ ἔτος οὕτω ποιεῖται. *id eſt*: Nomina omnium Senatorum in albo deſcripta propoſuit: atque ex eo, quotannis etiam nunc ita fit.

Album Senatorium. Quando inſtitutum.

Quo annis id refectum.

Dianæ Limenetidis.] *Scripturam eam iuuare aliquid Callimachi verſus videntur in Dianæ Hymno*: ——καὶ μὲν ἀγυιαῖς ἔσσῃ καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος. *quaſi eadem illa dea viis præſit portibúſque. At tu nihil ambigens repone*, Limnatidis. *Ita hiſtoria hîc poſtulat, & conſenſio ſcriptorum. Siue enim à Limnis vico (qui aliter Amyclæ dictus) Meſſeniæ: ſiue ἀπὸ τῆς λίμνης, à palude, agnominata ea dea, certè Limnatis ſcribendum, ſiue Limnetis. Prioris ſententiæ Strabo eſſe videtur lib.* VIII. τὸ δ᾽ ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν Λιμναῖον, ἐφ᾽ ᾧ Μεσσήνιοι περὶ τὰς παρθένους ὑβρίσαι δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένας ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μεθορίοις ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὅπου κοινὴν συνετέλουν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμφότεροι. *Nec diſsimilia libro ſexto. At à lacu deriuat clarè Pauſanias lib.* IIII. *&* VI. *itémque Artemidorus lib.* II. *qui Dianam in ſomniis viſam boni ominis piſcatoribus eſſe vult, quoniam & Λιμνῆτις dicatur.*

Diana Limenetis.

Limnatis. Cognominis eius cauſſa.

Suóque regi dent *Heliatem agrum, in quo id delubrum ceſſiſſe.] *Lectionis & hiſtoriæ obſcuræ locus. Placet*, regi Penthilo Eleatem agrum. *Penthilus Arcadiæ, & niſi fallor, Meſſeniorum rex, filius Oreſtis. Strabo lib.* XIII. Ὀρέστου δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, διαδέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πένθιλον λέγουσι, καὶ προελθεῖν μέχρι Θρᾴκης, ἑξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον, ὑπ᾽ αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον. *id eſt*: Oreſti in Arcadiâ defuncto ſucceſſiſſe in regno Penthilum filium eius aiunt, & proceſſiſſe in Thraciam vſque, ſexaginta ferè

Ambigua lectio in Cornelio. Penthilus Arcadiæ rex.

Aliquid hac de re & Tertul. De Pallio.

post Troicas res annis: quo ipso tempore in Peloponnesum redierunt posteri Herculis. *Velleius lib.* I. Post Orestis interitum filij eius Penthelus & Tisamenus, regnauêre triennio. Tum, ferè anno octogesimo (*Strabo numerauit annos dumtaxat sexaginta*) post Troiam captam, centesimo & vigesimo quàm Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. *Tempora & res satis conueniunt: disconuenit fortasse Tacitus, qui regem ipsum è posteris Herculis facere videtur. At cùm omnia Græcorum scrinia excussi, qui progeniem Herculis prodidêre, intérque alios Theophilum lib.* II. *aduersum gentes: Penthilum nullum reperio. Turbat etiam, quòd Pausanias libro quarto, vbi Messeniorum reges ordine enumerat, neminem recenset hoc nomine. Quid si legas ergo* Pentheo Eleatem agrum? *quid si*, Temeno? *qui certè inter Heraclidas est. Sed is Argis regnum habuit, vt Pausanias auctor. Quem eumdem in hâc historiâ si sequimur, Cresponti nomen fuit Messeniorum regi: cui in diuisione per fraudem liquescentis sortis, terra ea obuênit. Scripserim ergo*, suoque regi dein Eleatem agrum. *Eleatem sanè retineo: quia Strabo mihi auctor totam regiunculam inter Dymen & Messenam, Eleam vocatam fuisse.* * *Dentheleatem, siue potius Denthelетem recipere non possum, quia Thraciæ ij populi; apud quos quî potuit esse hoc templum? Dixi multa. si erro, da sodes coronam: quia taurum toties non ferire difficile est, ait ille.*

Coniecturæ plures. Cresp ontes Messeniorum rex. Eleas ager.

* Quæ opinio Vertranij est.

∗ *Mercerus*, Tegeatem, *aut* Thuriatem *mallet: & cum eo Pausanias profectò. quem vide. Nec enim ἔργα facio, historiarum hæc πάρεργα.*

Quod si vatum annalium ad testimonia vocentur.] *Alia dixi olim: nunc hoc. videri legendum*: vatum annalium atque. *quod proinde est quasi scripsisset* atq. annalium, *transposìtu veteribus crebro. In Lege Mamiliâ, & Agellio, alijsque scriptoribus*,* *notaui.*

Traiectio copulæ. * In Electis.

PAG. 75. Eryx mons.

Ædem Veneris montem apud Erycum.] *Imò*, Erycem. *Eryx enim Siciliæ ille mons dictus, descriptus Polybio lib.* I. *cum ipso templo, & Straboni in* VI. *De eo Virgilius*:

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ.

Et ad eius instar etiam Romæ templum erectum Veneris Erycinæ ad portam Collinam. de quo Ouidius & Liuius. At illud mirum, quod noster hîc Tiberio tribuit, id Suetonium Claudio *adscripsisse, cap.* XXV. Templum in Siciliâ Veneris Erycinæ vetustate collapsum, vt ex ærario P.R. reficeretur, auctor fuit. *An Suetonius id scripsit ἀλογιςὶ? an verè instauratum iterum à Claudio fuit? Quod tamen haud facile creditu, tam pauco annorum interuallo.*

Veneris Erycinæ ædes Romæ. Suetonij fortasse error.

Suscepit curam libens vt consanguineus.] *Quia Segestani pariter à Troianis orti. Panegyricus tamen scriptor, ad solos in Siciliâ Mamertinos eam gloriam transfert*: Imputauêre se origine fabulosâ, *inquit*, in Siciliâ Mamertini, in Asiâ Ilienses.

Segestani à Troianis.

Mamertini.

P. Rutilij exemplum.] *De quo Ouidius*:

Et graue magnanimi robur mirare Rutili
Non vsi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus & hostica tellus.

Velleius, Cicero, Seneca, omnes scriptores.

Lentulo super Consulatum & triumphalia de Gætulis.] *Plures Lentuli sub hoc æuum, & vereor vt confuderint quosdam viri docti. Lentulum Augurem eumdem fuisse cum hoc Gætulico censent. Non consentio ego. Primùm, quia ille semper Auguris cognomine, quasi ad discrimen adfectus: quod desiisset, facto loco agnomini meliori. Vbi, inquam, ille Augur nominatur, nusquam adiectum Gætulici nomen. Iterum, quia huic Auguri liberi nulli. colligo ex Suetonij Tiberio, qui ait* Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, angore & metu ad fastidium vitæ à Tiberio actum: & vt ne quo nisi ipso herede moreretur. *Non tam impudens Tiberius, (præsertim hoc imperij sui æuo) qui id exprimeret ab homine, cui suus heres. At Lentulo Gætulico filius, vti docebo, cognomine eodem. Denique notari Augurem, vt inertem, sine ingenio, sine linguâ, à Senecâ video: illum laudari à Tacito hîc & lib.* I. Præcipuè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli firmare Drusum credebatur & illa militiæ flagitia primus aspernari. *Non mouet me quòd opes magnas Gætulico Tacitus tribuit, magnas item Auguri Seneca Suetoniúsque. Disparitas enim elucet eo ipso. Gætulico gloriæ fuerunt opes innocenter partæ & modestè habitæ, ait noster: vitio Auguri, cuius sordes & sterilitatem notat Seneca his verbis*: Cn. Lentulus Augur diuitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent (hic quater millies H-S. suum vidit. propriè dixi: nihil enim amplius quàm vidit) ingenij fuit tam sterilis, quàm animi. Cùm enim esset auarissimus, nummos citiùs emittebat, quàm verba. tanta erat illi inopia sermonis. *Censeo ergo diuersum ab Augure Gætulicum fuisse: censeo tamen, non pugno. Sed & Gætulici duo, Pater, Filiúsque. Pater ecce, qui hoc anno mortuus: filius, qui sequenti Consul. Nominant Fasti, Dio, Tacitus ipse. Velleius clarissimè*

Létuli discreti.

Gætulicus ab Augure diuersus.

Diuitiæ Lentulorum.

Gætulici duo fuerunt.

rissimè: Sed Cossus etiam victoriæ testimonium in cognomen filij contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. *Filius est, cui locus inter doctos: cuius Historia & poëmata laudantur à priscis. Historia, à Suetonio, Cal. cap.* VIII. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit. *Poëmata, Martiale, Præfatione quâpiam, Sidonio, & Probo. Leguntur & hodie quædam Græca* III. *&* VI. *Anthologiæ, vbi corruptè titulus*, Γετουλίω *pro* Γετουλικοῦ. *Superuixit iste ad Caij principatum, interfectus ab eo cùm Germaniæ præfuisset decem annos. Dio,* LIX. Gætulicus Filius, poëta & historicus.

Domitium decorauit pater.] *Vide Suetonium in Nerone cap.* I. *Velleium* II.

Hunc admodum adolescentulum sororis nepotem.] *Natus enim ex Iulo Antonio & Marcellâ Octauiæ F. Consule Augusti nostrum Stemma.*

Nationis Termestinæ.] *Termisum opidum clarum in Hispaniis agnoscit Appianus*: Τέρμισον δὲ μεγάλην πόλιν ἀεὶ δυσπειθῆ Ῥωμαίοις γενομένην, ἐξ ἐρυμνοῦ κατήγαγον ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐκέλευσαν οἰκεῖν ἀτειχίστους. *Et credo me verè emendasse illud Sallustij*: Hi saltibus occupatis Termestinorum agros inuasêre. *vbi vulgò*, tum externorum agros. *Opidum ipsum Termes* *Plinio *dictum: vnde Termestini.* Termisum opidum, siue Termes. *Lib. III. cap. III.

Idémque cùm postero ad quæsitionem traheretur.] *Vertranius notat*, Deest hîc nomen, die. *Imò iudicium hîc tibi. Solens priscis sine additione dicere, Hesternò, Cottidianò, Annò, Hornò, Posterò: & ferè Aduerbiorum in morem. Exempla, iuuentutis caussâ, sint ista. Tacitus* XV. *Annal.* Posterò, cùm ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine sellæ, &c. *Plautus Capteiueis*, Nisi cottidianò sesquiopus confeceris. *vbi perperam legas*, cottidianos, *vulgò. Sic idem ille Annò, non semel dixit, vt alibi notaui & correxi. Sic Cicero lib.* IIII. *ad Atticum, Anniuersariò, item Voluntariò, Commodò, & plura. Hesternò etiam eâdem ratione mihi lectum.* Hesternò, Cottidianò, & similia. Leuicula in Plauto emendatio.

Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atq. eò ferociùs agitabant.] *Hi sunt quos* ὀρεινοὺς Θρᾶκας *Thucydides appellat, describítque lib.* II. παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρακῶν τε πολλοὺς τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιροφόρων, οἳ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες. *Quod ait eos* αὐτονόμους: *idem Tacitus voluit, cùm hic scripsit*, ne regibus quidem nisi ex libidine parêre solitos. Montani Thraces. Ij liberi.

Magna vis armata aut incondita.] *Rectè. Rhenanus*, at incondita, *præter Taciti mentem.* PAG. 76.

More gentis, cum carminibus & tripudiis præsultabant.] *Notat barbaricum eum ritum eleganter Thucydides in oratione Brasidæ, lib.* IIII. οὗτοι δὲ τὴν μέλλησιν μὲν ἔχουσι τοῖς ἀπείροις φοβεράν. καὶ γὰρ πλήθει ὄψεως δεινοί, καὶ βοῆς μεγέθει ἀφόρητοι. ἥ τε διὰ κενῆς ἐπανάσεισις τῶν ὅπλων ἔχει τινὰ δήλωσιν ἀπειλῆς, προσμῖξαι δὲ τοῖς ὑπομένουσιν οὐχ ὅμοιοι. *Vbi scribi velim*, πλήθει ὄψεως. *quod Tacitus transtulit ad Grrmanos*, corpus visu toruum. *De hoc ritu in loco plura.* Barbarorum mos ante aciē cantandi.

Rebúsque turbatis malum extremum discordia accessit.] *Neque nollem*, malorum extremum. *Ceterùm ad vitam & vsum notanda gnome. quam adfirmat item Polybius lib.* V. διόπερ ἦν, *inquit*, ἀμφισβητήσεως, φιλοτιμίας, ὀργῆς τὰ ἐν ἀλλήλοις πάντα πλήρη. τοῦτο γὰρ δὴ φιλεῖ γίγνεσθαι, καὶ περὶ κοινὰ πράγματα καὶ περὶ τοὺς κατ' ἰδίαν βίους, ὅταν ἐλλείπωσιν αἱ χορηγίαι ταῖς ἑκάστων ἐπιβολαῖς. Quamobrem suspicionis, contentionis, iræ omnia plena erant. Hoc enim & in publicis & in priuatis rebus vsuuenire solet, cùm incepta nostra deserunt successus & sumptus. *Hæc talia, quisquis vir es, obserua & decerpe, serios historiarum fructus.* Discordia res pessundat.

Claudia Pulchra sobrina eius postulatur.] *Dionem adi, qui historiam hancce recensuit inter acta Caij, vbi de Domitiò. Sobrina hæc Claudia quomodo Agrippinæ fuerit, nondum repperi: hoc tantùm, filium eius Quinctilium Varum, desponsum filiæ Germanici. quod ostendo infrà.* PAG. 77.

Græco versu admonuit, ideò lædi, quia non regnaret.] *Suetonius extulit*, Si non dominaris filiola, iniuriam accipere existimas? *Ex quo Canterus noster diuinat*, Εἰ μὴ κρατεῖς, τεκνίον, ὑβρίζεσθαι δοκεῖς. *Sed non est dubiũ quin ad Iasonis vocem aspexerit Tiberius, quam ille in Tragœdiâ quapiam emiserit. cuius mens hæc & verba apud Aristotelem* III. *Polit. cap.* III. καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη, πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι: & ob hoc non iniuriâ Iason dixit, Lædi se quia non regnaret: scilicet inscius priuatum agere. Versus indicatus quem Tiberius aspexit.

Suo iure disertum eum appellauit.] *Et sanè magnificat eum vbique Quinctilianus, quem Senem ab se adolescentulo cultum ait, lib.* V. Domitij Afri laus.

Esse in ciuitate * Germanici coniugem.] *Non ego medicus huic loco: ne ille quidem qui esse iactat, legítque*: esse in ciuitate, qui Germanici C. Desperatus, me iudice, locus.

Repperi in Commentariis Agrippinæ filiæ.] *Quæ mulier perita & industria præter sexum. Citat eam Plinius indice libri* VII. *vocátque Agrippinam Claudij: scilicet vxorem. Et libro* VII. Neronem paullo antè principem, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. *Non pertinent ad hanc, vt vir doctus nuper censuit, Augusti laudes apud Suetonium cap.* LXXXVI. Agrippinæ ingenium, & scripta. Viri docti in eâ error.

Et quâdam

Et quâdam epiſtolâ Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus eſt, inquit, dare te operam ne moleſtè ſcribas aut loquare. *Manifeſtus eſt ἀναχρονισμός. Pertinent ad matrem huius, quæ Auguſto neptis: iſta proneptis. Nec dubium, quin hæc quidem viuo Auguſto planè adhuc puera.*

Seruis tramiſit.] *Qui ad fulcra lecti, ex more.*

Quanam in ciuitate templum ſtatueretur.] *Illud, quod deſtinatum Tiberio & Senatui, à communi Aſiæ.*

PAG. 78. Atys Herculis filius.

Tyrrhenum Lydúmque Atye rege genitos.] *Atys Herculis & Omphales filius, è duobus filiis ſorte iactâ alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam miſit coloniæ deducendæ: cui nomen Tyrrhenus, & ab eo Tyrrhenia terra. Ita ferè Strabo lib.* V. *conuenienter ad Taciti verba: & Tertullianus, De ſpectaculis,* Lydos ex Aſiâ tranſuenas in Etruriâ conſediſſe Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri ſucceſſerat, (*lego,* ceſſerat, *ſiue* ſeceſſerat) regni contentione. *Paullo diuerſus tamen ab iſtis Dionyſius lib.* I. *quem licet legas, Velleiúmque libro* I.

Tyrrhenus in Italiam.

Smyrnam quis condiderit.

Siue Tantalus Ioue ortus illos, ſiue Theſeus, ſiue vna Amazonum condidiſſet.] *Variantes has ſententias ſuper conditâ Smyrnâ notabis paſſim. De Theſeo & Athenienſibus, ſenſit Epigrammatarius lib.* IIII. εἰς εἰκόνα Πεισιστράτου. *vbi Athenienſes hoc argumento Homerum ſibi vindicant:*

Ἡμέτερος γὰρ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης,
Εἴπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπῳκίσαμεν.

De Amazone, quæ nomen Smyrnæ à ſe dederit, initio libri XIIII. *Strabo. Ceterùm lapides nummique hoc opidum Zmyrnam ſcribunt, non vt obtinuit per Sigma.*

Quando primum templũ Deæ Romæ.

Templum Romæ & Veneris.

Se primos templum vrbis Romæ ſtatuiſſe.] *Obſeruabit philologus. Accidit hoc anno vrbis* DLVIII. *Secuti exemplum ſunt Alabandenſes annis* XXIIII. *circiter poſterius. gloriantur apud Liuium, lib.* XLIII. Alabandenſes templum vrbis Romæ ſe feciſſe commemorauerunt, ludóſque anniuerſarios ei Diuæ inſtituiſſe. *Prudentius de hâc Deâ:*

——colitur nam ſanguine & ipſa
More deæ, nomenque loci ceu numen habetur:
Atque vrbis Veneriſque pari ſe culmine tollunt
Templa, ſimul geminis adolentur thura deabus.

Vbi vides commune Romæ templum in ipsâ vrbe cum Venere fuiſſe. Ad hanc quoque Diuam ille poëta:

Exaudi regina tui pulcherrima mundi
Inter ſidereos Roma recepta polos.

Quâ parte vrbis?

Claudianus in monte Palatino collocat, lib. II. *De laudib. Stilic. vbi Prouincias facit Romæ ſupplicantes:*

Conueniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent
Monte Palatino.

Lepidus ipſe diligi ſe per modeſtiam abnuebat.] *Aſſentior omnino Mercero legenti immiſſâ voculâ,* diligi à ſe. *Priora vide.*

Tandem Cæſar in Campaniam ſpecie dedicandi templum.] *Vox abeſt ſententiæ explendæ. Lego,* Cæſar iit Campaniam.

Apud Nolam Auguſto.] *Loco vbi mortuus. Adi Dionem lib.* LVI. *in extremo. Suetonium cap.* XL.

Plutarchi ſeu librarij latus error.

Cæde eius patratâ, ſex poſtea annos pari ſecreto coniunxit.] *Abiit vrbe Tiberius, anno* DCCLXXIX. *nec rediit: abiit vitâ* DCCXC. *Vndecim ergo abſuit continuos annos. Errorem Plutarchi non diſſimulo, aut potius exſcriptoris, Libello de exſilio: vbi legitur Tiberius ſeptem annis Capreas inhabitaſſe. Verba ſunt:* Τιβέριος δὲ Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἑπτὰ ἔτη διητήθη μέχρι τῆς τελευτῆς. *Falſum. Nec iuuerit eum, quòd non ſtatim Capreas ſeceſſit. Vix enim in Campaniâ hæſit dimidiatum annum, vt liquet ex Cornelio noſtro. Damna ergo lectionem, niſi mauis Plutarchum, & ſcribe,* δέκα, *vel* ἕνδεκα ἔτη. *Etiam in Suetonij loco, vbi de hâc abſentiâ, adhæreſco, cap.* LI. Toto quidem triennio, quo viuente matre abfuit, ſemel omnino eam, nec ampliusquàm vno die, ac pauciſſimis vidit horis. *& malim,* toto biennio. *Egreſſus enim Tiberius fine anni* DCCLXXIX. *obiit illa principio anni* LXXXII. *vt ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni.*

Addubitarum de Suetonij ſcripturâ.

Pugna aperta inter Suetoniũ Tacitumque.

Quippe illi prægracilis & incurua proceritas.] *Pugnat hæc delineatio, è diametro, cum Suetonij verbis:* Corpore fuit amplo atque robuſto. ſtaturâ, quæ iuſtam excederet. latus ab humeris & pectore: ceteris quoque membris vſque ad imos pedes æqualis & congruens. *De veritate, ſecundum neutrum pronuntio. Quod ſequitur,* Vlceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta: *explicat idem Suetonius* Facie honeſtâ, in quâ tamen crebri & ſubtiles

tumores.

tumores. *In cuius verbis vitium. quid enim est subtilis tumor? Libri aliquot Pulmanni nostri*, subiti tumores. *nihilo melius. At tu me duce scribe*: substilli tumores. *vel etiam*, substilles. *Non potuit magis aptiore verbo exprimi liquor saniésque, quæ in eiusmodi tumoribus minutatim stillat. Ita Substillum Festo, tempus ante pòstque pluuiam, quòd iam stillaret aut nondum desisset. Tertullianus*: Aut imbres ruunt, & si qua missilia cum imbribus, dehinc substillum, & denuo sudum. *Cato De re rusticâ, in Stranguriâ vsurpat*: Nunc de iis quibus ægrè lotium it, quibusque substillum est. Vera in Suetonio correctio. Subtillus.

Eques Rom. ex illustribus Curtius Atticus.] *Est ille, quem libro* VI. *subuersum artibus Seiani ait: & ad quem Ouidij Elegia* IIII. *&* VII. *libri secundi De Ponto.*

Villâ, cui vocabulum Speluncæ.] *Prætoriũ Suetonius appellat, more sui sæcli; quo omnes villæ elegantiores & non rustici vsus, Prætoria dictæ. Nomen illi à re, quia imposita vel adiuncta huic natiuæ speluncæ. Id secutos in positurâ villæ Romanos, docet Seneca locus de villâ Vatiæ*: Speluncæ sunt duæ, *inquit*, magni operis, laxo atrio, paries manufactus (*scribo*, pares manufactis:) quarum altera solem non recipit, altera vsque in Occidentem tenet. *Ceterùm hoc ipso in facto recensendo non sine censione Suetonium dimitto. cuius vulgati libri*: In Prætorio cui Spelunca nomen erat, incœnante eo, complura & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt. *& aio rescribendum*: in cænantem eum. PAG. 79. Prætoria. Villæ ad speluncas. Seneca correctus. Suetonius correctus.

Mare Amuclanum inter Fundanósque montes.] *Amyclæ duplices. Alteræ Laconum quæ silentio perierunt, vt parœmia est: alteræ Italorum, inter Caietam & Tarracinam, quas à Serpentibus deletas crediderunt Solinus Pliniúsque. Ab his Amyclis, mari illi nomen.* Amyclæ in Italiâ.

Falsum renidens vultu, seu loqueretur.] *Distinguo sic*: renidens vultu. seu loqueretur, seu taceret iuuenis; crimen ex silentio, ex voce. *Turbant vulgò.*

Cùm vxor.] *Iulia Drusi F. quæ Neroni nupta: quámque postea Claudius, Messallinæ dolo, interfecit. Sueton. & Dio.* Iulia.

Asinius Agrippa.] *Censeo filium Asinij Galli: ideóque addit, clariores illi maiores, quàm vetustiores. Nam Asinia gens in lucem protracta ab Augusto, qui non iniuriâ extulit auum huius Pollionem.* Asinia gens.

Q. Haterius, eloquentiæ celebratæ.] *Inter declamatores recenset Seneca pater, inurítque eandem notam quam hîc Tacitus.* Q. Haterius, *inquit*, pulcherrimam imaginem mouit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere (*vellem*, describere) quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agrestium. & cùm omnia implesset terrore, adiecit, Quid exhorruisti adolescens? socer tuus venit. *De eodem homine vitióque corrigendus Seneca filius, epist.* XL. Namque Echeri cursum suis temporibus oratoris celeberrimi, longè abesse ab homine sano volo. *lege*, Nam Q. Hateri. *Elegans in hanc rem Augusti iocus*, Haterius noster* sufflaminandus est. *quod à curribus tractum. Ad hunc hominem Eusebiana ista refer in Chronicis*: Q. Haterius (*malè in eo* Atherius) promptus & popularis orator, vsque ad XC. prope annum summo honore consenescit. Q. Haterius orator. Seneca de eo emendatus. *Ipse rotam stringit multo sufflamine consul. Q. Haterij senium.

Atilius quidam libertini generis.] *Ergóne permissum libertis edere ludos? Apparet. Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudij cap.* XXVIII. *De Harpocrâ magnæ gratiæ apud Imp. liberto*: Cui, *ait*, lecticâ per vrbem vehendi, spectaculaque publicè edendi ius tribuit. *Sed credo vetitum Romæ tantùm, non in municipiis coloniísque.* Liberti non edebant ludos in vrbe.

Quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita sunt.] *Nihil mutemus. Suetonius & Orosius viginti hominum millia periisse eo casu aiunt: noster quinquaginta, sed latiùs sumens, debilitatos non solùm obtritos.* PAG. 80. Cóciliati scriptores.

Euenisse id olim Claudiæ Quintiæ.] *Duo nomina gentilitia huic feminæ? Non est Romanum. Scribo*, Claudiæ Quintæ. *Tertia, Secunda, Quarta, Quinta, mulierum agnomina ab ordine nascendi. Ita Liuio lib.* XL. Calpurnius Piso necatus à Quartâ Hostiliâ vxore dicebatur. *In vetusto lapide*, QVARTA. LIVIA. *& alibi*, QVINCTA. NONIA. *Eóque exemplo hîc, Quinta Claudia. Iudicium meum firmat historia, quia Ap. Claudio huius patri quinque filiæ fuerunt. Cicero in Catone*: Quattuor robustos filios, & quinque filias Appius regebat, & senex & cæcus. *Malè ergo in scriptore de Viris Illustribus, Liuia Claudia. Quod ad historiam hanc, miraculúmque: habes apud solum, nisi aberro, Valerium, lib.* I. *cap.* VIII. Possunt & illa miraculorum loco poni, quòd Q. Claudiæ statua in vestibulo templi Matrisdeûm posita, bis eâ æde incendio consumptâ, prius P. Nasicâ Scipione, L. Bestiâ: item M. Seruilio & L. Lamiâ COS. in suâ basi flammis intacta stetit. Claudia Quinta. Agnomina feminis numeralia.

A Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruscæ, à Tarquinio sedem acceperat.] *Mutant annales, in nomine, in tempore, in re. Nomen illi Cælem, noster & Varro faciunt lib.* IIII. *Cælium, Dionysius & Tabula Claudiana, quæ Lugduni. Tempus aduentus eius, ad Romulum Varro & Dionysius rettulêre: ad Tarquinium, Tacitus & Claudius in tabulâ dictâ. Festus, (vt* Cæles Vibéna. De eo variantes sententiæ.

Fragmenta

Fragmenta sunt) de Tarquinio item inseruit: sed dispescuit nomen; & Calem ac Vibennam facit duos fratres. In re ipsâ: Dionysius Romam migrasse eum, impulsum Romuli famâ: Tacitus, auxilij ferendi caussâ: Claudius, exactum variâ fortunâ pulsúmque, describunt. Tabulæ illius Claudianæ verba digna adscribi. Seruius Tullius, si nostros sequimur, captiuâ natus Ocresiâ: si Tuscos, Cæli quondam Viuennæ sodalis fidelissimus omnísque eius casus comes, postquam variâ fortunâ exactus cum omnibus reliquiis Cæliani exercitus Etruriâ excessit, montem Cælium occupauit, & à duce suo Cælio ita appellitatus. Mutatoque nomine (nam Tuscè Mastarna ei nomen erat) ita appellatus est, vt dixi.

Cùm auxilium appellatum * tauisset.] *Hæc scriptura, aiunt, codicis Medicæi. Variè restituunt. Putem τὸ* appellatum, *è priore lineâ repetitum frustrà, delendúmque. Ita legerim*, cùm auxilium tulisset.

Tuscus vicus. Vnde dictus.

Vnde Tuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum.] *Aliter visum Liuio, qui lib.* II. *cognominatum vult à reliquiis exercitus Porsenæ, qui è fugâ receperant se Romam, victi ad Ariciam à Cumanis.* Pars, *inquit*, perexigua duce amisso, quia nullum propius perfugium erat, Romam inermes & fortunâ & specie supplicum delati sunt. His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuscum vicum appellarunt. *Varro item leuiter dissentit.* Hi post Cælis obitum, *inquit*, quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus Vicus Tuscus; & ideò ibi Vortumnum stare, quòd is deus Etruriæ.

Vortumnus deus Etruriæ.

De Vortumno quod ait, confirmat Propertius,

In Propertio coniectura.

Tuscus ego, Tuscis orior: nec pœnitet inter
Prœlia Volscinos deseruisse focos.

Vbi perperam Volscinos, quia Volsci in Etruriâ non fuerunt. Libri manusc. Volsanos. *quos sequor, aut certè*, Volsinios.

Quinctilius Varus.

Varum Quinctilium diuitem & Cæsari propinquum.] *Censeo filium esse infelicis patris, qui in Germaniâ cæsus. Sed quomodo Cæsari propinquus? Credo, quia Germanici filiam duxerat vxorem. Seneca lib.* I. *Controuer.* III. Declamauerat apud illum hanc controuersiam Varus Quinctilius, tunc Germanici gener & prætextatus. *Itaque abs ocer illi Tiberius fuit. An etiam propinquus aliâ de caussâ? Puto, quia Claudia Pulchra Vari mater, sobrina Agrippinæ dicitur suprà. nec tamen vltrà repperi.*

Gener Germanici.

Capreas.] *Scholiastes Iuuenalis, ad hæc poëtæ* — angustâ Caprearum in rupe sedentis: Sedentis, *inquit*: significat & diuem turpiter vixisse Capreis Tiberium. *Corrige*, & diu & turpiter.

PAG. 81.

Teleboæ, pro Capreis.

Thelebois habitatas fama tradit.] *Ideò Theleboæ pro ipsis Capreis, Ausonio*:

——viridesque resultant
Theleboæ.

Virgilius caussam nominis tangit:

——Theleboûm Capreas dum regna teneret.

Eas Augustus emerat.

Emit, siue permutauit eas cum rep. Neapolitanorum Imp. Augustus, traditis earum vice Pithecusis, siue, vt Suetonius appellat, Ænariâ, Aug. cap. XCII. *Notat Dio* LII. *in extremo, & clarè Strabo lib.* V. Αἱ δὲ Κάπρεαι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιόν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολῖται γὰρ καὶ ταύτην κατέσχον, πολέμῳ δὲ ἀποβαλόντες τὰς Πιθηκούσας, ἀπέλαβον πάλιν, δόντος αὐτοῖς Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρέας ἴδιον ποιησαμένου κτίσμα. *Ab hâc caussâ ergo Capreæ in censu Cæsarum: quam Tiberius* XII. *villarum nominibus insedit, ait noster. Iis villis nomina fuisse censeo* XII. *deorum ex Suetonio, qui Capreis adsignat* Villam cui nomen Iouis, *cap.* LXV. *Sed & Pharus in eâ insulâ, vsui nautis. Idem*, Turris Phari terræ motu Capreis concidit. *quod ponit inter omina Tiberianæ mortis. Exstructa iterum, ex his Statij versibus*:

Manseruntque apud Cæsares.

Villæ XII. à deorum nominibus. Pharus Capreis.

Theleboumque domos: trepidis vbi dulcia nautis
Lumina noctiuagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

T. Sabinus.

Inlustri equite R. Titio Sabino.] *Titum prænomen illi dat Plinius.* Ap. Iunio, *ait*, P. Silio COS. Cùm animaduerteretur ex caussâ Neronis, Germanici F. in T. Sabinum & seruitia eius.

Turpis fraus: eaq. ab Ephoris sumpta.

Tectum inter & laquearia tres Senatores se abstrudunt.] *Di deæq. auctores perdant tam scelestæ fraudis. cuius tamen exemplum ab Ephoris esse, moneo iuuentutem. Pausaniam Spartæ regẽ, cùm ad Ephoros detulisset Argilius quidam proditionis, & occultæ cũ Rege societatis, eamq. in rem litteras eius ostendisset: vt tamen ipsi coràm ea audirent cognosceréntque, cõmenti fraudem sunt, vt in templũ perfugeret Argilius quasi ad aram. ibi Pausaniæ in os hæc exprobraret, apud cõscium non negaturo: Ephori autem in occulto laterent, duplici quodam tabulato disclusi. Pete hæc à Thucydide disertim narrante lib.* I. *Nec dubitabis, quin perfidiæ nouũ exemplum sit à facto illo.*

Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, egens aduersum proximos.] *Litterulâ additâ restituo*: tegens. *Dictio similis in Cicerone, pro Roscio*, Tecti esse ad alienos possumus: socium verò fallere quî possumus?

Tegere aduersum aliquem.

Cæsar

Cæsar ſollennia incipientis anni Kal. Ianuarias epiſtolâ precatus.] *Illudit nobis vir doctus, dum interpretatur, Tiberium ipſo Kalendarum die à Senatu populóque ſtrenas per epiſtolam exegiſſe. & id multis verbis. Quanto procliuius & verius erat dicere, Tiberium initio epiſtolæ præfatum (ita ſcripſerim, quàm* precatum) *de Kalendis noui anni, quæ feſtæ & ſacræ vulgo? Nec,* precatus, *damno ſententiâ iſtâ: vt ſacra auſpiciáque eius diei prima epiſtolâ veneratus Cæſar ſit. Ita ſuprà legi:* Sed principio litterarum veneratus deos. *Sanè dies ille, ſiquis alius, religioſus in vulgus. Plinius:* Primum incipientis anni diem lætis precationibus inuicē fauſtum ominamur. *Templa aperiebant, vota concipiebant pro ſuâ quiſque publicáque ſalute. Prudentius:*

Duplex lectio in Tacito.

Religio Kalendarum.

——Iano etiam celebri de menſe litatur
Auſpiciis epuliſque ſacris: quas inueterato
Heu miſeri, ſub honore agitant, & gaudia ducunt
Feſta Kalendarum.

Vide & Ouidium in Faſtis. Sed & ludi tum in palatio. Iulianus in Miſopog. Ἐργῳ τὴν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ᾽ ἀβελτηρίας, οὐδ᾽ εἴσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς νεομηνίας τοῦ ἔτους. *At de ſtipe ſtreníſque, quæ eſt ratio? cùm adeò auerſatus eum morem Tiberius ſit, (homo aliâs abhorrens omnes eiuſmodi vitæ amœnitates) vt plerumque extra vrbem Kalendis ipſis egerit, ne admitteret ſtrenas. Clarè Dio:* τούτου δ᾽ οὖν ἕνεκα ἔξω περὶ τῆς νουμηνίας διῆγε, καὶ ἵνα μηδένα τῶν ἀνθρώπων ἄσχολον περί τε τὰς νέας ἀρχὰς καὶ περὶ τὴν ἑορτὴν ἔχοντα ποιῇ, ἢ καὶ ἀργύριον παρ᾽ αὐτῶν λαμβάνῃ. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ Αὐγουστον ἐπὶ τούτῳ ἐπῄνει, διὰ τὸ πολλὴν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως γίγνεσθαι. *Religionem & auſpicia Kalendarum illuſtrabit etiam hic D. * Maximi locus viri docti, vetuſti, (æuum illius ante mille annos:) è Sermone cui Titulus,* De Kalendis Ianuariis increpatio. *In quo multa appoſitè in hanc vanitatem: & iſtud.* Nouum annum Ianuarias appellant Kalendas, cùm vetuſto ſemper errore & horrore ſordeſcant. Auſpicia etiam vaniſſimi colligere ſe dicunt: ac ſtatum vitæ ſuæ inanibus indiciis æſtimantes per incerta auium ferarumq. ſigna, imminentis anni futura rimantur: cùm vtique apud deum ſolum ſit notitia futurorū. *At de Epulis illo die, vide omnino epiſt.* LXIV. *D. Auguſtini ad Aurelianum.*

Ludi in Palatio

Refutatus Maurus.

* Quanquam iſta & Ambroſio tributa, vt multa alia.

Vbi inter ſacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abſtineri mos ſit, vincla & laqueus inducantur?] *Nihil enim triſte publicè priuatímque primo illo die patrabant: nedum vt punirent. Plutarchus in Mario:* καὶ προελθὼν (ὁ Μάριος) αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τινὰ Λικίννιον κατεκρήμνισεν. ὃ κἀκείνοις καὶ τῇ πόλει τῶν αὖθις ἐδόκει κακῶν γεγονέναι σημεῖον μέγιστον. *Id eſt:* Progreſſuſque Marius Calendis ipſis Ianuariis, initio anni, Sextum quendam Licinium de ſaxo iecit. quod & illis & vrbi impendentium malorum maximum viſum præſagium. *Nec mirum ſi Romani diem illum eximium habuerint à pœnâ: quippe qui omnes dies feſtos. Seneca pater lib.* V. *controuerſiâ* IIII. Accuſatus eſt à fratre parricidij, & damnatus. Diebus feſtis intercedentibus, pœna ex lege dilata eſt. *Suetonius de Tiberij ſæuitiâ:* Nullus à pœnâ hominum ceſſauit dies, ne religioſus quidem & ſacer. *Philo Iudæus contra Flaccum:* τοῖς ὀρθῶς πολιτευομένοις τῶν ἀρχόντων ἔθος ἐστὶ μηδένα κολάζειν τῶν καταγνωσθέντων, ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὗται τῶν ἐπιφανῶν σεβαστῶν διεξέλθωσιν. *id eſt:* Bonis & benè adminiſtrantibus Præſidibus mos eſt, in neminem damnatum animaduertere, donec ſolennes celebritates natalitiique dies Auguſtorum præterierint. *Similis Athenis lex, vt in morte Socratis Xenophon expreſſit.* ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριάκοντα ἡμέρας βιῶναι, διὰ τὸ Δήλια μὲν ἐκείνου τοῦ μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα ἐᾶν δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ. *Sed & videntur Romani etiam in bello, per Kalendas iſtas, abſtinuiſſe ab armis. Subindicat Appianus* V. *Ciuilium:* νουμηνίας δὲ ἔτους ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν οὔσης, φυλάξας ὁ Λεύκιος τὴν ἑορτὴν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας αὐτῶν.

Triſtia omnia ſpreta Kalēdis.

Supplicium numquam die feſto.

Seruatū idem Græcis.

Kal. Ianuariis etiam à cæde & pugnâ abſtinebant.

Exitus quos Latinius atque Opſius habuere.] *De Opſio in his libris nihil: de Latinio habes libro* VI. PAG. 82.

Aſinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat.] *Nimirum quia Vipſania vxor Aſinij, conſanguinea Agrippinæ ſoror: id eſt, eodem patre Vipſanio natæ ambæ, diuerſâ matre. Vide noſtrum Stemma.*

Agrippina matertera filiorū Aſinij.

Modica domi armenta ſunt.] *Aliter eſt noſtro æuo.*

Et poſtquam non ſubueniebat.] *Legendum,* ſubueniebatur: *aut,* nemo ſubueniebat.

Caſtello, cui nomen Fleuum.] *Scribo in libris Hiſtor.*

Alam Caninefatem.] *Cuius mentio Vulſinius in lapide.* PRAEF. EQVITVM. ALAE. PRIMAE. CANNANEFATVM.

Auiam Octauiam præferebat.] *Quia filius L. Domitij ex Antoniâ maiore. Antonia autem ex Octauiâ & M. Antonio ſata. Auunculus ergo maior illi Auguſtus. Eſt autem hic Domitius, qui pater Principis Neronis.* PAG. 83.

Domitij genus

AD LIBRVM V. ANNALIVM COMMENTARIVS.

In ætate Iuliæ dissensio.

Plinius fortean corrigendus in numeris.

IVLIA Augusta mortem obiit, ætate extremâ.] *De cuius vitæ annis dissensus est scriptorum. Plinius lib.* XIIII. *cap.* VI. *annos ei tribuit* LXXXII. Iulia, *inquit*, Augusta LXXXII. annos vitæ Pucino rettulit acceptos, non alio vino vsa. *At Dio*: ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, *ait*, ἡ Λιουΐα μετήλλαξεν, ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. *Sed labor, vt Plinium è Dione corrigendum censeam.*

Pater Liuiæ adoptatus.

A Bruto stetit.

Suetonio ex istis lux.

Adoptione Liuiorum Iuliorúmque clarissimæ.] *Duas ergo familias complexa per adoptionem Liuia. Ipsa enim è Claudiis, vnde & cognomen tenuit Drusillæ. Sed pater eius insertus adoptione in Liuios, quod hîc Tacitus voluit dictum. Nec aliter accipies quod scriptum extremo libro sexto*: quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. *Non enim ipsa, sed pater: cui nomen apud Velleium, Liuius Drusus Claudianus. Vocat simpliciter Dio lib.* XLVIII. *Liuium Drusum: & cùm à Bruto stetisset, post pugnam Philippensem manus ait adtulisse sibi. Clara hæc è Suetonio, in Tib. cap.* III. Ex hac stirpe Claudiâ Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Ap. Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ adoptato in eam materno auo. *Ad quæ verba tamen interpretes conniuent.*

Sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit.] *Nam Germanicus Druso ortus, Liuiæ sanguis: Agrippina, ex Iuliâ sanguis Augusti.*

PAG. 84. *Liuia à Claudio cõsecrata.*

Addito, ne cælestis religio decerneretur.] *Quam tamen posteà ei tribuit Claudius, effigie eius in templo Augusti consecratâ sacrísque, quæ Vestales facerent, institutis: edicto etiam, vt per nomen eius feminæ iurarent. Dio lib.* LX. *& Suetonius cap.* XI. *Claudij. Exstant Nummi,* DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *caput radiatum, ara ante pedes: parte auersâ,* S. P. Q. R. DIVAE. IVLIAE. AVGVSTI. FIL. *carpentum, cui subiuncti duo muli. Nec dubito, quin consecrata hæc Iulia habitu & nomine Iunonis. Prudentius,*

** Libri vett. Iulia. rectè, si adoptionem spectes.*

Adiecere sacrum, fieret quo * Liuia Iuno,
Non minus infamis thalami sortita cubile,
Quàm cùm fraterno caluit Saturnia lecto.

Quamquam eo nomine adfecta à poëtis etiam viua. Ouidius,

Cùm tibi contigerit vultum Iunonis adire.

Drusilla habitu Veneris.

Vt autem Liuia habitu Iunonis, sic Drusilla à Caio consecrata Veneris, cognomento Panthea. Auctor idem Dio LIX. *Quò refero inscriptionem priscam,*

VENERI. CAELESTI
AVGVSTAE. SACR.
NVMMIA. C. F. DORCAS
S. P. F. C.

Vergens dominatio.

Prærupta & vergens dominatio.] *Ita reposui. eóque exemplo, vergens ætas, vergentes anni. Vulgò* vrgens.

De Actis eorumque discrimine. Acta Senatus.

Ea confecit primus Cæsar aut certè publicauit. Sueton. ca. XX.

Præerat conficiẽdis Senator.

Officium ab actis Senatus.

Iunius Rusticus componendis patrum actis delectus à Cæsare.] *Duplicia Acta reperio, Senatus, Populique. Acta Senatus alio nomine, Commentarij Senatus, Tacito lib.* XV. *Acta populi, aliâs Diurna, aliâs Publica. Dicam breuiter de vtrisque, quia confundi video non à iuuentute, sed & à doctis. Acta Senatus vocabant, commentarios* (ὑπομνήματα *vertunt Græci*) *quibus breuiter inscriptum quidquid apud patres diceretur, ageretúrque. Tantùm apud patres. Origo eorum, vt videtur, à Iulio Cæsare: qui Consul,* Inito honore, primus omnium instituit, vt tam Senatus, quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. *Confectio mansit: publicatio abrogata ab Augusto. Sueton. cap.* XXXVI. Auctor & aliarum rerum Senatui fuit: in quîs ne acta Senatus publicarentur. *Conficiebat ea quispiam è Senatu: scilicet ne arcana patrum sciret non è patribus. Colligimus ex Tacito hîc, qui Iunium hunc Rusticum Senatorem ostendit infrà:* Quòd fraude vnius Senatoris elusa maiestas imperatoria esset. *Et Spartiano. qui Hadriano munus hoc tribuit post Quæsturam.* Post Quæsturam, *ait*, acta Senatus curauit. *cúmque vocabant A curâ actorum, vel, Ab actis Senatus. Lapis vetus,* C. PORCIO. C. F. QVIR. X. VIRO. STLITIB. IVDICAND. ADLECTO. INTER. QVAESTOR. AB. ACTIS. SEN. *Conficiebat dixi Senator: siue præerat conficiendis. cui tamen adiuncti scribæ censua-*

censualésque, quos à re Actuarios item dicebant. Capitolinus Senatusconsultum Tacitum ita describit, vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent: Senatores exciperent, Senatores omnia officia censualium scribarumque complerent, nequid fortè proderetur. *Censuales illa ætas dixit, librarios, scribas, tabellionésque. Inde titulus in Codice lib.* X. *conceptus,* De tabulariis, scribis, logographis, & censualibus: *inde & Censuale officium, haud absimili sensu, l.* XVIII. *C. De testamentis. Eáque mente Tertullianus Apol. cap.*XX. Græcorum censuales conferendi. * *Actuarij qui excipiunt scribúntque, vt Iulio Suetonij cap.*LV. *Senecæ epist.* XXIII. Non quidem hæc quæ alienis verbis commodatur, & actuarij vice fungitur: *& Glossis Græcis,* ὑπομνηματογράφοι, Actuarius, Memoralius. *Qui non in vrbe solùm, sed in prouinciis militiáque. Actuarij in militiâ, l.* V. *C. de erogatione militar. annonæ. Et Spartiano:* Ipse quòd matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret, à quodam Actuario cuius vxorem stuprauerat percussus est. *Quos eleganter & cum adfectu describit Victor in Gallieno:* Actuarij, *inquit,* genus hominum nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandásque quasi ab naturâ factum. annonæ dominans: eoque vtilia curantibus & fortunis aratorum infestum: prudens in tempore his largiendi, quorum vecordiâ damnoque opes contraxerit. *Satis de Actis Senatus: venio ad populi. Ea dicta Publica acta, Suetonio in Tiberio cap.*V. *& aliâs passim. Item Diurna, quia in dies conficerentur, Tacito lib.* XVI. *&* XIII. *Item Vrbana. Sæpius etiam* ἁπλῶς, *Acta,* κατ' ἐξοχήν. *Iis continebantur res rationésque populi, iudicia publica, supplicia, comitia, ædificia, natiuitates, illustres mortes, matrimonia, diuortia. De iudiciis suppliciísque admonuit Ammianus lib.*XXII. Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cùm id voluminis publici contineret exordium: Consulatus Tauri & Florentij, inducto sub Præconibus Tauro. *Vbi & formam aliquam seruabis conficiendorum Actorum. De ædificiis, Tacitus lib.*XIII. Nerone II. L. Pisone COS. pauca memoriâ digna euenêre. nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quìs molem Amphitheatri Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. *De natiuitatibus, Suetonius sæpe: qui plerumque argumenta sibi sumit de die cuiusque principis natali, ex Actis. vt Tib. cap.* V. *Cal. cap.* IX. *Origo eius instituti à Seruio Tullio, qui vt numerum sciret nascentium, morientium, virorum; adinuênit, Vti propinqui natâ prole certum aliquem nummum in ærarium Iunonis Lucinæ inferrent: iidem aliquo mortuo, in Veneris Libitinæ: & sumente quopiam virilem togam, in Iuuentutis. Exoleuisse is mos videtur, sed in pueris natis retraxit Augustus: eáque adnotatio in Actis cum curâ habita, vtique post Iulias Papiásque leges. Iuuenalis,*

Scribæ actorũ & Censuales.

*Inepte Velius Longus *Actuarij, diuersis actibus occupati. Actarij, scriptores tantum dicuntur actorum.*

Actuarij in militiâ.

Acta publica.

Diurna.

Vrbana.

Materies eorũ.

Forma conficiendi.

Natiuitates in actis.

Seruij institutum.

——Tu libris actorum spargere gaudes
Argumenta viri.——

Appuleius: Pater natum sibi filium ceterorum more professus est. *Scæuola l.* XXVIII. *De probationib.* Mulier grauida repudiata, absente marito filium enixa, vt spurium in actis professa est. *Capitolinus in Gordianis:* Filium Gordianum nomine Antonini &, signo illustrauit, cùm apud Præf. ærarij, more Romano, professus filium, publicis actis eius nomen insereret. *Non fallet te idem Capitolinus in M. Aurelio, qui ita de hac Professione disserit, quasi ille inuenerit primus.* Inter hæc, *inquit,* liberales caussas ita muniuit, vt primus iuberet apud Præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito. *Quod aliter est: sed addidit quædam, immutauítque. De matrimoniis diuortiísque, clarum est in acta relata fuisse propter præmia pœnásque legum. Imò etiam ante Iuliam, Papiámque. Cælius ad Ciceronem,* Paulla Valeria, (*scribo,* Valerij, *id est, coniunx*) soror Triarij deuortium sine causâ fecit. Nuptura est D. Bruto: * nondum rettulerat. *Rettulerat, scilicet in Acta. Seneca De Beneficiis:* Quia verò nulla iam sine diuortio acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. *Et ad matrimonia pertinet versus Iuuenalis,*

Professio apud acta.

Cautè legẽdus Capitolinus.

Diuortia in actis.

Cicero correctus & explicatus.

* *Fuluius tamen legit,* mundum. *de quo etiam cogito.*

Fient ista palàm, cupient & in acta referri.

Hæc Acta à scribus tabulariísque confecta videntur, & ad * *Atrium Libertatis in Tabulario adseruata. Liuius* XLIII. Censores extemplò in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, & dimissis publicis seruis. *Cui vetus inscriptio Curatores tamen quosdam adsignat,*

Vbi reposita Acta.

*Siue etiam ad ædem Nympharum. ex Cicerone, pro Milone.

Tabularium.

C. CALPETANVS. STATIVS
SEX. METRORIVS
M. PERPENNA. LVRCO
T. SARTIVS. DECIANVS
CVRATORES. TABVLARIOR.
PVBLICORVM. FAC. CVR.

At ex Taciti XIII. *colligas curam eam Quæstorib. fuisse aut ærarij Præfectis.* Princeps, *inquit,*

Præfecti ærario tabulas publicas adseruabant.

curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. *Eóque facit quòd M. Aurelius Professiones infantium rettulit ad Ærarij præfectos. Tabularij mentio etiam Ciceroni, pro Rabirio perduellionis reo: Virgilióque* II. *Georg.*

——aut populi tabularia vidit.

Vbi Seruius quædam. Lampridius in Alexandro referre videtur Actorum confectionem ad Præf. vrbis: Fecit Romæ, *inquit*, curatores vrbis XIIII. sed exconsulares viros, quos audire negotia vrbis iussit, vt omnes aut magna pars adessent, cùm Acta fierent. *Sed intellegit iudiciaria acta.*

Registra publica.

Fuerunt & Registra quædam publica, præter hæc Acta. de quibus Vopiscus in Probo: Vsus sum etiam Registris scribarum porticus Porphyreticæ, Actis etiam Senatus, ac populi.

Acta reparata à Tiberio.

Perierant hæc publica acta (γράμματα δημόσια *appellat Dio*) *quà vetustate, quà incendio: sed reparauit primo principatu suo Tiberius, tribus Senatoribus ad describendum conquirendúmque dilectis. Adi Græcum eum scriptorem lib.* LVII. *in actis anni* DCCLXIX. *Dixi ista vberius, & præter rem,*

Acta, materia historicorum.

vt constaret in parte iuuentuti, quæ essent illa Acta, quorum testimonio totiens noster aliíque in memoriâ rerum vsi: quæq; habita semper historiæ materia & seges.

Ab Senatu desciuisse populum.] *Distingue contra vulgus*, spretum dolorem principis ab Senatu, desciuisse populum.

Defectus in Tacito.

Vi principis impediri testarentur *Quattuor & quadraginta orationes.] *Malum tuum, Corneli, fatum! Non paginæ aliquot sed libri hîc perierunt, quibus gesta ferè triennij continebantur, de Agrippinæ liberúmque eius exitu, de Seiani spe conatúque, de eiusdem cum agmine amicorum strage, de Liuiæ flagitiis & morte. ad summam, flos quasi historiæ tuæ. Adeò bonis illis patribus cura otiumq; fuit describere Orosios & Vopiscos, & huiusmodi quisquilias, præ tuo auro.*

Iactura quanta in Tacito.

Quattuor & quadraginta orationes.] *Quæ præeunt, gesta sunt Fufio & Rubellio Coss. initio anni: hæc autem C. Memmio Regulo & Fulcinio Trione. Ita interciderunt acta pleraque anni* DCCLXXXII. *acta omnia anni sequentis, quo Coss. M. Vinucius & L. Cassius. Item huius anni, quo ex Kal. Maij suffecti Tiberio & Seiano Consules Regulus & Trio.*

Mihi pudorem, aut Seiano inuidiam allaturum censui.] Ἀποσπασμάτιον *ex oratione cuiuspiam damnandi ob Seianum, vti & sequens membrum.*

Tunc singulos, vt cuique adsistere.] *Quis iste? dignus erat quem nossemus, ob constantiam mortis.*

PAG. 85. Cùm in Blæsum multa fœdáque incusauisset.] *Mallem deletâ voculâ*, Cùm Blæsum.

Relatum inde de P. Vitellio.] *Vide Suetonium Vitellij cap.* II.

Petito per speciem studiorum scalpro.] *Doctus enim fuit, & scripta reliquit. Tertullianus De animâ*: In Vitellij commentariis conditum est.

Puella adeò nescia.] *Illa ipsa quæ sponsa Claudij filio, vt hîc notat Dio.*

Triumuiri similes Vndecimuiris Græcorum.

Quia triumuirali supplicio adfici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam.] *Triumuiri, qui aliâs Iudices capitales, prorsus iidem Romæ qui vndecimuiri Athenis. Munus eorum præesse carceri, punire damnatos: itémque cognoscere de furtis admissísque seruorum aut eiusmodi viliorum capitum ad Mæniam columnam. Quod idem in Atheniensibus fuisse, disco ex Suidâ.* Ἕνδεκα, *inquit*, ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἐπιμελουμένη τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατακειμένων, ἐφ' ἣν ἀνήγοντο οἱ κλέπται καὶ οἱ ἀνδραποδισταί. *Nec ambigo quin Romanis exemplum inde. Alia de his habes apud Rauardum* II. *Varior. & Fabrum, quæ non recoquam ego.*

Impubes non maturus supplicio. Triumuirorũ impotens factum.

Sed cur ait inauditum virginem adfici triumuirali supplicio, id est laqueo? Id quidem ita ceperim quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem inuestémque. Lex enim non tam virginitati ignotum cautúmque voluit, quàm ætati. Ita nec pueros interfici fas, nisi togâ sumptâ & relatos in viros. Hinc apud Dionem scriptum, à Triumuiris in proscriptione iussum puerum quemdam Togam virilem sumere, vt scilicet iure posset interfici, lib. XLVII. καὶ ἄλλα τε, *ait*, διὰ τοῦτο πολλὰ παρενομήθη, καὶ παιδίσκον τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἵν' ὡς εἰς ἄνδρας ἤδη τελῶν ἀποθάνῃ. *Appuleius* II. *apol. de puero præcoci malitiâ.* Hoc magis noxius, quòd cum veniâ perniciosus est: & nondum pœnæ, iam iniuriæ sufficit. *Quam caussam & hîc subesse arbitror, vt compressa deuirginatáque, mulier videretur & plena annis.*

Quippe lapsum custodiâ.] *Fortè*, elapsum.

Achaia & Macedonia sub vno Præside.

*Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.] *Ex decreto illo, lib.* I. *quo* Achaiam & Macedoniam onera deprecãtes leuari proconsulari imperio, tradiq; Cæsari placuit.

Toronæum Thermæúmque sinum.] *Quorum ille ad Toronem Macedoniæ vrbem; hic iuxta Macedoniam, Axij fluuij receptor.*

Defectus.

Ibi demum cognoscit.] *Locus inter mancos. Nec enim vbi aut quomodo deprehensus fugitiuus ille, narratum. Post*, cognoscit, * *ergo ponenda nota. Et statim scribe*, interrogato.

Neque nos originem finémve eius rei vltrà repperimus.] *At reppererunt Zonaras & Dio, qui missum eum ad Tiberium tradiderunt, Caligulæ nuptias Antij celebrantem.*

IVSTI

IVSTI LIPSI AD LIBRVM VI. ANNALIVM COMMENTARIVS.

INITIVM *sexti libri arbitrario hic iure constitui, non certo. Cui enim probes tantam vim rerum, quantam dixi, trienniique gesta vno libro cum sequentibus inclusa fuisse? Secreui igitur. non quia liqueret mihi initium in his demum verbis faciundum: sed quia magnitudinem résque gestas æstimanti, ita videbatur. Denique vt scires saltem, hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum.* PAG. 86. Caussa abiuncti huius libri.

Aditis iuxta Tiberim hortis.] *Hortos Cæsaris accipio, de quibus Horat.*

Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos. Horti Cæsaris.

Ij vicini Naumachiæ fuerunt, siquidem eâdem de re Suetonius Tiber. cap. LXXII. Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos naumachiæ hortos subuectus est, dispositâ statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret. *Vide ius de hortis & Sueton. Iulio, cap.* LXXXIII.

Vocabula reperta sellariorum ac spintriarum.] *Vide si lubet Suetonium Tiber. cap.* XLIII. *& Turnebum lib.* V. *cap.* I. *Qui tamen non satis explicant, cur Sellarij dicti à fœditate loci. Sed ego non violo te Pudor.* Sellarij.

Sententiæ dicebantur in effigies quoque & memoriam eius.] *Disce semel hunc morem, in Tacito variè sparsum. Olim qui damnati grauioris criminis, puta Maiestatis, Perduellionis, Tyrannidis: non ipsi solùm adflicti & perditi, sed nomen & memoria eorum. Deterrere omnes à culpâ simili volebant, non pœna modò, sed ignominiæ metu. Itaque hæc duo ferè vsurpata: vt nomen deleretur, vt Effigies tolleretur. De nomine, Cicero Philip.* XIV. *cùm Antonij nomen è Fastis sublatum decreto Senatus esset*: Cuius totus consulatus est ex omni monumentorum memoriâ reuulsus. *Noster lib.* II. Nomen Pisonis radendum Fastis censuit. *Lampridius in Eligabalo*: Nomen Antonini erasum est, Senatu iubente. *Radebant igitur: sed & sæpe contenti erant per dedecus oblinere aut lutare. Lampridius Eligabalo*: Misit qui & in castris statuarum eius titulos luto tegerent, vt fieri solet de Tyrannis. *Eusebius pulchrè Eccl. Histor. lib.* IX. *cap. vlt. de Maxentio*: γραφαί τε ὅσαι εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων κατὰ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος ῥιπτούμεναι συνετρίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἠχρειοῦντο, σκοτεινῷ χρώματι καταμελανούμεναι: Inscriptiones etiam & tituli, quicumque honori eius aut liberorum per singulas vrbes positi erant, partim è sublimi in terram detracti confractique sunt; partim vt videntibus inutiles fierent, obscuro quodam colore obducti & nigrefacti. *At de effigie fractâ & abolitâ; Ambrosius*: Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum Principum imagines perseuerent, deleantur tyrannorum. *Capitolinus in Gordianis*: Statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt. *Liuius de Atheniensibus*: Rogationem ex templo tulerunt, vt Philippi statuæ, imagines omnes, nominaque earum, tollerentur delerenturque. *Iuuenalis*: Pœnæ in damnatos. Nomen tollebant. Oblinebant. Effigiem frangebant.

Frangendâ miseram funestat imagine gentem.

Eusebius loco quem dixi: Ἀνδριάντων τε ὁμοίως ὁπόσοι εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν διανεστήκεσαν, ὡσαύτως ῥιπτούμενοι συνετρίβοντο. γέλως καὶ παιδιὰ τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαροινεῖν ἐθέλουσιν ἐκκείμενοι: Statuæ etiam quotquot in honorem illius fuerant erectæ, similiter deiectæ & protritæ sunt: ac ludibrio & irrisui expositæ omnium qui iniuriâ & ignominiâ afficere eas vellent. *Ratio autem ista abolendi duplex. Prior, vt modestè id fieret, & per magistratum submouerentur è publico conspectu. Cicero in Verrem* IV: Centuripinorum Senatus decreuit, vt quæ statuæ C. Verris ipsius & filij essent, eas Quæstores demoliendas locarent, dumque ea demolitio fieret, Senatores non minus XXX. adessent. *Suetonius Domitiano*: Senatus scalas inferri, clypeosque & imagines eius coràm detrahi & affligi solo iussit. *Altera, vt per impetum, & tota res permitteretur furori cuidam plebeio. Tum receptum, laqueos statuis altioribus iniicere, atque ita detrahere. Iuuen.* Aliquando per decretum. Aliàs per impetum.

——descendunt statuæ, restemque sequuntur.

Seneca, seu quis alius, in Octauiâ: de statuis Poppææ:

——membra per partes trahunt
Deducta laqueis. Seneca correctus.

Ita enim rectè illic legimus, non Diducta. *Plinius graphicè hoc totum depingit, Panegyrico*: Ergo istæ quidem æreæ & paucæ manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: ille autem aureæ & innumerabiles, strage & ruinâ publico gaudio litauerunt. Iuuabat illidere solo super-

bissimos vultus, instare ferro, sæuire securibus, vt si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudij seræque (*velim scribi*, serusque) lætitiæ, quin instar vltionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremò truces horrendasque imagines abiectas (*lego*, obiectas) excoctasque flammis, & ex illo terrore & minis, in vsum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. *Mos autem hîc damnandi imagines sanè antiquus. Ex Cicerone colligo, pro C. Rabirio*: Sex. Titius, quòd habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. *Vbi & hoc vides, culpæ fuisse vel priuatim damnatorum imagines habere. Quâ mente illud Taciti scriptum, lib.* XI. Ac primùm in vestibulo imaginem patris Silij Sc^to abolitam demonstrat. *Pulchrè Ambrosius Officior. lib.* I. *cap.* XLIX. Si tyranni aliquis imaginem habeat, nónne obnoxius est damnationi?

Et Plinius.

Quàm vetus id institutum.

Nefas habere eiusmodi imagines.

Vt in fiscum cogerentur, *tum rettulêre Scipiones.] *Stigmatias locus non frustrà. Desunt enim quædam. Vel hoc argumento, quòd rettulisse Scipiones dicit. at relatio Consulum erat, censio tantùm Senatorum. Possit si fortè, legi*: vt in fiscum cogerentur coss. rettulêre. Scipiones hæc, & Silani, & Cassij, &c. *Sed vt tectum sit, non sanatum vulnus.*

Mutilus locus.

PAG. 87. Honoribus perfunctos, an iuuenes?] *Quidam ergo in Senatu, honoribus nondum functi. Quod manauit ab Augusto*: qui liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adsuescerent, protenus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse permisit. *ait Sueton. Aug. cap.* XXXVIII. *Tacitus Annali* XIII. Iulius Montanus Senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset. *Plura ibi.*

In curiâ etiam non Senatores. Laticlauij.

Quos neque dicta Imperatoris, neque præmia nisi ab Imp. accipere par esset.] *Explicatius veriúsque, si scribas*: neque dicta, neque præmia, *voce*, Imperatoris, *inductâ*.

Retrahitur in vrbem, custoditúrque domibus magistratuum.] *Præter carcerem & custodiam militarem, custodia alia duplex: Apud magistratus, & Apud vades. Apud magistratus, cùm reus Consuli, Prætori, Ædili (interdum & Senatori, etiam non è magistratu) committebatur. quod non nisi in reis illustrioribus vsurpatum, eáque custodia libera dicta. Sallustius in Catilinario*: Senatus decreuit vti abdicato magistratu Lentulus itemque ceteri in liberis custodiis haberentur. itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum Ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Ceparius Cn. Terentio Senatori traduntur. *Cicero in Bruto*: Domi teneamus eam septam liberali custodiâ. *quasi si alia illa, seruilis. Iulius Firmicus*: In custodiâ quandoque, sed liberâ exponetur. *Et sanè hæc Libera, digniorum tantùm & plerumque Senatorum. Hieronymus contra Vigilantium*: Sint ergo non tetro aliquo carcere, sed amænâ & liberâ custodiâ, tanquam patres quidam ordinis Senatorij. *Dio optimè libro* LVIII. *de Asinio Gallo: qui hanc custodiam,* φυλακὴν ἄδεσμον *vocat, id est liberam & sine vinclis. addítque,* πρός τε γὰρ τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἐτηρεῖτο, ἔξω τῆς τοῦ Τιβερίου ἀρχῆς. τότε γὰρ πρὸς τῶν στρατηγῶν ἐφυλάχθη, ἵνα μὴ φύγῃ, οὐ μὰ Δί᾽, ἀλλ᾽ ἵνα μὴ τελευτήσῃ. *id est*, Custodiebaturque semper à Consulibus, nisi cùm Tiberius Consul esset. tunc enim à Prætoribus obseruabatur, non hercle ne effugere, sed ne mori posset. *Sidonius* I. *Epist. de Aruando*: In Capitolio custodiebatur à Flauio Asellio hospite, Comite sacrarum largitionum. *Custodia apud vades, cùm eorum periculo fideiussoribus reus tradebatur. Tacitus lib* V. Nec aliud periclitantibus subsidij, quàm in constantiâ fratrum fuit, qui vades exstitêre. *Clariúsque de eâdem re Suetonius Vitell. cap.* II. Publius post Præturæ honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus. *Vlpianus l.* I. *De custod. reorum*: De custodiâ reorum æstimare Proconsul solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, an fideiussoribus committenda. *Symmachus lib.* I. *Epistol.* Statui vt Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur.

Custodia apud magistratus.

Quæ eadem custodia libera

Custodia apud vades.

Sestium Pagonianum.] *Sextius Paconianus scribitur infrà*: Nec dispares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus.

Sextius Paconianus.

Prorupêre concepta per idem odia.] *Emendo*, concepta pridem.

Vt verò Latinum Latiarem ingressus est accusator Acrius.] *Restitui non malè*, aggressus est, accusator ac reus iuxtà inuisi. *Paconius & Latiaris odiorum duo nomina. Itaque gaudium patrum fuit perculso Paconio à Cæsare: gaudium alterũ nominato, ab eo indice, Latiari.*

Restitutio certa in Tacito.

Metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi.] *Si examinas, stabis à Groslotio legente*: noxæ conscientiam. *Ego etiam velim*, habere, *non*, haberi: *sententiâ volente.*

Sanquinius maximus è Consularibus.] *Verius vt grandiori litterâ notes*, Sanquinius Maximus, *vt sit eius gentis cognomen. Nam maximum æuo inter Consulares fuisse, non placet, nec verum est. Consul enim suffectus demum fuit ante annos quattuor, Vrbis anno* DCCLXXXI. *Præfectum vrbis eum fuisse comperior sub Caio, ex Dionis corruptis verbis, lib.* LIX. τριάκοντα δὲ δὴ ἡμέρας ἦρξε, *(Caius videlicet)* καίτοι Λουκίῳ Ἀπρωνίῳ τῷ συνάρχοντι ἓξ μῆνας ἐπιτρέψας, καὶ αὐτὸν Σαβίνιος Μάξιμος πολιαρχῶν διεδέξατο. *scribe*, Σαγκίνιος, *& hunc cape, qui tunc*

Sanquinius Maximus.

Idem præf. vrbi.

Præf.

Præf. vrbi & ſecundùm conſul. Præfuit & inferiori Germaniæ, ex Tacito lib. XI. Chauci nullâ diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres.

Arguitur pleraque * C. Cæſarem quaſi inceſtæ virilitatis.] *Ne hunc quidem locum, ex Ædilitio edicto, perhibeo ſanum integrúmque. Remedium aliquod, ſi legas*: Arguitur pleraque: C. Cæſarem quaſi inceſtæ virilitatis, & cum die natali Auguſtæ inter ſacerdotes epularetur nouemdialem eam cænam dixiſſet, *vt, inquam,* τὸ dixiſſet, *reducas etiam ad priora, ſtatímque eodem exemplo legas,* addidiſſet. *Sed metuo vt hæc, cum Ariſtophane, ſit* σκαιὸν ἐπιείκεια.

Coniectura leuior.

Quaſi inceſtæ virilitatis.] *Conſtabit ſententia iocúſque,* Incertæ virilitatis. *atque ita ſcribe. Sic alibi,* Abdus ademptæ virilitatis. *Notat autem Caligulam quaſi ambiguè virum, quíque, vt Suetonius ait, pudicitiæ neque ſuæ neque alienæ pepercerit. Infrà*: Siue compoſuerat quædam in C. Cæſarem vt impudicum, ſiue facto habita fides. *Iocus aliquis in verbis: quaſi dicas Androgynum eum fuiſſe,* ἀμφοτέρων ἀφροδίτην τηρούμενον.

Incerta virilitas.

Die natali Auguſtæ.] *Imò verò,* Auguſti. *Liuiæ quidem natalem poſt mortem eius epulo ludíſve celebratum non inuenio. Nec verò Tiberius, aliâs haud pronus in matrem, id permiſerit: cùm etiam minores quoſdam honores à Senatu ei decretos vetuerit abrogarítque. Dionem vide, vbi de iis quæ Liuiæ decreta: verbum nullum de natali. At de Auguſti certum eſt: cuius vitalis dies annuis ludis epulíſque celeber. Repete ea quæ ſcripſi, de Auguſtalibus ludis ad lib.* I.

Correctus noſter.

Auguſti natalis dies feſtus.

Inter ſacerdotes epularetur.] *Obſerua ergo illo die epulum fuiſſe, &, vt appáret, per collegia. Dio auctor, Senatores tunc conuiuatos in Capitolio, libro* LIIII. τὰ γενέθλια, *inquit,* τοῦ Αὐγούστου ὁ Ἴουλος ὁ τοῦ Ἀντωνίου παῖς στρατηγῶν, καὶ ἱπποδρομίᾳ καὶ σφαγαῖς θηρίων ἑώρτασε. καὶ ἐν τῷ καπιτωλίῳ καὶ ἐκεῖνον καὶ τὴν βουλὴν, κατὰ δόγμα αὐτῆς εἱστίασε: Natalem Auguſti Iulus Antonij filius, tunc Prætor, celebrauit Circenſibus & Venatione. Senatum etiam & ipſum Auguſtum, ex decreto patrum, epulo excepit in Capitolio. *Videtur idem ſcriptor hoc Conuiuium extendere ad vulgus etiam hominum, libro eodem infrà*: Καὶ αὐτὸν, διά τε ταῦτα καὶ διὰ τἆλλα, ἀνδριάσι τε ἐκ συντελείας ἐτίμησαν, καὶ τῷ τοῖς τε ἀγύνοις καὶ τοῖς ἀνάνδροις συνθεᾶσθαι τοῖς ἄλλοις, καὶ συνδειπνεῖν ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ δοῦναι: Et ipſum (*Auguſtum*) ob hæc & alia merita, cum ſtatuis ex ære collato honorarunt, tum etiam iſto, quòd permiſerunt vt ij quibus vxor non eſſet aut quibus vir deeſſet, ſpectare nihilominus vnà cum aliis & conuiuari in Natali eius poſſent. *Sed fallor, aut hoc de iis tantùm, qui quæ've Senatorij gradus. Poſt Principes ſeruarunt, imò lætitiam eius diei etiam auxerunt. D. Maximus quædam mihi ſuppeditat ſine præuaricatione non omittenda, Sermone In vigiliis Natalis Dominici.* Lætitia quanta ſit, *inquit,* quantúſque concurſus cùm Imperatoris mundi iſtius Natalis celebrandus eſt, benè noſtis. quemadmodum Duces eius & Principes, omnes etiam militantes, accurati ſericis veſtibus, accincti operoſis cingulis auro fulgente precioſis, ambiant ſolito nitidiùs in conſpectu regis incedere. *Et paullo poſteriùs*: Deinde, quia in die Natalis ſui ſciunt eum largum futurum ac donaturum plurima vel miniſtris ſuis, vel his qui in domo eius abiecti putantur & viles: tantâ prius theſauros eius replere diuitiarum varietate feſtinant, vt inquantum erogare voluerit, intantum prærogatio copioſa non deſit, & antè voluntas donandi deficiat quàm ſubſtantia largiendi. Hæc autem ideò ſollicitè faciunt, quia maiorem ſibi remunerationem pro hac ſolicitudine ſperant futuram. *Quibus in poſtremis, nota mihi morem donandæ ſtipis Principi; natum, vt opinor, ex more Auguſti. qui Kalendis, & aliâs, ſolitus largiter munera capere & dare.*

Epulum Natali Principis.

Eius diei celebritas.

Munera dat Princeps.

Nouemdialem eam cænam dixiſſet.] *Cauſſam ioci paullò altiùs petendum. Mortuis, ritu Romano, non antè diem nonum parentabatur. Tunc iis iuſta, ludi, epulæ, inſcriptio, & funeri finis. Donatus Phormione*: In nuptiis ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo parentalia concluduntur. *Poëtæ alludunt. Vt Virgilius*:

Parentalia nono die.

Præterea ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit. ———

Vt Statius in Archemori funere:

Roſcida iam nouies cælo dimiſerat aſtra
Lucifer. ———

Et ab eâ mente Iuſtinianus in Nouellâ quadam ſcribit, in nonum diem fieri μνήμας defunctorum. *Gloſſæ*: Nouemdialia, ἔννατα ἐπὶ νεκροῦ ἀγόμενα. *Auguſtinus in Geneſim*: Neſcio vtrum inueniatur alicui ſanctorum in ſcripturis celebratum eſſe luctum nouem dies, quod apud Latinos Nouemdial appellant. *Nono ergo illo die, præter alia, cæna funebris epulæ'que. Iulius Obſequens*: In ſacro Nouemdiali cæna deæ poſita, à cane adeſa, antequàm delibaretur. *etſi ambigo an id ad ſacrum Nouemdiale referendum, quod * ſolitum fieri poſt lapidum imbrem. Tertullianus de Teſtimonio animæ*: Vocas ſecuros mortuos, ſiquando extra portam cum obſoniis & * mattiis tibi potiùs parentans ad buſta cedis, aut à buſtis dilutior redis. *Idem de Reſurrectione carnis*: At ego magis ridebo vulgus tunc quoque cùm ipſos defunctos atrociſſimè exurit, quos

Nouemdial, ſacrum.

Cæna funebris

* Quod inſtituit Tullus rex, de quo abunde Liuius lib. I.

* Aliquid Suidas in ματτύη.

Eadem Feralis cœna.

postmodum gulosissimè nutrit: iisdem ignibus & promerens & offendens. *Eam vocat Appuleius Cœnam feralem lib.* IIII. *Florid.* Procul igitur faces abigerent, procul ignes amolirentur, cœnam feralem à tumulo ad mensam referrent. *Et Iuuenalis,*

——dimidio constrictus gammarus ouo
Ponitur, exiguâ feralis cœna patellâ.

*Quia adhiberi ad lustrationem solita.
*Iu Plut Crasso est φακὸς καὶ ἅλας: at in Appiani Parth. eadem narrantis, φακὸς καὶ μᾶζαν, lentem & libum.
Silicernium.

Vbi nota oua videri in eiusmodi cœnis tralatitia fuisse, vti* lentem & salem:* ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, *ait in Crasso Plutarchus. Sanè certos quosdam cibos proprios fuisse huic mortuali cœnæ, docet etiam Xiphilinus in Domitiano, vbi de simulato illo sepulcrali epulo.* καὶ μετὰ τοῦτο πάνθ' ὅσαπερ ἐν τοῖς ἐναγίσμασι καθαγίζεται, καὶ ἐκείνοις μέλανα ἐν σκεύεσιν ὁμοίως προσηνέχθη. *Hanc cœnam Silicernium vocatam, docent Nonius, Festus. & Tertullianus:* Quò differt ab epulo Iouis silicernium? à simpuuio obba? ab aruspice pollinctor? *Hunc morem transisse ad Christianos etiam Augustinus narrat & leuiter excusat, De ciuit. Dei lib.* IX. *cap. vlt.* Quicumque, *inquit,* epulas suas eò (*ad sepulchra martyrum*) deferunt: quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terris nulla est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt, eas cùm apposuerint, orant, & auferunt vt vescantur. *Et lib.* VI. *Confess. cap.* II. *de matre suâ:* Cùm ad memorias sanctorum, sicut in Africâ solet, pultes, & panem & merum attulisset. *addit mox, vetitum ab Ambrosio*, quòd illa parentalia superstitioni gentium essent simillima. *Paullini locum huic rei subtexo, in Felicis Natali* IX.

Epulæ ad sepulchra.

*Legam, Incepit
*Legam, caret,

——ignoscenda tamen puto talia, paruis
Gaudia quæ ducunt epulis. quia mentibus error
* Inrepit rudibus: nec tantæ conscia culpæ
Simplicitas pietate* cadit, malè credula sanctos
Perfusis halante mero gaudere sepulcris.

Caussa ioci explicata.

Vbi rusticulos suos in Italiâ excusat, quòd vsi vel abusi per simplicitatem, veteri gentilium more ad sepulchrum ipsum D. Felicis. Ad eas ergo nouemdiales epulas hìc allusum. & cùm natalis Augusti celebraretur, dies lætus auctórque vitæ, videri sibi Cotta ferales potius eas epulas dixit. siue quia ille natus, exitij caussa multis; siue quia ante nouem fortè dies, multi à Tiberio animaduersi interfectíque. Quod placet. & mirum ni exciderit is iocus (verior liberiórque quàm vt Cottam deceat) post stragem Seiani. Non absimile Plauti illud:

Cocus nundinalis.
Plautus illustratus.

Cocus ille nundinalis est, in nonum diem
Solet ire coctum.

id est, Feralis nouemdialísque, & qui mortuis tantùm parat in cœnam. vt prait nobis bene Festus.

M. Lepidi.] *Manij, vt sæpe.*

Præstantissimus sapientiæ firmare solitus.] *Credo Socrati hoc elogium, & iure tribuit.*

Taciti de Socrate laus.

Apud Platonem sanè in nono De rep. gnome talis: Ἔστιν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μήτῳ δοκῇ, ὁ τῷ ὄντι τύραννος τῷ ὄντι δοῦλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δουλείας, καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων, καὶ πένης τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίστηται θεάσασθαι, καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης.

PAG. 88. Sanctissimis Aruntij artibus.] *De eo dixi, suprà ad lib.* I. *At de accusatione eius, nihil in libris qui nunc sunt.*

Cæstius Prætor.

C. Cæstium patrem.] *Duo ergo Cæstij Romæ, pater filiúsque? Non inuêni. Fuit qui Cæstium Pium vellet legi: quia frequens declamatoris eius Senecæ mentio. Mihi, siquid mutandum, placeat,* Cæstium Prætorem. *potuítque obiici error ex notis. Cæstius quidem Prætor fuit, ille ipse, vti diuino, de quo Romæ inscriptio,*

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO. PR. TR. PL.
VII. VIR. EPVLONVM.

Itaque appâret scribendum Cestius, *litterâ spretâ, quoniam & in nummis* L. CESTIVS.

Reum destinare properat.] *Non abiecerim,* poterat.

Quædam à Curtio videri.

Fatebor & fuisse me Seiano amicum, & vt essem, expetisse.] *Tota hæc Terentij oratio, vt & caussa, simillima est illi Amyntæ apud Curtium libro* VII. *Et membra sanè aliquot sunt, quæ dicas illinc translata. Nam Amyntas ita:* Amicitiam quæ nobis cum Philotâ fuit, adeò non inficior, vt expetisse quoque nos, magnósque ex eâ fructus percepisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes pænè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis rex, huius nobis periculi caussa es. Quis enim alius effecit, vt ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cuius & gratiam expetere, & iram timere possemus. *Et mox:* Igitur si hoc crimen est, paucos innocentes habes, imò hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerût: sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita si à consciis amicos non diuidis, nec ab amicis quidem separabis illos qui

idem esse voluerunt. *Quæ delector, ita me deus amet, exscribere candidissimè & disertissimè dicta. At postrema verba etiam correctiunculâ iuuo & interpunctis.* Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt. Sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita. sed si à consciis, *&c. Prorsus ita legendum, ex Amyntæ quidem mente. quod facile videbis, qui ipse eam habes.* Is correctus.

Claudiæ & Iuliæ domus partem.] *Claudiæ per filium, Iuliæ per se: quia Liuiam duxerat Germanici sororem.*

In cohortem suam transtulerat.] *Cohortem amicorum. ita enim vocabant exemplo prætoriæ cohortis. Seneca De Clementiâ,* Sallustium, & Cocceios, & Deillios, & totam cohortem primam interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit. *Vbi vides plures fuisse amicorum cohortes, & quasi gradus. Quod originem habuit à Graccho & Liuio Tribunis. Idem scriptor, De Beneficiis:* Apud nos primi omnium Gracchus & Liuius Drusus instituerunt segregare turbam suam, & alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum vniuersis. Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos,* numquam veros. *Itaque dicebantur Amici primæ, secundæ, tertiæ admissionis. ex ordine, quo admittebantur. Ille ipse:* Non sunt isti amici qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur. *Lampridius in Alexandro:* Moderationis tantæ fuit, vt amicos non solùm primi ac secundi loci, sed etiam inferioris, ægrotantes viseret. *Et Tiberius ipse amicos solitus describere in tres classes. Vide Sueton. cap.* XLVI. *Ab hoc more Admissiones manarunt,* Admissionales, & Officium admittendi. Admissionum eius facilitatem in Traiani laudatione Plinius admiratur: Alexandrum* quasi vnum è Senatoribus, patente velo, Admissionalibus remotis, salutatum esse *Lampridius scribit: & Accoleius* magister Admissionum *nominatur in Flauij Aureliano. Id munus fuit libertorum, vt clarum ex Suetonij Vespas. cap.* XIIII. Quidam ex officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusserat. *Fuit autem is libertus Phœbus. Plinius hoc idem ostendit loco non sano, lib.* XXXIII. *cap.* III. Fuit & alia Claudij principatu differentia, in solis his quibus admissionem liberti eius dedissent imaginem principis in anulo ex auro gerendi, magnâ criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit, æqualiter publicando principem. *quem corrigo,* quibus admissionum liberti ius dedissent. *Quod ait criminum occasionem fuisse: refer ad ea quæ de imagine Principis dicta mihi in lib.* III. *& quæ Seneca De Benef.* III. *cap.* XXVI.

Cohors amicorum.

Sueton. Calig. cap. XIX.

*Legerim, *numquid*, interrogatione sententiâ erectâ.

*Quos Arrianus describit lib. IIII. Diss. οἱ inquit, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ οἱ ἀποκλείοντες τοὺς εἰσιόντας.

Admissiones & Admissionales.

Ij ex libertis

Correctus Plinius.

Annius Pollio.] *Est ille, qui postea in Neronem coniurauit, amicorum eius præcipuus. Tacitus lib.* XV.

Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur.] *Lego,* Vinicianus. *auctore Dione lib.* LX. *qui hunc Annium Vinicianum coniurasse in Claudium cum Scriboniano adserit.* Vinicianus Pollio.

Ob lacrimas incusabantur.] *Heu, misera conditio sub tyrannis: vbi nec liber, liberrimus affectuum, dolor. Claudianus hoc pulchrè exprimit:* PAG. 89.

——tacitique sepultos
Suspirant gemitus, indignarique verentur.

Lacrimæ intutæ sub tyrannis.

Fufij Gemini.] *Qui antè Consul.*

Curtium Atticum.] *Equitem R. ex inlustribus, qui Tiberio comes Capreas. suprà lib.* IV.

Per idem tempus L. Piso Pontifex obiit.] *Quid ergo* Iosepho* Zonaræq́, in mentem venit viuum eum facere Tiberio iam defuncto? Nec enim alium habeo de quo possint illa intellegi:* à Caio binas epistolas missas, vnam ad Senatum de Tiberij morte & suo imperio; alteram ad Pisonem Præf. vrbis, quâ iubebat Agrippam è castris transferri in priscas suas ædes. *An imposuit Syro celebritas nominis Pisonis, & per Syrum (nam ab illo hausit) Græco? An alius aliquis Piso tunc Præfectus? quod non repperi. huic quidem Pisoni Ælius Lamia suffectus est, de quo Dio:* τόν τε Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν. καὶ Λούκιον ἀντ' αὐτοῦ ταμίαν ἀνθείλετο, ὃν προπάλαι τῇ στρατιᾷ προστάξας κατεῖχε ἐν τῇ ῥώμῃ. *scribe* Λαμίαν. *Ridiculus interpres, qui vertit* Lucium ei Quæstorem suffecit, *inductus puerili errato. Sed ille ipse paullo pòst obiit, vt habes mox in nostro: & successit Lentulus Cossus. Disco ex Senecâ, epist.* LXXXIIII. L. Piso vrbis custos, ebrius ex quo semel factus fuit, maiorem partem noctis in conuiuio exigebat, vsque in horam sextam ferè dormiebat. hoc erat eius matutinum. Officium tamen suum, quo tutela vrbis continebatur, diligentissimè administrauit. Huic & D. Augustus dedit secreta mandata cùm illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiscens in Campaniam, cùm multa in vrbe & suspecta relinqueret & inuisa. Puto quia illi bene cesserat Pisonis ebrietas, postea Cossum fecit vrbis præfectum, virum grauem, moderatum, sed mersum vino & madentem. *Lego ex libro manuscr.* ebrius, ex quo semel factus est, fuit. *id est, post vnam illam ebrietatem (quæ tam bene cesserat, & cuius pretium Præfecturam ipsam habebat, vt Plinius scribit lib.* XIIII. *cap. vlt. & Suet. Tib. cap.* XLII.) *semper placuit ei esse ebrium. Iacet alioqui sententia, nec à me erigi potest.*

*Lib. XVIII. cap. XIII. *II. Annal.

Ordo successio que præff. vrbi.

Ælius Lamia.

Xylandri conniuentia

Lentulus Cossus.

Seneca emendatus.

L. Piso

Ambigua lectio.

L. Piso Pontifex.] *Nescio an ex notis error. scribendúmque,* Piso P.V. *id esset, Præfectus vrbi.*

Raciocinatio de ætate Pisonis.

Patrem ei Censorium fuisse memoraui.] *Non quidem in his libris qui exstant. Tamen intellegi vult L. Pisonem socerum C. Cæsaris, qui Censor cum Appio Claudio, Anno vrbis* DCCIIII. *quo ipso anno, vt ratio ætatis Tacito constet (ait enim vixisse octoginta annos) natus fuisse debuit hic Piso.*

Pisonis triumphalia è Thraciâ.

Decus triumphale in Thraciâ meruerat.] *Velleius*: Atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum atque lenissimum securitatis vrbanæ custodem habemus, virtus compressit. *Vide & Dionem* LIII.

Cilnius Mæcenas.

*Antiqu. Lect. lib. I. cap. XXII.

Cilnium Mæcenatem.] *Non vt receptum est*, Cillinium. *Cilnius enim gentile nomen patris huius & altoris Musarum. Cui domus prisca Arretium, vt olim ex Liuio* **docui: & adde Silij versus huiusce rei:*

Silius correctus.

Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat.

etsi ibi quoque vulgo, Cilinus. *Nam Silius, vt solet, historiam exornat flore hominum sui superiorísque æui. Præfecit autem Romæ Italiæq. Mæcenatem Augustus per bellum Siculum. Consule Dionem* XLIX. *in actis anni* DCCXVIII.

Potestas & munia præfecturæ.

Sumpsit è consularibus qui coërcerent seruitia, & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat.] *Circumscribit potestatem Præfecturæ, quæ tamen aucta. Suadeo legas Dionem in Oratione Mæcenatis lib.* LII.

Ambigua adseueratio Taciti.

Primúsque Messalla Coruinus eam potestatem accepit.] *Tradit idem Eusebius Chronico:* Messalla Coruinus, *inquit*, primus Præfectus vrbis factus, sexto die magistratu se abdicauit, inciuilem potestatem esse contestans. *At Dio lib.* LIIII. *in actis anni* DCCXXXIIII. *ita narrat, vt M. Agrippam primum faciat Præfectum vrbi. cui mox anno* DCCXXXVIII. *Taurum sufficit, huius Coruini nullâ mentione.*

De numeri veritate quæsitū.

Pisonē ebrietas Præfectū fecit.

Dein Piso viginti per annos probatus.] *Ligat me nodus. Quid? viginti per annos Præfectus Piso? Fuerit ergo necesse est ab anno vrbis* DCCLXV. *Nam ab eo die in hoc tempus viginti ipsi anni. Atqui Augustus tunc vixit, imperauítque. Quomodo ergo verum, quod Plinius Suetoniúsque consensu tradiderunt, à principe Tiberio Pisonem factum Præf. vrbis, propter bidui assiduam compotationem? Illius verba sunt lib.* XIIII. Eaque commendatione (*ebrietatis scilicet*) credidêre L. Pisonem vrbis Romæ curæ ab eo delectum, quòd biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem. *Nota ea*, apud ipsum iam principem. *Suetonius cap.* XLII. Postea princeps in ipsâ publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem (*dissentit Plinius, qui ait duas noctes*) continuumque biduum epulando potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confestim detulit. *Ait disertè*, Posteà princeps. *Atqui vel ab initio principatus Tiberij ad hunc diem Pisonianæ mortis anni dumtaxat* XVII. *Sed hoc amplius ex Suetonio colliges, factum Pisonem Præfectum, sub idem tempus quo Pomponius Syriæ Prætor. Ille autem* * *Syriæ non ante annum* DCCLXXIII. *præponi potuit (Mœsiam enim prouinciam administrabat anno* DCCLXXII. *vti ex Taciti libro* II. *clarum:) non ergo tot annos Piso Præfectus vrbi. His rationibus cogor vt in Tacito restituam*, Piso decem per annos. *quia Pomponium Syriæ præfuisse ante annum* LXXV. *non probabile. Sit ergo hic error ex notis geminatis.*

* Mortuus enim est in administratione Syriæ: vt Tac. infrà.

Correctus Tacitus.

Lecto per magistros æstimatóque carmine.] *Magistri sunt sacerdotum. Valerius lib.* I. A patre suo collegij Saliorum magistro iussus. *Plinius lib.* XXVIII. *cap.* II. Quindecimuirûm collegij magister. *In Lapide*: ORDO. SACERDOTVM. MAGISTRO. SVO. *Et Sueton. Calig. cap.* XXII. *Domit. cap.* IIII. *Capitolinus*, Fuit in eo sacerdotio, & vates, & præsul & magister.

Sanxisse Augustum.] *Pete è Suetonio, cap.* XXXI. *in Augusto.*

Post exustum Sociali bello Capitolium.] *Quid ais? Sociali siue Italico bello Capitolium flagrauit? Non alios, sed te, in te aduoco. qui scribis Histor. lib.* III. Capitolium flagrasse L. Scipione, C. Norbano COSS. *Atqui tunc iamdiu positum Sociale bellum. Tullius tibi adsit, à memoriæ vitio non excuset.* Ciuili bello *scripsisse omnino te ex historiâ oportuit.*

Modus tributi Ægyptiaci.

Quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam aduectaret.] *Aliquid hac de re scripsi in Electis cap. De Annonâ. Sed modum tributi Ægyptiaci, qui tunc me latuit, erui è Sex. Victore, in Augusto:* Huius, *inquit*, temporeq ex Ægypto vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. *velim interseri*, centena millia modiûm frumenti. *quæ vox, litterâ saltem notata, M. vt solet, periit.*

Neque segnius Consules edixêre.] *Fortè*, sequius.

Sanus

Sanus repertus apud fretum Siciliæ.] *Quasi dicat illuc tantùm itare solitos ægros. Suspecta lectio, & τὸ* Sanus, *nomen aliquod detortum loci.*

PAG. 90. Incerta scriptura hic.

L. Cassium.] *Ita rectè, estque ille qui consul cum M. Vinucio Quartino fuit, anno vrbis* DCCLXXXIII. *Nam Suetonius disertè notat Drusillam collocatam L. Cassio Longino consulari. Pomponius de Origine iuris manum adiit* viris magnis, qui scribenti credunt, C. Cassium Longinum illum qui Iurisconsultus, consulem fuisse cum Quartino Tiberij temporibus. Atque censent hunc ipsum esse, qui progener Cæsari nunc factus. Mihi cautio est ne temerè credam homini, etiam aliâs fallaci. Erras. Non est hic, Pomponi, iuris antistes ille quem censes. Primùm, quia Tacitus inter elogia morum generisque, laudem ei nullam tribuit iuris: deinde, quia prænominibus diuersi. Lucius hic est; Caius ille tuus, constanti veterum scripto. Cassiodorus ecce L. Cassium & M. Vinicium Coss. nominat: Suetonius in Caio,* Lucium Cassium Longinum: *& Tacitus in hoc loco. Diuersi vitâ etiam, & morte. Iuriscõsultus ille in honore sub Claudio fuit, Syriam administrauit, pulsus à Nerone, per Vespasianum rediit, & omne illud tempus vixit: iste sub Caio proconsul Asiæ, & monentibus sortibus caueret Cassium, à tyranno cæsus est. Sueton. cap.* LVII. *& Dio* LIX. *qui tamen malè Caium vocat. Denique quid respondes ad illud Taciti,* Facilitate sæpius quàm industriâ commendabatur? *Demit ecce illi industriam ingeniúmque: & audeant dicere, hæc conuenire in magnum illum sacerdotem. Plura de hoc C. Cassio. lib.* XVI.

L. Cassius.

* Onufrio in Fastis, & Antonio August. De Familiis Rom.

L. Cassius, & C. Cassius.

Vitiatum in Suetonio prænomen.

Calibus ortus, patre atque auo Consularibus.] *Hic est M. ille Vinicius (placet aliis Vinucius scribi, etsi Dio semper, οὐινίκιος) ad quem Historiam suam Velleius misit, cuique indecorè & seruiliter blanditur. Produxit vitam ad Claudium, & à Messalinâ, quia pudorem seruauit, interfectus. Habes in Dione libro extremo. Pater eius Publius, Consul anno vrbis* DCCLV. *Auus Marcus, anno* DCCXXXV.

M. Vinicius.

Redditis absentiæ caussis admodum vagis.] *Nescio an melius,* vanis. *vt caussas dicat futiles leuésque. Tamen non malè,* vagis: *quasi alienis & parum certis.*

Ambigens patriam & declinans.] *Beato placuit,* ambiens. *Vulgatam tueri videtur, quod suprà scriptum:* Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret; *ni suspecta esset dictionis nouitas.*

Aduersus legem Cæsaris, de modo credendi possidendíque, intra Italiam.] *Suggerit eam legem apertè, quod sciam, solus Dio lib.* XLI. ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθαι. *id est:* Et quoniam complures pecuniam multam habere & occultare dicebantur: edixit nequis in argento auróve amplius possideret quàm LX. sestertia. *Et alludunt alij scriptores, vt Sueton. Tib. cap.* XLIX. *dum scribit quosdam damnatos,* quibus nihil aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecuniâ haberent. *Partem, scilicet maiorem quàm pro lege. In quâ Suetonij verâ sententiâ eruendâ Scholiastæ sunt frustrà. Reliquum pecuniæ conferri Cæsar voluit in agros.*

Iuliana lex de modo possidendi.

Duodecim tabulis sanctum, nequis vnciario fœnore amplius exerceret.] *Ad eam sanctionem Liuius ad M. Duellium Trib. pl. refert post* XII. *tabulas, aliquot annis. Lib.* VII. C. Marcio, Cn. Manlio Coss. de vnciario fœnore à M. Duellio Tribuno pl. rogatio est perlata: & plebs aliquanto eam cupidiùs sciuit, accepitque.

Vnciarium fœnus.

Dein rogatione Tribuniciâ, ad semuncias redacta.] *Decem annis post illam Duellij. Liuius:* T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss. semunciarium tantum ex vnciario fœnus factum.

Semunciarium fœnus.

Postremò vetita versura.] *Id est, sublatum omne fœnus. quod ambiguè Liuius ponit in actis anni* CDXII. *quinto anno, post semunciam constitutam:* Præter hæc, *inquit,* inuenio apud quosdam L. Genutium Tribunum pl. tulisse ad populum ne fœnerare liceret. *Magis cum Tacito adfirmat Appianus lib.* I. *Ciuilium:* τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου κατὰ τὸ ἄστυ οἱ χρῆσται πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασαν, οἱ μὲν πράττοντες τὰ χρέα σὺν τόκοις, νόμου τινὸς παλαιοῦ (*Genutij legem intellegit*) προαγορεύοντος μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸν οὕτω δανείσαντα προσοφλεῖν. ἔθους δὲ χρονίου τοὺς τόκους βεβαιοῦντος, οἱ μὲν κατὰ τὸ ἔθος ᾔτουν, οἱ δὲ οἷον ἐκ πολέμων τε καὶ στάσεων ἀνεβάλλοντο τὰς ἀποδόσεις, εἰσὶ δ' οἳ καὶ τὴν ζημίαν τοὺς δανείσαντας ἐκτίσειν ἠπείλουν.

Vsuræ sublatæ.

Duas quisque fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret.] *Sueton. Tiber. cap.* XLVIII. *Simile quod Plinius lib.* VI. *epistol. de Senatu sui æui:* Patrimonij tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur. *Capitolinus de M. Antonino:* Iussit vt senatores peregrini quartam partem in Italiâ possiderent.

Fœnus in agris collocatum.

Datum erat crimini, quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum.] *Horum auus fuit M. Pompeius Theophanes, Asiæ Procurator, Tiberio ex intimis amicis. Strabo lib.* XIII. οὗτος δὲ (Θεοφάνης) καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηΐῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος, μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις. καὶ ἑαυτὸν πάντων

PAG. 91. Pompeius Theophanes.

Ἑλλήνων

Ἑλλήνων ἐπιφανέστατον ἀνέδειξεν. ἤδη τε ἀπέλειπε Μάρκον Πομπήιον, ὃν τῆς Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Καῖσαρ ὁ Σεβαστός. καὶ νῦν ἐν τοῖς πρώτοις ἐξετάζεται τῶν Τιβερίου φίλων.

Sex. Marij opes.

Magnitudinem pecuniæ malo vertiſſe.] *De quâ vide Dionem lib.* LVIII. *& de hâc hiſtoriâ totâ. neſcio an hic idem ille Marius qui ante annos aliquot poſtulatus. ſuprà lib.* IV. Druſum auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum adiit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium.

Suetonius frequenter in numeris corruptus.

Correcti aliquot loci.

Iacuit immenſa ſtrages, omnis ſexus, omnis ætas, inluſtres, ignobiles, diſperſi aut aggregati.] *Mirum tragœdias eas verborum Tacitum miſcere, ſi interfecti non plures viginti. Ita enim Suetonius cap.* LXI. Viginti vno die abiecti, tractique, inter eos pueri & feminæ. *Sed numerum eum, reipsâ admonente, corruptum dixero: ſubſtituóque, ∞: id eſt, mille. quod fatuus exſcriptor interpretatus eſt Viginti. Certè de maiori numero fatebitur, qui Taciti verba vigilans leget. Menda numerorum in Suetonio plura, & quædam magnæ rei. vt Nerone, cap.* XII. Exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, ſexcentoſque equites Romanos. *Quadringenti Senatores, dimidia Senatus pars. quos omnes depugnaſſe in arenâ, fuge credere. Corrigo,* quadragenos. *De equitibus etiam malim,* ſexagenos. *firmante coniecturam Dione, qui auctor eſt pugnaſſe tantùm equites triginta. Simile in Claudij, cap.* XXXII. Conuiuia & ampla & aſſidua agitauit, ac ferè patentiſſimis locis, vt plerumq. ſexcenteni ſimul diſcumberent. *Scribo,* plerumque ſexageni. *Sexcenti conuiuæ, epulum publicum, non conuiuium. Plura huius generis aliâs. Statim etiam in Taciti verbis lego,* interciderat ſortis hu. commercium vi, metu.

Locus, in quo deſpero.

Qualem diem Tiberius induiſſet.] *Corruptè. Videntur verba huc tralata ex pag. ſequenti:* quem tum annum, qualem diem haberet. *Vertranius conatur,* qualem die Tiberius. *hoc ſenſu, Caligula talem habitum induebat, qualem Tiberius quoque die induiſſet. Coniectura, quam ego non emerim ſeſtertio nummo.*

Suetonij pugna cũ noſtro.

Præſagium Tiberij de Seruio Galbâ tum Conſule.] *Pugnat Suetonius, qui non Tiberio ſed Auguſto præſagium hoc tribuit; nec de Conſule Galbâ, ſed puero. Lege eum lib.* VII. *cap.* IIII. *A Tacito ſtant Ioſephus & Dio.*

Thraſullus.

Thraſullum.] *Qui etiam de re medicinâ libros compoſuiſſe videtur, laudante Plinio plus vno loco. Pete fusè hæc à Dione, lib.* LV.

PAG. 92.

Plurimis mortalium non eximi.] *Scribe* eximis.

Quippe à filio eiuſdem Thraſulli prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur.] *Non eſt in libris qui ſuperſunt id vaticinium; ne in Suetonio quidem.*

Aſinius Gallus.

Aſinij Galli mors vulgatur.] *Quem eodem die & conuiuam Tiberij fuiſſe, & eo ſubornante damnatum, narrat Dio lib.* LVIII. *in actis anni* DCCXXCII. *Eſt ille qui filius Pollionis Aſinij librum edidit, quo patrem Ciceroni comparauit: cui reſcripſit imperator Claudius. Suetonius in eius vitâ, & Plinius in Epiſtolis. Agellius lib.* XVII. *cap.* I. *Euſebius in Chronicis notat* Aſinium Gallum diris ſuppliciis mactatum anno ante T. Liuij mortem.

Conſulari ſene, tot conſularium parenti.] *Plures enim filios habuit, qui Conſules. Vide ea quæ notaui in fine libri tertij Annal. ſuprà.*

Nerua Iuriſconſultus.

Nerua continuus principis.] *Celeber iuris auctor, de quo Pomponius:* Hic etiam Nerua Cæſari familiariſſimus fuit. *Conſul fuit cum Vibio Rufino anno* DCCLXXV.

PAG. 93.

Rubellius Blandus.

Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem R. plerique meminerant.] *At pater eius tamen conſularis, de quo lib.* III. Solus Lepido è conſularibus Rubellius Blandus adſenſit. *Conſul ſuffectus fuit anno* DCCLXXI.

Pomponius Flaccus.

Flacco Pomponio Syriæ proprætore.] *De eodem Suetonius cap.* XLII. *Tiberij:* Poſteà princeps in ipsâ publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco & L. Piſone, noctem continuumque biduum epulando potandoque conſumpſit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confeſtim detulit. *Vbi aliquot libri,* Pompeio Flacco. *malè. eſt enim ille ipſe, qui ante* XV. *annos Mœſiæ præfuerat. Tacit. lib.* II.

M. Lepidus.] *Iterum,* Manius.

Contra Tacitum plerique ſcriptores venerũt, de Phœnice.

Taciti liber non integer.

Paullo Fabio L. Vitellio Coſſ. Phœnix in Ægyptum venit.] *Dio, Solinus, Plinius, biennio poſteriùs veniſſe eum volunt, Q. Plautio, Sex. Papinio Coſſ. Vereor vt ſtare ſententia Taciti poſſit, contra tot teſtes. Nota autem ex Dione hos ipſos Conſules poſt celebrata Decennalia Tiberij pœnâ adfectos. quod tacuit noſter. Ex quo non vanè dixerim, narrationi huic annali deeſſe quædam. Non enim Conſulum ſupplicium certè omiſiſſet.*

Sepulturâ qui prohibiti.

Quia damnati, publicatis bonis, ſepulturâ prohibebantur.] *Sepulturâ luctúque adfinium prohiberi, niſi magnorum ſcelerum damnatos (puta parricidij, perduellionis; itémque ſuſpendioſos) non moris apud priſcos. Inualuit ſub Tyrannis, ideóque quaſi nouum, in Tiberij ſæuitiâ Suetonius notat, cap.* LXI. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent. *itémque:*

Quorum bona publicari ſolita

Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, vncoque tractus. *Qui autem tracti, Tiberis eis ſepultura. Idem in publicatione bonorum fuit. quæ apud antiquos in crimine perduellionis & hoſtilitatis*

hostilitatis tantùm exercita, & fortasse parricidij. ita Sp. Mælij bona contacta pretiis regni mercandi vendere atque in publicum redigere Quæstores iussi, *ait Liuius*: *ita Ciceronis damnati, à Clodio: M. Lepidi, à Senatu publica facta, quia secutus Antonij sectam. Primus publicationem ad omnia crimina (publica intellego) traxit Cæsar: qui, vt Suetonius ait,* pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò facilius scelere se obligarent, quòd integris patrimoniis exsulabant: parricidas, [vt *Cicero scribit] bonis omnibus, reliquos dimidiâ parte multauit. *Tenuit ea lex sub Augusto qui tamen cùm multis diuitibus vel dimidia pars, nimia essent opes, & in ipso exsilio caussa luxus: sanxit, vt iis omnibus quibus aquâ & igni interdictum (id est Iurisconsultorum verbo, Deportatis) non plus possidere liceret quingentis millibus nummûm. Dio* LVI. *Intenditque iterum sæuitiam eam Tiberius, latâ lege, quâ interdictis aquâ & igni adempta omnis testamenti factio. Idem Dio* LVII. *Quam legem interpretans Caius l.* VIII. *Qui test. fac. possunt*: Si cui aquâ & igni interdictum sit, *inquit*, eius nec illud testamentum valet quod antè fecerit, nec id quod posteà. Bona quoque quæ tunc habuit cùm damnaretur, publicabuntur.

Cæsar publicationē induxit.
*A Glossemate sunt, tolle.
Augusti decretum in eâ re.
Deportatis testamēti factione interdictum

Eorum qui de se statuissent, humabantur corpora, manebant testamenta.] *Non mirum, quia ne damnati quidem, nec peracti rei. Dio hæc omnia exprimere voluit, in actis anni* DCCLXXXIIII. ἐς τὴν ἀγορὰν τὰ σώματα ἁπάντων ἐρρίπτετο, καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. ἤδη δὲ ἦν ὅπως οἱ παῖδες τὰς οὐσίας αὐτῶν κληρονομήσωσι. *vbi puero mendum clarum, scribendúmque,* μὴ κληρονομήσωσι, *insertâ voce. Ideò enim abiecta corpora tractáque, ne liberi succedere in bona possent, quæ iam publica vt damnatorum palàm punitorúmque. Mirum ex sequentibus Dionis verbis interpretem id non vidisse. Bona ergo manebant, siquis præuenisset damnationem, & testamenta. Sed quid in præmiis accusatorum? nihilo secius dari solere, ostendit Taciti locus suprà, lib.* IV. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, siquis maiestatis postulatus, ante perfectum iudicium seipse vitâ priuauisset. ibaturque in eam sententiam, ni duriùs contraque morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, irritas leges, & remp. in præcipiti conquestus esset. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, per præmia eliciebantur. *Dari non solere, Seneca in narrandâ Cremutij morte, quæ sub hoc Tiberij tempus.* Cognito consilio eius, *inquit*, publica voluptas erat, quòd è faucibus auidissimorum luporum eriperetur præda. Accusatores adeunt consulum tribunalia, queruntur Cordum mori, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an morte rei prohiberentur. *Nec satis scio, quomodo in concordiam reducam eos locos. Sub Claudio & Nerone fortean aliud fuerit: & Senecam deceperit mos sui æui.*

Qui se interfecerant, eorum rata testamēta.
Dio palàm vitiosus.
Præmium an tunc accusatoribus?
Ait Tacitus.
Negat Seneca.

Mamercus Scaurus, insignis nobilitate & orandis causis, vitâ probrosus.] *Malè hic à Dione,* Μάρκος. *De probrosâ eius vitâ, lege Senecam lib.* IIII. *de Benef. cap.* XXXI. *aut potius non lege impuritatem hominis &* ἄρρητον μῖξιν. *Notat eum breui stigmate Tertullianus de Pallio*: Dabo catharcticum impuritati Scauri, & aleæ Curij, & vinolentiæ Antonij. PAG. 94.

Mam. Scaurus. libidine infamis.
Tertullianus illustratus.

Argumentum Tragœdiæ à Scauro scriptæ.] *Cui nomen Atreus fuit. Versus qui in Tiberium flecti videbatur, ex Euripide*:

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας χρεὼν φέρειν. *Adi Dionem.*

Ab Seruilio & Cornelio accusatoribus.] *Cornelio fuit cognomen Thusci. Seneca pater Suasoriâ* II. Thuscus ille qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorum familia exstincta est, maiestatis reum fecerat, homo quàm improbi animi, tam infelicis ingenij.

Cornelius Thuscus delator.

Non despectum id apud barbaros, vltróque potentiam habet.] *Ex instituto Cyri apud Xenophontem lib.* VII. *qui custodiam curámque sui corporis solis commisit Eunuchis: & intimam aulam ex hoc semiuiro genere constituit, quasi fidissimo. Itaque deinceps in honore. Sed & Persæ primi priuasse viro creduntur. Stephanus de Vrbibus*: Σπάδα, οὐδετέρως, κώμη περσική, ἐν ᾗ πρώτη ὁ εὐνουχισμὸς γέγονεν. *Petronius*,

Eunuchi in pretio apud Persas.
Qui primi crediti virum excidisse.

Persarum ritu, malè pubescentibus annis
Surripuêre viros, exsectaque viscera ferro
In Venerem fregêre.

Alij ad Semiramim referunt, vt Ammianus. Vtramque famam posuit Claudianus in Eutropium, libro I.

Siue vt alij, Semiramis.

——seu prima Semiramis astu
Assyriis mentita virum, ne vocis acutæ
Mollities, læuesque genæ se prodere possent,
Hos sibi coniunxit similes: seu Persica ferro
Luxuries vetuit nasci lanuginis vmbram.

Vbi scriptum etiam, Parthica. *nullo vitio, quia populi ij tunc confusi.*

Exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur.] *Corrigamus ergo Senecam, vbi vulgò lib.* IIII. *Natural. Quæst. cap.* I. Alius adulatione clàm vtetur, alius ex aperto PAG. 95.

In Senecâ emendatio.

 palàm,

palàm, rusticitate simulatâ, quasi simplicitas illa non ars sit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat, non esse occultè, nec ex dissimulato blandiendum. *& legamus*, ante Vitellium. *Villeus enim ignotus: at Vitellij huius mirum in adulando ingenium, etiam Suetonius celebrat, cap.* II. *in Vitellio, & Dio* LVIII. *Plancus autem in Senecâ, est is qui apud Fuluiam Antonij magnus: de cuius adulatoriis moribus Appianus lib.* III. *Ciuilium.*

Vitellius insignis adulator.

Vrbe Artaxata potiuntur.] *Malim*, vrbem. *Tamen & Artaxatam & Tigranocertam priore numero, noster aliique scripserunt.*

Filium Orodem vltorem parat.] *Omnis hæc historia apud Ioseph. lib.* XVIII. *cap.* VIII.

Oraculum Phryxi.

Feruntque se Thessalis ortos.] *Strabo lib.* XI. *qui de Oraculo item Phryxi, & vetitâ arietis cæde, his verbis:* ἐν τῇ Μοσχικῇ τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερόν, Φρίξου ἵδρυμα, καὶ μαντεῖον ἐκείνου, ὅπου κριὸς οὐ θύεται. *At aliter Iustinus, qui hos ad Orientem Albanos, deducit ex Italiâ ab Albano monte. Eius verba libro* XLII. Cum Albanis fœdus percussit *Iason.* qui Herculem ex Italiâ ab Albano monte, cùm Geryone exstincto, armenta eius per Italiam duceret, secuti dicuntur: quique memores Italicæ originis, exercitû Cn. Pompeij, bello Mithridatico fratres salutauere.

Iustini diuersa traditio.

Tacito emendatio. Mos equestris prœlij.

Modò equestris prœlij more, frontis & tergi vices.] *Scribo*, vice. *& sententiam expedio. A Sallustio est, qui in historiis:* More equestris prœlij, sumptis tergis, atque redditis. *Et in Iugurthâ:* Quibus illi freti, non vti equestri prœlio solet, sequi, dein cedere: sed aduorsis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem. *Frontis & tergi vice. id est, alternâ mutatione modò frontis modò tergi.*

Iosephus aliter quàm noster tradidit.

Fama tamen occisi falsò credita.] *Lego*, dedita. *vel*, didita. *At Iosephus reuerâ occisum eum tradit lib.* XVIII.

Totâ mole regni vltimi* id peritiâ locorum.] *Nisi quid desit (nec puto herclè, quoniam totâ hac narratione belli externi concisus Tacitus) commodò restituemus*: regni vltum iit. peritiâ l. a. H. m. pugnatum. *Amat ita loqui noster, & Sallustius*: Quàm maximâ curâ vltum ire iniurias festinat.

PAG. 96.

Aliósque occultos consulit.] *Scribo*, conligit.

Equus victima Soli, apud Persas.

Cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset.] *De Suouetaurilibus dico ad lib.* IIII. *Historiarum. De equo res sic habet. Solemnis Persarum victima Soli, equus. Iustinus*: Solem vnum esse deum Persæ credunt, & equos eidem deo sacratos ferunt. *Xenophon lib.* IIII. περὶ Κύρου ἀναβάσ. καὶ ἵππον ὃν εἰλήφει παλαιότερον, δίδωσι (Ξενοφῶν) τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καταθῦσαι, ὅτι ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ ἡλίου, δεδιὼς μὴ ἀποθάνῃ. *Et lib.* VIII. Κύρου παιδείας. πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διῒ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας. μετὰ δὲ τούτους, ἵπποι ἤγοντο θῦμα τῷ ἡλίῳ. *Idémque Pausaniæ in Laconicis notatum. At de amne, nihil nobis lectum. Sed & aliis gentibus victima, equus. Apud Romanos, Marti. Festus, in Equus. Et apud Mysios: Florus:* Illi statim ante aciem immolato equo, concepêre votum, &c. *Apud Massagetas, item Soli. Strabo lib.* XI. θεὸν δὲ ἥλιον μόνον ἡγοῦνται, τούτῳ δὲ ἱπποθυτοῦσι. *Pugnat cum superioribus, quod idem Strabo lib.* XV. *de Carmanis scribit:* ὄνον τε θύουσι τῷ Ἄρει, ὃν Πέρσαι σέβονται θεῶν μόνον. *Alij enim Persis Solem, quem Mithram dicunt, deum vnicum tribuunt, non Martem, vt hic (per obliuionem fortè) Strabo.*

Marti, apud Romanos, & Mysios.

Strabonis mira adseueratio Martem deum Persis adsignantis.

Diadema, quid

Albentibus spumis in modum diadematis, sinuare orbes.] *Ad diadematis formam aspicit: quam, si vacat, à me cape. Diadema commune olim insigne regum, non aliud quàm fascia tenuis cingens caput. Seneca*: Vides illum Scythiæ Sarmatiæ'ue regem insigni capitis decorum? si vis illum æstimare, totumque scire qualis sit, fasciam solue. multum mali sub illâ latet. *Florus lib.* III. Ipse veste purpureâ, argenteoque baculo, & regium in morem fronte redimitâ. *Atque ea fascia, alba. Tacitus hîc*: Albentibus spumis, in modum diadematis. *Silius lib.* XVI. *de Iubâ rege.*

Quo colore.

——regnique insigne vetusti
Gestat læua decus, cinguntur tempora vittâ
Albenti.

Plinius: Regibus apum in fronte macula, quodam diademate candicans. *Ab hac caussâ, quidam è turbâ (apud Suetonium in Iulio, cap.* LXXIX.*)* statuæ Cæsaris coronam lauream candidâ fasciâ præligatam imposuit: *quasi diadema illi attribuens. Et apud Valerium lib.* VI. *cap.* II. *Pompeio* candidâ fasciâ crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, quâ in parte corporis sit diadema. *Corrige Egesippum, belli Iudaici lib.* II. *cap.* I. Quid enim sella aurea, allatumque diadema, nisi regni forent insignia? *& scribe*, albatumque. *Apud Persas paullò aliter. quibus nec omnino candidum diadema, nec capiti nudo circumplexum, sed Cidari siue Tiaræ. Xenophon libro* VIII. Habebat Cyrus diadema circum Tiaram, vti & cognati eius idem insigne ferebant. *Curtius libro* III. Cidarim Persæ vocabant regium capitis insigne. hoc cærulea fascia distincta albo circuibat. *Quæ verba* ἐξ ἐπιπολῆς, *pronuncio parum sana. Damnat ipse Curtius, lib.* VI. *de Alexandro:*

Correctus Egesippus.

Curtij verba in vitio.

de Alexandro: Itaque purpureum diadema diſtinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, veſtemque Perſicam ſumpſit. *Si purpureum, quomodò cæruleum? nec ſanè cærulum colorem inter regios aut Principales lègi. An illìc ſcribendum*, coccinea faſcia? *an*, hoc cæruleum? *vt inſigne capitis tali colore fuerit, non faſcia ipſa. De medicinâ enim certâ alius viderit: non hìc mihi cognomen Sullæ.*

Ea ambiguè emendata.

Supremis tabulis multa & atrocia in Macronem compoſuit.] *Quæ teſtamentorum licentia adeò recepta, vt plerique ingeniorum petulantiam non alio velo exercerent. Ita Fabricius Veiento* multa & probroſa in patres & ſacerdotes compoſuit, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat. *ait Tacitus lib.* XIV. *Et ab hac mente in Auguſto Suetonius, cap.* LVI. Iocis quoque quorundam inuidioſis aut petulantibus laceſſitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibendâ teſtamentorum licentiâ, ne Senatus quidquam conſtitueret, interceſſit. *Ab hac, inquam, mente. nec virum doctum, C. Sigonium quiſquam audiat corrigentem*, de inhibendâ ſcommatorum licentiâ. *Enimuerò exempla huius libertatis in extremâ tabulâ habebis in Tacito plura. Et hæc autem & quæ ſequuntur, tantumnon ad verbum conuertit Dio: addito, Trionem vitâ interfeciſſe ſeipſum. quod neſcio an intellegi ſatis habuerit Tacitus; an expreſſum ab eo per ignauiam deſcribentium exciderit.*

Teſtamentorũ licentia.

Suetonius explicatus.

Sigonij lectio reiecta.

Trebellieni Rufi.] *Illius, qui præturâ functus, tutor à Senatu liberis Cotyis Thraciæ regis datus fuit. lib.* II. *ſuprà.*

Trebellienus Rufus.

Ob carmina illìc in principem factitata.] *Video eſſe qui tranſponant*, ob carmina in Principem factitata, illìc ſtrangulatus eſt. *Quaſi carmina extra carcerem facta. Fallunt, falluntúrque. Ante triennium enim hic Paconianus in carcere fuit, & quia indicium profeſſus erat, retentus: donec carmina exitium illi maturauère. Lege initium libri huius.*

Contra Vertranium.

Vrbem iuxta.] *Tuſculi, aut in Albano. Dio.*

Poppæus Sabinus conceſſit vitâ.] *Suâ ſponte, non fato. Vide Dionem.*

Eo anno neque quòd L. Aruſeius.] *Deſunt non dubiè propria aliquot nomina eorum qui damnati occiſíque. Vertranius labentem locum immiſſâ voce fulcit*, Eo anno neque quòd alij, neque quòd L. Aruſeius. *ſed tibicine non bono.* PAG. 97.

Mutilus locus.

Vibulenus Agrippa.] *Vibilius dicitur Dioni.*

Galba triſtibus Cæſaris litteris.] *Frater eſt illius, qui poſteà Princeps. Suetonius*: Caius attritis facultatibus vrbe ceſſit, prohibituſque à Tiberio ſortiri anno ſuo Proconſulatum, voluntariâ morte obiit.

Galba frater principis.

Æmilia Lepida quam iuueni Druſo nuptam rettuli.] *Nuſquam id in his libris ſcriptum.*

Clitarum natio Cappadociæ, Archelao ſubiecta.] *Malè vulgò*, Citarum. *Iidem. Clitæ, Cilices, non Cappadoces dicuntur ab eodem Tacito lib.* XII. Nec multo pòſt agreſtium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum eſt. *Ideò hìc legerim*, Clitarum natio, Cappadoci Archelao ſubiecta. *Nam Cilicia cognomento Trachea, proprios reges habuit ad tempora Veſpaſiani. Caue enim de Archelao acceperis Cappadocum rege, qui pridem mortuus, & regnum eius in prouinciam redactum. Neſcio tamen an hic Archelaus eius filius fuerit: ideò Cappadox dictus.*

Clitæ Cilices.

Archelaus Cappadox. Suet. Veſpaſ. cap. VIII.

Cteſiphon ſedes imperij.] *Vt Herodianus ait*, ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια τοῦ Παρθυαίου. *Ea vrbs, ſiue pagus potius vicinus Seleuciæ. Strabo*: πλησίον δὲ ἐστὶ κώμη Κτησιφῶν λεγομένη, μεγάλη. ταύτην δὲ ἐποιοῦντο χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς. *Plinius*: Cteſiphontem iuxta tertium ab eâ lapidem in Chalonitide condidère Parthi. *Et conditorem eius Vardanem regem facit Ammianus, lib.* XXIII. *Pugnat tamen iis Procopius lib.* II. *De bello Perſico*: Apud Aſſyrios ciuitates duæ maximæ ſunt Seleucia & Cteſiphon, Macedonum ædificia. *De vrbis huius ſitu, & duplici munitiſſimâ arce, lege Gregorium Nazianzenum, Orat.* IV. *in Iulianum.*

Cteſiphon vrbs.

De conditore eius diſſenſio.

Templum Auguſti & ſcenam Pompeiani theatri.] *Vide Sueton. cap.* XLVII. *in Tiberio, & cap.* XXI. *Calig. qui leuiter diſſentit. Ille enim ſemiperfecta opera fuiſſe ait, quæ noſter perfecta.* PAG. 98.

Occidentem ab eo deſeri, orientem ſpectari.] *Gloria acuti dicti penes Pompeium, qui Sullæ abneganti triumphum confidenter dixit*, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες, ἢ δυόμενον *προσκυνοῦσιν. ὡς αὐτοῦ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. *Fons dicti ab eo, quod pleriſque populis religione receptum, ſalutare ſolem orientem: vt alibi dicam.*

*Adorant. id ad morem orientalium populorum referendum.

Solitus eludere medicorum artes, atque eos qui poſt triceſimum annum ad internoſcenda corpori ſuo vtilia, alieni conſilij indigerent.] *Tiberianum hoc apophthegma etiam Plutarchus inſeruit præceptis de valetudine tuendâ, ſed corruptus, vereor, in numero*: ἤκουσα Τιβέριόν ποτε Καίσαρα εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη καὶ προτείνων ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν. *Nam poſt ſexageſimum annum ait, quod noſter triceſimum non dubiè* PAG. 99.

Plutarchus in numero corruptus.

 verius:

verius: *Rescripserim*, ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη. *iuuante etiam Suetonio.* Valetudine prosperrimâ vsus est, quamuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento consilioque medicorum.

Satrio Secundo coniurationis indice.] *Ille idem est, qui suprà cliens Seiani, & nunc, vt apparet, eius euersor.*

Matris cum filio cœtus.

Perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inueniret.] *Intellegit incestum simile, quale obiectum Ciceroni in Tulliolam. de quo infami sermone Seruius ad illud Virgil.* Hic thalamum inuasit natæ.

Luctúmque communem.] *An'ne etiam,* lectum?

Mæsta & miseranda diu ferret.] *Emendo,* miseranda differret, *coniunctis vocibus quas diduxerant.*

Villa Luculli.

In villâ cui L. Lucullus quondam dominus.] *De eâ ferè his verbis Plutarchus in Mario*: Villam in Misenensi Marius amœnam & molliùs exstructam possidebat, quàm deceret virum militarem & tot bellorum victorem. Eam aiunt LXXV. ∞. denariûm emisse Córneliam, nec multo pòst L. Lucullum quingentis millibus denariûm & ducentis. Tantum breui luxuria creuit, & ciuitas inualuit in abundantes opes.

Per speciem officij, manum complexus.] *Nescio an,* per speciem osculi. *Ea quidem mens, Suetonius*: cùm manum sibi osculandi caussâ apprehendisset.

PAG. 100. De Tiberij ætate annisque.

Octauo & septuagesimo ætatis anno.] *Vel vt Victor, post septuagesimum octauum annum & mensem quartum. Dio tamen anno toto diuersus ab istis, qui ait vixisse* ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἐννέα. *Et herclè verius, si Suetonio credendum & actis: qui natum Tiberium ponunt anno vrbis* DCCXII. *Munatio & Lepido Coss.* XVI. *Kal. Decembres. mortuus autem est, consensu omnium, anno* DCCXC. XVII. *Kal. Aprilis. Quanquam & Dionis rationes non planè ad eum calculum pariaueris.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XI. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

Cornelianæ historiæ ingens defectus.

HVNC *librum* ἀκέφαλον *esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, à fine libri* VI. *ad huius initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligulæ principatus in vniuersum, & Claudiani imperij primores anni sex perierunt. Olim adolescens contexui Caianam historiam Corneliano exemplo, stilóque. At fœtum eum tanti non puto, vt agnoscam aut tollam.*

Fuisse quondam adulterum eius credidit.] *Poppææ, vt apparet.*

Horti Luculliani.

Hortis quos ille à Lucullo cœptos insigni magnificentiâ extollebat.] *Libri vett.* à Lucullo emptos. *iidem* extollebat, *non quod Rhenano supponere visum,* excolebat. *Lucculliani horti infrà sæpiùs nominati: & vides quomodò in principis res peruenerint, mansérintque ad ætatem Traiani. De iis quidem Plutarchus*: ὅπου καὶ νῦν, ἐπίδοσιν τοιαύτην τῆς τρυφῆς ἐχούσης, οἱ Λουκουλλιανοὶ κῆποι, τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. *id est*: Ex quo etiamnunc, tantâ accessione factâ ad luxum, horti Luculliani inter sumptuosissimas res principis censentur.

Sosibius Grammaticus.

Sosibius Britannici educator.] *Nescio an ille sit, qui Arnobio nominatus lib.* IIII. Nam ab Hippocoöntis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum rettulisse pronunciat. *itémque Clementi Alexandrino, Ad gentes. Suidas etiam litteratoris meminit hoc nomine, in* Σωσίβιος.

Auri vis.

Diuitiæ Asiatici.

Auri vim atque opes principibus infensas.] *In vulgatis est,* Caueri vim. *& turbant in restituendo loco Rhenanus & Maurus. Mihi veræ lectionis auctor Farnesianus liber, in quo* cauri. *e. litterâ superius adpictâ: & historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico caussa necis. Dio*: ὁ δὲ Ἀσιατικὸς ᾔτηκε τὴν ἀρχὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλούτου, ὑφ' οὗπερ καὶ ἀπέθανεν. *& si otium est, adde reliqua, cum iis quæ apud Zonaram excerpta. Auri vis, optima dictio, quam iterum vsurpat noster lib.* XVI. Specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur. *Quod Vertranius interpunctione iuuari locum existimat,* per speciem b. moneret, Claudium caucii, vim atque opes. *quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium: clarè sequentia aspernantur. Denique quid hoc sit, Vim esse principibus infensam? quasi nō cuiuis etiam è plebe. Nam omnis certè vis, omnibus mala.*

Stabilita nostra lectio.

* *Repugnauerunt mihi quidam è superuacuo, in verissimâ emendatione. quam probet iis vel Aristoteles,* IIII. *Politic. cap.* XI. οἱ μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος καὶ πλούτου, καὶ φίλων, καὶ τῶν

καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἄρχεσθαι οὔτε βούλονται, οὔτε ἐπίστανται: Qui in affluentiâ fortunæ, virium, opum, & amicorum aliorumque talium, constituti sunt: regi atque obedire neque volunt, neque norunt. *Ex quo vides, Sosibium nimis verè monuisse* aurum & opes Principibus infensa.

Non extimuisse in concione.] *Adsentior Rhenano scribenti*, extimuisse concionem populi R. gloriamque facinoris vltrò petere. *Quòd ait præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca lib.* II. *De Tranq. cap.* XVIII. Ea referam quæ illum (*Caium*) exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum & vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in conuiuio, item in* concione, clarissimâ voce, qualis in concubitu esset vxor eius, obiecit. Di boni, hoc virum audire, principem scire, & vsque eò licentiam peruenisse, vt non dico consulari, non dico amico, sed tantùm marito, princeps & adulterium suum narret & fastidium? *Suetonius & Iosephus omittunt.*

Asiaticus auctor Caianæ cædis.

*Fortè, cogitatione, cùm videlicet adsessor ei consiliariusque Asiaticus esset. Nam de concione, vix est vt habeat fidē.

Dedita per prouincias fama.] *Siue mauis*, didita. *Lucretius*:

——rerum simulacra feruntur
Vndique, & in cunctas iaciuntur didita partes.

Virgilius:

Cognatique patres, tum terris didita fama
Coniunxêre tibi.

Gentiles nationes promptum haberet.] *Alter Vatic.* propretij haberet. *Nihil elicio, quod anteferam vulgatæ.* PAG. 101.

Ad quod victo silentio.] *Veteres*, indicto, *rectè, vt prorupisse ad loquendum intellegamus, etsi silentium antè iussum.*

Percunctaretur, cur sine vxore discubuisset.] *Discis hinc vxores vulgò adhiberi solitas ad conuiuia. Æmilius Probus*: Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? *Et olim quidem cubantibus viris sedere solitæ, (vt Seruius ex Varrone notat, ad illud*, Perpetuis soliti patres considere mensis, *& Valer. Maximus lib.* II. *De matrimoniorum ritu:) posteà etiam accumbere. In accubitu ille mos, vt recumberent in sinu virorum. Ouidius ad puellam, quæ cum viro cænatura*:

Vxores in conuiuiis ritu Ro.

Iacebant in sinu maritorum.

Alteriusque sinus aptè subiecta fouebis?
Iniiciet collo cùm volet ille manum? *Iterùmque*:
Nec premat indignis sinito tua colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Sed & amicæ puerique meritorij non aliter iacebant apud amatores. Id vocabant interiorem iacere. Scipio in Oratione aduersus Galbum: Qui in conuiuiis adolescentulus cum amatore, cum chirodotâ tunicâ interior (*etsi Agellij in libris*, inferior, *scriptum: non item malè*) accubuerit; eúmne quisquam dubitet quin idem fecerit, quod cinædi facere solent? *Itaque arguit ecce mollitiam à decubitu ipso. Suetonius in Cæsare, cap.* XLIX. *Cæsarem à Dolabellâ dictum ait*, spondam interiorem regiæ lecticæ: *non ab aliâ caussâ, ne interpretes vltrà alucinentur. Eôdem faciunt Tranquilli verba de Caij libidinibus, cap.* XXIIII. Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore suprà cubante. *Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi iustas vxores: legitimâ consorte, loco pulsâ. Nec aliud Cicero significat in Epistolâ quâdam hilariore*: Infra Eutrapelum Cytheris accubuit.

Amicæ in sinu amatorum. Interior decubitus.

Interior sponda.

Suetonius illustratus.

Antoniam principis matrem.] *De quâ lapis Romæ*,

ANTONIAI
AVGVSTAI
DRVSI
SACERDOTI. DIVI
AVGVSTI
MATRI. TI. CLAVDI
CAESARIS. AVG. P. P.

Antonia Claudij mater.

Liberum ei mortis arbitrium permisit.] *Satis confusè ista, vt pleraque omnia hoc libro: quem scio interpolatum à malâ & imperitâ manu. Sententia tamen hæc ex Dione: vt subornatus Vitellius quasi Valerij nomine culpam agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idque à Claudio concessum.*

Interpolatum varie hunc librum esse.

Hortantibus dehinc quibusdam inediam.] *Excidit vocula, puto: scribendúmque*: quibusdam ad inediam. *si non imposuit olim mihi Orbilius meus.*

Impudico Vitellij ore.] *Quiáne inter Ligures Vitellius? an quia, vt Suetonius ait*, amore libertinæ perinfamis, etiam saliuis eius melle commistis, cottidie palam arterias & fauces pro remedio fouebat?

Impudicum Vitellij os.

Equites Rom. illustres.

Equites Romanos illustres.] *Qui sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est certè, quòd totiens is titulus repetitus. Vt lib.* IV. *Annal.* Eques Romanus ex illustribus Curtius Atticus. *Libro* VI. Pater quoque illustris eques Romanus, ac frater Prætorius. *Lib.* XV. Die pactâ Tiberius Alexander illustris eques Romanus, minister bello datus. *Hoc ipso libro*: Eadem constantia & illustres equites Rom. cupidos naturæ necis fecit. *Suspicor ergo sic dictos, qui non quidem Senatores, sed & censum habebant & spem Senatoriæ dignitatis. Imò etiam ordinis eius insigne, id est latum clauum. Colligo, quòd Tacitus Equites illustres cum Senatoribus coniungit pari gradu. Lib.* II. *Annal.* Acerrimè increpuit quòd contra instituta Augusti Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Rom. illustribus, seposuit Ægyptum. *Et clarè Annal.* XVI. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate Senatoriâ. *Hæreo an ad hanc rem Dionis verba accommodem lib.* LIX. τοῦ τε τέλους τοῦ τῶν ἱππέων ὀλιγανδροῦντος, τοὺς πρώτους ἐξ ἁπάσης καὶ τῆς ἔξω ἀρχῆς τοῖς τε συγγένεσι καὶ ταῖς περιουσίαις μεταπεμψάμενος κατελέξατο, καί τισιν αὐτῶν καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ βουλευτικῇ καὶ πρὶν ἄρξαι τινὰ ἀρχὴν δι᾽ ἧς ἐς τὴν γερουσίαν ἐσερχόμεθα, χρῆσθαί τι ἐπὶ τῇ τῆς βουλῆς ἐλπίδι ἔδωκε. Πρότερον γὰρ μόνοις, ὡς ἔοικε, πως τοῖς ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ φύλου γεγεννημένοις τοῦτο ποιεῖν ἐξῆν. *Id est*: Cùm ordo autem equestris ad paucos redigeretur, primores ex omni imperio etiam extra Italiam qui genere & opibus excellerent in eum allêgit: & quibusdam eorum etiam Senatoriâ veste, priusquam magistratum vllum cepissent, vti dedit in spem dignitatis. Nam anteà non nisi iis qui Senatoriâ stirpe essent (*malè ista & contra historiam verterat vir doctus*) id permissum. *Hæreo, inquam, an ea faciant istuc. apta quidem, sed à Caio id statutum Dio ait: Illustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potiùs ad Augustum, (etsi de veste negare non possumus, quin sit à Caio) qui anno* DCCXLII. *legem tulit, vt ex Equitibus, qui non minus decies sestertio poßiderent, eligerentur à magistratibus, è quibus tribuni Senatorésque fierent: qui gesto Tribunatu aut retinerent Senatorium ordinem si vellent, aut iterum redirent ad equestrem. Verba sunt Dionis lib.* LIIII. τὴν δὲ δημαρχίαν ὀλίγων σφόδρα αἰτούντων, ἐνομοθέτησεν, ἐκ τῶν ἱππέων τῶν μὴ ἔλαττον πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας κεκτημένων προβάλλεσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἕνα ἕκαστον, κἀκ τούτων τὸ πλῆθος τοὺς ἐνδέοντας αἱρεῖσθαι. εἰ μὲν καὶ βουλεύειν μετὰ τοῦτο ἐθέλοιεν, εἰ δὲ μή, ἐς τὴν ἱππάδα αὖθις ἐπανιέναι ἐξεῖναι. *Qui ergo in hoc seminario Senatus equites, dicti Illustres. Reperio & Insignes, vt hoc libro*: Samius insignis eques Romanus. *iterúmque*: Cn. Nonius insignis eques Rom. *Item Splendidos, vt Plinius libro* VI. *Epistol.* Passienus Paulus splendidus eques Rom. *& alibi idem*: Scribis Robustum splendidum equitem Rom. *Et Cicero ipse non semel in Verrem. Sed hi duo tituli infra illum non dubiè: & à famâ ducti, opibúsque. Alij ab istis Illustres sunt, qui in Codice Iustinianæo, & Caßiodoro.*

Equites quidam veste Senatoriâ.

Æquiparantur Senatoribus.

Caius equitibus quibusdâ latum clauum dedit.

Augustus Senatum supplet ex equite.

Insignes equites Rom.

Splendidi.

Illustres, clariori titulo, postea.

Ala Petrina.

Quibus Petra cognomentum.] *A quibus ala Petrina, opinor, nominata lib.* IIII. *Historiarum.*

Mnester mimus.

Domum suam Mnesteris & Poppææ congressibus.] *Veterum editionum lectio,* Valerij & Poppææ. *apta sanè ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectum adulterium Poppææ: & fortè equitibus istis, quod interpretes & administri. Libri tamen scripti,* Nesteris, *aut* Nestoris. *Ex quo Rhenanus M. Nestoris, nec rectè. Germanum illi Pantomimo nomen, Mnester: vel lapidis fide, qui in ædibus Crepanicorum Romæ*:

TI. IVLIO.
AVG. L.
MNESTERI

Poppæa.

Nescio ergo an Poppæa etiam adulterium obiectum dilecti huius mimi: in quo & Messalina deperiit. Ceterùm hæc Poppæa illa est quæ cunctas ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit filiæ, quæ scortum siue vxor Neroni. Quam genuit ex priore marito, T. Ollio.

Spicea corona, & eius significatio.

Spiceâ coronâ euinctum.] *Quæ Cereris propria, & sacerdotum item Arualium, vt Plinius notat lib.* XVIII. *cap.* II. *Corona ea aliàs non infelix, omen triste habuit quòd spicis esset retro conuersis: sicut quòd ante pugnam in Philippis, corona inuersa Caßio imposita.*

Corona è vite.

Crimina è somniis.

Quidam pampineam coronam.] *Consentit cum interpretatione huius somnij Artemidorus lib.* I. *cap.* LXXIX. *vbi obseruat coronam è vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare, propter pampinos implicatos & inflexos. Similia crimina valuisse apud Constantium non inscitè Ammianus narrat, lib.* XV. Mercurius Solemniorum appellatus comes, si per quietem quisquam vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat. & ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, graui mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatiùs famâ, tantùm aberat, vt proderet quisquam visa nocturna, vt ægrè homines dormisse sese præsentibus faterentur externis: mærebantque docti quidam, quòd apud Atlantæos nati non essent, vbi memorantur somnia non videri.

Vergente

Vergente Autumno.] *Farnes.* vertente.

Cuncta legum & magistratuum munia in se trahens Princeps.] *Farnes.* nece, *refert, pro,* munia. *Deleo verò vtrumque, vt glossema: scribóque,* cuncta legum & magistratuum in se trahens.

Legémque Cinciam flagitant.] *Certa ea scriptura ex libris, & historiâ. Legem de donis & muneribus (Muneralem aptè Plautus dixit) tulit M. Cincius Trib. pl. anno vrbis*, DXLIX. *Rettulit iterum Augustus euanescentem vetustate, & firmauit nouo consulto Senatus. Dio* LIIII. καὶ τοὺς ῥήτορας ἀμισθεὶ συναγορεύειν, ἢ τετραπλάσιον ὅσον ἂν λάβωσιν ἐκτίνειν, ἐκέλευσε. *Noto eò, nequis miretur cùm plebiscitum fuerit, vocari Senatusconsultum à Tacito lib.* XIIII. Eius opprimendi gratiâ repertum credebatur S C. pœnaque Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio caussas orauissent. *Et Plinio epistolâ vltimâ libri* V. Caussa dilationis Nepos Prætor, qui legi De muneribus præposuerat breue edictum. admonebat accusatores, admonebat reos exsecuturum se quæ S C. continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum. hoc omnes qui quid negotij haberent, iurare priusquam agerent iubebantur, nihil se ob aduocationem cuiquam dedisse, promisisse, cauisse. His enim verbis & mille prætereà & venire aduocationes, & emi vetabantur. *Sed id S C. credo fuisse à Traiano. Cetera super hac lege vide apud Manutium, cuius scrinia non compilo. Legem Titiam quisquis hîc reposuit (ea enim scriptura in vulgatis) Rhemmiæ pœnâ dignus ipse.* Lex Cincia de muneribus. Firmata S C. sub Augusto. Item sub Traiano.

Meminissent C. Asinij & Messallæ.] *Omisi verba, quæ non repperi in libris scriptis, aliunde inculcata.* PAG. 102.

Et postquam annuit tacens, incipiunt.] *Veteres,* tacere. *Lego,* postquam annuit, agere incipiunt.

Multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vitam.] *Ad eam sententiam Sallustius,* Humillimus quisque in aruis, aut militiâ, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satísque patriæ erat: *vt verè emendauit nobilissimus noster Dousa.* Duplex ratio vitæ priscis: agris, & militiâ.

Cogitare plebem, quâ togâ enitesceret.] *Displicent quæ scripsi olim, & induco. Vett.* cogitaret. *Scribo,* cogitare & plebem, quâ togâ enitesceret. *id est, etiam quemuis è plebe occupatum esse, vt emergeret se, & nitidiore togâ vti posset. Sed reuerà (iterabo hunc animi mei sensum) & narrationes & orationes istæ, turbatæ, concisæ. Confer, sodes, hunc* XI. *librum, cum vno quouis è primoribus: iurabis elapsum eum imperitorum manibus, velut è pugnâ aliquâ Cannensi.* Iudicium de hoc libro.

Capiendis pecuniis posuit modum, vsque ad dena sestertia.] *Eandem summam Nero etiam definiit, credo. de quo Suetonius cap.* XVII. Item vt litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem darent. *Sæpius enim relata hæc lex, cùm perrumperet improbitas forensis. Eandem summam capere & Traianus aduocatis permisit, sed dumtaxat post negotia peracta. Plinius lib.* V. Peractis tamen negotiis permittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare. *Nam decem millia* H-S. *idem quod Dena* H-S. *idem, quod centum aurei, vt alibi docebo. Quod honorarium patrono Vlpianus tribuit in singulas caussas, l.* I. *De variis & extr. cognit.* Præmiũ olim aduocatorum. Dena sestertia & decem M. idem.

Mithridates quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui.] *In libris scilicet, quibus descripta res Caij. Dio lib.* LX. *rem breuiter tangit:* τὸν Μιθριδάτην τὸν Ἴβηρα ὃν ὁ Γάϊος μεταπεμψάμενος ἐδεδέκει, οἴκαδε πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψεν. *id est,* Mithridatem Iberum, quem Caius accersitum in vinclis habuerat, domum ad reciperandum regnum remisit. *Quòd hîc in Tacito est,* vectum. *manusc.* vinctum. *Legerim,* ad præsentiam Cæsaris vectum vinctúmque memoraui. *Quamquam Seneca non vinctum modo, sed in exsilium missum fuisse significat, De Tranquillit. cap.* XI. Ptolemæum Africæ regem, Armeniæ Mithridatem inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est, (*Mithridates scilicet:*) alter vt meliore fide mitteretur, optabat. Mithridates Armeniæ. Vinctus à Caio.

Fœdus repentè faciunt.] *Non vt in libris hodie,* iaciunt. *Bene etiam Maurus,* iciunt.

Et reciperare Armeniam * ni Vibio.] *Non sanus locus: de quo velut in tenebris micabo. Libri scripti voce auctiores,* reciperare Armeniam habebat. *Et rectúmne, illud? vt sit Græcorum* ἔχω, ἀντὶ τοῦ δύναμαι: *quomodo Cicero, Appuleius, Agellius, aliíque è Latinis interdum. An,* hauebat? *an,* audebat? *verbum quidem infarciendum est, ruenti sententiæ sustentandæ. Venetâ editione,* reciperare Armeniam parabat, *expressum inuenies. In Vat. opt. (siquid hoc ad rem)* habeat, *scribitur. litterâ altâ supernè adiectâ. Quid si etiam,* reciperare Armeniam ibat? *siue,* vadebat? Habeo recipetare.

Ad flumen Ginden.] *Vett.* Sinden. *Gindes fluuius nominatur etiam Senecæ* III. *de Irâ:* Cyrus cùm Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Ginden latè fusum amnem vado transire tentauit, *& quæ sequuntur: è quibus hauris sententiam Tibulliani versus,* PAG. 103. Gindes fluuius

——aut rapidus Cyri dementia Gindes.

Vbi malè vett. libri, Cydnus. *Nam & Herodoto Gyndes.*

Potitúsque regiâ.] *Vat. opt.* regiam. *Itáque scripsit.*

Quarto & sexagesimo, quàm Augustus ediderat.] *Plinius*: Eò minus miror Stephanionem, qui primus togatas saltare instituit, vtrísque sæcularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Consulatu suo quarto fecit: quando & sexagintatres non amplius interfuêre anni.

Ludi sæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio.

Vtriusque principis rationes prætermitto.] *Quæ tamen claræ sunt. Augustus enim priscam institutionem secutus est, & edidit quinctos ludos sæculares anno centesimo & nono (decimo debuisset, si paruisset artæ legi) exacto. Claudius ita rationem instituit, vt centesimo quoque anno censuerit celebrandos: quasi sæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque insuper habitâ computatione Augusti & priscâ: rettulit nunc octingentesimo vrbis anno, se* IIII. *& L. Vitellio* III. *Coss. Plura si cupis, vade ad Onufrij Panuini eâ super re libellum: viri industrij, diligentis, & cui Romanæ memoriæ (curam tantùm ferre potuisset aut limam) debent, debebúntque.*

Onufrij elogium.

Quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.] *Ideò Horatius in Carmine sæculari:*

Quindecimuiri Sæculares ludos curabât.

Quindecim Diana preces virorum
Curet. ———

Et in Nummis Augusti: IMP. CAES. AVG. LVD. SAEC. XV. S. F. *id est*, Quindecimuiri sacris faciundis. *Quamquam ad eos & aliorũ ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum.*

Ostentum Neroni factum.

Vnam omnino anguem in cubiculo visam.] *Paullò aliter Xiphilinus, qui exuuias dumtaxat serpentis ad caput Neronis pueri inuentas ait: idque vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine sene capturum. quia serpentes positis exuuiis senectutem exuerent. En vanitatem!*

Egressibus adhærescere.] *Qui mos Romæ colendi potentiores.*

Pomponius poëta.

Ambiguum illi prænomen.

In P. Pomponium Consularem, is carmina scenæ dabat.] *Qui consul fuit anno* DCCXXCII. *iterum sub Caio, anno* DCCXCIIII. *Sed de prænomine illustris viri & poëtæ, quæro. Hic Publius dicitur: infrà, Lucius;* Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, &c. *Loqui enim eum de hoc poëtâ, docent quæ subiunxit*: decretúsque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quîs carminum gloria præcellit. *At Dioni est Quintus*: ἔπειτα τοὺς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὄντας ἀπέλυσεν, ὧν εἷς ἦν Κύϊντος Πομπώνιος ἐπὶ ὅλοις ἔτεσιν ἐν τῷ οἰκήματι μεθ' ὑπατείαν κακωθείς. *Quæ ipsa de hoc vate accipienda, clarum ex iis quæ Tacitus lib.* VI. *Vbi cùm descripsisset custodiam huius Pomponij apud fratrem, addit*: At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio illustri, dum fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. *Et sunt ab eo tempore, ad liberationem è custodiâ, anni septem. Hanc nominis litem dabam secundum Dionem (quippe integrè perscriptum apud eum prænomen est:) nisi submonuisset Tacitus fratrem poëtæ fuisse Quinctum, Lib.* VI. Sanciæ aquâ & igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiusmodi à se factitari prætendebat, vt partâ apud principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. *Itaque nihil constituo. Est autem hic, non Atellanarum scriptor, (qui L. Pomponius Bononiensis dictus, Ciceroni, Senecæ, Macrobio, Nonio, Festo, laudatus:) sed tragœdiarum. Quinctil.* Eorum quos viderim, longè princeps Pomponius Secundus, quem senes parum Tragicum putabant, eruditione ac nitore præstare confitebantur. *Plinius in Epist.* Pomponius Secundus scriptor Tragœdiarum, siquid fortè familiarior amicus tolleret, dum ipse retinendũ arbitraretur, dicere solebat, Ad populum prouoco. *Hic est quem tanti Plinius alter fecit, vt vitam eius miserit in scripta. Libro* XIIII. Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponij Secundi vatis, cænamque quam Principi dedit. *Et alibi*: Ita sunt longinqua monumenta Tiberij Caiique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem ciuemque clarissimum vidi annos ferè post ducentos.

Tragœdiarum scriptor.

Eius vitam Plinius tradidit.

Ne in mortem parentum filiis familiarum fenori pecunias darent.] *Quæ circumscriptio iuuentutis iam antè vetita, Lætoriâ lege. Sed paullo aliter. Nam Lætoria lex saltem cauerat iis, qui intra* XXV. *annos. alios insuper habuerat: Claudius vniuersè constituit de omnibus filiis familiarum, etiam supra legitimam ætatem. Lætoria etiam lex, fenoris aut pecuniæ nullâ mentione, simpliciter vetabat*, minorem vigintiquinque annis stipulari, *id est*, ἐπερωτᾶσθαι, *ait Priscianus, siue stipulanti respondere. De eâ non dubiè Plautus sensit*:

Lætoria lex.

Discrimen inter eam, & hoc Claudij scitũ.

Plautus explicatus.

Perij, an non tum me lex perdit quina-vicenaria?
Metuunt credere omnes. *Et alibi*:
Ni dolo malo instipulatus sies, niue etiamdum siem
Quinque & viginti natus annos.

Asperiùs eamdem Claudij legem rettulit Vespasianus, Ne filiorum-familias feneratoribus exigendi

gendi crediti ius vnquam esset, ne post patrum quidem mortem. *Satis multa Icti ad* S c. *Macedonianum.*

Fontes aquarum Simbruinis collibus deductos.] *Vett.* Sub Imbruinis. *Lego,* sub Imbriuinis. *Prorsum addi eam voculam placet. Non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult: sed fontes aquarum qui sub collibus, Romam perductos. Locus ipse in melioribus Liuij libris,* Imbriuium, *lib.* VIII. *& Silio:* ——gelidoque rigantur

Imbriuio.

Apud Celsum tamen Simbruinas item aquas legas, lib. IIII. *cap.* V. Consistere in frigidis medicatisque fontibus, quales Cutiliarum, Simbruinarumque sunt, salutare est.

Imbriuini colles.

Primi per figuras animalium Ægyptij.] *Non animalium solùm, sed & rerum mutarum: quæ Hieroglyphicæ notæ dictæ. Litteras tamen postea Ægyptiis siue Isis regina tradidit, siue Mercurius: sed ita, vt priscas illas notas, quas ἱερὰς dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas πανδήμους, vulgus.*

Notæ hieroglyphicæ. Isis litteras inuenit.

Et antiquissima monumenta.] *Lego,* ea antiquissima.

Fama est Cadmum, classe Phœnicum vectum.] *Atque ita creditum plerisque scriptoribus. vt Clementi Alexandrino, Strom.* I. Κάδμος δὲ Φοίνιξ ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετής, ὥς φησιν Εὔφορος (*verius,* Ἔφορος) ὅθεν καὶ Φοινικήϊα τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. *Q. Curtius*: Si famæ libet credere, hæc gens (*Phœnices*) litteras prima aut docuit, aut didicit. *Isidorus*: Græcarum litterarum vsum primi Phœnices repperentut. Hinc est quòd pœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litteræ initium habuerunt. *Quod ait de colore capitum siue titulorum in libris, verum & vetus est. Ouidius,*

Cadmus litteras in Græciam tulit.

Color puniceus in titulis librorum.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Caussa tamen inepta, & ex pectore Isidori. De Cadmo inuentore Agenoris F. vide & Plinium lib. VII. *& Suidam, in* Φοινικήϊα.

Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum.] *Cecropem tamen plerique Ægypto ortum fatentur, & illinc intulisse litteras. Linus est Apollinis & Terpsichoræ filius, de quo Suidas:* λέγεται δὲ πρῶτος οὗτος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Ita vides in diuersitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice aut Ægypto: & benè Plinius, numquam dubitasse ait quin litteræ ab Assyriis essent.*

Cecrops Atheniensis, vt alij Ægyptius.

Troianis temporibus Palamedem Argiuum memorant sexdecim litterarum formas.] *Videamus. Troianis temporibus repertæ primùm litteræ? Imò siue Cadmus, siue Cecrops eas repperit, trecentis propemodum ante id bellum annis. Quin & Orpheus poëta vixit scripsítque maior illo æuo. At quidam ita memorant de Palamede. Nemo hercule, nemo: quos veterum ego legerim. Crimen aliquod librariorum in hoc loco: & ad fidem rerum emendo:* Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum sedecim litterarum formas, & Troianis temporibus Palamedem Argiuum tres memorant, mox alios ac præcipuè Simonidem ceteras repperisse. *Ita res habet. Sedecim litteræ primò: Palamedes tres addidit, vt Isidorus censet; siue quattuor, vt Plinius,* * Suidas, (*& per me quidem in Tacito etiam legeris,* Palamedem Argiuum IIII. memorant. *nam ex notis omissis confusísque hic error.*) *alias Simonides Pythagorásque. Possis etiam verbis non traiectis scribere:* Quidam Cecropem Atheniensem vel Linum Thebanum. Et temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant IIII. litterarum formas, &c. *Tacitum quidem non remotam aliquam vanámque opinionem sectari, sed hanc receptam inserere voluisse dictat mihi mens.*

PAG. 104. Falsæ rei lectio in Tacito.

Traiectis verbis emendatio.

Palamedes quot litteras inuenerit.

*In voce Παλαμήδης.

Aliter emendari conatus.

Arcade ab Euandro.] *Siue à Carmentâ eius matre, vt visum aliis.*

Sed nobis quoque paucæ primùm fuêre, deinde additæ sunt.] *Latinis primò non nisi* XVI. *litteræ. Kappa, Sallustius ludimagister inuênit: Gamma, Spurius Caruilius: litteram X. ætas Augusti.*

Litteræ quot Latinis primò.

Claudius tres litteras adiecit.] *Suetonius*, Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. *Vterque esse litteras tres ait. Sed quærimus eas: & quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonij scripturâ. Non adhibebo id mantelium ignauiæ meæ ego. Planißimè tres Claudius repperit. Æolicum Digamma, cuius facies litteræ Ⅎ. inuersæ. Quinctilianus*: Nec inutiliter Claudius Æolicam illam Ⅎ. ad hos vsus litterarum adiecerat. *Et iterum*: Æolicæ quoque litteræ, quâ ceruom seruomque dicimus, etiamsi forma à nobis repudiata est, vis tamen manet *Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed & Varro: si credimus Annæo Cornuto.* Hanc litteram, *inquit in Orthographiâ,* Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit. VA. Qui ergo in hac syllabâ sonus est, idem litteræ erit. *Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis*: TERMINAℲIT AMPLIAℲITQVE. &, DIℲI. AVGVSTI. *De hac ergo clarum. Secundam eruo è Prisciano lib.* I. *Antisigma. Ait;* S. & P. loco Græcæ Ψ. fungitur. Pro quo Claudius Cæsar antisigma ⲭ hac figurâ scribi

Claudij tres nouæ litteræ.

in Claudio c. 42

Lævino Torrentio notis prioribus intonium, item subjicit postea Lipsio

Digamma.

Quam ante Claudium Varro repperit.

Antisigma.

Caussa nominis.
Tertia littera quæ?
Refutati viri docti.

scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare. *Antisigma ideò, quia duo sigma obuerso dorso* ɔc. *Hac enim semilunæ figurâ, prisci Græci sigma formabant. In tertiâ litterâ hæremus. nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui* A I. *diphthongum fuisse censet, quia in Claudij æuo lapidibus,* ANTONIAI. DIꟻAI. *& similia scripta. Constat enim antiquitus creberrimè vsurpatam hanc diphthongum. Non etiam ille, qui litteram nescio quam inuentam à Claudio leniendo R. putat, ex corruptis Velij Longi verbis: in quibus prioribus de Æolico digammâ saltem egisse Velium scio. Sed nec Martianus Capella, qui sic scribit.* Huic litteræ S. Diuus Claudius P. adiecit aut C. propter ψ. & ξ. Græcas, Psalterium, saxa. *Censet enim ille à Claudio nouum* X. *repertum: quod vanum puto, quia* X. *in vsu temporibus iam Augusti, vt disertè monet Isidorus. Sed & X. inter eas à Varrone & Quinctiliano censetur, quæ non necessariæ. Varro in Fragmento quopiam, ex libro De Grammaticâ.* Litterarum partim sunt, & dicuntur, vt A. B. partim dicuntur, & non sunt, vt H. & X. partim sunt, neque dicuntur, vt φ. ψ. *Ex quibus verbis non absurdè collegeris, duabus his litteris, quæ necessariæ Varrone teste, nouam formam induisse Claudium noménque. Et de ψ. quidem clarum, cui Antisigma respondit: de φ. Claudiano neglexerunt tradere Grammatici, & ego non diuino. Phi quidem littera, non dubiè necessaria, & alius eius sonus quàm F. vti monuit etiam Quinctilianus. Hæc in re Grammaticâ nugamur: & omittere licuisset si Claudij liber extaret, quem de ratione harum litterarum edidit.*

Capella reiectus, modò emendatus.
Littera X. non necessaria.
Claudium nouam φ repperisse.
Ignota eius forma, & nomen.

In ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.] *Ego verò cum Imperatoribus tollo hæc plebiscita: quæ vim vsúmque Claudij temporibus habere non potuerunt, omni potestate tralatâ ad vnum. Quære exempla in historiâ principum, non inuenies. Legerim,* publicandis scitis. *Sciti nomen generale est, & ad decreta omnia pertinet ac iussa. Et haud dubiè ea scriptura obseruata non solùm in plebescitis (vt demus ea fuisse) sed in legibus aliis, edictísque.*

Plebiscita non in vsu temporibus principū.

Ex Catumero principe Cattorum.] *In Vatic. est,* Actumero: *Strabone* Ουκρόμηρος ἡγεμὼν Κάττων, *id est,* Vcromerus. *vel ad etymon Germanicum verius,* Acromerus.

Acromerus, quasi auctor prolatorque agrorum.

Morte Sanquinij alacres.] *Sanquinij Maximi, de quo suprà dixi.*

Auxilaris, & diu meritus, pòst transfuga.] *Vaticana scriptura,* auxiliare esd in meritis. *Fortasse,* auxiliaris, dein emeritus. *Nam & auxilia, illo æuo, credam adstricta ad militiæ certum modum. Mercero placet,* Auxiliare æs diu meritus.

PAG. 105.
Nō accinctum fodere.
Discinctum fodere.

Quia vallum non accinctus foderet.] *Aliud est ac si dixisset, Discinctus. Non accinctum fodere, est sine gladio fodere: Discinctum fodere, est solutâ fluxáque tunicâ in morem muliebrem. Et id inter ignominias militares fuit: pœnæq; loco iubebatur, ne censeamus ignauum aliquem spontè id fecisse. Plutarch. in Lucullo, Sueton. Aug. cap.* XXIIII.

Falsò iacta.] *Venet. editio;* iacta, aucta. *hæsitante librario vtrum præferret, vtrumque adscripsit. Ego quidem hîc malim,* falsò aucta.

Augendi verbū παθητικῶς.

Nos virtutem auximus.] *Vereor vt scripserit,* virtute auximus. *Augendi verbum patiendi significatu, vt infrà.*

Post rebellionem clade L. Apronij.] *Non vt receptum,* per rebell. *Historia ipsa narrata fine libri* IV.

Endomunire, antiquè.
In Liuio coniectura.

Præsidium immuniuit.] *Ita manusc. At vulgi lectio,* inde muniuit. *Suspicari possis antiquè fuisse* endomuniuit. *Vti apud Liuium lib.* V. Iuuentutem militarem Senatusque robur in arcem Capitoliumque conscendere: armisque & frumento collatis, ex loco inde munito deos hominesque & Romanum nomen defendere. *scripserim,* endomunito.

Cùm prosperè egisset *formidolosum paci.] *Corruptus locus, cui opem adferre non fuit meæ opis. Vetus scriptura,* In prosperè egisset, formidolosum pati.

Ne tamen miles otium exueret.] *Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo,* Vt tamen, *vel pro,* Exueret, *repone,* Exerceret.

Corbulonis dictum emendatum.

Nihil aliud prolocutus, quàm beatos quosdam duces Romanos.] *Corruptione litteræ, periit huic dicto Venus. Scribe,* quondam. *id est, olim liberâ rep. Persuadet Dio, qui sic extulit:* ὦ μακάριοι οἱ πάλαι ποτὲ στρατηγήσαντες.

Dio non dissentit à Tacito.

Inter Mosam Rhenúmque trium & viginti millium spatio.] *Dio consentit,* διετάφρευσε, *inquit,* πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ρήνου καὶ τοῦ Μόσου, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα. *Nam stadia centum* LXX. *milliaria conficiunt* XXIII. *duobus stadiis & semi minus: ita vt septem stadia cum dimidio pro milliari capias, quod Plutarchus, Suidas, aliique monuerunt. Interpres tamen Dionis milliaria* XXI. *vertit: & addit non conuenire illi cum Cornelianâ ratione.*

Fossa inter Mosam Rhenumque.
Vbi ea fuerit.

Quâ incerta Oceani vetarentur.] *Rectè. non* vectarentur. *Dio interpretatur,* ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναῤῥέοντες πελαγίζωσιν. ne fluuij in Oceani æstu refluentes superstagnarent. *Fuisse ergo necessum est fossam eam inferioris Batauiæ parte, inter Rhenum veterem, Mosámque. vbi ferè vbique inter duos fluuios* XXIII. *milliarium interuallum. Supra agrum Batauum, inter Mosam & adhuc integrum Rhenum, esse non potuit: quoniam illic*

certè

certè periculum nullum ab æstu. Vertranius, cui legi placet, vitarentur *(hoc sensu, vt fossam eam perduxerit quâ commeari à Mosâ ad Rhenum posset ne Oceani pericula necessum esset subire) non placet. Multò minus Ferretus. qui μετέωρος certè fuit, cùm Mosam hîc cum Mosellâ confudit, & ea scripsit quæ rideant Batauorum pueri.*

Incuria & incogitantia hîc Ferreti.

De origine Curtij Rufi.] *Est qui hunc censeat esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, purè mehercules & Latinè. Modius certè noster, cuius censuræ Curtius non leuiter debet, testatum reliquit cognomen ei Rufi tribui à libris. Pugnare tamen ætas videatur, si quidem ad Augustum referenda illa sunt è libro eius* x. Proinde iure meritoque populus Rom. salutem se principi suo debere profitetur, cui noctis, quam pænè supremam habuimus, nouum sidus illuxit. Huius herculè, non Solis ortus lucem caliganti reddidit mundo, cùm sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subitâ serenitate discussit? Non ergo reuirescit solùm, sed etiam floret imperium. Absit modò inuidia, excipiet huius sæculi tempora eiusdem domus vtinam perpetua, certè diuturna posteritas. *Sed non sunt: nec quidquam hîc de sidere Iulio, vt nugantur. Refutant sequentia: quoniam Augustus cùm ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit: sed accendit, eduxit. Refutat & ille locus è lib.* III. *de vrbe Tyro.* Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen, longâ pace cuncta refouente, sub tutelâ Romanæ consuetudinis acquiescit. *Nam ait & agnoscit* longam pacem *in re Romanâ. An ea sub initia Augusti? imò viginti annorum bella. Itaque priora illa refero ad Caij Caligulæ cædem, & confusionem quæ secuta: Senatu imperium abrogante, milite & plebe stabiliente. Hæc sunt illa sine capite discordia membra; & Claudius ipse, nouum sidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: & facilè manum dedero, siquis adferet verisimiliora.*

Curtius Rufus an ille, qui historiâ scripsit.

Quicumque fuit, non vixit Augusti æuo.

Sectator Quæstoris cui Africa obtigerat.] *Vatic.* Sector. *nec sperno. Ad hastam enim sectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Rufo libro* VII. *epistol.* Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat. *Ait enim, comes.*

Firmata recepta lectio.

Oblata ei species muliebris, vltra modum humanum.] *Plinius super eodem miraculo*: Inclinato die spatiabatur in porticu. offertur ei mulieris figura, humanâ grandior, pulchriorque. perterrito, Africam se futurorum prænuntiam dixit. iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem prouinciam reuersurum, ibique moriturum. *Quod ait vltra modum humanum: semper ita antiqui, vt fidem diuinitatis adstruant eiusmodi idolis. Virgilius*:

Visa mihi ante oculos, & notâ maior imago.

Xenophon lib. VIII. παιδείας. ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν, κρείττων τις ἢ κατ' ἄνθρωπον, εἰπεῖν· συσκευάζου, ὦ Κῦρε. ἤδη γὰρ εἰς θεοὺς ἄπει. *Tacitus* I. *Histor.* Erupisse cellâ Iunonis maiorem humanâ speciem.

Imagines diuinitus missæ, supra hominem.

Ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem.] *Ideò Claudius primus (& fortasse hac occasione) scrutatores instituit, qui promiscuè omnes ad principem salutandi vel quâ aliâ caussâ venientes excuterent. Suetonius*: Salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. *Quos tamen Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio, cap.* XII. *Verba Dionis ad hunc morem digna legi*: Κλαύδιος τά τε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάττετο, καὶ πάντας τοὺς προσιόντας οἱ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει, μή τι ξιφίδιον ἔχωσιν. ἔν τε τοῖς συμποσίοις πάντως τινὰς στρατιώτας συνόντας εἶχε. καὶ τοῦτο μὲν ἐξ ἐκείνου καταδειχθὲν, καὶ δεῦρο ἀεὶ γίγνεται. ἡ δὲ δὴ ἔρευνα ἡ διὰ πάντων διὰ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο.

Scrutatores in aulâ. Claudius primus instituit.

Vespasianus sustulit.

De se Nouius * conscios.] *Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacunâ refert*: De se noui .·.·.·.·.·.·. conscios. *Videmur non incommodè explere posse*: de se Nouius confessus, conscios non edidit.

Lacuna explecta in Tacito.

Spectaculum gladiatorum celebrandum pecuniâ eorum, qui Quæsturam adipiscerentur.] *Suetonius*: Collegio Quæstorum, pro straturâ viarum, gladiatorium munus iniunxit. *Quod mutauit Nero, qui censuit*, vt ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset, *ait Tacitus lib.* XIII. *Iterum induxit Domitianus, notante Suetonio cap.* IV. *& perseuerauit. Tertullianus*: Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium, Quæsturas dico, & magistratus, & Flaminia & Sacerdotia. *Plura de his, proprio libro.*

Munera Quæstoria. Sustulit Nero. Imposuit iterũ Domitianus.

Valerius Potus, Æmilius Mamercus.] *Ita libri scripti. Lego,* Potitus, *quod Valeriæ gentis cognomen est. In vulgatis Valerius Postumius, imperitè. Est autem illeipse qui Consul* posteà anno V. CCLXXXIV. *Quod clarè ex Dionysio hauries lib.* IX.

PAG. 106. Val. Potitus.

LXIII. anno post Tarquinios exactos.] *Error numeri. nisi placet de primis Quæstoribus totos* XL. *annos à Liuio & Dionysio discrepare Tacitum. Nam anno vrbis* CCLXIX. *Q. F. Ser. Cornelio Coss. Liuio primi Quæstores nominati, L. Valerius & Cæso Fabius: itémque*

Primi Quæstores quando.

Dionysio

Dionysio lib. VIII. *At ex hac Taciti putatione, circa annum demum vrbis* CCCVIII. *Quæstores statuamus necesse est. Quod falsum esse, liquet vel ex eo, quòd Liuius & Dionysius post annum illum* CCLXIX. *sæpius iam Quæstores nominant. Corrige hîc ergo,* XXIII. *anno. vt ratio constet. In altero tamen Quæstore manet adhuc dissensus: qui Liuio & Dionysio est Cæso Fabius, non Mam. Æmilius, vt nostro. Nam Plutarchus planè diuersus, qui P. Veturium & M. Minutium nominat.*

Correctione conciliatus Tacitus cum Liuio.

Mox duplicatus numerus.] *Epitome Liuij* XV. Quæstorum numerus ampliatus est, vt octo essent. *Quod accidit circiter annum vrbis* CDLXXXVIII.

Lege Sullæ viginti creati supplendo Senatui.] *Vti à Cæsare Dictatore quadraginta, eâdem, ni fallor, caussâ. Vide Dionem* XLIII.

Fœdera & ciuitatem pridem adsecuti.] *Duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterum duplices, Cispadani, Transpadani. Ex his qui cis Padum, ius ciuitatis assecuti sunt post bellum Marsicum: qui trans Padum, ius Latij eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magni. Ea lex, Pompeia dicta. Sed non contenti Latinitate Transpadani, turbas sæpe mouerunt: incitante etiam post Quæsturam C. Cæsare. Nec enim de aliis Suetoniana illa capio;* Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petendâ ciuitate agitantes adiit, & ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob idipsum retinuissent. *Donec ille Cæsar Dictator primùm, transtulit eos in ciuium ius, narrante Dione lib.* XLI. Τοῖς Γαλάταις τοῖς ἐντὸς τῶν Ἄλπεων ὑπὲρ τὸν Ἠριδανὸν οἰκοῦσι τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε. *At de Transalpinis non liquidè purèque aliquid scriptum reperio, nisi quòd Strabo ostendit Cauaros, Salyésque ciuitate donatos, tempore tamen non expresso.* Πάντας, *inquit,* ἔτι προσαγορεύουσι *(Cauarorum nomine, scilicet)* τοὺς ταύτῃ βαρβάρους, οὐδὲ βαρβάρους ἔτι ὄντας, ἀλλὰ μετακειμένους τὸ πλέον εἰς τὸν τῶν Ῥωμαίων τύπον καὶ τῇ γλώττῃ καὶ τοῖς βίοις, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ. *id est,* omnes ita appellant, qui ibi incolunt, Barbaros: etsi nunc non Barbaros, quia plerique eorum ad Romanum habitum transierunt & linguâ & moribus, quidam etiam in ciuitatem eorum recepti. *Donatos tamen non dubium est ab Augusto: túncne cùm Italiam ad Alpes promouit? an potiùs in diuturnâ illâ peregrinatione, cùm ad res Galliæ cōstituendas biennium continuum illic egit? Quod obiter suadere Dio videtur lib.* LIIII. *qui Augustum in eâ peregrinatione libertatem & ius ciuitatis aliis dedisse ait, alios ademisse. Ciuitatem autem accipimus, sine iure suffragij: quod nunc à Claudio demum adsecuti.*

Galliarum diuisio. Quando, & qui populi in ciuitatem recepti.

Suetonius illustratus.

Cisalpinos Cæsar ciuitate donauit. Quidā è Trāsalpinis ciuitate donati.

Ab Augusto fortè.

Indigenas consanguineis populis.] *Videtur leg.* cum consanguineis.

Veneti & Insubres curiam irruperint.] *Qui populi Transpadani. Ex his colligas, Cauaros, de quibus Strabo, pleno ciuium iure non fuisse. Eos enim potiùs hîc nominassent.*

Nisi cœtus alienigenarum curiam irruperit.] *Quod sanè haut diu pòst euênit. adeò vt Augustinus verè scripserit,* Numquid non multi Senatores in aliis terris, qui Romam ne facie quidem norunt? *libro* V. *De ciuit. cap.* XVI.

Ferro víque ceciderint.] *Ita in meis libris, & rectè. Vulgò,* Ferro igníque. *Simile mendum scio esse in Suetonij Claudio, cap.* XXI. Diu cunctatus, an omnes igni ferroque absumeret, tandem è suâ sede prosiluit. *Lege,* vi ferroque.

Ferro víque.

Suetonius emendatus.

Memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & arâ Romanâ.] *Locus fractus corruptúsque, vti oratiuncula hæc tota. Nec ista Attius Nauius pater augurum restituerit, sine libris: nedum vt Beatus nobis persuadeat germanam lectionem esse,* qui Capitolio & arâ Romanâ? manibus eorundem parceretis? *Est enim, inquit, Aposiopesis: subaudiendúmque, potiti sunt. quâ figurâ medius fidius vellem ipse vsus esset. Mei libri,* memoria eorum memoretur qui Capitolio & æra Romana manibus eorundem per se satis.

Desperatus apud me locus.

Arâ Romanâ.] *Aram Maximam intellegit, quæ inter sacerrima Romæ.*

Et vocato Senatu ita exorsus est.] *Quæ oratio Principis memoriæ caussâ Lugduni habita, celeberrimâ vrbe Galliarum, & in æs incisa. Tabula manet illicò etiam nunc; & dignum lectu exemplar eius, quod, exscriptorum fide, proponam. Præsertim quia multa in eo ad Taciti lucem.*

Oratio Claudij.

Eius fragmentum Lugduni.

Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, noua fuêre. Inueterasset hoc quoque, & quod nunc exemplis tuemur, inter exempla erit.] *Pulchram & acutam Sententiam reperio à Synesio Cyrenensi Episcopo, haud disparibus sanè verbis, expressam in epistolâ* LVII. πολλὰ τῶν δεόντων ὁ χρόνος ἐξεῦρε, καὶ διωρθώσατο. οὐχ ἅπαντα πρὸς παραδείγματα γίνεται, καὶ τῶν γινομένων ἕκαστον ἀρχὴν ἔχει. ἡμεῖς ἀρχὴν δῶμεν ἔθει βελτίονι. *Verto:* Multas rerum vtilium tempus inuênit, aut correxit. Non omnia ad exempla fiunt, & singula quæ facta sunt initium semel habuerunt. Demus & nos principium meliori consuetudini.

Synesij dictum simile.

PAGINA PRIMA.

MAE RERVM NOSTR. .... EQVIDEM. PRIMAM. OMNIVM. ILLAM. COGITATIONEM. HOMINVM. QVAM. MAXIME. PRIMAM. OCCVRSVRAM. MIHI. PROVIDEO. DEPRECOR. NE. QVASI. NOVAM. ISTAM. REM. INTRODVCI. EXHORRESCATIS. SED. ILLA. POTIVS. COGITETIS. QVAM. MVLTA. IN. HAC CIVITATE. NOVATA. SINT. ET. QVIDEM. STATIM. AB. ORIGINE. VRBIS. NOSTRAE. IN. QVOD. FORMAS. STATVSQVE. RES. P. NOSTRA. DIDVCTA. SIT. QVONDAM. REGES. HANC. TENVERE. VRBEM. NE. TAMEN. DOMESTICIS. SVCCESSORIBVS. EAM. TRADERE. CONTIGIT. SVPERVENERE. ALIENI. ET. QVIDAM. EXTERNI. VT. NVMA. ROMVLO. SVCCESSERIT. EX. SABINIS. VENIENS. VICINVS. QVIDEM. SED. TVNC. EXTERNVS. VT. ANCO. MARCIO. PRISCVS. TARQVINIVS. PROPTER. TEMERATVM. SANGVINEM. QVOD. PATRE. DEMARATO. CORINTHIO. NATVS. ERAT. ET. TARQVINIENSI. MATRE. GENEROSA. SED. INOPI. VT QVAE. TALI. MARITO. NECESSE. HABVERIT. SVCCVMBERE. CVM. DOMI. REPELLERETVR. A. GERENDIS. HONORIBVS. POSTQVAM. ROMAM. MIGRAVIT. REGNVM. ADEPTVS. EST. HVIC. QVOQVE. ET. FILIO. NEPOTIVE. EIVS. NAM. ET. HOC. INTER. AVCTORES. DISCREPAT. INCERTVS. SERVIVS. TVLLIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CAELI. QVONDAM. VIVENNAE. SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNISQVE. EIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIS. CAELIANI. EXERCITVS. ETRVRIA. EXCESSIT. MONTEM. CAELIVM. OCCVPAVIT. ET. A. DVCE. SVO. CAELIO. ITA. APPELLITATVS. MVTATOQVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA. APPELLATVS. EST. VT. DIXI. ET. REGNVM. SVMMA. CVM. REI. P. VTILITATE. OPTINVIT. DEINDE. POSTQVAM. TARQVINI. SVPERBI. MORES. INVISI. CIVITATI. NOSTRAE. ESSE. COEPERVNT. QVA. IPSIVS. QVA. FILIORVM. EIVS. NEMPE. PERTAESVM. EST. MENTES. REGNI. ET. AD. CONSVLES. ANNVOS. MAGISTRATVS. ADMINISTRATIO. REIP. TRANSLATA. EST.

QVID. NVNC. COMMEMOREM. DICTATVRAE. HOC. IPSO. CONSVLARI. IMPERIVM. VALENTIVS. REPERTVM. APVD. MAIORES. NOSTROS. QVO. IN. ASPERIORIBVS. BELLIS. AVT. IN. CIVILI. MOTV. DIFFICILIORE. VTERENTVR. AVT. IN. AVXILIVM. PLEBIS. CREATOS. TRIBVNOS. PLEBEI. QVID. A. CONSVLIBVS. AD. DECEMVIROS. TRANSLATVM. IMPERIVM. SOLVTOQVE. POSTEA. DECEMVIRALI. REGNO. AD. CONSVLES. RVRSVS. REDITVM. QVID. IMP. ..... VRIS. DISTRIBVTVM. CONSVLARE. IMPERIVM. TRIBVNOSQVE. MILITVM. CONSVLARI. IMPERIO. APPELLATOS. QVI. SENI. ET. SAEPE. OCTONI. CREARENTVR. QVID. COMMVNICATOS. POSTREMO. CVM. PLEBE. HONORES. NON. IMPERI. SOLVM. SED. SACERDOTIORVM. QVOQVE. IAM. SI. NARREM. BELLA. A. QVIBVS. COEPERINT. MAIORES. NOSTRI. ET. QVO. PROCESSERIMVS. VEREOR. NE. NIMIO. INSOLENTIOR. ESSE. VIDEAR. ET. QVAESISSE. IACTATIONEM. GLORIAE. PROLATI. IMPERI. VLTRA. OCEANVM. SED. ILLOC. POTIVS. REVERTAR. CIVITATEM.

PAGINA SECVNDA.

.... SANE. ....
NOVO. .... DIVVS. AVG. .... NO. ......
LVS. ET. PATRVVS. TI. CAESAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLONIARVM. AC. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM. ET. LOCVPLETIVM. IN. HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. QVID. ERGO. NON. ITALICVS. SENATOR. PROVINCIALI. POTIOR? EST. IAM. VOBIS. CVM. HANC. PARTEM. CENSVRAE. MEAE. APPROBARE. COEPERO. QVID. DE. EA. RE. SENTIAM. REBVS. OSTENDAM. SEDNE. PROVICIALES. QVIDEM. SI. MODO. ORNARE. CVRIAM. POTERINT. RECIPIENDOS. PVTO.

ORNATISSIMA. ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNIENSIVM. QVAM. LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIAE. CONFERT. EX QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VESTINVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. ET. HODIEQVE. IN. REBVS. MEIS. DETINEO. CVIVS. LIBERI. FRVANTVR. QVAESO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST. MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRI. DIGNITATIS. SVAE. INCREMENTA. VT. DIRVM. NOMEN. LATRONIS. TACEAM. ET. ODI. ILLVD. PALESTRICVM. PRODIGIVM. QVOD. ANTE. IN. DOMVM. CONSVLATVM. INTVLIT. QVAM. COLONIA. SVA. SOLIDVM. CIVITATIS. ROMANAE. BENEFICIVM. CONSECVTA. EST. IDEM. DE. FRATRE. EIVS. POSSVM. DICERE. MISERABILI. QVIDEM. INDIGNISSIMOQVE. HOC. CASV. VT. VOBIS. VTILIS. SENATOR. ESSE. NON. POSSIT.

TEMPVS. EST. IAM. TI. CAESAR. GERMANICE. DETEGERE. TE. PATRIBVS. CONSCRIPTIS. QVO. TENDAT. ORATIO. TVA. IAM. ENIM. AD. EXTREMOS. FINES. GALLIAE. NARBONENSIS. VENISTI.

TOT. ECCE. INSIGNES. IVVENES. QVOT. INTVEOR. NON. MAGIS. SVNT. PAENITENDI. SENATORES. QVAM. PAENITET. PERSICVM. NOBILISSIMVM. VIRVM. AMICVM. MEVM. INTER. IMAGINES. MAIORVM. SVORVM. ALLOBROGICI. NOMEN. LEGERE. QVOD. SI. HAEC. ITA. ESSE. CONSENTITIS. QVID. VLTRA. DESIDERATIS. QVAM. VT. VOBIS. DIGITO. DEMONSTREM. SOLVM. IPSVM. VLTRA. FINES. PROVINCIAE. NARBONENSIS. IAM. VOBIS. SENATORES. MITTERE. QVANDO. EX. LVGDVNO. HABERE. NOS. NOSTRI. ORDINIS. VIROS. NON. PAENITET. TIMIDE. QVIDEM. P. C. EGRESSVS. ADSVETOS. FAMILIARESQVE. VOBIS. PROVINCIARVM. TERMINOS. SVM. SED. DESTRICTE. IAM. COMATAE. GALLIAE. CAVSA. AGENDA. EST. IN. QVA. SI. QVIS. HOC. INTVETVR. QVOD. BELLO. PER DECEM. ANNOS. EXERCVERVNT. DIVOM. IVLIVM. IDEM. OPPONAT. CENTVM. ANNORVM. IMMOBILEM. FIDEM. OBSEQVIVMQVE. MVLTIS. TREPIDIS. REBVS. NOSTRIS. PLVSQVAM. EXPERTVM. ILLI. PATRI. MEO. DRVSO. GERMANIAM. SVBIGENTI. TVTAM. QVIETE. SVA. SECVRAMQVE. A. TERGO. PACEM. PRAESTITERVNT. ET. QVIDEM. CVM. AD. CENSVS. NOVO. TVM. OPERE. ET. INADSVETO. GALLIIS. AD. BELLVM. AVOCATVS. ESSET. QVOD. OPVS. QVAM. ARDVVM. SIT. NOBIS. NVNC. CVM. MAXIME. QVAMVIS. NIHIL. VLTRA. QVAM. VT. PVBLICE. NOTAE. SINT. FACVLTATES. NOSTRAE. EXQVIRATVR. NIMIS. MAGNO. EXPERIMENTO. COGNOSCIMVS.

Libertinorum filij.

Libertinorum filiis magistratus mandari.] *Hoc illud est quod Suetonius notat in Claudio*: Appium Cæcum Censorem, proauctorem generis sui, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. *Et notat verè. Nam libertorum filij adeò à curiâ remoti temporibus priscis, vt nec in militiam sint admissi. & bello Italico libertini primùm militare cœperunt, vt notat Epitome Liuiana* LXXIII.

Libertini à militiâ remoti.

Libertini primùm à Cæsare in Senatum lecti.

Non vt plerique falluntur recens.] *Non herclè antiquius, quàm à Cæsare. Primus ille libertorum filios allegit in Senatum, & magistratu ornauit. Dio* XLIII. καὶ παμπλήθεις μὲν ἐπὶ τὴν γερουσίαν, μηδὲν διακρίνων, μήτ' εἴ τις στρατιώτης, μήτ' εἴ τις ἀπελευθέρου παῖς ἦν, ἐσέγραψεν: *id est*, Multos in Senatum allêgit, nihil diiudicans vtrum quis miles esset, vtrúmve filius liberti.

Ædui fratres Romanorum.

Quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Rom. vsurpant.] *In Panegyrico Flauiensium nomine apud Constantinum dicto*: Quænam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Æduis se postulet anteponi? qui primi omniũ inter illas immanes & barbaras Galliæ gentes plurimis Senatusconsultis fratres populi Ro. appellati sunt: &

cùm

cùm à ceteris Rhodano ad Rhenum vsque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli consanguinitatis nomine gloriati sunt. *Et posteà*: Imputauêre se origine fabulosâ in Siciliâ Mamertini, in Asiâ Ilienses: soli Ædui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenuâ & simplici caritate fratres populi Rom. crediti sunt. *Bene ait, crediti. Neque enim aliunde, vt credo, fratres, quàm ex sermone communi Gallorum Germanorúmque, quo fideles socij, fratres amicíque dicuntur. non quia ab Iliaco sanguine, vt suggerunt quidam. Sed quòd Tacitus dicit solos Æduos id nomen vsurpasse: repugnat Lucanus, qui tribuit etiam Aruernis:*

Caussa eius appellationis.

> Et docilis rector monstrati Belga couini,
> Aruernique ausi Latio se fingere fratres
> Sanguine ab Iliaco populi.

Etiam Aruerni fratres dicti: qui Æduis vicini.

Et lapis antiquus, qui Bataui. GENS. BATAVORVM. AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. *quæ inscriptio eruta armamentario Britannico, ad ostium veteris Rheni.*

Et Bataui.

Vetustissimum quemque è Senatu.] *Aliud Patricij, aliud Senatores. Senatores multi è plebe, vt septuennibus pueris notum. Claudius igitur, ne extingui, & intermori patriciorum familias pateretur, antiquißimum quemque è plebeis Senatoribus rettulit in patres. Dico antiquißimum; siue ætatis ratione, seu potius temporis, quo in Senatu fuit. Hæc clara Taciti mens. At vir iuris & antiquitatis consultus, quasi in Cimmerios delatus esset, ita hîc cæcutit. Vertit se in omnes formas, & tandem definit scribendum esse*: vetustissimum quemque è senatum. *Sapis lector, & non rides?*

Plebei Senatores in patres adscripti.

Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium.] *Tacitus sensisse videtur omnes patricios qui à regibus lecti (plures enim reges post Romulum legerunt) Maiores fuisse: qui à Bruto, Minores. Liuius tamen & alij, contrà. cuius rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, vt opinor, auctores sui. Lud. Viues tamen, patrum æuo doctrinâ celebri, verbis aliquot insertis hîc legebat*: Romulus maiorum gentium, L. Tarquinius minorum, Brutus conscriptorũ appellauerant. *cuius epistolam eâ super re publicauit amicus meus dum vixit G. Canterus in Nouis suis. At mihi nondum animus adsentiendi: nec tibi quidem, si cum iudicio excusseris, quæ Onufrius per satyram & confusè, vt solet, collêgit.*

Maiorum gentium patres.

Lud. Viuis audax correctio.

Augustus lege Sæniâ sublegêre.] *Ille idem Viues scribit*, Seruiâ. *Ius & mos Belgæ, dissentiendi ab Ibero. Sæniâ enim vera lectio. Colligo ex Dione* L II. *qui hunc patriciorum dilectum confert in annum vrbis* DCCXXV. τό τε τῶν εὐπατριδῶν γένος, *inquit*, συνεπλήρωσε, τῆς βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρεψάσης τοῦτο ποιῆσαι. *id est*; Patriciorum numerum impleuit; Senatu scilicet id ei iubente. *Ex quo vides* S C. *aliquod fuisse eius rei. siue legem. Legibus nomina à consulibus: & consul suffectus prioris anni*, L. SAENIVS. *in monumentis. Vertranium ergo, qui* Sentiam *reposuit, non audiemus.*

PAG. 107.

Sænia lex.

Mitem & recens repertam quandam rationem.] *Repertam ab Augusto. Habes in Dione lib.* LII. *in extremo.*

Ex seueritate priscâ.] *Alucinor, aut scribendum voce additâ*: Haud ex seueritate. *Sententiam eam esse, id mihi certum.*

Vox Tacito inserta.

Ius exeundi ordinis.] *Solos Ciliciæ abite nebulones. Enimuerò Latinitas scribi vult*, ordine. *aut potius*, exuendi ordinis. *Ita lib.* III. Piso exutâ dignitate in decem annos relegatur.

Exuere ordinem.

Censa sunt ciuium LXIX. centena, & LXIIII. millia.] *Conuenit cum Caßiodori ratione sexaginta nouem centena millia exprimentis. cum libris haud planè conuenit. è quibus Vatic. ille fidus exprimere videtur* quinquaginta octo centena & octogintaquattuor millia & LXXII. *Nec miremur de granditate numeri: cùm iam tunc sub Augusto (nondum tot populis in ciuitatem acceptis) censa reperiam* quadragies centena millia. *Lapidis inscriptio quam obtrudunt*, TEMPORIBVS CLAVDII TIBERII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTENSIONE IN ROMA SEPTIESDECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. *parum vera aut fida mihi est. & tamen cùm de his saltem qui arma ferrent agat, nihil nobis obstat.*

Numerus censitorum.

Lapis falsus.

Nomen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouissima voluptas est.] *Elegantißima gnome. cuius acumen non cepit Ferretus. Explicat vnus Seneca epist.* CXXIII. Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est. *vbi tamen malè, & præter reliquum iudicium, Pincianus*, in famâ est, *legi voluit. Ita autem est. hominibus perditis & ad flagitia proiectis, ipsa infamia voluptas est. Audi Valerium Maximum, de Polemone, lib.* VI. *cap. De mutatione morum*: Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo, neque illecebris tantùm sed ipsâ infamiâ gaudens. *Vbi addo voculam è libro veteri*, neque illecebris eius tantùm: *sententiâ omnino volente.*

Gnome ad vitam pulchra & acuta.

Valerio obiter integritas.

Sacrificij gratiâ Hostiam proficisceretur.] *Imò rei frumentariæ gratiâ, ait Dio: pellicum caussâ, Victor. Sed sacrificium credo à Claudio institutum rei frumentariæ caussâ, in Castrorum æde. Id enim numen ibi cultum, ventorum marísque caussâ. Ita lego apud Ammianum*

Castorum ædes Ostiæ.

lib. XIX. *in summâ inopiâ frumenti, Tertullum qui Præf. annonæ*, apud Ostiam in æde Castorum sacrificasse, tranquillitatemque mare molliuisse. *Id sacrum perpetuum fuit, & suspicor à Claudio institutum, qui portum illum celebrem & farum Ostiæ exstruxit. Celebrabatur solemni quadam lætitiâ, mense Maio: ideóque post-sæculo Maiuma dictum. Suidas*: Μαϊουμᾶς. πανήγυρις ἐγίνετο ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα, τὸ παράλιον καταλαμβανόντες πόλιν τὴν λεγομένην Ὀστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν, ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. *Iulianus Cæsar in Antiochico*: ὑμῶν δὲ ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ Μαϊουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδεὶς θύει. *Nec aliud intellexit Æthicus in Cosmographiâ*: Tiberis insulam facit inter portam vrbis & Ostiam ciuitatem, vbi populus Rom. cum vrbis Præfecto vel Consule, Castorum celebrandorum caussâ egreditur, solemnitate iucundâ. *Vbi vides Castorum solemne, & Maiumam, idem esse. Hanc originem Maiumæ nec inscitam, nec alienam à vero puto.*

Sacrum illis annuum. Maiuma postea dictum.

Adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum caussâ.] *Ea formula in nuptiis legitimus solemnis, ad coniugij verum finem.* Nec enim ob aliud, *ait Augustinus*, femina nubit, quàm, vt mater fiat. *vnde & matrimonium ominis caussâ dictum. Ideò Græci definiunt*, γάμον, σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κατὰ νόμον, ἐπὶ γνησίων τέκνων ἀρότῳ. *Et pulchrè Menander apud Clementem*:

Matrimonij etymon. Definitio nuptiarum.

Παίδων ἀρότῳ τῶν γνησίων δίδωμί σοι
Γε τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα.

Et Augustus senile quoddam coniugium iniustum pronuntiauit, quoniam non quærendorum liberûm caussâ initum, *ait Valerius lib.* VII. *cap.* VII. *In ipsis autem tabulis ea verba solita exprimi. Augustin. lib.* XIV. *De ciuit.* Quid concubitus coniugalis, qui secundùm matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit caussâ liberorum? *Adde & Sueton. Iul. cap.* LI.

Subisse, sacrificasse.] *Verbum* subisse, *corruptum iudico. Fortean*, nupsisse, *id est, solemni luteo flammeo, qui mos nouus nuptis, faciem velasse. Scripsi & sensi ita olim. at nunc delibero etiam atque etiam, & ambigo an subeundi verbum non hîc germanum & inter legitima nuptiarum. Quinctilianus suspicionem facit in sermone Declamationis* CCXLVII. Dicit pars diuersa. non fuisti vxor. non subsisti cum illo. *Legerim*, non subiisti. *Et subitionem hanc intellegam, siue cùm deducta subiret mariti domum: siue de Iugo. modò is ritus tamen satis certus.*

Sponsa in mariti gremio.

Discubitum inter conuiuas.] *Et quidem formâ nuptiali: quæ volebat vt noua nupta in gremio mariti iaceret. Morem eum exprimit Iuuenalis*: ——ingens
Cæna, sed & gremio iacuit noua nupta mariti.
quasi ecce id inter solemnia nuptiarum. Appuleius de nuptiis Psyches: Accumbebat summum thorum maritus, Psychen gremio suo complexus. *Ideò rectè in Catullo*,

Catulli lectio firmata.

Adspice intus vt accubans
Vir tuus Tyrio in thoro
Totus immineat tibi.

Nec rectè magnus ille censor, quem vnum æmulor mirórque, Adspice imus, *emendauit. Imúsne in illo geniali suo epulo maritus? imò Summus, vel Appuleio teste. Intus accubare, vt intus canere. Interior autem maritus, respectu sponsæ ad quam hîc sermo. Siquid tamen mutandum, legerim*, vnctus. *qui mos Romanis in omni conuiuio solemni.*

Interior maritus, quo sensu.

Dum industria cubiculum principis.] *Regem olim feci, qui emendasset hunc locum. itaque concursum à multis ad coronam, & non vnus mihi indicauit scribendum*: Dum histrio cubiculo Principis occultatur, dedecus. *verißimè. intellegit enim Mnesterem illum Patominum, qui diu in delicis Messallinæ. Libri scripti non longè abeunt ab hac lectione*, Dum instruo cubiculum Principis exultauero, dedecus. *Posis extrema item scribere*, cubiculo Principis exsultat, verè dedecus.

Desperatus locus.

Dignitate formæ, iuuentâ.] *Ita lego, non* formâ. *Dignitas formæ propriè de viris, vti notat vetus litterator Agrætius. illud*, iuuentâ, *suspectum facit Vatic. qui refert*, Vimentis. *Ex quo Palmerius diductim legebat*, vi mentis.

Callistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus.] *C. Cæsaris Caligulæ: cuius necis conscius participésque fuit hic libertus, narrante Iosepho lib.* XIX. *cap.* I. *Scilicet autem Tacitum hoc narrasse in libris qui de Caligulâ.*

Callistus libertus.

Appianæ cædis molitor Narcissus.] *Vide Sueton. cap.* XXXVII. *in cuius verbis*, Nec multo pôst ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis vt adesset, præceptum erat: quasi planè repræsentaretur somnij fides, accersi statim, ac mori iussus est, *menda est. Quò enim accersi iubetur, qui iam aderat? Non fugit Torrentium, qui ex libris legit*, arcessi, *pro accusari, vt interpretatur. Mihi*, arceri, *verum videatur: vt exclusum eum à Claudio intellegamus, nec admissum. Transcripserim etiam*, arceri, ac statim mori. *Historiam pete à Dione.*

Appij Silani cædes. Correctus Suetonius.

Callistus

Callistus prioris quoque regiæ peritus.] *Sub Caio, apud quem in gratiâ potentiâque fuit. Dio, vbi de Domitio Afro, lib.* LIX. *Et eleganter Senecâ, epistolâ quadam:* Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi. *Sed fuit non minus magnus apud Claudium. éstque illeipse cui Scribonius Largus medicus eius æui opus suum inscribit, & appellat C. Iulium Callistum.* Callistus vile olim mancipium.

Num Messallinam secretis minis depellerent amore Silij.] *Vt'ne Messallinam ipsam adirent minantes? an vt Claudium: eiúsque minis auerterent eam ab amore? Ego hæc & sequentia,* Perstitit Narcissus, &c. *iuxtà cum ignarissimis intellego, & cùm penitus introspicio, video dissentanea esse, nec inter se vincta.* Obscurior locus.

Duas pellices quarum is corpori.] *Vatic.* corporibus.

Cis Vectium, cis Plautium.] *Emendaui præeunte Vaticano, qui habebat,* Cis Vecticis Plautio. *Et verè. Duo enim famosi in hac Messallinâ & quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens & Plautius Lateranus. De Vectio, mox noster, & Plinius de Medicis:* Exortus mox est Vectius Valens adulterio Messallinæ Claudij Cæsaris nobilitatus. *Item Scribonius Largus:* Hoc medicamentum Apuleij Celsi fuit, præceptoris Valentis & nostri. *De Plautio mox, & lib.* XIII. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum reddidit Senatui. *At viri docti desperatam huius loci restitutionem censebant: cùm vulgò esset,* cis Vectium Plantium. PAG. 108. Vectius Valens adulter. Plautius Lateranus.

Ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret.] *Contaminatissimum locum Ferretus esse vult: qui mihi castus, purus. Inuidiosâ concessione libertus: Fruatur sanè, inquit, Silius domo tuâ, seruis, veste, & gazâ omni regiâ (nam hæc tralata ab adulterâ ad Silium, notante etiam Dione:) reddat saltem vxorem.* Defensa vulgata lectio.

Rumperétque tabulas nuptiales.] *Ad legitimum matrimonij actum Tabulæ & signatores adhibiti. Tabulis & dos continebatur, & illa solemnis coniugij caussa, Liberûm quærendorum. Iuuenalis,* Tabulæ nuptiales.

Signatæ tabulæ, dictum, Feliciter.

Appuleius, Quòd in villâ non in opido tabulæ sint consignatæ quarto & vltimo loco obiecêre. *Meminerunt non semel Iurisconsulti: & proprio huic rei libro Cl. v.* Brissonius, cuius accuratæ diligentiæ doctrinæq́; non à me, non ab alius quidquam addo. Vt ergo eæ tabulæ matrimonio firmando: sic eædem ruptæ, disparando. Iuuenal.* * De ritu nupt. & iure connubior. Tabulis ruptis matrimonium soluebatur.

——tabulas quoque ruperat, & iam
Signabat, totâ vix hæc ego nocte redemi.

De his tabulis locum accipio, qui in priscis Glossis: λεγούσης τινὸς γυναικὸς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἀφῃρῆσθαι ἀπό τινος, αὐτόν τε υἱὸν ἴδιον εἶναι καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνήκειν τὴν ἐπίδοσιν, ἠρνήσατο ἄλλος. ἀπεκρίθη γυνή, ῥωμαΐνην αὐτὴν γεγενῆσθαι, καὶ δέλτους μὲν γεγράφθαι, γάμους δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνηθέντος οὖν αὐτὸν ἀποδεῖξαι υἱὸν ἴδιον εἶναι περὶ οὗ ἐπράττετο: Ὁπότε μὴ εἴη σὸς υἱὸς, τὴν ἐπίδοσιν ἀπόδος. Dicente quadam muliere congiarium filij sui ablatum esse à nescio quo, eumque filium suum esse, & ad se pertinere congiarium: negauit alius. Respondit mulier, Latinam se fuisse, & tabulas quidem scriptas fuisse, nuptias verò non fuisse. Cùm ergo non potuisset eum ostendere filium suum de quo agebatur, Cùm non sit tuus filius, congiarium redde.

Primúmque rei frumentariæ Præf. Turranium.] *Dixi lib.* I.

Lusium Getam.] *Id illi verum & gentile nomen, non* Lucium, *aut* Luscium. *Duo autem hoc tempore Prætorij Præfecti, Lusius Geta & Rufus Crispinus.* Lusius Geta Præf.

Quibus fatentibus.] *Libri scripti,* tacentibus.

Adulto Autumno simulacrum Vindemiæ per domum celebrabat.] *Adulto Autumno, id est mense Octobri. Itaque etiam in Horologio veteri Romæ signatum eo mense,* VINDEMIÆ SACRVM LIBERO. *Et persuasum mihi non aliud esse hoc Vindemiale festum, quàm sacra Liberi quæ C. Cæsar primus Romæ celebrauit. Seruius ad eos versus,* Daphnis & Armenias, &c. Hoc, *inquit,* apertè ad Cæsarem pertinet, quem constat primùm sacra Liberi patris transtulisse Romam. *Ideò nummus percussus Cæsari, in cuius parte* C. VIBIVS. RVFVS. *& impressa ara cui persona histrionia imposita, item thyrsus, & tigris adiuncta. ad memoriam non dubiè huius rei. Lampridius in Eligabalo:* Cùm ad Vindemiam vocasset amicos nobiles, & ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari cœpit an esset promptus in Venerem: posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad iuuenes. à quibus cùm audiret ætati congrua, gaudere cœpit, & dicere verè liberam (*emendo,* Liberi. *in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna verè libero deo*) vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi ab ipso primum repertum, vt in Vindemiarum festo multa in dominos iocularia & audientibus dominis dicerentur. *Capitolinus in M. Antonino:* Vindemias priuato modo cum amicis agebat. *Videtúrque ritus posteà Imperij fuisse, vt Princeps extra vrbem, dies aliquot lasciuiret & vacaret* Adultus Autumnus. Vindemiæ festum. Siue Liberalia: quæ Cæsar instituit. Lampridius correctus. Iocularia dicta & facta in hoc festo.

*Eadem verba in Reginonis Chron lib. I.

huic Vindemiali festo. * *Paullus Diaconus lib.* III. *de gestis Longobard. cap.* VI. Procedente itaque Tiberio ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta dies ad Vindemiam iocundaretur, Sophia vocatum ad se Iustinianum voluit ad imperium sublimare. *Idem festum, Magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis*: Sed & aliàs Liberum principem coronæ planè laureæ etiam vulgus agnoscit, cùm dies in illum solemnes Magnam appellat coronam. *Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quæ antiquæ liberaq; reip. & incidebant in* XV. *Kal. Apriles. De queis Varro lib.* V. *& Kalendarium Romanum.*

Magna corona

Alia Liberalia.

Habitus Liberi patris.

Ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, iuxtáque Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos.] *Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat*: Cùm Liberum patrem appellari se iussisset, cùm redimitus hederâ, coronaque velatus aureâ, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus curru velut Liber pater vectus esset Alexandriæ. *De cothurnis, etiam Virgil.* ——nudataque musto

Cothurni.

Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.

Thyrsus.

De thyrso, præter alios Iustinus: ὥσπερ αἱ βάκχαι διὰ σχήματος εἰρηνικοῦ τὰς λόγχας ἐν τοῖς θύρσοις περιφέρουσιν. *id est*, Veluti Bacchæ per speciem habitumque pacis lanceas in thyrsis circumferunt. *Vide & Plinium* XVI. *cap.* XXXIIII. *Athenæus eiusmodi Bacchi insignia in Pyrrhicâ saltatione recepta fuisse ostendit lib.* XIII. ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυρρίχη Διονυσιακή τις εἶναι δοκεῖ, ἐπιεικεστέρα οὖσα τῆς ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων, προΐενται δὲ ἐπ' ἀλλήλους καὶ νάρθηκας, καὶ λαμπάδας φέρουσιν. ὀρχοῦνται δὲ τὰ περὶ τὸν Διόνυσον καὶ τὰ περὶ τοὺς Ἰνδούς, καὶ τὰ περὶ τὸν Πενθέα. *Quæ verba lucem dare volo iis quæ hîc præcedunt*, feminæ pellibus accinctæ assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Bacchæ.

Pyrrhica saltatio.

Luculliana prædia.

Lucullianos in hortos.] *De quibus initio huius libri. Tamen & Luciliana prædia reperio, & hîc in manuss. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romæ*:

D. M.

CRESCENTIS. NEPOTI. FORTVNATI. *
CAESARIS. N. SER. EXACTORIS.
PRAEDIORVM. LVCILIANORVM.

Vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur.] *Siue*, excipiuntur.

Cæcina Largus

Asconius correctus.

P. Largo Cæcinâ.] *Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Consul cum Claudio fuit, anno vrbis* DCCXCV. *& in consulatu interfectus. Quem intellegit Asconius, in Pro M. Scauro*: Scauri domum possidet nunc Longus Cæcina, qui consul fuit cum Claudio. *scribe*, Largus. *& disce hinc quæ Asconij certa ætas.*

*in Electis.

In eodem gestamine.] *Id est, gestatoriâ sellâ. quæ à Claudio deducta in vulgi vsum, vt * docui. Sic lib.* XIV. Gestamine Baulos peruectam. *Appâret tamen in vno gestamine plures sellas fuisse, vt hîc vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam poscit sumitque.*

PAG. 109.

Imagines in atrio.

Silius damnatus à Tiberio.

In vestibulo effigiem patris Silij consulto Senatus abolitam demonstrat.] *In atrio siue in vestibulo ædium, imagines maiorum: vti hîc Silij patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine maiestatis cum vxore Sosiâ Gallâ, vt lib.* IV. *narratum: ideóque & imagines abolitæ, quas tamen filius restituerat. Criminatur ergo id libertus.*

Quidquid habitum Neronibus.] *Lege*, auitum: *quod monuit me* Ic. *Claudius Chiffletius.*

Custodes olim vxoribus adpositi.

Et amicis.

Custodem Silio ac Messallinæ datum.] *Quis dederit Silio custodem? Claudiúsne, qui omnium ignarus? Logi. In Vat. est*, Custodem Messallinæ dat. *alienâ deinde manu adpictum*, ac Silio. *Lego igitur*: Custodem Messallinæ datum. *vel etiam*: custodem à Silio Messallinæ datum. *Alterum quidem verum est, vt hîc Titius siue à Claudio adpositus vxori custos; siue à Silio, vt amicæ. Vtrumque enim solens Romanis. De maritis, Tibullus*, Ipse malus docui, quo posset ludere pacto Custodes. *De amatoribus, Propertius*, Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam? *Misellus ille custos! cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset. Vertranius inexplicabilem locum censet, nisi custodem pro exactore interpretemur, scilicet qui mortis pœnas exigat. Verum merúmque somnium.*

Indicium, & ex eo impunitas.

Indicium offerentem Vectium Valentem & confessum.[*Bene confessum. Nam Indicium, ait in Eunucho Donatus, propriè est eius qui vnà peccauerit. Asconius ad illud Ciceronis*: Quapropter si indicium tibi postulas dari. *ait*: Index est, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate propositâ. *Quæ tamen impunitas circumscripta est: quia, vt idem notat*, Certa sunt in quibus impunitas indici datur, vt in caussâ proditionis, maiestatis, & si quid huiusmodi.

Saufeius Trogus.

Saufellum Trogum.] *Vat.* Saufelium. *Scribo*, Saufeiū, *& induxit librarios illud I. longiusculum, vt L. scriberent. Horum omnium mentio Senecæ in Menippæâ de Claudij morte. vbi tamen disiunctim scribe* M. Heluius, Trogus. *Qui hic etiā Traulus, malè fortasse in Senecâ*, Sex. Trallus.

Decius

Decius quoque Calpurnianus.] *Scripti libri,* Deorius. *Puto,* Decrius. *quod nomen & infrà inuenies.*

Reminisceretur vocis, quâ se obnoxium iussis Messallinæ dedisset.] *Commentum feminæ lepidum. Mimum istum deperibat Messallina. solicitat. Ille tergiuersari, metuere Imperatorem. Quid ergo si maritus ipse iubeat? inquit. Et cum marito egit, quasi operâ Mnesteris aliquâ in re illi vsus. Ille vocatum mimum malè accipit, iubet in omnibus vxori obediat pareátque. Paruit. & id iussum valere sibi nunc vult ad veniam obtinendam & vitam. Dio* LX. — Lepidum Messallinæ factum

Ob patrui egregium meritum.] *A. Plautij, suspicor, qui Britanniam Claudio subegit.*

Tanquam in illo cœtu passus muliebria.] *Simile illorum inuentum in Suetonij Domitiano cap.* x. Qui se quò faciliùs expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant. *Dij deæq. istos, non corpore non animo viros. Adeò turpior omni morte hæc fuga mortis.*

Assidente matre Lepidâ.] *Quæ'nam hæc Lepida? Ego verò repperisse me censeo famosæ feminæ (Messallinam dico) stirpem & matrem. Suetonius scribit:* Post has Valeriam Messallinam Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. *vbi dissimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio consobrinus. Dicam ego. Ex L. Domitio & maiore Antoniâ natus est Cn. Domitius pater Neronis principis, & item Lepida amita eiusdem, de quâ* infrà. Hæc Lepida, est illa ipsa quæ nupta Valerio Messallæ, & quæ hîc Messallinæ dicta mater. At Claudius natus ex Druso & minore Antoniâ, vti clarum. Stemma istud:* — Quæ mater Messallinæ. Claud. cap. XXVI. — Suetonio noua lux. *Lib. XIII.

M. ANTONIVS III. vir.	ANTONIA, *maior.*	CN. DOMITIVS.	NERO IMP.
		AGRIPPINA, *vxor.*	
	L. DOMITIVS *maritus.*	DOMITIA LEPIDA.	
		VALERIVS MESSALLA *maritus.*	VALERIA MESSALLINA *vxor Claudij.*
OCTAVIA.	ANTONIA *minor.*	GERMANICVS.	
	DRVSVS, maritus.	CLAVDIVS *Imp.*	

Vides ergo Claudium & Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuisse alibi ostendo) verè consobrinos. Atque hac ratione fortè maritum ipsum Lepidæ, Suetonius dixerit *Claudij consobrinum. Tamen tutius putarim legi,* Barbati Messallæ & consobrinæ suæ filiam. *Sententia quidem non alia est: & hæc Lepida Neronis amita, Messallinæ mater.* — Lepida consobrina Claudij. — Fortean mutanda in Suetonio lectio.

Morte decus quærendum.] *Placet,* morti, *vt in Veneto.*

Ictu Tribuni transfugitur.] *Malim,* transfigitur.

Leuissimum fastigij eius.] *Hæc cum lineis postumis, corrupta, hiulca. nec iuuant aut discrepant libri, nisi quòd,* Tristitiis inultis, *non Flagitiis, vti substituisse fatetur Rhenanus. Ego ab eiusmodi vlceribus sanandis, sani hominis censeo abstinere manum. Nam sine librorum ope, irrita abierit vel Hygia ipsa.* — PAG. 110.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XII. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

LOLLIAM Paullinam M. Lollij consularis filiam.] *Non prisci illius Lollij, qui moderator C. Cæsari datus, ne erres: sed filij eius. qui tamen quando consul fuerit, ignoro. Tempora suadent, & clarissimè Plinius lib.* IX. *cap.* XXXV. *qui hanc Lolliam Paullinam neptem illius Lollij appellat.* — Lollia, neptis M. Lollij qui sub Augusto.

Et familiæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret.] *Expediri sententia potest: tamen mauelim scribi,* & familiæ Claudiæ. quin posteros coniungeret. *vt quasi hortantis ea sint liberti.* — PAG. 111. In aliam sententiam mutata lectio.

Iuuenémque & alia clarum, insigni triumphalium.] *Ita disertè Vatic. veréque. Transmarina forma sermonis est,* νεανίσκον τά τ' ἄλλα λαμπρὸν, *crebrúmque apud Latinos, Homo cetera bonus, & similia: in Agellio, Homo pleraque non indiligens.* — Alia clarus.

Vitellius nomine Censoris seruiles fallacias obtegens.] *Dubitaui ne prisco verbo scrib.* seruiles pellacias. *Apud Lucretium scriptum.* — Pellacia.

Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti.

& conuenientior huic sententiæ visa ea vox. Non enim tam fraudes erant, quàm adulationes

humiles & demissæ ad pelliciendam parandámque gratiam Agrippinæ, vt addit noster.

Ideó & Seneca in Octauiâ de hoc Silano ait, *criminis ficti reus*, vt emendaui in Antiq. lib. I. cap. XIV.

Silani incautus amor aduersum sororem.

Fratrísque non incestum, sed incustoditum amorem.] *Vatic.* fratrumque. *quod probo. In reliquâ scripturâ pendeo animi. Vulgatam si ferimus: sententiam esse volo, Tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororémque. sed tantùm incustoditum. id est, amorem parum cautum circumspectúmque, & qui sine crimine, rapi tamen in crimen potuerit. Simillimum illud Plinij è lib.* VI. *epistolar.* Tuitus sum Iulium Bassum, vt incustoditum nimis & incautum, ita minimè malum. *Siquid mutandum, legerem,* incustoditum sermonem. *E Senecâ certè clarum non aliud verè obiectum huic Silano, quàm verba aduersus sororem nuptialia, & parum cauta. Ait in Ludo de morte Claudij:* Qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti L. Silanum generum suum occidit. Oro propter quid? Sororem suam festiuissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. *ita enim restitui eum locum nuper. Sed fortasse & quasi sororius Ligur notatus Silanus fuit. cuius sententiæ puto illa Senecæ, ibidem:* Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. *Nam Lingere quid sit in obscenis, non ignotum: & ambigua allusio in molarum voce, quâ etiam in vtero dictum aliquid muliebri.*

Silanus caput perdidit in sorore.

Distinctio ad historiam.

Pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito.] *Distinguunt libri mei,* matrimonium, iam famâ. *Et rectè. quoniam ante istos consules matrimonium pactum. Suprà enim scriptum:* quæ postquam matrimonij sui certa fuit. *Statim etiam è Farnes. scripseris,* deductæ in domum patrui fratris filiæ.

Quin & incestum, ac si sperneretur.] *Sententiam loci censeo: Fruebantur quidem matrimonij bonis Claudius & Agrippina: at non securi. quia & incestum subesse videbatur, nondum firmatis eiusmodi nuptiis; & periculum ne populus sperneret profani principis imperium.*

Ciuium & consensui.] *Delenda copula. vel, quod verius, addenda vox scriptori elapsa,* ciuium & S. consensui. *id est, Senatus. Ita respondebit Claudij oratio, Vitelliana.*

Summámque reip. agi.] *Scribo,* summamque rempublicam.

Passienus secundus Agrippinæ maritus.

Vidua iungeretur principi.] *Vidua Agrippina mortuo, sub initia imperij Claudiani, Crispo Paßieno, cui post Domitium nupserat. Plinius lib.* XVI. Arborem mori eximiam ætate nostrâ adamauit Passienus Crispus bis consul, orator, Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarus. *Sueton. Nerone:* Verùm Claudio imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. *Tamen idem ille Paßienus anteà maritus Domitiæ sororis Ænobarbi. Quod ex Quintiliano colligas lib.* VI. *cap.* II. *Apud Senecam de hoc eodem lib.* IIII. *Natural. Quæst. initio:* Crispus Passienus, quo ego nil noui acutius in omnibus rebus, maximè in distinguendis (*omnino scrib.* distringendis) & curandis vitiis, sæpe dicebat: Adulationi opus esse non claudere ostium, sed aperire, & quidem sic quemadmodum amicæ solet. quæ si impulit, grata est: gratior, si effregit. *Iterum scribe,* sed operire. *id est, leuiter obducere, opponere ostium: ne pereat dicto sua Venus.*

Seneca correctus.

* *De Crispo Paßieno lubet paullo amplius adtexere, illustri cum primis viro & oratore. & maximè ea quæ Scholiastes vetus Iuuenalis curiosè rettulit ad versum Satyræ* IIII. —venit & Crispi iucunda senectus. Crispus, *inquit,* municeps Viselliensis, tirocinio suo, in Senatu ita cœpit: * Patres conscripti, & tu Cæsar. propter quod simul oratione (*malim* orationem, *vt duplex caussa laudis fuerit, & Libertas & Eloquentia*) plenissimè à Tiberio conlaudatus, plurimas sponte caussas apud * C. V. egit. pro quâ re in Basilicâ Iuliâ eius statua posita est. Consulatus duos gessit. Vxores habuit duas, primam Domitiam, deinde Agrippinam; illam amitam, hanc matrem Neronis Cæsaris. Possedit bis mille sestertia. (*scribo,* bis millies sestertiûm: *quia homo prædiues, & Suetonius ait Neronem hereditate eius ditatum.*) Omnium Principum gratiam adpetiuit, sed præcipuè Cæsaris (*excidit nota prænominis C. id est,* Caij. *nam hunc intellegit*) quem iter facientem secutus est pedibus. Hic nullo audiente à Nerone interrogatus (*à Nerone? imò verò à Caio, in quem scelus hoc incesti competiit. nisi mauis,* Hic illo audiente, à Nerone inter: *eâ mente, vt Caio præsente, à quopiam Nerone, qui adularetur fœdo Principi & simul huic insidiaretur, sit rogatus.*) Haberétne, sicut ipse, cum sorore germanâ consuetudinem? Nondum, inquit. quamtumuis decenter & cautè. ne aut negantem eum argueret, aut adsentientem sibimet mendacio dehonestaret. (*corrigo,* ne aut negando eum arg. aut adsentiendo semet deh.) Periit per fraudem Agrippinæ, quam heredem reliquerat, & funere publico elatus est. *Scita narratiuncula. quam tamen ego ad Paßienum hunc traho, auctore eius valdè inuito. Nam ille (dormiit, an stertuit?) refert ad Crispum, qui sub Domitiano. Atqui Vibius ille nomine fuit: nec quadrant in eum re aut æuo, quæ hic dicta. Mira μετεωρία Scholiastæ, aliàs docti. Sed & noster amicus, cur rescribit* municeps Vercellensis? εὐλόγως *ad Vibium illum, fateor: at non ad Paßienum. Quamquam Visellia municipium etiam mihi ignotum: An* Vitelliensis? *an* Vicelliensis? *quæ loca Italiæ reperies. De morte autem hominis, quod Hieronymus ecce Chronico,* eam

* *Præposuit Patres Principi, sanè quàm libere in seruitute.*

* *Interpretare* Centumuiros.

Ambigua emendatio.

Alia iterùm, sed certior.

Scholiastæ error.

eam Principe Caligulâ ponit, anno eius secundo: Paſſienus filius, fraude hereditatis ſuæ necatur. *ſanè falſum eſt. conſtat enim ſub initia Claudij obiiſſe, ex Suetonij Nerone capite* VI. *Itaque traiectitia ea nota Hieronymi, vt in Chronico illo multa. ſed & emendanda ſic*: fraude heredis ſuæ. *Agrippina enim illi heres, &* per eius fraudem, *vt diſertè in Scholiaſtæ extremus hic verbis legis*, *periit. Fuit & Paßienus pater, Senecæ nominatus lib.* II. *Controuerſ.* V. *Ad quem pertinere cenſeo Velleij verba libro* II. Triumphalia ornamenta ex Africâ *ei tribuentis*: *ídque ſub Auguſto.*

Hieronymi culpa ſiue Librarij.

Is etiam emendatus.

Alius Paſſienus pater.

Vidiſſe ipſos.] *Principe Caio.*

Statueretur imò documentum, quò vxorem Imp. acciperet.] *Nugax oratio. quid enim? non anteà Imperatoribus ſemper vxor? ſemper. Quid ergo opus ei rei documento? Tu corrige*, quomodo vxorem. *Id enim vult adulator homo, prodendum eſſe poſteris exemplum, vt Imp. vxorem Senatu ſuaſore & auctore capiat.*

Tacitus emendatus.

Et ſobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuiſſe.] *Malim*, tempore percrebuiſſe, *reiectâ voce quæ gloſſographum ſapit. De reipſâ, Plutarchus auctor in Cauſis, quæſt.* VI. *diu apud Romanos ſobrinarum coniugia (ἀνεψίας ipſe appellat, & benè vertit Xylander) fuiſſe inuiſa: cœpiſſe tamen à leuiculâ cauſâ, quam ipſe denarrat. factúmque decretum populi*, πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰ δὲ ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι. *id eſt*, licere omnibus ducere vſque ad conſobrinas, ſuprà autem vetari. *Itaque coniugia ea deinceps crebra: & ſic inter illuſtres, M. Marcellus Iuliam Auguſti F. duxit, ſibi ſobrinam: aliíque plures. Suſtulit tamen eas ipſas nuptias Theodoſius, de quo Victor*: Tantum, *inquit*, pudori tribuit & continentiæ, vt conſobrinarum nuptias vetuerit, tanquam ſororum: *permiſerúntque iterum Arcadius & Honorius l.* XIX. *C. De nuptiis.*

Sobrinarum matrimonia quando cœperint.

Ea vetuit Theodoſius.

Alij iterum permiſerunt.

Sobrinarum.] *Sobrinas appellat: tamen palàm eſt, intellegi debere de Conſobrinis. Quis enim hoc cenſeat, eos quos propriè Sobrinos, legum auctores appellant, arceri inter ſe nuptiis? nunquam factum. Sed veteres hæc miſcebant, vocularum haud æquè curioſi captatores. In Gloßis priſcis legas*, Ἀνέψιος, Conſobrinus, Sobrinus. *Alibi*: Θεῖα πρὸς μητρός, Conſobrina. Et: Ἐξάδελφος, ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν, Conſobrinus. *Quid, quòd Velleius ſimili libertate*, Conſobrinum Ti. Gracchi *Scipionem Naſicam appellat: qui Iuriſconſultorum finitione Sobrinus ſit?*

Sobrini Tacito, pro conſobrinis.

Decretum poſtulat, quo iuſtæ inter patruos fratrúmque filias nuptiæ ſtatuerentur.] *Zonaras*; ψήφισμα ἐποίησαντο, ἐξεῖναι Ῥωμαίοις ἀδελφιδᾶς ἄγεσθαι. *Ait Tacitus*, Fratrum filias: *& ſtrictè capias, non enim licuit ſororum. Quod notauit accuratè & diffuſè, quantum ſatis eſt, Cuiacius* XIII. *obſer. cap.* XVI. *quem non exſcribo. Nec ſuſtulit Nerua hoc* SC. *vt idem verâ interpretatione collegit. De Claudij hoc facto Seneca*:

Fratrum filias ducere patruis, non item ſororum licuit.

> Genitamque fratris, coniugem captus, ſibi
> Toris nefandis, flebili iunxit face.

vbi melius leges, Genitamque fratre coniugem captam. *Domitianus imitatus exemplum eſt, qui Iuliam habuit filiam Titi.*

Seneca in Tragœdiis correctus.

Talledius & Seuerus.] T. Alledius *ſcribo. & vidi poſteà ita citare hunc locum Beroaldum. In monumentis priſcis*, M. ALLIDI. *in Iuuenali*,

Alledia gens.

> ——tibi habe frumentum Alledius, inquit.

Quod noſter vnum imitatorem ſceleris eius facit; **Suetonius diſſentit, qui duos. Noſter, credo, non habuit curæ neſcio quem recenſere libertinum. Vocat etiam equitem R. quem ille Primipilarem. Nec aberrat, quoniam primi pili comes, gradus equeſtris. Martialis*: Et referes pili præmia clarus eques.

*Cap. XXXI.

Addictum quaſi & virile ſeruitium.] *Arbitrio meo, tranſponantur verba*, Addictum & quaſi virile. *Lectioni ſtabiliendæ (nam ego olim ſolicitaui) eſt, quod apud eumdem Tacitum de moribus Germanorum ſcribitur*: Trans Lygios Gothones regnantur, paullo iam addictius quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen ſupra libertatem. *Nec pœnitet tamen prorſus coniecturæ*, Adductum, *præſertim quæ firmatur codice Budenſi: de quo verbo in lib. Hiſtor.*

PAG. 112.

Addictum ſeruitium.

Die nuptiarum Silanus ſibi mortem conſciuit.] *Mala ergo diſtinctio, & hiſtoriæ vitiandæ, in Suetonij Claudio obtinuit, cap.* XXIX. Silanus abdicare ſe præturâ, morique initio anni coactus. Die ipſo Claudij & Agrippinæ nuptiarum in quinque & triginta Senatores trecentoſque amplius equites animaduertit. *Apage. nulla cædes nuptiali eius die lecta. ſcribéque*, initio anni coactus, die ipſo Cl. & Ag. nuptiarum. In quinque, &c.

Diſtinctio in Suetonio mala.

Caluina ſoror eius.] *Fortaſſe illa, quæ vitam produxit ad Veſpaſiani imperium. de quâ Sueton. cap.* XXIII. *Veſpaſ.* Cùm Mauſoleum repentè patuiſſet, ad Iuniam (*malè enim editum ſuppoſitúmque à Scholiaſtis*, Iuliam) Caluinam è gente Auguſti pertinere dicebat. *Nam Silani iſti inter abnepotes Auguſti fuerunt, vt dicam.*

Iunia Caluina.

Italiâ pulſa eſt.] *Si pulſa tantùm, quid ita Cõmentator Iuuenalis ſcribit eam à ſe interfectã?* Caluina, *inquit*, Prætoris cuiuſdã ſoror, quæ ſe occidit tanquam infamis in fratré (*lego*, fratre.) Claudij temporibus. *Hoc notat ad illud è Sat.* III. —donat Caluinæ vel Catienæ. *Homo errat.*

Scholiaſtæ incuria.

Sacra

Piacularia sacra à Tullo.

Sacra ex legibus Tulli regis, piaculáque apud lucum Dianæ.] *Non alia sacra piaculáque accipio, quàm quibus Tullus olim rex in Horatio sororiam cædem luit expiauítque. Liuius:* Itaque vt cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri vt filium expiaret pecuniâ publicâ. is quibusdam piacularibus sacrificiis factis (quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt) transmisso per viam tigillo, velut sub iugum misit iuuenem. *Similiáque Dionys. lib.* III. *qui addit ea sacra per Pontifices facta: conuenienter cum iis, quæ hic Tacitus.*

Irridentibus cunctis quòd pœnæ procurationésque incesti id temporis exquirerentur.] *Et hercle ridiculum, quòd Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris lueret: ipse in eâdem culpâ. Nam piacula istac caue aliò referas, quàm ad crimen Silani.*

Senecæ exsiliú.

Veniam exilij pro Annæo Senecâ, simul Præturam impetrat.] *Relegatus enim Seneca post Quæsturam à Claudio in Corsicam insulam, ob suspicionem adulterij cum Iuliâ Germanici filiâ, Vinicij vxore. Cuius criminis scena à Messallinâ fuit. Scena dico. Non enim reipsâ expetit in te hæc culpa, ó Romani nominis & sapientiæ magne sol.*

Vt rettuli.] *Libro* XI. *Vide.*

Secors domi, bellis infaustus.] *Elegantissimi ingenij & doctrinæ noster Modius obseruat è libro vetere,* belli infaustus. *rectè: eâ formâ, quâ Militiæ clarus.*

Omissâ Tiberij memoriâ, quamquam is quoque miserat.] *Et quidem tres miserat. Vononem, Phraätem, Teridatem. Adi lib.* II. *suprà, &* VI.

Quanto ignara barbaris.] *Ita edidi è Vatic. Farnesiano erat,* ignota: *vulgò,* ignoratiora. *Phrasis vulgata & obuia in Tacito.*

Cassius ceteros præeminebat peritiâ legum.] *Vatican.* ceteris præerat. *Accipio.*

Exercere legiones.] *Vett.* exercitare.

Familiâ Cassiâ per illas quoque gentes celebratâ.] *Ob Cassium illum qui τυραννοκτόνος, cuius in Syriâ prosperæ res post cladem Crassi.*

Acbarus, Arabiæ regum nomen.

Rex Arabum Abbarus.] *Solemne illis regibus nomen, vt Ptolemæus Ægyptiis. Vatic.* Acbarus *semper scriptum, & Appiano* Ἄκβαρος.

PAG. 113.

Castellum insigne famâ, quod postremo prœlio.] *Attentum lectorem non fallet vitium. Quid enim? An Ninon castellum vocat, quam paullo antè vrbem? Et vtrúmne apud Ninon postremum Darij cum Alexandro prœlium fuit? Imò haud procul Arbelâ, apud pagum*

Arbela castellum.

Gaugamela. Inserüerim ergo vocem, sedes Assyriæ, & Arbela castellum insigne famâ: *aut certè si satis sit id intellegi, additâ copulâ,* sedes Assyriæ, & castellum.

Quorum rex Iuliates.] *Ita edidi ex meis libris. Vulgò tamen,* Hyliates: *& statim infrà,*

Izates.

Ezates, *etiam in manuss. Scito verum nomen esse,* Izates. *Ita enim appellatur constanter Iosepho lib.* XX. *Antiq. cap.* II. III. *vbi & historia omnis explicita de origine huius regis & progressu. Narrat autem Iosephus Iudaicæ religionis eum, & matrem Helenam fuisse: multáque alia, quæ operæ sit legere.*

Vbi pharetras telis onustas accepêre.] *Vatic.* telis omissis onustas, *nec scio quid voce eâ faciam. Fortè,* telis omnigenis onustas.

Mithradates amissis opibus vagus.] *Dio Mithradatem quemdam nominat, prolem magni illius; cui Claudius regnum Bosphori largitus sit. libro* LX. *Sed is alius debet fuisse ab isto.*

Siraci populi.

Zorsines Soracorum rex.] *Farn.* Siracusorum. *Vera scriptura,* Siracorum. *Nam & à Strabone in* XI. τὰ τῶν Σιρακῶν φῦλα *dicuntur. Populi sunt ad Caucasum.*

Aorsi populi.

Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat.] *Straboni, Plinio, Ptolemæo, hi populi dicti,* Aorsi: *inter Scythas.*

Nostris in armis.] *Aliter exaudio, quàm vulgus. id est, nostri in lateribus erant, & ad armos. Nec enim solos Romanos in armis fuisse censendum: sed cùm Aorsi in fronte agminis & tergo essent, in medio Bosphorani; Romanos latera tutatos esse. Nisi tamen legend.* nostris armis. *vt dicat Bosphoranos, Romano ritu instructos armatósque.*

Sed cratibus iunctis.] *Vatic.* cratibus & vimentis. *probo.*

PAG. 114.

Plerisque centurionum interfectis.] *A Rhenano est, ex emendatione, vt ait, codicis Bud. Nam mei manuss. itémque editiones antiquæ omnes,* plerisque consularium. *Pro eâ voce quid restituendum, nondum mihi liquet.*

Propriis odiis infensum.] *Franc. Modius è Rodolphi Agricolæ codice negationem inserit,* non infensum. *Quod approbo. Non enim Eunon à se Mithradatem oderat, sed in gratiam aspectúmque Romanorum.*

Ne triumpharetur, néve capite pœnas expenderet.] *Farnes.* exciperet. *At de more ipso plectendi in carcere triumphatos duces, suadeo omnino legas Fabrum libro* II. *Semestr. capite* III.

Quantâ peruicaciâ in hostem.] *A M. Antonio Mureto est, qui ingeniosè veram lectionem*

ctionem peruidit. Nam vulgò erat, quantâlibet pertinaciâ in hoc tentatâ. Peruicaciâ *autem in Vat. ſcriptum.*

Iunium Colonem.] *Hic & infra emendo*, Cilonem. *Dio auctor lib.* LX. *facetâ narratione inſertâ ſuper hoc homine. Præfuerit Bithyniis, inquit. (nam Bithynia adiuncta, vt opinor, Ponticæ adminiſtrationi) & præfuerat nequiter, auarè. Queſti Bithyni apud Claudium ſunt, popoſcerúntque pœnas. Cùm parum intellexiſſet Claudius in turbâ ſtrepituq́; adſtantium, quid dixiſſent Bithyni alios interrogat. Ibi Narciſſus pronus in Cilonem, audaci mendacio edidit, gratias eos agere Ciloni. Tum ille, Præſit ergo eis alterum biennium. Dicitur autem Dioni* Ἰούνιος Κίλων: *& firmat Velius Longus*: Cilones, *ait*, vocantur homines anguſti capitis & longi: chilones à breuioribus labiis dicti. *Gloſſæ*: Cilo, προκέφαλος. *Declamator in Salluſtium, pro hominibus nequam improbíſque accepit*: Quidquid impudicorum, cilonum, parricidarum, ſacrilegorum, debitorum in totâ vrbe fuit.

Iunius Cilo. Narciſſi petulans nequitia. Vide Feſtum in Chilo. Cilones.

Sorore L. Voluſij genitam.] *De cuius gentis nobilitate Rutilius in Itinerario*:

Qui Voluſi antiquo deriuat ſtemmate nomen:
Et reges Rutulos, teſte Marone, refert.

Memmio quondam Regulo.] *Vide Sueton. in Caio, cap.* XXV. *itémque Dionem. Statim vox* Nuptiis *abeſt Farneſi codici: & illæſâ ſententiâ poteſt.*

Damnatus lege repetundarum Cadius Rufus.] *Malè ego olim*, Claudius, *malè vir doctus, in Re nummariâ*, Cordius *reſtituit. Eſt ille, de quo* II. *Hiſtor.* Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæſo Senatorius locus: qui repetundarum criminibus ſub Claudio ac Nerone ceciderant. *Si mutamus: legerem*, Tadius.

PAG. 115. Cadius Rufus, vel Tadius.

Galliæ Narbonenſi datum, vt Senatoribus eius prouinciæ, iure quo Sicilia haberetur, inuiſere res ſuas liceret.] *Liberâ rep. liberum Senatoribus peregrinari etiam rei priuatæ cauſsâ. Id tantum excogitatum, vt legatio libera peteretur à Senatu, ſumeretúrque: quò maiori abeſſent cum dignitate. Cicero ſæpè. At lapsâ rep. in ſeruitutem, Senatoribus etiam adempta hæc libertas. Auguſtus id inſtituit imperio firmando, & nequis illuſtriorum commeare ad exercitus aut conciliare milites prouincialéſue poſſet. Dio eleganter* LII. *in extremo*: προσαπεῖπε πᾶσι τοῖς βουλεύουσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἂν μὴ αὐτός τινι κελεύσῃ, ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. καὶ τοῦτο καὶ δεῦρο ἀεὶ φυλάττεται. *id eſt*: Edixit omnibus Senatoribus, nequis eorum peregrinari extra Italiam vellet, iniuſſu permiſſúve ſuo. quod interdictum ad hoc vſque æuum ſeruatur. *Quamquam præiuiſſe ad hoc factum Auguſto Iulius videtur*: qui ſanxit nequis Senatoris filius niſi contubernalis aut comes Magiſtratus peregrè proficiſceretur, *ait Sueton. cap.* XLII. *Vbi libido mihi legendi*, nequis Senator Senatoriſve filius. *Si enim filiis interdictum; maior ratio vt Senatoribus ipſis. In vſu autem, vt commeatus peregrinandi à Cæſare ac Senatu peterentur. Suetonius Calig. cap.* XXIX. Prætorium virum ex ſeceſſu Anticyræ propagari ſibi commeatum ſæpius deſiderantem, cùm mandaſſet interimi, &c. *quo loco reiectâ voculâ ſcripſerim*, Prætor. virum ſeceſſu Ant. *Sed Claudius à ſe ſolo id peti primus inſtituit. Sueton. cap.* XXIII. *ſubobſcurè*: Commeatus à Senatu peti ſolitos* ſui beneficij fecit. *cui lucem do ex Dione*: τοῖς δὲ οὖν, *inquit*, αἰτουμένοις, ὥστε ἔξω τῆς Ἰταλίας ἀποδημῆσαι, ἐφίει μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἄνευ τῆς βουλῆς. τοῦ γε μὴν καὶ νόμῳ τινὶ αὐτὸ δοκεῖν ποιεῖν, δόγμα γενέσθαι ἐκέλευσε. *id eſt*: Petentibus extra Italiam eundi commeatum, per ſe conceſſit, Senatu non conſulto. quod tamen vt lege aliquâ facere videretur, iuſſit ſuper eâ re confici Senatus decretum. *Vide & l.* XXII. *Ad municipalem. Atque inprimis Caſsiodorum: apud quem expreſſa Formula ipſa dandi huius per principem commeatus, lib.* III. *Variar. epiſt.* XXI. *Auguſtus tamen in hoc decreto ſuo Siciliam exceperat: ſicut nunc Claudius Narbonenſem. quia vtraque prouincia vicina & quaſi ſuburbana. Dio*: πλὴν γὰρ ὅτι ἔς τε τὴν Σικελίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, οὐδαμόσε ἄλλοσε βουλευτῇ ἀποδημῆσαι ἔξεστιν. *id eſt*: Exceptâ enim Siciliâ, & Galliâ Narbonenſi, nuſquam aliò peregrinari Senatori fas eſt. *Ad hoc Claudianum interdictum reſpexit Suidas, etſi id paullò aliter effert, in* Κλαύδιος. *Ait*: νόμον τέθηκε μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως ὁδεύειν, χωρὶς τῆς τοῦ βασιλέως κελεύσεως. *id eſt*: Legem tulit, ne cui Senatori abire vrbe ad ſeptimum lapidem fas eſſet, Principis iniuſſu.

Legatio libera olim ad peregrinandum. Peregrinationes vetitæ Senatoribus. A Iulio exemplum videri. Coniectura in Suetonio. Commeatus, à Senatu & Cæſare. Claudius eos ſui iuris fecit. *Ideó in Tacito hîc *non exquiſita principis ſententia.* Sicilia eximia. Et Gallia Narbonenſis. Strictius multo hoc effert Suidas: nec ſcio an verè.

Defunctis regibus Sohemo atque Agrippâ.] *Quorum ille Arabum Ituræorum, hic Iudææ rex. Sohemus autem ſcribendum, aut certè Soæmus ex Dione: non Sohennius, vt edition. vulgatæ. Dio de Caligulâ*: ἐν δὲ τούτῳ, Σοαίμῳ τὴν τῶν Ἰτουραίων τῶν Ἀράβων, καὶ Πολέμωνι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ψηφισαμένης τῆς βουλῆς ἐχαρίσατο. *De Agrippâ & mutatione ſecutâ vide diffuſè Ioſephum* XX. *Antiquit.*

Soæmus rex.

Salutis augurium.] *Quod è tenebris primus eruit Politianus: quem licet legas Miſcell. cap.* XIII. *Dionem* XXXVII. *&* LI. *Feſtum in voce Maximus Prætor. Sed numerus in Tacito ſatin' verus? delibero. Nam ſuprema mentio capti huius Augurij apud Dionem eſt anno vrbis* DCCXXV. *cùm & Ianus item ab Auguſto cluſus. atqui ab eo die ad hunc* DCCCII. *vrbis annum,*

Augurium ſalutis. Dubitatum de numero Taciti

non

non XXV. *vti hîc scriptum, sed* LXXVII. *intersunt anni. Vt ergo verus iustúsque hic numerus sit, à Tiberio repetitum id augurium necesse est Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. anno vrbis* DCCLXXVII.

Et pomœrium vrbis auxit Cæsar.] *Idq. lapis etiam nunc testatur Claudiani æui, Romæ:*

TI. CLAVDIVS
DRVSI F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XVI. COSS. IIII.
CENSOR P. P.
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS. POMERIVM
AMPLIAↃIT. TERMINAↃITQ.

Auxit, post Britanniam Romano imperio adiectam.

Nisi L. Sulla & D. Augustus.] *Non defendo te, Corneli: erras. Etiam C. Cæsar auxit interiectus inter eos duos. Agellius auctor lib.* XIII. *cap.* XIIII. *Dio lib.* XLIII. ταῦτά τε ἐποίει, καὶ νόμους εἰσέφερε, τό, τε πωμήριον ἐπὶ πλεῖον ἐπεξήγαγε. *Apud eumdem Antonius in laudatione Cæsaris funebri:* ὁ καὶ τὸ πωμήριον αὐτῆς (τῆς πόλεως) ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατεσφαγείς, *&c. Cicero ad Attic. lib.* XIII. De vrbe augendâ quid sit promulgatum, non intellexi. id sanè scire velim. *Iuuat tamen aliquid nostrum, quod Suetonius exactæ in talibus diligentiæ, nihil huius in Iulio commemorat: & fortean concepta à Iulio res, perfecta demum ab Augusto. Nam ille nugator apud* Senecam ridiculus, qui* Syllam vltimũ Romanorum protulisse pomœrium tradidit: quod numquam Prouinciali sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit. *Vide quæ huc faciunt, apud Vopiscum in Aureliano.*

Taciti ἁμάρτημα.

Iulius Cæsar pomœrium auxit.

* De Breuit. vitæ. cap. XIIII.

Regum in eo ambitio vel gloria.] *Consule Onufrium in vrbe Româ.*

Curiæ veteres.

Mox ad Curias veteres.] *Ita manusc. & rectè. Varro de L. L.* Curiæ duorum generum. Nam & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres: & vbi Senatus humanas, vt curia Hostilia. *Festus:* Nouæ curiæ ad compitum Fabricium factæ quòd parum amplæ veteres à Romulo factæ. *Plautus:* Sub veteribus ibi sunt qui dant, quique accipiunt fœnore. *Liuius* XLIIII. Ædes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum laneasque (*scribe,* lanienasque) & tabernas coniunctas in publicum emit. *Ouidius easdem intellegit.* III. *Fast.*

Veteres, ἀπλῶς

Liuius correctus.

Ianua tunc regis posita viret arbore Phœbi:
Ante tuas itidem Curia prisca fores.

Adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur.] *Agnosce ergo lector, & tolle, librarij errorem (non enim ipsius Suetonij, puto) Neronis cap.* VII. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ iam tunc Senatori in disciplinam traditus. *Adoptatus Nero* XI. *ætatis anno? Falsum, vel te iudice & indice Suetoni. Nam idem scribis* XVII. *anno ad imperium eum peruenisse; quod & Tacitus, & Dio adstruunt. Atqui ab hoc die ad imperium anni intersunt non quinque.* Duodecimo, *ergo in Suetonio scribendum: si ratio quidem constatura est.*

Erratum forte in Suetoniano numero.

Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri.] *Atqui Tiberius Germanicum adoptauit, vti notum. Excusabunt ij curiosi, quòd Tiberius iam è Claudiis migrarat in gentem Iuliam.*

In Claudiâ gẽte nulla adoptio.

Eosque ab Atto Clauso continuos durauisse.] *Secuti sumus spectatæ fidei codicem Vat. qui disertim habet* Atto Cluso. *superius tamen alienâ manu I. addito, vt fieret, Attio. Vt mirer Iurisconsultum Vertranium scribere duos Vatic.* Accio Clauso, *referre. Sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quiuis oculos*

Istos, suppositis eruito manibus.

Atta Clausus.

Facit à Vatic. in eâdem bibliothecâ vetus Suetonius qui initio libri tertij, Attâ Claudio *refert. Et quidni probabile, cùm Clausus recens è Sabinis esset, prænomen eum habuisse terminatione Sabinum? Emendandus ita, me iudice, Liuius lib.* II. Atta Clausus, cui postea Appio Claudio Romæ nomen fuit. *& lib.* X. Principem nobilitatis vestræ, seu Attam Clausum, seu Ap. Claudium vultis. *De Clauso, manifestè post Virgilium Silius* XVII. *Punicor.*

Liuius emendatus.

Hîc priscâ ducens Clausorum ab origine nomen
Claudia. *Et Ouidius in Fastis:*
Claudia Quincta genus Clauso referebat ab alto.

Desolatus paullatim etiam seruilibus ministeriis.] *Ita capio. Britannicus spoliatus exutúsque paullatim non solùm honestiore comitatu, sed etiam seruulis; cùm Agrippina eos, quasi ad alta officia operásque auocaret. Desolatus,* μονωθεὶς, *solus relictus: vti libro* I. Nonanus operiendas

Desolatus quid.

riendas Tiberij epistolas clamitauerat; mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuertit.

Siue verum, seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.] *Desistite medici: nullum hic vulnus. Siue, inquit, reuerà non segnis illi indoles fuit: siue pericula, & ex periculis fauor, hanc et famam circumdederunt. Alternans hic sermo per Tacito familiaris. Lib.* III. Longam & continuam absentiam paullatim meditans, siue vt amoto patre Drusus munia consulatus solus obiret. *Lib.* II. De se nihil addidit metu inuidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse. *Et exempla obuia.*

Veteranos coloniámque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.] *Parum ἀναλόγως ergo vulgò Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Æthico & Itinerario Antonini: melius Agrippinensis, aut Agrippinensium. Etiam Claudia agnominata, fide lapidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimæ vrbis.* Colonia Agrippinensis. Claudia dicta.

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
COS.
LEG. LEG. I. MINER. P. F.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIAE
CVR. AMITERNOR. PRAEF.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICL. LEG. I. ADIV. P. P.
IIII. VIRO. STLITIBVS. IVDIC.

Quo iure deducta colonia fuerit, Paulus libro II. *De censibus:* In Germaniâ inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt. Iuris Italici fuit.

Eam gentem auus Agrippa in fidem acciperet.] *Quod factum credo Agrippâ & L. Gallo Coss. anno vrbis* DCCXVII. *ex Dione lib.* XLVIII.

Aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus.] *Parum cohæret narratio. Cui rei enim illud,* Deinde? *Vereor vt exciderint ea quæ de Sulpicij Galbæ & P. Gabinij expeditione aduersum Cattos Marsósque Dio narrauit, lib.* LX. *Quamquam ea gesta annis aliquot antè.* Fortasse mutilus locus.

Post quadragesimũ annum.] *Iusta supputatio. Clades illa enim accepta, anno* DCCLXIII.

Sueuis à Druso Cæsare impositus.] *Non genti toti Sueuorum, sed iis qui Maraboduum & Catualdam reges comitati erant:* qui à Druso, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra inter flumina Marum & Cusum locati sunt, dato rege Vannio gentis Quadorum, *ait noster lib.* II. *Annal. Vannij regnum in parte describit Plinius:* Campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes verò & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, à * Moro siue is Duria est, à Sueuis regnoque Vanniano dirimens eos. PAG. 116. Vannianum regnum. * Nescio an corr. Maro.

Mox diuturnitatem in superbiam mutans.] *Lego,* diuturnitate. *Mutans, pro mutatus. quod appâret ex manuss. Varro:* In priore verbo graues prosodiæ quæ fuerunt, manent: reliquæ mutant. Mutare.

Sido.] *Ille ipse qui posteà in partibus Vespasiani. Tacit.* III. *Histor.* Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum. Sido rex.

P. Attilio Histro.] *Vatic.* Atellio. *In veteri inscriptione reperio hominem: quæ sic habet fide Aldi.* Palpelius Hister.

SEX. PALPELIO. P. F. VEL.
HISTRO
LEG. TI. CLAVDI. CAESARIS
AVG. PRO. COS.
PR. TR. PL. X. VIR. STL. IVDIC.
TR. MIL. LEG. XIIII. GERMANICAE
COMITI. TI. CAESARIS. AVG.
DATO. SVB. DIVO. AVG.

Quæ si ad illum referenda, quod ego censeo: legend. hic, scripsitque Palpelio.

Quod Vannius triginta per annos.] *Legitima ratio esset* XXXIII. per annos.

Egregiâ aduersus nos fide.] *Ita Vatic. Liuius lib.* V. Quanquam aduersus Rom. nulla eis amicitia erat. *Noster lib.* III. Et priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersus nepotem. *At vulgò,* apud nos fide *legeris, non Latinè.*

Locus obscurus.

* Sabrina fl. Ptolemæo est, Sabriana.

Cinctósque castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat.] *Aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam peruidi. Libri vett.* cunctisque castris. *Fortè*: detrahere arma suspectis, cinctisque: castris Antonam ad * Sabrinam fluuium cohibere parat. *Siue, vt Agricola legebat,* iunctisque castris. *Antona sanè ciuitas videtur, manétque hodie Northamptona: quasi dicas Septentrionalis Hammonis ciuitas. Nam,* Ton, *priscis Britannis semper ciuitas. Olim diuinaui,* cinctósque castris, Antonâ & Sabrinâ fluuiis. *eo sensu, vt hostem vagum & metuentem pugnæ partim castris, partim fluminibus cingeret, & ab effusâ populatione arceret. Sed ludimus aleam, in loco fortasse non pleno.*

Prœliis concussa.] *Farn.* contusi.

Turmas quoque equitum.] *Ita edidi, quia scio numquam turmas peditum dici, quod tamen libri omnes præ se ferunt. Poßit & legi,* Turmas, quodque peditum. *Sed placet prius.*

Ductus in Cangos exercitus.] *Promontorium* καγγανῶν *etiam Ptolemæus in Britanniâ agnoscit. sed qui fuerint propriè hi populi, certant. Ego hoc scio vicinos Icenis fuisse, & cum iis restituendos Cæsari lib. v. Corruptè enim ibi legas:* Cenimagni, Segontiaci, Bibroci, missis legationibus, sese Cæsari dediderunt. *Nam Cenimagni nusquam lecti inter Britanniæ gentes. Diuido, & scribo:* Iceni, Cangi. *Capio iudicem te Guilielme Cambdene, qui Britanniæ tua nebulas claro ingenij sole nuper illustrasti.*

Cæsar correctus.

Pag. 117. Camalodunũ opidum.

Colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur.] *Quod opidum antea, regum in eo tractu sedes. Dio* Καμουλόδουνον τὸ τοῦ Κυνοβελλίνου βασίλειον *appellat. At Camalodunum lapidi prisco insculptum, eccisti.* CENSITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLONIAE. VICTRICENSIS. QVAE. EST. IN. BRITANNIA. CAMALODVNI. *Duplex autem eo nomine opidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemæo Plinióque. Nescio an nomen illus à peculiari aliquo & indigenâ deo: cuius fortean mentio in hoc lapide:*

Id duplex.

Camulus indigena deus.

CAMVLO. SANC.
FORTISS.
SAC.
TI. CLAVDIVS. TI. F. QVIR.
TERTIVS.
MIL. COH. VII. PR. T. VERI
L. D. D. D.

Caratacus rex.

Caractaci viribus confisos.] *Dio* Καταράκτην *nominat, alij Catacratum: Zonaras Caratacum. Caradocum vocasse videntur Britanni. Certè etiam hodie locus est, & in eo parietinæ arcis, quem* Caer Caradoc *vocant: id est, opidum siue arcem Caradoci.*

Sed astu, tum locorum fraude prior.] *Itáne ille Barbarus (de Caractaco sermo est) astu & solertiâ ante Romanum ducem? Vix persuadeor. Quod si ad peritiam locorum refers; benè. sed nempe sequitur,* locorum fraude. *Ambigo igitur an aptius,* Sed actutum, locorum fraude prior, transfert bellum in Ordouicas. *Ille, inquit, qui locorum magis gnarus, circumegit Ostorium quà libuit, & à Siluribus traduxit statim in Ordouicas.*

Qui pacem nostram metuebant.] *Libri aliquot editionum veterum,* pacem in iram. *Ego legerim,* pacem an iram nostram. *Duplex scilicet stimulus capiendi arma in Romanos: siue quòd pacem & seruitutem multi timerent, siue quòd extrema ab iratis.*

Acies barbara per nationes.

Cateruáque * maiorum pro munimentis constiterant.] *Lego,* cateruæque nationum. *Solitum ita Britannis Gallísque, struere aciem per nationes, vt discreta virtus eluceret.*

Aut seruitutis æternæ initium fore.] *Nescio an elegantius veriúsque,* aut seruitutis æternæ fore, *voce deletâ.*

Discrimen aliquod inter arma legionariorum & auxiliarium.

Spatis & hastis auxiliarium.] *Obserua diuersa eo æuo arma inter legionarios, auxiliarésque. illis gladios & pila; his spatas & hastas tribuit.*

Numerus falsus.

A seipso diuersus Tacitus.

Victoribus traditus est, nono pòst anno, quàm bellũ in Britanniâ cœptum.] *Atqui bellum cœpit Claudio tertiùm, L. Vitellio secundùm Coss. vt Dio clarè tradidit: nec inde ad hunc diem plus annos septem numeraueris, vt suspicio iure numeralis mendi sit. Pugnant etiam hæc cum iis quæ tertio Histor. scribuntur:* Carthimandua, *inquit,* Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentia, postquàm capto per dolum rege Caractaco instruxisse triumphum Claudij Cæsaris videbatur. *Nam triumphus Claudij aliquot annis anterior: nec in eo hercle ductus iste Caractacus. Vt nihil dici poßit, quin Tacitum in Historiis aut memoria fefellerit, aut prouexerit calor quidam scriptionis. Sed & eadem quæ de Venusio hîc adduntur, reperies in Historiis narrata, vt sub Vespasiano gesta.*

Campo qui castra præiacet.] *Vatic.* castris. *Et statim lego,* regiis clientelis.

Nam si vos omnibus imperitare vultis, sequitur vt omnes seruitutem accipiant.]

accipiant.] *Falsò verò hoc & ineptè dicitur. Id'ne consequens, vt qui velit, quod velit, possit? Ego me Britannis regem esse volo: illi accipiant? Emendo priorem voculam, &* Num *lego: atque ita sententiam interrogatione inspiro. Ego, inquit, vobis me opposui. quid mirum? An quia vos omnibus imperare vultis, omnes statim imperari etiam velint? non hercules animosi nos & liberi.*

Tacitus emendatus.

Et suppliciumn mei obliuio sequeretur.] *Lego,* sequetur, *& distinctione sententiam expedio:* Et supplicium mei, obliuio sequetur: at si incolumem, &c.

Distinctio reposita.

Ac ni citò vicis & castellis proximis subuentum foret.] *Editione priscâ,* citò nunciis. *Suspicor,* ni citis nuntiis è castellis. *Malo etiam mox,* promptissimus quisque è manipulis cecidere. *Et,* cohortes expeditas opposuit.

PAG. 118.

Temerè, prouisa.] *Verius,* prouisu.

Vt maior laus compositi, vel si durauissent.] *Iudicaui deesse olim aliquid. malè. Scribe tantùm,* compositis, *& sententia liquida erit.*

Venutius è Iugantum ciuitate, vt suprà memoraui.] *Legit,* Brigantum, *Rodolphus. & sanè è tertio Historiarum ita appâret. Nam quod hîc ait suprà se retulisse, non lego id quidem in his libris.*

Accensi hostes, stimulante ignominiâ, ne feminæ imperio subderentur.] *Vereor Tacite, vt mens tibi præsens. In tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cùm hæc scripsisti. Nunquid illis ignominiosum subdi feminæ? Te igitur audi.* Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare. *Quod clarè testatur Boudicaa tua, libro* XIV.

Taciti conniuentia.

Virilis toga Neroni maturata.] *Benè, maturata. Non enim ex ritu populi Rom. debebatur ante expletum annum* XIV. *At ipse, ineunte cepit. Tertullianus De animâ:* Iura ciuilia abhinc (*id est à* XIV. *anno*) agendis rebus attemperant. *Idem De virginib. veland.* Ethnici feminas quidem à XII. annis, masculos verò à duobus amplius ad negotia mittunt. *Nec alius sententiæ illud Cornelij infrà lib.* XIII. Turbatus his Nero, & propinquo iam die quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat. *Nota quod ait, explebat: quia tunc referendus in viros, & ideò ab eo metus. Vetus Horatij interpres indicatum id voluit dum scribit,* Nobiles pueros prætextâ veste sub disciplinâ vsque ad annum decimumquintum vsos. *scilicet quia tunc togâ eam mutabant virili. Hoc verum est. nec velim pendere vltrà viros doctos in Tyrocinij legitimo die. Nam quòd Augustus aliique serius ceperint togam, ab aliâ quauis caussâ fuit, non à lege aut more.*

Toga virilis quando data.

Tacitus explicatus.

Vt vicesimo ætatis anno Consulatum iniret.] *Decretum frustrà. Consulatum enim iniit decimoseptimo ætatis anno: sed iam princeps, & legum securus.*

Proconsulare imperium.] *Initium fastigij Cæsaribus: quod eâ mente etiam Germanico tributum fuit, lib.* I.

Tali occasione obuij inter se.] *Quæ hæc occasio? Non enim præcessit: nec ad Circenses velim referri. At tu distingue,* Etiam libertorum si quis incorruptâ fide depellitur, tali occasione. Obuij inter se, &c. *Remouendi enim ministros fidiores occasio, nata ex hoc, quod denarrat, facto.*

PAG. 119.

Iusserit populus.] *Rogata enim lex fuit, quâ in familiam Claudiam, & nomen Neronis transiret, vt ait suprà.*

Prauitas tam infensa docentium.] *Ita accipio, quasi dicat magistros eos esse ad iras & offensas. Romanus tamen priscæ editionis codex,* Prauitas tam impensa, *præfert. quod magis approbo: id est, grandis, immodesta.*

Carpento Capitolium ingredi. qui mos sacerdotibus & sacris antiquitus concessus.] *Emendatio à libris est. Nam vulgatâ quid ineptius,* & sacris Druidibus? *qui nihil ad res moresque Romanos. Ex quâ voce tamen Pythœus acutè,* virginibus, *faciebat. Sacerdotes, Vestales capio: sacra, deos ipsos statuásque, quas pompâ Circensi traduci in carpentis mos fuit. De Vestalibus, Prudentius:*

Vestales in carpento vehunt.

> Fertur per medias vt publica pompa plateas
> Pilento residens molli.

Idémque de sacerdotibus feminis vniuersè Artemidorus adsignificat lib. I. *cap.* LVIII. *vbi curru in somniis per vrbem vehi, liberis mulieribus & virginibus bona sacerdotia ait portendere. Scilicet quia id sacerdotum insigne. De diis, aut consecratis, Suetonius Claudio cap.* XI. Matri carpentum, quo per Circum duceretur. *Item Calig. cap.* XV. Matri Circenses carpentumque instituit, quo in pompâ traduceretur. *Olim tamen commune fuisse videtur, vt matronæ vulgò carpentis vterentur ad sacra. Ouidius:*

Item dij & relati in diuos.

> Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant,
> Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Olim matronæ omnes in carpentis.

Liuius lib. XXXIIII. Ne mulier iuncto vehiculo nisi sacrorum publicorum caussâ veheretur. *Sed exoleuit scilicet ille mos, vtique post repertas lecticas. & mansit saltem in veneratione sacer-*

Cui primùm habitus carpenti honos.

dotum, deorúmque. Prima Messallina honorem hunc à Senatu cepit: καὶ τῇ Μεσσαλίνῃ, *ait Dio*, τὴν προεδρίαν ἣν ἡ Λιβία ἐσχήκει, καὶ τῷ καρπέντῳ χρῆσθαι ἔδοσαν. *& iuxta eam Agrippina nunc, de quâ idem scriptor*: καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλῖνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τινὰς καὶ τῷ καρπέντῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. *Posteáque etiam* Præfecti prætorio carpentis vsi, & (nisi Vopisci locus in Aureliani initio fallit) etiam Præf. vrbis. Et mos satis certus: hæreo in Cornelianâ saltem lectione. Ait in Capitolium ingredi carpento, concessum Agrippinæ. quid? in Capitolium tantùm? vereor vt nimis anguste: & certè non ad exemplum Messallinæ, quæ etiam carpento mariti sui currum secuta, triumphantis. Denique Dio laxè*, ἐν ταῖς πανηγύρεσι *ait: id est, per festos omnes dies latósque. Neç tamen muto quidquam aut repono. Carpenti formam veram erues ex Numis Agrippinæ: & quî differat à rhedâ, aliquid apud Pausaniam lib.* v. *in descriptione Olympiæ ludorum.*

* Cassiodor. lib. VI. in formulâ præf. præt. Symmachus lib. X. dist. XX. [?]

Suspecta verba Taciti.

Sacris Druidibus.] *Vox reicula vnde irrepserit, meritò quæro. non enim fortuita est, nec à librario temerè inculcata. Galli sanè olim vsi carpentis, scio. sed pugnæ causâ, non honoris: nec Druides soli, sed vulgus. Suspicari liceat (proinde vt fracti hi libri sunt) scriptum hîc aliquid de Druidibus fuisse, quorum religionem noménque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippæâ Claudianâ, & Suetonio teste. Etsi Plinio ad Tiberium id referre visum, lib.* XXX. Tiberij Cæsaris, *inquit*, principatus sustulit Druidas Gallorum, & hoc genus vatum medicorumque. *Sed Tiberium scilicet in vrbe tantùm sustulisse, Claudium in Galliâ ipsâ.*

Druides à Claudio sublati. A Tiberio, vt vult Plinius.

Quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem, & matrem fuisse, vnicum ad hunc diem exemplum est.] *Inter Romanos dumtaxat. aliàs parum cauta adfirmatio: sicut & illa Pliniana lib.* VII. *nisi restringas ad Græcos.* Vna feminarum in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit. *Nam apud Ægyptios alióśque Barbaros sunt exempla.*

Eximium quid in Agrippinâ.

Hactenus Vitellius voluerat.] *Potuisset enim sæuire in mortem eius: sed contentus hac quasi deportatione fuit.*

Quindecim dierum alimenta.] *Id est, Canon dierum* XV. *Maius autē isto periculum sub Caio; cùm septē aut octo certè dierū cibaria tantùm superfuisse Seneca notat ad Paulinū, cap.* XVIII.

Modestiâ hiemis rebus extremis subuentum.] *Ita capio vt dicat modestâ & quietâ, præter solitum, hieme anni, frumentum nauibus subuectum: quòd aliàs hieme aduehi, non moris. Vide Suetonium, cap.* XVIII. *Hæc scriptura codicum. alij tamen,* modestiâ vrbis, *alij,* molestiâ hiemis *reponunt. malè, malè.*

Modestia hiemis.

At hercule olim ex Italiæ regionibus.] *Querela quæ expressa videri possit ex illâ Varronianâ*: Igitur quòd nunc intra murum ferè patresfamiliæ correpserunt, & manus mouere maluerunt in theatro ac Circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehant, quî saturi fiamus, ex Africâ & Sardiniâ. *Post bella certè ciuilia, & fusum tantum sanguinis, Italiæ inducta vastitas. Lucani eâ in re sententias operæ sit legere lib.* VII.

Vastities Italiæ, & desertio agricultus.

Iuuenem potentiæ promptæ.] *Malo,* promptum.

PAG. 120.

Ignaro & ornante insuper Mithridate.] *Ita emendaui, nescio an rectè. Distinctione potius peccatum est, scribendúmque:* Ignaro & ornante i. Mithridate, reconciliationis specie, &c. *sententiâ continuante.*

Quæ fraude confici potuerint, prompta nuntiat.] *Ita emendauimus. Malè vulgò,* quâ fraude confici potuerit, promptè nuntiat. *Sententia est. parata sibi promptáque, quæ ad fraudem spectent: cetera vim requirere.*

T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ.] *Vatic. liber,* Tumidium. *Verum nomen,* Numidium. *Ex Iosepho libro* XX. *qui vocat disertè,* Νυμίδιον Κοδράτον τὸν Συρίας προεστηκότα. *Sed & Plinius in Epistolis non vno loco docet gentile nomen Quadratorum Numidium esse. Ita lib.* VII. *Numidia Quadratilla nominatur: lib.* VII. *Numidius Quadratus adolescens.*

Numidia gens restituta.

Ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle.] *Ego,* incruentâ conditione. *At Groslotius,* τὸ quàm *deletum it.*

Prouisum illic sacrificium imperatum dictitans.] *Superflait verbum alterum. quid enim refert prouisum sacrificium, an imperatū dixeris? Vera, puto, lectio:* prouisu suo illic sacrif.

Implicare dextras, pollicesque inter se vincire.] *Morem hunc sanciendæ priuatim publicéque amicitiæ vsitatos esse Scythas, Armenios, & in eâ orâ gentes legi. De Scythis Lucianus in Toxari, siue de Amicitiâ*: ἐπειδὰν γὰρ ἐντεμόντες ἅπαξ τοὺς δακτύλους, ἐνσταλάξωμεν τὸ αἷμα εἰς κύλικα, καὶ τὰ ξίφη ἄκρα βάψαντες, ἅμα ἀμφότεροι ἐπισχόμενοι, πίωμεν, οὐκ ἔστιν ὅ, τι μετὰ τοῦτο ἡμᾶς διαλύσειεν ἄν. *Mela lib.* II. *cap.* I. Ne fœdera quidem incruenta sunt: sauciant se qui paciscuntur, exemptumque sanguinem, vbi permiscuêre, degustant. *De Armeniis Valerius lib.* IX. Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis consensit, vt omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum inuicem sorberent. *Et vniuersè Tertullianus Apologetico:*

Mos mirus amicitiæ firmandæ. In Scythis.

In Armeniis.

Apologetico: Legite necubi relatum sit, diffusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi comparasse. Nescio quid & sub Catilinâ degustatum est. *Atque is mos, patrum etiam æuo, paßim repertus ab Hispanis, apud Barbaros noui orbis. Sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio quæ Aßiratum iis dicta, quoniam Asser, sanguis, vt aiunt Glossæ. Festum ita capio*: Assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino & sanguine temperatum, quòd Latini prisci sanguinem Assir vocarent. *Etsi fortasse ea potio olim in sacris. quod suadere videtur Sallustius*: Fuêre, *inquit*, qui dicerent Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse. inde cùm post exsecrationem omnes degustauissent, sicuti in solemnibus sacris fieri consueuit, aperuisse consilium suum. *Ait enim consuetum id in solemnibus sacris.* In Romanis etiam forsitan. Festus illustratus, & Sallustius.

Iniiciuntur catenæ ac compedes, quod dedecorum Barbaris, trahebatur.] *Hæsi ipse olim in his vinclis: vnde facilè me nunc expedio; scribóque*: iniiciuntur catenæ: ac compede, quod dedecorum Barbaris, trahebatur. *Ad morem Romanum Tacitus narrat. Iniectæ, inquit, catenæ: imò & oblongâ compede per viam tractus. qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodiâ militari; at apud Barbaros dedecori habetur & ignominiæ summæ. Verissima lectio, sententiáque. Ita Athenion Manium Aquillium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente. quem locum omnino vide transcriptum à me ex Athenæo suprà De custodiâ militari. lib.* I I I. Restitutus Tacitus. Catenâ trahi, ignominiosum Barbaris.

Fortunæ commutationem.] *Malè vulgò*, commotionem.

Omnes scelus externum.] *Sententiæ reddita lux, si scribas*, Omne scelus, *litterâ detractâ: vt sint verba ex oratione censentium.* PAG. 121.

Si cum gloriâ adeptus foret.] *Scribo hæc omnia*: quanto id magis ex vsu, quàm si cum gloriâ adempta forent?

Cùm priuatas olim conuersationes curaret.] *Deprecor inuidiam: sed profectò hunc locum, siquem alium, propitiis Musis restitui, hoc modo*: Cùm priuatus olim conuersatione scurrarum iners otium oblectaret. *Claudius ante imperium vilis, abiectus, scurris & sordidißimis hominibus conuixit*: è quorum contubernio super veterem segnitiæ notam, ebrietatis quoque & aleæ infamiam subiit, *ait Suetonius cap.* V. *Inter eos hic Pelignus. Libri veteres, quorum vestigia institi, habent*: cum priuatis olim conuersationes curaret, iners otium obiectaret. *vnus Vatican.* cursationes, *pro*, conuersationes. Claudius in scurris deditus, & ambubaiis.

Placidâ illuuie spirantem aduertêre pastores.] *Sic lib.* I I. Octo aquilæ, petere siluas visæ aduertêre Imperatorem. *Id verbum eâ notione reddendum Liuio, lib.* I. *de Metio Curtio in paludem coniecto*: aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *id est, conuerterat illuc animos oculósque Sabinorum. Nam libris omnibus*, auerterat, *scriptum, alio sensu.* Aduertere quid. Liuius correctus.

Vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro libertis haberentur.] *Non prompta lectio sententiáque huius loci: mihi quidem. Nam aliis omnia liquent. Aiunt non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quæ cum alieno seruo solita sit domino insciente, seruam fieri velut proprio consensu: & natos item ex iis, liberos non haberi. Itaque nunc nuper ecce emendauit vir doctus*; vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem, ceu consensisset: & qui nati essent, pro liberis ne haberentur. *Sed mihi, per bonam gratiam, ius sit dissentire. Nego alterum illud membrum, de natis ex eo cœtu in seruitutem habendis, vsquam repperiri in legum libris: aio contra ius esse. Fauor libertatis exposcit, vt nati è liberâ sint liberi: adeòque superueniens calamitas matris, nocere ei qui in vtero est non debet, vt sufficiat matrem liberam vel medio tempore habuisse. Paullus lib.* I I. *Sentent. tit.* XXIIII. *Marcianus l.* V. *De statu hominum. Quo iure ergo serui isti? Clementius vulgata lectio aiebat*, pro libertis haberentur: *sed non verius. Quomodo enim libertus, qui numquam seruus? Adde quòd manuscriptis vestigium nullum eius membri. verba, inquam, ea*, & qui nati essent, *absunt manuscriptis omnibus, etiam Budensi. Vt mihi quidem Farnesiani codicis scriptura certa sit*: vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitute: si consensisset, pro libertâ haberetur. *Optimè. Duplex videlicet eius* SC[ti] *membrum, in eas quæ ignaro, quæq; sciente domino, peccatum id peccassent. Et si quidem ignaro, ait lex: serua esto. sin volente; habetor pro libertâ. Omnino enim propositum legislatori à seruili contubernio abstinere lubricum sexum: & siue sciente siue inscio domino ea mixtio, posuit pœnam. sed ἀνάλογον, & pro gradu noxæ intentiorē, remißiorémque. Sed cui rei, inquies, fuerit pro libertâ? Huic, vt vinculo aliquo teneatur domino serui, ad operas libertorum aliáque eius ordinis præstanda. Ius item domino in feminæ bonis: & quidquid in veram libertam. Sed rectè*, pro libertâ: *non enim liberta verè. Rettulit hoc ipsum decretum posteà (credo quia abolucrat, licentiâ temporum, & inusu) Vespasianus princeps, de quo Suetonius*: Auctor Senatui fuit decernendi, vt quæ se seruo alieno iunxisset, ancilla haberetur. *ita tamen, vt apud Iurisconsultos nomen manserit consulti Claudiani: non à Claudio Pallante, qui repertor, sed à Clau-* PAG. 122. De sententiâ Claudiani Senatusconsulti. Quid aliis visum. Falsò. Quid mihi. & Tacitus emendatus. Duæ partes eius consulti. Pro libertâ esse, cui bono.

dio principe qui rettulit. Plura ad hanc rem petes, si operæ tibi est, à P. Fabro libro I. *Semestr. capite* XXV. *Reuerà enim ad asciam factum, quidquid dedolauit ille faber.*

Pallantis eximij honores.

Pallanti prætoria insignia, & centies quinquagies H-S.] *De quo inscriptio:*

TI. CLAVDIVS. AVG. L.
PALLAS
HVIC. SENATVS. OB. FIDEM
PIETATEM. QVE. ERGA
PATRONOS. ORNAMENTA
PRAETORIA. DECREVIT
ET. H-S. CENTIES. QVIN
QVAGIES. CVIVS. HONORE
CONTENTVS. FVIT

Et indignatur iure in hoc facto maior Plinius, lib. XXXV. *(ad Pallantem enim ea refero) cap. penult.* Hoc est insigne vænalitiis gregibus, opprobriumque insolentis fortunæ. quos & nos adeò potiri rerum vidimus, vt prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu, iubente Agrippinâ Claudij Cæsaris, viderimus: tantumque non cum laureatis fascibus remitti illò vnde cretatis pedibus aduenissent. *Itémque minor libro* VIII. *epistolarum epistol.* V. *quem vide.*

Bareas Soranus ex gente Marciâ.

Consul designatus Barea Soranus.] *Lego in lapide,*

Q. MARCIO. BAREA.
T. RVSTIO. NVMMIO. COSS.

Si de isto; habemus viri celebris gentile nomen.

Pallas per infamem adulationem è regibus Arcadiæ.

Is anteà seruus Antoniæ.

Quod regibus Arcadiæ ortus.] *Vide quæso mancipium hoc togatum. Pallantem ad regum stirpem refert: credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliísque inter Arcadum reges. O opprobrium omnium Scipionum: & dignißime domino Pallante! Nos hunc nequißimum seruum trans mare aduectum inter vænales, ex Plinio scimus: & eumdem Antoniæ matri seruisse, ex Iosepho lib.* XVIII. *qui* Πάλλαντα *appellat* τὸν πιστότατον τῶν δούλων αὐτῆς. *Ab eâ ergo ad Claudium peruênit.*

Fixum est publico Senatusconsultum.] *Ita libri scripti: & non abhorret à Cornelianâ phrasi. At vulgò,* ære publico, *legas, non sine additamenti suspicione.*

Quando primum in Iudæâ Felix.

Coniectura in Tacito.

De nomine Felicis.

Liberti interdum binomines.

Felix iampridem Iudææ impositus.] *Non hercle ita pridem, si Iosepho in gentili historiâ credendum. Præpositus enim demum Iudææ est, post damnatum Cumanum. Iosephus lib.* II. Ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως, *cap.* XXII. *clarè:* μετὰ ταῦτα, *inquit,* Ἰουδαίας μὲν ἐπίτροπον Φήλικα τὸν Πάλλαντος ἀδελφὸν ἐκπέμπει τῆς τε Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περαίας. *Vt fortasse hîc rescribendum sit,* Felix haud pridem Iudææ impositus. *Hunc libertum, Claudium Felicem Iosephus, Suidas, Zonaras nominant: At Antonium Felicem, Tacitus lib.* V. *Histor.* Antonius Felix per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit. *Ne te turbet; scies plerosque istos è libertis Antoniæ matris fuisse. eóque binomines, aliâs principis, aliâs patronæ mortuæ nomen tulisse.*

Iudæorum sub Caio tumultus.

Caius effigiem in sacerrimo templo coli vult.

Alia Iudæorũ turba cum Christianis.

Cognitâ cæde Caij *haud obtemperatum esset.] *Lacuna hîc & hiatus. quem tamen ab historiâ facilè expleuero. Tangit enim motum illum Iudæorum, qui Caligulâ imperante fuit, ob statuas eius in templo erigi & coli iussas. Tacitus lib.* V. *histor.* Dein iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumpsêre. quem motum Cæsaris mors diremit. *Et disce rem omnem è Iosepho lib.* II. ἁλώσεως, *itémque* XX. ἀρχαιολογίας. *Tangit, adsero, illum motum. argumento claro in his verbis,* Cognitâ cæde Caij. *&:* manebat metus, nequis principum eadem imperitaret. *Qui aliter medicinam adferunt: aberrant. Sed quid hoc, inquiunt, ad Felicem, qui tanto pòst successit? Nam ille quidem motus Petronio procuratore fuit. Dicam, Repetit rem ab alto Tacitus, & initia recenset motuum secutorum. quos auxit accendítque infelix iste Felix. Apud Suidam tamen alterius mentio turbæ, cui componendæ Felix electus:* στασιαζόντων *(inquit in voce* Κλαύδιος*)* τῶν Ἰουδαίων κατὰ Χριστιανῶν, ἄρχοντα ἐπέστησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φήλικα, κελεύσας αὐτῷ τιμωρεῖσθαι τούτους.

Aliud à Tacito Iosephus sentit

Ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent.] *Apud Iosephum Felicis adhuc nullæ partes: contráque Cumanus à Samaritis stetisse legetur. Sed tu eum vide, non vnâ in re à nostro dissentientem. lib.* XX. *Antiq. cap.* IV. V.

Etiam hîc.

Damnatus flagitiorum quæ duo deliquerant Cumanus.] *Apertè magis & distinctè scriptor Iudæus. Negat à Quadrato damnatum Cumanum, sed ipsum cum Celere Tribuno missum ad Cæsarem, qui de re cognosceret statuerétque. Ita Cumano exsilium irrogatum: Celerem remissum Hierosolymâ, & vicatim discerptum.*

Operarum ingens numerus.

Magnificentia operis.] *Quæ ex Eusebij siue Hieronymi notâ in Chronico elucebit.* Claudius, *inquit*, circa hæc tempora Fucinum lacum exsiccauit, vndecim annos triginta hominum millibus sine intermissione operantibus.

Augustus structo cis Tiberim stagno.] *De quo Suetonius*: Edidit nauale prœlium, circa Tiberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est.

Naumachia Augusti.

Claudius triremes quadriremésq. & vndeviginti hominum millia armauit.] *Censemus reponi numerum debere, scribimúsque*, Claudius centum triremes. *Tot enim fuisse, credimus Dioni*: οἱ δὲ ναυμαχήσαντες, *inquit*, θανάτῳ κατεδεδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες. *Si vtrimque naues quinquaginta: in vniuersum ergo centum. Idémque numerus in Xiphilino. At ecce Suetonius duodenas dumtaxat nominat.* Hoc spectaculo, *ait*, classis Sicula & Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singulæ. *Falsò. Omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis vtrimque nauibus? quando vndeuiginti millia pugnasse hanc naualem pugnam Tacitus exprimat disertè. Non ergo abest quin ad Dionis reíque fidem corrigendus Tranquillus sit*, quinquagenûm triremium.

Vox numeralis deficit Tacito.

Suetonius in hoc nauium numero manifestò falsus.

Correctus igitur.

Cincto ratibus ambitu.] *Quid si*, cratibus? *aut*, trabibus? *Tale quid substitueris non inuito Dione, qui lacum muro ligneo circumdatum scribit*: τεῖχός τε περὶ τὴν λίμνην ξύλινον κατεσκευάσε, καὶ ἴκρια ἔπηξε. *Eius ergo quasi valli tutelæ præpositus Prætorij miles.*

Diuinatio ad mentē Dionis.

Classiarij tectis nauibus.] *Ita restitui, pro*, rectis. *Tectæ naues, idoneæ ad pugnam; αἱ τὰ καταστρώματα ἔχουσαι, vti Thucydides appellat. Sed quinam hic classiarij? vtrùm naumachiarij, iique qui damnati ad pugnam? Iure ambigas. & potius est, vt intellegas militem è classe, qui transductus in eum lacum, pariter ad tutelam. Ita enim res gesta videtur, ad coërcendam tantam multitudinem, & nequid in desperatione grauius auderent: in terrâ Prætorianus miles, in lacu ipso classiarius præsidium habuit: in medio, pugnaturi. Tamen & vulgatum intellectum non damno.*

Tectæ naues.

Classiarij, pro militibus, vt Tacito plerumque.

Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina auratâ chlamyde.] *Dio etiam Neronem adiungit*: ὁ δὲ Κλαύδιος, ὅ, τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν, ἥ τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. *Plin.* Nos vidimus Agrippinam Claudij principis, edente eo naualis prœlij spectaculum, adsidentem ei indutam paludamento, auro textili, siue aliâ materiâ.

PAG. 123. Chlamys Claudij,

Et Agrippinæ.

Tempore interiecto altius effossi specus.] *De laborioso hoc opere vide Plinium lib.* XXXVI. *cap.* XV. *Quod ante Claudium tamen conceperat D.* Iulius, non inceperat: nec ritè perfecit ipse Claudius, quoniam manus posteà admouit & Hadrianus. Spartianus in eius vitâ.*

Fucini lacus iterata emissio.

* Sueton. Iulij. cap. XLIIII.

D. Iunio Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero.] *Non concilio in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. Noster matrimonium cum Octauiâ, caussarum dictiones, ad consules refert quos posuit: Suetonius gesta hæc vult toto anno antè, Claudio quintùm & Cornelio Orfito Coss. Nec enim de alio Claudij consulatu intellexeris illa*: Apud patrem Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodiis atque Iliensibus Græcè verba fecit. Nec multo pôst duxit vxorem Octauiam. *At inter eum consulatum, & hunc Taciti annum, interiecti, Faustus Sulla & Saluius Otho. Vter verior, mihi sanè non liquet.*

Dissensio aperta inter Cornelium Tranquillumque. Neronis ca. IX.

Vt studiis honestis & eloquentiæ gloriâ nitesceret.] *Profectò in Groslotij mei correctionem inclino*, notesceret.

Impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur.] *Liber vet.* perpetrat, *rectè. Sed quid? non iam antè immunes Ilienses? immunes pridem. Primus Alexander, post pugnam ad Granicum amnem*, ἐλευθέραν καὶ ἄφορον *eam vrbem pronuntiauit, ait Strabo in* XIII. *Certamen deinde Romanis, in honestandâ vrbe, vt falsò credebant, parente. In fœdere quod cum Antiocho, immunitas Iliensibus data, & Rhœteum ac Gergithum concessa: vt auctor est Liuius lib.* XXXVIII. *Epistola deinde Græca Senatus populique Romani ad Seleucum regem missa (Suetonij verba sunt, Claudij cap.* XXV.) amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. *Sed & Iulius postea Cæsar pleniore manu in eos largus. qui & agrum, & libertatem Iliensibus dedit, & immunitatem. Nec imminuit Tiberius aut Augustus. Strabo*: Καῖσαρ ὁ θεὸς χώραν τε προσένειμεν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε. καὶ μέχρι νῦν συμβαίνουσιν ἐν τούτοις. *Quis ergo ea abstulit, vt opus fuerit siue reddi à Claudio, seu firmari? An Caligula? nihil lectum. Credo equidem, nemo: sed vel Claudius adiecit aliquid ad immunitatem olim datam, effecítque vt plenissimâ vterentur, (atque ideo Tacitus scripserit*, vt omni publico munere soluerentur, *quasi antea non omni:) aut concessâ, sed publicanorum improbitate motâ, sanxit in perpetuum stabiliuítque. Suetonius*: Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit. *Callistratus*: *De excusat.* Iliensibus & propter inclytam nobilitatem ciuitatis, & propter coniunctionem originis Romanæ, iam antiquitus & Senatusconsultis & principum constitutionibus plenissima immunitas tributa est, vt etiam tutelæ excusationem habeant.

Iliensium immunitas. A quo primū data.

Romani benigni in eos, vti patres.

Maximè Iulius Cæsar.

Nodus aliquis in hac re.

Claudius Iliensibus aut pleniorem aut firmiorē immunitatē tribuit.

Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata.] *Adempta nuper ab ipso Claudio, propter ciues quosdam Romanos in crucem actos, vt notat Dio. Sed restituta, orante Nerone. cuius honori iure Epigramma illud adsero, quod nomine Antiphili legitur primo Anthologiæ*, εἰς νήσους. *Nec enim aliò spectat, quàm ad hoc factum.*

Rhodiis libertas reddita.

Epigrammati Græco ex historiâ lux.

Ὡς πάρος ἀελίῳ, νῦν Καίσαρος ἡ Ῥόδος εἰμὶ
Νᾶσος, ἴσον δ' αὐχῶ φέγγος ἀπ' ἀμφοτέρων.
Ἤδη σβεννυμέναν με, νέα κατεφώτισεν ἀκτὶς
Ἅλιε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων.
Πῶς εἴπω; τίνι μᾶλλον ὀφείλομαι; ὃς μὲν ἔδειξεν
Ἐξ ἁλὸς, ὃς δ' ἤδη ῥύσατο δυομένην.

Argutum epigramma. & comparat Neronem ecce cum Sole. quia vt ille Rhodum retexit radiis fecítque oriri: sic iste pressam & occidentem restituit, reduxitque in lucem.

De procuratoribus Cæsaris.

Parem vim rerum habendam à Procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset.] *Defunguntur vulgò leuiter interpretatione huius loci, & alterius Suetoniani comparis*: Vt rata essent quæ Procuratores sui in iudicando statuerent, à Senatu precariò exegit. *Referunt enim ad Procuratores rei familiaris in prouinciis: quibus datum nunc ius volunt cognoscendi statuendíque inter priuatos & fiscum, in re pecuniariâ quidem: non enim criminum. argumento l. II. C. Si aduers. fisc. l. VIII. §. Transactiones De transact. l. I. C. De iurisd. omn. iudic. Itaque non aliud Tacitum tam longâ & querulâ oratione indignari, quàm iurisdictionem Procuratoribus mandatam in re & caussâ fiscali pecuniariâ: eorúmque decreta firma à Claudio habita & rata. Sed mihi profectò, &, credo, Tacito alia mens est. cui vt dem lucem, venia anteloquij mihi sit. In prouincias Cæsaris olim Legati aut Proprætores missi. in prouincias dico maiores. Nam quædam minores nec tantæ rei, Procuratores saltem acceperunt. Quorum præcipuum ac proprium munus; vt reditus ac tributa colligerent, aliáque quæ ad fiscum: sed quoniam, nullo alio Præside, res sæpe cogebat ius inter prouinciales dici, etiam in re criminum; factum vt iurisdictionem aliquam sibi sumerent, Præsidum exemplo. Id Procuratorum genus, notæ & discriminis caussâ, dicti passim in libris legum, Procuratores vice Præsidis, aut cum potestate. vt l. II. C. De pœnis. l. III. C. Vbi causs. fisc. l. IIII. C. Ad leg. Flau. de plag. Dixi iurisdictionem sumerent. reuerâ enim non habebant. Equites quoniam erant aut liberti. Tacitus in vitâ Agricolæ*: Vtrumque auum habuit procuratorem Cæsarum, quæ equestris nobilitas est. *Dio lib. LIII.* καὶ τοὺς ἐπιτρόπους, (*non rectè interpres vertit Curatores*) οὕτω γὰρ τοὺς τάς τε κοινὰς προσόδους ἐκλέγοντας καὶ τὰ προστεταγμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας ὀνομάζομεν, ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τά τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἱππέων, τοὺς δὲ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων πέμπει. *id est*: Procuratores (ita enim appellamus eos qui publicos reditus colligunt, erogantque) in omnes prouincias tam suas quàm populi Cæsar mittit, quosdam ex equitibus, quosdam è libertis. *Itaque nec iudicia nec acta eorum rata, vocaríque poterant ad disquisitionem Principis aut Senatus: quoniam lege apud eos agi (vt ad rem, & solemniter loquar) nefas. apud magistratum solum populi Romani, próve magistratu actio legis fuit, vt Consules, Proconsules; Prætores, Proprætores: qui omnes è Senatu. apud equites non fuit, multo minus apud libertos. Inter equites excipio vnum Præfectum Ægypti, apud quem, vt Tacitus notat, lege agi permisit Augustus, decreto quodam singulari. Attamen procuratores isti prouinciis præerant, & ius sæpe in crimine & caussâ capitis dicebant. Exemplum in Pontio qui Iudææ procurator (non enim illi prouinciæ propriè Præses) sententiam tulit de capite nostri capitis, Christi seruatoris: exempla in Petronio, Cumano, alijsque vulgò apud Iosephum. Idémque in ceteris minutis prouinciis factum, quibus regendis solus Procurator. quarum aliquot Tacitus recensuit I. Histor.* Duæ Mauretaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, quæque aliæ Procuratoribus cohibentur. *& præter eas notabis Alpium maritimarum Procuratorem, item Ponti,* Epiri, pluresque. Hæc clara satis & certa. Ad hos Procuratores, Claudij, me iudice, accommodamus edictum, iubentis vt in prouinciis eorum decreta proinde rata sint ac si ipse statuisset. Nam ad fiscum solum si aptas: quid fiet communibus & latè conceptis Cornelij verbis?* Rerum, *inquit*, à procuratoribus suis iudicatarum. *paritérque indefinitè extulit Tranquillus*, quæ procuratores sui in iudicando statuerent. *Adde subsequentem omnem Taciti orationem: videbis non aliud eum indignari, quàm quòd iurisdictio communicata cum equitibus & libertis: de quo toties inter ordines olim certatum seditione aut armis erat. At procuratores qui rei familiari tantùm impositi, qui in prouinciis Proconsulum aut Legatorum: planè* priuati erant, & insigne in eos exemplum à Tiberio editum, de quo Dio*: Καπίτωνα τὸν τῆς Ἀσίας ἐπιτροπεύοντα εἰς τὸ συνέδριον ἐσήγαγε, καὶ ἐγκαλέσας αὐτῷ ὅτι στρατιώταις ἐχρήσατο, καὶ ἄλλα τινὰ ὡς ἀρχὴν ἔχων ἔπραξεν, ἐφυγάδευσεν. οὐ γὰρ ἐξῆν τότε τοῖς τὰ αὐτοκρατορικὰ χρήματα διοικοῦσι πλέον, οὐδὲν ποιεῖν ἢ τὰς νενομισμένας προσόδους ἐκλέγειν, καὶ περὶ τῶν διαφορῶν ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ κατὰ τοὺς νόμους ἐξ ἴσου τοῖς ἰδιώταις δικάζεσθαι. *Et Tacitus*: Procurator Asiæ Lucilius Capito accusante prouinciâ, caussam dixit, magnâ cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quod si vim Prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret, spreta in eo mandata sua, audirent socios. *Planè ergo priuati. tunc quidem. Nam posteà ius acceperunt *de fiscali saltem pecuniâ cognoscendi, vt præmonui. Idq. Dio etiam adsignificans ait*, οὐ γὰρ ἐξῆν τότε

Non nimis exacta vulgata interpretatio.

Prouinciæ minores solis Procuratoribus rectæ.

Ij paullatim iura dicere ausi.

Procuratores vice Præsidis.

Procuratores ex equite, aut libertino.

Ideò iure ipso acta eorum nô rata.

Præfectus Ægypti, supra ceteros ius habuit.

Iudæa Procuratores habuit, Syriæ attributa.

Aliquot Prouinciæ queis solus Procurator præfuit.

* De Epiri procuratore loco Præsidis Arrian. in Dissert. Epict. lib. III. cap. IV. vocat ἄρχοντα καὶ ἐπίτροπον.

* Ante Claudium quidem. nam posteà ampliatum & illorum ius.

* Etiam de lege Fabiâ, de plagiariis, ex constitutione Imp. M. Antonini. Vlpian. lib. IX. De offic. Proconf.

τότε. *Hi posteriores Procuratores, multi erant, & sparsi per prouincias omnes: illi, pauciores digniorésque. Dio excipuas habere Proconsulum prouincias videtur ab administratione Procuratorum. Addit enim ad verba libri* LIII. *quæ suprà,* πλὴν καθόσον τοὺς φόρους οἱ ἀνθύπατοι, παρ' ὧν ἄρχουσιν ἐσπράσσουσιν. *quasi Proconsules reditus collegerint ipsi in prouinciis suis. Fallacia verba, quæ virum doctum nuper induxerunt, non me. Planissimè enim in Proconsulum etiam prouinciis procuratores. Dio ipse docet,* ἐς πάντα, *inquiens,* ὁμοίως τά ἔθνη τά τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου. *id est,* in omnes gentes, tam quæ Cæsari quàm quæ populo adtributæ. *Atqui prouinciæ omnes populi, Proconsulum fuère. Vlpianus item de Off. procon.* Sanè, *inquit,* si fiscalis pecuniaria caussa sit, quæ ad procuratorem principis respicit, melius fecerit si se abstineat. *cuius vana & irrita monitio, si in Proconsulum prouinciis Procuratores nulli. Quæ ergo Dionis verborum vera mens? Non alia, quàm Procuratorem in aliis quidem prouinciis omnes reditus colligere, quia omnes Cæsaris fiscíque sunt: at in Proconsularibus non omnes, quoniam* * *vectigalia quædam vetera ipse Proconsul colligat in populi ærarium vsúmque mittenda. Dictum satis, si addo. Procuratores solius rei, Rationales posteà dictos, vt à prioribus illis distinguerentur. quoniam illi rempublicam etiam; hi solam priuatam tractabant, rationésque pecuniæ principalis.*

An in proconsulum prouinciis procuratores. Fuisse videri.

Duplices in prouinciis quibusdã reditus. * Quæ tamen videtur sustulisse Theodosius, & in fiscũ suum vertisse. Vide Symmachum lib x. ep. quinquages.

Mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque concessa sunt.] *In vrbe Equitibus Romanis latè datum ius. vti ab Augusto Mæcenati in Præfecturâ vrbis, vti Præfecto Prætorio semper: quia is ex Equite ad tempora Vespasiani. Sed & Procuratoribus Cæsaris in vrbe aliquod ius, extra res fisci. Vlpianus:* Frequens est etiam legis Fabiæ cognitio in tribunalibus Præsidum: quamquam quidam Procuratores Cæsaris vsurpauerint, quàm Romæ tam in prouinciis.

Iurisdictio in vrbe apud quosdam Equites. Vt Præf. Prætorio. Sed & Vigilum, sæpe inter equites. de quorum iurisdictione in Pandectis.

Seruiliæ leges.] *Plures eo nomine: sed vna Iudiciaria, quam tulit Q. Seruilius Cæpio consul. de quâ Cicero sæpius, & Asconius.*

Seruilij iudiciaria lex.

Matios posthac & Vedios.] *Vedium intellegit Pollionem, & C. siue Cn. Matium. Etsi libri hîc omnes ineptè,* Macchyos, *vel,* Matthios. *C. Matij, qui inter amicos Iulij Cæsaris, mentio Suetonij cap.* LII. Quæ scire C. Matiũ, C. Oppium reliquosq. Cæsaris amicos. *item Ciceroni ad Trebatium:* Quòd in C. Matij suauissimi doctissimique hominis familiaritatem venisti. *Et quia Cicero elogio doctissimi ornat, censui olim eundem esse cum illo qui Mimiambos & Iliada scripsit, quem Agellius Macrobiúsq. laudant, vt hominem impensè doctum. Sed tamen cum Cnæij prænomine: vti & apud Plinium Cn. Matius legitur inter amicos Augusti, lib.* XII. Cn. Matius ex equestri ordine Diui Augusti amicus. *Qui fortasse alius ab illo primo, & de quo hîc sermo. In lapide quodam geminatâ litterâ sculptum legi* P. MATTIVS. CHARITON.

C. Matius eques. Idem vir doctissimus. Amicus Augusti.

Libertos quos rei familiari præfecerat.] *Iuuare videtur eos qui Claudianum scitum ad Rationales tantùm referunt. Frustrà. Procuratores enim omnes primò rei familiari siue fisco præfecti, sed imago imperij quibusdam adiuncta.*

Procuratores initio, nõ aliud quàm Rationales.

Argiuos vel cum Latonæ parente.] *Certissima emendatio est & elegantis ingenij clara index, quam à Iosiâ Mercero accepi:* Argiuos vel Cœum Latonæ parentem. *Pater enim eius deæ* Κοῖος *vel* Κεῖος. *Hesiodus:*

> Φοίβη δ' αὖ Κοίου πολυήρατον ἦλθεν ἐς εὐνήν,
> Κυσαμένη δ' ἤπειτα θεὰ θεοῦ ἐν φιλότητι
> Λητὼ κυανόπεπλον ἐγείνατο.

Et ab eo nomen ipsi insulæ datum. At de Xenophonte quod additur, est ille medicus cuius Diogeni Laërtio mentio in fine Xenophontis Socratici: Τρίτος, ἰατρὸς Κῷος.

Piratico bello adiutum Antonium.] *Capio non de celebri notoq. Antonio, qui Triumvir: sed de M. Antonio, qui Curator oræ maritimæ cum infinito imperio, sub initia Piratici belli. de quo illud Sallustij innotuit,* M. Antonius perdundæ pecuniæ genitus, vacuúsque à curis nisi instantibus. *Vide Ciceronem, & Asconium, in Verrem.*

PAG. 124. Antonius curator oræ maritimæ.

Byzantium in extremâ Europâ posuere Græci.] *Pleraque Historia Spartanis adscribit conditam hanc nobilem vrbem, & fatalem imperiorum sedem. Iustinus & Isidorus à Pausaniâ rege; Claudianus à Byzante quodam non obscurè exstructam vult: in Eutropium lib.* II.

——hoc Byzas Constantinusque videbunt? *In Ioanne Sarisbariensi de nugis Curialium (in quo centone multos pannos purpuræ agnosco, & fragmenta æui melioris) lego:* Chilon Lacedæmonius iungendæ societatis caussâ missus Corinthum, duces & seniores populi ludentes inuênit in aleâ. Infecto itaque negotio reuersus est, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamiâ, vt dicerentur cum aleatoribus contraxisse societatem. *At alij non conditam à Pausaniâ, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Æmilius Probus.*

Byzantiũ quis condidit. De Sarisbariẽsi, siue Salisberiẽsi, iudicium.

Quòd priores illuc aduecti, præuisâ locorum vtilitate, peiora legissent.] *Ad sententiam fortasse aptius,* parum visâ locorum vtilitate. *Ideò enim cæci, oraculo dicti. Apud*

Chalcedonij cur cæci dicti.

Strabonem denarrata tota res, lib. VII. τὸν Ἀπόλλω, *inquit*, φασὶ τοῖς κτίσασι τὸ Βυζάντιον ὕστερον, μετὰ τὴν ὑπὸ Μεγαρέων Χαλκηδόνος κτίσιν, χρηστηριαζομένοις, προστάξαι ποιήσασθαι τὴν ἵδρυσιν ἀπεναντίον τῶν τυφλῶν. τυφλοὺς καλήσαντα τοὺς Χαλκηδονίους ὅτι πρότερον πλεύσαντες εἰς τοὺς τόπους ἀφέντες τὴν πέραν κατασχεῖν, τοσοῦτον πλοῦτον ἔχουσαν, εἵλοντο τὴν λυπροτέραν.

Correctus Tacitus.

Quia piscium vis in Pontum erumpens.] *Falsa lectio: damnata ab historiâ, & à libris. Nam libri omnes,* vis piscium in Metapontum erumpens. *Ex quîs verè corriges,* vis piscium innumera Pontum erumpens. *Ita scilicet res est. copia ista piscium (Pelamydes sunt) non intrantes è mari Ægæo Pontum, vt vulgata lectio suadet, sed exeuntes erumpentésque capiuntur. Fœtura enim eorum in paludibus Mæotidis est; atque inde adulti, grege facto, Pontum Propontidémque intrant. atque ibi captura. Strabo clarè lib.* VII. *super hac ipsâ re atque pisce:* γεννᾶται οὖν τὸ ζῷον, (*Pelamydem intellegit*) ἐν τοῖς ἕλεσι τῆς Μαιώτιδος. ἰσχῦσαν δὲ μικρὸν, ἐκπίπτει διὰ τοῦ στόματος ἀγεληδὸν, καὶ φέρεται παρὰ τὴν Ἀσιανὴν ᾐόνα μέχρι Τραπεζοῦντος καὶ Φαρνακίας. *Et post pauca addit:* ἐπειδὰν δὲ ἤδη συνάψῃ ταῖς Κυανέαις, καὶ παραλλάξῃ ταύτας, ἐκ τῆς Χαλκηδονιακῆς ἀκτῆς, λευκή τις πέτρα προσπίπτουσα φοβεῖ τὸ ζῷον, ὥς τ' εὐθὺς εἰς ἐπιπεραίαν τρέπεσθαι. παραλαβὼν δὲ ὁ ἐνταῦθα ῥοῦς ἅμα καὶ τῶν τόπων εὐφυῶν, ὄντων πρὸς τὸ τὸ ἐκεῖ ῥεῦν τῆς θαλάττης, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ κέρας τετράφθαι φυσικῶς, συνελαύνεται δεῦρο, καὶ παρέχει τοῖς Βυζαντίοις καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων πρόσοδον ἀξιόλογον. *Eadémque ex Aristotele colliges lib.* VIII. *De Historiâ animalium, cap.* XIII. *Pliniani codicis mendam non sileo in hac narratione lib.* IX. *cap.* XV. Est in Euripo, *ait*, Thracij Bospori, in ipsis Europam Asiamque separantis freti angustiis, saxum miri candoris, à vado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiæ. Huius adspectu repentè territi, semper aduersum Byzantij promontorium, ex eâ caussâ appellatum Chrysoceras, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij est, magnâ Chalcedonis penuriâ. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, vt secũdo fluctu exeant è Ponto: nec nisi intrantes Pontum Byzantij capiuntur. *Quid? non capiuntur nisi intrantes Pontum? contrà antè dixit, capi exeuntes è Ponto, non intrantes. quod verißimum est. Itaque alij vice Ponti,* Propontidem *substituunt: Pincianus totum locum rescribit confidentiùs,* nec nisi infantes tunc Byzantij capiuntur. *Fortasse verius, simplicius certè,* intrantes portum Byzantij, *vt ad ipsum oppidum, & in portu fuerit ea captura. Nam Cornu illud ad quod deferebantur, fuit* προσεχὲς τῷ Βυζαντίῳ τείχει, *vt Strabo ait: imò, vt Plinius, in ipso illo promontorio quod Cornu vocant, Byzantium vrbs. Atque ibi in multos sinus scissum, tamquam ramos* (εἰς οὓς ἐμπίπτουσα ἡ πηλαμὺς ἁλίσκεται) *faciebat vrbi illi portum. Strabonem vide.*

Pelamydes vbi natæ. Vbi captæ.

Menda in Plinio.

Arbitrio nostro, sublata. Cornu, & ad id portus Byzantiorum.

* *Ad correctionem nostram, & exitum piscium è Ponto, facit valdè Sallustij locus, apud Seruium lib.* IV. *& Iuuenalis interpretem Sat.* IV. Quâ tempestate vis piscium Ponto erumpit. *Tamen, ne callidè dißimulem, vulgatam lectionem D. Ambrosius affirmare videtur, Hexam. libro* V. *capite* X. Pisces, *inquit*, ex plurimis locis, à diuerso sinu maris, innumeri, velut communi consilio conuenientes, coniuncto agmine flatus Aquilonis petunt, & ad illud Septentrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, si ascendentes videas, rheuma quoddam esse. ita proruunt, fluctusque interſecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes. *Sed mox addit, ingruente hieme, & postquàm ibi fatificauerint, immenso agmine regredi. Vide locum: & vtramuis lectionem defendi posse, tu defendes.*

Vtrauis lectio proba.

Bellum Thracium & Bosporanum.

Thracio Bosporanóque bello recens fessos.] *Thracium bellum intellegit, quod cum Thracibus montanis gestum, duce Poppæo Sabino; Bosporanum, quod cum rege Mithridate. De illo, noster lib.* IV. *de hoc, suprà, isto ipso libro.*

Examina apũ, mali ostenti.

Fastigio Capitolij examen apum insedit.] *Quod semper inter portenta: cùm visum loco insolenti. Silium Italicum emendari velim libro* VIII. *de prodigiis quæ ante pugnam Cannensem:*

Obseditque frequens castrorum limina bubo:
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes
Cessaruntque aquilis: non vnus crine corusco
Regnorum euersor rubuit lethale cometes.

Silius Italicus emendatus.

scribíque: Nec densæ trepidis apium se inuoluere nubes Cessarunt aquilis. *Nubes apium, examina vocat, quæ insederunt signa. Quod sequitur,* Suis fetus editus *libris omnibus erat,* fetum editum: *& fortasse nominandi casu sic dixerint etiam antiqui.*

Fetum, genere neutro.

Perditâ prius Domitiâ leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida minore Antoniâ genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrina prior.] *Nemo tam inconspectus in legendo, qui vitium non videat malè hærentis & incoibilis orationis. Domitia, inquit, perdita est: & subdit quasi de aliâ, quia inter Lepidam & Agrippinam æmulatio exercebatur. Corrige verò, & reduc aberrantem vocem:* perditâ prius Domitiâ Lepidâ leuibus & muliebribus caussis: quia minore Antoniâ genita. *Scilicet Cn. Domitio duas fuisse filias, quarum vtraque*

Transpositum verbum.

Domitiæ duæ.

Domitia

Domitia gentis nomine dicta: sed minor, de quâ hîc, discriminandi caussâ, cum * *Lepida cognomine. Ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Nerone, cap.* VII. Amitam Lepidam ream testimonio coràm adflixit, gratificans matri à qua rea premebatur. *At Domitia altera superuixit, & mentio eius lib.* XIII. *ëstque veneno sublata à Nerone, paullo post mortem matris. Vide Suetonium Ner. cap.* XXXIV. *& Xiphilinum.*

* Est illa ipsa Lepida quæ mater Messallinæ, vt docui suprà: quæ etiã Ap. Silano pòst nupta fuit.

Minore Antoniâ genita.] *Culpant me quòd non scripserim,* maiore. *Non me, sed Tacitum. Ita enim iterum sensit scripsitque noster lib.* IV. *Annal.* Cn. Domitius electus cui minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. *At enim Suetonius & Plutarchus aliter. Quid ergo? nouum est, vt dissensus aliquis scriptorum sit? Et tamen Plutarchus clarè id non dicit: clarè Suetonius, fateor, plus vno loco. sed cur arbiter ego inter eos sim? Soluo me indicatu isto: & bono veteríque ritu, iuro mihi non liquere.*

Ex Dione LX. De maiore minoreque Antoniâ, Tacitus apertè Suetonio diffidet.

Agrippinæ sobrinâ prior.] *Siue quod Iurisconsulti suggerunt,* sobrinâ propior: *etsi eadem vis alteri illi voculæ. Lepida autem Germanico patri Agrippinæ, consobrina fuit. Filiæ ergo Germanici, Lepida sobrinâ propior. Res satis clara ex Stemmate nostro Augusti.*

Sobrina propior, quæ.

Impudica, infamis, vinolenta.] *Malim,* violenta: *vt superba & commota animo vtraque fuerit. De vini notâ nihil legi.*

Quòd coniugium principis deuotionibus petiuisset.] *Id est, coniugem. Nam vt Claudij coniugium ipsa ambierit, non lectum. Abusæ ergo vetitis artibus ad perniciem Agrippinæ. Sic Seruitium pro seruo, & matrimonium pro matronâ* * *alibi notaui, & Clientelas pro clientibus in Tacito.*

Coniugium, pro coniuge.

* In Liuio lib. X. *Et conuocatis plebeis matrimoniis, conquesta de iniuriâ patriciarũ,* &c.

Pares iterum accusandi caussas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum principi meritum.] *Ita hæc distinguenda sunt: etsi suspecta mendi.*

Sinuessam pergit.] *Sinuessanæ aquæ lib.* I. *Histor. & Plinio lib* XXXI. *commendatæ, ob vim quamdam salubrem.*

Inferre epulas & explorare gustu solitus.] *Sic libro* XIII. Quia cibos potusque eius delectus ex ministris explorabat. *Cui id munus, is passim in lapidibus dicitur, Prægustator: in quodam etiam,* A. POTIONE. *Athenæus lib.* IV. ὃν νῦν καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προγεύστην, τότε οἱ Ἕλληνες προτένθην ὠνόμαζον. *Mos qui liberâ rep. ignotus Romanis: quem tamen cœpisse conicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romæ:*

PAG. 125. Prægustator, viris principibus.

Quãdo is mos cœpisse videatur.

GENIO
CAELI. HERODIAN.
PRAEGVSTATOR
DIVI AVGVSTI
IDEM. POSTEA. VILLICVS. IN
HORTIS SALLVSTIANIS
DECESSIT. NONIS. AVGVSTIS
M. COCCEIO. NERVA
C. VIBIO. RVFINO
COS.

Tenuitque Tiberius, de quo lego: TI. CLAVDIVS. FLAMMA. CLAVSVS. TI. AVG. PRAEGVSTATOR. *& deinceps alij. Traductum morem opinor à Persis maximè, de quis Xenophon lib.* I. παιδείας. οἱ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὴν φιάλην, ἀρύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγχεάμενοι, καταρροφοῦσιν, τοῦ δὴ εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. *Vbi & ritum habes prægustandi.*

Traductum à Persis esse.

Promisso donatiuo ad exemplum paternæ largitionis.] *Promisit ergo viritim* quinadena sestertia. *vt Suetonius in Claudio expressit cap.* X. *siue vt Iosephus,* quina millia drachmarum. *Nam quod olim ex Dione dixi, de centenis nummis: erraui. ea enim donatio à Claudio vsurpata singulis deinceps natalibus imperij sui.*

Claudij & Neronis largitio.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XIII. ANNALIVM COMMENTARIVS.

Pag. 126. PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani.] *Crebra in historiâ horum temporum mentio Silanorum, & confusa: quæ, cautio mihi est, ne turbet iuuentutem. Eâ re, non stemma quidem eius familiæ ponam (arduus ille & fortasse vanus labor:) sed illustrissimos quosque, quo Imperatore, quóque exitu fuerint, exsequar, cum temporum notâ. Exordio à Tiberio principe: quia quæ suprà, nihil ad Spartam meam.*

Silanorum aliquot cólectio.

C. IVNIVS. C. F. SILANVS. *Consul fuit cum P. Cornelio Dolabellâ anno* DCCLXII. *sub Augusto: Proconsul Asiæ, sub Tiberio, damnatúsque repetundarum & proiectus in Cytheram insulam. Tacit. lib.* III. *Annal.*

C. Silanus.

M. IVNIVS M. F. SILANVS. *Consul fuit sub Tiberio,* DCCLXXI. *Proconsul Africæ fuit, auctore Tacito lib.* IV. *Histor.* Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens. *Socer fuit Caij Caligulæ, & ab eodem interfectus. Suetonius cap.* XII. *&* XXIII. *item Dio.*

M. Silanus.

D. IVNIVS M. F. SILANVS, *Marci prioris frater. Is adulter in Iuliâ nepte Augusti, in exsilium iuit; rediítque per gratiam & potentiam M. fratris sui. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Tacit. lib.* III. *Annal.*

D. Silanus.

AP. IVNIVS SILANVS. *Consul fuit sub Tib. anno* DCCLXXX. *Consocer Claudij dicitur Suetonio, propter L. Silanum filium eius Octauiæ sponsum. Proconsul Hispaniæ, & maritus Lepidæ matris Messallinæ. à Claudio, incerto crimine, occisus. Dio* LX. *Sueton. cap.* XXIX. *&* XXXVII.

Appius Silanus

Eius duo filij L. SILANVS, *&* M. SILANVS. *Lucius, gener Claudij fuit, Octauiæ sponsus, Agrippinæ artibus ad mortem actus. Marcus consul fuit cum Valerio Asiatico, anno* DCCXCIX. *in quo error insignis Onufrij, qui Asiatico collegam dat Messallam. quem Dio refutat & Fasti Græci. Proconsul Asiæ fuit, & à Nerone nunc interfectus. De eo Plinius lib.* VII. Diuus Augustus, in reliquâ exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit genitum quo excessit anno, M. Silanum: qui cùm Asiam obtineret post consulatum (*malim scribi,* proconsulatu) Neronis principis successione, veneno eius sublatus est. *Etsi Plinius scelus hoc Neroni adscribit, quod noster reiicit in matrem.*

M. Silanus, qui maiore natu quàm Lucius.

Plinius obiter correctus.

Fuit & D. IVNIVS SILANVS, *consul anno* DCCCVI.

Segnis & dominationibus aliis adeò fastiditus, vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit.] *Vereor vt scriptori nostro constet ratio. Non enim in hunc M. Silanum expetit Caij dictum: sed in illum alterum, qui eius socer. Dio clarè:* ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μᾶρκος Σιλανὸς, ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. ὁ δὲ Γάϊος τά τε ἄλλα ἰσχυρῶς προεπηλάκιζε, (καίτοι οὕτω καλῶς περὶ αὐτοῦ φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσοῦν αὐτὸν πρόβατον ὀνομάζειν) καὶ ὅπως μηκέτι πρῶτος ἐπιψηφίζῃ, *&c. Cui vt adsentiar, ætas Silani me inducit. Natus enim est extremo, vt Plinius ait, Augusti anno: à quo ad hunc diem anni dumtaxat quadraginta sunt. Non ergo in eâ ætate hic adolescens formidini aut contemptui aliis dominationibus esse potuit. cuius adhuc* οὐδεὶς λόγος. *Sed vt in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Græcus. Putat enim laudis honorisque fuisse: quod reuerâ probri fuit, & falsè iactum in hominem diuitem, sed ignauum, hebebem, ouiculam meram.*

Taciti σφάλμα.

Et in eâdem historiâ, Dionis.

Fratri eius L. Silano.] *Conuenit cum historiâ: tamen libri scripti,* C. Silano.

Quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat.] *Præit ad stemma aliquomodo Plinius, qui eum nepotem scribit Augusti neptis. Atqui Augusto è Iuliâ filiâ neptes duæ, Iulia & Agrippina. E Iuliâ hunc deriuo, hoc modo:*

Ab Augusto deductus Silanus.

IVLIA, *Aug. F. cui vir M. Agrippa.*	IVLIA, *cui vir* L. *Æmilius Paullus. Suet. Aug. c.* LXIIII.	ÆMILIA LEPIDA *proneptis Augusti. Suet. cap.* XXVI. *in Claud. cui vir* AP. *Iunius Silanus. claro argumento, quia Sueton. eum consocerum Claudij vocat. Postea tamen alteri Lepidæ maritus, quæ mater Messallinæ. Ex Dione.*	M. SILANVS *de quo hic.* L. SILANVS *Claudij gener.*

Stemma hoc satis certum est. Ne fallat te tantùm Dio, qui Lepidam matrem Messallinæ, vxorem tribuit

tribuit Appio: sed sub finem vitæ. At M. ille Silanus Augusti abnepos genitus fuit viuo Augusto. Appium hunc Silanum intellegit Augustus in epistolâ quadam, vocatque adfinem Claudij ob hoc matrimonium, apud Sueton. Claud. cap. IV. Curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum non displicet nobis, si est passurus se ab Silano filio homine sibi adfini admoneri, nequid faciat quod conspici & derideri possit.

Lepida Domitia, secunda Appij vxor.

P. Celerius eques Romanus.] *Infrà,* P. Celer *dicitur.* P. Celerem accusante Asiâ, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule. *Hic ergo corrige.*

P. Celerius.

PAG. 127.

Signum more militiæ petenti Tribuno dedit.] *Signum siue Tessera semper Tribunis data, etiam rep. antiquâ. Liuius lib.* XXVIII. Forma tamen Romanorum castrorum constabat, quòd Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab iis petebant, & in stationes ac vigilias ordine ibant. *Dabatur à Consule, Prætore, eòve qui exercitui toti præerat. Idem Liuius:* In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, classicum apud eos cecinit, signum ab iis petitum est. *At Prætorij Tribunus à solo Principe. Ideò suprà lib.* I. *inter signa accepti imperij Tacitus posuit:* Defuncto Augusto signum prætoriis cohortibus vt Imperator dederat. *Formam dandæ tesseræ petendæque in parte expressit Appianus* IV. *Ciuilium*: καὶ ὁ Λεύκιος, *inquit,* ἔπεμψε τοὺς χιλιάρχους τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ ληψομένους παρὰ τοῦ Καίσαρος, οἱ δὲ ἔφερον αὐτῷ τὸν ἀριθμὸν τοῦ στρατοῦ, καθὰ καὶ νῦν ἔθος ἐστὶ τὸν αἰτοῦντα τὸ σύνθημα χιλίαρχον, ἐπιδιδόναι τῷ βασιλεῖ βιβλίον ἐφήμερον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ παρόντος. *Atque olim ea data videtur sine voce, inscripta vel insculpta breui ligno; vnde Tesseræ nomen. de quo Polybium adi lib.* VI. *at sub Impp. vocale id signum. Dabant autem plerumque nomina deorum, aut heroum: etiam Græci. Pausanias lib.* X. Cùm vtrimque à ducibus de more militi tesseræ darentur, fortuitu ad oraculi verba appositæ datæ sunt, à Thessalis Itonia Minerua, à Phocensibus gentis auctor Phocus. *Etiam Persæ, si Xenophonti fides libro* VII. παιδείας. *&* III. *vbi à Cyro tessera data* Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμών. *aut* Ζεὺς σωτήρ. *Suetonij loci bini non sani in hac re. alter Cal. cap.* LVIII. Signum, *ait,* more militiæ petisse: & Caio Iouem dante, Chæream exclamasse, Accipe ratum. *vbi restituo magnanimi viri vocem litterâ additâ,* Accipe *iratum. *alter cap.* LVI. Solitus modò signum petenti, Priapum aut Venerem dare; modò osculandam manum offerre formatam commotamque in obscænum modum. *Libri vett.* commitamque, *aut,* cammatamque. *Scribo,* gammatamque. *Gammata manus, insertis commixtisque digitis ad formam eius litteræ: qui mos in Italiâ & nunc. Sic lapides Gammati, non solùm qui insculptum Gamma habebant, sed qui litteram eam exprimebant transuersi. Scriptor Gromaticus:* Solent termini occurrere, qui lapides tam longiores sunt quàm qui latiores sequendi: hoc est, aut si cursum dirigunt lineares, aut si gamma faciunt transuersi. *Malo etiam in Suetonij verbis,* obscænum nodum, *quàm modum. Facit ad lucem infamis huius signi Lampridij locus Eligabalo:* Neque vmquam verbis pepercit infamibus, cùm & digitis impudicitiam ostentaret, nec vllus in conuentu & audiente populo esset pudor. *Scies amplius tu tiro, Tesseram duplicem fuisse: vnam quæ ad excubias, alteram quæ ad pugnam. De postremâ Tacitus lib.* III. *Hist.* Eadem vtrâque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ signum.

Signum militiæ à Tribunis datum militi.

Tribunis ipsis à Duce.

Aut Romæ ab Imperatore.

Ratio dandæ tesseræ.

Cur sic dicta.

Deorum nomina crebra pro signo.

Suetonius correctus.

*Solemus enim quibus malè precamur cupimusq. factû, Iouem iratum optare.

Iterum is correctus.

Gammata manus, Italorum ritu.

Gammati lapides.

Tessera duplex

Decreti & à Senatu duo lictores, Flaminium Claudiale.] *At Liuiæ decretus lictor tantùm vnus, & idipsum recusante Tiberio. Flaminium Claudiale quomodò ad honestandam facit Agrippinam? Credo vt ipsa Flaminia Claudij esset: exemplo Liuiæ quæ Augusti. Nam eam sacerdotem Augusti fuisse docui ad lib.* I. *velímque addi Paterculi locum, quem viri docti emendare conati frustrà, lib.* II. Liuia Romanarum eminentissima, quam postea coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam. *Legunt,* quin transgressa ad deos sacerdotem pænè habuit ac flaminem. *quasi ad Liuiam ipsam referenda sint, quæ mortua cælesti religione culta per flamines ac sacerdotes. Campas loquuntur & floccos: tu lege mecum,* quam transgressi ad deos. *Liuia enim est, Liuia, quæ mariti sui in deos relati & sacerdos fuit & filia. Satis dictum suprà.*

Agrippina Flaminia Claudij.

Correctus Velleius.

C. Cæsaris turbata mens dicendi vim non corrupit.] *Qui etiam libros scripsit De arte dicendi vt vult Suidas*: Γάϊος Καῖσαρ ὃς ἐπεκλήθη Καλλιγόλας, ῥητορικὴν τέχνην ἔγραψε ῥωμαϊκῶς. *quem tamen puto ego falli: eósque Germanici fuisse.*

Caligulæ libri de Arte dicendi: vt Suidas vult.

Publicæ prouinciæ adsisterent.] *Spectat ad diuisionem Augustæam. Claudius pleraque omnia ad se traxerat: at Nero populi prouincias (eæ enim publicæ) earúmque controuersias solis Consulibus curæ fore: se Cæsarianis prouinciis, in quibus exercitus, velle consulere prædixit.*

Publicæ Prouinciæ, siue populi.

Illi patrum aditum præberent.] *Non muto. Consules, inquit, præbeant prouincialibus aditum Patrum. At hæc oratio Senecæ adeò grata Patribus, ait Xiphilinus,* ὥστε καὶ ἐς ἀργυρᾶν στήλην ἐγγραφῆναι, καὶ ἐν ταῖς νέαις τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεσθαι ψηφισθῆναι: vt in argenteam columnam incisa sit, & Kalendis anni noui cùm Consules ineunt ex decreto deinceps lecta. *Nec nouum id Senatus decretum: excipio de argento. Nam & anteà semper Principum orationes*

Oratio Neronis in argẽtum incisa.

Anteà Principum orationes in æs.

in æs incisæ, & Kalendis Ian. recitatæ. Morem quem non nimis notum suggerit mihi Dio lib. vltimo: τότε δὲ λόγους τινὰς ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ τε Αὐγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου κατὰ δόγμα ἀναγινωσκομένους, ὥστε καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας τοὺς βουλευτὰς παρατείνεσθαι, ἔπαυσεν, ἀρκεῖν εἰπὼν φήσας, ἐν ταῖς στήλαις αὐτοὺς ἐγγεγράφθαι. *id est*: Cùm legerent in Senatu Orationes quasdam Augusti & Tiberij ex decreto, ita vt ad vesperam Senatus detineretur, legentes Claudius inhibuit: sufficere dicens, quòd eæ in columnis incisæ essent. *Lucem hinc do Plinij Panegyrico*: Acclamationes nostras, *inquit*, ne qua interciperet obliuio, P. C. in publica acta mittendas, & incidendas in ære censuistis. Antè Orationes principum tantùm eiusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus Curiæ claudebantur. *Et ab hoc ritu est, quod Q. Haterius apud Tacitum lib.* III. *censet* eius diei Senatusconsulta aureis litteris in curiâ figenda: *Ingerunt & Iurisconsulti, apud quos locis aliquot Orationes hæ Principũ laudatæ. Sed nec ab aliâ caussâ euenisse crediderim, quòd Claudij oratio Lugduni nostro æuo reperta in tabulâ æris.*

Plinius illustratus.

Quæstoria munera.

Ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset.] *Pertinet ad abolendum Claudij scitum, qui, auctore Dolabellâ, sanxit* spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecuniâ eorum qui Quæsturam adipiscerentur: *ait Tacitus lib.* XI. *Vbi suspecta vox*, adipiscerentur. *Cur enim hîc* ἐμφατικῶς *scriptum*, Ne designatis quidem: *nisi quia anteà ex eâ sanctione, dabant etiam Candidati? Atque ita in Lampridij Alexandro lego*: Quæstores candidatos (*malim* Quæsturæ) ex suâ pecuniâ iussit munera populo dare, sed vt post Quæsturam Præturam acciperent. *Ceterùm hoc Neronis decretum aboleuit iterum Domitianus: de quo Suetonius cap.* IV.

Taciti suspecta iure verba.

* Vide Sueton. Aug. c. XXIX.

Qui in palatium ob id vocabantur.] *Puto in templum* Apollinis Palatini. Suprà lib.* II. Quattuor filiis ante limen Curiæ adstantibus, cùm in Palatio Senatus haberetur.

Vt adstaret abditis à tergo foribus velo discreta.] *Melius*, obditis. *Intellegit autem vela quæ prætenta foribus: quibus etiam Claudius se texit. Sueton. cap.* X. Prorepsit ad solarium proximum, interque foribus prætenta vela se abdidit. *Et Eligabalus, narrante Lampridio*: Subito militum strepitu exterritus, in angulum se condidit, obiectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se texit. *Iulius Pollux describit lib.* X. περὶ μὲν τοῦ κοιτῶνος ἐπὶ τῆς θύρας, παραπετασμάτων σοι δεῖ, εἴτε ἁπλοῦν εἴη τὸ παραπέτασμα λευκὸν ἐξ ὀθόνης, εἴτε καὶ πολύχρουν. *Id velum leuabatur, in admißionibus. Seneca, epist.* LXXXI. Non crepuit subinde ostium, non alleuabatur velum. *Lampridius in Alexandro*: Salutabatur quasi vnus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis. *Inde apud Ic[tos] caussas cognoscere leuato velo; id est palàm omnibus admißis, l.* V. *C. De naufragiis*: De submersis nauibus decernimus vt leuato velo istæ caussæ cognoscantur. *Ad hac & talia vela facit lapis vetus Romæ*:

Vela cubicularia.

Leuari solita venienti.

Leuato velo cognoscere.

Velaria.

TI. CL. THALLVS.

PRAEPOSITVS VELARIORVM

DOMVS AVGVSTIANAE.

Erant tamen & alia vela in cænationibus arcendi frigoris, itémque ornatus caussâ: de quibus Seneca lib. IV. *Quæst. Natur. & Tertullianus De habitu muliebri.*

Correctus Tacitus.

Quod visum arceret, aditus non adimeret.] *Imò verò adimebat aditus: nec adiri conspicive Agrippina voluit. Scribo*, auditus. *verißimè.*

Escendere.

Escendere suggestum.] *Probißima vox, & repperi ita in Farnesiano: sicuti paullo pòst in Vatic.* anquirebant. *Nemo autem tinctus hac meliori litteraturâ, cui non ista hodie nota.*

PAG. 128.

Agrippa rex.

Duos veteres reges Agrippam & Iocchum.] *Agrippam intellegit Agrippæ filium, cognomento Iuniorem: qui Galilææ, Trachonitidis, & partis Iudææ rex. de quo Iosephus lib.* XX. *satis. Sed Iocchus iste quis? Vtrum* Bocchus *rescribendum? an potius, expletâ voce*, Antiochus? *Quod verum censeo. Intellegit Antiochum regem Commagenes & in parte Ciliciæ. de quo Iosephus libro* XIX. Ἀντίοχον δὲ ἣν εἶχεν βασιλείαν ἀφελόμενος, Κιλικίας μέρει τινὶ, καὶ Κομμαγηνῇ δωρεῖται. *Et Dio lib.* LX. *Confirmat eam scripturam noster infrà, qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iterátque hoc mandatum.* Simul, *inquit*, Antiochum regem monet proximas sibi Præfecturas petere. *Vaticano tamen est*, Lochium.

Antiochus rex

Aristobulus rex.

Minorem Armeniam Aristobulo.] *Iosephus* XX. τὴν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας προστασίαν, Ἀριστόβουλος Ἡρώδου τοῦ Χαλκίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται. *& addit, id factum* τῷ πρώτῳ τῆς Νέρωνος ἀρχῆς ἔτει, *conuenienter planè cum Tacito.*

Soæmus rex.

Sophenem Sohemo.] *Nescio an idem sit qui à Caio constitutus Arabum Ituræorum rex, auctore Dione. Sed apud eum* Σοαῖμος *dicitur: & fortasse ita hîc scribendum.*

Quadratum Vinidium.] *Numidium, vt suprà.*

Ægææ opidulum.

Apud Egas ciuitatem Ciliciæ.] *Libri mei*, Ægæas, *& rectè. Id enim Ciliciæ opidum. Strabo*, μετὰ δὲ Μαλλὸν, Αἰγαῖαι πολίχνιον ὕφορμον ἔχον. *id est*: Post Mallum Ægææ opidulum, quod stationem nauibus habet.

Super

Super experientiam ſapientiámque, etiam ſpecie inanium validus.] *Reſtitui, meo animo, verè. Corbulo, inquit, non ſolùm verâ virtute ſapientiáque magnus, ſed etiam animos allicere peritus ſpecie inanium; id eſt, geſtibus, verbis, habitúque externo. At noſtri Cenſores quàm hîc mente, vt ait ille, exſenſâ! Beatus legit,* ſpe animûm validus. *pro animorum inquit. Vertranius,* ſpe immanium, *ſcilicet rerum. Cum bonâ gratiâ, abite quæſo, & cucurbitas pingite.*

Externi motes, ad ſpeciem.

Quo bellum ex æquo modo parare.] *Niſi fallor,* τὸ modo, *παρέλκει.*

Ob res à Quadrato & Corbulone geſtas laurum faſcibus Imperatoriis addi.] *De faſcibus Imperatorum ſiue Principum (nec enim alios hîc intelleges) docebo iuuenes: fors fuit, & quoſdam ſenes. Olim non niſi magiſtratus populi Romani, aut qui cum imperio in prouinciis, faſcibus vſi. Quid ergo Princeps in vrbe, ſi nullum gereret ordinarium magiſtratum? Nihilo ſecius faſces duodecim illi. Origo rei ab Auguſto; cuius honori Senatus decreuit anno vrbis* DCCXXXV. *vti Conſulari poteſtate ſemper eſſet, faſcibúſque duodecim vteretur. Dio* LIIII. ὁ δὲ Αὔγουστος τὴν τῶν ὑπάτων ἐξουσίαν διὰ βίου ἔλαβεν, ὥστε καὶ τὰς δώδεκα ῥάβδοις ἀεὶ καὶ πανταχοῦ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀεὶ ὑπατευόντων ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθέζεσθαι. *Eúmque morem tenuerunt * Principes ſecuti: ita vt laurum tamen faſcibus non adderent, niſi in victoriâ: vti hîc factum. At ſtatim per adulationem irrupit, vt omnium Principum faſces, & ſemper laureati eſſent. eáque notâ maximè diſtinctus à vulgo Princeps. Herodianus de Gordiano lib.* VII. εἵπετο δὲ αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπή, τῶν μὲν στρατιωτῶν καὶ δορυφόρων προϊόντων. αἵ τε ῥάβδοι ἐδαφνηφόρουν, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγνῶναι τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν. *Capitolinus in Maximinis:* Inde Carthaginem venit cum pompâ regali, & protectoribus, & faſcibus laureatis. *Quando id cœperit, ignoro: paullatim quidem non ſolùm laureati admiſſi faſces, ſed & aurati. Claudianus Panegyrico in* VI. *conſulatum Honorij,*

Principi ſemper XII. faſces.

* Imò Domitianus XXIIII. ſumpſit. Suet. Faſces ij ſemper laureati, ad notam imperij

Poſtea & aurati.

——agnoſcunt roſtra curules
Auditas quondam proauis: deſuetaque cingit
Regius auratis fora Faſcibus Vlpia lictor.

Cùm in acta principum iurarent.] *Non vt receptum,* principis. *Iurabant enim in acta non vnius qui imperitabat, ſed & priorum. Dicam multa ad lib.* XVI.

Iuramentum in principum acta.

Plautium Lateranum.] *Suprà lib.* XI.

Vel iactandi ingenij.] *Contaminarant impuræ manus,* cauſsâ iactandi. *At vox ea eleganter abeſt Vatic.*

PAG. 129.

Libertæ cui vocabulum Acte fuit.] *Ex Aſiâ oriunda mulier: cuius genus Nero (vt ſplendorem ei adſtrueret) ad Attalum regem porrigebat. Xiphilinus.*

Acte liberta.

Penitus irrepſerat, per luxum.] *Scribe,* irrepſerant. *ad Senecionem enim pertinet & Othonem: non ad Acten.*

Ne ſeuerioribus quidem amicis.] *Libri ſcripti,* ſenioribus.

Exueret obſequium in matrem, Senecæ'que permitteret.] *Hærere me iubent libri. Nam Farneſ.* ſeque neci permitteret. *Vatic.* ſeque permitteret. *addito ſuperius,* neci. *Nec ſententia quidem ad meum guſtum. Cogitemus.*

Ex cuius familiaribus Annæus Serenus.] *Qui Præfectus vigilum Neronis. Plinius lib.* XXII. Fungi familias nuper interemêre & tota conuiuia, Annæum Serenum Præfectum Neronis vigilum & Tribunos & Centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? *De hoc amico ſuo capiendus Seneca, epiſtol.* LXIV. Hæc tibi ſcribo, is qui Annæum Serenum cariſſimum mihi tam immodicè fleui, vt, quod minimè velim, inter exempla ſim eorum quos dolor vicit. *Et inſcripſit eidem libros ſuos De Tranquillitate, monumentum amoris.*

Annæus Serenus.

Demouet Pallantem curâ rerum.] *A rationibus Claudij fuit, ex Suet. cap.* XXVIII. *& lapide, in quo ſculptum:* PALLANS. CAES. N. SER. ADIVTOR. A. RATIONIBVS.

Pallas à rationibus.

Paréſque rationes cum rep. haberet.] *Id eſt, (vti Iuriſconſulti loquuntur) vt pariator eſſet, ſiue* ἀλοίπαστος*: nec reliqua vlla haberet. Sic parem rationem facere Seneca dixit, lib.* II. *epiſt. & lib.* VI. *De Benef. cap.* XL. *item Iuriſc. l. vlt. De doli except. l.* XX. *De manum. teſtam.*

Pariare, & pares rationes habere.

Inde vilis rurſus Burrhus.] *Vatic.* bibil. *Suſpicari poſſis, num* debilis, *legendum. Debilitas enim loco probri, quia & ſacris olim arcebantur, & decreto Auguſti etiam Senatu. Sequitur autem de hoc ipſo Burrho,* Truncâ ſcilicet manu. *Suſpectum æquè,* τὸ rurſus, *quòd hîc nulli rei. Puto fuiſſe,* rufus: *gloſſema ſcilicet ad cognomen Afranij, Burrhus. Nam Latini Burrum, rufum dicebant, à Græco. Gloſſæ:* Burrum. ξανθόν, πυῤῥόν. *Vide Feſtum.*

Burrus, manu debilis.

Burri cognomen, quid.

Truncâ ſcilicet manu.] *Agricola adnotauit,* tunicatâ manu. *à ſene, an à libris? Et ſanè videntur mollitiam Burrho obiectare & tunicas manicatas.*

Feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium.] *Interpretes ad illuſtrationem loci adferunt, quæ Pollux ſcribit lib.* IX. Βασιλίνδα, *inquit,* ἐστὶν ὅταν

Saturnale ludicrum in creando rege.

n 2 διακληρο-

διακληρωθέντες, ὁ μὲν βασιλεὺς προστάττει τὸ πρακτέον, ὁ δὲ ὑπηρέτης τῷ λαχὼν πανταχόθεν ἀπαπονεῖ. *Magis facit Arriani locus lib.* I. *Dissertationum Epicteti.* Ἐν Σατουρναλίοις λέλογχε βασιλεύς. ἔδοξε γὰρ παῖξαι ταύτην τὴν παιδίαν. προστάσσει, σὺ πίε, σὺ κέρασον, σὺ ᾆσον, σὺ ἄπελθε, σὺ ἐλθέ. ὑπακούω, ἵνα μὴ παρ' ἐμὲ λύηται ἡ παιδία *id est*: Saturnalium diebus rex eligitur. Iubet enim ludere hunc lusum. Is imperat, Tu bibe, tu misce, tu expelle, tu abi, tu veni. Pareo, ne meâ caussâ soluatur ludus. *Et maximè Luciani in Saturnalibus*: ὁρᾷς ἡλίκον τὸ ἀγαθόν, ἔτι καὶ βασιλέα μόνον ἐφ' ἁπάντων γενέσθαι, τῷ ἀστραγάλῳ κρατήσαντα. ὡς μήτε ἐπιταχθείης γελοῖα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττειν ἔχοις, τῷ μὲν αἰσχρόν τι περὶ αὑτοῦ ἀναβοῆσαι, τῷ δὲ γυμνὸν ὀρχήσασθαι, καὶ ἀράμενον τὴν αὐλητρίδα τρὶς τὴν οἰκίαν περιελθεῖν. Vides (*inquit apud Græcum Saturnus magnificans suum regnum*) quantum bonum sit regem inter omnes eligi, si viceris talo. Cùm neque quisquam tibi ridiculum aliquid imperet, & tu imperare aliis possis: huic, vt turpe aliquid de seipso vociferetur, illi vt saltet nudus, vtque sublatâ in humeros tibicinâ ter domum circumeat.

Is ridicula quædam imperitabat.

Talo creabatur rex.

Regnum lusu sortientium.] *Eo ritu, quo regna conuiuiorum: id est talo. Ex Luciani suprà verbis.*

PAG. 130. Constanter exorsus est carmen.] *Vetus illud ex Ennio tritum.*

O Pater, ô patria, ô Priami domus
Septum altisono cardine templum, &c.

Iulius Pollio.

Ministro Pollione Iulio, prætoriæ cohortis Tribuno.] *Puto eum esse qui posteà Præf. prætorio fuit, sub Othone. Vide Plutarch. in Othone.*

Filiis principũ propria mensa.

Ad imum lectum.

Sedebant non accumbebant.

Vti & serui.

Mos habebatur Principum liberos sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ.] *Suetonius super eodem ritu, Claudij cap.* XXXII. Adhibebat omni cænæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. *Idem in Augusto, cap.* LXIIII. *de nepotibus eius*: Neque cænauit vnà, nisi in imo lecto adsiderent. *Vbi scripserim*, nisi vt imo. *Ex quibus vides pueros sedisse ad fulcra, pedesque parentum. Sedisse, dico. Spernebant enim etiam tunc accubitum à pueris, à seruis: quasi luxuriæ ritum illi ætati ordinive non decorum. De seruis, Plautus Sticho*: Potius in subselliis Cynicè accipiemur, quàm in lecto. *Idem Persâ*: Non postulo equidem med in lecto accumbere, Scis tu med esse imi subsellij virum. *Donatus in vitâ Terentij*: Iussus antè Cæcilio recitare, ad cænantem cùm venisset, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse dicitur: post paucos verò versus, inuitatus vt accumberet, cænasse vnà. *Senecam sic accipio De Tranquillit. lib.* II. *cap.* XV. Non accipiet sapiens contumeliam, si in conuiuio regis recumbere infra mensam, vescique cum seruis ignominiosa officia sortitis iubebitur. *Quâ contumeliâ à Caio Pomponius Secundus adfectus: qui cibum cum eo cepit,* παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, *ait Dio: scilicet quasi Veiouis illius seruus. Nec aliò Plutarchus respexit, cùm in Conuiuio suo reliquos quidem accumbentes facit, at Æsopum qui seruus, sedentem in subsellio apud Solonem.*

Seneca explicatus.

Calidæ potus.

Innoxia adhuc & præcalida potio.] *Rettuli ad calidæ potionem in Electis. & velim ei capiti addi Arriani locum lib.* I. *cap.* XIII. ὅταν δὲ θερμὸν αἰτήσαντός σου μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας χλιαρώτερον ἐνέγκῃ, ἢ μηδ' εὑρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ μὴ χαλεπαίνειν μηδὲ ῥήγνυσθαι, οὐκ ἔστιν ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς; *qui simillimus illi Senecæ, quem adduxi è lib. De Irâ. Ceterùm ex hac potione gustasse etiam Titus credebatur Britannico adsidens, ait Sueton. Titi cap.* II. *Potione, inquam. & caue fidem Æliano habeas in Variâ Histor. lib.* V. *qui disertè vult venenum ei in cibo datum, non potu.* Μυρίοι γ' ἂν, *inquit,* καὶ πίνοντές τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλέξανδρος. καὶ ἐσθίοντες, ὡς Κλαύδιος ὁ Ῥωμαῖος καὶ Βρεττανικὸς ὁ τούτου παῖς.

Octauia quoque.] *Scribe,* Octauiæ. *is pauor videlicet fuit.*

Græcos parum probab liter de Britannico tradere.

Nox eadem Britannici necem & rogum coniunxit.] *Miror ergo, quomodo vera quæ Græci tradiderunt, Britannici corpus gypso multo oblitum à Nerone fuisse, ne liuor appareret è veneno: sed pluuiam coörtam eluisse gypsum, dum cadauer per forum effertur; omniúmque oculis scelus subiecisse. Hæc Zonaras, hæc Dio. Scitè, sed parum verè: vt Taciti quidem narratio est. Nam hæc omnia operire nox potuit.*

In campo tamen Martio sepultus est.] *Non tamen ibi combustus: sed reliquiæ eius in vrnâ, illatæ, vt opinor, monumento Augusti.*

Acerbum funus.

Subtrahere oculis acerba funera.] *Nota ritum. Acerba enim & immatura funera, quæ intra Tyrocinij diem, pompâ funebri aut laudatione non dignata. Alibi dico plenius.*

Tacitus pronus in Senecam.

Viros grauitatem adseuerantes.] *In Senecam & Burrum criminatio spectat. quam deluit tamen leuiter ipse Tacitus, Senecæ vbique volens & amicus: aliter quàm ille Bithynus, qui inimicitias cum Senecâ indictas exercet, & ex professo.*

Pecunias quasi in subsidium corripiens.] *Vel,* corripere.

PAG. 131. Quæ vt coniugi imperatoris soli, tum vt matri seruabantur.] *Emendaui verissimè:*

rissimè: quæ vt coniugi imperatoris olim, tum. *Iampridem, inquit, excubiæ Agrippinæ: Claudio quidem viuo, vt coniugi Principis: Nerone imperante, vt matri.*

Germanos super eundem honorem custodes additos.] *Duplex ergo custodia Agrippinæ, vti & Principi ipsi: Prætoriani militis, Germaníque. Suetonius capite* XXXIV. Abductâque militum & Germanorum statione, contubernio quoque ac Palatio expulit. *Iampridem verò Germanis habitus is honos: & ante eos Hispanis. Nam Iulius Cæsar Hispanorum cohortem habuerat custodiæ suæ, Sueton. in Iul. cap.* LXXXVI. *& Calagurritanorum manum Augustus, Suet. cap.* XLIX. *Sed ij dimissi: & eorum vicem allecti Germani. Quos ipsos metu aliquo & suspicione ob Vari cladem* dimiserat, sed mox, vt opinor, recepit Augustus. Habuit certè eos inter initia Principatus, Tiberius, ex Tacito lib.* I. Robora Germanorum qui tum custodes Imperatori aderant. *aliíque, ad Galbam vsque*, qui cohortem Germanorum olim à Cæsaribus ad custodiam corporis institutam atque multis experimentis fidelissimam dissoluit. *Sed & post eum iterum recepta, vti clarum ex historiâ inferiore. Imò & externi reges vitam suam commisêre istis. De Herode quidem* lego Iudææ, habuisse eum in satellitio Germanos. Faueo tibi pugnacissima & fidelissima gens, faueo hanc laudem. quæ tamen propria quodammodo Batauorum. Vti enim hodie Heluetij, sic illi olim eximij visi ad hoc munus. Itaque indiscriminatim modò Batauí ij custodes appellati, modò Germani. Batauos Sueton. Cal. cap.* XLIII. *nominat, Plutarchus in Othone, Dio apertissimè lib.* LV. *Ex cuius verbis etiam disces, Equites peditésque in hac manu fuisse. sicut & in Constitutione Hadriani, inter Vexillationes Palatinas Batauos equites seniores iunioresque recensitos reperies. Ad hos non dubiè custodes illa Arriani spectant de oblongis gladiis, quorum & nunc Germanæ genti vsus, lib.* IV. *Dissertationum*: δεῖξόν μοι τὰς μαχαίρας τῶν δορυφόρων. ἴδε, ἡλίκαι εἰσὶ καὶ πῶς ὀξεῖαι. τί οὖν ποιοῦσιν αἱ μεγάλαι αὗται μάχαιραι καὶ ὀξεῖαι; ἀποκτιννύουσι. *id est*: Ostende mihi gladios istos satellitum. Ecce, quàm magni, quamque acuti! Quid ergo faciunt isti magni gladij & acuti? occidunt. *Reperio & Frisios in hoc numero, vicinos scilicet Batauis ingenio, sitúque. Lapis Interamnæ*: HILARIVS. NERONIS. CÆSARIS. CORPORIS. CVSTOS. NATIONE. FRISO.

Duplex custodia principibus.
Germani adsciti, fidei causâ.
Hispani dimissi.
*Sueton. cap. XLVIII.
Germani iterum admissi.
Etiam in Iudæâ Germani.
*Apud Ioseph. lib. XVII.
E Germanis assumpti præsertim Bataui.
Bataui equites & pedites.
Ij vsi oblongis gladiis.

Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij pulsam suprà rettuli.] *Libro* XI. *Credo sororem esse Marci Luciíque Silanorum.*

Insignis genere, formâ lasciua.] *Romana vetus editio*, formâ, lasciuiâ. *non displicet.*

Sextium Africanum nobilem iuuenem.] *Scribe*, Sex. *vt prænomen sit. Lib.* XIV. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano. *Nobilitatem hanc Africani repetendam arbitror à Iulo Antonio Marcellæ marito, cui cognomen Africano. Ei filius L. Antonius lib.* V. *suprà: & hic, vt opinor, nepos.*

Sex. Africani stirps.

Iturium.] *Verius*, Titurium. *atque ita scribunt libri veteres infrà*, XIV. *Annali. Simile mendum* III. *ad Q. Fratrem libro*: Ad Labienum & ad Ligurium litteras dabo. *Malim*, Titurium, *qui in Cæsaris legatis.*

Titurius.

Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à Diuo Augusto.] *Rectè Plautum. Noster lib.* XIV. Et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. *Iterum*: Compertoque Plautum & Sillam maximè timeri. *Lib.* XVI. Interfectum esse Rubellium Plautum generum L. Veteris. *Græcisque constanter semper*, Πλαῦτος. *Vbi ergo frons*, Plancus, *aut*, Blandus, *substituentium? At enim pater illi fuit Rubellius Blandus. Homo inconspecte, an nescis plerosque filiorum cognomine à patribus diuersos fuisse, hoc æuo? Taciti vna aut altera pagina tibi testis. In Iuuenali ergo corrige, sat.* VIII.

——tecum est mihi sermo Rubelli
Plaute, tumes alto Drusorum sanguine.

Suetonius qui A. Plancium quemdam iuuenem nominat, non tibi imponet: alius est ab isto, vt dicam lib. XIV. *vbi de morte huius Plauti. Quod ait Tacitus pari eum gradu à Diuo Augusto fuisse ac Neronem: id clarum. Rubellius Blandus maritus Iuliæ Drusi filiæ fuit. ex iis genitus hic Rubellius Plautus. Tabulam nostram adi.*

Rubellij Plauti cognomen retentum.
Iuuenalis correctus.
Genus Plauti.

Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto.] *Ætas non abnuit, quin sit ille libertus, de quo hodie inscriptio in ædibus Cæsiorum*, ATIMETVS. PAMPHILI. TI. CÆSARIS. AVG. L. L. ANTEROTIANVS. *cum carmine Romano Græcoque, in mortem Homonœæ coniugis. E domo enim Pamphili Tiberiani liberti transire ad hanc Domitiam potuit. De eodem fortasse Scribonij Largi locus est, sed vitiatus, cap.* CXIX. Cassij medici, *inquit*, colice bona, multis nota propter effectus, vera hæc est: vt ab eius seruo Atimeto accepi, legato Tiberij Cæsaris. *Quomodo enim seruus legatus Cæsaris sit? Scribam*, legato Tiberio Cæsari. *hac mente, vt à Cassio moriente legatum relictus sit Tiberio.*

Atimetus libertus.

Lusus principis intendere.] *Nec malè*, luxus.

Fabius Rufticus hiftoricus. Fabius Rufticus.] *Hiftorias eorum temporum fcripfit: de quo elogium noftri, in Agricolâ:* Liuius veterum, Fabius Rufticus recentium eloquentiffimi fcriptores.

Plinius Hiftoriam fcripfit. Plinius.] *In libris Hiftoriarum, quos à fine Aufidij Baffi compofuit triginta & vnum. Ipfe in Præfatione ad Titum:* Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iufto, temporum noftrorum hiftoriam orfi à fine Aufidij Baffi. *Eofdem libros intellegit, II. Hiftor. nat. cap.* LXXXIII. Nec minus mirum oftentum & noftra cognouit ætas, anno Neronis principis fupremo, ficut in rebus eius expofuimus. *Et cap.* LIII. Amnes retro fluere & noftra vidit ætas, Neronis principis fupremis, ficut in rebus eius retulimus. *Credo autem fcripfiffe Aufidium à bellis ciuilibus ad res Claudij aut paullum infrà. Certè vixit eâ ætate, & viri optimi (ita appellat) conftantiam in lentâ morte Seneca defcribit epift.* XXX. *Citantur bina eius fragmenta in Suaforiâ pro Cicerone.*

Aufidij Baffi hiftoriæ, & æuum.

Cluuius Rufus hiftoricus. Cluuius.] *Non, Cliuius. Eft Cluuius ille Rufus, vir confularis, qui huius inferiorífque ætatis hiftoriam fcripfit. Plinius lib.* VIII. Ita fecum aliquando Cluuium locutum, Scis Virgini, quæ hiftoriæ fides debeatur: proinde, fiquid in hiftoriis meis legis aliter ac velles, rogo ignofcas. *Emenda Plutarchum in Othone, apud quem fub initium malè* Κλαύδιος Ῥοῦφος *fcriptum & verfum. Nominat aliquotiens nofter, & Suetonius.*

Plutarchus correctus.

Officia data in codicillis. Scriptos effe ad Cæcinam Tufcum codicillos, mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ.] *Benè & ad ritum eius æui, Codicillos. Nam officia omnia adminiftrationésque dari à Principe moris, in codicillis. Tacitus in Agricolâ:* Credidère plerique miffum è fecretioribus minifteriis libertum, codicillos quibus ei Syria dabatur, tuliffe. *Sidonius lib.* I. *Epiftol.* Vacante aulâ turbatâque rep. folus inuentus eft, qui ad Gallias adminiftrandas fafcibus prius quàm codicillis aufus accingi, &c. *Ingerit idem non conniuenti lectori Suetonius Claud. cap.* XXIX. Suppofitos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos. *Et Arrian. lib.* III. *Differt.* Ἀλλὰ καὶ κριτής εἰμι τῶν Ἑλλήνων. οἶδας κρίνειν; τί σε ἐποίησεν εἰδέναι; Καῖσάρ μοι κωδίκελλον ἔγραψε. γραψάτω σοι ἵνα κρίνῃς περὶ τῶν μουσικῶν, καὶ τί σοι ὄφελος; *Zeno Imp. l.* I. *C. Vt omnes iudices:* Aut codicilli alterius adminiftrationis oblati. *& l.* XII. *C. De Dignitat.* Iudices qui fe furtis & fceleribus fuerint maculaffe conuicti, ablatis codicillorum infignibus & honore exuti, &c. *Lampridium verè interpretemur ex iftis, in Alexandro:* Pontificatus & Quindecimuiratus & Auguratus codicillares fecit, ita vt in Senatum allegerentur. *Codicillares, id eft, tribuit eos ipfe per codicillos: cùm antea cooptari à collegis, partim à plebe folerent. De hifdem codicillis interpretor Suetonij locum Tib. cap.* XLII. Alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confeftim detulit; codicillis quoque iucundiffimos & omnium horarum amicos profeffus. *Cæcina Tufcus quem hîc nominat, eft ille qui poftea Præf. Ægypti à Nerone relegatus eft. Sueton. cap.* XXXV. Tufcum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Ægypti balneis in aduentum fuum exftructis lauiffet. *Dionem corrige:* τί δὲ ὅτι καὶ Κίνναν Τοῦσκον ἐφυγάδευσεν, ὅτι τῆς Αἰγύπτου ἄρχων ἐλούσατο ἐν τῷ βαλανείῳ ὃ ἐκείνῳ ὡς ἐς τὴν Ἀλεξανδρίαν ἥξοντι ἐποιήθη. *& fcribe,* τί δὲ ὅτι Καικίναν. *Superfuit tamen Neroni, & nominat iterum nofter lib.* III. *Hift.* Apud Cæcinam Tufcum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæfum nuntiatur.

Lampridij nouus verusque intellectus.

Cæcina Tufcus, quis.

Dio correctus.

Sed vocem vnius ex inimicâ domo adferri.] *Hæfito num fcrib.* vocem mimi ex mimicâ domo. *De Paride enim: & fatalis quidam librariorum in iis vocibus error.*

Refutare tenebras & vigilatam conuiuio noctem.] *Hæret fententia: quam explicari poffe puto, fi legas,* Reputaret tenebras.

PAG. 132. Viuere ego Britannico potiente rerum poteram. at fi Plautus aut quis alius remp. iudicaturus obtinuerit.] *Lege notâ interrogandi,* Viuere e. B. p. r. poteram? *Sequentia fcripferim,* remp. iudicatúfve obtinuerit. *id eft, fi Plautus rerum, iudiciorúmve potiretur. Rodolphus legit,* remp. inuafurus.

Vbi nihil pro innocentiâ, quafi diffideret.] *Rodolphus adnotauit,* quafi defenderet.

Præfectura annonæ Senio Rufo.] *Fenius illi nomen: atque ita femper infrà.*

Curator ludorum. Cura ludorum Arruntio Stellæ.] *Inter dignitates ergo ea res fuit. fic libro* XI. Sulpicius Rufus ludi procurator. *In lapide prifco Tibure:* CVRAT. MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORI. *Apud Sueton. Cal. cap.* XXVII. Curator munerum ac venationum.

C. Balbillus. Ægyptus C. Balbillo.] *De hoc Seneca lib.* IV. *Nat. Quæft. cap.* II. Balbillus virorum optimus, præfectufque in omni litterarum genere rariffimus, auctor eft cùm ipfe Præfectus obtineret Ægyptum, &c. *etfi malè vulgo,* Babillus. *Corruptum & in Plinio idem nomen, lib.* XIX. *proœmio.* Galerius à freto Siciliæ Alexandriam feptimâ die peruênit, Babilius fextâ, ambo Præfecti. *fcribe,* Balbillus. *In lapidibus nominatur quidem,* TI. IVLIVS. BALBILLVS. SACERDOS. SOLIS.

In eo nomine Seneca & Plinius correcti.

P. Anteius. Syria P. Anteio deftinata.] *Ineptè vulgo,* Pantello. *errore duplici. Coniectura noftra certò firmatur è Taciti* XVI. Simul annuam pecuniam à P. Anteio miniftrari cognofcit; neque

que neſcium habebat Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni.

Statio cohortis adſidere ludis ſolita.] *Non repeto quæ ſcripſi Epiſtolic. libro* III. *epiſtolâ* XVIII.

Q. Voluſio P. Scipione.] *Ita mei libri, idque Faſti comprobant. Lapis Neapoli,* Conſules repoſiti.

Q. VOLVSIO. SATVRN.
P. CORNELIO. SCIP. COS.
AVGVSTALES
QVI. NERONI CLAVDIO
CAESARI. AVGVST. ET
AGRIPPINAE. AVGVSTAE
I. O. M. ET. GENIO. COLONIAE
LVDOS. FECERVNT. XIII. XII. K. MART.

Nominat & Phlegon in Admirandis, Q. Voluſium P. Scipionem coſſ.

Vt ipſe quoque exciperet ictus, & ore præferret.] *Vera lectio. Beatus Maurúſque fruſtrà adlaborant in ſcripturâ codicis Budenſis: quem ex hoc aliiſque locis ſcias fuiſſe non optimæ notæ. Legunt tamen illi,* & ore ſe Cæſarem præferret. *Ineptè. Hoc noſter voluit clarè, excepiſſe eum ab ignaris ictus, & læsâ facie prætuliſſe. Plinius lib.* XIII. *de Thapſiâ:* Nero Cæſar claritatem ei dedit initio imperij, nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure ceráque, & ſecuto die contra famam cutem ſinceram circumferens. Nero petulanter graſſatur.

Aduerſus viros feminâſque inſignes] *Farn.* illuſtres.

Multi propriis cum globis.] *Melius,* inulti.

In modum captiuitatis nox agebatur.] *Diuino ſcribend.* in modum captæ ciuitatis. *Ea enim facies potius, quàm carceris cuſtodiæ'ue.*

Iulius quidam Montanus.] *Si memoria mihi firma, poëta quidam eo nomine apud Senecam patrem laudatur.*

Senatorij ordinis, ſed qui honorem nondum capeſſiſſet.] *Suetonius Laticlauium vocat: tu ſcito. Ante & ſub hoc æuum mos, vt liberi Senatorum, lato clauo induerentur vnà cum virili togâ, Curiæq́; intereſſent. Ab Auguſto inſtitutum, qui* Liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adſueſcerent, protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ intereſſe permiſit. *A quo more Ouidius:* Qui Laticlauij dicti.

Liberior fratri ſumpta, mihique toga eſt:
Induiturque humeris cum lato purpura clauo.

Ouidius explicatus.

Iidem ergo Laticlauij: iidem capeſſendis honoribus deſtinati. Noſter lib. XIV. Valerius Fabianus capeſſendis honoribus deſtinatus. *Statius* III. *Siluarum,*

Notus adhuc tantùm maioris munere claui.

Alij ſunt Tribuni laticlauij, de quibus hæc non capio. Iulius ergo Montanus Senatorij quidem loci, ſed qui magiſtratum adhuc nullum cepiſſet, & tantùm laticlauius.

Reuocandæ libertatis ius patronis daretur.] *Non ergo ratum Claudij iudicium, qui* Ingratos & de quibus patroni quererentur, reuocauit in ſeruitutem, *Sueton. cap.* XXV. *In quo Claudius exemplum Athenienſium ſecutus videri poteſt, apud quos* conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur, *ait Valerius lib.* II. *cap.* VI. *& Plutarch. in Solone. Indicauit ergo quidem ita Claudius, ſed in legibus & more Romano aliud fuit, vti audiemus.* Adde his l. v. De iure patro. vbi ſtrictius de hac Claudij conſtitutione.

Perſcripſere tamen conſenſum Senatus. *Ille an auctor, &c.] *Puto leg. interpungendúmque,* Perſcripſere tamen conſenſum Senatus illi, an auctor conſtitutionis fieret, vt inter paucos & ſententiæ diuerſos. *Firmant illa Taciti lib.* XIV. At Conſules perficere Senatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Cæſari. Senatus ſæpe referebat ad Principem conſulta.

Vi an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, &c.] *Occiſus locus, ita viuam & ſentiam ego. Ecce tamen veſpillones aliquot (non enim medicos) ad hoc funus. Eſt qui legat:* Vi an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum confutarent, ac verberibus vltro manus intenderent, implere vel pœnam ſuam diſſuadentes. *Alius*; vt ne æquo cum p. i. a. ſ. e. conculcarent: ac v. v. m. intenderent, impellerént ve p. ſ. d. *Parcite boni viri; non vos, non ego reſtituemus ſine libris. à quibus nihil hîc iuuor. Ludibria tamen mea hæc:* vt iam nec æquo cum patronis iure agerent. Sententia eorum conſultari, an verberibus manus vltro intenderent, impune vel pœnam ſuetam diſſuadentes. *Ad manuum intentionem facit aliquid locus è lib.* III. *Annal.* Libertique etiam ac ſerui, patrono vel domino, cùm voces cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Varia & vana reſtitutio.

Quid enim aliud læſo patrono conceſſum, quàm vt viceſimum vltra lapidem, in oram Campaniæ, libertum releget?] *Quando id aut quâ lege, patrono conceſſum, quærimus. Suſpicor eſſe ab Auguſto, qui, vt Dio ait, lib.* LV. *conſtituit* τὰ δικαιώματα οἷς PAG. 133. Pœna in libertos ab Auguſto

οἵτε ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερωμένους, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπόται σφῶν γινόμενοι χρήσοιντο. *id est*, iura, quibus erga libertos cùm alij, tum ipsi patroni vterentur. *Et relegatio quidem est ab exemplis æui prisci. Vt enim patres olim filios rus relegabant pœnæ & molestiæ caussâ, (vti Roscius Amerinus, vti Torquatus à patribus relegati leguntur:) sic patronis relegandi libertos ius nunc tribuit siue quis alius, siue Augustus. Sed in numero numqua ratio? & cur non vltra* XX. *lapidem? Nihil reperio. Præfectus quidem vrbi intra centesimum lapidem cognoscebat: vltrà, Præfectus Prætorio: vt notat Vlpianus in* fragm. Pythœanis lib.* IX. *De offic. procons. Eóque exemplo Seuerus Imp. Prætorianos milites vltra centesimum lapidem abesse ab vrbe iussit, apud Herodianum lib.* II. *Et Prosper Aquitanus de Symmacho: quem, cùm Aram Victoriæ restitui postulasset*, iratus Princeps, statim à suis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositum, eâ die manere præcepit. *Dio tamen lib.* LII. *vbi de Præfecto vrbis, iurisdictionem eius angustiùs terminat,* ἔξω τῆς πόλεως μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων: *ea essent milliaria circiter* LXXXVII. *nisi in Dione rescribendum sit,* ἑπτακοσίων: *quod puto. Sanè ad Præf. vrbis pertinuisse, audire patronos querentes de libertis, ex Vlpiano clarum l.* I. *De off. Præf. vrbis. Sed Tacitus patrono ipsi hanc relegationem, vt appâret, tribuit: nec tamen videtur vsurpari potuisse, sine auctoritate maiori.*

Patres olim filios rus relegabant.

Præfecti vrbis iurisdictio quatenus.

* Tit. De plagiariis & l. I. De off. præf. vrbis.

Dio correctus.

Decurias.] *Iudicúmne decurias intellegit, an potius scribarum? Puto, scribarum. Qui ordo latè fusus Romæ, & non inhonestus. Liberti autem ordinem eum pretio certo emebant, vti è Cicerone haurias* III. *lib. in Verrem*: Ad eos me scribas reuoca: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis ac scenicorum corollariis, cùm decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinẽ ciuitatis se venisse dicunt. *Et paullo pòst, de iisdem*: Mirabimur turpes aliquos esse in eo ordine, quò cuiuis pretio licet peruenire? *Scribæ ij diuisi per decurias. Sueton. in Claud. cap.* I. Corpus eius per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obuiis scribarum decuriis, ad vrbem deuectum. *Reperiésque sparsim Quæstorios scribas, Ædilitios, Prætorios, item Scribas ærarij, Portorij, &c.*

Scribarũ ordo. Libertis pretio patebat.

In decurias tributus.

Ministeria magistratibus & sacerdotibus.] *Lictores, viatores, pracones, calatores, præcias.*

Ministri magistratuum è libertis.

Cohortes etiam in vrbe conscriptas.] *Cohortes vigilum, quæ scriptæ primò ex milite libertino. Strabo, lib.* V. *Dio* XLVIII.

Vigiles è libertis.

Manumittendi duas species institutas.] *Libertas duplex, Iusta, non iusta. Iusta quæ vindictâ, censu, testamento data: Non iusta, quæ inter amicos, in conuiuio, per epistolam. Seneca De vitâ beatâ, cap.* XXIIII. Hominibus prodesse natura iubet, serui liberíve sint; ingenui an libertini; iustæ libertatis an inter amicos datæ. *Rectéque libri veteres aliquot in Suetonij Aug. cap.* XL. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate multoque pluribus à libertate iustâ remouisse. *Iustâ illâ qui manumissi, planè plenéque liberi: qui alterâ, vinclo adhuc quodam, vt Tacitus ait, attinebantur seruitutis. Imò retrahi poterant in seruitutem. Fragmentum quoddam Ic. veteris à Puteano.* Hi qui domini voluntate in libertate erant, manebant serui: & manumissores audebant in seruitute denuò eos per vim ducere. Interueniebat Prætor, & non permittebat manumissum seruire. *& addit pòst*: Sed nunc habent propriam libertatem qui inter amicos manumittuntur, & fiunt Latini Iuniani. *Scitè ergo ob hunc* iteratæ seruitutis metum Messenio seruus apud Plautum, qui inter amicos manumissus subiicit,*

Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuò vt fiem.

Duplex manumissio.

Suetonius correctus auctúsq. è libris.

Iusta libertas.

Non iusta, siue inter amicos.

* Hæ sunt Iterationes, quarum mentio Iustin. Nouell. LXXVIII.

Plautus illustratus.

Relinqueretur pœnitentiæ, aut nouo beneficio locus.] *Pœnitentiæ, vt retraheres in seruitutem: beneficio, vt vindictâ liberares. Ita apud Plinium lib.* VII. *epist.* Facilè deflectet ad te, si voles vindictâ liberare, quos proximè inter amicos manumisisti.

Ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili.] *Zamiam ergo aliquam in nos molitus Vlpianus, cùm scripsit l.* III. *De condict. cau. data*: Neratius etiam libro Membranarum refert, Paridem Pantomimum à Domitiâ Neronis filiâ, decem quæ ei pro libertate dederat, repetisse per iudicem. *filiámque eam Neroni fecit, quæ est amita, magnâ suâ librariíve culpâ. Sed librarium id peccasse clementius est: scribendúmque*, Neronis amitâ: *aut potius*, Neronis consilio. *quod firmat Tacitus, qui Neronis iussu patratum id ingenuitatis iudicium ait.*

Vlpiani aut error:

Aut scripturæ vitium, idque tollendo coniectura.

Prohibiti Tribuni vocare ex Italiâ.] *Non mirum. Quippe qui nec Romæ vocationem habuerint, auctore Varrone: cuius verba in Agellij Noct. lib.* XIII. *cap.* XII. *in Italiâ multo minus, quippe cùm potestas eorum vrbis dumtaxat finibus terminaretur. Vide Dionys. lib.* VIII.

Tribunis non est ius vocandi.

Princeps curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. Variè habita, ac sæpe immutata eius rei forma.] *Eam varietatem breuiter exponam, cum temporum luce. Olim ærario præpositi Quæstores: notum. Caussa immutandi sub Iulio Cæsare orta, anno vrbis* DCCIX. *Quia enim absente Cæsare Quæstores creati nulli, ærarij cura Ædilibus duobus commissa est: nec rediit postillà ad Quæstores. Dio disertè notat lib.* XLIII.

De Præfecturâ ærarij. Primò id Quæstores tractabant. Mox Ædiles.

Ædiles

Ædiles ergo præfuisse videntur (non enim immutationem reperio) per annos ferè decem & septem, donec Augustus Prætorios substituit. Factum anno DCCXXVI. *Dio lib.* LIII. καὶ ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἔδεισεν, ἐδανείσατό τινα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, πρός τε τὴν διοίκησιν σφῶν, δύο κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐστρατηγηκότων αἱρεῖσθαι ἐκέλευσε. *id est*: quoniam ærarium publicum inops pecuniarum esset, quasdam mutuo sumptas in id contulit: & administrationi earum duos Præturâ functos in annos singulos electos præfici iussit. *Sueton. cap.* XXXVI. Auctor fuit, vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Prætorios, prætorésve transiret. *Tacitus hîc. Ideò in monumentis id aui historiisque, Prætores ærarij, inscripti passim. Mansit ad Claudium,* qui curam ærarij Saturni Quæstoribus reddidit, quam medio tempore Prætores aut vtique præturâ functi sustinuerant *ait, Sueton. cap.* XXIV. *Ita tamen, vt honores iis extra ordinem permitteret, ait Tacitus*, ne metu offensionum segnius consulerent. *Quem Dio explicat, in Claudio*: τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύσας, ταμίαις αὐτὴν καὶ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν, οὐχ ὥστε καὶ ἐτησίους σφᾶς (ὅπερ ἐπί τε ἐκείνων πρότερον, καὶ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν μετὰ ταῦτα ἐγίγνετο) ἄρχειν, ἀλλ' οἱ δύο οἱ αὐτοὶ τρία ὅλα ἔτη αὐτὴν διῴκουν, καὶ οἱ μὲν στρατηγίας εὐθὺς ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ μισθὸν ἔφερον ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξεν ἄρξαι. *id est*: Prætores ærarij soluens, Quæstoribus rursum antiquo more id tradidit, non tamen vt annuũ eorum munus esset (quod anteà & in ipsis & in Prætoribus factum:) sed duo iidem tres annos continuos eam curam sustinebant: eisque exactis Præturas statim adipiscebantur, interdum & præmium mercedemque: proinde ac bene se gesserant. *Honores ergo extra ordinem iis dati, sunt Prætura. Sed idipsum immutans rursum Nero, rediit non ad Prætores (non enim ita appellati amplius) sed ad Præfectos: quos è Prætoriis elegit: Itaque clarè Tacitus,* Præturâ perfunctos *dilegit, non Prætores. Ita enim in Tacito corrigendum. Per bella tamen ciuilia, & Principe nullo Romæ, iterum Prætores præfecti videntur: innuitque Tacitus lib.* IV. *Histor.* Prætores ærarij (nam tunc à Prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi, &c. *Insita enim admonitio facilè ostendit aliud fuisse Taciti, id est, Traiani æuo. Gellius lib.* XIII. *Præfectum nominat,* Quod per Quæstorem dixi, *inquit,* intellegi nunc oportet Præf. ærario. nam cura ærarij à Quæstoribus ad Præfectos (*ita legerim, non* Præfectum) translata est. *Præfuisse autem eos censeo biennium, ex hac sanctione Neronis: certè quidem ita seruatum sub Traiano. Plinius Panegyr. de se & Tertullo,* Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo & maximo, cùm tu nobis Consulatum obtulisti. *Et statim*: Nobis Præfectis ærario, Consulatum antequàm successorem dedisti. *In iure crebra mentio Præfectorum ærarij, vt l.* XII. *De his quæ vt indignis. l.* XV. *&* XLII. *De iure fisci.*

Inde Præturâ functi, aut Prætores.

Iterum Quæstores.

Iisque extra ordinem datæ præturæ.

Præfecti è prætoriis sub Nerone.

Prætores sub Vespasiano.

Postremò denique præfecti è prætoriis.

Qui biennium præerant.

Aminius Rebius, ex primoribus peritiâ legum.] *Libri vett.* C. Aminius. *nescio an,* Caninius Rebilus. *Certè (& doleo) ignotus mihi, quicumque hic laudatus Iurisconsultus.*

C. Aminius celeber iurisconsultus.

L. Volusius egregiâ famâ concessit, cui tres & nonaginta anni, præcipuæque opes.] *De huius senio Plinius lib.* VII. Nuper L. Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiam rogauerat superstes fuit. *Præfectum eum vrbi fuisse colligas ex altero Plinij loco*: Nuper L. Volusio Saturnino in Præfecturâ vrbis exstincto, notum, è Corneliâ Scipionum gentis,* Volusium Saturninum qui fuit Consul, genitum post LXII. annum. *Et de diuitiis eius, Tacitus lib.* XIIII. Et quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. *Sed & tota Volusiorum domus diues. Tacitus Annal.* III. Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa. ipse consulatum intulit, opumque, quîs domus illa immensùm viguit, primus accumulator.

Volusius Saturninus.

*Intellegit Plinius Q. Volusium, qui cos. anno DCCCIX.

Inoffensa tot Imperatorum malitia fuit.] *Ambigo an,* amicitia, *scribend. vti dicat coluisse eum tot principum amicitias sine offensâ. Rodolphus,* militia, *legit.*

Vaticinium in Tacito.

Molem amphitheatri apud Campum Martium.] *Quod totum è ligno struxit, Sueton. cap.* XII. *Vide librum nostrum, si placet, De Amphitheatro.*

Plebeique congiarium quadrageni nummi viritim dati.] *Illiberalis liberalitas. Corrigo,* quadringeni: *& do auctorem Suetonium cap.* X. Diuisis populo viritim quadringenis nummis, Senatorum nobilissimo cuique, &c.

PAG. 134.

Numerus correctus.

Vectigal quoque quintæ & vicesimæ vænalium mancipiorum remissum.] *Ampla populi Rom. vectigalia: nullum, censeo, amplius eo quod è seruis, libertísque. Rem eam paullò vberius à capite mihi tractanti, aut gratia, aut venia esto. Antiquissimum vectigal Vicesimæ reperio, quæ ad libertos. Institutum anno vrbis* CCCXCVII. *C. Marcio Cn. Manlio Coss. Liuius lib.* VII. Ab altero Consule (*Cn. Manlio*) nihil memorabile gestum, nisi quòd legem nouo exemplo ad Sutrium in castris tributim, de Vicesimâ eorum qui manumitterentur, tulit. Patres, quia eâ lege haud paruum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. *Ea Vicesima semper exhinc exercita, ad tempora Principum inferiorum. Itaque non infrequens memoria in libris. Ab hac aurum Vicesimarium deriuo, quod in sanctiore ærario: de quo Liuius lib.* XXVII. Consulibus aurum Vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad vltimos casus seruaretur,

Vicesimæ vectigal vetus, in libertis.

Vicesimarium aurum.

Interpretis Arriani lapsus.

uaretur, promi placuit. *Ad hanc Vicesimam Arriani insignis locus, lib.* III. *Dissertation. Epicteti, cap.* XXVI. ὁ δοῦλος εὐθὺς εὔχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος. διὰ τί; δοκεῖτε; ὅτι τοῖς εἰκοσώναις ἐπιθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; οὔ. ἀλλ᾽ ὅτι φαντάζεται, *&c. In quo loco, vide vt cæcutiat vir, alia doctus. Nam vertit:* Seruus inprimis cupit se donari libertate. Quam ob caussam? an quia desiderat pro tesserâ vendentibus argentum numerare? Non. sed quia opinatur, &c. *Et in Notis ait,* εἰκοσώνην *esse qui rem emit exhibito signo aut tesserâ: manumissos autem emere publicè frumenta potuisse exhibitâ tesserâ: vnde Persius:*

——scabrosum tesserulâ far.

Correctus Arrianus.

Somnia & nugamenta mera. Corrigo in Arriano, τοῖς εἰκοστώναις. *Glossæ:* εἰκοστώνης, ὁ τὰς εἰκοστὰς ἀπαιτῶν, Vicesimarius. *Verte igitur:* An quia vicesimariis argentum dare desiderat? *Idem Arrianus lib.* II. *cap.* I. ὅταν οὖν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγοῦ τὸν αὑτοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐποίησε. τί; ἔστρεψε τὸν αὑτοῦ δοῦλον. ἄλλο οὐδέν; ναί. καὶ εἰκοστὴν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλει. *id est:* Cùm quis seruum suum verterit apud Prætorem, nihílne fecit? fecit. quid? vertit suum seruum. Numquid amplius? Certè. vigesimam pro eo dependet. *Cicero lib.* II. *ad Attic. epist.* XVI. Portoriis Italiæ sublatis, quod vectigal superest domesticum, præter Vicesimam? *Hæc in manumissis. At in seruis receptum, vt quotiens vænirent, vectigal pro iis penderet emptor. Id Tacitus fuisse ait, quintam & vicesimam: lectio modò sit certa. Ambigas enim iure, quoniam de hac* XXV. *nihil alibi scriptum. Imò scriptum contrà: Augustum, cùm pecuniâ ad bellum & nocturnos Vigiles ei opus, instituisse Quinquagesimam vænalium mancipiorum. Dio* LV. *in actis anni* DCCLX. τὸ τέλος τῆς πεντηκοστῆς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνδραπόδων πράσει ἐσήγαγε. *Et herclè vti aliarum rerum vænalium Centesima fuit: sic Quinquagesima mancipiorum. ausimque in Tacito reponere,* *quinquagesimæ. *Alia quinquagesima est, de quâ in Symmacho, & infrà, hoc ipso libro. Fuit & Vicesima hereditatium, instituta ab Augusto ad ærarium militare: de quâ Dio lib.* LV. *actis anni* DCCLIX. τὴν εἰκοστὴν τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν ἢ καὶ πενήτων, καταλείπωσι, κατεστήσατο. *Temperauit eam Nerua, & magis Traianus: de quibus multa Plinius in Laudatione. qui omnino videndus, si vim intellegere aues eius vectigalis. póstque illos Antoninus Philosophus, de quo Capitolinus:* Leges etiam addidit (*siue* edidit) de vicesimâ hereditatum, de tutelis. *Videndus item Paullus lib.* IV. *Sentent. tit.* VI. *l. vlt. C. de edicto D. Hadrian. toll. De Vicesimæ legibus primus scripsit A. Ofilius, & post eum Macer libros duo. Inuenio & in lapidibus,* PROCVRATOR. XX. HEREDITATIVM. *item,* PROMAGISTER. XX. HEREDITATVM. *qui postremus titulus ab eo, quòd, vti è Plinio discis, publicani colligebant hoc vectigal: quorum Magistri, & Promagistri. Satis. nec enim Iurisconsultorum frugem demetere propositum nobis.*

Vicesimæ quintæ vectigal in seruis vænalibus.

Quinquagesima vænalium.

** Nisi tamen in Dione vitium, & rescribi placeat,* πεντηκοστῆς.

Vicesima hereditatium.

Promagister Vicesimæ.

Factum Sc. vltioni iuxtà & securitati.] *Quod Pisonianum dictum, in l. Senatusconsf. De* Sc. *Silan. & Neronianum à Paullo, lib.* III. *Sentent. Certè conditum vulgatúmque est, Nerone* II. *& Pisone Coss. Latum eâde re & anteà sub Augusto, P. Cornelio Dolabellâ, & C. Silano Coss. vnde nomen* Sc. *Silaniani: sed minus plenè. Dixerunt plura ante me, Vertranius hoc loco, & I. Cuiacius,* I. *Obseru. cap.* XVIII.

Consultum pro securitate dominorum.

Pomponia Græcina insignis femina.] *Soror filiáue Pomponij Græcini qui consul sub Augusto: & ad quem Elegia Ouidij* IV. *De Ponto.*

Superstitionis externæ rea.] *Christianismi credo accusatam hanc fæminam, siue vt tunc confundebant, Iudaïsmi. Non ergo superstitionis, sed religionis. Etsi vniuersè fateor, genus hoc ad* θρησκείαν *& inanem externúmque cultum, nimis pronum.* * *Strabo pulchrè & ex Veri adyto:* ἅπαντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας. αὗται δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας προκαλοῦνται εἰς τὰς ἐπὶ πλέον θεραπείας τῶν θεῶν, καὶ ἑορτάς, καὶ ποτνιασμούς. σπάνιον δὲ εἴ τις ἀνὴρ καθ᾽ αὑτὸν ζῶν εὑρίσκεται τοιοῦτος. Superstitionis auctores & duces esse fæminas, omnes opinantur. Eæ enimuerò viros inuitant ad superuacuos nimiosque deorum cultus, & dies festos, & venerationes. At rarò profectò vir cælebs & sibi viuens inuenietur talis.

** Lib.* VII.

Fæminæ superstitiosulæ.

Viros corrumpunt.

Duæ Iuliæ.

Post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam.] *Duas enim Iulias Claudius sustulit, suasu siue iussu Messallinæ: alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Suet. cap.* XXIX. *& Dio* LX. *Seneca in Ludo.*

Per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit.] *Luctus hic, vt clarum, ob Iuliam interfectam. Ab eius ergo cæde quadraginta anni? Falsum. Nam ea cæsa paullo ante expeditionem Claudij in Britanniam, vti è Dione liquebit tibi. Scribe fideiubente me,* quattuordecim annos. *Mors enim Iuliæ in annum incidit vrbis* DCCXVI. *à quo ad hunc Neronis consulatum iusti* XIV. *anni.*

Numerus viciatus.

Cossutianus Capito.

Cossutianum Capitonem Cilices detulerant.] *Hunc aut alium sui æui intellegi Iuuenalis voluit sat.* VIII.

——quàm fulmine iusto

Et Capito

Et Capito & Tutor fuerint damnante Senatu,
Piratæ Cilicum.

Sed magis certò Fabius libro VI. Egregie nobis adoleſcentibus dixiſſe accuſator Coſſutiani Capitonis videbatur, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum: Erubeſcit Cæſarem timere. Capito accuſatus.

Cuius proauum oratorem.] *Vulgò* auctorem, *peßimè.*

Oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertiis.] *Hunc ergo Suetonius intellexit capite* x. Senatorum nobiliſſimo cuique annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit.

Auitas opes diſſipaſſent.] *Vulgò*, habitas, *errore tralatitio.*

Ne pugnam priores adirent, prædicit.] *Probum quod in Romano libro eſt*, priores auderent. *Vellem etiam*, edicit. PAG. 135.

Præfectos militéſque tendere omnes extra vallum iuſſit.] *Quod pœnæ militaris genus antiquum. Liuius lib.* x. Cohortes quæ ſigna amiſerant, extra vallum ſine tentoriis deſtituit. *Valerius lib.* II. *cap.* VII. Néve quis eorum intra caſtra tenderet, néve locum extra aſſignatum vallo aut foſſâ cingeret, néve tentorium ex pellibus haberet. *Vide & Polyb. lib.* VI. *Sed propriè de hac ipsâ re, ſic Frontinus* IV. *Stratagem.* Domitius Corbulo in Armeniâ duas alas & tres cohortes, quæ ad caſtellum initio hoſtibus ceſſerant, extra vallum iuſſit tendere. Pœna militaris

Huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ extrahere.] *Lego primùm*, hucque & illuc. *deinde, vt in libro opt.* pugnâ exterrêre. *Vera ſententia, ſcriptióque. Nam hoc ait, Teridatem oſtendiſſe potius arma, quàm intuliſſe; & plura exterruiſſe aduentus ſui famâ, quàm pugnâ.* Exterrêre.

Antiochum.] *Commagenæ regem, vt ſuprà dictum.*

Proditore ſuo.] *Scribo*, ſui.

Iſichi gens haud aliâs ſocia Romanis.] *Sic emendauimus. Nam libris eſt*, ante alias, *pugnâ cum Taciti verbis manifeſtâ. Si enim tunc primùm illecti: quomodo ſocij ante alios? At qui hîc Iſichi, Vaticano ſunt*, Inſechi. Iſichi, gens.

Veteri & prouido duci.] *Cuius eruditionis etiam & ſtudij in litteris ſignum, quòd Plinius aliquotiens Corbulonem inter auctores laudat, quorum operâ vſus. vti Indice libri* v. *&* VI. *Patrem egregio viro fuiſſe ſuſpicor Pomponium, aut Orfitum, ſuadente Plinio lib.* VII. *cap.* V. Veſtilia, C. Herdicij ac poſteà Pomponij Orfiti (*ſcribe ex libris*, Pomponij atque Orfiti) clariſſimorum ciuium coniux, ex his quattuor partus enixa, Sempronium ſeptimo menſe genuit, Suillium Rufum vndecimo, Corbulonem ſeptimo, vtrumque conſulem: poſtea Cæſoniam Caij principis coniugem, octauo. Corbulo, inter doctos. Quis illi pater. Plinius correctus.

Diſſimulato tamen intellectu.] *Ad Taciti phraſim magis*, intellecta.

Iſteo Capitoni.] *Ex lapid.* Inſteio. *Mirum ni idem, qui ſuprà Hoſtorius dicitur, vbi de recipiendis obſidibus actum. Certè Vatic. liber eo loci*, Hiſteus, *non* Hoſtorius *præferebat. Nec moueor, quòd ibi centurio dicitur, hîc Præfectus caſtrorum. Potuit enim honore eſſe auctus.* PAG. 136. Inſteius Capito.

Libratoribus funditoribúſque adtributus locus, vnde eminus glandes torquerent.] *Libratores ergo glandes torquebant? imò tela, lapidéſque. Integer locus, quod mirère, apud Calepinum legitur*: vnde eminus lapides & glandes torquerent. Expletus locus auxilio Calepini.

Caput gentis Artaxata.] *Conditam ab Artaxiâ rege, ſuaſu Annibalis Pœni. Plutarchum adi in Lucullo.* Artaxata, quis condiderit.

In cornibus pedes ſagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in ſiniſtro per ima collium.] *Expeditior omnino & verior erit lectio*: productiore cornuum ſiniſtro. *E cornibus, inquit, productius erat ſiniſtrum. & cauſſam addit.* Emendatus Tacitus.

Velut numine oblatum.] *Farneſiano ſuperadditum*, velut deûm numine. PAG. 137.

Cuncta extra tecta hactenus ſole illuſtria fuêre.] *Puto*, cuncta extrà, tecta tenus. *id eſt: extra vrbem vſque ad tecta domúſque, omnia ſole liquida.*

Se Quæſtorem Germanici, illum domus eius adulterum fuiſſe.] *Suillius Quæſtor, Germanico bello. Annal* IV. At P. Suillium Quæſtorem quondam Germanici. *Adulterum Senecam in Iuliâ Germanici filiâ fuiſſe vult. Dixi antè.* P. Suillius Quæſtor Germanici.

Quâ ſapientiâ, quibus philoſophorum præceptis, ter millies ſeſtertiûm parauiſſet?] *Summa eadem diuitiarum Senecæ, expreſſa à Dione; qui omnes res relictas habet præut culpet virum inculpatum. Ita adulterium illi obiicit cum Agrippinâ: pullarium eum fuiſſe ait, idémque vitium ab illo inſitum Neroni: cauſſam auctorémque interfectæ matris: aliáque, quæ homo vanus, præter fidem prætérque omnium mentem conuiciatur velut è plauſtro. Quibus odij cauſſis? aut quo mendacij pretio? Nam Seneca tantò anterior, non iniuriâ non beneficio cognitus illi. Sed credo, iudicij quædam morúmque peruerſitas fuit, quæ eumdem illum in Ciceronem exacuit, quæ in Caſſium, Brutum, omnéſque bonos. Caueat ab his, moneo, iuuentus: & è campis illis ita antiquitatum & hiſtoriæ flores legat, vt non colligat venena. At quod ad diuitias elegantiamq́* Dio Senecæ infenſus. Idem non bonus ſincerusq́. virtutum æſtimator.

Senecæ

Senecæ attinet, vide lector & lege egregium eius libellum De vitâ beatâ: quem scripsit non aliâ re, quàm vt ora obstrueret calumniatoribus istis. præsertim à capite XVII.

Felicitati submittere.] *Lege*, submitteret.

Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum.] *Nihil legi. qui sequuntur, y ferè nominati Senecæ in Ludo.*

De bonis damnatorum. Filio & nepti pars concedebatur, eximebantúrq. etiam quæ testamento matris, &c.] *Ablego te ad Cuiacium, Obseru.* VI. *cap.* XXIII. *qui ante me abundè dixit.*

PAG. 138. Se patroni iniurias vltum esse.] *Mallem*, vltum isse.

Ollius Poppææ pater. Ollium honoribus nondum functum.] *Atqui Quæstorium eum fuisse Suetonius autumat, cap.* XXXV. *Sed Quæstura fortasse non tam honos, quàm aditus ad honorem. Ipse tamen Tacitus lib.* XII. *Quæsturam inter magistratus recensuit, Agellius, & alij.*

Arabiæ feminæ facie semitectâ. Velatâ parte oris, ne satiaret aspectum.] *Ad æmulationem credo mulierum Arabiæ, de quibus Tertullianus in libello De virginibus velandis*: Arabiæ feminæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem quàm totam faciem prostituere. *Sed caussa in hoc nobili scorto, & in illis dispar.*

Rufus Crispinus. Agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis.] *Alij*, Crispi. *Sed Crispinum ei cognomen Plutarchus in Galbâ, noster lib.* XV. *& clarissimè Seneca seu quis alius (non enim certè Philosophus) in Octauiâ. vbi Poppæa inducitur*:

——venientem intuor
Comitante turbâ coniugem quondam meum
Gnatumque. properat petere complexus meos
Crispinus, & intermissa libare oscula.

Rufinus Crispinus filius eius à Suetonio nominatur, capite XXXV.

Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiámque vxoris apud
Amantium loquacitas. Principem.] *Verè incautus. & simillimâ vecordiâ ille Candaules apud Iustinum libro* I. Hic vxorem, quam propter pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacitâ conscientiâ. prorsus, quasi silentium damnum pulchritudinis esset. *Vecordiâ inquam simili, sed & fato.*

Se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem.] *Adhæresco. Fortean*, siue concessam à dis iactans nobilitatem, pulchritudinem. *Aut*, sibi concessam dis dignam nobilitatem. *Budensi aiunt legi*, vbi concessam dictitaret. *ex eo diuinabam*, vbi congestam delibaret.

Per genus vitæ quod nemo adæquaret.] *Vidi qui legeret*, quod Nero non adæquaret. *Ego*, Nero haud æquaret.

Contuberniũ. Nil è contubernio seruili.] *Propriè. Non enim nuptiæ cum seruis, sed contubernium.*

PAG. 139. Abusque. A Tiberio vsque domum principis edoctus.] *Vatic.* Tiberio auousque. *ex quo fecerim*, Tiberio abusque.

Relegatio, ad certũ opidum. Massiliensium mœnibus coërceri iubetur.] *Relegandi genus tunc frequens. Sic Iulia opido Rheginorum ab Augusto clausa: Silanus à Nerone Bario municipio Apuliæ: Dolabella in coloniam Aquinatem ab Othone sepositus.*

Edictum de numero gladiatorum. Egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur.] *Augustus edixit anno vrbis* DCCXXXII. μήθ' ὁπλομαχίαν πλεονάκις ἢ δὶς ἐν ἑκάστῳ ἔτει, μήτε πλειόνων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ποιεῖν. neque sæpius quàm bis in anno gladiatores dare, neque vltra paria sexaginta. *Dio* LIV. *Simile edictum anteà à Senatu, de quo Sueton. Iulij, cap.* X. Cùm multiplici vndique familiâ comparatâ inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere liceret. *Saturnalia nostra vide.*

Senatusconsultum eâdem in re. Quibúsque aliis Romana continentur.] *Insero vocem*, res Romana continetur. *Sequentia emendaui, distinxi, sublatâ confusione, quæ in libris.*

Diuinatio in Tacito. Impetum eius attinuêre senatores.] *Fero. sed præfero meum illud*, seniores.

Leges cuiusque publici.] *Publicum hîc non ciuitas aut commune cuiusque opidi, vti censent: sed* τὸ δημόσιον, τελωνία. *Plautus Trucul.*

Publicũ, quid. Illa, haud ego, habuit publicum, peruorsè interpretaris.

Seneca epist. CXX. Iam ego parateram fiscos: circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem. quas accerserem merces. *Sueton. Cal. cap.* XL. Additumque ad caput legis, vt tenerentur publico, quæ meretricium quæ've lenocinium fecissent.

Defer sa & staminata Senecæ lectio. *Seneca iterum Epist.* CII. Ille qui & mari & terrâ pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat. *vbi malè substituunt*, publicanos.

Quadragesimæ vectigal sub Theodos. Arcadio. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæ'que.] *Portorium id fuit, explicatum Quinctiliano in parte, Declamat.* CCCLIX. Præter instrumenta itineris, omnes res quadragesimam publicano debeant. *Sed abolitio hæc Neroniana, non firma. certè Symmachi auo*

iterum

iterum præbita Quadrageſima: vt diſcas è lib. v. *epiſt.* Quadrageſimæ portorium non rectè poſcitur à Senatoribus Candidatis: quia noſtri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. Quæſo igitur vt humanitatem noſtri ordinis editoribus impartias, & vrſorum tranſuectionem cupiditati mancipum ſubtrahas. *Etiam Quinquageſima: de quâ idem:* Quæſtores ordinis noſtri numquam ferarum ſuarum portorium contulerunt. Nunc à fratre meo Cynegio V. C. quinquageſimæ vectigal exigitur, quod ſolos vrſorum negotiatores, vtpote quæſtui ſeruientes, oportet agnoſcere. *De hac Quadrageſimâ capio Suetonium Veſpaſ. cap.* I. Huius filius publicum quadrageſimæ in Aſiâ egit, manebantque (*lego,* mantantque, *quia perueniſſe eas ad ſuum æuum ſubindicat Tranquillus*) imagines ſub hoc titulo, *καλῶς τελωνήσαντι. At in Caligul. cap.* XL. *alia hercle ab iſtâ; temporaria dumtaxat, & quæ cum impuro illo periit:* Exigebatur pro litibus atque iudiciis vbicumque conceptis quadrageſima ſummæ de quâ litigaretur. *Sed & Quinquageſimam vænalium de quâ ſuprà, diſparo ab iſtâ: ſicut Quinquageſimas illas Ciceronis* III. *libro in Verrem, quæ ad aratores pertinuerunt decumanóſque.*

Quinquageſimæ.

Suetonius aliter ac vulgò explicatus. Correctuſque.

Quinquageſimæ variæ.

Temperata apud transmarinas prouincias frumenti ſubuectio.] *Quæ hæc ſubuectio? illáne, quæ Romam? ex Africâ & Ægypto puta, aliiſque prouinciis ad alimenta plebis. An intellegit in ipſis prouinciis modum poſitum, quò & quatenus frumenta ſua aduherent? Fraudes enim & hic committi ſolere, & moleſtias obiici prouincialibus, è Taciti Agricolâ diſces.* Emere, *inquit,* vltrò frumenta, & vendere cogebantur. Deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent: donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucroſum fieret.

Obſcurior Taciti locus. Frumenti ſubuectio.

Et ne cenſibus negotiatorum naues adſcriberentur.] *Mutuare huic loco lucem à P. Fabro lib.* I. *Semeſt. cap.* XXV.

PAG. 140.

Immunitas mercatorum frumenti.

Sulpitium Camerinum abſoluit Cæſar.] *Sed eumdem paullo pòſt cum filio interfecit, ἐγκαλέσας σφισι, ait Xiphilinus, ὅτι Πυθικοὶ ἐκ προγόνων ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἐπαύσαντο προσρήματος τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἠσέβουν.* obiiciens illis, quòd Pythici ab antiquo dicti, non abſtinerent nunc eo cognomine, ſed in Neronis Pythicas victorias ex ſimilitudine nominis iniurij eſſent. *Qui Dionis ſiue abbreuiatoris eius corruptus locus, ſcribóque, ὅτι Ποιητικοὶ ἐκ προγόνων, &c. Sulpicij enimuerò non Pythici, ſed Pœtici cognominati, vti liquere poteſt ex Faſtis. Quod cognomen ad iniuriam ſuam trahebat Nero, quia ipſe ſolus victor, ſolus Pythicus. Notabit ergo philologus ſimilitudinem aliquam inter eas voces, veteri germanâque pronuntiatione fuiſſe.*

Sulpicius Camerinus.

Dio bene correctus.

Pœtici, Sulpicij cognominati.

Ratio veius pronuntiandi Y. pſili, & diphthongi œ.

Pomponium Siluanum.] *Eſt cùm Pompeium Siluanum in * Tacito reperias, eſt cùm Poppæum. Librariorum ea varietas ſit, an hominum, alibi videbo.*

*Lib. II. Hiſtor.

Inchoatum à Druſo aggerem coërcendo Rheno abſoluit.] *Intellegítne foſſam Druſianam, Iſalæ hodie cognomine inſignem? quæ Rhenum imminuit, exhauſit, & quaſi coërcuit? An potius aliud opus in Gallicâ ripâ, quo tumidum & vagum cum pernicie accolarum amnem reprimeret? Videtur. & refero ad aggerem iſtum, quæ libro* V. *Hiſtor. ſcripta:* Quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur, effudit. *Vidi qui molem eam vellent eſſe Druſoburgum ad Iſalam nunc ſitum. Næ illi falluntur. Nam quî poteſt? In Galliarum ripâ ea moles fuiſſe debuit, non in Germaniâ: vti facto Ciuilis, Tacitique verbis ratio conſtet. Refellere quidem igitur aliena poſſim, firmare adhuc ipſe nihil.*

Agger Druſianus. Vbi is?

Eundem videri cum mole Druſi.

Sed nec illa inuenta.

Helius Gracilis.] *E libris,* Ælius Gracchus.

Qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant.] *Suſpectus maioris vitij locus. Tentabam tamen mederi,* germani regnabant: *id eſt, duo illi fratres. aut,* in quâ tantùm Germani: *vti dicat Friſiis non alios quàm è verâ Germaniâ fuiſſe reges. Sed nos alludimus, manet vlcus.*

Corruptus locus.

Dubius Auitus.] *Labor vt ſcribam,* Vibius Auitus, *inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præſediſſe Galliæ Germaniæq́; inferiori, Vibium Auitum ſignificat lib.* XXXIV. *cap.* VII. Statuam Aruernorum cùm faceret, prouinciæ Vibio Auito præſidente. *Antea ſuſpicabar de Didio: fallebar.*

Vibius Auitus.

Aduertêre quoſdam cultu externo in ſedibus Senatorum.] *Armenios & Parthos ſedentes in Senatu, vti eleganter Suetonius loquitur. Morem autem eum fuiſſe, & hunc honorem bene meritis ſociis, didici è Iuſtino: qui de Maßilienſibus lib.* XLIII. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus ſpectaculorum in Senatu datus. *Item Ioſepho, qui Decretum C. Cæſaris & Senatus recitat pro Iudæis, lib.* XIIII. *cap.* XVII. *in hæc verba: δεδόσθαί τε Ὑρκανῷ, καὶ παισὶ τοῖς αὐτοῦ, καὶ πρεσβευταῖς τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πεμφθεῖσιν, ἔντε πυγμῇ μονομάχων καὶ θηρίων, καθεζομένους μετὰ τῶν συγκλητικῶν θεωρεῖν:* Concedi Hircano eiuſque filiis, item Legatis qui ab eo miſſi, gladiatorum & ferarum pugnas ſpectare, in ſedibus Senatorum. *Etſi vetuerat id*

Mos honeſtãdi legatos sociorum conſeſſu orcheſtræ.

antè, suâ quadam caussâ, Augustus: vt in Suetonio leges, cap. XLIV. *interdicto tamen non firmo. Sed ait Iustinus ecce, in Senatu: & Suetonius alibi, in equite spectare. nec errent vltrà, qui apud Suetonium in Claudio,* in Senatoriis, *tentant reponere. Sed quod de legatis his ad Neronis tempora Tacitus rettulit, eximium & antiquæ nostræ simplicitatis factum: Tranquillo visum Claudio attribuere, cap.* XXV. *Errat, me iudice, Tranquillus.*

In Senatu, in Equite: id est, inter Senatores, equites.

Quinquaginta annorum obsequio.] *Libri vett.* quadraginta. *A clade certè Varianâ ad hoc æuum, quadraginta sex circiter anni sunt.*

Quotam partem campi iacere.] *Fortè,* Quò tantam, *aut,* quò eam. *Vulgatam etiam tolero, & capio.*

Seruarent sanè receptos gregibus inter hominum famam.] *Scriberem,* exceptos, *&,* famem.

PAG. 141. Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id diis, &c.] *Turbata & trunca forsitan. Lego tamen:* Nec commotus h. A. p. m. imperia ait. Dis quos, &c.

Correctus Tacitus.

Terra in quâ viuamus.] *Addenda vox videtur,* potest.

Curtilium Manciam superioris exercitus legatum.] *Phlegon De admirandis:* Curtilius Mancias legatus in Germaniâ exercitum duxit Q. Volusio & P. Scipione coss.

Curtilius Mancias.

Dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum vi trahunt.] *Non abhorret certè à fide, vt hoc flumen, Sala fuerit: argumento vel nominis ipso. Flumen nobile, mihi carum: domicilij olim caussâ, & Andreæ Ellingeri medici primarij; cuius fides & doctrina, magna mihi dum viuam.*

Sed & fontes hodie salis in Saxonicâ Hallâ, ad id flumẽ.

Eluuie maris arescente vndâ, sed super ardentem arborum struem fusâ.] *Hac de re Plin. lib.* XXXI. Galliæ Germaniæque ardentibus lignis aquam salsam infundunt. *Varro De re Rusticâ* I. In Galliâ Transalpinâ intus ad Rhenum, cùm exercitum ducerem aliquot regiones accessi, vbi salem nec fossitium nec maritimum haberent, sed ex quibusdam lignis combustis, carbonibus salsis pro eo vterentur. *Vbi lego,* intus Rhenum, *particulâ addititiâ reiectâ.*

Ratio parandi salis in Germaniâ & Galliâ.

Bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit.] *Non dissimulo alucinationem & παρόραμα viri docti nostratis, qui ab hac pugnâ initia deriuat Batauæ genti. Censet enim victos pulsosque eo prælio Cattos, deuenisse maritimos locos vbi nunc Batauia est, & originem dedisse inter Belgas nobilissimæ genti. Cæcitatem! Bataui noti celebrésque diu ante hanc æuo Neronis pugnam: & Cattorum migratio de quâ Tacitus in libello De Germaniâ, non dubiè antiquior.* Bataui, *inquit,* non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent.

Bataui oriundi à Cattis.

Sed diu ante hoc prœlium.

Ciuitas Iuhonum socia nobis.] *De hoc igne nimia mira. Pighius amicus noster censebat,* Huionum *scrib. quoniam in agro cognomini, hodie lapis multus sub terrâ fossilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo ne ea gens in Germaniâ ipsâ alibi fuerit, non in Belgicâ.*

Miraculum terreni ignis.

Quanto magis profana, & vsu polluta.] *Adde vocem è priscâ editione,* & vsu viliori polluta. *Vestes vult sanguinis aut seminis notis sordentes.*

Ruminalem arborem in comitio.] *De ficu Ruminali & Nauiâ digna lectu Scaliger in Festum, illustrissimum ingenium nostri æui.*

Ruminalis ficus.

Quæ super octingentos & quadraginta ante annos Romuli Remíque infantiam texerat.] *Damno numerum. Nam hic annus vrbis conditæ* DCCCXI. *Romulus autem Remúsque* XVIII. *dumtaxat annos nati, cùm facta Roma est. Non ergo plures ab infantiâ eorum ad hunc diem annis triginta. Facilis putatio ex Dionysio, Liuio, & aliis. Ita ergo hîc emendem, &* Octingentos & triginta *scribam, ne Tacitus manifestâ sit in culpâ.*

Falsus in Tacito numerus.

I. LIPSI

IVSTI LIPSI AD LIBRVM XIV. ANNALIVM COMMENTARIVS.

CAIO Vipsanio.] *Vulgati*, Vipsano. *Viri docti, Vipstanum eum nominant. Vide Fului Nummos, in Aproniâ gente.* PAG. 142. Vipstanus.

Triumphales auos.] *Vnum tantùm, Poppæum Sabinum.*

An fecunditatem & verum animum timeri?] *Distinguo*, verum animum? Timeri ne vxor. *Nam quod V. C. Erricus Memmius legebat*, vterum annuum, *acutius quàm verius censeo.* Interpunctus Tacitus.

Medio diei, cùm id temporis per vinum & epulas incalesceret Nero.] *Romani ergo epulabantur die medio? Non vulgò quidem: non item viri serij, sobrij, sicci. Sed describit Tacitus Neronis conuiuium adolescentis madidi verè Tempestiuum. Tempus enim vt tardè aliquando iuuentus nostra discat, quid Tempestiua conuiuia, quid Intempestiua. Discat, & dediscat illa quæ nuper hausit à magnis magistris. Aiunt conuiuium Tempestiuum esse, quod tempore celebretur: verbo réque honestum: nec in vitio poni vmquam, nisi in libris vitiatis. Ecce alij qui Tempestiuum nihilum differre dicant ab intempestiuo: & in culpâ habitum vtrumque. Tertium vidi, qui conuiuia tempestiua vellet esse, quæ statis certísque temporibus præberent sacerdotes. Inducunt, & seducunt. audite me iuuenes, &, cum bono Mercurio, inite viam rectam. Legitima conuiuij hora apud Romanos priscos, Sol occasus. Saluianus lib.* I. Numquid parcam illam tunc agrestemque vitam cum gemitu & dolore tolerabant, cùm viles ac rusticos cibos, ante ipsos quibus coxerant focos sumerent; eosque ipsos capere nisi ad vesperam non liceret? *Itaque quia vesperè cæna: ideò prouerbij forma in Plauto*, de vespere suo viuere. *Postea autem Decima haberi cœpta. Clarè ex Cornificio ad Herennium, vbi describit hominem vanè gloriosum lib.* IV. *Is ad eos quos vocauerat ad cænam non in suas ædes*: Itáne? eamus, inquit, hospites. Frater venit ex Salerno. ego illi obuiam pergo, vos huc Decimâ venitote. Hospites discedunt. ille se raptim domum suam coniicit: illi Decimâ, quò iusserat, veniunt. *Et ab eâ mente Philippus Vulteium inuitans, apud Horatium*: Post nonam venies. —*Imò actuosi homines & foreses post decimam sæpe. quoniam res & iudicia in foro exercita ad Decimam horam, vti ex Milonianâ Asconij discas. At labente imperio moribúsque, octaua hora balnei haberi cœpta, nona ipsa cænæ. Plinius de Spurinnâ*: Vbi hora balnei nuntiata est, (est autem hieme nona, æstate octaua) in sole ambulat nudus. lotus accubat. *Martialis præter locos alios*: Errant vulgò in conuiuiis Tempestiuis & Intempestiuis. Hora cænæ priscis vespera. Postea Decimâ. Aut serius. Posteà Nona.

——Imperat exstructos frangere Nona thoros.

Hanc horam qui præueniebant, tempestiuè epulari dicebantur & præmaturè, & conuiuia eorum Tempestiua. qui in longum trahebant, inq. noctem intempestam, iure eorum epulæ Intempestiuæ. Qui de multo die, inquam, epulari incipiebant, in eos gulones hæc nota & nomen. Plautus probrosè in senem: Tempestiua conuiuia, ante horam.

Cum suo sibi gnato vnà ad amicam de die
Potare.

Hinc apud Catullum, Conuiuia lauta de die: *apud Horatium*,

——dictus here illic De medio potare die.

Suetonius de Nerone: Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat. *Plinius in laudatione Traiani*: Non enim ante medium diem distentus, solitariâ cænâ, spectator adnotatorque conuiuis tuis immines. *Liuius de Annibale Capuæ lasciuiente*: Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico aut militari disciplinâ esse. *Cicero de Pisone*: Qui numquam Solem orientem aut occidentem viderit: *culpátq. eum vitij vtriusque. Vti & Silius Campanos*:

——medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia Solis
Deprensa.

Hæc tempestiua conuiuia sæpe vsurpari solita diebus lætis, festísque. Iuuenalis Persicum suum inuitans: Quando ea vsurpata.

——iam nunc in balnea saluâ
Fronte licet vadas: quamquam solida hora supersit
Ad sextam. ——

Iuuenalis explicatus.

Vult ecce eum ad balneas ire horâ quintâ, præter morem, & ad epulas venire sextâ septimáve. Saturnalibus item vulgò conuiuia ordiebantur à multâ luce. Tertullianus: Non lauor diluculo Saturnalibus, ne & diem & noctem perdam: attamen lauor honestâ horâ & salubri. *Nam lautio semper ante cibum. Item nuptiis. Apuleius apol.* I. Nuptiæ'ne illæ fuerunt, an aliud cele- Et Tertullianus.

 bratum

bratum officium, an conuiuium tempestiuum? *Ea sunt conuiuia quæ Catoni placita apud Ciceronem*: Ego verò propter sermonis delectationem tempestiuis conuiuiis delector. *Item Claudio, de quo Tacitus lib.* XI. Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus. *Quæ epulæ si mediâ nocte fuissent, non potuit inter eas Messallina esse interfecta, sine querellâ aut verbo historicorum. Alexandro: de quo Curtius lib.* VIII. Iamque iter parare in posterum iussus, solemni & tempestiuo adhibetur conuiuio. *Tamen hæc conuiuia iure in vitio. Cicero ad Attic. lib.* IX. Audio bonis viris hanc cunctationem nostram non probari, multaque & seuerè in me in conuiuiis quidem tempestiuis disputari. *Ibidem*: Quas eos cænas facere & obire scripsit ad me Sextius? quàm lautas, quàm tempestiuas? *Idem lib.* III. *in Verrem, de Aproniij cænâ in foro*: Statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. *Et de ipso Verre lib.* V. *ait eum* diem conuiuiis, noctem stupris contriuisse. *Quinctilianus Declamat.* CCCXXXI. Neque enim senectutem adfert summus dies, sed longus ordo vitæ. nec ebrietatem facit illa potio, post quam concidendum est; sed tempestiuum conuiuium, & auiditas nimia. *Seneca De irâ lib.* II. *cap.* XXVIII. Aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Inde est, quòd tempestiua filij conuiuia pater deterior filio castigat. *Addo Taciti locum lib.* II. *Histor.* Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati Tribunique ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis conuiuiis gaudent. *Qui vel solus locus sententiæ meæ firmandæ. Cedò enim si non de die illud epulum, quomodò subiungit de luctâ inter milites? Quomodò*, Puluis procul & arma adspiciebantur, *in tenebris? Sanè iterum de Vitellio noster*: medio diei temulentus. *& Xiphilinus*, τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐδαπάνα. *Diurnum ergo conuiuium (intellego à meridie, aut circiter) Tempestiuum, quia initum temperi nimis: nocturnum contrà, Intempestiuum. Describit Propertius*,

Reprehensa ea conuiuia.

Clarum argumentum è Taciti cōtextu ad Tempestiua conuiuia.

Intempestiuū conuiuium.

> Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
> Iniiciat radios in mea vina dies.

Suetonius Calig. cap. XLV. Senatum populumque obiurgauit edicto, quòd Cæsare prœliante, intempestiua conuiuia, circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent. *Cicero pro Murenâ*: Intempestiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. *Curtius lib.* VI. Intempestiua conuiuia & perpotandi peruigilandique insana dulcedo. *Et exempla plura. sed iis qui cor habent, hæc satis*: μωρὸν αὐτὸν ἔτι παῖσαι ἔτι ῥῆξαι δεῖ, *ait verbum vetus.*

Lepidus, quis.

Stuprum cum Lepido spe dominationis admiserit.] *Qui Lepidus antea maritus Drusillæ, conuictus postea coniurationis in Caium. Sueton. Cal. cap.* XXIV. *Dio* LIX. *itémque stupri in Agrippinam & Liuillam. Rutilius in Itinerario, de Lepidis*:

Rutilij versus super Lepidis historici, iisque data lux.

> Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus:
> Vergentem sequitur mollior aura diem.
> Inter castrorum vestigia sermo retexit
> Sardöam, Lepido præcipitante, fugam.
> Litore namque Cosæ cognatos depulit hostes,
> Virtutem Catuli Roma secuta ducis.
> Ille tamen Lepidus peior, ciuilibus armis
> Qui gessit sociis impia bella tribus.
> Insidias paci moliri tertius ausus,
> Tristibus excepit congrua fata reis.
> Quartus Cæsareo dum vult irrepere regno,
> Incesti pœnam soluit adulterij.

Quattuor Lepidi infausti malique.

Primum mali fati Lepidum intellegit, qui cum Q. Catulo dissensit post obitum Sullæ, & in Sardiniâ periit. Alterum, qui triumuir. Tertium, qui conspirauit in Augustum, illius filium. Quartum, de quo hîc. Sed cur poëta ait, incestum eius adulterium cum Agrippinâ & Liuiâ? Ideò quia maritus Drusillæ Lepidus: & cum Agrippinâ etiam sanguine iunctus. Credo enim hunc Lepidum natum ex Æmilio Paullo & Iuliâ nepte Augusti. At Iulia soror Agrippinæ, quæ mater Caij, & sororum. Hinc clarum cur Caius successorem illum imperij destinauerit, & quinquennio maturiùs quàm per leges magistratum capere voluerit: quod Dio tradidit lib. LIX. *Erat enim sanguinis gentísque Augustæ, pari cum Caligulâ gradu. Præter rem hæc dixi, ad Suetonij historiæque lucem.*

Verū stemma huius Lepidi, adhuc ignotū.

Dioni & Suetonio lux.

PAG. 143. Tempore etiam iuta.] *Ita libri manuss.*

Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat.] *Suetonius, solemnia Quinquatruum vocat: Horatius item Quinquatrus festas. Caussa, quia ij dies Mineruæ, læti pueris, virisque. De pueris, Horatius*:

Quinquatrus, Sacri Mineruæ dies, & læti.

> ——puer vt festis Quinquatribus olim,
> Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.

Et Sym-

Et Symmachus lib. v. Nempe Mineruæ tibi ſolemne de ſcholis notum eſt, vt ferè memores ſumus etiam procedente ætate puerilium feriarum. Ad eum diem conuiuium tibi paramus. *Feriæ ergo pueris: ut viris etiam ludi, & ſpectacula gladiatorum. Ouidius, de quinque his diebus:*

Pugnæ gladiatorũ per illos.

Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro.
Cauſſa, quòd eſt illâ nata Minerua die.
Altera, treſque ſuper raſâ celebrantur arenâ,
Enſibus exſertis bellica læta dea eſt.

Hinc diſce, ſecundum Quinquatrium diem, natalem eiuſce poëtæ fuiſſe. Lib. IV. *De Triſtib.*

Natalis Ouidij poëtæ.

Lucifer amborum natalibus adfuit idem,
Vna celebrata eſt per duo liba dies.
Hæc eſt armiferæ de feſtis quinque Mineruæ
Quæ fieri pugnâ prima cruenta ſolet.

Natus ergo, ſexto poſt Martias Idus. Sed & moris vt ij dies iucundè hilaritérque traducerentur. Auguſtus ad Tiberium: Nos, mi Tiberi, Quinquatrus ſatis iucundè egimus. Luſimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus.

Quinquatrus conuiuiis lætæ.

Ducítque Baulos. id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur.] *Anteà Hortenſij villa: tunc in Principum bonis. De eâ non ineleganter Symmachus, eius poſſeſſor:*

Bauli villa: & eius poſſeſſores

Huc deus Alcides ſtabulanda armenta coëgit
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicio.
Ab Diuo, ad proceres dominos fortuna cucurrit,
Fama loci obſcuros ne pateretur heros.
Hanc celebrauit, opum felix Hortenſius, aulam:
Contra Arpinatem qui ſtetit eloquio.

Fuit etiam Antoniæ Druſi, vti è Plinio diſces lib. IX. *cap.* LV.

Geſtamine ſellæ Baias peruectam.] *Priſcis libris abeſt vox* ſellæ. *Atque ita ſanè* XI. *libro locutus,* In eodem geſtamine ſedem poſcit, ſumitque. *De Geſtatoriâ ſellâ, in Electis: Libri iidem,* Baulos, *non* Baias. *Malè ex Sueton. cap.* XXXIV. *Nam Dio hæc parum clarè; & olim mihi impoſuit.*

Geſtamen, ἁπλῶς, pro ſellâ geſtatoriâ.

Comiter excepta, ſupérque ipſum collocata.] *Ergo is locus in conuiuio honeſtior, quotiens duo accumberent. idque rectè, (diſſentiant licet) ſcio monuiſſe olim. Non refellit me alter Taciti locus, lib.* III. In conuiuio Germanici cùm ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos cibos manibus eius arguentes. *Scito enim tres diſcubuiſſe, mediúmque inter eos Germanicum.*

Superior locus honeſtiſſimus in accubitu.

Et rurſus adductus.] *Id eſt, ſeuerus, compoſitus, grauis. In Hiſtoriis ſuper hac voce.*

Adductus, pro ſerio & graui.

Quod contrà ſubſidium ſibi?] *Romana editio,* ſuffragium ſibi? *Nec damno. Sanè Suffragari, adiuuare & opem ferre eſt: vt Refragari, obſiſtere. Inde & Refragium, quod Græcis* ἐναντιότης. *Hegeſippus lib.* V. *cap.* XXVII. Gubernator obliquat velorum ſinus, & ſine refragio ſcinditur fretum. *eáque voce & alij vſi.*

Refragium.

Eminentibus tecti parietibus, fortè validioribus, quamuis oneri cederent.] *Video eſſe qui legant,* quàm vt oneri. *haud abre. At mihi etiam vox* parietibus, *non firma.*

Quos ſtatim acciuerat, incertum an & antè ignaros.] *Fides tibi, Corneli, magis curæ, quàm Dioni: qui Senecam auctorem impulſorémque vnicum Neroni eius criminis facit. idque à fide dignis multis traditum eſſe.* Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθε.

PAG. 144.
Dio criminatur Senecam.

Qui nihil contatus, poſcit ſummam ſceleris.] *Id eſt, peragere cupit quod cœpit agere, & extremam velut manum ſceleri imponere.*

Hi molium obiectus ſcandere.] *De his molibus ad Baias, Caßiodorus Variar.* IX. Quantis ibi molibus termini decenter inuaſi ſunt? quantis ſpatiis in viſceribus æquoris terra promota eſt? *Strabo lib.* V. ἡ δὲ πόλις ἐμπορεῖον γεγένηται μέγιστον, χειροποιήτους ἔχουσα ὅρμους, διὰ τὴν εὐφυΐαν τῆς ἄμμου. διόπερ τῇ χάλικι καταμίξαντες τὴν ἀμμοκονίαν, προβάλλουσι χώματα εἰς τὴν θάλατταν. *Virgilius:*

Moles Puteolanæ.

Pilæ in aquis, è lapide; vt ſublicæ, è ligno.

Qualis in Euboïco Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit.

Auſonium in eâ re corrigo,

Auſonius correctus.

Vel quæ Baianis pendent fluitantia pilis.

Malè enim hactenus, palis. *Enimuerò pilæ illæ è ſaxo, vt Virgilius: in eádemque voce Liuius corrig. lib.* I. Modò intra illam pilam, & ſpolia hoſtium. *malè vulgò,* illa pila. *intellegit columellam, quam Dionyſius* στυλίδα *dixit, ſpoliis Curiatiorum inſignem.* Horatia peila, *apud Propert.*

Liuius XL. *Portum & pilas pontis in Tiberim locauit, quibus pilis fornices poſt Scipio addidit.*

tela ipsa sunt: ne quis eo me refutet. At de pilis his ad Baias, etiam Seneca, epist. LXXVIII. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit.

Glossema egregium indicatũ. Multísque vulneribus confecta est.] *Sustuli insigne glossema aliquot versuum, qui huc transcripti è Senecæ Octauiâ verbatim. Eaque omnia iure desunt Vaticano. Non visum id ante me, ne ab eo quidem qui codices Vaticanos inspexisse iactat, miror & indignor. Hac Agrippinæ mors. At Philostratus lib.* IV. *De Vitâ Apollonij, adfirmauit naufragio periisse Agrippinam solutili illâ naue. Adeò ille & genere & partibus scriptionis suæ nugator est.*

Philostrati supinus error.

Conuiuali lecto.] *Non funebri, & legitimè parato.*

Villa Cæsaris in Baiano. Villam Cæsaris Dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat.] *Aptè ad hunc locum Seneca epist.* LII. C. Marius, & Cn. Pompeius, & Cæsar exstruxerunt quidem villas in regione Baianâ, sed illas imposuerunt summis iugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari longè latéque subiecta.

Sed à Cæsare, perfecto demum scelere, magnitudo eius intellecta est.] *Ita fit. currimus ad scelus præcipites, quod sedente impetu, veris mox pretiis æstimamus. Aurea gnome, sumptáne à Menandro? certè ab illo anteà sic elata.*

Pulchra sententia à Menandro ostensa. *Stobæi citat.

> *Οὐδεὶς ξυνοῖδεν ἐξαμαρτάνων, πόσον
> Ἁμαρτάνει τὸ μέγεθος, ὕστερον δ' ὁρᾷ.
> At nemo peccans, criminis sui modum.
> Peccando nouit, re peractâ respicit.

Pag. 145. Posteaquam frustrà oblata sint.] *Perspicuum mendum. Farnes.* ablata. *Fortè intercisæ voces explendæ:* frustrà ab illâ tentata sint. *Aut potius adhæreamus Romanæ lectioni,* optata sint. *Interpretor, Posteaquam frustrà ea voluerit vouerítque Agrippina.*

Temporum Claudianorum obliquâ insectatione.] *Vulgò, & libris scriptis,* oblitâ, *Ferretus,* obitâ. *Nostra emendatio certa videtur, ex ratione priscâ scribendi,* oblicâ.

Publicâ fortunâ exstinctam referens.] *Et inprimis ipsius priuatâ. Hinc illud, iure laudatum Quinctiliano, Africani Oratoris ad Neronem super hac morte:* Rogant te Cæsar tuæ Galliæ, vt felicitatem tuam fortiter feras.

Acutum dictũ Africani.

Aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset.] *Quinctilianus lib.* VIII. *de hac oratione:* Facit quasdam sententias sola geminatio: qualis est Senecæ in eo scripto quod Nero ad Senatum misit occisâ matre, cùm se periclitatum videri vellet. Saluum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.

Senecæ oratio.

Quinquatria ludis annuis celebrarentur.] *Nónne iam antè celebrabantur? Dixi enim de gladiatoribus. Sed puto hic intellegi scenicos ludos annuos, aut Circenses.*

Exitium senatui ac sibi caussam periculi fecit.] *Locus qui mutilus videatur, & non est. Nihil enim narratur in quo Thraseas offenderit. At scribe mecum fidenter:* exiit tum Senatu. *Hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur. Xiphilinus:* ὁ Πούπλιος δὲ Θρασέας Παῖτος ἦλθε μὲν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐπήκουσεν, ἀναγνωσθείσης δὲ αὐτῆς ἐξανέστη τε εὐθὺς πρὶν καὶ ὁτιοῦν ἀποφήνασθαι, καὶ ἐξῆλθε, διότι ἃ μὲν ἤθελεν εἰπεῖν οὐκ ἠδύνατο, ἃ δὲ ἠδύνατο, οὐκ ἤθελε. *Tacit.* XVI. *hunc ipsum locum respiciens:* Olim vtrisque infensus, & accedentibus caussis in Thraseam, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur, vt memoraui.

Restitutio in Tacito.

Tacitus in Epicuri castris. Quæ adeò sine curâ deûm eueniebant.] Ἐπικουρίζει *& hîc & alibi noster.*

Iuniam.] *Caluinam, de quâ lib.* XII. *De Calpurniâ, eodem etiam libro. Statim,* Præturâ functos, *lego.*

Pag. 146. Vetus illi copia erat.] *Ita libri prisci. substituerunt,* cura: *ad sententiam non malè. Nescio an,* copido, *siue,* cupido.

Citharâ ludicrum in modum.] *Non etiam displiceat,* ludiorum. *Nummos certè cusit illa bellua, in quibus ipse citharœdico habitu, in tunicâ oblongâ, citharam percutiens. Describit eum habitum graphicè Appuleius* II. *Florido, in personâ Bathylli:* Eique prorsus citharœdicus status, deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamydâ velat vtrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælato apta, structim sustinetur; manus eius teneræ, procerulæ, læua distantibus digitis neruos molitur, dextra psallentis gestu suo sabulum (*nescio an,* suum sambulum, *an verò* subsabulum, *aut,* pulsabulum) citharæ admouet, ceu parata percutere. *Ita enim locum eum legimus, distinguimus. Et quod ait de chlamydâ déque cingulo, etiam illa appàrent in Neronianis nummis; excipio quòd non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys.*

Habitus verus citharœdi.

Appuleius in transitu correctus.

Prisci duces citharœdi. Quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat.] *Ita in Panegyrico illo ad Pisonem, qui hoc æuo scriptus, inserta eadem defensio:*

Nec

Nec pudeat pepulisse lyram, cùm pace serenâ
Publica securis exsultent otia terris,
Ipse fidem mouisse ferox narratur Achilles.

Quem Ouidio ablatum, viri docti tribuunt Lucano. Neutri ego. Ab Ouidio ætas abiudicat: ab Lucano, conditio scribentis. Nam ille quicumque poëta, ignotus fuit, obscurâ domo, fortunâ tenui: & humiliùs blanditur Pisoni, quàm vt decuerit Lucanum. Ait ecce:

Lucanum non esse auctorem eius Panegyrici. Ei rei argumenta.

——tu Piso latentem
Exere: nos humilis domus, at sincera parentum.
Sed tenuis Fortuna suâ caligine celat.

*At Lucanus certè notus, celeber: per se, pérque vxorem * prædiues. Adde Senecam patruum in aulâ: qui huic humili & tenui protendere manum potuisset, præ Pisone. Sed & decimonono ætatis anno scriptum hoc carmen. nam ait:*

*Vide Tacit. li. XVI. De diuitiis Mellæ & Lucani.

Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum vicesima venerit æstas.

Quod non conuenit in ætatem Lucani, præsertim cùm scriptum sit diu post consulatum Pisonis, & paullò ante detectam, ni fallor, coniurationem. Certè post consulatum diu: quoniam & eloquentiæ eius specimen Neapoli præbitum celebrat. quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cùm Nero in eâdem vrbe Græcanicâ copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis consulatum, quem iniit anno vrbis DCCCX. *Sed nec Statius huius carminis mentionem facit: cùm omnia minima scripta eius recenseat.* II. *Silu.*

Clausúmque Vaticanâ valle spatium.] *Credo id à Plinio denotari lib.* XXXVI. Tertius obeliscus Romæ in Vaticano, Caij ac Neronis principum Circo.

Circus proprius Neroni.

Instituit ludos Iuuenalium vocabulo.] *Qui priuati, & per domum celebrati aut in hortis. Tacitus lib.* XV. Acriore in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis. *Mansit nomen ludorum posteriori æuo, & imperatores quos in Palatio ludos dabant, Kalendis noui anni (de quibus è Iuliano monui ad libram* IV.*) Iuuenalia videntur appellasse: ab exemplo hoc Neronis. Sidonius:*

Iuuenales ludi, priuati.

Iuuenales Imperatorũ paullùm diuersi.

Ianus fortè suas bifrons Kalendas
Sumendas referebat ad curules.
Mos est Cæsaribus die bis vno
(Priuatos vocitant) parare ludos.
Tunc cœtus iuuenum, sed aulicorum
Elæi simulacra torua campi
Exercet spatiantibus quadrigis.

Et addit post descriptionem curulium ludorum;

Iam verò Iuuenalibus peractis.

Vt videantur ij ludi, tunc quidem, scenicum nihil habuisse. Atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolinus in Gordianis: Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Piceni, Vmbriæ, de proprio illum per quadriduum ludos scenicos & Iuuenalia edidisse. *Quod notari volo. Neronis tamen æuo & instituto, scenici: ex Tacito hic, & Plinio qui ad hos ludos respiciens ait Neronem* peculiari theatro in hortis primùm cantasse, & Pompeiano prælusisse. *Non prætereo notam Xiphilini, qui hos ludos institutos vult per caussam positæ à Nerone primæ barbæ. Et herclè ea nominis caussa. Iuuenalia enim dicta, quia vt Tirocinij die pueros exuebant: sic barbâ rasâ iuuentutem. transibántque tunc in viros. Vnde illud Domitiæ amitæ blandientis Neroni votum:* Simul hanc excepero, mori volo, *Sueton. cap.* XXXIV. *itaque is dies Romanis pariter festus. De Octauiano, Dio, lib.* XLVIII. ἀμέλει τὸν πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ξυράμενος, αὐτός τε μεγάλως ἑώρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἑορτὴν παρέσχε. καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπελειοῦτο τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. *id est*: Cæsar tum primùm barbam radens, & ipse diem eum planè festum habuit, & aliis publicam festiuitatem indixit. atque ex eo etiam ipse genas suas læues habuit, ad exemplum reliquorum. *Sed & munera peti, darique solent eo die ad barbam. Ammianus libro* XVII. Cæsar cùm petenti, ex vsu, gregario cuidam vt barbas detonderet, dedisset aliquid vile, contumeliosis calumniis appetitus est à Gaudentio. *Iuuenalis,*

Ij tunc curules, non scenici.

Aliter quàm sub Nerone.

Iuuenalia cur appellata.

Dies positæ barbæ lætus.

Munera tunc data.

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis vænalibus.

Quinetiam deo alicui sacrari solita, vt apud Græcos virginum puerórúmque comæ. Suetonius de Nerone: Barbam primam posuit, conditamque in auream pyxidem & pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. *vbi emendo,* Capitolino, *Ioui scilicet, ex Dione. Earinus apud Martialem primam lanuginem comámque*

Barba deo sacrabatur.

Suetonius emendatus.

Pergameo posuit dona sacrata deo.

Tertullianus, De animâ: Quis non exinde aut totum feli (*lego*, filij) caput reatui vouet, aut aliquem excipit crinem, aut totâ nouaculâ prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat pro publicâ aut priuatâ deuotione? *Censorinus, De die natali, cap.* I. Quidam etiam pro ceterâ bonâ corporis valetudine, crinem deo sacrum pascebant. *Quando is mos Romæ cœperit* (*nam antiquos barbam aluisse satis constat*) *quæro. Liuius eum agnoscere videtur sub annũ vrbis* CCCLXIX. *satis clarè, vbi de Manlio Capitolino in carcerem coniecto*: Satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse. *Si in luctu promiserint barbam, ergo aliâs rasa. Refellit tamen eum Varro lib.* II. *De Re rust.* Omnino tonsores in Italiâ primùm venisse ex Siciliâ dicuntur post R. C. A. CCCCLIIII. vt scriptum in publico Ardeæ in litteris exstat. eosque adduxisse P. Ticinium Menam. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuæ, quòd pleræque habent capillum & barbam magnam. *Nec ambigo, quin ex ritu sui superiorisque æui aberrauerit Liuio mens & manus. Cicero certè pro M. Cælio etiam Ap. Claudium Cæcum barbatum inducit, aliquot post notatum Varroni æuum annis. Bellis Punicis in vsu crebro iam rasuram fuisse docent Annalium prisca verba, quæ de Scipione* Agellius rettulit, & mirabundus parum cepit. Iuuenes ergo alebant barbam. & ideò à Cicerone* I. *ad Attic.* Comessatores coniurationis barbatuli iuuenes, *appellati sine vllâ lasciuiæ, vt volunt, notâ. & pro M. Cælio ad iuuenes alludens*, Non hac barbâ quâ ista delectatur, *inquiit. iuuenémque à barbâ descripsit Iuuen.* Iam senior, cuius barbam tua ianua vidit. *Ponebant eam seriùs, citiùs, plerumque sub* XXI. *annum. Macrobius certè in Somnium Scipionis* ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam *adfirmauit. Atque ita Neronem posuisse colliges ex Fastis, annisque. Caligula tamen* XX. *anno posuit, Suetonij cap.* X. *At Cæsar Octauianus anno demum* XXV. *vti clarum ex Dione. Natus enim M. Tullio C. Antonio Coss. posuit L. Marcio C. Sabino. Mutauit ab hoc more primus Roman. Imperatorum Hadrianus, adnotante Xiphilino, & ostendentibus Nummis. Hæc Romæ. Apud Græcos quid? Barbam in pretio mansisse ad tempora Alexandri Athenæus ex Chrysippo adserit lib.* XIII. *cap.* VI. *sub eo rege radi repertum. Inter philosophos primus barbam aluisse traditur Antistenes Suidæ, in voce* καθεῖναι. *Hæc propemodum aliena à Tacito: sed per eum non absurdè, vt spero, nec ingratiis tuis, lector, mihi nata.*

Mos radendæ barbæ quando cœperit Romæ.
Liuius & Varro diuersi.
Aberrasse Liuium videri.
*Lib. III cap. IIII.
Iuuenes soli olim barbati.
Quo anno ab iis posita.
Hadrianus primus reduxit barbam.
In Græciâ quando radi cœperit.
Antisthenes primus barbæ auctor philosophis.

Ratúsque dedecus amoliri.] *Romana editio*, dedecus molliri. *quod ego præfero.*

Stagnū nauale.

Apud nemus quod nauali stagno circumposuit Augustus.] *Ad Tiberim. deque eo stagno suprà*: Augustus structo cis Tiberim stagno. *Et Suetonius. At nemus illud est, quod Cæsarum nemus appellatum. Vide & hîc Xiphilinum.*

Stipes ad ludos

Dabantúrque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ consumerent.] *Cui rei datæ stipes? ad ludósne? Ita olim sanè Apollinaribus ludis factum reperio.* Prætor edixit, *ait Liuius lib.* XXV. vt populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret. *Plinius lib.* XXXIII. Populus Romanus stipem spargere cœpit, Sp. Postumio, Q. Marcio coss. Tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferret L. Scipioni, ex quâ is ludos fecit. *Quæ verba ne te fallant. Nam stipes de quâ Liuius, multis annis prior notatione Plinianâ. Sed voluntariam, credo, Plinius intellexit: illa fuit ex edicto. Sed & Augustus stipem Prætoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione* LIV. *initio*: τοῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεις πάσας συνέταξεν, ἐκ τοῦ δήμου δίδοσθαί τι αὐτοῖς κελεύσας. *nisi tamen* τὸ δημόσιον *intellegi voluit potius, quàm* δῆμον. *Stipes aliâs vsitatè dabantur diis, & ad res sacras. Seneca de Benef.* VII. Omnia deorum sunt: tamen diis posuimus domum, & stipem iecimus. *Et Epistolâ* CXVI. Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argentoque suspenso, nec in thesauros stipe infusâ, sed piâ & rectâ voluntate. *Varro de L.L.* Diis cum thesaurisassem dant, stipem dicunt. *Ita in capita fontium, quæ sacra, stipem iaciebant. Plinius lib.* VII. *epistol. de Clitumno*: Fons purus & vitreus, vt numerare iactas stipes, & relucentes calculos possis. *Seneca lib.* IV. *Quæst. Natural. de Nili venis*: In hæc ora stipem sacerdotes, & aurea dona Præfecti, cùm solemne venit sacrum, iaciunt.

Stipes diis positæ.
Et ad capita fontium iactæ.

Ipse scenam inscendit.] *Restitui ex libris. Vulgò*, ipse scenas incedit.

Ad faces Nero cantauit.

Assistentibus familiaribus.] *Falsò. Nam Vatic.* absistentibus facies. *Farnes.* assistentibus facies. *Similisq. lectio Budensis: quod facilè odorerìs è Rhenano coniectante*, absistentium facie. *Vtrúmne*, assistentibus facibus? *Certè noctu & ad lumen etiam hi ludi exerciti. sequitúrque*: Illi dies ac noctes plausibus personare. *& ait, postremùm in scenam venisse Neronem. Ergo ad lumen. Infrà etiam*, Noctes quoque dedecori adiectas. *Sed & Suet. Calig. cap.* XVIII. Quondam etiam & nocturnos ludos præbuit accensis facibus. *Noster iterùm infrà*: Lætitiæ magis, quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium nihil illicitum occultari queat. *Vos diuini conferte operam, si mihi Phœbus hîc non fauit.*

Accesserat cohors militum.] *Ita legend. non quia Suetonius cap.* XXI. *ita narrare videatur, sed quia res poscit. Nam Suetonius de alio ibi & publico theatro.*

Mærens Burrus, ac laudans.] *Vnus ergo hîc tantùm Præfectus Prætorio. nec pugnat Suetonius qui duos nominat: quia Tacitus de Iuuenali ludicro adhuc loquitur; de publico theatro Suetonius, capite dicto.* In concordiâ est Tacitus cũ Suetonio, aliter quàm censent.

Carminum quoque studium affectauit.] *Plinius libro* XXXVII. Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Poppææ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine Succina appellando. *Intellexit & Seneca hunc poëtam libro* I. *Quæst. Natur.* Vt ait Nero Cæsar disertissimè, Colla Cytheriacæ splendent agitata columbæ. *Laudat eum Martialis lib.* VIII. Carmina qui docti nota Neronis habet. *& lib.* IX. Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures, Lasciuum iuueni cùm tibi lusit opus. Nero inter poëtas: Vt quidam volunt, bonos.

Necdum insignis *ætatis nati.] *Fortè leg.* quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis. Ij alternatim considere simul. *M. Antonius Muretus, cui scriptor hic noster in amoribus (& iure) corrigit:* quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis erat. Ij considere simul; & natos ibidem versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere. *Non damno: germana tamen esse non credo. Ceterùm ab hoc Cornelij iudicio Tranquillus dissentit, cap.* LII. *quem vide.* Dissensus super versibus Neronis.

Opidanâ lasciuiâ inuicem incessente.] *Lege,* incessentes.

Quos regis Apionis quondam habitos.] *Lego,* regi Apioni. *Rufus hac de re:* Cyrenas cum ceteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo regis Apionis arbitrio sumus assecuti. *Item Eutropius:* Quo tempore Libya quoque Romano imperio, per testamentum Apionis qui rex eius fuerat, accessit. in quâ inclytæ ciuitates erant, Berenice, Ptolemâis, & Cyrene. *Appianus in extremo Mithridatico:* τοῖς Ῥωμαίοις Κυρήνην Ἀπίων βασιλεὺς τῶν Λαγιδῶν γένους νόθος ἐν διαθήκαις ἀπέλιπεν. *Factum hoc anno vrbis* DCLX. *C. Cælio L. Domitio Coss. Sed vt moneam, in verbis Rufi vereor vt menda sit, licet occultior. Quis ille Ptolemæus antiquior? Plerique omnes Ægyptij reges Ptolemæi, & parum proba aut recepta discriminis hæc nota. Ausim rescribere,* Ptolemæi Apionis. *Nam hîc sanè rex, Ptolemæus fuit, sed cognomento Apion. Appianus* I. *Ciuil.* Sequenti anno, sextâ & sexagesimâ Olympiade, populus Romanus duabus prouinciis ex testamentis regum est auctus, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemæo ex Lagidis, cui Apioni cognomentum fuit. PAG. 147. Apion rex. Sollicitata in Rufo scriptio.

Et elegantiâ vitæ, quam clariorem effecit.] *Traiecerim,* & quem elegantia vitæ clariorem effecit.

Nerone IIII. Corn. Cosso coss.] *Quorum mentio in lapide Romæ:*

I. O. M. ET. GENIO
VENALIC
P. ACILIVS. CERDO
VOTVM. SOLVIT
NERONE. CAESARE
AVG. IIII.
COSSO. LENTVLO. COSSI. F. COS.

Quinquennale ludicrum, ad morem Græci certaminis.] *Est hoc ipsum, quod noster lib.* XVI. lustrale certamen *appellat. Quod longo interuallo pòst reduxit & firmauit Gordianus iunior Imperator. de quo appositè Victor:* Eoque anno lustri certamine, quod Nero Romam inuexerat, aucto firmatoque, in Persas profectus est. *Exemplum autem, credo, Nero sumpsit à Neapolitis, de queis Strabo lib.* V. Νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας, ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα. *id est:* Nunc autem quinquennale sacrum certamen apud eos celebratur, Musicum & gymnicum in plures dies: quod æmulum esse potest illustrissimis Græcorum ludis. *Nota quod ait,* νυνὶ δὲ. *Institutum enim id certamen eius æuo, in honorem Augusti. Suetonius clarè, Aug. cap.* LXXXVIII. *& in Claudij cap.* XI. *Herodes etiam Iudææ rex theatrum & certamen quinquennale condidit, ad honorem gratiámque Augusti, vti Iosephus narrat lib.* XV. *Sunt & nummi Neroniani, in quibus mensa cum coronâ & lebete, inscripti:* CERTA. QVINQ. ROM. CO. SC. *id est,* Certamen Quinquennale Romæ constituit. Quinquennale certamen Neapoli. Quando ibi institutum. Etiam in Iudęâ fuit.

Pompeium accusatum, quòd mansuram sedem theatri posuisset.] *Perpetuum sanè theatrum Pompeius condidit primus, anno vrbis* DCLXXXXIX. *Anteà subitaria erant, & Censorum iussu plerumque disiecta. Tertullianus libello De spectaculis:* Sæpe Censores renascentia theatra destruebant moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lasciuiâ prouidebant. Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit. *Donec præcipitantibus moribus, exstruxerunt ipsi Censores. Valerius* Pompeius primus auctor mansuri theatri. Cẽsores anteà tollebant.

rius lib. II. *cap.* IV. Theatra inchoata quidem sunt à Messallâ & Cassio Censoribus, ceterùm auctore Scipione Nasicâ, omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ vænire placuit. *Appianus Ciuil.* I. τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον ὃ Λούκιος Κάσσιος ἦρχε, καὶ ἤδη τοῦ τέλος ἐλάμβανεν, ὡς καὶ τόδε στάσεων ἄρξων ἑτέρων, ἢ οὐ χρήσιμον ὅλως Ἑλληνικαῖς ἡδυπαθείαις Ῥωμαίους ἐθίζεσθαι. *Eámque in rem* SC. *interpositum, quod legis nomine Tertullianus intellexit in Apolog.* Quónam illæ leges abierunt, quæ theatra stuprandis moribus orientia, statim destruebant?

Et Scipio Nasica.

Tertullianus illustrior factus.

Temporaria scena.

Antea subitariis gradibus & scenâ in tempus structâ ludos edi solitos.] *Ausonius*:

Ædilis olim scenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nullâ mole saxeâ.

Sederunt Romani in Circo, at non theatro

Si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse.] *Valerius ait,* SC. cautum, nequis in vrbe, propiúsve passus mille, subsellia posuisse, sedénsve ludos spectare vellet. *Sessionem tamen adstruere Liuius & Dionysius videntur lib.* I. *sub Tarquinio rege*: Loca diuisa patribus equitibusque, vbi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. Spectauêre furcis duodenos ab terrâ spectacula alta sustinentibus pedes. *Sed tantùm in Circo.*

Prætores, editores ludorum

Quoties P. R. sederet.] *Libri scripti,* Prætor sederet. *Facilè & verè emendes,* Prætores ederent. *Enimuerò editionem ludorum magistratibus incubuisse, præsertim Pratori, notum iis qui in vestibulo versantur antiquitatis. Facit huic parti illa responsio:* Nec proinde magistratus rem familiarem exhausturos, &c.

Nullâ cuiquam ciuium necessitate certandi.] *Secutus sum manuscriptos. Vulgata scriptio tamen recta adæquè,* spectandi. *Vtrumque enim factitatum sub his comœdis principibus, vt viri illustres & ad certandum cogerentur & ad spectandum. Nec displiceat geminari,* necessitate spectandi aut certandi.

Abolitos paullatim patrios mores funditus euerti per accitam lasciuiam.] *Libris meis abest* τὸ, euerti. *& omiseris rectè. Scribi etiam possit,* & verti.

Specie orationum & carminum.] *Ad Musicum certamen referto.*

An iustitiam augurij, & decurias equitum.] *Vitium: cui medendo impar ego.*

Non abhorruisse spectaculorum oblectamentis.] *Farn.* oblectamenta. *verè.*

Equestres ludi, à quibus petiti. A Thuriis, vult Tacitus: ab Etruscis Liuius.

A Thuriis equorum certamina.] *Atqui Liuius lib.* I. *etiam equos à Thuscis deriuat.* Ludicrum fuit, equi pugilesque, ex Etruriâ maximè acciti. *Et cùm equorum certamina antiquissima Romæ sint, vix videntur ea petiisse tam longinquè. Magna Græcia certè & illa ora in quâ Thurij, non tam pernota tunc Romanis. Quæ tamen frons mea à Tacito dissentientis? Thurij vicini Tarentinis ab iisque euersi, vt Strabo narrat: quorum olim Sybaris opidum celebre deliciis. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copiæ.*

Ludos curatiùs editos.] *Germana Cornelij vox, non,* accuratiùs, *ex libris.*

Ducentis iam annis à L. Mummij triumpho.] *Et paullò pluribus. quoniam triumphauit de Achæis & Corinthiis Mummius anno vrbis* DCVIII.

Athletas quis primus dederit. Val. lib. II. cap. IIII. Ludi Græci.

Qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit.] *Quod genus? gymnicósne? inclinabam. sed primus athletas dedisse legitur in ædilitate Æmilius Scaurus, multis pòst annis. Potest igitur capere ludos Græcos. Nam anteà noti tantùm Osci & Latini. Cicero ad Marium lib.* VII. Non enim puto te Græcos aut Oscos ludos desiderasse: præsertim cùm Oscos vel in Senatu spectare possis, Græcos verò ita non ames vt nec ad villam tuam viâ Græcâ ire soleas.

Ludi trilingues

Hos triplices ludos Tranquillus in Iulio intellegit, cap. XXXIX. Ludos regionatim vrbe totâ dedit, & quidem per omnium linguarum histriones. *Et Aug. capite* XLIII. Ludos fecit nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones.

Efflagitandi certamina Græca.] *Certaminis vox ad gymnasium spectare potiùs videtur, quàm ad scenam. Sed & in scenâ ipsâ certamen quoddam victoriæ.*

Totius quinquennij.] *Ita scripserim, non,* potius.

Certamina sacra.

Redditi quamquam scenæ Pantomimi certaminibus sacris prohibebantur.] *Certamina sacra, siue* ἱεροὺς ἀγῶνας, ὧν τὰ ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ, *definit Pollux, libro* III. *Tale hoc Neapolitanum, quod &* ἱερὸς ἀγὼν *à Strabone dicitur.*

Eloquentiæ primas partes nemo tulit.] *Farnesiano abest,* partes. *rectè.*

Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant.] *Libri leuiter aberrant. Nam Farnes.* Ciræt iam iactam quo. *Vatic.* Græciam iactus ta quo. *Dixi aberrant. nam vera lectio hæc:* Græci etiam amictus, quîs per eos dies p. incesserant. *vel,* quos p. e. d. p. ingesserant.

Græcis vestibus vsi vulgó, per ludos Græcos.

Græcanicum scilicet hoc certamen fuit, & ideò amiciebantur plerique ad morem Græcum, palliati crepidatíque. Hæsi olim: sed expediuit me planè Dio lib. LX. *de hoc ipso spectaculo, Neapoli:* ἐπεὶ ἔν γε τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη. τά τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς ὁ αὐτὸς καὶ οἱ συνόντες οἱ

διῃτᾶτο

διῃτᾶτο, καὶ ἐν μὲν τῇ τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον καὶ κρηπῖδας, ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε. *id est*: Deinde & Neapoli planè priuatum se gessit. Nam cùm in aliis, & ipse & qui cum eo erant, Græcorum ritu vixerunt, tum etiam in Musico spectaculo pallium & soleas induit, & in Gymnico agone vestem purpuream & auream coronam accepit. *Et simile quod in Commodo tradit, quotiens theatrum ingrederetur, solitum sumere* χλαμύδα ὁλοπόρφυρον τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, καὶ στέφανον ἔκ τε λίθων Ἰνδικῶν καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον. *Ex his facilè intellego restituóque Suetonij locum Domitiani cap.* IV. Certabant etiam & prosâ oratione Græcè Latineque, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoque & psilocitharistæ. In stadio verò cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus purpureâque amictus togâ Græcanicâ, capite gestans coronam auream. *Corrigo & distinguo*: & psilocitharistæ: in stadio verò cursu etiam virgines. Certamini præsedit, *&c. Vera lectio, vera mens: Certasse præter citharœdos, etiam chorocitharistas, & in stadio, certamine cursus, etiam virgines. At certamini toti quinquennali præsedisse Domitianum ritu Græco, purpureâ togâ, & coronâ ornatum. Dixit enim Togam: mallem chlamydem, vti idem scriptor Neronis cap.* XXV. *reditum in vrbem describens habitu Græcanico*: in veste purpureâ, distinctâque stellis aureis chlamyde, *vbi*, veste, *glossematium puto, deleóque. Item Dio suprà, & Capitolinus in Pertinace*: Purpureasque chlamydes Græcanicas. Suetonij lectio & distinctio restituta.

Apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est, ictæ dapes.] *Plinius lib.* III. Anio lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedêre Sublacco (*ita enim potiùs scrib. quia à lacu*) defert in Tiberim. *Addubito num vox Tacito desit, legendúmque*: villa cui Sublaceum nomen. *Certè Neronis villa Sublacensis Frontino de Aquæduct. cognita. Philostratus lib.* IV. *De vitâ Apollonij ad hanc rem addit, calicem Neronis, quem iam ori admouerat, fulmine excussum.* PAG. 148. Sublaceum. Villa Sublacensis.

Consuleret sibi & turbis.] *Vel*, sibi & vrbi.

Quia fontem aquæ Martiæ nando incesserat.] *Vera lectio. frustrà turbant libri, qui partim*, aquæ marginæ, *partim*, morgio, *referunt.*

Videbatúrque potus sacros & cærimoniam loci corpore toto polluisse.] *Imò*, corpore loto. *Fontes & capita aquarum priscis sacra: in iisque natare nefas. Plinius lib.* IIX. *de Clitumno*: Pons terminus sacri profanique: in superiori parte nauigare tantùm, infrà etiam natare concessum. *Imò in quibusdam aquis nauigare etiam vetitum. Idem libro eodem, de lacu Vadimonis*: Nulla in hoc nauis (sacer enim est) sed innatant insulæ, *&c. Seneca epist.* XLI. *de his cærimoniis*: Magnorum fluminum capita veneramur; subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, & stagna quædam vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit. Fontes fluminum sacri. Inque iis natare nefas. Sicut in quibusdã lacibus.

Alterum impetu captum.] *Vox addita auctore Vatic.*

Haud ignobilis Barbarus cum telo repertus.] *Vnus Megistanûm. estque ille ipse, de quo Frontinus sic narrat.* Domitius Corbulo, cùm Tigranocertam obsideret, in quemdam ex Megistanis quos ceperat, animaduertit. caputque eius ballistâ excussum, intra munimenta hostium misit. Id fortè decidit in medium concilium, quod tum cum maximè habebant Barbari. ad cuius conspectum velut ostento consternati ad deditionem festinauerunt. Lux noua à Frontino.

Pars Armeniæ vt cuique finitima, pars *Nipolíque & Aristobolo atque Antiocho parêre iussæ sunt.] *Latet in corruptione nomen alicuius regis. Fortè*, Thrascypolique. *qui dynasta alibi in finitimis Armeniæ locis.* PAG. 149.

Vetus opidum Puteoli ius coloniæ & cognomentum à Nerone adipiscuntur.] *Puteoli, ais, adipiscuntur ius coloniæ? Ego verò aduocationem peto, vt deliberem. Nónne enim iampridem id opidum eo iure? Liquet ex Liuio, Velleióque, qui coloniam Puteolos deductam volunt anno vrbis* DLX. *P. Scipione Africano* II. *Ti. Sempronio Coss. Sed & lapides testantur hodie*: AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC. *&*, ÆDILIS. COLON. PVTEOLANORVM. *&* GENIO. COLONIÆ PVTEOLANORVM. *An colonis eorumque posteris intermortuis, colonia esse desiit? an tempore interiecto transiit ad municipale ius? Ciceronis certè æuo municipium fuit, non colonia. Oratione pro M. Cælio*: Nam quod est obiectum municipibus adolescentem non esse probatũ suis, nemini vmquam præsenti Puteolani maiorem honorẽ habuerunt, *&c. Concutit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cuius verba è manuscripto*: Puteoli, colonia Augusta. Augustus deduxit. ex vno latere iter populo debetur ped. xxx. Ager eius in iugeribus veteranis & Tribunis legionariis est adsignatus. *Colonia ergo adhuc recenti æuo. Recreat Agellius lib.* XVI. *cap.* XIII. *qui ostendit sæpe commutari solere colonias in municipia, & contrà. Nisi tamen Cornelij verbis ea vis, vt velit vniuersum opidum incolásque (plures autem inquilini eius loci, ob commercia & mare) præter eos qui restabant ex colonis Augustais, colonico iure donatos. Et sanè duplex hoc genus hominum in colonis fuisse, è* Puteoli, quando deducta. Nodus in eâ re quem implicat Tacitus. Coloniæ in municipia, & cõtrà mutant.

Cicerone

Cicerone clarum, pro Sullâ: vbi dissidia etiam inter Pompeianos (ij erant ciues veteres) colonósque recenset. Quem vide. Alterum horum nisi sit, tu videris: mea in his salebris hæret nauis.

Pighij iudiciũ. *In Hercule Prodicio.

* *Placet eruditissimo nostro Pighio truncum locum esse, ob caussas ipsas quas in Commentario dixi. Itaque supplet voce additâ,* Puteoli nouum ius coloniæ. * *Ipsum vide. Nam nos sententiâ nostrâ non demouemur, quam in extremâ Notâ posuimus, de toto opido in colonia ius nunc translato.*

Milites sine coniugibus.

Neque coniugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti.] *Milites itaque olim sine vxore vt apparet. nec ritu, sed lege id vetitum ait Dio lib.* LX. τοῖς στρατευομένοις ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. *id est*: Militibus quoniam ex legibus vxorem habere non poterant, iura indulsit maritorum. *Resoluisse hoc ius*

Seuerus tamen admisit eos ad nuptias. Contubernij ius semper militi, in prouinciis.

Seuerus Imp. videtur, si rectè capio Herodianum lib. III. τοῖς στρατιώταις, *inquit*, πολλὰ συνεχώρησε, ἃ μὴ πρότερον εἶχον. καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε, γυναιξί τε συνοικεῖν. *Certè enim de coniugio legitimo capiendum videtur. quia contubernij militibus, opinor, semper ius. A Iunone arcebant eos, non à Venere Romanæ leges. Testis Liuius lib.* XLIII. *qui quattuor millia hominum à Senatu petisse opidum vbi habitarent, ait: qui nati in Hispaniis ex militibus Romanis, & mulieribus Hispanis cum quibus nullum conubij ius. Imò peregrini milites, id est, non ciues, non amicas modo habuisse videntur, sed vxores. nisi me inducunt frustrà tabulæ Vespasiani & Domitiani æuo: quibus insculptum* ciuitatem datam militibus è classe Rauennate, & cohortis III. Alpinorum, itemque concubium cum vxoribus quas tunc habuissent cùm est ciuitas iis data, aut quas posteà duxissent. *Tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam æuo cælibes fuisse milites ostendit. Æuum autem eius, sub Seueri. ait in exhortatione ad Castitatem*: Scilicet solis maritorum domibus bene est? Perierunt cælibum familiæ, spadonum, militum, aut peregrinantium sine vxoribus? Non enim & nos milites sumus? *Seueri ergo permissus aut ad Prætorianos tantùm pertinuit: aut verba artè capienda, vt tantùm permiserit* συνοικεῖν γυναιξί, *cohabitare feminis, sub eodem tecto agere. & contubernales habere, non legitimas vxores. Sed non repugnat, inquies, toti huic sententiæ Liuius, qui disertè vxores militibus attribuit? Vt ecce libro* XXI. *in Scipionis exhortatione ad milites*: Vnusquisque se non corpus suum, sed coniugem ac liberos armis protegere putet. *Et alibi. Respondeo. Temporaneam tunc (bello Punico secundo) militiam fuisse, nec legibus suis, vt posteà, deuinctam. Capiebantur, mittebantúrque milites, non pro stipendiorum tempore, sed bellorum. At perpetuâ & firmâ* XXV. *annorum militiâ institutâ, hoc quoque inductum de cælibatu. Sanè etiam Iurisconsulti hac caussâ, caussam soluendi matrimonij Militiam numerant. L.* LX. Bonâ gratiâ dissolui matrimonium illud dicitur, quod propter sacerdotium, sterilitatem, valetudinem, militiam, retineri non potest.

Ambiguus intellectus verborum Herodiani.

Liuius abnuere videtur.

Is nobis adiunctus.

Ratio deducendi colonias.

Non enim, vt olim, vniuersæ legiones deducebantur.] *Exprimit deductionem veterem Hyginus*: Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, & ad laboriosam agriculturæ requiem primo tyrocinij gradu peruenire. Nam cum signis & aquilâ & primis ordinibus ac tribunis deducebantur.

De appellationibus quid olim. Eæ infrequentes. A Prætore ad Prætorem appellatum.

Vt qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui principem appellauêre.] *Lucis caussâ, rem appellationum à capite deducam ad hoc æuum. Olim in populi libertate, non frequens appellationum vsus, non certè in caussâ ciuili: (nam prouocationem ad populum, in re maiori criminúmque, frequentem scimus.) vsus tamen. A Prætore enim appellatum reperio, aliâs ad collegam eius, aliâs ad Tribunos. Ad collegam, Cicero vno loco sed claro, in Verrem, de Præturâ vrbanâ*: L. Piso, *inquit*, multos codices impleuit earum rerum quibus ita intercessit, quòd iste aliter atque vt edixerat, decreuisset. quod vos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, obrutus in foro lapidibus esset. *Asconiúsque ibi*: Intercedere, vt vides etiam Prætor Prætori solet, vt Piso Verri, appellatione caussæ ad collegam factâ. *Ad Tribunos appellatũ, docet idem Cicero pro P. Quinctio*: Appellantur Tribuni, à quibus cùm esset certum auxilium petitum, &c. *Clarius infrà*: Cuius procurator à Prætore Tribunos appellare ausus sit. • *Hæc olim: nec appellatum reperio ad Senatum. At Augustus imperium adeptus*, Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum *Prætori delegauit vrbano: at prouincialium, consularibus viris, quos singulos cuiusque prouinciæ negotiis præposuisset, *ait Suetonius cap.* XXXIII. *Quem ita intellego, vt appellationes à minoribus magistratibus iudicibúsve, Romæ ad Prætorem fierent, in caussis dumtaxat ciuilibus: è prouinciis, ad consulares. Nam quin Augustus ipse, firmandæ dominationi, & iure potestatis Tribuniciæ, grauiorum rerum appellationes sibi seruarit: ambigendum vix puto è Dionis verbis lib.* LII. *vbi Mæcenas ad Augustum*: δίκαζε δὲ αὐτὸς ἰδίᾳ τά τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀναπόμπιμα, ὅσα ἂν παρά τε τῶν μειζόνων ἀρχόντων, καὶ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων, τοῦ τε πολιάρχου καὶ τοῦ ὑποτιμητοῦ καὶ τῶν ἐπάρχων, τοῦ τε τὸν σῖτον ἐπισκοποῦντος καὶ τοῦ νυκτοφυλακοῦντος ἀφικνῆται. *etsi quædam ibi miscet, magis*

Item ad Tribunos.

* Timidè ambigo, nũ scrib. in Tranquillo, *Præf. delegauit vrb.* Augusti scitũ in appellando.

Caussas plerasque sibi seruauit.

ex ritu

ex ritu sui æui Dio, quàm Augusti. Certè à Senatu ad Principem appellatum Tiberij imperio, sunt exempla in nostro scriptore. vt lib. I.V. iisque instantibus ad Imperatorem prouocauit: *& alibi. post eum Caius* magistratibus liberam iurisdictionem permisit, *ait Suetonius cap.* XVI. *id est, sine appellatione plenam priscámque: sed id non diuturnum fuit, non magis quàm permissa ab eo comitiorum libertas. Dio mihi auctor lib.* LVIII. *sub Caio receptum, vt iudicia quædam Senatus tractaret, ita tamen vt ab eo Princeps appellaretur. Sed appellatio Principis, vt appâret, non sine pœnâ fuit. pœnâ, dico, in eos qui temerè appellassent. Quo exemplo nunc Nero auctum honorem Senatus it; statuitque vt eâdem pœnâ, qui illum temerè à priuatis iudicibus appellassent, tenerentur, quâ qui Principem. Sententiam hanc satis capio: confirmationem quæro & exempla. Nihil enim præ manu mihi quod istuc faciat, nisi fortè quæ de pœnâ præiudiciali eorum qui à Præfecto vrbis appellassent, Symmachus scribit lib.* x. *duobus locis. Quem tu cupide lector vide. Mihi à latere tragulam inicit Tranquillus, qui hanc ipsam rem tangens, cap.* XVII. *nihil eorum quæ Tacitus; sed hoc tantùm dicit,* Cautum vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. *Hæret id spiculum, & non euello.*

Ad Principem à Senatu appellatum sub Tiberio.

Caius aliquid mutauit sed id vanum fuit.

Pœna temerè appellantium.

Suetonij dissensus à Tacito: & res cogitanti intricata.

Repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur, ne grauiore pœnâ afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus.] *An ergo in crimine repetundarum pœna grauior, quàm relegatio? Attentè legas. quia nec relegatio quidem. Olim sanè exsilium fuit, & æstimatio, vti Asconius notat in Verrem, & Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Iulia immutauit. Ex eâ pœnam fuisse adfirmo, Amissionem ordinis, & Æstimationem: nihil vltrà. id est, qui damnatus eo crimine esset, Senatu moueretur, & iudices acciperet ad æstimandam litem. Haurio ex Tacito infrà:* Exin à Cossutio Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui reciperauerat. *Is autem repetundarum lege damnatus, lib.* XIII. *Et* I. *Hist.* Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ceciderant. *Apertius ex Plinio lib.* II. *epistol. vbi Marius Priscus, accusantibus Afris, sponte Senatu abiit, & iudices petiit, omissâ defensione: scilicet quasi eâ ratione satisfactum legi. & lib.* IV. *cùm Bassum Bæbius Macer lege repetundarum teneri censuisset; mitigans Cæpio, saluâ dignitate iudices dandos pronuntiauit. id est, vti in Senatu remaneret, factâ saltem æstimatione. Vide Epistolas ipsas, & volens fauebis sententiæ huic. Ab hac re Suetonianis verbis lumen, Othonis cap.* II. Tantum potentia, *inquit,* valuit, vt damnatum repetundis consularem virum, priusquàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitarit in Senatum ad agendas gratias introducere. *Motus enim ille quicumque Senatu erat: sed Otho quasi plenè restitutum in Senatum introduxit. Hæc ergo ordinaria pœna: sed grauiùs & plerumque extra ordinem in id crimen animaduersum, pro delicti modo. Atque ea Macri mens leg.* VII. *Ad leg. Iul. repet.* Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur. & plerumque vel exsilio, vel etiam duriùs, prout admiserint. quid enim si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel interfecerint innocentem? *Eâdémque ratione Plinius scripsit,* excessisse Priscum immanitate & sæuitiâ crimina, quibus dari iudices possent, cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam pecunias accepisset. *lib.* II. *epist.* XI. *Nec aliter capies, quod hîc Vibius relegatus est: exsilij etiam pœnam meritus, nisi frater intercessisset. sicut & lib.* III. *Annal. C. Silano proconsuli Asiæ repetundarum damnato, aquâ atque igni interdictum, ob insignem scilicet sæuitiam.*

Quæ pœna in crimine Repetundis.

Suetonius explicatus.

Extra ordinem etiam pœna inflicta in hoc crimine. Iurisc. Macer illustratus.

Auitus legatus, vt memoraui.] *Atqui A. Didium eum vocauit lib.* XII. *& Didium Gallum in Agricolæ vitâ. Vt ambigere possis num rescribend.* A. Didius. *Plura tamen cognomina habere potuit, more sui sæcli.*

A. Didius.

Modicis excursibus siluas populatus.] *Emendo,* Siluras populatus. *cum eâ enim Britanniæ gente tunc maximè bellum. Consule Tacitum lib.* XII.

Silures populi restituti Tacito

Supremis testamenti verbis.] *Glossematium est τὸ,* verbis. *& statim,* subiecturum ei prouinciam fuisse, *lego: capióque Britanniam ipsam, quæ nondum perdomita.*

Igitur Monam insulam incolis validam.] *Credo hunc locum esse, quem aspexit Iornandes in Gothicis:* In extremâ Britanniæ parte Memma, quam Cornelius Annalium scriptor narrat. *Corrigo enim,* Mona.

Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habent.] *De hac Britannis, Gallis, Germanis, communi immanitate, dicam ad libellum De moribus Germaniæ.*

Britannorum crudelitas.

Longâ opulentiâ clarus.] *Scribo,* longè. *vt sit, longè notum clarúmque fuisse, propter opes. Iceni autem in libris scriptis, Tigeni sunt.*

Longè clarus.

Boodicia.] *Dioni,* Βουδουίκα *est: Tacito infrà,* Boudicea; *in vitâ Agricolæ,* Voadica, *scriptum. Est illa, quam perplexè Gildas* Leænam dolosam, *appellat,* quæ rectores sibi relictos trucidauit.

PAG. 150.

Seruitio assuefacti.] *scripta veráque lectio,* seruitio facti.

P Templum

Templum Diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur.] *De eo Seneca in Menippæâ:* Parum est quod templum in Britanniâ habet, quod nunc (*lego*, hunc) barbari colunt & vt deum orant. *Quod in Tacito est*, ara dominationis, *libenter scripserim*, arra. *quasi id templum pignus & arrabo æternæ seruitutis. Quamquam & Aras sanè habuisse Claudium in Britanniâ fateor: Poëta eius æui ad ipsum:*

Coniectura in Tacito.

Oceanusque tuas vltrà se respicit aras.
Qui finis mundo est, non erit imperio.

Nec tamen hîc in Tacito, Templum ideò rectè dixeris Aram.

Sacerdotes Claudiani.

Delectíque sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant.] *Legebantur enim Pontifices Flaminésque Claudio, ex prouincialibus ipsis: quibus in sacra victimásque eius diui multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi lib.* I.

Prodigia ante euersam coloniam.

Externósque fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visámque speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ.] *Prodigia eadem recenset Dio:* ἔκ τε τοῦ βουλευτηρίου θροῦς νυκτὸς βαρβαρικὸς μετὰ γέλωτος, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ' οἰμωγῆς ἐξηκούετο, οἰκίαι τέ τινες ἐν τῷ Ταμέσᾳ ποταμῷ ἔφυδροι ἑωρῶντο, *ordine etiam eodem. Ex quo in Tacito facilè adducor vt emendem*, visámque ædium speciem in æstuario. *Deesse enim vocem, clarum: quæ probabiliter admodum, me iudice, restituta è Dione.*

Vox restituta, aut substituta.

Notam esse subuersæ coloniæ.] *Imò*, subuertendæ.

Petilius Cerialis.

Pæto Ceriali.] *Scribe*, Petilio. *Ita enim statim dicitur: éstque ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administrauit.*

Londinium nobilissima vrbs: & vitali Genio condita.

Londinium copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre.] *Etiam hodie. eóque nomine Princeps Britanniæ vrbs. Commeatum propriè accipit, vti Suetonius, Neronis cap.* XX. Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant. *Ammianus libro* XXVII. *de hac vrbe*: Londinium vetus opidum, quod Augustam posteritas appellauit.

Tacitus correctus.

Quod vberrimum spoliant, & deferentes in tutum.] *Repone lectionem scriptam*, & defendentibus intutum. *quæ in primâ recensione, meâ culpâ me fugit. Barbari, inquit, spoliant quidquid extra munitiones obuium, & quæ loca defensoribus parum tuta. Sequentia, per me, manent in mendo.*

Numerus viciatus.

Septuaginta millia ciuium & sociorum.] *At Dio in plerâque hac historiâ Taciti velut interpres, periisse ait* μυριάδας ὀκτὼ τῶν τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. *vt hîc* LXXX. *fortasse verior scriptura sit.*

Patibulum à cruce distinctum.

Patibula, ignes, cruces.] *Diuersa hæc igitur, Patibula & Cruces? quodam sensu. Patibulum enim propriè, in quo suffixus homo expanditur, transuerso tamen ligno. Crux verò etiam, cùm is erecto simplicíque stipiti adfigitur, siue infigitur. Seneca (pauci attenderunt) discriminat pulchrè, ad Martiam.* Video istic cruces nec vnius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alij, capite conuerso in terram, suspendêre: alij, per obscæna stipitem egêrunt: alij brachia patibulo explicuerunt. *Quid enim aliud est*, stipitem per obscæna agere, *quàm quod Græci dicunt* σκολοπίζειν? *id est, palo infigere, siue vulgi verbo* Impalare. *Atqui id, Crucem quoque, vt ex Seneca vides, appellarunt. Inde apud eumdem scriptorem* Acuta crux *in Mæcenatis versibus legitur: cedo, quo alio sensu?* Hanc mihi, vel acuta Si* sedeam cruce, sustine. *Ita enim legendi versiculi, (ídque è libris scriptis) non vt emendarunt Romæ*, vel acutam, Si das, sustineo crucem. *Non inquam, non. lex eius carminis repugnat, quæ primâ sede vult Trochæum. Bene autem Sedere hîc dictum: quia qui per postica surrecto stipiti infixus, sessionem meditari contractis ita membris videtur. Sed dixi etiam affixionem, Crucem dici. Pro me Ausonius in Carmine cui titulus*, Cupido crucifixus. *Non enim alia ibi crux, quàm myrtus arbor, cuius summo stipiti alligatur puer, nec id expansis manibus, sed post tergum reuinctis. Ait:*

Crux ex vno sæpe ligno.

Crux cur Acuta Mæcenati.

* *Ea vox in bissyllabam côtrahenda, versus causâ.*

Sedere in cruce

Suspensio vel affixio ad simplicem arborê, crux dicta.

Huius in excelso suspensum stipite Amorem
Deuinctum post terga manus, substrictaque plantis
Vincula mærentem, nullo moderamine pœnæ
Adfigunt.

Tamquam redditúri supplicium.] *Potius*, reddituris.

PAG. 151.

Copiæ Britannorum.

Ne strepitum quidem & clamorem tot millium.] *Fuisse enim in acie hostili* δώδεκα μυριάδας, *id est, centum viginti millia hominum, Dio annotauit. Noster omisit, vt pleraque alia, in hac narratione: non incuriâ aut culpâ suâ, sed, quod facilè odorere, librariorum exscriptorúmue qui hos libros pessimè admutilarunt.*

Sonor.

Spernerent sonoras Barbarorum.] *Vatic.* sonores. *atque ita scripsisse Tacitum pertendo. Alibi*: sonorem alterius prœlij non audirent.

Velut cuneis erupit.] *Vat.* cuneo.

Boudicea vitam veneno finiuit.] *Dio, morbo.* ἀποθανούσης, *ait*, ἐν τούτῳ τῆς Βουδουίκης νόσῳ.

Nullum

Nullum prœlio finem exspectarent.] Ἀκύρως. legerim, bello: *aut certè*, prœliorum.

Cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunam reip. referebat.] *In Rom. edit. legas*, prospera, fortunæ. *At sententia ipsa sumpta à Sallustio: cuius Fragmentum in similes calumniatores*: Ad hæc, rumoribus, aduersa in prauitatem; secunda, in casum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant. Sallustiana imitatio.

Vicio Rufino.] *Vett.* Vincio. PAG. 152.

Antonium Primum.] *Illum qui posteà acerrima fax Vespasiano ad ciuile bellum: cuius multa in Histor. libris mentio.* Antonius Primus.

Fabianus tabulas iis quos nominaui, & aliis minus illustribus obsignat.] *Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui* Tabulasiis, *refert. Reliqui omnes*, Tabulariis. *Quantillus error, quantas tenebras? Nam* Ic[ti] *nostri miserè torquentur in Tabulariis istis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc Tabelliones vocamus: contrà Ferretus obsignatores & scriptores testamenti. Vertranius postremò, tamquam cornicum oculos, rescribendum censet*: Fabianus tabularius iis. Tabularum obsignatio in testamento.

Lege Corneliâ damnantur.] *Id est, ordine Senatorio mouentur. Nam quamuis legis Corneliæ ordinaria pœna Deportatio sit, & bonorum publicatio: tamen in honestioribus submotio etiam ordinis admissa est. Tacitus lib.* II. *Histor.* Primus Antonius legibus nocens & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala senatorium ordinem reciperauerat. *Paullus lib.* V. *Sentent.* Hi qui falsum vel alia testimonia dixerunt, aut in exsilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curiâ submouentur. Legis Corneliæ de falso pœna duplex. Ordinaria. Extraordinaria.

Quòd reos ne apud Præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset.] *Quem Prætorem? vrbanúmne? Non opinor. nec enim eius in crimine cognitio. Olim sanè proprius peculiarísque Prætor, qui constitutis Quæstionibus perpetuis cognosceret de Falso. Eum hîc intellegi credo. Etsi enim pleraque iudicia in Senatu aut apud Præf. vrbis, & Prætorum potestas imminuta: mansit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam & vmbra. quam Ponticus hîc pro re amplexus, non sine suâ fraude. At Præfectum vrbis omnia crimina omnino sibi vindicasse ab Vlpiano traditum est, l.* I. *De offic. Præf. vrbis. non quidem ab Augusto, (falluntur qui id censent; & Augustus ius tantùm ei dedit in seruos, & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat) sed crescente paullatim, concessu Principum vt solet, nouâ potestate.* Prætor qui de falso cognoscit. Præfecti vrbis lata potestas.

Perinde pœnâ teneretur ac si publico calumniæ iudicio notatus.] *Eum qui præuaricatus sit, quive præuaricatorem emerit, fecerit: punit hoc Sc. calumniæ pœnâ. Ea est talio, & infamia, vti colligas ex l. penult. & l.* IV. *De præuaricat.* Calumniæ pœna.

Negatâ libertate, cui pretium pepigerat.] *Moribus receptum vti seruus interdum cum domino quasi pacisceretur in certum pretium: quod si exsoluisset, liber esset. Id pretium è peculio serui, vel aduenticio lucro. Seneca in Epistolis*: Mancipia quoque conditionis extremæ & in his sordibus nata omni modo exuere conantur seruitutem; peculium suum, quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerant. *Virgilius eò respiciens*: Serui pactio cum domino. Redimebant se suo peculio.

Nec spes libertatis erat, nec cura pecul\î.

Et vetus sanè ille mos, cuius vestigia plura in Plauto. vt Asinariâ, Strobilus reperto thesauro, Plautinis aliquot locis lux.

Quin ego illi inuenisse me hanc prædam dico, atque eloquor?
Igitur orabo vt manu me mittat, ibo atque eloquar.

Gripus seruus, Rudente:

——ad herum veniam doctè atque astutè,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.

Et clariùs in Casinâ:

Quid istâ tu me libertate territas?
Vobis inuitis atque amborum ingratiis,
Vnâ libellâ liber possum ego fieri.

Quod non aliter intellegendum, quàm vt cum hero iam antè pactus fuerit in libram. Et in hanc sententiam scripsit Hermogenianus aduersus dominum consistere seruis licere, si qui suis nummis redemptos se, & non manumissos contra placiti fidem adseuerent. *l.* LIII. *De iudiciis. Item Vlpianus*, Qui se dicit suis nummis redemptum, si hoc probauerit, exinde liber erit ex quo redemptus est. *Interdum verò imaginaria quædam emptio, interpositâ personâ tertiâ, adhibebatur. de quâ l.* IV. *De manumission. Quòd si dominus non seruaret fidem, querela seruo Romæ apud Præf. vrbi, apud Præsidem in prouinciis ex constitutione Diuorum fratrum fuit. l.* V. *De Manumission.* Idem Iurisconsultorum. Pactio interpositâ personâ aliâ.

Cùm veteri ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret.] *Bene, veteri ex more. Nam etiam liberâ rep. id obtinuit, ex epistolâ Seruij Sulpicij de cæde Marcelli*: Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inuêni Olim domino cæso, omnes serui animaduersi.

duos libertos & pauculos seruos. reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. *Hunc priscæ seueritatis ritum firmauit posteà Sc.* Sc. Silanianũ. *Silanianum sub Augusto, itémque nunc Neronianum: de quibus Cuiacium vide Obseruat. lib.* I. *cap.* XVIII. *& lib.* X. *cap.* XXXIII. *Addo ne feminas quidem immunes excipuásque fuisse: suasus Taciti infrà verbis*, Numerum, ætatem, aut sexum miserantium. *item rescripto Hadriani l.* I. *De Sc. Silaniano.*

Etiam ad feminas pertinuit.

Senatúsque, in quo ipso erant studia.] *Expeditior sententia*, Senatuque in ipso.

Quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur.] *Abite sinistræ manus: nihil mutandum.* εἰσφορικῶς; *ista &* τῆς ἀντιδόσεως *capienda sunt.*

PAG. 153. Num excubias transiret.] *Nocturnas ergo ad limen excubias seruorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi Philologe obserua. Quinctilianus Declamat.* I. *pro Cæco*: Dicitur cæcus sine rectore, sine duce, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes seruulos errasse cum ferro: cubiculum deinde patris intrasse. *Idem Declam.* II. *pro Cæco*: Tu sentis quando senem vicerit lassitudo curarum. Scis pariter, an vnà quiescentium fores vallauerit cura seruorum. *Silius lib.* I. *ad hunc ritum de Annibale*:

Noctu excubiæ seruorum ad cubiculum.

> Sæpè etiam famuli turbato ad limina somno
> Expauêre trucem per vasta silentia vocem.

Vide & Appianum in Catonis morte, & Tacitum in Othonis.

Accusatum ab eo Statilium Taurum.] *Suprà lib.* XII.

Oleum in congiario datum.

Præbitúmque oleum equiti ac Senatui, Græcâ facilitate.] *Si oleum populo tantùm præbitum, nihil nouum aut Græcanicum: præbuit antè P. Scipio, quem Ædilem dedisse congium olei in vicos singulos Liuio credo lib.* XXV. *Dedit & C. Cæsar post victoriam Africanam.* τόν τε δῆμον, *inquit Dio*, λαμπρῶς εἱστίασε, καὶ σῖτον ἔξω τῶν τεταγμένων καὶ ἔλαιον προσέδωκεν. *Etiam M. Agrippa in Ædilitate oleum & salem, vt auctor idem Dio* XLIX. *Sed nemo eorum ad gymnasium, quod hîc Nero. Plinius*: Vsum olei ad luxuriam vertêre Græci, in gymnasiis publicando. *Adde Sueton. cap.* XII.

Nero primus ad gymnasia dedit.

Scholiastes Persij correctus.

P. Mario, L. Asinio COSS.] *Nomen huius primi consulis corruptè legas in vetustâ Persij vitâ nuper cum Iuuenalis Scholiaste editâ.* Decessit Persius VIII. Kalend. Decemb. Rubrio Mario, Asinio Gallo COSS. *Scribe*, Publio Mario. *cui cognomen fuit, Celsus.*

Quem licenter egisse in Tribunatu memoraui.] *Libro* XIII.

Intercessione Tribuniciâ morti eximeretur.] *Intercessione ipsius Cæsaris.*

Censuítque Iunius Marullus consul designatus.] *Inter suffectos non dubiè Consules. Sed in hunc ipsum annum, Annæum Senecam & Trebellium Maximum coss. referunt viri docti in opere Fastorum: & loca sunt, quæ annuunt. Ausonius tamen in Panegyrico, Senecæ consulatum apertè detrahit*: Diues Seneca, nec tamen consul, arguetur rectiùs quàm prædicabitur non erudiisse indolem Neronis, sed armasse sæuitiam. *quo loco video esse qui negationem subtrahant, legantque*: Diues Seneca, tamen Consul.

Annæus Seneca an & quando consul.

Carnificem & laqueum pridem abolita.] *Respondent illi decreto*, more maiorum necandum. *Ex quo clarè discis, quid punire Tacito, more maiorum.*

Suppliciũ moris maiorum.

Silentium aliorum rupit.] *Vett.* seruitium. *At velim consideres satin' sana hæc tota narratio sit. Anteà prædixit*, Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à Senatu, intercessione Tribuniciâ morti eximeretur. *Quid? condemnatúsne Antistius à Senatu? Contrà video. in insulam seponitur. Idem intercessione Cæsaris morti eximitur? Falsum. nec quidquam in totâ re quod Neroni clementiæ gloriam; sæuitiæ potius inuidiam parere possit. Ego sanè æstuo: nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Iosiâ Mercero elegantissimo iuuenum legi*, quâ haud perinde. *vt ad accusatorem referas, non ad legem. qui non tam exitium eo facto quærebat, quàm gloriam Principi.*

Non plena nec cõsequa Taciti narratio.

PAG. 154. Fabricius Veiento.] *Puto illum esse, qui A. Fabricius Dioni dicitur: quique Prætor, canes Circensibus ad currus adiunxit pro equis.*

Fabricius Veiento, canes ad currum.

Multa probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat.] *Noto fuisse morem, vti in testamentis conuitia quædam & probra liberiùs scriberent: quæ ante Augustum inobseruata & permissa. Scilicet quia supremis illis tabulis & voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum inicere Senatus voluerat; sed ille idem princeps, vt Suetonius ait*, de inhibendâ testamentorum licentiâ ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. *Ea enim germana lectio, germana mens eius loci: non vt vir doctus substituit*, scommatorum. *Exempla in Tacito passim, de iis qui supremis tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, alióśque potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cauens Veiento, inscripsit opicos & oscos eos libros, Codicillos.*

Licentia in testamentis.

Suetonij lectio firmata & explicata.

Sofonium

Sofonium Tigellinum veterem impudicitiam atque infamiam in eo ſecutus.] *Tigellinum libri appellant, & Græci, quibus ſemper* Τιγελλῖνος. *Sophronium corruptè epitoma Dionis*: *Ofonium Tacit.* I. *histor. Quod ait de vetere infamiâ, intellegit credo ſtuprum eius cum Agrippinâ matre Neronis: quâ cauſsâ à Caio in exſilium pulſus. Dio*, ἐν τούτοις δὲ τότε φεύγουσι, καὶ ὁ Τιγελλῖνος ὁ Σωφόνιος ὡς καὶ Ἀγριππίνῃ μεμοιχευκὼς ἐξέπεσεν. *Mentio clara hominis, imò breuis vitæ deſcriptio, in Scholiaſte veteri Iuuenalis, ad verſum*, Pone Tigellinum. C. Fulcinius (*corrigendum*, C. Ofonius) Tigellinus, patre Agrigentino, Scylaceum relegatus iuuenis, egens, verùm admodum pulcher, in concubinatum à Bincio & Lucio Domitio maritis Agrippinæ & Fuluiæ ſororum Cæſaris, atque in vtriuſque vxoribus ſuſpectus, ob hoc vrbe ſummotus. *Plura illic vide, ſed hæc corrige*: A Vinicio & Lucio. *itémque*: Agrippinæ & Liuiæ, ſororum C. Cæſaris. *Nihil certius. Nam M. Vinicius Liuiam Germanici filiam vxorem habuit, & L. Domitius Agrippinam. Tacitus lib.* VI. *Idem Tigellini nomen corruptum odoror in Egeſippi lib.* IV. *cap.* XX. *vbi de Nerone.* Et ideo, *inquit*, nequiſſimis ſe Nymphidio & Gemellino præcipuè credendum putauit. *Gemellinum hunc nuſquam reperias, & ſuppone fidenter* Tigellino. *Adprobat, quod ipſe ſubdit deſertum Neronem ab vtroque: quod hiſtoriæ, & nominatim de Tigellino Tacitus, prodiderunt.*

Sofonius Tigellinus.

Scholiaſtes correctus.

Et Egeſippus.

Ac quæ illi pro cognatis moribus fuêre.] *Non diſplicet Farneſiana ſcriptura*, Atque illi procognitis moribus fuêre. *id eſt, præſcitum anteà, qui mores vtriuſque. Vatic. refert*, progenitis moribus. *tentabam*, pro gentis maioribus. *quaſi commendatione vitiorum pro natalibus vſus. Humilitatem quidem generis eius notat idem Tacitus* I. *Hiſtoriar.* Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ. *Fortè & ſic leg.* vt qui illi pro geminis moribus faueret. *Geminum, ſimile. Emeritus ergo Tigellinus fauorem Neronis ſimilitudine morum vitiorúmque. Sed ne diſſimulem, Farneſiana lectio firmari omnino à P. Victore videtur, phraſim hanc æmulante imò ſumente à Tacito, in Othone*: Qui potentiâ dies ferè quinque & octoginta, præcognitis moribus, potitus, poſtquam à Vitellio pulſus eſt, mortem ſibi conſciuit.

Coniecturæ parum ſtabiles.

Tigellinus vili domo.

Ex intimis libidinibus adſumptus.] *Vatic.* in intimis. *eſſet ad intimas libidines electus.*

Carmina crebriùs factitare.] *Tragœdiáſne, quæ eius nomine feruntur? Non opinor, & alibi videro.*

Atauus tuus Auguſtus.] *Imò*, abauus.

Quomodo in militiâ aut viâ feſſus adminiculum orarem.] *Intellegit Optiones, qui adiutores Centurionibus dati. Feſtum corrigo*, Optio qui nunc dicitur, anteà appellabatur accenſus. Is adiutor dabatur centurioni à Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permiſſum eſt optare, & nomen ex facto ſortitus eſt. *legóque*, à Tribuno, militemque ex eo tempore.

PAG. 155.

Optiones adminicula Centurionum.

Correctus Feſtus.

Poſſumus ſeniores amici quiete reſpondere.] *Non vſquequaque placet. Vatic.* quietem, *præfert. Fortean*, poſſumus ſeniores amici quietem iure ſpondere. *Fuit cùm inculcatam vocem è ſequenti lineâ putarem, legerémque reiectâ*, poſcimus ſeniores amici quietem. *Vertranio placet*, poſſimus ſeniores animum quieti per te ſpondere.

Auus meus Auguſtus.] *Legam vt ſuprà*, abauus.

Niſi fortè aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis.] *Siquid video, aut negatione inſitâ ſcribend.* non præponis: *aut mutandum in* poſtponis. *Certè & Nero iudicio ante Claudium: & Seneca omni re ante Vitellium.*

Negatio repoſita è ſenſu.

Quantũ Voluſio longa parcimonia.] *Dixi ſuprà: addo hoc nomen in Vatic. conſtanter ſemper ſcribi*, Voluſino. *Porro de diuitiis Voluſiorum Silij egregius locus eſt, huc alludentis lib.* V.

Diuitiæ Voluſij.

O ccumbis generoſe Volux. nec clauſa repoſtis
Pondera theſauris, patrio nec regia quondam
Præfulgens ebore & poſſeſſa mapalia ſoli
Profuerint.

Inornatúmq. robur ſubſidio impenſiùs regis.] *Inornati vox diſplicet, cùm ſequantur verba parum illi congrua. Malim*, inordinatumque. *id eſt, incompoſitum ætatis huius robur.*

Factus naturâ.] *Libri ita. Vulgò*, facetus.

Nec minus ſuſpectos Aſiæ populos.] *Scribo*, ſuſpenſos.

Sullam, ſimulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiret.] *Sæpe ſic euenit, vt qui maximè ambitioſi, occultent. Pulchrè & ad Taciti lucem Seneca in Oedipo*:

Callidè ambitioſi.

Certiſſima eſt regnare cupienti via,
Laudare modica, & otium ac ſomnum loqui.
Ab inquieto ſæpe laudatur quies.

Eiuſdem ſententiæ illud Noſtri eſt: Cuius diſparem mitioremque naturam contrà interpretabatur. *lib.* IV. *Hiſtor. in extremo.*

PAG. 156. Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur.] *Modius noster in Nouo-antiquis legit*, more famæ. *&*, augebantur. *acutè.*

Otium, suffugium.] *Suspecta.*

Cœranum Græci, Musonium Thusci generis.] *Cœranus mihi irrepertus. nisi quòd Plinius Indice libri* II. *inter auctores quos delibitauit, recenset* Ceranum. *In Seneca epistolâ* LXVI. *valdè celebratur huius æui* Claranus *quidam Philosophus. nunquid ibi* Cœranus? *aut magis, in Tacito* Claranus? *Sed Musonius notior, qui Vulsiniis in Etruriâ natus*, equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoïcorum æmulatus est, *ait noster lib.* III. *Hist. Nomina illi, C. Musonius Rufus, vti ex Tacito & Plinio colliges lib.* III. *epistolar. Superuixit ad imperium Vespasiani: vt iure culpes Suidam, interfectum eum à Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce,* Μουσώνιος, *&* Κορνοῦτος. *Meliùs veriúsque Philostratus lib.* VII. *qui Musonium Tyrrhenum in Gyaram insulam proiectum à Nerone scripsit. Vnde rediit, cùm ille abiisset.*

Musonius philosophus.

In morte eius Suidæ iteratus error.

Caput interfecti relatum, cuius aspectu ipsa principis verba referam.] *Non ergo idem hic ille Plautus, cuius necem Suetonius rettulit cap.* XXXV. *Non herclè idem. multa obstant. Primùm ille inter pueros, aut certè ætate inferior quàm Nero (stupro enim ante mortem illi cognitus.) At iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cùm cæsus est: in Asiâ iste. Ille viuâ Agrippinâ; hic mortuâ pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari: filium fortasse eius qui de Britannis triumphauit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures:) quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio iunges, qui diuersissima Neronis verba depromunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit nescio,* τόν γε οὖν Πλοῦτον (*scribo,* Πλαῦτον) ἀποκτείνας, ἐπειδὴ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν οἱ εἶδεν, Οὐκ ᾔδειν, ἔφη, ὅτι μεγάλην ῥῖνα εἶχεν. *Nam & ea verba diuersa ab istis. Quis tamen neget, quin & hæc potuerit adiungere?*

Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius.

A. Plautius.

Ex quibus vna.] *Nomen liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione.*

Ciuilis dissidij specie.] *Id est, diuortij.*

His haudquaquam Nero pœnitentiâ flagitij.] *Mutila, fracta: & in quibus restituendis, sine libris frustrà allaborem. In eâdem noxâ, sequentia. In Agricolæ tamen codice notatum:* His motus Nero, an pœnitentiâ flagitij. *sed ingenio, vt opinor, duce.*

Agricolæ acumen.

Octauiæ imagines gestant humeris, spargunt floribus.] *Sparsio illa florum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quósque beniuolentiâ prosequebantur. Liu. lib.* XXXIII. Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, vt ruente turbâ in vnum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemnicosque iacientium, haud procul periculo fuerit. *Capitolinus in M. Antonino*: In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt, huius velut manu capiti Martis aptata est. *vbi rectè scripseris*, coronas, *&*, iacientibus. *Ouidius de Germanico triumphante:*

Spargere flores in aliquem honoris.

Aut iacere coronas. Capitolinus emendatus.

Quaque ibis manibus circumplaudêre tuorum:
Vndique iactato flore tegente vias.

Herodianus lib. I. *de Commodi aduentu in vrbem:* τοιοῦτον δὲ θεασάμενοι τὸν βασιλέα οἱ Ῥωμαῖοι εὐφημίαις τε παντοδαπαῖς καὶ στεφάνων καὶ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο. *Virgil.*

Purpureos spargam flores, animámque nepotis
His saltem accumulem donis.

PAG. 157. At si desperent Neronis vxorem fore Octauiam.] *Si integra, lego*: An si desperent? *interrogandi notâ.*

Quæstionibus ancillarum eluserat.] *Iacobo Lectio erudito iuueni adsentior scribenti,* elusa erat.

Insuláque Pandatariâ Octauiam claudit.] *Quid ergo in mentem illi poëta ignobili venit (non enim Senecæ: cùm certis argumentis post mortem eius scripta ea Tragœdia sit) qui relegare Octauiam in Ægyptum videtur?*

Octauia an in Ægyptum relegata?

——date vela fretis,
Ventisque, petat puppis rector
Tandem Phariæ litora terræ.

Nisi si hoc vult Alexandrinâ dumtaxat naui auectam Octauiam. Id enim contentiosus aliquis possit parum ἀλόγως *dicere. Aliàs reposuerim ego,* Pandatariæ litora terræ.

Non videtur, potiùs corrigendus versus.

Eaque sibi comperta dicto memorat.] *Legendum hîc*, edicto memorat, *idem Lectius, quem nominaui, docuit me verè. Nam principes per edicta populum adfabantur, vt notum.*

Communéque Germanici, ac postremò Agrippinæ nomen cieret.] *Accipere possis, appellasse Octauiam patris nomen, qui Germanicus dictus, vti & Nero. Commune igitur vtrique. Tamen cùm in priscis libris sit*, Communesque; *nata mihi lectio*, cùm manesque germani. *Vt fratrem appellauerit sublatum, & deinde matrem.*

Diuinatio.

Veneno interfecisse creditum est.] *Vel*, creditus est.

I. LIPSI

IVSTI LIPSI AD LIBRVM XV. ANNALIVM COMMENTARIVS.

LEGIONES duas cum Verulano Seuero & Vectio Bolano subsidium Tigrani mittit.] *Scribe,* Vettio, *ex lapide:* C. CALPVRNIO. PISONE M. VETTIO. BOLANO. COS. *De huius Bolani bellicâ gloriâ, Statius lib.* V. *Silu. ad filium eius Crispinum:* PAG. 159.

Vettius Bolanus.

——rigidi summam Mauortis agebat
Corbulo, sed comitem belli sociumque laboris
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum, atque illi curarum asperrima suetus
Credere. ——

Vrbem magnitudine mœnium validam.] *Adeò, vt Appianus producat mœnia Tigranocerta in altitudine ad quinquaginta cubitos: quæ in imo adaptata equorum stabulis. Vide eum in Mithridatico.*

Omitteret potiùs obsidionem.] *Lego,* ociùs, *non,* potiùs.

Cæsennius Pætus.] *Qui malè in Dionis eclogis, quas nuper Fuluius Vrsinus dedit,* Σέννιος *scribitur. Puto verius etiam hîc,* Cæsonius.

Turbatus equus qui insignia consularia gestabat, retro euasit.] *Mos infrequens & inobseruatus, de hoc equo. Geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso, qui inter prodigia pariter futuræ cladis sic narrat:* ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. *id est:* Equus verò ex Imperatoriis insigniter ornatus, tracto per vim rectore in flumen, submersus disparuit. *Item Obsequens inter ea quæ Pansæ Consuli haud læta euenerunt:* Equus phaleratus in ipsius conspectu festinans concidit. *Dionysius lib.* X. *Antiq. Rom. quâ parte de L. Quinctio agit Dictatore iam electo.* ὡς δ᾽ ἐγγὺς ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους διαπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις, ἐσθῆτάς τε ἁλουργὰς καὶ τὰ ἄλλα παράσημα οἷς πρότερον ἡ τῶν βασιλέων ἐκεκόσμητο ἀρχή, προσενήνοχαν. *id est:* Vt paullo propior iam erat, equos ei faleris decorè ornatos adduxerunt, & secures cum fascibus, vestesque purpureas, & alia insignia, quibus olim regium imperium decoratum erat, obtulerunt. *Vt appareat equum vnum pluresve cum ornatu imperatorio, & consulari (si eum magistratum Dux gessisset) è publico datos: non aliud, quàm specimen & notam dignitatis. Tacitus hîc consularia insignia ait: quia Cæsennius Pætus ille ipse est qui ante annum Consul cum Petronio Turpiliano fuerat.* PAG. 160.

Equus consularis, vel Imperatorius.

Cui imposita ornamenta.

Pactium primipili centurionem.] *At suprà lib.* XIII. *perfunctum eo honore ait:* Curam præsidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat. PAG. 161.

Vbi par eorum numerus adipisceretur.] *Malo,* adspiceretur. *etsi non ignorem Plautum, & Tacitum ipsum alibi adipiscendi verbum* παθητικῶς *esse vsos.*

Pactius primipilus, aut primipilaris, inconstanter dicitur.

Adiecisse deos * dignum Arsacidarum.] *Locus de quo tria verba non possum hiscere.*

Desperatus locus.

Fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit.] *Non alibi lectus nobis hic Arsametes: & omnino arbitramur falsum. Magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fuluius Vrsinus) hic ipse fluuius* Arsanias *dicitur. Verba Dionis:* ἀφῆκεν αὐτὸν προδιομολογησάμενος, ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτοῖς Ἀρσανίαν ζεύξωσι: Parthus dimisit Pætum, prius cum eo pactus vt ponte sibi iungerent fluuium Arsaniam. *Nominat & antè,* Ῥανδεῖαν πρὸς τῷ Ἀρσανίᾳ ποταμῷ οὖσαν. Randeiam (*opidum, siue vicum, vbi Pætus obsessus*) ad Arsaniam fluuium sitam. *Plinius quoque Arsaniam agnoscit, & in Euphratem labi facit, libro* V. *cap.* XXIV. *Sed & Plutarchus in Lucullo. Itaque corrigi prorsus velim in Tacito,* Fluuio Arsaniæ (etenim is castra præfl.) *litteris postremis in aliam voculam reformatis. Emendabis iterùm, infrà.*

Arsanias fluuius.

Tacitus restitutus.

Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant. namque iis vsui fuit.] *Ex Taciti consequâ narratione iudices legendum,* Neque iis vsui fuit. *Et firmat certè Dio, qui in hac re (vt sæpe) velut interpres Taciti:* ἵνα τὸν ποταμὸν Ἀρσανίαν ζεύξωσιν. οὐχ ὅτι γεφύρας ἐδεῖτο (πεζῇ γὰρ αὐτὸν διεληλύθει) ἀλλ᾽ ἵνα ἐνδείξηται σφίσιν, ὅτι κρείττων αὐτῶν ἦν.

Coniectura.

Addidit rumor sub iugum missas legiones.] *Cui rumori Suetonius etiam fidem habet, cap.* XXXIX.

Elephanto insidens, & proximus quisque regi vi equorum perrupêre.] *Suspicor de loci defectu. Nonne plerique Parthorum in equis (talis illorum militia) non solùm proximi regis? certè. Adde quod Dio disertim narrat,* regem quidem elephanto, alios sine vsu vllo PAG. 162.

Item altera.

 pontis

pontis, vt priùs, transisse. αὐτὸς μὲν (ὁ βασιλεὺς) ἐπ' ἐλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ τὸ πρότερον, ὑπεχώρησαν. *Itaque fidenter, fortasse & feliciter, expleo*: & proximus quisque regi, alij vi equorum perr. *Hac mente rex quidem in elephanto, & in simili bellua eius exemplo primores transmisere, aliud vulgus in equis.*

Corbulo historiæ scriptor.

Contráque prodiderit Corbulo.] *In commentariis, opinor, aut historiâ harum rerum. Plinius certè Corbulonem inter scriptores censuit, Indice libri* V. *&* VI.

Iuraméta apud signa fieri solita.
Et plerique solemnes militiæ actus.
Vt ius dicere.
Edicta vulgare
Litteras publicas legere.
Alloqui milites.
Castigare & animaduertere

Iureiurando Pæti cautum apud signa.] *Specta iuuenis. iuramenta Romanorum apud signa: id est, vti ego interpretor, apud principia. Illic enim signa. & plerosque castrorum solemnes actus apud principia notabis celebratos. Dabo exempla, & labore meo leuabo tuum. Ius in Principiis dictū. Liuius lib.* XXVIII. Tribunos tamen iura reddere in principiis sinebant. *Edicta ibi proposita. Vulcatius in Auidio Cassio*: Nam statim & ad signa edici iussit, & programma in parietibus fixit, vt siquis cinctus inueniretur in Daphne, discinctus rediret. *Litteræ lectæ, & habitæ allocutiones. Spartianus in Pescennio*: Itaque misi litteras recitandas ad signa, quibus, *&c. Tacitus*, Contractos in principia milites iussit cum silentio audire. *Castigatio & interdum animaduersio ibi. Suetonius Othone, cap.* I. Ausus est milites quosdam capite punire, & quidem ante principia, se coram. *Frontinus lib.* IV. *Stratag.* M. Cato memoriæ tradidit in furto comprehensis dextras esse præcisas, aut si leniùs animaduertere voluissent, in principiis sanguinem missum. *Signum etiam pugnæ propositum. Isidorus*: Russata pridie quàm dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ.

Signum pugnę proponere.

Coniectura in Tacito.

Hæc conquerentium * irritum laborem.] *Reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas*: Hic conqueri, tantum irritum laborem. *Breuis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustrà se properasse & laborem cum sumpsisse, cùm ille auxilium non exspectasset: Pætus contrà, integra omnia, &c. Palmerius noster malebat*, huius conquerentis initum laborem, illius integra vtique omnia.

Amnémque vt omnium medium faceret.] *Ex Rom. editione Franc. Modius*, vt olim. *profectò rectè.*

Sistentare, pro ostentare. Apud Plautū.

Frumentum plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quò securitatem annonæ sistentaret.] *Ita scripsi, nec pœnitet. Libri omnes*, sustentaret. *Suspicor antiquis vsurpatum Sistentare pro Ostentare; argumento etiam Plautini versus*:

—tu verò clurinum pecus Aduenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus. *Sic enim duo manuscripti in Vatic. tertius*, Sustentatum. *Et in eodem poëta alibi*, Extentatum, *reperio. Si quis tamen*, ostentaret, *hîc malit: liceto.*

Extentare.

Ducennius Geminus.

* Ducennium Geminum.] *Qui sub Galbâ præfectus vrbi, lib* I. *Histor.*

Ficta adoptio.

Scipio apud Agellium explicatus lib. V. cap. XIX.

Propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios.] *Quæ fraus olim etiam vsurpata, & reprehensa à Scipione his verbis*: In aliâ tribu patrem, in aliâ filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si se natum habeat. *Quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse, quàm notionem Censoriam: & cùm ij inquirerent, qui vxores quique liberos haberent; malo quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improlibus. Adde ad Taciti lucem l.* II. *De vacat. muner.*

Pag. 163.

Ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset.] *Ne ad solidi capacitatem. argumento l.* LI. *De Legatis* II.

Decernatúrque & maneat prouincialibus.] *Si non fractus locus, scribo sententiâ ducente*, decernatur ne maneat. *Nisi per Ironiam hæc dicta capies, & simulatâ quadam concessione. Quo sensu nihil mutem.*

Ambitio cohibetur.] *Legerim*, cohibebitur.

Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententiâ dicere.

Non tamen S C. perfici potuit, abnuentibus consulibus eâ de re relatum.] *Atqui*, licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in eâ postulare, *supra lib.* XIII. *scripsit Tacitus. similique sententiâ lib.* II. *lego*, A maioribus concessum egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ promere. *Licuisset ergo consulibus referre eâ de re ad patres: sed iis aliter visum. Ius relationis autem solis consulibus: nec sine relatione perfici potuit vllum* S C. *Ideò Vespasiano concessum*, VTI. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET, *ideò sequentibus principibus honoris caussâ datum Ius tertiæ, quartæ, quintæ relationis: id est, me interprete, quoties consules ipsi non essent, tres nihilominus, quattuor, aut quinque relationes facere possent quâ de re cumque iis visum. Solemnia relationum verba è Suetonij Cal. cap.* XV. *hæc didici*: Quod bonum felixque sit C. Cæsari, de N. Patres conscripti, quid fieri placet?

Consules soli ius relationis habent: aut iis absentibus, prætor, &c.

Ius relationis tertiæ, quartæ.

Edictum Augusti in prohibendis gratiis.

Sanxêre, nequis ad concilium sociorum referret agendas pro prætoribus proue consulibus grates.] *Reperio iam antè sanxisse id Augustum. de quo Dionis verba ista. lib.* LVI. τοῖς ὑπηκόοις προσαπήγγειλε μηδενὶ τῶν προστασσομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μήτε τῷ ἀρχῆς χρόνῳ μήτε

νῳ, μήτε ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμήν τινα διδόναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ᾽ αὐτῶν καὶ ἐπαίνους προσπαρασκευαζόμενοι, πολλὰ διὰ τούτων ἐκακούργουν. *id est*: Prouincialibus interdixit, necui Præsidum quamdiu in prouincia esset, neque intra sexagesimum à discessu eius diem, vllum honorem haberent: quoniam nonnulli testimonia sibi & laudationes à prouincialibus comparantes, multa eà occasione peccabant. *Sed diuersum tamen hoc Neronianum consultum: quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes; hoc planè & plenè tollit.* Paulò aliud ab isto.

Motu terræ celebre Campaniæ opidum Pompei, magna ex parte proruit.] *Dissentit Seneca, qui ad sequentes Coss. refert hunc terræ motum expreßim*: Pompeios celebrem Campaniæ vrbem desedisse terræmotu, Lucili virorum optime, audiuimus: & quidem diebus hibernis, quos vacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere.* Nonis Februarij fuit hic motus, Regulo & Verginio Cos. *Et herclè tam adseuerat id distinctè, vt credam vitium esse non Taciti (non id conuenit in fidei & diligentiæ vnicæ scriptorem) sed Ægysthi alicuius; cuius adulteria, & traiectiones compluries agnosco in hac regiâ verè sponsâ.* Senecæ & Taciti manifesta pugna. *Obserua. Ergo statim consulibus nouis. vt anni totius necessariò in alterutro error sit.

Memmio Regulo & Verginio Rufo Cos.] *Restitue iis prænomina vera ex lapide, præter mentem Onufrij Fastorum scriptoris*:

VOTVM. SOLVERVNT. L. M.
L. VERGINIO. RVFO.
C. MEMMIO. REGVLO COS.

Certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum.] *Panathanæa Atheniensium intellegi volunt, de quibus apud Græcos obuij loci. Non placet. Panathanæis respondebant Romanæ Quinquatrus: non hoc certamen nouum. Farnesianus liber*, anciatæ. *Vatic.* acciciæque. *litterâ superius immissâ, vt fieret Acciacæ. Lego ego*, Actiacæ* regionis. *non*, religionis. *& refero ad ludos quinquennales Actiacos, quos*, quo celebratior memoria eius victoriæ esset, Nicopoli instituit Augustus, *ait Sueton. cap.* XVIII. *Mamertinus Panegyrico*: Vrbs Nicopolis quam D. Augustus in monumentum Actiacæ victoriæ trophæi instar exstruxerat, in ruinas lacrimabiles propè tota conciderat: certamen ludicrum lustris omnibus solitum frequentari intermiserat temporis mæsti deforme iustitium. *Fuit autem certamen Gymnicum, Musicum & Equestre, vt Dio tradit lib.* LI. *Videntur iidem tralati Romam ex Dione* LIII. *& Suetonij Tiber. cap.* VI. *etsi ibi quoque fœda vacillatio librorum. Et sanè sunt qui & hìc & Suetonij illis locis Asticam religionem & Asticos ludos malunt.* Actiaci ludi. Tacitus correctus. * Neque enim vlla religio in his ludis, magis quàm in aliis.

Ludicrum Circense vt Iuliæ genti apud Bouillas.] *Libro* II. *Annal.* Sacrarium genti Iuliæ, effigiesque Diuo Augusto apud Bouillas dicantur.

An pax in hoste placeret.] *Fortasse rectius*, an pax inhonesta placeret. PAG. 164.

Syriæque executio Cincio.] *Exsecutionem pro administratione vsurpat fortasse, vti alibi*, Negotij eius executionem libens suscepit. *Seneca*: Differam hæc in præsenti. Desiderant enim longam & propriam executionem. *Addubito tamen num leg.* Syriaque Sex. Cintio. Exsecutio, pro administratione.

Apud Melitenem.] *Ptolemæo*, Μελιτηνή, *Susianæ pars.*

Iter L. Lucullo penetratum.] *Plutarchum lege.*

Scire, quantum intus discordiarum.] *Sententiam adiuueris, si scribas*: Sciret.

Tiberius Alexander] *Qui Procurator Iudææ post Cuspium Fadum: Idem anteà Alexandriæ Halabarches. Iosephus lib.* XX. Tib. Alexander.

Nondum Senatoriâ ætate.] *Quæ est annus vigesimusquintus, vt alibi monui.*

Pedes vterque dextras miscuêre.] *Quod apud Persas sanctißimi fœderis. Iosephus*: ὁ δὲ Ἀρτάβανος τοὺς τε πατρώους θεοὺς ἐπώμνυτο, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτούς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐδίδου, ὅπερ μέγιστον παρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις παράδειγμα τοῦ θαρσεῖν γίνεται τοῖς ὁμιλοῦσιν· οὐ γὰρ ἂν ψεύσαιτό τις δεξιῶν ὑπ᾽ αὐτῶν δόσεως γενομένης, οὐδὲ πιστεύειν ἐνδοιάσειεν εἰ τοιᾶσδε ἀσφαλείας δόσις γένοιτο, παρὰ τῶν ἐν ὑποψίᾳ ἀδικήσειν καθεστηκότων. *Firmat Gemistus Plethon lib.* II. *De rebus Græcorum*: Persarum rex Mentorem, quòd dextram dedisset, (maxima enim hæc apud Persas fides) conseruauit. PAG. 165. Dextra data apud Persas maximum fœdus.

Agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis, signísque & simulacris deûm in modum templi.] *Vt capias; compendio explicanda mihi res signorum. In legione Romanâ, Aquila vna: signa tot, quot cohortes, id est, decem. Aquilæ forma descripta mihi pronuper: signa non aliud olim, quàm oblongæ hastæ, quibus in summo breue transuersim appositum lignum: tantum non ad formam crucis. In medio titulus* COH. VI. *aut quintæ, &c. pro numero. De cruce Tertullianus*: Omnes illi imaginum suggestus in signis (*ita emendo*) monilia crucium sunt: supara illa vexillorum & labarorum stolæ crucium sunt. *Iustinus Martyr Apol.* II. καὶ τὰ παρ᾽ ὑμῖν δὲ σύμβολα τὴν τοῦ σχήματος τούτου (*σταυρὸν siue crucem intellegit*) δύναμιν δηλοῖ,* λέγω μὲν καὶ τὴν τῶν τροπαίων δι᾽ ὧν αἵ τε πρόοδοι ὑμῶν πανταχοῦ γίγνονται, τῆς ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν τούτοις δεικνύντες. εἰ καὶ μὴ νοοῦντες τοῦτο πράττετε. καὶ τῶν παρ᾽ ὑμῖν ἀποθνησκόντων αὐτοκρατόρων εἰκόνας ἐπὶ De signis Ro. Signa cohortium. Titulus in signis. Formam crucis referebant. Iustini egregius, sed mutilus locus.

τούτῳ

Coronæ in signis.

Sub principibus etiam imagines.

Quod cœpit ab Augusto.

τούτῳ τῷ σχήματι ἀνατίθεται. *Hæc credo antiquitus fuisse, & additas, si fortè in victoriâ, coronas è lauru, vti oculis obiicere videntur nummi. Imagines illas clypeósque, quæ itidem in Nummis vbique appârent, vix est vt habuerit libera respublica (quorum enim Imperatorum?) & auctor mihi qui adserit esse ab Augusto. Isidorus lib.* XVII. *cap. De signis*: Pilam in signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, vt magis figuram orbis ostenderet. *Pilam profectò appellat, rotundas illas imagines, quas innexas à summo ad medium videbis in signis. Ideò appositè satis Tertullianus dixit*, imaginum suggestus. *ideò noster hic*, signis & simulacris in modum templi. *Ea simulacra, nego aliud fuisse quàm Cæsarum ex auro argentóve imagines, vt quisque imperabat. Sueton. Cal. cap.* XIV. Artabanus transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarumque imagines adorauit. *Arrianus*, τὰ σημεῖα τὰ ἐπιλέκτου στρατιᾶς, ἀετοὶ, εἰκόνες βασίλειοι, σήμματα πάντα χρυσᾶ ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων. *Tacitus lib.* I. *Histor.* Vexillarius comitantis cohortis dereptam Galbæ imaginem solo adflixit. *Lib.* III. Primores castrorum nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. *Eusebius egregiè lib.* I. *De vitâ Constant. cap.* XXV. *vbi Labari formam describit.* τὸ δ' ὄρθιον δόρυ, τὴν τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως εἰκόνα χρυσῆν μέχρι στέρνων, τῶν τ' αὐτοῦ παίδων ὁμοίως ἔφερε. Erectum verò hastile, imaginem pij Imperatoris auream pectore tenus expressam, atque vnà filiorum eius habebat. *Ob has imagines illatas orta Iudæorum seditio, de quâ Iosephus Zonarásque, & Suidas*: Σημαίαι, σίγνα, προτομαί. Πιλᾶτος εἰς τὴν Ἰουδαίαν τὰς Τιβερίου εἰκόνας, αἳ σημαίαι καλοῦνται, κεκαλυμμένας εἰσήνεγκεν. οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν ὡς πεπατημένων αὐτοῖς τῶν νομίμων. *Plinius argentum iis materiam dat lib.* XXXIII. Color, *inquit*, argento clarior est, magísque dici similis, & ideò militaribus signis familiarior, quoniam is longiùs fulget. *Sed vide ne* intellegendus sit de hastâ lignóque ipso quod argento inductum, vti ex Arriani suprà verbis discis clarè. Magis ergo est, vt ex auro factæ. Herodianus lib.* IV. *de Antonino Imp.* καὶ τὰ μὲν στρατοπέδων σύμβολα, ἐπιμήκη ὄντα καὶ χρυσοῖς ἀναθήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν ῥωμαιοτάτων στρατιωτῶν φερόμενα, ἐπιθεὶς τοῖς ὤμοις ἔφερεν αὐτός. *id est*: Militaria signa, quæ oblonga sunt & multis aureis ornamentis grauia, quæ vix à robustissimis militum ferrentur, ipse humeris subiens portabat. *Quod idem Polybius firmat lib.* VI. *Et Eusebius eodem suprà loco*: ὑψηλὸν δόρυ χρυσῷ κατημφιεσμένον: hastile oblongum, auro tectum & vestitum. *Et in Plinij verbis frustrà satago. hoc saltem euincunt, quòd sæpiùs militaria signa ex argento. Hæc ergo signorum ferè forma. nisi quòd interdum etiam dextræ duæ complexæ in cacumine appositæ, fidei signum: & alia quædam parerga, quæ pete & disce ex M. Antonij præsertim nummis. Taciti descriptionem iam, credo, capis: & cur comparauerit signorum illum apparatum cum templo. Hærebis fortasse, cur*, simulacris deûm, *dixerit. Etiam ego. nam deorum simulacra apposita signis nondum legi. Me si audis, inducatur additicia ea vox: aut iuuetur distinctione locus*, simulacris, deûm in modum templi. *vt sit, Templum deûm.*

Ex imagines, Cæsarum vultus.

Seditio ob eas illatas in Iudæâ.

Factæ ex argento.

* Aut sæpius ex argento. Item auro.

Dextræ implexæ in summo signorum.

Tacitus correctus, vel aliter interpunctus.

Sedes effigiem Neronis sustinebat.] *De eâ re Dio in Eclogis nuper publicatis*: ἀλλὰ καὶ βῆμα ὑψηλὸν ἠγέρθη. καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνες τοῦ Νέρωνος ἐστάθησαν. *Similis sedes siue Suggestus etiam Romæ in castris Prætoriis. Tacitus* I. *Histor.* In suggestu, in quo paullo antè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem collocant. *Ergo statua hæc vt appâret, in sede: exemplo scilicet deorum, qui sic plerumque ficti. Plinius Panegyrico*: Iamdudum illi radiatum caput, & media inter deos sedes, auro staret aut ebore.

Statuæ deorũ sessiles.

Teridates cæsis ex more victimis.] *Eum morem suggerunt Claudianus lib.* I. *De laudib. Stilic.*

Mos Parthorum in victimis, & sacris.

——penetralibus ignem
Sacratum rapuêre adytis, rituque iuuencos
Chaldæo strauêre Magi. rex ipse micantem
Inclinat dextrâ pateram, secretaque belli
Et vaga testatur voluentem sidera Mithram.

Et Sidonius Panegyrico Leonis:

——Magis iuratur ab illis
Ignis & vnda deus. nec non rata pacta futura
Hic diuos testatur auos. Chaldæus in extis
Pontificum de more senex arcana peregit
Murmura. ——.

Strabo etiam aliquid de ritu victimas immolandi: μελίσαντος δὲ τοῦ μάγου τὰ κρέα τοῦ ὑφηγουμένου τὴν ἱερουργίαν ἀπίασι διελόμενοι, τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἀπονείμαντες μέρος· τῆς γὰρ ψυχῆς φασι τοῦ ἱερείου δεῖσθαι τὸν θεὸν, ἄλλου δὲ οὐδενός. ὅμως δὲ τοῦ ἐπίπλου τι μικρὸν τιθέασιν, ὡς λέγουσί τινες, ἐπὶ τὸ πῦρ. *id est*: Vbi autem magus qui sacrum peragit carnes in partes tribuit, suâ quisque acceptâ abeunt: diis nihil impartientes. Animam enim solam hostiæ deum velle aiunt, nihil prætereà. tamen omenti partem aliquam exiguam flammæ imponunt, vt quidam tradunt. *Doctè ergo de omento Catullus inseruit*,

Catullus explicatus.

Gnatus

Gnatus vt accepto veneretur carmine diuos,
Omentum in flammâ pingue liquefaciens.

vt ante me vulgauit magnus filiarum Mnemosynes antistes.

Initia vigiliarum per centurionem nuntiari.] *Qui vigilias ordine obibant. Tacitus lib.* II. *Hist.* Varus, deflagrante paullatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso turbæ sono, quo miles ad belli munia cietur. *Obibat ergo centurio, & rediens nunciabat Duci rectè habere. Polybium vide lib.* VI.

Centuriones singillatim vigilias obibant.

Conuiuium buccinâ dimitti.] *Circuiui olim hunc ritum, non tetigi. At nunc in manum mihi dat Polybius, libro* XIV. Est ea Romanis consuetudo, vt tempore conuiuandi, cuncti tibicines ac buccinatores ad tentorium ducis personent, ad hoc, vt nocturnas custodias suis locis per id temporis constituant. *O locum opportunum, & huic rei vnicum! è quo etiam Liuio lux, qui morem hunc, sed obscuriùs, tangit, libro* XXX. Tribunis edicit, vt vbi prætorio dimisso, signa concinuissent: extemplò educerent è castris legiones. Ita, vt imperauerat, signa sub occasum solis efferri cœpta. *Scribit vterque de Scipionis astu, quo castra Syphacis clàm inuasit. Germanorum Principum mos nescio an originem trahat istinc. Certè receptum dynastis etiam hodie, vt conuiuium ineant ad sonum tubæ. Quod ipsum Alexandrum Macetam fecisse obseruo, ex Athenæo, lib.* XII. ἐγίνετο δὲ τὰ δεῖπνα πρὸς σάλπιγγα, τότε μὲν ἐν τοῖς γάμοις, καὶ ἄλλως δ' αἰεὶ ὅτε τύχοι σπονδοποιούμενος, ὥστε πᾶν εἰδέναι τὸ στρατόπεδον.

Buccina in conuiuio prætorû.

Germanorum more, buccina ad conuiuium.

Etiam apud Græcos.

Structa ante aram Auguralem subditâ face accendi.] *Hæsi & in hoc loco olim: quem nunc quidem perambulo leui pede. Lego*: structam ante Augurale aram. *Non enim vult structum aliquid accensúmve ante aram fuisse (non ille mos) sed in ipsâ. quam collocat ante Augurale, locum in dextrâ Prætorij parte, vt docuimus ex Hygini verbis, libro* II. *Sed quis iste ritus? nisi fallor, ille ipse qui in priuatorum etiam conuiuiis, carpendi aliquid è dapibus & libandi in honorem deorum. hoc tamen discrimine, quòd vulgò in focum libamenta ea illata, sedem scilicet Larium: hîc in Aram, paullo augustius, & pro splendore Imperatoris. Et de libatione quidem varij testes: propriè ad hunc morem isti. Homerus in Achillis conuiuio, libro* IX.

Tacitus correctus.

Illustratus in obscuro ritu.

Libamenta in focum.

——* θεοῖσι δὲ θῦσαι ἀνώγει
Πάτροκλον ὃν ἑταῖρον. ὁ δ' ἐν πυρὶ βάλλε θυηλάς.

*Diis iussit sacrificare Patroclum socium. hic libamina iecit in ignem.

Dionysius lib. IV. *Antiq.* Ἀπὸ τῆς ἑστίας τῶν βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε συντελοῦσι ῥωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπαρχὰς ἁγίζουσι. E foco regio, in quo cum alia sacra Romani facere solent, tum & cænarum libare primitias. *Plutarchus de Fort. Rom. facit Ocrisiam* ἀπάργματα καὶ λοιβὰς λαμβάνουσαν ἀπὸ βασιλικῆς τραπέζης, καὶ, ὥσπερ εἰώθει, τῷ πυρὶ ἐπιβάλλουσαν: primitias & libamenta capientem è mensâ regiâ, &, vt solet, in ignem coniicientem. *Silius pulcherrimè libro* VII.

Distinxit dulces epulas, nulloque cruore
Pollutâ castus mensâ cerealia dona
Attulit, ac primum VESTÆ detersit honorem
Vndique, & in mediam iecit libamina flammam.

Persius in patellâ poni & deferri solere ostendit:

——cultrixque foci secura patella.

Vbi vetus Interpres: Quia delibantiæ (*puto*, delibatæ) dapes in eâ positæ ad focum feruntur. *Inde* Patellarij dij, *Plauto*: *inde Varroni scriptum*: Deos colere, & dare in patellam μικρὸν κρέας. *Tibullus huc aspexit, Lares compellans*:

Persius correctus.

Adsitis diui. nec vos è paupere mensâ
Dona, nec è paruis spernite fictilibus.

Tibullo lux.

Etiam Liuius, libro XXXIX. Inter pocula atque epulas, vbi libare diis dapes, & benè precari mos esset. *Denique Horatius*:

Et Liuio.

——vernasque procaces, Pasco libatis dapibus.

Et Horatio.

satyricè & ambiguo sensu. siue quia non pasceret vernas, nisi prius libatis dapibus: siue quia è libatis dapibus. Et hoc postremum, vt religio poëtæ fuit, magis censeam ex eius mente. Non enim semper comburi libamenta ea mos, sæpe apponi tantùm, & mox edi. Artemidorus hoc clarè notat de sacrificulis eo cibo se sustentantibus. libro III. *cap.* III.

Postremo die.] *Fortè*, postero. *Nam noctem eam mansit, vti appâret ex Vigiliis nuntiatis.*

Neu ferrum traderet.] *Persæ enim & Parthi omnes semper de more cincti. Ammianus lib.* XXIII. Omnes promiscuè vel inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur. quem Græcorum veterum morem primos abiecisse Athenienses Thucydides est auctor. *At de ritu ponendi apud Magistratus ferri, in Electis mihi dictum, cap. de Lictoribus.*

Aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsve eorum assisteret.] *Duplex ritus. Priorem illustro è Spartiani Seuero, de quo Legato Africæ*: In eâ legatione, cùm

Proconsules, aut Legatos nefas amplecti.

Nec ad ædes eorum statim ingressus.

cùm eum quidam municipum suorum Leptitanus, præcedentibus fascibus, vt antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset; fustibus eum sub elogio præconis cecidit, Legatum Populi Rom. homo plebeius temerè amplecti noli. *Interdicti ergo prouinciales complexu. Sed nec in fores statim illis aditus; vti eleganter Saluianus lib.* III. *de Gubernat.* Intra ianuas non modò illustrium potestatum, sed etiam Præsidum aut Præpositorum, non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit: ita vt si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cædatur, aut propellatur, aut aliquâ verecundiæ atque existimationis suæ labe multetur. *Quod augendæ dignitati vsurpatum à Præsidibus; vti priuatim à quibusdam per superbiam Romæ.*

Ratio sedendi in Circo.

Roscia lex, tantû de theatro.

Primus Augustus ordines discreuit in Circo. Quomodo id intelligendû.

Claudius primus sedilia certa Senatui dedit.

Equitum Rom. locos sedilibus plebis anteposuit apud Circum.] *Rectè & ordine capienda hæc legendáque, ne cum aliis abeas errabundus. Ita autem in Circo sedendi (nam de Theatro alius mihi locus) res fuit. Ad Augusti æuum spectaculum id, Senatus, Eques, Plebes inibant indiscreti. Nam Roscia lex & Iulia Theatralis, de scenâ tantùm cauerant, non de Curulibus ludis. Qui quoniam antiquissimi; religione quâdam, censeo, & simul non alienandæ plebi, seruatus in iis mos priscus. Cornelio Cinnâ demum & Valerio Messallâ Coss. anno vrbis* DCCLVIII. *mutauit Augustus. Dio lib.* LV. καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βουλευταί, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἶδον, ὃ καὶ νῦν γίγνεται. *Sed ita, vt saltem iuberet seorsim Spectare senatum, seorsim Equitem: non tamen loca illis certa adsignaret statáque. Itaque in aliâ atque aliâ regione Circi spectabant (sedilibus videlicet his aut illis à plebe occupatis) donec tollēdæ confusioni, Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansurámq. sedem. Suetonius cap.*XXI. Circo maximo marmoreis carceribus auratisque metis exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis. *Ait promiscuè: magis verè propriéque, vagè. Eam enim Suetonij mentem esse, libens Dioni concredo rem eam explicanti cum curâ, lib.*LX. ἑώρων μὲν που καὶ πρότερον ἐν αὐτῷ *(de Circo prædixit)* ἰδίᾳ καὶ κατὰ σφᾶς ὡς ἕκαστοι, τό,τε βουλευτικὸν καὶ τὸ ἱππευτικὸν καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' οὗ περ τοῦτ' ἐνομίσθη· οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀποδέδεικτο. ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τάς τε ἕδρας τὰς νῦν οὔσας τοῖς βουλευταῖς ἀπένειμε. καὶ προσέτι τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθί που καὶ ἔν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεᾶσθαι ἐπέτρεψε. *Sed Claudius Senatui tantùm. equiti ecce nunc Nero. Sueton. cap.* XI. Circensibus loca equiti secreta à ceteris tribuit. *Plinius lib.* VIII. *cap.* VII. *satis ostendit noua exædificata ea loca fuisse*: Cæsar Dictator, *inquit*, euripis arenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. *Quod in fine verborum Dionis est, nolim negligas. Nam etiam pòst loca diuisa, promiscuè licuit spectare Senatoribus, sed in veste, vt ait, priuatâ. Exemplum in Plinio, lib.* IX. *epistol. vbi Corn. Tacitus hic ipse noster in Equestribus spectat, etsi Senator.* Numquam maiorem, *ait Plinius*, cepi voluptatem, quàm nuper ex sermone Corn. Taciti. Narrabat sedisse se Circensibus proximum equiti Rom. *&c. Hæc satis ad Taciti mentem: nam de lineâ, de cancellis, de loco feminarum alibi dico vbertim.*

Nero deinde equiti.

Promiscuè licitum spectare in vulgi veste.

Plinius explicatus.

Feminæ ad ludos gladiatorios descēdunt.

Feminarum illustrium senatorúmque plures per arenam fœdati sunt.] *Cur inuertitis censores? Non enim, inquiunt, probabile feminas descendisse in arenam. Boni viri, quàm bene sentiunt de sexu, quo nihil abruptius cùm semel frenum excussit ingeniti pudoris? Sed discite, & credite priscis, non in caueam solùm feminas venisse, sed in arenam. Iuuenalem omitto satyrâ* VI. *Suetonius ecce in Domitiano cap.* IV. Venationes gladiatorésque & noctibus ad lychnuchos dedit: nec virorum modò pugnas, sed & feminarum. *Et Statius de iisdem ludis* I. *Sil.*

Stat sexus rudis insciusque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.
Credas ad Tanaim ferumque Phasim
Thermodontiacas calere turmas.

Edicto id vetitum.

*Adeóque id verum & vulgatum, vt Seuero imperante cauendum Sc*to *fuerit* μηκέτι μηδεμίαν γυναῖκα μονομαχεῖν. non vltrà feminam vllam ad gladium depugnare, *ait in Seuero Xiphilinus.*

Vatinius sutor.

Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta.] *De hoc sutore Vatinio, Martialis:*

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe, sed nasus longior ille fuit.

Noua argutia in Martiali.

cuius Epigrammatis argutiam non cepit Turnebus. Ego sententiam puto, cùm quattuor nasos oblongos haberet ille Vatinianus calix: tamen longiorem iis fuisse Vatinij nasum. Notátque callidè eum, vt acrem & sagacem inquisitorem criminatorémque. Ita enim fuit. Xiphilinus eum ait adeò hostem optimatibus fuisse, vt semper in ore haberet, μισῶ σε Καῖσαρ ὅτι συγκλητικὸς εἶ. *De poculo ipso, Iuuenalis*:

Tu Beneuentani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quattuor.

PAG. 166. Nomina summæ curæ & meditamenta.] *Ambigas an vox desit*, meditamenta

imperandi

imperandi. *Si non; scribe*, meditamenti. *Simile crimen obiectum Metio Pomposiano, apud Sueton. Domit. cap.* x.

Omissâ in præsens Achaiâ.] *In quam cantandi caussâ iuit, & libertate eam donauit, vti Suetonius aliique tradidêre. Illud Pausaniæ mirum, lib.* VII. Neronem Græciæ libertatem reddidisse, sine vllo imperij detrimento: quoniam pro eâ Sardiniam prædiuitē insulam in prouinciæ formam redegerit. *Aberrat. & intellegi voluit Alpes Cottianas, quæ solæ cum Ponto Polemoniaco in prouinciam à Nerone redactæ. Sardinia quidem, vnà cum Siciliâ, prima prouinciarum.* — Pausaniæ de Sardiniâ insulâ supinus error.

* *Interpreti hercules succenseo (etsi fido aliâs & * docto) qui me vt iniustè Pausaniam arguerem fecit. Nam ipsum Græcè nuper editum cùm vidi (anteà numquam fuit copia) verba eius in aliam sententiam, hæc repperi:* καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀφίησιν ἁπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τὸν Ῥωμαίων. Σαρδὼ γὰρ τὴν νῆσον ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. *quorum verborum vera hæc sententia:* Omnium immunem & liberam Nero reliquit Græciam, permutatione quadam cum populo Romano factâ. Sardiniam enim insulam beatam & vberem, pro Græciâ ei attribuit. *Ita palàm lati erroris illius Pausanias liberatur: qui non hoc vult, vt Sardinia tunc demum prouincia sit facta. non hercules, non. sed vt cum populo permutata. Hoc tamen ipsum an verè? ambigas iure. quia Strabo libro vltimo, & Dio* LIII. *Sardiniam iaminde à primâ diuisione Augusti, collocant inter Populares. Quod si mutatum à mediis Principibus: Dionem id non monuisse profectò mirum est.* — Pausaniâ culpaui per alienam culpam. * Romulus Amasæus est. — Sardinia an populi?

Ipse quo fidem faceret nihil vsquam perinde lætum sibi.] *Mihi hoc lucet. Vertranium malle*, nihil vsquam periculosum sibi, *insipientia est. Clarè hoc ait: Nero vti reipsâ ostenderet nullum sibi locum præ Româ esse: struxit in publico conuiuia, &c.* — Malè corrigût.

Publicis locis struere conuiuia.] *Suetonius*: Cænitabatque nonnumquam & in publico, Naumachiâ præclusâ, vel Martio campo, vel Circo maximo.

In stagno Agrippæ.] *Cuius mentio Straboni; itémque nemoris de quo hîc, lib.* XIII. *de Lampsaco*: Ἐντεῦθεν δὲ μετήνεγκεν Ἀγρίππας τὸν πεπτωκότα λέοντα Λυσίππου ἔργον. ἀνέθηκε δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τοῦ Εὐρίπου. *id est*: Illinc transtulit Agrippa Leonem cadentem Lysippi opus. posuit verò in nemore, quod stagnum interiacet & Euripum. *Ammianus, puto, idem intellexit*; Inter quæ porticum excitauit ingentem * lauacro Agrippæ contiguam, Boni euentus cognomine. — Agrippæ stagnum. Et nemus. — * Aut certè eius thermas intellegit.

Lupanaria adstabant, illustribus feminis completa.] *Corrigo in hac sententiâ Suetonium cap.* XXVII. Insignes ganeæ & matronarum institorio copas imitantium. *legóque*, institoria, *pro locis ipsis.* — Suetonius adiutus. Institoria.

Scorta visebantur, nudis corporibus.] *Ita receptum in prostitutis, vt nudæ ostenderent quidquid sui. Iuuenalis*: ——tum nuda papillis
Constitit auratis.
Lampridius Eligabalo: Et cùm ad meretrices habitu muliebri processisset, papillâ eiectâ. *Optimè omnium Dio, in eodem monstro*: γυμνός τε ἀεὶ ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ ἑστώς, ὥσπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ σινδόνιον χρυσοῖς κρικοῖς ἐξηρτημένον διασείων, τούς τε παριόντας ἁβρᾷ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προσεταιριζόμενος. — Scorta prostabant nudis corporibus.

Cui nomen Pythagoræ fuit.] *At Doryphorum vocat Suetonius, facítque cum Neronis libertum. Enimuerò errare Tranquillum aio, quoniam Doryphorus antè mortuus. Tacitus libro* XIV. Eodem anno potissimos libertorum veneno interfecisse creditus est: Doryphorum, vt aduersatum nuptiis Poppææ. *A Tacito etiam Dio stat.* — Suetonij fortè error.

Missi auspices duo, & genialis thorus.] *E Sulpicio Seuero, qui locum hunc transscripsit apertè, leg. videtur*, auspices, dos, & gen. *Melius etiam*, visi, *quàm*, missi. *Verba Sulpicij*: Inditum Imperatori flammeum, dos & genialis thorus, & faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in feminis non sine verecundiâ conspiciuntur, spectata. *Victor de hac re*: Amictus nubentium virginum specie, palam Senatu, dote datâ, in manum conuênit. *Sed & in Suetonio mentio dotis: nec herclè in his legitimis nuptiis omitti debuit.* — Tacitus transcriptus à Sulpicio.

Per tabernas quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur.] *Nam ibi, id est, in Velabro olearij. Plautus*:
De compacto rem gerunt, quasi in Velabro olearij.
Ideò à Victore in regione XI. *Circi maximi, locata ædes* Herculis Oliuarij. *Sed & Thurarius vicus istîc. Denique purpura, serica, aliæque merces. Martialis*:
Nec nisi prima velit de Thusco vellera vico.
— Tabernæ oleariorum. — Hercules Olearius.

Enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit.] *Liuius lib.* V. *post Gallicum incendium, id excusat.* Festinatio curam exemit vicos dirigendi, dum omisso sui alieníque discrimine, in vacuo ædificant. *& addit*, formam vrbis esse occupatæ magis, quàm diuisæ similem. — Roma olim nô ad normam.

Fessa ætate aut rudis pueritiæ ætas.] *Sentio corruptionem, & amolior*: Fessa, aut — Fessa ætas, pro senectâ.

rudis pueritiæ ætas, *superfluenti voce inductâ. Describit in incendio infirmi sexus pauorem, & ætatis. Ætas infirma duplex, Pueritia, Senectus. Hanc noster vocat Fessam. suprà lib.* XIV. Siquos imbellis sexus, aut fessa ætas attinuerat. *Lib.* I. *Hist.* Fessâ iam ætate Galbæ. *lib.* I. *Annal.* An Augustum fessâ ætate toties in Germaniam commeare potuisse?

Pag. 167. Prior Neronis domus.

Quâ palatium & Mæcenatis hortos continuauerat.] *Horti Mæcenatiani in Exquiliis. Bis autem à Nerone ædificata domus, productáque ad Exquilias ipsas. Suetonius,* Domum à Palatio Esquilias vsque fecit. quam primò Transitoriam, mox incendio absumptam restitutamque, Auream nominauit. *Priorem ergo nunc intellege.*

Campum Martis, ac monuméta Agrippæ.] *Quæ pluria in eo cāpo. vide Dionem* LIII.

Frumentum an plebi planè gratuitum.

Pretiúmque frumenti minutum, vsque ad ternos nummos.] *Appâret ergo non planè gratuitum frumentum fuisse: nisi tamen intellegit de eo, quòd supra annonarium modum supráque menstruam tesseram capiebant. Sanè & anteà mentio pretij fuit;* Frumenti pretio nihil additum est, quamuis ducentas ferè naues, *&c. itémque pòst hoc libro*: Addiditque militibus sine pretio frumentum, quo antea ex modo annonæ vtebantur. *Hæc autem ratio conciliandi fauoris, pulchrè & ex sui sæcli ritu descripta Lucano lib.* II. *in Iulij personâ:*

Frumenta in plebem, ad fauorem vnica.

Quoque modo vanos populi conciret amores:
Gnarus, & irarum caussas, & summa fauoris
Annonâ momenta trahi. namque adserit vrbes
Sola fames, emiturque metus, cùm segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes ieiuna timere.

Quot dierum incendium Neronianum. Sententiæ variantes in re tam insigni.

Sexto demum die apud Esquilias finis incendio factus.] *At Suetonius ait, sex dies septémque noctes eâ clade sæuitum. Vterque longè abit à lapide prisco, qui nouenos commemorat dies, Romæ ad Basilicam Petri,*

EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOD. DIV.
ERAT. NEGLECTVM. NEC. REDDITVM.
INCENDIOR. ARCENDORVM. CAVSSA
QVANDO. VRBS. PER. NOVEM. DIES.
ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBVS.
ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NE.
CVI. LICEAT. INTRA. HOS. TERMINOS. AEDIFICIVM. EXSTRVERE.

Conciliari facilè noster potest, quia mox addit ignem rediisse. Primum vt incendium sex dierum fuerit; alterum, trium. Suetonium, aut lapidem certè non excuso.

Redibat *Leuis rursus grassatus ignis.] *Inussi notam. tamen legi potest, sententiâ incolumi:* rediit, at leuiùs rursum grassaturus ignis.

Prædiis Tigellini Æmilianis proruperat.] *Puto leg.* in Æmilianis. *Æmiliana enim locus extra vrbem, ad campum Martium, coniunctus tamen continénsque vrbi. Varro lib.* III. *De Re rust.* Eorū ædificia qui habitant extra portam Frumentariam, aut in Æmilianis. *Sueton. Claudio cap.* XVIII. Cùm Æmiliana pertinaciùs arderent. *Est tamen in ipsâ vrbe & Vicus Æmilianus regione* VII. *nominatus Sex. Rufo.*

Haustum è Tacito.

Videbatúrque Nero condendæ vrbis nouæ gloriam quæsisse.] *Sulpicius Seuerus lib.* II. *Sac. Histor. mutuatus hoc est à Tacito*: Sed opinio omnium inuidiam incendij in Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innouandæ vrbis quæsisse.

Lunæ templū vetus.

Vetustissimâ religione quod Ser. Tullius Lunæ.] *Templum Lunæ in Auentino reperio, apud Liuium lib.* XL. Forem ex æde Lunæ quæ in Auentino est raptam tulit, *&c. Rufus in regione* XII. Templum Lunæ in Auentino magnum. *Ouidius*:

Luna regit menses. huius quoque tempora mensis
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Suspicabar de Luā matre anteà: sed falsò.

Inexplicabilis curiositas, de interuallo inter vtraque incendia.

Totidem annos, mensésque, & dies inter vtraque incendia numerent.] *Tricæ curiosorum hominum, quas non extrico. Computem ab vrbe conditâ? dispar ratio. A Troiâ incensâ? æquè dispar. Facile collectu tibi ex Fastis. Vt mihi nunc videntur, tenebræ sunt, quas non illustret ipse Phœbus.*

Arua & stagna in domo Neronis.

Arua & stagna.] *Suetonius cap.* XXXIV. *& Martialis magis distinctè loca ipsa describens, lib.* I. *epig.* II.

Hîc vbi conspicui venerabilis Amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hîc vbi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.

Lacu

Fossa Neroniana.

Lacu ab Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina.] *Plinius lib.* XIV. Anteà Cæcubo erat generositas, quod iam intercidit, & incuriâ coloni locique angustiâ: magis tamen fossâ Neronis, quam à Baiano lacu Ostiam vsque nauigabilem inchoauerat.

Pag. 168.
Coniectura ad Tacitum.

Ceterùm vrbis quæ domus supererant.] *Pugnat in se sententia. Si enim supererant, quomodo erecta? quod in dirutas incensásque conuenit. Putarim legend.* quæ domus perierant.

Modus ædificiis ab Augusto impositus.
Ne tollere vltra LXX. pedes liceret.

Cohibitâ ædificiorum altitudine.] *Quod iam antè Augustus fecerat, eâdem fini id est, ad incendia arcenda, & maximè ruinas. Strabo lib.* V. πρὸς δὲ τὰς συμπτώσεις τὰ ὕψη τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθελών, καὶ κωλύσας ἐξαίρειν ποδῶν ο. τὸ πρὸς ταῖς ὁδοῖς ταῖς δημοσίαις. *Sed & ante Augustum Rutilius orationem dixerat, De modo ædificiorum. Et Augustus quidem pedes* LXX. *tollere permisit: Traianus dumtaxat* LX. *vt notat Sex. Aurelius. qui modus fortasse & Neronianus fuit.*

Gabinus lapis.
Isidorus correctus.

Saxo Gabino Albanóque solidarentur: quòd is lapis imperuius igni est.] *Eadem vis Sabino lapidi tributa ab Isidoro lib.* XVI. Sauinus lapis, *inquit*, fuscus addito oleo etiam lucere fertur. Est & quidam viridis lapis vehementer igni resistens. *Sed corrigo*, Gabinus, *è Strabone*: Γάβιοι μὲν ἐν τῇ Πραινεστίνῃ ὁδῷ κειμένη λατόμιον ἔχουσα ὑπουργὸν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα τῶν ἄλλων. *id est*, Gabij in viâ Prænestinâ vrbs, latomias habet, quibus non aliæ vtibiliores Romanis. *De his similibúsque lapidibus imperuiis igni, vide Vitruuium lib.* II. *cap.* VII.

Custodes in vrbe aquarum. Castellarij.

Iam aqua, priuatorum licentiâ intercepta, custodes.] *Puto custodes istos, castellarios appellatos, quia diuidiculis (vti veteres dicebant) siue castellis aquarū Præfecti. Lapis Romæ:*

CLEMENTI. CAESAR
VM. N. SERVO. CASTE
LLARIO. AQVAE. CL
AVDIAE.

De castellis Hesychius, Vitruuius, Plinius, & Iurisconsulti, tit. De aqua quotidianâ. Sed & ad tutelam aquarum familia publica instituta: quæ in aliquot ministeriorum species diducuntur, villicos, castellarios, curatores, silicarios, tectores, aliosque opifices, *ait Frontinus. quem in his vide.*

Romæ nouæ plures insulæ quàm domus.

Contrà in veteri fuit.

Nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur.] *Hoc est, vt non domus, sed insulæ exstruerentur. Disce hinc Antiquarie, cur post hæc tempora plures Romæ insulæ, quàm domus. Nam P. Victor ecce, in quâque regione vrbis multo ampliore numero insulas enumerat. Cur? Non quia domus illustriorum hominum, insulæ tenuiorum: sed quia Romam describit, qualis post Neronem fuit, & ex hoc contra incendia edicto. At ante Neronem, certus sum domus, quàm insulas, altero tanto Romæ fuisse plures. Argumento, libri lintei Pontificum, in queis scriptum*: INCENDIVM. IN. COELIOLO. INSVLAE. DVAE. ABSVMPTAE. SOLO. TENVS. ET. AEDES. QVINQVE. AMBVSTAE. QVATTVOR.

E libro diuinatiuncula nata.

Solo se adfligunt mulieres.

Et lectisternia ac peruigilia.] *Probè omnino* Lectisternia. *cùm tamen in vet. Budensi sit*, Sellisternia: *non nefas suspicari* Solisternia. *vt intelligat fœminas, (receptissimo tunc ritu) corpora in humum abiecisse, ad aras deorum repsisse. Lucan. libro* II.

Hæ lacrimis spargere deos, hæ pectora duro
Afflixere solo.

Statius: ——omnibus aris
Illacrimat, signatque fores, & pectore terget
Limina.

Et in Liuio, Polybio, Apuleio, exempla.

Haustum è Tacito.

Sed non ope humanâ neque largitionibus decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur.] *Hæc, & quæ sequuntur, transcripsit iterum Sulpitius*: Neque vllâ re Nero efficiebat, quin ab eo iussum incendium putaretur. Igitur vertit inuidiam in Christianos, actæque in innoxios crudelissimæ quæstiones. quin & nouæ mortes excogitatæ, vt ferarum tergis contecti laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flammâ vsti. Plerique in id reseruati, vt cùm defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur.

* Tertul. Apol. id notat & Lactantius.
Christiani, Galilæi & Nazaræi dicti.
Etiam Iudæi.

Vulgus Christianos appellabat.] *Siue*, Chrestianos, *vt scripsêre per inscitiam* * *illi. Quod nomen ortum demum obseruo imperio Claudij extremo. Suidas*: ἐπὶ Κλαυδίου βασιλέως Ῥωμαίων, Πέτρου τοῦ ἀποστόλου χειροτονήσαντος Εὐόδιον ἐν Ἀντιοχείᾳ, μετωνομάσθησαν οἱ πάλαι λεγόμενοι Ναζαραῖοι καὶ Γαλιλαῖοι, Χριστιανοί. *Sed & Iudæi appellati anteà, quod frustrà negitant quidam. Apertè Arrianus lib.* II. *cap.* IX. ὅταν τινὰ ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος, τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. *Ait*, τοῦ βεβαμμένου. *qui ergo tincti & baptisati, præter Christianos? Sueton. Claud. cap.* XXV. Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Româ expulit.

Christiani accensi pro lucernis tædisque

In vsum nocturni luminis vrerentur.] *Pro lychno & lucernâ. Credo Iuuenalem ad hoc sæuitiæ genus spectasse,*

Iuuenalis aliter explicatus.

Pone Tigellinum: tædâ lucebis in illâ
Quâ stantes ardent qui fixo gutture fumant.

Nero primus in Christianos sæuiit.

quos versus scio & vulgus interpretum, & egregium Turnebum, longè seciùs accipere. Ceterùm prima hæc exercita in nostrum nomen crudelitas. sanguinis dico. Nam Claudius anteà tantùm expulerat. Sueton. cap. XXV. *Tertullianus*: Consulite Commentarios vestros, in illis reperietis Neronem primum in hanc sectam tum maximè Romæ orientem Cæsariano gladio ferocisse.

Tacitus correctus.

Habitu aurigæ permixtus plebi vel circulo insistens.] *Ego perseuero legere*, vel curriculo, *sententiâ planè volente. Nero, inquit, interdum quasi spectator immiscebatur plebi, interdum currui insistebat vt aurigator. Propriè insistebant. Plinius lib.* IX. *epistolar.* Quo magis miror tot millia virorum, tam pueriliter, identidem currentes equos, insistentes curribus homines videre. *At Neronem currus rexisse, nimis notum. Plinium leuiter emendo lib.* XXVIII. *cap.* XVII. Feruntque & Neronem Principem hac potione recreari solitum, cùm sic quoque se trigario (*imò* trigarium) approbare vellet. *Approbare trigarium, valet, ostendere se legitimum aurigam & agitatorem equorum.*

Aurigarũ propriè insistere.

Nero trigarius

Plinij leuiuscula emendatio.

Aurum triumphale, siue Coronarium. Aurum votiuum.

Egestóque auro quod triumphis, quod votis.] *Aurum è triumphis, Coronarium capio: quod iam per alios innotuit: siue etiam, quod ab Imperatoribus per triumphos illatum. E votis, quod Senatus in re trepidâ Ioui aliisque diis vouebat. Petronius*, Ipse Senatus recti bonique præceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solet. *Aut ipsi Consules, Prætorésve in prouincias & ad bellum ituri. Liuius lib.* XXXI. Ludos Ioui, donumque vouere consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, iussit. *Alibi*: Tum P. Sulpicius secundum vota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus. *Et exempla in Liuio sparsim.*

Nero quot statuas è Græciâ abstulerit.

Per Asiam atq. Achaiam simulacra numinum abripiebantur.] *Pausanias lib.* X. Non postremò Neronis impietatem dei donaria effugere potuerunt. Is enim æneas quingentas, partim deorum, partim hominum, sustulit imagines. *Plinius ait libro* XXXIIII. *clarissima quaque signorum* violentiâ Neronis in vrbem conuecta, & in sellariis domus aureæ disposita fuisse.

Secundus Carinnas declamator.

Secundo Carinnate.] *Suspicari possis Rhetorem illum esse, quem Dio scribit à Caio in exsilium missum, quia contra Tyrannos declamitauerat. quémque Iuuenalis tangit*:

Sicut Thrasymachi probat exitus, atque Secundi
Carinnatis.

Tinctum eum eloquentiæ litterarúmque studiis, Taciti consequa verba indicant.

Induere animum artibus, eleganter Agellij lectio firmata.

Animum bonis artibus non induerat.] *Tentabam*, imbuerat. *Nunc adfirmo vulgatam scripturam: & perplacet metaphora honestas. Quâ ipsâ vsus Agellius lib.* II. *de Æsopo fabulatore*: qui, *inquit*, res salubriter ac perspicienter animaduersas, in mentes animósque hominum cum audiendi quadam illecebrâ induit. *non vt corrumpunt*, induxit.

PAG. 169.

Senecæ mira & philosopho digna frugalitas.

Dum simplici victu & agrestibus pomis, ac si sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat.] *In tantis opibus magna & rara abstinentiæ laus. Ipse de se epistol.* LXXXIV. Panis deinde siccus, & sine mensâ prandium, post quod non sunt lauandæ manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti. breuissimo somno vtor, & quasi interuigilo. *vbi ex veteri libro adsero*, & quasi interiungo, *ab aurigis metaphora*: *Epist.* CIX. Indè in omnem vitam vnguento abstinemus: quoniam optimus odor in corpore, est nullus. Inde vino caret stomachus. inde in omnem vitam balneum fugimus. *& plura ibidem.*

Seneca leuiter correctus.

Promuntoriũ Miseni.

Dum promuntorium Miseni superare contendunt.] *Vti Puteolos scilicet venirent. Illic enim Alexandrinarum nauium portus, vt Strabo lib.* XVII. *indicat. Promuntorium hoc infame naufragiis, vti è Senecâ colligas epist.* LXXVIII. *de his ipsis Alexandrinis nauibus*:

Pallas ibi, seu Minerua culta.

Cùm intrauêre Capreas, & promontorium, ex quo
Alta procelloso speculatur vertice Pallas,

ceteræ velo iubentur esse contentæ. *Statius*:

Statius illustratus.

Prima salutauit Capreas, & margine dextro
Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Mineruæ.

Libabant ergo procellosæ illi Palladi nautæ, periculo maris defuncti.

Grauidæ hostiæ.

In sacrificiis, quibus grauidas hostias immolari mos est.] *Pauca super eo sacrorum ritu. Trahere huc possis illud Festi*: Confeta sus, quæ cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium.

Ineunt deinde consulatum Silius Nerua.] *E Fastis & lapidibus*, Silianus Nerua.

Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat.] *Has omnes laudes eius cecinit quicumque ille adolescens poëta, in Panegyrico ad Pisonem.*

Subrium Flauium.] *Dioni dicitur*, Σούβιος Φλάβιος. *& statim.* Σουλπίκιος Ἄσπρος, *qui nostro est, Asper.*

Quòd

Quòd famam carminum eius premebat Nero.] *Sed idem tamen post mortem, famam ei non inuidit, id est legi & edi permisit. Hoc vult inscriptio vetus:* Lucanus supra Neronem poëta.

M. ANNAEO LVCANO
CORDVBENSI POETAE
BENEFICIO NERONIS
FAMA SERVATA. Lucani fatum felix.

Gaude liberrime poëtarum: litasti Genio Æternitatis.

Prohibuerátq. ostentare, vanus assimulatione.] *Quinquennali ludicro, cùm Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est. quod agrè tulit citharœdus Princeps. Statius:*

Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noster tibi præferatur Orpheus.

Sed quid sibi vult hic, Vanus assimulatione? *An quòd Nero vano & irrito conatu assimulare & reddere Lucani versus voluit? Ita scriberes*, assimulatione. *Sed non placet. ne Farnesianum quidem scriptum*, vanâ assimulatione. *Lego clarius*, vanus æmulatione. Vana æmulatio in illum Neronis.

Quinctianus molli corpore infamis.] *Farnes.* mollitie corporis. *Ita Latinis dicta, ἡ θηλεία νόσος. Ouidius:* Mollis erat, facilísque viris Pæantius heros. Mollities, quid Latinis.

Antonium Natalem.] *Non arbitror illum esse, quem Seneca cum probro describit:* Nuper Natalis tam improbæ linguæ, quàm impuræ, in cuius ore feminæ purgabantur. Natalis quidã impurus.

Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis.] *Ergon' ille, qui lib.* XIII. *vnà cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum eius in Acten administer & interpres? Putem. sed ibi Claudius Senecio dicitur, hìc Tullius. Itaque me sustineo.* Senecio, quis?

Super Subrium.] *Libri mei*, per Subrium.

Contantibus prolatantibúsque spem ac metum.] *Nec malè*, spe ac metu. PAG. 170

Incertum quonam modo sciscitata.] *Id est, vnde aut per quem odorata de coniuratione. Sperne Vertranij*, suscitata.

Erat Chiliarchns.] *Ita libri. Vulgò*, nauarchus. *Bene Chiliarchus, pro Tribuno: sicut & Centuriones reperies plus semel in classe.* Chiliarchi in classe.

Neque Senatui quid manere * sed prouisum.] *Vatic. codicis scripturam expressi. nec dissentit Farnesianus, nisi quòd refert*, quod manere. *Quis Castor aut Pollux liberat me ab hoc æstu? Fortè*, Neq. se nautâ quidem manere. *quasi attollens coniuratorum numerum splendorémq. id dicat mulier. etiam ipso cessante, prouisum viris melioribus quomodò nefarius ille pœnas daret.* Coniectura instabilis in Tacito.

Ne L. Silanus eximiâ nobilitate.] *De quo inferiùs lib.* XVI.

Ne à libertate moueretur, vel dilecto Imp. alio.] *Vatic.* ne ad libertatem moraretur. *Ducit me sententia vt legam*, ne aut libertatem moliretur. *Duplex videlicet à Vestino metus. ne aut homo acer ad libertatem populum vocaret: aut alium à Pisone Principem diligeret.* Correctus Tacitus.

Circensium ludorum die qui Cereri celebratur.] *Qui dies pridie Idus Apriles, ita notatus Kalendario veteri:* LVDI. CERERI. *& biduo antè*, LVDI. IN. CIRCO. *Infrà, noster:* vtque Circensium Cerealium ludicrum, pluribus equorum cursibus celebraretur. *Dio lib.* XLVII. *inter prodigia refert, quòd* Ædiles Cereri, loco Circensium & equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerint. *Ouidium adde* IV. *Fastorum.* Circenses Cereri.

Vt quisque audentiæ habuisset.] *Lectio à Vatic. est, Farnes.* audaciæ habuisset. *corruptè triti libri*, audiuisset. Audentia, pro audaciâ.

Pugionem templo Salutis detraxerat, gestabátq. velut magni operis sacrum.] *Gestabátne pugionem? non is mos Romæ, & per hanc vanitatem homo se palàm retexisset. Aliud omnino verbi fuisse suspicor:* seruabatque: iactabatque. *aut tale.* Suspecta vox.

Quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum cõmodauisse.] *Rodolphus peracutè:* aut inani spei Antoniam. *Hi tales homines, si ad Criticã seriò se dedissent, quid nõ peruidissent? Et tamẽ nos Pelei placemus nobis in hac machærâ.* PAG. 171. Rodolphi acumen.

Donec proditio cœpit è domo Sceuini.] *Plutarchus libello de Garrulitate, longè aliter elatam & apertam narrat coniurationem. Sed ne tibi imponat, non istam. Duplex enim in Neronem coniuratio, Pisoniana, & Viniciana, vt auctor Sueton. cap.* XXXVI. *Ad Vinicianam ergo refer illa Plutarchi.* Cõiuratio Viniciana, post istam Pisonis.

Ad libertum Neronis Epaphroditum.] *Qui à libellis fuit. de quo Suet. Ner. cap.* XLIX. *& Domit. cap.* XIV. *Est ille ipse, cui nobilis seruus Epictetus fuit. Suidas, & Arrianus.* Epaphroditus, nomine Epicteti dominus: te, seruus.

Ac secretò collocutũ.] *Farnes.* secreta, *& ad orã*, Seneca. *non probo. Statim è libris edidi*, An cuncta iã patefacta credens. *nõ vt obtinuerat*, ante. *Notũ & creberrimũ Tacito dicendi genus.*

Cùm ad eosdem cruciatus traheretur gestamine sellæ. nam dissolutis membris insistere nequibat.] *Eadem sæuitia est quam tangit Ammianus lib.* XXIX. Promiscuè iuuenes aliique, membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestoriis ducebantur. PAG. 172.

[illegible]] [illegible] intactis. litterâ vnâ red. [illegible] *Insigni laude, ait, dignanda liber-* [illegible] *cùm viri & Senatores etiam* [illegible]

[illegible]] *Profectò breue. Nam Nero* mori [illegible]

[illegible]] *Disce ergo clarè, Lector, locum cer-* [illegible] *Sestertium, vt opinor. Ita* [illegible] *cadauera abiecta, aliáque quæ* [illegible] δ᾽ ἄλλοις ἐθάφη- [illegible] Ka- [illegible] caput Patrobij & Vitel- [illegible] genere afficientes [illegible] Locus Sestertium di- [illegible] *argumento.* [illegible] *recepta Romanis.* [illegible] *suburbanum Car-* [illegible] *Quartum Latinæ, apud* [illegible] *extra portam Esquilinam:* [illegible] *sedula indu-* [illegible] Hinc Esquilina porta [illegible] corpora pauperum aut sce- [illegible] *Sicut in* [illegible] *emen-* [illegible]

[illegible]] [illegible] *mortem* [illegible] Ni- [illegible] *excelsum* [illegible]

[illegible]] [illegible] *feminam Dio appellat* [illegible] *publicis præpositum.*

[illegible]] *Ipse de se ad Neronem*: Nobilan- [illegible] offendere, quàm placere adiindo.

[illegible] in vultu aut verbis.] *Lege hæc cum sequenti-* [illegible]

[illegible] Atheniensium iudicio.] *Cicuta.*

[illegible] Ioui liberatori.] *Ita Thraseas moriturus*, Libemus, in- [illegible] *in supremis ioci, à more Græciæ, qui discessuri è* [illegible] *Ioui Liberatori. Athenæus libro* XV. *in fragmen-* [illegible] [illegible Greek] *Suidas* [illegible Greek] *Adde hæc, si vis, plura ab Erasmo in Chiliade* II. [illegible] *in Prouerbio*, Seruatori tertius.

[illegible]] [illegible] redderet iam bono Principi vicem.

[illegible] ad obliuionem sacramenti processisset.] *Non temerè sacramen-* [illegible] *in Principis salutem. Pulchrè Arrianus* [illegible] ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι μὲν [illegible] *id est*: Deo præ- [illegible] Atilli mercede acceptâ iurant rebus [illegible] *Tertullianus allusit doctè, vt solet, De coronâ mili-* [illegible] humanum sacramentum diuino super- [illegible] Christum: & eierare patrem ac matrem & [illegible] *Nam expressit propemodum formulam ipsam*: [illegible] De sororibus auctor fuit vt omnibus sacra- [illegible] habeo, quàm Caium & sorores eius. *vbi*

vbi scribendum aio, habebo. *Quod iuramentum* Dio etiam [illegible] *detur, in acta iurantibus anno nouo, de ipso Caio, lib.* LIX. [illegible] ἄλλα, ὥσπερ εἴθιστο, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τὰ τέκνων, καὶ ἐκείνου [illegible] ὤμοσαν. *Appositè ergo hîc Nero à milite quærit, cur oblitus sacramenti* [illegible] *cuius salutem iurauerat.*

Et incomptos, & validos.] *Assentior Rhenano*, incomptos, sed valides.

Pæna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur.] Tribuni [illegible] *cium ipsi manu suâ sumebant. Vti suprà hocce libro Lateranus* manu Statij [illegible] *cui caput incisum esse ex Arriano didicimus.. Et libro* XI. *Messallina*, [illegible] *Apud Senecam etiam scriptum, epist.* IV. Caius Cæsar iussit Lepidum Dec[illegible] ceruicem. *Notari volo. nam aliâs, Speculatores ferè ad supplicia sumenda destinat*[illegible] *milites.*

gladium quo rex (*Philippus*) [illegible] *nus. Tertullianus pulchrè de* [illegible] homicida, laudem suam [illegible] *que sententia.* Olim, [illegible] *ex Budensi codice,* [illegible] homines de- [illegible] iusmodi adu- [illegible] Apotheo-

Etiam apud Græcos.

Error Vertranij & Rhenani.

Principes in viuis, nûquam Diui dicti.

Admonitus fortiter protendere ceruicem.] *Habitum hunc eorum qui gladi*[illegible] *di, describit Panegyristes in Theodosij Laudatione*: poplitem flectere, ceruicem extendere [illegible] plagam fortasse non vnam. *Quod supplicij genus tamen ignotum reip.* priscæ: etiam in militia* [illegible] *Ideò Lucanus* ——nondum artis erat caput ense rotare. *Cœpit sub* Impp. statímque in* [illegible] *berrimo vsu. A militiâ cœpisse credo, & in milites primò áque militibus vsurpatum. Sueton. Calig. cap.* XXXII. Miles decollandi artifex, quibuscumque è custodiâ capita amputabat. *Seneca, de Irâ lib.* I. *cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat: cùm subitò apparuit ille commilito qui occisus videbatur. Tunc Centurio supplicio præpositus condere gladium speculatorem iubet. *& exempla obuia post Augustum. Honestior autem pœna gladij, quàm securis, ab eáque mente illam Antonini Caracallæ vocem capio, cùm securi Papinianus occisus esset*, Gladio te exequi oportuit meum iussum. *Xenophon eleganter de Cyri exped. lib.* II. *extremo: de cæde Menonis Thessali*: μετὰ δὲ τὸν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί, ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλάς, ὅπερ κάλλιστον θανάτου δοκεῖ εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτόν, ὡς πονηρός, λέγεται τελευτῆς τυχεῖν. *id est*: Post aliorum Prætorum cædem, damnatus à rege interiit. Non vt Clearchus aliique duces, capite à ceruicibus ablato (quod pulcherrimum mortis genus esse censetur) sed annum totum variis contumeliis cruciatibusque affectus, vt sceleratus quispiam, tandem obiit.

177.

Gladij pœna honestissima.

Etiam apud Græcos.

Sesquiplagâ interfectum.] *Caligulæ præceptum*, Ita feri, vt mori se sentiat.

Non aliter tot flagitiis eius subueniri posse.] *Legi voluit*, obueniri, *optimus & doctissimus Faber: interpretatúrque resisti, & obuiam iri. Probabili per se coniecturæ fidem demit Suetonius, qui ad hæc ipse verba respiciens scripsit cap.* XXXVII. Cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent, nisi morte, succurrere, decorato flagitiis omnibus. *Et clarè Dio, qui vertit*: ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνάμην. *Sententia ergo animosior tenenda, ex horum scripto & interpretamento, videtur.*

Retenta vulgata lectio contra virum doctû.

Ille ferociam amici metuit.] *Haud dubiè*, animi.

PAG. 175.

Statiliam Messallinam.] *Quæ postea Neroni vxor. Sueton. cap.* XXXV.

Decoráque seruitia, & pari ætate habebat.] *Existimo, Pædagogia describit*: *id est, cœtum elegantium puerorum, quos compositâ veste, facie, capillis, in publico habebant: & plerumque vnâ ætate. sic dicta, quia sub Pædagogo. Martialis*:

Pædagogia veterum.

Et pædagogo non iubente lasciui
Parere gaudente villico capillati.

Hos Seneca describit epistol. XCVI. Transeo agmina exoletorum, per nationes colorésque descripta, vt eadem omnibus leuitas sit, eadem primæ mensura lanuginis, eadem species capillorum. *Iulianus in Antiochico*: οὐ χρεῖττον ἦν ὀδωδέναι μύρων τὴν ἀγορὰν βαδίζοντός σου, καὶ παῖδας ἡγεῖσθαι καλούς, εἰς οὓς ἀποβλέψουσιν οἱ πολῖται; *Hi pueri plerumque ad illicita dominis. Suetonius Ner. cap.* XXVIII. Super ingenuorum pædagogia, & matronarum concubinatus. *Pædagogia enim non culpat, sed quod ex ingenuis. Tertullianus Apol.* Cùm de pædagogiis aulicis nescio quem cinædum (*Antinoum intellegit*) deum facitis. *Notitiâ Imperij*: sub dispositione viri spectabilis Castrensis *collocantur*, PÆDAGOGIA. MINISTERIALES. DOMINICI. CVRÆ PALATIORVM. *Plinius* XXXIII. Iam verò & pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento: *quod de fibulis argenteis exaudio, Veneri arcendæ. Vsus etiam eorum ad mensam. Vlpianus l.* XII. *de Instructo vel instrum.* Si instructum fundum legasset, ea pædagogia quæ ibi habebat, vt cùm ibi venisset præsto essent in triclinio, legato continentur. *Hos habebant in veste pretiosâ. Seneca De vitâ beatâ, cap.* XVII. Quare pædagogium pretiosâ veste succingitur? *Imò auratâ. Idem De tranquillit. cap.* I. Præstringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentiùs quàm intra priuatum larem vestita & auro culta mancipia, & agmen seruorum nitentium. *Ammianus lib.* XXVI. Tunicâ auro distinctâ, vt regius

Pari formâ & ætate.

Ad delicias.

Pretioso amictu.

Imò aureo.

Libertæ constantia.

Senatorésque intacti tormentis.] *Ita Farnes. optimè Vatic.* intactis. *litterâ vnâ redundante. Ex quo fonte vulgatus error,* in tantis. *Res clara. Insigni laude, ait, dignanda libertina mulier, quæ toties pressa constanter indicare abnuerit ignotos: cùm viri & Senatores etiam proxima pignora sua proderent, sine tormentis.*

Rostra escendere.] *libri scripti.*

Breuis ad mortem paratus.

Non illud breue mortis arbitrium permitteret.] *Profectò breue. Nam Nero* mori iussis non amplius quàm horarium spatium dabat.

Locus supplicijs seruilibus. Sestertium dictus.

Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum.] *Disce ergo clarè, Lector, locum certum fuisse in pœnam seruorum viliúmque capitum. Quem illum? Sestertium, vt opinor. Ita enim locus, non Romæ, sed extra vrbem, vbi cruces, patibula defixa, cadauera abiecta, aliáque quæ ad supplicia plebis. Plutarchus in Galbâ,* τὴν δὲ Γάλβα τοῖς Πατροβίου καὶ Οὐιτελλίου δούλοις ἐδωρήσατο. λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ πάντα τρόπον αἰκισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες, ἔρριψαν ἧ τοὺς ὑπὸ τῶν Καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν. ὁ δὲ τόπος Σεστέρτιον καλεῖται. *id est:* Galbæ caput Patrobij & Vitellij seruis donarunt. quod illi acceptum omni contumeliarum & ludibriorum genere afficientes abiecerunt in locum, vbi occidi solent in quos Cæsar iussit animaduertere. Locus Sestertium dicitur. *Extra vrbem, dico, is locus (errant qui de Gemoniis suspicantur) vel nominis argumento. Sic enim dictus, quia semitertio ab vrbe milliari. Ea quidem ratio appellandi, recepta Romanis. Ita Septimum, Palatiũ sub vrbe, Iustiniani, l.* XXXIV. *C. De donation. Decimum, suburbanum Carthaginis Procopio. Septimum Hostiense, Symmachi villa, lib.* VI. *epist. Quartum Latinæ, apud eumdem lib.* IX. *Quartum Pollionis, Martialem lib.* III. *Credo fuisse extra portam* * *Esquilinam: & odorari videor corruptionem eius verbi in commentatore Horatij, vti Cruquius sedulæ industriæ interpres eum edidit.* Esquilinus mons Romæ ex septem montibus. Hinc Esquilina porta Romæ dicitur, adsessorium, vbi certus erat locus sepulchrorum ad corpora pauperum aut sceleratorum viliúmque comburenda, aut canibus proiicienda. *Legerim,* ad sestertium. *Sicut in vitâ Cypriani:* Cùm venisset ad eum locum qui dicitur Sextus, quarto ab vrbe milliari. *emendatum ab aliis rectè,* Sextertius.

Is extra vrbem. Caussa eius nominis. Loca multa à distátiâ appellata.

** Puticulos ipsos vltra Esquilias Varro locat.*

Commentator Horatij correctur.

Plautij Laterani virilis mors.

Manu Statij Tribuni trucidatur, plenus constantis silentij.] *Egregij viri mortem plenius Arrianus descripsit, lib.* I. *cap.* I. Λατερανός τις ἐν Ῥώμῃ κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι, ἐκτείνας τὸν τράχηλον, καὶ πληγεὶς, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πληγὴν ἀσθενῆ γενομένην ἐπ' ὀλίγον συνελκυσθεὶς, πάλιν ἐξέτεινε. ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον, προσελθόντι Ἐπαφροδίτῳ τῷ ἀπελευθέρῳ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἀνακρίναντι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ συγκρουσθῆναι, ἄν τι θέλω, φησίν, ἐρῶ σου τῷ κυρίῳ. *O excelsum animum! & supra omnem hanc terrenam fecem.*

PAG. 173. Cum Pompeiâ Paullinâ vxore.] *Quam nobilissimam feminam Dio appellat; filiam fortean Pompeij Paullini, qui suprà Consularis dicitur & vectigalibus publicis præpositus.*

Vxor Senecæ nobilis.

Seneca ab adulando auersus.

Nec sibi promptum in adulationes ingenium.] *Ipse de se ad Neronem:* Non blandiar auribus tuis. nec enim mihi hic mos est. Maluerim veris offendere, quàm placere adulando.

Nulla pauoris signa, nihil triste in vultu aut verbis.] *Lege hæc cum sequentibus: & admitte, sodes, calumnias Dionis.*

PAG. 174. Venenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio.] *Cicuta.*

Mos libandi Ioui Seruatori.

Libare se liquorem illum Ioui liberatori.] *Ita Thraseas moriturus,* Libemus, inquit, Ioui liberatori. *Caussa viris magnis, huius in supremis ioci, à more Græciæ, qui discessuri è conuiuio libabant Ioui seruatori. sic isti è vitâ, Ioui Liberatori. Athenæus libro* XV. *in fragmento quod Canterus olim amicus noster publicauit:* τῷ δὲ μετὰ δεῖπνον κεκραμένῳ πρώτῳ προσδιδομένῳ ποτηρίῳ Δία σωτῆρα ἐπιλέγουσι. *Suidas:* ἔθος εἶχον οἱ παλαιοὶ, μετὰ τὸ δεῖπνον πίνειν ἀγαθοῦ δαίμονος, ἐπιρροφοῦντες ἄκρατον, καὶ τοῦτο λέγειν ἀγαθοῦ δαίμονος. ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πρῶτον ποτήριον οὕτω λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες, Διὸς σωτῆρος. *Adde huc, si vis, plura ab Erasmo in Chiliade* II. *centuriâ* VIII. *in Prouerbio,* Seruatori tertius.

Renitens Sceuinus.] *Imò,* renidens. *& statim:* redderet iam bono Principi vicem.

Sacramentum, sub principibus, militum.

Quibus de caussis ad obliuionem sacramenti processisset.] *Non temerè sacramenti mentio. Nam milites sub Impp. ante omnia iurabant in Principis salutem. Pulchrè Arrianus lib.* I. *cap.* XIV. τῷ θεῷ ἔδει καὶ ὑμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι πάντων προτιμήσειν τὴν τοῦ Καίσαρος σωτηρίαν. *id est:* Deo præstandum nobis iusiurandum est; quale militibus, Cæsari. At illi mercede acceptâ iurant rebus omnibus se præpositiuros salutem Cæsaris. *Tertullianus allusit doctè, vt solet, De coronâ militis, vbi dissuadet Christiano militiam:* Credimúsne humanum sacramentum diuino superduci licere? & in alium dominum respondere post Christum? & eierare patrem ac matrem & omnem proximum, quos & lex honorari præcepit? *Nam expreßit propemodum formulam ipsam: quam attentus lector hauriet è Suetonij Calig. cap.* XV. De sororibus auctor fuit vt omnibus sacramentis adiiceretur, Neque me liberósque meos cariores habeo, quàm Caium & sorores eius.

Ei salus principis inerat.

Milites iurant omnia omnésque posthabituros principi.

Formulæ iuramẽti eius pars.

vbi

vbi scribendum aio, habebo. *Quod iuramentum Dio etiam communicare cum Senatoribus videtur, in acta iurantibus anno nouo, de ipso Caio, lib.* LIX. ὤμοσαν δὲ τῷ Αὐγούστου τε Γαΐου τά τε ἄλλα, ὥσπερ εἰώθεσαν, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐκείνον καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν ὤμοσαν. *Appositè ergo hîc Nero à milite quærit, cur oblitus sacramenti, perditum ire voluerit in cuius salutem iurauerat.*

Et incomptos, & validos.] *Assentior Rhenano*, incomptos, sed validos.

Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur.] *Tribuni ergo interdum supplicium ipsi manu suâ sumebant. Vti suprà hocce libro Lateranus* manu Statij Tribuni trucidatur. *cui caput incisum esse ex Arriano didicimus.. Et libro* XI. *Messallina*, ictu Tribuni transigitur. *Apud Senecam etiam scriptum, epist.* IV. Caius Cæsar iussit Lepidum Decio Tribuno præbere ceruicem. *Notari volo. nam aliàs, Speculatores ferè ad supplicia sumenda destinati: non insignes milites.*

Tribuni militũ ipsi puniunt.

Sed plerumque Speculatores.

Admonitus fortiter protendere ceruicem.] *Habitum hunc eorum qui gladio feriendi, describit Panegyristes in Theodosij Laudatione*: poplitem flectere, ceruicem extendere ad plagam fortasse non vnam. *Quod supplicij genus tamen ignotum reip.* priscæ: etiam in militiâ. Ideò Lucanus* ——nondum artis erat caput ense rotare. *Cœpit sub* Impp. statímque in creberrimo vsu. A militiâ cœpisse credo, & in milites primò áque militibus vsurpatum. Sueton. Calig. cap.* XXXII. Miles decollandi artifex, quibuscumque è custodiâ capita amputabat. *Seneca, de Irâ lib.* I. *cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat: cùm subitò apparuit ille commilito qui occisus videbatur. Tunc Centurio supplicio præpositus condere gladium speculatorem iubet. *& exempla obuia post Augustum. Honestior autem pœna gladij, quàm securis, ab eáque mente illam Antonini Caracallæ vocem capio, cùm securi Papinianus occisus esset*, Gladio te exequi oportuit meum iussum. *Xenophon eleganter de Cyri exped. lib.* II. *extremo: de cæde Menonis Thessali*: μετὰ δὲ τὴν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅπερ κάλλιστον θανάτων δοκεῖ εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν, ὡς πονηρὸς, λέγεται τελευτῆς τυχεῖν. *id est*: Post aliorum Prætorum cædem, damnatus à rege interiit. Non vt Clearchus aliique duces, capite à ceruicibus ablato (quod pulcherrimum mortis genus esse censetur) sed annum totum variis contumeliis cruciatibusque affectus, vt sceleratus quispiam, tandem obiit.

Gladij pœna, quando inducta.

* Eius enim loco securis.

*Imò in militiâ etiam antè, vt apparet ex Hirtij Com. de bello Africo & Hispan. vbi aliquoties militibus ceruices incisæ legũtur.

Gladij pœna honestissima.

Etiam apud Græcos.

Sesquiplagâ interfectum.] *Caligulæ præceptum*, Ita feri, vt mori se sentiat.

Non aliter tot flagitiis eius subueniri posse.] *Legi voluit*, obueniri, *optimus & doctissimus Faber: interpretatúrque resisti, & obuiam iri. Probabili per se coniecturæ fidem demit Suetonius, qui ad hæc ipse verba respiciens scripsit cap.* XXXVII. Cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent, nisi morte, succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. *Et clarè Dio, qui vertit*: ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνάμην. *Sententia ergo animosior tenenda, ex horum scripto & interpretamento, videtur.*

Retenta vulgata lectio contra virum doctũ.

Ille ferociam amici metuit.] *Haud dubiè*, animi.

PAG. 175.

Statiliam Messallinam.] *Quæ postea Neroni vxor. Sueton. cap.* XXXV.

Decoráque seruitia, & pari ætate habebat.] *Existimo, Pædagogia describit*: *id est, cœtum elegantium puerorum, quos compositâ veste, facie, capillis, in publico habebant*: *& plerumque vnâ ætate. sic dicta, quia sub Pædagogo. Martialis*:

Pædagogia veterum.

> Et pædagogo non iubente lasciui
> Parere gaudente villico capillati.

Hos Seneca describit epistol. XCVI. Transeo agmina exoletorum, per nationes coloresque descripta, vt eadem omnibus leuitas sit, eadem primæ mensura lanuginis, eadem species capillorum. *Iulianus in Antiochico*: οὐ κρεῖττον ἦν ὀδωδέναι μύρων τὴν ἀγορὰν βαδίζοντός σου, καὶ παῖδας ἡγεῖσθαι καλοὺς, εἰς οὓς ἀποβλέψουσιν οἱ πολῖται; *Hi pueri plerumque ad illicita dominis. Suetonius Ner. cap.* XXVIII. Super ingenuorum pædagogia, & matronarum concubinatus. *Pædagogia enim non culpat, sed quod ex ingenuis. Tertullianus Apol.* Cùm de pædagogiis aulicis nescio quem cinædum (*Antinoum intellegit*) deum facitis. *Notitiâ Imperij*: sub dispositione viri spectabilis Castrensis *collocantur*, PÆDAGOGIA. MINISTERIALES. DOMINICI. CVRÆ PALATIORVM. *Plinius* XXXIII. Iam verò & pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento: *quod de fibulis argenteis exaudio, Veneri arcendæ. Vsus etiam eorum ad mensam. Vlpianus l.* XII. *de Instructo vel instrum.* Si instructum fundum legasset, ea pædagogia quæ ibi habebat, vt cùm ibi venisset præsto essent in triclinio, legato continentur. *Hos habebant in veste pretiosâ. Seneca De vitâ beatâ, cap.* XVII. Quare pædagogium pretiosâ veste succingitur? *Imò auratâ. Idem De tranquillit. cap.* I. Præstringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentiùs quàm intra priuatum larem vestita & auro culta mancipia, & agmen seruorum nitentium. *Ammianus lib.* XXVI. Tunicâ auro distinctâ, vt regius

Pari formâ & ætate.

Ad delicias.

Pretioso amictu.

Imò aureo.

Pædagogiani pueri.

minister, indutus, à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem. *Nec aliud sensit cùm de auro Plinius scripsit*: Honestiùs viri pædagogiis id damus, balineasque diues puerorum forma conuertit. *nescio an*, conuestit. *Seneca de puerorum istorum deliciis, epist.* CXXIII. Omnium pædagogia oblitâ facie vehuntur, ne sol, ne frigus teneram cutem lædat. Turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medicamentum desideret. *Vides ergo vbique Pædagogia pro cœtu & quasi collegio puerorum. pro loco non accipio, nec apud Plinium quidem lib.* VII. *epist.* Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat. *rescribóque*, Puerè pædagogio. *Intellegit enim puerum pædagogianum. Ammianus, lib.* XXIX. Adultus quidam ex his quos Pædagogianos appellant, ad obseruandam venaticiam prædam, Spartanum canem retinere dispositus. *Res noménque in parte mansit, apud Paigios Gallorum, Italorúmque.*

Pædagogium, pro cœtu, non loco. Plinij leuicula correctio. Pueri nostri, quos Paigios vocamus, oriûdi inde.

Versus ipsos rettulit.] *Sunt haud dubiè isti,*

Scinditur auulsus, nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus, ruptis cadit vndique venis.
Discursúsque animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis.

Locus fractus.

Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentiâ, Musonius præceptis sapientiæ fouebat.] *Mancus locus: censeóq, immissâ voce legend.* Verginium & Musonium Rufum. *Ecce enim de Musonio caussam statim subiecit eius pulsi: & Dio narratâ coniuratione*, Ῥοῦφος μέντοι Μουσώνιος, *inquit*, ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. *Sed Verginius iste quis est? Non enim ille, opinor, illustris. de cuius exsilio non apud Tacitum, non apud Plinium vsquam lectum. Et quomodò potuit? qui Germaniæ & legionibus præfuit his ipsis annis? Fuerit ergo eius æui Rhetor, quem Persij vetusta vita commemorat.* Studuit, *inquit*, apud Grammaticum Remmium Palæmonem, & apud Rhetorem Verginium Flaccum. *Vbi tamen vetustus codex B. Vulcanij*, Flauum *habet. Est ille ipse, de quo Fabius lib.* III. Scripsit de eâdem materiâ (*Rhetoricorum*) non pauca Cornificius, Celsus, & Lænas, & ætatis nostræ Verginius, Plinius, Rutilius. *nominátque & aliàs.*

Fortasse sanatus.

Musonius pulsus Româ. Verginius Rhetor.

Cæsonius, quis. & Martialis præter interpretum mentem explicatus.

Cæsenius Maximus.] *Scrib.* Cæsonius, *& Martiali ab hac historiâ fœneranda lux, libro* VII. *ad Ouidium quendam*:

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæsonius hic est,
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc Nero damnauit, sed tu damnare Neronem
Ausus es; & profugi, non tua fata, sequi.
Æquora per Scyllæ magnus comes exsulis isti,
Qui modò nolueras Consulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas est cineri me superesse meo:
Audiet hæc præsens venturaque turba, fuisse
Illi te, Senecæ quod fuit ille suo.

Vbi discis & Consulem fuisse hunc Cæsonium, & inter Senecæ amicos. quæ caussa certè damnationis.

Atilla mater Lucani, sine absolutione in supplicio dissimulata.] *Romana editio*, sine absolutione, sine supplicio, *probissimè.*

Frumentum gratis Prætorij militibus datû. Auctum à Seuero.

Addidítque sine pretio frumentum, quo anteà ex modo annonæ vtebantur.] *Suetonius Ner. cap.* X. Constituit Prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum. *Seuerus Imp. modum frumenti etiam auxit, de quo Herodianus*: καὶ τὸ σιτηρέσιον αὐτοῖς πρῶτος ηὔξησε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι ἐπέτρεψε. *Iterúmque Antoninus eius F. patratâ cæde Getæ. Idem scriptor*: προσέθηκε δὲ τοῦ σιτηρεσίου ἄλλο τοῦ τελουμένου ἥμισυ. *id est*: adiecit annonæ, suprà quàm soliti accipere, dimidium.

Et Antonino.

PAG. 176.

Iunium Gallionem.] *Quem Nero pòst interfecit. Dio.*

Correctus Tacitus.

Neu compositam & obliteratam mansuetudinem Principis, nouam ad sæuitiam traheret.] *Prauè scriptum, & in contumeliam Neronis. Valdè scilicet Principem laudent, si obliteratam clementiam eius dicant: id est, abolitam & sepultam. Ne dubita scribere*: composita & obliterata mansuetudine Principis. *Hoc volunt. ne ea quæ obliterata iam essent & tantum non deleta ex animo Principis: ille renouaret, & nouæ sæuitiæ materiem suggereret.*

Solis templum in Circo. Pugiones gladiique sacrari soliti.

Soli, cui est vetus ædes apud Circum.] *De quâ Tertullianus libello De Spectaculis.*

Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit.] *Ritu veteri & recepto. Suetonius Cal. cap.* XXIIII. Tres gladios in necem suam præparatos, Marti vltori, addito elogio, consecrauit. *Idem Vitellio cap.* X. Pugionem quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum. *Dio in Antonino Caracallâ*: καὶ τὸ ξίφος, δι᾽ οὗ τὸν ἀδελφὸν ἀπεκτόνει, ἀνα-

νει, ἀνα

vet, ἀναθεῖναι τῷ θεῷ ἐτόλμησε. *Sed & apud Græcos, Olympias* gladium quo rex (*Philippus*) percuſſus erat, Apollini ſub nomine Myrtales conſecrauit. *ait Iuſtinus. Tertullianus pulchrè de Reſurrectione carnis*: Gladius bene de bello cruentus, & melior homicida, laudem ſuam conſecratione penſabit. Etiam apud Græcos.

Quod ad omina olim ſui exitus verteretur.] *Liquida apertáque ſententia.* Olim, *tantùm ſit ſignificatione futuri: quod pueris non ignotum. At noſtri Critici ex Budenſi codice,* quod clàm ad omen ac dolum, *legunt, non ſine meo riſu.* Error Vertranij & Rhenani.

Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines deſierit.] *Tertullianus pulchrè & appoſitè huic rei*: Si non de mendacio erubeſcit eiuſmodi adulatio, hominem deum appellando: timeat ſaltem de infauſto. Maledictum eſt, ante Apotheoſin, deum Cæſarem nuncupare. Principes in viuis, nûquam Diui dicti.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XVI. ANNALIVM
COMMENTARIVS.

Nec miſſis viſoribus.] *Ita inuiſores Apuleius dixit, etſi alio quodam ſenſu,* I. *Florido*: Siquis fortè in hoc pulcherrimo cœtu ex illis inuiſoribus meis malignus ſedet. *Mirum ni Salluſtio quoque hæc vox reſtituenda apud Fabium lib.* IX. Vnde vſque eò proceſſum eſt, vt non pæniturum, pro non acturo pœnitentiam: & * Viſuros, ad videndum miſſos idem auctor (*Salluſtius*) dixerit. *Puto* Viſores: *& hinc ſumpſiſſe noſtrum.* PAG. 177.

* *Nam quis hîc Tropus?* Fabius emendatus.

Oratoribuſque præcipua materia.] *Vatic.* abaratoribus oratoribuſque. *Legerim,* ac rhetoribus oratoribuſque: *vel,* ac vatibus oratoribuſque. *Certè, & vates & oratores, Muſico illo agone certaſſe ſcimus.* Vox addita Tacito.

Propinquo iam luſtrali certamine.] *Siue Quinquennali. Quod antè de eo dixit,* τῷ θεῷ λήγειν *eſt, & per occaſionem. At nunc ſeriò de eâ re totâ.* Luſtrale certamẽ idem cum Quinquennali.

Se æquum aduerſus æmulos.] *Perplacet emendatio mihi nata iam nunc,* Seque vnum aduerſus æm. *Poſſis etiam,* ſeque imò.

Flexus genu.] *Imò & ſolemnia hiſtrionum verba hæc pronuntians,* κύριοί μου εὐμενῶς μου ἀκούσατε, Domini mei audite me libenter. *Ex quo intellegis quid Principium apud Suetonium ſit Neron. cap.* XXI. Vtque conſtitit peracto principio, Nioben ſe cantaturum per Cluuium Rufum pronunciauit. *Anteloquium ſcilicet illud citharœdicum, emerendi fauoris: vti & principia quædam, legitimo carmine, olim oratorum. De adoratione manu, dico ad lib.* I. *Hiſtor.* PAG. 178. Hiſtrionia verba in præfando. Principium, in Suetonio.

Et cœtum illum manu veneratus.] *In culpâ ponit Tacitus. Tamen Imperatoribus poſteà id ſeruatum, vt ſolenni ritu populum adorarent in Circo. Claudianus pulchrè De* VI. *Conſ. Honorij.* Principes populum adorare ſoliti.

> O quantum populo ſecreti numinis addit
> Imperij præſens ſpecies! quantamque rependit
> Maieſtas alterna vicem! cùm regia, Circi
> Connexum gradibus, veneratur purpura, vulgus:
> Conſenſuque cauæ ſublatus in æthera vallis
> Plebis adoratæ reboat fragor.

Plebs perſonabat certis modis, plauſúque compoſito.] *Ars enim, ſi dis placet, vtriuſque rei: acclamandi, & plaudendi. Itaque addit,* cùm manibus neſciis fatiſcerent, turbarent gnaros. *In edicto Theoderici regis ad populum Rom. lib.* I. *Variar. Caſſiodori*: Soletis aëra ipſum mellifluis implere clamoribus, & vno ſolo dicere quod ipſas quoque belluas delectet audire. profertis voces organo dulciores; & ita ſub quadam harmoniâ citharæ concauum theatrum per vos reſonat, vt tonos poſſit quilibet credere, quàm clamores. *Modulatum hunc clamorem, concentum appellat Plinius in Panegyrico*: Et populus quidem Rom. dilectum principum ſeruat, quantoque paulo antè concentu formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat. *Dio,* εὐρύθμως ἐκβοᾶν, *in Pertinace*: ὅσα τε εἰώθεσαν ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῇ τοῦ Κομμόδου θεραπείᾳ εὐρύθμως πως ἐκβοᾶν, ταῦτα τότε μετασχηματίζοντες ἐς τὸ γελοιότατον ᾖδον. *Vide quædam huius rei ad* I. *Hiſtor.* Acclamatio plauſuſque ex arte. Quiritium cõpoſitæ moduſlatæque voces. Concentus.

Seuerámque adhuc & antiqui moris retinentes Italiam.] *Rod. Agricola legebat*: ſeueraque: *&*, retinente Italiâ.

Phœbus libertus.

Veſpaſianum à Phœbo liberto increpitum.] *Libertus admiſſionum fuit, ex Sueton. Veſpaſ. cap.* XIV. *De eo lapis,*

TI. CLAVDIO. AVG. L.

PHOEBO.

CLAVDIA. PANAVTYCHIS.

Odoratus Poppææ rogus.

Differtum odoribus conditur.] *Plinius de Arabiâ*: Periti rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps nouiſſimo Poppææ ſuæ die concremauerit.

L. Silanus.

L. Silanus.] *Suſpicor eumpſe eſſe, cui poſteà ſtatua in foro poſita, curante Capitone. Quâ de re Pliny epiſtola tota, lib.* I. *ad Cornelium Titianum. Corruptè hoc nomen ſcriptum in Commentario Iuuenalis, ad illud Sat.* I. ——magni delator amici.

Scholiaſtes correctus.

Heliodorum dicit Stoïcum Philoſophum, qui Licinium Silanum condiſcipulum ſuum teſtimonio oppreſſit. *Lege*, L. Iunium.

Titulus imaginis.

Duci partium.] *Budenſis codex*, Dux. *non malè. Hæc autem hiſtoria eſt: quam eleganter Ambroſ.* I. *Offic. tangit*: Si tyranni aliquis habeat imaginem, nónne obnoxius eſt damnationi? Memini legiſſe me quoſdam capitali ſupplicio damnatos, quia Bruti & Caſſij interfectorum Cæſaris imagines aſſeruarent. *De titulis autem imaginum ſcripſi in Electis, cap.* XXIX.

Ac vt memoria tantum.] *Lego*, ac ne.

Præruptus animo.

Animo præruptum.] *Non*, promptum: *ex Vaticano. Præruptus, vti Præfractus, de iis qui rigidâ effrenique audaciâ ſunt. Ita Ciceroni pro Roſcio*, Prorupta audacia, *dicta.*

Tertullinus.

Vulcatius Tullinus.] *Credo*, Tertullinus: *ſuperuixítque ad principatum Veſpaſiani. Lib.* IV. *Hiſtor.* Vulcatius Tertullinus tribunus plebei interceſſit.

Marcellus Cornelius.

Marcellus Cornelius.] *Quem Galba deinde interfecit. lib.* I. *Hiſtor.* Quam gloriam ad principatum attulit, niſi occiſi Obultronij Sabini, & Cornelij Marcelli in Hiſpania? *Noto eò, quia Tacitus ipſe admonet, euaſiſſe eos hoc diſcrimen, & Neroni ſuperfuiſſe.*

Plinij proſocer

Calpurnius Fabatus eques Rom.] *Ille proſocer Pliny Secundi.*

Caſſij Iuriſcõſulti exſilium.

Deportatúſque in inſulam Sardiniam Caſſius, & * Senatus ius expectabatur.] *Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit (ita ab Hieron. Berchemio accepi, veteri meo amico)* Senatus iuſſus ſpectabatur. *At de exſilio Caſſy, conuenienter cum Tacito Pomponius De orig. iuris*: Caius Caſſius Longinus plurimum in ciuitate auctoritatis habuit, donec eum Cæſar (*Nero, non Claudius, vti cenſent*) pelleret: expulſúſque ab eo in Sardiniam, reuocatus à Veſpaſiano. *De eximiâ eius ſcientiâ, noſter lib.* XII. Eâ tempeſtate Caſſius ceteros præeminebat peritiâ legum. *Plinius lib.* VII. *epiſtol.* Lætor quòd domus C. Caſſij, huius qui Caſſianæ ſcholæ princeps & parens fuit, ſeruiet domino non minori.

Eius laus.

PAG. 179.

Conſulatus ſui quondam collegam.] *Primo imperij eius anno.*

Mors ſuo arbitrio. Poſt Fabrum noſtra diuinatio. Mors ſine arbitro.

Et Nero interceſſit, mortem ſine arbitrio permittens.] *Clariſſimus Faber bis hunce locum attigit. Primò ei viſum legere*, mortem libero arbitrio: *poſt maluit*, ſuo arbitrio. *Quod poſtremum magni vatis effatum iure placet: magis tamen meum*, mortem ſine arbitro. *Et adſeuerem eam Cornely ſcripturam eſſe. Mors ſine arbitro; libera, ſine domino, ſine iudice. Simile lib.* I. *Annal.* An præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?

Viatorum ſeſſio in theatro.

Locus in theatro inter viatores Tribunicios.] *Qui ſpectaſſe videntur non abiuncto à Tribunis loco, vti ad obſequia apparere poſſent. Hoc autem inter præmia: quia Tribunos honeſtiſſimo loco ſpectaſſe, vel hinc colligas, quòd Cæſari Iulio inter honores decretum*: vt ſemper ſellâ curuli ſederet, excepto per ludos. Tum enim ſeſſio ei in Tribunicio ſubſellio, inter eos qui quoque anno Tribuni eſſent, concedebatur. *Dio lib.* XLIV. *Itémque poſtea Auguſto*: vt in ſubſelliis Tribunorum plebis ſederet. *Dio idem, libro* XLIX.

Tribunorum locus melior in ſpectaculis.

PAG. 180

Incendium Lugdunenſe.

Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt.] *Cladem ex incendio conceptam. quod denarrat & deplorat Seneca epiſtolâ totâ* XCII. *Accidit centeſimo anno à coloniâ deductâ, eodem Senecâ obſeruante. Vt ſolatium hoc tardè adhibitum à Nerone ſit, ſeptimo poſt incendium anno. Nam deducta Lugdunum à Munatio Planco, anno vrbis* DCCXI.

Diu póſt adiuti à Nerone.

L. Teleſinus philoſophus.

L. Teleſino Cos.] *Nomen ei L. Pontius Teleſinus ex Velleio. Laudat vt philoſophum, & inſignem virum plus vno loco Philoſtratus lib.* IV. *&* VII. *eundémque exſulaſſe eâ re ſub Nerone ſcribit.*

Conſulere, & Conſultatio verbum Chaldæorum.

Nuntios & conſolationes.] *Omnino lego*, conſultationes. *Verbum eius artis. Iuuen.*

——quæ nullum conſulit, & iam

Conſulitur.

Noſter: Quæ caritate erga parentem, non tamen aliud conſultauerat, quàm de incolumitate domus. *Paullò antè ſcribo*, multorum amicitiis innexum, *non*, innixum.

Fanum & templum Liguriæ.

Oſtorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat.] *Non aſpernabilis fortè coniectura noſtra*, apud Fanum Ligurum. *Is locus, Templum alio nomine dictus*

dictus. In vitâ Agricolæ: Classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur. *Liuius tamen Finem Ligurum etiam appellat*: Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt. *sed alio, nisi fallor, & communi magis sensu.*

Ciuicam coronam apud Britanniam meritus.] *Filij ergo M. Ostorij ista mors. Nam de eo libro* XII. *scriptum*: Quâ pugnâ filius legati M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. *Pater sanè in ipsâ Britanniâ obiit.*

M. Ostorius.

Equites Romani, dignitate Senatoriâ.] *Non enim reuerâ Senatores, sed opibus ac splendore cuiuis Senatorum pares. Equites Illustres.*

Quondam Præfectus Prætorij.] *Sub Claudio lib.* XI.

Breuius pecuniæ iter credebat per procurationes.] *Ad quas soli equites aut liberti admissi.*

PAG. 181.

Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem conciuit.] *De Annæo Mellâ sermo est, qui pater Lucani. Quàm igitur ridiculè scriptum & παραλόγως in Eusebiano Chronico!* L. Annæus Mella Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani filij sui à Nerone promeretur. *Illéne bona? imò necem. vt ex Taciti reliquâ narratione videbis. Corrigo Eusebium siue Hieronymum*: ob bona Lucani filij sui à Nerone perimitur.

Eusebij Chronicon emendatum.

Proditam C. Cæsari coniurationem ab eo meminerant.] *Coniurationem Æmilij Lepidi. de quâ Sueton. & Dio.*

De C. Petronio.] *Quem viri docti eum censent, cuius fragmenta hodie purissimæ impuritatis. De quo etiam delibero: sicut & de prænomine: quod apud Plinium lib.* XXXVII. *cap.* II. *Titus est; itémque Plutarchum in libello* Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου. *Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinij verba*; Titus Petronius Consularis moriturus, inuidiâ Neronis Principis, vt mensam eius exheredaret, trullam murrhinam CCC. H-S. emptam fregit. *Plutarchi*: ἢ τοὺς ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζωσιν ὥσπερ Νέρωνα Τῖτος Πετρώνιος.

C. Petronij huius Venereæ Satyræ. Prænomen eius anceps.

Illi dies per somnum, nox officiis & oblectamentis vitæ transigebatur.] *Vide verum hunc aduersipedem, vt Latini appellant. Dies noster, illi nox erat: & nox, pro die. Pulchrè omnino istos homines verè peruersos Seneca describit & culpat, epist.* CXXIII. Lucet? somni tempus. Quies est? *(pro nocte, Quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo)* nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius accedit? tempus est cænæ. *Ac plura ibi de lucifugis illis vide.*

Antipodes Romæ, quibus dies pro nocte.

Senecæ aliqua lux.

Bareâ Sorano.] *Qui ille est nominatus Boëtho de Consolat. lib.* I. *prosâ* III.

Thraseâ Pæto.] *Cuius gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio P. Thraseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse.* C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALLA. THRASIA. PRISCO. COS. *Quod etsi de alio: ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thraseas hic admirator vnicus Catonis, de cuius vitâ librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes eius sparsæ in Tacito, Arriano, Dione: sed ante alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello* πολιτικῶν παραγγελμάτων. *Ait*, Νέρων ὀλίγον ἔμπροσθεν ἢ κτεῖναι τὸν Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὅμως ἐγκαλοῦντός τινος ὡς κακῶς κεκριμένου καὶ ἀδίκως, Ἐβουλόμην ἄν, ἔφη, Θρασέαν οὕτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δικαστὴς ἄριστός ἐστιν. *Salue, ô, salue vir magne, & inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius æui. Tua inter homines, non hominis vita: noua probitas, constantia, grauitas: & vitæ mortísque æquabilis tenor.*

De nomine Thraseæ quæsitum.

Laudes eius

Ludis Cæsticis à Troiano Antenore institutis.] *Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hîc dicitur Thraseas, non pugnasse: & à Dione* τραγῳδίαν ὑποκρινάμενος ἐν Παταουίῳ τῇ πατρίδι. *ita enim scribend.* (*Patauinus quia Thraseas*) *non* πολεμία. *Sed crederem, vt fit, tempore auctiores ornatiorésque eos ludos factos, & ad cæstus scenica etiam certamina adiecta. Turbat nos tamen & moratur Vatic. qui*, cetastis, *refert. Scriptura, de quâ nihil hiscam. Apud Liuium lib.* X. *nauale certamen annuum est Patauij: sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus, apud Sidonium in Abitaco suo, ad exemplar Troianæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantùm monet, fuisse* ἑορτὴν τριακονταετηρίδα, *tricennale spectaculum.*

Ludi Cæstici ab Antenore.

Dio correctus.

Principio anni vitare Thraseam solemne iusiurandum.] *Cuius multa memoria in Tacito, aliísque. Ideò exponam. Liberâ re Romanâ non iuratum scio in cuiusquam acta. iuratum in leges quidem: sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem Senatus. Is probabat, aut rescindebat. Primi Triumuiri, nisi fallor, Calendis Ianuariis & ipsi iurarunt, & alios adegerunt, rata se habituros omnia acta Diui Iulij. Inde secutis principibus exemplum. Dio opportunè, lib.* XLVII. ἔν τε τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοί τε ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους ὥρκωσαν βέβαια νομιεῖν πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνου γενόμενα. καὶ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἴσχουσιν, ἢ καὶ ἐπ' αὐτοῦ

PAG. 182. Iusiurandum in acta Principum.

Quam originem habuerit.

ποτε

ποτε γιγνομένοις, καὶ μὴ ἀπημωθεῖσι γίγνηται. *id est*: Kalendis autem noui anni, & ipsi Triumuiri iurarunt, & alios iurare coëgerunt, omnia acta Iulij rata se habituros. Quod & nunc vsurpatur in omnibus qui aut tenent imperium, aut tenuerunt, nisi fortè infamiâ ignominiâque publicè notati sint. *Id accidit sub annum vrbis* DCCXII. *Factum idem viuo Augusto; de quo idem Graecus lib.* LIII. ἐν δὲ τῇ νουμηνίᾳ ὅρκοις ἡ βουλὴ βεβαιοῦσα τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐπιστώσατο. *Idq; iuramentum semper abusque Diuo Iulio repetitum ad principem eius anni. Tacitus infrà*: Eiusdem animi est Poppæam diuam non credere, cuius in acta Diui Iulij & Augusti non iurare. *Nisi tamen si quis sceleribus & flagitiis aliter meruisset. Dio lib.* LX. *de Caio*: καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν μνήμην ἐπί τοῖς ὅρκοις καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ Τιβερίου. *id est*: Ob eas caussas non est Caij nomen in catalogo alboque Principum, quorum mentionem facimus in iuramentis votisque; vti nec Tiberij. *Iuratum verò non viritim, sed vno aliquo ex quoque magistratu verba præeunte, reliquis assentientibus. Quem morem Senatus, adulatione nouâ, transgressus est sub Tiberio, vt narrat idem Dio* LVIII. νομιζομένου συχνὸν χρόνον ἤδη, μηκέτι κατ' ἄνδρα τὴν βουλὴν ἐν τῇ νουμηνίᾳ ὀμνύναι, ἀλλ' ἑνός, ὥσπερ εἴρηταί μοι, προομνύντος, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπαινεῖν, οὐκ ἐποίησαν αὐτό, ἀλλ' αὐτεπάγγελτοι μηδενὸς σφᾶς ἀναγκάσαντος, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἐπιστώθησαν, ὥσπερ τι παρὰ τοῦτο μᾶλλον εὐορκήσοντες. *Sed præiurationem Claudius iterum reduxit, explicátque Dio lib. vltimo*: Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα ἐθισμένα διώμοσε, τοὺς δ' ἄλλους ἐκώλυσε κατ' ἄνδρα ὀμόσαι, καὶ οὕτως εἴ τις τῶν στρατηγούντων, ὥσπερ ποτε, καὶ ἕτερος τῶν δημαρχούντων, ἀπό τε τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων εἷς ἐξῆρξε τῶν ὅρκων τοῖς ὁμοίοις. καὶ τοῦτο ἐπὶ πλείω ἔτη ἐπράχθη. *Quam tamen abrogatam denuò esse, reditúmque ad singularia iuramenta, indicio sunt quæ hîc & posteà Thraseæ obiiciuntur. Et Dionis sanè verba vltima satis ostendunt, in aliquot annos dumtaxat id seruatum.*

A Iulio vsque iurabant.

Iurabát in acta omnium Imp. exceptis pessimis.

Non viritim, sed vnus ex quoque magistratu.

Id posteà tamé mutatum.

Nuncupationibus votorum non adesse.] *De quibus lib.* IV. *Annal.* Pontifices eorumque exemplo ceteri sacerdotes cùm pro incolumitate Principis vota susciperent. *Sueton. Nero. cap.* XLVI. Votorum nuncupatione, magnâ iam ordinum frequentiâ, vix repertæ Capitolij claues. *Ea vota in tabulis concipi solita, & signari. Sueton. Aug. cap.* XCVII. Nam se quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negauit suscepturum vota, quæ non esset soluturus. *Plinius ad Traianum*: Solemnia vota pro incolumitate tuâ, quâ salus publica continetur, & suscepimus & soluimus: precati deos, vt velint ea semper solui, semperque signari. *Concepta non Kalendis ipsis, sed* III. *Nonas. Plutarchus in Cicerone*: τεχθῆναι Κικέρωνα λέγουσιν, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν, ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. *Capitolinus in Pertinace*: Tertio Nonarum die, Votis ipsis. *Eunapius in vitâ Maximi*: ἡ τρίτη δὲ ἡμέρα τῶν καλανδῶν, ἃς αὐτὰς Ιανουαρίας ἡμέρας Ρωμαῖοι προσονομάζουσι, καὶ προσκυνήσαντες πάντες αὐτὸν ὑπέχουσι τὴν εὐχήν. *Et hunc Caij Ic*[ti] *De verbor. sign.* Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur. *Denique hunc Dionis clarum lib.* LIX. Καὶ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῇ τὰς εὐχὰς ἐχούσῃ συνῆλθον μὲν, *&c*: Tertiâ autem die, quâ Vota fiunt, conuenerunt quidem, *&c. Firma hæc videbantur*: *tamen concutit nos nonnihil Tacitus lib.* IV. *Annal.* Cæsar solemnia incipientis anni Kalendas Ianuarias epistolâ precatus. *Et subdit*: Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & Vota, vincla & laqueus inducantur? *Et Tibullus ad Messallam*:

Sacerdotes vota concipiebát pro salute principis.

Obsignabátur ea vota in tabulis.

Quis dies Votorum.

Alij videntur Kalendis ipsis ponere.

——Tyrio subtemine vestem
Indueras, oriente die duce fertilis anni:
Cùm fera discordes tenuerunt flamina venti,
Et largita tuis sunt multa silentia votis.

Sed stamus. & ad Taciti locum aio, non ita districtè verba capienda quasi illo ipso die Vota, sed quasi in propinquo. Aut verius: *etiam tunc Vota fuisse, sed ex ritu prisco, quæ soli Consules nuncupabant, pro Imperij & populi salute. Hæc autem pro Principe subtexta. & die quidem lætiore & augustiore pompâ. Quod ipsum de Tibullianis illis censeo. Sanè veteri rep. negari non potest, quin Vota ipsis Kalendis. Omitto plures Liuij locos*: *hunc do firmum & clarum, lib.* XXI. *extremo*: *Consulem* C. Flaminium, conscientiâ præteritorum, & Capitolium, & solemnem Votorum nuncupationem fugisse: ne die initi magistratus, Iouis optimi max. templum adiret. *Fieri etiam potest, vt plures dies Votorum fuerint, ille tamen tertius ante Nonas præcipuus. Concepta autem & in castris apud signa; & in Capitolio. Tertullianus de Coronâ*: Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, secunda in Capitoliis. Accipe post loca, & verba. Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum. *Vbi & formulæ pars; in quâ tamen corrigo*, esse *facturum. *Est enim eo exemplo dictum, quo illud Gracchi*: Credo ego inimicos meos hoc dicturum. *Dies hic publicè lætus; ideóque* Ælius Cæsar Votorum caussâ ab Hadriano lugeri est vetitus. *Eumdem etiam* *Solemnia ἁπλῶς appellarunt. Quod obseruo ex Tertulliani his verbis*: Veræ religionis homines etiam Solemnia Imperatorum conscientiâ potiùs, quàm lasciuiâ celebrant. Grande videlicet officium focos & choros (*nescio*

Distinctio adhibita.

Vbi concepta.

Tertullianus correctus.

* Ita poëta vetus: *Marsi tibi vouero facturum bidente verre.*

* Et Plinius suprà, Solemnia vota.

Coniectura in Tertulliano.

(*nescio an*, thoros, *vt ad lectisternia referatur*) in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere. Hæccine solemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? O nos meritò damnandos! Cur enim Vota & gaudia Cæsarum casti & sobrij & probi expungimus?

Huic vni incolumitas tua sine arte, sine honore.] *Sentio abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo*: incolumitas tua sine curâ, artes sine honore. *Prius membrum ad nuncupationem omissam votorum spectat, quæ pro incolumitate Principis: alterum ad id, quod numquam immolarit pro cælesti voce.* Vox addita Tacito.

Curatiùs leguntur.] *Ita restitui, confusione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæserant. Itaque,* Curiatium, *aut* Curantium, *ferè legas. At ita ante Tacitum Sallustius,* Curatissimè accepit. *& Ammianus*: Domicilia cuncta curatiùs ritu Romano instructa. *Noster lib.* XIV. Ludos curatiùs editos. Curatiùs, vt Accuratiùs.

Ista secta Tuberones & Fauonios, veteri quoq. reip. ingrata nomina genuit.] *Stoicorum sectam, vitium hoc hominis culpat, & qui eam secuti. Tuberonem intellegit Q. Ælium, qui in epulo publico hædinis pellibus strauit lectos Punicanos, & vasa Samia exposuit. Cicero, Valerius, aliíque. Agellius lib.* I. Tubero iuris ciuilis antistes, & Stoicæ doctrinæ sectator. *Idem ille est, qui Lucullum Xerxem togatum appellitabat, Plutarcho memorante. Fauonius est, Catonis ille simia; de quo Sueton. Aug. cap.* XIII. *& Valer. Maximus lib.* II. *cap. vlt. Plutarchus in Bruto. Vidi tamen qui,* Fannios, *hîc reponeret, imperitè.* Ælius Tubero Stoïcus. Fauonius, item Stoïcus.

Ostorius Sabinus.] *Mutant libri. Alij,* sibi Torius, *Vatic.* Subitorius. *Flexit me vt Ostorius scriberem locus infrà, de hoc ipso*: Ostorio duodecies, & Quæstoria insignia tribuuntur. Ostorius Sabinus.

Inultam omiserat.] *Vatic. Malè vulgò,* inuitam.

Exterritum Thraseam sensisse.] *Sententia mecum malit,* scripsisse.

Secretum circumdare.] *Benè mei libri, præ quod vulgò,* otium dare.

Superesse qui forsitan manus ictúsque * per immanitatem Augusti.] *Animam agenti loco aquam sic affuderim*: ictúsque parent. Immanitate Augusti etiam bonos metu sequi. Conatus emendandi loci vitiosissimi.

Senatui quem perornauisset.] *Puto leg.* quem semper ornauisset.

Oratio principis per Quæstorem eius audita est.] *Non enim cuilibet è Quæstorum collegio id munus, sed Candidatis Principis l.* I. *De offic. Quæstoris. Ideò Tacitus expressim,* Quæstorem eius. *Et in lapidibus aliquoties,* QVÆSTOR. AVG. *Reliqua ad hunc ritum trita.* PAG. 183. Quæstor Principis. Orationes Cæsaris recitabat.

Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenire.] *Diuinabam,* haud veniri. *nec tamen sententiæ plenè consultum. Melius sic*: quid mirum nec longinquis prouinciis subueniri. *vel* prouinciis aduerti. Diuinatio in Tacito.

Paconium Agrippinum paterni in principes odij heredem.] *Hic ille Agrippinus è Stoïcâ domo, laudatus Epicteto & Arriano. Quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Electis*: Διὰ τοῦτο ἐπαινεῖν Ἀγριππῖνον δίκαιον, ὅτι πλείστου ἄξιος ἀνὴρ γενόμενος, οὐδεπώποτε ἐπῄνεσεν ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπῄνει, ἠρυθρία. *& statim*: καί ποτε μέλλοντι ἀριστᾶν αὐτῷ, ἐπέστησεν ὁ λέγων, ὅτι φεύγειν αὐτὸν κελεύει Νέρων. καὶ ὅς ἔφη, οὐκ οὖν, εἶπεν, ἐν Ἀρικίᾳ ἀριστήσομεν. *Arriani lib.* I. *cap.* I. ἀπηγγέλθη αὐτῷ ὅτι κρίνῃ ἐν συγκλήτῳ. ἀγαθῇ τύχῃ. ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη. ταύτῃ δ' εἰώθει γυμνασάμενος ψυχρολουτεῖν. ἀπέλθωμεν, καὶ γυμνασθῶμεν. γυμνασαμένῳ λέγει τις αὐτῷ, ἐλθ' ὅτι κατακέκρισαι. φυγῇ, φησὶν, ἢ θανάτῳ; φυγῇ. τὰ ὑπάρχοντα τί; οὐκ ἀφῃρέθη. εἰς Ἀρικίαν οὖν ἀπελθόντες ἀριστήσωμεν. *id est*: Nunciatum ei, quòd iudicium de eo fieret in Senatu, bonum factum, inquit. At enim quinta hora iam aduênit (*non* Dies, *vti interpres ad ritum veterem parum attentè.*) quâ exerceri solet, & frigidâ lauari. Eamus, ait, & exerceamur. Exercitanti superuênit qui diceret, Fuge ociùs, damnatus es. Exsilio, inquit, an morte? Exsilio. Bona autem quid? Non ablata tibi. Ariciam ergo euntes, istic prandeamus. *Tacito ista lucem dabunt, dum paullo inferiùs ait,* pulsum eum Italiâ. *Sed cur Marcellus* paterni odij in principes heredem *Agrippinum calumniatur? Propter patrem eius Paconium, qui maiestatis reus sub Tiberio periit. Eruo è Suetonij Tiber. cap.* LXI. Interrogatum eum à quodam nano astante mensæ inter Copreas (*ita leg. non,* Capreas) cur Paconius maiestatis reus tamdiu viueret? statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, ceterùm post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœnâ Paconij quamprimùm statueret. *Ideò Tacitus mox*: Quid Agrippino obiectum nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitiâ concidisset. Agrippinus philosophus, indicatus: Mira constantia hominis. Pater inuentus huius Agrippini.

Curtium Montanum.] *Cuius mentio lib.* IV. *Histor.*

Faciliùs laturos singula carpentem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis.] *En calumniam. Viri boni silentio etiam apud Tyrannum peccant. Audi illa apud Senecam, Oedipo*: Nec silentio satisfit Tyrannis.

> CR. Tacere liceat. nulla libertas minor
> A rege petitur. OED. sæpe vel linguâ magis

Regi atque regno muta libertas obest.

Celebritate periculorum.] *Cum Rhenano lego*, crebritate.

Quódque Proconsul Asiæ.] *Melius*, proconsulatum.

Scholiastes correctus.

Pecuniam Magis dilargita.] *Cape ad lucem historiæ Scholiastis hanc notam, ad illud Iuuenal.* —faciet, quod deferat, ipse. Egnatium Philosophum significat, qui filiam Bareæ Sorani, quam cùm ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni. *Sed velim obiter corrigi:* quam, cùm ipsius ad magicam descendisset hortatu, Neroni detulit.

Annio Pollione in exsilium pulso.] *Nuper inter coniuratos.*

PAG. 184. Ara in curiâ.

Altaria & aram complexa.] *Vtrum aram Victoriæ intellegit, quæ ante curiam? an altaria & aram Veneris genetricis, in cuius templo nunc Senatus?*

Quantum misericordiæ.] *Præclarè libri. Vulgò* quantum nunc. *errore ex concisâ ratione scribendi*, mĩæ. *Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicauerat Faërnus. nec inuideo ego, nec culpo.*

Honesti & exerciti.] *Suadeo scribas*, honesti exercitus, *ex sententiæ ductu.*

Æquitate deûm * erga bona maláque documenta.] *Deprauatio manifesta. quam adnoto, non tollo.*

Interdictio honoribus.

Prædicto ne in rep. haberetur.] *Accipio, vt Romæ quidem esse ei liceret, sed procul ab honore omni & publicis muneribus vitam ageret priuatam.*

Quæstor Consulis.

Quæstor Consulis missus.] *Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Appàret è Dione: qui in actis anni* DCCXVI. *scribit*, Ap. Claudium & C. Norbanum consules, primos binos Quæstores habuisse. *Si id non sit; scribam*, Quæstor Consuli missus, *id esset, à Consule missus.*

Supplicij exactor.

Quod fieri solere obseruamus in iis, qui damnati à Senatu. Nam Consul, eius caput: administer autem Consulis, Quæstor. Dio lib. LVIII. *de Geminio Rufo*: Καὶ μαθὼν τὸν ταμίαν ἐπὶ δικαιώσει αὐτοῦ παρόντα, αὐτός τε ἑαυτὸν ἔτρωσε, καὶ ἐκείνῳ δείξας τὸ τραῦμα, Ἀπάγγελλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ, ὅτι *ἀνὴρ οὕτως ἀποθνήσκει. Audiens Quæstorem ad supplicium exigendum iam adesse, ipsius se vulnerauit: & plagam ei ostendens, Abi, nuncia, inquit, Senatui, virum sic mori.

* *De mollitie enim accusatus erat.*

Demetrius Cynicus.

Demetrio Cynicæ institutionis doctori.] *Quæ secta reuerà à Stoïcâ, tunicâ tantùm distat. id est, quòd nudiùs & inuerecundiùs Cynici, quæ velant & tegunt leuiter Stoïci. Demetrij huius laus apud Philostratum lib.* IV. *De vitâ Apollonij, Senecam* VII. *De Beneficiis cap.* VIII. *cuius verba*: Paullò ante Demetrium rettuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tulisse, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, nec nos (*omnino scribo*, & nos. *ita enim concludit*, ne aut exemplum sæculo, aut conuicium deesset) ab illo corripi posse. Virum exactæ (licet neget ipse) sapientiæ, firmæque in his quæ proposuit constantiæ. *Et Epist.* LXIII. Demetrium virorum optimum mecum circumfero, & relictis conchyliatis cum illo seminudo loquor, illum admiror. *Vox eius magni animi ad Neronem*, ἀπειλεῖς μοι θάνατον, σοὶ δ' ἡ φύσις, *apud Arrianum.*

Seneca correctus.

Arria vxor Cæcinæ, heroïna.

Arriámque tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi.] *Arria mater, vxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium.* Ideò ad *mortem actus. Sed præiuit vxor, æterno & inaudito exemplo, semet feriendo; extractúmque pugionem marito porrigendo cum voce, Pæte non dolet. Plinium lege, lib.* III. *epistolâ ad Nepotem. Martialis de hac heroïnâ,*

Casta suo gladium cùm traderet Arria Pæto
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Siqua fides, Vulnus quod feci non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet.

Dio & Zonaras leuiter correcti.

In Zonarâ & Dione eadem narratio. sed corruptè verba Græca, παῖ οὐκ ἀλγῶ: *& in puerili mendo Xylander*, Puer, non dolet. *Scribe*, παῖτε οὐκ ἀλγῶ. *Hanc Arriam Scholiastes in vitâ Persij notat fuisse poëtæ illi cognatam.* Ipse Persius, *inquit*, decem ferè annis summè dilectus apud Thraseam est, ita vt peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam vxorem habente. *Quid est autem, Diligi apud Thraseam? Solæcus sermo. Manuscriptus Vulcanij*, apetithrasea. *Facile correctu*, à Pæto Thraseâ. *Commentarij autem huius parum adhuc peruulgati auctoritate sæpe nitor. quis carpet? doctus ille, probus: imò in pleráque parte & Probi. Vtinam hodie sic commentemur: Debemus eum P. Pythœo Ic. viro doctrinæ, iudicij, vitæ directæ.*

Iterum. Et iure laudatus.

Obuersis in Demetrium.] *Multa & libro huic, & Neronianæ historiæ deesse clarum. Duo anni dicendi supersunt, in quibus de aduentu Teridatis, de coniuratione Vinicianâ, de motu Vindicis, aliáque, digna quæ à magno auctore tradita legeremus, si Fatis ita visum fuisset.*

FINIS.

IVSTI LIPSI

AD LIBROS HISTORIARVM NOTAE.

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.
cIↃ. IↃ. LXXXIX.

UNIVERSIDAD COMPLUTENSE · MADRID ·
FILOLOGIA
BIBLIOTECA

AD LECTOREM.

De diuisione, deque ordine Librorum Taciti.

ANTE *rem, sed non abs re, monendus mihi bone Lector es, seiunctos disparatósque à me hos Historiarum libros ab Annalium, caussâ non vnâ. Primùm Tacitus ita suasit, siue iussit:* Initium, *inquit*, mihi operis Ser. Galba. *& statim:* Opus aggredior plenum variis casibus. *Quæ verba, quis ille tam aliud agens in legendo, qui noui operis esse non sentiat, non iuncti aut continuati? Adde quod seriò præfatur, apparat, conciliat, formam futuri operis ponit. quæ omnia in vestibulis librorum recepta tantùm, satis liquet. Sed & Tertullianus in libello de Spectaculis præit ad hanc distinctionem clarè:* Cornelius, *inquit*, Tacitus in quinto Historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus. *Rectè ad nostrum discrimen & verè: ad vulgi, vanissimè. quo is liber sit vigesimusprimus. Denique etiam titulus me induxit. Si enim priores illi Annales insigniti, vt* * *docui, à Tacito ipso: aliud nobis opus quærendum cui, Historiæ, index. Nam hoc certè titulo libros etiam noster scripsit. Inde apud Vopiscum*, Historiæ Augustæ scriptor Tacitus. *Inde illud Plinij*, Auguror, nec me fallit augurium, Historias tuas immortales futuras. *At illud Historiarum opus, istud. cui inseri etiam Plinius ambitiosè nec importunè cupiebat, quia perduxerat id ad Plinij æuum. Sed & liber ille bonus fidúsque Vaticanus non temerè hîc vacillat.* Incipit, *inquit*, liber XVII. secundum quosdam. *Quidam illi errant. & seduxit eos temporum rerúmque coniunctio, vt vno filo illis de Nerone adtexta censerent ista de Galbâ. Adeò autem in re contrà est, vt sciam Tacitum hos Historiarum libros diu scripsisse ante Annales illos. Ipsi id accredo lib.* XI. *Ann.* Vtriusque, *inquit*, principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res gestas Domitiani composui. *Nam Domitiani res, vel Præfatio ista te docebit, tractasse eum his libris. ad quos frustrà & ridiculè me mittit, si nondum scripti editíque. Quin consilium hoc illi in vniuersâ historiâ: vt eam ordiretur à rebus æuo suo coniunctioribus, & paullatim abiret ad superiora. Ne id quidem celat ipse* III. *Annali, vbi de Iuliâ Augusti filiâ:* Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. *Itaque scripsit primò à Galbâ ad Traianum, & Historias appellauit. inde ab Tiberio ad Galbam, & Annales indigitauit. scripturus eodem titulo fortasse & tractu res Triumuirorum & Augusti. Fata inuiderunt. Hæc ratio*

* Ad lib. I. Annal.

mihi ante oculos, cùm Editione primâ Historias Annalibus antepósui: non ætatis seriem secutus, sed scriptionis tempus. Mutaui. non quia peccarim, sed quia non mens mihi contentionis funem cum vulgo ducere super re leui. Denique quia rerum magis ordinata ita series. Moneo postremum. stilum ipsum, argumentum & caussam esse posse vtriusque operis separandi. Sanè in istis Historiarum libris scribendi genus totum floridius, diffusius, & velut canali fluens pleniore. in illis Annalium siccius, contractius. adeò vt illic plurium annorum res vno libro; hîc vix vnius anni comprensæ pluribus libris. Siue ætas id fecit, siue potius iudicium curáque scribendi.

DE MATERIE OLIM HORVM LIBRORVM.

COMPLEXVS erat Tacitus his libris res domi forisque gestas, à Seruij Galbæ principatu ad initium Neruæ. Docet ipse anteloquio operis: *Quòd si vita suppeditet, Principatum Diui Neruæ & imperium Traiani vberiorem securiorémque materiam senectuti seposui.* Ad Annal. Scripsit ergo hîc & descripsit Principes sex, Galbam, Othonem, Vitellium, Vespasianum, Titum, Domitianum. Sub quibus multæ magnæque res in vrbe, in prouinciis: quarum capita libat ipse totâ hac Præfatione. Ita clarum grande hoc Historiarum opus fuisse, &, si coniecturæ res sit, fusum in libros non minus viginti. Certè cùm id spatium à Galbâ ad Neruam annorum vnius & viginti sit; his autem libris narratæ res dumtaxat vnius paulò plus anni: non vana diuinatio sit de numero tam amplo. Ita vides, Lector, quæ & quanta bonarum rerum iactura: &, scio, mecum ingemiscis. Vbi Tacitus desierat, consilium ordiri Ammiano fuit: qui vestigia eius legit, sed pede non tam fausto. Ipse de se Ammianus: *Hæc vt miles quondam & Græcus, à Principatu Cæsaris Neruæ exorsus, adusque Valentis interitum, pro virium explicaui mensurâ.*

IVSTI LIPSI AD LIBRVM I. HISTOR. NOTÆ.

SERV. Galba iterùm T. Vinius Coss.] *Vulgò appellant T. Iunium. At mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Cælij:* PAG. 185. Vinia gens.

SER. GALBA. II. T. VINIO. COS.

à quo præsertim staret Plutarchus, qui ferè hunc hominem Τίτον Οὐίνιον, *aut* Οὐίνιον *appellat. Simile mendum in Suetonij Aug. cap.* XXVII. *vbi* T. Iunius Philopœmen *scribitur, qui ex Dione est* Vinius. *etsi Appiani scriptura firmat vulgatam. Sanè Iunia gens nobilior, quàm vt in hunc hominem conueniat: cuius pater dumtaxat ex familiâ Prætoriâ, vt Tacitus infrà refert.* Suetonij correctio.

DCC. & XX. prioris æui annos.] *Exactè si putas,* XXII. *reperies.*

Dignitatem nostram à Vespasiano incohatam.] *Quomodò? quiáne Procurator sub illo Belgicæ? E* Plinio id suspicere: sed suspicere tantùm. imò veriùs id ceperis de huius patre. Intellego ergo dignitatem eius incohatam à Vespasiano, quòd ab eo laticlauius factus, & relatus in ordinem primum.* * Lib. VII. Tacitus à Vespasiano Senator.

A Tito auctam.] *Quæsturâ, opinor, adiectâ.*

A Domitiano longius prouectam.] *Quo Principe & Quindecimvir & Prætor fuisse, ipse testatur* XI. *Annal.*

Diui Neruæ.] *Ait, Diui. Cœpit ergo scribere eo mortuo & sacrato.* Scripsit post Neruam.

Opus aggredior plenum variis casibus.] *Parum firmâ aut germana lectio. Nam Vatic. ille opt.* opus aggredior opibus casibus, *præfert: & suprà adnotatum,* opimum. *Et in Romano antiquitus excuso, item legas,* opimum casibus. *Censeam fuisse,* opulens casibus. *quæ vox paullò à vulgo seductior, exscriptores seduxit.* Tentatus Tacitus.

Quattuor Principes ferro interempti.] *Ne erres cum vulgo, neu Pisonem inter istos censeas. Intellegit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. Nam & ad huius exitum Historiam perduxit. Piso autem, dumtaxat Cæsar, non Princeps.* Aliter acceptus Tacitus.

Tria bella ciuilia.] *Quæ? Othonis in Vitellium: huius in Flauium; & L. Antonij in Domitianum. de quo Sueton. & Dio.*

Perdomita Britannia, & statim missâ cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes nobilitatus cladibus mutuis Dacus.] *In vitio aperto & confusione locus. Quid enim illud,* missâ cohorte? *Itáne vnius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Sueuos bellum? Nugæ. Denique quis hic sermonis contextus aut cohæsio, missâ cohorte in Sueuos, Dacum cladibus inuolutum? qui populi sanè diuersi. Omninò rectè correximus pridem:* perdomita Britannia, & statim amissa. coörtæ Sarmatarum ac Sueuorum gentes. nobilitatus clad. mutuis Dacus: *nec exiguo ad historiam momento. Discimus scilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit: eámque laudem Agricolæ socero suo noster tribuit, in eius vitâ:* Britanniæ situm non in comparationem curæ ingeniique referam, sed quia tum primũ perdomita est) *& mox ignauiâ aut dissidio Principum amissam. Certè Spartianus auctor, sub principia imperij Hadriani,* teneri Britanniam sub Romanâ ditione non potuisse. *Addit ampliùs, penetrasse eumdem Principem in Britanniam, nec tamen totam reciperasse, sed* per octogintaquinque millia passuum murum duxisse qui Barbaros Romanósque diuideret. *Cuius muri mentio etiam Dioni in vitâ Commodi:* τῶν, *inquit,* ἐν τῇ νήσῳ ἐθνῶν *(de Britanniâ loquitur)* ὑπερβεβηκότων τὸ τεῖχος τὸ διορίζον αὐτούς τε καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα. *Alius ab isto murus, siue vallum potiùs, quod Seuerus Imperator duxit per millia passuum* XXXV. *vt Eutropius ait; siue,* XXXII. *vt Victor. De quo vallo diffusè & disertè Beda, lib.* I. *cap.* V. *Aliquid etiam Windichindus Saxonicorum lib.* I. *At fons totius huius corruptionis (variè enim interpolatus locus) à verbo* coörtæ *ortus: quod plerumque libri scripti in medio adspirant,* cohortæ, cohoriri. *Hinc turbellæ.* In eodem vitium. Idque feliciter sublatum. Britannia domita: Amissa: Recepta.

Sarmatarum ac Sueuorum gentes.] *De Sarmatis, etiam apud alios leges: de Sueuis, vix puto. Cattos saltem nominant, in Domitiani quidem rebus. Sed tu scito. hos Sueuos, non illos esse qui in ipsâ Germaniâ, & qui vulgò noti: sed qui trans Istrum, assiti Sarmatis. Illi, inquam, ipsi, quibus Vannius à Druso rex datus, quique inter Marisum & Cusum fluuios locati. Itaque militiâ plerumque sociati cum illis. Libro* XII. *Annal.* Ipsi Vannio manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat. *Etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmenta præclarè (& absque iis hærebamus)* Ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισὶ πολεμηθέντες, πρέσβεις ἔπεμψαν, Qui Sueui apud Tacitum. Vicini Sarmatis. Dio illustrat.

φαν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομετιανοῦ, καὶ ἔλαβον. Ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τούτῳ οἱ Σύηβοι προσπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι. In Mysiâ Lygij cũ Sueuis belligerantes, Legatos miserunt auxiliũ à Domitiano rogantes. & impetrauerunt. Quod ægrè ferentes Sueui, Iazygas assumpsêre, & apparabant se tanquam Istrum vnà cum iis transituri.

Bellum in Dacos.

Nobilitatus cladibus mutuis Dacus.] *Epitomary de hoc bello Dacico, multa; & poëta Statius:*

Das Cattis Dacisque fidem.

Iterum:

Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis dônat clementia montem.

Cur montem disertè nominat? sicut in eâdem istâ re:

Tu ciuile nefas, tu tardum in fœdera montem
Longo Marte domas.

Occultior intellectus in Statio.

Dacorum fatua religio.

Daci Romanis qui sint.

Getæ Græcis.

Quiáne montana Dacia? ita esse scio: tamen opinor in re occultius aliquid designari. ἑνικῶς *enim & vnum montem dumtaxat appellitat. Aspectum igitur à poëta censeo ad ridendam & miri stuporis superstitionem Dacorum; quibus Sacerdos in monte quopiam Deus habebatur, & mons ipse Sacer. Strabo lib.* VII. παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὁ ἱερεὺς ὠνομάζετο θεός. καὶ τὸ ὄρος ὑπελήφθη ἱερόν, καὶ προσαγορεύουσιν οὕτως. Apud Getas Sacerdos, Deus dicitur; & mons, Sacer existimatur, atque ita appellatur. *At enim de Getis hoc Strabo. ita. sed tu disce, Getarum populum Dacos esse, ex Dione lib.* LI. *& Strabone ipso statim. Etiam Appianus notat* Getas vltra Danubium, à Romanis Dacos appellari. *Addo etiam Cappadocibus montem pro deo fuisse. Tyrius Maximus:* ὄρος Καππαδόκαις καὶ θεὸς, καὶ ὅρκος, καὶ ἄγαλμα.

Nero Parthis gratus.

Mota Parthorum arma, falsi Neronis ludibrio.] *Dat & accipit lucem Suetonius, in extremo Nerone.* Deniquecùm post xx. annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis incertæ, qui se Neronem esse diceret: tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus & vix redditus sit. *Post viginti annos, inquit, à morte Neronis. ergo in* XIV. *consulatu Domitiani, hic motus.*

Clades à Vesuuio.

Haustæ aut obrutæ vrbes. Fæcundissima Campaniæ ora & vrbs incendiis vastata.] *Verius distinxeris,* Haustæ aut obr. vrbes fæcundissimâ Campaniæ orâ. & vrbs inc. vastata. *Id enim significat, in Campaniâ haustas aut obrutas vrbes prodigiosâ illâ eiectione Vesuuij montis, quæ sub Tito. Quâ duo opida cum pagis multis obruta, Herculanium & Pompeij. quin ille ipse Naturæ magnus mystes Plinius, periit eodem casu. Statius de hac re eleganter:*

Mira fides. credétne virûm ventura propago
Cùm segetes iterum, cùm iam hæc deserta virebunt,
Infrà vrbes populosque premi?

* Libello, περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων.

Tangit & * *Plutarchus in iis quæ Thespesio reuelata, vbi* Βέσβιον ὄρος *appellat: quod malè interpres Lesbium montem vertit. At quod in Tacito de incendiis vrbis est: intellege, de Capitolio exusto sub Vitellio, & de igne triduano, qui sub Tito. Dionem vide.*

Domitianus Vestales examinauit.

Pollutæ cærimoniæ.] *Vestalium nempe incestis. quæ protraxit Domitianus, pariter & puniit. Præter historicos, Papinius allusit: qui prospectantem Domitianum facit,*

——an tacitâ vigilet face Trôicus ignis,
Atque exploratas iam laudet Vesta ministras..

Atrociùs in vrbe sæuitum.] *Rectè. Imago enim sæuitiæ cædiúmque multa in insulis & prouinciis, maior in ipsâ vrbe. Egregius tamē & acutus quidā iuuenis mauult,* in vrbe seruitium.

PAG. 186.

Serui in dominos auditi.

Odio & terrore corrupti in dominos serui.] *Odio proprio, terrore à Domitiano. Nam ille vulgò vsus delationibus & operâ seruorum. Plinius Panegyrico, hoc tangens:* Non enim iam serui, Principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorem quàm ciuibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberasti, vnoque Salutis publicæ signo, illud, vt sic dicam, Seruile bellum sustulisti.

Taciti callidũ, sed impium dictum.

Adsimile Lucani.

Lib. IV.

Non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem.] *Impium, impium, tuum dictum, Tacite: etsi non imprudens. Nam humano ingenio si rem libras: cùm tot clades, tot tristia, tam rara in bonos præmia: quid nisi aduigilare deos tantùm censeas in pœnas? Atqui nos scimus aliter: nec rem metimur ex iis modò quæ sunt, sed quæ futura. Qui vindicem tantùm deum statuit, tollit ex deo quod est dei, imò quod deus: vim beneficam, salutarem, & adiuuantem. Itaque homo sile: & tecum alter ille tenebrio, qui clamat:*

Felix Roma quidem. ciuesque habitura superbos;
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quàm vindicta placet.

A quo, fallor, aut tu sumpsisti.

Ambigua lectio.

Vt non modò casus euentúsque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed etiam ratio caussæque noscantur.] *Vlcus hîc, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus euentúsque*

tú∫que rerum fortuiti, quomodo remittis me ad cau∫∫as? aut cur vbique tam multus tu, tam ∫erius in iis explicandis? Cen∫eo immiβâ negatione ∫cribendum, qui plerumque haud fortuiti ∫unt: *ad rem & ad verum certè, ∫i non ad Taciti mentem.*

Pars pópuli integra & magnis domibus annexa.] *Attende, & mecum re∫cribes:* pars p. integra, & magnis domibus annexi clientes libertíque damnatorum. *Integram partem populi appellat, ∫inceram & la∫ciuiâ temporum non corruptam.*

Odio flagitiorum onerabant.] *Siue, vt libri ∫cripti,* oneratum. *Vox quidem ea retinenda e∫t, malè à Beato expul∫a.*

Cingonio Varrone.] *Ita ∫cribamus. Iubet Vaticanus, qui non aliter nominat: & Plutarchus, cui e∫t* Κιγγώνιος Βάῤῥων. *Sed & in Taciti vulgatis etiam libris ita per∫criptum, Annali* XIII. cen∫uerat Cingonius Varro con∫ul de∫ignatus. *E∫t autem hic ip∫e.*

Cingonia ge∫.

Petronio Turpiliano.] *Qui con∫ul fuit anno vrbis* DCCCXIV. *Plutarchum ∫perno, ∫iue librarium, in quo* Τερτουλλιανὸς *dicitur.*

Multi ad hoc & innumeri.] *Vitium quiuis viderit & ∫ermonis ineptias, imò ∫ordes. Quid enim illud e∫t,* multi & innumeri? *ad∫tricto no∫tro ∫criptori ∫atis erat, credo, alterum. Ferretus emendabat,* milites ad hoc innumeri. *Ego veriβimè ex Farne∫iani ve∫tigiis* multi ad hoc numeri. *Ad hoc, Sallu∫tianum e∫t: & valet, Etiam, Prætereà. At numeros hîc capio cohortes, manus, vexilla. Crebrum id verbi ∫ub æuum Taciti, eo ∫en∫u. Plinius lib.* X. *epi∫tolar. de Tironibus:* nondum distributi in numeros erant. *Vlpianus:* exercitum non vnam cohortem neque alam dicimus, ∫ed numeros multos militum. *Idem:* ∫iquis militum ex alio numero tralatus ∫it in alium. *Suetonius Ve∫pa∫. cap.* VI. & tunc quidem compre∫∫a res e∫t, reuocatis ad officium numeris parumper. *Claudianus:*

Numeri militares.

Regnorum tractat numeros, cuneo∫que recen∫et.

Nec cohortes ∫olùm in hoc nomen, ∫ed paullatim venêre etiam ip∫æ legiones. Accredo hoc Sozomeno ∫cribenti:* τὰ Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσιν. *Ac Capitolinum ita accipio in Macrino:* Timuit autem & collegam, ne ip∫e imperare cuperet, quòd ∫i vel vnius numeri con∫en∫us accederet; neque ip∫e recu∫aret, & omnes cupidi∫∫imè id facerent. *Quin no∫ter ip∫e Tacitus hac voce iterùm v∫us, in Agricolâ:* Quamquam tran∫acta æ∫tas, ∫par∫i per prouinciam numeri. *Hæc quidem proba & certa. ∫ed illex i∫ta libido correctorum, ignara quie∫cere etiam in certis. Itaque re∫cribit quidam,* multi ad hoc innumeri. *id e∫t, inquit, qui in numeros legioné∫que nondum relati. Acumen! quod fateor ∫uperfui∫∫e illi iuueni, magis quàm iudicium: ni∫i quòd ætas tamen id correxi∫∫et & direxi∫∫et. At tantùm abe∫t, vt de tironibus aut collectitio milite hîc Tacitus: vt contrà, veteranos intellegat, & electos ∫ub vexillis. Itaque magis di∫tinctè paullò po∫t,* Illyrici exercitus electos *nominat, &* Germanica vexilla. *Omitto quòd notionem eam vocis nobis ingerit, ∫ine exemplo.*

* Lib. I. Eccle∫. hi∫tor.

Reiectus pruritus quorumdam.

Haud dubiè turbantem.] *Vocem eieci, quæ aberat rectè ab optimo libro. & paβim ita Turbandi verbo v∫i pri∫ci.*

PAG. 187.

Galliæ obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis.] *Quomodò recenti? & nónne iampridem Galli i∫ti comati id adepti à Claudio? clarum id è Taciti lib.* XI. *Sed expedio. Olim quidem ius ciuium adepti, non tamen promi∫cuè, ∫ed proceres tantùm. Cautè ibi & circum∫pectè Tacitus:* primores Galliæ, *inquit,* quæ Comata appellatur. *ídque mihi notes. Sed nunc ecce à Galbâ diffu∫um id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice ∫teti∫∫ent. Plutarchus apertiβimè:* Ἐκ δὲ τούτου καὶ τὰ μετρίως πραττόμενα διαβολὴν εἶχεν, ὡς τὰ πρὸς τοὺς Γαλάτας Οὐίνδικι συναραμένους. ἐδόκουν γὰρ οὐ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλ' ὠνούμενοι παρὰ Οὐιννίου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν, καὶ πολιτείας.

Nodus explicatus.

Galli quando plenè ciues.

Soliciti & irati, ∫uperbiâ recentis victoriæ, & metu tamquam alias partes fouiβent.] *Haud temerè mutem. aptior tamen membrorum connexus & re∫pen∫io ∫i legas,* ∫oliciti & elati. *Metu nempe ∫oliciti, victoriâ elati.*

Id ∫atis videbatur.] *Dictum videtur, quaβi milites, titulos & imagines tantùm Vitellij ∫pectarint, & paternæ ei virtutes proce∫∫erint pro ∫uis. Aliàs non malè forta∫∫e,* ∫atis: *vt miβionem hanc Vitellij cæle∫ti con∫ilio ad∫ignet, quæ ad imperium ∫cilicet via.*

Mox attritis opibus.] *Etiámne monebo? Grammaticum & leue e∫t. tamen in fido illo Vatic. ∫criptum,* atteritis. *Et ∫anè crebrò ita veteres. vt Tibullus in eodem hoc verbo:*

Atteritum.

Aut operi in∫uetas atteruiβe manus.

Vt Accedi∫∫e, *pro* Acceβi∫∫e, Con∫i∫ti∫∫e *pro* Con∫titi∫∫e, *in Pandectis: &* Hauritum *pro* Hau∫tum *in Apuleio. Et notaui plura talia, quæ vix promam quin rideant aut irriant magi∫telli no∫tri.*

In ∫ecretum A∫iæ repo∫itus.] *In Lyciam, vt opinor, ∫pecie Legationis. Colligo è Plinij lib.* XII. *cap.* I. Licinius Mucianus ter Con∫ul, & nuper prouinciæ eius (*Lyciæ*) legatus.

Suo loco memorabimus.] *Malè anteà,* memorauimus. *Nam hæc quidem narrat initio libri* II. *infrà.*

PAG. 188. Ti. Alexander.

Tiberius Alexander.] *Ego hunc illum puto, qui in castris & gratiâ Corbulonis, libro* XIV. Die pactâ, Tiberius Alexander, illustris eques Romanus, minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, in castra Teridatis venêre. *Qui & Iudææ Procurator, apud Iosephum libro* XX. *cap.* III. *Pater eius, item Tib. Alexander, qui Alabarches Alexandriæ, & frater Philonis Iudæi cuius nunc scripta habemus.*

Legiones in Africâ, quot?

Africa ac legiones in eâ.] *Plures igitur legiones tunc in Africâ? Vix opinor. Adi, si lubet, quæ scripsi initio libri* IV. *Annalium. Vna sanè ordinaria legio in Africâ, neque aliter infrà numerat aut nominat, hoc ipso anno:* legio in Africâ auxiliaque tutandis imperij finibus. *Iuuare aliquid hanc lectionem videatur libro* II. *locus:* In Africâ legio cohortesque delectæ à Clodio Macro, mox à Galbâ dimissæ. *quasi nouam legionem illi veteri adiunxerit Macer, atque ita sub initia Galbæ fuerint duæ. Vanè. quia cohortes dumtaxat delectas à Macro intellegit, non legionem ipsam. Igitur inclino vt hîc rescribam,* Africa ac legio in eâ.

Videri nunc vnam fuisse.

Mauritania à quo diuisa.

Duæ Mauretaniæ.] *Tingitana, & Cæsareensis. Hanc diuisionem Plinius acceptam fert Cæsari Caligulæ, lib.* V. *cap.* I. Principio terrarum, *inquit,* Mauretaniæ appellantur, vsque ad C. Cæsarem Germanici F. regna: sæuitiâ eius in duas diuisa prouincias. *At Dio palàm aduersus, Claudio attribuit, lib.* LX. Πραχθέντων δὲ τούτων, ὁ Κλαύδιος δίχῃ τοὺς Μαύρους τοὺς ὑπηκόους ἔνειμε, ἔς τε τοὺς περὶ Τίγγιν καὶ ἐς τοὺς περὶ Καισάρειαν, ἀφ᾽ ὧνπερ καὶ ὀνομάζονται, καὶ δύο ἄρχουσιν ἱππεῦσι προσέταξε. His actis, Claudius Mauros dupliciter diuisit, in eos qui ad Tingim, & qui ad Cæsaream, vnde & nomina habent: & duobus equitibus præpositis eos permisit.

Dio à Plinio discrepat.

Explicatus Tacitus.

Inchoauêre annum sibi vltimum, reip. propè supremum.] *Eleganter dictum. Solicitant tamen. & nónne, inquiunt, idem est Vltimum ac Supremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit ob sententiam disparem. Non enim certè reip. vltimus annus. Alioqui dicere percommodè potuisset,* sibi & reip. supremum. *Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legend.* reip. propè primum. *quia tantumnon vetus, inquit, resp. & libertas incœpere à Galbâ. Logi alogi.*

Ruptâ sacramenti reuerentiâ.] *Ita mei libri, & sententia exigit. Rhenanus dum Budensis codicis corruptam scripturam vt* τεμένων ἱερὰ *obseruat, nodum in scirpo quærit.*

Multi occultâ spe.] *Libri mei scripti,* stultâ spe. *vti & in Couarruuia. Placet tamen magis vulgata.*

Ambitionis rumoribus.] *Verum non negaueris,* ambitiosis.

Correctus Tacitus.

In T. Vinij odium diuerterant.] *Parùm cohærens lectio aut sententia. A priscis editionibus abest vox* diuerterant. *Et tollam sanè ego arbiter, legámque:* hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinij odium. qui indies, &c. *Multi, inquit, successorem destinabant ex suâ spe, quidam ex odio Vinij. Non dissimile illud Taciti de Pisone:* Iuuenis recenti fauore, & infensus T. Vinio: seu quia erat, seu quia irati ita volebant. *Quod si retinendum tamen id verbi sit, mutem & diducam,* Etiam in T. Vinij odium diuersi ierant.

Actu improba vox.

Eodem actu inuisior erat.] *Quid est illud, Actu inuisum esse? Ineptiæ, & sermo parùm non dicam lautus, sed Latinus. Scripserim sublatâ eâ voce,* eâdem inuisior erat. *genus sermonis notum vel ex vno Plauto. Non malè etiam,* fastu inuisior. *qui sanè fastus comitari potentiam ferè solet, & hunc odium.*

Icelus libertus.

Icelo Galbæ liberto.] *Nequissimi huius seruuli nomen variè scriptum. Alibi* Hycellus, *alibi* Icellus. *Vaticanus semper* Icelus: *quem sequor. Plutarchum in eâ voce emaculo, in Galbâ:* Καὶ ἧκεν ἀπὸ Ῥώμης Ἴκελος ἀπελεύθερος ἑβδομαῖος. *Vulgò,* σικελὸς *scriptum: & verterunt homines docti,* Siculus quidam. *At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. capite* XXII.

Quem anulis donatum.] *De hoc eodem Suetonius:* Icelus paullo antè anulis aureis donatus, & Marciani cognomine ornatus, & iam summæ equestris gradus candidatus. *Viri docti interpretantur Summam equestris gradus, Præfecturam prætorij: haud improbè. Tamen ego magis intellegam de Procuratione, quæ propria equestris ordinis dignitas. An libertum promotum iri censeam ad Prætorij præfecturam, ídque sub Galbâ? numquam.*

Suetonius explicatus.

Octauiam vxorem amoliretur.] *Iisdem in hanc rem verbis vsus est libro* XIV. *Annal. & sic mei libri. Couarruuiæ tamen codex & Budensis,* Octauia vxor amoueretur. *Quod rectum æquè.*

In prouinciam Lusitaniam specie legationis seposuit.] *Totidem verbis Suetonius:* Sepositus est per caussam legationis in Lusitaniam. *Sed operæ est videre diuisionem Hispaniæ & Præfecturas, quoniam sæpe hîc intercurrit. Diuisa ea ab Augusto in duas prouincias, Citeriorem & Vlteriorem. Citerior, Tarraconensis etiam dicta: cui Galba præfuit, cui nunc Cluuius*

Hispaniæ diuisio.

Citerior.

Rufus. Vlterior diuisa in duas prouincias, Bæticam & Lusitaniam. Bætica populi fuit, & in eam missus Proconsul. Noster lib. IV. Vibius Serenus vlterioris Hispaniæ Proconsul. *non quia tota Hispania vlterior (cautè legas) Proconsulem habuerit, sed quia eius pars melior Bætica. Itaque confundebant scribendo siue loquendo. Plinius lib.* III. Prima Hispania terrarum est, Vlterior appellata, eadem Bætica. *Non tamen etiam regendo. Nam duæ Cæsaris fuerunt, sola Bætica populi. Strabo distinctè, libro* III. Νυνὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν μὲν ἀποδειχθεισῶν τῷ δήμῳ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ, τῶν δὲ τῷ ἡγεμόνι τῶν Ῥωμαίων, ἡ μὲν Βαιτικὴ πρόσκειται τῷ δήμῳ, καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπ' αὐτὴν, ἔχων ταμίαν τε καὶ πρεσβευτήν. ἡ δὲ λοιπὴ, Καίσαρός ἐστι. πέμπονται δ' ἀπ' αὐτοῦ δύο πρεσβευταὶ, στρατηγικός τε καὶ ὑπατικός. Nunc quidem, prouinciis aliis attributis populo & Senatui, aliis Principi, Bætica populo relicta est, & mittitur in eam Proconsul qui habet Quæstorem & Legatum. reliqua autem Hispania Cæsaris est. & mittuntur in eam duo Legati, Prætorius & Consularis. *Addit deinde, Prætorium Lusitaniæ præfuisse, cum vnico Legato: Consularem reliquæ, cum tribus Legatis tribúsque legionibus. Consentit & Dio libro* LIII. *qui disertè* Bæticam Populo adsignat, Lusitaniam & Tarraconensem Cæsari. *Quid igitur Appiano in mentem venit scribere, De bello Hispaniensi, extremo?* Ab eo tempore (*quo Cantabri ab Augusto victi*) Romani Iberiam, quæ hodie Hispania dicitur, in tres partes diuidere cœpisse mihi videntur, in quarum duas annuos magistratus Senatus mittit, in tertiam verò Præsidem Imperator. *Quæ à falso nunquam excusem, nisi quid mutauit eius æuo. Strabo etiam libro vltimo, duas Hispanias recensere inter eas quæ Populi sunt, videtur. sed videtur: eáque res interpretem decepit. qui etiam τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν, id est* Vlteriorem *siue* Exteriorem *Hispaniam, turpiter* Interiorem *conuertit. Vellem monuisse eruditissimum Causabonum, cuius ad Strabonem probas sanè Notas iam nunc vidi.*

Vlterior.
Taciti dictio restricta.
Bætica populi.
Reliquæ Cæsaris.
Appianus contradicit.
Vanè.
Strabo malè versus.

Ducennio Gemino Præfecto vrbis.] *Ille est, de quo libro* XV. *legis*: Exin Nero tres consulares L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus præposuit.

Piso M. Crasso & Scriboniâ genitus.] *Puto illo M. Crasso Frugi, qui consul fuit cum C. Lecanio Basso,* DCCCXVI. *sub Nerone. qui ipse è Calpurniis Frugi, in Liciniam gentem adoptione transiit, vt ex cognomine apparet: sicut hic noster iterùm è Liciniis ad Calpurnios iuit. Quod autem de Scriboniâ addit: ex eo vides perperam in Plutarchi Galbâ legi,* κράσσου καὶ κελτίωνος ἔγγονος: *& ex nostro corrigendum.*

Pisonis pater.
Plutarchus rescribendus.

Et iudicij mei documentum sint.] *Sententiam antè inuolutam, filo & fide Vaticani codicis aptè euolui. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus imperium quæsiui: & quod te iudicio successorem eligam, signum, posthabiti non solùm mei amici sed & tui.* PAG. 189.

Est tibi frater pari nobilitate.] *De quo libro* IV. *Historiarum*: Ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capessendam remp. hortatus.

Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant. quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.] *Xenophon pariter*: δοκεῖ δέ μοι ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. *Et sententia similis, Diodoro Siculo expressa, lib.*XIX. διόπερ ἔνιοι προσηκόντως ὑπολαμβάνουσιν δυσχερέστερον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως, ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐμφρόνως. αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν ἀεὶ τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα, προτρέπονται καταφρονεῖν πάντων. *Et Catoni illi Prisco*: Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitiâ transuorsum trudere solent à rectè intellegendo atque consulendo.

Felicitas ægrè concoquitur.

Sed alij per obsequium imminuent.] *Ita disertè Vatic. & Venetus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, & exemplaria vt haberent fecit,* alij licet per obsequium annuant.

Aut ego cum vnâ Legione.] *Vnâ tantùm? Atqui antea tres, in illâ parte Hispaniæ. &* τρία τάγματα, tres legiones (*ita vertere interpres debuit, non* cohortes) *collocat sub Augusto Strabo. Etiam sub Tiberio noster, initio libri* IV. *Annal.* Hispaniæ, *inquit,* recens perdomitæ tribus habebantur. *Sed iisipsis verbis adsignificat id mutatum, & imminutas legiones, animis eius gentis tempore imminutis & fractis.*

Quot Legiones in Hispaniâ.

Vtilissimus quidem ac breuissimus.] *Siue, vt Rhenano & Mauro visum è Budensi,* vtilissimus idem.

More D. Augusti & exemplo militari.] *Traiectio facta vocum videtur: quam odoratus Æmilius Ferretus, legítque,* Exemplo D. Augusti & more militari: *me quidem vtraque manu adsentiente.* PAG. 190

Piso proficisceretur maiore prætextu.] *Quid illud,* maiore? *Suspectū mihi hîc verbum.*

Bis & vicies mille sestertium.] *Verius fortasse,* bis & vicies millies. *quæ summa sanè immanis erit, sed digna effusionibus eius monstri.*

Summa effusionum verior reposita.

Exactioni xxx. equites præpositi.] *In Suetonio est*, quinquaginta. *nec liquet mihi de veritate.*

Antonius Naso.] *Farnesiano est*, Aurelius.

Caussæ conuersionum in rep.

Othonem exstimulabant luxuria etiam Principi onerosa, inopia vix priuato toleranda.] *Veræ hæ mutationum caussæ. & prudenter Aristoteles eas ingerit Polit.* v. γίγνονται δὲ μεταβολαί, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοί, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον. Fiunt mutationes cùm per luxum sua prodigunt. Tales enim innouare omnia student, & aut sibi Tyrannidem aut alteri parare. *O veriloquium, quod vtinam Principes imbibant, & corruptißimis hodie moribus aduertant!*

Ceteràsque regnorum libidines.] *Glossam præfert: ac fortasse germanius*, ceteráque regnorum auido talium. *Paullo antè etiam malim coniunctim legi*, adultera matrimonia.

PAG. 191. Per speciem conuiuij.] *Sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor.*

Speculatores.

Proculo speculatori.] *Vbique hoc militiæ nomen & munus ita scribo, & Spiculatores expello. Libri omnes scripti suadent: etiam lapides. vt ille Romæ:*

P. AEL. MVCIANO
SPEC. LEG. II.
ADIVT.

Alius iuxta Æmiliam:

L. CASVRIO. L. F.
CLV. SPECVLATORI.

Item: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. *In Nummis item M. Antonij* CHORTIS. SPECVLATORVM. *Sed & in Marci Euangelio:* ὁ βασιλεὺς ἀποστείλας σπεκουλάτωρα. *& in Suetonij Calig.* caliga speculatoria, *scriptum. Sed verine hi speculatores siue exploratores? Vix opiner, & exempla refutant. Potius censeam fuisse inter custodes corporis imperatorij certum genus, qui velut in speculâ eius salutis. Vnde nomen. Certè Suidas clarè,* Σπεκουλάτωρος, τοῦ δορυφόρου *interpretatur: & hîc in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites Principales.*

Qui fuerint.

Arma iis Clypeus & Lancea. ex Iosepho Ἰουδαϊκ. ἁλώσ. *lib.* III. *cap.* VI. Φέρουσι δὲ οἱ μὲν περὶ τὸν στρατηγὸν ἐπίλεκτοι πεζοί, λόγχην καὶ ἀσπίδα. *& cap.* VIII. μεθ᾽ οὓς αὐτὸς Οὐεσπασιανὸς ἐξήλαυνε, τούς τε ἐπιλέκτους τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων, καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων.

Lanceas gestabant.

Nam capiam ibi sanè λογχοφόρους *siue Lancearios, hos Speculatores. Suetonius hortatur in Claudio:* Neque conuiuia inire est ausus, nisi vt speculatores cum lanceis circumstarent. *Et in Galbâ:* Descendentem Galbam speculator impulsu turbæ lanceâ propè vulnerauit. *Hi sunt quos sequens ætas Scultatores dixisse videtur, quasi Auscultatores. quod verè notatum censeo à Cuiacio lib.* VI. *Obseru. cap.* XXXIII. *quem de alio etiam munere Speculatorum adi & audi.*

Tesserarij.

Tesserarium speculatorum.] *Ita scriptum meis libris. Cur spernam? Tesserarios enim suos cohortibus speculatorum fuisse, credam non vanè. Siquis tamen iunctim malit,* tesserarium speculatorem, *haud pugnem. In Glossario prisco:* Γραμματεύς: scriba, tesserarius. *In lapide, Romæ:* AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QVI. MILITAVIT. IN. EQ. SECVNDA. ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI. *Plutarchus in hac ipsâ narratione:* ἐν δὲ τούτοις Οὐετούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες.

Optiones.

Optionem eorumdem.] *Constituta lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. nisi quod,* eorumdem, *scripsi, non,* eôdem, *fide Vaticani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui à dignioribus & cum gradu militibus adoptati. vicem eorum subibant. Posterior ætas, nisi fallor, diuerso paullum sensu, qui velut custodes quidam, arbitri, & inspectores. Plutarchus* διοπτῆρας *vertit: & in legum libris,* Optio fabricæ, *simili sensu: in Ambrosio,* Optio carceris *scriptum. Videntur in quâque centuriâ hi fuisse, ex lapide qui in Piceno:*

C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDEX
MIL. COH. VI. PRAET. VIX. ANN. XXX.
MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS
BENEFICIARIVS. TRIBVNI
DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA.

Alibi vtrumque iunctum legas, & Tesserarium & Optionem: vt in illo marmore,

EQVITI. COH. EIVSDEM.
TESSERARIO. OPTIONI.

Malè autem hactenus in Tacito hîc, Othonem, *lectum, contrà meliores libros, itémque Cuiacij monita & Turnebi.*

Postero

Postero Iduum die.] *Hispanus liber,* dierum. *Ego vtrumque additicium puto, & postero* Iduum, *scribo.*

Miliarium aureum.] *Columna ex eo metallo, vt Plutarchus hîc in Galbâ describit,* ad quam viæ omnes ex Italiâ desinebant. Fecit Augustus, cùm Curator viarum esset, *Dio lib.* LIV. *& statuit* in capite Romani fori. *Plin. lib.* III. *Victor iuxta Vicum Iugarium collocat; & rectè.* Ædes Opis & Saturni in vico iugario. Miliarium aureum. PAG.192. Miliarium in foro.

Sub ædem Saturni.] *Regius codex,* in ædem Saturni. *Vnde Rhenanus elicit,* in Saturni. *Falsò vterque. Suetonius conuincit:* vt se in foro, *inquit,* sub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur. Ædes Saturni.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nonnullo adhuc consilio parat signa.] *Locus totus non mihi inter infirmos. Vacillat etiam Budensis scriptio,* rebus euectior ire magis & nullo adhuc consilio. *Fortasse leg.* euenit, itâ magis, & nonnulli ad hoc consilio: pars ingens, quod posteà cred. *&c.* Suspectus locus.

Missus Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus.] *Credo ideò, quia notus iis, & in Illyrico militauerat. Tacitus libro* XV. Et legio decimaquinta, ducente Mario Celso, è Pannoniâ adiecta est. *Videtur igitur Legatus fuisse eius legionis.* Celsus, Legatus legionis in Pannoniâ.

Vipsanij in porticu tendentes.] *Nam miles extra ordinem in vrbe, agere plerumque solitus in porticibus aut templis. Noster lib.* II. *infrà*: Sed miles in porticibus aut delubris. *Ipsi Prætoriani in Palatij porticibus excubabant. Vult Isidorus lib.* IX. Excubitores, quòd excubias agunt. Sunt enim ex numero militum, & in porticibus excubant propter regalem custodiam. Miles olim in porticibus.

Irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens.] *Rhenanus Budensem scripturam secutus legit,* irruente turbâ, neque corpore sistens. *hoc sensu, vt dicat propter irruentem turbam & quia corpore non posset sistere siue insistere, sellâ leuatum. Meis tamen libris scriptæ eæ voces, quas tollit: legámque potius,* irruenti turbæ neque æ. n. corpore resistens. *hac mente: Galbam & ætate & corpore inualidum, non sustinuisse effusè irruentem & gratulantem turbam.* PAG.193.

Obultronij Sabini.] *Coniecturâ ductus sic restitui, cùm in libris esset,* ab vltroniis Albini. *Suspicor autem eum esse, de quo Tacitus Annali* XIII. Heluidius Priscus aduersus Obultronium Sabinum ærarij Quæstorem proprias contentiones exercuit. PAG.194.

Et Cornelij Marcelli.] *Libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paullò post* Vettij Chilonis *lego, cum Rhenano.*

Vatinij & Elij & alij parauerunt.] *Vulgatis libris erat,* & Egij. *qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Elium inuenio (Dioni scribitur* ἥλιος*) qui magnus apud Neronem; quique abeunte eo in Græciam cantillatum, præfectus mansit vrbi Romæ. Est is ipse, de quo Tacitus libro* XIII. P. Celer eques Romanus & Elius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi.. *Quod sequitur,* & alij: *videndum ne superfluat, natúmque sit ex hæsitantiâ librarij, & adfinitate vocis prioris.* Elius Neronis.

Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam.] *Quare Togata? & satísne ea vox sana? sana. Appellat enim ita velut eleuans & infirmans, quia moris vt illa cohors quæ more militiæ excubabat, idipsum faceret sine armis, gladiis tantùm lanceísque contenta. Itaque & togis induti erant, non sagis. Modestiæ caussâ institutum id videtur: & ne Mars palàm habitare videretur in suâ vrbe. Huc spectat quod infrà legis,* apertum in castris armamentarium fuisse, rapta arma. *quorum scilicet armorum non iis vulgò ius aut vsus, nisi Tribuno aut Præfecto permittente. Plura in legitimis Commentariis dicam, si aliquando mihi expoliendi facultas. Capitolini tamen locum non omitto, qui valdè huic rei, in vitâ Antonini Philosophi:* Per Brundisium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit. nec vmquam sagati fuerunt sub eo milites. *Hæc tamen de ipsis Prætoriis cohortibus tantùm accipio, quæ è ciuibus: de Batauis Germanisque custodibus scimus aliter fuisse.* Excubitores sine armis. Gladiati tantùm. Milites togati.

Centurio is Prætoriæ cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus.] *Aliter concepta lectio in Farnesij codice:* Centurio is prætoriæ ac Galbæ custodiæ à Pisone additus. *Quæ vtrauis tamen parùm mihi certa. Quid enim? à Pisone custos hic Galbæ appositus? Quomodo potuit aut debuit? cùm Galbæ sanè, vt Principi, legitimi sui custodes & stipatores fuerint. Denique vnde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clarè Sempronium hunc non Galbæ tutorem sed Pisonis fuisse, cui quamuis vulnerato effugium etiam præbuit. Igitur inclinabam vt legerem:* Centurio is Prætorij, à Galbâ custodiæ Pisonis additus. *vt in illo motu rerum, Galba de Pisone anxius addiderit ei custodem centurionem. Hoc probabile. sustinet me tamen à pleno adsensu Dio & Plutarchus: qui ita narrant, vt Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. Si eos sequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, vt hic Sempronius venerit in cohortes Prætorias promotúsque sit beneficio Pisonis. atque ita additus insertúsque custodiæ.* PAG.195. Narratiuncula infida. Facta verior.

Vix tamen est, vt Taciti narratio cum Græcis iis non pugnet. Certè nec Suetonius opem quemquam tulisse Galbæ refert.

Vago.

Vagare gaudio cœperat.] *Repertum in opt. Vatic. non spreui: quoniam passim veteres ita locutos sciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffusæ & velut natantis.*

Quíve verè, quíve falsò.] *Franc. Modius me monet in Rom. codice legi,* qui verè qui falsò. *Quod idem etiam scriptus Couarruuiæ liber habebat.*

Tacitus correctus.

Interfici iussit, tradito Principibus more, munimentum ad præsens in posterum vltionem.] *Medicinam huic loco facere volui: & hoc tantùm. Nunc felicius: & rescribo,* traditâ, *& mox,* vltione, *casu auferendi. Ni facimus, nemo à Grammaticorum ferulâ liberauerit Cornelium. Hic ordo, hic sensus. Iussit occidi non honore Galbæ, sed quia more tradita hæc in posterum vltio Principibus, ad præsens munimentum. Ita lucida & vera sententia.*

Reges regum mortem vlciscuntur.

Oedipus apud Sophoclem egregiè eam expreßit; qui Laij cædem vlcisci vult, vt suam vitam firmet, & in illo suum negotium agat. Loquitur ita:

Ὑπὲρ γὰρ οὐχὶ τῶν ἀπωτέρω φίλων,
Ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ τοῦτ' ἀποσκεδῶ μύσος.
Ὅστις γὰρ ἦν ἐκεῖνον ὁ κτανών, τάχ' ἂν
Κἄμ' ἂν τοιαύτῃ χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι·
Κείνῳ προσαρκῶν οὖν, ἐμαυτὸν ὠφελῶ.

Etiam apud Senecam legi: Regi tuenda maximè regum est salus.

PAG. 196.

Vacationes militum.

Vacationes præstari centurionibus solitæ.] *De his militarium operum vacationibus Iustinus capiendus fuit libro* XXXVII. Hieme deinde imminente, non in conuiuio, sed in campo, non in vacationibus, sed in exercitationibus, nec inter sodales, sed inter æquales, aut equo aut cursu aut viribus contendebat. *Nec acutissimum Palmerium audire amicus meus debuit Vocationes substituentem, & Inuitationes interpretantem. Imò verò has militares Vacationes intellegit, & rectè propriéque Exercitationibus opponit. Tacitus lib.* I. *Annal.* Vacationes munerum *appellat. & iisdem verbis Quinctilianus Pro Milite*: Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandius quàm militiæ disciplina postulat, adulatum militi Tribunum: imperatas asperrimas expeditiones, vt remitterentur. *Talem vacationem & Liuius intellexit lib.* VII. *de cohortibus Hernicorum*: Immunes quoque operum militarium erant, vt in vnum pugnæ laborem reseruati plus quàm pro virili parte adnitendum scirent.

Diuinatiuncula.

Tributum annuum pendebat. Pars manipulis.] *Libris veteribus vox inseritur,* pendebat quarta pars. *Nunquid,* pendebat quartam? *vt velit in hoc tributum quartam stipendij partem erogatam? An legimus,* pendebat. Quorum pars?

Plutarchus correctus.

Pisonem Verania vxor.] *Plutarchum hinc emendemus in eâdem istâ re:* τὴν δὲ πείσωνος [κεφαλὴν] ἡ γυνὴ ἔλαβεν ἡ κεράνια δεηθεῖσα. *& scribamus,* οὐηρανία δεηθεῖσα: *vt interpretes aliquando nubeculâ istâ liberentur. Nam Verania est, quæ precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius lib.* II. *epistolâ vltimâ*: Verania Pisonis grauiter iacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptauit.

Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat.] *Atqui Seneca in Menippeâ, etiam Crassum videtur adserere à Claudio interfectum.* Occidit, *inquit,* in vnâ domo Crassum, Magnum, Scriboniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum verò tam fatuum, vt regnare posset.

Plinius explicatus.

Crassum Nero.] *Accusante Regulo. Huc enim illa Plinij faciunt, lib.* I. *epist.* V. Quid tibi cum mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum? quos ille (*Regulus*) sub Nerone accusauerat.

T. Vinij auus proscriptus.

Maternus auus è proscriptis.] *Ego censuissem, Paternum. Nam reperio in Dione T. Vinium proscriptum à Triumviris, & mirâ fide atq. astu ab vxore Tanusiâ seruatum. lib.* XLVII. *Fieri autem potest, vt huius aui etsi materni nomen sumpserit, testamento an adoptione.*

Eâdem lasciuiâ tentasset.] *Regius codex,* temperasset. *ex quo Rhenanus,* temerasset.

Petulantia fœminæ.

Cuius vxor malâ cupidine visendi situm castrorum.] *Historiola hæc apud Dionem, in rebus Caij.* Καλουίσιος δὲ Σαβῖνος ἐν τοῖς πρώτοις τῆς βουλῆς ὤν, καὶ τότε ἐκ τῆς ἐν τῇ Παννονίᾳ ἀρχῆς ἀφιγμένος, ἥτε γυνὴ αὐτοῦ Κορνηλία γραφέντες (καὶ γὰρ ἐκείνη ὡς φυλακάς τε ἐφοδεύουσα, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀσκοῦντας ἰδοῦσα αἰτίαν ἔσχεν) οὐχ ὑπέμειναν τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς προσαπώλεσαν. Caluisius autem Sabinus inter Senatorum primos, & recens à Præfecturâ Pannoniæ, vnaque vxor eius Cornelia accusati (crimini huic dabatur Vigilias circumiuisse, & milites exercentes inspectasse) non exspectatâ sententiâ seipsos interfecerunt.

Principia castrorũ sancta.

In ipsis principiis stuprum ausa.] *Plutarchus expreßit,* καὶ διέφθειραν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἃ πριγκίπια Ῥωμαῖοι καλοῦσι. *Principia autem sacra, quia in iis aquilæ & signa, id est, dij militares. Sententiam ex eâdem re Quinctilianus petiit, pro Milite*: Sed neque hoc Mars parens, nec signa militaria

militaria aquilæque victrices sinant, vt tuâ quoque sententiâ quisquam vir & Romanus & miles, nimium pudicus sit, apud quem ante Principia agendum est. *Hæc Principia Statius, etsi in re Græcâ, circumscribit lib.* x.

Ventum ad concilij penetrale, domumque verendam
Signorum.

Metus temporũ obtentui.] *A Rhenano est. libri scripti*, obtinuit: *quod verius hîc puto.* PAG. 197.

Velut ad perdendum imperium.] *Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen, Nos, inquit*, ad partiendum, *emendauimus.*

Suis ciuibus vrbem.] *Præfero quod in scriptis*, suis exercitibus.

Expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia malebat.] *Non temerè mutem, & elicio sententiam etiam ex hac scripturâ. Tamen haud paullò clarior Antithesis videatur si legas*, expeditionem quàm otium.

Ad vsum & ad decus supererant.] *Id est, arma, equi, iis suppetebant, non ad necessitatem modò sed & ornatum. Tale est quod iisdem infrà tribuit*, baltheos & faleras insigniaque armorum argento decora. *Tamen libri quidam* dedecus: *ex quibus alij scribendum*, ad abusum & ad dedecus, *censuerunt. vt mea mens est, procul à Taciti mente, &* Firmata lectio Taciti.

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.

Hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant.] *Ita solita plebs, mutare per fastidium & innouare hæc contumeliæ nomina. At Dionysio Gothofredo Ic. legendum videbatur*, fatis dato Vindice.

Legati legionum Alienus Cæcina & Fabius Valens.] *Mihi, imò libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi constanter* Alienum *scribunt. Etiam in Dionis Epitomâ semper,* ἀλιηνός. *Romanum verò id nomen: & nummi exstant*, C. CÆSAR. IMP. COS. ITER. ALLIENVS. PROCOS. *Nominat & quendam Alienum Cicero Diuinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hîc A. Cæcina dicitur: & Fastis, quos eruditi viri concinnarunt*, A. Licinius. *Vnde eruerint, miror.* PAG. 198. Aliena gens.

Mox compertum publicam pecuniam auertisse.] *Non item malè*, comperto.

Dextras hospitij insigne.] *Fidei etiam & pacis. Cæsaris locus est, quem correctione libens huc traxerim, libro* VII. *De bello Gall.* Ædui visi ab latere nostris aperto. ij similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exertis animaduertebantur, quod insigne pacatis esse consueuerat; tamen idipsum sui fallendi caussa milites ab hostibus factum existimabant. *De humeris, & quomodo exeri ij potuerint, nec capio nec legi. Glossema subolet, & insitio non proba: legámque*, dextris exertis. *voce Humerorum eiectâ, nisi si ea aliter conformanda. Dextras quidem attolli, etiamnunc pacis ac socij aduentus signum habetur.* Cæsar correctus.

* *In Cæsaris loco libenter nunc legerim*, dextris nudis exertis. *Liuius suadet libro* XXVIII. *qui scribit opidanos quosdam deditionẽ & amicitiam significantes, egressos*: dextras nudas ostentantes. *Lacedæmonij etiam apud Thucydidem lib.* IV. *circumuenti ab Atheniensibus*, τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν. manus quatiebant, *signum pacis & deditionis. In Frontino quidem lego, Humeros etiam exeri à militibus, sed longè alio sensu. libro* II. *Stratag. cap.* I. Cùm Sertorianos milites animaduertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, humerosque exercentes (*lego*, exerentes) & lanceas vibrantes. *Itaque hoc magis in Cæsarianâ correctione nostrâ firmamur.* In Cæsare coniectura. Sublatæ manus, pacatum signum. Humeros exeri, quo sine scriptum.

Insitâ mortalibus naturâ properè sequi, quæ piget inchoare.] *Melius*, insito, *Vidi qui sequentia peruerteret*, non tam properè. *Verè peruerteret. Nam Taciti gnome, arcana, vt solet, veritatis est: & plebs ita facta, vt rebus arduis nemo facilè ducem se præbeat, comitem quiuis. Facit huc illud* III. *Histor.* Dum quæritur locus tempusque: quodque in tali re difficillimum est, prima vox. PAG. 199. Vulgus sequitur magis, quàm ducit.

Duodeuicesimæ legionis.] *Couarruuiæ scriptus codex*, duoetuicesimæ. *apertè. sicut & suprà.* Quarta ac duoetuicesima legiones. *Probamus. Sæpè erratum etiam infrà. Rectè tamen integréque scriptum lib.* III. sextadecimanos duoetuicesimanosque læuum cornu complesse.

Occupari nutantem fortunam.] *Rectè. est qui malit*, inuitantem.

Secutæ ingenti certamine.] *Hispanus liber*, ingenti agmine.

Vt quisque corpore, opibus, ingenio validus.] *Cur hîc de ingenio? aut quis eius vsus? Si inspicis, aliena & parùm apta hîc ea vox.*

Sæuitiam militum sæpius approbat, pari simulatione vinclorum frustratur.] *Manifestum mendum. quò enim illud*, pari, *referetur? Tu vel meo periculo lege*, partim. *Sæuitiæ militum, inquit, sæpe indulget, & ad pœnam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert*, Parum. *ex quo, pari, emendasse fatetur Rhenanus. Partim autem, solitarium sæpe poni nec geminari semper, notius est quàm vt ostendam.* Tacitus restitutus.

Prout

PAG. 200 Prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut aduersæ.] *Iustini illud simile est*: Ingens momentum futurus, vtri parti accessisset.

Conuiciis proturbantibus.] *Priscæ editiones*, proturbatus. *quas sequor.*

Peninæ Alpes. Peninis iugis.] *Ita scribendum vbique, auctore Liuio. qui negat eas Alpes sic dici quòd Annibal Pœnus eâ transmiserit, sed à iugo excelsi montis quod Penum incolæ dicunt. Fidem ei notæ etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia & in acutum fastigiata Pennas vocamus siue Pinnas.*

Cum aquilâ quintæ legionis.] *Vatic. habet*, aquilex quintæ. *è quo legend. esse*, aquilâ xquintæ, *facile coniectu.*

Legio vna, prima & vicesima.] *Distinctione locum iuui. Nec tamen nunc abnuo quin glossematium hîc sit, scribendúmque*, legio vnaetuicesima.

PAG. 201. Non quidem in bello, sed pro pace tendebantur.] *Locus obscurus, imò corruptus. non illustro, non emendo.*

Lugduni præsidiariæ cohortes. Cohortes octodecim Lugduni solitis ibi hibernis relinqui placuit.] *At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cùm vndique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in vno eóque amico opido, imposita tot cohortes? Sed ait etiam vetera & solita tot cohortibus hiberna fuisse. quod falsum. Vnica enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: è Taciti* III. *Annali*: Andegauos Acilius Auiola, excitâ cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit. *Manuscriptos igitur meos audio, & hîc* cohortem decimamoctauam, *repono. Vox etiam*, Lugduni, *superuacua videtur, & velut interpretamentum inserta.*

Vienna Colonia. Cuncta illîc externa & hostilia, se Coloniam Romanam.] *Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit*: Ornatissima ecce valentissimaque colonia Viennensium, quam longo iam tempore Senatores huic Curiæ confert? *Sed & noster statim, de eâdem*: Tum vetustas dignitasque coloniæ valuit. *Equidem haud satis hæc concilio. Nisi si Viennenses prisci, id est, Allobroges siue Galli, donati colonico iure, etsi militibus aut Romanis ciuibus non deductis: Lugdunum autem contrà, magnam partem Romanis familiis stetit. Nam & hîc externos immixtos, Dio suadet lib.* XLVI.

Abnuere tamē Tacitus videtur.

Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios.] *Liber Hispanus*, trecenos. *quod verius. Nam prius illud non congiarium sit, sed heminarium: vt quidem vocabatur.*

Festinatio vndeuicesimæ legionis.] *Vt suprà narrauit, Cæcina vnicam legionem habuit, eámque* XXI*^am^*. *Quis igitur hæreat, quin hîc scribend.* vnaetvicesimæ?

PAG. 202 Vogesus mons. In montem Vocetium.] *Quidam libri*, Vocetum. *And. Schotus noster*, Vogesum, *reponebat. Quem fateor non quidem in Heluetiis esse, sed nec longè ab iis. Certè Vocetij non alibi mentio.*

Graiæ Alpes: Hæ falsæ. In alpe Graiâ ipse paullum cunctatus.] *Malè huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pugnat historia, pugnant libri. De historiâ, quid certius quàm Cæcinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus supra*: Cæcina propiore transitu Peninis iugis degredi iussus. *& paullò infrà*: Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit. *Atqui diuersi & dissiti hi transitus. Iam libri longè abeunt ab hoc scripto. Farnesianus*, in alpe triariâ, *sicut & Hispanus*: *Budensis*, triannâ: *optimus Vatic.* cum alpe tarinâ. *qui, fateor, facem alluxit ad veram lectionem. Scribo*: cum alâ Taurinâ. *Hæc est illa, quæ adiuncta legioni Italicæ fuerat, cuiúsque suprà mentio. quam præmissam à Cæcinâ ad firmanda municipia aliquot Italiæ, euincunt sequentia verba*, Sed metu ne amitteret prædictas cohortes alasque. *Cùm enim in Italiâ vnica ala Vitelliana fuerit, Silana: frustrà ibi alas nominet, nisi præmissam ponimus & istam.*

Ala Taurina reponenda.

In cetera victoriæ præmia accessuros.] *Couarruuiæ liber & priscæ editiones*, cessuros.

Hibernis adhuc niuibus traduxit.] *Iidem libri*, Hibernis adhuc Alpibus. *quod interpretor Sallustiano verbo, alpibus adhuc hiemantibus. Poëta etiam vetus eo sensu Hibernas alpes dixit*: Iuppiter hibernas canâ niue conspuit Alpes.

Petronium vrbis procuratorem.] *Cuius vrbis? imò totius Norici procurator erat, non vnius alicuius opidi. Vertranius Maurus Ic^tus^ emendat*, vrbis Præfectum, *siue*, Prætorem. *Haud rectè. quæ enim eius partes in Norico? Ego verò aut oblitâ eâ voce scripserim*, Petronium procuratorem, *aut mutatâ*, Petronium ibi procuratorem. *Vetus quidem lectio* vrbi *habet*: *quod deprauatum facilè ex* vbi *vel* ibi.

Diuinatio.

PAG. 203. Tacitus correctus. Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit.] *Frons aliqua sententiæ appareat; sed si excutias, vana & falsa. Censeo emendandum*: sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet. *Duo videlicet, cùm Celsum sibi iungeret, Otho cauit. Ne aut ignoscere videretur, vt in vero magnóque crimine: aut ne hostis, id est, Vitellij metu, adsciscere sibi virum nobilem & fortem. Itaque nec ob-*

nec obnoxium habere eum voluit, nec ſuſpenſum: ſed ſtatim aſſumpſit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat: κελεύσας Μάριον Κέλσον ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἠσπάσατο καὶ διελέχθη φιλανθρώπως, καὶ παρεκάλεσε τῆς αἰτίας ἐπιλαθέσθαι μᾶλλον, ἢ τῆς ἀφέσεως μνημονεύειν. Iubens Marium Celſum ad ſe adduci, amplexus eſt virum, & benignè allocutus monuit vt cauſſæ magis obliuiſceretur, quàm veniæ meminiſſet. *Hæc talia acumina fruſtrà multis verbis approbem iis qui non tales.*

Priuatam gratiam præparat: vnde nulla innocentiæ cura ſed vitæ impunitatis.] *Non mutant libri, niſi quòd,* vices impunitatis, *habent. Totum locum lego:* priuatam gratiam præparatum it: nullâ innocentiæ curâ, ſed vice ſuæ impunitatis. *Palmerij etiam coniectura haud improba:* priuatam gratiam præparat vndevnde: nulla, *&c. Vndevnde Latinis valet* ὁποθενοῦν. Correctio.

Apud Sinueſſanas aquas.] *Malè vulgò,* Sueſſanas. *Libri ſcripti docent, & Plutarchus in hac ipsâ re:* ἔπεμψεν οὖν ἐπ᾽ αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τοὺς περὶ Σινόεσσαν ἀγρούς. *Aquæ autem eæ inter ſalubres habitæ. Plinius:* In eâdem Campaniæ regione Sinueſſanæ aquæ ſterilitatem fæminarum & inſaniam virorum abolere creduntur. *Et quia ad vitia muliebria: ideo in Martiali,* Sinueſſanæ aquæ.

> Diceret hictericam ſe forſitan altera mœcha
> In Sinueſſano velle ſedere ſinu.

Sed & Claudius apud Tacitum lib. XII. refouendis viribus mollitie cæli & ſalubritate aquarum, Sinueſſam perrexit.

Galuia Criſpinilla, magiſtra libidinum Neronis.] Caluia *verius: an etiam,* miniſtra? *nec tamen illud damno. Ceterùm hæc Caluia, à veſte Sporo fuit, & eius Cuſtos. Breuiarium Dionis, in Nerone:* χωρὶς δὲ, ὅ τε Πολύκλειτος καὶ Καλουΐα Κρισπινίλλα ἦγον, ἔφερον, ἐσύλων πάνθ᾽ ὅσα ἐνεδέχετο, ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ, αὕτη δὲ μετά τε τοῦ Νέρωνος καὶ μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου. τήν τε γὰρ φυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπισκοπείαν τῆς περὶ ἐσθῆτα, καίπερ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς οὖσα, ἐπεπίστευτο. καὶ δι᾽ αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. Seorſum autem, & Polycletus & Caluia Criſpinilla omnia obuia agebant, ferebant, ſpoliabant. Ille in vrbe, hæc autem cum Nerone & cum Sabinâ (ita Sporum nominabant:) cuius cuſtodia ei concredita fuerat, & ſimul veſtis Procuratio: quanquam mulier eſſet, & quidem nobilis. Quo prætexto, omnes ab eâ exuebantur. *Vides ex eâ notâ, quid fæminæ Caluia hæc fuerit, & cur populo exoſa.* Caluia Criſpinilla.

Tantò antè traditum Vitellio imperium.] *Maiora verba quàm pro re. Nam interuallum ſanè, inter Vitellij Othoniſque imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellij nomen Kalendis Ianuariis: at poſtridie Idus Galba caſus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti adſertio non vſquequaque cauta.* Incauta ſcriptio.

Et ſtetit domus vtraque ſub Othone.] *Tu verò interpunge:* ſtetit domus vtraque. ſub Othone incertum an metu: PAG. 204

Omnéſque verſæ in Orientem prouinciæ.] *Credo germanum eſſe. aliquot tamen libri,* omneſque verſus Orientem.

Partem ſe reip. fecerat.] *Interpretor. miſcuerat ſe, velut & ipſe inter curatores eius & adminiſtros. Ita ſuprà, hoc libro:* Non Senatus & eques modò, quîs aliqua pars & cura reip.

Lingonibus vniuerſis ciuitatem Romanam.] *Latet hîc omnino mendum. Primum enim quis locus Lingonibus (Galliæ ij ſunt) inter Hiſpaniæ populos eſſe poteſt? Adde, quòd Lingones iſtiipſi, primi & præcipui in Othonem hoſtes. Hi, qui Vitellium fouêre; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulêre; hi, qui etiamnunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Vnde igitur iis præmium? Clarè aliena & falſa ea vox; & cenſeam Hiſpaniæ aliquam gentem reponendam: Luſonas, an Illurconas? an tale aliquod nomen, quod parùm vicinum adhuc repperi corruptæ voci.* Nec ſcire fas eſt omnia, *ait Lyricus. tu cogitabis.* Lingones falſi. Alia gens quærenda.

Hiſpalienſibus & Emeritenſibus familiarum adiectiones.] *Ita ſolent Romani coloniarum infrequentiæ ſubuenire, nouâ familiarum aliquot adiectione. Liuius lib.* LXIV. Poſtulantibus à Senatu Aquilienſium Legatis, vt colonorum numerum augeret, mille & quingentæ familiæ ex S C. ſcriptæ. Familiæ adiectæ coloniis.

Cognoſcendi pudore.] *Malim,* agnoſcendi.

Ibi ſæuitiâ, hîc miſeriâ vulnerum abſumpti.] *Mutilus locus, & præſto legend. eſſe,* Ibi ſæuitiâ hiemis, hîc miſeriâ vulnerum. PAG. 205

Cohortem ſeptimamdecimam coloniâ Hoſtienſi.] *Scito eam illic perpetuam ſtationem habuiſſe, ex decreto Claudij. Suetonius in Claud. cap.* XXV. Puteolis & Hoſtiæ ſingulas cohortes, ad arcendos incendiorum caſus, collocauit. Cohors Hoſtiæ.

Seueriſſimum centurionum.] *Vatic.* ſeueriſſimos. *& Plutarchus* ἑκατοντάρχας δύο *interfectos ſcribit. Noſter tamen etiam infrà de vno tantùm:* Vnus alterve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? *Itaque placeat magis hîc legi,* & Seueriſſimum Seueriſſimus, nomen viri.

mum centurionem, *vt proprium nomen expresserit interfecti. aut certè in altero Taciti loco,* centurionum ac tribuni, *scribendum erit.*

PAG.206 Vt multa per centuriones tribunósque tantùm iuberi expediat.] *Liber Hispanus,* vt multa centuriones tribunosque, *omissâ voculâ. Verissimè. Nam ea Othonis mens est, vt velit quædam imperia centurionibus tantùm tribunisque indicari, non in milites spargi.*

Si Vitellio & satellitibus eius.] *Hæc ipsa mouendi ratio ab hostium affectu & voto, vsurpata decenter Homero, Iliad. α.*

Quiddam Homericum.

* Certè ridebit Priamus, Priami quoque proles,
Atque alij Troës gaudebunt gaudia magna,
Hæc inter vos si certamina turpia noscent.

*Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.

Et cur non ab illo vberi eloquentiæ & sapientiæ fonte sit hic riuus?

Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus.] *Verissima gnome. quæ veteri Græcorum dicto firmatur apud Eustathium:* Θρασὺς πρὸ ἔργου, ἐν πολλῷ κακός. Confidens ante rem, plerumque ignauus. *Aristoteles etiam aptè, in Nicomachæis, lib.* III. καὶ οἱ μὲν θρασεῖς, προπετεῖς, καὶ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται. οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι. *id est:* Temerarij quidem, prompti & volentes sunt ante pericula periclitari; sed in ipsis, deficiunt: at fortes, in rebus & factis acres, antè quietissimi. *Quem locum nihil absurdum Tacitum adspexisse & expressisse. Sed & Homerus Græcos semper quietos & tacitos facit ante pugnam: Iliad. α.*

Modestia Fortitudini comes

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

Iliad. δ.

———οἱ δ' ἄλλοι ἀκὴν ἴσαν (οὐδέ κε φαίης
Τόσσον λαὸν ἕπεσθ' ἔχοντ' ἐν στήθεσιν αὐδήν)
Σιγῇ δειδιότες σημάντορας.

Non hercle illi quos cùm maximè Vitellius in nos ciet.] *Locum ab aliis fœde interpolatum è Vaticano restitui, religiosè seruatâ eius scripturâ: nisi quòd* Audeant *feci, ex* Audiant. *Ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam amplissimum ordinem deposcere: nedum vos Romana suboles. Non etiam spreuerim scribere cum Hispano cod.* quîs cum maximè. *id est, quîs comitatus maximè Vitellius in nos mouet.*

Muta ista & inania intercidere ac reparari promiscuè possunt.] *Budensis codex,* promiscua sunt. *quod, Hellenismo quodam, retineri posse adsentior Rhenano.*

Non tamen quies vrbi redierat.] *Lectionem hanc & distinctionem à libris priscis non potui quin anteferrem vulgatæ, aut coniecturis aliorum parùm firmis.*

Milites speculatorum loco.

Militibus sparsis per domos, occulto habitu.] *Turbarunt me verba, quæ iam capio. Significat enim milites in plebeiâ aut pacatâ veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excepisse aduersus Principem aut statum præsentem. Arrianus eum morem mihi suggerit, Dissertation. Epicteti lib.* IV. *cap. vlt.* οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν Ῥώμῃ οἱ προπετεῖς λαμβάνονται. παρακαθίσας σοι στρατιώτης ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὸν Καίσαρα, εἶτα σὺ ὥσπερ ἐνέχυρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τῆς πίστεως τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατῆρχθαι, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς, εἶτα δεθεὶς, ἀπάγῃ. *id est:* Hoc modo Romæ circumueniuntur à militibus isti procliuis linguæ & effusi. Adsedit miles tibi quispiam, habitu priuati. is malè loqui de Cæsare incipit: tu tanquam pignus fidei id arripiens quod cœpit prior, ipse quoque effutis quidquid sentis. Deinde vinctus, abduceris. *Et hoc sine præsertim milites, qui Frumentarij dicti. De quo aliàs.*

Frumentarij.

PAG.207. Atque eadem dicenti nota adulatio.] *E Vatic. ita restituimus, voce vnâ additâ, & alterâ mutatâ. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? silentium pro contumaciâ esset. Diceres liberè & censeres? inuisa libertas. Ad gratiam loquerêre? non faceres fidem: quia priuatus nuper Otho, peritus harum artium, & iisdem adulationibus exercitus.*

Vires & robur exercitus.] *A coniecturâ nostrâ est. libri enim omnes,* è prætorianis viris, vt robur exercitus. *parùm aptè.*

Vulgus religiosum & credulum in metu.

In pace obseruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur.] *Quippe hoc ingenium vulgi, tunc conuerti ad religiones, & monstra obseruare aut fingere. Claudianus apposite, De bello Getico:*

Vtque est ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens credique Timor: tunc somnia vulgò
Narrari, tunc monstra deûm, monitusque sinistri.

Propiusque ad Tacitum:

Et si quod fortasse Quies neglexerat omen,
Addit cura nouis.

Cum præsenti exitio, etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis.]

enim, vt ait Plinius, vates quodammodo intellegitur ac monitor, auctu semper religiosus. Tiberis nô nisi præsagio inundat.

Reliquos cęsorum ad pontem Miluium in numerum legionis composuerat.] *Hispanus codex*, numero: *Romana editio*, numeros. *quod rectum hîc est: intellegendique numeri militares, de quibus iam prædixi.*

Ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus.] *Vox*, Inuitatus, *suspecta. quidam libri*, Imitatus. *Mihi Delius hîc non fauet.*

Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati.] *Liber Couarruuiæ*, rectores constituti. *Vtrumque spurium: & sententia sine eo constat.*

Tantùm pacis aduersa pertimuêre.] *Fallor, aut hoc rectum: etsi à mente tantùm nostrâ, sine libris. Nam illi omnes voce auctiores*, aduersa reip. pertimuêre. *quam nos tamen superesse censemus, imò sententiam perdere.* PAG. 208

Religionem nondum conditorum ancilium.] *Mitto te ad ea quæ scripsi olim lib.* V. *Antiq. Lection. cap.* XVI. *Quibus adtexi velim Ouidij locum libro* III. *Fastorum:* Ancilia condita.

> Arma mouent pugnam: pugna est aliena maritis.
> Condita cùm fuerint, aptius omen erit.

quibus versibus vult Poëta ne coniugium quidem dextro pede adiri, cùm mota sunt ancilia sed cùm condita. Festus autem ostendit etiam alios aliquot dies fuisse, quibus Romani tenuerint se ab armis: Præliares dies, *inquit*, quibus fas est hostem bello lacessere. erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas erat id facere. Ij dies sacri & feriati.

Sed ex libidine seruitij, vt in familiis.] *Veriùs clariùsque distinxeris*, seruitij. Vt in familiis, *&c.*

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM II. HISTOR.

NOTÆ.

QVOD variè ortum, lætum reip. aut atrox.] *Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset. cuius lectio diuersa coëgit me acriùs paullò intueri. Nam in eo*, vari aborte, *scriptum. Et hercules vulgata inepta & exsensa. quid enim est, variè ortum esse imperium Vespasiani? Imò vnus & certus illius ortus. Scribo ex vestigiis illis priscis*, quod variâ sorte. *Atque ita est. imperium Vespasianorum, felix reipub. & infelix, itémque ipsis Principibus fuit.* PAG. 209 Diuinatio in Tacito.

Conditorem templi regem Aëriam.] *Libri scripti aut* Verianum *hunc nominant, aut* Venerianum. *Pro vulgatâ lectione tamen Tacitus ipse in Annalibus est, lib.* III. Exin Cypri tribus delubris. quorum vetustissimum Paphiæ Veneri, Aërias auctor, pòst filius eius Amathus, &c. *Ægyptum ipsam olim Aëriam dictam fuisse, Isidoro alibi traditum est & Agellio. Alciatus hîc mauult*, Vranium. PAG. 210. Aërias rex.

Continuus orbis latiore initio.] *Tyrius Maximus*: Venus à Paphiis colitur, cuius simulacrum nulli rei magis assimile, quàm albæ pyramidi.

Ingens rerum fiducia accessit.] *Subdolum glossema. & credam Tacitum scripsisse*, ingens rerum accessit.

Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus.] *Paullò aliter Profligandi verbo vsus, quàm placuit Agellio lib.* XV. *Noctium. qui in totâ eâ re vereor vt caliget. Ni ita est; barbarè etiam locutus sit Augustus in Ancyrano lapide*: COEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. *quod exemplum rigidè & ex diametro cum Agellij notâ pugnat.* Profligare. Agellij assertio subruta.

Mucianus.] *Ita vbique præpotentis huius hominis nomen scripsi. Græci suadent, qui* Μκxιανὸν *appellant: & lapides, in quibus C. media, non T. semper sculptum. vt in illo Romæ*: L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MVCIANO. COS. *Multa etiam huius mentio in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, & titulum ferè ter consulis, lib.* XII. Licinius Mucianus ter COS. & nuper Lyciæ prouinciæ legatus. *Libro* XXXII. *de ostrearum præstantiâ*: Dicemus, *inquit*, alienâ linguâ, quæque peritissima huius Censuræ in nostro æuo fuit. Sunt ergo Muciani verba quæ subiciam. *Et sæpe aliâs: ostenditque doctum & amœni ingenij fuisse, sed mollem, fractum, & alterum velut Mæcenatem.* Mucianus. Quid viri fuerit.

Et inexpertus belli labor] *Redundare vox*, labor, *videtur, & inculcata huc è priore versu. Legam*, & inexpertis belli. *Ita suprà*: pacis artibus, belli inexpertus.

PAG. 211.

Quot legiones in Ægypto? Tres à Cæsare.

Inde continua Ægyptus, duæ'que legiones.] *Paullò aliter hoc olim. Nam C. Cæsar, Ægypto deuictâ, tres in eâ legiones reliquit. Auctor Sueton. in Iul. cap.* LXXVI. *Augustus eum numerum retinuit, imò & Tiberius: sub quo Strabo sanè vixit, & hæc scripsit lib.* XVII. Ἔστι δὲ *(in Ægypto)* τρία τάγματα, ὧν τὸ ἓν κατὰ τὴν πόλιν ἵδρυται, τ' ἄλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ. Sunt tres Legiones: quarum vna in vrbe agit, reliquæ in ipsâ regione. *Sed Tiberius tamen non in longum.*

Tiberius vnam detraxit.

Anno enim Imperij eius nono, Tacitus clarè duas saltem legiones Ægypto adtribuit: vti & hic. Libro IV. Cetera Africæ per duas legiones, parique numero Ægyptus. *Obserua ergo obiter, paullò certius de Strabonis scriptione, quam vides eum desiisse ante hunc nonum Tiberiani imperij annum.*

Strabonis scriptio, in quod tempus.

Addo, Egesippum etiam de duabus hic legionibus assentiri Tacito, libro IV. Esse etiam illic duos ordines militarium virorum, quos sibi adiungere Vespasianus properauit.

Seclusum tutúmque ipsum mare.] *Vatic. & Romana editio,* secundum tutumque. *quod approbo.*

Cùm in victores victósque numquam solida fides coalesceret.] *Rodolphus & prisca item editio,* cùm victoribus victos numquam solidâ fide coalescere, *& placet magis.*

Corruptus locus.

Vespasianus Mucianúsque nuper, ceteri olim mixtis consiliis.] *Locus subobscuræ sententiæ, imò incertæ. Qui enim illi ceteri? non certè milites aut ciues olim miscuisse consilia potuêre de imperio hoc nouo. Rodolphus legisse dicitur,* nuper Titi operâ mixtis consiliis. *sententiâ nihil aberrante; vereor tamen vt propriâ quadam lectione non à libris. Duæ quidem eæ voces,* ceteri olim, *iacent in mendo: nec à me alleuantur. Veteres editiones,* ceterum olim.

Cythnus insula.

Scithinum insulam detrusus.] *Farnes.* Cynthum. *Vatic.* Scithinum. *Vera lectio,* Cythnum. *quæ insula iuxta Atticam sub Eubœâ. Plinio nominatur lib.* IV. *& Ptolemæo dicitur* Κύθνος. *Philoni etiam in Flaccum sic dicitur, & iuxta Ceam collocatur. In Zonarâ non rectè scriptum siue versum, hunc falsum Neronem in traiectu Cydni amnis interfectum: decepítque eum adfinitas hæc vocum.*

PAG. 212.

Veterani è Prætorio.

Veterani è prætorio.] *Superesse videantur hæ voces. Præmisit enim iam nunc de prætoriis omnibus cohortibus: qui igitur isti ampliùs è prætorio? Sed non supersunt. Distinguit enim à cohortibus, Veteranos. rectè. quia exauctoratos intellegit, & qui post sedecim stipendia habebantur sub vexillo, non aliter quàm legionarij, de quibus scripsi satis ad* I. *Annal. Atqui hi nec in legionibus vltrà censebantur, nec illi in cohortibus.*

Quibus tentandis, aggrediendæ'que prouinciæ.] *Farnesiana hæc scriptura est: quam verißimam censeo. Duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt; tentandarum Alpium, & Prouinciæ inuadendæ, quæ ad Vitellium defecerat. Suprà lib.* I. Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ. *Infrà*: imminere prouinciæ Narbonensi in verba Vitellij adactæ classem Othonis, trepidi nuntij attulêre. *Vulgata lectio valdè turbat:* quibus tentandis aggrediendisque, prouinciæ Narbonensi, &c: *tamquam tres hi duces Prouinciæ impositi. & mage maiores tenebras offundit etiam Maurus.*

Non Italia adiri nec loca sedésque patriæ.] *Nihil ego hîc nisi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter & Vertranius.*

Albintemeliū.

Municipium Albium Intemelium.] *Ita quidem è Strabone scripseris libro* IV. τῶν ἐν Λιγύων, *inquit,* τῶν μὲν ὄντων Ἰγγαύνων, τῶν δὲ Ἰντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Ἄλβιον Ἰντεμέλιον, οἷον Ἄλπιον, τὴν δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον, Ἀλβίγγαυνον. *id est*: Cùm duplices sint Ligures, Intemelij & Ingauni; iure eorum ad mare coloniæ, altera Albium Intemelium dicta, quasi Alpium, altera paullò contractiùs, Albingaunum. *Nec aliter in Plinio. Quin tamen etiam concisè Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum.*

Nec vllis deinde tortoribus aut morte.] *Regius codex,* temporibus. *ex quo Rhenanus,* terroribus.

PAG. 213.

Vestricius Spurinna.

Spurinnæ.] *Vestricius est Spurinna, egregius dux, & qui ad Taciti medium æuum vixit. Plinij Secundi de eo epistola capienda est, lib.* II. Heri à Senatu Vestricio principe auctore, Spurinnæ triumphalis statua decreta est. *quem locum tamen emacula*: Vestricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis statua decreta. *Malè enim traiecta verba.*

PAG. 214.

Tum vetustissimus quisq. castigare credulitatem suam.] *Vulgata antè lectio,* tum mœstissimus quisque. *ex quo Rhenanus illud* vetustissimus *extudit: ego malim* modestissimus.

Inuidum naturâ vulgus.

Insito mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere.] *Verè hic morbus in nostris animis: nec nesciuit Æmilius Probus, siue Nepos, in Timotheo.* Est hoc commune vitium, *inquit,* magnis liberisque ciuitatibus, vt inuidia gloriæ comes sit: & libenter de his detrahant, quos emergere videant altiùs: neque animo æquo pauperes alienam opulentum intueantur fortunam.

PAG. 215.

Et Cæcina famâ & pudore cœptæ temerè oppugnationis.] *Lego,* fame. *Duplex enim caussa abscessus, Fames & Pudor irriti cœpti.*

Omnia

Omnia quæcumque facta.] Malo, omnia à quocumque. Rodolphus audacior, qui legit, omnia ducum facta.

Bedriaci.] Vicus paruus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior cuius verum nomen norimus quàm Cannæ aut Philippi. Vulgò Bebriacum appellant. atque ita Iuuenalis libri,

Bedriacum.

Bebriaci in campo spolium adfectare Palatî.

At sincerus ille Vatic. Bedriacum, semper. quomodo & in Clariss. Sambuci scripto codice exstare cognoui, cùm strictim eum Viennæ vidissem. In vetustis Suetonij libris, Betriacum, dicitur: sicut & in Plutarcho, Βηδριακὸν, πολίχνη πλησίον Κρεμώνης. Iuuenalis interpres quàm nugatur, qui vicum hunc Campaniæ facit! in Sat. III. Othonem, inquit, bello ciuili Vitellius vicit apud Bebriacum Campaniæ. Atqui noster clarè: Inter Cremonam Veronamq. situs est is vicus. & ipse Scholiastes mox fatetur. Corrupta ea verba igitur, & scripsit: apud Bedriaci campum. Manifestò enim allusit Iuuenalis sui versum, Bedriaci campo spolium affectare Palatî. Quod autem adtexitur: Horum bellum Cornelius scripsit & Pompeius Planta, qui ait Bebriacum vicum esse à Cremonâ vicensimo lapide. Sanè Cornelium hunc nostrum intellegit: Pompeius ille quis sit, nondum repperi.

Scholiastes correctus.

Tacitum is nominat.

Locus Castorum vocatur.] Rectè, non castrorum. Suetonius eumpse locum, ad Castoris dixit: Orosius lib. VII. circa locum quem Castores vocant.

Dextrâ fronte, prima legio incessit.] Quæ hîc frons dextra? haud satis capio, & rescribo: Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes obtinuêre dextrâ. A fronte, prima legio incessit.

A lateribus cohortes legionum.] Nihil ambigimus quin Tacitus scripserit, à lateribus cohortes, legio aduersâ fronte. Ita superior aciei dispositio postulat: & ad circumueniendum hostes, inuasionem tripertitam esse oportuit.

Silentio, patientiâ, postremò precibus.] Malim, silentio, pœnitentiâ. PAG. 216.

Paucos incusauit.] Lego, paucis. ad breuitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. & sanè omnes in hac culpâ, nec excerpi pauci potuêre. PAG. 217.

Fœdum & maculosum.] Valet in omne animi vitium & labem Maculosi vox: tamen vereor vt hîc propriè in ignauiam ac timorem. Ex antithesi quæ sequitur, suspicêris: & magis ex hoc Ammiani loco, libro XXX. Arguebat hic idem Princeps (Valentinianus) timidos sæpius, Maculosos tales appellans & sordidos.

Maculosi noua significatio.

Suetonius Paullinus dignum famâ suâ ratus.] Et hîc & alibi effusè laudat hunc Suetonium, vetustissimum consularium, vt infrà vocat, & non vnâ militiâ clarum. Præfuit Britanniæ, vt habes Annali XIV. & in Agricolâ: sed & in Africâ bellum gessit, è Plinio lib. V. Suetonius, inquit, Paullinus quem consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus Atlantem, &c: Vbi autem mens siue iudicium fuit viro magno & celebri, qui in Variis suis nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetonij nostri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonij Othone: Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus angusticlauius. Et liber, inquit, qui tineas & cariem senserat, habet, Linus. Omninò autem legendum Paulinus. Testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse siuit. eius enim sæpe & in Annalibus & in Agricolæ vitâ honorificam mentionem facit. Hæc ille. Quid dicam? Non insector te vir elegantissime. sed bonâ fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit: noster belli dux. Ille angusticlauius, id est nondum Senator sed inter equites: iste, Consularis. nec tenue vsquam vestigium confusionis eius, quam facis. Hoc mihi in transcursu monitum, non vt carpam (Fidem testor:) sed vt claro sub exemplo doceam quàm fallax hæc Critica, & ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in procliui istâ viâ.

Suetonius Paullinus.

Mureti super hoc viro παρόραμα.

Quoniam Galliæ tumeant, & deserere.] Copulam aptè inserui, ex Vatic. Tumere autem eleganti metaphorâ dicuntur, quæ eruptura videntur. vsurpauit Cicero bis in Epistolis ad Atticum.

Tumere, & tumor rerum.

Paucis diebus quartamdecimam legionem.] Hæc restitui, in vulgatis quà à verbis quà ab interpunctis mendosa.

Brixellum concederet.] Ita factum, ibique se occîdit. Elue mendam igitur quæ in Egesippo (scriptore mihi quidem haud spernendo) libro IV. cap. XXIV. Cùm Otho comperisset Valenti ac Cæcinæ, Vitellij comitibus, victoriam cessisse, Brixiæ positus, voluntariâ morte eripuit se ludibrio. Facito Brixelli. PAG. 218.

Egesippus emendatus.

Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit.] E Plutarcho scriberes, ad sextum. Nam ille quinquaginta stadia numerat. Sed & paullò pòst vbi noster XVI. milliaria numerat, Græci eiusdem computatione XII. saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem. PAG. 219.

Adeò imperitè.] Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, vt pleraque alia: etsi haud multum ætate nostro inferior.

Plutarchi & Taciti multa simillima.

Confluentes Padi & Adduæ fluminum.] *In Vatic. locus hic in liturâ, sic tamen vt apertè esset eruere scriptum antiquitus*, Padi & Agele: *alienâ deinde manu factum*, Adduæ. *Sed Agela ignotum mihi flumen, & censeam vulgatam esse veram. De Adduâ, Plinius lib.* II. *Strabo* III. *itémque Sidonius*: Vidimus vluosum Lambrum, cæruleum Adduam, velocem Athesim, pigrum Mincium.

Addua fluuius

Aderat citus equo Numida.] *Quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens? minimè, sed inter obsequia. Ne fugiat enim te latens hîc ex antiquo mos: quo receptum, vt viris lautioribus ditioribúsque Afri aut Numidæ equites essent, ad iter. Præcurrebant illi, & agmen ducebant heri sequentis. Seneca epist.* LXXXVIII. O quàm cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in viâ diuitibus, cursores & Numidas & multum ante se pulueris agentem! *Idem expreßiùs epist.* CXXIV. Omnes sic iam peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen cursorum antecedat. *Martialis*:

Numida alio intellectu.

Mos Romanus in antecursoribus.

Cùm cathedralitios portet tibi rheda ministros,
Et Libys in longo puluere sudet eques.

De tali igitur hîc capies: quando & Principibus illi in vsu. ex Martiali, in aduentum Domitiani:

Qui idem & Imperatoribus

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri
Ibitis? & populi vox erit vna, Venit?

Nec Suetonium aliter interpretemur (viderat sagacißimus Turnebus) in Nerone cap. XXX. Iter fecisse traditur phaleratâ cum Mazacum turbâ atque cursorum. *Nam Mazaces, Afri.*

Otho rem in discrimen mitti iubebat, æger morâ & spei impatiens.] *Talis in Homerico illo Hectore affectus*:

Homeri locus similis.

Βέλτερον αὖτ' ἔριδι ξυνελαυνέμεν. ὅττι τάχιστα
Εἴδομεν ὁπποτέρῳ κεν Ὀλύμπιος εὖχος ὀρέξῃ.

Accurrentium, clamantium.] *Farnes. & priscæ editiones*, accurrentium, volantium; *Vatic.* vomantium. *vt omnino aliud hic verbi fuerit, mihi adhuc irreperti. Nam quod Palmerium*, bouinantium, *audio scribere: non placet.*

PAG.220 Corporibus & vmbonibus niti.] *Vocem*, niti, *ex Farnes. & Vatic. addidi: & verò abesse sine sententiæ incommodo non potest.*

Cui cognomen Rapaci.] *Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum sæpe Tacitus commemorat, veterem à me lapidem proponi, in quo ea ordine desculpta. Conspicitur autem Romæ in Capitolio, formâ columellæ*:

Tabula, & numerus legionum.

NOMINA. LEG.

II. AVGusta.	II. ADIVTrix.	IIII. SCHYTHica.
VI. VICTRix.	IIII. FLAVia.	XVI. FLAVia
XX. VICTRix.	VII. CLAVDia.	VI. FERRATensis.
VIII. AVGusta.	I. ITALica.	X. FRETEnsis.
XXII. PRIMigenia.	V. MACEDonica.	III. CYRENensis.
I. MINERuia.	XI. CLAVDia.	II. TRAIANa.
XXX. VLPia.	XIII. GEMina.	III. AVGusta.
I. ADIVTrix.	XII. FVLMinatrix.	VII. GEMina.
X. GEMina.	XV. APOLlinea.	II. ITALICa.
XIIII. GEMina.	III. GALLICana.	III. PARTHica.
I. PARTHica.	II. PARTHica.	

Velim Dionis recensum legionum, qui est libro LV. *cum hoc lapide conferri. à quo adiuti interpretes, paullò feliciùs sanè eum vertissent.*

Stratis vnaetuicesimanorum principiis.] *Aliquot libri*, principibus, *placet.*

Suetonius Paullinus & Licinius Proclus castra vitauêre.] *Farnes.* castra petiuêre. *falsò. Nam Plutarchus apertè*: τῶν δὲ στρατηγῶν οὔτε Πρόκλος οὔτε Παυλῖνος συνεισελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν φοβούμενοι τοὺς στρατιώτας.

Apud duces Vitellianos dubitatum.] *Imò verò*, non dubitatum. *ídque res & Plutarchus suadere videntur.*

PAG.221. Plotio Firmo, is prætorij præfectus.] *Duo Præfecti prætorio sub Othone, Licinius Proculus & Plotius Firmus. Tacitus lib.* I. Prætorij Præfectos sibiipsi legêre, Plotium Firmum è manipularibus quondam, & Licinium Proculum. *Nec alios vsquam nominat. Vt iure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem prætorij Præfectum. Quod vix est vt sit sine mendo. Verba eius*: οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος τοῦ ἑτέρου τῶν ἐπάρχων, ὀμνύειν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐιτέλλιον κελεύσαντος, &c. *malímque* Πλωτίου. *nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod vnum dici superest.*

Plotius Firmus

Dubitatum de Plutarchi scripturâ.

Maiore

Maiore animo tolerari aduersa, quàm relinqui.] *Hæc illa sunt, quibus iugulare Stoïcos nostros aduersa omnis manus solet: pro quibus scutum habeo equidem quod opponam, nisi Religio me vetet. In hanc mentem igitur & Lucanus:* In Stoïcos quæ torquentur.

——fortissimus ille est,
Qui promptus metuenda pati, si cominus instent,
Et differre potest.

Illa virgo apud egregium vatem (intellego qui Thebaida scripsit:)

——non est, vt putas, virtus, pater,
Timere vitam: sed malis ingentibus
Obstare, nec se vertere, ac retrò dare.

Cæsar lib. VII. Animi est ista mollities, non virtus, inopiam paullisper ferre non posse. Qui se morti vltrò offerant faciliùs reperiuntur, quàm qui dolorem patienter ferant. *Q. Curtius*: Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris, ad vilitatem sui compelluntur ignaui. *Biberunt omnes è paterâ Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis*: τὸ δὲ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. *Heu, taceo.* Sumpta ab Aristotele.

Fortes & strenuos etiam contra fortunam insistere spei.] *Itaque Florus, libro* IV. *cap.* VIII. Magnæ indolis signum est, sperare semper. Spes in altâ indole.

Temperare felicitati.] *Vocem eam Felicitatis reperio in libris meis omnibus: quam eiecit Rhenanus, sententiâ non volente.*

Saluium Cocceianum fratris filium.] *Melius ita, quàm* Cocceium, *quod Plutarchus præfert. Nam & Tranquillus ita appellat, in Domit. cap.* X. *vbi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solùm filium, sed ipsum hîc fratrem præsentem facere videtur: contra Taciti & Plutarchi narrationem apertè. Nam ille in castra euaserat è pugnâ, seque cum aliis dedidit. Suetonij tamen verba, cap.* X. Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus. *quæ profectò non vera, si verus Tacitus.* Suetonij alia traditio.

Neu patruum sibi Othonem fuisse aut obliuisceretur vmquam, aut nimium meminisset.] *Totidem penè verbis Plutarchus*: μήτε ἐπιλαθέσθαι παντάπασι, μήτε ἄγαν μνημονεύειν, ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔχεις. *Non audiemus Beatum, qui verbum,* nimium, *auctore Budensi codice delet, & vnà sententiæ acumen. Totum id enim in eo. sicut & in Plinij loco fuerat, epist.* XIV. *lib.* III. *quem deprauarunt*: Largius Macedo superbus alioqui & sæuus dominus, & qui seruisse patrem suum parum imò minimum meminisset. *Tu scribe*, nimium meminisset. Rhenani iudicium reiectum

Vesperascente die.] *Farnesiano est*, vesperante. *quod verum arbitramur. Agellius*: Vbi iam vesperauerat. Vesperare.

Allatis pugionibus.] *Vocem addunt aliquot libri*, pugionibus duobus. *atque ita Plutarchus*: δυεῖν ὄντων αὐτῷ ξιφῶν.

Maternum genus impar.] *Quomodo? si splendidissima ea femina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis*: Ex Albiâ Terentiâ splendidissimâ fœminâ duos tulit filios. *Sed melior ibi scriptura*, splendidâ fœminâ: *quam ex opt. libro Torrentius adnotauit. idque non aliud quàm ordinem equestrem propriè notat.* PAG. 222. Suetonij melior lectio.

Diplomata Othonis.] *Abundè, si deo ita visum, in Commentariis. nunc Suetonij locum* παρέργως *emendemus, Calig. cap.* XXXVIII. Prolata diuorum Iulij & Augusti diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat. *Cur deflebat? aut qui id conuenit? vidi qui* delebat, *vellet. Ego*, deflabat, *vel* difflabat, *verum contendo. non enim alio gestu melius expresseris superbum habitum illum contemnentis & respuentis. Eáque difflatio etiam in nostris hodie moribus, vbi eleuamus quid aut aspernamur.* Diplomata. Tranquillus correctus.

Societate culpæ tutior.] *Puto*, tutiores. PAG. 223.

Rursus consiliaturi.] *Non muto. Horatius eo verbo vsus*, Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis. *& alij.*

Gratior Cæcinæ modestia fuit, quòd non scripsisset.] *Quid ita? quia inualuerat iam illo æuo, vt publicè nemo, id est ad Consules aut Senatum scriberet, præter Principem: alij autem omnes, ad istum. Itaque superbè se gessisse Valens visus, qui id fecit: modestè Cæcina, qui omisit. Tale illud lib.* IV. *Hist. de Muciano*: Miserat & epistolas ad Senatum, quæ materiem sermonibus præbuere. Si enim priuatus esset, cur publicè loqueretur? Ad Principem præsidum literæ.

Tantum peditum equitúmque, vis damnáque & iniuriæ.] *Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud*, tantum, *à glossographo esse, legésque*: peditum equitumque vis, damnaque, *&c*: *Vis pro multitudine & copiâ, tritum.*

Nihil Vitellio anquirente.] *Meritò id verbum reposui, cùm in manuss. repperissem*, acquirente. *Anquiro enim pro Inquiro siue potius valdè quæro, veteri & probâ notâ signa-* PAG. 224. Anquiro.

tum verbum est, Ciceroni, Varroni, aliísque crebrò vsurpatum, crebrò corruptum.

Sed creditum famâ.] *Rectúmne? an scribendum,* deditum famâ?

PAG. 225. Longum interfectori visum.] *Hic ordo verborum in meis libris: & sententia liquet. Alij traiiciunt, quid nisi libidine quadam omnia mutandi?*

Missus est in locum eius Vectius Bolanus. E præsentibus angebat Vitellium.] *Distingui malim,* Bolanus è præsentibus. Angebat, *&c: vt significet Bolanum è comitatu principis in Britanniam missum.*

PAG. 226 Apud victores orta seditio.] *Vix tandem emersi me ex hac salebrâ, & vidi errorem. Transpositi enim per neglegentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi:* Et quidem partes modestè distraxerat, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius, *&c: Si tamen locus integer est, de quo ambigo. Scripsi* distraxerat, *non,* distinxerat: *ex Vatic. & videtur ad sententiam aptius, quia intellegit Vitellium satis clementer & modestè legiones aduersæ partis disparasse & per varias prouincias distraxisse, ne coïrent.*

Miles intentus aut licentior.] *Anteà,* licentiosus, *legebatur: quod sanè eligam præ isto quod supposuit Rhenanus.*

Per lasciuiam & certamen luctandi accensis.] *Verius,* ad certamen.

Immania belli. Inter inania belli.] *An non* immania? *In quo ipso verbo error inueterauit Ciceronis libris De Legibus:* Tum ebur ex inani corpore extractum: *cùm manifestò legend.* immani. *Quidam tamen hîc libri,* munia belli.

Aræ in aduentu Principum. Pars viæ, quam Cremonenses lauro rosísque constrauerant, exstructis altaribus, cæsísque victimis, regium in morem.] *Aræ istæ & Victimæ, Vitellij Genio & Victoriæ. Fœda, sed vetus adulatio: quam in aduentu Regum aut Principum vsurparunt Græci Latinique. Iustinus libro* XXIV. Arsinoë prægressa virum, festum diem vrbi indicit, domos, templa, ceteraque omnia exornari iubet: ARAS vbique HOSTIASQVE disponi. *Valerius lib.* IX. *de Luxuriâ:* Quid sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, cùm in Hispaniâ ADVENTVS suos ab hospitibus ARIS ET THVRE excipi patiebatur? *Factum & Cæsari è Galliâ reduci. Hirtius libro* VIII. Multitudo obuiam procedebat: HOSTIÆ omnibus locis immolabantur: tricliniis stratis fora templaque occupabantur. *Et passim deinde Principibus. In Caligulâ Sueton. cap.* XIII. Inter ALTARIA & VICTIMAS, ardentesque tedas, densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit. *In Galbâ idem cap.* XVIII. Cùm per omne iter, dextrâ sinistrâque VICTIMÆ opidatim cæderentur. *Plinius Panegyrico, de aduentu Traiani:* Vt plena ALTARIBVS, augusta VICTIMIS cuncta! *Alius Panegyristes ad Maximianum:* Totamque hanc vrbem repentinâ tuâ in hostes eruptione solicitam, lætitiâ & exultatione & ARIS flagrantibus, & SACRIFICIIS & ODORIBVS accensis numini tuo, implesti.

PAG. 227. Dissimulatus M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis.] *Scribendum videtur* Martij Macri. *Nam ita eum suprà crebrò nominat, qui Præfectus gladiatoribus fuit.*

PAG. 228 Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parcimoniâ, sapientiâ fiducia est.] *Ambigo de voce parcimoniæ. Conuenit in Vespasianum, scio: quem sordidum auarúmque omnes faciunt, non solùm parcum. sed cur inter principes & illustres virtutes hanc domesticam priuatámque nominet? aut cur in eâ fiduciam boni euentus collocet? Non digna videtur, quæ ad Imperium adiuuet, aut ad id gradum struat. Itaque reponendum fortasse,* acrimoniâ. *etsi pono id, non firmo.*

Suspecta vox in Tacito.

Nam qui deliberant, desciuerunt.] *Acutè & verè dictum. Fidem enim iam fregit, qui deliberat an seruet. Plutarchus exprimere in Galbâ voluit (magni fecit ille vir hunc nostrum, & quanquam æuo compar, multa verbatim ex hac historiâ conuertit:) vbi Vinnium facit Galbam excitare & alloqui.* ὦ Γάλβα, τίνα τρόπον βουλεύεσθαι; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρωνι εἰ πιστοὶ μένοιμεν, ἤδη μενόντων ἐστί. *Vocula negans excidit, & legendum* ἤδη οὐ μενόντων. *Verto:* O Galba, quomodò deliberas? Nam quærere an Neroni fidi maneamus, iam non manentium est.

Plutarchus Tacitum amauit.

Nec simulacrum deô aut templum, ara tantùm & reuerentia.] *Parissimum illud, quod de Herculeo fano ad Gades tradit Silius, lib.* III.

Silij dictum simile.

Sed nulla effigies, simulacraque nota deorum:
Maiestate locum & sacro impleuêre timore.

Is primus Principatus dies in posterum celebratus.] *Dies ille, Natalis imperij decorè dictus. Spartianus Hadriano:* Tertio Iduum earumdem Natalem imperij statuit celebrandum.

Natalis imperij.

Quinto Nonas Iulias.] *Suetonio scriptum,* quinto Idus. *sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vanè pronuntiat clarissimus Torrentius.*

Non

Non paratâ cognitione.] *Cui rei hîc cognitio? quam vocem Taciti mens planissimè spernit. Emendo verò,* non paratu ac concione.

In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit.] *Ita decuit per se magnum animum, non attolli per fortunam. Claudiani illud pulchrum, & hîc aptum:* PAG. 229

Frons priuata manet. non se meruisse fatetur,
Qui creuisse putat.

Attamen non leuiter innouauit Vespasianus, si vera quæ Sulpicius Seuerus scribit lib. II. *Sac. Histor.* Vespasianus cùm Hierosolymam obsideret, sumit imperium: &, vt mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu Imperator consalutatus, Titum filium Cæsarem facit. *Sed palàm illa falsa. Nec mos eius æui diadema tulit, nec Flauius per somnium vsurpauit.* Falsa scriptio Seueri.

Militariter locutus.] *Rectissimè. atque ita libri. Significat orationem eius castrensem horridámque fuisse, non cultam forensi aut vrbano more. Qui,* militariter lautus, *castigant: ineptiunt.*

Antiochensium theatrum, vbi illis consultare mos est.] *Qui mos scilicet plerísque Græcorum, & qui oriundi à Græcis. Frontinus* III. *Stratag. cap.* II. Alcibiades in theatro disseruit, vbi ex more Græcorum locus consultationi præbebatur. *Iustinus lib.* XXII. Agathocles velut reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet. *Inde illud Satyrici, de principe oratore:* ——& pleni moderantem fræna theatri. *Meminit eiusce ritus Cicero pro Flacco, & alij.* Græcis Theatrum pro Curiâ.

In modum penatium diligebantur.] *Id est, amabant vetera & nota castra, iuxtà ac suas ædes. Clarum, nec monitione dignum: nisi correctores,* dirigebantur, *maluissent.*

Antiochus vetustis opibus ingens.] *Adtextam censeo vocem,* ingens: *certè obnubilat sententiam & phrasem, quæ aliàs Tacito crebra.*

Mox, per occultos suorum nuntios excîtus ab vrbe Agrippa.] *Quomodo, aut quando ergo illuc venerat? ex Egesippo disce, libro* IV. *cap.* XXI. Sententiam noui Principis de bello Iudæorum sciscitari, Vespasiano consilium fuit: misitque Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaiâ reuertit: Agrippa Romam contendit, vt apud nouum Principem locaret gratiam. Agrippa Romæ.

Nondum additis Cappadociæ legionibus.] *Vespasianus ipse addidit. Vide Tranquillum, cap.* VIII. *in Vespas.*

Classem è Ponto Byzantium adigi iusserat.] *Intellege classem, quæ Romanis etiam illîc ordinaria, ad tuendam Ponti oram. Quanta ea fuit? hauries è solo Egesippo libro* II. *in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippæ*: Mæotia regna Bosporaniq. omnes Romano subiiciuntur imperio, & illud antè innauigabile pelagus quadraginta naues ad pacem exercent. PAG. 230. Classis in Ponto.

Ad obtinendas iniquitates.] *Phrasis insolens, & mihi suspecta. locum etiam totum vitij arguit, quòd statim Romanus codex præfert,* haud perinde obstinante.

Aquileiam iam progressæ, proturbatis qui de Othone nuntiabant.] *Hiulca hæc, transposita, & cum defectu. Rem ordinémque vide: fateberis. veritatem: multo magis. Nam è Suetonio clarum, non ipsas tres legiones (vt hæc narratio suggerit) Aquileiam progressas, sed dumtaxat bina è ternis legionibus millia. Verba eius Vespas. cap.* VI. Mæsici exercitus bina è tribus legionibus millia, missa auxilio Othoni, *&c. vbi hæc eadem, sed fideliùs relata. Quin totum hoc exordium auspiciúmque belli pro Vespasiano, confusè & hoc & sequenti libro traditum. Dicam in loco.* Defectus & confusio in hac historiâ.

Vi præcipuâ Primi Antonij.] *Egesippi super hoc nobili duce errorem non celo: siue errores potius. Is enim libro* IV. *cap.* XXIX. *facit eum* Præfectum tertio ordini militari: *id est, legioni tertiæ. Atqui Septimæ præponit eum statim noster. Item in Mysiâ eum collocat: noster clarè in Pannoniâ. Quis autem præponderare fidem Cornelianam nesciat?*

Titus Flauianus.] *Malui quàm,* Fabianus. *Farnesianum codicem audio, & Tacitum ipsum qui non aliter sequenti libro appellat.*

Pompeius Sullanus.] *Imò* Siluanus. *Ita enim libro proximo*: Sex milia Dalmatarum ducebat Pompeius Siluanus, consularis senex.

Pręposuerat prætorianis P. Sabinum ac præfecturæ cohortis Iulium Priscum.] *Alij,* ad præfecturam cohortis. *Corrupta omnia. quæ enim hæc Præfectura cohortis cogitari appositè potest? Mihi ex sententiâ & historiâ placet scribi*: Præposuerat prætorianis P. Sabinum à Præfecturâ vrbis, & Iulium Priscum, tum centurionem. *Siue etiam*: ac Præfecturæ vrbis. *Sanè hic Sabinus qui Principi Vespasiano frater, vtrumque munus tenuit sub Vitellio. & de Præfecturâ Prætorij, libro proximo*: P. Sabinum Prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinæ vinciri iussit, substituto in locum eius Alpheno Varo. *De vrbis, plus vno loco habes libro* III. *&* IV. *Iulium etiam Priscum collegam ei in Prætorianâ fuisse, libro sequenti docet*: Vitellius vt è somno excîtus, Iu- PAG. 232. Sabinus Præf. vrbis; Et Prætorij.

tus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum XIV. prætoriis cohortibus obsidere Apenninum iubet. *Scripsi etiam*, tum centurionem: *Farnesianum cod. secutus, cui vocula nulla, esset. & vt de Sabino dixit, Præfectum eum vrbis fuisse, éxque eo gradu sublatum ad Prætorium: ita de Prisco, dumtaxat centurionem.*

Taciti locus illustratus.

Reuersis ab exsilio iura libertorum concessit.] *Interpretor. Cùm Galba exsules restituisset, non tamen etiam bona. credo, quia in fiscum illata, & pleraque iam per prodigentiam Neronis consumpta. Sed nec pars quæ accusatoribus sententiâ iudicum semel donata, temerè eripienda videbatur. Itaque egebant. Vitellius eos miseratus, huc decurrit vt largiretur Iura libertorum, dupliciter quidem: redderet inquam iura libertorum veterum, daret & eorum qui posteà manumissi. non aliter quàm si ab illo iusto domino manumissi fuissent. In speciem igitur ingens hoc donum. Nam operas liberti domino debebant, alimenta si egeret, denique testamento bonorum semissem. quæ omnia prompta & obuia tibi apud Ictos. Hoc vulgò etiam appellant, Ius patronatus, & Ius patronorum, Plinius epistolâ XI. lib. X. Eiusdem sententiæ versus illos Martialis censeo (Princeps Ictorum hodie variè eos tamen traxit) ad Traianum:*

Iura libertorũ.

Ius patronorũ.

Martialis explicatus.

Qui sua restituis spoliato iura patrono,
Libertis exsul non erit ille suis.

Nec dissimilis, imò maior benignitas Augusti in Iulum Antonij hostis sui Filium. de quo Dio libro LI. τῷ Ἰούλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου τῆς τε Φουλουίας υἱεῖ, τοὺς ἐξελευθέρους αὐτοῦ παρ' ὅσα τελευτῶντας σφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδει, παραχρῆμα δοῦναι ἐκέλευσε: Iulo, Antonij & Fuluiæ filio, libertos eius, quidquid mortuos relinquere ex legibus conueniebat, statim dare iussit. *Non enim dedit solùm ea iura, sed repræsentauit.*

Iura libertorũ.

Abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus.] *Argui olim de mendo, ipse fortasse arguendus. Sententiam nunc expedio: Vitellium quidem exsulibus reuersis iura reddidisse vetera in libertos: sed non cum magno fructu. quia pecunias suas occultabant per varias artes & recessus. ita in alimentis, testamentis, aliisque, patronos fraudabant, vt medici ipsi & inopes. Voci Sinus, ea vis subest fraudandi, subtrahendi, occulendi. Tacitus lib. IV. infrà:* Tradi se præfectis centurionibusque, quos vbi spoliis expleuerunt, mutari; exquirique nouos sinus & varia prædandi vocabula. *Plinius libro* XXXVI. Vnde M. Scaurus pater, toties Princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus? *Sinum vocat hominem ipsum, in quem rapinæ omnes collatæ velut in sinum. Plura exempla huic rei vide, si lubet, apud Barn. Brissonium in Lexico: & lumen ab eo fænerare, qui verè Europæ lumen.*

Sinus, in prædandi significatione aut cōgerendi.

Aër infamis in Vaticano.

Infamibus Vaticani locis.] *Ob aërem parùm purum: quod etiam hodie experiuntur. Frontinus lib. II. De Aquæductibus, vult id emendatum in totâ vrbe, suo æuo, idque ablutione aquarum:* Ne pereuntes quidem aquæ otiosæ sunt. Nam immunditiarum facies, & impurior spiritus, & caussæ grauioris cæli, quibus apud veteres VRBIS INFAMIS AER fuit, sunt remotæ.

Omnia alia militi largiebatur.] *Hunc quoque locum liberare iniustâ notâ possumus: Ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, Impunitatem & licentiam omnis culpæ dedisse: vt hac saltem blanditiâ eum retineret. Nec aliter sanè fit in paupere militiâ.*

Liberti Principum conferre pro numero mancipiorum vt tributum iussi.] *Non muto: & scio multos Romæ, eósque prædiuites, priorum Principum libertos. Videatur tamen & lectio & rapina procliuior, si libertos* patrum *substituas: qui numero sanè grandi.*

PAG. 233. Exstructis in campo Martio aris.] *Scriptor incertus apud Suidam in voce* Βιτέλλιος, *hanc rem sic narrat:* καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Νέρωνος ἐς κοῖλόν τινα καὶ ἀφανῆ τάφον κατακείμενον ἀπεσέμνυνε.

Inferias Neroni fecisset.] *Reposui pro*, iecisset.

Sagina Vitellij.

Prodigis epulis & sumptu Gaianæ aquę satiare inexplebiles Vitellij libidines.] *De Gaianâ aquâ, id est, vt volunt, aquæductu illo sumptuoso; nugæ magnæ. Nec Ferreti quidem emendatio ad genium meum aut librorum,* Caianæ aulæ. *Nobis suboluit mendum & eius caussa, è diductione copulæ: quam reddimus, legimúsque,* sumptu saginaque. *Saginæ vox apta, quoties de helluone Vitellio: & Tacito velut de industriâ vsurpata. Vt,* luxu & saginæ mancipatus emptusque. *Iterùm:* medio die temulentus & saginâ grauis. *Nec aliter Cicero pro Flacco:* Qui multitudinem illam non auctoritate, sed saginâ tenebat. *Hæc apta & bona. Palmerij tamen coniectura non minus recta,* sumptu ganeaque.

Sidonius explicatus.

Nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse.] *Sidonius in Panegyrico ad Maioriamũ, abit nimis ab hac summâ & quinquies millies exprimere voluisse videtur:*

——post quina VitellI
Millia, famosi ventris damnata barathro.

Aut correctus.

Minus abibit, si legas, bis quina. *quod verum censeo. atque ita decies millies (vt potuit tamen cumque) in carmine dixerit.*

Integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisúmque

que

que Vespasianus egerat.] *De Vitellio, eadem Suetonius in vitâ eius cap.* v. *At de Vespasiano mutat, &* Africam integerrimè, *inquit*, nec sine magnâ dignatione administrauit. *Quî concilientur, non video.*

Hæc illáve defensurus, prout inualuissent.] *Non malè*, prout ij valuissent. *Temporum enim hominem describit, qui nunc in suspenso, inclinaturus erat ad partes valentioris. Multi eiusmodi vulpiones, præsertim per bella ciuica. Talis rex Iuliates, lib.* XII. *Annal. qui* societatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzem per occulta & magis fida inclinabat. *Et depingit in vno omnes Claudianus*: Temporaria ingenia.

> Librauit geminas, euentu iudice, vires,
> Ad rerum momenta cliens; seséque daturus
> Victori.

Aut suomet astu.] *A Ferreto est. malè anteà*, statu.

Mare quoque Etesiæ flabant. harum flatu, *&c.*] *Intricata valdè lectio in scriptis. Vaticanus:* mare quoque & Blæsi flabra aquilonis, harum flatu, *nec aliter Farnes. At Budensis*, mare quoque & esi flabra Aquilonis verum flatur. *Nos legimus*, Mare quoque etesij flabant (*siue* inflabant) Aquilones. Horum flatu. *Plinius lib.* II. Post biduum iidem Aquilones constantiùs perflant, per dies XL. quos Etesias vocant. *Et clarum certè est, Aquilones propitios optabilésque iis qui ex Italiâ Orientem adnauigant: qui ex eo Italiam, contrà.* Etesij siue Annui Aquilones

Vexillarij quartædecimæ & sextædecimæ.] *Libri scripti*, vexilla XIIII. & XIII. legionum. PAG. 234.

Et duodeuicesima.] *Vatic. & ipsa res poscunt*, duoetuicesima.

Lucilius Bassus.] *Frustrà solicitant libri. Nam Vaticano est*, Blæsus: *Farnesiano*, Blexus. *At Baßi cognomen firmat omninò priscum monumentum quod Aquileiæ, cuius exemplar à Fuluio Vrsino mihi traditum subieci*: Lucil. Bassus.

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COS. III. DES. IIII. VETERANIS
QVI. MILITAVERVNT. IN. CLASSE. RAVENATE. SVB.
SEX. LVCILIO. BASSO. QVI. SENA. ET. VICENA. STIPENDIA.
AVT. PLVRA. MERVERVNT. ET. SVNT. DEDVCTI. IN. PANNONIAM. QVORVM. NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS. LIBERIS. POSTERISQVE. EORVM. CIVITATEM. DEDIT. ET
CONVBIVM. CVM. VXORIBVS. QVAS. TVNC. HABVISSENT
CVM. EST. CIVITAS. IS. DATA. AVT. SI. QVI. CAELIBES. ESSENT
CVM. IIS. QVAS. POSTEA. DVXISSENT. DVMTAXAT. SINGVLI. SINGVLAS. NON. APRIL. CAESARE. AVG. DOMITIANO. CN. PEDIO. CASTO. COS. ILATORI. VENETI. F. CENTVRIONI. AMEZEIO. DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM.
EX. TABVLA. AENEA. QVAE. FIXA. EST. ROMAE. IN. CAPITOLIO. AD. ARAM. GENTIS. IVLIAE. DEFORAS. PODIO. SINISTERIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXXIIII.

Ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur.] *Vox Vitellij ineptè repetita, & inculcata, vt solet, ab interprete. Scribo eâ eiectâ*, peruertisse ipsum videntur.

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM III. HISTOR.
NOTÆ.

PAG. 235. IAM reſeratâ militiâ.] *Non ſperno: aptius tamen fortaſſe, certè clarius, reſeratâ Italiâ. Atque id Taciti ſiue Antonij concionantis mentem propius tangit.*

PAG. 236. T. Ampius Flauianus.] *Verum hoc nomen erui è libris, qui aut* Tampius *aut* Tumpius *præferunt, cohæſu ſcilicet notæ. Ampia gens inter Romanas nota. Vulgò Appium hîc legas, falsò: quia non vni duplex prænomen eſſe potuit.*

Ceterùm vt tranſmitteret in Italiam impunè.] *Clauſula corrupta, manca, nec ſcio an loco poſita. Farneſianus*: vt tranſmitteretur in Italiam impunem eo viſui foret ſcriptum Aponio Satium reuireſcere crederetur. *Nec aliter Vatic. niſi quod,* vſui: *& ſuprà* Satium, *adnotat*, Sotium. *Ficulnum auxilium: certè mihi, qui ſine libris non enato ex hac lacunâ.*

Quæſitum inde quæ bello ſedes legeretur. Verona potior viſa.] *Variè olim peccatum in libris: ſæpe etiam in tranſpoſitu foliorum aut traiectu. Quod hîc factum mihi liquet.* Mira in Tacito & fœda traiectio. *Quomodo autem id alij Critici non aduertêre ante me? mirum. Nam hiſtoriam ſaltem lege non ignauè: videbis, imò tanges. En, hîc deliberatur de ſede belli in Italiâ, & Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copiæ vllæ tranſmiſſæ. Paginâ demum ſequenti narratur,* Antonio rapienti partem equitum ad inuadendam Italiam Arrius Varus comes fuiſſe, & Aquileiam & proxima quæque occupaſſe. *Veronámne igitur venire potuerunt, à tergo his relictis? Sed & tota narratio, incompoſita, diſſona. cui verum veterémque ordinem dare, haud noſtrum: in meliorem tamen paullò aptiorémque ſic redigi cenſeam.*

Aliqua concinnatio. CETERVM vt tranſmitteret in Italiam impunè & eo vſui foret, ſcriptum Aponio, & vnà cum Mœſico exercitu celeraret. Ac ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum in commilitium adſciti; plebem quoque & vim equitum quâ ſolâ valent offerebant. remiſſum id munus ne inter diſcordias externa molirentur, ac maiore ex diuerſo mercede ius faſque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum, quibus vetus obſequium erga Rom. & gens fidei commiſſæ *patientior. oppoſita in latus auxilia, infeſtâ Rætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ Taurianâ & VIII. cohortibus ac Noricorum iuuentute ad occupandam ripam Æni fluminis quod Rætos Noricoſque interfluit, miſſus, nec illis aut his prœlium tentantibus fortuna partium alibi tranſacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum rapienti comes fuit Arrius Varus, ſtrenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo & proſperæ in Armeniâ res addiderant. Idem ſecretis apud Neronem ſermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde infami gratiâ primumpilum adepto, læta ad præſens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præſidium aduerſus claſſem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateſte partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen ad Forum Alieni ponte iuncto conſediſſe. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. nam id quoq. nuntiabatur. Luce primâ inermes pleroſque oppreſſere. Prædictum vt paucis interfectis ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui ſe ſtatim dederent. plures abrupto ponte inſtanti hoſti viam abſtulerunt. Vulgata victoria poſt principia belli ſecundum Flauianos, duæ legiones ſeptima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquilâ legato Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem ſumti, & Minutius Iuſtus præf. caſtrorum leg. VII. quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, ſubtractus militum iræ, ad Veſpaſianum miſſus eſt. Deſiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, poſtquam Galbæ imagines diſcordiâ temporum ſubuerſas in omnibus municipiis recoli iuſſit Antonius, decorum pro cauſsâ ratus ſi placere Galbæ principatum partes præſumerent. Quæſitum inde quæ ſedes bello legeretur. Verona potior viſa patentibus circùm campis ad pugnam equeſtrem quâ præualebant: ſimul coloniam copiis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu Vicentia: quod per ſe parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic

illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes iuuère. Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliasque Alpes. ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut vetita quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex instantibus terrarum spaciis consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam vicum Veronensium & paludes Tartari fluminis castra permuniit, tutus loco cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. Quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuère, aut retroactæ desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina per varias moras prima hostibus vendidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione VII. Claudianâ aduenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui ad id bellum solus artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces omissâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro caussâ fidenter, de exitu securi, in Vitellium vt inimici. Facta Tribunis & Centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset, spes: atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidère fiduciam, &c. *eo ordine quo deinceps vulgati.*

Vicentia.] *Vicetiam appellant Plinij meliores libri, & Strabo* Οὐικετίαν. *Etiam lapis:* Vicetia non Vincentia.

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES. TERMINOSQ.
POSVIT.

Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliásque.] *Vatic. & Farnes*: intertectus exercitus Retiam Iuliasque. *Ego ne hæc quidem integra puto aut satis composita. Legam tamen*: interiectus exercitus Ræticas Iuliasque Alpes, ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat.

Vipsanius Messalla, qui solus ad id bellum bonas artes attulisset.] *Est iste ipse, cui partes sermonis præcipuæ tribuuntur in libello De caussis corruptæ eloquentiæ. Amicum Tacito fuisse, ex elogiis his satis constat.* Messalla vir insignis.

Pro caussâ fidenter, de exitu securi.] *Manuscripti*, de exercitu. *Quod edidi, magis placet.*

Et gens fidei commissæ patientior.] *Mei codices*, commissior, patientior. *An*, fide cognitior? *an impar medicina nostra huic vulneri? Palmerius legit*: fidei commissior: patenti orâ, opposita in latus auxilia. *nescio an fauente Æsculapio.* PAG. 237.

Cum alâ Taurianâ.] *Itáne? atqui ala Tauriana siue Taurina, adiuncta legioni Italicæ in Vitellij partibus erat: nec de transfugio aut discessu eius vsquam didicimus. Vt iusta caussa sit, cur Vaticanam lectionem recipiam,* Alâ Aurianâ. *Nomina enim fere equitum alis, à præfectis*: *Tauriana, Frontoniana, Valeria, Silana, Auriana. & hæc ipsa Auriana perseuerauit ad labens imperium, legásque in Notitiâ imperij Sub dispositione Ducis Armeniæ*: Ala Auriana, Dascusæ. Ala Auriana.

Nec illis aut his.] *Non rectè editum*, nunc illis.

Arrius Varus strenuus bello, quàm gloriam ei dux Corbulo, *&c.*] *Locus quem fœdatum arbitror non vanè. Nam scripti mei*, Strenuus bello magis quàm gloriâ. & dux Corbulo. *Diuinabam olim*, strenuus bello, quàm gloriâ: ei dux Corbulo & prosperæ in Armeniâ res. *omissâ voce*, addiderant, *quam additam censebam à glossographo sententiæ fulciendæ. Genus quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali* IV. Agrippa claris maioribus, quàm vetustis. *Annal.* I. Pacem quàm bellum probabam: *& sæpius. Plautus ipse non refugit, Rudente*: Phrasis prisca notata.

Eò tacent

Eo tacent, quia tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Iterum Menæchmus:

Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Nec quidquam in his mutandum. intellegitur enim, magis, potiùs: vti Græcis crebrò τὸ μᾶλλον.

Iterum Plautus:

Certum est mori, quàm hunc pati lenonem in me grassari.

Liuius: Multiplex quàm pro numero damnum est. *Laberius*: Consistes ægrè, & quàm descendas, decides. *Curtius lib.* VII. Nec me ars mea, quàm beniuolentia perturbat. *Noto pluribus, vt illustrem genus dicendi quod obscurum visum multis & in Tacito durum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hæreo. Parùm aptæ sententiæ videtur*, strenuus gloriâ: *nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice*, strenuus bello magis quàm bonus. *Certè valdè mihi placeat legi*, strenuus bello, quàm bonus. gloriam ei dux Corbulo, *&c. Et vereor vti Rodolphus in libro aliquo reppererit, non ausus sequi.*

Hic coniectura.

Occupantes Aquileiæ proxima quæque.] *Budensis codex & Romana editio*, occupatâ Aquileiâ, in proxima quæque. *Haud displicet. possit & legi*, in proximo quoque.

Alam cui Scribonianæ nomen.] *Aliquot libri*, Sebonianæ.

Vulgatâ victoriâ post principia belli.] *Abest particula*, post, *à Budensi: eóque Rhenanus*, principio belli, *rescribit, me fauente.*

Minutius Iustus, quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ.] *Sperno illud*, audaciùs: *nec proteruo militi vmquam ea in duce displicuerit, sed rigor potiùs & seueritas. Itaque benè Vaticanus*, adductiùs: *cui verbo ea vis. Tacitus lib.* XIV. *Annal.* Pluribus sermonibus, modò familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductiùs, quasi seria consociaret. *Idem* XIV. *Annal.* Adductum quasi & virile seruitium. *ita enim ibi malo cum codice Budensi, quàm* Addictum. *Suetonius sensu simili Tiberium incessisse scripsit*, vultu adducto, plerumque tacitum: *id est, graui, serio, & seuero. Ita Seneca* vultum adducere in tristitiâ *vsurpat: & Capitolinus de Ælio Vero scribit*, fuisse fronte in supercilia adductâ venerabilem. *Caussa aperta huic significationi, à gestu. Qui enim alacres, comes, fronte etiam ferè sunt exporrectâ & diffusâ: qui tristes, seueri, eâdem contractâ & adductâ. Non aliâ mente Propertius subductum vultum pro graui dixit:*

Adductus, quâ significatione.

Nunc volo subducto grauior subducere vultu.

Decorum pro caussâ ratus, si placeret Galbæ principatus. & partes præsumpsêre.] *Malè diducta sententia & scripta. Puto*: si placere Galbæ principatum & partes, præsumpsissent. *Putauit, inquit, Antonius è re futurum, si homines animo præsumerent, Galbæ principatum & optimatum partes Vespasiano placere.*

Et vt proditionis ira militum in Flauianum incubuit.] *Vocem sententia flagitat. & puto deesse, Auctorem, Compertum, aut tale. Itaque scribam*, vt proditionis auctorem, ira militum, *&c.*

PAG. 238. Cornelium Tuscum.] *Lege*, Fuscum. *Ille est qui superiore libro nominatur.* Sed Cornelius Fuscus procurator (*Dalmatiæ*) aderat vigens ætate, claris natalibus. *Et hac in bello ciuili operâ, nisi fallor, benè penitus in Vespasiani domum insinuauit: & à Domitiano præfectus prætorio factus. Periit in Dacis, infelici pugnâ. Suetonius Domit. cap.* VI. *Dio, Victor. Iuuenalis de eodem*:

Cornelius Fuscus.

Cæsus in Dacis

Et qui vulturibus seruabat viscera Dacis.

Secreta castrorum.] *Principia ipsa, quia hæc seiuncta à tabernaculis & tentoriis militum. Ideò Statius vocauit*, —consilij penetrale, domumque verendam Signorum.

Transfugisse classem, arcem commeatuum.] *Benè emendaui iam olim in Antiquis. Præter exempla eius sermonis, quæ tunc adduxi: velim addi nouitium à Liuio, lib.* III. *qui Castellum etiam in hac metaphorâ ponit*: Respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum.

Arx alicuius rei, pro Firmamento.

Vbi totis castris in famâ proditio.] *Alÿ libri*, infamia prodita. *nec sperno. Ita narrat, vt statim mouisse miles se videatur. At Egesippus (quem suadeo in totâ hâc historiâ legas) lib.* IV. *cap.* XXX. *noctem interponit: & manè demum* surgentes, euaginatis gladiis insiluisse super Cæcinam *facit.*

Repugnat Tacito Egesippus.

PAG. 239. Etiam militibus principem auferre.] *Cum Ferreto omninò lego*, etiam milites auferre.

Fortè victi aut perinde rebus prosperis.] *Rodolphus*, victuri. *Mentem video: & tamen subuereor vt parùm plena ista, & huic narrationi quædam desint.*

PAG. 240 Anceps belli fortuna.] *Farnes.* prælij. *quod verius. Aliud enim bellum propriè, aliud prælium.*

Non si pateant portæ, nisi exploratò, nisi die, intrandum.] *Rodolphi lectio valdè mihi*

mihi arridet, nescio an à libris: non si pateant portæ, non die, nisi exploratò intrandum.

Hostem posterâ die profligare ac proruere ratio fuit.] *Notaui in Antiquis lib.* XI. *cap.* XVI. *videri inductâ voce legend.* ac proruere fuit, *id est, licuit. Sed vereor vt ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem Criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. Nunc sanè vocem eam tolero.*

Quartædecimæ legionis ballista.] *Qui potest? Nam quartadecima legio pro Othone steterat, & post Bedriacense prælium statim à Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio eius in hac pugnâ, imò bello. Reponam fidenter,* quintædecimæ, *quæ inter Vitellianas paullò antè censa.* PAG. 241. Quartadecima legio amota.

Hinc maiores equorum virorúmque vmbræ, & falso vt in corpora ictu, tela hostium citrà cadebant.] *Ita è libris restituimus. nec sententiam difficile capi, è similibus auctorum locis. Nam hæc fraus siue error aliàs quoque obiectus hosti. Plutarchus in Pugnâ Pompeij cum Mithridate*: ἐπήεσαν μὲν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες. πεπισμένης δὲ περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτός, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλον, οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων, τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην, οὐδενὸς ἐφίκοντο. *Id est*: Aggressi eos Romani sunt, Lunam à tergo habentes. quâ inclinante in occasum, vmbræ corporum anteriùs productæ hostibus incurrebant, qui parùm exactè interuallum hac caussâ discernere potuerunt. sed tanquam iam in manibus & intra tela essent, hastis temerè emissis, neminem attigerunt. *Florus paullo aliter narrat, nec rem cepisse visus est, de illa ipsâ pugnâ*: Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus. quippe quasi commilitans, cùm à tergo hostibus, à facie Romanis se præbuisset: Pontici per errorem, longiùs cadentes vmbras suas, quasi hostium corpora petebant. *Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certè Orosius etiam & Frontinus, Romanis in hac pugnâ Lunam fuisse à tergo fatentur: & Dio clarè,* κατόπιν. *Itaque emendem in Floro*: cùm à tergo Romanis, à facie hostibus se præbuisset: Pontici per errorem longiùs cadentes vmbras (*voculam illam*, suas, *expungimus*) quasi hostium corpora petebant. *Sanè ratio ipsa ita vult. nec tam bardum ego Florum vnquam censeam, vt hoc non ceperit.* Per Lunam error in prœliis. Flori mira scriptio; Fortassis emédatio.

Cur rari sumpsissent arma.] *Ex historiâ & sententiâ,* cur resumpsissent. *Nam Pannonici semel victi, arma tamen iterùm sumpserant.*

Orientem Solem (ita in Syriâ mos est) Tertiani salutauêre.] *Nam hæc legio è Syriâ deducta, in quâ sub Corbulone militauerat. At de more ipso, Herodianus lib.* IV. *de Parthis, qui pugnam inituri orto iam Sole*: ἀσπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, *inquit*, ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βάρβαροι μεγίστῃ κλαγγῇ βοήσαντες ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις. *Sed obseruo amplius: non solùm Syros aut Orientales Soli cultum hunc detulisse, sed gentium plerasque. Plato lib.* X. *De legib.* Ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων. Oriente Sole & Lunâ, iisdemque occidentibus, in terram inclinationes & adorationes sunt, Græcorum omniumque Barbarorum. *Ipsis Romanis receptum, in precando verti ad Orientem. Hyginus, de Limitibus*: Antiqui architecti in Occidentem templa rectè spectare scripserunt. Posteà placuit omnem religionem eò conuertere, ex quâ parte cæli terra illuminabatur. *Isidorus lib.* XV. *templa ita structa ait*, vt qui consuleret ac deprecaretur, rectum aspiceret Orientem. *Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium*: Nam vt diuinis rebus operantes, in eam cæli plagam ora conuertimus, à quâ lucis exordium est. *Nec Christiani abhorruerunt. Tertullianus Apologet. cap.* XVI. Alij planè humaniùs & verisimiliùs, Solem credunt deum nostrum. Suspicio inde, quòd innotuerit nos ad Orientis regionem precari. Sed plerique vestrûm, adfectatione aliquando & cælestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis. Mos salutandi solem. Gentes pleræq. Solé adorant.

Illic signa armáque vestra sunt, & mors victis. Nam ignominiam consumpsistis.] *Assidet acuto huic dicto illud Curtianum, libro* VI. Scit eos qui misericordiam consumpserunt, ampliùs sperare non posse. Curtianum dictum.

Vagus inde consilio ducis subditus rumor.] *Romanus codex,* vagus inde, an consilio. *quod valdè amplector. Ambigit videlicet, fortuitu natus inter milites is rumor, an arte ducis sparsus.*

Contraheret diduceretve.] *Sententia &* ἀντίθεσις *sic visa postulare. vulgò,* duceretve.

Multâ cum strage incesserat contatio.] *Quomodo* contatio? *imò ardor vbique & feruens opus. Scribam,* tentatio. PAG. 247

Completur cæde, quantum inter castra murósque vacui fuit.] *Quis verò numerus cæsorum in his præliis? Tacuit noster, expreßit Egesippus.* Exstincta triginta millia & ducenti viri de exercitu Vitellij. Primusque (id enim Antonio cognomentum erat) quattuor millia quingentos de Mysiacis militibus amisit. Quot cæsi ad Cremonam.

Nomen atque imagines Vitellij amoliuntur.] *Nomen eius in Signis. Mos enim* PAG. 243.

 ille,

Nomen Imp. in signis.

ille, vt Imperatoris sui nomen tum Vexillis inscriberent, tum Scutis. Quod etiam in liberâ rep. video factitatum. Dio de Crasso in Parthos mouente, lib. XL. σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ' αὐτοῦ πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων. Signum vnum, ex iis quæ magna sunt & velorum similia, & puniceas litteras inscriptas habent ad indicium exercitus & Imperatoris sui faciendum. *Thebaïdis scriptor etiam Græcis attribuit, sed mentem habens in militiâ Romanâ:*

——aureâ clarum notâ
Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt.

facitque litteras aureas, quas Dio puniceas. Huc Suetonij illud pertinet, Vespas. cap. VI. Nomen eius vexillis omnibus sine morâ inscripserunt. *Item Prudentij, de Constantino:*

CHRISTVS purpureum, gemmato textus in auro
Signabat LABARVM. CLYPEORVM insignia CHRISTVS
Scripserat.

Etiam in scutis

Qui bene addit de Clypeis, siue Scutis. nam & illic, vt dixi, inscribebant. Quinctilianus, pro Milite: Inscriptum in scuto C. Marij nomen. *Dio* XLII. *Marcellum ait,* nomen Pompeij cùm id scutis suis milites inscriberent, delesse. *vti scilicet fautorem se Cæsari ostenderet. Idem lib.* L. *notat, Romanos milites* Cleopatræ nomen scutis inscripsisse, *quasi Imperatoris. D. Ambrosius (siue quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebri de Valentiniano:* Valentinianus habens in se imaginem Christi. Nec iniuriam putaueris. charactere Domini inscribuntur & seruuli, & nomine Imperatoris signantur milites. *nisi tamen ad puncturas & stigmata militum hoc refers: quod non sperno.*

Ambrosij locus ambiguus.

Turnebi coniectura spreta.

Viles, ad prædam, in ludibrium trahebant.] *Turnebo ne accedamus rescribenti,* miles ad prædam. *Taciti enimuerò mens, eosipsos qui aut ætate aut imbecillitate non erant vllius æris, raptos tamen per sæuitiam & ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persepolis:* Neque auaritia solùm, sed etiam crudelitas in captâ vrbe grassata est. auro argentoque onusti, vilia captiuorum corpora trucidabant.

Ti. Sempronio.] *Id est, Tiberio. Male enim vulgò,* Tito: *ex Liuio, & Fastis.*

PAG. 244. Siqua alia vis per Alpes rueret.] *A Beato hoc est. antea,* irrueret. *Legam,* ingrueret.

Antonius pudore flagitij.] *Ita mei libri. Budensis,* pistore. *vulgati pessimè,* post rem flagitij.

Reposita templa foráque, magnificentiâ municipum.] *Placet magis quod in Rom. codice est,* munificentiâ.

In ore agere.

Non in ore vulgi agere.] *Vera nostra coniectura. Nam in libris omnibus,* more vulgi. *quod sane haud conuenit. At in ore agere, est Latinis coràm & in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, & ab eo penu Tacito promptum. In oratione Cottæ ad Quirites:* A primâ adolescentiâ, in ore vestro, priuatus & in magistratibus egi. *Fragmento alio:* In ore agens gentibus, populo, ciuitati. *Tacitus iterum hoc libro:* Iulianus ad L. Vitellium perductus, verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. *Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Panegyrico:* Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina, ex tenebris obliuionis, indulgentiâ Cæsaris. *Et lego:* Sunt in ore hominum, & in ore famæ.

Plinius correctus.

P. Sabinum prætorij præf.] *Publij prænomen hîc & infrà tributum huic Sabino adsensu magno librorum. Quæ ratio aut mens igitur Onufrij, negantis id prænomen receptum vmquam in Flauiâ gente?*

Onufrij alucinatio.

PAG. 245. Nobili gaudio Blæsum visendo.] *Nescio an* notabili gaudio.

Gallias & Germaniæ gentes.] *Vocem aptè inserit Vatic. codex:* Gallias & exercitus & Germ. gentes.

Simul ceterorum fides metu intacta.] *Mihi hæc non integra: etsi scio quam sententiam ex iis Ferretus extorqueat. sed verè extorqueat. Palmerius legebat,* metu intuta: *auxilio vano.*

Sæuitiâ maris, aut aduersante vento.] *Romana editio,* segnitiâ maris: *quod auribus meis blandiebatur, vix sententiæ.*

PAG. 246. Regreditur maturè: ceterísque remanere & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit.] *Priora lego:* regreditur. Maturo ceterísque. *Intellegit enim Marium Maturum procuratorem Alpium, qui discessu Valentis velut exsolutus, transiit in Flauianas partes. Posteriora rectè olim Rhenanus emendauit, cùm vulgò esset,* volentibus liberum fuit, *insiticiâ voce: aut, vt in quibusdam,* auctor fuit. *Qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi à fonte Græco: quod peritum illum sagacémque Germanum non fugit. Ingenij enim & industriæ laudem Rhenano libens do: & scio inter primores eum suæ gentis. At carpsi olim liberiùs. Non ego, sed ætas. (etsi reuerâ multa in Rhenani iudiciis, quæ probet nemo Iudex è Selectis.) Nunc abiit ille feruor: & obten-*

Rhenani laus.

Calotis mei excusatio.

& obtendere manum ad magnorum virorum culpas poßim, quàm diducere & explicare. Reuerâ autem quantula hæc sunt, de quibus litigamus? litteræ, syllabæ, voculæ. Ridere mihi lubet, cùm virorum grauium & grandium velitationes, imò pugnas video in his nugis. & metuo vt excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Aristophane satis mihi inclamasse:

Ineptiæ Criticæ.

———Λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Ἄνδρας ποιητὰς ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Auxerat potentiam.] *Fallor, aut Tacitus scripsit,* potentia. *Quis enim aliâs iste qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, Auxit potentia, id est, Aucta est, significatione occultâ quadam patiendi. Cato in hoc ipso verbo:* Eodem nomine complures ex agris accessitauere. eô res eorum auxit. *Velleius Sedandi verbum sic vsurpat:* Postquam tempestas sedauit, Adherbal taurum immolat. *Plautus Leniendi:*

Auxit, pro Auctus est.

Dum hæ consilescunt turbæ atque iræ leniunt.

Et plures eiusmodi Latinæ linguæ delicias gustare tibi fas apud Agellium lib. XIIX. *cap.* XII. *Non dißimile, quod in Thucydidæo charactere obseruat Dionysius: sæpe* τὰ παθητικὰ ῥήματα, δραστήρια: τὰ δὲ δραστήρια, παθητικὰ *esse.*

Cameras vocant.] *Nostrásne hæc vox? certè etiam hodie Cubilia tecta & clausa Cameras vocamus. & ab eâ similitudine prisci, opinor, has naues. Strabo in describendâ Bosporianâ orâ:* ἀκάτια ἔχουσι λεπτά, στενά, καὶ κοῦφα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. Καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καμάρας. *Vbi à glossula fortasse illæ voces,* οἱ Ἕλληνες.

PAG. 247
Cameræ. Germanica vox.

Aduertit ea res Vespasiani animum.] *Scribas,* ea res Vespasianum, *voce sequenti inductâ, breuius & verius. Ita loquitur Annal.* II. Octo aquilæ petere siluas & intrare visæ, aduertêre imperatorem.

Sedochesorum regis.] *Vatic.* Sedothezorum. *Rom.* Sedotosorum. *Nullum hunc populum ego natum scio.*

In regione bello attritâ.] *Malè enim omnibus libris,* in legione.

Clauarium, donatiui nomen est.] *Quod prætextum & originem habuit, quasi ad militares claues. de quibus res iam nota. Simili formâ Vnguentarium Plinius dixit, lib.* II. *Epist.* XI. Præterea acceperat sestertiûm decem millia, fœdissimo quidem titulo, nomine Vnguentarij: *donationem scilicet à prouincialibus factam in Legatum, ad vnguenta. Sic in Suetonij Vespasiano, cap.* VIII. Classiarij petunt, constitui aliquid sibi calcearij nomine.

Clauarium.
Vnguentariū.

Prælio quo apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est.] *Cum Tacito aut Sisennâ potius consentit Liuius epitomâ* LXXIX. *& alterum militem in Pompeij exercitu statuit, alterum Cinnæ. At Valerius lib.* V. *pro Cinnâ Sertorium substituit, suóne an correctorum lapsu? Bello Actiaco etiam idem euenisse, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus:*

PAG. 248.
Valerij à Tacito & Liuio dissensus.

Mæuius à castris miles melioribus ausus
  Hostilem saltu præcipitare ratem
In damnum felix, & victor vt impius esset
  Nescius occiso fratre superbus erat.
Dum legit exuuias hostiliaque arma reuellit,
  Fraternos vultus oraque nota videt.
Ille ferox. quid lenta manus nunc denique cesses?
  Iustius hoste tibi qui moriatur adest.
Fraternam res nulla potest defendere cædem,
  Mors tua sola potest, morte leuanda tuâ est.
Viximus aduersis, iaciamus partibus isdem,
  Dixit & in dubio est vtrius ense cadat.
Ense meo moriar maculato cæde nefandâ?
  Cui moreris, ferrum quo moriare, dabit.
Dixit & in fratrem fraterno concidit ense,
  Victorem & victum condidit vna manus.

Frater fratrem, & se mox interficit.

Et certiora de Muciano sperabantur.] *Magis aptius,* rectiora. *Antonij vitiorum, inquit, iam pertæsum erat: & meliora de Muciano sperabantur, si aduenisset.*

Muciano volentia scripsêre.] *Ita libri. Sallustianum videtur:* Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturus habebatur. *Beatus tamen* volenti *maluit.*

Volentia, pro Grata.

Qui Mæuaniam insederat.] *Vocula addita è libris.*

PAG. 249

Nube atrâ diem obtenderent.] *Benè ita libri, non* obtunderent, *vt visum Beato. Quibusdam scriptum,* nube radium obtenderent. *vitiosè.*

Profugus altaribus taurus, longè, nec vbi feriri hostias mos est, confossus.]

Hostia fugiés, triste. *Præiuit ad emendationem hanc Vatic. qui refert,* longè necui feriri. *Nam alÿ libri hic mutili. Ominosum verò antiquitus, si hostia fugisset, nec suo loco id est ante aram cæsa fuisset. Festus:*

Et piaculi res. Piacularia appellabant, quæ sacrificantibus tristia portendebant, cùm aut hostia ab arâ profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quàm oporteret, cecidisset. *Plinius:* Notatum est vitulos, ad aras humeris hominis allatos, non ferè litare: sicut nec claudicante, nec alienâ hostiâ deos placari, nec trahente se ab aris.

Iulianus gladiatorum dux. Arcuêre eos intimi.] *Verè. non* arguêre.

Gladiatores, quibus Iulianus præerat.] *Mirum, ni illeipse Iulianus, qui Plinio curasse dicitur* munus gladiatorium Neronis, *lib.* XXXVII. *cap.* III.

PAG. 250. Victoriam consiliis & ratione perfici.] *Vulgati,* proficisci *scripti,* profici. *ex quo nobis* perfici *visum facere.*

PAG. 251. Ludicro Iuuenalium sub Nerone.] *Hoc malui, quàm quod vulgo est* Iuuenum.

Ornatus, de milite. Vt ad prælium intentus armatúsque.] *Codex regius,* ornatúsque. *quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. Vnde & gladiatorum ornamenta. Tacitus lib.* V. pauci ornati militariter. *Liuius lib.* IX. Diemque iis quâ equis armísque instructi ornatique adessent, edicit.

Correctus Tacitus. Vitellius de numero seruorum, electione lictorum loqui.] *Quorsum lictores? Si enim priuatum seriò indueret, nihil iis opus. Scribendum omnino* litorum. *Secessum videlicet aliquem amœnum & maritimum adtribui sibi Vitellius volebat, velut ad otium. Itaque in oratione aduersariâ mox amicorum, respondetur huic parti:* Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. *Suetonium ego in hac voce paullò grauiùs & obscuriùs corruptum restituo, Tiber. cap.* LXXII. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret. *Cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus & priscæ editiones,* vt stans in medio. *Legam & rescribam totum locum:* aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos, *&c. siue relegatâ alterâ voce breuius,* aut stans in medio triclinio, aut è litore. *Temerè enim repetita videtur à librario.* Et Suetonius. *Sententia autem liquida & pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, siue in triclinio, siue in ipso litore. Nam modica ea insula, & amici plerique diuersabantur, ut opinor, in oppositâ Italiæ terrâ.*

Vigilum cohortes.] *Quas Principe Augusto institutas, Dio scribit libro* LV. *idque refert in annum Vrbis* DCCLIX. *Idem Paulus tradidit libro proprio De officio Præfecti vigilum, vt vides in Pandectis. Appiano tamen quid fiet, qui in Triumuiratu Vigiles repperit, & institutos vult, Pompeio in Siciliâ victo? id esset, triginta penè ante Dionis traditionem annis. Scribit* Vigilum cohortes quando institutæ. *lib.* V. *Ciuil.* Sabinum præfectum à Cæsare ad turbas & latrocinia in vrbe atque Italiâ comprimenda: καὶ ἐξ ἐκείνου (*addit*) φασὶ παραμεῖναι τὸ τῆς στρατείας τῶν νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. Error Appiani. Atque ex eo tempore aiunt mansisse nocturnorum Vigilum morem & formam. *Benè,* aiunt: *nam si tu Appiane, nimis erras.* Sparteoli. *Sparteolos hos milites vocare interpres Iuuenalis videtur, Sat.* XIV. *in illud:* Dispositis prædiues hamis. Per translationem, *inquit,* disciplinæ militaris Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam vrbis, cum hamis & cum aquâ vigilias curare consueuerunt vicinis. Scholiastes correctus. *Nihil lêgi, nec scio. hoc vnum, corrigendum in fine huius Scholÿ,* curare consueuerunt vicibus.

Inualidus senectâ.] *Vocem Rodolphus addit,* senectâ sensúque. *valdè appositè, modò è libris.*

Offensarum operta metuebantur.] *Ita Farnesianus, probâ & solemni Tacito dictione. Alÿ,* opera.

PAG. 252. Ne victos quidem laturos.] *Varia emendatio vel crux potiùs adhibita huic loco. Vertranius legit,* ne victor quidem laturus. *Beatus:* Ne victum quidem laturus. Retenta vulgata lectio. *Mihi sana lectio est, sana sententia. Si Vespasianus, inquiebant, tam alto animo est vt rectis oculis æmulum quondam imperÿ poßit adspicere: tamen id istæ ipsæ victæ partes ferent numquam. qui miseratione olim Principis, ad vltionem & res nouas accingentur. Atque huic sententiæ aptè subnexum,* Ita periculum ex misericordiâ.

Non securitatem, nisi exstincto æmulatu rediturам.] *Censeo nos aptè restituisse: etsi in libris,* æmulatore rediturам. *Budensis aliquid iuuit, qui* æmulatore daturam *præferebat. Tacitus alibi:* & ne æmulatus in vrbe ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.

Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret.] *Postrema ea verba,* cùm Vit. col. Cl. foret, *glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba,* Quin vt censuram patris. *Fero tamen.*

Vt tot egregiæ domus honores deceret.] *Rectè: & capio. In Romanâ tamen editione* honores degeret. *ex quâ (siquid mutandum est) fecerim,* tegeret. *Rodolphus enim longiùs abire à scripto videtur, qui reponit,* negligeret.

Insedi

Inſedit milite, & quibuſdam Senatorum equitúmque.] *Plerique libri voce inſitâ,* inſedit mixto milite è quibuſdam. *Falsò. Sententia eſt, Militem aliquem vrbanum Sabino fuiſſe, & prætereà quoſdam ex equite & ſenatu. Narratio ipſa Taciti addocet.*

In Capitolium acciuit.] *Priores duæ voces à gloſſographo fortaſſe. certè in Capitolium eos accitos, ſine monitore vllo nimis clarum.* PAG. 253. Gloſſula.

Erant antiquitus porticus in latere cliui.] *Dionyſius libro* IV. Frons eius meridiem ſpectans, porticum habet cùm triplici columnarum ordine: in lateribus ordo duplex eſt. Porticus Capitolinæ.

Dextrâ ſubeuntibus.] *An,* dextræ ſubeuntibus?

Suſtinentes faſtigium Aquilæ.] *Græci etiam eâ mente* ἀετὸν *dicunt. Heſychius:* ἀετὸς, καὶ ὄροφος· καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ γείσου κυμάτιον. *Pauſanias aliquoties vſurpat, vt libro* X. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς, ἔστιν Ἄρτεμις, καὶ Λητὼ, καὶ Ἀπόλλων. *Libro* V. ὕψος μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸν ἀετὸν ἀνήκον εἰσιν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα. *Niſi fallor, iſtæ ipſæ aquilæ,* γεισίποδες *Polluci dicuntur.* Aquilæ in ædificiis.

Neque Galli captâ, temerare potuiſſent.] *Ita Farneſianus. melius certè, quàm,* tenere, *quod obtinuit. Pollutio enim iſta ad locum ſacrum refertur.*

Quo tantæ cladis pretio pro patriâ bellauimus?] *Æger malè locus: cui non ego medicus. Libri vocem inſerunt,* pretio ſtetit pro patriâ. *Rodolphus iterum aliam:* pretio ſtetit, cùm pro patriâ. *Mihi coniecturæ quædam ſub calamo: ſed leues, & quas nebulæ cyatho nemo emat.* PAG. 254 Depoſitus locus.

CCCCXV. annorum ſpatio.] *Ratio temporum euincit ſcrib.* CCCCXXV. *Adi Faſtos.*

Nec tamen dedicauit. hoc ſolùm felicitati eius negatum.] *Sullæ ipſius dictum hoc eſt, quò Tacitus alluſit. Plinius libro* VII. *cap.* XLIII. Hoc tamen nempe felicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt, quòd Capitolium non dedicauiſſet. Sullæ dictum.

Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæſarum opera, vſque ad Vitellium manſit.] *Fallit nos ergo, aut falſus ipſe Dio, qui adſeuerat inter alios honores datum Cæſari, vt nomen eius Capitolio inſcriberetur, deleto Catuli: ídque eum recepiſſe. Quod ex hoc loco omnino non poteſt.* Dionis lubrica aſſeueratio.

Immixtus, ignarúſque.] *Ita Vatic. quod germanum iudicaui, non,* ignoratuſque. *Nouitas quædam in eâ voce eſt, quam Salluſtio debet:* More humanæ cupidinis ignara viſundi. *id valet,* ignota. Ignarus, pro Ignotus.

Reliquas in litore captas.] *Couarruuiæ codex,* reliquæ in litore captæ. *quod verius.* PAG. 255.

Dum peractum bellum putant.] *Romanus,* patratum bellum. *probè.*

Pugnatum haut procul vrbe.] *Hiſpanus,* vrbem, *verè.* PAG. 256.

Vulneratur prætor Arulenus Ruſticus.] *Haud aliunde lucem Plinio, ſiue Regulo potius dederis apud Plinium, lib.* 1. *epiſt.* V. Ruſtici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret ederetque, in quo Ruſticum inſectatur, atque etiam *Stoicorum ſimiam* appellat. Adiicit, *Vitellianâ cicatrice ſtigmoſum.* Agnoſcis Reguli eloquentiam. *Hoc cicatricis Vitellianæ conuicium, eſt à vulnere, quod nunc accepit.* Plinio facta lux.

Dirempta belli commercia.] *Quid clarius? Corrector tamen aduentat,* dirempta bellico commercia.

Exultabant, nullâ partium curâ.] *Vox interiecta in priſcis libris,* exſultabant. Fruebantur nullâ partium. *Quam, aut meo exemplo, eiiciendum eſt: aut flectendum, ſcribendúmque,* exſultabant, furebantque. PAG. 257.

Per auerſam palatij partem.] *Roman.* portam. *quod præfero: aut potiùs vtrâque voce ſpretâ,* per auerſa palatij. *Sæpe ita noſter loquitur. itémque Velleius:* Antonius per auerſa caſtrorum, proruto vallo, receptus eſt.

Terret ſolitudo, & tacentes loci.] *Virgilius arcanum hunc naturæ noſtræ motum pariter effert:*

Horror vbique animos, atque ipſa ſilentia terrent.

Præcipiti in occaſum die.] *E Vatic. nam alij,* præcipitanti.

AD LIBRVM IV. HISTOR. NOTÆ.

PAG.258. VBIQVE lamenta, conclamationes, & fortuna captæ vrbis.] *Non displicet Vertranij diuinatio*, forma captæ vrbis.

Præmissi Ariciam equites.] *Liber vnus*, Arriani equites. *quid? an Arrij Vari turmas intellegit? Non opinor. & magis est vt vera sit vulgata.*

PAG.259. Ceteri vultu manúque, pauci quibus conspicua dignitas aut ingenium adulatione exercitum erat, compositis orationibus assentiebantur.] *Ratio assentiendi in Senatu, Voce aut Signo. Signo dupliciter, Pedibus aut manu. Pedum in discessione vsus; Manus etiam in sessione aut statione, cùm eâ exporrectâ significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aureliano*: Deinde aliis MANVS PORRIGENTIBVS, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est Senatusconsultum. *Seneca epistolâ* VIII. Non videor tibi plus prodesse, quàm si in Senatu candidato vocem & MANVM commodarem? *Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert, libro* I. Mos est militaris, vt quoties consentiat exercitus, quia voce non potest, MANV promittat.

Manu adsentiri. In Senatu. In exercitu.

Prompsit sententiam, vt honorificam in bonum principem.] *Aut mihi mens, aut huic loco aliquid desit. Quid enim hîc in quo Heluidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola integra: scripseritque Tacitus*, vt honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem. *Certè membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit*: vt honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant. *qui sententiam sequentem debilitat & eneruat.*

Defectus notatus.

Heluidius Priscus regione Italiæ septimâ, Tarracinæ municipio.] *Locus nec bonus nec firmus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox*, septimâ: *quam nos tamen inseruimus, sententiæ vtcumque fulciendæ, admonitionibus Vertranij & Ferreti. Scimus enim Italiam totam in* XI. *regiones diuisam ab Augusto. itaque cùm regionis hîc mentio; εὔλογον, aiunt, numerum eius à Cornelio expressum. Sed iure ambigo. primùm quia non Tacito, non aliis historicis vsurpatum, vt in opidi mentione regionem Italiæ adiungant. Et vt id in loco ignotiore fiat: quid opus in Tarracinâ, municipio tam vicino vrbi, tam noto? Denique libri etiam in illo ipso verbo vacillant. Nam Vaticano est*, Tarentium municipio: *Farnes.* Tarentinæ: *priscis editionibus*, Tarentino. *Mirum verò, si libri omnes in opido toties iam antè sine errore vllo nominato, hîc demum offendant.*

Regiones Italiæ.

Non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita remp. capesseret.] *Disce iuuentus, & vide verum finem quem Sapientiæ studiis proponas.*

Ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, constans aduersum metus.] *Magnæ laudes: & quæ iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus vno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris penè iacebat, absque vnâ hac Taciti face.*

Heluidius vir maior, quàm notior.

PAG.260. Erant quibus appetentior famæ videretur, quando etiam sapientibus.] *Verissimè: nec mutandum. Omnes adfectus faciliùs à Sapiente exuuntur, quàm hæc cupido: & in magnis viris* ——tu sola animum mentemque peruris Gloria.
Plato ad hanc mentem aptissimè: τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι: cupidinem gloriæ, velut vltimam tunicam, anima solet deponere. *Et noster in Agricolâ*: Fama, cui sæpe etiam boni indulgent.

Gloriolæ cupido innata optimis.

Galbæ principatu rediit.] *Vnde? Apolloniâ. Illic enim in exsilio egit: quod nos docet Scholiastes in Sat. Iuuenalis* IV. Eluidius Priscus, post damnationem soceri Pæti Thraseæ, interdictâ sibi Italiâ, Apolloniam concessit.

Heluidius Apolloniæ exsulauit.

Egregiis orationibus vtriusque testatum.] *Nostri libri. Visum Rhenano*, certatum.

Senecione.] *Malè. fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. Sequor igitur libros scriptos, qui hîc*, Sentio.

Secundùm vetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent.] *Hoc virum doctum valdè anxium habuit: qui negabat de more eo se legisse. Ego ita accipio, non quasi*

semper

ſemper legati ſorte olim miſſi, ſed ſæpe. & in eam rem exempla hæc reperio. Cicero ad Atticum lib. 1. *epiſt.* XVII. Senatus decreuit, vt legati cum auctoritate mitterentur. *Addit poſt pauca:* Hoc non queo præterire, cùm de conſularibus mea prima ſors exiſſet, vnâ voce Senatus frequens retinendum me in vrbe cenſuit. *E quibus ſortionem illic fuiſſe, clarè vides. Dio lib.* LIX. πρέσβεις· τὲ ἐπ' αὐτοῖς ἄλλους κλήρῳ, καὶ τ Κλαύδιον αἱρετὸν ἔπεμψαν. Legatos his de rebus, alios quidem ſorte, Claudium verò ſuffragiis electum miſerunt. *Plura exempla auidè quæſiui: ſed, vt verum fatear, clamaui Hylam.* Legati ſorte lecti.

Sæuitiam Neronis per huiuſmodi imagines illuſiſſe.] *Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non ſe magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuiſſe, quàm ſenatum vniuerſum qui eos damnauerit: ſed Neronem videlicet hoc quaſi velum prætendiſſe ſceleribus, vt quæ ſpontè iuſſurus erat, ea per accuſatores & Senatum exerceret. atque ita imagine quadam Iuſtitiæ hominibus verè illuderet. Vulgò eſt*, illuxiſſe.

Proditor corruptórque amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat.] *Non damno. reuera enim philoſophus magiſter amicitiæ, vti & aliarum virtutum eſt. Nec tamen vetus coniectura mea mihi euiluit*, corruptorque amici, & cuius ſe magiſtrum ferebat. *Vix enim eſt vt Tacitus omiſerit, quod valdè ad rem & ad culpam facit, fuiſſe hunc Celerem Bareæ præceptorem. Iuuenalis docet:* PAG. 261. Diuinatio in Tacito.

Stoïcus occidit Baream delator amicum,
Diſcipulumque ſenex.

Interpres Iuuenalis hanc quoque rem affirmat, in verſum ——magni delator amici. Alij dicunt Philoſophum Egnatium Celerem, Bareæ Sorani magiſtrum, qui ipſum apud Neronem detulit, & damnauit: & ipſe poſteà ſub Veſpaſiano, hoc ipſum Muſonio Rufo accuſante, damnatus eſt. Egnatius magiſter Bareæ.

Ceterique motis ad vltionem animis exſpectabantur.] *Corruptiſſimus anteà locus, quem reſtituimus ab ingenio: cùm libris eſſet*, motis adulationibus animis: *aut, vt Vatic.* motis adulationi. *Sententia eſt: Non tam minuti illi & plebeij delatores expectabantur, aut expetebantur; quàm, erectis ſemel cupidine vlciſcendi animis, illi Senatorij & illuſtres Priſcus ac Marcellus.* Reſtitutio.

Ille vnus ambiri, coli.] *De hac flagranti ambitione Muciani, locus incerti ſcriptoris apud Suidam, in voce* Ἀγήλλειν. *Ait:* ὅτι Μουκιανὸς ὁ Ῥωμαῖος τιμᾶσθαι ὑφ' ἁπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο εἴ τις ὅτι οὐχ ὅτι ὑβρίζοι αὐτόν, ἀλλ' ὅτι μὴ οὐ μεγάλως ἀγήλλειεν. Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, & ſuper omnes volebat: & ægreſcebat, ſi quiſquam non dicam contumeliâ eum affeciſſet ſed niſi ſummo cultu proſecutus eſſet. Mucianus ambitioſiſſimus.

Inſulam inter vada ſitam occupauêre.] *Valdè turbant libri. Quidam*, inſulam vocatam ſitam: *alij*, inſulam Vacaſitam: *Budenſis*, inſulam iuuata ſitam. *Et certè inter vada aut vadoſa loca, propriè ſita non eſt hæc nobilis inſula. quippe inter Rhenum Moſámque, alta & profunda planè flumina. ſed Vadorum ſcilicet voce paullo laxius & latius Tacitus vſus, pro aquis. Quomodo Catullus pro mari,* ——vada ſalſa cita decurrere puppi: *Virgilius, Ouidius, aliique. Etſi reuerâ vada & breuia multa olim (vt opinor) in illis fluminibus: cùm aggeres nondum & certæ ripæ coërcerent. ideóque latè diffundebantur.* Vada, quid hîc Tacito?

Nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attriti.] *Sententia eſt. quamquam Romanis ſocij & fœderati Bataui, quæ ſocietas apud potentiores plærumque in ſeruitutem tranſit: tamen non ita iis factum. libertatem tenuêre, nec tributa iis impoſita aut ſeruitij aliæ notæ. Vaticanus liber*, ſocietatéve aliorum adſtricti. *quod minus placet.*

Arma equóſque retinens.] *Romanus codex*, arma quoque retinens. *quod haut ſpreuerim. vti non tam ipſi tranataſſe, quàm equus tramiſiſſe intellegantur. Certè ambiguum mihi, Batauorúmne hæc ars & opera fuerit, ita vt ipſi nantes, equos armáque tenuerint: an potiùs equi ipſi docti ſic & facti. E Tacito aut priſcis ſcriptoribus litem hanc haud facilè decidas. Noſter in Agricolâ, viris ipſis tribuere iterùm videtur: (de Batauis enim illa capio:)* lectiſſimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vſus, quo ſimul ſeque & arma & equos regunt, repentè immiſit. *Xiphilinus in Hadriano, ambiguè:* τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων μετὰ τῶν ὅπλων διενήξατο. *Hadrianus de Sorano Batauo:* Bataui natatores, ipſi an equi?

Hadriano potui qui iudice, vaſta profundi
Æquora Danubij cunctis tranare ſub armis.

Ciuilis diſſidij certus.] *Libri veteres*, deſciſcendi certus. *Vtrum mauis rectum.*

Dilectum ſuapte naturâ grauem.] *Quippe in longam & longinquam militiam. Velleius in laudibus Tiberij:* Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, ſupplementum, ſine trepidatione dilectus, prouidet? Dilectus odioſus.

Quando legatum, ſuperbo cum imperio venire?] *Notâ interrogandi hæc ſcripſerim.* PAG. 262

rim. atque interpreter: En, vsque eò viles Romanis sumus, vt non legati aut prætores saltem nos diripiant, id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, præfecti & centuriones.

Ipso rebellis familiæ nomine placuit.] *Siue etiam,* omine. *Ad Brinionem ipsum,* Brinio, siue Bruno. Brunonem, *scribi verius fortasse sit.*

Impositúsque scuto, more gentis.] *Mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem æuo.* Mos scuto imponendi Principem: *Nam posteà irrepsit, sed non nisi cum Barbaris. Galli, Gothi, Franci hunc in coöptando Principe ritum habuerunt: & notauit, atque exemplis firmauit, P. Pythœus. Illum vide libro II. Subsciuor. cap. VI. Sed addo, etiam Græcis leuationem hanc in scutum vsurpatam, inter sollennia* Etiam Græcis. *Principatus. Zonaras de Hypatio, qui seditiosè contra Iustinianum electus:* καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα: & in scutum sublimè eum tollentes, salutant regem. *Nicephorus Gregoras lib. III. de Theodoro Ducæ filio:* ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον βασιλεὺς παρ' ἑκόντων τῶν ὑπηκόων ἁπάντων, καθεσθεὶς ἐπ' ἀσπίδος, κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος: Dictus autem posteà Imperator est à volentibus subditis, sedens in clypeo iuxta morem in hac re receptum. *Curopalates de officiis Aulæ:* ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου καθεσθεὶς ἐπαίρεται ἐς ὕψος: Nouus Imperator scuto impositus tollitur in altum. *In Excerptis Georgij Pachymerij lib. II.* Imperatorio clypeo insidet is, qui Imperio destinatur. *Adde si lubet, Zosimum libro III. in electione Iuliani.*

Duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit.] *Legam,* proxima occupatu, Oceano irrumpit. *hac mente: vt Brinio duarum cohortium castra quæ finitima Caninefatibus, per Oceanum irruperit. Aliàs, videatur vox,* occupato, *occupasse non suum locum, & eradenda.*

Viribus cohortium abductis.] *Bona & fida lectio è libris. Frustrà Rhenanus è Budensi admutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes è Germaniâ abduxit: sed illis manentibus nomine & specie, valentissimum quemque militem subtraxit. id est, vires cohortium abduxit, vt hîc ait.*

PAG. 263. Tacito lux. Multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos.] *Cautè vide legas. Si enim de primâ seruitute & stipendio quod Cæsar imposuit, capis: capièris. quomodo enim vera hæc adsertio, cùm ab eo tempore ad hunc diem, anni sint inter ferè CXX? nec tam vitales, vt opinor, tunc nostri Galli. Sed ad Augustum eiúsque æuum id referri verius erit: qui censum tri-* Tributum strictè capiendũ. *bu túmque instituit, quod penderent Galli. idque in consulatu suo septimo. Ad quam rationem nihil absurdi aut vani in hac oratione Ciuilis.*

Clamor ante aciem. Nequaquam par à legionibus cohortibúsque redditur clamor.] *Quod valdè Romani obseruabant, & velut omen habebant euentus. Appianus in Parthicis:* Crassus iussit eos clamorem tollere. in quo maximè militum mæstitia deprehensa est, exilem & dissonum clamorem edentium. Contrà, à Barbaris clarus & fortis est redditus.

PAG. 264 Fraude ducum euenire.] *Vocem sustuli,* metuebantur, *auctore Vaticano. quæ perperam hîc inserta, & è priore lineâ repetita.*

Sed parum prouisum, vt copiæ in castra conueherentur: rapi permisere.] *Itáne in litteræ vnius salebrâ viri docti hæserant? Nam, ni, antea legebatur, non, vt, velut nos* Voculæ restitutio sententiam expedit. *emendauimus. Itaque consensu Vertranius & Rhenanus corrigunt,* sed paruum prouisum, ni copiæ. *& prouisum interpretantur commeatum, annonam. Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, inquit, in eo à ducibus, quòd dum ædificia pro castris diruuntur, commeatum aliáque tolerandæ obsidioni deripi permisere, potiùs quàm vt in castra conueherent ad vsum.*

Vtramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, complet.] *Vox,* vtramque *Budensi abest. Et verò cur vtramque ripam milite compleuerit, cùm hæc in alterâ gesta? Inducatur igitur id verbi: aut rescribatur,* vtrimque. *Id enim veri speciem habet, suprà infráque castra militem locatum, ad obsessorum terrorem.*

Depromptæ siluis lucisq. ferarum imagines.] *Sic libri nostri, non* lucísque. *Enimuerò in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis:* Effigiesque & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Signa in lucis.

Iuxtà belli ciuilis externíque facie obstupefecerant obsessos.] *Puto germanum esse. Romanus tamen codex,* mixta belli ciuilis. *non item malè.*

PAG. 265. Ipse pauidus torpêre.] *Quædam editiones,* ipse nauibus inualidus corpore. *Fortè,* ipse pauidus, inualidus, torpêre. *Duplex certè vitium & segnitas huic seni, corporis animíque.*

Aperta odia armáque, palàm depelli: fraudem & dolum obscura, eóque in- Sallustiana gnome. euitabilia.] *Sallustiana imitatio est:* Hostem aduersum deprimere, homini strenuo haud difficile est: occulta pericula neque vitare neque facere, bonis in promptu est.

His inter se vocibus insistentes.] *Alij,* vocibus instinctos.

Instituit pessimum facinus, vt epistolæ Aquiliferis traderentur, à quîs antè militi

militi quàm ducibus legantur.] *Cur Aquiliferis? quia legendæ nimirum ad Signa: id est, in Principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro refert ex epistolâ M. Antonini Imperatoris*: Itaque misi litteras recitandas ad signa. Litteræ ad signa lectæ.

Magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret.] *Vaticanum iure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet*, Caussam, *inculcauerant, sine caussâ. Prisci autem hac breuitate sermonis vsi sæpe. Sallustius*: Quæ postquam gloriosa modò, neque belli patrandi cognouit. *Liuius*: Ea prodendi imperij Romani, tradendæ Annibali victoriæ esse. *Plautus*: Iusiurandum rei seruandæ, non perdundæ conditum est. *Vlpianus*: Siquis euitandi criminis id egit, vt reip. caussâ abesset. *Rectè enim ita liber Florentinus*. Breuius dicendi genus.

At Ciuilem immensum vniuersa Germania extollebat.] *Locum rectè ita purgauimus, cùm legeretur*, immensis actibus, *vulgò. in Couarruuiano erat*, auctibus. *in Rodolphi codice*, laudibus. *Quæ omnes externæ & additiciæ voces, pro libito explentium. At mihi Vaticanus ille bonus benè præiuit, qui legit*, immensis vniuersa Germ. *Ex quo phrasim facilè elicui Tacito & Sallustio notam. Noster libro* III. *Annal.* Opumque, quîs domus illa immensum viguit, primus accumulator. *Sallustius* III. *Histor.* Neque iam sustineri poterant, immensum aucto mari, & vento gliscente. *Nec tamen absurdè etiam scripseris*, immensum quantum. *Nam Vaticano certè spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera desiat.* PAG. 266 Immensum extollere.

Quos genus Germanicæ originis.] *E Budensi & Romano colligas*, quod gens Germ. *& statim*, vocarentur.

Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus.] *Mihi suspectum, & tibi si attendes. Quorsum hîc Arcus? De Germanis sermo est, quibus haud crebra ea arma: sed nec ille sensus ad Taciti sensum. An* artus *potiùs? Cogitandum.* Dubitatio in voce.

Neue externa armis falsis velaret.] *Clarius*, externa arma. *hoc sensu, Ne Ciuilis vltrà tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod reuerâ externum bellum erat, tegeret & velaret quasi pro Vespasiano sumptum & ciuile.* PAG. 267.

Claudio victore, sororis suæ filio.] *Romanus cod. & Rodolphus*, sororis suæ viro.

Creditâ per vtrumque exercitum famâ.] *Rhenanus*, editâ. *ego*, deditâ *vel* diditâ. PAG. 268

Qui reuersus, missos Nouesium frumentatores.] *Magis placet quod è quibusdam libris eruas*, qui vbi rursus missos. *Sententiam certè aptiùs nectit.*

Frumentatoribus onustis pauculísque.] *Rom.* onustis perculsísque.

Discesserant obsessores, satietate prædæ, nec incruenti. Ita dispersos & nescios.] *Iudicabam deesse quippiam. nunc restituere iuuante Romano cod. posse videor*: nec incruenti. In viâ dispersos. PAG. 269

Vulgus, cui vna ex rep. annonæ cura.] *Nihil mutandum. Tale illud Iuuenalis de populo Romano est*: Vulgus de victu solicitum.

——duas tantùm res anxius optat
Panem & Circenses.

Nam, Pana, *substituunt legúntque malè.*

Ipsi Publio neque animus.] *Vox addita, auctore Vatic.*

Scribonianos fratres, concordiâ opibúsque insignes.] *Iunctim eos iterùm nominat Annali* XIII. Ad Scribonios fratres ea cura transfertur. *Nec temerè aut iungit, aut concordiam laudat. Audi Xiphilinum, qui vnus hæc illustrat, in Nerone*: Ἀδελφοί τε, *inquit*, καὶ ἡλικιῶται ξρόπον τινὰ ὄντες, καὶ μηδὲν μηδέποτε ἄνευ ἀλλήλων πράξαντες, ἀλλ' ὥσπερ τῷ γένει, οὕτω καὶ τῇ προαιρέσει τῇ τε οὐσίᾳ συμπεφυκότε: Fratres, & quodammodò æquales, nihil alter absque altero facientes, sed vt genere ita & electione vitæ & facultatibus coniuncti. *Addit deinde*, cùm vtrique Germaniæ præfuissent, vocatos à Nerone in Græciam, ibique incisis sponte venis periisse. *Sed recténe* Scribonianos *hîc legimus? non opinor. Taciti loco dicto* Scribonios *habes: & in Xiphilino*, Σκριβωνίων. PAG. 270 Scribonij fratres. Tacitus leuiter rescriptus.

Vipsanius Messalla, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari.] *Est omnino ille Regulus, Plinio in Epistolis meritissimò flagellatus, & alibi* Bipedum nequissimus *dictus. Obserua ergo de Messallâ diuersissimo fratre.*

Sulpicia Prætextata Crassi vxor.] *Vox*, vxor, *abest Rom. edit. Rectissimè. Vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quàm Terentia Tullij, Liuia Drusi, &c. cùm intellegant vxorem.*

Spontè ex Sc. accusationem subiisse.] *Non de nihilo ambigit Rhenanus. Si enim ex Sc^to^ subiit, quomodò sponte? Diuinat*, Sponte ex se. *Haut ineptè. Quid si*, spontè, & inconsultò? Rhenani & nostra diuinatio.

Aut salutem illâ sæuitiâ redemisti.] *Ex ductu scripturæ Vaticanæ restitui. Nam ibi*, nec dignitatem haustalitem. *Vulgò*, nec dignitatem aut ista lucem.

Ex funere reip. raptis consularibus spoliis.] *Eò dictum, quia consulatum acceperat,*

præmium

Merces accusatorum. *præmium accusationis. Nam ita obtinebat, vt accusanti & damnanti, non pecuniæ solùm merces esset, sed & honoris aut magistratus quem reus habuisset. Dio libro* XLVI. *de accusatoribus percussorum Cæsaris, pulchrè*: Χρήματά τε γὰρ ἐκ τῆς τοῦ ἁλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν
Etiam Honos. ἐκείνου, εἴ τινα ἄρα ἔχων ἦν, ἐλάμβανον: Nam & pecunias è bonis damnati, & honorem aut magistratum, siquem modò haberet, accipiebant. *Tacitus sæpe indicat: & clarè, initio libri* I. Nec minùs præmia delatorum inuisa, quàm scelera. cùm alij sacerdotia & consulatus, vt spolia, adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.

Septuagies sestertio dignatus.] *A coniecturâ meâ est. antè enim*, signatus. *ex quo Rhenanus*, designatus. *& fieri potest vt nota aut vox exciderit, fueritque*; pr. designatus, *aut*, COS.

Diutius durant exempla quàm mores.] *Rodolphus*, quàm homines.

PAG. 271. Manlius Patricius Senatorij ordinis.] *Vatic. & Rom.* Patruitus. *Fortasse*, Patruinus. *quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges.*

Pulsatum se in coloniâ Senensi.] *Grande priscis illis moribus crimen. nam nec conuicio*
Senatores non lædendi. *Senatorem aspergere licebat, impunè. Arnobius libro* IV. Magistratum in ordinem redigere, Senatorem aut conuicio prosequi, suis esse decrestis periculosissimum pœnis. *Saluianus lib.* VI.
Pœna ei rei. Illustrem ac præpotentem virum nequaquam exhonorari à quoquam licet; & si quisquam exhonorauerit, decretis legalibus reus sistitur, & iniuriarum auctor iure damnatur.

Coloniâ Senensi.] Seniensi *in Vatic. semper.*

Prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti.] *Ita lego. non tamen malè*, prensare commanipulares, pectori, ceruicibus innecti.

PAG. 272 Magna documenta instabilis fortunæ, summáque etiam miscentis.] *Rodolphus acutè*, summaque & ima miscentis.

M. Silanum obtinentem Africam metuens.] *Dio hæc in rebus Caij mirè confundit*
M. Silanus cæsus. *ac miscet. Nec M. Silano Proconsule euenisse diuisionem hanc vult, sed ipso L. Pisone. Vide eum: & de hac ipsâ cæde Plinium lib.* III. *epistolâ* VII.

Beneficia quid? Æquatus inter duos beneficiorum numerus.] *Propriè & ex aui eius vsu accipe Beneficia, promotiones ad altiores ordines siue gradus. Castrense in eâ re verbum est, Liuio sic vsurpatum lib.* IV. Vt tribuni militum à populo senideni crearentur. quæ anteà, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & consulum fermè fuerant beneficia. *Ciceroni etiam epistolâ ad Rufum Quæstorem*: De centurionibus tamen & tribunorum militum contubernalibus, res est in integro. genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. *Nec Valerius alio sensu, libro* IV. *cap.* VII. *scripsit.* Ad equestrem ordinem & splendidæ militiæ stipendia P. Cælij beneficio peruenerat. *Item Suetonius Tiberij cap.* XII. *clarè*: Venit in suspicionem, per quosdam beneficij sui centuriones. *Noster adæquè lib.* I. *suprà*: Primores militum, per
Beneficiarij. beneficia Nymphidij, vt suspectos. *Hi tales, Beneficiarij dicti. Cæsar De bello ciuili libro* II. Petreius cum prætoriâ cohorte, barbarisque equitibus paucis, Beneficiariis suis. *Passim in lapidibus*: BF. COS. *&* BF. PR. *&* BF. PR. PR. *id est*, Beneficiarius Consulis. Beneficiarius prætoris. Beneficiarius præfecti prætorio, *aut* Proprætoris. *Vegetius restringere nomen videtur; &* Beneficiarij, *inquit libro* II. *cap.* VII. ab eo appellati, quòd beneficio Tribunorum promouerentur. *Et ad eius mentem in lapidibus lego ista. In Piceno*: BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. *Romæ*: CORNELIO. MARCIANO. MILITI. CHORT. XII. VRB. BENEF. TRIBVN. *Abisse in aliud officij nomen videtur, ex Tertulliano de Fugâ*: In matricibus Beneficiariorum & Curiosorum inter tabernarios, & lanios, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur.

Valerius Festus.] *Plinius lib.* III. *epist.* VII. Nuper L. Piso, pater illius qui à Valerio Festo per summum facinus in Africâ occisus est.

Ala Petrina. Præfectus alæ Petrinæ.] *In Notitiâ Imperij.* Præfectus alæ Petrianæ *legitur in Britanniâ* per Lineam Valli. *Vbi Linea Valli, non aliud est quàm tractus ille ad Vallum à Seuero aliisque exstructum.*

Mox Ophensium.] *Rodolphus voluit*, Ruspensium: *sed à coniecturâ. Orphensium quidem*
Oëenses in Tacito repositi. *non alibi mentio in hoc tractu: & putamus rectissimè emendatum iri*, Oëensium, *statimque*, populus Oëensis. *Rem tetigi. Te aduoco C. Plini, in meam fidem & Taciti lucem: Scribis libro* V.
E Plinio lux. *cap.* V. *his ipsis verbis*: Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit. Proximo bello quod cum
Sed & ipsi. Oëensibus Romani gessêre, initiis Vespasiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprehensum est. *Quod illud bellum sub initia Vespasiani, nisi istud? Itaque Plinio quoque prælucent clarè hæc Corneliana. Tempus, situs, nomen, omnia conueniunt: & est hoc illud ipsum celebre opidum, vnde Pudentilla Apuleij, vt ipse Apologiâ commemorat. Scripsit & Orationem*, Pro statuâ sibi Oeæ locandâ.

PAG. 273. L. Vestinum equestris ordinis virum.] *Est'ne ille, de quo Oratione pro Gallis Claudius Cæsar?*

Cæsar. Ex quâ coloniâ (*Viennensi*) inter paucos equestris ordinis ornamentum L. Vestinum familiarissimè diligo. *Ego puto. idque paullò certius, quàm eundem Martiali intellegi, lib.* IV. *Epigr.* XXIX.

L. Vestinus indagatus.

Cùm grauis extremas Vestinus duceret horas,
　Et iam per Stygias esset iturus aquas:
Vltima voluentes orauit pensa sorores,
　Vt traherent paruâ stamina pulla morâ.
Tum largas partitus opes, à luce recessit:
　Seque mori post hoc credidit ille senem.

Nam hic fuerit potius filius eius: qui videtur è clausulâ iuuenis obiisse.

Nomina fausta quæsita.

Ingressi milites, quibus fausta nomina.] *Non,* omina, *vt vulgò. Vaticanus ita iubet, & mos religionis priscæ. quibus magnæ curæ vt in his talibus initiis homines præessent aut interessent bono nomine. id est: è quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis. Talia sunt, Saluius, Longinus, Statorius, &c. Mala contra, è quibus triste aliquid, infirmum, breue. vt Curtius, Minutius, Furius, Hostilius. Cicero de Diuinat.* Cùm Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus qui hostias ducerent eligebantur: quod idem in dilectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine. *Plinius:* Publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus. *Tale vaticinium lenonis illius Plautini, in Lucride:* *li. 28. c. 2.*

　Nomen atque omen quantiuis est pretij.
　Mihi quoque Lucridem confido fore te.

Adi & Festum in Lacus Lucrinus.

Felices rami.

Felicibus ramis.] *Id est, è felici arbore (dis gratâ, interpretatur Macrobius) decerptis. Ammianus in religione simili, libro* XXIX. Linteis quidam indumentis amictus, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans. *Huic vsui maximè Laurus. Liuius lib.* XL. Omnes coronati & lauream in manu tenentes supplicauerunt. *Suidas:* Αἴσακος· ὁ κλάδος τῆς δάφνης, ὃν κατέχοντες ὕμνουν τοὺς θεούς: Aisacus. ramus lauri, quem manu tenentes deos celebrabant.

E lauru plurimum.

Vasa lustralia.

Aquâ perluêre.] *Sollenni & vsitatâ lustratione: publicè priuatimque receptâ. Tertullianus de Baptismo:* Ceterùm villas, domos, templa, totasque vrbes aspergine circumlatæ aquæ expiant passim. *Huic rei & περιρραντήρια vasa in templis, aquâ lustrali plena, quâ sacerdotes aut æditui intrantes aspergerent, aut etiam ipsi sese. Sozomenus:* θαλλοὺς τινὰς διαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ ἑλληνικῷ περιέρραινε τοὺς εἰσιόντας: Ramos quosdam madidatos sacerdos tenens, aspergebat ritu Græcorum siue gentilium, intrantes. *Ouidius:*

　Vdaque rorales laurea misit aquas.

In Asconio coniectura.

Insignem ad hanc ablutionem locum abluo, Asconii In Diuinationem: Alij delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum mortuorum, vt Dodonæi Iouis aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesque visuntur. *Fallor, aut* τὸ mortuorum, *ab inepto glossographo est: nec aliunde Delubra deriuari vult, quàm ab istâ in templorum vasis aquâ ad deluendum.*

Plautio Eliano.] *Vatic. Barbarè vulgò,* Eliatius.

Suouetaurilia sacrificium.

Lustratâ boue taurisque areâ.] *Vera dictio,* Suouetaurilibus. *Præit Vatic. in quo,* bouetaurilibus: *& Couarruuiæ, qui,* bouetauribus. *Scilicet prisci in lustrationibus aut piamentis hoc sacrificij genus adhibebant, sollemni ritu. Liuius libro* IX. Telo potiri hostem fas non est: si potiatur, Marti Suouetaurilibus piaculum fieri. *Tacitus* V. *Annal.* Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni. *Cato de re Rustic.* Cum Diuis volentibus, quodque benè eueniat, mando tibi Mani, vti illace Suouetaurilia, fundum, agrum, terramque meam, quotâ ex parte circumferenda censeas, vti cures lustrare. *Quæ victimæ in hoc sacro, etsi vox indicat, clarè etiam Varro lib.* II. *De re Rust.* Populus Romanus cùm lustratur Suouetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus. *Et Quinctilianus:* Nam Suouetaurilia iam persuasum est esse ex sue, oue, & tauro. *Solitaurilia hæc etiam dicta, docebit te Festus. nec abeunt à Græcorum veteri sacro, quod illi τριττύαν dicebant, nisi quòd ibi inter victimas, hircus.*

Classicus nobilitate opibúsque anteibat alios.] *Breuius & verius Vatic. & Couarruuiæ,* ante alios. *Sic libro* V. *Histor.* Templum in modum arcis, propriique muri labore & opere ante alios. *Lib.* I. *Annal.* Cn. Lentulus ante alios ætate & gloriâ belli. PAG. 274

Græcanica phrasis.

Ipse è maioribus suis hostis populi Romani, quàm socius iactabat.] *Sic restitui. Transmarinum & elegans dicendi genus est, Iactat esse socius: quod plebs dixerit, Iactat se socium esse. Homerus:*

　Ἕκτωρ ὃς Διὸς εὔχετ' ἐρισθενέος παῖς εἶναι.

& crebrò

& crebrò Græci: quos sæpe & vulgò imitati Latini, sed locis hodie ferè corruptis. Plautus Asinariâ:

Plautus correctus.

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adoleſcens Diabolus ipſi daturus dixit.

Ita enim conſenſu manuſcripti. ſicut & illo Bacchidibus:

Eia, nunc eſſe ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Apuleium eo exemplo ſcripſiſſe cenſeam libro VII. Summos illi promitterent honores habituri mihi. *nec mutem. Virgilius* ——ſenſit medios delapſus in hoſtes.

Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt etiam Treueris Lingonibúſque deſpectui ſit.] *Similem & è Romano pectore vocem, emiſit ille Stilico apud Claudianum, De bello Getico:*

Simillimus Claudiani locus.

Non ita Romanum Fati violentia nomen
Obruit, vt veſtros nequeat punire tumultus.

Pag. 275 In tot malis hoſtium.] *Haud planè damno. Quid ſi tamen faciamus,* portum & finem? *Quid ſi etiam per impatientiam, & rerum poſtumarum incertus dixerit,* oſtium aut finem? *hoc ſenſu. Mortem in tot malis opto: ſiue ea finem miſeriarum datura ſit, cùm non ero: ſiue initium, per Plutonia tormenta.*

Diuinatio varia in Tacito.

Pecunia nuper etiam donatiuo ſufficit.] *Imò,* ſuffecit. *Nuper enim donatiuum acceperant. Suprà.*

Correctiuncula.

Si vobis non fuit cordi, me duce hæc caſtra.] *Imitatum clarè è Liuio:* Vos dI immortales precor quæſoque, ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſtumium cum Samnitibus bellum gerere. *Tacitus infrà:* Id fortaſſe cordi diis, & diuino miniſterio Principem electum. *Nec quidquam hîc ſcrupi aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budenſi, τὸ* cordi, *non legi: ex quo ille iuratus emendat,* ſi vobis non fuit. *id eſt, licuit, inquit, more Græco. Benè Beate manibus tuis ſit. nam periuria hæc litteratorum, pariter ac amantium, vt ſpero, venti auferunt.*

Liuiana imitatiuncula.

Pag. 276. Ciuilis, barbaro voto, propexum rutilatúmque crinem, patratâ demum legionum cæde depoſuit.] *Patrium & ſollenne Germanis hoc votum. Tacitus De moribus eius gentis:* Aliis Germanorum populis vſurpatum, ratâ & priuatâ cuiuſque audentiâ, apud Cattos in conſenſum vertit, crinem barbamq. ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatumque virtuti oris habitum. *Manſit inferiore æuo. & lego apud Diaconum* III. *de Geſtis Longobard. cap.* III. Sex millia Saxonum, quæ bello ſuperfuerant, deuouerunt ſe neque barbam neque capillos raſuros, niſi ſe de Sueuis hoſtibus vlciſcerentur. *Pulchrè igitur & decorè Silius Sarmenti Gallo hoc affingit* IV. *Punic.*

Crinem votiuum alere.

Silio lux data.

Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor
Cæſariem crinemque tibi Gradiue vouebat.

Hæc meditantibus aduênit hora exſpectatione triſtior.] *Quis neget à Liuiano exemplari eſſe? qui in deditione illâ turpi ad Furculas:* Hæc frementibus, *inquit,* hora fatalis ignominiæ aduênit omnia triſtiora experiundo factura.

Liuiana imitatio.

Reuulſæ imperatorum imagines, innexa ſigna.] *Budenſis codex,* inhora ſigna. *Roman.* in ora. *Innexi quidem vox ſuppoſiticia eſt: nec ſententiæ huic facit. Diuinabam olim,* inuerſa ſigna. *quod ignominiæ fuit, & victos ſe fatentium. Spartianus in Seuero:* In palatium eodem habitu perrexit, prælatis ſignis quæ prætorianis ademerat, ſupinis non erectis. *Idem vſurpatum in dolore. Tacitus* III. *Annal.* Præcedebant incompta ſigna, verſi faſces. *Pedo Albinouanus ad Liuiam:*

Signa inuerſa in luctu.

Quos primùm vidi faſces, in funere vidi,
Sed vidi verſos indiciumque mali.

At nunc putem commodiùs legi, inhonora ſigna. *id eſt, ſquallida, non vncta, non nitidata: quæ opponit* fulgentibus Gallorum vexillis.

Pag. 277 Quomodo lucem noctémque.] *Perſpicuè rectum. atque ita in Vatic. Vulgò,* lucem diemque, *quaſi ea differant.*

Abruptis voluptatibus, quibus Romani plus aduerſus ſubiectos, quàm armis valent.] *Ambigua lectio. Quam poſui, libri firmant, nec ratio impugnat. Verè enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum, & per delicias amœnáſque voluptates frangere. Tacitus in Agricolâ:* Sequens hiems ſaluberrimis conſiliis abſumpta, vt homines diſperſi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcerent. *Et paullò poſt:* Paullatimque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſeruitutis eſſet. *At veteres tamen editiones,* abruptis vectigalibus. *quod ſtabiliri prorſus reſponſo Vbiorum videtur, ad hanc orationis partem:* Vectigal & onera commerciorum reſoluimus.

Voluptates eneruant.

Eductis

Eductis olim.] *Scribe*, deductis olim. *colonos veteres intellegit.*

In vetustatem consuetudine vertantur.] *Aptius & concinnius visum, quàm illud tritum*, vetustatem & consuetudinem. *Quod autem posui, in Farnesiano est.*

Ipsa editâ in turre. dilectus è propinquis consulta responsáque, vt internuntius numinis, portabat.] *Romana edit. & Rodolphus*: ipsa adyta intrare dilectus è prop. *Quam lectionem haud temerè spernendum. Vt de fatidico numine quopiam loquitur: cui rei apta hæc Adytorum vox. Vulgata nihilo seciùs valdè proba.*

Voleda, pro deâ.

Seu me ducem, seu militem mauultis.] *Insidiosâ modestiâ dictum: vt à Sallustij Catilinâ*: Vel imperatore, vel milite me vtimini.

Sallustiana imitatio.

Iulius Sabinus.] *Alius ab isto, qui Senecæ patri nominatur lib.* IX. *Controu.* IV. *in quo corruptè legas*, Et ab Iulio & à Sabino. *Scio iunctim fuisse*, ab Iulio Sabino. *qui Galliis præfuit sub Caio: paterne huius? Dionem vide, lib. vltimo.*

Proiectis Romani fœderis monumentis, Cæsarem salutari se iubet.] *Aut nihil, aut nimis, in hoc loco video. Quale illud est, Proiicere monumenta fœderis? pingue & insulsum. Aliorsum emendatione traxerim*: prolectus Romani generis monumentis. *Sabinus, inquit, inuitatus & inductus stirpis suæ origine, Cæsarem se appellat: Quid mirum? ecce suprà scriptum*: Sabinus falsæ stirpis gloriâ incendebatur. Proauiam suam,* D. Iulio per Gallias bellanti, corpore & adulterio placuisse. *Possis eodem sensu*: prolatis R. generis.

Addubitatum de verbis Taciti.

*Notat & Dio idem, in Vespasiano.

Fusi Lingones.] *Tangit hoc bellum, quod in Iohanne Sarisberiense legitur libro* V. *cap.* VII. Auspiciis imperatoriis Cæsaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Ciuilis in Galliâ mouerat. Lingonum opulentissima ciuitas quæ ad Ciuilem desciuerat, cùm aduenientem ab exercitu Cæsaris populationem timeret, quòd præter spem inuiolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium redacta, septuaginta millia armatorum tradidit ei. *Quæ totidem verbis apud Frontinum lib.* IV. *Stratagematôn.*

Lingonū multitudo.

Insigne Epponinæ vxoris exemplum suo loco reddemus.] *Verè insigne & rarum, plerúmque fidei in sexu infido. Non est in libris qui exstant. Seruauit enim Tacitus in vltimum Vespasiani annum, cùm & Iulius hic Sabinus (qui gloriabatur à Cæsare genus ducere) & istaipsa Epponina interfecti. Tota historia dignissima lectu, apud Plutarchum diffusè est in Erotico extremo. Aliquid & Dionis compendium, in Vespasiano.*

Epponinæ fides in maritum.

Epponinæ.] *At Plutarchus* Emponam *scribit, & id nomen Gallis Heroinam signare addit*: ἦν δὲ γυναῖκα, *inquit*, πασῶν ἀρίστην ἠγμένος, ἣν ἐκεῖ μὲν Ἐμπονὴν ἐκάλουν, ἑλληνιστὶ δὲ ἄν τις ἡρωΐδα προσαγορεύσειεν.

Nequaquam egregij duces.] *Corruptionem video, vix tollo. Conabar*: Et quamquam egregij duces (iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat) summam belli parum tolerare. *siue*, tolerabant. PAG. 278.

Ipsum, quanquam Senatorij ordinis.] *Suetonium igitur culpa quis purgat, scribentem Titum primum è Senatoriis prætorio præfectum? In Tito, cap.* VI. Præfecturam quoque Prætorij suscepit, numquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam. *Occultè adsentitur Plinius Præfatione operis*: Dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, Præfectus prætorio eius. *Tamen noster palàm adfirmat Clementem hunc Arretinum, & Præfectum & Senatorem fuisse.*

Suetonij error.

*Adde quæ notaui ad lib. I V. suprà.

Aut vetustatem originis, per iurgia iactantibus.] *Sumpsi lectionem à P. Manutio: qui amicè mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgò est*, periuriaque iactantibus. *in manusc.* periuria iactantibus. *quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen libro est*, pro iure iactantibus. *quod reiicere, iniurium sanè sit.*

Manutij coniectura.

Ardua Alpium præsidiis claudere.] *Rom.* Præsidiis capere. *quod recipio.*

Rigodulum venit.] *Vatic.* Ridogulum. *Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliaribus supra Confluentes, pagus* Rigol *dictus.* PAG. 279.

Cerialis metu infamiæ.] *Vulgati*, Cerialis à metu. *Mihi vox aliqua excidisse videtur, & alternasse caussas, vt solet, Tacitus*: Cerialis emptus, an metu infamiæ. *siue*, Cerialis clementiâ, an metu.

Laudatorum principum vsus ex æquo, quamuis procul agentibus: sæui, proximis ingruunt.] *Acuta gnome: quam non abest quin callidè abductam Sallustio credam, in oratione Sullæ ad Bocchum*: Tibi verò nulla amicitia opportunior nostrâ. primùm quòd procul absimus, in quo offensæ minimum, gratia par ac si propè adessemus. PAG. 280

Procul à Ioue & fulmine.

Pulsis, quod dij prohibeant, Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium existent.] *Oraculum, cuius fidem proaui viderunt: & nos videmus, videbimúsque, quamdiu secta in tot Dominos Europa non audiet vnius Aurigæ habenas. Plutarchus igitur verè*, Imperium Romanum, velut anchoram esse *scripsit* fluctuanti mundo. *Et*

Imperiorum varietas, bellorum cauila.

Romanum olim, vinclum pacis.

Ee *nonne*

nonne à Crispo suo hoc effatum sumpsit noster? sumpsit. Ille sic ad Cæsarem: Quippe si morbo iam aut fato huic Imperio secus accidat: cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, bella, cædes oriantur?

PAG. 281. Quòd vos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti tenere credidi.] *Vocem*, prædixerim, *superesse & superfluere vides. Rodolphus pro ti legisse videtur*, oblitos, proximam memoriam, *&c.*

Sullanum factum.

Ite, nunciate Vespasiano, relictum à vobis in acie ducem.] *Similis inuidia metum suis militibus iam fugientibus Sulla iniicit*: Siquis vos milites rogauerit, vbi Sullam imperatorem vestrum reliqueritis, respondete, Apud Orchomenum pugnantem. *Atque ille hac increpatione rem labentem sustinuit. Plutarchus & Appianus.*

Flagrantissimâ cohortium suarum integrâ, & è Chaucis Frisiisque compositâ.] *Romanus codex, & editiones aliæ*: integrâ manu, & è Chaucis. *Legam*, integrâ manente, è Chaucis.

Talbiaci.] *Farnes.* Colbiaci. *In Itinerario Antonij*, Tobiaci.

PAG. 282 Statos æstiuis flatibus dies.] *Fortasse*, statos Etesiarum flatibus.

Nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.] *Quis autem gratuitò mendax sit?*

——cùm sint præmia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem,

ait Ouidius.

Torrentij coniectura firmata

E primoribus Ægyptiorum Basiliden.] *Firmat hoc valdè viri eximij coniecturam Læuini Torrentij, in Suetonij Vespasiano*: Basilides libertus obtulisse ei visus est. *Quomodò libertus, si sacerdos? si, quod hic dicitur*, è primoribus Ægyptiorum? *Bene igitur ille magnus amicus noster*, Basilides obtulisse, *deletâ voce* libertus, *perperam infarctâ.*

PAG. 283. Quâ cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit.] *Spernimus, vt spurcum, Cogitare cogitatione. Rom. cod.* quâ contagione. *ex quo verè emendo*, contatione. *Contari, velut conto explorare: & propriè noster hîc vsus.*

Domitianus poëtam mentitur.

Vnde materies adulantibus.

Fabius obiter emendatus.

Amorem carminum simulans.] *Simulans tantum? ita. Suetonius*: Simulauit (*Domitianus hic iste*) mirè modestiam, inprimisque Poëticæ studium, tam inusitatum anteà sibi quàm posteà spretum & abiectum. *At scriptores eius æui campum hunc adulatorium egregiè exercent, & vatem faciunt supra vates. Omitto poëtas (more mentiri aliquid & extollere ius fas:) ecce nostrum senem Fabium*: Hos nominauimus, quia Germanicum Augustum (*caue alium ab isto intellegas*) ab institutis studiis deflexit cura terrarum: parumque diis visum est, esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iisipsis operibus eius, in quæ donatus imperio iuuenis successerat (*scribo*, secesserat) sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius? *Ite Homere & Virgili, erepta vobis à Paride hoc palma. Plinius etiam Præfatione ad Titum*: Quantus in poëticâ es? ô magna fœcunditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitasti. *Hæc turpia. atque vtinam tamen timeam, ne quis hodie apud Principes sic peccet!*

Cuius disparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.] *Scripti libri subtexunt*, neque vos impunitos patiantur. *Perperam. quia verba sunt ex oratione Cerialis suprà repetita. Farnesianus adscribit*, Deest hîc aliquantulum. *cui fidem habeo.*

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM V. HISTOR.
NOTÆ.

PRIVATIS vtriusque rebus militiâ clarus.] *Probam lectionem censeam & sententiam, absque libris sit: qui consensu omnes,* preliatis vtriusque. *aut,* prelatis. *Ego quamquam intentus, nihil elicio.* PAG.284.

Vt superior sui iam crederetur.] *Hic quoque me locus diu torsit, per singulos apices & ductus scripturæ veteris euntem. Sed exclamare tandem cum Philosopho possum,* εὕρηκα. *Budensis codex habuit,* Superior vnam crederetur. *Vatic.* superiori vnam. *Ex quo, vix duabus litteris leuiter mutantibus, facio:* ipse vt super fortunam, *eleganti sententiâ. Titus, inquit, iam tum priuatus clarus bello: nunc multò promptior, vt parem vel superiorem se potius fortunâ hac Imperatoriâ ostenderet. Rhenanus diuinabat:* vt superiori viâ ingrederetur. *Farnes. autem cod. & Rom. abeunt ab hoc scripto longius,* vt superior omnibus crederetur.

Solymos carminibus Homeri celebratam gentem.] *Locus Homeri notus: sententia tantùm valdè ambigua inter natantes Scholiastas. Sunt qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint: quò Strabo, & Eustathius, & Pindari interpres inclinant. sunt qui Pisidas: quò Plinius & Stephanus. sunt qui Iudæos: quod noster hîc suggerit, & Tzetzes. Eusebius etiam Chærili Poëtæ testimonio, Hebræos Solymos olim dictos censet euinci. Nec Q. Calaber sanè aliter apud Homerum accepit: ideóque* ——Σολύμων ἱερὸν στρατὸν *dixit: sacri epitheto sacram indicans gentem.* Solymi apud Homerum.

Ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret.] *Vitiliginem appellat Iustinus, vti optimè restituit optimus & doctissimus Bongarsius.*

Regem Occhorim.] *Ita libri vett. quos sum secutus, non,* Bocchorim. *etsi vulgatæ huic scripturæ adsertor Iustinus venit* Λόγῳ παραινετικῷ. *Nam ait:* Τετάρτην δέ φασι νομοθέτην γεγενῆσθαι Βόκχορειν τὸν βασιλέα, σοφόν τινα καὶ πανουργίᾳ διαφέροντα. *Etiam Orosius lib.* I. *qui locum hunc totum transscribens, Bocchorim tamen appellat. Sed & Plutarchus ita nominat, libello* περὶ δυσωπίας. *Itaque iure vacillo. Nam Clemens Strom.* I. *nimis diuersus à nobis abit, qui Omosim hunc, vel Amasim appellat.* Occhoris, siue potius Bocchoris rex.

Postquam vastis locis relictum sit.] *Mirum non addere eum quibus in locis. Ac sanè ex Tertulliano legend. videatur,* vastis Arabiæ locis. *Is enim Apologetico narrat Cornelium Tacitum scripsisse in* V. *Historiar.* Iudæos Ægypto expeditos siue extorres in vastis Arabiæ locis aquarum egenos, *&c. Orosio tamen non aliter lectum, quàm nostri libri præferunt.*

Primo cuius auxilio credentes.] *Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen & contor, an non vox,* credentes, *eiicienda sit.*

Effigiem animalis.] *Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne tantoperè noster culpetur, tanquam* mendaciorum plenissimus *scriptor. Et sanè Strabo, Plutarchus, Damocritus apud Suidam multo maiora deliria delirarũt contra gentem & libros sacros.* PAG.285. Caput asini in templo falsò positum.

Vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.] *Vera lectio, quam è Vatic. prompsi referente:* per numeros coniciant. *ex quo ego* conficiant. *Aliter vulgati. De re autem ipsa Dionem vide* XXXVII. *& inprimis Alexandrinum Clementem Stromate* VI.

Et stipes illuc congerebant.] *Cicero pro Flacco:* Cùm aurum, Iudæorum nomine, quotannis ex Italiâ & ex omnibus prouinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asiâ exportari liceret. *Philo de Legatione ad Caium:* καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὺς στέλλοντες χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τὸν ἀθροισθέντα ἐκ τῶν ἀπαρχῶν. *Et paullò antè:* ἠπίστατο (Τιβέριος) καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας ἀναξόντων. Stipes Iudaïcæ

Exuere patriam.] *Rom. cod.* exire.

Augendæ tamen multitudini consulitur. nam & necare quemquam ex agnatis nefas.] *Qui otiosè legerit, nihil offendet: fortasse is, qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm, quid in eo noui? Sanè & Romanis & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas. Sed alium ego hîc sensum odoror, & scribo:* necare quemquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latinisque in promiscuo vsu fuisse abiectiones infantum & expositiones, imò neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeò vt nulliusmodi partum necare fas, notat vt nouum noster. Itaque quia de liberis; iure addit* hinc generandi amor: *quoniam matres* Iudæi proles non exponebant, aut necabant.

 scilicet

ſcilicet certæ, prolem tollendam. Simile prorſus, quod de Germanis in libello De moribus: numerum liberorum finire, aut quemquã ex agnatis necare nefas habetur. *Nam & ibi ſcribo*, gnatis.

Iudæi mente ſolâ, vnúmque numen intellegunt.] *Benè & verè hæc Tacitus. Strabo vanior, qui Terram, Cælum, Mare, & hoc quod Mundum vocamus ſiue rerum naturam, coli à Iudæis voluit. Quæ ſententia in Varronianam illam incidit, Animam mundi, eſſe deum. Iuuenalis ab hac mente:*

Nil præter nubes & cæli numen adorant.

Exuberant fruges noſtrum ad morem.] *Mihi verò vox eaipſa exuberare videtur, legámque*: vber ſolum: fruges noſtrum ad morem.

Balſamum.] *Propriam eam arborem Iudææ eſſe plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iuſtinus lib.* XXXVI. Opes genti ex vectigalibus opobalſami creuêre, quod in his tantùm regionibus gignitur. *Atque ita ſanè tunc fuerit. Poſteà, non dubium ſtirpem eam in Ægyptum tranſiſſe: atque illic creuiſſe. Claudianus in Epithalamio Palladij:*

Balſamus etiã in Ægypto.

Gemmatis alij per totum Balſama tectum
Effudêre cadis. duro quæ ſaucius vngue
Niliacus pingui deſudat vulnere cortex.

Perſeuerare etiam illic noſtro æuo, qui peregrinati ſunt, affirmant.

Si vim ferri adhibeas, pauent venæ.] *Sic interpungenda iſta: & in Pauendi verbo elegans metaphora. Plinius de eâdem arbore:* Inciditur vitro, lapide, oſſeiſve cultellis: ferro lædi vitalia odit. *Et Ioſephus, qui indigena:* ὀξεῖ λίθῳ, *aut* ὀξέσι λίθοις *incidi adſerit. Falſus ergo cum Theophraſto Dioſcorides, qui ferreis vnguibus ſecari arborem credidit: falſus compilator Iſidorus, qui* percuſſum ferreis vngulis corticem. *Pauſanias lib.* IX. *neſcio quid de Balſamo Arabiæ nugatur, & circa eum viperis.*

Balſamus ferrum ſpernit.

Vnum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur.] *At Pauſanias repugnat clarè, & quidem oculatus, vt ait, teſtis, lib.* V. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμόν τινα Ἑβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰόρδανον λίμνην Τιβερίδα ὀνομαζομένην διοδεύοντα, ἐς δὲ τὴν λίμνην ἑτέραν καλουμένην θάλασσαν νεκρὰν, ἐς ταύτην ἐσιόντα, καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλούμενον. *id eſt*: In Hebræorum terrâ fluuium quemdam Iordanum & ipſe noui, qui ſtagnum Tiberias ſubit, ac deinde alterum, cui Mare mortuum nomen eſt, in quâ ipsâ palude conſumitur. *Sed Tacito nos iure fidem habemus, qui in Thraconitide lacum minorem eſſe ſcimus quem primò Iordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen.*

Quot lacus Iordanis efficiat?

Incertæ vndæ ſuperiacta, vt ſolido feruntur.] *Emendatio è libris. Vulgò eſt*, incertum vnde. *quod ſententiam etiam aptam recipere poteſt.*

Certo anni bitumen egerit.] *Ita libri. & phraſis nota, & Tacito frequens. Vulgati vocem addunt*, certo anni tempore.

PAG. 286 Fulminum iactu arſiſſe.] *Oroſio lib.* I. *qui hæc expreſſo etiam Cornelij nomine tranſcripſit, legas*, fulminum ictu.

Terrámque ſpecie torridam.] *In eodem Oroſio*, terramque ipſam ſpecie ſolidã.

Ego ſicut Iudaicas quondam vrbes.] *Libri aliquot*, inclitas vrbes. *nec aliter Oroſius.*

Circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro.] *Non*, coniectæ. *Farneſianus etiam rectè*, lectæ arenæ. *Plinium adi libro* XXXVI. *Strabonem* XVI.

Illic immenſæ opulentiæ templum, & primis munimentis vrbs.] *Ex Ioſepho & Zonarâ legam*, & trinis munimentis. *Nam triplici muro circumdatam eam fuiſſe vterque is ſcriptor te docebit. Ioſephus libro* VI. *Haloſeos cap.* VI. *Zonaras tomo* I.

Vrbs deiugis, templum intimis clauſum.] *Iure nato, & mecum libri. Farneſ.* vrbs deingia templum clauſum. *Vatican.* vrbs ob demgia. *Adhæreſco. At Ioſ. Mercerus legit*: Primis munimentis vrbs, dein regia. *Feliciter. Tacitus ipſe iuuat, infrà*: Alia intus mœnia regiæ circumiecta.

Merceri diuinatio.

Templum intimis clauſum.] *Quomodo, intimus? Ablego eam vocem cum nonnullis libris, & lego*: trinis munimentis * vrbs, ob deingia. Templum clauſum. ad fores tantùm Iudæo aditus. *Aut ſi retineri placet: ſcribam appoſitè*, Templum intimum. *Duplex enim templum, Exterius & Interius, vt Zonaras & Ioſephus deſcribunt appellántque. quod intimum, Ioſephus etiam Sanctum agnominat. Rodolphus hæc omnia concinnat (ſed ab ingenio, opinor.)* & primis munimentis vrbis. alienigenis templum interius clauſum.

Mox bello ciuili interno.] *Cur hæc geminat Ciuile & Internum? placet imò Romana ſcriptio*, bello ciuili inter nos.

C. Soſius.] *Siue* Soſſius. *Malè quidam libri*, Seſtius.

Victor Auguſtus ſanxit.] *Quidam*, auxit.

PAG. 287 Ceterarum vrbium clade.] *Alij*, exterarum.

Multitudinem obſeſſorum omnis ætatis, virilis ac muliebris ſexus, ſexcenta millia fuiſſe accepimus.] *Numerus mihi non certus, & quem ex Budenſi cod. & Oroſio ſubſtitutum video parùm cautè. Nam ille ſcribit*, ſexcenta millia Iudæorum interfecta Cornelius & Suetonius referunt. *Sed interfecta ait: cùm noſter hîc vniuerſè, de obſeſſis. qui certè paullo plures. Libri etiam inſtabiles, & quidam*, ducenta millia. *Fortaſſe*, dena, *aut*, vndena millia. *quod paullo propius ad Ioſephum & Zonaram & Iornandem accedat, qui omnes* vndecies centena millia *periiſſe obſidione illâ clarè tradunt. periiſſe, inquam, fame, morbo, ferro.* Numerus obſeſſorum Hieroſolymis.

Suam illic victoriam Germanis obſtitiſſe, dum omiſſis telis prædâ manus impediunt.] *Vatic.* ſuam illic materiam *.quæ lectio inuoluit aliud verbi, quod nondum educo. certè de auaritiâ aut cupidine, id dici verius, quàm de victoriâ.* PAG. 288.

Fluitantem labantémque militem.] *Interpunxi & voce additâ expleui locum, fide Vaticani.*

Non tamen auſus opidum Batauorum armis tueri.] *Quod opidum? nominare enim certè debuit. An* Batauodurum *ſcribendum? an cum Rom. codice legimus*, opida Batauorum*? Et intellegam tunc ea opida, quæ extra inſulam. Nam Batauorum veterum ſedes, non dubiè ſupra & extra etiam inſulam, in orâ Gallicâ. Tacitus clarè, ſuprà*: Extrema Galliæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupauere. PAG. 289 Batauodurum

Adiecta ingens lintrium vis.] *Locum vitiatum & mutilum correxi & auxi è Vatic. qui ſic*: armamenta liburnicis ſolite & ſimul capte lintres ſagulis verſicoloribus haut indecore pro telis iuuabantur. *Hegeſippi verba commode adtexam & corrigam: qui* Germanos, *ait*, Rhenum capulis nauigaſſe, poſteà verò quàm armis Romanis ceſſiſſet ſubactâ Germaniâ, liburnicis ſtratum opertumque fuiſſe. *Vbi ſcribe*, caupulis: *& cape exiguas illas lintres. Quam vocem Agellio etiam reſtituimus in Electis, cap.* VII. *At hic inſignis locus tunc me fugit.* PAG. 290 Caupuli.

Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.] *Probè. nec improbè in libris quibuſdam*, Moſæ fluminis os amnem Rhenum. *Res quidem ipſa eadem, aliter elata.*

Virtutes & viros indici.] *Rhenanum audio corrigentem*, iuuentutem & viros. *quamquam & vulgata cum obſcuritate quadam acuta.*

Nabaliæ fluminis pons.] *Nuſquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Iunio Hadriano videtur, legítque* Naualiæ: *& vrbem Campos ita indigitat ad ſinum hodie Auſtralem, Ptolemæo parum firmiter innixus. Ego ambigo ne* Vahalis *corrigendum ſit. Pontem quidem aliquem cœptum à Romanis paullò ſuprà legas, ſed Batauoduri: de quo hæc non vanè intellegas, niſi quòd Batauodurum ad Rhenum fuiſſe volunt. quos arguat hic locus.* Vahalis fluuius.

Et cùm priuatus eſſet, amici vocabamur.] *De hoc loco ſenſit Sidonius in Epiſtolis*: Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, ſub verbis cuiuſdam Germanici ducis in hiſtoriâ ſuâ rettulit. Cum Veſpaſiano mihi vetus amicitia, & dum priuatus eſſet, amici vocabamur.

IVSTI LIPSI

AD CORNELII TACITI GERMANIAM

NOTÆ.

ORDINEM *ſcriptionis ſi ſequimur, ante Hiſtorias & Annales ſibi locum vindicet hic libellus. Scriptus enim eſt Traiano ſecundùm conſule, id eſt Neruâ adhuc viuo. Ipſe oſtendit infrà*: Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coſs. Ex quo ſi ad alterum Traiani conſulatum computemus, ducenti ferè & decem anni colliguntur. *At Hiſtoriæ cœptæ Neruâ iam mortuo, & inter diuos. vt docui.* PAG. 291. Tempus huius libri ſcripti.

Mutuo metu, aut montibus.] *Vitiat acutam ſententiam Bambergenſe exemplar*, mutuo victu. *Imò verò metu: qui inter æquè potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides benè & appoſitè*: τὸ δὲ ἀντίπαλον δέος, μόνον πιςὸν ἐς ξυμμαχίαν. Metus tutos reddit.

Nuper cognitis quibuſdam gentibus.] *Domitiani imperio, opinor. cui bella cum Cattis, Sueuis, Sarmatis, & eâ occaſione, illuſtratæ magis vicinæ gentes.*

Montis Abnobæ.] *Plinius nominat lib.* IV. *cap.* XII. *ſed ibi quoque inſida ſcriptura. Alij enim libri*, Arnobæ. *Bambergenſis hîc*, Anribæ. *Roman.* Arbonæ. *Ptolemæo ſunt* Αὐνοβαὶ *montes.* Aunoba mons.

Vtque ſic dixerim, aduerſus Oceanus.] *Haud ſatis capio. An aduerſum dicit, oppoſitum &*

tum & contrarium? An obuersus *verius sit legi, ídque ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, præsertim quam præfatione eâ lenitt?*

Carmina, pro historiâ.

Celebrant carminibus antiquis, quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est.] *Vti apud Barbaros ferè omnes, & rudes litterarum. Nec Hispani aliter comperêre, apud nouos Indos. Eginhartus in vitâ Caroli Magni:* Barbara & antiquissima carmina, quibus veterum regum actus & bella canebantur, scripsit, memoriæque mandauit. *Iornandes de Gothis:* in priscis eorum carminibus pænè historico ritu recolitur. *&c. At propriè de Germanis, noster lib.* II. *Annal. de Arminio:* Caniturque adhuc Barbaras apud gentes. *Iulianus egregiè in Antiochico; qui hæc* ἄγρια μέλη *vocat,* παραπλήσια ταῖς κλαγγαῖς τῶν τραχὺ βοώντων ὀρνίθων: agrestia carmina, similia clangoribus auium asperè clamantium.

Germaniæ vocabulum recens & nuper additum.] *Nos* auditum *maluimus legi, quàm* additum. *Quod ait,* nuper. *non hercules ita nuper: quippe cùm ab æuo Iulij Cæsaris, quo constat Germanos Galliam irrupisse.*

Germani olim qui?

Nunc Tungri, nunc Germani vocati sint.] *Valdè amplector Bambergensem scripturam,* ac nunc Tungri, tunc Germani. *atque ita euoluam me ex obscurâ origine nominis, quod hodiéque hæret in pace & bello optimâ gente. Sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum aliis) eos qui transgreßi primitus Rhenum sint, esse eumipsum populum qui nunc Tungri appellentur, at tunc Germani. quod tamen vnius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes.*

Quomodo id nomen diffusum.

Vt omnes primùm à victore ob metum, deinde à seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] *Vox* Germani, *eidem Bamberg. rectè abest. Ista ipsa enim nouiter interpretari posse videor, & præter mentem omnium, etsi non præter verum. Censeo eum hoc dicere: Factum vt omnes qui Rhenum accolerent, nomen ab istâ victrice natione inuenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressu vel aduentu Transrhenanæ nationis audirent, aiebant trepidi aduentare Germanos. at isti propriè Germani, nouum nomen inuenirent à se ipsis, discriminandi nimirum caussâ, & dicerent se Tungros. Poßim vulgatam tueri & explicare. sed cur nuger? hæc mera veritas.*

Germanorum etymon.

A seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] *Si mordicus hanc retines; legam, à* reipsâ inuento. *Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum. inuenêre ergo id nomen, ab ipsâ re, quia tales. Vulgatam quomodò expedies? aut qui à seipsis nomen hoc inuenêre, quod anteà in Tungris? Sanè interpretes hîc fluctuant, & fluctuabunt æternùm.*

Canunt ante prœlia.

Primúmque omnium virorum fortium. Ituri in prælia canunt.] *Rectè distinxi. Non enim ea mens, quòd Herculem canant: sed quòd alacres & cum cantu incipiant pugnas. Tacitus lib.* II. *Historiar.* Temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio nudis corporibus. *Lib.* IV. Vt virorum cantu, fœminarum vlulatu sonuit acies. *Noto autem etiam Hispanos prœliis præcinuisse, ex Silio:*

Hispani ante prœlium cantant.

——ritu iam moris Iberi
Carmina pulsatâ fundentem barbara cetrâ.

Et pleriq. olim Barbari.

Diodorus Siculus, de Lusitanis: Ἐν τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμὸν ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: In bellis ad numerum incedunt, & carmina canunt cùm aggrediuntur hostem. *Simile in Thracibus aliisque Barbaris fuisse, notaui ad* IV. *Annal.*

PAG. 292

Barditus.

Quem Barditum vocant.] *Ita Farnes. & scio Bardos Gallis dictos cantores, siue poëtas. Placet tamen nunc magis,* Baritum: *quæ mera vox nostras, quibus* Beren *aut* Baeren, *clamare, vocem tollere. Errabit enim qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus,* Blaritum *vellet, Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit; Ammianus hunc describit,* clamorem fuisse maximum, qui ipso feruore certaminum exoriens idemtidem, paullatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.

Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur.] *Bambergensis,* quàm mentis concentus. *quod haud præferam vulgatæ.*

Vlixes an in isto mari?

Vlixem quidam opinantur in hunc Oceanum delatum.] *Intérque eos Strabo, magni & directi iudicij scriptor, lib.* III. *qui adfirmatè tradit Vlysseam Lusitaniæ (Vlyßiponem aliter dicimus) Homerici Vlyßis monumentum esse. Sed & in Britanniam eum venisse, ex arâ Græcis litteris inscriptâ collegit Solinus cap.* XXV. *itémque Mela. Cui miræ & blandienti opinioni si indulgemus: quidni Vlißinga nostra in Zelandiâ, ab eodem sit? quidni Cirzea à Circe? Sed vani & lasciui, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie non nemo se ostentat & superbit. Io. Brodæus hæc de Vlyßis errore in Miscellaneis scitè coarguit: Brodæus, vir siue adolescens potius, acris ingenij, probi iudicij, lectionis diffusæ. quem non magis in ore famæ esse miror, imò indignor.*

I. Brodæi laus.

Nominatúmque ἀσκιπύργιον.] *Vel, vt Rhenanus,* ἀσυπύργιον. *etsi abesse vox ea potest, incolumi sensu. Præceßit enim. At libri quidam magis hîc diuersi, qui* ἀκρωτήριον *referunt. ex*

quo

quo placet quibusdam ἀκρωνήριτον, à Nerito, vt volunt, Ithacæ monte. locus quidem hic ipse, quem indicari putamus, cliuosus est, haud procul Veteribus vicus, Aschelburg *nunc dictus.*

Græcis litteris inscriptos.] *Litteris fortasse, vix credo linguâ. Quid autem mirum de illis, cùm etiam Heluetij & Galli litteraturâ Græcâ vsi sint, Romanis characteribus iuxtà cum imperio ignotis?*

Propriam & sinceram gentem.] *Bamberg.* perpetuam & sinceram.

Rutilæ comæ.] *Siue flauæ, & colore auri. Ideo Auricomi Batauι, Silio:*

At puer auricomo iam formidate Batauo:

Wandali χρυσοειδεῖς, *Procopio dicti. Ruffum Seneca dixit* III. *De Irâ:* Non est Æthiopis inter suos insignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos. *Et Martialis, ruffum câ mente Batauum:* Comæ rutilæ Germanis.

Sum figuli lusus ruffi persona Bataui.

Græci plerumque ξανθὸν *verterunt; etsi Galenus commentario ad Polybum De victu, velit Germanos magis propriè* πυῤῥοὺς *dici, quàm* ξανθούς. *Calpurnius Flaccus Declamat.* II. *de hoc Germanorum connato habitu:* Miramur hanc legem esse naturæ, vt in subolem transeant formæ, quas quasi descriptas species custodiunt? Sua cuique genti etiam facies manet. Rutili sunt Germaniæ vultus, & flaua proceritas Hispaniæ. non eodem omnes colore tinguntur. Diuersa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis. *Quem obiter emendo:* & flaua proceritas. *(apage enim hoc de Hispanis.)* Hispani an non eodem omnes colore tinguntur? *Nec à naturâ solùm rutilus hic crinis, etiam ab arte. Lauabant enim crebrò, & medicamento rutilabant. Ammianus:* Videbat *(Germanos)* lauantes alios, quosdam comas rutilantes ex more. *Medicamentum, sapo. Martialis:* Correctus Declamator. Colorem hunc arte inducebāt

Caustica Theutonicos accendit spuma capillos.

Plinius: Prodest & sapo. Galliarum hoc inuentum rutilandis capillis, ex seuo & cinere. *Ita Caligula procerißimum quemque è Gallis ad Germanicum triumphum legit,* coëgitque rutilare & submittere comam: *vt germani scilicet Germani viderentur. Suetonius narrat cap.* XLVII. *Herodianus item de Antonino Germanos æmulante:* κόμας τε τῇ κεφαλῇ ἐπετίθετο ξανθὰς, καὶ εἰς κουρὰν Γερμανῶν ἠσκημένας. *id est:* comas etiam flauas capiti circumposuit, & ad tonsuram Germanicam factas. *Caussam huic coloris studio adsignat Clemens (lib.* III. *Pædagogi cap.* III.*) terrorem.* Τῶν ἐθνῶν, *inquit,* οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ' οὐ κοσμοῦνται. ἔχει τι φοβερὸν, τὸ εὔτριχον τοῦ βαρβάρου, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ πόλεμον ἀπειλεῖ, συγγενές τι χρῶμα τῷ αἵματι. *Romanæ etiam matronæ veteres amauêre hunc colorem,* & summâ diligentiâ capillos cinere rutilabant, *ait Valerius lib.* II. *cap.* I. *Posteriores magis auidè, quæ capillitium ipsum emebant à Germanis & pro comis suis supponebant. Ouidius ad puellam:* Tales & matronæ olim Romanæ.

Iam tibi captiuos mittet Germania crines,
Culta triumphatæ munere gentis eris.

Quamquam Seruium notare video in IV. *Virgilij,* matronis nigram comam, meretricibus flauam probatam fuisse. *Quò videatur Satyricus respexisse de Messallinâ matronam sedulò dissimulante:*

Et nigrum flauo crinem abscondente galero.

De hac ipsâ re doctißimus Tertullianus, libello De cultu: Video quasdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suæ, quòd non Germanæ aut Gallæ procreatæ sint: ita patriam capillo transferunt. Malè ac pessimè sibi auspicantur, flammeo capite. *Nam quòd mali auspicij ait flammeum caput: intellegit omen ad flammas æternas.*

Magna corpora & tantùm impetu valida.] *Mutilus, me iudice, Bambergensis, qui spretâ priori voce scribit:* corpora tantùm impetu valida. *Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas.*

Terra etsi aliquanto specie differt.] *Nescio quid idem liber sibi velit,* etsi aliquando specie aret.

Ventosior quà Noricum ac Pannonias adspicit.] *Vix fides. Loca certè quæ humida & ad mare, magis obnoxia ventis, quàm sicca & mediterranea. quod vtique verißimum experimur in omni Germaniæ isto tractu, qui ad Septemtrionem. Sed nec ventorum propriè hîc res est: de humore agitur, aut siccitate. An'ne* verticosior, *ausim legere? id est magis alta & montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsâ terrâ describendâ:* Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera & magnâ ex parte siluis aut paludibus inuia. *An frustrà angimur? & ventosam accipi, pro siccâ atque aëreâ, simplicius & verius sit?* Inquisitum in Taciti verbū.

Pecorum fœcunda, sed plerumque improcera.] *Malo,* pleraque. *De reipsâ autem, ita hodie contrà est, vt armenta nostra Bataviæ aut Frisiæ, palmam poscere audeant contra omnia Europæ.* Armenta grandia hodie.

Serrati nummi

Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatósque.] *Diu hos Serratos nummos quæro, homo altâs non appetens valdè nummûm. Nam vulgò leuiter defunguntur, & Serrati, inquiunt, nummi quibus serræ forma impressa siue incusa, vt Bigati quibus Bigarum. & de his quidem clarum est. oculi me docent cottidie. at de Serratis, quis obsecro in tantâ istâ copiâ nummorum veterum vnum aliquem protulit aut proferet cum serrâ? Non vidi, non legi. Fuluius sanè Vrsinus, in gente Manliâ nummum repræsentat, cuius in posticâ parte caput vrbis, & inscriptum* ROMA. SER. *quod ipse interpretatur Serratum. sed quo argumento? Mille nummi cum illo capite, in quis nihil tale. & potius id referendum ad Serrani cognomen, quod ex aliâ gente hærere huic potuit per adoptionem. An lectio solicitanda in Tacito? an* æratos, *aut,* ratitos, *aut* Seruianos *legendum? De prioribus quid fuerint, clarum: Seruianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuisse notat Suetonius Augusto. Seruius certè primus regum, æs signauit. Adde quod in codice Bambergensi,* Seruatos. *An seruamus lectionem, & capimus Serratos eos, quorum ambitus dentatus atque asper sit in modum serræ? quæ proba nota, & nihil periisse longo vsu aut resectione. Nummos ego quosdam argenteos ita formatos vsurpasse his oculis sum certus. Spectasse autem id eos in nummis vulgò, ratio & Tertullianus addocent:* Qui venditant, prius nummum quo paciscantur examinant, ne scalptus, néve rasus, ne adulter sit. *Sed tu erudite lector cogita. nam de me Tullianum illud habe,* Cedo, eia manum tollo.

Cuiusmodi fuerint?

Gladij longi.

Rari gladiis vtuntur.] *Iísque grandibus & oblongis. Plutarchus de Cimbris:* μεγάλας ἔχοντες καὶ βαρείας μαχαίρας. *Cæsar item, Liuius, & Historici passim. Illud dignum notâ è Windichindo:* Erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum vsus, quibus vsque hodie Angli vtuntur morem gentis antiquæ sectantes. Cultelli autem nostrâ linguâ Sahs dicuntur: ideoque aiunt quidam Saxones nuncupatos. *De veritate etymi nescio: illud scio falces oblongas & grandes frumentarias eo nomine etiam hodie nobis dici.*

Framea, quid?

Hastas vel ipsorum vocabulo Frameas.] *Quod genus teli fuerit, quæro. Isidorus vult gladium fuisse.* Framea, *inquit,* gladius ex vtraque parte acutus, quam vulgo Spatham vocant. Ipsa est & Romphæa. *Valdè à Tacito abit, qui clarè appellat Hastam: & addit, eodem telo cominus eminusque pugnasse. Non ergo gladius. Nunquid Romphæa? nam & hoc addidit, pariterque Glossæ veteres,* Framea, ῥομφαία. *Ambigo: nec facilè inducor credere, si* Valerij *quidem descriptio hæc proba:*

* Argonaut. lib. VI.

Æquaque, nec ferro breuior, nec romphia ligno.

Facit enim genus teli, in quo hastile & mucro pari fuerint longitudinis modo. Tacitus autem aliud fuisse in suâ Frameâ docet, quam statuit breui & angusto ferro. *Itaque magis est vt ad exemplum Hastæ siue* Spiesse *nostræ fuerit, breuiore tamen ligno.*

PAG. 293. Conciliatus cum Tacito Cæsar.

Neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum.] *Repugnare Cæsar videtur lib.* VI. Cùm bellum ciuitas aut illatum defendit aut infert, magistratus qui ei bello præsint, vt vitæ necísque habeant potestatem deliguntur. *Sed Cæsar de belli tempore tantùm: noster in pace intellexit.*

Plagarum exsuctus.

Nec illæ numerare aut exsugere plagas pauent.] *Ita Rhenanus: spectátque suctus ille ad medicinam, Homero etiam non ignotam. Farnes. tamen codex & Rom.* exigere. *quod robur fæmineum magis exprimere videtur, tamquam illæ non numerauerint solùm plagas, sed exegerint; expostularíntque cum suis si illæsi redissent, tamquam ignaui & vitæ suæ parci.*

Puellæ pro obsidibus.

Inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur.] *Igitur ad Germanos referam, quod generatim à Suetonio scriptum, in Augusto cap.* XXI. A quibusdam, nouum genus obsidum fæminas exigere tentauit, quod negligere marium pignora sciebat. *Etsi cur id Tranquillo nouum? Romani ipsi virgines obsides Porsenæ olim dederunt, intérque eas Clœliam. Athenæus id primum inuentum Cleonymo Spartano vult, parùm verè, libro* XIII. *cap.* XXVIII. ἐμοὶ δὲ, *inquit,* κατὰ φύσιν δοκεῖ πεποιηκέναι Κλεώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, πρῶτος ἀνθρώπων εἰς ὁμηρείαν λαβὼν παρὰ Μεταποντίνων γυναῖκας παρθένους τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας διακοσίας. *id est:* Mihi iuxta naturam fecisse Cleonymus Spartanus videtur qui primus mortalium (*magis rectè, si primus Græcorum dixisset*) obsides à Metapontinis fæminas virgines accepit nobilissimas & pulcherrimas. *Vbi discis Metapontinos, imò credo ceteros Italiæ populos, habuisse antiquitus hunc morem.*

Germani fæminas nimis æstimant.

Nec consilia earum aspernantur.] *Hócne supererat? heu ipsos parùm firmâ mente, qui eam quæsiuere apud amentem sexum! Et tamen adeò vera Taciti adfirmatio, vt Plutarchus narret, consultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Græci vocant) de pace déque bello, fæminas adhiberi, & lites cum fœderatis aut sociis populis exortas earum interuentu decidi. Verba ipsa in re parùm credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum:* Ἐκ τούτου διετέλουν, *inquit,* περί τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφίβολα δι' ἐκείνων βραβεύοντες.

Velledam

Velledam.] *De quâ multa noster libro* IV. *Histor. quam captiuam & in triumpho posteà ductam colligas ex Statio*:

Non vacat Arctoas acies Rhenumque rebellem
Captiuæque preces Veledæ.

qui nomen tamen id corripit: cuius germanam scripturam fuisse censeo Weldam. Veleda virgo.

Auriniam.] *Farnes. liber*, Fluriniam. *Putem fuisse*, Aluriniam. *Quod Iornandes mihi auctor in rebus Gothicis, non proprium nomen, sed commune omnium sagarum fuisse.* Repperit, *inquit*, in populo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorunas ipse cognominat. *De fatidicis autem fæminis Germanorum, præter Cæsarem lib.* I. *Plutarchum in Mario & Cæsare, Strabonem lib.* VII. *vide etiam Clementem Stromate* I. Alurinia.

Deorum maximè Mercurium colunt.] *Plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota, quàm Cæsari, qui contrà scribit lib.* VI. Deorum numero eos solos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum, & Lunam. reliquos ne fama quidem acceperunt. *Falsò. Nam noster etiam in Annali* XIII. *scriptum reliquit*: ab Hermunduris diuersam aciem Marti ac Mercurio sacratam. *Paulus Diaconus* notat Longobardis (ij autem Germani)* Wodam *Mercurium appellari. ego legerim* Wondam, *vel* Wonstam: *à lucro scilicet, cui præest. Maioribus quidem nostris ita dictum, claret vel ex Mercurij die, qui veteri & gentili appellatione nobis* Wonstdach. *Lib. I.

Humanis quoque hostiis litare fas habent.] *Quod Gallis Germanisque commune: & priscis testatum crebrò. Illud noto, mansisse eam diritatem etiam inferiori æuo. Procopius lib.* II. *De bello Goth. ait Francos etsi Christum iam colerent, humanis tamen ad suum æuum hostiis vsos. Ditmarus lib.* I. *Nortmannos & Danos quotannis mense Ianuario dis suis immolasse* XCIX. *homines, totidem equos cum canibus & gallis: ab eâque barbarie Henricum Aucupem primùm eos abduxisse.* Homines immolati.

Herculem & Martē concessis animalibus placant.] *Non certè Gothi. de quibus Iornandes*: Martē semper asperrimâ placauere culturâ. nam victimæ eius mortes fuere captorum.

Lucos ac nemora consecrant, deorúmque nominibus appellant.] *Fatuam religionem. quam Claudianus item iis opprobat, De laudib. Stil. lib.* I. Luci pro diis.

Vt procul Hercyniæ per vasta silentia siluæ
Venari tutò liceat, lucosque vetustâ
Relligione cruces, & robora numinis instar
Barbarici, nostræ feriant impunè secures.

Sed & Lucanus appositè, in obsidione Massiliæ:

Lucus erat, longo numquam violatus ab æuo.
——hîc barbara ritu
Sacra deûm, structæ diris altaribus aræ,
Omnisque humanis lustrata cruoribus arbos.

Benè ergo & meritò Religione cruces *eos fecit Claudianus: quoniam victimæ, imò & homines, ad arbores has (è Lucano hauries) immolatæ. Ait etiam*, robora numinis instar. *Illustrabit Tyrius Maximus, qui* Celtas excelsam quercum coluisse *ait*, & Iouis nomine sollenniter appellasse. *Atque adeò posteriori etiam æuo mansit hic cultus. Luitprandi regis Longobardorum lex est*: Qui ad arborem, quam rustici Sanctiuum vocant, adorauerit, vel incantationes fecerit, componat medietatem precij sui in sacro palatio. *Tacitus hunc ipsum ritum saltem indicatum lib.* IV. *Histor. voluit, cùm scripsit Ciuilem Batauos* specie epularum sacrum in nemus vocasse: *nec putauerim sanè* sacri *vocem illîc peculiare aut proprium siluæ nomen. Hæc in Germanis meritò nos ridemus. sed cur Romani? illi in eâdem naui. Plinius de arboribus*: Hæc fuere numinum templa, priscoque ritu etiamnunc simplicia rura deo præcellentem arborem dicant. *Seneca epistolâ* XLI. Si tibi occurrit vetustis arboribus & solitam altitudinem egressis frequens lucus, illa proceritas siluæ, & secretum loci, & admiratio vmbræ, fidem numinis facit. Homines illic immolati. Arbor sancta. Romanis quoque luci sacri.

Proprium gentis equorum præsagia & monitus experiri.] *Ditmarus Luizicis (qui veterem superstitionem adhuc retinebant) hoc idem præsagium equinum adtribuit: sed diuersâ paullùm formâ*: Equum, *inquit*, qui maximus inter alios habetur, & vt sacer ab his veneratur, super fixas in terram duorum cuspides hastilium inter se transmissorum, supplici obsequio ducunt: & præmissis sortibus quibus id explorauêre priùs, per hunc quasi diuinum denuò augurantur. Luizici ex equis diuinant.

Non simul nec iussi conueniunt.] *Bambergensis*, iussu. *Rhenanus in veteri codice legi ait*, nec iniussi. *ex quo benè etiam scripseris*, nec vt iussi. PAG. 294

Ignauos & imbelles & corpore infames.] *Hoc lego de Germanis? feri illi & horridi, fæmineo morbo & mollitie corporis infames? Numquam credam: & Quinctilianus certè eos purgat in Declamatione pro Milite, cuius pudicitia tentata à Tribuno*: Nihil tale nouêre Germani, Germani an olim in muliebri morbo?

Non, me iudice.

mani, & ſanctius apud Oceanum viuitur. *Scribamus igitur* (*gratiam mihi age magna patria*) & torpôre infames. *Non enim alia mens hîc Taciti, quàm quòd ignauos, torpentes, bello inutiles, crate impoſitâ merſerint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellium lib.* XIX. *cap.* XII. *in extremo*: omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignauæ & quaſi eneruatæ vitæ conſeneſcunt. *ſcribe*, torpore. *Hoc mihi certum. quatit tamen non nihil Athenæus lib.* XIII. *qui fœdum illud vitium remotum à me, rurſus imponit Germanis*: Κέλτοι δὲ τῶν βαρβάρων, *inquit*, καίτοι καλλίστας ἔχοντες γυναῖκας, παιδικοῖς μᾶλλον χαίρουσιν, ὡς πολλάκις ἐνίους ἐπὶ τῶν δοραῖς μετὰ δύο ἐρωμένων ἀναπαύεσθαι. *Quem falli tamen ſcio: nec vrtica illa vmquam tetigit maiores noſtros. Auſtri & Orientis iſta infamia ſit: quæ ne nunc quidem Septemtriones habitat aut frigidum caſtúmque hunc orbem.*

Agellius correctus.

Athenæo non credimus.

Iterum pro Germanis.

* *Germanos liberatum ire volui, à fœdâ Auerſæ Veneris notâ: & ecce ego non ſine notâ. Nam quidam me culpat (modeſtè tamen fateor, nec planè* ἀλόγως) *quòd temerè mendacem dixerim Athenæum. Ab eo enim, inquit, Diodorus, Ariſtoteles, Strabo. Primus quidem, de Celtis ſic ſcribit*: γυναῖκας δ' ἔχοντες εὐειδεῖς, ἥκιστα ταύταις προσέχουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀῤῥένων συμπλοκὰς ἐκτόπως λυσσῶσι. *& quæ ſubdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. At Ariſtoteles* VII. *Polit.* Pleraſque militares gentes, & Celtas in iis, maſculum cœtum palàm admiſiſſe. *Iam Strabo, negat* turpe apud eos fuiſſe τὸ τῆς ἀκμῆς ἀφειδεῖν τοὺς νέους: florem ætatis proſtituere iuniores. *Quid ad hos ego? ignoſce quiſquis legis, penè idem quod in Athenæum. Falſi inquam iſti, falſi: ſi tamen de Germanis hoc ſcripſerunt ac ſenſerunt, non potius de Gallis. Quod ego omnino aſſero: præſertim de iis qui Maſſiliæ & Italiæ magis propinqui. Ab eâ parte labes hæc in candidam per ſe gentem. Nónne* mores Maſſilienſes *prouerbio, ab hac mollitie, innotuere? Græci ergo illi, qui vix limen illud ipſum Galliæ nouerant (Germaniæ certè penetral numquam) illic repertum vitium famâ & ſtilo ſparſerunt perperàm in omnes. Non mihi creditur? Tacito igitur noſtro. qui diſertè hoc ipſo loco ſcribit (ex veſtrâ quidem mente) molles iſtos & flagitioſos* cæno & palude merſos, crate iniectâ. *Tuam fidem, ô optime. Si fidi illi Græci, & ſi vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum: qui conſtat vt iidem tam ſeueriter illud puniant? Itaque ne ſic quidem Germani inquinabuntur, etiamſi inquinata illa lectio retinebitur. Nec tamen à me. qui haud paullò tutiùs Tacito & inprimis Fabio (qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis aſſerit, te diſſimulante) hîc crediderim, quàm Græcis. Quippe iſti leui & longinquâ famâ aliquid de eâ gente acceperunt: at illorũ æuo, cognita iam Germania, imò luſtrata Romanis & calcata.*

Celtarum nomen impoſuit.

Galliæ pars olim in hac culpâ.

Græci eminus res Germaniæ nouerunt.

Purgat palàm Germanos Tacitus.

Etiam Quinctilianus.

Eliguntur in iiſdem conciliis & principes qui iura per vicos pagóſque reddunt.] *In alia verba & ſententiam it Bambergenſis liber*: qui vitâ per pagos vicóſque excellunt. *Sed non auellor à vulgatâ.*

Germani ſemper in armis, aut cum armis.

Nihil neque publicæ neque priuatæ rei niſi armati agunt.] *Quem eumdem morem Græcis priſcis fuiſſe, eóſque ſolitos* σιδηροφορεῖσθαι, *Thucydides notauit. Idémque de Gallis, Liuius lib.* XXI. In his noua terribiliſque ſpecies viſa eſt, quod armati (ita mos gentis) in concilium venerunt. *Quin conuiuia etiam Germani adibant in armis. Tacitus hoc ipſo libro*: Tum ad negotia, nec minus ſæpè ad conuiuia procedunt armati. *Athenæus lib.* IV. *famulos adſtitiſſe vel aſſediſſe conuiuantibus iis vult, cum ſcuto, lanceâ, & iuſtis armis.* καὶ οἱ μὲν, *ait*, τοὺς θυρεοὺς ὁπλοφοροῦντες ἐκ τῶν ὀπίσω παρεστᾶσιν, οἱ δὲ δορυφόροι, κατὰ τὴν ἀντικρὺ καθήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ δεσπόται συνευωχοῦνται. *Denique templa ipſa adiere armati. Panegyriſtes*: Nec maiores veſtri templa ingrediebantur, niſi armati.

Centenarij Germanorum.

Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas adſunt.] *Hoc eſt quod in lege Alamannorum priſcâ lego*: Conuentus autem, ſecundum conſuetudinem aliquam, fiat in omni Centenâ, coram Comite aut ſuo Miſſo, & coram Centenario ipſum placitum fiat.

Veſtigium vetus creandi Equites aut milites.

Scuto frameáque iuuenem ornant.] *Originem moris vides auis noſtris ad inſaniam amati, Equites creandi. Fallor, aut tangit eumpſe Diaconus in Longobardicis, libro* I. *cap.* XV. Scitis non eſſe apud nos Conſuetudinem, vt regis filius cum patre prandeat, niſi priuſ à rege gentis exteræ arma ſuſceperit. *Adde ſi lubet, Caput ſequens.*

Ceteris robuſtioribus.] *Lege*, ceteri. *ſtatim liber vetus*, aggregant, *non* aggregantur. *quod Taciti & veterum phraſim olet.*

Præcipuum ſacramentum eſt.] *Liber ſcriptus*, principum ſacramentum.

Non niſi vi bellóque tueantur.] *Scriptus*, tueare.

Germani, venatores.

Quoties bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium tranſigunt.] *Pugnam cum Cæſare hîc video, imò cum vſu & ratione. Cæſar ait*: Vita Germanorum omnis in venationibus, atq. in ſtudiis rei militaris conſumitur. *Iterùm de Sueuis*: Multum ſunt in venationibus. *Vſus etiam & ratio ſuadent, gentes acres, feras, vbi ſiluarum copia, venatui addictas. Nec aliter in hac ipſa gente hodie. Pacem vera emendatio faciet*: quoties bella non ineunt,

multum

multum venatibus. *negatione eiectâ, quæ haud dubiè malè geminata & petita è prioribus verbis.*

Ipsi hebent. mirâ diuersitate naturæ.] *Expressi Farnes. scripturam, nec quin ea germana sit dubitaueris. Vulgati,* ipsi habent miram diuersitatem.

Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum PAG. 295. vel frugum.] *Imminutum locum esse res & sermo ipse clamant. Rhenanus ex vestigiis, vt ait, libri,* vltrò equitium conferre. *Et scio vocem Equitij probam, Iurisconsultis vsurpatam: & morem ipsum in Armeniis etiam obtinuisse, qui equos regi alebant in tributum. Xenophon id me docuit lib.* IV. *De expeditione Cyri. At ne sic quidem pendentia verba firmaueris, quæ sequuntur. An equitium armentorum dices? an frugum? ridiculum. Mihi nota excidisse videbatur* x. *quæ Decimam significat, vel Decimas: sicut eadem geminata* XX. *vigesimam, in lapidibus sæpe. scribêsque, meo sensu:* vltrò ac viritim x. conferre. *Quin mos quidem ille etiam hodie obtineat apud plerosque, de conferendis Decimis in nobilitatis vsum, negari non potest.*

Equi donati, pro Tributo.

Fortasse & Decimæ.

Solent & subterraneos specus aperire, eósque multo insuper fimo onerant.] *Idem Pomponius Mela de Sarmatis:* Atque ob sæua hiemis adsiduæ, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitant. *Xenophon de frigidâ Armeniorum regione, lib.* IV. *Expedit. Cyri:* αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὥσπερ φρέατος, κάτω δὲ εὐρεῖαι. αἱ δὲ εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὀρυκταί, οἱ δὲ ἄνθρωποι κατὰ κλίμακας κατέβαινον. ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, βόες, ὄϊες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων. *Frustrà autem originem Stubarum (ita Ditmarus & illa ætas appellant) petunt istinc. quid enim simile? Quæ tamen antiquæ: &, nisi fallor, Iuliano intellectæ in Antiochico, vbi de Lutetiâ vrbe:* Ἐθάλπετο δὲ τὸ δωμάτιον οὐδαμῶς, ὅπερ ἐκάθευδον. ὅνπερ εἰώθει τρόπον ὑπὸ ταῖς καμίνοις τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων ἐκεῖ θερμαίνεσθαι. *Quamquam & Romanos æuo Senecæ nescio quid tale commentos reperio: effectu quidem pari cum Stubis, non prorsus formâ. Seneca de Prouidentiâ, cap.* IV. Quem specularia semper à flatu vindicant, cuius cænationes subditus & parietibus circumfusus calor temperauit. *Quod fieri solitum, per ambientes quosdam tubos. Idem epistolâ* XCI. Quædam nostrâ demum prodisse memoriâ scimus, vt speculariorum vsum, vt suspensuras balneorum & impressos parietibus tubos per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foueret æqualiter. *Quos tubos vidisse & notasse me in ruinis balnearum Romæ, probè memini. Ceterùm quod hîc legitur,* fimo onerant: *in Bambergensi est,* fimo operiunt.

Subterranei specus.

Stubæ Germanicæ.

Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante sicut Sarmatæ ac Parthi, PAG. 296. sed strictâ & singulos artus exprimente.] *Exprimit verò egregiè vestitum hunc nostrum, qui à nobilitate Germanicâ diffusus non dubiè per Europam. Describit & Sidonius eleganter, in Panegyrico:*

Strictius assutæ vestes, procera coërcent
Membra virûm: patet iis arctato tegmine poples.

Pars tamen etiam quædam Germaniæ olim in laxis vestibus, Sarmatico ritu, siue braccis. Lucanus Batauis & Vangionibus hoc tribuit:

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones, Batauique truces.

Quamquam de plebe id tantùm ceperim. Ceterùm ad adstrictas, & Sidonij verbo, assutas Germanorum vestes, facit Dionis locus, lib. XL. *me quidem interprete: vbi Pannonios dictos affirmat,* ὅτι τοὺς χιτῶνας τοὺς χειριδωτοὺς ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς πάννους ἐπιχωρίως πως καὶ κατατέμνοντες καὶ *προσαγορεύοντες συρράπτουσι: quòd tunicas manuleatas, ex centonibus quibusdam & Pannis (ita appellant) patrio more conscindunt & cöaptant. *Certum mihi est describi nostram Tunicam, quam etiam nunc ab istis Pannis* *Pantrock *vocamus, veterum Germanorum & Pannonum ipsam vestem. Ea sanè, quod Dio ait, è variis panniculis, præter Romanum & Græcum morem, ad singula membra aptata.*

Vestis pressa Germanorum, vt nostra.

Pannonij vnde dicti.

**Nota igitur indigenam Pani vocem fuisse.*

**Etsi propriè pars infra zonam pendula, pant, nobis dicta.*

Detracta velamina spargunt maculis pellibúsque belluarum.] *Suspectus mihi locus. nec sat scio quomodo detractas feris pelles, sparserint maculis & pellibus aliis piscium. An Tacitus ipse hæc parùm intellexit? an maculæ vox non sine maculâ? Ego de Mastrucis aliquid libens supposuissem, si velificata mihi libri alicuius aura. Isidorus:* Mastruca, vestis Germanica ex pelliculis ferarum. *Prudentius:*

——mastrucis proceres vestire togatos.

Cicero Sardis etiam tribuit: Sardorum mastruca tentauit. *Ceterùm non dubium, quin duplici ornatu eos vsos Tacitus velit, siue è feris, siue è piscibus. Iustinus clarius paullò idem tradidit, de Scythis:* Lanæ iis vsus ac vestium ignotus: pellibus tantùm ferinis aut marinis vestiuntur.

Pelles, ad vestem.

Fœminæ sæpius lineis.] *Plinius:* Iam quidem & Transrhenani hostes vela è lino texunt, nec pulchriorem aliam vestem eorum fœminæ nouêre. *Linigeræ igitur fœminæ, nec tamen solæ. Benè ait,* sæpius. *Diaconus in viris agnoscit, lib.* IV. *cap.* VII. Vestimenta eis (*de priscis Longobardis*

Lineæ Germanis vestes.

Longobardis ait, indubiè Germanis) erant * laxa & maximè linea, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis. *Sed profectò quæ hîc de variegatis latisque institis dicit, nos qui vidimus, scimus etiam nunc proprium amictum esse Germanicarum mulierum.*

* Verum est in plebe.

Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert.] *Illud,* marito, *abest Bambergensi: & sine fraude.*

Accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat.] *Vox,* digna, *non sincera videtur. Sed & paullo antè Rhenanus,* sic viuentes, sic parientes, *alibi legisse ait.*

Quorum pœna præsens & maritis permissa.] *Ad ius & Romanos mores propius in Bambergensi scriptum,* quorum pœna parentibus & maritis. *Nam maritos solos hic esse arbitros, satis crudum. Tamen è Tacito non aliter apparet.*

Pœna adulterij.

Emendata lex vetus.

Adulteram, accisis crinibus, nudatam, per omnem vicum verbere agit.] *Pœna duplex; Crines accisi, & Fustigatio. Quam reperio etiam aliâs vsurpatam Germanis in hoc sexu. In Legibus Luitprandi regis Longobardorum, hac est in fœminas violentas, & quæ sæuiunt aut feriunt.* Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas Decaluare & fustare (*ita lego: vulgò,* Frustrare) per vicos vicinantes ipsius loci. *Paullò aliam & magis sæuam Adulterij pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus, Epistolâ ad Ethelbaldum Anglorum regem*: In antiquâ, *inquit,* Saxoniâ, vbi nulla Christi cognitio, si virgo in maternâ domo, vel maritata sub coniuge sit adulterata: manu propriâ strangulatam cremant. (*& addit quod huc magis facit*) aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eâ castæ matronæ, & de villâ in villam missæ occurrunt nouæ flagellantes, & cultellis pungunt donec interimant.

Publicatæ enim pudicitiæ.] *Scribam,* publicatæ etiam. *Non enim hoc ad adulteras refero: sed ad eas quæ adhuc inuptæ, vulgò tamen se vulgabant.*

Corrumpere & corrumpi, seculum vocatur.] *Grauis & acuta sententia. Seneca similiter*: Desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.

Digamia displicuit Germanis.

Melius eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt.] *Inter quas ciuitates fuisse Erulos reperio: apud quos adeò secundo matrimonio non locus, vti vxor marito mortuo laqueo sese statim iuxta sepulchrum indueret: nisi inuisa viuere mallet & infamis. Procopius tradit lib.* II. *De bello Gothorum.*

Pag. 296

Liberi in Rheno positi.

Numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare nefas.] *Agnatos hîc accipies non* ἀγχιστεῖς *aut* συγγενεῖς, *sed liberos qui adnascuntur. etsi mallem omninò scribi,* gnatis. *Illud autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum & peculiarem Germanis de exploratione liberorum. Prolem enim natam ad Rhenum ferebant, clypeóque imponebant. si vndis abriperetur, notham censebant: si innataret, verè suam. Claudianus in Ruffinum:*

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Iulianus in epistolâ ad Maximum: πάντως οὐδὲ ὁ Ῥῆνος ἀδικεῖ τοὺς Κελτούς, ὃς τὰ μὲν νόθα τῶν βρεφῶν ὑποβρύχια ταῖς δίναις πέμπει, καθάπερ ἀκολάστου λέχους τιμωρὸς πρέπων. ὅσα δ᾽ ἂν ἐπιγνῷ καθαροῦ σπέρματος, ὑπεράνω τοῦ ὕδατος αἰωρεῖ, καὶ τῇ μητρὶ τρεμούσῃ πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν ὥσπερ ἀδέκαστόν τινα μαρτυρίαν αὐτῇ καθαρῶν καὶ ἀμέμπτων γάμων τὴν τοῦ παιδὸς σωτηρίαν ἀντιδωρούμενος. *Meminit & Galenus De sanitate tuendâ, & alibi Nazianzenus. Nonnus in Dionysiacis, ab hac caussâ Rhenum* ἐλεγχέγαμον *agnominat, velut iudicem vindicémque coniugij: & vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adseueraret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro* reyn *dicitur.*

Thori Germanorum.

Separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa.] *Quæ sedes è gramine aut frondibus, & propriè thori. Strabo suggerit, qui de Gallis*: καθεζόμενοι δειπνοῦσιν ἐν στιβάσι: sedentes cibum capiunt in thoris gramineis. *Posidonius apud Athenæum, fœnum sibi substrauisse scribit, ab eâdem mente*: Κελτοὶ τὰς τροφὰς προτίθενται, χόρτον ὑποβάλλοντες, καὶ ἐπὶ τραπεζῶν ξυλίνων, μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηρμένων, *&c. Plura de ratione Germanici victus, ibi vide. lib.* IV. *inquam, cap.* XIII.

Persæ multis in rebus & ritibus, Germanizant.

Diem noctémque continuare potando, nulli probrum] *Vti & de Persis Xenophon scribit in Pædiâ, lib.* VIII. *extremo. qui mirum (studiosè enim notaui & comparaui) quàm in pleráque omni ratione vitæ, imò & linguâ, consentiant cum Germanis.*

Deliberatio inter pocula.

Ergo detecta & nuda omnium mens posterâ die retractatur, & salua vtriusque temporis ratio est.] *Ego scribo,* & sua vtriusque temporis. *Interpretor*: *Germani in conuiuiis & compotationibus deliberant quidem agitántq. res graues: sed easdem sobrij recoquunt & retractant. & vtrique rei sua quædam ratio est. Rationem autem addit,* deliberant, dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt. *Ex quo discimus, Germanos in conuiuij illâ licentiâ proposuisse quidem seria: sed eadem conclusisse & finiisse, non nisi matutinos & serios. Persarum similis mos, qui, vt Strabo ait,* ἐν οἴνῳ τὰ μέγιστα βουλεύονται, καὶ ταῦτα βεβαιότερα τῶν ἐν νήψει τίθενται. *idémque de iis Ammianus lib.* XVIII. *Sed & Cretensium: ex Athenæo lib.* IV. *cap.* V.

Græcorum

Græcorum omnium veterum: ex Homero, & Plutarcho diffusè Sympofiacorum lib. VII.

Haud minus facilè vitiis, quàm armis vincentur.] *Bambergenfis*, vino quàm armis.

Agri ab vniuerfis per vices occupantur.] *Idem liber*, ab vniuerfis vicis occupantur. *longè aliâ, nec deteriore fententiâ.* PAG. 297

Nullâ regnorum potentiâ diuifus.] *Codex illeipfe*, diuerfus. *quod probum fcio.*

Manet adhuc Boijemi nomen.] *Latère aliud videtur in fcripturâ Bambergenfi*, manet adhuc Boiis è munere nomen. *Scribo*, manet adhuc Boiiafmi è re nomen. *vel* Boyafmum è re. *aptè ad hæc veftigia, & rem ipfam. Strabo quidem clarè* Βούϊασμον *regiam Marobodui nominat: quam dictam à Boiis vult nunc nofter. Poffis &* Boyaimum *fcribere, veriùs propiúfque ad etymon, quafi Baiorum domum.* Boyafmum.

Loci veterem memoriam.] *Voculam inferit Bamberg.* veterem viæ memoriam: *quâ quid faciam, fum incertus.*

Origine erubefcunt.] *Imò verò*, non erubefcunt. *Quamuis, inquit, Vbij nomen mutarint, & colonico iam iure, libentiùs Agrippinenfes dicantur, à conditore: tamen nec Germanicæ originis eos pudet, libentérque fe iis inferunt.*

Nec tributis contemnuntur.] *Siue*, continentur. *In promptu erat*, conteruntur. *fed parùm elegans, cùm idem verbi ftatim fequatur*, nec publicanus atterit. *Ferri & vulgata poteft. Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipfo, vt victi, pro contemtis habentur & defpretis. Steph. Pighius, in Hercule Prodicio, mallet*, contenuantur. Deprauatio verbi.

Qui decumates agros exercent.] *Errare cenfeo, qui proprium hîc gentis aut loci nomen quærunt. Quomodò verò iidem populi fiue agri, trans Rhenum & Danubium fimul fint? quod tamen ponit nofter. Ego communiter Decumates agros interpreter, qui decumas foluunt. Cicero Decumanos dixit:* Omnis, *inquit*, ager Siciliæ decumanus eft. *Nam hi agri non aliud funt, quàm trans limitem capti ab hofte, & militibus dati, fiqui ex iis fructus. Qui haud multi aut vberes, quoniam hoftibus expofiti, & vt ipfe ait, dubiæ poffeffionis id folum. Tacitum de hifipfis loqui ego fentio* XIII. *Annali:* Frifij imbellem ætatem admouêre ripæ, agrofque vacuos & militum vfui fepofitos infedêre. *Hos ipfos agros non fructu tantùm; fed mancipio militum effe iuffit Imp. Alexander. de quo Lampridius:* Sola quæ de hoftibus capta funt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt heredum effent, fi heredes militarent: nec vmquam ad priuatos pertinerent. Addidit fanè his animalia & feruos, vt poffent colere quod acceperant. *Adde huc l.* III. *Cod. De Fundis limotrophis.* PAG. 298 Decumates agri. Qui militum erant.

Quódque rariffimum, nec nifi ratione difciplinæ conceffum.] *Bambergenfis*, nec nifi Romanæ difciplinæ. *Et neutram fanè lectionem iure fpernas.*

Nec nifi hofte cæfo exuere votiuum obligatúmque virtuti oris habitum.] *Hoc teneo, præ eo quod fcriptus*, nec non hofte. *At de more ipfo, fuprà dixi.* Mos crinem alendi & ponendi.

Quando vrgentibus imperij fatis.] *Scriptus liber non malè*, vergentibus.

In claritatem eius referre confenfimus.] *Idem*, referre confueuimus. PAG. 299

Et tam magni exercitus fidem.] *A coniecturâ repofui: cùm in libris fit*, magni exitus.

Infigne gentis obliquare crinem, nodóque fubftringere.] *Quod Sueuis propriè tribuit nofter, alij Germanis vulgò. Seneca De Irâ:* Non eft Æthiopis infignitus inter fuos color, nec crinis ruffus & in nodum coactus apud Germanos. *Idem epiftolâ* CXXVI. Quid capillum ingenti diligentiâ comis? cùm illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel vt Scythæ folent, fparferis. *Martialis etiam Sigambris:* Nodus in crinibus.

Crinibus in nodum tortis venêre Sigambri.

Idem vniuersè alibi: Rheniqúe nodos. *Tertullianus Cirros in Germanis agnofcit, fortaffe ab hac crinium obliquatione & flexu. De virginibus velandis:* Debebunt & ipfi aliqua infignia fibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Athenienfium, aut cirros Germanorum. *ideò quia, vt hîc fcriptum, crinem obliquabant. Iuuenalis:* Cirri in iifdé.

Cærula quis ftupuit Germani lumina, flauam
Cæfariem, & madido torquentem cornua cirro?

Libens igitur Poëtas aliquot emendem, qui Cirrigeri epitheto Germanos ornant, quod malè flexit in Crinigeros vbique. Apud Sidonium:

Inter cirrigeras fitum cateruas,
Et Germanica verba fuftinentem.

Lucanum libro I.

Et vos cirrigeros bellis arcere Caïcos
Oppofiti.

Claudianum De laudibus Stilic. ——ingentia quondam
Nomina, cirrigero flauentes vertice reges.

Taciti tamen locum huncce de obliquando crine, fateor ita etiam capi posse, vt crinem non in rectum passi sint descendere, sed reduxerint in posteriorem verticem & obliquarint.

PAG. 300. Vt hostium oculis, ornantur.] *Placet. Bambergensis,* armentur.

Semnones, Sueuorum populi.

* Fuluius, qui Fragmenta ea edidit.

Nobilissimos Sueuorum Semnones.] *Rectè. etsi in Velleio lib.* II. Senones *scriptum legas, qui eos cum Hermunduris coniungit. In Dionis Fragmentis Electo* LXXI. *probissimè scriptum erat:* πρὸς Σέμνονας ἐπιχειρήσῃ: *de Antonini bello in Quados & Marcomannos. Item Electo* XLIX. Μάσυος ὁ Σεμνόνων βασιλεύς. *Latè errat* * *vir doctus, qui vtrobique Nasamones substituit & edidit, Africæ nimirum gentem. At isti Semnones ad Albim sunt: & manifestò illa Dionis spectant ad Germanica bella.*

Auguriis patrum & priscâ formidine sacrum.] *Legitimus versus longus est (monuit me G. Falkenburgius) sponte effusus, an à veteri Poetâ?*

Longobardos paucitas nobilitat.] *Ita Farnesianus. Vulgò erat,* paucitas nobilitasque.

Herthus, id est terra.

In commune Herthum, id est terram matrem colunt.] *Libri alij* Nerthum, *aut* Verthum. *ego veram vocem censeo,* Aerthum. *Ita enim nostratem eam vocem efferimus scribimúsque. Cum adspiratione, focum nobis signet non terram. Martianus Capella an huc adspexerit, dum Heroës ab Herâ deriuat, id est terrâ, nescio. Verba eius lib.* II. A medietate aëris vsque in montium terræque confinia Hemithoi Heroësque versantur, qui ex eo quòd Heram Terram veteres dixerunt, Heroës nuncupati. *Nam aliàs certè à crasso errore cum non excuses.*

Custodes in finibus imperij.

Atque in splendidissimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ passim sine custode transeunt.] *Distingue,* coloniâ. passim sine custode transeunt. *Quod ait, sine custode: morem ingerit rarum & notabilem. Romani enim in limite imperij hoc seruabant, vt externum neminem admitterent exciperéntve, nisi custode dato & arbitro actionum. Discis ex hoc loco, & lib.* IV. *Historiarum, vbi acris querela de hac re Germanorum, ad Vbios*: Nam ad hunc diem flumina ac terras & quodammodo cælum ipsum clauserunt Romani, vt colloquia congressúsque nostros arcerent: vel quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode & pretio coiremus. *Et in responso Agrippinensium*: Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes.

Quatenus Danubio prætexitur.] *Scriptus liber,* peragitur. *malè.*

Gothini.] *Gothuni semper Claudiano.*

PAG. 301. Regnantur paullo iam addictius.] *Bambergens. & Rom.* adductius. *etiam rectè. & dixi de eo verbo suprà.*

Nec velis ministrantur.] *Melius,* ministrant. *Virgilianum est,*

——velisque ministrant.

Sol mergi olim putabatur.

Sonum insuper emergentis audiri.] *Malim,* se mergentis. *Nam hæc persuasio rudis & cascæ plebis fuit, Solem dum in Oceanum cadit, stridorem edere non aliter quàm si ignitum ferrum condatur in aquam. Poßidonius apud Strabonem lib.* III. λέγειν φησὶ Ποσειδώνιος τοὺς πολλοὺς, μείζω δύεσθαι τὸν ἥλιον ἐν τῇ παρωκεανίτιδι καὶ ψόφον παραπλησίως, ὡσανεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους κατὰ σβέσιν αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸν βυθόν. *Florus de Decimo Bruto in Hispaniis bellante*: Non priùs signa conuertit, quàm cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegij metu & horrore deprehendit.

Id pro armis omniúmque tutelâ.] *Fortasse melius,* omniique tutelâ.

IVSTI LIPSI

AD CORNELII TACITI IVL. AGRICOLAM NOTÆ.

LIBELLVS *hic, si quis alius, verè disertus, verè prudens, scriptus videtur sub idem tempus cum illo De Germaniâ: vel certè haud longè secus. Nam quadriennio post mortem Agricolæ hunc contexuisse videtur, ipso quidem indice, hoc libro:* Nobis tam longæ absentiæ conditione, ante quadriennium amissus es. *Atqui obiit Agricola Pompeio Collegâ & Corn. Prisco* COSS. *Vti hac ratione, scriptum syntagma hoc esse oporteat sub ipsum initium imperij Traiani.* PAG. 303. Tempus huius scripti.

Nec id Rutilio citra fidem.] *Rutilium Rufum intellegit, qui & Historias scripsit, & Orationes, & De vitâ suâ. Citant eum Latini Græcique scriptores passim, & nominatim Charisius hac De vitâ. Etiam Isidorus, sed corruptus, lib.* XX. *Orig.* Lecticæ siue pluteì lecti. de quibus Satilius Rufus De vitâ suâ: Primum, inquit, consuetudine Imperatorum ipse pro lectis lecticis vtebatur. *emenda,* Rutilius Rufus. Rutilius historicus. Isidorus correctus.

Scauro.] *De quo Cicero in Bruto:* huius & Orationes sunt, & tres ad L. Fusidium libri scripti De vitâ ipsius actâ, sanè vtiles. *Plinius lib.* XXXIV. L. Fusidium illum, ad quem Scaurus De vitâ suâ scripsit. *Valerius Maximus lib.* IV. M. Scaurus quantulam à patre hereditatem acceperit, in primo libro eorum quos De vitâ suâ scripsit, refert. M. Scaurus.

Legimus cum Aruleno Rustico.] *Itáne* legimus? *imò,* vidimus. *nam hæc sub Domitiano gesta, vt in extremo libello indicas, te viuo, atque adeò præsente.* Diuinatiuncula.

Adempto per inquisitiones & loquendi commercio.] *Malo,* etiam loquendi.

Augeat quotidie facilitatem imperij Nerua Traianus.] *An'ne,* felicitatem imperij? *tametsi vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem.*

Multi fortuitis casibus.] *Vulgati hîc confusi, nec sani. nos ab ingenio restituimus: vt pleraque alia in hoc libello, quem non inuenimus in vllis manuscriptis, etsi germanissimum Taciti fœtum.*

Memoriam prioris seruitutis.] *Correximus verè: cùm in libris esset,* prioribus senectutis. *nisi quòd Venetus,* prioris. *At non de senectute suâ Tacitus, sed de priorum temporum seruitute clarè loquitur, & præsentium sub Neruâ felicitate.* Correctio.

Cn. Iulius Agricola.] *Ad quem pertinere videri Epigramma quoddam Antiphili, probabiliter obseruauit Io. Brodæus lib.* I. Ἀνθολογ. εἰς θάνατον. Agricolæ in Epigr. mentio.

Iulius Græcinus.] *De quo Seneca de Benefic. lib.* II. Si exemplo magni animi opus est, vtemur Græcini Iulij viri egregij, quem C. Cæsar occidit ob hoc vnum quòd melior vir esset, quàm esse quemquam tyranno expediret. *Et epistolâ* XXIX. Iulius Græcinus vir egregius. *Scripsit de Re rusticâ, aut certè de Vineis. ex Columellâ, lib.* I. *cap.* I. Iulij Attici velut discipulus, duo volumina similium præceptorum De vineis, Iulius Græcinus composita facetiùs & eruditiùs posteritati tradenda curauit. *Citat & Plinius eumdem inter scriptores, Indice libri* XIV. *&* XV. Iulius Græcinus.

Nihil appetere ob iactationem.] *Ita Rhenanus. Venetus,* in iactationem, *alij libri particulâ vtrâque vacui. Scribo,* appetere iactatione. PAG. 304.

Incensæ coloniæ.] *Coloniam vnicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipsi id crede lib.* XIV. *atque hoc ipso libello, infrà. Magis ergo ex rei fide scribes,* incensa colonia.

Mutuam dissimulationem mali.] *Redundare suspicor* τὸ mali.

Mox inter Quæsturam ac Tribunatum.] *Venetus voce auctior,* inter Præturam, Quæsturam.

Habuerunt virtutes spatium exemplorum. Sed primò Cerialis.] *Ego sic lego.* Habuerunt virtutes spatium & exemplum. Sed primò Cerialis modò labores, *&c. Hac sententiâ: Cerialis & spatium campúmque exercendis virtutibus dedit, & exemplum. Ipse enim bonus strenuúsque dux. Sed tamen initio, labores dumtaxat & pericula cum Agricolâ partiebatur: mox, virtute eius clarè cognitâ, etiam laudem.* PAG. 305.

Incognitas ad id tempus insulas, quas Orchadas vocant, inuênit.] *Si nunc demum inuentæ, falsum quod Eusebius Chronico tradidit:* Claudius de Britannis triumphauit, & Orchadas insulas Ro. adiecit imperio. *quem tamen plerique Epitomarij scriptores secuti sunt.* Eusebij error.

Rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem adseuerant: Silurum colorati vultus & torti plerumque crines.] *Adspexit, imò transcripsit* PAG. 306.

Iornandes ad Tacitum aspexit.

scripsit in parte hunc locum Iornandes De origine Gothorum: Silurum (*malè in eo*, ſylorum) colorati vultus, torto plerique crine & nigro naſcuntur. Calidoniam verò incolentibus rutilæ comæ, corpora magna ſed fluida. qui Gallis ſiue Hiſpanis à quibuſque attenduntur adſimiles.

Qui diſiungit, periclitatur.

Ita dum ſinguli pugnant, vniuerſi vincuntur.] *Dictum, quod ætas noſtra & alia comprobauit. Iuſtinus eleganter lib.* VIII. Græciæ ciuitates dum imperare ſingulæ cupiunt, Imperium omnes perdiderunt. Quippe in mutuum exitium ſine modo ruentes, omnibus perire quod ſingulæ amitterent, non niſi oppreſſæ ſenſerunt.

Longi in Britanniâ dies.

Dierum ſpatia vltra noſtri orbis menſuram.] *Res hodie teſtis: atque etiam viri ab illo æuo. Scriptor Panegyricus ad Conſtantinum, de Britanniâ*: Longiſſimæ dies, & nullæ ſine aliquâ luce noctes. dum illa litorum extrema planicies non attollit vmbras, noctiſque metam cæli & ſiderum tranſit aſpectus. *cauſſâ tamen futili & à ſolo petitâ, quæ reuerâ à ſole. Sed nimirum orator ille palàm argutiolam à noſtro hîc ſumpſit*: Scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infraque cælum & ſidera nox cadit. *Plinius de longiſſimis diebus*: In Italiâ horarum quindecim. in Britanniâ * ſeptemdecim; vbi æſtate lucidæ noctes, haud dubiè repromittunt id quod ratio cogit credi, Solſtitij diebus accedente Soli propiùs verticem mundi, anguſto lucis ambitu, ſubiecta terræ continuos dies habere ſenis menſibus, noctéſque è diuerſo ad brumam remoto. *Quem corrigo tranſiens*, haud dubiè re promunt.

* *Imò & ſupra octodecim, in extremâ eius parte.*

Plinius emendatus.

Memma.

Fert aurum & argentum & alia metalla.] *Hunc ipſum locum adducere fortaſſe Iornandes voluit, & quidem Cornelij noſtri nomine laudato; ſed vt vulgata lectio eſt, falsò. Ait*: In extremâ eius parte Memmâ, quam Cornelius etiam Annalium ſcriptor narrat metallis plurimis copioſam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis quàm homines alat. *Quæ enim iſta Memma? an Mona reponendum? an totus locus reſcribendus?* noctem quoque clariorem in extremâ eius parte meminit. Quam Cornelius etiam, *&c. Nam priora illa ad Strabonem ableganda, quem inibi citat. De Monâ quidem, nihil tale tradidit noſter. Si tanti eſt, vide barbarici ſcriptoris ipſum locum.*

Romani Britanniam vitabant.

Conſilium id D. Auguſtus vocabat, Tiberius præcipuè.] *Valdè blanditur mihi correctio*, Tiberius præceptum. *Hoc ſenſu. Abſtinere à Britanniâ Auguſtus conſilio viſus: Tiberius, præcepto. atque id vterque præ ſe ferebat. Reſpicit in Auguſto illud, quod Annali primo de eo ſcriptum*: Addideratque conſilium coërcendi intra terminos imperij, incertum metu an per inuidiam. *Ad hoc Auguſtæum conſilium Tiberius*, qui omnia dicta factaque eius vice legis obſeruabat, *(ipſe ita apud Tac. loquitur* IV. *Annal.) habebat vt præceptum, ſiue interdictum. Cauſſæ porrò ipſæ huius conſilij in Strabone ſunt, lib.* IV. *iuſtæ, & ex mente, niſi fallor, Auguſti. Ait eum Principem contentum fuiſſe amicitiam cum Britannis colere, & tributi loco neſcio quid minutarum rerum accipere*: ὥστε, *addit*, μηδὲν δεῖν φρουρᾶς τῆς νήσου. τοὐλάχιστον γὰρ ἑνὸς τάγματος χρῄζοι ἄν, καὶ ἱππικοῦ τινος, ὥστε καὶ φόρους ἀπάγεσθαι παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὴ καθίσαιτο πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς προσφερομένοις χρήμασιν. ἀνάγκη γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλομένων, ἅμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν τινας, βίας ἐπαγομένης.

PAG.307. Alterius manus centuriones, alterius vim & contumelias miſcere.] *Corrigo*, alterum manus, centuriones: alterum, vim & contumelias miſcere. *Legatus quidem, inquiunt, manus militum & centuriones immittit: procurator vim & contumelias infert. Fortaſſe etiam melius*: Alternis manus, centuriones: alternis, vim & contumelias miſcere: *vt velit eos alternis, & viciſſitudine quadam ſæuiſſe.*

Correctiuncula.

Qui relegatum in aliâ inſulâ exercitum.] *Placet. nec malè tamen*, religatum.

Bolanus.

Eadem inertia erga hoſtes] *Poëtæ ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bellatorem facit apud filium, & trophæa eius Britannica oſtendit. Statium dico, in Siluis libro* V. *ad Criſpinum*;

> Cernis adhuc titulos, hunc ipſe vacantibus armis
> Induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.

quæque alia in eodem Protreptico vatum more inflat.

PAG.308. Vt quibus bellum volentibus erat.] *Vellem*, vt quibuſque.

Frumenti & tributorum auctionem.] *Legam*, exactionem. *niſi tamen tributa aucta recenter intellegit, idque eâ voce ſignat.*

PAG.309. Copiis inſtruxit, in ſpem magis quàm ob formidinē.] *Vel potiùs*, in ſpeciē magis.

PAG. 310. Oppugnaſſe vltrò, caſtella adorti.] *Fortaſſe*, oppugnare vltrò, caſtella adoriri.

Defectus expletus.

At Britanni non virtute ſe, ſed occaſione & arte ducis rati.] *Omninò aliquid huic ſententiæ deeſt. Putem commodè expleri*: arte ducis victos rati. *Ideò prompti & feroces, inquit, Britanni, quia etſi ſæpe victi, non tamen verâ virtute victos ſe, ſed aſtutiâ aliquâ & arte Romanâ putabant.*

Vſipiorum cohors magnum ac memorabile facinus auſa.] *Hodie rideamus: at olim*

olim hoc tanti fuit, quanti nunc penetrasse Magellani sinum, & orbem hunc circumdedisse. Ambrosius lib. III. *Hexam. cap.* III. Illud magnum & inausum nauigantibus, atque intentatum nautis mare, quod Britannias frementi includit æquore, atque in vlteriora & ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit. *Hac autem circumuectione retecta Britannia, & insula bonâ fide approbata. Dionem in Tito vide.*

Tandémque docti commune periculum concordiâ propulsandum.] *O verba aurea! vtinam imbibamus! Nempe hoc est, quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrimè monuit, apud Thucyd. lib.* IV. τοὺς δὲ ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι, ἢν σωφρονῶμεν, ἀμυνώμεθα. εἴπερ καὶ καθ' ἑκάστους βλαπτόμενοι, ξύμπαντες κινδυνεύομεν. Extraneos aduenientes, si sapimus, iuncti repellemus: quoniam singuli etiam si lædimur, vniuersi periclitamur. In concordiâ salus.

Nos terrarum ac libertatis extremos.] *Animosa & alta hæc oratio Galgaci. in quâ quod suos maximè hortatur ad robur, quoniam vltimi Britannorum sint, nec vlla gens vltrà: facit, quòd Homericus ille Aiax Iliad.* o. PAG. 311.

Ἀνέρες ἐστὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.
Ἠέ τινάς φαμεν εἶναι ἀοσσητῆρας ὀπίσσω;
Ἠέ τι τεῖχος ἄρειον ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;

**O socij estę viri, reminiscimini virtutis. A tergóne adiutores censetis adesse? Aut aliquem murū, qui auertat tristia fata?*

Nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani.] *Alij libri*, inferiores. *Meo animo scribas*, & iis infestiores Romani. *Ad extrema ventum est, aiebat Galgacus. illinc infestum mare & rupes: hinc Romani, illis haud mitiores.*

Nata seruituti mancipia semel væneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cotidie emit, cotidie pascit.] *Egregium verò membrum, & qualia multa in pulcherrimo corpore huius orationis. quâ, moriar, siquid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romanâ linguâ. Ceterùm huic sententiæ planè compar, & velut hinc hausta, illa Saluiani libro* VI. *extremo, vbi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quæ munera vocabant*: Dicimus donum esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ. Omnes quippe captiui cùm semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & numquam liberi sumus. Saluiani locus adsimilis.

Sicut in familiâ recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est.] *Itaque serui recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter præfert in Iulio, cap.* XLVII. Seruitia recentiora politioraque immenso pretio comparasse dicitur. *sed ipsum mendo, & interpretes æstu libero, scribóque*: seruitia decentiora. Recentes serui, illudebantur. Suetonius emendatus.

Nos integri & indomiti & libertatem non in præsentiâ laturi.] *Romana editio*, & in libertatem non in præsentiam laturi. *ex quo M. Antonius Muretus ingeniosè, diductis vocibus litterísque*, in libertatem, non in p. r. seruitium nati, *id est populi Romani. Ambigo tamen: & malim*, libertatem non in præsenti ablaturi, *vel* illaturi. *In hoc enim sententiæ huius penetrantis vis & velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, & libertatem sine vllo iugo illibatam habere. irent igitur pugnaréntque, non vt amissam iterum inferrent, sed tot sæculis retentam vt nequis auferret.* Mureti coniectura.

Primo statim congressu vnde ostendamus.] *Corrigo verè*, primâ statim congressione ostendamus.

Quæ vbi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient.] *Nec malè*, quos timere desierint.

Paucos numero circum.] *Lego*, numeros. *& accipio cohortes, vt notaui ad lib.* I. *Hist.*

Clausos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.] *Qui alij? imò verò*, dij, *repone, meâ fide & iussu.*

Agricola quamquam lætum & vix monitis coërcitum militem adhuc ratus.] *Vox planissimè excidit*, militem acuendum adhuc ratus, *aut*, incitandum: *siue aliud tale.* PAG. 312.

Sequi, vulnerare, capere.] *E Sallustio sumpta hæc scio.* PAG. 313.

Miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare.] *Totâ hac periodo ornatum ex oppositis quæsiuit. ideóque hîc legam*, dein separare. *Aliquando, inquit, cum aliis, aliquando rursus secum deliberabant.*

Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum iactantiâ epistolis Agricolæ actum.] *Hæsi olim. nunc leui emendatione me expedio*, auctum, *pro* actum, *rescribens.*

Triumphalia ornamenta.] *Palàm est hæc à Domitiano tributa: quod Tacitus de socero non potuit, credo, ignorare. Tamen Dio vult à Tito.* Ἐσφάγη, *inquit*, διὰ ταῦτα ὑπὸ Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρὰ τοῦ Τίτου λαβών. PAG. 314.

Pessimum inimicorum genus, laudantes.] *Gnome ex ipsis adytis humanæ vitæ. cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Iulianum*: Cùm, *inquit*, sancti Principis merces (*legimus* mores) atque instituta falsarum vituperationum licentiam submouerent: callido nocendi In hos qui laude lædunt.

artificio accuſatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticulis quaſi per beniuolentiam illa iactantes, Iulianus Alemanniam domuit, Iulianus vrbes Galliæ excitauit, *&c. Statímque*: Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. ſi enim comminiſci aliqua flagitia tentaſſent, facilè ipſo ſplendore laudis & gloriæ refutarentur. inuenerunt accuſandi genus, quod nullus refelleret.

Proconſulatum Aſiæ & Africæ ſortiretur.] *Non poteſt, vt ſortitus fuerit vtrumque ſimul. nec ferunt Romani mores. Scribo*, Aſiæ aut Africæ.

Proprium humani ingenij eſt, odiſſe quem læſeris.] *Seneca* II. *de Irâ*: Hoc habent animi magnâ fortunâ inſolentes, quos læſerunt & oderunt.

Eò laudis excedere.] *Malo*, accedere, *vel potiùs* eſcendere. *Sequentia huius comprehenſionis parùm integra cenſeo.*

PAG. 315. Arx Albana. Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius cenſebatur, & intra Albanam villam ſententia Meſſalini ſtrepebat.] *Veteres editiones*, intra Albanam arcem villam. *Opinor*, villam, *gloſſematium eſſe: & germanum*, Albanam arcem. *Certè Domitianus delectatus eo loco, eúmque habuit velut arcem. Dionis compendium*: τοῦτο τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανόν, ἀφ' οὗπερ οὕτως ὠνομάσθη, ὅν, ὥσπερ τινὰ ἀκρόπολιν ἐξείλετο. *At peſtes iſtas hominum, & diſtrictos eius*

Calumniatores tunc inſignes. *æui accuſatores, Plinius paßim nominat. etiam Sidonius*: Hi ſunt quorum comparatione digitum tollerent Narciſſus, Aſiaticus, Maſſa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius. *Iuuenalis*:

——quem Maſſa timet, quem munere palpat
Carus.

Maſſa Bæbius iam tum reus erat.] *Qui damnatus quidem poſteà eſt accuſantibus Bæticis. vt diſces ex Plinij epiſtolâ vlt. lib.* VII.

Nos Maurici Ruſticíque viſus.] *Scriptura apud me fidei fluxæ. Quò enim illud*, viſus? Iunius Mauricus. *Nec melius tamen video: aut potiùs in ſententiolâ hac nihil video. Viri ipſi mihi notiores. è quibus Mauricus, Iunius eſt Mauricus*, quo viro nihil firmius, nihil melius, *ait Plinius lib.* IV. *epiſtolarum. Eum à Domitiano in exſilium pulſum, rediſſe principatu primo Neruæ, docebit te idem lib.* I. *epiſtolâ* V. *At Ruſticum hunc, Iunium Ruſticum nominat Suetonius in Domitiano*: Occidit Iunium Ruſticum, quòd Pæti Thraſeæ & Heluidij Priſci laudes edidiſſet. *Etiam lapis* Iunius Ruſticus. *vetus, ſiue inſcriptio baſis*:

L. IVNII. RVSTICI
PHILOSOPHI
STOICI
L. IVNIVS. L. L.
MYRINVS. P. P.

At noſter Arulenum Ruſticum appellat, initio huius libelli: & Plinius epiſtolâ V. *lib.* I. *de Regulo*: Ruſtici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret publicarétque, in quo Ruſticum inſectatur, atque etiam Stoicorum ſimiam appellat. *Vt omninò nomina illi fuerint, L. Iunius Arulenus Ruſticus. Plinius ipſe hunc velut doctorem monitorémque habuit, & in laudes eius erumpit epiſtolâ* XIV. *lib.* I. *Etiam Plutarchus, extremo libello De Curioſitate, factum eius plenum conſtantiæ recenſuit. Et Antoninus epiſtolam inſeruit* I. *De ſuâ vitâ. At Senecio, Herennius Senecio eſt, Plinio non ſemel item nominatus. Reus & interfectus* Herennius Senecio. *fuit, quòd De vitâ Heluidij libros compoſuiſſet, ait Plinius lib.* VII. *Sed vos magnæ animæ mihi ſaluete: quos iure miramur, colimus, factis dictíſque ſapientes, & legitimos robuſtæ porticus alumnos.*

Sæuus ille vultus & robur, à quo ſe contra pudorem muniebat.] *Particulam ſupereſſe puto, & lego*, rubor quo ſe. Rubor ſubdolus in Domitiano. *Porrò de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico*: Ira in oculis, fæmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore ſuffuſa. *Et communiter, Seneca epiſt.* XI. Quidam numquam magis, quàm cùm erubuerint, timendi ſunt, quaſi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentiſſimus, cùm faciem eius ſanguis inuaſerat.

Excepiſſem certè mandata vocéſque, quas penitus animo figeremus.] *Planè Homericum eſt. Ita enim apud eum Andromache lugens Hectorem*:

*Οὐδέ τί μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος, οὗ τέ κεν αἰεὶ
Μεμνῄμην νύκτας τε καὶ ἤματα δακρυχέουσα.

**Nec mihi ſermones dixiſti, quorum ego ſemper*
Noctes atque dies lacrimis ſuffuſa recorder.

PAG. 316. Admiratione te potiùs temporalibus laudibus, & ſi natura ſuppeditet, militum decoramus.] *Cænum & lutum, quod non purgo. Priora tentem*: admiratione te potiùs, te immortalibus laudibus.

I. LIPSI

IVSTI LIPSI

AD DIALOGVM DE CAVSSIS CORRVPTÆ ELOQVENTIÆ NOTÆ.

Opera noſtra in hoc libello.

SVPERIORIBVS libris lucem aliquam induſtria noſtra attulit: huic, verè poſſum dicere, ſalutem. Nam cùm deprauatiſſimus vulgò circumferretur, nulla pagina ſine vulnere & vibice: admirabile eſt, quantum à Farneſiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo ſanando ſimus adiuti. Multi hiatus expleti, verba & lineæ integræ inſertæ, centeni aliquot loci (Latinè non oratoriè loquor) emendati. Quorum omnium numerum inire aut longum, aut ſuperuacuum: moderabor, & in his Notis ea ſaltem tangam quorum vel inſignis correctio eſt, vel ambigua. Reliqua recepta in contextum, ſatis ſit verbo iamnunc prædixiſſe, è Farneſiani libri fide eſſe. At de ſcripto, & ſcriptore ipſo, pauca etiam hîc libanda ſunt.

Qui probus valde:

Scriptum ſanè optimum, ſtilo, inuentione, iudicio: & quod in hoc genere (integrum eſſet modò) conferre nihil vereat cum iis quæ optimi ſæcli & optimæ notæ.

Sed incerto ſcriptore. Non puto Tacitum:

Scriptor tamen ipſe incertus. Ita olim iudicaui: neque etiam muto. Nam Tacitum fuiſſe quî credam? Stilus validè abnuit, non fallax in hoc genere argumentum. qui in noſtro, conſtrictus vbique, teres, acutus, & ſeuerus magis quàm lepidus. hîc omnia contrà. At mutari is in ætate aut argumento poteſt, inquiunt. Non nego. ſed numquam ita, vt abeat prorſus à ſeſe. Quidquid Cicero ſcripſit, ſenex, iuuenis; philologum, philoſophum; in ijs tamen lineamenta quædam apparent eiuſdem viri & vultus. Nec aliter fit in omnibus nobis. Ætatem etiam vide, ſi non pugnat. Hic ſcriptor ſermonem hunc habitum inducit ſexto Flauiani imperij anno: eique interfuiſſe ſe *admodum iuuenem*. Quomodò verò tunc admodum iuuenis Tacitus, ſi honores etiam cœpit ſub Veſpaſiano? Id enim de ſe fatetur, & *dignitatem* ſuam *à Veſpaſiano inchoatam* ait Hiſtoriar. primo. Sed exemplaria omnia Tacito adſerunt.

Etſi libri,

Quæ illa? vix bina aut terna credo ea eſſe in omni Europâ. quæ tam facile & pronum eſt hîc mentiri, quàm in alijs libris ſæpe.

Et Grammaticus adfirment.

Sed etiam Pomponius Sabinus. Ita enim politiſſimus doctiſſimuſque Pythœus nos docuit, Notis ad hunc libellum. Is igitur Sabinus mediæ ætatis Grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis: *Cornelius*, inquit, *Tacitus appellat ſcripta Mæcenatis calamiſtros.* Nec negare certè poſſumus, quin is locus hodieque in hoc libello. Quid dicam? ſeriò & ingenuè, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui ex veteri verbo, ſomniauit fortaſſe quod voluit. Dico me. nam aliis nihil præeo quid ſequantur. Incommodi quid erit, ſiue Tacito tribuamus: ſiue M. Fabio Quinctiliano, vt mihi olim viſum?

Stilus Fabianus eſt.

Nam & ſtilus ipſe planè geminus: & ille ſe De cauſſis corruptæ eloquentiæ ſcripſiſſe plus vno loco fatetur. quem titulum valdè appoſitum ſcio huic argumento. Præcipuam enim materiem & velut fundum ſcripti, hoc fuiſſe, euincunt illa quæ ſuperant, & magis euincerent quæ à fine deſunt. Ipſe Maternus hîc ad Meſſallam: *Exprime nobis non laudationem antiquorum, ſed cauſſas cur in tantum ab eloquentiâ eorum receſſerimus.* Ætas tamen Quinctiliani paullò grandior fuiſſe videtur: quàm vt hic ſermo illo iuuene. Itaque ambigo. & cùm multa dixerim, claudo tamen omnia & ſigno hoc reſponſo, Mihi non liquêre.

PAG. 317. VT aut de ingeniis nostris malè existimandum sit.] *Ita Farnes. at in Rom. codice* existimandum habeam.

Cùm singuli diuersas vel easdem, sed probabiles caussas adferrent.] *Id verò non probabile, vt in vno sermone easdem caussas repetiuerint. Ego verba ea superesse censeo,* vel easdem.

Postquam accuratiùs Maternus Catonem recitauerat.] *Farnes.* Curiatius Maternus. *Putabam,* curatiùs. *sed sententiam attendenti magis placet* Curiatius: *quod proprium nomen Materni poëtæ fuerit.*

Aper communi eruditione imbutus.] *Malè vulgò,* cum eruditione.

Sedentem ipsum, quē pridie recitauerat librum.] *Rom. copula addita,* & quem. *rectè.*

Quo minus offensas Catonis tui ames?] *Perspicuè verum. vulgò,* aures.

An ideò librum istum apprehendisti.] *Alij libri,* deprehendisti. *Ego,* reprehendisti: *propriâ significatione huius verbi.*

Leges tu quidem si volueris, & agnosces quæ audisti.] *Scriptus liber longè aliter,* Leges quid Maternus sibi debuerit, & agnosces, *&c.*

PAG. 318. Omissis orationum & curarum studiis.] *Omninò scribendum coniicio,* caussarum studiis.

Et ego cui desidiam aduocationum obiicis.] *Præclarè meus liber. Anteà corruptè & mutilatè,* cui desidiam aduocamur, cottidianum: *&c.*

Defendendæ aduersus te poëticæ.] *Bene quoque hoc liber. Alij,* defendens aduersus te poëticè.

Et ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar.] *Totum locum P. Pythœus legit,* quatinus arbitrum litis huius inueni, non patiar Maternum societate plurium defendi. *hoc sensu, Quando te, Secunde, huius litis arbitrum nactus sum. Quod rectum omnino iis quibus mens non curua.*

Pythœi coniectura.

Maternum solicitè plurimum defendi.] *Farnes.* societate plurium.

Ipsum solum apud eos arguam.] *Malo,* apud vos.

Consilia, facta nostra.] *Rom. liber,* factaque nostra.

Cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus.] *Pythœus rectè legit & distinguit,* rebus probè (*nec malè, si,* prosperè) fluentibus aliorum præsidio & tutelâ intelligitur.

Sin proprium periculum increpuit.] *Alij libri,* periculum irrepat. *Sed hoc Farnesianum planissimè verum est. Cicero in Catilinariâ:* Quidquid increpuerit, Catilinam timeri. *Liuius:* Vnde si quid increpet terroris.

Increpare periculum.

Cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer.] *Ita vetus. non tamen malè vulgati,* cùm præsertim minimè contradicturum.

Orbos & locupletes & potentes.] *Auxi è libro scripto.*

PAG. 319. Totius orbis gratiâ subnixos.] *Pythœus,* totius vrbis. *probè.*

Oculis exposita percenseo.] *Bene ita liber. Anteà,* parua censeo, *cum pernicie totius sententiæ.*

Tum abire quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur.] *Corruptio clara, nec medicina hìc à libro. Pythœus tentat,* Tum habere, quod non in aluo oritur. *quod capio haud satis. An'ne* in albo *voluit dicere? & Prætorum ius formulásque intellexit? Fortasse etiam,* quod scilicet (*ita enim illud, si, diducam & extendam*) non in atrio oritur. *Præcesserat enim de plenâ & splendenti domo, concursu salutantum. Rodolphi lectionem, siue coniectura est, non omitto, qui in prioribus verbis legit:* tum suprà me abire.

Tentatus variè locus.

Quibus morum indoles est & bona spes sui.] *Romana editio,* quibus maior indoles.

Non minus esse in extremis partibus terrarum quàm Capuæ.] *Vox deest. quam à me repono:* non minus esse notos in extremis.

Nec hoc illis alterius ter millies HS. præstat, quamquam.] *In morbo locus & defectu. Scribas & distinguas:* nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS. præstat (quamquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio peruenisse) sed ipsa eloquentia. cuius numen, *&c. Quæ addidi, satis mihi certa sunt, numero tantùm excepto. nam certè vtriusque opes exprimere propositum habuit. Rodolphus scribebat,* nec hoc illis vtriusque ter millies HS. *quod amplectar, si è libris.*

Sed hæc, vt suprà dixi, proxima.] *Totam periodum scripsi, vti in Farnesiano concepta. Non displiceat tamen è vulgatis libris,* propria, *pro,* proxima.

Quo notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circumstiterunt.] *Rom. editio,* angustia ereptum. *ex quo Rodolphus,* angustia parentum. *ego,* angustiæ rerum.

Potentissimi sunt ciuitatis.] *Rodolphus,* potentissimi in iudiciis.

Imagines

Imagines ac tituli & statuæ.] *Præclarè liber. Vulgò erat,* imagines Attali & statuæ. *quis ingenio suo duce repperisset?* PAG. 320.

Cui bono est, si apud te.] *Optimè quoque liber. Anteà,* crebrò etsi apud te.

Beatissimus recitationum eius euentus sequatur.] *Scribe,* recitationem.

Seipsum colere, suum Genium propitiare.] *Auxi à libro, & partim correxi. Nam in illo erat,* suum ingenium propitiare. *pro quo sensus ipse facilè suggessit* Genium. Genium propitiare.

In totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias.] *Restitui, cùm in scripto esset,* penetrat medium: *in vulgatis,* metrum.

Tibi Nicostrati robur ac vires dij dedissent.] *De quo Quinctilianus lib.* XI. *cap.* IX. At si fuerit qui docebitur, ille, quem adolescentes senem vidimus, Nicostratus: omnibus in eo docendi partibus similiter vtetur, efficietque illum qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quo vtroque certamine iisdem diebus coronabatur) inuictum. *Quod ipsum suadet de Quinctiliano, libelli huius auctore. Ac de Nicostrato palæstritâ, etiam Pausanias in Eliacis.* PAG. 321. Nicostratus athleta.

Sentio quid responderi possit, * hinc ingentis ex his assensus.] *Defectum odoror. & asteriscum poni velim, quâ parte nunc addidi.*

Hodie siquid in nobis.] *Rom. addit copulam,* & hodie. *rectè.*

Nam statum cuiusque ac securitatem meliùs innocentiâ tueor.] *Malo,* statum hucusque. *De se loquitur: & respondet illi parti Aprinæ orationis, qui eloquentiam telum esse voluit ad pericula omnia propulsanda.*

Lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiæ vsus.] *Fortasse,* & saginantis. *vti ad commodum lucrúmque hæc tantùm referat. Nam Sanguinare probum quidem verbum: sed non aliud quàm sanguinem emittere. Artus sanguinantes, Vulnera sanguinantia, in Quinctiliani Declamationibus mihi lecta. Quæ significatio parum hîc apta: si ad accusationes & sanguisugam illam eloquentiam respexit.* Saginans eloquentia.

Nec vllis aut gloria maior, aut augustior honor.] *E vestigiis scripturæ priscæ restitui. Nam Farnesianus:* aut gloria more. *Vulgati planè turbant.*

Medea Ouidij, aut Varij Thyestes.] *Deest antiquo illud,* aut Varij.

Quod cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant, indignantur?] *Ineptè & falsò. Negationem addo,* hi quibus non præstant. *Etsi abesse alterum membrum sentio periodo plenæ.* PAG. 322.

Vipsanius Messalla cubiculum ingressus.] *Legebatur anteà,* Vrbanus Messalla. *At vetus,* Vibanius. *è quo pronum reddere viro celebri gentile nomen.*

Ingenium alunt & eruditionem, & litterarum.] *Placet cum Rodolpho,* ingenium alunt, & eruditionis & litterarum.

Neminem hodie oratorem esse contenderes. Antiquis eò credo audaciùs.] *Expressi scripturam veterem: quæ tamen ipsa fortassis mutila, & scribendum:* contenderes parem antiquis. eò credo audaciùs. *Aut si inseri vocem displicet:* contenderes. Atque id eò credo aud.

Longiùs absit Æschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes.] *Ita emendaui verè & ἀδιστάκτως, cùm in libris esset,* sacerdos iste enitet. *Nicetes Sacerdos declamator nobilis eo æuo. Plinius lib.* VI. *epistolarum audisse eum fatetur:* Erat non studiosorum tantùm, verumetiam studiorum amantissimus, ac prope quottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat. *Exstat Philostrati Lemnij de hoc Nicete in Vitis Sophistarum elogium, de quo Pythœus nos monuit ipse monitus à Neueleto. Nominat & Seneca pater lib.* IX. *Controuers.* II. Nec Iulio nec alij contigisse suo (*scribam,* ne Vibio nec alij contigisse scio) quàm apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, vt à discipulis non audiri desiderarent. *Et eodem libro, Controuersiâ vltimâ:* Nicetes egregiè dixit in eodem loco. PAG. 323. Sacerdos Nicetes Rhetor.

Non solùm anno quo nos, sed ferè eodem mense.] *Imò ex analogiâ, inquit Pythœus,* non solùm mense quo nos, sed ferè eodem die. *Ego non mutem.*

Septimo Idus Decembris.] *In Farnesiano tantùm erat,* Septimo Idus, *spatio tamen alteri voci relicto, quam non temerè ex historiâ addidi.*

Superfluens & parum antiquus videretur.] *Legam,* parum Atticus. *quod Ciceroni obiectum etiam viuo: & (cur negemus?) in quibusdam eius scriptis verè.* PAG. 324.

Brutum autem otiosum atque disiunctum.] *Fortasse,* odiosum: *id est, adfectatione quadam & asperitate dictionis molestum. Nam ex reliquiis epistolæ vnius aut alterius, nihil minus quàm otiosus Brutus, acer vbique & intentus. Disiunctum autem capio, quo sensu Senecam dixêre Arenam sine calce. nec muto.* Bruti scriptio culpata.

Ad Cassium Seuerum.] *Probum censeo. Vetus tamen,* Cassium quem reum faciunt.

Mille argumentorum gradus.] *Rom. editio,* argumentorum genera.

Cum

Cortina. Cùm vix in cortinâ quisquam adsistat.] *Non aliud ceperim, quàm subselliorum iuxta tribunal locum, in quo non aduocati solùm, sed scribæ, præcones, atq. id genus operæ forenses consistebant. Seuerus in Ætnâ pro theatri incuruâ parte dixisse videtur:* —magni cortina theatri.

PAG. 325. Turpio Ambiuius. Turpionis Ambiuij.] *Malè disiungunt libri,* Turpionis aut Ambiuij. *Eum dem enim hominem fuisse Terentianæ epigraphæ, & Cicero De Senectute docent. Symmachus nominat lib.* I. *epist.* XXV. (*optimam editionem eruditi Iureti sequor:*) Eapropter in comœdiis summatem quidem gloriam scriptores tulerunt: Roscio tamen atque Ambiuio ceterisque actoribus fama non defuit. *Idem lib.* X. *epist.* II. Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni quàm Bauio fuit, neque par Æsopo Etrusco fama processit. *quæ verba simul vt legi, emendata à me,* qui Ambiuio fuit, neque par Æsopo & Ruscio (*siue* Roscio) fama.

Symmachus correctus.

Nec vnum de populo Canuti aut Aridæ Furnio & Torannio, quique alios in eodem valetudinario.] *Liber vetus:* nec vnum de populo Ganuti aut Atti de Furnio & Coranio alios in eodem valitudinario. *Mihi nulla mens aut manus, quâ medear huic plagæ.*

Calui in Asitium.] *An'ne,* Asinium?

Nempe hæ placent, siue in vniuersâ parte factum.] *Mendosa & ista. liber scriptus,* siue vniuersâ parte serum. *Valdè placeat lectio quam Fr. Modius mihi adnotauit,* hæ placent, si non vniuersæ, per partes attamen.

Correctio. Ceteros eiusdem lentitudinis ac teporis libros legit.] *Vera nostra coniectura, cùm esset,* ac temporis. *nisi placet magis,* ac tenoris. *De tepore adfirmat, quòd pari metaphorâ de Cicerone mox scribit,* tardè commouetur, rarò incalescit. *Agnosco idem vitij in Plinij loco, lib.* V. *epistolâ* VI. Cælum est hieme frigidum & gelidum: myrtos, oleas, quæque alia æstiuo tempore lætantur, aspernatur ac respuit. *Scribo,* æstiuo tepore.

PAG. 326. Viderimus inquam iudicio eius.] *Lego,* Viderimus inquam an iudicio e. v. a. a. ingenij sufficerit.

Pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminatur.] *Vetus,* sensus optet cum. *Rom. editio* sensus opacus. *Fortè,* opacius & cum q. l. terminantur. *vt ad picturam respectus sit, in quâ lumen nos delectat sed cum quadam vmbrâ.*

Nihil excerpere, nihil referre possis.] *Perspicua libri bonitas. Aliàs,* nihil ex tempore referre possis.

Locupletem ac laudatum patremfamiliæ.] *Ego non dubitem scribere,* ac lautum.

Vt sumere in manus, vt aspicere sæpiùs liceat.] *Rodolphus benè,* libeat.

Nam & hoc inuitus rettuli.] *Rom. codex,* inuitatus. *non malè, quia lacessitum significat sese, ad hæc promenda, ab Messallâ.*

Hi qui se antiquos oratores vocabant.] *Scribe,* vocant.

Adeò mæsti & inculti illam ipsam, *&c.*] *Rodolphus hæc legit,* inculti, vt illam ipsam quam iactant sanitatem, non infirmitate sed ieiunio consequantur.

Sententiarum planitas.] *Nescio an,* sanitas.

PAG. 327. More veteri & aliis vestris philosophis.] *Ex veteri lego,* aliàs à vestris.

Nominis controuersiam mouit, *&c.*] *Hæc stigmate vulgò inusta. nos dempsimus & eluimus, adiuti à libro.*

Si comminus fatetur plures formas dicendi.] *Pythæus,* si communius fatetur.

Cœlius & Brutus sic iure.] *Lego,* suo iure. *Liber tamen scriptus,* sic verè.

Vt si omnium libros pariter in manus sumpseris, quamuis in diuersis ingeniis esse quandam iudicij ac voluminis similitudinem & cogitationem.] *Monere me in primâ editione aliquid de hoc loco fugit. qui non difficilis aliàs emendatu & expletu, ex libro scripto. Nam is voculam inserit,* sumpseris sciam quamuis, *&c. Lego:* in manus sumpseris, scias quamuis in d. i. e. q. i. ac voluntatis similitudinem & cognationem.

Plerique temporum nostrorum actores.] *Optimè vetus. Erat anteà,* plerique ipsorum nostrorum.

Oratores nostri tenerè dicere.] *Audacter reposui, etsi à coniecturâ. Nam libris omnibus est,* temerè. *Plinius illustrat correctionem hanc satis & firmat lib.* II. *epist.* XIV. Pudet referre, quæ, quàm fractâ pronunciatione, dicantur: quibus, quàm teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantùm, ac potiùs sola cymbala & tympana, illis cantibus desunt.

Tenerè dicere.

PAG. 328. Studio feriendi plerumque deiectus, non pugnat sed rixatur.] *Rom. codex,* detectus. *optimè.*

Aliud nouum agmen produceret.] *Idem liber,* aliud nobis agmen.

Sed planè post Gabinianum.] *Nihil hic video, nihil capio: nisi si prouerbij ignotioris formula aliqua sit.*

Paullo antè planè mitiore eloquentiâ & temporum nostrorum miratus.]

Quidam

Quidam liber, paullo antè dixisti, planè mitiore. *Sed hæc & sequentia tamen in mendo.*

Non sum, inquit, offensus Aprinâ disputatione.] *Commodè videmur ita fecisse, cùm libri præferrent*, à primâ disputatione. Correctio.

Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate.] *Scribe è scripto*: inquit Maternus, & cùm de antiquis loquaris, vtere.

Huic Apro ignotas, & iam mihi partes adsignatis.] *E vestigiis priscis*, etiamsi mihi. *Nam in scripto est*, etenim iam si mihi.

Ac non studia solùm moresque.] *Vetus Farnes.* studia modò curasque: *aptiùs ad sequentia.*

Neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati.] *Vetus*: lasciuiæ & bibacitati. PAG.329.

Quam nullam apud maiores auctoritatem habuerit, statim de* curiis. Referam necesse est.] *Ita & vetus. suspicabar*, statim decursis his. ἐλλειπτικῶς, *dicam videlicet aut promam. Sed placet magis Rodolphi scriptio*, statim docuero. *Pythœus edidit*, statim audietis: *nescio an è libro.* Defectus locus

Qui scit quid ira: promptiùs ad misericordiam, &c.] *Ita scripsi & distinxi, turbantibus libris.*

Mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem.] *Valdè mihi placeat cum Rodolpho hæc omnia scribi & distingui*: à Peripateticis. aptos & in o. d. p. iam locos dabunt Academici; Stoici, pugnacitatem; Plato altitudinem, *&c.* PAG.330. Rodolphi coniectura.

Eum qui non quasdam artes audire.] *Malo*, artes adire.

Sed longè magis facultate eloquentiam contineri.] *Rodolphus appositè inserit*, facultate & meditatione eloquentiam. PAG. 331.

Quæ propriæ circa Oratoriam videntur.] *Rodolphus*, propriæ esse oratorum videntur. *sed ab ingenio, vt solet, non à libris. Ego insigni metaphorâ locum ornem*: propriæ Circo oratorio videntur. *Quia de exercitationibus loquitur, eleganter Circum adiungit, qui pugnis & exercitiis destinatus.*

Huius omnibus dictionibus interesse, *&c.*] *Versus hos aliquot inserui à Farnesiano libro, magno libelli huius bono. Alij enim omnes hîc mutili.*

Habebántque ipsius populi diuersissimarum aurium copiam.] *Rodolphus copulâ adiectâ*, populi & diuersissimarum. *Credo fuisse*, populi .i. diuersissimarum. *quæ nota significat*, id est.

Æmuli ferro non sudibus dimicantes.] *Manifestò*, rudibus. *Nam hæc à gladiatoribus sumpta.* Rudibus dimicare.

Vt nec benè dicta dissimularentur.] *Rodolphus auctiùs*: nec malè nec benè: *sententiâ quidem valdè fauente.*

Solus statim & vnus cuicumque caussæ par erat.] *Ita vetus. Non malè etiam vulgò*, statim vnicuique caussæ.

Deducuntur in scenas scholasticorum.] *Diuinabam olim*, scholas. *malè. Nam appositè Scenas appellat, loca in quibus fucata illa & personata eloquentia exercetur, velut per lusum.*

Ex iis suasoriæ quidem.] *Hîc quoque lineas aliquot adtexui, bonam copiam mihi faciente libro. Nam aliàs, turpiter hæc hiabant.* PAG. 332.

Vitiatarum electiones.] *Rectè. respicit ad legem Scholasticam quæ raptarum dicitur. Rapta raptoris nuptias vel mortem optet. Doctißimus Pythœus.*

Cùm ad veros iudices ventum.] *Magna verò hîc lacuna, de quâ vulgò nec suspicantur. At liber vetus præfert, & spatio grandi interposito vsque ad ea verba*, rem cogitare, *adiicit*, Hic multum deficit. *Et clarum*: *quia sermo sequens non iam Messallæ ampliùs, sed Materni.* Defectus grandior.

Hinc conciones magistratuum.] *A libro est. quàm ridiculè autem alij*, conciones migrantium? *quod à concisâ illâ ratione scribendi natum.*

Plus notitiæ ac nominis probabat.] *Melius*, parabat.

Cùm testimonia quoque in publicis non absentes.] *Rodolphus*: in publicis iudiciis non absentes. *insitione valdè quidem aptâ.*

Eò acrior qui pugnas sibi asperas desumpserit.] *Vetus*, acrior per pugnas. *Aliquid hic vlceris.* PAG.333.

In ore hominum agit.] *Emendaui etiam in Historiis, & produxi hanc dictionem. Vulgò*, more.

Quorum ea natura est, vt secura nolint.] *Clausulâ additâ Rodolphus*: vt dubia laudent, secura nolint. *quod qui neget aptum ad sensum esse, ipse sine sensu.* Rodolphi lectio.

Quæ

Quæ etsi nunc aptior est, * ita erit eloquentia.] *Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat*: etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen. *acutè si ab ingenio, feliciter si à libro.*

Rodolphus videtur meliore & pleniore libro vsus.

Primus tertio consulatu Cn. Pompeius.] *Addit etiam Rodolphus*, primus huius rei spatia tertio, *&c. nec hæc talia sanè ab ingenij fonte videntur. Ego ex eo scribam*: primus huiusce spatia. *Sanè etiam pòst in hac translatione persistit*: Quomodo nobiles equos cursus & spatia probant: sic est aliquis oratorum campus. *&c.*

Orationibus Asinij, quæ pro heredibus Vrbiniæ.] *Quinctilianus me duxit ad emendationem; quem vide libro* IV. *cap.* I. *Nam Asinium disertim pro heredibus Vrbiniæ laudat. In tritis libris erat*, Ironiæ: *in veteri*, Vriniæ.

PAG. 334. Quem enim oratorem Lacedæmonium.] *Miratur hoc idem Velleius lib.* I. *in extremo: nec caussam dat, quam veram hîc habes.*

Nulla in Senatu concordia.] *Sequentia verba pluscula addidimus à libro.*

Non emendare, nec vsquam ad votum compositæ.] *Si nihil hîc deest, scribam*: non emendatæ, nec vsque ad. *Sequentia etiam in libro Farnes.* argumentum est. Quis enim nos.

Melius fuisset non quæri, quàm iudicari.] *Lego*, vindicari.

Cùm optimi citò consentiant?] *Lego*, cùm in optimâ. *Rodolphus autem*, cùm optima citò censeantur? *A fine autem libelli, vt cuiuis videre est, multa desunt, atque adeò præcipua dissertionis pars. Sed mihi, cum Deo, pausa hîc & finis: cui gratia & gloria in æternum.*

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM QVÆ HIS COMMENTARIIS CONTINENTVR.

Numerus barbarus, Comment. Latinus, Notas signat.

A.

ABNOBA mons xlj
Abusque 156
Acbarus, Arabiæ regum nomen 130
Accedisse pro accessisse iij
non Accinctus & discinctus differunt 118
Acclamatio, plaususque ex arte 189
Achaiæ nomine Græcia dicta 30
Achaia & Macedonia sub vno Præside 100
Acies barbara per nationes 134
Acilius Auiola viuus combustus. 70
Accusatorũ merces & honos. xxxiiij.
Acromerus, auctor agrorum. 118
Acta diurna non esse hos Taciti Annales 1
Acta, eorumque discrimen 98
Acta Senatus primus confecit Cæsar, aut certè publicauit ibid.
Acta vbi reposita 99
Acta reparata à Tiberio 100
Acta materia historicorum ibid.
Actis cõficiendis præerat Senator. 98
Ab actis Senatus, officium ibid.
Actorum scribæ & censuales 99
Actuarij ibid.
Actuarij in militiâ ibid.
Actorum materies, & forma ea conficiendi ibid.
natiuitates in Actis, Seruij Tullij institutum ibid.
professio apud Acta ibid.
Acte liberta 147
Actiaci ludi 177
Actio legis apud magistratum. 140
Actor publicus 39. similis procuratori ibid.
Actu improba vox iiij
Addictum seruitium 129
Addua fluuius xvj
Adductus, quis? 161. xxiiij
Ad hoc iij
Admissiones & admissionales 105
munus fuit libertorum ibid.
Admouere hostias 51
Amici primæ admissionis ibid.
in Claudiâ gẽte nulla adoptatio. 132
Adoptio ficta etiã olim vsurpata. 176
Adoptiui liberi nullâ in parte parentum priuilegia dant 176
Aduertendi verbum, aliâ notione 36, 137
Adulteriorum crebritas 91
disputatio de Adulterij pœnâ. 90
lex vetus de Adulterio emendata. lij
Adulteræ domo exactæ & dote priuatæ 90. pœna capitis pòst inducta 91
magistratus accusabant Adulteras, & præsertim Ædiles 91
Autumnus adultus 125
æstas Adulta, noua, præceps 37
Aduocatorum præmium olim. 115
Ædificiis ab Augusto impositus modus 183
Ædificationes in vitio 69
ornatus Ædiũ lucernæ & laurus. 57
Ædiles cremabant libros 88
Interdum Triumuiri ibid.
Aliâs Prætor ibid.
Labieni libri primi exusti ibid.
Ædui fratres Romanorum. 71. 122
caussa appellationis 123
Ægææ opidulum 146
Ægri in lecticâ 39
carne abstinebant certis diebus Ægyptij & Romani 55
Ælius Lamia 105
Ælius Tubero Stoïcus 193
Æmiliana, ad vrbem 182
Æmilij Ferreti error 15
vide plura in F.
Ærarij Præfectura penes quos 152
biennis 153
Senatusconsulta ad Ærarium deferri solita 74. nec rata nisi delata ibidem
Ærarium militare 31
Aër infamis in Vaticano xx
Aërias rex xiij
Æris tinnitus in defectu Lunæ 18
Aerthum liiij
Æs vxorium 61
Ætas fessa, pro senectâ 181
Ætas Senatoria 66
Africani acutum dictum 162
Africæ legiones iiij
Agellius illustratus, emendatus. 74, 184, l.
Agendi verbum antiquis frequens patiendi significatione, & contrà 4
Agger Drusianus vbi fuerit? 157
an idem cum mole Drusi ibid.
Aggeres in paludibus 27
Agnati liberi lij
Agnomina feminis numeralia 95
serui publici Agnominati à magistratibus 40
Agricola Taciti, disertus & verè prudens lv. quando scriptus ib. tempus eius mortis ibid. in nullis manuscriptis ibid. eius mentio in epigrammate Græco. lv
Agrippa rex 146
Agrippæ stagnum, & nemus 181
Agrippina, Flaminia Claudij lecta. 145.
Agrippina matertera filiorum Asinij. 97
Agrippinæ ingenium & scripta 93
eximium quid in Agrippinâ 136
Agrippinensis Colonia etiam Claudia dicta 133. iuris Italici fuit. ib.
Agrippinus philosophus 193
eius mira constantia ibid.
pater eius inuentus ibid.
Ala Auriana xxiij
Ala Petrina 114. xxxiiij
Ala Taurina x
Albana arx lviij
Albium Itemelium vel Albintemelium xiiij
Album Senatorium, quando institutum 91. quotannis refectum. ibidem.
Alia clarus 127
Aliena gens ix
Alledia gens 129
Alloquia 82
Alurinia xlix
Amantium loquacitas 156
Ambiuius Turpio lxij
Ambrosij locus ambiguus xxvj
Amicæ in sinu amatorum 113
Amicitiæ firmandæ mirus mos. 136. & seq.
Amicitiæ renuntiandæ mos 50
etiam inter priuatos ibid.
Amicorum cohors 105
Ampia gens xxij
Amyclæ in Italiâ 95
Ancilium conditorum religio xiij
Animaduersiones extra vrbem 41
militares Animaduersiones extra castra 19. animaduertendi militis ius quibus fuerit 22
Animaduersionis nouum genus 24
Annales esse hos libros 1
Annales Taciti quatenus progressi. 1
Annæus Seneca an, & quando consul 172
Annæus Serenus 147
Annus xvij. initium Romanæ militiæ 13

Annus quinquagesimus immunis à militiâ 14
Anquiro xvij
Ante alios xxxv
Antecursores qui? xvj
Antiochus rex 146
Antipodes Romæ quibus dies pro nocte 191
Antisigma 117. caussa nominis. ib.
Antisthenes primus barbæ auctor philosophis 164
Antona fluuius 134
Antonia Claudij mater 113
Antonia Germanici mater 56
Antonia maior & minor 143
Antonij cum Octauiâ nuptiæ 8
Antonini maior 30
Antonius Primus 171
Antonius curator oræ maritimæ. 141.
Anulus signatorius 33. eo signabant penum & vtensilia ibid.
Anulatæ claues ibid.
Aorsi populi 130
Apicij gulones tres 81
Apion rex 165
Apollo Didymæus Mileti 77
Appellationes ad quos 168
Augusti de iis scitum ibid.
temerè Appellantium pœna. 169
Appia regina viarum, 39. discidium scriptorum in viâ Appiâ ibid.
conciliati omnes ibidem
Appiani error 44. v. xxviij
Appius Silanus 144
Appij Silani cædes 124
Appuleius correctus 162
ex eo remota obiectio 51
Aquilæ Romanæ exemplum à Persis 36
Aquila xxix
Aquila Romana qualis 36
non magnum id Aquilæ corpus. ib.
Aquila ex argento olim facta, posteà ex auro 37
Aquilæ in ædificiis xxix
Aquilæ sacellum siue domuncula in castris 37
Aquilæ & signa, dij militum. ibid.
Ara in aduentu Principum xviij
Ara in Curiâ. 194
Ara Drusi & cenotaphium 34
Ara Vbiorum quâ caussâ & vbi exstructa 26
ad Aram confugere mos Græciæ. 68
supplices id faciebant & serui, ib.
Romæ quando id cœperit. 69
Aras statuendi mos 11
Arabiæ fœminæ facie semitectâ. 156
Arbela castellum 130
Arbor sancta xlix
Archelaus Cappadox 111
Arenarij montes ad mare 28
Aristobulus rex 146
Auxiliariorum & legionariorum diuersa arma 134
Arminij ætas 45
Arria vxor Cæcinæ, heroïna 194
Arrianus irridet ineptias ambitionis. 9
Arriani locus 57
Arrianus correctus 154
Arruntius quis 10, 58
Arsanias fluuius 175
Artaxata quis condiderit? 155
In Artaxiæ historiâ nominibusque dissensio 34
Artes delibabant vulgo Kalendis anni. 89
Arua & stagna in domo Neronis. 182
Aruerni fratres Rom. dicti 123
Arx alicuius rei xxiiij
Asconius correctus 126
à coniecturâ xxxv
Asiatici diuitiæ 112
Asiaticus auctor Caianæ cædis 113
Asinia gens 95
Asinij plures prænominibus diuersi. 40
Asinij Pollionis historiæ 88
Asiniorum stemma 79
Asinio Salonino multi liberi ibid.
caussa cognominis Salonini ibid.
Asinius Gallus 108
Asinius lxiiij
Ἀσκιπύργιον xlij
Asprenatum familia 25
deni Asses, diurnum militis 15
Assiratum cruenta potio 137
tria hominum genera ad Asylum confugiebant, malefici, serui & obærati 76
Athenæus explicatus 60
contra interpretis mentem versus ibid.
erroris conuictus l
Athletas quis primus dederit 166
Atimetus libertus 149
Atta Clausus 132
Atteritus pro attritus iij
Atys Herculis filius 94
Auctoritas, quid 74
Audentia pro audaciâ 185
Auersa castrorum, auersa pars xxix
Aufidij Bassi historiæ & æuum. 150
Augendi verbum παθητικῶς 118
Augurale siue auguraculum in castris 36
Augurium salutis 131
Augustodunum Musarũ domus. 70
Augustodunensis Schola 71. & seq.
Augustales ludi & eorum origo. 12
Augustales sodales 25
Augustalia edita à Tribunis & cuius generis ij ludi 13
Augusti legata 6. varius dies primi eius imperij 7. consulatus ibid.
Augusti cultores per domos 28
Augusti effigies in Curiâ. 10
Augusti institutum primariarum imaginum in Curiâ collocatio. 53
Augusti natalis dies festus 103
natalitij ludi 13
Augusti Templum Tarracone 31
Augustus pro deo 9. eius imagines ad formam deorum, ibid. ipse in formâ Iouis ex Sc. ibid.
feminæ, eius sacerdotes ibid.
caussa mortis Marcelli 1, 2. Iuliam legem fert 61. populum inlicuit ad ludos 30
Senatum supplet ex equite 114
definit stipendia 14
caussas plerasq. sibi seruauit. 168
eius decretum in publicatione bonorum 109
A. Plautius. 174
Aunoba mons xlj
Auri vis 112
Aurinia, Alurinia xlix
Aurum triumphale, siue coronarium 184
Aurum votiuum ibid.
Ausonius correctus 161
Auspicari in magistratu 88
Auspicalis dies ibid.
Auspicia apud solum Principem. 37
Auspicia à domo ferenda 76
mos de Auspiciis imperioque repetendis 59
Auster pro quouis alio vento imbrico 37
Auxiliariorum arma alia quàm legionariorum 134
Auxit pro Auctus est xxvij

B.

Bætica, populi v
Bagaudæ latrones Diocletiani tempore 71
in Baiano villa Cæsaris 162
post Balneum, gustus 88
Balsamus etiam in Ægypto. xl
Barbarorum mos ante aciem cantandi 93. xlij
Barbari reges cum sororibus matrimonio iuncti 34
Bareas Soranus ex gẽte Marciâ. 138
Barba deo sacrabatur 163
Barbæ positæ dies lætus 164
Barbæ radendæ mos quando cœpit Romæ 164. quando in Græciâ ibid.
Barbati olim soli iuuenes ibid.
Barditus xliij
Basilicam nouam quis Æmiliorum fecerit 79
quis refecerit ibid.
Batauí oriundi à Cattis 158
Bataui fratres Rom. dicti 123
Bataui equites & pedites 149
ij vsi oblongis gladiis ibidem
natatores, ipsi an equi? xxxj
Batauorum veterum sedes xlj
Batauiæ oportunitas 34
Batauodurum xlj
Bathyllus deliciæ Mæcenatis & seruus 26
Alexandrinus videtur fuisse. ibid.
Baulli villa, & eius possessores. 161
Beatus verè refutatus 71. ix. ib. xviij
Bedriacum xv
Belgarum laus 24

Beneficia

Beneficia, quid? xxxiiij
Beneficiarij ibid.
Beroaldi error 70
Bigati nummi xliiij
Boiiasmum vel Boyasmum liij
Bolanus xviij, lvj
Bombyx quomodo ad Italos peruenerit 42
Bosporanum bellum 142
Breuiarium Imperij 10
Brinio siue Bruno xxxij
Britannia domita, amissa, recepta. j. in eâ murus ibid.
Britannia cur intacta ab Augusto & Tiberio lvj
in Britanniâ dies longi ibid.
Britanni quomodo victi lvj
Britanniæ seruitus ibid.
Britannicus 145
Britannicum mare olim ignotum. lvj
Britannorum copiæ 170
Britannorum crudelitas 169
Brundisinum fœdus 7
Brutidius orator & historicus 78
Bruti scriptio culpata lxj
Buccina vel classicum imperij signum 179
in Imp. conuiuio ibid.
etiam Prætorum ibidem
Germanorum more ibid.
etiam apud Græcos ibid.
signum apud duces canit ibid.
Burrus, manu debilis 147
Burri cognomen, quid? ibid.
de Bysso & serico 42
Byssinæ vestes in Ægypto repertæ tempore Semiramidis 42
Byzantium quis condidit 141

C.

CABIRI siue Penates 47
Cadius Rufus, vel Tadius. 131
Caducaria lex 65
Caducum fit quod cælibi relinquitur ibid.
Cæcina quis 68
Cæcinæ mirum nomen ix
Cæcina Largus 126
Cæcina Seuerus 27
Cæcina Tuscus, quis 150
Cædis mandandæ mos per libellum 4
ad Vitaliani Cædem Quæstor missus ibidem
Cælibatus & orbitatis pœnæ 61
Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium 65
discrimen videtur fuisse Cælibis, orbi, & solitarij patris 65
Cæles Vibenna 95
Cæna funebris 103
eadem Feralis 104. eadem Silicernium ibidem
Cænæ hora, varia 159
Cæsar πλυντρίδας præmia ponit. 61
Cæsar correctus 134. ix
Tacito conciliatus xliiij
Cæsonius quis? 188
Cæstici ludi ab Antenore instituti. 191.
Cæstius Prætor 104
Caius & Lucius quando consules 3
eorum ætas ibid.
dissensus scriptorum in eorum morte ibid.
Caius equitibus quibusdam latum clauum dedit 114
Caius explicatus 62
C. Aminius, Iurisconsultus. 153
C. Balbillus 150
C. Cassius 107
C. Matius, eques 141. vir doctissimus & Augusti amicus ibidem
C. Petronius 191
C. Proculeius 90
C. Silanus 144
Calcei Romani quales? 48
Calles prouincia 86
Caledoniam habitantium corporis habitus lv
Caledonij integri lvj
Cales Quæstorum prouincia 86
Caliga, militis gregarij 24
Calidæ potus 148
de Caligulæ natali solo contra Suetonium disputatio 23
Caligulæ, siue Germanici libri De arte dicendi 145
Callistus libertus 124
vile olim mancipium 125
Calpurnius Fabatus 184
Caluia Crispinilla xj
Calumniæ pœna 171
Camalodunum opidum duplex. 134
Cameræ Germanica vox xxvij
Camulus, indigena deus 134
Campaniæ vrbes haustæ ij
Campestris decursio 47
Campicursio Vegetio: in eâ solemne vt pedes scutum præferret ibid.
Capella emendatus 118
Capita agrorum 19
Capito 10. consul 80. accusatus 155
Capitolinus explicatus & emendatus 29. ibid. 174, v. cautè legendus 99
Caratacus rex 134
Carcer triplex, Vrbanus, rusticus & castrensis 60
Carcer vrbanus triplex ibid.
Carcer castrorum 17
Carmina Germanorum, vt omnium barbarorum memoriæ genus. xlij
Carne certis diebus abstinebant Ægyp. & Rom. 55
Carnificis domus extra vrbem 41
olim matronæ in Carpentis 135
cui primùm habitus Carpenti honos 136
in Carptorem meum 73
Carus Metius lviij
Cassij Iurisconsulti exsilium 19
diuturnitas in eo 86
eius laus & mors ibid.
de Cassio insigne dictum 85
Cassius Seuerus 85. lxj
Castellarij, aquarum in vrbe custodes 183
Castellum scelerum xxiiij
Castores xv
Castorum ædes Ostiæ 123
sacrum illis annuum 124
Maiuma postea dictum ibid.
Castra Prætoriarum cohortium quâ parte vrbis 81
Castrorum portæ 27. quatuor tantùm fuerunt ibid.
Catenâ trahi ignominiosum Barbaris 137
Catena in manu rei dextrâ 60
in militis sinistrâ ibid.
Catenæ istæ quales ibid.
Catullus illustratus 124, 178
Caupuli xlj
Cecrops Atheniensis aut Ægyptius litterarum inuentor 117
Celenderis 52
Celsus legatus legionis in Pannoniâ vij
Cenotaphium, eiusque ritus 34
Censitorum numerus 123
Censores olim vias curabant 67
postea IV. viri. ibid.
postremò seuiri ibid.
Censorini error 7
Censorium funus, quid 83
Census diuersa ratio 19
quando cœpit ibid. modus ibid.
Census in capita & agros 19
Census exactores & præpositi 20
Census tabulæ ibid.
Census quando exacti ibid.
Censuales paginæ ibid.
Centenarij Germanorum 1
Centesimæ initium 44
ea ad ærarium militare ibid.
Centuriones singillatim vigilias obibant 179
Certamina sacra 166
Cestius pater, siue senior 69
Chalcedonij cur cæci dicti 141
Chiliarchi in classe 185
Christiani, Galilæi & Nazaræi dicti 183. etiam Iudæi, ibid. accensi pro lucernis ibid.
in Christianos Nero primus sæuiit 184.
Chronicon Eusebij, siue Hieronymi correctum 45
Chrysoceras promontorium & ad id portus Byzantiorum 142
Cibi solemnes in parentalibus 103
Cicero correctus & explicatus 59 ibidem, 99. xviij. in quibusdam non Atticus lxi. tepidus lxij. ibidem.
Cilnius Mæcenas 106
Cilones 131
Cincia lex de muneribus 115
firmata Sc. sub Augusto & Traiano ibid.
Cingonia gens iij

Circenses ludi Cereri celebrati. 185
Circenses promiscuè licitum spectare in vulgi veste 180
Circus proprius Neroni 163
ratio sedendi in Circo 180
Augustus primus ordines discreuit in Circo ibid.
in Circo Romani sederunt, nō theatro 106
loca in Circo nō discreta patribus. 67
primus Claudius descripsit ibid. 180.
Nero equiti ibid.
Circus oratorius lxiij. campus lxiiij
Cirri in crinibus Germanorum. liij
Cirri virginum 75
Cisalpinos Cæsar ciuitate donauit 120.
Citharœdi verus habitus 162
prisci duces Citharœdi ibid.
quando & qui populi in Ciuitatem recepti 120
Clamor ante aciem xxxij
Clamor laborante Lunâ 18
etiam Christianis receptus ibid.
Classiarij pro militibus 139
Classicum quoties canere solitū. 41
in prouinciis seruatus ille mos 42
Classicum canendi mos in morte ciuium 41
Classis in Ponto xix
Clauarium xxvij
in Claudiâ gente nulla adoptio. 132
Claudia Quinta 95
Claudiani sacerdotes 170
Claudianum Senatuscōsultum. 137
Claudiani similis locus xxxvj
Claudij chlamys & Agrippinæ 139
Claudij & Neronis largitio 143
Claudij tres nouæ litteræ 117
Claudij oratio 120
eius fragmentum Lugduni, 121 & sequenti
Claudij templum 170
sub Claudio quot prætores 12
Claudius in scurris deditus & ambubaiis 137
Claudius fibulam laxauit sexagenariis 63
Clibanarij 73
Clitæ Cilices 111
Cliuium priscis ignotum 72
Cluuius Rufus historicus 150
Clypeus pro imagine 53
Clypei priuatim dicati ibid.
Cn. Iulius Agricola lv
Cn. Piso 44
Cociones sæpe in vulgi dicto veniebant 54
Cocus nundinalis 104
Coërcitio in histriones 30
Carcer & exilium ibid.
Virgæ ibid.
Cognominandi militaris mos 17
Cohors amicorum 105
Cohortes ciuium 7
Cohortes vigilum quando institutæ xxviij.
Colonias deducendi ratio 168
Coloniæ in municipia, & contrà mutant 167
Colonia Agrippinensis, etiam Claudia dicta, 133. iuris Italici fuit, ibidem.
Coloniis adiectæ familiæ xj
Comagene prouincia facta 48
Comitia consularia obscura 12
Comitia Tiberiana cuiusmodi, ibid.
Comitia qualia sub Cæsare & sub Augusto 12
Caius innouat & omittit morem Comitiorum ibid.
Commeatus à Senatu peti solitos Claudius sui iuris fecit 131
Competere auribus 73
Concædes 25
Concentus, quid 189
Conciliati scriptores 95
Conciliaturæ vox, turpi notione 15
Confarreatio in sacris 84
Confidens ante rem plerumque ignauus xij
Confiscandi verbum propriè 7
Coniugia curæ Romanis 61
Censorum ea inquisitio ibid.
Coniugium pro coniuge 143
Coniuratio Viniciana & Pisoniana in Neronem 185
Consistisse pro Constitisse iij
Consul designatus primus rogatur sententiam 60
Consulere & consultatio 190
Consules repositi 151
Consultatio omnis super Cæsare vetita 59
Consultum super securitate dominorum. 154
Contari xxxviij
Contubernium 156
contubernij ius semper militi in prouinciis 168
Conuersionum in rep. caussæ vj
Conuiuium tempestiuum & intempestiuum 159, 160
Conuiuia & compotationes Germanorum, Persarum & Cretensiū. lij
Cora eadem cum Liberâ 46
Corbulo historiæ scriptor 176
Corbulo, inter doctos 155. & quis illi pater? ibidem
Corbulonis prima fama non bona 68.
Corbulonis dictum emendatum. 118
Coriarij extra vrbem 41
Corn. Dolabella 78
Corneliæ legis de falso pœna duplex 171.
Cornelius Fuscus xxiiij
periit in Dacis ibid.
Cornelius Thuscus delator 109
Cornu & ad id portus Byzantiorum 142
Coronæ aureæ in mensis gemmatæque 48
Corona spicea & eius significatio. 114
Corona è vite ibid.
Coronas iacere in aliquem, honoris 174. item spargere flores in aliquem ibidem
Cortina lxij
Cosa Etruriæ opidum 43
Cossutianus Capito 154
Cothurni 126
Cotys rex eruditus 50
in eius regno Ouidius exulauit. ibidem.
Creandi equites aut milites vetus vestigium l
ad Cremonam quot cæsi? xxij
Cremutius bellorum ciuilium scriptor 88
Cremutij iocus correctus 88
eius generosa mors ibid.
Crepidæ soleæque quid 49. iis vti, molle erat ibid.
Cresphontes Messeniorum rex 92
Creta & Cyrenaica sub eodem proconsule 79
Crinem votiuum alere. xxxvj
Crimina è somniis 114
Crupellarij qui? 72
Crux ex vno sæpe ligno 170
cur acuta Mæcenati? ibid.
Ctesiphon vrbs 111. de conditore eius dissensio ibidem
Curatius comparatiuè 193
Curator ludorum 150
Curatores viarum extraordinarij, viri illustres ferè. 67
Curatores viarum perpetui ab Augusto 68
discrimen inter IIII. viros & Curatores ibidem
Curatores digniores habiti ibid.
certis viis attributi ibid.
in Curiâ etiam non Senatores 102
Curiæ veteres 132. & Veteres per se ibidem
Curtilius Mancias 158
Curtius Rufus 119
Curtiana imitatio 104. xxv
Curtij æuum quod? 119
Curtius correctus 105, 111
Custodes in finibus imperij liiij
Custodia apud magistratus, 102. eadem libera dicta ibid.
Custodia apud vades ibidem
Custodiæ militaris modus & ratio 60. de custodiâ militari ecbole ibidem.
Custodia publica 69
Custodiæ pro noxiis, sicut operæ pro operariis vulgo 60
Custodia duplex principibus. 149
Germani in Custodiam adsciti, fidei caussâ, ibidem. præsertim Batauí ibidem
Custodes olim vxoribus adpositi, & amicis 126
Cythnus insula xiiij
Cyzicenis libertas adempta. 89

D.

DACI Romanis qui sint? ij
eorum fatua relligio ibid.
Dalmatia quando præsidialis facta. 81.
Damnati in scrobem iacti 27
Damnatorum bona 156
Damnatorum imagines tractæ 58
Damnatorum nomen tollebant 101 oblinebant. ibid. effigiem frangebant. ibidem. aliquando per decretum, aliquando per impetum. ibidem
Damnatorum pœna in decimum diem dilata 74
Damnatorum imagines habere nefas 102
Decedere magistratui 67
Decemuiri vetuerunt connubia cum plebe 62. lex ea abolita ibid.
Decennis tantùm despondenda. 62
Decies H-S semper ferè in dote 55
Decimaria lex inter coniuges 65 sublata ibidem
Decimarum conferendarũ mos. liij
D. Silanus 144
Declamator correctus xliij
Decumates agri siue decumani liij
Decursio funebris 35
Deæ Romæ quando primùm templum 94
Deillius siue Dellius inter amicos Augusti 4
Delatorum præmia in Papiâ 66
Demetrius Cynicus 194
Denarij æstimatio eruta ex Aureo menstruo 150. inter denos asses & denarium discrimen ibid.
Dena sestertia & decem M. idẽ 115.
Deni asses diurnum militis 15
Denarius non strictè accipiendus. 16
Deportatis testamenti factione interdictum 109
Desolatus quid 132
Dextra data apud Persas, maximum fœdus 177
Dextræ implexæ in summo signorum 178
Dextræ hospitij insigne, fidei & pacis IX. Dextras attolli etiamnunc pacis & socij aduentus signum. ibidem.
Diadema quid, & quo colore? 110
Diademate quis primus vsus 6
Diana Coloëne Sardibus culta 77
Diana Leucophryna 77. caussa cognominis ibidem. culta Mileti ibidem.
Diana Limenetis siue Limnatis 91 cognominis eius caussa ibid.
Dicere repudium, pro repudiare. 59
Didita fama 113
A. Didius 169
Difficultas è Suetonio nata, remota 48
Difflatio, contemnentis xvij
Digamma ante Claudiũ Varro reperit 117
Dij, populi 70.
Dilectus odiosus. xxxj.
Dionis error 3, 29, 109, 144, 194
Dionis à Senecâ dissensio 8
Dio à Tacito discrepat. 39, 48, 76, 81, 83.
Dionis obscuræ veritatis locus. 78. xxix.
Dio Senecæ infensus 155, 161 idem non bonus virtutis æstimator ibid.
Dio correctus & illustratus. 1, 118, 150, 152, 157, 191.
Dioscorides falsus xl
Disceptatiuncula de Scholâ Augustodunensi 71
Discrimen inter arma legionariorum & auxiliarium 134
Discrimen inter denarium & denos asses 15
Discrimen inter adulta immaturaque funera 57
Discrimen in positu nominis imperatorij 79
Distinctio cum momento ad historiam 79, 87, 128, 135
Ditmari error lj
Diuinatio in Valer. Maximo. 43, 75
Diuortia in actis 99
Diuortiis modus impositus 65
Domini vox variè vsurpata 55
Domino cæso, omnes serui animaduersi 171
Domitianus Vestales examinauit ij poëtam mentitur. xxxviij. eius subdolus rubor lviij
Domitiæ duæ 142
Domitij Afri laus 93
Domitij genus 97
in Dote decies H-S ferè semper 55
Dotis apud Germanos mos lij
Druides à Claudio sublati vel à Tiberio 136
Drusilla à Caio consecrata habitu Veneris 98
Drusi ætas collecta 76
Drusi ara & cenotaphium 34
Drusi imago in signis 24
Drusi monumentum Rauennæ 34 res in Germaniâ 35
Drusi vitia duo, ebrietas & crudelitas 69. studium eius in gladiatores & Scenicos ibidem. gladij Drusiani in prouerbio 70. qui fuerint ibidem, caussa agnominis illius. ibid.
Druso quot liberi 68
Druso gemini filij 53
Drusus Castor agnominatus ob violentiam 81
Drusus non inter Iulios 57
Ducennius Geminus 176
Duces in periculis nudo capite 37
Duoetuicesima legio ix, xxj

E.

EDICTA Principum 57
Effigies asini in templo non posita. xxxix
Egesippus correctus 110, 173. xv repugnat Tacito xxiiij
Egius vij
Egnatius Rufus 8
Egnatius Celer præceptor Bareæ xxxj.
Eleas ager 92
Elius libertus Neronis vij
Emeriti qui? 15
Emeritum, præmium in missione. 16
Empona Gallis quid xxxvij
Emptio per æs & libram, 2. de eâ Clementis locus ibid.
Endomunire antiquè 118
Enuptio permissa lege Iuliâ 62
Epaphroditus 185
Epigrammati Græco lux 140
Epigramma vetus xxvij
Epponinæ insigne exemplum. xxxvij
Epulum natali Principum 49. ad sepulcra 104
Equestres ludi à quibus petiti 166
Equestris prœlij mos 110
Equites Romani illustres 114 quidam veste Senatoriâ ibid. æquiparantur Senatoribus, ibid.
Equites Romani insignes & splendidi ibid.
Equitibus quibusdam latum clauum dedit Caius ibidem
Equitium lj. in Armeniis equitium conferebant ibid.
Equitum transuectio 53
Equitum recognitio ibidem
Equorum præsagia & monitus. xlix.
Equus consularis, vel imperatorius 175. cui imposita ornamenta. ib.
Error ex adhæsu prænominis 73 error viri docti 93, 118
Eryx mons 92
Erycinæ Veneris ædes Romæ. ibid.
Escendere 146
Esquilina porta suppliciorum fuit. 41 Metia eadem cum illâ ibid.
Eudemus corruptor medicus 81
Eumenius correctus 72
Eunuchi in pretio apud Persas 109
Eusebij Chronicon emendatum. 191
Eusebij error lv
Exactor quid 58. simpliciter ibid.
Examina apum, mali ostenti 142
Exauctoratio propriè quid 14
Excubiæ militares circa templa 6
Excubias seruorum nocturnas ad limen habuerunt domini potentiores 172
Excubitores tantùm gladiati vij
Executio, pro administratione 177
Exhibendi gladios editori mos 70
Expositiones infantium crebrę apud Græcos & Romanos xxxix aliter apud Iudæos & Germanos. ibidem.
Exsuctus plagarum xliiij
Extentare 176
Exterrêre 155
Externi mores ad speciem 147
Exuere ordinem 123

F.

FABIVS emendatus. 189. xxxviii
Fabius Rusticus historicus 150
Fabricius Veiento, canes ad currum adhibuit pro equis 172
Faces & cerei in funeribus 56
ad Faces Nero cantauit 164
Fanum Liguriæ 190
Farreationis ritus 84
Fasces semper laureati ad notam imperij 147. postea & aurati. ibid.
Fasces inuersi in luctu 56. xxxvj
scuta item & arma ibidem
Fauonius Stoïcus 193
Felix quando primùm in Iudæâ. 138
de nomine Felicis ibid.
Feminæ ad ludos gladiatorios descendunt 180. edicto id vetitum ibidem.
Feminæ sacerdotes Augusti 9
Feminæ superstitiosulæ 154
Feminas nimis æstimant Germani. xliiij.
Ferreti error 15. incogitantia 119
Ferreti ridiculosa interpretatio 69
emendatio xx
Ferreti iudicium probum 60, 65
lectio bona v, xxiiij
Ferro, vique 120
Festus correctus & explicatus. 27, 137, 173. in eo locus obscurus. 52.
Fetum genere neutro 142
Ficus Ruminalis 158
Fiducia bellis improspera. 37
Filij munimenta regni 3
Filiis principum propria mensa. 148
ad imum lectum sedebant non accumbebant, vti & serui ibid.
Fisci olim magnũ ius siue iniuria. 46
Fisci procuratores ibidem
Fisci ius in bona libertorum ibid.
Flaminia Dialis 84
Flamini abesse vrbe nefas 76
mos legendi Flaminis Dialis 84
Flamines Patricij & maiores ibid.
plebeij & minores ibidem
Flori incogitantia 38
Florus emendatus xxv
Fœdus Tarentinum 7
Fœnus in agris collocatum 107
Fontes fluminum sacri 165. in iis natare nefas sicut in quibusdam lacibus ibidem
in Foro Augusti statuæ illustres 84
Fortuna Equestris 79
Fossa inter Mosam Rhenumque. 118
vbi ea fuerit ibid.
Fossa Neroniana 183
De Foueis mos non vulgatus 26
Framea quid? xliiij
Fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit 129
Fraus turpis eaque ab Ephoris sumpta 96
à Frontino lux. 167
Frumenta in plebem ad fauorem vnica 182
Frumentarij qui? xij
Frumenti subuectio 157
Frumentum an plebi planè gratuitum 182
Frumentum gratis Prætorij militibus datum. 188. auctum à Seuero & Antonino. ibid.
Fucini lacus iterata emissio 139
Funalia & cerei accensi 57
Funeris etymon 56
Funera adulta aut immatura 57
Funus acerbum 148
Funus publicum & indictiuum eadem 83. censorium eius pars ibidem. id honoratissimum ib. notæ eius funeris ibidem
Funus tacitum, quid 84
Funus Triumphale, idem Censorio 84
Furius Camillus 47

G.

GABINVS lapis 183
Gadius Rufinus vel Tadius 131.
Gætulici duo 91
Gætulicus ab Augure diuersus. ibid.
Gætulicus filius poëta & historicus. 93.
Gaiana aqua xx
Galba frater Principis 111
Galliarum diuisio 120
Galliarum gentes certo numero 73
quadringentæ Appiano ibid.
ius ciuium adepti proceres iij
promiscuè omnes ibid.
Gallici gladiatores 72
Galli quando plenè ciues iij
Gallorum seruitus ac stipendium xxxij.
Gammata manus 145
Gammati lapides ibidem
Geminatus consulatus, quid 2
Genium propitiare lxj
Germania Taciti ante Historias, & Annales, & quando scripta xlj
Germani qui Tungri xlij. vnde illis nomen ibid. in prœlia ituri canunt ibidem. Germanorum rutilæ comæ xliij. quæ à naturâ & ab arte ibid. eo habitu Caligula Gallos legit ad Germanicum triumphum ibid. caussa huius coloris ibid. quem veteres Romanæ matronæ etiam amauerunt ibid. vnde Saxones dicti xliiij. quibus apud illos ius vitæ necisve ibidem. robur femineum ibid. consilium xlix.
Germani à mollitie defensi xlix. omnia agunt armati l. concilia eorum, in iisque lecti principes ibid. venationes ibid. victus lj. conuiuia & compotationes lij
crinium nodi & obliquationes. liij
Germanici cognomen imperatorium. 20
Germanici duo fratres 57
Germanicus quot annos in Germaniâ 34
dies mortis Germanici 57
Germani etiam in Iudæâ 149
Germani pelliti 3
Gestamen sellæ 126
Gestamen, quid 161
Getæ Græcis qui Romanis Daci ij
Gindes fluuius 115
Gladiatores apud Præsides 17
Gladiatorum numerus 156
de eo edictum & Sc. ibid.
Gladiatorum pugnæ per dies Mineruæ sacros 161
Gladij longi Germanorum. xliiij
Gladij pœna adulteris ex legibus Wandalicis 91
Gladij pœna quando inducta 187
Gladij pœna honestissima ibid.
Gladij pugionesq. sacrari soliti. 188
Gladij Romanis bini 21
Gladius olim ad humeris ibid.
ad latus finistrum dependens. ib.
barbaris dexter 22. & Parthis ibid. an Iudæis dexter ibid.
Gloriæ cupido etiam in sapientibus xxx.
Gothi mortibus captorum Martem placant xlix
Gnome ad vitam pulchra, & acuta. 123.
Gracchi lex 13
Græca litteratura in Germaniâ & Galliâ xliij
Græcanici stipendij modus 15
Græcis Theatrum pro Curiâ xix
Graiæ Alpes x
Grammaticorum acumen à Liuio non spretum 53
Graniorum gens 85
edictum Augusti in prohibendis Gratiis 176
Gustus post balneum. 88

H.

HABEO reciperare 115
Hadrianus primus reduxit barbam 164
Hauritum pro haustum iij
Hecate siue Triuia in Laginis 77
Heluidij Prisci laudes xxx
qui Apolloniæ exulauit ibid.
Hera & Herthus terra liiij
Hercules Olearius 181
Herennius Senecio lviij
Herodiani ambiguus intellectus. 168
Hesternò, Cottidianò & similia. 93
Hibernæ alpes x
Hiemis modestia 136
Hieroglyphicæ notæ 117
Hieronymus emendatus 129
Hierosolymæ obsessorũ numerus. xlj
Hispania ab Augusto domita 81
Hispaniæ diuisio 83. iiij
Hispani ante prælium cantant. xlij
Hispani in custodiâ Principum. 149. sed

sed ij dimissi. ibidem
in Histriones honos 31
Histrionia verba in præfando 189
Histrionum spectatores exsilio puniti 31. præmium ibid.
Horatio lux data 61,83,179
Horatij commentator correctus. 186
Horti Cæsaris 101
Horti Lucculliani 112
Hostiæ cohors xj
Hostias admouere 50
Hostiæ grauidæ 184
Hostiæ fugientes ominosæ xxviij
Hostiæ humanæ Gallis Germanisque xlix
Humeros exeri quo fine scriptum. ix

I.

IAC. Ræuardus 39. eius laus. 53
& sententia noua 65
Iactat esse socius xxxv
Iazates 130
Icelus Galbæ libertus iiij
Ignara pro ignota xxix
Ignis terreni miraculum 158
prælatio Ignis ante Principem. 5
à priscis silentio præterita, ibidem
vnde is mos Romam, 6. & qualis ille ignis ibid.
Iliensium immunitas 139
à quo primùm data ibid.
Illustrium virorum opera 79
Imagines damnandi vetus institutum 58
Imagines in atrio 126
Imagines illustrium in templis curiaque 52
Imagines diuinitus missæ supra hominem 119
ob Imagines illatas in Iudæâ seditio 178.
Imaginis titulus 190
Imagines factæ erant ex argento vel auro ibidem
Cæsaris Imagines an vendi ius sit? 19.
Imbriuini colles 117
Immania belli xviij
Immensùm xxxiij
Immunitas mercatorũ frumenti. 157
Imperatoris duplex notio 2
Imperatoris nomen soli sibi Aug. seposuit 79. discrimen in positu nominis Imperatorij ibid.
Imperatoris nomen ad solum principem 37. & apud eum vnum auspicia ibidem
Imperatorum vultus in signis 177
Imperatorum statuæ, perfugium. 69
ad eas etiam ingenui confugiebant, ibidem. hoc prætextu ad calumnias abusi ibidem
perfugium illud vetitum ibid.
Imperiorum varietas bellorum caussa. xxxvij
Imperium minuebatur ingressu vrbis 59
termini Imperij ab Augusto 10
Traianus auxit 49. hos neglexit deseruitque Constantinus 10
varius dies primi Imperij Augusti. 7
Impubes non maturus supplicio. 100
In Senatore, in equite, id est, inter Senatores, equites 158
Incendium Lugdunense 190
Increpare periculum lx
Index rerum Augusti quid 10
idem cum reperto lapide ibid.
Indicium quid 126. ex eo impunitas ibidem
Induere animum artibus 184
Ingenia temporaria xxj
Inimicitias denuntiare 50
Inimicitias indicere ibid.
Inimicitiæ testatæ ibidem
Insignia ornari, quid fuerit 18
floribus coronata ibidem
vnguentis perfusa ibid.
Insignium fulgor ibid.
Insignia magistratus in luctu posita 57.
Insistere, propriè aurigarum 184
Insteius Capito 155
Institoria 181
Integra pars pop. iij
Intendere manus, rixæ nota 81
Interdictio honoribus 194
Interior decubitus 113
Interior locus dignissimus 58
Interior maritus, quo sensu 124
Interior sponda 113
Interpretis Arriani lapsus 154
Inuersa signa xxxvj
Inuisus actu iiij. inuisus eâdem, ibidem
Iordanus quot lacus efficiat? xl
Iornandes correctus lvj
Iosephus à Tac. dissentit 110,138
Iosiæ Merceri coniectura 60
Isichi, gens 155
Isidori error 42
Isidorus correctus 183. lv
Isidorus explicatus. 21,42,56,172, 177.
Isis litteras inuenit 117
Cadmus eas in Græciam tulit, ib.
Italiæ quando inducta vastitas? 136
Italiæ populi stipes Romam congerebant xxxix
Iterationes seruitutis 152
Iudæa procuratores habuit Syriæ adtributa 140
Iudæi in Sardiniam pulsi 55
Iudæi proles non exponebant aut necabant xxxix
Iudæorum sub Caio tumultus, propter effigiem in templo coli iussam, 138. alia Iudæorum turba cum Christianis ibidem
Iudaïcæ stipes xxxix
Iudicium de libro vndecimo. 115
Iulia Drusi F. 95.149
Iuliæ duæ 134
Iulia, Agrippæ filia, non periit ferro aut veneno 59
Iulia, vxor M. Agrippæ ibid.
Iulia Augusti filia 144
Iuliæ Augustæ ætas 98
Iuliæ impudicitia 25
Iuliana lex de modo possidendi. 107
Iuliæ leges 61
Iuliam legem Papia obscurauit 61
caput Iuliæ legis de vi publicâ 83
Iulia & Papia confusæ 62
Iuliæ legis quæ pœna 91
Iulia lex diuersa à Papiâ, tempore & re 61
Iulianus gladiatorum dux xxviij
Iulium templum apud Bouillas, & ludi 43
Iulius Cæsar pomœrium auxit. 132
Iulius Pollio 148
Iulius Postumus 83
Iülus Antonius 8
Iulius Græcinus lv
Iunia stirps in parte explicata 80
Iunia Caluina 129
Iunius Cilo 131
Iunius Mauricus lviij
Iunius Otho, rhetor 78. genus eius dicendi ibid.
Iunius Rusticus lviij
Iupiter Chrysaorus 77
Iura in bonis libertorum pro ratione liberorum 65
Iura libertorum xx
Iuramenta apud signa fieri solita. 176
& pleraque solemnes militiæ ritus ibid.
Iuramenti senatorij initium 85
Iuramenti militaris pars 186
Iuramentum in Principum acta. 147
Iuramentum per nomen Augusti 29
eius religio ibid.
Iurare per dextram 51
Iuratus Senatus 85
idem mos Græcis ibidem
origo Iuris trium liberûm 64
id princeps dabat ibid.
Ius quatuor liberorum 65
Ius mariti 63
Ius patronorum xx
qui Ius habuerint militis animaduertendi 22
Iurisdictio in vrbe apud quosdam equites 141
Iusiurandum in acta Principum. 191
exceptis pessimis 192
Iustini diuersa traditio 110
Iustinus explicatus 177. viij
Iustitium in funere 52. mutatio vestis in Iustitio ibid.
Iustus Catonius quis 18
Iuuenales ludi, priuati 163
Iuuenales Imperatorum parum diuersi ibid.
Iuuenalia cur appellata ibid.
Iuuenalis lectio dubia 13
Iuuenalis explicatus 65,80
correctus 149,159,184,xxxiij
princeps Iuuentutis quid 3

K.

KAII 27
Kalendarum religio 97
Kalendis anni vulgò artes delibabant 89
Kalendis Ianuariis etiam à cæde & pugnâ abſtinebant 97
& ſupplicio ibidem
Kalendis omnia triſtia ſpreta. ibid.
etiam à Græcis ibidem

L.

LABEONIS Iuriſconſulti pater egregius 80
Laberij reſtitutio 54
Lacrymæ intutæ ſub tyrannis 105
Læta fauſtaque nomina 21
Lætoria lex 116
diſcrimen inter eam & Claudij ſcitum ibid.
Læuini Torrentij coniectura firmata xxxviij
Lampridius correctus 125
Lampridius illuſtratus 150
Lapis falſus 123
Lapſus viri docti 17
Laticlauij, qui dicti? 151
Laticlauij in curiâ 102
Laudantes inimici lvij
Laurea triumphantium in gremio Iouis. 38
Laurus è faſcibus 38
Legati exercituum 42
Legati ſorte lecti xxxj
Legati exteri in Orcheſtrâ 157
Legatio libera olim ad peregrinandum 131
Legiones in Hiſpaniâ quot? v
in Ægypto xiiij
Legionum cognomina ex lapide. xvj
quæque Legio ſuum Præfectum habuit 17
Legionibus ſingulis ſua principia. 23
tres ordinariæ Legiones in Pannoniâ 82
vnaetuiceſima Legio 20
Lentulus Coſſus 105
Lentuli diſcreti 92
Gætulicus ab Augure diuerſus. ib.
Lentulorum diuitiæ ibid.
Lepida conſobrina Claudij 127
Lepida Domitia, ſecunda Appij vxor 145
Lepida Quirinium veneno petiit. 60
Lepidi duo, Manius & Marcus 68
Lepidus quis? 160
Lepidi quatuor infauſti 160
verum ſtemma Lepidi ignotum ib.
Lepidus tutor liberûm Ptolemæi 50
Leucophryn inſula 77
Libamenta in focum 179
mos Libandi Ioui ſeruatori 186
Liber & Libera 46
Libera eadem cum Corâ 46
Liberi patris habitus 126
origo iuris trium liberûm 64
id princeps dabat ibidem
tres liberi opus ad plena præmia. ib.
feminis tributum etiam id ius. 64
peti ſolet à Senatu ibid.
Ius parentum idem ibid.
Ius liberorum idem ibidem
quid tamen propriè ſit ibid.
ius quatuor Liberorum 65
Liberorum apud Germanos exploratio lij
pro Libertâ eſſe, cui bono? 137
Libertas iuſta 152. non iuſta ibid.
Libertæ conſtantia 186
Liberti interdum binomines 138
Liberti non edebant ludos in vrbe 95.
in Libertorum bonis ſucceſſio 46
de Libertate ſerui cum domino pactio 171
vt Libertinas ducere liceat 62
Liberti prædiuites xx
Libertini iidem cum libertis 62
Libertinorum filij 122
Libertini à militiâ remoti ibid.
primùm à Cæſare in Senatum lecti ibid.
Libertorum iura xx
Libonis ſtemma obſcurum 38
Librorum horum inſcriptio 1
Licentia in teſtamentis 172
Licentia & impunitas omnis culpæ in paupere militiâ xx
Licinius Varro 8
Lictores Auguſtarum 11
Lictorum remotio 47
in Limitibus imperij externus non ſine cuſtode liiij
Lingones xj. fuſi xxxvij. eorum multitudo ibid.
Linus Apollinis filius 117
Lineæ Germanis veſtes lj
Littera X. non neceſſaria 118
Litteræ quot Latinis primò 117
Litteræ per milites commeabant. 90
Litteræ Præſidū ad Principem xvij
Litteræ ad ſigna lectæ xxxiij
Liuia Germanici filia 11
Liuia in nomen Iuliæ & Auguſtæ 6
Liuia à Claudio conſecrata 98
cultaque nomine Iunonis ibid.
Liuia ſacerdos, & filia adoptione, Auguſti 9, 11, 145
Liuiæ pater adoptatus 98
à Bruto ſtetit ibid.
Liuilla, Claudilla 81
Liuiana imitatio xxxvj. ibid.
Liuius correctus 13, 14, 36, ibidem 59, 132, ibidem, 137.
ex coniecturâ 118
illuſtratus 168, 179, viij
Liuius & Varro diuerſi 164
Loca multa à diſtantiâ appellata 186
Locus ſuperior honeſtiſſimus in accubitu 161
Locus ſuppliciis ſeruilibus, Seſtertium dictus 186. is extra vrbem, & quæ nominis cauſſa ibid.
Lollia neptis M. Lollij qui ſub Auguſto 127
Lollius rector C. Cæſaris 75
Londinium nobiliſſima vrbs 170
Longè clarus 169
Loquendi noua ratio 82
per Tacito crebra xxiij. priſca xxxfij. tranſmarina xxxv
Lucani fatum felix 185
Lucani liberum os in principem 88
Lucanus non eſt auctor Panegyrici 163. ei rei argumenta ibid.
Lucanus ſupra Neronem poëta 185
vana æmulatio in illum Neronis ibidem.
Lucanus illuſtratus liij
Lucar quid 30
Lucaris quis modus 31
Lucar ſæpe mutatum ibid.
Luciliana prædia 126
Luci pro diis xlix
in Lucis ferina ſigna xxxij
Lucilius Baſſus xxj
L. Arruntius 58
L. Caſſius 107
L. Domitius 27
L. Piſo cenſor 106. eius ætas ibid.
eius triumphalia è Thraciâ ibid.
ebrietas eum præfectum fecit. ib.
L. Silanus Appij F. 144. 190
L. Silani incautus amor in ſorore 128. Silanus caput perdidit in ſorore ibidem
L. Teleſinus philoſophus 190
Lucernæ accenſæ inter ornatus ædiū 57.
L. Veſtinus indagatus. xxxv
Luculli villa 112
Ludi Actiaci 177
Ludi Auguſtales, & eorum origo 12
Ludi equeſtres à quibus petiti 166
Ludi gentis Iuliæ apud Bouillas 45
Ludi Græci 166. Græcis veſtibus fiebant ibidem
Ludi Iuuenales 163
Ludi natalitij Auguſti 13
Ludi in Palatio 29. 97
Ludi ſæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio? 116
Ludos ſæculares quindecimuiri curabant ibid.
Ludi trilingues 166
Ludouici Viuis audax correctio 123
Sacerdotes curabant Ludos 77
præſertim quattuor collegia ibid.
Ludorum curator 150
Ludorum editores Prætores 166
Lugduni quot cohortes? x
Lugdunum colonia Rom. ibid.
Luizici ex equis diuinant. xlix
Lunæ templum vetus 182
Luſius Geta Præf. 125
Luſtrale certamen idem cum Quinquennali 189
Luxus feminarum in gemmis 75

M.

MACER Iuriſc. illuſtratus 169
Maculoſi noua ſignificatio xv
Mænianæ Scholæ 71

Magistratus non iudicant 59
accusabant adulteras 91
præsertim Ædiles ibid.
Magistratus nomen ad curatores viarum 67
Magistratus exordio leues caussæ 89
Magnetes duplices 45
Magorum deuotionumque ritus 50
Maiuma, sacrum annuum Castorum 124
Mamertini 92
Mamertinus correctus lvij
Mam. Scaurus 109. libidine infamis ibid.
Mancipari 39
Mancipes qui dicti 67
Manilius tentatus 49
Manlij Iunios attingunt 80
Manu assentiri xxx
in Senatu & exercitu ibid.
Manumissio duplex 152
Manus Gammata 145
Manus sublatæ pacatum signum ix
Manutij coniectura xxxvij
Maraboduus rex 45. eius regia ib.
Marcella M. Agrippæ vxor, & an ex eâ proles 59
Marcelli mortis locus 2. Liuia ei caussa mortis fuit ibid.
& Augustus ibidem
Marcellus Cornelius 190
M. Agrippa 144
M. Agrippæ ignobilitas 2
M. Agrippæ vxores & liberi 59
M. Ostorius 191
M. Scaurus lv
M. Silani duo 144
M. Silanus cæsus xxxiiij
Marita lex eadem quæ Iulia 61
Mariti antelati in Magistratu 63
Mariti in sorte Prouinciarum antehabiti ibid.
Maritorum priuilegia ibidem
in Maritorum numero esse ibid.
Marius Maturus xxvj
Martialis flamen ad bellum nō mittitur 76. nec Quirinalis ibid.
imò nec Pont. max. ibidem
Martialis explicatus 63, 180, 187, xx
eius epigramma 78
Martius Macer xviij
Mastruca lj
Mathematici quando & quoties pulsi 40. de iis Sc. ibidem
Matrimonio secundo vbi in Germaniâ nullus locus lij
Matrimonij etymon 124
liberi à Matrimonio non arcendi 63
Matrimonium triplex: vsu, farre, & coëmptione 84
sobrinarū Matrimonia quando cœperint 129. ea vetuit Theodosius ibid. alij iterum permiserunt ibid. fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit 129.
Matris cum filio cœtus 112
Matronæ crinium forma alia à virginibus 75. veteres crines rutilabant, magis auidè posteriores ibidem, xliij
olim in carpentis 135
Mattiaci è Cattis 26
Mattiacum 26
Mauritania à quo diuisa? 4
Mauricus lviij
Maurus refutatus 97
de Maximo historia 4
Maximus Nasoni amicissimus ibid.
Medica vestis 42
Megalensia quando 57
Memmij coniectura 87
Memnonis miranda effigies 49
Merceri diuinatio xl
Meretrices etiam lecticas posuerunt post Domitiani edictum 54
Meretrices Athenienses quo habitu? ibidem
Merulæ cædes quando 76
Messalla vir insignis xxxiij
Messallinæ lepidum factum 127
Messallinæ quæ mater? ibid.
Metus ex duce 19
Metus mutuus inter æquè potentes repagulum xlj
Miles in porticibus vij
Miliarium in foro ibid.
Militares animaduersiones extra castra 19
Milites habitu priuati domos perlustrant xij. qui Frumentarij ib.
Militariter loqui xix
Milites sine coniugibus 168
iura maritorum à Claudio, nuptiarum à Seuero habuerunt ibid.
per signa iurabant 37
Milites promoti ex donis 24
etiam ex censu ibid. togati vij
Minerua Musica 8
Ministri magistratuum è libertis 152
Minutius correctus 76
Miseni promuntorium infame naufragiis 184
Pallas ibi culta ibid.
Missio duplex sub Augusto 14
Missio plena, quid? ibidem
caussa discriminis Missionum ib.
Mithridates Armeniæ rex 115
vinctus à Caio ibid.
Mnester mimus 114
Modestia hiemis 136
Modestia fortitudinis comes xij
Modij lectio proba lxij
Mollities, quid Latinis 185
Monogamia improbata 63
Monogamiæ honos 55
Montanus poëta 90
Mors sine arbitro 190
breuis ad Mortem paratus 186
Mos scuto imponendi Principem. xxxij.
Mos Romanus in Antecursoribus xvj.
Mucianus xiij. eius ambitio xxxj
Mulcare quid 20
Muretus comprobatus lvij
Musonius philosophus 174
pulsus Roma 188
Mutare, patiendi significatu 133

N.

Nabalia vel Naualia xlj
Narcissi petulans nequitia 131
Natalis imperij xviij
Natali Principis epulum & munera dat ipse princeps 103
Natalis, quidam impurus 185
Nauale stagnum 164
Naues duplici gubernaculo 34
Naues tectæ 139
Naumachia Augusti ibidem
Nauportum 17
Necessitatis non trita notio 10
Nero an pontifex? 66. an potiùs augur? ibidem
Nero inter poëtas 165
vt quidam volunt bonos ibid.
Nero petulanter grassatus 151
Nero primus sæuiit in Christianos 184.
Neronis oratio in argentū incisa 145
Nero Parthis gratus ij
prior Neronis domus 182
Nero quot statuas è Græcia abstulerit 184
Nero trigarius ibidem
Neronianum incendium quot dierum 182. de eo variantes sententiæ ibidem
Nerua Iurisconsultus 108
Nicetes Sacerdos, rhetor lxj
Nicostratus athleta lxj
Nili ostia bina 49
Nodus in crinibus Germanorum liij
Nomen Imperatoris in signis xxvj
Nomina fausta xxxv
Nominum per fastidium mutatio ix
Nouendial sacrum 103
in Numero maritorum esse quid sit 63.
Numerl militares iij. innumeri ib.
in Numero magna varietas 12
Numerus in Suetonio correctus 108
Numerus in Tacito vitiosus 66
134, 139, 153, 154, 158, 170.
dubius 106, 131. falsus 88
Numida alio intellectu xvj
Numidia gens 136
Nuptiarum formula & definitio 124
matrimonij etymon ibidem
Nuptiales tabulæ 125
iis ruptis, matrimonium soluebatur ibidem
tempus legitimum inter Nuptias veteres nouasque 63
Nurscia Volsiniensium dea 80

O

Obiectio è Plinio, dissoluta 15
Obsides in Germaniâ, item Italiâ xliiij
Obultronius Sabinus vij

Occhoris rex xxxix
Octauia an in Ægyptū relegata 174
Odiosus orator lxj
Odoratus Poppææ rogus 190
Oe quomodo pronunciata 157
Oëenses in Tacito repositi xxxiiij
Officia in codicillis à Principe data 150.
Oleariorum tabernæ 181
Oleum in congiario datum 172
Nero primus ad gymnasia dedit ibidem
Ollius Poppææ pater 156
Onufrij elogium 116
error 70. xxvj
Operari, ad sacra 36
Opera pro Operariis 60
Operarum ingens numerus 138
Optiones, adminicula Centurionum 173
veteri & posteriori æuo vj
Optio fabricæ, carceris ibid.
iunctim Optio & tesserarius ibid.
Opulens casibus j
Oratores teneri lxij
Orbi dimidium capiunt 65. solidum non capiunt ibid.
Orchestræ consessu sociorum legati honestabantur 157
in Ore agere xxvj. lxiiij
Ornatus ad prœlium xxviij
Orosij error 7. 45, 82
Ortalus, cognomem Hortensiorum 43
Ortalus boni patris mala proles ib.
Ortalus Hortensij nepos ibid.
Ortygia lucus 77
Osci ludi 83
Oscus sermo ibid.
Ostentum Neroni factum 116
Ostorius Sabinus 193
Othonis error 42
Ouatio & triumphus non potest sine imperio 59
Ouidius illustratus 9, 13, 50, 151
Ouidij carmen de nouo Deo 10
eius natalis 161

P.

PACONIUS Agrippini philosophi pater 193
Pacta & testaméta olim in templis 6
Pactio interpositâ personâ aliâ 171
Pactius Orfitus primipilus aut primipilaris, incōstanter dicitur 175
Pædagogia veterum 187
ad delicias plerumque ibid.
Pædagogium pro cœtu, non pro loco 188
Palamedes quot litteras inuenerit 117
Palatinum templum Augusti quis exstruxerit 9
Pallas à rationibus Claudij 147
Pallas per infamem adulationem è regibus Arcadiæ 138
seruus antea Antoniæ ibid.
Pallantis eximij honores 138
Palmerius refutatus viij, xvj
comprobatus xj, xx
Palpelius Hister 133
Paludes militi non adsignatæ 15
Panegyricus scriptor emendatus 57, 71
Pannonij vnde dicti lj
Pantomimorum origo 25
Papia lex valebat ad honores consequendos 46
de lege Papiâ liber excursus 61
Papia quando cœpit 61
caussa nominis ibid.
caussa ferendi ibidem
Papia, Senatoria lex 61
Parazonium militare 22
Parentalia nono die 103. cibi solemnes in Parentalibus ibid.
Pariare quid 147
Parthi venationi addicti 33
Parthorum reges quatenus ad Romanos pertinent 32
Parthorum mos in victimis & sacris 178
Partium solitarium ix
Passienus secundus Agrippinæ maritus 127
alius Passienus pater huius 129
Patibulum à cruce distinctum. 170
Patiendi verbum agendi significatione frequens antiquis 4
Patres maiorum gentium & minorum 123
Patres olim filios rus relegabant 152
Patronus cum libertâ contrahens 62
Patruinus xxxiiij
Paulli basilica & porticus 79
quis refecerit ibidem
Pausaniam culpaui per interpretis culpam 181
Peculio suo se serui liberabant 171
Pecuniæ in templis 6
Pecuniæ militum apud signa 22
Pedibus intectis quid 48
Pedo emendatus 52
Pedo Pompeius 26
Pelamydes vbi natæ, & captæ 142
Pellacia 127
Pelles ad vestem lj
Penina iuga x
Penthilus Arcadiæ rex 91
Peregrinationes vetitæ Senatoribus 131
à Iulio exemplum videtur ibid.
Persæ multis in rebus Germanizant. lij.
Persæ Reges suos pro diis colunt 89
Persæ Soli equum immolant 110
Romani & Mysij Marti ibid.
Persæ primi crediti virum excidisse 109. siue, vt alij, Semiramis. ib.
Persius correctus 179
Petilius Cerialis 170
Petrina ala 114
Petronius procurator x
Petrus San-Iulianus 72
Petulantia feminæ 8
Pharus Capreis 96
Philippopolis 70. variè dicta ibid.
Philostrati locus 69
& error 161
Phœbus libertus 190
Phœnix quando in Ægyptum venerit 108
de Phœnice contra Tacitum plerique scriptores ibid.
Phraatis liberi & nepotes 32
Phrasis non frequens 44
prisca xxiij
Phryxi oraculum 110
Piacularia sacra à Tullo 130, xxviij
Pighij iudicium 168
Pilæ in aquis, è lapide; vt sublicæ, è ligno 161
Pinciani laus 9
Piso collega Aug. Tiberioq. in consulatu 44. 59
Pisonis pater v
Plancina 44. virilia munera obit 68
Plautius Lateranus 125. eius virilis mors 186
Plauti genus 149
Plautus explicatus & emendatus 41, 87, 93, 104, 116, 152, 171, ibid. xxxvj.
Plebs iniqua dominis 3
Plebs iuncta, audax 18
Plebeij Senatores in patres adscripti 123
Plebiscita non in vsu temporibus principum 118
Plinij prosocer 190
lata Potestas 171
Plinius correctus & explicatus 3, 13, 15, 16, 32, 40, 56, 60, 64, 66, 98, 102, 105, 142, 144, 146, 150, 155, 180, 184, 188, 192.
eius recepta lectio defensa 38, lxij
dissensus aliquis à Tacito 74, viij, xxvj, xxix, xxxiiij, lvj
Plinius historiam temporum scripsit 150
Plotius Firmus, præfectus xvj
Plutarchi duplex error iiij
Plutarchus correctus 4, 94, 111, 150, v, viij, xvj. Tacitum amauit xviij
Plutarchi & Taciti multa simillima xv.
Pœna damnatorum in x. diem dilata 74. à Theodosio in xxx. ib.
Pœna in libertos ab Augusto 151
Pœna militaris 155
Polemo rex, eiusque stirps 48
de Pollione celebris historia 9
Polybij locus vitiosus 21
Pompeius Theophanes 107
Pompeius primus auctor theatri mansuri 165
Pomponij error in prætoribus 11
Pomponij error in Cassio 107
Pomponius Flaccus 50, 108
Pomponius poëta 116
ambiguum illi prænomen ibid.
septem annis in custodiâ habitus ibid. Tragœdiarum scriptor. ib.
eius vitam Plinius scripsit ibid.

Pons in Rheno 28
Poppæa 114
eius rogus odoratus 190
Porta vna diuersis nominibus dicta 27.
Portarum ordo, situsq. in castris 28
Porticus Capitolinæ xxix
Porticus Liuiæ quâ caussâ facta 9
Possessorum vias reficere 68
Prædia Luciliana 126
Præfecti ærario tabulas publicas adseruabant 100
Præfecti è prætoriis sub Nerone 153
Præfecti vrbis iurisdictio 152
ordo successioque Præfecti vrbis 105
Præfecturæ potestas & munia 106, 171.
Præfectus castrorum quando 17
quæque legio suum præfectum habuit ibid.
Præfectus Ægypti supra ceteros ius habuit 140
Præfectus Latinarum è iuuentute 88
Præfectus vrbis cur in Tiberij verba non iurarit 5
Prægustator viris principib. 143
quando is mos cœpisse videatur ibidem. traductus est à Persis ibidem.
Præliares dies xiij
Præmia maritis, patribusque 63
Præmia patrum multa, etiam veteri rep. ibidem
auxit ea Augustus ibid.
Præmia πλυνταιδίας ibid.
Præmium accusatoribus quando datum, &c. 109
Præmium pecuniarium in missione 15. eius definita summa ab Augusto 16
emeritum ea ipsa pecunia, ibid.
an agrorum vice data ibid.
Præruptus animo 190
Prætextæ vsus in sacris 36
Germanicus eâ vsus tamquam augur ibidem
Prætor qui de falso cognoscit 171
Prætoria 95
Prætorum origo & progressus 11
Prætores sub Cæsare quot ibid.
& quot sub Augusto 12
varietas in numero ibid.
Prætorum numerum auget Sulla 11
sub Claudio quis 12
Prætores & consules curru vecti in Circo 13. toga picta Præt. per ludos ibid.
Prætoria & ordinaria porta, eædẽ 27
Prætoriæ cohortes sparsim habitæ 81
castra earum quâ parte vrbis ibid.
stipendium 16
Princeps Iuuentutis 3
Princeps non ipse ad omnia bella 73
Principes populum adorare soliti 189
Principes, principum interfectores quare tollunt viij
Principes laudati, boni æquè omnibus, proximis sæui xxxvij
Principis nomen & origo 1
Principatus olim insignia 5
Principi semper xij. fasces 147
Domitianus xxiiij. sumpsit ibid.
Principes in viuis numquam Diui dicti 189
Principia castrorũ sacra, in iis aquilæ & signa viij
Principis quæstor orationes Cæsaris recitabat 193
Principium pro principatu positũ 1
Principium, in Suetonio 189
Principũ orationes in æs incisæ 145
Neronis in argentum ibid.
Principum filiis propria mensa. 148
sedebant non accumbebant ibid.
Procensore legebat equites 67
Proconsules & legati qui propriè 30
discrimina inter vtrosque ibid.
coniungit vtrosque Tacitus ibid.
Proconsulare Imperium deterius Præsidiali 30
Proconsules, proprætores, legatos nefas amplecti 179
nec ad ædes eorum statim ingressus 180
in Proconsulum prouinciis etiam procuratores 141
Procuratores Cæsaris 140
prouinciæ minores iis solis rectæ ibid. iura dicere cœperunt ibid. vice Præsidis ibid. ex equite aut libertino ibid. ideo acta ipsorum iure non rata ibid.
Procuratores fisci 46
Procuratores initio non aliud quàm rationales 141
Prodigia ante euersam coloniã 170
Prœlium inituri cantant xlij
verbi Profligare significatio contra Agellium xiij
Promagister vicesimæ 154
Propertius illustratus 61. correctus 75, 84
in Propertio coniectura 96
Prouinciarum diuisio facta primo die imperij Augusti 7
Prouincia vetus 26
Prouinciæ publicæ siue populi 145
Prouinciæ aliquot, quibus solus procurator præfuit 140
Ptolemæus Africæ rex 86
Publicum, quid 156
quorum bona Publicari solita 108
publicationem primus Cæsar induxit 109
P. Anteius 150
P. Celerius 145
P. Corn. Dolabella 86
P. Suillius, Quæstor Germanici 155
Puellæ pro obsidibus xliiij
Pueri ad cereos elati 57
Pueri nostri quos paigios vocamus oriundi à pædagogiis 187
Pugna aperta inter Suetonium Tacitumque 94
Pugnæ signum vexillum proponere 22, 176
Tunicæ forma fuit 23
Puniceus color in titulis librorum 117. tribuni militum ipsi puniunt 187. sed plerumque speculatores ibid.
Puteolanæ moles 161
Puteoli quando deducta 167
nodus eâ in re ibid.
Puticuli 41
Pyrrhica saltatio 126
Pythœi lectio bona lx. ibid. lxj

Q.

QVADRAGESIMÆ vectigal sub Theodosio & Arcadio 156
Quadruplatores vnde dicti? 85
Quæstiones perpetuæ, quando 11
Quæstoria munera 119, 146. sustulit Nero 119. imposuit iterum Domitianus ibidem
Quæstores primi quando? 119
Quæstor missus ad cædẽ Vitaliani 5
Quæstor Principis orationes eius recitabat 193
Quæstor consulis supplicij exactor 194
Quæstoria & decumana porta eædem 27
Quæstorum prouinciæ 86
Quæsturæ ætas certa fuit 66
quænam illa? ibid.
Quarta, præmium in crimine maiestatis 85. vulgare præmium accusatorum ibid. item repetundarum ibid. seruis octaua præmium ibidem. variatum in his præmiis pro arbitrio Senatus ib.
Quartadecima legio amota xxv
Quinctiliani similis locus 86
Quinctilius Varus 96
Germanici gener ibid.
Quindecimuiri sæculares ludos curabant 116
Quinquagesimæ vectigal 154, 157. ibidem.
Quinquatrus 161. conuiuiis lætæ ibid. pugnæ gladiatorum per illas ibid.
Quinquennale certamen Neapoli 165. etiam in Iudæâ ibidem
Quintana, nulla porta 27
Quintana via 27
Q. Haterius 76, 95
eius senium 95
Quirinius consul 73. eius expeditio in Homonadenses ibid.
in Syriam missus ibid.
Quiritium compositæ modulatæque voces 183

R.

RAMI felices xxxv
Rationem constare quid 5
Ræuardi laus 53
sententia proba 65

Rebus arduis nemo facilè ducem se præbet, comitem quiuis ix
Reditus duplices in quibusdam prouinciis 141
Refragium 161
Reges Regum mortē vlciscuntur viij
Regiones Italiæ xxx
Registra publica 100
Reip. tres partes 10
Relationis ius soli consules habent, aut iis absentibus prætor 176
Relationum verba ibid.
Relegatio olim frequens 156
ad certum opidum ibid.
Religio in capiendis signis 24
Remittere & permittere contraria 7
Remitto pro Permitto ibid.
in Renuntiando militiæ mos 4
Repetundarum criminis quæ pœna 169
dicere Repudium, pro repudiare 59
Res Romana Tacito pro Imperio 75, 87.
Res secundæ, aduersæ v
Rhamses Ægypti rex 49
Rhascuporis rex 50
Rhenani temerarium facinus 71
Rhenani errores 71, 189, iiij, xvij, xxxij
lectiones eius confirmatæ v, xxvj, xxxiij
Rhenani laus xxvj
Rheni etymon lij
Rhenus ἐλεγχογάμος ibidem
Rhodiis libertas reddita 139
Rigodulum xxxvij
Robur in carcere 87
de Robore præcipitari 87
Rodolphi lectiones xiiij, xxiiij, ibid. xxviij, xxix, xxx, lx, ibidem, lxj, lxij, lxiij, lxiiij
acumen 174, 185
Rodolphus librum pleniorem habuit lxiiij
Rogus Poppææ odoratus 190
Romanorū origo à Samothrace 47
Roma olim non ad normam 181
Romæ nouæ plures insulæ quàm domus 183
Romæ templum quâ parte vrbis 94
Roscia lex, tantùm de theatris 180
Rubellius Blandus 108
Rubellij Plauti cognomen retentum 149. eius genus ibidem
Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius 174
Rubor timendus lviij
Rudibus dimicare lxiij
in Ruso sollicitata scriptio 165
Rufus Crispinus 156
Ruminalis ficus 158
Rusticus Arulenus lviij
Rutilij versus super Lepidis 160
Rutilius Rufus historicus lv

S.

SABINVS præfectus vrbis & prætorij xix
Sabrina fluuius 134
Sacerdotes Claudiani 170
Sacerdotes coronati in sacris 9
Sacerdotes vota concipiebant pro salute principum 192. ea obsignabantur in tabulis ibidem
Sacra externa repressa 54
Sacramentum sub principibus militum 186
Sænia lex 123
Sagina Vitellij xx
Saginans eloquentia lxj
Salis parandi ratio in Germaniâ & Galliis 158
Sallustiana imitatio 15, 59, 73, 90, 171, xxxij, xxxvij
Sallustius amicus Augusti 4
Sallustius illustratus 137
Saluiani locus adsimilis 57
Saluius Cocceianus xvij
Samothracia alia ab Imbrasiâ 47
Sami tres 47
Sanctitas templi Dianæ 76
Sanguinare lxj
Sanguinis gustus ad sacra 136
Sanquinius Maximus 102
idem præfectus vrbis ibid.
Sardes terræmotu concussæ 45
Sardinia an populi 181
de Sarisbariensi siue Salisberiensi indicium & iudicium 141
Satrius Secundus 88
Saturnale ludicrum in creando rege 147. Saturni ædes vij
Saufeius Trogus 126
Saxonum etymon xliiij
Scauri iocus correctus 78
Scaurus scripsit orationes lv
Scena scholasticorum lxiij
Scena temporaria 166
quàm vetus mos mittendi scipionis siue sceptri 86
Scitum generale nomen 118
Scholiastæ Iuuenalis error 3, 128. incuria 129. is corrigitur 173, 190, 194, xv, xxviij. iure laudatus 194
Scholiastes Persij correctus 172
Scorta prostabant nudis corporibus 181
Scribarum ordo 152
libertis pretio patebat ibid.
in decurias tributus ibid.
Scribonij fratres xxxiij
Scrutatores in aulâ 119
Claudius primus instituit ibid.
Vespasianus sustulit ibid.
Scuta & arma versa in luctu 56.
à transfugis ibid.
Scuto imponendi Principem mos xxxij
Secundus Carinas declamator 184
Sedere in cruce 170
Sedes in theatris 52
quando inualuerit is mos ibid.
Sedes vulgaris in curiâ, quid 82
Segestani à Troianis orti 92
Segimundus, olim; hodie Segismundus 26
Sellarij, qui 101
Sellæ consulum sublimes 82
eædem cælatæ ibid.
Seiani filia quando desponsa Druso Claudij filio 67, 81
Seianus adoptionis nomen habuit 80
Semnones Sueuorum populi liiij
Sempronius centurio prætorij vij
Sempronius Gracchus 25
Senatores non lædendi xxxiiij
à Senatu sæpe ad Principem appellatum 169
Senatoria ætas 66
Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententiâ dicere 176
Senatus sæpe consulta referebat ad Principem 151
in Palatium vocatus 146
Sc. ad ærarium deferri solita 74
nec rata nisi delata ibid.
Sc. de tormentis seruorum 39
quando torqueri in dominum seruus possit ibidem
Seneca pater restitutus 8, 68
eiusdem fortasse error 3
Seneca correctus & explicatus 2
ibid. 3, 4, ibid. 8, ibid. 26, 38, 57, ibid. 60, 74, 88, 89, 95, ibidem, 101, 105, 109, 128, 129, 148, 150, 156, 162, 184, 191, 194, ib.
Seneca ab adulando auersus 186
eius exsilium 130. eius frugalitas 184. oratio 162. vxor nobilis 186
Senecæ & Taciti pugna 109, 177.
Senecio quis? 42
ad Sepulcra epulæ 104
Sepulturâ qui prohibiti 108
Sericum quid 42
vestes è serico pellucidæ, item è bombyce ibid.
Serica quando Romæ ibid.
Serrati nummi xliiij
Serui auditi in dominos ij
Serui pactio cum domino 171
Serui publici agnominati à magistratibus 40
Seruij fragmentum 84
Serui recentiores in vili pretio lvij
Seruilij iudiciaria lex 141
Seruorum immanis numerus Romanis & Græcis 74. quinque millia vni homini, ibidem. imò viginti millia ibid.
Seuerissimus centurio xj
Seueri Sulpitij falsa scriptio xix
Seuerus imminuit Papias leges & abrogauit 66. & Constantinus Theodosiusque ibidem
Seuiri viarum 67
Sex. Africani stirps 149
Sex. Marij opes 108
Sextius Paconianus 102
Sex. Pompeius 58. Valerij Maximi amicus ibid. Proconsul Asiæ ibidem.
Sicilia & Gallia Narbonensis à Senatoribus

natoribus sine commeatu adiri poterant 131
Sido rex 133
Sidonius explicatus xx, xlj, liij. correctus xx. eius memorialis error 74
Signa Romana 177. titulus in signis & coronæ ibid.
Signa inuersa in luctu xxxvj
Signa cohortium ibidem. formam crucis referebant ibid. coronæ in signis 178. sub principibus etiam imagines, ibidem. eæ, Cæsarum vultus ibidem
Signa incompta quid & quando 18
Signa in lucis xxxij
Signorum adoratio 37
Signum militiæ à Tribunis datum militi 145. tribunis à duce aut ab Imperatore ibid.
Sigonij lectio reiecta 111
Silani incautus amor 127
Silanorum aliquot collectio 144
Silanus ab August. deductus ibid.
Silanianum Sc. 172
Silanus Creticus 44
Silicernium 104
Silius Italicus emendatus 106, 142. illustratus xviij. xxxvj
Silius legatus dãnatus à Tiberio 126
Silures populi 169
Sinuessanæ aquæ xj
Sinus, vis fraudandi, subtrahendi, occulendi xx. homo ipse in quem rapinæ omnes collatæ ibid.
Siraci populi 130
Sirpicus cur dictus 17
Sistentare pro ostentare 176
Smyrnam quis condiderit 94
Soæmus rex 131, 146
Sobrina propior, quæ? 143
Sobrini Tacito pro Consobrinis 129
Societas apud potentiores seruitus xxxj.
Socrates à Tacito laudatus 104
Sodales Augustales 25
Sodales Titij 25
Solem adorant pleræque gentes xxv
Sol mergi putabatur liiij
Solemnia idem quod vota 192
Solidum capere 65
Solinus correctus 46
Solis templum in Circo 188
Solutio obiectionis viri docti 71
Solymi Homero celebrati xxxj
Sonor, ôris 170
Sophonius Tigellinus 173 obscuris parentibus ibid.
Sosibius Grammaticus 112
Spargere flores in aliquem, honoris 174. aut iacere coronas ibidem
Sparteoli xxviij
Spartianus correctus vel explicatus 36
Spectare promiscuè licitum in vulgi veste 180
Spectatores histrionum exilio puniti 31
Speculatores vj. non exploratores ibid. arma eorum ibid. lancearij ibid. iidem qui Scultatores posteà, à notâ Cuiacij ibid.
Speculatorum loco interdum milites xvj
Speculatorum tesserarius siue tesserarius Speculator ibid.
Specus subterranei Germanorum lj
Spei templum 46
Spes in altâ indole xvij
Splendida femina xvij
Sponsa in mariti gremio 124
Sponsalibus data lex 62
Sponsalibus quando locus ibid.
Stagnum nauale 164
Statij locus emaculatus 56 explicatus 30, 184, ix. fluxæ fidei lvj. occultior intellectus ij
Statuæ deorum sessiles 178
Statuæ hominum deo cuipiam dicari solitæ 77
Statuæ pro triumpho 86
Statuæ velabantur 83
Statuarum quarundam ius eximium 69
Statuarum capitis permutatio 29
Stipendia Augustus definiit 14
Stipendia equestria quæ 14
Stipendij Græcanici modus 15
Stipendio aucto, non vltrà militi vestis è publico 15
Stipendiorum quot anni 14 & quando videantur cœpisse ib.
de Stipendiorum vero numero 13
Stipendium Prætorianum 16
Stipes ad ludos, diis positæ, & ad capita fontium iactæ 164
in Stoïcos quæ torquentur xvij
Strabo correctus 26, 32. 45 vanus xxxix malè versus v eius scriptio in quod tempus xiiij
Strabo in Ægyptum iuit 49 quando desierit scribere 89 diuersus à Tacito 47, 77 mira eius adseueratio 110
Stratonicea à Parthis obsessa 77
Stubarum origo lj
Studiosi auspicabantur Vulcanalibus 89
Studiorum finis xxx
Stupra quomodo olim vindicata 54 permissa propemodum libertinis ibidem. etiam matronis, si professæ; quæ habitum matronalem deponebant & lecticam ibid. professio apud Ædiles ibid. Ædiles accusabant ad populũ ib.
Sublaceum 167
Sublacensis villa ibid.
Substillus 95
Suetonij à Tacito dissensus 4, 29, 75, 108, 139, 143, 169. xvij.
Suetonij locus desperatus 58
Suetonij incauta assertio 77, obliuio 59. incauta assertio 77, 90. error 92, 181. xxxvij.
Suetonius correctus & explicatus 3, 6, 10, 11, 12, ibid. 16, 18, 30, 46, 48, 60, 62, 63, ibid. 67, 68, 70, 76, 77, 89, 90, 94, 95, ibid. 98, 107, 108, 109, 111, 113, 120, 124, 127, ibidem, 129, 131, 132, 139, 145, ibidem. 152, 159, 160, 163, 167, ibidem. 172, 181. i, iiij, xvij. ibid. xxviij, lvij.
Suetonius Paullinus xv
Sueui apud Tacitum qui? j vicini Sarmatis ibid.
Sueui & Sugambri in Galliam traducti, posteà Burgundiones dicti 38
Suidæ obscurior nota 13, 131 error 174, ibid.
Suidas emendatus 26
Suillius 87
Sulla auget Prætorum numerum 11
Sullæ dictum xxix
Sullanum factum xxxviij
Sulpicius Camerinus 157
Sulpicij, Pœtici cognominati 157
Sumptuaria lex Augusti 74 de eâ Agellius emendatus ibid.
Suouetaurilia xxxv Solitaurilia dicta ibidem
Supplicium numquam die festo 97 idem seruatum à Græcis ibidem
Supplicium moris maiorum 172
Symmachus correctus lxij
Synesij dictum 120
Syriæ mos, orientem Solem salutare. xxv

T.

TABERNÆ oleariorum 181
Tabularium 99
Tabularum obsignatio in testamento 171
Taciti scripta ad Visurgim reperta 36. prænomen quod 1 callidum sed impium dictum 108 sententia compar Thucydidææ. 59, 87. error 70, 82, 132, 135, 144 defectus 100. ib. 112, 139, 168, xiiij. xix, xxviij, xlviij, ibidem
Tacito aduersantur plerique scriptores, de Phœnice 108
Tacitus à se dissidet 25, 134. transcriptus à Sulpicio 181, 182, 183
Tacitus, Epicuræus 162 Senecæ amicus 184 à Vespasiano Senator j scripsit post Neruam ibid.
Talo creabatur rex 148
Tanfanæ templum 25
Tarentinum fœdus 7
Tarpeium saxum 41
Taurina ala x. vel Tauriana xxiij
Tegere aduersum aliquem 96
Templum Claudij 170
Templum Hierosolymæ xl
Templum Lunæ vetus 182
Templum Palatinum Augusti quis exstruxerit 9
Templa Romæ & Augusto 89

Templum Romæ & Veneris 94
Templum Solis in Circo 188
Templum Spei 46
Tenerè dicere lxij
Tepor in oratione ibid.
Termisium opidum siue Termes 93
Tertullianus correctus & illustratus 31, 109, 159, 166, 192, ibidem.
Tertullinus 191
Terræmotus magnus 45
Tesseræ dandæ ratio 145. cur sic dicta ibid. deorum nomina crebrò pro signo ibidem
Tessera duplex ibid.
Testamenta olim in templis 6
Testamenta eorum rata qui se interfecerant 109
Testamentorum licentia 111, 172
Teutoburgiensis saltus 26
Theatrales operæ 13
Theatri māsuri primus auctor Pompeius 165. censores anteà tollebant ibid. & Scipio Nasica 166. factiones in eo 13
Theatrum Græcis pro Curiâ xix
Theleboæ, pro Capreis 96 eas Augustus emerat ibid. manseruntque apud Cæsares ib.
Theophrastus falsus xl
Thesei asylum 68
Thori Germanorum lij
Thraces montani 93. liberi sunt ib.
Thracium bellum 142
Thrasea Pætus 191
Thrasullus 108
Thucydidæa imitatio 59, 87
Thyrsus 126
Tib. Alexander 177, iiij
Tiberij ætas 112
Tiberina fossa 32
Tiberis non nisi præsagio inundat xiij
Tiberis curatores 32
Tiberius periurij reus 12 fixus in Augusti vestigiis 89
Tibullus explicatus 68, 83, 179
Tinnitus æris in defectu Lunæ 18
Tirocinij dies solemnis 67. in forum Capitoliumque ab agnatis deducebantur tirones ibid. sportulas dabant ibid.
Titi laus xxxviij
Titus Ampius Flauianus xxij
Ti. Plautius 86
Ti. Vinij auus proscriptus viij
Ti. Sabinus 96
Titurius 149
Toga picta Prætoribus per ludos 13
Toga virilis quando data 135
Togata cohors vij
Torquata, Vestalis 79
Trabea lætitiæ, non luctus 56 ordinem distinguit ibid.
Trabeæ equitum propriæ ibid.
Traianus auxit Imperium 49
Transalpinorum quidam ciuitate donati 120
Transfugæ pariter vertebant vexilla & scuta 56
Trebellienus Rufus 111
Tribunalis cespititij occultior mos 16
Tribunalis erectio quid signet 17 solius Imp. id est ibidem
Tribuniciæ potestatis inuentor Augustus 75. aliter Dio 76
Tribuni militum ipsi puniunt, sed plerumque speculatores 187
Tribunorum locus melior in spectaculis 190
Tributi Ægyptiaci modus 106
Triuia in Laginis 77
Triumphale funus 84
Triumphus & ouatio non potest sine imperio 59
Triumuiri similes vndecimuiris Græcorum 100. eorum impotens factum ibid.
Turnebi sententia comprobata 44 refutata xxvj
Turranius Præfectus Annonæ, post Augustum 5
Tuscus vicus 96. vnde dictus ib.
Tyranni mores xxxj
Tyrrhenus in Italiam 94

V.

Vacationes militares viij
Vada apud Tacitum xxxj
Vagare gaudio viij
Vahalis fluuius xlj
Val. Potitus 119
Valerij Maximi à Tacito & Liuio dissensus xxvij inquisitio in eũ & coniectura 43, 75
Vocula ei addita è libro 123
Vannianum regnum 133
Varro explicatus 40. & correct. 41
Varronis lectio firmata 47
Vasa lustralia xxxv
Vastitas quando illata Italiæ 136
Vatinius sutor 180
Vbij Germanicæ originis non erubescunt liij
Vectigalia aliquot procos. colligebat in vsum plebis 141 Theodosius in suum fiscum rettulit ibidem
Vectius Valens adulter 125
Vedius Pollio 9
Vegetius emendatus 17
Vela cubicularia 146. leuari solita venienti ibid. velo leuato cognoscere ibid.
Velaria ibidem
Velitationes doctorum xxvij
Velleda virgo xxxvij, xlix
Velleius correctus 145 Tacito conciliatus 3, 8
Velleius hic an historicus 70. dissensus in eius prænomine ibid.
Velum inter mortuum interiectum 82. quâ gratiâ 83
Verania Pisonis vxor viij
Verba, occultâ patiendi significatione. xxvij
Vergens dominatio, vt vergens ætas 98
Verginius Rufus, rhetor 188
Versus indicatus quem Tiberius adspexit 93
Vertranij ridicula sententia 11, 65, 80, 83, 111. error 189. x. lectio proba xxx
Vesalia opidũ Aliso priscis dicta 35
Vespasianus sordidus xviij
Vespasianorum imperium felix & infelix xiij
Vesperare xvij
Vestales in carpento vehunt 135 item dij, & relati in diuos ibid.
Vestales in theatro vbi sedebant 84 vbi in Circo ibid.
Vestes pellucidæ ad viros abierunt 75
Vestis Germanorum lj Mastruca ibidem
Vestis feminarum in luctu quæ 51 nigra vt multi adserunt ibidem. alba vt alij, ibid. in concordiam scriptores ij reducti ibid. coloris mutati caussa parum certa. ib.
Vestricius Spurinna xiiij
à Vesuuio clades ij
Veterani qui propriè dicti 14. xiiij
Veterani, iidem cum exauctoratis 14 Emeriti etiam dicti & Vexillarij 15
Vettius Bolanus 175
ad Vexillum retineri 14
Vexillum in tabernaculo ducis 22 tunicæ formâ 23
Vexillum proponere est signum pugnæ 22
Viatorum sessio in theatro 190
Vibius Auitus 157
Vicesima hereditatium 154
Vicesimarium aurum 153
Vicesimæ vectigal vetus, in libertis 153
Vicesimæquintæ vectigal in seruis vænalibus 154. etiam Lmæ ibid.
Vicetia municipium xxiij
Vienna inter Romanas colonias x
Vigiles è libertis 152
Vigilum cohortes nullo, aut vili loco 82. quando institutæ xxviij earum præfecti 141
Vigintiuiratus capessendi necessitas 66. qui sint xx. viri ibid.
Villa Cæsaris in Baiano 162
Villa Luculli 112
Villæ XII. à deorum nominibus 96
Villæ ad Speluncas 95. Prætoria dictæ ibid.
Vindemiæ festum 125. siue Liberalia 18. magna corona dictum 126 iocularia facta & dicta in hoc festo ibidem alia ab his Liberalia liberâ rep. ibid.
Vinia gens j
Vinicianus Pollio 105

M. Vinicius

BIBLIOTECA FAC. DE FILOSOFIA

M. Vinicius 107. eius eloquentia lenta ibidem
Viocuri, id eſt, qui vias curant 67
Vipſania vxor Aſinij Galli 80
Vipſanius Meſſalla xxiij
Vipſtanus 159
Virilitas incerta 103
Viſellius Varro 70
Vitæ ratio duplex priſcis 115
Vitellij impudicum os 113
Vitellius inſignis adulator 110
inter Vitellij & Othonis imperium interuallum exiguum xj
Vlpiani error aut ſcripturæ vitium 152. diſſidium inter eum & Cornelium 85
Vlpianus correctus 40, 41
Vltimus, ſupremus iiij
Vlyxes, in Germaniâ falsò xlij
ex Vmbris virorum equorumque fraus & error xxv
Vnaetuiceſima legio x
Vnciarium fœnus 107. ſemunciarium fœnus ibidem
Vndeunde, Latinis quid xj
Vnguentarium xxvij
Vocandi ius tribunis non eſt 152
Vogeſus mons x
Volentia pro Grata xxvij
Voleſus Meſſalla 78. eius inſignis crudelitas ibidem
Voluptates inter Romanas artes ad imperium firmandum xxxvj
Voluſij diuitiæ 173
Voluſius Saturninus 153
Vortumnus deus Etruriæ 95
Vota annua 84
Votieni pœna quæ? 90
Votorum quis dies 192
Vulgi lectio ſpreta 22, 69, 119. defenſa 1, 16, 119, 125, xxviij. interpretatio non nimis exacta 140
Vulgus religioſum & credulum in metu xij. inuidum naturâ xiiij. ſequitur magis quàm ducit ix. de victu ſollicitum xxxiij
Vſuræ ſublatæ 107
Vxor in manu viri 46. ipſe cum propinquis de eâ ſtatuebat ib. lj
Vxores non comitabantur viros in prouincias 68. mutatum id ſub Auguſto ibid.
Vxores in conuiuiis ritu Rom. 113 iacebant in ſinu maritorum ibid.
Vxoris vox antiquitus intellecta xxxiij.
Vxorium æs 61

X.

XENOPHONTÆA imitatio 27
Xylandri lapſus 52, 62, 78, 105

Y.

Ὑγιαίνε quid 4
Ypſili & diphthongi œ non abſimilis pronunciandi ratio 157

Z.

Zonaras correctus 81, 82, 194

FINIS.

+
Notatus

Corn. Tacitus

Lipsius in comment. annalium. pag. 90. 68. 84. 61. 2 4. 117.

In comment. historiar. 33